Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA

NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 81 / ročník 2016 – II. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:
Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 81.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2017

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 81, ročník 2016. – II. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2017, 996 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-676-0 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2017
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2017

ISBN 978-80-7400-676-0 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nálezy

Č. 57 K zamítnutí žaloby na určení trvání pracovního poměru z důvodu nesprávného označení žalovaného zaměstnavatele jako úřadu městské části 27
Č. 58 K počátku běhu vydržecí doby a podmínkám vydržení věci 37
Č. 59 K důvodům nepřípustnosti dovolání 47
Č. 60 K odmítnutí dovolání v důsledku nesprávného posouzení řádného vymezení dovolacího důvodu 57
Č. 61 K insolvenčnímu řízení a povolení tzv. předpřipravené reorganizace 67
Č. 62 K účelnosti nákladů řízení při zastoupení soudního exekutora advokátem ve sporu o náhradu škody způsobené jeho úřední činností 81
Č. 63 K aktivní legitimaci rodinných příslušníků pečujících o poškozeného na zdraví v řízení o náhradu nákladů vynaložených na péči o nesoběstačnou osobu 87
Č. 64 K odpovědnosti za újmu na zdraví způsobenou závadou ve schůdnosti místní komunikace 99
Č. 65 K platbám souvisejícím s přítomností otce dítěte u porodu 141
Č. 66 K předkládání nových azylových důvodů v soudním řízení správním při přezkumu rozhodnutí o neudělení azylu 153
Č. 67 K aplikaci zásady ne bis in idem v trestním řízení ve státech Evropské unie 167
Č. 68 K návrhu na zrušení části § 15 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů 181
Č. 69 K náhradě škody způsobené průtahy exekučního soudu 233
Č. 70 K právu účastníků vyjádřit se k odlišnému právnímu posouzení věci odvolacím soudem 243
Č. 71 K uložení pokuty matce nezletilých dětí odmítajících styk s druhým rodičem 253
Č. 72 K oprávnění účastníků řízení vyjádřit se k eventuálnímu uplatnění moderačního práva soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení 267
Č. 73 K nabytí nemovitosti od nevlastníka 275
Č. 74 K právu účastníka řízení na projednání věci v jeho přítomnosti a právu vyjádřit se ke všem prováděným důkazům
K otázce ustanovení opatrovníka nezletilému účastníkovi občanského soudního řízení místo zastoupení zákonným zástupcem 285

OBSAH

Č. 75 K doručování předžalobní výzvy k plnění 299
Č. 76 K odůvodnění usnesení o věcné příslušnosti krajských soudů v občanském soudním řízení 305
Č. 77 K přezkoumání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a k informační povinnosti o provedeném odposlechu po pravomocně skončeném trestním řízení 311
Č. 78 K náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání 331
Č. 79 K bezdůvodnému obohacení obce v případě užívání pozemku jiného vlastníka jako veřejného prostranství 339
Č. 80 K zásadě presumpce neviny a k podmínkám putativní nutné obrany 349
Č. 81 K zásahu do osobní svobody nezákonnou vazbou v důsledku porušení zásady ne bis in idem 385
Č. 82 K podmínkám konání vazebního zasedání při rozhodování o dalším trvání vazby 393
Č. 83 K povinnosti soudu respektovat při rozhodnutí o části nároku ze smlouvy o dílo a z odpovědnosti za vady překážku věci rozsouzené 401
Č. 84 K náhradě za užívání společné věci nad rámec podílu vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi 413
Č. 85 K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost 423
Č. 86 K postupu soudů v trestním řízení ke zjištění výše škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie 435
Č. 87 Ke stanovení výše výživného na děti 449
Č. 88 K neprojednání odvolání při ztrátě podání soudem 465
Č. 89 K náhradě nákladů právního zastoupení více zastupovaných účastníků v soudním řízení správním 471
Č. 90 K povinnosti exekučního soudu rozhodnout o náhradě nákladů řízení 479
Č. 91 K právu na účinné vyšetřování špatného zacházení při policejním zákroku 485
Č. 92 K rozhodnutí o zabrání věci v trestním řízení 505
Č. 93 K návrhu na zrušení § 114b odst. 5 a části § 153a odst. 3 občanského soudního řádu
K ústavně konformnímu výkladu právní úpravy rozsudku pro uznání 513
Č. 94 K návrhu na zrušení nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád 537
Č. 95 K oprávnění účastníků vyjádřit se k uplatnění moderačního práva před rozhodnutím soudu o náhradě nákladů řízení 555

OBSAH

Č. 96 K naplnění kritérií zavinění u přečinu usmrcení z nedbalosti 565
Č. 97 K objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou průtahy v restituční věci 579
Č. 98 K zastoupení nezletilého dítěte v občanském soudním řízení.....591
Č. 99 K odmítnutí dovolání pro nepřípustnost v rozporu s dovolacími námitkami ve věci exekuce vymáhající splnění povinnosti exekučním titulem neuložené.....601
Č. 100 K administrativnímu pochybení soudu při odmítnutí kasační stížnosti pro opožděnost 611
Č. 101 Ke zrušení ustanovení obecně závazné vyhlášky města Chrastava č. 2/2014 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší, a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností 617
Č. 102 K povinnosti orgánů činných v trestním řízení prověřit trestní oznámení před nařízením prohlídky jiných prostor a pozemků....629
Č. 103 K posouzení platnosti smlouvy o postoupení pohledávky při rozhodování o návrhu povinného na zastavení exekuce
K zásadě předvídatelnosti soudního rozhodnutí 639
Č. 104 K náhradě za nemateriální újmu způsobenou zásahem státu do osobní svobody v době komunistického režimu 655
Č. 105 K otázce náhrady za nucené omezení vlastnického práva regulací nájemného 663
Č. 106 K výpočtu výše náhrady nákladů právního zastoupení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky Ústavním soudem v průběhu probíhajícího soudního řízení 681
Č. 107 K povinnosti soudů interpretovat žalobu v souladu s právem na přístup k soudu.....695
Č. 108 K ochraně rovnosti vlastnického práva ústavně konformním výkladem předpisů komunistického režimu v restitučních sporech 705
Č. 109 K nepřípustnosti uložení ochranného opatření jako nápravy opomenutí uložit trest propadnutí věci 719
Č. 110 Ke zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.....729
Č. 111 K nároku klientů zkrachovalé cestovní kanceláře na pojistné plnění odpovídající plné ceně zájezdu 755
Č. 112 K povinnosti soudu poučit osobu skládající peněžitou záruku k nahrazení vazby.....763
Č. 113 K předvídatelnosti soudních rozhodnutí.....771

Č. 114 K rozhodnutí o změně výše výživného pro nezletilé dítě.....785
Č. 115 K pravidlům pro přidělení a přerozdělení věcí v rozvrhu práce soudu 795
Č. 116 K odvolacímu řízení o žalobě z rušené držby.....819
Č. 117 K důvodnosti návrhu na obnovu trestního řízení při zrušení správního rozhodnutí, jež bylo podkladem pro odsouzení za maření výkonu úředního rozhodnutí.....825
Č. 118 K porušení práva na zákonného soudce odvolacím soudem při přikázání věci jinému samosoudci 833
Č. 119 K zásadě presumpce neviny v trestním řízení
K trestnému činu křivého obvinění 853
Č. 120 K posouzení změny poměrů odůvodňující úpravu péče o nezletilé dítě 873
Č. 121 Ke zrušení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
Ke zdanění důchodů pracujících důchodců s vysokými příjmy ...889
Č. 122 K neplatnosti výpovědi z pracovního poměru pedagogického pracovníka 927

II. Usnesení

Č. 5 K rekognici v občanském soudním řízení 941
Č. 6 K otázce lhůty, v níž může nejvyšší státní zástupce rušit usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání 951
Č. 7 K ústavní stížnosti podané vedlejším účastníkem občanského soudního řízení.....957
Č. 8 K povinnému zastoupení advokátem po celou dobu řízení o kasační stížnosti včetně doručení konečného rozhodnutí až do jeho nabytí právní moci 963
Č. 9 K rozhodnutí o zamítnutí žaloby na náhradu škody na zdraví související s informací zdravotnického zařízení o neproveditelnosti lékařského zákroku.....969

Systematický rejstřík nálezů 978
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení 980
Věcný rejstřík 982

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

nový občanský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

obč. zák.

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (http://nalus.usoud.cz), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nález č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 98

čl. 1 – N. č. 64, 67, 68, 78, 81, 84, 90, 93, 94, 101, 106, 109, 111, 113, 114, 118, 120
usn. č. 7

čl. 2 – N. č. 67, 68, 81, 84, 85, 88, 93, 94, 109, 118, 119

čl. 4 – N. č. 64, 67, 68, 81, 88, 105 až 107, 112, 113, 115, 117, 119

čl. 7 – N. č. 110

čl. 10a – N. č. 111

čl. 15 – N. č. 86, 110

čl. 30 – N. č. 68

čl. 38 – N. č. 68

čl. 41 – N. č. 86

čl. 45 – N. č. 86

čl. 46 – N. č. 86

čl. 47 – N. č. 86

čl. 48 – N. č. 86

čl. 53 – N. č. 68

čl. 62 – N. č. 68

čl. 74 – N. č. 68

čl. 79 – N. č. 64, 68, 94

čl. 80 – N. č. 68
usn. č. 6

čl. 81 – N. č. 81, 84

čl. 82 – N. č. 80, 84, 119

čl. 83 – N. č. 59 až 61, 64, 65, 72 až 77, 79 až 87, 89, 95 až 97, 99, 100, 103 až 107, 110, 111, 115, 117, 119, 121
usn. č. 5, 9

čl. 87 – N. č. 57, 59 až 61, 64, 70, 74, 79, 83 až 85, 93 až 97, 99 až 101, 105, 111, 114, 117, 120 až 122
usn. č. 9

čl. 89 – N. č. 68, 73, 80, 97, 104, 116

čl. 90 – N. č. 57, 64, 67, 73, 83, 84, 87, 88, 93, 104, 106 až 108, 113, 115, 119
usn. č. 9

čl. 91 – N. č. 64, 68, 72, 73, 79, 84, 95, 99, 104, 115, 122
usn. č. 9

čl. 94 – N. č. 115

čl. 95 – N. č. 58, 64, 68, 77, 84, 86, 89, 108, 110, 113, 119

čl. 96 – N. č. 57, 58, 84, 87, 88, 93
čl. 99 – N. č. 64
čl. 100 – N. č. 64, 68
čl. 101 – N. č. 68
čl. 104 – N. č. 64, 94, 101
čl. 105 – N. č. 68
čl. 109 – N. č. 68

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)
čl. 1 – N. č. 84, 88, 104, 108, 110, 121
čl. 2 – N. č. 67, 68, 81, 82, 84, 93, 94, 99, 107, 109, 118, 119
usn. č. 6
čl. 3 – N. č. 84, 108, 110, 121
čl. 4 – N. č. 67, 77, 81, 93, 97, 105, 106, 108, 115
čl. 6 – N. č. 66, 80
čl. 7 – N. č. 64, 66, 77, 91
čl. 8 – N. č. 67, 81, 82, 117, 119
čl. 9 – N. č. 64
čl. 10 – N. č. 65, 71, 77, 87, 103, 110
čl. 11 – N. č. 58, 61, 63, 64, 73, 74, 79, 84 až 86, 89, 90, 92, 98, 99, 103, 105, 106, 108, 109, 111, 112, 121
usn. č. 7
čl. 12 – N. č. 102
čl. 13 – N. č. 77
čl. 17 – N. č. 77
čl. 26 – N. č. 121, 122
čl. 31 – N. č. 64
čl. 32 – N. č. 65, 71, 74, 98, 110, 114, 120
čl. 36 – N. č. 57 až 67, 69 až 73, 75 až 85, 87 až 93, 95 až 97, 99, 100, 103 až 108, 111 až 120, 122
usn. č. 5 až 9
čl. 37 – N. č. 57, 58, 62, 64, 80, 86, 88, 93, 95, 119
čl. 38 – N. č. 58 až 60, 68, 70, 74, 76, 80, 82, 88, 93, 98, 113, 115, 116, 118, 119
usn. č. 7
čl. 39 – N. č. 67, 80, 81, 86, 117, 119
čl. 40 – N. č. 67, 80, 81, 88, 96, 109, 117 až 119
čl. 41 – N. č. 64, 115
čl. 43 – N. č. 66

3. Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
N. č. 63

4. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
čl. 9 – N. č. 81
čl. 14 – N. č. 67
čl. 26 – N. č. 121

5. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů
N. č. 65
čl. 2 – N. č. 64
čl. 3 – N. č. 66, 91
čl. 5 – N. č. 67, 81, 82, 91, 104, 119
čl. 6 – N. č. 57, 60, 64, 67, 68, 70, 73, 75, 77, 78, 80 až 82, 84 až 86, 90, 93, 95, 99, 100, 104, 106 až 108, 111, 113 až 115, 118 až 120, 122 usn. č. 5, 7, 9
čl. 7 – N. č. 80, 119
čl. 8 – N. č. 64, 71, 77, 102, 110
čl. 10 – N. č. 77
čl. 12 – N. č. 110
čl. 13 – N. č. 66, 77, 91
čl. 14 – N. č. 110, 121, 122

Dodatkový protokol
čl. 1 – N. č. 61, 85, 105, 108, 121

Protokol č. 7
čl. 4 – N. č. 67, 109, 117

6. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.)
N. č. 65
čl. 3 – N. č. 71, 74, 98, 110, 120
čl. 12 – N. č. 71, 74, 98
čl. 21 – N. č. 110

7. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)
čl. 21 – N. č. 110
čl. 47 – N. č. 66
čl. 50 – N. č. 67

8. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.)
čl. 13 – N. č. 63

9. Evropská úmluva o osvojení dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.)
čl. 6 – N. č. 110
čl. 8 – N. č. 110

10. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)
čl. 5 – usn. č. 9
čl. 24 – usn. č. 9

11. Úmluva o právním postavení uprchlíků (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 208/1993 Sb.)
čl. 33 – N. č. 66

12. Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 33/1997 Sb.)
čl. 1 – N. č. 92

13. Smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině (č. 186/1946 Sb.)
N. č. 108

14. Úmluva o potírání penězokazectví (vyhlášena pod č. 15/1932 Sb.)
čl. 12 – N. č. 68

15. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 57 až 122
usn. č. 5 až 9

16. **Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**
N. č. 57, 63 až 65, 71, 103, 105, 108, 110, 113, 114, 120

17. **Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 58, 60, 63 až 65, 73, 84, 85, 99, 103, 105, 108, 114
usn. č. 5, 9

18. **Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 57 až 65, 68 až 78, 83 až 85, 87, 89, 90, 93, 95, 97 až 99, 103, 106 až 108, 111, 113 až 116
usn. č. 5, 7 až 9

19. **Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 66, 68, 89, 100, 117
usn. č. 8

20. **Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 71, 93

21. **Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z., ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 108, 110

22. **Zákon Národního shromáždění č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 108

23. **Zákon Národního shromáždění č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 85, 96, 98, 110, 114

24. **Zákon Federálního shromáždění č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 59, 103, 106

25. **Zákon Federálního shromáždění č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 94

26. **Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 66 až 68, 77, 80 až 82, 86, 92, 96, 102, 109, 112, 118, 119, 121

27. **Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 67, 78

28. **Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 67, 68, 77, 78, 80 až 82, 86, 91, 92, 96, 102, 104, 109, 112, 117 až 119
usn. č. 5, 6

29. **Zákon Národního shromáždění č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 104

30. **Zákon Parlamentu České republiky č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 68

31. **Zákon Parlamentu České republiky č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 66, 67, 81

32. **Zákon Parlamentu České republiky č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních**
N. č. 67, 81

33. **Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 101

34. **Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 68, 69, 117

35. **Zákon Parlamentu České republiky č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64, 94, 101

36. **Zákon Parlamentu České republiky č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64

37. **Zákon Parlamentu České republiky č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 57, 64

38. **Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 61, 64, 69, 77, 97, 115, 118

39. **Zákon Parlamentu České republiky č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 68, 91

40. **Zákon České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 60

41. **Zákon Národního shromáždění č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 85

42. **Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 69, 90

43. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 61

44. Zákon Parlamentu České republiky č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 91

45. Zákon Parlamentu České republiky č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 68

46. Zákon Parlamentu České republiky č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 105

47. Zákon Federálního shromáždění č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 104

48. Zákon Federálního shromáždění č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 97

49. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 97

50. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 79

51. Zákon Parlamentu České republiky č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti

s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, ve znění zákona č. 121/2012 Sb.
N. č. 108

52. **Zákon Národního shromáždění č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 108

53. **Zákon Parlamentu České republiky č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 105

54. **Zákon Parlamentu České republiky č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 105

55. **Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 100

56. **Zákon Parlamentu České republiky č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů**
usn. č. 8

57. **Zákon Parlamentu České republiky č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 66

58. **Zákon Parlamentu České republiky č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64

59. **Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 57, 122

60. Zákon Parlamentu České republiky č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 122

61. Zákon Parlamentu České republiky č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 122

62. Zákon Parlamentu České republiky č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 65
usn. č. 9

63. Zákon Národního shromáždění č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 9

64. Zákon Parlamentu České republiky č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 121

65. Zákon Parlamentu České republiky č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 110

66. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 65, 68

67. Zákon České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 121

68. Zákon České národní rady č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 79

69. Zákon Parlamentu České republiky č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 101

70. Zákon Federálního shromáždění č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 83

71. Zákon Parlamentu České republiky č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 111

72. Zákon Parlamentu České republiky č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 111

73. Zákon Parlamentu České republiky č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 111

74. Zákon Parlamentu České republiky č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 101, 115

75. Zákon Federálního shromáždění č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 58

76. Zákon Parlamentu České republiky č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 91

77. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní

rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 62, 69, 78, 97, 104, 105

78. **Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 70, 76

79. **Zákon Parlamentu České republiky č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 70

80. **Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64, 79

81. **Zákon Národního shromáždění č. 135/1961 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64

82. **Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 96

83. **Zákon Parlamentu České republiky č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 98

84. **Zákon Parlamentu České republiky č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 86, 106

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

85. **Zákon Parlamentu České republiky č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 100

86. **Zákon Parlamentu České republiky č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů**
usn. č. 8

87. **Zákon Federálního shromáždění č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 102

88. **Zákon Národního shromáždění č. 82/1920 Sb., kterým se upravují právní poměry domovníků**
N. č. 64

89. **Zákonné opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 121

90. **Vládní nařízení č. 61/1945 Sb., o přípravě opce podle smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945, ve znění vládního nařízení č. 21/1946 Sb.**
N. č. 108

91. **Vládní nařízení č. 91/1960 Sb., o správním řízení**
N. č. 108

92. **Vládní nařízení č. 20/1955 Sb., o řízení ve věcech správních (správní řád)**
N. č. 108

93. **Nařízení vlády č. 567/2002 Sb., kterým se stanoví cenové moratorium nájemného z bytů**
N. č. 105

94. **Vyhláška Ministerstva financí č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 105

95. **Vyhláška Federálního ministerstva dopravy č. 35/1984 Sb., kterou se provádí zákon o pozemních komunikacích (silniční zákon), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64

96. **Vyhláška Ministerstva průmyslu a obchodu č. 82/2011 Sb., o měření elektřiny a o způsobu stanovení náhrady škody při neoprávněném odběru, neoprávněné dodávce, neoprávněném přenosu nebo neoprávněné distribuci elektřiny, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 86

97. **Vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 86

98. **Vyhláška Ústřední správy pro rozvoj místního hospodářství č. 60/1964 Sb., o úhradě za užívání bytu a za služby spojené s užíváním bytu, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 105

99. **Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 89, 106

100. **Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek**
N. č. 89, 106

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

101. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 61

102. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 68, 91

103. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 68

104. Vyhláška Ministerstva financí č. 43/1959 Ú. l., o přihlášení k náhradě za majetky na Zakarpatské Ukrajině podle zákona č. 42/1958 Sb.
N. č. 108

105. Vyhláška Ministerstva financí č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny
N. č. 108

I. Nálezy

Č. 57
K zamítnutí žaloby na určení trvání pracovního poměru z důvodu nesprávného označení žalovaného zaměstnavatele jako úřadu městské části

Je porušením práva na spravedlivý proces, zamítl-li obecný soud žalobu o určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru podanou proti Úřadu městské části Praha 15 jen z důvodu označení žalovaného, který nemá způsobilost vystupovat v pracovněprávních vztazích, pokud současně připustil, že i v pracovní smlouvě je jako zaměstnavatel nesprávně uveden Úřad městské části Praha 15, rovněž z obsahu výpovědi není zcela zřejmé, zda ji podala městská část, anebo její úřad, a v řízení jednal soud jako se žalovaným rovněž s Úřadem městské části Praha 15. Navíc, rozsudkem stejného soudu pro uznání bylo v samostatném řízení již pravomocně určeno, že výpověď z pracovního poměru daná stěžovatelce žalovaným Úřadem městské části Praha 15 je neplatná.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 1. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 560/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jitky Lazarčíkové, zastoupené Mgr. Martinou Klvaňovou, advokátkou, se sídlem Těšnov 5, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27. 6. 2012 č. j. 14 C 189/2011-35, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. 3. 2013 č. j. 23 Co 547/2012-68 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 3063/2013-85, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba a bylo odmítnuto stěžovatelčino dovolání v pracovněprávním sporu o trvání stěžovatelčina pracovního poměru, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 10, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27. 6. 2012 č. j. 14 C 189/2011-35, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 3. 2013 č. j. 23 Co 547/2012-68 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2014 č. j. 21 Cdo 3063/2013-85 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Dne 22. 2. 2015 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Stěžovatelka se jí domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces (zahrnující zásadu rovnosti účastníků řízení) zejména dle čl. 36 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), čl. 90 a 96 Ústavy a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z vyžádaného spisového materiálu Obvodního soudu pro Prahu 10 sp. zn. 14 C 189/2011, jakož i ze samotné ústavní stížnosti vyplývá, že se stěžovatelka žalobou domáhala určení, že „pracovní poměr založený pracovní smlouvou ze dne 28. 2. 2007 ve znění jmenování do funkce vedoucího odboru výstavby Úřadu městské části Praha 15 ze dne 30. 8. 2007 trvá". Podání žaloby zdůvodnila tím, že dne 2. 12. 2010 jí byla doručena výpověď z pracovního poměru z výpovědního důvodu podle ustanovení § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce"). Dne 16. 12. 2010 stěžovatelka písemně sdělila žalované, že výpověď považuje za neplatnou. Dne 21. 12. 2010 podala stěžovatelka u Obvodního soudu pro Prahu 10 žalobu na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 27. 4. 2011 č. j. 14 C 115/2010-13 bylo pravomocně určeno, že výpověď z pracovního poměru ze dne 2. 12. 2010 daná stěžovatelce žalovanou (Úřad městské části Praha 15) je neplatná. Žalované byla současně tímto rozsudkem uložena povinnost nahradit stěžovatelce náklady řízení.

3. Na základě citovaného rozsudku pro uznání došlo mezi stěžovatelkou a žalovanou k jednání ohledně dalšího zaměstnání stěžovatelky. Dohody však dosaženo nebylo, neboť stěžovatelce byla nabídnuta toliko pozice referenta stavebního úřadu městské části Praha 15 či jiné městské části v Praze. Tuto možnost však stěžovatelka odmítla a trvala na zaměstnávání v souladu se svou pracovní smlouvou a jmenováním do funkce vedoucího zaměstnance. Proto také stěžovatelka žalované písemně sdělila, že trvá na dalším zaměstnávání, přičemž se následně dostavila k žalované za účelem převzetí plnění pracovních úkolů vyplývajících z jejího pracovního poměru. Jelikož tedy stěžovatelka písemně oznámila žalované, že trvá na dalším zaměstnávání, nepřichází v úvahu zákonná fikce podle ustanovení § 69 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011 o skončení pracovního poměru; pracovní poměr tak podle jejího názoru trvá i po 28. 2. 2011.

4. Obvodní soud však žalobu stěžovatelky v záhlaví citovaným rozsudkem zamítl. Dovodil totiž, že mezi účastníky řízení, tedy stěžovatelkou a městským úřadem Prahy 15, vznikl pracovní poměr na základě pracovní smlouvy ze dne 28. 2. 2007, ve které byl zaměstnavatel nesprávně označen jako Úřad městské části Praha 15. Posléze byla žalobkyně jmenována do funkce vedoucí odboru městské části Praha 15, zastoupené tajemnicí Úřadu městské části Praha 15. I když tedy podle obvodního soudu došlo v pracovní smlouvě k nesprávnému označení zaměstnavatele, lze dovodit, že výkonem pracovní činnosti stěžovatelky a následným jmenováním správným subjektem byla tato vada zhojena. Dále obvodní soud odkázal na ustanovení § 81 odst. 5 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů, a uzavřel, že tajemník úřadu městské části má postavení stejné jako ředitel Magistrátu hlavního města Prahy, takže tajemnice Úřadu městské části Praha 15 byla oprávněna dát stěžovatelce výpověď. Jestliže naopak stěžovatelka podala žalobu o určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru proti Úřadu městské části Praha 15, učinila tak vůči subjektu, jenž nemá způsobilost vystupovat v pracovněprávních vztazích. Pracovní poměr stěžovatelky tedy skončil uplynutím výpovědní doby ke dni 28. 2. 2010, neboť stěžovatelka nepodala žalobu proti městské části Praha 15 ve lhůtě dvou měsíců podle ustanovení § 72 zákoníku práce. Proto se soud prvního stupně nemohl zabývat neplatností výpovědi z pracovního poměru ani jako otázkou předběžnou.

5. K odvolání stěžovatelky městský soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil ve výroku o věci samé (výrok I) a ve výroku o nákladech řízení prvostupňové rozhodnutí změnil tak, že žalované nepřiznal právo na náhradu nákladů nalézacího řízení (výrok II), jakož ani odvolacího řízení (výrok III). Podle odvolacího soudu údaj o zaměstnavateli na pracovní smlouvě nemůže mít sám o sobě vliv na posouzení legitimace žalované při ukončení pracovního poměru. Stejně tak na posouzení této otázky nemůže mít vliv ani shora citovaný rozsudek pro uznání vydaný Obvodním soudem pro Prahu 10. Jestliže tímto rozsudkem bylo rozhodnuto, že výpověď z pracovního poměru je neplatná, pak se tak stalo ve vztahu k účastníkovi, který není nositelem práv a povinností vyplývajících z pracovněprávních vztahů. Pochybení stěžovatelky při podání žaloby směřující proti nesprávně označenému subjektu ohledně neplatnosti výpovědi z pracovního poměru tak nelze podle městského soudu v řízení o trvání pracovního poměru napravit. Konečně nelze podle městského soudu odhlédnout ani od skutečností, že „v textu výpovědi, dané žalobkyni, byl jasně a určitě označen subjekt, který jí výpověď dal, z jakého důvodu, a kým byl podepsán, i postavení žalobkyně jako vedoucí odboru výstavby, a text na listině o jejím jmenování označoval zaměstnavatele a osobu, která jeho jménem

v pracovně-právních vztazích vystupovala, a která činila ve vztahu k žalobkyni úkony vyplývající právě z tohoto pracovně-právního vztahu".

6. Dovolání stěžovatelky bylo v záhlaví citovaným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto, neboť dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu je podle Nejvyššího soudu v souladu s ustálenou rozhodovací praxí, a to jak co do nemožnosti přezkoumávat platnost rozvázání pracovního poměru jako předběžnou otázku, tak i ohledně toho, zda obecní úřad jako orgán obce má způsobilost vystupovat v pracovněprávních vztazích svým jménem. Podala-li stěžovatelka v předchozím řízení žalobu na určení neplatnosti rozvázání pracovního poměru ve smyslu § 72 zákoníku práce proti subjektu, který neměl způsobilost vystupovat v pracovněprávních vztazích, nelze z toho podle Nejvyššího soudu úspěšně dovozovat, že pravomocným soudním rozhodnutím (shora citovaným rozsudkem pro uznání) byla určena neplatnost rozvázání pracovního poměru.

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména zdůrazňuje, že soudy v řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, zcela přehlédly, že Obvodní soud pro Prahu 10 v řízení vedeném pod sp. zn. 14 C 115/2010 musel ještě předtím, než obeslal Úřad městské části Praha 15, zkoumat, zda je splněna podmínka řízení spočívající ve správném označení účastníka řízení a v jeho pasivní legitimaci. Dále je podle stěžovatelky přinejmenším zarážející, že ačkoliv byl Úřad městské části Praha 15, jako žalovaná strana, vyzván kvalifikovanou výzvou Obvodního soudu pro Prahu 10 k podání vyjádření v této věci, na tuto výzvu žádným způsobem nereagoval a své vyjádření ve smyslu, že v této věci není pasivně legitimován, soudu nepředložil. Dále soudy ve věci stěžovatelky nezohlednily, že při podání žaloby o určení neplatnosti výpovědi stěžovatelka vycházela z obsahu pracovní smlouvy a z obsahu korespondence vedené ohledně ukončení pracovního poměru mezi stěžovatelkou a žalovanou stranou. V uvedených dokumentech je přitom zcela jasně uveden jako zaměstnavatel Úřad městské části Praha 15. Z toho důvodu stěžovatelka neměla a ani nemohla mít žádné důvodné pochybnosti o tom, že jejím zaměstnavatelem je ve skutečnosti městská část Praha 15. Pokud soudy nezohlednily tyto okolnosti případu ve svých rozhodnutích, pak se stěžovatelka domnívá, že v tomto rozsahu jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí nepřezkoumatelná.

II. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

8. Obvodní soud pro Prahu 10 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku. Znovu zdůraznil, že vzhledem k tomu, že stěžovatelka nepodala žalobu vůči svému zaměstnavateli (městská část Praha 15) v zákonem stanovené lhůtě, nemohl soud přezkoumávat platnost rozvázání pracovního poměru jako předběžnou otázku.

9. Městský soud v Praze ve svém vyjádření zejména uvedl, že ústavní stížnost zjevně účelově sleduje revizi skutkových a právních závěrů soudů všech stupňů, a směřuje tak k nápravě procesních pochybení stěžovatelky, kterých se dopustila v řízení u Obvodního soudu pro Prahu 10 vedeném pod sp. zn. 14 C 115/2010.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zejména nesouhlasil s tvrzením stěžovatelky, že v jeho rozhodnutí chybí jakékoliv podrobnější odůvodnění, což činí jeho usnesení nepřezkoumatelným. Z obsahu stížností napadeného usnesení je prý totiž zřejmé, proč dovolací soud rozhodl tak, jak rozhodl, když pro všechny stěžovatelkou vznesené otázky odkázal na svoji relevantní judikaturu.

11. Stěžovatelka v replice poznamenala, že soudy ve svých vyjádřeních k její ústavní stížnosti vůbec nevysvětlily, proč nerespektovaly existenci pravomocného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 14 C 115/2010-13 (rozsudek pro uznání). Nadto nelze přehlížet, že dva senáty Obvodního soudu pro Prahu 10 zcela rozdílně posoudily způsobilost být účastníkem řízení a dva senáty Městského soudu v Praze obě tato odlišná rozhodnutí potvrdily jako správná. Stěžovatelka se domnívá, že její ústavní stížnosti by mělo být vyhověno, protože účastníci řízení ve svých vyjádřeních nezmínili nic, co by její ústavněprávní argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti zpochybňovalo.

12. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření rovněž městské části Praha 15 s výslovným poučením, že nevyjádří-li se ve stanovené lhůtě, bude Ústavní soud předpokládat, že se postavení vedlejšího účastníka v tomto řízení výslovně vzdává. Městská část se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

13. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

14. Ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá

sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je ovšem i případ stěžovatelky.

16. Ve své rozhodovací činnosti se Ústavní soud vícekrát zabýval otázkou ústavně konformního výkladu práva. Neudržitelnou je aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu. V této souvislosti lze odkázat na nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), v němž se mj. konstatuje, že „mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy činí z práva nástroj odcizení a absurdity". Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona [srov. k tomu např. nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03 (N 120/41 SbNU 499)], „nýbrž se od něj … musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů [majících] svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku … Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad". Ústavní soud dále judikoval, že soudy musí při své činnosti postupovat tak, „aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality …." [citováno podle usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 92/06 (ve SbNU nepublikováno, dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Zkrátka, spravedlnost musí být přítomna v každém procesu, ve kterém se interpretuje a aplikuje právo.

17. Jak plyne z výše uvedené rekapitulační části, stěžovatelka se nejprve ve lhůtě podle ustanovení § 72 zákoníku práce domáhala určení neplatnosti výpovědi. Jako žalovaného označila – nesprávně – úřad příslušné městské části. Takto žalovaný subjekt se pak i přes kvalifikovanou výzvu obvodního soudu k žalobě stěžovatelky na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru nevyjádřil a obvodní soud následně vydal shora zmíněný rozsudek pro uznání, který posléze nabyl právní moci. Skutečnost, že byl žalován subjekt s nedostatkem pasivní legitimace, obvodní soud – zřejmě i pod vlivem nečinnosti žalovaného – zcela přehlédl; proto také nedošlo k zastavení řízení podle ustanovení § 104 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.") a nedošlo ani k výzvě stěžovatelky ve smyslu § 43 o. s. ř. směřující k odstranění zmíněného nedostatku jejího podání.

18. K závěru o nedostatku pasivní legitimace žalovaného nicméně dospěl soud v následném řízení o určení trvání pracovního poměru a žalobu zamítl s tím, že pracovní poměr skončil, neboť stěžovatelka nesměřovala svoji žalobu ve smyslu ustanovení § 72 ve spojení s § 69 zákoníku práce vůči relevantnímu subjektu. Obvodní soud tak v řízení o určení trvání pracovního poměru přistoupil na výkladovou linii traktovanou v části judikatury Nejvyššího soudu (srov. například jeho rozsudek ze dne 18. 1. 2007 sp. zn. 21 Cdo 2619/2005; všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná pod http://www.nsoud.cz/), podle níž nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení není vadou žaloby, ale nedostatkem podmínky řízení, jejž nelze odstranit a který vede bez dalšího k zastavení řízení.

19. Tento přístup byl ovšem překonán samotnou judikaturou Nejvyššího soudu (srov. např. usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2012 sp. zn. 31 Cdo 2847/2011 a dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2012 sp. zn. 21 Cdo 4393/2011 nebo i usnesení ze dne 24. 11. 2005 sp. zn. 28 Cdo 2663/2005). V řízení, jež vyústilo v rozhodnutí Nejvyššího soudu pod sp. zn. 21 Cdo 4393/2011, se přitom žalobkyně domáhala určení neplatnosti výpovědi a jako žalovaného označila v tam projednávané věci „Městský úřad Sokolov“, což soud prvního stupně vedlo k zastavení řízení. Odvolací soud pak toto rozhodnutí nalézacího soudu potvrdil, byť žalobkyně v odvolání svoje pochybení napravila. Jako žalovaného správně označila „město Sokolov“. Nejvyšší soud za této situace rozhodnutí nalézacího i odvolacího soudu zrušil, když výslovně k věci uvedl: „Po formální stránce je mimo pochybnost, že původní označení žalovaného, posuzováno výlučně samo o sobě, nebylo správné. Je-li však posuzováno ve vzájemné souvislosti s ostatním obsahem žaloby směřujícím proti zaměstnavateli žalobkyně jako takovému, je zřejmé, že označení žalovaného tomuto obsahu neodpovídá, a žalobkyni nelze upřít možnost učinit procesní podání, kterým by označení žalovaného neodpovídající obsahu žaloby opravila. Jestliže tedy žalobkyně ještě před rozhodnutím odvolacího soudu označila jako žalovaného město Sokolov, byla tím vada v označení žalovaného odstraněna; odvolací soud však ponechal tuto okolnost bez povšimnutí a nezjednal v tomto směru nápravu.“

20. Nejvyšší soud tak zjevně navázal na rozsáhlou a konstantní judikaturu Ústavního soudu [srov. např. již nález ze dne 11. 7. 1996 sp. zn. III. ÚS 127/96 (N 68/5 SbNU 519) či nález ze dne 24. 6. 2014 sp. zn. II. ÚS 475/13 (N 129/73 SbNU 941), kde jsou citována další rozhodnutí Ústavního soudu týkající se této problematiky; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz], kde Ústavní soud označil za protiústavní – zjednodušeně řečeno – nebyl-li žalobce se svou žalobou úspěšný jen proto, pokud jako účastníka řízení označil „městský úřad“ namísto

„město“ či „Nejvyšší kontrolní úřad“ namísto „Česká republika – Nejvyšší kontrolní úřad“. Vyšel totiž z toho – řečeno souhrnně – že nejvyšší hodnotou rozhodování soudů je dosažení individuální spravedlnosti, samozřejmě v rámci zákona, procesní pravidla z toho nevyjímaje.

21. S tímto náhledem se pak ztotožnila i významná část odborné literatury [srov. například komentář Havlíček, K. (ed.) a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. 1. vyd. Praha : Havlíček Brain Team, 2014–2015, na němž se v převážné míře podíleli autoři působící jako soudci obecných soudů]. V citovaném komentáři (srov. Janek, Vacková, Kniha II a jejich výklad ustanovení § 104 o. s. ř., strana 135 a násl.) se mimo jiné akcentuje teze, že okolnost, kdy je a kdy není namístě poučení soudu ve vztahu k nedostatku pasivní legitimace, je třeba hodnotit podle okolností toho kterého případu „zejména s přihlédnutím k tomu, koho žalobce zamýšlel žalovat a zda je možno nesprávné označení žalovaného posoudit spíše jako omyl žalobcův“.

22. Podle přesvědčení Ústavního soudu je nutno nahlížet též na nyní projednávanou věc právě naznačeným východiskem. Obecné soudy totiž v napadených rozhodnutích připustily, že i v pracovní smlouvě stěžovatelky (srov. č. l. 16 vyžádaného spisu obvodního soudu) je jako zaměstnavatel nesprávně uveden Úřad městské části Praha 15, byť to jistě i s ohledem na ochranný charakter § 18 a 19 zákoníku práce (jejich předešlá znění z toho nevyjímaje) nemohlo mít na pracovní poměr stěžovatelky vliv. Opačně – tedy tak, že zde žádná vada v označení zaměstnavatele není – přitom ale obecné soudy nahlížely na výpověď (srov. č. l. 17) danou stěžovatelce, kde je v záhlaví uvedeno: „Městská část Praha 15 [odstavec] Úřad Městské části Praha 15 [odstavec] Boloňská 478/1, 109 00 Praha 10 [odstavec] zastoupený tajemnicí úřadu Mgr. Zuzanou Herčíkovou“. V odůvodnění z takto formulovaného záhlaví předmětné výpovědi nalézací a odvolací soud dovodily, že výpověď byla stěžovatelce dána městskou částí, zastoupenou tajemnicí úřadu městské části. Podle názoru Ústavního soudu však citované záhlaví dovoluje – alespoň formálně – i takovou interpretaci, že pracovní poměr se stěžovatelkou rozvázal právě úřad městské části [jenž to však učinit nemůže (srov. shora) a příslušná tajemnice žádný subjekt „nezastupuje“, jak se ve výpovědi uvádí, nýbrž městská část jejím prostřednictvím jedná]. Z obou pracovněprávních dokumentů lze tak minimálně dovodit, že byly s to stěžovatelku – jako osobu bez právnického vzdělání – uvést v omyl. To platí o to více, pokud se otázkou pasivní legitimace nezabýval v řízení pod sp. zn. 14 C 115/2009 ani obvodní soud a nevyvodil z jejího případného nedostatku žádný závěr. V nyní projednávaném případě nemohl Ústavní soud rovněž přehlédnout, že obvodní soud výslovně jednal jako se žalovaným s Úřadem městské části Praha 15 (viz usnesení, kterým byla takto označená žalovaná vyzvána k vyjádření k podané žalobě – č. l. 6).

23. Již jen s ohledem na tato východiska musí Ústavní soud konstatovat, že ústavní stížností napadená rozhodnutí nepovažuje za ústavně konformní a spravedlivá, neboť nerespektují ani závaznou nálezovou judikaturu Ústavního soudu, ani jí odpovídající judikaturu Nejvyššího soudu, včetně citovaného usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, podle jehož právní věty „je-li žalobcem v žalobě za žalovaného označen pouze orgán státu (kraje, obce), přičemž se z jiných částí žaloby podává, že směřuje vůči státu (kraji, obci), je namístě takový stav posoudit jako vadu žaloby ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. Je-li pak žalobcem posléze zjednána náprava spočívající v označení žalovaného jako České republiky (kraje, obce), lze odtud usuzovat na původně vadnou žalobu (§ 43 o. s. ř.), kterou žalobce sám zhojil". Obvodní soud tedy měl s ohledem na všechny okolnosti vylíčené shora vycházet v řízení vedeném pod sp. zn. 14 C 189/2011 o trvání pracovního poměru z toho, že v řízení vedeném pod sp. zn. 14 C 115/2010 již bylo pravomocně určeno, že výpověď daná stěžovatelce je neplatná, případně měl stěžovatelku poučit ve smyslu ustanovení § 43 o. s. ř. Necítil-li se obvodní soud výsledkem řízení vedeným pod sp. zn. 14 C 115/2010 nijak vázán, porušil tím právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces se následně logicky dopustily i městský soud a Nejvyšší soud, pokud toto pochybení obvodního soudu nenapravily.

24. Nad uvedený rámec pak Ústavní soud ještě odkazuje na ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (srov. k tomu i konsolidovanou důvodovou zprávu k občanskému zákoníku, stranu 44, dostupnou pod http://obcanskyzakonik.justice.cz/). Zmiňované ustanovení dopadá na situaci, kdy existuje nedostatek postavení konkrétního subjektu, fakticky ale zúčastněného na právním jednání (důvodová zpráva v této souvislosti výslovně zmiňuje organizační složky právnických osob), a proto se práva a povinnosti z takového právního jednání vzniklé přičtou subjektu, u něhož nedostatek v právním postavení není a jemuž podle povahy okolností případu tato práva a povinnosti náleží. Bude přitom na obecných soudech, aby ve své judikatuře nový přístup k tzv. „ne-osobám" zohlednily, a to včetně procesních souvislostí. V souladu s výše citovanou judikaturou Nejvyššího i Ústavního soudu jde však o zjevné promítnutí obecných principů, které jsou vlastní právnímu státu; je tedy nutné je v aplikační praxi reflektovat, ačkoliv s nimi předešlá právní úprava výslovně nepočítala.

25. Ústavní soud tedy konstatuje, že shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 58
K počátku běhu vydržecí doby a podmínkám vydržení věci

Ústavněprávně konformní interpretací zákonných podmínek vydržení je nutno dospět k závěru, že vydržecí doba začíná běžet až okamžikem, kdy se vydržitel ujme oprávněné držby, tj. začne v dobré víře s věcí nakládat jako s vlastní.

Jestliže v posuzovaném případě obecné soudy vadně určily počátek běhu vydržecí doby a nerespektovaly pravidlo, že počátek běhu vydržecí doby začíná až okamžikem, kdy se vydržitel ujme oprávněné držby, tj. začne v dobré víře s věcí nakládat jako s vlastní, a jestliže navíc nepřihlédly k faktu, že ztrátou dobré víry dojde k zániku oprávněné držby, porušily zákaz svévole v rozhodování a stěžovatelovo právo na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

Zároveň tím obecné soudy porušily stěžovatelovo právo vlastnit majetek, zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 5. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 875/14 ve věci ústavní stížnosti hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2, 110 00 Praha 1, právně zastoupeného JUDr. Ing. Světlanou Semrádovou Zvolánkovou, advokátkou, se sídlem Karlovo náměstí 18, 120 00 Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2013 č. j. 22 Cdo 3889/2013-281, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. června 2012 č. j. 39 Co 145/2012-230 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 20. února 2012 č. j. 13 C 635/2009-121, jimiž bylo rozhodnuto o nabytí vlastnického práva k nemovitostem vydržením vedlejší účastnicí, za účasti 1. Nejvyššího soudu, 2. Městského soudu v Praze a 3. Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a Oldřišky Tůmové, zastoupené JUDr. Antonínem Novákem, advokátem, se sídlem U Nikolajky 5, 150 00 Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. prosince 2013 č. j. 22 Cdo 3889/2013-281, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 20. června 2012 č. j. 39 Co 145/2012-230 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 20. února 2012 č. j. 13 C 635/2009-121 bylo porušeno

stěžovatelovo právo na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a právo vlastnit majetek, zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Shora uvedená soudní rozhodnutí se zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Hlavní město Praha (dále též jen „stěžovatel“ nebo „žalovaný“) ve včas podané ústavní stížnosti, která i v ostatních ohledech splňuje předpoklady a podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), napadá v záhlaví označená rozhodnutí pro porušení základních práv ve smyslu čl. 36, 37 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a pro porušení čl. 95 odst. 1 a čl. 96 Ústavy České republiky.

2. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá nesprávnou intepretaci ve věci aplikovaných právních předpisů, kterými údajně, stejně jako „nesprávným procesním postupem“, měly obecné soudy zasáhnout do jeho základních práv.

3. Obecné soudy podle stěžovatele vadně posoudily podmínky vydržení pozemků žalobkyní Oldřiškou Tůmovou, pozůstalou manželkou účastníka vyvlastňovacího řízení, a vadně posoudily existenci její dobré víry v to, že byla po celou vydržecí dobu spoluvlastnicí předmětných pozemků. Podle názoru stěžovatele je nemožné uvěřit, že by manželka původního vlastníka předmětných nemovitostí neměla vůbec žádné poznatky, ať již vlastní, či zprostředkované, o tom, že předmětné pozemky byly za náhradu státem vyvlastněny, navíc za situace, kdy její manžel podal odvolání proti vyvlastňovacímu rozhodnutí. Je prý proto nepochybné, že žalobkyně jako jeho manželka o tomto jednání svého manžela musela mít nějakou vědomost, a tudíž musela vědět i o samotném vyvlastnění. Stěžovatel dále zdůrazňuje, že při zkoumání existence dobré víry je nutné na manželku či jiné rodinné příslušníky klást stejné nároky jako na jiné osoby. V této souvislosti stěžovatel argumentuje rovněž charakterem a využitím předmětných pozemků (oplocený vodárenský areál, Vodojem Kopanina – Stodůlky a oplocený areál bytových domů č. p. A1 a A2). Z vyvlastňovacího rozhodnutí totiž vyplývá, že byly vyvlastněny právě pro stavbu vodojemu a k tomu i slouží.

4. Další námitky stěžovatele směřují proti posouzení tzv. právního panství nad předmětnými pozemky, z něhož obecné soudy odvodily vůli žalobkyně nakládat s předmětnými pozemky jako s vlastními, aniž by přitom vysvětlily, jakým způsobem se takové právní panství nad předmětnými pozemky projevovalo. Stěžovatel uvádí, že i v případě právního panství nad

věcí musí být splněna desetiletá vydržecí lhůta, kterou se však v projednávané věci soudy nezabývaly.

II.

5. Ústavní soud si k projednávané ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení.

6. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 23. 2. 2016 uvedl, že stěžovatel v ústavní stížnosti opakuje argumenty, které již uváděl ve svém odvolání i dovolání a které jen polemizují se závěry obecných soudů. Jeho námitky tak spočívají jen ve výtkách proti provedenému dokazování a proti hodnocení důkazů. Takové námitky však nesměřují proti právnímu závěru odvolacího soudu a dovolací soud se jimi v rámci své (omezené) přezkumné pravomoci nemohl v dovolacím řízení zabývat. Podle přesvědčení Nejvyššího soudu nelze z ústavní stížnosti dospět k závěru o porušení ústavních práv stěžovatele v projednávané věci.

7. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 23. 2. 2016 stručně poukázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž zdůraznil, že k žádnému pochybení z jeho strany v řízení nedošlo a žádná základní práva stěžovatele nebyla porušena.

8. K ústavní stížnosti se vyjádřil rovněž Obvodní soud pro Prahu 5, který v podání ze dne 29. 2. 2016 odkázal pouze na písemné vyhotovení svého rozsudku ze dne 20. 2. 2012 č. j. 13 C 635/2009-121.

9. Vedlejší účastnice řízení Oldřiška Tůmová, zastoupená zmocněným advokátem JUDr. Antonínem Novákem, ve svém vyjádření ze dne 15. 3. 2016 především uvádí, že stěžovatel v projednávané ústavní stížnosti sice opírá svůj návrh o jím označená ústavně zaručená základní práva a svobody, jeho námitky však pod tato uváděná základní práva svou podstatou podřadit nelze; výhrady stěžovatele byly již dříve předestřeny v řízení před obecnými soudy a jimi vyvráceny. Z tohoto důvodu navrhuje vedlejší účastnice řízení odmítnout ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný.

III.

10. Z obsahu ústavní stížnosti, z obsahu napadených rozhodnutí obecných soudů, z vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení a z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 13 C 635/2009, který si Ústavní soud vyžádal, se zjišťuje:

11. Žalobkyně Oldřiška Tůmová (dále též „žalobkyně“ nebo „vedlejší účastnice řízení“) a druhý žalobce Zdeněk Tůma se žalobou proti žalovanému domáhali určení vlastnického práva k pozemkům blíže identifikovaným v předmětné žalobě (dále jen „předmětné pozemky“). Tvrdili, že jsou spoluvlastníky předmětných pozemků a jako takoví jsou zapsáni

v katastru nemovitostí, vedeném u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu, Katastrálního pracoviště Praha, na listech vlastnictví č. B1 a č. B2 pro obec Praha a katastrální území Stodůlky, přičemž žalovaný je v katastru nemovitostí zapsán rovněž, jako jejich „duplicitní vlastník".

12. Ústavní soud nepokládá za potřebné se v odůvodnění tohoto nálezu zabývat průběhem a výsledkem občanskoprávního sporu spolužalobce Zdeňka Tůmy, který není účastníkem řízení před Ústavním soudem. Lze se spokojit s konstatováním, že žaloba Zdeňka Tůmy byla pravomocně zamítnuta II. výrokem rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 26. 11. 2010 č. j. 13 C 635/2009-91; ve vztahu k nynější ústavní stížnosti je výsledek sporu ve vztahu ke spolužalobci Zdeňku Tůmovi irelevantní, neboť není předmětem této ústavní stížnosti.

13. Žalobkyně Oldřiška Tůmová dovozovala v podané žalobě své spoluvlastnické právo k předmětným pozemkům z rozhodnutí Státního notářství pro Prahu 5 ze dne 11. 1. 1988 sp. zn. 5 D 1594/87, vydaného ve věci projednání dědictví po jejím manželovi Václavu Tůmovi, zemřelém bez závěti. Tímto notářským rozhodnutím byla schválena dohoda pozůstalých o tom, že pozůstalá manželka Oldřiška Tůmová nabyla ideální ½ předmětných pozemků, jež byly v tom čase v užívání socialistických organizací, o celkové výměře 156 421,50 m^2 v ceně 62 568,20 Kč. Vlastnictví Oldřišky Tůmové bylo na základě tohoto notářského rozhodnutí vyznačeno v tehdejší evidenci nemovitostí, vedené u Střediska geodezie pro hl. město Prahu.

14. Žalovaný ve sporu tvrdil, že jediným vlastníkem předmětných pozemků je on sám. Uváděl, že žalobkyně nemohla pozemky nabýt do vlastnictví děděním po zůstaviteli Václavu Tůmovi, protože pozemky v době jeho smrti nebyly v jeho vlastnictví. Předmětné pozemky, pokládané při projednávání dědictví za vlastnictví Václava Tůmy, byly totiž již v roce 1978, tedy před jeho úmrtím, vyvlastněny ve prospěch československého státu podle § 114 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Důvodem vyvlastnění bylo to, že na pozemcích měla být uskutečněna stavba významná pro rozvoj obvodu (stavba velkého vodojemu Kopanina a vodárenských zařízení). K vyvlastnění došlo rozhodnutím odboru výstavby Obvodního národního výboru v Praze 5 ze dne 14. 10. 1978 č. j. VÝS.Stod.p. 504/1-3979/78-Hi ve spojení s rozhodnutím odboru výstavby Národního výboru hl. m. Prahy ze dne 12. 2. 1979 č. j. VÝS/1-17/79-dr.Ha/Sch. Za vyvlastněné pozemky byla podle tehdy platných cenových předpisů stanovena náhrada ve výši 27 082 Kč, která byla Václavu Tůmovi zaplacena Pražskými vodárnami, jimž byly pozemky po vyvlastnění předány do užívání. Z toho je zřejmé, že vyvlastněné pozemky nemohly být součástí pozůstalosti po zemřelém Václavu Tůmovi ani předmětem dohody mezi pozůstalými schválené rozhodnutím Státního notářství pro Prahu 5 ze dne 11. 1. 1988 sp. zn. 5 D 1594/87.

15. V průběhu sporu bylo doloženo, že na základě shora uvedených vyvlastňovacích rozhodnutí a na základě prohlášení městské části Praha 5 a městské části Praha 13 ze dne 2. 7. 2004 o nabytí nemovitostí do vlastnictví hlavního města Prahy bylo v roce 2009 do katastru nemovitostí ohledně předmětných pozemků duplicitně zapsáno též vlastnictví hlavního města Prahy.

16. Žalovaný již v průběhu sporu popíral, že by předmětné pozemky mohly být žalobkyní vydrženy a popíral existenci její dobré víry jako podmínky oprávněné držby; tvrdil, že žalobkyně jako manželka Václava Tůmy musela o vyvlastnění pozemků vědět již proto, že manžel a další členové rodiny se vyvlastnění bránili podáváním opravných prostředků.

17. Naproti tomu žalobkyně v průběhu sporu tvrdila, že se nikdy nedozvěděla o vyvlastnění dotyčných pozemků; vyvlastňovací rozhodnutí jí nebylo doručeno, protože nebyla účastnicí vyvlastňovacího řízení a ani její manžel ji prý o vyvlastnění nikdy neinformoval. Tvrdila dále, že ve vydržecí době vykonávala tzv. právní panství nad dotyčnými pozemky.

18. V pořadí prvním rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 (dále též jen „nalézací soud") ze dne 26. 11. 2010 č. j. 13 C 635/2009-91 bylo žalobě Oldřišky Tůmové vyhověno. Výrokem I rozsudku bylo určeno, že žalobkyně je vlastníkem spoluvlastnického podílu o velikosti jedné ideální poloviny předmětných pozemků. Obvodní soud dospěl k závěru, že žalobkyně nabyla vlastnické právo vydržením podle § 134 tehdy platného zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „obč. zák."), protože pozemky držela po dobu deseti let v dobré víře, že jí patří. Za počátek běhu vydržecí doby považoval nalézací soud den 30. 5. 1988, kdy rozhodnutí Státního notářství pro Prahu 5 ze dne 11. 1. 1988 sp. zn. 5 D 1594/87 nabylo právní moci.

19. O odvolání žalovaného rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud") usnesením ze dne 11. května 2011 č. j. 39 Co 36/2011-118 tak, že odvoláním napadený prvoinstanční rozsudek zrušil a vrátil věc soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Odvolací soud spatřoval pochybení nalézacího soudu v tom, že ten nezjišťoval a neposuzoval všechny skutečnosti rozhodné pro vydržení, tj. jednak existenci dobré víry žalobkyně v to, že jí vlastnické právo patří (ve smyslu § 130 odst. 1 obč. zák.), jednak to, zda ve vydržecí době vykonávala držbu formou tzv. právního panství nad věcí.

20. Poté nalézací soud rozhodl v pořadí druhým rozsudkem ze dne 20. února 2012 č. j. 13 C 635/2009-121 v meritu věci stejně jako ve svém předchozím (v pořadí prvním) rozsudku, tj. tak, že žalobkyně je vlastníkem spoluvlastnického podílu o velikosti jedné ideální poloviny předmětných pozemků. Nalézací soud konstatoval, že žalobkyně nabyla vlastnické právo vydržením podle § 134 obč. zák. Za počátek běhu vydržecí doby označil

nalézací soud opět den 30. 5. 1988, kdy rozhodnutí Státního notářství pro Prahu 5 ze dne 11. 1. 1988 sp. zn. 5 D 1594/87 nabylo právní moci. K otázce existence dobré víry, jako podmínky pro vydržení, nalézací soud v odůvodnění rozsudku konstatoval, že „nevědomost o vyvlastňovacím rozhodnutí je negativní skutečnost, kterou nelze prokázat, naopak provedenými důkazy nebylo prokázáno, že by zde byla absence dobré víry na straně žalobkyně". Nalézací soud poukázal na ustanovení poslední věty § 130 odst. 1 obč. zák. „v pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná" (s. 8 rozsudku).

21. O odvolání žalovaného rozhodl odvolací soud rozsudkem ze dne 20. června 2012 č. j. 39 Co 145/2012-230 tak, že prvoinstanční rozsudek v meritu věci potvrdil; změnil a doplnil toliko výrok o nákladech řízení. Odvolací soud se ztotožnil se všemi argumenty nalézacího soudu o splnění podmínek vydržení ohledně dobré víry a vydržecí doby. V odůvodnění rozsudek konstatuje, že „předpokladem existence držby je faktický výkon panství nad věcí a vůle držitele nakládal s ní jako s vlastní" (s. 6 rozsudku), odvolací soud však nezmiňuje, v jakých skutečnostech tento „faktický výkon panství nad věcí" spatřuje.

22. Dovolání žalovaného proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 20. června 2012 dovolací soud odmítl svým usnesením ze dne 10. prosince 2013 č. j. 22 Cdo 3889/2013-281. Dovolání posoudil jako nepřípustné a odmítl je podle § 243b odst. 5 věty první a § 218 písm. c) o. s. ř. Dovolací soud odůvodnil své rozhodnutí tím, že dovolání neformulovalo žádnou otázku zásadního právního významu a zpochybňovalo toliko skutkové závěry odvolacího soudu.

IV.

23. Protože veškeré relevantní skutečnosti byly patrny ze soudního spisu a ve věci nebylo třeba provádět další dokazování, projednal Ústavní soud věc mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, jak to umožňuje § 44 zákona o Ústavním soudu.

24. Ústavní soud posoudil námitky stěžovatele a obsah napadených rozhodnutí, vzal v úvahu vyjádření účastníků řízení a vyjádření vedlejší účastnice řízení a po seznámení se spisem nalézacího soudu sp. zn. 13 C 635/2009 dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Ústavní soud konstatuje, že ačkoliv ve své konstantní judikatuře neustále zdůrazňuje, že není vrcholem soustavy obecných soudů a zásadně nepřezkoumává jejich právní a skutkové závěry, shledal v projednávaném případě závažná pochybení obecných soudů, jež ve svých důsledcích vedla k porušení Listinou zaručených práv stěžovatele. Takovýto protiústavní stav je nutno odstranit zrušením napadených soudních rozhodnutí.

26. Jak vyplývá z četné judikatury Ústavního soudu, právo na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny v sobě kromě dalšího zahrnuje zákaz svévole či libovůle v rozhodování, jakož i požadavek náležitého odůvodnění soudního rozhodnutí.

27. Za svévoli v soudním rozhodování Ústavní soud ve své dosavadní judikatuře označil zejména případy extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými zjištěními, dále případy nerespektování kogentní normy, případy interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu a konečně případy rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [srov. nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375); všechny judikáty Ústavního soudu jsou dostupné též v internetové databázi NALUS – http://nalus.usoud.cz].

28. Ústavní soud má za to, že shora uvedené zásady spravedlivého procesu byly rozhodnutími obecných soudů v posuzované věci porušeny, neboť obecné soudy extrémně vadně posoudily zákonem stanovené podmínky vydržení věci.

29. V době rozhodné pro posuzovanou kauzu byly tyto zákonné podmínky obsaženy v ustanoveních § 129, 130 a 134 obč. zák. Tyto podmínky nezbytné pro vydržení věci lze formulovat takto:

- Denotace a konotace pojmu vydržení naznačuje, že základním předpokladem vydržení je předchozí nepřetržitá držba (srov. § 134 odst. 1 obč. zák.), tj. nakládání s věcí jako s vlastní (srov. § 129 odst. 1 obč. zák.). Vydržení tedy není okamžitý stav nebo jednorázový akt, nýbrž jde o proces probíhající v čase, v jehož závěru dojde k přeměně právního institutu držby v právní institut vlastnictví.
- Judikatura i právní nauka uznávají, že „nakládání s věcí“ může mít dvě podoby:
  1. faktické (fyzické) ovládání věci (např. její užívání, údržba, opravy apod.), nebo
  2. právní úkony, jimiž držitel projevuje svou vůli nakládat s věcí jako s vlastní (např. věc smění, pronajme apod.). Tento druhý způsob nakládání s věcí se označuje jako právní panství.
- Podmínkou pro vydržení je předchozí existence tzv. oprávněné držby; o takovou držbu jde tehdy, jestliže je držitel se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře o tom, že mu věc patří. Z povahy věci vyplývá, že dobrá víra vzniká na základě nějaké skutečnosti či titulu, z něhož vyplývá možnost či pravděpodobnost, že držitel je vlastníkem věci. Právní nauka i judikatura zastávají názor, že dobrá víra může vzniknout i na základě tzv. putativního úkonu, tj. úkonu domnělého, omylem pokládaného za platný.

- Aby došlo k vydržení, musí oprávněná držba, podmíněná dobrou vírou držitele, trvat po celou zákonem stanovenou dobu; tato vydržecí doba činí u nemovitostí deset let (§ 134 odst. 1 obč. zák.).

30. Extrémně vadné posouzení podmínek pro vydržení předmětných pozemků ze strany obecných soudů spatřuje Ústavní soud v projednávané věci v těchto skutečnostech:

31. Obecné soudy vadně posoudily počátek běhu vydržecí doby, jestliže určily, že tímto počátkem je den 30. 5. 1988, kdy nabylo právní moci rozhodnutí Státního notářství pro Prahu 5 ze dne 11. 1. 1988 sp. zn. 5 D 1594/87, které navíc bylo putativní. Fakt vydání takového pravomocného rozhodnutí není způsobilý sám o sobě, tj. není-li doprovázen tím, že vydržitel nakládá s věcí jako s vlastní, zahájit běh vydržecí doby.

32. Ústavněprávně konformní interpretací zákonných podmínek vydržení je nutno dospět k závěru, že vydržecí doba začíná běžet až okamžikem, kdy se vydržitel ujme oprávněné držby, tj. začne v dobré víře s věcí nakládat jako s vlastní.

33. V posuzovaném případu bylo za dané situace vyloučeno, aby žalobkyně začala nakládat s pozemky formou jejich reálného užívání, protože pozemky byly převážně oploceny a byly využívány a spravovány právnickými osobami (zejména vodárenskou společností) k provozování hospodářských aktivit.

34. Obecné soudy usoudily, že nakládání s pozemky se uskutečňovalo formou tzv. právního panství, tj. formou právních úkonů, jimiž vydržitel projevuje svou vůli nakládat s věcí jako s vlastní. Za první takový úkon pokládaly obecné soudy uzavření smlouvy o smlouvě budoucí mezi žalobkyní a Obchodní společností Praha – čisté město. K uzavření této smlouvy o smlouvě budoucí došlo dne 28. 8. 1996. Další žalobkyní uzavřené smlouvy, zmiňované v odůvodnění rozhodnutí obecných soudů (s Obchodní společností Praha – čisté město, s Ministerstvem vnitra, s Bytovým družstvem Líšnická), byly uzavřeny až v letech 1997, 2000 a 2002. Rovněž výzva k majetkovému vypořádání adresovaná žalobkyní Pražské vodohospodářské společnosti, a. s., byla této společnosti odeslána až 10. 3. 2006. Nezbývá tedy než konstatovat, že první doložitelný úkon, z něhož lze usuzovat na výkon tzv. právního panství, se stal dne 28. 8. 1996, a teprve od tohoto data lze odvozovat počátek vydržecí doby.

35. Při správně určeném běhu vydržecí doby by nebyla splněna podmínka desetiletého trvání oprávněné držby, protože žalobkyně pozbyla dobrou víru tím, že jí žalovaný dne 28. 4. 2006 doručil rozhodnutí o vyvlastnění pozemků. Ta skutečnost, že na tomto rozhodnutí nebyla vyznačena právní moc, a to, že rozhodnutí bylo stěžovatelce doručeno e-mailem, nejsou pro posouzení další existence či naopak ztráty dobré víry relevantní –

i takový způsob doručení vyvlastňovacího rozhodnutí je nepochybně způsobilý vést ke ztrátě dobré víry.

36. Jestliže v posuzovaném případě obecné soudy vadně určily počátek běhu vydržecí doby a nerespektovaly pravidlo, že počátek běhu vydržecí doby začíná až okamžikem, kdy se vydržitel ujme oprávněné držby, tj. začne v dobré víře s věcí nakládat jako s vlastní, a jestliže navíc nepřihlédly k faktu, že ztrátou dobré víry dojde k zániku oprávněné držby, porušily zákaz svévole v rozhodování a stěžovatelovo právo na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

37. Zároveň tím obecné soudy porušily stěžovatelovo právo vlastnit majetek, zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny.

38. S ohledem na shora uvedené závěry Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 59
K důvodům nepřípustnosti dovolání

Úvahy dovolacího soudu při hodnocení přípustnosti dovolání se musí pohybovat v rámci mezí stanovených občanským soudním řádem i obecných principů vztažených k právu na spravedlivý proces. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost proto musí vyplynout, z jakého důvodu obsaženého v ustanoveních § 237 a 238 občanského soudního řádu soud shledal, že je podané dovolání nepřípustné, a poté musí tento závěr také alespoň ve stručnosti (viz ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu), byť z uvedených nosných důvodů, odůvodnit. Z hlediska dodržení zásad spravedlivého procesu přitom Ústavní soud zkoumá, 1. zdali skutečně byl naplněn deklarovaný důvod nepřípustnosti podaného dovolání, neboť v opačném případě, tj. při chybné aplikaci dotčených ustanovení občanského soudního řádu, by bylo dovolateli upřeno právo na soudní ochranu a přístup k soudu a došlo by k odepření spravedlnosti *(denegatio iustitiae)* dovolatele, a také, 2. zda z usnesení vyplývá, z jakých konkrétních důvodů dovolací soud shledal dotčené dovolání nepřípustným (v opačném případě by rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Ludvíka Davida a Jiřího Zemánka – ze dne 5. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 1990/15 ve věci ústavní stížnosti 1. JUDr. Tomáše Hlaváčka a 2. JUDr. Zdeňka Krampery, zastoupených Pavlem Uhlem, advokátem, se sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5, proti usnesení Nevyššího soudu ze dne 10. 4. 2015 č. j. 23 Cdo 4351/2014-252, kterým bylo pro nepřípustnost odmítnuto dovolání stěžovatelů, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Josefa Petýrka, zastoupeného JUDr. Martinem Korbařem, advokátem, se sídlem Lublaňská 507/8, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2015 č. j. 23 Cdo 4351/2014-252 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelé se nyní projednávanou ústavní stížností domáhají zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí, kterým Nejvyšší soud odmítl jimi podané dovolání pro nepřípustnost, neboť mají za to, že jím bylo porušeno jejich základní právo na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud zejména následující skutečnosti.

3. Vedlejší účastník se žalobou domáhal na stěžovatelích zaplacení částky 864 000 Kč s příslušenstvím. Uvedená pohledávka, kterou vedlejší účastník získal jako postupník od postupitelky JUDr. Ivety Krůtové (dále jen „postupitelka"), vznikla tak, že stěžovatelé (žalovaní), kteří byli společníky sdružení pod názvem Rychetský, Hlaváček, Krampera & Partneři advokátní kancelář (nyní AK RHK, s. r. o.), uzavřeli s postupitelkou dohodu o vztazích s přidruženým advokátem (dále též jen „dohoda"), podle které se postupitelka zavázala poskytovat právní služby podle pokynu a v rozsahu určeném společníky za měsíční odměnu dle čl. VIII ve fixní výši 120 000 Kč bez DPH, s DPH 144 000 Kč (tato odměna jí měla být vyplacena i za předpokladu, že ji žalovaní nebudou schopni plně vytížit požadavky na poskytování právních služeb). Vzhledem k tomu, že stěžovatelé postupitelce neuhradili faktury za měsíce březen až květen 2010, tak v květnu 2010 postupitelka dohodu vypověděla (stěžovatelé výpověď převzali dne 25. 5. 2010) podle čl. XI. 3 dohody s tříměsíční výpovědní lhůtou, takže požadovala odměnu za celkem šest měsíců (březen až srpen). Dne 21. 6. 2010 bylo postupitelce doručeno odstoupení od dohody ze strany stěžovatelů, přičemž až v tomto dokumentu stěžovatelé vyjádřili nespokojenost s prací postupitelky.

4. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 12. 4. 2013 č. j. 25 Cm 2/2012-176 podané žalobě částečně vyhověl, a to co do odměny za měsíce březen, duben a květen 2010. Dospěl totiž k závěru, že postupitelka má právo na odměnu za práci nejméně do data doručení odstoupení od smlouvy ze strany stěžovatelů, tedy do 21. 6. 2010. Soud současně uvedl, že tento nárok není v rozporu s pravidly poctivého obchodního styku dle ustanovení § 265 obchodního zákoníku, neboť v té době postupitelka minimálně předávala podklady pro stěžovatele, kdy navíc bylo na nich samotných včas zjistit nyní postupitelce vytýkaná pochybení, reagovat na ně a ukončit dohodu dříve než v červnu 2010 (za měsíc březen 2010 nadto byla postupitelce platba přislíbena).

5. K odvolání stěžovatelů i vedlejšího účastníka Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 12. 3. 2014 č. j. 3 Cmo 225/2013-223 rozhodnutí soudu prvního stupně jako věcně správné potvrdil. Odvolací soud měl ve shodě s městským soudem za to, že postupitelce náležela odměna podle dohody i za měsíce březen, duben a květen 2010. Zdůraznil, že za měsíce duben a květen lze mít za to, že v této době postupitelka alespoň nějakou činnost pro stěžovatele vykonávala, a to až do okamžiku, kdy podala výpověď uzavřené dohody. Tím dala jednoznačně najevo, že ve smluvním vztahu se žalovanými nadále pokračovat nehodlá, a bylo na nich, aby takto vzniklou situaci řešili, což však neudělali až do dne 14. 6. 2010, kdy od dotčené dohody odstoupili a rovněž tak dali najevo, že mají v úmyslu smluvní vztah ukončit. Se soudem prvního stupně pak odvolací soud souhlasil i v tom, že za měsíce červen, červenec a srpen 2010 postupitelce odměna nenáležela, neboť v této době již prokazatelnou činnost pro stěžovatele nevykonávala, a domáhala-li se takové odměny, jedná se o výkon práva, který nepožívá právní ochrany a je v rozporu s pravidly poctivého obchodního styku.

6. V následném dovolání stěžovatelé nejprve uvedli, že skutkový stav mají za dostatečně objasněný a prokázaný s tím, že za důvod dovolání považují nesprávné právní posouzení věci. Podstatu vadného právního názoru spatřovali v řešení hmotněprávní otázky, zda s přihlédnutím k ustanovení § 325 obchodního zákoníku vzniká nárok na odměnu, pokud ten, kdo má za tuto odměnu poskytovat službu, tuto službu neposkytuje či ji poskytuje nekvalitně tak, že příjemce více poškozuje, než mu prospívá. Konkrétně rozporovali, že soudy vyšly z toho, že absence průběžné kontroly smluvní strany a pozdní identifikace obtížné spolupráce a včasné neřešení problému spočívajícího v tom, že právní předchůdkyně žalobce neplnila své závazky, zakládají nárok strany neplnící své závazky na odměnu. Rovněž tak namítali, že soudy nijak nezohlednily, že se jedná o vztah mezi advokáty, na který se musí aplikovat odvětvové zvyklosti jako pramen práva.

7. Nejvyšší soud nyní napadeným usnesením dovolání stěžovatelů odmítl, přičemž uvedl, že namítají-li dovolatelé, že odvolací soud posoudil otázku nároku žalobce (resp. předchůdkyně žalobce) na odměnu dle platně uzavřené dohody o vztazích s přidruženým advokátem v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, pak tuto předkládanou otázku zakládají na předpokladu, že předchůdkyně žalobce v době do konce května roku 2010 své závazky (poskytovat právní služby) z předmětné dohody neplnila. Dovolatelé tak oproti skutkovým zjištěním soudů obou stupňů předkládají vlastní, odlišnou verzi skutkového stavu věci a vyvozují z něj své vlastní právní závěry, ačkoliv ke skutkovým námitkám žalovaných nelze v dovolacím řízení přihlížet. Přípustnost dovolání pak dle Nejvyššího soudu nezaložila ani otázka odvětvových specifik advokacie a jejich dopadu na zvýšení vzájemné odpovědnosti jednotlivých smluvních aktérů

dotčených vztahů, stejně jako otázka důrazu na ochranu důvěry v tomto odvětví, neboť na řešení těchto otázek napadené rozhodnutí odvolacího soudu nebylo založeno.

II. Argumentace stěžovatelů

8. Stěžovatelé především namítají, že dovolací soud zásadním a v podstatě zcela svévolným způsobem překročil hranice, které mu při jeho jinak velmi výsostném postavení zákonodárce benevolentně vymezil pro posouzení přípustnosti dovolání. Stěžovatelé v tomto ohledu především vytýkají, že účastník řízení odmítl jejich dovolání s poukazem na údajnou polemiku se skutkovým stavem, kterou ovšem ani náznakem nevedli. Odůvodnění dovolacího soudu je tak v absolutním rozporu s podkladem (spisem) a s návrhem, o kterém měl soud rozhodnout. Stěžovatelé zdůrazňují, že v situaci, kdy soud odmítá o věci rozhodnout pro nepřípustnost, je nezbytné, aby rozhodnutí bylo zvlášť přesvědčivé a nepochybně splňovalo zákonný důvod, pro který může nejvyšší soudní instance věc nesoudit věcně. Zde také připomínají, že i velmi specifické a výsostné postavení dovolacího soudu má své hranice a jeví se jako obtížně přijatelné, když důvod odmítnutí se zcela míjí s obsahem uplatněného opravného prostředku, a to způsobem, který je obtížné hodnotit konvenčním popisným jazykem práva.

III. Vyjádření účastníků řízení

9. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil účastník řízení a vedlejší účastník řízení před Ústavním soudem.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkázal na argumentaci obsaženou v odůvodnění napadeného usnesení a uvedl, že svým rozhodnutím neporušil ústavní práva stěžovatelů. Proto navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

11. Vedlejší účastník ve svém vyjádření předně uvedl, že argumenty uváděné stěžovateli jsou liché a míjejí se s rozhodnutími soudů všech tří stupňů, když je naopak skutečností, že v rámci dovolání stěžovatelé uváděli skutková zjištění, která však rozhodnutím soudů neodpovídala. Všemi otázkami, které jsou otázkami skutkovými, se přitom soudy prvního i druhého stupně zabývaly a nedospěly k jednoznačnému závěru, jak to činí stěžovatelé, že právní předchůdkyně vedlejšího účastníka dohodu se stěžovateli řádně neplnila. Pokud tedy stěžovatelé (tehdy dovolatelé) namítali mylné právní posouzení vycházející z toho, že žádné práce v podstatě (řádně) vykonány nebyly, jedná se nepochybně o odlišné hodnocení skutkového stavu, které se v souladu se zákonem, jak správně konstatoval Nejvyšší soud, nachází mimo dovolací důvody. Nejedná se a ani se nemůže jednat o vybočení z rámce, o kterém měl soud rozhodnout, a v žádném případě se ze strany Nejvyššího soudu nemůže jednat o absolutní smyšlenku, jak

dovozují stěžovatelé. Stěžovatelé své právní závěry v dovolání totiž vyvozují ze zcela odlišného skutkového stavu v rozporu s tím, jak byl komplexně posouzen soudy obou stupňů, což zákon nepřipouští. Nad rámec této argumentace pak vedlejší účastník dodal, že dle jeho názoru zde nejsou ani žádné ústavněprávní konotace, které by měly vést k tomu, aby Ústavní soud ve věci meritorně rozhodoval, neboť v daném případě nedošlo k porušení žádného ústavního principu.

IV. Replika stěžovatelů

12. V replice k vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelé znovu zdůraznili, že právní argumentace, že nedostatečná kontrola (která byla skutkově částečně zjištěna) není podle platného práva důvodem ke vzniku odměny za práci, která není odvedena, je polemikou ryze právní. Stěžovatelé zde totiž polemizují s tím, že soudy vyhýbání se práci ze strany postupitelky právně podřadily pod ustanovení smlouvy, která skýtala nárok na odměnu i pro případ, že nebude vytížená. K názoru vedlejšího účastníka, že původní věcný spor s odhlédnutím od otázky vypořádání Nejvyšším soudem nemá ústavněprávní materii, pak stěžovatelé dodali, že ji v této stížnosti ani ve vztahu k původnímu sporu netvrdili, mají ovšem za to, že i takové spory musí být vypořádány dovolacím soudem ústavně konformním způsobem, což se však nestalo.

V. Splnění podmínek řízení

13. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní podmínky řízení vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

14. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka řízení i vedlejšího účastníka (včetně přihlédnutí k replice stěžovatelů) Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

15. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních

norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

16. Stěžovatelé se v ústavní stížnosti dovolávají práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, přičemž z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že toto právo je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že, jak již bylo řečeno, jeho úkolem je toliko ochrana ústavnosti, a není tedy součástí soustavy obecných soudů a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností [srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575), veškerá judikatura zdejšího soudu dostupná též na http://nalus.usoud.cz]. Tato maxima je prolomena pouze tehdy, pokud by rozhodující orgány vykročily na úkor stěžovatelů z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Z dosavadní judikatury Ústavního soudu lze přitom vyvodit několik modelových případů toho, kdy takto Ústavní soud při interpretaci a aplikaci podústavního práva shledá porušení ústavně garantovaných základních práv a svobod.

17. V řízení o ústavních stížnostech Ústavní soud ingeruje do rozhodovací činnosti obecných soudů pouze ve výjimečných případech. Jedním z nich je situace, kdy dojde ke svévolné aplikaci podústavního práva ze strany obecného soudu, jíž schází smysluplné odůvodnění, resp. propojení s jakýmkoliv ústavně chráněným účelem. V dosavadní judikatuře ve věcech ústavních stížností [viz nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375)] Ústavní soud interpretoval pojem svévole ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy.

18. Právě svévolné aplikace normy podústavního práva (konkrétně ustanovení § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, ve spojení s ustanoveními § 237 až 239 citovaného zákona) se dovolávají v nyní posuzované věci též stěžovatelé, kteří namítají způsob, jakým bylo vyřízeno jimi podané dovolání ze strany Nejvyššího soudu.

19. S ohledem na konkrétní okolnosti nyní řešené kauzy musí Ústavní soud nejprve připomenout, že z ústavního pořádku České republiky ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 17. 1. 1970 ve věci *Delcourt proti Belgii*, stížnost č. 2689/65) nevyplývá

nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, i taková úprava by zřejmě z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhé straně však nutně platí, že jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, tzn. především práva na spravedlivý proces [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

20. Ústavní soud takto ve své judikatuře [za všechny příklady srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)] ve vztahu k rozhodnutí o dovolání Nejvyšším soudem opakovaně vyslovil názor, že je zcela nezbytné, aby rozhodnutí obecných soudů (tedy i soudu dovolacího) nejen odpovídala zákonu v meritu věci a byla vydávána za plného respektu k procesním normám, nýbrž aby také odůvodnění vydaných rozhodnutí ve vztahu ke zmíněnému účelu odpovídalo kritériím daným ustanovením § 157 odst. 2 in fine, odst. 3 občanského soudního řádu, neboť jen věcně správná (zákonu zcela odpovídající) rozhodnutí a náležitě, tj. zákonem vyžadovaným způsobem, odůvodněná rozhodnutí naplňují – jako neoddělitelná součást „stanoveného postupu" – ústavní kritéria plynoucí z Listiny (čl. 38 odst. 1). Stejně tak musí Ústavní soud připomenout svoji předchozí judikaturu [srov. především nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)], že dovolací soud si musí být při výkladu a aplikaci podmínek připuštění dovolání vědom toho, že účastník řízení jím vždy sleduje ochranu svých subjektivních práv bez ohledu na to, jaký jiný účel řízení o mimořádném opravném prostředku sleduje.

21. Zároveň Ústavní soud v minulosti opakovaně konstatoval [např. nález sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2070/07 ze dne 13. 12. 2007 (N 223/47 SbNU 935)], že ke znakům právního státu a mezi jeho základní principy neoddělitelně patří zásada právní jistoty. Její nezbytnou součástí je jak předvídatelnost práva, tak i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost je vyjádřením postulátu, podle kterého se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v platné právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli. Proto postup soudu při poskytování soudní ochrany a také jeho následné rozhodnutí ve věci jako výsledek soudního řízení nesmí být pro účastníky překvapivé, pokud mají účastníci legitimní důvod očekávat určitý postup [viz nález sp. zn. I. ÚS 1312/11 ze dne 13. 3. 2013 (N 40/68 SbNU 413)]. Zásady právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodnutí naopak opravňují účastníka řízení předpokládat, že soud zná právo a že

bude výkladově jednoznačná ustanovení obecně závazných předpisů vykládat v souladu s jejich jednoznačností.

22. Zde uvedené se plně dotýká též rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání, neboť nelze zpochybňovat, že úvahy dovolacího soudu při hodnocení přípustnosti dovolání (z hlediska faktického tedy při selekci případů, jimiž se bude Nejvyšší soud meritorně zabývat) se musí pohybovat v rámci mezí stanovených občanským soudním řádem i obecných principů vztažených k právu na spravedlivý proces (viz především povinnost dovolacího soudu, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něj byly patrné konkrétní důvody, které jej k odmítnutí dovolání vedly, a aby jeho rozhodnutí nebylo z hlediska těchto vyřčených důvodů nepatřičně překvapivé). Obecně přitom platí, že z rozhodnutí Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost musí vyplynout, z jakého důvodu obsaženého v ustanoveních § 237 a 238 občanského soudního řádu dovolací soud shledal, že je podané dovolání nepřípustné, a poté musí tento závěr rozhodující senát také alespoň ve stručnosti (viz ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu), byť z uvedených nosných důvodů, odůvodnit. Z hlediska dodržení zásad spravedlivého procesu přitom Ústavní soud zkoumá, zdali skutečně byl naplněn deklarovaný důvod nepřípustnosti podaného dovolání [v opačném případě, tj. při chybné aplikaci dotčených ustanovení občanského soudního řádu, by bylo dovolateli upřeno právo na soudní ochranu a přístup k soudu a došlo by k odepření spravedlnosti *(denegatio iustitiae)* dovolatele], a také, zda z usnesení vyplývá, z jakých konkrétních důvodů dovolací soud shledal dotčené dovolání nepřípustným (v opačném případě by jeho rozhodnutí bylo fakticky nepřezkoumatelné).

23. Z hlediska nyní posuzovaného případu Ústavní soud předně konstatuje, že Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení jednoznačně uvedl důvod odmítnutí dovolání pro nepřípustnost, který shledal ve faktické polemice dovolatelů pouze se skutkovým stavem projednávané věci. Za této situace se tedy rozhodující senát soustředil na otázku, zdali skutečně v podaném dovolání stěžovatelé vznášeli pouze námitky skutkového charakteru, a bylo tudíž namístě dovolání pro nepřípustnost odmítnout. Dospěl však k závěru, že tak tomu nebylo.

24. Z předmětného dovolání se totiž podává, že argumentace stěžovatelů směřovala především k řešení právních, a nikoliv skutkových otázek. Jakkoli Ústavní soud nepopírá, že vznášené námitky se úzce dotýkaly i skutkového stavu věci, z hlediska posouzení přípustnosti dovolání je klíčové, že takto se dovolatelé zaměřili především na interpretaci (a aplikaci) ustanovení § 325 (eventuálně § 326) obchodního zákoníku, resp. naplnění podmínek v této normě stanovených ve vztahu ke zjištěnému skutkovému stavu. Z citovaných ustanovení přitom vyplývá, že tato již ze své podstaty mají velmi úzký vztah ke skutkovým otázkám, neboť právě okolnosti

konkrétního sporu určí, zdali se jich jedna či druhá strana závazkového vztahu mohla účinně dovolávat. V těchto případech je přitom povinností dovolacího soudu pečlivě zkoumat, zda vznášené námitky skutečně představují pouhou polemiku se zjištěným skutkovým stavem anebo zda míří spíše již do právního hodnocení věci ve smyslu výkladu dotčených právních norem s přihlédnutím ke skutkovým zjištěním.

25. Z obsahu dovolání stěžovatelů přitom lze jednoznačně dovodit, že nastala v pořadí druhá zmíněná varianta. Ústavní soud především nepřehlédl, že sami stěžovatelé (dovolatelé) byli s nemožností polemizovat se skutkovým stavem věci při využití tohoto mimořádného opravného prostředku srozuměni, neboť v dovolání opakovaně uvedli, že nesouhlasí pouze s právním hodnocením věci, přičemž zároveň zdůraznili, že skutkový stav mají za dostatečně objasněný a prokázaný (viz s. 4, 5 či 9 podaného dovolání). Ústavní soud samozřejmě nezpochybňuje, že uvedené pasáže ještě nemusí automaticky svědčit o faktickém obsahu dovolací argumentace. V nyní posuzovaném případě však z dovolání plyne, že stěžovatelé skutečně rozporovali pouze právní posouzení dotčených otázek hmotného práva. Chybné posouzení podstaty dovolání ze strany Nejvyššího soudu se nejvíce projevilo ve stěžejní části odůvodnění napadeného usnesení, v němž Nejvyšší soud tvrdil, že v dovolání stěžovatelé svoji argumentaci založili na předpokladu, že postupitelka v době do konce května 2010 své závazky (poskytovat právní služby) z předmětné dohody neplnila, čímž měli předkládat vlastní, odlišnou verzi skutkového stavu. K tomu však musí Ústavní soud uvést na pravou míru, že již soud prvního stupně v citovaném rozhodnutí uvedl, že postupitelka v předmětném období právní služby pro žalované (krom jednotlivých úkonů a spolupráce s advokátními koncipientkami) skutečně neposkytovala, když důvod, proč jí byl přiznán nárok na odměnu, městský soud dovozoval především z pasivity stěžovatelů (viz s. 11–12 tohoto rozsudku). Jinými slovy vyjádřeno, stěžovatelé se v podaném dovolání se skutkovými závěry obecných soudů nikterak nerozcházeli, nýbrž pouze jimi zjištěnou skutkovou situaci požadovali interpretovat právně odlišným způsobem.

26. Nejvyšší soud tedy pochybil při výkladu podaného dovolání, které striktně hodnotil jako pouhou polemiku se skutkovým stavem věci, ačkoliv stěžovatelé činili sporným především právní hodnocení daného případu. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, resp. jeho odůvodnění, se tudíž míjí s argumentací obsaženou v předmětném dovolání, v důsledku čehož došlo k porušení shora uvedeného principu zákazu *denegationis iustitiae* a taktéž předvídatelnosti soudního rozhodování.

VII. Závěr

27. Ústavní soud tedy uzavírá, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím porušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces, neboť chybně interpretoval obsah napadeného dovolání, v jehož důsledku jej odmítl pro nepřípustnost z důvodu polemiky se skutkovým stavem věci. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí zrušil.

28. Úkolem Nejvyššího soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že musí opětovně posoudit stěžovateli podané dovolání a náležitě se vypořádat s jejich právní argumentací (aniž by samozřejmě Ústavní soud jakkoliv předjímal rozhodování Nejvyššího soudu).

Č. 60
K odmítnutí dovolání v důsledku nesprávného posouzení řádného vymezení dovolacího důvodu

Odmítnutí dovolání z důvodu nesprávného posouzení, zda v něm dovolatel řádně vymezil dovolací důvod, má za následek porušení jeho základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže mu v jeho důsledku bylo upřeno posouzení jeho dovolání z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu, popř. též jeho meritorní projednání a rozhodnutí o něm.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 5. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3851/15 ve věci ústavní stížnosti Zdeňka Hrdiny, zastoupeného Mgr. Miroslavem Burgetem, advokátem, se sídlem Prostějov, Aloise Krále 2640/10, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2015 č. j. 21 Cdo 1929/2015-554, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a 1. Libora Waise, zastoupeného Mgr. Denisou Ihlovou, advokátkou, se sídlem Vestec, K Jahodárně 249, 2. Mgr. Věry Hanzlíkové, 3. Nadačního fondu Kapka naděje, IČO 26200490, se sídlem Praha 1, Revoluční 1200/16, 4. Římskokatolické farnosti u kostela sv. Martina Praha – Řepy, IČO 65400127, se sídlem Praha 6 – Řepy, K Šancím 629/2, 5. Vladimíra Janduse, 6. Tomáše Hrdiny, 7. Milana Hrdiny a 8. Elišky Veselé jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2015 č. j. 21 Cdo 1929/2015-554, a to částí jeho výroku I, kterou bylo odmítnuto dovolání stěžovatele, a výrokem II, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. září 2015 č. j. 21 Cdo 1929/2015-554 se v části výroku I, kterou bylo odmítnuto dovolání stěžovatele, a ve výroku II ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 30. prosince 2015, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 (dále též „soud prvního stupně") ze dne 23. června 2014 č. j. 17 C 252/2009-437 ve znění opravného usnesení ze dne 12. srpna 2014 č. j. 17 C 252/2009-465 byla zamítnuta žaloba, kterou se stěžovatel společně s dalšími žalobci Milanem Hrdinou a Eliškou Veselou domáhal určení, že žalovaný Libor Wais není dědicem a účastníkem dědického řízení vedeného u téhož soudu pod sp. zn. 27 D 14/2009 po Libuši Kubrové. Žalobci zpochybňovali platnost poslední závěti pozůstalé ze dne 24. května 2007, kterou byl jejím jediným dědicem ustanoven Libor Wais, a to z důvodu, že pozůstalá měla při jejím pořízení jednat v duševní poruše buď přechodné, nebo trvalé povahy. Podle její předchozí závěti ze dne 10. února 2006 by se vlastníky blíže specifikovaných nemovitostí stalo více osob, které v řízení o předmětné žalobě vystupovaly jak na straně žalobců, tak na straně žalovaných.

3. K odvolání stěžovatele, jakož i žalobce Milana Hrdiny byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „odvolací soud") ze dne 13. listopadu 2014 č. j. 70 Co 384/2014-515. Z jeho odůvodnění vyplývá, že závěť ze dne 24. května 2007, kterou byl ustanoven jediný dědic (§ 477 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 2013), byla pořízena formou notářského zápisu v souladu s § 476 odst. 1 ve spojení s § 476d odst. 1 občanského zákoníku a obsahuje náležitosti uvedené v § 476 odst. 2 občanského zákoníku; samotný notářský zápis pak obsahuje veškeré náležitosti uvedené v § 63 odst. 1 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění účinném do 30. června 2010. Rozpor s posledně uvedeným ustanovením nemohla založit ani skutečnost, že notář v zápisu neuvedl jména, příjmení, bydliště a data narození svědků, důvěrníků a zástupce účastníka, neboť žádné takovéto osoby, resp. osoby v takovémto postavení, sepisu notářského zápisu přítomny nebyly. Přítomnost dalších osob, s kterou podle svědecké výpovědi notáře vyjádřila zůstavitelka souhlas, nemusela být v notářském zápisu zaznamenána.

4. Dále se odvolací soud ztotožnil s hodnocením, že zůstavitelka, která při pořízení závěti nebyla zastoupena a jednala svým vlastním jménem,

učinila tento svůj právní úkon svobodně (§ 37 odst. 1 občanského zákoníku). Rovněž přisvědčil závěru, že v době sepsání závěti netrpěla duševní poruchou, která by ji k takovému právnímu úkonu činila neschopnou (§ 38 odst. 2 občanského zákoníku), což bylo prokázáno zejména provedenými znaleckými posudky. Ve vztahu ke zbylým námitkám (jejichž podstatou byly mj. rozpory v odůvodnění, neúplná rekapitulace výpovědi, nedostatky při vydávání usnesení o znalečném a při vyhotovování předvolání k nařízeným jednáním) odvolací soud uvedl, že tyto neměly žádný vliv na věcnou správnost a přezkoumatelnost napadeného rozsudku.

5. Proti rozsudku odvolacího soudu podali oba uvedení žalobci dovolání, v němž uplatnili podle jejich názoru otázku zásadního právního významu, která dosud nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena, konkrétně „zdali je k platnosti notářského zápisu vyžadováno zjištění totožnosti osob přítomných jeho pořízení a jejich zaznamenání jakožto svědků tohoto úkonu". Podle stěžovatele je nutno tyto osoby, jsou-li pořízení notářského zápisu přítomny nikoliv náhodně, nýbrž na výslovné přání zůstavitele (jak tomu bylo i v dané věci), považovat za svědky tohoto úkonu. Notář byl tedy povinen jejich přítomnost zaznamenat do protokolu o pořízení notářského zápisu s uvedením jmen a identifikačních údajů přítomných osob, byť tyto samy nejsou na sepsání tohoto zápisu dále zainteresovány. Důvodem nezbytnosti takovéhoto postupu mělo být zamezení pochybnostem o svobodné vůli zůstavitelky. Odlišný postup měl mít za následek neplatnost její závěti. Další námitky obsažené v dovolání se týkaly opomenutých důkazů, nedostatečného odůvodnění napadeného rozhodnutí, jeho překvapivosti a nesprávného posouzení důkazního břemene. Ve všech těchto případech stěžovatel poukazoval na rozhodnutí Ústavního soudu nebo Nejvyššího soudu, od nichž se měl odvolací soud odchýlit při svém rozhodování.

6. Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud") rozhodl o dovolání předsedou příslušného senátu tak, že jej odmítl usnesením ze dne 21. září 2015 č. j. 21 Cdo 1929/2015-554 (výrok I). Zároveň uložil dovolatelům povinnost zaplatit společně a nerozdílně vedlejšímu účastníkovi Liboru Waisovi na náhradě nákladů dovolacího řízení částku 4 900,50 Kč (výrok II). Dovolání bylo odmítnuto podle § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu, neboť v něm měl být uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu. Dovolací soud shrnul obsah dovolání tak, že jím bylo odvolacímu soudu vytýkáno, že zatížil řízení vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, když pro nadbytečnost neprovedl všechny jimi navrhované důkazy, a tedy dostatečně nezjistil skutkový stav věci, a když rozhodnutí nedostatečně odůvodnil. Vedle toho napadali dovolatelé i hodnocení důkazů a vyjádřili nesouhlas se skutkovými závěry odvolacího soudu o absenci duševní

poruchy u zůstavitelky ke dni pořízení předmětné závěti a o svobodné vůli zůstavitelky při jejím pořízení. Podle dovolacího soudu dovolatelé činili z výsledků dokazování odlišná (jiná) skutková zjištění a na jejich základě dovozovali vlastní (odlišný) právní názor na věc. Z tohoto důvodu nebylo možné pokračovat v dovolacím řízení. Na tomto závěru přitom nic nemění ani v dovolání uplatněná námitka porušení práva na spravedlivý proces, protože toto právo nelze interpretovat tak, že by znamenalo právo na příznivé rozhodnutí ve věci.

III. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel se domnívá, že rozhodnutí dovolacího soudu zcela excesivně vybočuje z ústavního rámce ochrany jeho základních práv a svobod. V dovolání měl totiž uplatnit jako dovolací důvod právě nesprávné právní posouzení věci, které je způsobeno zatížením dosavadního řízení vadami v podobě tzv. „opomenutých důkazů", rezignací obecných soudů na jejich povinnost řádně odůvodnit svá rozhodnutí, nepřípustným přenášením důkazního břemene mezi účastníky řízení a konečně nesprávným posouzením otázky zásadního právního významu, která nebyla dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu řešena.

8. Napadenému usnesení stěžovatel vytýká jeho nepřezkoumatelnost. Stručnost a míra obecnosti jeho odůvodnění je podle jeho názoru natolik neúnosná, jako kdyby napadené usnesení nebylo odůvodněno vůbec. Dovolací soud se – navzdory jasně a podrobně vymezenému dovolacímu důvodu – nezabýval ani otázkou přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Z těchto důvodů lze v jeho usnesení spatřovat libovůli, jež opodstatňuje závěr o porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

9. Pochybení dovolacího soudu spatřuje stěžovatel i v tom, že mu byl odepřen přístup k dovolacímu soudu a ve svém důsledku i k Ústavnímu soudu. Pokud bylo jeho dovolání odmítnuto jako vadné, pak jeho následná ústavní stížnost, směřovala-li by proti předchozímu rozhodnutí odvolacího soudu, nemůže být přípustná. Odmítnutí dovolání stěžovatele pro vady, přestože správně měla být posouzena jeho přípustnost, zároveň znamená i porušení jeho základního práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Má tomu tak být z toho důvodu, že o odmítnutí rozhodl podle § 243f odst. 2 občanského soudního řádu pouze předseda senátu, zatímco o přípustnosti dovolání by v souladu s § 243c odst. 2 téhož zákona rozhodoval senát. Předseda senátu měl dovolatele vyzvat k odstranění vad dovolání.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud si pro účely posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 10 pod sp. zn. 17 C 252/2009 a vyzval

účastníka řízení a vedlejšího účastníka Libora Waise, o jehož postavení dědice jde v projednávané věci, k vyjádření se k ústavní stížnosti.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 8. února 2016, podepsaném předsedou příslušného senátu, uvedl, že i když podle stěžovatele spočívá rozhodnutí odvolacího soudu na nesprávném právním posouzení věci a stěžovatel se v dovolání pokusil také formulovat otázku zásadního právního významu, z obsahu jeho dovolacích námitek bylo zřejmé, že zpochybňuje pouze skutková zjištění, z nichž rozsudek odvolacího soudu vycházel. Stěžovatel především nesouhlasil s tím, jak provedené důkazy odvolací soud hodnotil, a předestíral vlastní skutkové závěry, na nichž pak budoval své vlastní a od odvolacího soudu odlišné právní posouzení věci. Právě z tohoto důvodu bylo dovolání stěžovatele odmítnuto s odůvodněním, že v něm byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, pročež v dovolacím řízení nebylo možné pokračovat. Odůvodnění napadeného usnesení, byť stručné, obsahuje zřetelné důvody, proč bylo dovolání odmítnuto, a v tomto ohledu není nepřezkoumatelné. Předseda senátu (a nikoliv senát) ve věci rozhodl v souladu s § 243f odst. 2 občanského soudního řádu, který takovýto postup – vzhledem k důvodu odmítnutí dovolání – umožňuje. Ústavní stížnost by měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

12. Vedlejší účastník Libor Wais ve svém vyjádření ze dne 3. února 2016 rovněž zdůraznil, že důvodem odmítnutí dovolání stěžovatele bylo nevymezení dovolacího důvodu, tj. v čem měla spočívat nesprávnost právního posouzení věci. Jedinou otázkou, kterou v tomto směru stěžovatel formuloval, byla otázka posouzení platnosti závěti. V této souvislosti však neuváděl nesprávné právní posouzení, nýbrž jakési úvahy *de lege ferenda*, v jejichž rámci navrhl, aby byl notář povinen zkoumat totožnost veškerých osob, které se nacházejí v blízkosti sepisu závěti, ačkoliv se samotným spisem nemají nic společného a do sepisu závěti nikterak nezasahují (nejsou osobami jakkoliv zúčastněnými na závěti, typicky např. administrativní pracovníci nebo sekretářky kanceláře, kde je závěť sepisována). V průběhu řízení se mu přitom ani nepodařilo prokázat, zda a jaké osoby byly v době sepisu závěti v kanceláři přítomny. Z těchto důvodů se proto nejednalo o relevantní otázku. Stěžovateli nebyl odepřen přístup k dovolacímu soudu, v důsledku čehož by jeho ústavní stížnost měla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

13. Obě vyjádření byla zaslána stěžovateli, jenž na ně reagoval replikou ze dne 15. března 2016, ve které zopakoval stěžejní námitky obsažené v ústavní stížnosti. Kromě jiného zdůraznil, že podstatou jeho dovolání byl nesouhlas s právním posouzením věci ze strany soudu prvního stupně a odvolacího soudu, které posoudily (zejména procesní) otázky zásadního právního významu odchylně od ustálené judikatury dovolacího soudu

i Ústavního soudu. Jejich rozhodnutí měla zároveň řešit otázku zásadního právního významu, která doposud nebyla dovolacím soudem v jeho rozhodovací praxi vyřešena. Stěžovatel i nadále považuje svou ústavní stížnost za důvodnou.

14. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

15. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému přezkumu napadeného usnesení, musel se vypořádat s otázkou, zda jsou k tomu splněny všechny zákonem stanovené podmínky.

16. Stěžovatel se domáhá zrušení napadeného usnesení v celém jeho rozsahu, ačkoliv jím bylo odmítnuto dovolání podané nejen jím, nýbrž též druhým dovolatelem Milanem Hrdinou. Ústavní stížností se ovšem může každý domáhat pouze ochrany svých ústavně zaručených základních práv a svobod, nikoliv ochrany práv jiných osob [např. usnesení ze dne 8. prosince 1994 sp. zn. II. ÚS 178/94 (U 22/2 SbNU 259)]. V části výroku I napadeného usnesení, kterým bylo odmítnuto dovolání jiného účastníka řízení (byť uplatněné současně jediným podáním), proto není ústavní stížnost podána osobou k tomu oprávněnou. Případné vyhovění ústavní stížnosti a s ním spojené zrušení napadeného rozhodnutí z tohoto důvodu nemůže mít v projednávané věci za následek, že předmětem následného rozhodování dovolacího soudu bude nadále i dovolání podané jinou osobou než stěžovatelem.

17. Pokud jde o výrok II, tímto výrokem bylo rozhodnuto o nákladech dovolacího řízení a s ohledem na jeho obsahovou provázanost na něj bez dalšího dopadá závěr o důvodnosti ústavní stížnosti ohledně výroku, kterým bylo rozhodnuto o předmětu řízení (bez něj nelze o nákladech řízení rozhodnout). Vzhledem k tomu, že výrokem II byla povinnost k úhradě nákladů dovolacího soudu stanovena společně a nerozdílně oběma žalobcům, je dána aktivní legitimace stěžovatele k podání ústavní stížnosti proti němu jako celku. Dovolací soud by totiž v případě vyhovění ústavní stížnosti musel o této povinnosti z povahy věci opětovně rozhodnout ve vztahu k oběma dovolatelům, a to v závislosti na výsledku dovolacího řízení. Ani zde by však neměl prostor k přehodnocení svých závěrů vztahujících se ke druhému dovolateli, u něhož nadále platí, že nebyl s dovoláním úspěšný.

18. Jinak Ústavní soud konstatuje, že v rozsahu, ve kterém byla ústavní stížnost podána osobou k tomu oprávněnou, je příslušný k jejímu projednání a rozhodnutí o ní. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a splňuje i další zákonem stanovené náležitosti; zároveň je důvodná.

VI. Vlastní posouzení

19. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

20. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem". Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající tomuto základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

21. Ústavní soud se v řadě svých rozhodnutí vyjádřil v tom smyslu, že je především na obecných soudech, aby interpretovaly zákonná hmotněprávní či procesněprávní ustanovení, přičemž jeho úloha při rozhodování o ústavních stížnostech se omezuje na ověření, zda důsledky takové interpretace jsou slučitelné s Listinou, Úmluvou či jinou součástí ústavního pořádku zaručující základní právo nebo svobodu. Např. v nálezu ze dne 25. srpna 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319) uvedl, že účelem právní úpravy týkající se formalit a podmínek řízení, jež musí být dodrženy při podání návrhu k soudu, je zajistit řádný chod spravedlnosti a zejména respektování právní jistoty, která je jedním ze základních prvků výsadního postavení práva. Uplatněná omezení a výklad však nesmějí omezit přístup jednotlivce k soudům takovým způsobem nebo v takové míře, že by uvedené právo bylo zasaženo v samé své podstatě. Z výše uvedeného rovněž plyne, že podmínky projednatelnosti návrhu musí být stanoveny tak, aby účastník řízení před obecnými soudy mohl předvídat, zda ve své konkrétní věci má nebo nemá k dispozici daný procesní prostředek.

22. Uvedená východiska se uplatní i ve vztahu k civilnímu dovolání. Přestože z ústavního pořádku nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku (zřejmě by obstála i právní

úprava, která by takovéto prostředky nepřipouštěla vůbec), pakliže je právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [nález ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimku nepředstavuje ani posouzení, zda dovolání splňuje náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu, a tedy zda není dán důvod odmítnutí dovolání podle § 243c odst. 1 téhož zákona pro vady, které nebyly odstraněny ve lhůtě k jeho podání.

23. Jednou z povinných náležitostí dovolání je vymezení dovolacího důvodu. Podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu je možné podat dovolání pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Odstavec 3 stanoví způsob vymezení dovolacího důvodu tak, že dovolatel uvede právní posouzení věci, které pokládá za nesprávné, a vyloží, v čem spočívá jeho nesprávnost.

24. V projednávané věci dospěl dovolací soud k závěru, že stěžovatel řádně neuplatnil dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, když jeho námitky fakticky směřovaly (především) do skutkových zjištění soudu prvního stupně a odvolacího soudu. Nesprávnost právního posouzení věci pak měl stěžovatel vyvozovat s ohledem na odlišná (podle jeho názoru správná) skutková zjištění. Ústavní soud se s takovýmto hodnocením obsahu jeho dovolání nicméně neztotožňuje. Jakkoliv lze přisvědčit, že významná část jeho argumentace skutečně směřovala vůči skutkovým zjištěním soudů nižších stupňů, nelze přehlédnout, že v dovolání formuloval i námitky vztahující se k právnímu posouzení věci, konkrétně k otázce platnosti notářského zápisu, kterým byla pořízena závěť pozůstalé. Tento svůj právní názor zároveň blíže odůvodnil (viz bod 5 tohoto nálezu). Dovolací důvod byl tedy zjevně řádně uplatněn, pročež neobstojí opačný závěr dovolacího soudu o existenci vady dovolání, pro kterou nelze pokračovat v řízení. Takovýto závěr nemá v obsahu dovolání potřebnou oporu a lze v něm spatřovat exces, v jehož důsledku bylo stěžovateli – za předpokladu, že jeho dovolání mělo i další náležitosti ve smyslu § 241a odst. 2 občanského soudního řádu – upřeno posouzení jeho dovolání z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu, popř. též jeho meritorní projednání a rozhodnutí o něm. Tím mu byla ze strany dovolacího soudu odepřena soudní ochrana a porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

25. Pro úplnost je třeba dodat, že i kdyby stěžovatel uplatnil v dovolání toliko zbylé námitky, jimiž byla zpochybňována především správnost skutkových zjištění obecných soudů, ani samotná tato skutečnost by neumožňovala odmítnout dovolání pro včas neodstraněné vady. Jak v minulosti konstatoval nejen Ústavní soud, ale i Evropský soud pro lidská práva, rozhraničení mezi skutkovými a právními otázkami není zcela zřejmé,

a proto účastníci řízení nemohou být sankcionováni, pokud mají v dobré víře – byť mylně – za to, že platně otevřeli otázku (zásadního) právního významu [srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. října 2010 ve věci stížnosti č. 35836/05 *Adamíček proti České republice*; dále usnesení ze dne 29. března 2011 sp. zn. IV. ÚS 3634/10 (U 3/60 SbNU 777), body 8 až 10, nebo obdobně v trestních věcech nález ze dne 23. března 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405) či stanovisko pléna ze dne 4. března 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)]. I v takovém případě by zkrátka byl řádně uplatněn dovolací důvod a dovolací soud by, pokud by byly současně splněny i ostatní zákonem stanovené podmínky, musel přistoupit k posouzení přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu [srov. nález ze dne 17. prosince 2014 sp. zn. I. ÚS 3093/13 (N 231/75 SbNU 581), nález ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251)].

26. Uvedený závěr platí obzvlášť za situace, kdy (efektivní) vyčerpání dovolání, jehož přípustnost závisí na uvážení dovolacího soudu (jak je tomu právě v případě dovolání přípustného podle § 237 občanského soudního řádu), představuje podmínku přípustnosti ústavní stížnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Pokud by se dovolací soud neztotožnil s názorem stěžovatele, zda v dovolání uplatnil otázku právní nebo skutkovou, a toto dovolání odmítl právě z důvodu vad, odepřel by tím dovolateli přístup nejen k dovolacímu soudu, ale i k Ústavnímu soudu. Nešlo by totiž o rozhodnutí, kterým byl mimořádný opravný prostředek odmítnut dovolacím soudem jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení. Lhůta pro podání ústavní stížnosti proti dovoláním napadenému rozhodnutí odvolacího soudu by se proto nemohla odvíjet od doručení odmítavého usnesení dovolacího soudu (§ 72 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Následně podaná ústavní stížnost by tak v tomto rozsahu zpravidla musela být – vzhledem k délce dovolacího řízení – odmítnuta jako opožděná.

27. K ostatním námitkám stěžovatele Ústavní soud poznamenává, že jakkoliv bylo napadené usnesení odůvodněno velmi stručně, byly z něj seznatelné důvody odmítnutí dovolání. Nebylo je tedy možné považovat za nepřezkoumatelné, o čemž ostatně svědčí i jeho v tomto nálezu provedené ústavněprávní posouzení. Ústavní soud rovněž neshledal důvodnou námitku porušení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle § 243f odst. 2 občanského soudního řádu byl předseda senátu oprávněn rozhodnout o odmítnutí dovolání, které nebylo řádně doplněno nebo opraveno, a v dovolacím řízení nelze pro tento nedostatek pokračovat. Jiná věc je, zda byl v tomto ohledu skutečně dán důvod k tomu, aby takto rozhodl; zde však již ale nejde o otázku zákonného soudce.

VII. Závěr

28. Lze tedy shrnout, že Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou ve vztahu k části výroku I napadeného usnesení, kterou bylo odmítnuto dovolání stěžovatele, a k celému výroku II (viz bod 17 nálezu), neboť odmítnutím dovolání stěžovatele pro vadu spočívající v neuplatnění dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu proto ústavní stížnosti částečně vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení v uvedeném rozsahu zrušil (výrok II). Ve zbytku ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako podanou osobou zjevně neoprávněnou (výrok III).

29. V dalším řízení bude povinností Nejvyššího soudu opětovně posoudit dovolání z hlediska zákonem stanovených náležitostí, tentokrát však již bude tento soud vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu, podle něhož způsob, jakým stěžovatel vymezil důvod dovolání, nezakládá jeho vadu. Ústavní soud tímto nálezem nijak nepředjímá výsledek posouzení přípustnosti, potažmo důvodnosti, dovolání.

Č. 61
K insolvenčnímu řízení a povolení tzv. předpřipravené reorganizace

Věřitelé mohou vykonávat svá hlasovací práva mimo schůzi věřitelů nejen v průběhu insolvenčního řízení, ale v případě tzv. předpřipravené reorganizace též před jeho zahájením [§ 148 odst. 2 a § 346 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Pokud věřitelé hlasují ještě před zahájením insolvenčního řízení, pak je zjevné, že v rámci „hlasovacího lístku" nemohou uvést datum podání přihlášky své pohledávky, protože datum podání přihlášky v okamžiku, kdy věřitel ještě před zahájením insolvenčního řízení vykonává své hlasovací právo, není známo a z tohoto důvodu nemůže být ani v rámci „hlasovacího lístku" uvedeno. Trvání insolvenčního soudu na této náležitosti je proto za dané situace požadavkem zcela absurdním a nesplnitelným a je v rozporu s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 5. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 703/16 ve věci ústavní stížnosti MOTORPAL, a. s., se sídlem Jihlava, Humpolecká 313/5, zastoupené Mgr. Jiřím Tomolou, advokátem, se sídlem Praha 1, Platnéřská 191/4, proti postupu Krajského soudu v Brně v insolvenčním řízení vedeném pod sp. zn. KSBR 37 INS 882/2016 při posuzování návrhu stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a proti výroku II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128 o ustanovení vedlejšího účastníka stěžovatelčiným insolvenčním správcem, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a Ing. Jiřího Hanáka, insolvenčního správce, se sídlem Ostrava, Hradeckého 309, jako vedlejšího účastníka řízení, zastoupeného Piotrem Adamczykem, advokátem, se sídlem Český Těšín, Havlíčkova 190/12.

Výrok

I. Postupem Krajského soudu v Brně v insolvenčním řízení vedeném pod sp. zn. KSBR 37 INS 882/2016 při posuzování návrhu

stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 217/2009 Sb., spočívajícím v nerozhodnutí o způsobu řešení úpadku stěžovatelky z důvodu údajného nedostatku formálních náležitostí tohoto návrhu dle § 19 odst. 1 písm. e) vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, a dále výrokem II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené jí čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Krajskému soudu v Brně se zakazuje pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelky spočívajícím v postupu v insolvenčním řízení vedeném pod sp. zn. KSBR 37 INS 882/2016 při posuzování návrhu stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 217/2009 Sb., kdy nerozhodl o způsobu řešení úpadku stěžovatelky z důvodu údajného nedostatku formálních náležitostí tohoto návrhu dle § 19 odst. 1 písm. e) vyhlášky č. 311/2007 Sb., o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona, a přikazuje se mu, aby se bezprostředně po doručení tohoto nálezu znovu předmětným návrhem stěžovatelky zabýval a tento znovu posoudil tak, že nadále nebude trvat na splnění náležitosti stanovené v § 19 odst. 1 písm. e) vyhlášky č. 311/2007 Sb.

III. Výrok II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 1. 3. 2016 a doplněna podáním ze dne 3. 3. 2016, se stěžovatelka domáhala, aby Ústavní soud zakázal Krajskému soudu v Brně (dále též jen „insolvenční soud") pokračovat v porušování práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jehož se insolvenční soud měl dle tvrzení stěžovatelky dopustit tím, že uzavřel, že se nebude zabývat návrhem stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016, a aby Ústavní soud insolvenčnímu soudu přikázal obnovit stav před porušením práv stěžovatelky tím, že bez zbytečného odkladu rozhodne

o řešení úpadku stěžovatelky podle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona a dalších návrzích stěžovatelky uvedených v insolvenčním návrhu.

2. Stěžovatelka v této souvislosti Ústavnímu soudu též navrhla, aby tento zrušil rovněž výrok II usnesení insolvenčního soudu ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128, jímž bylo v rozporu s návrhem stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 rozhodnuto o ustanovení Ing. Jiřího Hanáka (zde vedlejší účastník) insolvenčním správcem stěžovatelky.

II. Shrnutí relevantních skutečností

3. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, jakož i spisového materiálu vedeného Krajským soudem v Brně pod sp. zn. KSBR 37 INS 882/2016, veřejně dostupného na www.justice.cz, zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

4. Dne 15. 1. 2016 stěžovatelka předložila Krajskému soudu v Brně insolvenční návrh, jímž se jako dlužník domáhala rozhodnutí o tom, že se zjišťuje její úpadek. Spolu s insolvenčním návrhem stěžovatelka spojila mj. též návrh na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 insolvenčního zákona. S ohledem na tuto skutečnost stěžovatelka insolvenčnímu soudu v souladu s § 148 odst. 2 insolvenčního zákona předložila reorganizační plán přijatý jediným zajištěným věřitelem (COMMERZBANK Aktiengesellschaft) a více než polovinou všech nezajištěných věřitelů, počítanou podle výše pohledávek. Souhlas věřitelů se stěžovatelkou navrženým reorganizačním plánem, jehož součástí byl též návrh na ustanovení Ing. Lee Loudy insolvenčním správcem stěžovatelky, stěžovatelka doložila hlasovacími lístky ve smyslu § 346 insolvenčního zákona a listinami označenými jako „Prohlášení věřitele k reorganizačnímu plánu společnosti MOTORPAL, a. s.“, v němž byly specifikovány osoby věřitelů a jejich pohledávky za stěžovatelkou a obsaženo prohlášení věřitelů, že souhlasí s řešením úpadku stěžovatelky reorganizací a přijímají jí navrhovaný reorganizační plán.

5. Krajský soud v Brně svým usnesením ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128 rozhodl o tom, že se zjišťuje úpadek stěžovatelky (výrok I). Dále bylo soudem rozhodnuto o tom, že se insolvenčním správcem stěžovatelky ustanovuje Ing. Jiří Hanák (výrok II); účinky rozhodnutí o úpadku nastávají okamžikem jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku (výrok III); věřitelé, kteří dosud nepřihlásili své pohledávky, se vyzývají, aby tak učinili ve lhůtě dvou měsíců ode dne zveřejnění tohoto usnesení v insolvenčním rejstříku (výrok IV); věřitelé se vyzývají, aby insolvenčnímu správci neprodleně sdělili, jaká zajišťovací práva uplatní na stěžovatelčiných věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových hodnotách (výrok V); nařizuje se přezkumné jednání na den 29. 4. 2016 (výrok VI), svolává se schůze věřitelů, která se bude konat bezprostředně po skončení přezkumného jednání, s tím, že předmětem jednání

schůze věřitelů bude mj. případné usnesení schůze věřitelů o způsobu řešení stěžovatelčina úpadku (výrok VII); stěžovatelce se ukládá, aby ve lhůtě 15 dnů ode dne doručení tohoto rozhodnutí sestavila a odevzdala insolvenčnímu správci seznamy svého majetku a závazků s uvedením svých dlužníků a věřitelů (výrok VIII); věřiteli GÜHRING, s. r. o., IČO 49194291, se sídlem Na Perkách 608, 330 21 Líně, se ukládá, aby ve lhůtě tří dnů od právní moci tohoto usnesení zaplatil soudní poplatek za rozhodnutí o insolvenčním návrhu ve výši 2 000 Kč (výrok IX).

6. V odůvodnění tohoto rozhodnutí insolvenční soud mj. uvedl, že své rozhodnutí o úpadku stěžovatelky nespojil s jí navrhovaným rozhodnutím o povolení reorganizace, neboť stěžovatelka nesplnila podmínky vymezené v ustanovení § 148 odst. 2 insolvenčního zákona. Toto stanoví, že insolvenční soud spojí s rozhodnutím o úpadku i rozhodnutí o způsobu jeho řešení, jestliže dlužník společně s insolvenčním návrhem, ve kterém jako způsob řešení úpadku navrhuje reorganizaci, předloží reorganizační plán přijatý alespoň polovinou všech zajištěných věřitelů, počítanou podle výše jejich pohledávek, a alespoň polovinou všech nezajištěných věřitelů, počítanou podle výše pohledávek. Požadavek předložení řádně přijatého reorganizačního plánu stěžovatelka dle názoru insolvenčního soudu nesplnila z toho důvodu, že jí předložené „hlasovací lístky" jediného zajištěného věřitele a většiny nezajištěných věřitelů, jejichž prostřednictvím tito věřitelé měli vyjádřit svůj souhlas se stěžovatelkou navrhovaným reorganizačním plánem, neobsahovaly veškeré náležitosti vymezené vyhláškou č. 311/2007 Sb., konkrétně pak údaj o datu podání přihlášky pohledávky, ohledně níž věřitel vykonává své hlasovací právo.

7. Výrok II rozhodnutí insolvenčního soudu, jímž tento v rozporu se stěžovatelkou navrhovaným reorganizačním plánem rozhodl o ustanovení Ing. Jiřího Hanáka insolvenčním správcem stěžovatelky, stěžovatelka napadla odvoláním. O tomto odvolání nebylo do dne rozhodnutí Ústavního soudu rozhodnuto.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti především poukázala na to, že insolvenční soud nepostupoval dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, tj. nespojil s rozhodnutím o jejím úpadku též rozhodnutí o způsobu jeho řešení, a to s odůvodněním, že hlasovací lístky věřitelů o stěžovatelkou navrženém reorganizačním plánu v rozporu s ustanovením § 19 odst. 1 písm. e) vyhlášky č. 311/2007 Sb. neobsahovaly údaj o datu podání přihlášky pohledávky, ohledně níž daný věřitel vykonává své hlasovací právo, což je dle názoru insolvenčního soudu předepsaná náležitost. Stěžovatelka však upozornila na to, že právě uvedený požadavek insolvenčního soudu je objektivně nesplnitelný, neboť předmětný údaj není možné vyplnit

za situace, kdy o reorganizačním plánu bylo věřiteli podle § 346 odst. 2 insolvenčního zákona hlasováno ještě před zahájením insolvenčního řízení, tedy v době, kdy přihlášky pohledávek ještě nebylo možno podat. Předmětný postup insolvenčního soudu tak dle názoru stěžovatelky představuje extrémní projev přepjatého formalismu a soudní libovůle, které stěžovatelku, jež v současné době zaměstnává více než 1 300 zaměstnanců, uvrhlo do nejistoty ohledně dalšího vývoje insolvenčního řízení, kdy se stěžovatelka obává ztráty důvěry věřitelů a obchodních partnerů. Stěžovatelka v této souvislosti napadla též výrok II usnesení insolvenčního soudu, jímž tento rozhodl o ustanovení Ing. Jiřího Hanáka insolvenčním správcem stěžovatelky, ačkoli dle stěžovatelky byly splněny podmínky pro povolení jí navrhované reorganizace, a tedy i pro jmenování jí určené a potřebnou většinou věřitelů schválené osoby jejím insolvenčním správcem.

9. Se svou ústavní stížností stěžovatelka spojila též návrh na přednostní projednání věci ve smyslu § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. K tomu uvedla, že její obchodní partneři, kteří odebírají její výrobky (vstřikovací systémy pro dieselové motory v rámci automobilového průmyslu), již nyní vykazují vysokou míru nervozity, neboť pro výrobce vozidel je jakákoli nestabilita jejich dodavatele neakceptovatelná. Tento vývoj by pak dle názoru stěžovatelky mohl vést k tomu, že se jí nepovede udržet provoz podniku, což povede k propuštění více než 1 300 zaměstnanců, jakož i ke ztrátám na straně věřitelů. Stěžovatelka rovněž upozornila na to, že má-li být napraveno pochybení insolvenčního soudu, musí se tak stát nejpozději do schůze věřitelů, která byla soudem svolána na 29. 4. 2016, neboť poté by již případný zásah Ústavního soudu představoval pouze akademický výrok nezpůsobilý cokoli změnit na průběhu předmětného insolvenčního řízení.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření insolvenčního soudu jako účastníka řízení a Ing. Jiřího Hanáka, který byl ustanoven insolvenčním správcem stěžovatelky (výrokem II napadeného rozhodnutí insolvenčního soudu), coby vedlejšího účastníka řízení.

11. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření ze dne 23. 3. 2016 toliko zrekapituloval dosavadní průběh insolvenčního řízení a poukázal na platnou právní úpravu, aniž by se jakkoli blíže vymezil k argumentaci stěžovatelky obsažené v ústavní stížnosti.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření ze dne 22. 3. 2016 poukázal na to, že dle platné právní úpravy zakotvené v insolvenčním zákoně rozhoduje o osobě, která bude ustanovena insolvenčním správcem úpadce, zásadně soud s výjimkou situace předvídané ustanovením § 25 odst. 1 ve spojení s § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, tj. situace, kdy spolu

s rozhodnutím o úpadku soud spojí též rozhodnutí o povolení tzv. předpřipravené reorganizace, v jejímž rámci dlužník navrhl soudu též osobu insolvenčního správce. V nynějším případě se však o tuto situaci dle názoru vedlejšího účastníka nejedná, neboť insolvenčním soudem nebylo spolu s rozhodnutím o úpadku stěžovatelky rozhodnuto též o povolení její reorganizace. Dle názoru vedlejšího účastníka proto insolvenční soud postupoval v souladu se zákonem, pokud jej jmenoval osobou insolvenčního správce, a tedy není namístě, aby Ústavní soud zrušil výrok II napadeného usnesení insolvenčního soudu, neboť jím nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky.

13. Ústavní soud vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka z důvodu hospodárnosti a rychlosti řízení již nezasílal k replice stěžovatelce, neboť tito v nich v zásadě toliko reprodukovali příslušnou právní úpravu, aniž by se vyjádřili k podstatě ústavní stížnosti, tj. k důvodům, pro které insolvenční soud nepostupoval dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, jak se stěžovatelka domáhala, a neustanovil insolvenčním správcem osobu navrhovanou stěžovatelkou, nýbrž vedlejšího účastníka. Za daných okolností by tak replika stěžovatelky dle názoru Ústavního soudu nemohla splnit svůj smysl a účel. Současně nejde o situaci, kdy by na základě podaných vyjádření Ústavní soud dospěl k závěru svědčícímu v neprospěch stěžovatelky [srov. nález sp. zn. II. ÚS 4754/12 ze dne 19. 11. 2013 (N 193/71 SbNU 301)].

14. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj již neočekával další objasnění věci [§ 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“)].

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

15. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému přezkumu ve výroku tohoto nálezu podrobně specifikovaného postupu insolvenčního soudu a výroku II jeho usnesení ze dne 9. 2. 2016, musel se vypořádat s otázkou, zda k tomu jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky, zejména pak s otázkou, zda a v jakém rozsahu je ústavní stížnost přípustná.

V./a K přípustnosti ústavní stížnosti v části, v níž tato směřuje proti postupu insolvenčního soudu při posuzování návrhu stěžovatelky na povolení tzv. předpřipravené reorganizace

16. Jak je patrné z ústavní stížnosti, její podstatou je zejména nesouhlas stěžovatelky s postupem insolvenčního soudu, kdy tento posoudil návrh stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na postup dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona (v jehož rámci se stěžovatelka domáhala, aby soud spolu s rozhodnutím o jejím úpadku rozhodl též o povolení reorganizace jako

způsobu jeho řešení) jako návrh nikoli řádný, tj. návrh neobsahující všechny zákonem stanovené náležitosti, což vedlo k tomu, že bylo insolvenčním soudem rozhodnuto o úpadku stěžovatelky, avšak toto rozhodnutí nebylo zároveň spojeno s rozhodnutím o způsobu jeho řešení (ať již reorganizací, jak stěžovatelka navrhovala, či konkurzem).

17. Skutečnost, že insolvenční soud neshledal, že by předmětný návrh splňoval všechny zákonem stanovené náležitosti, nalezla svůj odraz v odůvodnění usnesení insolvenčního soudu ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128, nikoli však v některém z v tomto usnesení uvedených výroků. Tento postup insolvenčního soudu je přitom (z hlediska procedurálního) v souladu se zákonem, neboť insolvenční zákon pro případ, že soud neshledá, že by dlužník současně s insolvenčním návrhem, v jehož rámci je jako způsob řešení úpadku dlužníka navrhováno povolení reorganizace, předložil potřebným počtem věřitelů řádně přijatý reorganizační plán, nepředpokládá, že insolvenční soud o této skutečnosti závazným způsobem rozhodne, tj. že návrh dlužníka na postup dle § 148 odst. 2 odmítne, případně zamítne. Závěr soudu o nesplnění podmínek pro postup dle předmětného ustanovení se tedy projeví pouze tím, že rozhodnutí o úpadku dlužníka nebude spojeno též s výrokem o způsobu jeho řešení, když o způsobu řešení úpadku soud rozhodne až následně samostatným rozhodnutím vydaným do 3 měsíců po rozhodnutí o úpadku (§ 149 odst. 1 insolvenčního zákona).

18. Právě naznačený postup je dle názoru Ústavního soudu podřaditelný pod tzv. „jiný zásah orgánu veřejné moci“ ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

19. Pojem jiného zásahu orgánu veřejné moci je dle judikatury Ústavního soudu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243)] třeba chápat tak, že zpravidla půjde o převážně jednorázový, protiprávní a zároveň protiústavní útok těchto orgánů vůči základním ústavně zaručeným právům (svobodám), který v době útoku představuje trvalé ohrožení po právu existujícího stavu, přičemž takový útok sám není výrazem (výsledkem) řádné rozhodovací pravomoci těchto orgánů a jako takový se vymyká obvyklému přezkumnému či jinému řízení; z této faktricity musí posléze vyplynout, že důsledkům „takového zásahu orgánu veřejné moci“, neplynoucímu z příslušného rozhodnutí, nelze čelit jinak než ústavní stížností, příp. nálezem Ústavního soudu obsahujícím zákaz takového zásahu. Tato podmínka není přirozeně splněna tam, kde poškozenému je k dispozici obrana daná celým právním řádem České republiky (žaloba, opravné prostředky, zákonem připuštěná svépomoc apod.).

20. Právě naznačená kritéria jsou dle názoru Ústavního soudu splněna i v nyní souzené věci, neboť stěžovatelka nemá ve vztahu k zásahu insolvenčního soudu spočívajícímu v tom, že tento neshledal, že by byly splněny

formální podmínky pro stěžovatelkou navrhovaný postup dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, tj. pro schválení tzv. předpřipravené reorganizace, příp. prohlášení konkurzu, k dispozici žádný opravný prostředek či jiný procesní nástroj, jehož prostřednictvím by proti tomuto zásahu, který zároveň nevyústil ve vydání závazného rozhodnutí, mohla brojit.

21. Za takový nástroj přitom v nyní posuzovaném případě nelze dle názoru Ústavního soudu považovat návrh na doplnění rozhodnutí ve smyslu § 166 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád"). Je tomu tak proto, že postup dle § 166 odst. 1 občanského soudního řádu přichází do úvahy pouze v těch případech, kdy absentující výrok, jehož doplnění se účastník řízení může domáhat, je důsledkem skutečnosti, že soud v rozporu se zákonem nevyčerpá celý předmět řízení. V nyní souzené věci však s přihlédnutím ke skutečnosti, že soud učinil závěr, že nejsou splněny formální podmínky pro postup dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, a tedy není možné spojit rozhodnutí o úpadku stěžovatelky s rozhodnutím o způsobu jeho řešení, celý předmět řízení vyčerpán byl. Postup dle § 166 občanského soudního řádu zde proto nepřichází do úvahy.

22. Ze stejného důvodu pak prostředkem nápravy stávajícího stavu nemůže být ani návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu ve smyslu § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. To proto, že smyslem tohoto institutu je umožnit účastníku řízení bránit se proti nečinnosti či průtahům v soudním řízení (srov. § 174a zákona o soudech a soudcích). V nyní posuzované věci však nečinnost či průtahy insolvenčnímu soudu dle názoru Ústavního soudu vytýkat nelze, neboť insolvenční soud v rámci odůvodnění svého rozhodnutí vysvětlil, že důvod, pro který nepostupoval způsobem předvídaným ustanovením § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, spočívá v tom, že neshledal, že by pro tento postup byly splněny zákonné podmínky. Důvodem, pro který nebylo vydáno rozhodnutí dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, tedy zjevně není nečinnost insolvenčního soudu, ale způsob, jakým tento posoudil návrh stěžovatelky na povolení tzv. předpřipravené reorganizace. Věcnému projednání ústavní stížnosti proto nebrání, že návrh dle § 174a zákona o soudech a soudcích nebyl stěžovatelkou učiněn, neboť tento prostředek v nyní posuzovaném případě nelze považovat za procesní prostředek efektivně způsobilý k ochraně jejích práv.

23. Z ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, v němž jsou vymezeny podmínky přípustnosti ústavní stížnosti, rovněž plyne, že ústavní stížností se lze v případech, kdy je stěžovatelem namítán jiný zásah orgánu veřejné moci, k němuž má docházet v rámci řízení před obecnými soudy, které dosud neskončilo, domáhat ochrany u Ústavního soudu jen tehdy,

pokud tvrzené pochybení nemůže být napraveno v rámci dosud probíhajícího řízení. S přihlédnutím k právě uvedenému se proto Ústavní soud zabýval též tím, zda skutečnost, že se insolvenční soud z ryze formálních důvodů, jež budou popsány dále, odmítl zabývat návrhem stěžovatelky na povolení předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, nemůže být „zhojena" tím, že je stěžovatelce i nadále umožněno domáhat se v dosud probíhajícím řízení povolení její reorganizace (a to ve formě tzv. standardní reorganizace). Přitom dospěl k závěru, že tomu tak není.

24. Je tomu tak proto, že rozdíl mezi tzv. předpřipravenou reorganizací, jíž se stěžovatelka domáhala, a tzv. standardní reorganizací, jejíhož povolení se stěžovatelka stále může v předmětném řízení domoci, nespočívá pouze v tom, že v případě předpřipravené reorganizace je průběh insolvenčního řízení rychlejší, a to nejméně o tři měsíce (srov. § 148 odst. 2 a § 149 insolvenčního zákona).

25. Významný rozdíl mezi oběma typy reorganizace je dle názoru Ústavního soudu třeba spatřovat v prvé řadě v tom, že v případě tzv. předpřipravené reorganizace má dlužník dle § 25 odst. 1 insolvenčního zákona právo zvolit si vlastního insolvenčního správce, jemuž důvěřuje on i zákonem požadovaná většina věřitelů (k tomu v podrobnostech viz důvodovou zprávu k zákonu č. 217/2009 Sb., jímž došlo k novelizaci § 25 odst. 1 insolvenčního zákona), a dále právo zvolit si znalce k ocenění svého závodu dle § 153 odst. 2 insolvenčního zákona. Takové oprávnění, které s ohledem na důležitost úkonů, k nimž je insolvenční správce v případě reorganizace dlužníka povolán, nelze považovat za nevýznamné, však dlužníku v případě standardní reorganizace nenáleží.

26. Druhým důvodem, pro který Ústavní soud nemohl uzavřít, že by stěžovatelkou namítané pochybení insolvenčního soudu bylo možno zhojit v dosud probíhajícím insolvenčním řízení, je fakt, že insolvenční zákon klade v případě standardní reorganizace mnohem přísnější požadavky na schválení reorganizačního plánu, než je tomu v případě reorganizace předpřipravené. Zatímco v případě předpřipravené reorganizace je ke schválení reorganizačního plánu vyžadován „pouze" souhlas alespoň poloviny všech zajištěných věřitelů, počítané podle výše jejich pohledávek, a zároveň alespoň poloviny všech nezajištěných věřitelů, počítané podle výše jejich pohledávek (viz § 148 odst. 2 insolvenčního zákona), v případě standardní reorganizace je schvalování reorganizačního plánu mnohem složitější. Při standardní reorganizaci jsou věřitelé pro hlasování o schválení reorganizačního plánu, k jehož sestavení přednostní právo náleží i zde (stejně jako v případě předpřipravené reorganizace) dlužníku, předně rozděleni do více skupin než v případě předpřipravené reorganizace, pro jejíž potřeby se věřitelé dělí jen na dvě skupiny podle toho, zda vůči dlužníku

disponují zajištěnou nebo nezajištěnou pohledávkou, jak je naznačeno shora. V případě standardní reorganizace je těchto skupin tvořeno mnohem více, neboť samostatnou skupinu tvoří každý jednotlivý zajištěný věřitel [§ 337 odst. 2 písm. a) insolvenčního zákona], samostatnou skupinu dále vytváří společníci a členové dlužníka [§ 337 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 335 insolvenčního zákona]. Další skupiny jsou pak tvořeny nezajištěnými věřiteli, kteří jsou do jednotlivých skupin rozdělováni tak, aby v každé skupině byli věřitelé se zásadně shodným právním postavením a hospodářskými zájmy (§ 337 odst. 1 insolvenčního zákona). Ke schválení reorganizačního plánu je přitom nezbytné, aby byl tento přijat všemi skupinami. Aby mohl být reorganizační plán považován za přijatý danou skupinou věřitelů, je navíc v případě standardní reorganizace nezbytné nejen to, aby byl přijat většinou věřitelů počítanou dle výše jejich pohledávek zařazených do příslušné skupiny, jako je tomu v případě předpřipravené reorganizace, ale zároveň i většinou věřitelů dané skupiny počítanou podle „hlav" (viz § 347 odst. 1 insolvenčního zákona).

27. Z právě uvedeného přitom dle názoru Ústavního soudu zřejmě plyne, že procedura schvalování reorganizačního plánu je v případě standardní reorganizace mnohem složitější, než je tomu v případě reorganizace předpřipravené. Z tohoto důvodu v současné době nelze říci, zda se stěžovatelce i v případě, že by se tato následně domohla povolení standardní reorganizace, podaří prosadit přijetí jí vypracovaného reorganizačního plánu, a to přesto, že tento plán byl před zahájením insolvenčního řízení přijat většinou zajištěných i nezajištěných věřitelů počítanou dle výše jejich pohledávek. Není tedy vyloučeno, že i v případě, kdy by reorganizace stěžovatelky byla insolvenčním soudem následně povolena, bude tato probíhat zcela jiným způsobem, než jak stěžovatelka navrhovala a jak by tomu bylo, pokud by se insolvenční soud neodmítl jejím návrhem na povolení předpřipravené reorganizace zabývat.

V./b K přípustnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutí insolvenčního soudu o ustanovení osoby insolvenčního správce

28. Ústavní soud má za to, že ústavní stížnost je přípustná i v části, v níž směřuje proti výroku II usnesení insolvenčního soudu ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128, jímž byl Ing. Jiří Hanák ustanoven insolvenčním správcem stěžovatelky, a to přesto, že proti tomuto výroku lze brojit odvoláním. Je tomu tak proto, že byť je proti předmětnému výroku odvolání přípustné, lze v jeho rámci s přihlédnutím k § 26 insolvenčního zákona namítat pouze to, že ustanovený insolvenční správce nesplňuje zákonem vymezené podmínky pro ustanovení nebo že není nepodjatý. V nyní souzené věci však dle názoru Ústavního soudu žádný z takto vymezených odvolacích důvodů není dán.

29. Jinak by tomu dle názoru Ústavního soudu bylo v situaci, kdy by soud rozhodl dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona o povolení stěžovatelkou navrhované reorganizace, neboť v takovém případě by byl povinen ustanovit insolvenčním správcem stěžovatelkou navrhovanou osobu. Pokud by tak neučinil, byl by naplněn odvolací důvod dle § 26 insolvenčního zákona, neboť insolvenčním správcem by byla ustanovena osoba, která by k tomu nesplňovala zákonné podmínky (srov. § 25 odst. 1 insolvenčního zákona, shodně též důvodovou zprávu k zákonu č. 217/2009 Sb.). O takový případ se však v nyní souzené věci nejedná, neboť soudem nebylo dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona vůbec postupováno. Ústavní soud má proto za to, že odvolání – byť toto bylo stěžovatelkou z procesní opatrnosti podáno – za stávající procesní situace nelze považovat za efektivní prostředek k ochraně jejích ústavně zaručených práv, jehož vyčerpání by bylo ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podmínkou přípustnosti ústavní stížnosti.

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

30. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví blíže specifikovaný postup insolvenčního soudu a tam uvedené rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

31. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv běžné zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí, příp. toho, zda v řízení před obecnými soudy nedošlo k tzv. jinému zásahu orgánu veřejné moci, z hlediska dodržení ústavních principů. Jak Ústavní soud opakovaně vymezil, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857)].

32. Pojem svévole pak Ústavní soud setrvale interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, příp. interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375) či nález

sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)]. Právě naznačené pochybení spočívající ve svévolné interpretaci právních předpisů Ústavní soud shledal i v nyní souzené věci.

33. Ústavní soud nemohl přehlédnout, že insolvenční soud se odmítl zabývat návrhem stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016, v jehož rámci se tato domáhala, aby soud s rozhodnutím o jejím úpadku spojil též rozhodnutí o povolení tzv. předpřipravené reorganizace, a to s odůvodněním, že stěžovatelka spolu s insolvenčním návrhem nepředložila soudu řádně přijatý reorganizační plán. Reorganizační plán, který stěžovatelka předložila, přitom nebyl insolvenčním soudem vyhodnocen jako řádně přijatý zákonem předpokládanou většinou věřitelů, neboť stěžovatelkou doložené „hlasovací lístky", jejichž prostřednictvím věřitelé mohou dle § 346 insolvenčního zákona vykonávat svá hlasovací práva mimo schůzi věřitelů, dle názoru insolvenčního soudu neobsahovaly všechny náležitosti stanovené vyhláškou č. 311/2007 Sb., když v rozporu s § 19 odst. 1 písm. e) této vyhlášky neobsahovaly údaj o datu podání přihlášky, ohledně níž daný věřitel vykonával své hlasovací právo.

34. Ústavní soud má v této souvislosti za to, že insolvenční soud patrně přehlédl, že věřitelé mohou vykonávat svá hlasovací práva mimo schůzi věřitelů nejen v průběhu insolvenčního řízení, ale v případě tzv. předpřipravené reorganizace též před jeho zahájením (viz § 346 odst. 2 insolvenčního zákona). Pokud věřitelé hlasují ještě před zahájením insolvenčního řízení, pak je zjevné, že v rámci „hlasovacího lístku" nemohou uvést datum podání přihlášky své pohledávky, a pokud nějaké datum přesto uvedou, pak se nemůže jednat o údaj relevantní, neboť nebylo-li dosud zahájeno insolvenční řízení, nemohli věřitelé z povahy věci dosud v rámci tohoto řízení své pohledávky přihláškou uplatnit. Datum podání přihlášky tedy v okamžiku, kdy věřitel ještě před zahájením insolvenčního řízení vykonává své hlasovací právo, není známo a z tohoto důvodu nemůže být ani v rámci „hlasovacího lístku" uvedeno. Trvání insolvenčního soudu na této náležitosti je proto za dané situace požadavkem zcela absurdním a nesplnitelným. Ústavní soud k tomu dodává, že byl-li by výklad insolvenčního soudu stran povinných náležitostí „hlasovacích lístků" stanovených vyhláškou č. 311/2007 Sb. správný, pak by ustanovení § 148 odst. 2 insolvenčního zákona bylo zcela nadbytečné, neboť žádný z dlužníků by se nikdy nemohl domoci postupu soudu dle tohoto ustanovení. Žádný z nich by totiž nikdy nebyl schopen soudu předložit věřiteli řádně přijatý reorganizační plán obsahující veškeré náležitosti vyhláškou stanovené. Takový výklad je zcela zjevně v příkrém rozporu s úmyslem zákonodárce zjednodušený postup dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona dlužníkům při splnění dalších podmínek umožnit, a tudíž jej nelze připustit.

35. Z právě uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že pokud insolvenční soud za dané situace na uvedení údaje o datu podání přihlášky pohledávky, ohledně níž věřitelé vykonávali své hlasovací právo, trval a pouze pro jeho neuvedení se návrhem stěžovatelky na postup dle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona odmítl zabývat, porušil tím právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

36. Protože Ústavní soud shledal, že insolvenční soud svým postupem, kdy se ze zcela nepřijatelného důvodu odmítl zabývat návrhem stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení předpřipravené reorganizace, porušil ústavně zaručená práva stěžovatelky, byl nucen přistoupit též ke zrušení výroku II jeho usnesení ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128, neboť tento výrok se shora uvedeným postupem, který má Ústavní soud za protiústavní, přímo souvisí. Pokud by se totiž insolvenční soud předmětným návrhem stěžovatelky zabýval řádně, pak dle názoru Ústavního soudu není vyloučeno, že by shledal, že jsou splněny zákonem stanovené předpoklady pro to, aby návrhu bylo vyhověno. V takovém případě by však výrok II předmětného usnesení nemohl obstát, neboť insolvenční soud by byl nucen ustanovit insolvenčním správcem stěžovatelky osobu jí navrženou. Zákonné předpoklady pro ustanovení Ing. Jiřího Hanáka jejím insolvenčním správcem by tedy nebyly splněny.

VII. Závěr

37. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl, neboť shledal, že postupem Krajského soudu v Brně v insolvenčním řízení vedeném pod sp. zn. KSBR 37 INS 882/2016 při posuzování návrhu stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 insolvenčního zákona a s ním přímo souvisejícím výrokem II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128 je porušováno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu insolvenčnímu soudu zakázal pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelky spočívajícím ve striktně formalistickém posouzení jejího návrhu ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu přistoupil ke zrušení výroku II usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2016 č. j. KSBR 37 INS 882/2016-A-128.

38. Na insolvenčním soudu proto v dalším řízení bude, aby se návrhem stěžovatelky ze dne 15. 1. 2016 na povolení tzv. předpřipravené reorganizace ve smyslu § 148 odst. 2 insolvenčního zákona znovu bezodkladně

zabýval a v závislosti na výsledku nového posouzení stěžovatelčina návrhu v řízení dále v souladu se zákonem postupoval.

39. O návrhu stěžovatelky na přednostní projednání věci dle § 39 zákona o Ústavním soudu již Ústavní soud samostatně nerozhodoval, neboť tento návrh se v důsledku vydání tohoto rozhodnutí stal obsoletním.

Č. 62

K účelnosti nákladů řízení při zastoupení soudního exekutora advokátem ve sporu o náhradu škody způsobené jeho úřední činností

Pokud je soudní exekutor účastníkem řízení, které se přímo týká výkonu veřejné moci, která mu byla státem svěřena, je nutno na něj v případě náhrady nákladů řízení aplikovat shodná pravidla, jako by účastníkem řízení byl přímo stát.

Pokud se soudní exekutor nechal v soukromoprávním sporu zastupovat advokátem, i když obsahem sporu byla úřední činnost soudního exekutora, konkrétně otázka náhrady újmy jím způsobené při provádění exekuce, nelze takový náklad považovat za účelně vynaložený.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3916/14 ve věci ústavní stížnosti 1. Juraje Beláčka a 2. RNDr. Márie Beláčkové, zastoupených Mgr. Davidem Rašovským, advokátem, se sídlem Hlinky 135/68, Brno, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 64 Co 337/2014-51 ze dne 23. 9. 2014, kterým byla stěžovatelům stanovena povinnost nahradit náklady řízení vedlejšímu účastníkovi ve sporu o náhradu škody, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a soudního exekutora Mgr. Kamila Brančíka, se sídlem Sadová 15, Hodonín, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 64 Co 337/2014-51 ze dne 23. 9. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatelů zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 64 Co 337/2014-51 ze dne 23. 9. 2014 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností stěžovatelé napadli v záhlaví uvedené rozhodnutí a navrhli jeho zrušení pro rozpor se svým ústavně zaručeným právem

na spravedlivý proces. Přitom poukázali na čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelé byli povinnými v exekučním řízení vedeném pod sp. zn. 1 Nc 949/2005 u Okresního soudu v Hodoníně, ve kterém byl provedením exekuce pověřen soudní exekutor Mgr. Kamil Brančík. Stěžovatelé podali žalobu proti státu na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“), ve které se domáhali náhrady škody údajně způsobené soudním exekutorem Mgr. Kamilem Brančíkem tím, že v uvedeném exekučním řízení proti stěžovatelům konal úkony i po zániku pověření. Do tohoto řízení na straně žalované České republiky vstoupil jako vedlejší účastník Mgr. Kamil Brančík, který se nechal zastupovat advokátem. V rámci řízení soudní exekutor skrze svého advokáta zaslal soudu vyjádření k žalobě, ve kterých popisoval průběh předmětného exekučního řízení a argumentoval, proč v něm nejednal protizákonně.

3. Na jednání dne 12. 12. 2013 před Obvodním soudem pro Prahu 2 stěžovatelé vzali svou žalobu zpět, neboť soud nepřipustil jimi navrhovanou změnu žaloby. Rozsudkem č. j. 23 C 204/2012-43 ze dne 29. 7. 2014 obvodní soud rozhodl, že se řízení zastavuje, neboť žalobci vzali žalobu zpět. Náhradu nákladů řízení žádnému účastníkovi nepřiznal. Ve vztahu k soudnímu exekutorovi jako vedlejšímu účastníku soud uvedl, že mu nevznikly žádné potřebné náklady k účelnému bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Za účelné náklady nepovažoval zastoupení advokátem, neboť v daném sporu soudní exekutor nevystupoval jako soukromá osoba, ale jako orgán státní správy vykonávající jemu svěřenou úřední moc. Podle soudu musí disponovat k takovému sporu dostatečnou právní erudicí, znalostmi, zkušenostmi, případně personálem, které mu umožňují v dané věci plnohodnotně hájit svá práva sám. Předmětem řízení byla problematika, která souvisela zcela bezprostředně s oblastí spravovanou exekutorem jako orgánem státní správy. Obvodní soud také poukázal na skutečnost, že soudní exekutor se k předmětu řízení v jiných souvislostech již sám obsáhle a erudovaně vyjadřoval.

4. Proti rozhodnutí okresního soudu o nákladech řízení podal odvolání soudní exekutor a dožadoval se úhrady nákladů řízení. Toto odvolání bylo stěžovatelům doručeno dne 27. 8. 2014.

5. Napadeným usnesením ze dne 23. 9. 2014 městský soud rozhodnutí obvodního soudu změnil tak, že stěžovatelé jsou povinni na náhradě nákladů řízení zaplatit soudnímu exekutorovi Mgr. Kamilu Brančíkovi částku 42 398,40 Kč a náhradu nákladů odvolacího řízení ve výši 7 247,90 Kč. Podle městského soudu předmětem řízení nebyla věc, která by byla předmětem

činnosti soudního exekutora, ale žaloba na náhradu škody proti státu z důvodu údajného nesprávného úředního postupu soudního exekutora. Soudní exekutor podle městského soudu nemá právní oddělení, které by jej mohlo na dostatečné odborné úrovni zastupovat v řízení o náhradu škody. Podle městského soudu prvoinstanční rozhodnutí fakticky porušilo právo soudního exekutora na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

II. Argumentace stran

6. Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti namítají, že rozhodnutí městského soudu bylo pro ně překvapivé a nebyl jim dán prostor k vyjádření se k odvolání soudního exekutora. Dále stěžovatelé namítají, že zastoupení advokátem nebylo v řízení o náhradě škody pro soudního exekutora potřebné, a nejde tedy o účelně vynaložené náklady.

7. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhl ústavní stížnost odmítnout. Dle něj měli stěžovatelé dostatečný časový prostor vyjádřit se k zaslanému odvolání soudního exekutora. Ministerstvo spravedlnosti jako žalovaný a soudní exekutor Mgr. Kamil Brančík jako vedlejší účastník řízení byli Ústavním soudem vyzváni k vyjádření, této možnosti však nevyužili.

III. Hodnocení Ústavního soudu

8. Ústavní soud se bude nejdříve zabývat námitkou stěžovatelů, že rozhodnutí městského soudu bylo pro ně překvapivé. Zde Ústavní soud odkazuje na svou ustálenou judikaturu, podle které součástí práva na spravedlivý proces je rovněž vytvoření prostoru pro to, aby účastníci mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek se přitom vztahuje též na rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení coby integrální součást soudního řízení. Odvolací soud má povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili k možnému jinému posouzení věci, která je předmětem řízení, a mohli uplatnit námitky a argumenty, které mohou být s to rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2456/13 ze dne 16. 9. 2014 (N 168/74 SbNU 451), body 11–12, a odkazy tam uvedené]. Jinými slovy, rozhodnutí odvolacího soudu musí být pro účastníky řízení předvídatelné [nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181), bod 15].

9. V nyní posuzované věci však nic nenasvědčuje tomu, že by k tomuto porušení práva na spravedlivý proces došlo. Rozhodnutí městského soudu nemohlo být pro stěžovatele nepředvídatelné, neboť městský soud pouze vyhověl odvolání soudního exekutora, které bylo stěžovatelům řádně doručeno. Odvolání jim bylo doručeno téměř měsíc před rozhodnutím odvolacího

soudu, což Ústavní soud považuje za dobu dostatečnou na to, aby na něj mohli stěžovatelé reagovat. Nedošlo tedy ani k porušení jejich práva na kontradiktornost řízení a na předvídatelnost soudního rozhodování.

10. Ústavní soud se tedy dále bude zabývat námitkou stěžovatelů, že soudnímu exekutorovi neměly být proplaceny náklady zastoupení advokátem. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi zabýval již mnohokrát otázkou účelnosti vynaložených nákladů, resp. náklady potřebnými k účelnému uplatňování nebo bránění práva, které lze nahradit dle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. V tomto ohledu především opakovaně připomíná pravidlo, že tam, kde je stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud tak však stát učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené [srov. nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349) či nedávný nález sp. zn. II. ÚS 3855/14 ze dne 1. 9. 2015 (N 162/78 SbNU 429)]. Obdobné závěry pak Ústavní soud vztáhl i na některé další subjekty mimo stát, které jsou veřejnými institucemi (subjekty), hospodaří s veřejnými prostředky apod., jako jsou statutární města a jejich městské části [nález sp. zn. II. ÚS 2396/09 ze dne 13. 8. 2012 (N 137/66 SbNU 115)], Česká televize [nález sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193) či nález sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. 2. 2015 (N 36/76 SbNU 503)], Všeobecná zdravotní pojišťovna [nález sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. 12. 2014 (N 229/75 SbNU 557)], fakultní nemocnice [nález sp. zn. I. ÚS 195/11 ze dne 15. 12. 2011 (N 215/63 SbNU 473)].

11. Ústavní soud má v prvé řadě za to, že tuto judikaturu je nutno plně vztáhnout i na vystupování soudních exekutorů jako účastníků řízení, pokud předmětem řízení je činnost soudního exekutora při výkonu jemu svěřené pravomoci. Soudní exekutor je sice soukromá fyzická osoba, nicméně při výkonu exekučních titulů vykonává veřejnou moc, která mu byla státem svěřena. Jelikož jde o výkon veřejné moci, tak je to stále stát, který odpovídá za pochybení fyzických osob, kterým takové pravomoci svěřil. Z ústavněprávního hlediska se stát nemůže své odpovědnosti zříci tím, že výkon veřejné moci přenese na soukromý subjekt. To je nakonec nesporné, neboť náhrady újmy způsobené soudními exekutory při výkonu jejich úřední činnosti se lze domáhat na státu za aplikace zákona o odpovědnosti státu [viz § 3 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 4 tohoto zákona; viz také nález sp. zn. II. ÚS 1955/15 ze dne 8. 12. 2015 (N 208/79 SbNU 373), kde Ústavní soud jasně vyslovil, že za pochybení soudního exekutora při výkonu exekuční činnosti je odpovědný stát].

12. Tato skutečnost má nutně důsledky i pro otázku nákladů řízení ve sporech o náhradu újmy údajně způsobené úřední činností soudního

exekutora. V případě, že by přímo stát pochybil při výkonu rozhodnutí a poškozená osoba by žalovala stát, resp. některou jeho organizační složku, plně by se uplatnila výše uvedená judikatura Ústavního soudu o náhradě nákladů státu. Přenesení pravomoci výkonu rozhodnutí na soudní exekutory nemůže mít negativní dopad na osoby, které při výkonu této veřejné moci utrpí újmu. Pokud je tedy soudní exekutor účastníkem řízení, které se přímo týká výkonu veřejné moci, která mu byla státem svěřena, je nutno na něj v případě náhrady nákladů řízení aplikovat shodná pravidla, jako by účastníkem řízení byl přímo stát.

13. Ústavní soud tedy musí posoudit, zda lze zastoupení advokátem považovat v nyní posuzovaném případě za náklad potřebný k účelnému uplatňování práva ve smyslu § 142 odst. 1 občanského soudního řádu ve světle výše uvedené ustálené judikatury Ústavního soudu.

14. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3000/11 ze dne 10. 1. 2012 (N 6/64 SbNU 61) se Ústavní soud již zabýval náhradou nákladů řízení právního zastoupení soudního exekutora v řízení o náhradě škody proti exekutorovi údajně způsobené při provádění exekuce. Ústavní soud rozhodl, že zastoupení advokátem nebylo pro soudního exekutora účelně vynaloženým nákladem, a konstatoval, že ne každé zastoupení účastníka řízení advokátem v občanském soudním řízení lze bezvýhradně považovat za výkon ústavně garantovaného práva na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Přitom vzal v potaz, že soudní exekutor je osoba s právnickým vzděláním, která je nadaná odbornými znalostmi potřebnými pro aktivní obranu v soudním řízení, ve kterém předmět sporu tvořil relativně běžnou agendu soudního exekutora při provádění exekucí.

15. Obdobně v judikatuře, která se týká náhrady nákladů státu za zastoupení advokátem, Ústavní soud zdůrazňuje, že půjde o účelně vynaložený náklad pouze výjimečně, pokud například předmětem sporu je právní problematika, která přímo úzce nesouvisí s oblastí spravovanou daným orgánem státní správy, případně se jedná o právní problematiku velmi specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou, problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva, eventuálně jazykové znalosti apod. [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2049/11 ze dne 13. 5. 2013 (N 81/69 SbNU 339), bod 23; či nález sp. zn. II. ÚS 1215/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 246/59 SbNU 507)].

16. Při posuzování účelnosti zastoupení advokátem je tedy nutno především zohlednit, co bylo předmětem řízení v daném civilním sporu, jehož účastníkem byl soudní exekutor. Zda šlo o problematiku odlišnou od běžné činnosti exekutora, že pro účinné hájení své pozice v daném sporu bylo nutno být zastoupen advokátem, či nikoliv.

17. Městský soud v Praze v napadeném usnesení uvedl, že předmětem řízení byla otázka náhrady škody, což není běžnou činností soudního

exekutora. Městský soud však pominul, v čem měla způsobená škoda spočívat. Jak již bylo řečeno, předmětem sporu byla činnost soudního exekutora v exekučním řízení vedeném proti stěžovatelům jako povinným osobám. Zásadní tedy je, že spor měl podstatu v úřední činnosti soudního exekutora. To se nakonec plně odráží i v podáních, která soudní exekutor v daném řízení učinil. V těch popisoval průběh exekuce a důvody, proč byla exekuce dle něj vedena plně v souladu s příslušnými právními předpisy. Obsahem tohoto řízení tedy byly výlučně otázky, které byly úzce spjaty s vlastní činností exekutora při výkonu veřejné moci, která mu byla státem svěřena. Posouzení právních otázek, jež bylo třeba myšlenkově uchopit a v řízení před soudem řešit, se nejenže nijak výrazně nevymykalo požadavkům kladeným na profesní erudovanost soudního exekutora [srovnej nález sp. zn. IV. ÚS 3243/09 ze dne 2. 3. 2010 (N 38/56 SbNU 449)], ale dokonce se plně týkalo běžné profesní činnosti soudního exekutora.

18. Městský soud v Praze napadené usnesení primárně odůvodnil tím, že na soudního exekutora nelze vztáhnout dosavadní judikaturu Ústavního soudu o náhradě nákladů řízení státu a že šlo o výkon základního práva exekutora na právní pomoc. Tuto otázku posoudil jinak než Ústavní soud v tomto nálezu. Vzhledem k těmto svým závěrům se městský soud poté nedostatečně věnoval otázce, zda výdaje související se zastupováním soudního exekutora advokátem v soudním řízení byly skutečně potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, a tedy z hlediska toho, zda jejich úhradu lze spravedlivě žádat po stěžovatelích s poukazem na ustanovení § 142 odst. 1 občanského soudního řádu. Tím porušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces, zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Ústavní soud tedy uzavírá, že pokud se soudní exekutor nechal v soukromoprávním sporu zastupovat advokátem, i když obsahem sporu byla úřední činnost soudního exekutora, konkrétně otázka náhrady újmy jím způsobené při provádění exekuce, nelze takový náklad považovat za účelně vynaložený. Pokud přesto městský soud v takové situaci stěžovatelům uložil povinnost takové náklady řízení soudnímu exekutorovi zaplatit, aniž by dostatečně účelnost těchto nákladů zjišťoval, porušil tím jejich právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil.

Č. 63
K aktivní legitimaci rodinných příslušníků pečujících o poškozeného na zdraví v řízení o náhradu nákladů vynaložených na péči o nesoběstačnou osobu

Aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti ve věci nároku na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou osobu (přičemž šlo o osoby pečující) nelze stěžovatelům upřít s ohledem na legitimní očekávání plynoucí z rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311) v totožné věci, třebaže není důvodu, aby v budoucnu nebyla respektována judikatura Nejvyššího soudu (a částečně i Ústavního soudu), podle níž aktivní legitimace náleží poškozenému.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudkyň Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 2224/15 ve věci ústavní stížnosti 1. A. C. a 2. V. C., zastoupených JUDr. Marií Cilínkovou, advokátkou, se sídlem Bolzanova 1, 110 00 Praha 1, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2015 č. j. 25 Cdo 1088/2015-78, kterým bylo zamítnuto dovolání stěžovatelů v řízení o náhradu škody na zdraví spočívající v nákladech spojených s celodenní péčí o dítě s poškozeným zdravím, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Česko-německé horské nemocnice Krkonoše, s. r. o., zastoupené JUDr. Janem Machem, advokátem, se sídlem Vodičkova 709/33, 110 00 Praha 1, a České pojišťovny, a. s., zastoupené JUDr. Tomášem Hlaváčkem, advokátem, se sídlem Kořenského 1107/15, 150 00 Praha 5, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2015 č. j. 25 Cdo 1088/2015-78 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatelé domáhali zrušení napadeného rozhodnutí, neboť se domnívali, že jím došlo k porušení jejich

práv garantovaných čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu, stěžovatelka A. C. v Krkonošské nemocnici ve Vrchlabí porodila syna D. C. V důsledku nesprávného vedení porodu došlo k vážnému poškození zdraví dítěte. Ve věci bylo vedeno řízení o náhradu škody na zdraví u Okresního soudu v Trutnově pod sp. zn. 6 C 1192/93. Odpovědnost nemocnice za škodu byla v tomto řízení prokázána a rozsudkem jí byla uložena povinnost k zaplacení částky ve výši 253 750 Kč.

3. Předmětem řízení, z něhož vzešel ústavní stížností napadený rozsudek, byla žaloba o náhradu škody, kterou se stěžovatelé po žalované Česko-německé horské nemocnici Krkonoše, s. r. o., (dále také jen „žalovaná“) domáhali náhrady účelně vynaložených nákladů spojených s celodenní péčí o dítě. Náhrada nákladů byla požadována za období od 25. 8. 2008 do 25. 8. 2010.

4. Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem č. j. 38 C 297/2010-40 ze dne 22. 5. 2014 žalobu zamítl. K odvolání stěžovatelů bylo prvostupňové rozhodnutí potvrzeno rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 72 Co 390/2014-62 ze dne 22. 10. 2014.

5. Dovolání stěžovatelů Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným rozsudkem zamítl. Nejvyšší soud prvně poukázal na dlouhodobou judikaturu, podle níž péče poskytnutá poškozenému třetí osobou, kterou nebylo lze podřadit pod přímo vynaložené náklady léčení, nepředstavovala nárok ve smyslu § 449 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“). Jiné náklady spojené s péčí o poškozeného a jeho domácnost tehdy účinná právní úprava údajně neumožňovala odškodnit s ohledem na taxativně vymezený komplex práv na náhradu újmy na zdraví v ustanoveních § 444 až 449a občanského zákoníku z roku 1964.

6. Jak Nejvyšší soud dále vysvětlil, od uvedeného výkladu se odchýlil v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia sp. zn. 31 Cdo 1778/2014 ze dne 14. 1. 2015, podle kterého dosavadní úzký výklad § 449 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 při zohlednění mimosoudní praxe v oblasti pojištění, nové právní úpravy obsažené v § 2960 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a nálezů Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013 (N 14/68 SbNU 201) a sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297) nemůže nadále obstát. Nejvyšší soud se proto přiklonil k názoru, že pod náklady léčení je třeba podřadit nejen výdaje, které jsou spojeny s vlastním léčebným procesem, nýbrž i obdobné náklady vynaložené v době, kdy již vlastní léčení skončilo a zdravotní stav je stabilizovaný, avšak některé potíže přetrvávají a vznikají v souvislosti s nimi další výdaje. Ustanovení § 449 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964 je

proto dle velkého senátu Nejvyššího soudu třeba vykládat tak, že zakládá nárok na náhradu nákladů léčení, jejichž účelem je v první řadě obnovení zdraví nebo zlepšení zdravotního stavu poškozeného, dále ovšem též udržení více či méně stabilizovaného zdravotního stavu i v situaci, kdy se další zlepšení nepředpokládá, a v této souvislosti též nárok na náhradu za skutečně vynaložené náklady na zajištění pomoci při základních životních úkonech poškozeného či zajištění chodu jeho domácnosti, které poškozený již nemůže vykonávat sám. Nejedná se podle Nejvyššího soudu o nárok na náhradu skutečné škody ve smyslu § 442 odst. 1 občanského zákoníku z roku 1964, neboť nárok na náhradu tzv. nákladů léčení je speciálním nárokem, jehož smyslem je právě poskytnutí náhrady za náklady, které musel poškozený vynaložit na své léčení, udržení zdravotního stavu či zajištění pomoci při snížené soběstačnosti. Odvíjí se totiž od ustanovení, které představuje speciální úpravu pro případy újmy na zdraví a které zároveň umožňuje zajistit náhradu i třetí osobě, pokud takové náklady ve prospěch poškozeného vynaložila. Zajišťují-li péči o poškozeného osoby blízké, je nárok dán tehdy, jestliže rozsah jejich činnosti převyšuje míru únosnou pro běžnou lidskou a rodinnou solidaritu a vymyká se běžné rodinné spolupráci a přirozené bezplatné péči.

7. Nejvyšší soud nicméně v ústavní stížností napadeném rozsudku dále uvedl, že uvedená změna judikatury se týká pouze vymezení nároku na náhradu nákladů léčení, nikoli však aktivní legitimace. Dovolací soud v tomto směru upozornil, že nálezy Ústavního soudu a na ně reagující rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu byly vydány v řízeních, v nichž se nároku na náhradu nákladů péče domáhali samotní poškození, nikoli osoby, které jim péči poskytují. U nároků osob poskytujících péči tedy není dle Nejvyššího soudu důvod odchylovat se od dosavadních závěrů judikatury Ústavního i Nejvyššího soudu, podle nichž samotná okolnost, že žalobce osobně poskytuje péči poškozenému, nepředstavuje vynaložení nákladů ve smyslu § 449 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964. Názor stěžovatelů, podle nichž aktivní legitimaci k uplatnění nároku mají jak poškozený, tak i osoby, které o něj pečují, přitom nemá podle Nejvyššího soudu v hmotném právu oporu.

8. Stěžovatelé následně podali ústavní stížnost. V ní si kladou otázku, zda je spravedlivé, aby osoba, která pečuje o svého těžce zdravotně postiženého syna a této péči vše obětuje, neměla nárok na odškodnění za tuto péči z důvodu nedostatku aktivní legitimace. Stěžovatelé zpochybňují, že by tento nárok měl mít pouze poškozený, který pomoc přijímá a nic za ni fakticky neplatí. Stěžovatelé zdůrazňují, že přiznáním aktivní legitimace nehrozí, že bude škůdce nucen platit tutéž škodu dvakrát, jedná se pouze o situace, kdy se náhrady nákladů za pečování z jakéhokoli důvodu nebude domáhat sám poškozený.

9. Stěžovatelé poukazují na nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012, podle něhož i v souvislosti s péčí o poškozeného vzniká určitá škoda, která se u osob blízkých může projevovat omezenými možnostmi pracovního uplatnění, sníženým výdělkem či zmenšením časového prostoru pro odpočinek. Při péči rodinných příslušníků o poškozeného vzniká podle stěžovatelů újma především osobám pečujícím a je údajně spravedlivé, aby právě jim byla přiznána aktivní legitimace. Ve smyslu ustanovení § 449 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964 se vynaložením nákladů v daném případě rozumí právě poskytnutá péče pečujících osob.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Ústavní soud v souladu s § 48 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, požádal o vyjádření také Obvodní soud pro Prahu 4 a Městský soud v Praze.

11. Obvodní soud pro Prahu 4 odkázal na své rozhodnutí s tím, že z obsahu spisu je zřejmé, že soud postupoval v souladu s občanským soudním řádem.

12. Městský soud v Praze uvedl, že otázka aktivní legitimace v řízení o náhradu nákladů vynaložených na péči o nesoběstačnou osobu byla řešena v souladu s tehdejší judikaturou soudů vyšších stupňů vtahující se k aplikaci a výkladu § 449 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964.

13. Nejvyšší soud nejdříve rekapituloval závěry ústavní stížností napadeného rozsudku a následně se vyjádřil k závěrům, které Ústavní soud učinil v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311), který se týkal prakticky totožné věci. Nejvyšší soud zejména upozornil, že jak Ústavní soud ustáleně judikuje, nepřísluší mu zasahovat do výkladu podústavního práva, k němuž patří i otázka, zda ten který nárok má oporu v ustanoveních hmotného práva a kdo je k jeho uplatnění aktivně legitimován. K otázce aktivní legitimace je dle Nejvyššího soudu nutno uvést, že nestanoví-li zákon aktivní solidaritu oprávněných osob, což údajně v daném případě nestanoví, je pojmově vyloučeno, aby nositelem téhož hmotněprávního nároku bylo více osob. Je-li tedy nositelem nároku poškozený, kterýžto názor je podle Nejvyššího soudu v souladu s názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11, nemohou být nositeli téhož nároku jiné osoby.

14. Nejvyšší soud dále reaguje na tvrzení Ústavního soudu (uvedené v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14), podle něhož není žádoucí, aby bylo na osoby blízké přeneseno břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu, a škůdce tak byl zcela osvobozen od povinnosti nahradit náklady péče o poškozeného. K tomu Nejvyšší soud zdůrazňuje, že závěrem vysloveným v napadeném rozsudku nedochází k osvobození škůdce

od povinnosti hradit náklady péče, nýbrž pouze k logickému výsledku, že nárok může uplatňovat ten, komu náleží, a nikoli ten, komu nenáleží. Za nepochopitelný Nejvyšší soud považuje názor Ústavního soudu, podle něhož je podání žaloby samotným poškozeným fakticky vyloučeno, nemá-li způsobilost k podání žaloby.

15. Nejvyšší soud zároveň vylučuje aplikaci nového občanského zákoníku a vyslovuje podiv nad tím, že Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 nad rámec posouzení ústavní konformity napadeného rozsudku vyslovil „apodiktický závěr", že rodiče jsou oprávněni požadovat za osobní péči náhradu v rozsahu částky, kterou by poškozený zaplatil za odbornou pečovatelskou službu, aniž by jakkoli toto kvantitativní vymezení nároku odůvodnil. Vzniká tak podle Nejvyššího soudu přinejmenším pochybnost o tom, zda je uvedený závěr součástí nosných důvodů nálezu, a tedy je precedenčně závazný. Nejvyšší soud proto navrhuje ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost, případně zamítnout.

16. Česko-německá horská nemocnice Krkonoše, s. r. o., zastává stanovisko, že daný případ nedosahuje intenzity zásahu do základních práv a jeho posouzení by mělo být ponecháno na obecných soudech. Nemocnice dále upozorňuje, že předmětný nárok uplatnili stěžovatelé sami za sebe, nikoli z pozice opatrovníka nesvéprávného syna, což za situace, kdy tímto opatrovníkem byl ustanoven otec nesvéprávného syna (stěžovatel), nelze údajně odůvodnit tím, že syn není schopen sám žalobu podat. Pokud má ustanoveného opatrovníka, je opatrovník oprávněn tuto žalobu podat za něho a požadovat náhradu nákladů, kterou vynaložili rodiče na péči. Pokud Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11 akcentuje, že škoda se u osob blízkých může projevovat omezenými možnostmi pracovního uplatnění, sníženým výdělkem či zmenšením časového prostoru pro odpočinek, žalovaná k tomu uvádí, že stěžovatelé v projednávané věci neuplatnili nárok na náhradu škody v intencích uvedeného nálezu, nýbrž nárok na náhradu škody, která jim měla být způsobena právě tím, že sami konali osobní péči o nesvéprávného syna. Z uvedených důvodů Česko-německá horská nemocnice Krkonoše, s. r. o., navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

17. Česká pojišťovna, a. s., má za to, že rozhodnutí Nejvyššího soudu není v rozporu s ústavním pořádkem. Jeho nosná myšlenka je založena na tom, že osoby, které pečují o toho, kdo byl deliktním jednáním odpovědného subjektu poškozen na zdraví, nejsou aktivně legitimovány k uplatnění nároku na náhradu nákladů péče o zdravotně postiženou osobu. Podle vedlejší účastnice se sice tato úvaha jeví na první pohled jako lidsky tvrdá, formalistická a nespravedlivá, obsahuje však racionální prvky, které ve své obecnosti mohou naopak sloužit k posílení právní jistoty (a garance péče) všech aktérů procesu péče a odpovědnostních vztahů.

18. Jak vedlejší účastnice dále uvádí, v posuzované věci není poškozený schopen činit volbu, kdo se o něj bude starat. K provedení této volby je oprávněn opatrovník, kterým sice je jeden z žalobců, ale ve sporu nevystupuje v pozici opatrovníka. Pokud by právo připouštělo, že každý, kdo o někoho pečuje, a to bez ohledu na vůli opečovávaného (případně vůli toho, kdo je oprávněn tuto vůli nahradit a je soudem kontrolován), otevírala by se údajně teoretická možnost, že faktickým beneficientem nepochybně potřebných prostředků se stane ten, kdo se fakticky ujme péče, byť proti vůli toho, kdo je oprávněn a povinen zvolit optimální variantu.

19. V případě odvození aktivní legitimace od fakticity péče pečující osoby, bez ohledu na skutečnou nebo nahrazující vůli oprávněného subjektu, mohou podle vedlejší účastnice vznikat spory, kdo skutečně pečuje, kdo pečuje víc, kdo má pečovat v budoucnu apod. Jediným subjektem, kdo je oprávněn tyto volby provést, je údajně ten, kdo péči potřebuje nebo je obecným soudem k této volbě určen jako opatrovník. Vedlejší účastnici se jeví nezbytné, aby tato volba byla učiněna v roli opatrovníka, pouze pak ji je možné podřídit kontrole v rámci soudního dohledu nad opatrovnictvím.

20. Česká pojišťovna namítá, že i osoba odpovědná za škodu má nárok na určitou míru právní jistoty, tedy na to, aby bylo nepochybně stanoveno, že ten, kdo nárok požaduje, je skutečně tím, kdo jej potřebuje. Běžný původce škody nemůže podle vedlejší účastnice být vystaven povinnosti uhradit škodu každému, kdo o sobě prohlásí, že pečuje o toho, kdo péči potřebuje, aniž by bylo jasným způsobem stanoveno, že si to opečovávaná osoba přeje nebo že tuto vůli nahrazuje osoba k tomu povolaná a způsobem, který tomuto odpovídá. Vedlejší účastnice v této souvislosti upozorňuje, že uplatnění vlastního nároku opatrovníkem se může teoreticky (v jiných případech) jevit jako obcházení ustanovení o střetu zájmů a obecného režimu kontroly opatrovnické činnosti.

21. Jak Česká pojišťovna dále uvádí, z hlediska obecné spravedlnosti se jeví jako záhodno, aby nárok šel vždy za tím, k jehož prospěchu je stanoven, nebo aby alespoň nad ním měl plnou kontrolu, případně aby tuto kontrolu měla osoba, která je za tuto volbu obsahově odpovědná v rámci dohledu, který společnost stanoví.

22. Vedlejší účastnice poukazuje na § 2960 nového občanského zákoníku, podle něhož je přímým oprávněným ten, kdo vynaložil účelně vynaložené náklady. Pojem účelně je podle jejího názoru potřeba vnímat jako podmínku, že náklady skutečně sloužily účelu, který je ztotožněn se zájmem osoby, k jejímuž prospěchu je tato povinnost stanovena. Vedlejší účastnice dovozuje, že v případě starší právní úpravy se tento zájem prosazoval skrze procesní pravidla a úvahy o aktivní legitimaci.

23. Vedlejší účastnice se dále vyjádřila k nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 870/14, který podle jejího názoru předjímá výsledek i nyní

probíhajícího řízení. Jakkoli Česká pojišťovna nechce uvedený nález zpochybňovat, měl by být Ústavní soud při rozhodování maximálně obezřetný, jelikož (re)definicí hranic ústavnosti zasahuje do výkladu obyčejného práva, což je doména, které se obvykle zříká. Pokud už tak činí, tak by se měl současně vyjádřit k potenciální hranici důsledků svého kroku. Pokud Ústavní soud v rámci své role prolamuje doposud zažitý „právní mýtus", jenž má protiústavní povahu, musí údajně v rámci tohoto prolomení vyjádřit i hranice uplatnitelnosti nového principu. V citovaném nálezu se podle vedlejší účastnice prolomily dva doposud nezpochybnitelné principy. Prvním z nich je otázka nároku jako takového. Pokud někdo pečuje v rámci domácí péče o osobu blízkou, tak tradiční a konzervativní výklad práva, který Ústavní soud dle nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 považuje za překonaný a protiústavní, této osobě nároky nepřiznává. Druhou otázkou je pak otázka aktivní legitimace k uplatnění tohoto nároku. Jestliže Ústavní soud v roli strážce ústavnosti tyto principy prolamuje, měl by dle účastníka řízení sdělit, kde jsou hranice takto uplatněných nároků a procesních možností. Právo nemůže být bezbřehé v žádném ohledu a popření jakýchkoliv hranic by vedlo k entropii.

24. Vedlejší účastnice v této souvislosti poukazuje i na to, že původní hmotněprávní norma, o kterou se opírá nárok ve svém základu, je občanský zákoník v podobě, která platila v únoru 1991. Tehdy platný ústavní pořádek definovala Ústava z roku 1960. I původci škody by přitom podle vedlejší účastnice měli požívat určitou míru právní jistoty. Stejně jako pachatel trestného činu má mít jistotu maximálního trestu, měl by mít původce civilního deliktu jistotu ohledně katalogu titulů, které jej mohou ohrozit.

25. V souzeném případě je původcem škody právnická osoba, která je kryta pojištěním, což má vyvolávat dojem, že je možné definici škody posouvat neomezeně. Vyslovené právní věty se ovšem budou vztahovat na všechny případy a v této souvislosti má být legitimní si klást otázku, zda původce škody odpovídá za zcela všechny následky časově neomezeně, přičemž tyto nároky rostou, jak se vyvíjí povědomí o ústavním pořádku. Vedlejší účastník řízení má za to, že v případě přiznání konkrétního nároku je třeba vždy zkoumat, zda bylo uplatnění domácí péče namísto jiného druhu péče skutečně pro oběť deliktního jednání nejlepší volbou a zda procesní uplatnění skrze pečující osobu je skutečně jediné možné. Současně by měl Ústavní soud konstatovat možnosti určitých korektivů, kterými jsou dobré mravy, popřípadě jiné okolnosti konkrétního případu.

26. Pokud by tedy Ústavní soud chtěl ústavní stížnosti vyhovět, měl by dle názoru vedlejší účastnice zohlednit výjimečnost věci, nikoli stanovit obecné pravidlo.

27. Obdržená vyjádření byla stěžovatelům zaslána k případné replice. V ní stěžovatelé zejména odkázali na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 870/14, kterým bylo rozhodováno o de facto totožném nároku.

28. Stěžovatelé také zdůraznili, že před prvostupňovými i odvolacími soudy se náklady na pečování běžně přiznávaly po celou dobu účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, a to až do doby, kdy Nejvyšší soud konstatoval neexistenci nároku. Před soudy prvních i druhých stupňů nebylo ani pochyb o tom, že se jedná o náklady léčení. Stejně tak se nárok odškodňoval mimosoudně. Stěžovatelé připouští, že se rovněž objevovaly spory o aktivní legitimaci, ovšem o aktivní legitimaci poškozeného, neboť o tom, že jsou aktivně legitimovány pečující osoby, spory nepanovaly, což má dokládat i nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 444/11, který potvrdil jak existenci nároku, tak aktivní legitimaci poškozeného. Tento nález začaly následně soudy vykládat tak, že oproti ustálené praxi má aktivní legitimaci pouze poškozený. Nejvyšší soud v návaznosti na uvedený nález dovodil, že se jedná o zvláštní nárok, který nelze podřadit pod náklady léčení, a že k uplatnění nároku je legitimován pouze poškozený oproti nákladům léčení, které může požadovat i ten, kdo je vynaložil (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 218/2011 ze dne 29. 7. 2013).

29. Charakterizování nároku jako zvláštního nároku nespadajícího pod náklady léčení pak mělo údajně ten efekt, že odškodnitelné byly dle Nejvyššího soudu pouze úkony směřující bezprostředně ke zlepšení zdravotního stavu, a aktivní legitimace tím byla přiznána pouze poškozenému. Tento restriktivní názor Nejvyššího soudu byl dle stěžovatelů korigován nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014, který mimo jiné podřadil náklady pečování výslovně pod náklady léčení. Podle ustanovení § 449 odst. 3 občanského zákoníku se přitom náklady léčení hradí tomu, kdo je vynaložil, což jsou v projednávané věci údajně stěžovatelé, neboť nelze přijmout závěr, že vynaložením nákladů se rozumí jen finanční ztráta v podobě vynaložení konkrétních finančních částek. Za toto vynaložení musí naopak podle stěžovatelů být považováno i vynaložení faktické práce.

30. Stěžovatelé považují za zavádějící argumentaci České pojišťovny, podle níž přiznání aktivní legitimace pečujícím osobám prolamuje definici škody a způsobuje bezbřehost předmětného nároku. Podle stěžovatelů je již zcela nesporné, že nárok na náhradu nákladů pečování existuje. Přiznáním aktivní legitimace pečujícím osobám nedošlo k rozšíření nároku, jelikož škůdce vždy zaplatí jen jednou.

31. Argumentace vedlejších účastníků stran nedostatku aktivní legitimace se podle stěžovatelů odvíjí od formalistického výkladu práva, který je v rozporu se smyslem a účelem nákladů na pečování a rovněž se smyslem

a účelem úpravy náhrady škody na zdraví. Takovýto formalistický výklad údajně porušuje právo stěžovatelů na spravedlivý proces.

32. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru jsou plně postačující obdržená vyjádření, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho konání.

III. Vlastní posouzení

33. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti, s obsahem spisu Obvodního soudu pro Prahu 4 a s obdrženými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

34. Ústavní soud prvně, i s ohledem na některé argumenty České pojišťovny, poznamenává, že existence nároku na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou osobu vyplývá již z nálezů Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12, IV. ÚS 444/11 a I. ÚS 2930/13, jakož i z rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1778/2014. Podle posledně uvedeného rozhodnutí pod tyto náklady spadají i náklady na udržení více či méně stabilizovaného zdravotního stavu v situaci, kdy se další zlepšení nepředpokládá, a rovněž skutečně vynaložené náklady na zajištění pomoci při životních úkonech poškozeného či zajištění chodu jeho domácnosti, které poškozený vzhledem k trvalým následkům poškození zdraví nemůže sám vykonávat. Zajišťují-li péči o poškozeného osoby blízké, je nárok dán tehdy, jestliže rozsah jejich činnosti převyšuje míru únosnou pro běžnou lidskou a rodinnou solidaritu a vymyká se běžné rodinné spolupráci a přirozené bezplatné péči.

35. Nejvyšší soud samotnou existenci tohoto nároku nezpochybnil ani v ústavní stížností napadeném rozsudku, a Ústavní soud tak považuje v tomto směru za dostatečné na výše uvedená rozhodnutí, která se předmětnou otázkou důkladně zabývala, pro stručnost odkázat.

36. Podstatou napadeného rozsudku Nejvyššího soudu je tedy pouze to, že aktivní legitimaci k uplatnění předmětného nároku nemají stěžovatelé, jakožto osoby pečující, nýbrž sám poškozený.

37. Ústavní soud s Nejvyšším soudem souhlasí, že v důsledku jeho právního názoru nedochází k situaci, nastíněné v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14, že je na osoby blízké přeneseno břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu, a škůdce tak je zcela osvobozen od povinnosti nahradit náklady péče o poškozeného. Stejně tak je nutno Nejvyššímu soudu přisvědčit, že nelze vyloučit uplatnění nároku samotným poškozeným jen s odkazem na jeho zdravotní stav a z něj plynoucí nezpůsobilost žalobu podat. Takový postup by koneckonců byl patrně v rozporu s čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, podle něhož mají smluvní strany povinnost zajistit osobám se zdravotním

postižením účinný přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím procedurálních a věku odpovídacích úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků. Zde je každopádně nutno dodat, že úvaha, kterou Ústavní soud v tomto ohledu pronesl, neměla na rozhodnutí ve věci sp. zn. I. ÚS 870/14 vliv, jelikož k závěru o aktivní legitimaci Ústavní soud došel především na základě interpretace § 449 odst. 1 a 3 občanského zákoníku z roku 1964, jak bude uvedeno dále.

38. Ústavní soud nicméně nyní stojí před otázkou, nakolik je rozhodnutí Nejvyššího soudu, jehož podstatou je pouze právní názor, že nárok na náhradu nákladů spojených s péčí o nesoběstačnou osobu náleží přímo poškozenému, nikoli osobám pečujícím, skutečně rozporný s ústavním pořádkem.

39. Nejvyšší soud k uvedenému závěru došel interpretací § 449 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964, podle níž stěžovatelé tím, že o svého syna v daném období pečovali, náklady sami nevynaložili (a tato péče se tak hradí přímo poškozenému podle § 449 odst. 1). Naopak Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 dovodil, že i samotná péče ono vynaložení nákladů představuje. Spor tedy spočívá především ve výkladu podústavního práva, což je doména Nejvyššího soudu, do níž Ústavnímu soudu zasahovat zásadně nepřísluší.

40. Uvedené však neznamená, že by Nejvyšší soud mohl při výkladu podústavního práva postupovat zcela libovolně. Ústavní soud může a musí do této jeho činnosti zasáhnout tehdy, pokud by Nejvyšším soudem zvolený výklad vedl k protiústavním důsledkům, případně pokud by představoval zjevný exces. Ovšem vzhledem k tomu, že i předcházející nálezy Ústavního soudu implicitně i výslovně přiznaly aktivní legitimaci poškozenému, nemůže Ústavní soud dojít k závěru, že nepřiznání aktivní legitimace pečujícím osobám vede bez dalšího k porušení jejich základních práv. Totiž jediný výklad, který by takový závěr při existenci dřívějších nálezů Ústavního soudu umožňoval, by byl ten, že ústavní pořádek a práva z něj plynoucí vyžadují, aby aktivně legitimovány byly zároveň osoby poškozené i osoby o ně pečující. Takový požadavek však z ničeho nevyplývá, neboť nic nebrání tomu, aby se poškozený (buď sám, nebo prostřednictvím opatrovníka) svého nároku domohl, a stejně tak nic nebrání, aby následně došlo k jakémukoli vypořádání mezi poškozeným a osobami, které o něj pečují (aniž by bylo vyžadováno, aby poškozený cokoli dopředu formálně proplácel; viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 46/12).

41. Navzdory všemu právě uvedenému I. senát Ústavního soudu přistoupil ke zrušení ústavní stížností napadeného rozsudku, a nezvažoval proto postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Důvodem je zejména ochrana legitimního očekávání stěžovatelů, a to za situace, kdy právní

úprava v občanském zákoníku z roku 1964 nebyla jednoznačná, což se promítlo i v judikatuře Nejvyššího soudu (nabízí se např. otázka, nakolik v současnosti zastávanému výkladu toho, co je myšleno vynaložením nákladů, odpovídá rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 2127/2006 ze dne 24. 10. 2006) a zejména Ústavního soudu, který dlouhodobě a poněkud nejednotně hledal cestu, jak právní úpravu interpretovat v souladu s ústavním pořádkem. To pak vyústilo právě i v nález sp. zn. I. ÚS 870/14, kterým bylo vyhověno prakticky totožné ústavní stížnosti týchž stěžovatelů. Za těchto okolností bylo podle názoru Ústavního soudu nezbytné i této ústavní stížnosti vyhovět s tím, že v této projednávané věci nelze stěžovatelům aktivní legitimaci upřít (a je i poškozeného tak o dané finanční prostředky fakticky zcela připravit), neboť tím v konečném důsledku dochází k porušení práv stěžovatelů garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny.

42. Není důvodu, aby v budoucnu nebyla respektována judikatura Nejvyššího soudu s tím, že nárok na náhradu nákladů péče by měl být uplatňován, skrze opatrovníka, přímo poškozeným.

43. Pro úplnost k poznámce Nejvyššího soudu Ústavní soud poznamenává, že výši náhrady nákladů za péči o nesoběstačnou osobu poskytovanou osobou blízkou se podrobně zabýval v nálezu sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014.

IV. Závěr

44. S ohledem na shora odůvodněná zjištění Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 1088/2015-78 ze dne 1. 6. 2015 zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 64
K odpovědnosti za újmu na zdraví způsobenou závadou ve schůdnosti místní komunikace

1. Účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové, nebo právní; je třeba jim umožnit, aby se ke všem těmto otázkám mohli vyjádřit a aby mohli účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, pokud hodlá vycházet z jiné právní úpravy či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení. Opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje spravedlivý proces.

2. Zásahy do zdraví člověka (jako například způsobení zranění nesplněním právní povinnosti) je třeba jako zásahy do tělesné a duševní integrity člověka přezkoumávat podle čl. 7 odst. 1 Listiny. Pouze pokud se jedinec domáhá toho, aby stát přijal určitá pozitivní opatření k ochraně jeho zdraví (zpravidla ve smyslu léčebných či preventivních opatření), která neplynou z čl. 7 odst. 1 Listiny či čl. 8 Úmluvy, je namístě přezkum z hlediska práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny.

3. Domáhá-li se chodec náhrady újmy na zdraví a uvádí, že tato újma mu vznikla kvůli stavu chodníku (místní komunikace), je třeba, aby soudy na jedné straně zkoumaly, nakolik se chodec choval tak, aby svému úrazu předešel. V rámci toho se mohou zabývat veškerými okolnostmi případu včetně toho, zda chodec z více možných cest zvolil tu nejbezpečnější, zda přizpůsobil tempo chůze okolnostem, ale i zda zvolil vhodnou obuv apod. Na druhé straně je ovšem třeba zhodnotit, nakolik vlastník komunikace dodržel svou povinnost zajistit, aby tato komunikace umožňovala bezpečný pohyb chodců. O přiznání náhrady a o její výši se rozhodne podle toho, nakolik ke vzniku újmy přispěl sám chodec a naopak nakolik k tomu přispěl vlastník komunikace. Přitom je nutné vycházet z principu úplné náhrady újmy na zdraví, tedy plné náhrady majetkové i nemajetkové újmy, který plyne z čl. 7 odst. 1 Listiny. Tyto své závěry pak musí obecné soudy promítnout do aplikace odpovědnosti za závadu ve schůdnosti, jak ji upravuje § 27 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, v konkrétním případě. Pojem závada ve schůdnosti upravený v § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích nemá nad rámec popsaných kritérií žádný další zvláštní obsah, má pouze zajistit spravedlivou rovnováhu mezi právy a povinnostmi vlastníků a uživatelů pozemních komunikací. Tato speciální právní úprava tak činí aplikaci obecných ustanovení o odpovědnosti podle občanského zákoníku nadbytečnou.

4. I když od účinnosti novelizace provedené zákonem č. 97/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, povinnost obcí provádět úklid a zimní údržbu chodníků (místních komunikací) na ně klade značné nároky, musí soudy vycházet z toho, že záměrem zákonodárce bylo zajistit chodcům náhradu újmy i v případech, kdy by pro obec bylo značně náročné chodník včas ošetřit a úrazu chodce předejít.

5. Pokud se v dovolacím řízení nechá advokátem zastoupit subjekt, u něhož podle judikatury Ústavního soudu zpravidla nelze považovat náklady na zastoupení advokátem za účelně vynaložené, může mu Nejvyšší soud přiznat náhradu těchto nákladů jen ve výjimečných případech. Své rozhodnutí musí řádně zdůvodnit a vysvětlit, v čem spatřuje specifické okolnosti případu.

6. Náklady, které statutární město nebo správce komunikace vynaloží na zastoupení advokátem ve sporu o náhradu újmy vzniklé úrazem na pozemní komunikaci, nejsou účelně vynaloženými, pokud není prokázán opak. Statutárnímu městu ani správci komunikace proto zpravidla nelze přiznat náhradu nákladů vynaložených na zastoupení advokátem v takovém sporu, což platí i pro řízení před Nejvyšším soudem.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 ve věci ústavní stížnosti Radka Jonáše, zastoupeného JUDr. Viktorem Pakem, advokátem, se sídlem Francouzská 171/28, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 271, 272/2013-193 ze dne 30. 10. 2013 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2089/2014-230 ze dne 26. 5. 2015, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba a bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání v řízení o náhradu škody a nemajetkové újmy, jež stěžovateli vznikly při pádu na zledovatělém chodníku, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Technické správy komunikací hl. m. Prahy, se sídlem Řásnovka 770/8, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 28 Co 271, 272/2013-193 ze dne 30. 10. 2013 a usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2089/2014-230 ze dne 26. 5. 2015 bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv

a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se svou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, kterými podle něj bylo porušeno jeho právo na ochranu zdraví a spravedlivý proces. V této souvislosti stěžovatel odkazuje na čl. 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

2. Stěžovatel dne 20. 1. 2006 upadl při chůzi na zledovatělém chodníku na ulici Pražského v Praze 5 – Hlubočepy a utrpěl zranění pravé dolní končetiny. Následky tohoto zranění si nese doposud. U obecných soudů se stěžovatel domáhal náhrady škody a nemajetkové újmy, a to proti hlavnímu městu Praze jako vlastníkovi předmětného chodníku i okolních pozemků a proti Technické správě komunikací hl. m. Prahy, která podle stěžovatele vykonávala správu tohoto chodníku. V řízení před obecnými soudy vystupovala i Česká pojišťovna, a. s., jako vedlejší účastník na straně hlavního města Prahy.

3. Ze spisu a z napadených rozhodnutí zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

A. Rozhodnutí soudu prvního stupně

4. Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud") částečně vyhověl žalobě stěžovatele a uložil hlavnímu městu Praze povinnost zaplatit stěžovateli 445 680 Kč jako náhradu za újmu na zdraví. Ve zbytku obvodní soud žalobu zamítl.

5. Obvodní soud zjistil, že stěžovatel dne 20. 1. 2006 v ranních hodinách uklouzl na zledovatělém neposypaném chodníku, čímž si způsobil komplikované poranění pravé dolní končetiny. Následky tohoto zranění u stěžovatele přetrvávají a dle znalce lze očekávat spíše jejich zhoršení. Dále obvodní soud zjistil, že chodník, na němž došlo k úrazu, nebyl v zimě ošetřovaný. Stěžovatel bydlí nedaleko od místa úrazu, takže věděl, že chodník se v zimě neudržuje. Chodník ovšem takto označen není. Podle obvodního soudu zvolil stěžovatel ze tří možných cest, které se v místě nacházejí, tu nejschůdnější. Stejnou cestu volila podle obvodního soudu většina lidí. Stěžovatel měl i vhodnou obuv („pevné kotníčkové boty") a na namrzlém chodníku našlapoval opatrně. Chodník, na němž došlo k úrazu, je jako místní komunikace ve vlastnictví hlavního města Prahy, přičemž správu

tohoto chodníku vykonává Technická správa komunikací hl. m. Prahy. Hlavní město Praha vlastní rovněž pozemek, na kterém se chodník, resp. místo úrazu nacházejí, a vlastní i pozemky, které toto místo obklopují.

6. Podle obvodního soudu se na chodníku vyskytla závada ve schůdnosti, jak ji definuje § 26 odst. 7 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění účinném ke dni vzniku újmy, tedy taková změna ve schůdnosti, kterou stěžovatel nemohl předvídat. Za újmu, která stěžovateli v důsledku této závady vznikla, podle obvodního soudu odpovídá hlavní město Praha. Odpovědnost za závady ve schůdnosti totiž nese buď vlastník komunikace (§ 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích), nebo výjimečně vlastník přilehlé nemovitosti (§ 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích – pozn. Ústavního soudu: zrušeno zákonem č. 97/2009 Sb. s účinností k 16. 4. 2009). V daném případě ovšem hlavní město Praha bylo vlastníkem předmětné komunikace i přilehlých nemovitostí, a proto neslo odpovědnost za jakoukoliv závadu ve schůdnosti včetně té, která způsobila zranění stěžovatele. Protože hlavní město Praha neprokázalo, že nemohlo závadu ve schůdnosti zmírnit ani na ni předepsaným způsobem upozornit, nemohlo se své odpovědnosti zprostit, a to ani tím, že převedlo správu komunikace na Technickou správu komunikací hl. m. Prahy.

7. Hlavní město Praha navíc podle obvodního soudu za újmu vzniklou stěžovateli odpovídá i z hlediska obecné odpovědnosti dle § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „obč. zák.“). Speciální úprava odpovědnosti za závadu ve schůdnosti dle zákona o pozemních komunikacích totiž podle obvodního soudu nevylučuje uplatnění obecné odpovědnosti za zaviněné porušení právní povinnosti podle obč. zák. Hlavní město Praha podle obvodního soudu porušilo generální prevenční povinnost stanovenou v § 415 obč. zák., tedy povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám. Hlavní město Praha totiž chodník v zimě neošetřilo ani nijak neoznačilo. Proto odpovídá za újmu i dle § 420 odst. 1 obč. zák. Spoluzavinění stěžovatele obvodní soud vyloučil s ohledem na to, že zvolil nejschůdnější cestu, měl vhodnou obuv a šel opatrně.

8. Obvodní soud dále stěžovateli přiznal právo na náhradu nákladů řízení proti hlavnímu městu Praze. Současně však stěžovateli uložil povinnost nahradit náklady řízení, které vznikly Technické správě komunikací hl. m. Prahy tím, že se nechala zastupovat advokátem, neboť ve sporu s ní stěžovatel úspěšný nebyl.

B. Odvolací řízení

9. V odvolacím řízení Česká pojišťovna jako vedlejší účastník v písemném vyjádření namítla, že hlavní město Praha vůbec nemělo povinnost odstraňovat sníh a náledí z chodníku, na němž došlo k úrazu. Podle České

pojišťovny je totiž tento chodník uveden v obecně závazné vyhlášce hlavního města Prahy č. 45/1997 (dále jen „obecně závazná vyhláška č. 45/1997“) jako komunikace, na níž se nezajišťuje schůdnost odstraňováním sněhu a náledí.

10. Při jednání před Městským soudem v Praze (dále též jen „městský soud“) bylo toto vyjádření přečteno. Stěžovatel během tohoto jednání namítl, že na chodníku nebylo označení, že se v zimě neudržuje, a proto podle něj nebyly splněny podmínky pro jeho vyloučení ze zimní údržby. Podle České pojišťovny se upozornění o údržbě nachází na každém příjezdu do hlavního města Prahy. Městský soud během jednání nijak na tuto argumentaci nereagoval a nic v souvislosti s tím účastníkům řízení nesdělil.

11. Městský soud následně svým napadeným rozsudkem změnil rozhodnutí obvodního soudu tak, že žalobu stěžovatele v celém rozsahu zamítl.

12. Městský soud vyšel ze skutkových zjištění obvodního soudu, avšak dospěl k jejich odlišnému právnímu hodnocení. Městský soud totiž s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu uvedl, že závada ve schůdnosti je „nepředvídatelnou změnou ve schůdnosti komunikace, způsobenou vnějšími vlivy, a to změnou natolik významnou, že chodec ani při obezřetné chůzi respektující stav komunikace či důsledky povětrnostních vlivů nemůže [její] výskyt předpokládat a účinně na [ni] reagovat“. Objektivní odpovědnost za závady ve schůdnosti podle zákona o pozemních komunikacích je dána, pokud je taková závada jedinou, popřípadě hlavní příčinou vzniklé újmy. Podle městského soudu se na chodníku v rozhodné době žádná závada ve schůdnosti nevyskytovala. Stěžovatel totiž v řízení tvrdil, že chodník byl zledovatělý a neposypaný, přičemž mu bylo známo, že se v zimě neudržuje. Městský soud poukázal i na to, že k „úrazu došlo v zimě a v rozhodné době Český hydrometeorologický ústav prodloužil výstrahu před prudkými mrazy“.

13. Dále městský soud uvedl, že „není důvodná argumentace žalobce [stěžovatele], že [jeho] nárok … by měl soud posoudit i z hlediska odpovědnosti za porušení tzv. obecné prevenční povinnosti podle … § 415 [obč. zák.]“. Městský soud totiž s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1713/2008 ze dne 25. 8. 2010 uvedl, že aplikace tohoto ustanovení „přichází v úvahu tam, kde neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje“.

14. Kromě toho městský soud uvedl, že v době úrazu stěžovatele platila obecně závazná vyhláška hlavního města Prahy č. 35/1999 (dále jen „obecně závazná vyhláška č. 35/1999“). Městský soud uvedl, že tato vyhláška vyloučila chodník, na němž došlo k úrazu, ze zimní údržby. Jinak řečeno, hlavní město Praha nemělo povinnost odstraňovat z tohoto chodníku sníh a náledí či chodník jakkoliv v zimě ošetřovat. Na místě samém sice

nebylo označení, že chodník se v zimě neudržuje, ale stěžovatel to věděl, protože v místě bydlel.

15. Závěrem Městský soud v Praze přiznal hlavnímu městu Praze i Technické správě komunikací hl. m. Prahy právo na náhradu nákladů řízení. Tyto náklady vznikly tím, že se hlavní město Praha i Technická správa komunikací hl. m. Prahy nechaly ve sporu zastupovat advokáty. Podle městského soudu nepředstavují spory o náhradu škody na zdraví běžnou agendu hlavního města Prahy ani Technické správy komunikací hl. m. Prahy, proto jsou náklady na zastoupení advokátem účelně vynaložené. V této souvislosti městský soud odkázal na čl. 37 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý právo na právní pomoc před soudy, a to od počátku řízení. Výši přiznané náhrady městský soud za použití moderačního práva dle § 150 o. s. ř. snížil na polovinu. Stěžovatel byl poškozen na svém zdraví, a tak by podle městského soudu bylo nepřiměřeně tvrdé uložit mu povinnost uhradit náklady řízení v plné výši.

C. Dovolací řízení

16. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel dovolání. Za prvé v něm namítl, že odpovědnost podle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích by měla být ve shodě s „nálezem pléna Ústavního soudu" (poznámka Ústavního soudu: jde o usnesení senátu; dostupné na http://nalus.usoud.cz) sp. zn. Pl. ÚS 11/06 ze dne 3. 1. 2007 posuzována jako subjektivní, nikoliv jako objektivní. Za druhé uvedl, že právní úprava odpovědnosti podle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích nevylučuje aplikaci subjektivní odpovědnosti podle § 420 obč. zák. za zaviněné porušení obecné prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák. I když aplikaci těchto ustanovení Nejvyšší soud vyloučil v rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1713/2008 ze dne 25. 8. 2010, vyjádřil „v řadě svých dřívějších rozhodnutí právní názor přesně opačný". Za třetí stěžovatel namítl, že rozhodnutí odvolacího soudu se opírá o nové skutkové zjištění, a to o skutečnost, že v době úrazu platila obecně závazná vyhláška č. 35/1999, kterou bylo místo úrazu vyloučeno ze zimní údržby. Stěžovatel poukázal na to, že tato vyhláška nebyla vůbec provedena jako důkaz a nebylo „prováděno žádné dokazování plány, jež jsou nedílnou přílohou předmětné vyhlášky, z nichž jedině by bylo možno stanovit, zda [místo úrazu] skutečně bylo či nebylo [obecně závaznou vyhláškou] dotčeno". Stěžovatel poukázal na to, že toto skutkové zjištění odvolací soud učinil v rozporu se zásadou koncentrace řízení.

17. Nejvyšší soud svým napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl. Nejvyšší soud uvedl, že odpovědnost vlastníka pozemní komunikace za závady ve schůdnosti je objektivní odpovědnostní a stěžovatel neuvedl „žádný relevantní důvod, proč by tato otázka měla být posouzena odlišně". Dále Nejvyšší soud uvedl, že zákon o pozemních komunikacích má

povahu speciálního právního předpisu, ale nevylučuje aplikaci obecných ustanovení o náhradě škody včetně odpovědnosti podle § 420 obč. zák. za škodu vzniklou porušením obecné prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. Podle Nejvyššího soudu vychází jeho „rozhodnutí sp. zn. 25 Cdo 1713/2008, na něž [stěžovatel] poukazuje, … z konkrétního skutkového stavu a v němž vyslovený názor, že nelze odvolacímu soudu vytýkat, že uplatněný nárok neposoudil dle ust. § 415 obč. zák., vyplývá ze závěru, že na vlastníkovi komunikace nebylo možno v dané situaci spravedlivě požadovat, aby před třetí hodinou ranní … byla na komunikaci třetí třídy odstraněna námraza“. Konečně Nejvyšší soud uvedl, že obecně závazná vyhláška hlavního města Prahy se v řízení provádí jako důkaz, neboť nejde o právní předpis zveřejněný ve Sbírce zákonů dle § 121 o. s. ř. Pokud taková vyhláška nebyla provedena jako důkaz, jde o procesní vadu, která ale podle Nejvyššího soudu nemá vliv na věcnou správnost rozhodnutí. Nejvyšší soud uzavřel, že rozhodnutí městského soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu a že není důvod rozhodné právní otázky posoudit jinak.

18. Nejvyšší soud dále uložil stěžovateli povinnost nahradit hlavnímu městu Praze náklady dovolacího řízení k rukám advokáta, kterým se hlavní město Praha nechalo v dovolacím řízení zastupovat. Toto rozhodnutí Nejvyšší soud s odkazem na § 243f odst. 3 větu druhou o. s. ř. neodůvodňoval.

II. Argumentace stran

19. Stěžovatel uvádí, že napadená rozhodnutí stojí na třech argumentech, z nichž ani jeden neobstojí.

20. Za prvé, městský soud dospěl k závěru, že v době úrazu platila obecně závazná vyhláška č. 35/1999 a že na základě této vyhlášky nemělo hlavní město Praha povinnost provádět zimní údržbu chodníku, na kterém se stěžovatel zranil. Tento závěr nemá podle stěžovatele žádnou oporu v provedeném dokazování, protože žádné dokazování ohledně existence či obsahu této vyhlášky neproběhlo a nebylo ani navrženo předtím, než nastaly účinky koncentrace řízení. Nejvyšší soud sice konstatoval, že tato obecně závazná vyhláška měla být odvolacím soudem v řízení provedena jako důkaz, ale následně podle stěžovatele nelogicky uzavřel, že nemá důvod posoudit tuto otázku jinak než odvolací soud.

21. Za druhé, městský soud dovodil, že na chodníku nemohla vzniknout nepředvídatelná závada ve schůdnosti. Stěžovatel totiž věděl, že chodník se v zimě neudržuje, a mohl tak jeho stav předvídat. Stěžovatel označuje důsledky tohoto výkladu za absurdní. Podle stěžovatele tento výklad umožňuje, aby se vlastník komunikace zprostil své odpovědnosti za nepředvídatelné závady ve schůdnosti tím, že systematicky nebude plnit

svou povinnost tyto závady odstraňovat, až se to v místě stane předvídatelnou notorietou.

22. Za třetí, městský soud odmítl posoudit nárok stěžovatele podle obecných ustanovení o odpovědnosti v obč. zák. Konkrétně se městský soud odmítl zabývat tím, zda nedošlo k porušení obecné prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. Městský soud uvedl, že aplikace odpovědnosti za porušení obecné prevenční povinnosti přichází v úvahu jen tam, kde „neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání". Podle stěžovatele se ovšem prakticky na každé jednání vztahuje nějaká konkrétní právní úprava, takže § 415 obč. zák. by nebylo možné použít nikdy. Navíc je tento závěr městského soudu podle stěžovatele v rozporu se závěry vyjádřenými v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 11/06 ze dne 3. 1. 2007. Stěžovatel dále poukazuje na to, že proti tomuto paušálnímu vyloučení odpovědnosti za porušení § 415 obč. zák. brojil v dovolání. Nejvyšší soud mu sice dal za pravdu, že aplikace obecné odpovědnosti vyloučena není, avšak následně nelogicky uzavřel, že nemá důvod posoudit tuto otázku jinak než odvolací soud. Rozhodnutí Nejvyššího soudu tak není podle stěžovatele racionálně odůvodněno.

23. Městský soud podle stěžovatele pochybil i tím, že hlavnímu městu Praze a Technické správě komunikací hl. m. Prahy přiznal nárok na náhradu nákladů na zastoupení advokátem, aniž by se vypořádal s tím, zda šlo o náklady účelně vynaložené. Stěžovatel poukazuje na to, že dle judikatury Ústavního soudu se u statutárních měst předpokládá existence dostatečného materiálního a technického zabezpečení k tomu, aby byla schopna hájit své zájmy i bez pomoci advokátů. Podle stěžovatele platí totéž i v případě Technické správy komunikací hl. m. Prahy.

24. Závěrem stěžovatel poukazuje na to, že pád na dlouhodobě neudržovaném chodníku u něj ve věku 26 let vedl ke značně komplikovanému zranění a zanechal u něj trvalé následky; v této situaci je nyní ještě zatížen povinností platit náklady řízení. Poukazuje na to, že Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje význam zdraví jako absolutního základního práva a hodnoty a odkazuje na pozitivní povinnost státu vytvořit zákonný a správní rámec efektivně odrazující od ohrožování práva na život.

25. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatel ve svém dovolání formuloval tři otázky, v nichž se měl podle jeho názoru městský soud odchýlit od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Na všechny tři otázky mu Nejvyšší soud dle svého vyjádření srozumitelně odpověděl a poté dospěl k závěru, že městský soud se od ustálené rozhodovací praxe neodchýlil. Procesní vada spočívající v tom, že nebyl proveden důkaz obecně závaznou vyhláškou hlavního města Prahy, nemá podle Nejvyššího soudu vliv na věcnou správnost rozhodnutí městského soudu. Podle Nejvyššího soudu totiž „proti zjištěnému obsahu vyhlášky žádné námitky nebyly, ani nejsou".

Navíc měl podle Nejvyššího soudu tento důkaz k posouzení nároku dle § 420 obč. zák. navrhnout sám stěžovatel.

26. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že ve svém napadeném rozsudku nevyloučil aplikaci obecných ustanovení o náhradě škody dle obč. zák. Uvádí, že v napadeném rozsudku vysvětlil, proč uplatněný nárok neposoudil dle § 415 obč. zák. Na vlastníkovi komunikace totiž podle městského soudu „nebylo možno v dané situaci spravedlivě požadovat, aby v ranních hodinách, kdy se úraz stal, byla na komunikaci třetí třídy odstraněna námraza, která se během noci vytvořila". Dále městský soud odkázal na své napadené rozhodnutí s tím, že se v něm s námitkami stěžovatele vypořádal.

27. Technická správa komunikací hl. m. Prahy jako vedlejší účastník ve svém vyjádření uvedla, že jako správce městských komunikací zajišťovala údržbu na základě „Plánu zimní údržby" schváleného na zasedání Rady hlavního města Prahy. Místa, na nichž úklid zajišťován nebyl, byla vymezena v obecně závazné vyhlášce č. 35/1999. Proto je Technická správa komunikací hl. m. Prahy přesvědčena, že nenese odpovědnost za úrazy na chodníku, kde touto organizací v souladu s uvedenou vyhláškou nebyl úklid sněhu a náledí zajišťován.

28. Ústavní soud nepovažoval za nutné tato vyjádření vzhledem k jejich obsahu zasílat stěžovateli k replice.

29. Hlavní město Praha ani Česká pojišťovna, a. s., nevyužily možnosti do řízení vstoupit jako vedlejší účastníci a vyjádřit se k ústavní stížnosti.

III. Hodnocení Ústavního soudu

30. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava")]. V řízení o individuální ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se proto zásadně nezabývá otázkami interpretace a aplikace podústavního práva, ale jen tím, zda nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

31. Ústavní soud je při tomto přezkumu vázán petitem ústavní stížnosti, ale nikoliv jejím právním zdůvodněním. Ústavní soud proto může napadená rozhodnutí přezkoumat i z hlediska dodržení jiných základních práv a svobod než těch, kterých se stěžovatel v ústavní stížnosti výslovně dovolává [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3764/12 ze dne 13. 5. 2014 (N 91/73 SbNU 517), bod 22; nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145), bod 25; nález sp. zn. IV. ÚS 787/06 ze dne 29. 1. 2007 (N 16/44 SbNU 201), bod 33; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz].

32. V projednávaném případě se stěžovatel domáhá náhrady újmy na zdraví, která mu vznikla v důsledku toho, že upadl na zledovatělém

neošetřeném chodníku. Stěžovatel se domnívá, že za újmu odpovídá hlavní město Praha, případně Technická správa komunikací hl. m. Prahy. Městský soud žalobu stěžovatele na náhradu újmy zamítl. Toto rozhodnutí městského soudu se opírá o dva důvody. Zaprvé městský soud tvrdí, že hlavní město Praha nemělo vůbec povinnost zajišťovat schůdnost chodníku, na němž došlo k úrazu, odstraňováním sněhu a náledí, neboť tento chodník byl podle městského soudu vyloučen ze zimní údržby pražskou obecně závaznou vyhláškou č. 35/1999. Ústavní soud se nejprve zabýval touto argumentací v části A níže. Zadruhé městský soud uvádí, že objektivní odpovědnost za závadu ve schůdnosti podle zákona o pozemních komunikacích je v daném případě vyloučena, neboť na chodníku se nevyskytla žádná nepředvídatelná závada. Speciální právní úprava odpovědnosti za závady ve schůdnosti podle městského soudu vylučuje i použití obecných ustanovení o odpovědnosti v obč. zák. Městský soud proto případ z hlediska této obecné úpravy neposuzoval. Touto argumentací se Ústavní soud zabýval v části B níže. Nakonec se Ústavní soud v části C níže zabýval tím, že městský soud přiznal hlavnímu městu Praze a Technické správě komunikací hl. m. Prahy náhradu nákladů za zastoupení advokátem a že hlavnímu městu Praze přiznal náhradu nákladů řízení i Nejvyšší soud.

A. Vyloučení chodníku ze zimní údržby obecně závaznou vyhláškou

33. Městský soud v napadeném rozsudku dospěl k závěru, že podle obecně závazné vyhlášky č. 35/1999 nemělo hlavní město Praha povinnost zajišťovat schůdnost komunikace, na níž došlo k úrazu, odstraňováním sněhu a náledí. Stěžovatel ovšem namítá, že tento závěr nemá oporu v provedeném dokazování, neboť odkazovaná vyhláška nebyla nikdy v řízení provedena jako důkaz, zjišťováním existence a obsahu uvedené obecně závazné vyhlášky byla navíc porušena zásada koncentrace řízení. Argumentace stěžovatele vychází z názoru, že právní předpisy obcí je třeba v civilním řízení soudním dokazovat s ohledem na znění § 121 o. s. ř. Podle tohoto ustanovení „[n]ení třeba dokazovat skutečnosti obecně známé nebo známé soudu z jeho činnosti, jakož i právní předpisy uveřejněné nebo oznámené ve Sbírce zákonů České republiky.“ Právní předpisy obcí tedy podle argumentace stěžovatele v občanském soudním řízení představují skutečnosti, nikoliv právo.

34. Ústavní soud v prvé řadě připomíná ústavněprávní zásadu, že soud zná právo *(iura novit curia)*. Ústavní soud ve své judikatuře poukázal na to, že tato zásada vyplývá z koncepce právního státu, a to i v jeho formálním pojetí [nález sp. zn. II. ÚS 3764/12 ze dne 13. 5. 2014 (N 91/73 SbNU 517), body 24 až 26], tedy z čl. 1 odst. 1 Ústavy; a dovodit ji lze i z čl. 90 a 95 Ústavy [nález sp. zn. III. ÚS 355/96 ze dne 9. 10. 1997 (N 124/9 SbNU 139); nález sp. zn. II. ÚS 436/97 ze dne 26. 8. 1998 (N 90/11 SbNU 293); nález

sp. zn. III. ÚS 58/04 ze dne 16. 3. 2006 (N 59/40 SbNU 571)]. Ústavní soud podotýká, že tato zásada se neomezuje jen na znalost právních předpisů, ale týká se například i judikatury [k judikatuře Ústavního soudu viz obecně nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 60 až 71; k judikatuře Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1219/14 ze dne 7. 10. 2014 (N 189/75 SbNU 129); nález sp. zn. II. ÚS 1769/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 79/73 SbNU 397), body 17 až 18; k judikatuře ESLP viz např. nález sp. zn. I. ÚS 310/05 ze dne 15. 11. 2006 (N 211/43 SbNU 357); nebo nález sp. zn. II. ÚS 862/10 ze dne 19. 5. 2010 (N 110/57 SbNU 403), body 14 a 16; k judikatuře Soudního dvora Evropské unie viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 50/40 SbNU 443; 154/2006 Sb.)].

35. Jedním ze zdrojů zásady *iura novit curia* je, jak bylo řečeno v předchozím bodě, čl. 95 Ústavy. Podle čl. 95 odst. 1 Ústavy je soudce „vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu; je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu [tj. podzákonného předpisu] se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou". Ústavní soud ve své judikatuře vykládá toto ustanovení tak, že dává soudu oprávnění neaplikovat podzákonný právní předpis v případě, že ho soud považuje za rozporný se zákonem nebo mezinárodní smlouvu. Závěr o existenci takového rozporu soud samozřejmě musí řádně odůvodnit. Na druhou stranu ovšem Ústavní soud zdůraznil, že z tohoto ustanovení *a contrario* plyne, že pokud soud takový rozpor neshledá, je ve svém rozhodování vázán i podzákonným právním předpisem [nález sp. zn. III. ÚS 274/01 ze dne 1. 11. 2001 (N 168/24 SbNU 243); nález sp. zn. III. ÚS 269/05 ze dne 4. 10. 2006 (N 180/43 SbNU 51); nález sp. zn. Pl. ÚS 5/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 80/49 SbNU 165; 287/2008 Sb.)]. V citovaných nálezech sp. zn. III. ÚS 274/01 a III. ÚS 269/05 Ústavní soud tyto své závěry výslovně vztáhl i na právní předpisy obcí a krajů a ve vztahu k obecně závazné vyhlášce byl tento závěr vysloven i v citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 5/07. Od těchto závěrů se Ústavní soud nemá důvod odchýlit. Obce a kraje mohou vydávat právní předpisy v rámci tzv. přenesené působnosti, tedy při výkonu státní správy (čl. 79 odst. 3 Ústavy) a v rámci tzv. samostatné působnosti, tedy při výkonu samosprávy (čl. 104 odst. 3 Ústavy). Pokud se tyto předpisy neoctnou mimo ústavněprávní a zákonné meze, neměla by být vůle, kterou obce a kraje prostřednictvím těchto předpisů vyjádřily, ze strany soudní moci přehlížena ani nahrazována. Pokud jde o předpisy vydané v přenesené působnosti (čl. 79 odst. 3 Ústavy; nařízení obcí a krajů), musí totiž soudy respektovat dělbu moci mezi zákonodárnou, výkonnou a soudní mocí. Pokud jde o předpisy vydané v samostatné působnosti obcí a krajů (čl. 104 odst. 3 Ústavy; obecně závazné vyhlášky), ty jsou výsledkem realizace práva na samosprávu (čl. 100 odst. 1 Ústavy) a demokratického procesu v rámci obce či kraje. Soudy nemohou

bezdůvodně zasahovat do tohoto výkonu samosprávy ani měnit či přehlížet výsledek demokratického procesu. Právní předpisy obcí a krajů obsahují závaznou právní úpravu. Otázka, zda se tato právní úprava uplatní při řešení konkrétního případu, nemůže záviset na libovůli soudu, tím méně pak na libovůli účastníků řízení.

36. Na tomto závěru nic nemůže změnit ani způsob publikace právních předpisů obcí a krajů, zakotvený v podústavním právu. Právní předpisy obcí a krajů se nevyhlašují ve Sbírce zákonů (srov. *a contrario* § 1 odst. 1 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv). Právní předpisy obcí se vyhlašují a zpřístupňují na obecních úřadech, případně i jiným v místě obvyklým způsobem, a obec vede jejich evidenci [§ 12 odst. 1, 4 a 5 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obcích")], nicméně jinak se nepublikují. Právní předpisy krajů jsou publikovány ve věstnících právních předpisů kraje, které se zveřejňují na internetu [§ 8 odst. 2 a 8 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o krajích")] a hlavní město Praha zveřejňuje své předpisy ve Sbírce právních předpisů hlavního města Prahy [§ 45 odst. 2 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů]. Popsaný způsob publikace snižuje šanci, že soud z vlastní iniciativy na věc aplikuje právní předpis obce či kraje, a vyhledání těchto předpisů – zejména obecních, nezveřejněných na internetu – je pro soudy spojeno s většími praktickými obtížemi. Tyto skutečnosti kladou vyšší nároky na účastníky řízení a jejich zástupce, kteří – aby zvýšili své vyhlídky na úspěch – zpravidla musí těmito předpisy sami aktivně argumentovat. Závěrem Ústavní soud podotýká, že uvedené obtíže by byly odstraněny, kdyby se všechny právní předpisy obcí a krajů publikovaly na internetu nebo kdyby byly centrálně zpřístupněny – právní předpisy obcí a krajů přitom již nyní jsou shromažďovány krajskými úřady a Ministerstvem vnitra či jiným příslušným ústředním správním úřadem [srov. § 12 odst. 6 zákona o obcích, § 8 odst. 9 zákona o krajích a § 45 odst. 12 zákona o hlavním městě Praze].

37. Lze tedy uzavřít, že soudce je vázán i právními předpisy obcí a krajů, pokud nedojde k závěru o jejich rozporu se zákonem nebo mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu. Zásada *iura novit curia* se vztahuje i na tyto předpisy. Soud může právní předpisy obcí a krajů aplikovat i v případě, že se účastníci řízení těchto předpisů nedovolávají. Z těchto důvodů Ústavní soud nemůže přisvědčit námitce stěžovatele, že v napadených rozhodnutích existuje extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními kvůli tomu, že obecně závazná vyhláška č. 35/1999 nebyla v řízení před městským soudem provedena jako důkaz. Obecně závazná vyhláška je totiž právním předpisem, nikoliv skutečností, která by

podléhala dokazování. Z toho důvodu se není třeba zabývat ani otázkou účinků koncentrace řízení.

38. Ústavní soud podotýká, že si je vědom specifické povahy obecně závazných vyhlášek či nařízení obcí, které vymezují úseky komunikací, na nichž se nezajišťuje odstraňování sněhu a náledí, jako je obecně závazná vyhláška č. 35/1999 v projednávaném případě. Jelikož jejich obsahem je konkrétní určení míst, na nichž se nezajišťuje zimní údržba, vybočují z požadavku obecnosti, který je jinak na právní předpisy kladen. Ústavní soud ovšem ve své judikatuře dospěl k závěru, že požadavek obecnosti je u obecně závazných vyhlášek (či nařízení obcí) nižší, a právní předpis obce při dodržení určitých požadavků může označovat i konkrétní místa, jako jsou ulice či jejich části [nález sp. zn. Pl. ÚS 56/10 ze dne 7. 9. 2011 (N 151/62 SbNU 315; 293/2011 Sb.), bod 40; nález sp. zn. Pl. ÚS 22/11 ze dne 27. 9. 2011 (N 169/62 SbNU 489; 328/2011 Sb.), body 33 až 39]. Obdobně Ústavní soud uvedl, že charakter aktů veřejné správy je třeba hodnotit v prvé řadě podle jejich formální klasifikace provedené zákonodárcem, dokud není rozhodnuto jinak [nález sp. zn. Pl. ÚS 19/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 23/64 SbNU 223; 132/2012 Sb.), bod 31].

39. I při aplikaci právních předpisů obcí a krajů je ovšem třeba dodržovat záruky plynoucí z práva na spravedlivý proces. Ústavní soud připomíná, že součástí práva na spravedlivý proces, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy, je právo na spravedlivé projednání věci.

40. Podle judikatury ESLP je součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy právo na kontradiktorní řízení *(adversarial trial, procédure contradictoire)*. Toto právo podle ESLP znamená, že strany řízení musí mít možnost seznámit se se stanovisky a důkazy, které byly předloženy soudu s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí, a vyjádřit se k nim (rozsudek velkého senátu ve věci *Vermeulen proti Belgii* ze dne 20. 2. 1996 č. 19075/91, § 33). Toto právo se vztahuje i na stanoviska a důkazy, které si soud opatří z vlastní iniciativy (rozsudek ve věci *Krčmář a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2000 č. 35376/97, § 38 a § 40 až 46).

41. Ústavní soud toto právo ve své judikatuře při posuzování z hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny vykládá šířeji. Podle judikatury Ústavního soudu totiž „vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ [nález sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005 (N 129/37 SbNU 629); shodně nález sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. 9. 2007 (N 144/46 SbNU 409), bod 29; nebo nález sp. zn. II. ÚS 2172/14 ze dne 10. 3. 2015 (N 54/76 SbNU 747), bod 18; obdobně nález sp. zn. IV. ÚS 1106/08 ze dne 10. 3. 2009

(N 52/52 SbNU 519), body 21 až 22, ve vztahu k zásadě *audiatur et altera pars* (budiž slyšena i druhá strana)]. Nejenže soud podle této judikatury musí účastníky řízení seznámit se stanovisky a důkazy, které byly v řízení shromážděny, a musí jim umožnit se k nim vyjádřit; nad rámec toho soud musí aktivně vytvořit účastníkům řízení prostor pro účinné uplatnění jejich argumentů.

42. Z práva na spravedlivé projednání věci plyne i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí, který byl v judikatuře Ústavního soudu opakovaně vysloven. O překvapivé rozhodnutí se jedná tehdy, pokud účastníkům řízení nebyl vytvořen prostor pro účinné uplatnění námitek. Podle judikatury Ústavního soudu je rozhodnutí překvapivé, pokud účastníci řízení nedostanou příležitost vyjádřit se u odvolacího soudu k odlišnému hodnocení důkazů, než k jakému dospěl soud prvního stupně [nález sp. zn. I. ÚS 2669/09 ze dne 25. 11. 2009 (N 246/55 SbNU 367); nález sp. zn. III. ÚS 1980/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 1/72 SbNU 23), body 14 až 15], nebo k odlišnému právnímu hodnocení [nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008 (N 134/50 SbNU 181), bod 15] či tehdy, pokud odvolací soud aplikuje moderační právo – částečné nebo úplné nepřiznání náhrady nákladů řízení – podle § 150 o. s. ř., aniž by dal účastníkům řízení příležitost se k tomu vyjádřit [nález sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309)]. Překvapivé je i rozhodnutí dovolacího soudu, které se zakládá na právním hodnocení odlišném od rozhodnutí odvolacího soudu, pokud účastníci řízení neměli možnost vyjádřit se k této změně [nález sp. zn. I. ÚS 3271/12 ze dne 4. 4. 2013 (N 50/69 SbNU 45), bod 30; nález sp. zn. IV. ÚS 2316/13 ze dne 18. 3. 2015 (N 58/76 SbNU 785)]. Zákaz překvapivých rozhodnutí neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí [nález sp. zn. II. ÚS 2804/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 81/61 SbNU 269), obdobně nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77), bod 15]. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat, bez ohledu na to, zda jde o otázky právní nebo skutkové.

43. Z práva na spravedlivý proces rovněž plyne, že soudy se musí vypořádat s argumenty účastníků řízení způsobem, který odpovídá míře závažnosti těchto argumentů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45), bod 11; nález sp. zn. II. ÚS 289/06 ze dne 11. 6. 2009 (N 138/53 SbNU 717); nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Soudy se nesmí této své povinnosti vyhýbat tím, že účastníkům řízení vůbec neumožní argumenty k určité otázce podstatné pro rozhodnutí vznést.

44. S ohledem na principy, na nichž stojí výše uvedená judikatura, dospěl Ústavní soud k závěru, že z práva na spravedlivé projednání věci

vyplývají následující požadavky. Účastníkům řízení by mělo být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové, nebo právní; je třeba jim umožnit, aby se ke všem těmto otázkám mohli vyjádřit a aby mohli účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, pokud hodlá vycházet z jiné právní úpravy či z jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení. Opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, který zaručuje spravedlivý proces.

45. I když je namístě, aby uvedené požadavky dodržovaly všechny obecné soudy, Ústavní soud při přezkumu postupu obecných soudů z hlediska dodržení práva na spravedlivý proces zkoumá dosavadní řízení jako celek [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2656/12 ze dne 7. 5. 2013 (N 78/69 SbNU 321), bod 13; nález sp. zn. II. ÚS 2678/13 ze dne 22. 4. 2014 (N 65/73 SbNU 233); nález sp. zn. III. ÚS 1976/09 ze dne 13. 12. 2011 (N 208/63 SbNU 419), bod 18]. Jinými slovy, pochybení v určité fázi řízení může být později napraveno. Vždy je ovšem třeba zkoumat, zda je řízení jako celek možno považovat za spravedlivé (fair).

46. Ve světle těchto principů posoudil Ústavní soud i projednávaný případ.

47. V projednávaném případě obvodní soud vycházel z toho, že hlavní město Praha mělo povinnost odstraňovat náledí a sníh z komunikace, na které stěžovatel utrpěl úraz. Obvodní soud na věc neaplikoval žádný právní předpis hlavního města Prahy. V rámci odvolacího řízení uplatnila Česká pojišťovna, a. s., jako vedlejší účastník civilního řízení argument, že chodník, na němž došlo k úrazu, byl ze zimní údržby vyloučen pražskou obecně závaznou vyhláškou č. 45/1997. Městský soud se až do vydání rozsudku k této otázce nijak nevyjádřil. Následně v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že na věc aplikoval obecně závaznou vyhlášku č. 35/1999, tedy jinou vyhlášku, než na kterou odkázala Česká pojišťovna, a. s. Ústavní soud konstatuje, že z formálního hlediska je obecně závazná vyhláška č. 35/1999 novelizací obecně závazné vyhlášky č. 45/1997. Z obsahového (materiálního) hlediska jde ovšem o nový předpis, protože obecně závazná vyhláška č. 35/1999 zcela nově vymezila úseky pozemních komunikací, na nichž se nezajišťuje sjízdnost a schůdnost odstraňováním sněhu a náledí. Na základě obecně závazné vyhlášky č. 35/1999 dospěl městský soud k závěru, že hlavní město Praha nemělo povinnost odstraňovat sníh a náledí z chodníku, na němž došlo k úrazu, protože ten byl podle městského soudu touto obecně závaznou vyhláškou vyloučen ze zimní údržby. Podle § 27 odst. 6 zákona o pozemních komunikacích ve znění účinném v době úrazu stěžovatele totiž mohla obec svým nařízením vymezit úseky místních komunikací a chodníků, na nichž se pro jejich malý komunikační význam nezajišťuje sjízdnost a schůdnost odstraňováním sněhu a náledí; podle téhož

ustanovení ve znění účinném do 31. 12. 2002 mohla obec totéž učinit obecně závaznou vyhláškou.

48. Ačkoliv městský soud dospěl k závěru, že na věc dopadá obecně závazná vyhláška č. 35/1999 a že touto vyhláškou bylo místo úrazu stěžovatele vyloučeno ze zimní údržby, s tímto svým náhledem seznámil účastníky řízení až v napadeném rozsudku. Účastníci řízení přitom nemohli z dosavadního průběhu řízení, argumentů stran ani vyjádření soudu jakkoliv vytušit, že právě úprava obsažená v obecně závazné vyhlášce č. 35/1999 je pro věc dle městského soudu relevantní, ba dokonce klíčová. Městský soud tedy neposkytl účastníkům řízení možnost vznést argumenty ohledně této otázky, která je podstatná pro řešení případu. Stěžovatel tak mohl své námitky uplatnit až v dovolání (viz následující bod). Městský soud tudíž porušil svou povinnost poskytnout účastníkům řízení prostor pro účinné uplatnění argumentů, a tím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nad rámec toho Ústavní soud konstatuje, že účastníci řízení byli postupem městského soudu připraveni i o možnost argumentovat, že ustanovení obecně závazné vyhlášky vylučující příslušný chodník ze zimní údržby je v rozporu se zákonným zmocněním. Jinými slovy, účastníci řízení neměli možnost namítnout, že část místní komunikace, na níž došlo k úrazu, by ani nemohla být vyloučena ze zimní údržby, protože má větší než malý komunikační význam.

49. Ve svém dovolání k Nejvyššímu soudu stěžovatel poukázal na to, že nebylo „prováděno žádné dokazování plány, jež jsou nedílnou přílohou předmětné vyhlášky, z nichž jedině by bylo možno stanovit, zda [místo úrazu] skutečně bylo či nebylo [obecně závaznou vyhláškou] dotčeno“. Stěžovatel tedy zpochybnil nejen procesní postup městského soudu, ale i z něj vzešlý závěr. Námitka Nejvyššího soudu obsažená v jeho vyjádření, že „proti zjištěnému obsahu vyhlášky žádné námitky nebyly, ani nejsou“, se tedy nezakládá na pravdě. Nejvyšší soud se námitkou obsaženou v dovolání stěžovatele věcně nezabýval, konstatoval jen, že obecně závazná vyhláška měla být v řízení provedena jako důkaz. Nejvyšší soud tedy neposkytl stěžovateli prostor pro účinné uplatnění argumentů. Nejvyšší soud tak jednak nenapravil pochybení městského soudu, jednak se téhož pochybení sám dopustil. Nejvyšší soud tudíž nedostál své povinnosti poskytovat základním právům ochranu podle čl. 4 Ústavy a porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

50. Městský soud bude v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu. Bude tedy povinen poskytnout účastníkům řízení prostor pro účinnou argumentaci ve vztahu k aplikovaným právním předpisům včetně obecně závazné vyhlášky č. 35/1999. Mimořádnou pozornost by měl městský soud věnovat otázce, zda místo úrazu skutečně bylo touto obecně

závaznou vyhláškou nebo jiným právním předpisem hlavního města Prahy vyloučeno ze zimní údržby.

B. Vyloučení náhrady újmy

51. Městský soud dále dospěl k závěru, že v projednávaném případě nemohla vzniknout objektivní odpovědnost hlavního města Prahy za závadu ve schůdnosti podle § 27 zákona o pozemních komunikacích, neboť žádná nepředvídatelná závada ve schůdnosti se na chodníku nevyskytla. Podle městského soudu nemůže být na případ aplikována ani obecná úprava odpovědnosti podle obč. zák. za porušení obecné prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. Uplatnění těchto obecných ustanovení je totiž podle městského soudu vyloučeno speciální právní úpravou obsaženou v § 27 zákona o pozemních komunikacích. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedl, že dle jeho judikatury speciální právní úprava odpovědnosti v § 27 zákona o pozemních komunikacích nevylučuje aplikaci obecných ustanovení o náhradě škody podle obč. zák. Současně ovšem Nejvyšší soud uvedl, že rozhodnutí městského soudu je s touto rozhodovací praxí v souladu. Stěžovatel namítá, že závěry městského soudu vedou k absurdním důsledkům a porušují jeho právo na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny a že Nejvyšší soud své rozhodnutí neodůvodnil logickým a racionálním způsobem.

[1.] Vztah ochrany zdraví podle čl. 7 odst. 1 a čl. 31 Listiny

52. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, jaká základní práva či svobody stěžovatele jsou v projednávaném případě v sázce.

53. Ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny zní: „Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem."

54. Ustanovení čl. 31 Listiny zní: „Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon."

55. Podle čl. 41 odst. 1 Listiny se lze práv uvedených v čl. 31 a dalších tam vyjmenovaných ustanoveních Listiny „domáhat pouze v mezích zákonů, které tato ustanovení provádějí".

56. Listina v čl. 31 zaručuje jednak právo na bezplatnou zdravotní péči a zdravotní pomůcky [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/95 ze dne 10. 7. 1996 (N 64/5 SbNU 487; 206/1996 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 14/02 ze dne 4. 6. 2003 (N 82/30 SbNU 263; 207/2003 Sb.); nález sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.); nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.)], jednak „právo na ochranu zdraví", na něž výslovně odkazuje stěžovatel. V obou případech

jde ovšem o práva, která jsou omezena čl. 41 odst. 1 Listiny, a lze se jich proto domáhat „pouze v mezích zákonů, které [čl. 31 Listiny] provádějí".

57. Avšak jak už Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bodech 15 až 16, „ne všechny aspekty práva na ochranu zdraví lze vypořádat s odkazem na čl. 31 Listiny, a tudíž … odkazem na úpravu v obyčejném zákoně". Je totiž třeba „odlišovat … právo na ochranu zdraví (soubor opatření státu) a právo na zdraví jako součást ústavního statusu jedince (status positivus a status negativus)". V tomto nálezu rovněž Ústavní soud poukázal na to, že „zdraví je součástí fyzické integrity člověka a jako takové je chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny", přičemž čl. 7 odst. 1 Listiny pochopitelně nepodléhá omezením vyplývajícím z čl. 41 odst. 1 Listiny [srov. obdobně nález sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), body 12 a 15; dále viz bod 60 níže].

58. Zásahy do zdraví člověka (jako například způsobení zranění nesplněním právní povinnosti) je proto třeba jako zásahy do tělesné a duševní integrity člověka přezkoumávat podle čl. 7 odst. 1 Listiny. Pouze pokud se jedinec domáhá toho, aby stát přijal určitá pozitivní opatření k ochraně jeho zdraví (zpravidla ve smyslu léčebných či preventivních opatření), která neplynou z čl. 7 odst. 1 Listiny či čl. 8 Úmluvy, je namístě přezkum z hlediska práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny.

59. V projednávaném případě stěžovatel utrpěl zranění pravé dolní končetiny, jehož následky si nese doposud, a namítá, že za újmu s tím spojenou mu nebyla přiznána žádná náhrada, přestože podle jeho názoru za vznik újmy odpovídá hlavní město Praha nebo případně Technická správa komunikací hl. m. Prahy. Došlo tedy k zásahu do zdraví stěžovatele jako součásti jeho tělesné a duševní integrity, a proto Ústavní soud napadená rozhodnutí přezkoumá z hlediska čl. 7 odst. 1 Listiny. Tomuto přezkumu nebrání ani skutečnost, že stěžovatel se tohoto ustanovení výslovně ve své ústavní stížnosti nedovolává, protože Ústavní soud není právním zdůvodněním ústavních stížností vázán (viz bod 31 výše).

[2.] Tělesná a duševní integrita podle čl. 7 odst. 1 Listiny

60. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena „nedotknutelnost osoby a jejího soukromí". Již ze znění tohoto ustanovení plyne, že má poskytovat širokou ochranu jak osobě člověka, tak jeho soukromí. V důsledku toho má základní právo na nedotknutelnost řadu aspektů. Jedním z nich je ochrana tělesné a duševní integrity člověka. Jednou ze základních součástí tělesné a duševní integrity jednotlivce je jeho zdraví [nález sp. zn. II. ÚS 2379/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 157/54 SbNU 33), body 10 až 11; nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), body 15 až 16; nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. (N 205/75 SbNU 297), bod 26]. Zásahem do zdraví, a tedy do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny, je

„způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti“ (nález sp. zn. II. ÚS 2379/08, bod 11).

61. Tělesná a duševní integrita jednotlivce je chráněna i čl. 8 Úmluvy. Tento článek Úmluvy totiž chrání „soukromý život“, jenž v pojetí ESLP zahrnuje i tělesnou a duševní integritu jedince (rozsudek ve věci *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. 6. 2009 č. 31675/04, § 101; rozsudek ve věci *Y. F. proti Turecku* ze dne 22. 7. 2003 č. 24209/94, § 33; obdobně rozsudek ve věci *Raninen proti Finsku* ze dne 16. 12. 1997 č. 20972/92, § 63; rozsudek ve věci *X a Y proti Nizozemí* ze dne 26. 3. 1985 č. 8978/80, § 22). I malý zásah do tělesné integrity jednotlivce je přitom třeba považovat za zásah do práva na respektování jeho soukromého života dle čl. 8 Úmluvy, pokud je vykonán proti vůli dotčeného jednotlivce (rozsudek ve věci *Storck proti Německu* ze dne 16. 6. 2005 č. 61603/00, § 168).

62. Podle judikatury ESLP v sobě právo na respektování soukromého života dle čl. 8 Úmluvy zahrnuje i pozitivní závazky státu. Tyto závazky mohou zahrnovat nutnost přijmout určitá opatření i v oblasti vztahů mezi jednotlivci navzájem (rozsudek ve věci *Hajduová proti Slovensku* ze dne 30. 11. 2010 č. 2660/03, § 45). Obecně mají státy míru uvážení při volbě prostředků, kterými zajistí respektování čl. 8 Úmluvy ve vztazích mezi jednotlivci (rozsudek velkého senátu ve věci *Söderman proti Švédsku* ze dne 12. 11. 2013 č. 5786/08, § 79). Pokud jde o ochranu tělesné a duševní integrity jednotlivce před ostatními osobami, může pozitivní závazek státu dle judikatury ESLP zahrnovat povinnost zakotvit odpovídající právní rámec zajišťující ochranu proti násilí („acts of violence“; viz rozsudek velkého senátu ve věci *Söderman proti Švédsku*, již citovaný, § 80), což platí i v případech lékařské nedbalosti (viz např. rozsudek ve věci *Benderskiy proti Ukrajině* ze dne 15. 11. 2007 č. 22750/02, § 61 až 62). V souvislosti s tím může mít stát i druhou, procedurální povinnost, která spočívá v zajištění, aby zmíněné zákony byly skutečně účinné. V případě závažných zásahů do sféry chráněné čl. 8 Úmluvy může být nezbytné, aby poškozená osoba měla k dispozici prostředky trestního práva [viz např. rozsudek ve věci *X a Y proti Nizozemsku* ze dne 26. 3. 1985 č. 8978/80, § 27, týkající se pohlavního zneužívání; rozsudek ve věci *M. C. proti Bulharsku* ze dne 4. 12. 2003 č. 39272/98, § 149 až 153, týkající se znásilnění; rozsudek ve věci *Sandra Janković proti Chorvatsku* ze dne 5. 3. 2009 č. 38478/05, § 36 a 47, týkající se slovního a fyzického útoku]. V případě lékařské nedbalosti naopak postačí existence účinných civilněprávních prostředků (viz např. rozsudek ve věci *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. 6. 2009 č. 31675/04, § 102, nebo nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 28, a tam odkazovanou judikaturu ESLP).

63. V případech týkajících se lékařské nedbalosti se ovšem ESLP zabýval i výší poskytovaných náhrad za porušení čl. 8 Úmluvy. V rozsudku ve věci *Oyal proti Turecku* ze dne 23. 3. 2010 č. 4864/05 dospěl k závěru, že náhrada, která nedostačuje k uhrazení nákladů spojených s léčením, je nedostatečná (§ 70 až 72 citovaného rozsudku; zde šlo sice o porušení čl. 2 Úmluvy, ale v případě čl. 8 Úmluvy se uplatňují totožná kritéria, jak uvedl ESLP v rozsudku ve věci *Codarcea proti Rumunsku* ze dne 2. června 2009 č. 34675/04, § 103). V rozsudku ve věci *G. B. a R. B. proti Moldavsku* ze dne 18. 12. 2012 č. 16761/09 dospěl ESLP k závěru, že přiznaná náhrada nemajetkové újmy neodpovídá částkám, které ESLP v obdobných případech přiznává, a je zcela nedostatečná, a proto konstatoval porušení čl. 8 Úmluvy (§ 32 až 33 citovaného rozsudku). Ústavní soud z toho v případě týkajícím se lékařské nedbalosti dovodil, že „pro splnění pozitivního závazku státu k ochraně práva na tělesnou integritu dle čl. 8 Úmluvy … musí být poškozenému poskytnuto odškodnění v náležité výši nejen v podobě náhrady nemajetkové újmy, ale také v podobě náhrady nákladů spojených s léčením“ (nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014, body 2 a 29).

64. ESLP se tedy ve své judikatuře soustředil na případy závažnějších zásahů do fyzické a duševní integrity jednotlivce, způsobených násilným chováním, a na případy týkající se lékařské nedbalosti. Pro řešení případu, v němž jde o náhradu újmy vzniklé v důsledku pádu na zledovatělém chodníku, tato judikatura nenabízí žádná konkrétnější vodítka, a Ústavní soud se proto případem zabýval primárně z hlediska čl. 7 odst. 1 Listiny.

65. Jakýkoliv zásah do zdraví člověka je zásahem do jeho tělesné a duševní integrity, a tedy do sféry chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny (viz bod 60 výše). Dojde-li k takovému zásahu, obvykle není možné zajistit nápravu uvedením do původního stavu. Kromě toho, že taková náprava nemusí být s ohledem na tělesné a duševní dispozice lidí obecně možná, jsou zásahy do zdraví člověka typicky spojeny s bolestí či jiným duševním strádáním, u nichž není uvedení do původního stavu ani teoreticky představitelné. Navzdory tomu musí být právu na ochranu tělesné a duševní integrity poskytována ze strany soudní moci ochrana dle čl. 4 Ústavy. To lze zajistit tak, že poškozenému se přizná nárok na náhradu újmy proti jejímu původci. Z toho důvodu je „[v] náhradě jakékoli újmy, a to i újmy na zdraví, … zapotřebí vidět i jakési ‚pokračování‘ práv. Skrze uplatnění nároku na náhradu újmy ‚pokračuje‘ subjektivní právo (na zdraví) nebo právní statek či hodnota (zdraví), z jehož porušení škoda vzešla“ [nález sp. zn. III. ÚS 2253/13 ze dne 9. 1. 2014 (N 3/72 SbNU 41), bod 35]. Aby byla ochrana, kterou soudní moc poskytuje právu na tělesnou a duševní integritu podle čl. 7 odst. 1 Listiny, skutečná a účinná, je třeba vycházet z toho, že původce újmy je povinen tuto újmu plně nahradit. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle

čl. 7 odst. 1 Listiny tedy plyne princip úplné náhrady újmy, majetkové i nemajetkové, tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví.

66. Ústavní soud se ostatně již ve své judikatuře věnoval principu plného odškodnění za újmu na zdraví [nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 28] a zdůraznil, že součástí tohoto odškodnění musí být i náhrada nákladů péče o nesamostatnou poškozenou osobu a její domácnost i po ukončení léčby [nález sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013 (N 14/68 SbNU 201); nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014, body 25 až 32; nález sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311), bod 26 a násl.]. Již v této judikatuře navíc Ústavní soud upozornil, že „součástí [práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny] je také právo na plné odškodnění za utrpěnou újmu na zdraví v podobě náhrady majetkové i nemajetkové újmy …“ (nález sp. zn. I. ÚS 2930/13, již citovaný, bod 42).

67. Výše uvedené principy musí obecné soudy respektovat i při výkladu práva dopadajícího na soukromoprávní vztahy. Ústavní soud připomíná, že základní práva a svobody zaručené v Listině působí ze své podstaty ve vztazích mezi jednotlivcem a státem (vertikální vztahy), avšak judikatura Ústavního soudu jim přiznává účinek i ve vztazích mezi jednotlivci navzájem (horizontální vztahy). V těchto vztazích, založených na rovnosti subjektů, působí základní práva a svobody tak, že prozařují normami podústavního práva [nález sp. zn. III. ÚS 139/98 ze dne 24. 9. 1998 (N 106/12 SbNU 93); nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004 (N 94/34 SbNU 19)]. Při výkladu a aplikaci podústavního práva jsou proto soudy povinny toto prozařování pečlivě zvažovat, neboť jedině tak mohou dostát své povinnosti poskytovat základním právům a svobodám ochranu podle čl. 4 Ústavy [srov. shodně nález sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012 (N 200/67 SbNU 573), bod 15]. Soudy tedy mají povinnost hledat a volit tu interpretaci, která je ústavně konformní [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 48/95 ze dne 26. 3. 1996 (N 21/5 SbNU 171; 121/1996 Sb.); nález sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375); nález sp. zn. IV. ÚS 202/99 ze dne 9. 9. 1999 (N 121/15 SbNU 157); nález sp. zn. IV. ÚS 1106/08 ze dne 10. 3. 2009 (N 52/52 SbNU 519), bod 24]. I když Ústavnímu soudu obecně nepřísluší zabývat se interpretací podústavního práva (srov. čl. 83 a 91 Ústavy), je jeho úkolem rozhodnout o tom, jaká interpretace podústavního práva je v souladu s Ústavou.

68. V projednávaném případě se proto Ústavní soud zabýval tím, jaký výklad podústavního práva respektuje principy vyplývající z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny, včetně principu plné náhrady újmy na zdraví. Ústavní soud považuje za nutné nejprve shrnout relevantní zákonná ustanovení a dosavadní judikaturu týkající se nahrazování újmy, která chodci vznikla na chodníku (místní komunikaci).

[3.] Relevantní zákonná ustanovení

69. Stěžovatel utrpěl zranění dne 20. 1. 2006 a náhradu újmy za toto zranění je třeba posuzovat podle předpisů účinných k tomuto dni. Pokud bude Ústavní soud odkazovat na právní předpis ve znění účinném k jinému dni, výslovně to uvede.

70. Speciální právní úpravu obsahuje zákon o pozemních komunikacích, obsahující tato ustanovení:

§ 1: „Zákon [o pozemních komunikacích] upravuje … práva a povinnosti vlastníků pozemních komunikací a jejich uživatelů …“.

§ 2 odst. 2: „Pozemní komunikace se dělí na tyto kategorie: a) dálnice, b) silnice, c) místní komunikace, d) účelová komunikace.“

§ 9 odst. 1: „Vlastníkem … místních komunikací je obec, na jejímž území se místní komunikace nacházejí …“.

§ 12 odst. 4: „Pokud nejsou samostatnými místními komunikacemi, jsou součástmi místních komunikací též přilehlé chodníky …“.

§ 19 odst. 1: „V mezích zvláštních předpisů … a za podmínek stanovených tímto zákonem smí každý užívat pozemní komunikace bezplatně obvyklým způsobem a k účelům, ke kterým jsou určeny (dále jen ‚obecné užívání‘) … Uživatel se musí přizpůsobit stavebnímu a dopravně technickému stavu dotčené pozemní komunikace.“

§ 26 odst. 2: „V zastavěném území obce jsou místní komunikace … schůdné, jestliže umožňují bezpečný pochyb chodců, kterým je pohyb přizpůsobený stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu těchto komunikací a povětrnostním situacím a jejich důsledkům.“

§ 26 odst. 7: „Závadou ve schůdnosti pro účely tohoto zákona se rozumí taková změna ve schůdnosti pozemní komunikace, kterou nemůže chodec předvídat při pohybu přizpůsobeném stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu a povětrnostním situacím a jejich důsledkům.“

§ 27 odst. 3: „Vlastník místní komunikace odpovídá s výjimkou případů uvedených v [§ 27] odstavci 4 za škody, jejichž příčinou byla závada ve schůdnosti místní komunikace nebo průjezdního úseku silnice, pokud neprokáže, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit, ani na ni předepsaným způsobem upozornit.“

§ 27 odst. 4: „Vlastník nemovitosti, která v zastavěném území obce hraničí se silnicí nebo s místní komunikací, odpovídá za škody, jejichž příčinou byla závada ve schůdnosti na přilehlém chodníku, která vznikla znečištěním, náledím nebo sněhem, pokud neprokáže, že nebylo v mezích jeho možností tuto závadu odstranit; u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit.“

(Poznámka Ústavního soudu: tato odpovědnost vlastníků nemovitostí za závady na přilehlých – obecních – chodnících byla zrušena zákonem č. 97/2009 Sb. s účinností od 16. 4. 2009.)

§ 27 odst. 6: „Úseky … místních komunikací, na kterých se pro jejich malý dopravní význam nezajišťuje … schůdnost odstraňováním sněhu a náledí, je vlastník povinen označit podle zvláštního předpisu nebo prováděcího předpisu. Vymezení takových úseků … místních komunikací stanoví příslušná obec svým nařízením."

§ 27 odst. 7: „… Obec stanoví nařízením rozsah, způsob a lhůty odstraňování závad ve schůdnosti místních komunikací a průjezdních úseků silnic."

71. Obecnou úpravu pro náhradu újmy obsahoval v rozhodné době obč. zák. [„starý" občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů)]:

§ 415: „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí." (Poznámka Ústavního soudu: jde o tzv. obecnou prevenční povinnost.)

§ 420 odst. 1: „Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti."

§ 420 odst. 3: „Odpovědnosti [dle § 420 odst. 1] se zprostí ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil."

[4.] Dosavadní judikatura Ústavního soudu

72. Ústavní soud se doposud výše shrnuté úpravě odpovědnosti za závady ve schůdnosti ve svých nálezech nevěnoval; usnesení Ústavního soudu precedenční závaznost nálezů nemají [viz nález sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373), body 38 až 39, a tam citovanou judikaturu].

73. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2077/14 ze dne 21. 7. 2015 (N 132/78 SbNU 89) se Ústavní soud zabýval případem stěžovatelky, která se u obecných soudů domáhala náhrady za úraz, který se jí stal, když uklouzla na namrzlé místní komunikaci (bod 4). V tomto nálezu však Ústavní soud zkoumal rozhodnutí obecných soudů z hlediska práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny (body 17 a 25) a zrušil je kvůli extrémnímu rozporu skutkových zjištění a právních závěrů (body 23 a 25) a kvůli pochybení při rozhodování o nákladech řízení (bod 24).

74. V usneseních sp. zn. Pl. ÚS 11/06 ze dne 3. 1. 2007 a sp. zn. Pl. ÚS 31/06 ze dne 9. 7. 2007 (dostupná na http://nalus.usoud.cz) se Ústavní soud věnoval § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích. Podle tohoto ustanovení vlastník nemovitosti odpovídá za újmu, jejíž příčinou byla závada ve schůdnosti na přilehlém (obecním) chodníku, která vznikla znečištěním, náledím nebo sněhem. Z takto vymezené odpovědnosti podle

citovaných usnesení plyne, že vlastníci nemovitostí mají nejen odpovědnost, ale i povinnost chodníky ošetřovat v případě náledí či sněhu a odstraňovat z nich nečistoty. Obce proto v souladu s § 27 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích mohly nařízením stanovit rozsah, způsob a lhůtu, v níž byli vlastníci nemovitostí povinni svou povinnost splnit. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 31/06 navíc poukázal Ústavní soud na historickou tradici této povinnosti, přičemž odkázal na úpravu z doby první republiky, konkrétně na § 6 zákona č. 82/1920 Sb., kterým se upravují právní poměry domovníků, a uvedl, že obdobná povinnost je obvyklá i v okolních zemích. (Ústavní soud připomíná, že právě popsaná právní úprava byla účinná v době úrazu stěžovatele, později však byla zrušena, a to zákonem č. 97/2009 Sb. s účinností od 16. 4. 2009.)

[5.] Dosavadní judikatura Nejvyššího soudu

75. Ústavní soud dále zkoumal judikaturu Nejvyššího soudu týkající se náhrady újmy, kterou chodec utrpěl na chodníku. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že jedním z úkolů Nejvyššího soudu je sjednocovat judikaturu a že nižší soudy jsou povinny reflektovat nosné důvody rozhodnutí Nejvyššího soudu. S ohledem na tento zásadní význam judikatury Nejvyššího soudu upravuje zákon i speciální proceduru pro její změnu. Pokud senát Nejvyššího soudu dospěje k právnímu názoru odlišnému od nosných důvodů dřívějšího rozhodnutí, musí věc předložit k rozhodnutí velkému senátu [viz § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích); obecně k precedenčnímu působení judikatury Nejvyššího soudu viz např. nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455); nález sp. zn. IV. ÚS 451/05 ze dne 17. 7. 2007 (N 112/46 SbNU 69), bod 15; nález sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 205/75 SbNU 297), bod 16].

76. Podle judikatury Nejvyššího soudu má odpovědnost za závady ve schůdnosti dle § 27 zákona o pozemních komunikacích objektivní charakter (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1713/2008 ze dne 25. 8. 2010; všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na http://www.nsoud.cz). Pro vznik této odpovědnosti je podle Nejvyššího soudu podstatné, zda na komunikaci existovala konkrétní závada, jejíž charakter odpovídá pojmu závady ve schůdnosti, a zda právě tato závada byla příčinou, popř. alespoň jednou z hlavních příčin vzniklé škody (usnesení sp. zn. 25 Cdo 2731/2008 ze dne 8. 9. 2010). Nejvyšší soud ve své judikatuře opakovaně uvedl, že závadou ve schůdnosti se rozumí „natolik významné změny (zhoršení) schůdnosti komunikace, že chodec ani při obezřetné chůzi respektující stav komunikace či důsledky povětrnostních vlivů nemůže jejich výskyt předpokládat a účinně na ně reagovat“ (rozsudek 25 Cdo 1713/2008;

obdobně usnesení sp. zn. 25 Cdo 3701/2009 ze dne 20. 12. 2011; rozsudek sp. zn. 25 Cdo 184/2013 ze dne 27. 8. 2014; usnesení sp. zn. 25 Cdo 4126/2014 ze dne 2. 2. 2015). Současně ovšem z judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že podstatné je v prvé řadě to, zda chodec mohl změnu schůdnosti předpokládat či předvídat; otázku, zda na takovou změnu mohl chodec i účinně reagovat, totiž Nejvyšší soud v některých případech ani nezkoumal (srov. rozsudek 25 Cdo 1713/2008; usnesení sp. zn. 25 Cdo 2731/2008 ze dne 8. 9. 2010; rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2758/2011 ze dne 25. 9. 2012). Nejvyšší soud poukázal i na to, že zákon o pozemních komunikacích (č. 13/1997 Sb.) ani jeho prováděcí předpisy neuvádí na rozdíl od předchozí právní úpravy „ani příkladmo skutečnosti, které [závadu ve schůdnosti] tvoří". Podle předchozí právní úpravy, konkrétně § 12 odst. 2 vyhlášky č. 35/1984 Sb., kterou se provádí zákon o pozemních komunikacích (silniční zákon), bylo takovou skutečností dle Nejvyššího soudu například „ojedinělé místo s náledím vzniklým námrazou" (viz rozsudek 25 Cdo 1713/2008). Lze tedy uzavřít, že závada ve schůdnosti musí být dle judikatury Nejvyššího soudu pro chodce nepředvídatelná.

77. Nejvyšší soud tak například dovodil, že pokud si chodec všimne, že komunikace je v důsledku „mrazivého počasí" namrzlá, může tento stav komunikace předvídat. Proto nejde o závadu ve schůdnosti, i když komunikace není ošetřena (rozsudek 25 Cdo 1713/2008, obdobně usnesení 25 Cdo 2731/2008). K obdobnému závěru dospěl Nejvyšší soud v případě, kdy byl chodník „zasněžený, kluzký a delší dobu neudržovaný" (rozsudek sp. zn. 25 Cdo 3597/2013 ze dne 29. 1. 2014). Naopak o závadu ve schůdnosti šlo v případě namrzlého přechodu pro chodce, protože námraza „nebyla pouhým okem rozpoznatelná" a poškozená osoba zjistila, že přechod je namrzlý, až když kvůli tomu upadla (usnesení sp. zn. 25 Cdo 4126/2014 ze dne 2. 2. 2015). Odpovědnost za závady ve schůdnosti tedy dle Nejvyššího soudu nepokrývá všechny situace, v nichž chodci vznikne kvůli stavu komunikace újma.

78. V některých svých rozhodnutích ovšem Nejvyšší soud dospěl k závěru, že chodec se může domoci náhrady újmy podle obecných ustanovení obč. zák., konkrétně na základě odpovědnosti dle § 420 obč. zák. za porušení obecné prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. (viz usnesení 25 Cdo 3701/2009; rozsudek 25 Cdo 3597/2013; rozsudek sp. zn. 25 Cdo 684/2012 ze dne 30. 7. 2013; obdobně ve vztahu k dřívější právní úpravě rozsudek sp. zn. 25 Cdo 2142/2005 ze dne 27. 9. 2007). Podle těchto rozhodnutí totiž speciální úprava odpovědnosti za závady ve schůdnosti nevylučuje aplikaci obecné úpravy odpovědnosti. Rozsudkem 25 Cdo 3597/2013 Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k novému posouzení, protože odvolací soud se nezabýval možností aplikovat obecná ustanovení o odpovědnosti.

79. Nejvyšší soud ovšem vyjádřil ve své judikatuře i odlišný právní názor, podle něhož obecná ustanovení o odpovědnosti dle obč. zák. nelze v těchto případech aplikovat. Podle rozsudku 25 Cdo 1713/2008 totiž speciální právní úprava odpovědnosti v zákoně o pozemních komunikacích vylučuje aplikaci obecných ustanovení o odpovědnosti dle obč. zák. Nejvyšší soud výslovně uvedl v tomto rozhodnutí, že „zákon … o pozemních komunikacích … je speciálním předpisem ve vztahu k obecnému právnímu předpisu, kterým je občanský zákoník. Nelze … vytýkat odvolacímu soudu, že měl nárok posoudit z hlediska odpovědnosti za porušení tzv. obecné prevenční povinnosti podle § 415 obč. zák., neboť jeho aplikace přichází v úvahu tam, kde neexistuje konkrétní právní úprava vztahující se na jednání, jehož protiprávnost se posuzuje". V tomto případě tak Nejvyšší soud dovolání odmítl a dovolatel se náhrady nedomohl. I když Nejvyšší soud nyní tvrdí, že důvodem jeho rozhodnutí byly konkrétní skutkové okolnosti případu (bod 17 výše) a že aplikaci obecných ustanovení obč. zák. tímto svým rozsudkem nevyloučil, tato argumentace popírá to, co se v rozsudku výslovně uvádí. Závěr, že úprava odpovědnosti za závady ve schůdnosti jako speciální právní úprava vylučuje použití obecných ustanovení o odpovědnosti, je ve skutečnosti nosným důvodem rozsudku 25 Cdo 1713/2008; i s ohledem na tento závěr nebylo rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno. Dopad tohoto závěru byl zvýšen tím, že rozsudek 25 Cdo 1713/2008 byl pod č. 140/2011 publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Praxe totiž takto publikovaným rozhodnutím přiznává vyšší váhu. Výběr rozhodnutí, která budou takto publikována, totiž v souladu s § 24 odst. 2 zákona o soudech a soudcích provádí příslušné kolegium Nejvyššího soudu, které se o tom usnáší nadpoloviční většinou všech svých členů. Nelze zcela přehlížet názor, že tato procedura zvyšuje legitimitu takto publikovaných rozhodnutí. Tento názor vychází z pragmatické úvahy, že pokud se kolegium Nejvyššího soudu usneslo na publikaci rozhodnutí, zvyšuje to šanci na jeho správnost. Na okraj ovšem Ústavní soud podotýká, že precedenční sílu rozhodnutí tento způsob publikace nezvyšuje. Při rozhodování o publikaci rozhodnutí totiž kolegium Nejvyššího soudu nevykonává soudní moc ve smyslu čl. 4 a 90 Ústavy, protože nerozhoduje o právech a povinnostech jednotlivce.

80. Ani v usnesení 25 Cdo 2731/2008, rozsudku 25 Cdo 184/2013, rozsudku sp. zn. 25 Cdo 1535/2011 ze dne 21. 3. 2012 nebo usnesení sp. zn. 25 Cdo 1158/2013 ze dne 17. 12. 2013 se Nejvyšší soud nezabýval otázkou, zda soudy případ posoudily i z hlediska obecných ustanovení o odpovědnosti. Dovolatelé se tak náhrady újmy nedomohli. Přitom rozsudkem 25 Cdo 3597/2013 (viz bod 78 výše) Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu právě proto, že nárok dovolatele nebyl z hlediska obecných ustanovení o odpovědnosti posouzen.

81. Lze tedy shrnout, že dle Nejvyššího soudu se objektivní odpovědnost za závady ve schůdnosti týká jen nepředvídatelných závad. Ostatní případy lze dle první linie judikatury Nejvyššího soudu posoudit dle obecných ustanovení o odpovědnosti v obč. zák., podle druhé linie judikatury aplikace těchto obecných ustanovení možná není. Zatímco v některých svých rozhodnutích Nejvyšší soud umožnil, aby byl nárok poškozených zkoumán i z hlediska obecné odpovědnosti, v jiných rozhodnutích tuto možnost Nejvyšší soud vyloučil nebo se jí ani nezabýval. Ústavnímu soudu tak nezbývá než konstatovat, že judikatura Nejvyššího soudu není jednotná a není dostatečně předvídatelná ani srozumitelná. Nejvyšší soud nedostál své úloze sjednocovat judikaturu, posilovat právní jistotu a důvěru jednotlivců v právo a právní stát a zajišťovat rovnost před zákonem. Ve skutkově obdobných případech dovolatelů, kteří utrpěli kvůli stavu pozemní komunikace újmu, Nejvyšší soud rozhodoval odlišně, aniž by pro změny svých právních názorů předložil legitimní důvody a aniž by k těmto změnám došlo v souladu s § 20 zákona o soudech a soudcích prostřednictvím velkého senátu kolegia (obecně k významu judikatury Nejvyššího soudu a proceduře pro její změnu viz již citovaný nález sp. zn. II. ÚS 566/05; srov. obdobně § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Případy osob, které utrpí újmu v důsledku stavu pozemní komunikace, nejsou nijak výjimečné, o čemž vypovídá početná judikatura Nejvyššího soudu. Kvůli nejednotnosti této judikatury jsou však poškození postaveni do situace, kdy není zřejmé ani to, podle jakých předpisů se jejich nárok bude posuzovat.

[6.] Ústavně konformní interpretace

82. Ústavní soud se dále zabýval tím, jaká interpretace relevantní právní úpravy je ústavně konformní.

83. Podle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích odpovídá za újmu, jejíž příčinou „byla závada ve schůdnosti místní komunikace“, zásadně její vlastník. Výjimečně může za újmu odpovídat i vlastník nemovitosti, k níž přiléhá obecní chodník. Dle § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích vlastník takové nemovitosti odpovídá za újmu, jejíž „příčinou byla závada ve schůdnosti na přilehlém chodníku, která vznikla znečištěním, náledím, nebo sněhem“. Vlastník komunikace i vlastník nemovitosti přilehlé k chodníku se mohou své odpovědnosti zprostit, pokud prokážou, že nebylo v mezích jejich možností závadu odstranit, u závady způsobené povětrnostními situacemi a jejich důsledky takovou závadu zmírnit. Ústavní soud podotýká, že odpovědnost vlastníků nemovitostí za určité závady ve schůdnosti na přilehlých obecních chodnících dle § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích byla s účinností od 16. 4. 2009 zrušena zákonem č. 97/2009 Sb.; od této novelizace nese odpovědnost za újmu způsobenou závadami ve schůdnosti výlučně vlastník

komunikace (§ 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích ve znění účinném od 16. 4. 2009). I když projednávaný případ se řídí starší právní úpravou účinnou do 16. 4. 2009, je specifický tím, že hlavní město Praha vlastnilo jak chodník, na němž došlo k úrazu stěžovatele, tak přilehlé nemovitosti. Ve vztahu k tomuto chodníku tak v době úrazu odpovědnost dle § 27 odst. 3 i 4 zákona o pozemních komunikacích dopadala na totožný subjekt, a to na hlavní město Prahu; hlavní město Praha tedy i podle dřívější právní úpravy neslo odpovědnost za újmu způsobenou jakoukoliv závadou ve schůdnosti na tomto chodníku. Jinými slovy, ve vztahu k předmětnému chodníku neslo hlavní město Praha i podle starší právní úpravy odpovědnost ve stejném rozsahu, v jakém podle nyní účinné právní úpravy nese odpovědnost za stav veškerých chodníků (místních komunikací), které se nacházejí na území hlavního města Prahy. Ústavně konformní výklad i vlastní posouzení věci proto Ústavní soud prováděl se zřetelem na tyto zvláštní okolnosti případu.

84. Jazykový výklad relevantních ustanovení nevede k jednoznačným závěrům. Podle § 26 odst. 2 zákona o pozemních komunikacích jsou místní komunikace „schůdné, jestliže umožňují bezpečný pohyb chodců, kterým je pohyb přizpůsobený stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu těchto komunikací a povětrnostním situacím a jejich důsledkům“. Ustanovení § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích za užití totožných výrazů a slovních spojení definuje závadu ve schůdnosti jako „takovou změnu ve schůdnosti pozemní komunikace, kterou nemůže chodec předvídat při pohybu přizpůsobeném stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu a povětrnostním situacím a jejich důsledkům“. Pokud se tedy chodec popsaným způsobem přizpůsobí okolnostem, a přesto kvůli stavu komunikace utrpí újmu, znamená to, že místní komunikace neumožňuje bezpečný pohyb chodců (§ 26 odst. 2 zákona o pozemních komunikacích *a contrario*). Z jazykového hlediska je ovšem sporné, zda se na komunikaci vytvořila i závada ve schůdnosti; ta je totiž (nad rámec § 26 odst. 2 zákona o pozemních komunikacích) definována i jako změna „nepředvídatelná“. Na jednu stranu lze z jazykového hlediska argumentovat, že zákon rozeznává jen dva stavy místních komunikací – schůdné místní komunikace a místní komunikace, na nichž se vyskytla závada ve schůdnosti. Zákon totiž zná stav, kdy je zhoršená nebo přerušená sjízdnost (§ 26 odst. 5 zákona o pozemních komunikacích), nestanoví však jeho obdobu v podobě „zhoršení nebo přerušení schůdnosti“. Přitom mezi pojmy schůdnost a sjízdnost zákon rozlišuje. Bylo by jistě možné tvrdit, že absence výslovné úpravy je opomenutím, avšak má-li být jazykový výklad konzistentní, nelze jednou slovům zákona přiznat rozhodující sílu a podruhé tvrdit, že volba určitých slov je omyl. Tento výklad vede k závěru, že závada ve schůdnosti se na komunikaci vyskytuje kdykoliv, když komunikace

neumožňuje bezpečný pohyb chodců; odpovědnost za závady ve schůdnosti by tak mohla vzniknout vždy, když komunikace není pro chodce bezpečná. Na druhou stranu je možné položit důraz na slovo „předvídat" obsažené v definici závady ve schůdnosti. Z něj lze dovodit, že zákon rozlišuje tři stavy – schůdné místní komunikace; komunikace, na nichž se vyskytla (nepředvídatelná) závada ve schůdnosti; a „neschůdné" místní komunikace. Odpovědnost za závady ve schůdnosti by se pak týkala jen nepředvídatelných závad. Oba výklady jsou jazykově možné, z jazykového hlediska mezi nimi nelze rozhodnout.

85. Zákon současně pracuje se spojením „závada ve schůdnosti …, která vznikla znečištěním, náledím nebo sněhem" (§ 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích). Z jazykového hlediska opět není jednoznačné, zda tato slova znamenají, že jakékoliv znečištění, náledí nebo sníh tvoří závadu ve schůdnosti, nebo zda takovou závadu tvoří jen „nepředvídatelné" znečištění, náledí a sníh.

86. Jak ovšem Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, „jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě" [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)].

87. Z hlediska historického výkladu se v judikatuře Nejvyššího soudu (rozsudek 25 Cdo 1713/2008) objevilo upozornění, že právní úprava aktuálního zákona o pozemních komunikacích neobsahuje ani demonstrativní výčet skutečností, které představují závady ve schůdnosti. V předchozí právní úpravě, konkrétně v § 12 prováděcí vyhlášky č. 35/1984 Sb. k zákonu č. 135/1961 Sb., o pozemních komunikacích (silniční zákon), přitom takový výčet obsažen byl (bod 76 výše). Avšak ani pro účely historického výkladu není přijatelné si vypomáhat při interpretaci zákona vyhláškou č. 35/1984 Sb. Jednak šlo jen o vyhlášku, kterou soudy nejsou vázány v případě jejího rozporu se zákonem, jednak šlo o předpis vydaný před rokem 1989 (vyhláška nebyla novelizována). U takových předpisů je třeba být při jakékoliv historické argumentaci mimořádně obezřetný. Jde o předpisy vycházející z režimu, jehož hodnoty nebyly slučitelné s demokratickým právním státem [k formální kontinuitě, ale hodnotové diskontinuitě právního řádu České republiky s komunistickým režimem viz nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)]. Ústavní soud netvrdí, že Nejvyšší soud ve své judikatuře výslovně používá k odůvodnění svých rozhodnutí úpravu obsaženou v této vyhlášce. Přesto Nejvyšší soud k obsahu této vyhlášky přihlédl (bod 76 výše) a při interpretaci odpovědnosti za závady ve schůdnosti opakovaně dospěl k závěrům, které obsahu této vyhlášky v podstatě odpovídají [dle § 12 odst. 2 písm. c) této vyhlášky jsou „závadou ve sjízdnosti" mimo jiné „ojedinělá místa s náledím vzniklým námrazou", což *a contrario* svědčí pro názor Nejvyššího soudu, že je-li náledím pokryta celá komunikace, o závadu již nejde kvůli předvídatelnosti tohoto stavu].

88. Z historického hlediska je naopak významný výklad odpovědnosti vlastníků přilehlých nemovitostí za závady ve schůdnosti, které na přilehlém chodníku způsobí znečištění, náledí a sníh, dle § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích. Ústavní soud dospěl k závěru – byť jen ve svých usneseních – že touto úpravou odpovědnosti je dostatečně vymezena i tomu odpovídající povinnost. Tato povinnost spočívala v odstraňování znečištění, náledí a sněhu, nikoliv v odstraňování „nepředvídatelných závad" (bod 74 výše). Právě tato povinnost uklízet přilehlé obecní chodníky má dlouhou tradici. Na druhou stranu je pravda, že existence takové povinnosti neznamená, že při každém jejím porušení měl vlastník nemovitosti odpovídat za jakoukoliv újmu, která na chodníku někomu vznikla. (Ústavní soud připomíná, že popsaná odpovědnost vlastníků nemovitostí dle § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích byla zrušena zákonem č. 97/2009 Sb. s účinností od 16. 4. 2009. Tím došlo k přesunu této odpovědnosti a tomu odpovídající povinnosti na vlastníky chodníků – místních komunikací, tedy na obce. Pro projednávaný případ není tato změna významná.)

89. Dále je třeba zabývat se výkladem právní úpravy z hlediska jejího účelu.

90. Právní úprava v zákoně o pozemních komunikacích sleduje veřejný zájem na existenci a fungování sítě pozemních komunikací, bez čehož si moderní společnost nelze představit. Tento veřejný zájem je natolik zásadní, že může při splnění určitých podmínek vést i k vyvlastnění (například jde-li o pozemky pro stavbu dálnice) nebo omezení vlastnického práva [například v případě účelových komunikací, k tomu viz např. nález sp. zn. II. ÚS 268/06 ze dne 9. 1. 2008 (N 2/48 SbNU 9), bod 28 a násl.]. Aby byl tento veřejný zájem zajištěn, je vlastnictví místních komunikací, silnic a dálnic zákonem vyhrazeno pro obce a kraje (jako veřejnoprávní korporace) a stát (§ 9 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích). Jde o jeden z výjimečných případů, kdy zákonodárce využil svého oprávnění v souladu s čl. 11 odst. 2 Listiny stanovit, že určitý majetek „nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob". Tato úprava ovšem nemá za cíl jakkoliv zlepšit právní postavení obcí, krajů ani státu. Zákonem určené vlastnictví je totiž naopak obecně zatěžuje břemenem spočívajícím v povinnosti pečovat o svěřené pozemní komunikace, a to mimo jiné tak, aby byly tyto komunikace bezpečné pro osoby, které je užívají. To vyplývá jak přímo z povahy veřejného zájmu, který tato úprava sleduje, tak z toho, že vlastnictví zavazuje (čl. 11 odst. 3 Listiny). Povinnost vlastníka pečovat o místní komunikace, silnice a dálnice a zajistit, aby tyto komunikace byly pro uživatele bezpečné, je tedy dovoditelná z účelu právní úpravy a čl. 11 odst. 2 a 3 Listiny v případech, kdy ji zákon jinak neupravuje.

91. Skutečnost, že stát takové břemeno ukládá obcím a krajům jako samosprávným korporacím, sama o sobě není rozporná s ústavou proto, že Listina s takovou možností v případě obcí výslovně počítá (již odkazovaný čl. 11 odst. 2 Listiny). Obdobně to platí u krajů (jako „určené právnické osoby" ve smyslu čl. 11 odst. 2 Listiny), jelikož kraje mají totožnou právní povahu jako obce (jsou územními samosprávnými celky dle čl. 99 a čl. 100 odst. 1 Ústavy). Vlastnické právo obcí, krajů a státu k místním komunikacím, silnicím a dálnicím tedy vychází z čl. 11 odst. 2 Listiny a vzhledem k tomu má specifickou povahu, neboť slouží k zajištění veřejného zájmu. Pro obce a kraje s sebou nese především povinnosti.

92. Jednu z výjimek z povinnosti vlastníka pečovat o komunikace stanovil § 27 odst. 4 zákona o pozemních komunikacích (ve znění účinném do 16. 4. 2009, kdy byla tato úprava zrušena zákonem č. 97/2009 Sb.). Zákon totiž ukládal vlastníkům nemovitostí povinnost udržovat přilehlé obecní chodníky – odstraňovat z nich nečistoty a sníh a ošetřovat je v případě náledí (bod 88 výše). Tato speciální povinnost tedy netížila vlastníky chodníků (obce), ale vlastníky přilehlých nemovitostí. Tato úprava měla zajistit především to, aby chodníky umožňovaly bezpečný pohyb chodců. Současně však tato povinnost vlastníků přilehlých nemovitostí byla zpochybňována jako nepřiměřený zásah do jejich vlastnického práva dle čl. 11 Listiny či jako nucená práce uložená v rozporu s čl. 9 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se ovšem v tomto případě nebude touto otázkou zabývat. Jak již bylo řečeno, projednávaný případ se řídí úpravou účinnou před 16. 4. 2009 (před novelizací provedenou zákonem č. 97/2009 Sb.). Je ale specifický tím, že vlastníkem chodníku, na němž došlo k úrazu, i přilehlých nemovitostí byl týž subjekt – hlavní město Praha; to se nemůže jako vlastník chodníku zmíněných ústavněprávních námitek dovolávat. V době úrazu stěžovatele tedy hlavní město Praha neslo odpovědnost za veškeré závady ve schůdnosti (dle § 27 odst. 3 i 4 zákona o pozemních komunikacích) na předmětném chodníku a mělo povinnost o tento chodník pečovat v plném rozsahu.

93. Zákon dále umožňuje každému tzv. obecné užívání pozemních komunikací, tedy jejich užívání obvyklým způsobem a k účelům, ke kterým jsou určeny (§ 19 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích). Formálně sice jde o omezení vlastnického práva toho, komu pozemní komunikace patří, neboť ten musí toto obecné užívání strpět; ve skutečnosti je však možnost každého užívat pozemní komunikace cílem, který právní úprava sleduje [k obecnému užívání pozemních komunikací a specifickému charakteru vlastnického práva obcí k pozemním komunikacím srov. nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012 (N 8/64 SbNU 77), bod 20 a násl.; nález sp. zn. II. ÚS 2144/14 ze dne 4. 2. 2016 (N 25/80 SbNU 299), bod 40 a násl.].

94. Právo tak musí řešit i otázku, kdo a za jakých podmínek nahradí uživatelům pozemních komunikací újmu, která jim vznikne kvůli stavu těchto komunikací. Zákonodárce nemá při řešení této otázky volné uvážení. Jde totiž o řešení střetu právní sféry uživatelů a vlastníků pozemních komunikací (případě vlastníků přilehlých nemovitostí, tím se Ústavní soud nyní zabývat nebude z důvodů výše vyložených), které jsou chráněny základními právy a svobodami. V případě, že chodec kvůli stavu komunikace utrpí újmu na zdraví, je v sázce právo na ochranu tělesné a duševní integrity dle čl. 7 odst. 1 Listiny. Na straně vlastníka komunikace jsou povinnosti a odpovědnost zásahem do vlastnického práva dle čl. 11 Listiny. Mezi těmito právy musí být nastolena spravedlivá rovnováha.

95. Podle Ústavního soudu se zákonodárce pokusil tuto spravedlivou rovnováhu nalézt v rámci právní úpravy obsažené v zákoně o pozemních komunikacích. Ten má ostatně mimo jiné upravovat i „práva a povinnosti vlastníků pozemních komunikací a jejich uživatelů" (§ 1 zákona o pozemních komunikacích).

96. Chodcům zákon ukládá povinnost přizpůsobit se stavebnímu stavu a dopravně-technickému stavu chodníku (§ 19 odst. 1 zákona o pozemních komunikacích), totéž lze dovodit, pokud jde o povětrnostní situaci a její důsledky (§ 26 odst. 2 a 6 zákona o pozemních komunikacích). Chodci dále mají povinnost obecně usilovat o to, aby jim újma nevznikla. V zimě či při náledí chodci musí, pokud existuje více cest na totéž místo, volit ošetřenou cestu nebo tu, která se jeví jako nejbezpečnější. Takové situaci musí rovněž přizpůsobit například svou obuv. Soudy mohou zkoumat všechny okolnosti případu, aby zjistily, nakolik chodec dostál své povinnosti předejít vzniku újmy.

97. Na druhou stranu je povinností obcí jako vlastníků místních komunikací zajistit, aby chodníky umožňovaly bezpečný pohyb chodců. Soudy musí ve vztahu ke všem okolnostem případu posoudit, nakolik tuto povinnost obec dodržela. Pokud obec svým nařízením vyloučila určitou komunikaci ze zimní údržby, a tím překročila zmocnění vyloučit ze zimní údržby jen komunikace s malým komunikačním významem (§ 27 odst. 6 zákona o pozemních komunikacích, nyní § 26 odst. 5), obecný soud pak musí takovýto exces zhodnotit prizmatem své povinnosti posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem vyplývající z čl. 95 odst. 1 Ústavy. Obdobně to platí u nařízení, kterým obec stanovuje rozsah, způsob a lhůty pro odstraňování závad ve schůdnosti (§ 27 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích, nyní tamtéž), u kterých musí soudy zkoumat, zda obec nepřiměřeně neomezila svou povinnost zajistit, aby chodníky umožňovaly bezpečný pohyb.

98. Pokud chodec či obec svou povinnost poruší, jejich zavinění se předpokládá (srov. § 420 odst. 3 obč. zák., nyní § 2911 zákona č. 89/2012

Sb., občanský zákoník; a § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích, stanovující podmínky pro zproštění se odpovědnosti, které spočívají v prokázání toho, že vlastník závadu nemohl odstranit, případně zmírnit či na ni upozornit – tedy, že nezavinil újmu, která v důsledku této závady vznikla).

99. Je tedy třeba posoudit, nakolik ke vzniku újmy přispěl sám chodec tím, že nedostál své povinnosti přizpůsobit se okolnostem a předejít vzniku újmy, a nakolik vlastník komunikace porušil svou povinnost umožnit chodcům bezpečný pohyb na chodnících. V závislosti na tomto posouzení soud rozhodne, zda chodci přizná náhradu újmy, a o případné výši této náhrady. V případě újmy na zdraví je soud povinen respektovat princip plné náhrady této újmy plynoucí z čl. 7 odst. 1 Listiny.

100. Pojem závada ve schůdnosti upravený v § 26 odst. 7 zákona nemá žádný zvláštní obsah nad rámec toho, že má zajistit spravedlivé posouzení věci a rovnováhu mezi právy a povinnostmi vlastníků komunikací (obcí) a jejich uživatelů (chodců) tak, jak to bylo popsáno výše. Posouzení dle výše uvedených principů tak lze provést na základě úpravy odpovědnosti za závadu ve schůdnosti podle zákona o pozemních komunikacích. Aplikace obecných ustanovení o odpovědnosti je v těchto případech nadbytečná.

101. Výše uvedené principy se uplatní i při posuzování odpovědnosti správce komunikace (§ 27 odst. 6 zákona o pozemních komunikacích v nyní účinném znění). Je úkolem obcí jako vlastníků komunikací dostatečně zabezpečit činnost svých správců komunikací. Pro účely posouzení, nakolik byla dodržena povinnost zajistit, aby chodník umožňoval bezpečný pohyb chodců, se tudíž správce nesmí dovolávat omezených prostředků či oprávnění přidělených obcí.

102. Ústavní soud tak dospěl k následujícímu závěru. Domáhá-li se chodec náhrady újmy na zdraví a uvádí, že tato újma mu vznikla kvůli stavu chodníku (místní komunikace), je třeba, aby soudy na jedné straně zkoumaly, nakolik se chodec choval tak, aby svému úrazu předešel. V rámci toho se mohou zabývat veškerými okolnostmi případu včetně toho, zda chodec z více možných cest zvolil tu nejbezpečnější, zda přizpůsobil tempo chůze okolnostem, ale i zda zvolil vhodnou obuv apod. Na druhé straně je ovšem třeba zhodnotit, nakolik vlastník komunikace dodržel svou povinnost zajistit, aby tato komunikace umožňovala bezpečný pohyb chodců. O přiznání náhrady a o její výši se rozhodne podle toho, nakolik ke vzniku újmy přispěl sám chodec a naopak nakolik k tomu přispěl vlastník komunikace. Přitom je nutné vycházet z principu úplné náhrady újmy na zdraví, tedy plné náhrady majetkové i nemajetkové újmy, který plyne z čl. 7 odst. 1 Listiny. Tyto své závěry pak musí obecné soudy promítnout do aplikace odpovědnosti za závadu ve schůdnosti, jak ji upravuje § 27 zákona o pozemních komunikacích, v konkrétním případě. Pojem závada ve schůdnosti upravený v § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích nemá nad

rámec popsaných kritérií žádný další zvláštní obsah, má pouze zajistit spravedlivou rovnováhu mezi právy a povinnostmi vlastníků a uživatelů pozemních komunikací. Tato speciální právní úprava tak činí aplikaci obecných ustanovení o odpovědnosti podle občanského zákoníku nadbytečnou.

103. Z uvedeného plyne, že ústavně konformní není ani jedna ze dvou linií judikatury Nejvyššího soudu. Podle obou linií judikatury Nejvyššího soudu se odpovědnost za závady ve schůdnosti týká pouze nepředvídatelných závad. Tento názor Nejvyššího soudu se zakládá na jazykové argumentaci a opírá se o použití slova „předvídat" v definici závady ve schůdnosti podle § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích. Jen „nepředvídatelná změna" schůdnosti tak zakládá podle Nejvyššího soudu zmíněnou odpovědnost. Nejvyšší soud ovšem nevysvětlil, proč by měl být na slovo „předvídat" tento důraz kladen; je možné klást důraz na jiná slova a dojít k opačnému výkladu (viz body 87 a 88 výše). Žádné materiální zdůvodnění tohoto přístupu Nejvyšší soud nenabízí. Je pravda, že pokud je chodník namrzlý či pokrytý sněhem, chodec může předvídat riziko pádu i úrazu a obecně může předvídat i tento stav. Proto je chodec povinen se takovému stavu přizpůsobit a snažit se svému úrazu předejít. I pokud to chodec učiní, může ovšem uklouznout a utrpět újmu, protože stav komunikace mu nezajišťoval bezpečný pohyb. Názor Nejvyššího soudu, že v takovéto situaci nemá chodec náhradu újmy obdržet dle zákona o pozemních komunikacích, se sice opírá o použití slova „předvídat" v definici závady ve schůdnosti, jinak ale nesleduje žádný legitimní cíl a nemá racionální zdůvodnění. Rovněž názor Nejvyššího soudu, že odpovědnost za závady ve schůdnosti má objektivní charakter a vznikne tehdy, pokud chodec prokáže, že hlavní příčinou újmy byla závada ve schůdnosti, se opírá pouze o jazykový výklad dotčených ustanovení – dle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích „vlastník … odpovídá … za škody, jejichž příčinou byla závada ve schůdnosti". Ani tento názor ovšem nereflektuje spravedlivou rovnováhu mezi právy a povinnostmi dotčených osob. Není důvod k tomu, aby obec objektivně odpovídala za veškerou újmu, jejíž hlavní příčinou byla závada ve schůdnosti. Naopak je třeba zabývat se vždy otázkou možného spoluzavinění chodce.

104. Dopady ústavně nekonformního závěru Nejvyššího soudu, že odpovědnost za závady ve schůdnosti se týká jen nepředvídatelných závad, zmírňuje první linie judikatury Nejvyššího soudu tím, že umožňuje použití obecných ustanovení o odpovědnosti. Podle této linie judikatury je třeba zkoumat, zda stav komunikace nevznikl tím, že její vlastník porušil svou právní povinnost. Chodci se tak mohou domoci náhrady za stav, který sice není „nepředvídatelný", ale přesto je důsledkem protiprávního jednání či opomenutí vlastníka komunikace. Podle druhé linie judikatury Nejvyššího

soudu ovšem není aplikace obecných ustanovení o odpovědnosti možná. Tento výklad nabádá vlastníky komunikací, aby neprováděli zimní údržbu či úklid komunikací. V takové situaci totiž bude stav komunikace „předvídatelný“ a vlastníkovi komunikace nebude hrozit ani odpovědnost za nepředvídatelné závady ve schůdnosti, ani obecná odpovědnost (kterou dle této linie judikatury vůbec nelze aplikovat). Porušování práva má tedy podle tohoto výkladu paradoxně za následek zlepšení právního postavení vlastníka komunikace, jak upozorňuje i stěžovatel. Žádný z výkladů Nejvyššího soudu tak není ústavně konformní.

105. Ústavní soud se zároveň zabýval i tím, že po novelizaci provedené zákonem č. 97/2009 Sb. mají obce s účinností od 16. 4. 2009 povinnost zajišťovat na chodnících úklid a zimní údržbu, která do této doby tížila vlastníky přilehlých nemovitostí. Touto úpravou se Ústavní soud zabýval proto, že kvůli specifickým okolnostem projednávaného případu neslo hlavní město Praha již před touto novelizací uvedenou povinnost ve vztahu k chodníku, na němž došlo k úrazu. Hlavní město Praha totiž bylo současně vlastníkem přilehlých nemovitostí.

106. I za současného stavu mohou obce svým nařízením stanovit, na kterých místních komunikacích či jejich částech nebudou s ohledem na jejich malý komunikační význam odstraňovat sníh a náledí (§ 27 odst. 5 zákona o pozemních komunikacích v účinném znění), a stanovit rozsah, způsob a lhůty pro odstraňování závad ve schůdnosti (§ 27 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích v účinném znění). Těchto zmocňovacích ustanovení ovšem obce nesmí zneužívat, a vyhýbat se tak zákonem stanovené odpovědnosti – v takovém případě by soudy při rozhodování případných sporů nebyly nařízením obce vázány. Povinnost zajišťovat zimní údržbu na všech místních komunikacích s výjimkou těch, které mají malý komunikační význam a byly předepsaným způsobem vyloučeny ze zimní údržby, klade na obce značné nároky. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 97/2009 Sb., který tuto povinnost na obce přenesl, nejsou „dopady [této změny] na rozpočty obcí … specifikovatelné, neboť budou záviset na rozhodnutí jednotlivých zastupitelstev o pojištění proti škodám, přičemž většina obcí i krajů je proti škodě způsobené třetím osobám pojištěna“. Důvodová zpráva se tedy nezabývá náklady obcí na zajišťování zimní údržby, ale jen náklady na odškodnění těch, kteří v důsledku nedostatečné údržby místních komunikací utrpí úraz.

107. Nová právní úprava má tedy zajistit především to, aby se poškozené osoby domohly náhrady. Ačkoliv tedy může být povinnost zimní údržby komunikací uložená obcím velmi náročná, je třeba vycházet z toho, že zákonodárce nemínil snížit šanci osob, které v důsledku nedostatečné zimní údržby pozemních komunikací utrpí úraz, na náhradu újmy. Jinými slovy, zákonodárce zatížil vlastnictví obcí stanovené zákonem na základě

čl. 11 odst. 2 Listiny dalším břemenem spočívajícím mimo jiné v nutnosti zajistit poškozeným chodcům finanční náhradu; zákonodárce tak v podstatě vycházel z toho, že obce se pro tyto případy pojistí. I když tedy povinnost obcí od účinnosti novelizace provedené zákonem č. 97/2009 Sb. provádět úklid a zimní údržbu chodníků (místních komunikací) na ně klade značné nároky, musí soudy vycházet z toho, že záměrem zákonodárce bylo zajistit chodcům náhradu újmy i v případech, kdy by pro obec bylo značně náročné chodník včas ošetřit a úrazu chodce předejít.

[7.] Aplikace na projednávaný případ

108. Ve světle výše uvedených principů a závěrů Ústavní soud posoudil projednávaný případ.

109. Ústavní soud konstatuje, že v projednávaném případě stěžovatel v důsledku pádu na neošetřeném zledovatělém chodníku utrpěl zranění pravé dolní končetiny, jehož následky u něj do dnešního dne přetrvávají (bod 5 výše). Došlo tehdy k zásahu do zdraví stěžovatele, které je jako součást tělesné integrity chráněno čl. 7 odst. 1 Listiny. Za tento zásah do svého zdraví stěžovatel neobdržel žádnou náhradu.

110. Nejprve je třeba zabývat se otázkou, nakolik stěžovatel dodržel povinnost předejít vzniku újmy. Ze skutkových zjištění obecných soudů plyne, že stěžovatel se choval tak, aby svému úrazu předešel. Stěžovatel totiž z více možných cest zvolil tu, která se jevila jako nejbezpečnější, tempo chůze přizpůsobil okolnostem a měl i vhodnou obuv (body 5 a 12 výše). Stěžovatel tedy nijak nepřispěl k tomu, že mu vznikla újma.

111. Dále je nutné zkoumat, nakolik vlastník komunikace či její správce dodrželi povinnost zajistit, aby chodník umožňoval bezpečný pochyb chodců. Dle skutkových zjištění obecných soudů byl chodník v místě a době úrazu zledovatělý a nebyl nijak ošetřen. Podle obecných soudů vlastník komunikace ani její správce neprováděli zimní údržbu tohoto chodníku (body 5 a 12 výše). Tyto skutečnosti nasvědčují tomu, že vlastník komunikace či její správce svou povinnost porušili a za vzniklou újmu odpovídají. Přesto se městský soud ani Nejvyšší soud odpovídajícím způsobem nevypořádaly s otázkou, zda vlastník komunikace či její správce neporušili svou povinnost.

112. Závěr městského soudu a Nejvyššího soudu, že chodník byl ze zimní údržby vyloučen pražskou obecně závaznou vyhláškou č. 35/1999, a že tedy hlavní město Praha jako vlastník komunikace vůbec nemělo povinnost na chodníku zimní údržbu provádět, tedy bez dalšího neobstojí. Jak totiž bylo uvedeno v části A výše, tento závěr učinil městský soud a Nejvyšší soud na základě postupu, který odporuje čl. 36 odst. 1 Listiny. Touto otázkou se proto budou obecné soudy zabývat znovu poté, co umožní stěžovateli se k ní vyjádřit.

113. Dále městský soud uvedl, že odpovědnost za závady ve schůdnosti dle § 27 zákona o pozemních komunikacích se týká jen nepředvídatelných závad. Protože žádná nepředvídatelná závada se na chodníku nevyskytovala, nemohla vzniknout ani odpovědnost za závadu ve schůdnosti. Jak již Ústavní soud uvedl, tento právní názor není ústavně konformní (body 102 a 103 výše).

114. Současně městský soud odmítl i aplikaci obecných ustanovení o odpovědnosti. Aplikace těchto ustanovení je totiž podle městského soudu vyloučena speciální úpravou odpovědnosti za závady ve schůdnosti (bod 13 výše). Městský soud tedy nezmírnil dopady ústavně nekonformního závěru, že odpovědnost za závady ve schůdnosti se týká jen nepředvídatelných závad. Otázkou, zda vlastník chodníku či správce této komunikace neporušili povinnost zajistit, aby chodník umožňoval bezpečný pohyb chodců, se městský soud nezabýval.

115. Ve svém vyjádření městský soud namítá, že ve skutečnosti nárok stěžovatele z hlediska obecných ustanovení obč. zák. posoudil. Městský soud uvádí, že stěžovateli nepřiznal náhradu újmy, protože „na vlastníkovi komunikace nebylo možno v dané situaci spravedlivě požadovat, aby v ranních hodinách, kdy se úraz stal, byla na komunikaci třetí třídy odstraněna námraza, která se během noci vytvořila poklesem teploty pod bod mrazu". V napadeném rozsudku městského soudu se však nenachází žádná pasáž, která by odpovídala citovanému vyjádření. Tato námitka nemá oporu ve skutkových zjištěních ani v tvrzeních účastníků civilního řízení. V projednávaném případě se totiž obecné soudy nezabývaly tím, kdy námraza na chodníku vznikla. Závěr, že k tomu došlo „během noci … poklesem teploty pod bod mrazu" by tudíž neměl žádnou oporu v provedeném dokazování, i kdyby v rozsudku městského soudu obsažen byl. Obecné soudy naopak vycházely z toho, že chodník, na němž došlo k úrazu, nebyl delší dobu ošetřován, městský soud dokonce zdůraznil, že v době stěžovatelova úrazu byla prodloužena výstraha před mrazem. Námitka městského soudu je tedy pouze spekulací.

116. Ústavní soud tak konstatuje, že městský soud se nezabýval otázkou, nakolik vlastník komunikace či její správce dodrželi svou povinnost zajistit, aby chodník umožňoval bezpečný pohyb chodců. Ačkoliv stěžovatel mohl utrpět újmu na zdraví kvůli tomu, že vlastník komunikace či její správce porušili svou právní povinnost, městský soud paušálně vyloučil jejich odpovědnost ústavně nekonformním výkladem právních předpisů, a tak upřel stěžovateli možnost domoci se náhrady za újmu na zdraví. Městský soud tudíž svým postupem porušil právo stěžovatele na ochranu tělesné a duševní integrity dle čl. 7 odst. 1 Listiny, jehož součástí je princip úplné náhrady újmy na zdraví. V dalším řízení bude městský soud vázán právním názorem Ústavního soudu vyjádřeným v tomto nálezu. Nárok

stěžovatele proto posoudí podle kritérií, která Ústavní soud shrnul v bodě 102, a promítne je do aplikace odpovědnosti za závady ve schůdnosti dle § 27 zákona o pozemních komunikacích.

117. Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí vycházel z ústavně nekonformního závěru, že odpovědnost za závady ve schůdnosti se týká jen nepředvídatelných závad. Dále ve svém rozhodnutí uvedl, že dle jeho judikatury speciální právní úprava odpovědnosti za závady ve schůdnosti nevylučuje aplikaci obecných ustanovení o odpovědnosti, včetně odpovědnosti za porušení obecné prevenční povinnosti dle § 415 obč. zák. Případ stěžovatele však Nejvyšší soud podle těchto obecných ustanovení neposoudil, a navíc uvedl, že rozhodnutí městského soudu je s touto rozhodovací praxí v souladu, i když ani městský soud se nezabýval aplikací obecných ustanovení o odpovědnosti. Ústavní soud se ztotožňuje s námitkou stěžovatele, že Nejvyšší soud neodůvodnil své rozhodnutí racionálním a logickým způsobem. Protože ani Nejvyšší soud případ neposoudil z hlediska obecných ustanovení o odpovědnosti, nijak nezmírnil dopad svého ústavně nekonformního výkladu odpovědnosti za závady ve schůdnosti. Nejvyšší soud tak stěžovateli neústavně upřel možnost domoci se náhrady za újmu na zdraví, nedostál své povinnosti poskytovat základním právům ochranu dle čl. 4 Ústavy a porušil čl. 7 odst. 1 Listiny.

118. Ústavní soud dal ve své judikatuře opakovaně najevo, že pokud jednotlivec dodrží postup stanovený pro uplatnění určitého právního prostředku, a soud přesto odmítne ve věci rozhodnout, „dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřípustnému odepření spravedlnosti – *denegationi iustitiae*“, což platí i pro rozhodování Nejvyššího soudu [viz nález sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251), bod 12 a násl. a tam odkazovanou judikaturu]. V projednávaném případě stěžovatel ve svém dovolání popsal nejednotnost rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a poukázal na to, že městský soud se ze dvou linií judikatury Nejvyššího soudu řídil tou, která byla pro stěžovatele méně příznivá. Ačkoliv podmínky pro zásah Nejvyššího soudu byly splněny, Nejvyšší soud se s argumentací stěžovatele nevypořádal a odmítl jeho dovolání. Kromě čl. 7 odst. 1 Listiny tak Nejvyšší soud současně porušil základní právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a dopustil se odepření spravedlnosti.

C. Náhrada nákladů za zastoupení advokátem

119. Stěžovatel namítá, že městský soud pochybil i tím, že přiznal hlavnímu městu Praze a Technické správě komunikací hl. m. Prahy náhradu nákladů řízení vynaložených na zastoupení advokátem. Stěžovatel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu uvádí, že statutární města jsou dostatečně zabezpečena k tomu, aby hájila své zájmy bez pomoci advokátů,

a totéž dle stěžovatele platí i v případě Technické správy komunikací hl. m. Prahy jako příspěvkové organizace zřízené hlavním městem Prahou. Hlavní město Praha se nechalo advokátem zastoupit i v dovolacím řízení. Nejvyšší soud přiznal hlavnímu městu Praze náhradu těchto nákladů. Toto rozhodnutí Nejvyšší soud s odkazem na § 243f odst. 3 větu druhou o. s. ř. neodůvodnil.

120. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně zabýval otázkou, kdy lze náklady na zastoupení advokátem pokládat za „potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva" ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. Při posuzování otázky, zda lze náklady na zastoupení advokátem považovat za účelně vynaložené, musí soudy vzít v úvahu i to, kdo se advokátem nechal v řízení zastoupit (personální kritérium). Pokud jde o stát, Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že „tam, kde je stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud tak však stát učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené" [nález sp. zn. II. ÚS 3855/14 ze dne 1. 9. 2015 (N 162/78 SbNU 429), bod 10; shodně nález sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. 10. 2008 (N 167/51 SbNU 65), nález sp. zn. IV. ÚS 1087/09 ze dne 24. 11. 2009 (N 243/55 SbNU 349)]. Zastoupení státu advokátem lze akceptovat jen za zcela výjimečných okolností [nález sp. zn. I. ÚS 3768/14 ze dne 6. 2. 2015 (N 28/76 SbNU 375), bod 16]. Obdobné závěry pak Ústavní soud vztáhl i na některé další subjekty mimo stát, které jsou veřejnými institucemi, hospodaří s veřejnými prostředky apod., jako je Česká televize [nález sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 (N 129/70 SbNU 193); nález sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. 2. 2015 (N 36/76 SbNU 503), bod 12] či Všeobecná zdravotní pojišťovna [nález sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. 12. 2014 (N 229/75 SbNU 557), body 30 až 31] nebo fakultní nemocnice [nález sp. zn. I. ÚS 195/11 ze dne 15. 12. 2011 (N 215/63 SbNU 473)]. Tyto závěry dopadají i na statutární města, protože u nich „lze presumovat existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení a zabezpečení k tomu, aby byla schopna kvalifikovaně hájit svá rozhodnutí, práva a zájmy …, aniž by musela využívat právní pomoci advokátů. Nebude-li jimi v příslušném řízení prokázán opak, nejsou náklady na zastoupení advokátem nákladem účelně vynaloženým" [nález sp. zn. III. ÚS 2984/09 ze dne 23. 11. 2010 (N 232/59 SbNU 365), bod 25; shodně nález sp. zn. II. ÚS 376/12 ze dne 14. 3. 2013 (N 45/68 SbNU 449)]. Pokud obecné soudy dospějí k závěru, že zastoupení advokátem je s ohledem na okolnosti případu namístě a náklady s tím spojené je třeba výjimečně považovat za účelně vynaložené, musí toto své rozhodnutí řádně zdůvodnit a uvést, v čem spatřují specifické okolnosti případu [nález sp. zn. II. ÚS 3246/09 ze dne 6. 5. 2010 (N 104/57 SbNU 357); nález sp. zn. I. ÚS 2310/13 ze dne 13. 3. 2014 (N 35/72 SbNU 401), bod 23]. Tyto

závěry platí obecněji pro všechny subjekty navázané na veřejné rozpočty. Soudy se musí zabývat tím, zda je takový subjekt dostatečně personálně a materiálně vybaven k tomu, aby hájil své zájmy sám, bez pomoci advokáta. Pokud ano, nelze náklady na zastoupení advokátem považovat za účelně vynaložené, není-li – ve výjimečných případech – prokázán opak. Ústavní soud opakuje, že nebude tolerovat postupy, při nichž „se prostřednictvím placených právních služeb přesouvají veřejné prostředky do rukou soukromých subjektů, a [při kterých] dochází … k neúměrnému navyšování nákladů řízení" (nález sp. zn. II. ÚS 3855/14, již citovaný, bod 11). Pokud obecné soudy nereflektují výše uvedené principy ve svém rozhodování o nákladech řízení, porušují základní právo dotčeného účastníka řízení na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

121. Výše uvedené principy platí i pro řízení před Nejvyšším soudem [k precedenčnímu působení nosných důvodů nálezů Ústavního soudu viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), bod 60 a násl.]. Ústavní soud nenachází žádný důvod, pro který by se tato judikatura na Nejvyšší soud vztahovat neměla. Ostatně i zákon vychází z toho, že v dovolacím řízení nemusí být stát, obec, kraj ani žádná právnická osoba zastoupeny advokátem; postačuje zastoupení osobou s právnickým vzděláním [§ 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř.]. I když dle § 243f odst. 3 o. s. ř. „nemusí být rozhodnutí o náhradě nákladů dovolacího řízení odůvodněno", bylo-li dovolání odmítnuto nebo bylo-li dovolací řízení zastaveno, toto ustanovení nijak nebrání tomu, aby byl výrok o náhradě nákladů dovolacího řízení odůvodněn v případech, kdy si to vyžaduje judikatura Ústavního soudu. Pokud se tedy v dovolacím řízení nechá advokátem zastoupit subjekt, u něhož podle judikatury Ústavního soudu zpravidla nelze považovat náklady na zastoupení advokátem za účelně vynaložené, může mu Nejvyšší soud přiznat náhradu těchto nákladů jen ve výjimečných případech. Své rozhodnutí musí řádně zdůvodnit a vysvětlit, v čem spatřuje specifické okolnosti případu.

122. Výše shrnuté obecné principy již Ústavní soud aplikoval i na spor, v němž šlo o náhradu újmy za úraz, k němuž došlo na pozemní komunikaci statutárního města. Ústavní soud dospěl k závěru, že „v případě náhrady škody za úraz nastalý na komunikacích statutárního města nejde o událost natolik výjimečnou, že by i právník, jenž se na tuto oblast nespecializuje, nebyl schopen zastupovat žalované statutární město před soudem … Proto, nebude-li v konkrétním případě prokázán opak, nejsou náklady statutárního města na zastoupení advokátem náklady účelně vynaloženými" [nález sp. zn. II. ÚS 2077/14 ze dne 21. 7. 2015 (N 132/78 SbNU 89), bod 24]. Ústavní soud nemá důvod se od tohoto právního názoru odchylovat. Statutární města disponují dostatečným materiálním a personálním vybavením k tomu, aby mohla hájit svá práva a zájmy v tomto typu sporů i bez pomoci

advokátů. Tento závěr je třeba vztáhnout i na správce komunikace pověřeného nebo zřízeného statutárním městem. Správce je navázán na rozpočet statutárního města a z povahy své činnosti musí být připraven na to, že může být žalován o náhradu újmy vzniklé na pozemní komunikaci, kterou spravuje. Je věcí statutárního města, aby správce svých komunikací dostatečně materiálně a personálně vybavilo. Tím, že převede výkon správy komunikace na třetí osobu, však nemůže statutární město získat přístup k náhradě nákladů na zastoupení advokátem, na niž by jinak nemělo nárok. Ústavní soud podotýká, že tyto principy nedopadají jen na statutární města. U jiných obcí je třeba zkoumat, zda jsou dostatečně personálně a materiálně vybaveny k tomu, aby hájily své zájmy samy. Pokud obecný soud v případě konkrétní obce dospěje k závěru, že tomu tak je, náklady této obce či jejího správce komunikace na zastoupení advokátem nejsou účelně vynaloženými, neprokáže-li se opak.

123. Ústavní soud tedy konstatuje, že náklady, které statutární město nebo správce komunikace vynaloží na zastoupení advokátem ve sporu o náhradu újmy vzniklé úrazem na pozemní komunikaci, nejsou účelně vynaloženými, pokud není prokázán opak. Statutárnímu městu ani správci komunikace proto zpravidla nelze přiznat náhradu nákladů vynaložených na zastoupení advokátem v takovém sporu, což platí i pro řízení před Nejvyšším soudem.

124. V projednávaném případě městský soud přiznal hlavnímu městu Praze náhradu nákladů vynaložených na zastoupení advokátem ve sporu o náhradu újmy za úraz, k němuž došlo na pozemní komunikaci ve vlastnictví hlavního města Prahy. Městský soud toto rozhodnutí odůvodnil tím, že se nejedná o agendu, kterou by se hlavní město Praha běžně zabývalo, a že každý má dle čl. 37 odst. 2 Listiny právo na právní pomoc v řízení před soudy. Toto zdůvodnění Ústavní soud nemůže pokládat za dostatečné. U hlavního města Prahy lze presumovat existenci dostatečného materiálního a personálního vybavení k tomu, aby bylo schopno hájit své zájmy v soudním řízení bez pomoci advokáta. Toho si hlavní město Praha zvolit může, musí ovšem počítat s tím, že náklady na toto zastoupení obecně nelze pokládat za účelně vynaložené. To platí i v řízení o náhradě újmy způsobené úrazem na pozemní komunikaci. Hlavní město Praha neprokázalo, že by v projednávaném případě byly náklady na zastoupení advokátem účelně vynaložené, a městský soud nepoukázal na žádné specifické okolnosti, které by pro tento závěr svědčily. Proto městský soud pochybil, pokud hlavnímu městu Praze náhradu nákladů vynaložených na zastoupení advokátem přiznal, a porušil tím právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

125. Městský soud dále přiznal náhradu nákladů za zastoupení advokátem i Technické správě komunikací hl. m. Prahy, která byla žalována

jako správce komunikace, na níž stěžovatel utrpěl úraz. Ve sporu o náhradu újmy za úraz, k němuž došlo na pozemní komunikaci, platí z hlediska náhrady nákladů na zastoupení advokátem pro správce komunikace totéž, co pro příslušnou obec, v daném případě tedy pro hlavní město Prahu. Technická správa komunikací hl. m. Prahy neprokázala, že by náklady na zastoupení advokátem byly účelně vynaložené, a městský soud nepoukázal na žádné specifické okolnosti, které by pro tento závěr svědčily. Městský soud proto pochybil, pokud jí náhradu těchto nákladů přiznal, a i tímto rozhodnutím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Městský soud bude v dalším řízení vázán právními názory Ústavního soudu vyjádřenými v tomto nálezu. Je povinen se jimi řídit rovněž při posuzování toho, že i obvodní soud přiznal Technické správě komunikací hl. m. Prahy náhradu nákladů vynaložených na zastoupení advokátem.

126. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí přiznal náhradu nákladů dovolacího řízení hlavnímu městu Praze, které se nechalo zastoupit advokátem, aniž by toto své rozhodnutí odůvodnil. Jak bylo uvedeno výše, i na řízení před Nejvyšším soudem dopadají principy vyslovené v judikatuře Ústavního soudu. Nejvyšší soud nezkoumal, zda byly náklady hlavního města Prahy na zastoupení advokátem účelně vynaložené, a nepoukázal v odůvodnění svého rozhodnutí na nic, co by pro tento závěr svědčilo. Tím, že za této situace přiznal hlavnímu městu Praze náhradu nákladů dovolacího řízení, Nejvyšší soud porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

D. Závěry

127. Z výše uvedených důvodů tak bylo napadeným rozsudkem městského soudu a napadeným usnesením Nejvyššího soudu porušeno právo stěžovatele na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu obě napadená rozhodnutí zrušil.

Č. 65

K platbám souvisejícím s přítomností otce dítěte u porodu

Obecný soud zasáhne do ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, pokud vydá překvapivé rozhodnutí spočívající v tom, že účastníky podle § 118a odst. 2 o. s. ř. nepoučí o zamýšlené (a oproti dosavadnímu průběhu řízení zásadně odlišné) právní kvalifikaci věci a neumožní jim, aby v tomto směru vylíčili rozhodné skutečnosti, případně je nepoučí podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. o nutnosti dotvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout další důkazy.

Přítomnost u porodu sama o sobě nemůže být zatížena poplatkovou povinností a ve smyslu § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ji nelze podmínit ani úhradou běžných výdajů na provoz zdravotnického zařízení. Platby spojené s účastí jiné osoby u porodu lze vybírat výhradně za plnění, která jsou poskytována nad rámec povinností podle zákona; ohledně těchto služeb a jejich úhrady je ovšem podle povahy nutno dát dotčené osobě prostor k vyjádření, zda má o službu zájem. Pouze ohledně specifických služeb či úkonů, které z povahy věci musí být poskytnuty, lze potom požadovat úhradu bez dalšího, přičemž však výše platby musí být alespoň rámcově přiměřená, nesmí být v diametrálním nepoměru k pořizovací ceně, potřebnému rozsahu a skutečně poskytnutým úkonům.

Nezaplatí-li osoba platbu předem, nesmí to mít vliv na vlastní výkon práva být přítomen u porodu. Ústavní soud neshledává nic protiústavního na přiměřené paušalizaci plateb za přítomnost jiných osob u porodu; platby se ovšem musí pohybovat v mezích alespoň rámcově přiměřené náhrady za specifické služby či jiné úkony poskytnuté zdravotnickým zařízením nad rámec jeho běžné provozní činnosti a zákonných povinností. Paušalizace především nesmí být prostředkem k zastřenému vytváření zisku, nahrazování příjmů ze systému veřejného zdravotního pojištění či odrazování jiných osob od přítomnosti u porodu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3035/15 ve věci ústavní stížnosti Martina Fraňka, zastoupeného Mgr. Martinem Cyprisem, advokátem, se sídlem

v Českých Budějovicích, Česká 26/41, proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 4. 2015 č. j. 33 C 179/2013-54, kterým bylo rozhodnuto ve věci poplatků souvisejících s přítomností stěžovatele coby otce dítěte u porodu, za účasti Okresního soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Krajské zdravotní, a. s., se sídlem v Ústí nad Labem, Sociální péče 3316/12a, zastoupené JUDr. Danielem Volákem, advokátem, se sídlem v Litvínově, Jiráskova 413, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 4. 2015 č. j. 33 C 179/2013-54 bylo porušeno stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II a navazující výrok III rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 4. 2015 č. j. 33 C 179/2013-54 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Okresní soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 15. 4. 2015 č. j. 33 C 179/2013-54 uložil ve výroku I vedlejší účastnici jako žalované zaplatit stěžovateli (žalobci) 100 Kč s příslušenstvím, výrokem II žalobu zamítl ohledně zaplacení částky 400 Kč a výrokem III rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Předmětem řízení bylo vydání bezdůvodného obohacení ve výši poplatku 500 Kč za přítomnost stěžovatele jako otce dítěte u porodu, k němuž byla jeho družka přijata dne 19. 10. 2011 do Nemocnice Chomutov, provozované vedlejší účastnicí.

2. Soud dospěl k závěru, že žaloba není důvodná v rozsahu paušální náhrady nákladů spojených s přítomností stěžovatele u porodu ve výši 400 Kč sestávající z náhrady za jednorázový oblek a přezutí ve výši 150 Kč a za instruktáž osoby doprovázející rodičku ve výši 250 Kč. Dohoda o úhradě poplatku v této části není v rozporu s právními předpisy, neboť zákon vedlejší účastnici nezakazuje vybírat úhradu za účelem kompenzace nákladů spojených s účastí otce či jiné osoby u porodu. Za limity takového řešení, k jejichž překročení v projednávané věci ovšem nedošlo, obecný soud označil přiměřenost výše úhrady povaze poskytnuté služby a nastavení odpovídajících mechanismů, aby případná neschopnost zaplatit nevedla k omezení práva na přítomnost u porodu. Vyložil, že předmětná služba není hrazena z veřejného zdravotního pojištění, přičemž vedle náhrady nákladů na zajištění hygienických standardů pro otce přítomného u porodu

(oděv, obuv, desinfekční přípravky apod.) lze požadovat i úhradu nákladů na vzdělání (proškolení) zdravotnického personálu; na překážku zákonnosti pak sama o sobě není ani přiměřená paušalizace poplatku.

3. Nalézací soud naopak shledal žalobu důvodnou v rozsahu 100 Kč, které vedlejší účastnice deklarovala jako přiměřený zisk. Konstatoval, že zdravotnické zařízení není oprávněno tvořit zisk v souvislosti s tím, že umožní přítomnost otce, resp. osoby blízké u porodu. Samotný výkon práva na přítomnost u porodu je bezúplatný; zdravotnické zařízení je oprávněno požadovat náhradu nákladů s tím spojených, nikoli však navíc odměnu (výkon tohoto práva nelze zpoplatnit nad rámec náhrady nákladů spojených s jeho strpěním). V tomto rozsahu vyhodnotil soud dohodu o úhradě poplatku jako neplatnou pro rozpor se zákonem a zaplacených 100 Kč považuje za bezdůvodné obohacení vzniklé na straně porodnice.

II. Ústavní stížnost a navazující vyjádření

4. Proti rozsudku okresního soudu se stěžovatel brání ústavní stížností ze dne 12. 10. 2015, ve znění doplnění ústavní stížnosti ze dne 30. 10. 2015, v níž navrhuje, aby Ústavní soud rozhodnutí zrušil. Namítá zásah do práva na ochranu rodinného života podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32, jakož i práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") i navazujících ustanovení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluvy o právech dítěte. Přítomnost u porodu potomka stěžovatel považuje za projev ústavně zaručeného práva na rodinný život, jehož výkon nelze nijak zpoplatnit; konkrétní výše náhrady nákladů navíc nebyla vedlejší účastnicí žádným způsobem doložena (prokázána). Podotýká, že ústavní stížnost sice podává ve své individuální věci, míří ovšem na obecnou praxi spočívající v nevpuštění otců na porodní sál bez předchozího zaplacení poplatku. Vedle ústavně zaručených práv dochází i k porušování § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o zdravotních službách"). V přítomnosti otce u porodu spatřuje analogii k návštěvám pacientů, které jsou umožňovány bezplatně, a to i na odděleních, kde jsou návštěvám poskytovány jednorázový oděv i potřebná instruktáž.

5. Okresní soud v Ústí nad Labem ve vyjádření k ústavní stížnosti vyjadřuje přesvědčení, že nezasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatele, přičemž odkazuje na odůvodnění svého rozsudku. Nad jeho rámec uvádí, že aproboval postup spočívající v přiměřené paušalizaci nákladů, a neprováděl proto již dokazování ohledně konkrétní výše nákladů vedlejší účastnice spojených s přítomností stěžovatele u porodu; náklady na proškolení jsou navíc obtížně prokazatelné ve vztahu ke konkrétní jednotlivé věci.

Poukázal na rozsudek Okresního soudu v Mělníku ze dne 10. 11. 2014 č. j. 12 C 117/2014-106, v němž tamní soud dospěl k obdobným právním závěrům.

6. Vedlejší účastnice řízení ve vyjádření ze dne 23. 11. 2015 navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popř. zamítl. Je přesvědčena, že obecný soud nezasáhl do ústavně zaručených práv stěžovatele, a zdůrazňuje, že v daném případě nebyly stěžovateli kladeny žádné překážky v přítomnosti u porodu či kontaktu s novorozeným dítětem.

7. Veřejná ochránkyně práv jako *amicus curiae* ve vyjádření ze dne 14. 12. 2015 navrhuje, aby bylo ústavní stížnosti vyhověno. Zdůrazňuje, že přítomnost otce se stala standardní součástí většiny porodů, a stížnost stěžovatele tak přesahuje jeho vlastní zájmy. Právo pacienta na přítomnost osoby blízké či jiné určené osoby při poskytování zdravotních služeb vyplývá ze zákona, poskytovatel zdravotních služeb je povinen ji strpět a nesmí ji zpoplatňovat. Ochránkyně upozorňuje, že řada zdravotnických zařízení nevybírá úhrady vůbec, jiná v řádu desítek či stovek korun a zejména za přítomnost tzv. „duly" (asistentky) i ve výši 1 500 Kč. Rovněž v rozkladu platby na dílčí položky se vyskytují zásadní rozdíly; v závislosti na průběhu porodu nejsou často účtované služby ani poskytnuty.

III. Posouzení ústavní stížnosti

8. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupen advokátem. Rovněž není stížnost nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. K posouzení věci vyžádal Ústavní soud spis Okresního soudu v Ústí nad Labem vedený pod sp. zn. 33 C 179/2013; o ústavní stížnosti rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by od tohoto jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci.

9. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci přezkumu jejich rozhodnutí. Vedení vlastního řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, jakož i výklad a aplikace práva na daný případ náleží obecným soudům. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je povolán výhradně tehdy, pokud z jejich strany došlo k porušení ústavně zaručených práv nebo svobod. Pro přezkum není sama o sobě rozhodná věcná správnost či konkrétní odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, nýbrž výhradně dodržení ústavního rámce jejich činnosti.

10. Ústavní soud se předně musel vypořádat s okolností, že předmětem řízení u Okresního soudu v Ústí nad Labem bylo zaplacení bagatelní

částky 500 Kč, a proti rozsudku okresního soudu tak podle § 202 odst. 2 o. s. ř. nebylo přípustné ani odvolání, tím méně dovolání; dospěl však k závěru, že ústavní stížnost je i přesto třeba připustit k meritornímu projednání. Vyšel z definice právní hranice bagatelnosti, jak byla vymezena v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), dostupném též na http://nalus.usoud.cz. Byť se co do kvantitativní stránky vyjádřené výší sporné částky jedná o případ spíše marginální, věc se vyznačuje významnou stránkou kvalitativní, neboť z hlediska ústavnosti vykazuje značný přesah konkrétní kauzy, zejména v případech, o jaký podle tvrzení stěžovatele šlo i v nyní projednávané věci, totiž že předchozí zaplacení „poplatku" bylo podmínkou jeho vpuštění na porodní sál. Zásah Ústavního soudu je nutný rovněž s ohledem na požadavky právní jistoty v důsledku roztříštěné praxe a chybějící kognice soudů vyšších stupňů, která je vyloučena právě s ohledem na bagatelní výši vybíraných plateb tohoto druhu, vylučující podání opravného prostředku.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

III.a/ Vybírání poplatků za přítomnost u porodu

12. Problematika přítomnosti otce, popř. jiné osoby blízké u porodu, souvisí na úrovni ústavního pořádku s obecnou ochranou rodinného života ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Norma článku 32 odst. 1 věty první Listiny pak akcentuje, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona; odstavec 4 věta první téhož článku zaručuje právo rodičů na péči o děti a současně právo dětí na rodičovskou péči. K vymezení pojmu rodinného života srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399), ze dne 13. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 485/10 (N 82/57 SbNU 93) a ze dne 7. 1. 2009 sp. zn. I. ÚS 2477/08 (N 4/52 SbNU 27). Povahou práva na péči rodičů o děti i práva dětí na rodičovskou péči a závazků státu s tím spojených se Ústavní soud blíže zabýval v nálezu ze dne 26. 1. 2006 sp. zn. IV. ÚS 257/05 (N 26/40 SbNU 211). Z aspektu pozitivního závazku státu na poli ústavní garance a ochrany rodičovství a rodiny Ústavní soud vycházel např. také v usnesení ze dne 13. 12. 2006 sp. zn. III. ÚS 438/05 (U 15/43 SbNU 661).

13. Na úrovni podústavního práva je právo na přítomnost u porodu zakotveno v § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3 zákona o zdravotních službách, podle něhož má pacient při poskytování zdravotních služeb právo na přítomnost osoby blízké nebo jiné jím určené osoby. Zdravotními službami je podle § 2 odst. 2 písm. a) zákona o zdravotních službách mj. zdravotní péče, přičemž podle § 2 odst. 4 písm. a) bodu 4 téhož zákona se zdravotní péčí rozumí soubor činností a opatření prováděných u fyzických osob za účelem pomoci při reprodukci a porodu; podle § 5 odst. 2 písm. g)

zákona o zdravotních službách je zdravotní péčí rovněž ošetřovatelská péče v souvislosti s porodem. Ustanovení § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3 zákona o zdravotních službách rozšiřuje okruh osob s právem přítomnosti u porodu vedle otce, případně osoby blízké, i na jinou pacientem (rodičkou) určenou třetí osobu. Tou může být např. i tzv. dula – soukromá porodní asistentka, která rodičku připravuje na porod, následně ji k němu doprovází a poskytuje jí asistenci i péči nad rámec péče ze strany zdravotnického zařízení. Umožnění přítomnosti u porodu není možno považovat za nadstandardní péči, kterou lze samu o sobě zpoplatnit, jak v řízení argumentovala vedlejší účastnice, nýbrž jde o součást základních povinností porodnice podle zákona. V této souvislosti se pro ilustrativnost nabízí ještě normy § 28 odst. 3 písm. i) a j) zákona o zdravotních službách, které garantují právo pacienta přijímat návštěvy, jakož i duchovní péči a duchovní podporu. Podle důvodové zprávy k zákonu o zdravotních službách je hlavním cílem a účelem úpravy ustanovení § 28 vymezit práva pacientů podstatně šířeji a konkrétněji, než jak tomu bylo v dřívějších právních předpisech. Zákon koncepčně vychází z toho, že pacient je rovnocenným partnerem poskytovatele a zdravotnických pracovníků a má právo vyslovit souhlas či nesouhlas s poskytovanými zdravotními službami na základě řádně sdělené informace a poučení (sněmovní tisk 405/0, 6. volební období 2010–2013, zvláštní část, k § 28 až 30, dostupný z: www.psp.cz).

14. Následně Ústavní soud obrátil svoji pozornost k tomu, zda jsou zdravotnická zařízení oprávněna požadovat po otci, potažmo osobě blízké či jiné třetí osobě, úhradu za služby spojené s jejich přítomností u porodu. Dospěl k závěru, že obecně ano, avšak za dodržení určitých (přísných) podmínek. V dosavadní praxi přitom dochází k výběru plateb způsobem, který se v řadě případů vyznačuje excesivní aplikací podústavního práva, či dokonce (hrozícím) zásahem do práv ústavně zaručených.

15. Ústavní soud k právní povaze plateb za přítomnost u porodu předesílá, že tyto úhrady jsou sice nazývány „poplatkem“, pojmově se nicméně nejedná o poplatky jako peněžitá plnění veřejnoprávního charakteru ve smyslu § 2 odst. 3 písm. a) zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád. Platby nejsou zakotveny v zákoně ani zavedeny na základě výslovného zmocnění v něm obsaženého; jde o prostou soukromoprávní úplatu (cenu) za služby poskytnuté zdravotnickým zařízením, byť v souvislosti s plněním jeho zákonných (veřejnoprávních) povinností. V této souvislosti lze odkázat na právní povahu tzv. regulačních poplatků ve zdravotnictví jako specifických plateb, pojmově na pomezí soukromoprávního a veřejnoprávního charakteru [nález Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (251/2008 Sb.; N 91/49 SbNU 273), potažmo navazující nález ze dne 20. 6. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (238/2013 Sb.; N 111/69 SbNU 765)].

16. Současně Ústavní soud zdůrazňuje, že zisk porodnice není sám o sobě nic „nemravného“ či nepovoleného (ba naopak), byť v případě zdravotnických zařízení majících formu obchodní korporace či jiné osoby soukromého práva je třeba jeho tvorbu regulovat (omezit) v závislosti na povaze poskytovaných zdravotních služeb, financování ze systému veřejného zdravotního pojištění, jakož i na osobě zakladatele a nakládání s dosaženým ziskem. Zdravotnická zařízení ve formě státních, popř. krajských či obecních příspěvkových organizací však pojmově určena k vytváření zisku nejsou.

17. Platby za přítomnost jiné osoby u porodu jako prostá soukromoprávní plnění nemají výslovnou oporu v zákoně; jsou vybírány na základě specifické dohody (nepojmenované smlouvy ve smyslu nyní § 1746 odst. 2 občanského zákoníku), jejímž obsahem jsou služby (plnění) poskytnuté zdravotnickým zařízením na jedné straně a úplata (cena) jako protiplnění. Cena má potom charakter platby v rámci soukromoprávního vztahu, přičemž otec či jiná třetí osoba přítomná u porodu má principiálně na výběr, zda dohodu za navržených podmínek uzavře či nikoli. Nelze nicméně přehlédnout, že nejde o standardní smlouvu uzavíranou mezi dvěma účastníky v rovném postavení, nýbrž o dohodu, která fakticky vykazuje významné aspekty smlouvy spotřebitelské, je uzavírána pravidelně jako standardizovaná (formulářová) smlouva mezi zdravotnickým zařízením jako profesionálem a soukromou osobou, která se navíc nachází ve vypjaté životní situaci. Mimoto je uzavírána v návaznosti na poskytování zdravotních služeb v intencích veřejnoprávní zákonné úpravy, přičemž ve hře je i případné odepření přítomnosti jiné osoby u porodu, jak na to poukazuje i stěžovatel s tím, že předchozí zaplacení poplatku bylo v jeho případě podmínkou vpuštění na porodní sál – což je nepřípustné.

18. Vycházeje z těchto specifických okolností, je Ústavní soud nucen přistoupit k bližší kognici podmínek uzavírání dohod tohoto druhu a jejich pravidelného obsahu. Přítomnost u porodu sama o sobě nemůže být zatížena „poplatkovou povinností“. Ve smyslu § 28 odst. 3 písm. e) bodu 3 zákona o zdravotních službách ji nelze podmínit ani úhradou běžných výdajů na provoz zdravotnického zařízení – obdobně jako poskytování zdravotních služeb, přijímání návštěv či duchovní péče pacientem v intencích § 28 odst. 3 písm. i) a j) téhož zákona. Mezi základní provozní výdaje přitom náleží nejen náklady na osvětlení, topení či užitkovou vodu, ale i na (jednorázový) hygienický oděv, dezinfekční prostředky, roušku či návleky na boty, neboť i zde se jedná o základní provozní podmínky, které musí být zajištěny hromadně a ohledně všech, kdo se ve zdravotnickém zařízení nacházejí, ať již zaměstnanců, osob zajišťujících provoz či zásobování, pacientů, jejich doprovodu nebo návštěv.

19. Platby (úhrady) lze vybírat výhradně za plnění, která jsou poskytována nad rámec povinností podle zákona. Může se tak jednat např. o náklady na občerstvení, poskytnutí dodatečných přikrývek, cvičebních nebo relaxačních pomůcek či proškolení (instruktáž). Ohledně těchto služeb a jejich úhrady je ovšem podle povahy nutno dát dotčené osobě prostor k vyjádření, zda má o službu zájem, typicky např. ve vztahu k občerstvení či poskytnutí doplňkových pomůcek. Pouze ohledně specifických služeb či úkonů, které z povahy věci musí být poskytnuty, lze potom požadovat úhradu bez dalšího, přičemž však výše platby musí být alespoň rámcově přiměřená – nesmí být v diametrálním nepoměru k pořizovací ceně, potřebnému rozsahu a skutečně poskytnutým úkonům. V tomto ohledu je na zdravotnickém zařízení, které prostřednictvím poplatku požaduje příspěvek na úhradu nákladů na proškolení zdravotnického personálu, instruktáž otců či jiných osob přítomných u porodu, popř. na zajištění dohledu nad nimi, aby alespoň rámcově, logicky a srozumitelně zdůvodnilo, jaké náklady mu v této souvislosti vznikají. Může se jednat např. o navýšení počtu zaměstnanců či dodatečné náklady na jejich vzdělávání oproti nákladům, které by byly s jeho činností spojeny jinak, tj. bez nutnosti zajistit přítomnost třetích osob u porodu.

20. Je třeba znovu zdůraznit, že i pokud osoba platbu (předem) nezaplatí, nesmí to mít vliv na vlastní výkon práva být přítomen u porodu. Jde sice o platbu vyplývající ze soukromoprávní dohody a realizovanou v rámci smluvní autonomie – je však výrazně limitována veřejnoprávním, ba dokonce ústavním rámcem poskytování zdravotních služeb, a měla by proto být vybírána v rozumných mezích a jen tak, aby svojí výší či způsobem výběru neomezovala ani neodrazovala, nejčastěji otce, od přítomnosti u porodu. Smluvní autonomii a právo volby lze přiměřeně prolamovat pouze ohledně specifických služeb či úkonů, které z povahy věci musí být poskytnuty. Ústavní soud neshledává nic protiústavního na přiměřené paušalizaci podobných plateb, i ta se ovšem musí pohybovat v mezích alespoň rámcově přiměřené náhrady za specifické služby či jiné úkony poskytnuté zdravotnickým zařízením nad rámec jeho běžné provozní činnosti a zákonných povinností. Paušalizace především nesmí být prostředkem k zastřenému vytváření zisku, nahrazování příjmů ze systému veřejného zdravotního pojištění či odrazování (nejčastěji otců) od přítomnosti u porodu.

21. Platba za přítomnost u porodu musí být férová, předem jednoznačně specifikovaná, včetně roviny daňové a roviny případného zisku; zejména se nesmí „skrývat“ pod kvazislužby, které jsou účelově nabízeny jen proto, aby za ně mohl být vybrán jakýsi poplatek. Výběr by měl ve svém celku přispívat k budování transparentního prostředí při poskytování zdravotních služeb; zejména nemá jít o skryté platby, které zastírají svůj pravý účel a podporují poskytování zdravotních služeb na bázi známostí, konexí

a preferenčního (protekčního) zacházení, ba dokonce mohou vykazovat aspekty šedé ekonomiky, nepřiznaných příjmů či dokonce daňových úniků. Výběr plateb musí být nastaven tak, aby otcové či jiné osoby nemohli oprávněně nabýt pocit, že jsou u porodu trpěni, či dokonce že jejich přítomnost není vítána. Tento aspekt je věcí domluvy mezi danou osobou a rodičkou; personálu zdravotnického zařízení do něj nepřísluší zásadně zasahovat.

22. Přítomnost otce – byť se v poslední době stala běžnou součástí porodu – představuje toliko jeden z dílčích, v jistém smyslu nadstavbových prvků realizace rodičovského práva, který je vedle pojmově spíše podružné (sekundární) roviny otcovského práva především součástí mateřského práva ženy na to, aby měla u porodu osobu blízkou, která jí pomůže i přes anonymní prostředí (kapacitního) zdravotnického zařízení vytvořit určitý pocit zázemí, bude ji podporovat a během těchto náročných okamžiků „držet za ruku". Vztah dítěte k rodičům se sice utváří již od okamžiku narození, i ten se nicméně upíná primárně k matce; otec má při zodpovědném přístupu ke svému rodičovství dost času a mnoho příležitostí na budování pevného vztahu k dítěti, i pokud nebude bezprostředně přítomen u jeho příchodu na svět.

23. V této souvislosti je současně třeba zmínit, že otec či jiná třetí osoba není pacientem a musí strpět přiměřená omezení, která jsou s přítomností u porodu spojena. Je to matka dítěte, které především patří tyto intimní okamžiky a jejíž postoj je určující; pokud si rodička přeje dodržení určitých podmínek, např. i vyloučení záznamu porodu prostřednictvím fotografií, videa či vůbec vyloučení přítomnosti otce nebo jiné třetí osoby u porodu, její postoj a přání musí vždy převážit. Stejně tak by mělo být součástí zodpovědné realizace práv ze strany otce či jiné třetí osoby, která si přeje být u porodu přítomna, aby se na tuto událost důsledně a v dostatečném předstihu připravila. Součástí takové přípravy by mělo být vedle seznámení se standardním průběhem porodu a základními situacemi, které při něm mohou nastat, rovněž předběžné ověření, resp. dohoda na rozsahu poskytnutých služeb a podmínkách jejich úhrady, popř. i porovnání podmínek ve více porodnicích, pokud taková volba – zejména vzhledem k místu bydliště – reálně přichází v úvahu.

III.b/ Aplikace vyslovených závěrů na projednávanou věc

24. Ústavní soud nakonec dospěl k závěru, že nalézací soud vykročil z ústavního rámce své rozhodovací činnosti – porušil totiž stěžovatelovo ústavně zaručené právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že bez dalšího akceptoval obecné zdůvodnění poskytnuté vedlejší účastnicí jako poskytovatelem zdravotních služeb, že poplatek představuje

náhradu za jednorázový oblek, přezutí ve výši 150 Kč a instruktáž ve výši 250 Kč, a vycházeje z něj, zamítl žalobu o 400 Kč.

Takový postup obecného soudu je v rozporu s právním názorem Ústavního soudu vyloženým výše – realizaci práva na přítomnost u porodu nelze podmínit úhradou běžných výdajů na provoz zdravotnického zařízení, mezi něž náleží i náklady na jednorázový oděv a přezutí. Ve zbývající částce pak nalézací soud nezkoumal, zda se jednalo o alespoň rámcově přiměřenou náhradu za opravdové náklady vynaložené vedlejší účastnicí; mělo se jednat o náhradu nákladů na instruktáž, přičemž však soud nezjišťoval, jaký byl její časový rozsah, co bylo jejím obsahem, nakolik byla potřebná či stěžovatelem vyžádaná a zda byla skutečně poskytnuta. Výši nároku může přitom soud určit volnou úvahou podle § 136 o. s. ř., nemůže tak ale učinit zcela libovolně, avšak jen na základě jiných zjištění, čerpaných z důkazů v řízení provedených, umožňujících založit úvahu na určitém a konkrétním kvantitativním posouzení základních souvislostí souzené věci.

25. Ústavní soud v návaznosti na výše učiněné závěry zdůrazňuje, že předmětem řízení před obecnými soudy v případech tohoto druhu z povahy věci nemůže a nemá být detailní dokazování obsahu a hodnoty poskytnutých služeb, nýbrž výhradně rámcové zkoumání přiměřenosti úhrady vůči potřebným, resp. vyžádaným a skutečně poskytnutým službám. Účelem dokazování nemá být zkoumání, zda je (bagatelní) částka vyúčtována na „poplatku" v přímé relaci k protiplnění, nýbrž především objasnění, zda platba nebyla v diametrálním nepoměru k poskytnuté službě, resp. zda se skutečným účelem výběru nejeví být zastřené (nikoliv „férové" a řádně zdaněné) vytváření zisku, vynahrazování příjmů ze systému veřejného zdravotního pojištění či skryté odrazování otce od přítomnosti u porodu.

26. Ústavnímu soudu mimoto nezbývá než konstatovat ústavně nekonformní způsob obecného soudu při vedení řízení a následném vydání rozhodnutí; do ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny totiž soud zasáhl rovněž svým postupem v řízení. V případě napadeného rozsudku se jednalo o překvapivé rozhodnutí, neboť soud účastníky při jednání podle § 118a odst. 2 o. s. ř. nepoučil o zamýšlené právní kvalifikaci věci a neumožnil jim, aby v tomto směru doplnili vylíčení rozhodných skutečností, případně je nepoučil podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. o nutnosti dotvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout další důkazy. Stěžovatel se žalobou domáhal vrácení zaplaceného poplatku za přítomnost u porodu z titulu bezdůvodného obohacení a z této právní kvalifikace vycházeli účastníci rovněž v navazujících podáních i při jednání soudu. V odůvodnění písemného vyhotovení rozsudku nicméně nalézací soud nově a překvapivě vyšel z právní kvalifikace jiné – poplatek měl být zaplacen na základě „dohody o úhradě poplatku" vyplývající

z nepojmenované smlouvy podle § 1746 odst. 2 občanského zákoníku, resp. § 51 zákona č. 40/1964 Sb., v tehdy účinném znění. O zamýšlené právní kvalifikaci ovšem obecný soud účastníky nepoučil a neumožnil jim se k ní vyjádřit, a to i přesto, že právě s odkazem na (dobrovolně) uzavřenou dohodu odmítl provést dokazování týkající se rozsahu poskytnutých služeb v relaci k výši poplatku, čímž považoval za vypořádaná i opakovaná tvrzení stěžovatele, že mu není zřejmé, za co byl poplatek účtován, resp. že jeho výše byla neadekvátní skutečně vynaloženým nákladům. Ba co víc, soud zamítl i návrh na provedení důkazu výpovědí stěžovatelovy družky jako rodičky (která měla dohodu o úhradě poplatku původně uzavřít a pohledávku z ní teprve dodatečně postoupit na stěžovatele), přičemž tento důkazní návrh směřoval právě ke zpochybnění platnosti případně uzavřené dohody o úhradě „poplatku" vzhledem k situaci, v níž družka s úhradou souhlasila.

27. Sám stěžovatel tak naznačil úvahu v tomto směru, na kterou nicméně soud při jednání nezareagoval. V odůvodnění rozsudku se s tímto návrhem vypořádal pouhým konstatováním, že je obecně známo, že každá žena je před porodem ve stavu silného rozrušení, a to tím spíše, jde-li o její první porod. Nejenže je takové konstatování nepřípustně zobecňující (libovolné); okresní soud tím navíc fakticky uznal, že dohoda o úhradě poplatku, jak ji sám kvalifikoval, byla uzavřena za okolností, které jsou prizmatem zákonných podmínek přinejmenším problematické, aniž by z toho nicméně vyvodil další závěry a provedl navržený důkaz k tvrzení, za jakých okolností byla uzavírána dohoda v projednávané věci – mj. zda byla uzavřena na základě skutečné, vážné a svobodné vůle, nikoli z donucení či v tísni, a zda se nepříčí dobrým mravům.

28. Rozsudek byl předmětem ústavněprávního přezkumu primárně v části, v níž byla žaloba zamítnuta co do částky 400 Kč. Ústavní soud se naopak blíže nezabýval jeho přezkumem v rozsahu 100 Kč, neboť v tomto ohledu bylo stěžovateli vyhověno a ani vedlejší účastnice rozsudek v tomto rozsahu nenapadla. Pro úplnost a nad rámec potřebného odůvodnění *(obiter dictum)* nicméně Ústavní soud uvádí, že nalézací soud řádně neodůvodnil svůj závěr, že zdravotnické zařízení není v souvislosti s přítomností otce či jiné osoby u porodu oprávněno tvořit zisk. Zejména se nevypořádal s obecným východiskem, že v případě zdravotnického zařízení ve formě obchodní korporace, o jaké jde i v případě vedlejší účastnice, není tvorba zisku v přiměřené výši a za transparentně nastavených podmínek vyloučena, ba naopak je logickou součástí jeho fungování.

IV. Závěr

29. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil,

že výrokem II rozsudku okresního soudu, tedy v části, v níž byla žaloba zamítnuta co do částky 400 Kč, bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrok II rozsudku okresního soudu zrušil a současně zrušil i navazující výrok III, jímž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení.

30. Stěžovatel svojí argumentací napadal rovněž odůvodnění výroku I a petitem požadoval zrušení celého rozsudku, tedy včetně výroku I, jímž nalézací soud uložil vedlejší účastnici zaplatit stěžovateli 100 Kč s příslušenstvím. Nicméně vzhledem k tomu, že v této části bylo stěžovateli vyhověno a vedlejší účastnice se proti rozhodnutí nebránila, Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele v této části podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

31. Aniž by Ústavní soud jakkoli předjímal konkrétní rozhodnutí obecného soudu v dalším řízení, bude na něm, aby věc ve zrušené části projednal znovu a rozhodl o ní při respektu k právním závěrům Ústavního soudu vysloveným výše, tedy zejména předvídatelně, po potřebném procesním poučení, bez překvapivých právních závěrů, a aby své rozhodnutí řádně odůvodnil.

Č. 66
K předkládání nových azylových důvodů v soudním řízení správním při přezkumu rozhodnutí o neudělení azylu

I. Z čl. 43 Listiny základních práv a svobod (stanovícího, že stát poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod) plynou určité procesní závazky, kterých se může jednotlivec dovolávat i formou ústavní stížnosti.

II. Ustanovení čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 odst. 2 a čl. 43 Listiny základních práv a svobod vyžadují, aby opravný prostředek proti zamítnutí žádosti o azyl byl účinný, což za určitých okolností vyžaduje připuštění předkládání nových azylových důvodů ve fázi řízení před správním soudem prvního stupně. Ustanovení § 75 odst. 1 soudního řádu správního nelze vykládat způsobem, že v řízení o mezinárodní ochraně lze před soudem vznášet nové důvody výlučně, pouze pokud je žadatel o mezinárodní ochranu nemohl uvést již v řízení před správním orgánem bez vlastního zavinění. Existuje řada dalších ospravedlnitelných důvodů, proč žadatel o azyl nesdělí všechny relevantní důvody pro udělení azylu již před ministerstvem jako orgánem prvního stupně. Vždy je nutno zohlednit povahu těchto nových skutečností a situaci konkrétního žadatele. Mezi ospravedlnitelné důvody patří například: dotazování při osobním pohovoru se této skutečnosti netýkalo a konkrétní informaci nezjistilo; osobní pohovor nebyl proveden; žadatel nemusel pochopit relevanci některých skutečností pro žádost o mezinárodní ochranu; trauma, stud nebo jiné zábrany mohly zabránit úplnému ústnímu svědectví při osobním pohovoru (zejména v případě těch, kteří přežili mučení, sexuální násilí či pronásledování z důvodu sexuality); pohlaví tazatele nebo tlumočníka mohlo být pro žadatele zábranou.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 425/16 ve věci ústavní stížnosti T. I., zastoupeného Mgr. Petrem Rudlovčákem, advokátem, se sídlem Revoluční 8, Praha 1, proti rozhodnutí Ministerstva vnitra, Odboru azylové a migrační politiky, č. j. OAM-273/LE-LE05-2012 ze dne 28. 4. 2014 o tom, že se stěžovateli neuděluje azyl a nelze udělit doplňkovou ochranu, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 45 Az 30/2014-57 ze dne 24. 8. 2015, kterým byla zamítnuta stěžovatelova správní žaloba, a rozsudku Nejvyššího správního soudu

č. j. 10 Azs 194/2015-32 ze dne 26. 11. 2015, kterým byla zamítnuta stěžovatelova kasační stížnost v jeho azylové věci, za účasti Nejvyššího správního soudu, Krajského soudu v Praze a Ministerstva vnitra jako účastníků řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost se zamítá.

II. Návrh na odklad vykonatelnosti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 10 Azs 194/2015-32 ze dne 26. 11. 2015 se odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci

1. Ústavní stížností stěžovatel napadl v záhlaví tohoto nálezu uvedená rozhodnutí, kterými byla zamítnuta jeho žádost o azyl, a navrhl jejich zrušení zejména pro rozpor se svými ústavně zaručenými právy na život, ochranu před mučením a jiným špatným zacházením, právem na azyl a právem na soudní ochranu. Přitom odkázal na čl. 6, čl. 7 odst. 1, čl. 36 a 43 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

A. Kontext situace stěžovatele

2. Stěžovatel je státním občanem Ruské federace, původem z Dagestánu. Pobývá na území Evropské unie s menšími přestávkami od roku 2003. V Německu dvakrát neúspěšně žádal o udělení mezinárodní ochrany (v roce 2003 a 2011).

3. Dne 21. 7. 2011 byl v Německu zatčen a předán na základě evropského zatýkacího rozkazu do České republiky. Zde byl pravomocně odsouzen pro trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku) ve spojení s § 348 odst. 1 alinea 2 a odst. 3 písm. a) trestního zákoníku (padělání a pozměnění veřejné listiny). Těchto trestných činů se dopustil tím, že v rámci organizované skupiny se podílel na objednávání, výrobě a další distribuci padělaných nebo pozměněných osobních dokladů.

4. Dne 15. 11. 2011 Generální prokuratura Ruské federace požádala Českou republiku o vydání stěžovatele do Ruska. Městský soud v Praze i Vrchní soud v Praze konstatovaly přípustnost vydání stěžovatele. Tato rozhodnutí byla předmětem ústavní stížnosti stěžovatele, která byla Ústavním soudem odmítnuta jako zjevně neopodstatněná (usnesení sp. zn. IV. ÚS 2746/13 ze dne 15. 1. 2014; dostupné na http://nalus.usoud.cz). V tomto rozhodnutí Ústavní soud uvedl, že obecné soudy se řádně vypořádaly se všemi relevantními námitkami stěžovatele ohledně jeho vydání. Poukázal zejména na rozhodnutí vrchního soudu, se kterým se ztotožnil.

5. Podle vrchního soudu z vyhodnocení osobních poměrů stěžovatele důvodná obava z porušování práva na spravedlivý proces nebo zákazu mučení v Rusku nevyplývá. Ohledně jeho obav z pronásledování pro náboženskou víru vrchní soud konstatoval, že stěžovatel nijak nenamítal, že by se ve veřejném životě jakkoli exponoval, a staví se do role anonymního věřícího občana, který na sebe nijak neupozorňuje, a vůči němuž není tedy důvod z tohoto hlediska zasahovat. Vrchní soud dále uvedl, že ve vztahu ke stěžovateli nezjistil žádné okolnosti, které by mohly důvodně připouštět závěr, že by měl být v Rusku stíhán nikoli pro násilný, majetkově motivovaný trestný čin, ale ve skutečnosti z politických či jiných nepřijatelných důvodů. Pokud stěžovatel poukazuje na řadu případů osob, které byly v Ruské federaci ze strany státní moci vystaveny mučení či nelidskému zacházení, vrchní soud k tomu dodal, že z tvrzení stěžovatele nevyplývají konkrétní indicie nasvědčující, že by tomu tak mělo být i v jeho případě.

6. Ministr spravedlnosti dosud nedal souhlas k vydání stěžovatele ve smyslu § 97 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, neboť vyčkává skončení řízení o mezinárodní ochraně stěžovatele.

B. Řízení o mezinárodní ochraně

7. Stěžovatel podal dne 12. 12. 2012 žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky. V tomto řízení byl stěžovatel od počátku zastoupen advokátem. V rámci vyřizování žádosti byly se stěžovatelem učiněny dva pohovory, v nichž sdělil následující. Z Ruska původně v roce 2003 odjel kvůli nebezpečí, které mu hrozilo od povstalců z důvodu, že sloužil v ruské armádě, s kterou se v roce 2000 podílel na bojových operacích v Čečensku, a těmto lidem v Dagestánu vyhrožovali. V roce 2010 se poté krátce navrátil do Dagestánu, neboť mu tam zemřela matka. Rusko však opět musel opustit, neboť mu vyhrožovali místní policisté, že ho zabijí, protože měli podezření, že finančně pomáhá teroristickým skupinám v regionu. Jeho kamarádi, u kterých měly ruské bezpečnostní síly stejné podezření, již byli zabiti.

8. Napadeným rozhodnutím Ministerstvo vnitra rozhodlo, že stěžovateli se azyl neuděluje a doplňkovou ochranu udělit nelze. Podle ministerstva stěžovatel neuvedl žádné skutečnosti, na základě kterých by bylo možno učinit závěr, že je v Rusku pronásledován způsobem relevantním z pohledu azylového zákona. Stěžovatel nevyvíjel žádnou politickou činnost, která by mohla být důvodem pronásledování pro uplatňování politických práv či z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů. Uváděl pouze, že mu hrozí nebezpečí z důvodu domnělé podpory teroristických skupin a služby v ruské armádě.

9. Případný postih za domnělou podporu teroristických skupin není podle ministerstva pronásledováním ve smyslu zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů. Takové jednání by navíc bylo v rozporu se zásadami a cíli OSN a osoba, která by se takové činnosti dopouštěla, by byla vyloučena z možnosti udělení mezinárodní ochrany v jakékoliv podobě. Ani mylné obvinění z takové činnosti není azylově relevantním pronásledováním, neboť nebylo zjištěno, že by se tak stalo z důvodů předpokládaných v § 12 zákona o azylu.

10. Pokud stěžovateli hrozí nebezpečí ze strany čečenských povstalců a teroristických skupin, má podle ministerstva možnost získat ochranu od ruských státních orgánů. O takovou ochranu nepožádal a nelze ani usoudit, že by taková ochrana byla nedostatečná.

11. Pokud jde o námitku, že trestní stíhání stěžovatele v Rusku je vykonstruované, tak ministerstvo uvedlo, že jde o nepodložené spekulace. Stěžovatel ani nepatří k žádné skupině, které by vykonstruované obvinění skutečně hrozilo, neboť nepatří mezi aktivní odpůrce a kritiky současného režimu v Rusku.

12. Ministerstvo neshledalo ani důvod k udělení humanitárního azylu. O udělení doplňkové ochrany podrobně neuvažovalo, neboť shledalo, že tato je u stěžovatele vyloučena z důvodu, že byl pravomocně odsouzen za zvlášť závažný zločin [§ 15a odst. 1 písm. b) zákona o azylu].

13. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel správní žalobu, ve které zopakoval důvody pro udělení azylu ze správního řízení. U jednání před Krajským soudem v Praze stěžovatel vedle opakování předchozích azylových důvodů uvedl, že on sám i jeho rodina byli vždy zastánci nezávislosti Kavkazu. Z tohoto důvodu byla jeho rodina vždy pronásledována. V 90. letech 20. století jeho otec i on sám organizovali pomoc čečenským uprchlíkům v době válek s Ruskem. Při pobytu v Německu se seznámil s dalšími lidmi, kteří usilovali o nezávislost Dagestánu. Aktivně se zapojil do agitační činnosti za tímto účelem a podporoval osoby v Rusku vězněné z důvodu snahy o nezávislost Dagestánu a jejich rodiny. Dále stěžovatel uvedl, že vyznává jiný druh islámu, než je oficiální proud v Dagestánu, za což je také pronásledován.

14. Krajský soud napadeným rozsudkem žalobu zamítl. Podle soudu se ministerstvo namítanými azylovými důvody zabývalo podrobně a jeho závěry jsou plně přezkoumatelné a správné. Soud dodal, že potírání podpory teroristických skupin nelze považovat za pronásledování ve smyslu § 12 zákona o azylu. Soud se ztotožnil i s tím, že ministerstvo blíže nezkoumalo podmínky v ruských věznicích a detailně nehodnotilo další důkazy týkající se možné hrozby pro život a zdraví stěžovatele v Rusku, neboť to by mohlo zakládat pouze nárok na udělení doplňkové ochrany, která však byla u stěžovatele vyloučena. Tyto okolnosti navíc nejsou v příčinné

souvislosti s žádným z taxativně uvedených důvodů pronásledování v § 12 zákona o azylu. Z těchto důvodů soud také pro nadbytečnost neprovedl další důkazy, které podle stěžovatele dokládají nebezpečí nelidského zacházení v Rusku a hrozby pro jeho život.

15. Krajský soud dále poznamenal, že stěžovatel rozšířil azylové důvody u ústního jednání oproti tomu, co uváděl před ministerstvem. Konkrétně nově zmínil svou údajnou politickou činnost týkající se samostatnosti Dagestánu a údajné pronásledování za odlišný způsob vyznávání islámu. Krajský soud se tedy především zabýval tím, zda může tyto nové skutečnosti vzít při svém rozhodování v potaz. Rozhodl o přímé účinnosti čl. 46 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2013/32/EU ze dne 26. června 2013 o společných řízeních pro přiznávání a odnímání statusu mezinárodní ochrany (dále jen „Směrnice“), podle něhož členské státy zajistí, aby účinný opravný prostředek v azylovém řízení obsahoval úplné a ex nunc posouzení jak skutkové, tak právní stránky, včetně případného posouzení potřeby mezinárodní ochrany, a to alespoň v řízeních o opravném prostředku u soudu prvního stupně. Toto ustanovení však vyložil tak, že nebrání aplikaci § 75 odst. 1 soudního řádu správního, podle kterého soud při svém rozhodování vychází ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu. I za aplikace tohoto ustanovení Směrnice platí, že lze vznášet před správním soudem pouze takové nové skutečnosti, které žadatel o mezinárodní ochranu nemohl bez vlastního zavinění uvést již v řízení před správním orgánem. Tento závěr krajský soud opřel o požadavek, aby se hlavní těžiště rozhodování o mezinárodní ochraně nacházelo na prvním stupni čili před ministerstvem, což podle soudu plyne i z preambule Směrnice. Krajský soud tedy uzavřel, že nové skutečnosti vznesené stěžovatelem na jednání před soudem nemůže vzít v potaz.

16. Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku zamítl kasační stížnost stěžovatele. Podle něj není třeba rozhodnout o tom, zda Směrnice byla přímo účinná i na daný případ, neboť i kdyby tomu tak nebylo, tak se standardně uplatní § 75 odst. 1 soudního řádu správního. Nejvyšší správní soud se nicméně ztotožnil i s výkladem čl. 46 odst. 3 Směrnice provedeným krajským soudem. Podle Nejvyššího správního soudu skutečnosti uvedené stěžovatelem při jednání před krajským soudem jsou zcela odlišné od pronásledování popsaného stěžovatelem ve správním řízení. Přitom stěžovatel tato tvrzení bez pochybností mohl uvést již v řízení před ministerstvem, neboť se jedná o skutečnosti, které nenastaly až v průběhu správního řízení, a musely být stěžovateli při podání žádosti o mezinárodní ochranu známy. Neuvedl-li stěžovatel v řízení před správním orgánem posuzujícím jeho žádost všechny relevantní skutečnosti, neumožnil mu je kvalifikovaně posoudit a učinit součástí rozhodnutí, musí nést riziko v podobě zamítavého

rozhodnutí. Povinnost určenou čl. 46 odst. 3 Směrnice nelze podle Nejvyššího správního soudu chápat jako podporu bezdůvodného roztříštění vylíčení skutkového příběhu žadatele o mezinárodní ochranu v různých fázích řízení, včetně přezkumného soudního řízení. Jedná se o opatření, které má zamezit nesprávnému posouzení situace žadatelů ve světle aktuálních poměrů a závažných změn situace v zemi jejich původu či jejich osobních poměrů. Nejvyšší správní soud tedy uzavřel, že i za přímé aplikace čl. 46 odst. 3 Směrnice ve vztahu k možnosti uplatňovat nové skutečnosti platí, že lze vznášet pouze takové, které žadatel o mezinárodní ochranu nemohl uvést již v řízení před správním orgánem bez vlastního zavinění.

II. Argumentace stran

17. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že v případě neudělení mezinárodní ochrany a jeho extradice do Ruska mu skutečně hrozí nebezpečí pro jeho život a zdraví, v podobě mučení a nelidského zacházení a porušení práva na spravedlivý proces. Podle stěžovatele orgány, které rozhodovaly o jeho žádosti o azyl, žádnou reálnou snahu o ověření této obavy nevyvinuly a odmítly provést důkazy prokazující její reálnost a některé důkazy ignorovaly a nevypořádaly se s nimi. Důvodnost jeho obav spočívá v tom, že ruské bezpečnostní složky se domnívají, že má vztah k teroristům. Jeho přátelé, o nichž existovalo shodné podezření, již byli uneseni a zabiti.

18. Podle stěžovatele krajský soud a Nejvyšší správní soud zásadně pochybily zejména v tom, že odmítly posoudit jeho důvody pro udělení azylu s odkazem na skutečnost, že je nesdělil již ve fázi řízení před Ministerstvem vnitra. Podle něj výklad čl. 46 odst. 3 Směrnice je přesně opačný a krajský soud byl nucen přezkoumat i nově vznesené důvody pro udělení azylu. V případě rozporu mezi preambulí a jednotlivými ustanoveními Směrnice je nutno aplikovat závazná ustanovení Směrnice. V tomto kontextu stěžovatel rovněž žádá Ústavní soud o předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské Unie.

19. Stěžovatel dodává, že obvinění vůči jeho osobě ze strany ruských orgánů činných v trestním řízení jsou vykonstruovaná a nemohou sloužit jako podklad pro jeho vydání do Ruska.

20. Stěžovatel také požádal o odložení vykonatelnosti napadeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu.

21. Ministerstvo vnitra navrhlo ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou nebo zamítnout. Uvedlo, že stěžovatel byl v rámci správního řízení poučen o povinnosti poskytovat ministerstvu nezbytnou součinnost a uvádět pravdivé a úplné informace nezbytné pro posouzení jeho žádosti o mezinárodní ochranu. K tomu mu byl ve správním řízení poskytnut dostatečný prostor.

22. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhl, aby byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Poukázal na to, že podstatou jeho rozhodnutí nebyla otázka, zda má stěžovatel skutečné a důvodné obavy o svůj život v případě návratu do Ruska, ale zda stěžovateli svědčí některý z azylově relevantních důvodů uvedených v § 12 zákona o azylu. Takové důvody neshledal. Přitom nemohl s ohledem na § 75 odst. 1 soudního řádu správního přihlížet k novým skutečnostem, které stěžovatel uvedl až v řízení před soudem.

23. Nejvyšší správní soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, případně zamítnout, neboť se nedomnívá, že napadenými rozhodnutími by bylo porušeno nějaké základní právo stěžovatele. Přitom zopakoval důvody z odůvodnění svého rozhodnutí, které ho vedly k zamítnutí kasační stížnosti stěžovatele.

Ač byl stěžovatel vyzván, právo repliky k uvedeným vyjádřením nevyužil.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Obecné principy

24. Jádrem ústavní stížnosti je otázka, zda obecné soudy měly povinnost se meritorně zabývat důvody pro udělení azylu, které stěžovatel uvedl až v řízení před soudem. Konkrétně šlo o jeho údajnou politickou činnost týkající se samostatnosti Dagestánu a údajné pronásledování za odlišný způsob vyznávání islámu. Alespoň první z důvodů je bezpochyby podřaditelný pod možné pronásledování za uplatňování politických práv a svobod podle § 12 písm. a) zákona o azylu. Tímto ustanovením je proveden čl. 43 Listiny, podle kterého Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Ústavní soud se tedy úvodem musí zabývat výkladem čl. 43 Listiny.

25. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 553/06 ze dne 30. 1. 2007 (N 17/44 SbNU 217) se Ústavní soud zabýval otázkou možného porušení čl. 43 Listiny z důvodu neudělení azylu a nedovodil, že by došlo k porušení tohoto článku v tom konkrétním případě. Tento nález však nelze interpretovat tak, že z čl. 43 neplyne žádné subjektivní právo jednotlivce. Ústavní soud v tomto nálezu naopak explicitně řekl, že sice nejde o přirozené právo člověka, ale zároveň z toho neplyne, že by byl čl. 43 Listiny pouze proklamativní a přímo neaplikovatelný, tedy že by se cizinec pronásledovaný za uplatňování politických práv a svobod mohl domáhat politického azylu pouze v rámci zákonné úpravy. Je samozřejmé, že absence přirozenoprávního základu tohoto práva (podle názoru Ústavního soudu vysloveného v citovaném nálezu) nijak nebrání tomu, aby šlo o pozitivně zakotvené ústavní právo. Z citovaného nálezu lze naopak dovodit, že čl. 43 Listiny nelze redukovat na pověstný monolog ústavodárce bez normativního významu.

26. Skutečnost, že z čl. 43 Listiny vyplývá subjektivní právo jednotlivce, poté Ústavní soud potvrdil v nálezu sp. zn. III. ÚS 665/11 ze dne 10. 9. 2013 (N 160/70 SbNU 477), v jehož výroku shledal porušení práva stěžovatele podle čl. 43 Listiny se právní cestou domáhat, aby příslušný orgán veřejné moci o žádosti o azyl rozhodl. Zásadní otázkou tedy je, jaký normativní význam toto ustanovení Listiny má. Tedy zda z něj může cizinec přímo odvodit hmotné subjektivní právo na udělení azylu, pokud je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, či zda jeho normativní význam je jiný.

27. V právě zmíněném nálezu sp. zn. III. ÚS 665/11 Ústavní soud uvedl, že čl. 43 Listiny představuje procesní garanci zásady non-refoulement a že se jím Česká republika zavázala přijímat a zabývat se žádostmi o udělení azylu z důvodu pronásledování za uplatňování politických práv a svobod [body 47 a 53; shodně nález sp. zn. I. ÚS 2211/13 ze dne 18. 6. 2014 (N 124/73 SbNU 879) či stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (ST 37/70 SbNU 619; 262/2013 Sb.), bod 20]. V nyní posuzovaném případě jde také o otázku procesního postupu v řízení o mezinárodní ochraně, konkrétně o to, zda může žadatel uvádět v řízení před soudem nové skutečnosti. Ústavní soud tedy nemusí v rámci této ústavní stížnosti rozhodnout, zda z čl. 43 Listiny vyplývá i hmotné subjektivní právo na udělení azylu. Postačuje určit, že z tohoto ustanovení plynou určité procesní závazky, kterých se může jednotlivec dovolávat i formou ústavní stížnosti.

28. Vzhledem k zmíněné provázanosti řízení o azylu a zásady non-refoulement [viz zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (ST 37/70 SbNU 619; 262/2013 Sb.)], podle které k provedení mezinárodněprávních závazků zakotvujících zásadu non-refoulement slouží primárně řízení o mezinárodní ochraně podle zákona o azylu, je nutno při posuzování této otázky reflektovat i judikaturu ESLP k principu non-refoulement. Ta vyžaduje, aby obavy z porušení lidských práv v cílové zemi při odeslání osoby do jiného státu byly podrobeny pečlivému přezkumu. Podle ESLP z čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“) ve spojení s čl. 3 Úmluvy vyplývá požadavek, aby námitka o reálném nebezpečí porušení ustanovení čl. 3 v případě vyhoštění byla nezávisle a pečlivě prozkoumána [*M. S. S. proti Belgii a Řecku*, rozsudek velkého senátu, 21. 1. 2011, č. 30696/09, § 293; *Diallo proti České republice*, rozsudek, 23. 6. 2011, č. 20493/07, § 74]. Tento požadavek odráží základní princip, že hmotné právo (tedy zákaz refoulement a právo na azyl) musí být účinně chráněno v praxi.

29. Tento požadavek pečlivého prozkoumání relevantních azylových důvodů reflektuje i právo Evropské unie. Z judikatury Soudního dvora Evropské unie vyplývá, že i soudní přezkum rozhodnutí v azylovém řízení musí být „důkladný“ (rozsudek Soudního dvora ze dne 28. 7. 2011 ve věci

C-69/10 *Brahim Samba Diouf proti Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, § 56). Podle čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie má každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, právo na účinné prostředky nápravy před soudem. V azylovém řízení je toto právo implementováno Směrnicí, podle jejíhož čl. 46 odst. 3 musí členské státy zajistit, aby účinný opravný prostředek obsahoval úplné a *ex nunc* posouzení jak skutkové, tak právní stránky, včetně případného posouzení potřeby mezinárodní ochrany, a to alespoň v řízeních o opravném prostředku u soudu prvního stupně. Podle názoru obecných soudů v napadených rozhodnutích toto ustanovení Směrnice však nelze vykládat tak, že by žadatelům o azyl umožňovalo vznášet nové azylové důvody v řízení před soudem. Úkolem Ústavního soudu však není vykládat podústavní právo a evropské směrnice, ale pouze ústavní pořádek. Proto také nepřistoupil k předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie, jak požadoval stěžovatel, neboť tato otázka není v řízení o ústavní stížnosti podstatná. Ústavní soud musí pouze posoudit, zda možnost vznášet nové důvody v azylovém řízení před soudem vyplývá za určitých okolností z ústavního pořádku, či nikoliv.

30. Podle Ústavního soudu správní žaloba proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o neudělení azylu představuje opravný prostředek ve smyslu čl. 13 Úmluvy a čl. 36 odst. 2 Listiny. Z právě uvedených principů z judikatury ESLP a práva Evropské unie vyplývá, že posouzení těchto správních žalob musí být důkladné a pečlivé. Stejný požadavek lze tak dovodit i v rámci procesních závazků vyplývajících z čl. 43 Listiny. Důvodem těchto požadavků kladených na opravné prostředky je potřeba, aby hmotné právo (právo na azyl) bylo skutečně v praxi naplňováno, tedy aby osoby, jimž skutečně hrozí v jejich zemích původu pronásledování, azyl získaly. Odpovídající procesní ochrana čl. 43 Listiny tak zahrnuje i široký a důkladný soudní přezkum odmítnutých žádostí o azyl. Účinnost takového prostředku a obecně efektivita práva na azyl v praxi si za určitých okolností vyžadují připuštění předkládání nových azylových důvodů ve fázi řízení před správním soudem prvního stupně.

31. Napadená usnesení krajského a Nejvyššího správního soudu přednesení nových důvodů umožňují, pouze pokud jde o takové skutečnosti, které žadatel o mezinárodní ochranu nemohl bez vlastní viny uvést již v řízení před ministerstvem, tedy jen takové, které nastaly až v průběhu řízení, či takové, které ve fázi správního řízení nebyly žadateli známy. Podle Ústavního soudu je však nutno zohlednit, že existuje i řada dalších ospravedlnitelných důvodů, proč žadatel o azyl nesdělí všechny relevantní důvody pro udělení azylu již před ministerstvem jako orgánem prvního stupně. Některé z nich uvádí Úřad Vysokého komisaře Organizace spojených národů pro uprchlíky (UNHCR): dotazování při osobním pohovoru se této

skutečnosti netýkalo a konkrétní informaci nezjistilo; osobní pohovor nebyl proveden; žadatel nemusel pochopit relevanci některých skutečností pro žádost o mezinárodní ochranu; trauma, stud nebo jiné zábrany mohly zabránit úplnému ústnímu svědectví při osobním pohovoru (zejména v případě těch, kteří přežili mučení, sexuální násilí či pronásledování z důvodu sexuality); pohlaví tazatele nebo tlumočníka mohlo být pro žadatele zábranou (UNHCR. Improving asylum procedures: Comparative analysis and recommendations for law and practice. Detailed Research on Key Asylum Procedures Directive Provisions March 2010, s. 466). Podle Ústavního soudu jsou všechny tyto důvody opodstatněné ve smyslu, že lze pochopit, proč v některých těchto případech žadatelé o mezinárodní ochranu relevantní azylové skutečnosti sdělí až ve fázi řízení o správní žalobě před soudem.

32. Při posuzování ospravedlnitelnosti pozdního sdělení azylově relevantních skutečností a argumentů je také nutno zohlednit zvláštní zranitelnost žadatelů o mezinárodní ochranu. Žadatel se může nacházet ve zcela jiném kulturním prostředí, po měsících nebezpečné cesty, může být dezorientován a může mít skutečně odůvodněný strach z návratu do země původu. I z těchto důvodů ustálená judikatura ESLP zdůrazňuje, že žadatelé o azyl náleží ke zvlášť znevýhodněné a zranitelné skupině obyvatelstva, která potřebuje zvláštní ochranu (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *M. S. S. proti Belgii a Řecku* ze dne 21. 1. 2011 č. 30696/09, § 251). V řízení o mezinárodní ochraně je pro žadatele v sázce skutečně hodně a jejich zvláštní zranitelnost vyžaduje ze strany všech orgánů posuzujících tyto žádosti citlivý a opatrný přístup. Aby právo na azyl zakotvené v čl. 43 Listiny bylo skutečně efektivní v praxi, nelze z právě uvedených důvodů striktně bezvýjimečně trvat na tom, aby žadatel o azyl všechny relevantní důvody, o kterých v daný moment ví, vznesl již ve správním řízení před ministerstvem.

33. Tyto úvahy týkající se čl. 43 Listiny mají poté shodný dopad i z pohledu práva na účinný prostředek nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy a čl. 36 odst. 2 Listiny proti rozhodnutí ministerstva o zamítnutí žádosti o udělení mezinárodní ochrany. Účinnost tohoto prostředku, jak vyplývá z výše uvedené judikatury ESLP i Soudního dvora Evropské unie, zahrnuje důkladnost přezkumu důvodů svědčících pro přiznání práva na mezinárodní ochranu. Takový prostředek by nebyl účinný, pokud by ignoroval nové skutečnosti, které žadatel z ospravedlnitelných důvodů neuvedl již v řízení před ministerstvem. Pokud tyto důvody jsou ospravedlnitelné, tak v důsledku by takový žadatel mohl být nepřípustně připraven o přiznání hmotného práva (práva na azyl), na které má nárok.

34. Tento závěr o nutnosti za určitých okolností připustit přednesení nových skutečností v opravném prostředku proti rozhodnutí o neudělení azylu není nijak výjimečný z komparativního hlediska. Podle dostupných

informací řada zemí takovou možnost ve fázi řízení před soudem připouští: např. Bulharsko, Finsko, Francie, Německo, Itálie, Spojené království (viz UNHCR. Improving asylum procedures: Comparative analysis and recommendations for law and practice. Detailed Research on Key Asylum Procedures Directive Provisions March 2010, s. 467).

35. Ústavní soud tedy uzavírá, že § 75 odst. 1 soudního řádu správního nelze vykládat způsobem, že v řízení o mezinárodní ochraně lze před soudem vznášet nové důvody výlučně, pouze pokud je žadatel o mezinárodní ochranu nemohl uvést již v řízení před správním orgánem bez vlastního zavinění. Vždy je nutno zohlednit povahu těchto nových skutečností a situaci konkrétního žadatele. Teprve takové posouzení naplní právo na účinný prostředek nápravy, případně i účinnost práva na azyl podle čl. 43 Listiny.

36. Ústavní soud dodává, že § 75 odst. 1 soudního řádu správního, podle kterého je správní soud vázán skutkovým a právním stavem, který tu byl v době rozhodování správního orgánu, tomuto výkladu nebrání, neboť toto pravidlo není bezvýjimečné, jak bylo již opakovaně judikováno [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 605/03 ze dne 2. 6. 2005 (N 114/37 SbNU 475); či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 8. 2010 č. j. 5 Azs 15/2010-76)].

B. Aplikace obecných principů na nyní projednávaný případ

37. Ústavní soud poznamenává, že stěžovatel v průběhu řízení před správním orgánem absolvoval dva osobní pohovory, a měl tedy dostatečnou možnost sdělit již ministerstvu všechny relevantní okolnosti pro udělení azylu. Při těchto pohovorech byl také zastoupen advokátem, což značně snižuje hrozbu toho, že by nevěděl, které skutečnosti z jeho života mohou být relevantní pro udělení azylu. Pro stěžovatele se také jednalo o již třetí azylové řízení na území Evropské unie. Lze tedy důvodně předpokládat, že s azylovou problematikou byl obeznámen mnohem podrobněji ve srovnání s prvotními žadateli o azyl.

38. Stěžovatel je občanem Ruska, tedy kulturně nijak zvlášť vzdálené země. Navíc v Evropské unii s malými přestávkami žije již od roku 2003. V jeho případě tedy nesdělení všech podstatných informací již před správním orgánem nemůže být důsledkem šoku či určitého stupně zmatenosti ze zcela jiného kulturního prostředí, ve kterém by se ocitl po dlouhém, nelehkém a často utajeném cestování, jak tomu může být u některých žadatelů o mezinárodní ochranu například z Afriky nebo střední a východní Asie.

39. Je také nutno vzít v potaz, že důvody, které stěžovatel uvedl nově v řízení před soudem (podpora samostatnosti Dagestánu a odlišný způsob vyznávání islámu), nepředstavují nějaké zvlášť citlivé oblasti, jako například otázky sexuálního násilí, sexuální orientace apod., u kterých by bylo možno pochopit určité zdráhání je zmínit.

40. Ústavní soud tedy v případě stěžovatele neshledává žádné důvody, které by mohly ospravedlnit skutečnost, že stěžovatel zmíněné azylové důvody neuvedl již ve správním řízení před ministerstvem. Nakonec stěžovatel ani nijak přesvědčivě nezdůvodňuje, proč tyto důvody před ministerstvem nezmínil. Tyto skutečnosti v důsledku také vrhají špatné světlo na věrohodnost stěžovatelem nově uvedených důvodů. Ústavní soud však tímto nálezem přehodnotil závěry obecných soudů o nemožnosti vznášet nové azylové důvody v řízení před správním soudem prvního stupně a sám tyto námitky nově zhodnotil a neshledal jako relevantní pro přehodnocení závěru o neposkytnutí azylu stěžovateli.

41. Lze proto uzavřít, že obecné soudy v napadených rozhodnutích neporušily žádné základní právo stěžovatele tím, že odmítly přezkoumat nové důvody pro udělení azylu, které stěžovatel vznesl až v řízení před krajským soudem.

42. Ústavní soud dodává, že námitky stěžovatele vznesené v ústavní stížnosti proti jeho extradici do Ruska nemohou vůbec založit porušení základních práv stěžovatele napadenými rozhodnutími. Otázka extradice totiž nebyla předmětem azylového řízení. Ta byla řešena v řízení o přivolení soudu k extradici stěžovatele. Ústavní soud se tedy v tomto řízení jimi nemohl zabývat. Nakonec námitky stěžovatele vůči extradici již přezkoumal v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2746/13 ze dne 15. 1. 2014 a shledal je zjevně neopodstatněnými. Navíc ještě před vydáním stěžovatele do země původu bude v souladu s čl. 33 ženevské Úmluvy o právním postavení uprchlíků (č. 208/1993 Sb.) a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod posuzována aktuální situace před vydáním Ministerstvem spravedlnosti (srov. stanovisko Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 – viz výše).

43. Rovněž námitky stěžovatele týkající se obavy o jeho život a zdraví nemohly být předmětem zkoumání v napadených rozhodnutích, jak mu v nich bylo dostatečně a přesvědčivě vysvětleno. Jedná se o důvody, které mohly zakládat nárok na doplňkovou ochranu, ze které je však stěžovatel vyloučen (s ohledem na dostatečně vysvětlené závěry obecných soudů o důvodnosti jeho obvinění). Proto mohou nyní představovat maximálně překážky vycestování, které však v azylovém řízení zohledňovány být nemohou a v případě stěžovatele již byly posuzovány v řízení o přivolení k extradici. Ústavní soud je tedy nemůže opakovaně posuzovat v rámci této ústavní stížnosti. Ze stejných důvodů nemohla porušení základních práv stěžovatele založit ta skutečnost, že ministerstvo a soudy v napadených rozhodnutích neprovedly důkazy týkající se této hrozby. I pokud by byla hrozba prokázána, nemohlo by to mít žádný vliv na napadená rozhodnutí, a provedení těchto důkazů by tedy bylo nadbytečné.

44. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl podle § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jako návrh nedůvodný.

45. Návrh stěžovatele, aby byla podle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu odložena vykonatelnost napadeného rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, Ústavní soud odmítl (výrok II). Z dikce citovaného ustanovení je zřejmé, že odložení vykonatelnosti by přicházelo v úvahu jen do doby, než bude rozhodnuto o ústavní stížnosti [nález sp. zn. III. ÚS 681/16 ze dne 15. 3. 2016 (N 45/80 SbNU 555)]. V tuto chvíli by již proto takovýto postup neměl a ani nemohl mít žádné věcné opodstatnění. O návrhu Ústavní soud nerozhodl ani dříve, neboť vzal zejména v potaz sdělení Ministerstva spravedlnosti adresované stěžovateli, že rozhodnutí o povolení jeho vydání nebude učiněno dříve, než pravomocně skončí jeho řízení o mezinárodní ochraně, včetně řízení o ústavní stížnosti.

Č. 67

K aplikaci zásady ne bis in idem v trestním řízení ve státech Evropské unie

I na zastavené trestní stíhání v cizím státu je třeba použít příslušná ustanovení mezinárodních dohod o zamezení dvojího stíhání a rovněž ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu, které bylo jako nové ustanovení začleněno do tohoto procesního předpisu zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Toto ustanovení totiž v návaznosti na čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie, čl. 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody a související judikaturu Soudního dvora Evropské unie přesněji vymezuje, kdy se ve vztahu k rozhodnutím jiných členských států Evropské unie a tzv. přidružených států uplatní důvod nepřípustnosti trestního stíhání spočívající v uplatnění překážky věci rozhodnuté.

V případě stěžovatelky orgány činné v trestním řízení dostatečným způsobem neověřily, zda je trestní stíhání stěžovatelky za dílčí skutky vyjmenované v usnesení o zahájení trestního stíhání přípustné z hlediska ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu. Usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky tedy trpí zásadní vadou, neboť bylo vydáno, aniž by bylo dostatečně posouzeno, zda se v případě v něm vyjmenovaných dílčích skutků nejedná o totožné skutky, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto v SRN ve smyslu relevantní judikatury Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva.

Svým postupem orgány činné v trestním řízení zasáhly do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, což ve svém důsledku vedlo rovněž k porušení zásady *ne bis in idem*, a tedy čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

Při předvolávání stěžovatelky ke svědecké výpovědi u Krajského soudu v Ústí nad Labem mělo být postupováno podle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a to s ohledem na skutečnost, že se stěžovatelka prokazatelně v cizím státě zdržuje a tam jí také bylo zasláno předvolání k soudu. Jestliže tomu tak nebylo a stěžovatelka se na základě předvolání na území České republiky dobrovolně dostavila, zde byla zadržena a posléze i obviněna z předmětných trestných činů, došlo tímto postupem orgánů činných v trestním řízení k porušení jejího základního práva zaručeného čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod, podle kterých je osobní svoboda zaručena a nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 14. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 143/16 ve věci ústavní stížnosti E. U., zastoupené Mgr. et. Bc. Ivou Jónovou, advokátkou, se sídlem Bozděchova 97/2, Ústí nad Labem, proti usnesení Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem ze dne 27. 11. 2015 č. j. 1 KZV 73/2015-34 a usnesení Policejního prezidia České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 26. 10. 2015 ČTS:NPC-1435/TČ-2015-2200E3, kdy bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatelky pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, za účasti Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem a Policejního prezidia České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem ze dne 27. 11. 2015 č. j. 1 KZV 73/2015-34 a usnesením Policejního prezidia České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 26. 10. 2015 ČTS:NPC-1435/TČ-2015-2200E3 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 8 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Proto se obě rozhodnutí ruší.

III. Stěžovatelce se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byl dne 13. 1. 2016 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedených usnesení v její trestní věci, neboť v nich spatřuje porušení svých základních práv garantovaných čl. 5 a 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4 a 90 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1, 2, 3 a 4, čl. 8 odst. 1, 2, 3, čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z obsahu ústavní stížnosti a přiložených listin vyplývá, že stěžovatelka byla dne 26. 10. 2015 zadržena na Krajském soudu v Ústí nad Labem, když se dobrovolně na základě předvolání soudu dostavila ze Spolkové

republiky Německo (dále jen „SRN"), kde již žije trvale více než 23 let, svědčit. Zde byla zadržena Policií České republiky a bylo proti ní zahájeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) a odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, kterého se měla dopustit jako člen organizované skupiny, kdy tato skupina měla od 1. 12. 2013 do 7. 8. 2014 bez povolení vyvážet z České republiky do SRN omamné a psychotropní látky. Stěžovatelka podala v zákonné lhůtě stížnost. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem usnesením ze dne 27. 11. 2015 rozhodlo o zamítnutí stížnosti a dne 28. 11. 2015 bylo rozhodnutí doručeno stěžovatelce.

3. Rozsudkem Okresního soudu v Chemnitz (SRN) sp. zn. 16 Ls 840 Js 15554/14, který nabyl právní moci dne 23. 6. 2015, byla stěžovatelka odsouzena pro zločin dle § 29a zákona o omamných látkách (BtMG), přesněji ve výroku specifikovaný jako „napomáhání k nedovolenému obchodování s omamnými látkami v množství větším než malém v 7 případech vícečinného souběhu ve vícečinném souběhu s nedovoleným držením omamných látek v množství větším než malém". Za to jí byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání dvou let podmíněně odložený, neboť jak bylo odůvodněno, byla poprvé odsouzena k trestu odnětí svobody, který byl podmíněně odložen, silně na ni zapůsobila vyšetřovací vazba, byla si vědoma odpovědnosti za své děti a bylo možno očekávat, že jí toto poslouží jako varování, že i bez působení výkonu trestu nebude již páchat trestné činy. Dále bylo přihlédnuto k tomu, že byla tzv. spolupracující osobou při vyšetřování a plně se ke všemu doznala.

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že orgány činnými v trestním řízení je jí dáváno za vinu opětovně jednání pro drogové delikty, kterých se měla „skupina" dopouštět v období od 1. 12. 2013 do 7. 8. 2014, a to tím, že měli bez příslušných povolení dovážet do SRN omamné a psychotropní látky; tedy je jí dáváno za vinu v podstatě totéž, za co byla již v SRN odsouzena, resp. trestní stíhání bylo pro zbývající drogové delikty zastaveno. Jednání orgánů činných v trestním řízení je tak podle jejího přesvědčení v rozporu se zásadou, že nikoho nelze trestat pro stejný pokračující trestný čin dvakrát. Podle stěžovatelky nejsou v rozsudku Okresního soudu v Chemnitz uvedeny všechny skutky, což je v německém právním řádu možné, neboť státní zástupce trestní stíhání pro zbývající skutky zastavil nařízením ze dne 29. 4. 2015 sp. zn. 840 Js 15554/14, a proto nemůže být znovu pro stejné skutkové jednání obviněna.

5. Dále stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že trestní stíhání bylo zahájeno v rozporu s ustanovením § 44 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Orgány činné v trestním řízení nepostupovaly dle příslušných ustanovení citovaného zákona, ačkoli tak

postupovat měly s ohledem na osvědčený dlouhodobý pobyt stěžovatelky na území cizího státu. Osoba, která se dostaví z cizího státu na území České republiky na základě předvolání, nesmí být trestně stíhána nebo omezena na osobní svobodě pro trestný čin, který spáchala před vstupem na území České republiky. Dle § 44 zákona č. 104/2013 Sb. tedy mělo být umožněno stěžovatelce dobrovolně se vrátit do SRN, protože zadržena, trestně stíhána a umístěna do vazby byla v rozporu se zákonem a mezinárodními předpisy. K samotnému doručování předvolání ke svědecké výpovědi stěžovatelka uvádí, že státní zástupkyni sdělovala krom své adresy v SRN rovněž adresu své matky v České republice pro účely doručení s tím, že jí matka zavolá termín, pokud by jí vzhledem k tomu, že bylo krátce před soudním jednáním, nebylo řádně doručeno v SRN. V České republice bylo předvolání doručováno na adresu matky stěžovatelky do B. a obálka byla vhozena do poštovní schránky bez doručování do vlastních rukou, tedy není možné, aby státní zástupkyně tvrdila, že bylo doručeno stěžovatelce v České republice, a z toho dovozovala, že zde také trvale bydlí. Trvalé bydliště stěžovatelky je pouze fiktivní adresou, kde se fakticky stěžovatelka nezdržuje vzhledem k tomu, že se od svých 15 let zdržuje v SRN.

6. K samotnému usnesení o zahájení trestního stíhání pak stěžovatelka uvádí, že v něm není popsána subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu dle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c) a odst. 4 písm. c) trestního zákoníku, nejedná se o trestný čin a stěžovatelka je stíhána v rozporu se zákonem.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení. Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem uvedla, že mezinárodní předpisy či zákon o mezinárodní justiční spolupráci jsou nepoužitelné v této kauze, neboť se jedná o českou občanku (nikdy neměla státní příslušnost SRN či na průkaze totožnosti vyznačenou adresu pobytu v SRN), s platným občanským průkazem vydaným Českou republikou, v něm uvedenou adresou trvalého pobytu v B., na které si rovněž převzala obsílku k jednání u Krajského soudu v Ústí nad Labem ve věci 50 T 8/2015. Do vyšetřovacího spisu bylo založeno vyjádření státního zástupce a stejnopis zprávy podané státnímu zástupci SRN dne 20. 10. 2014, z nichž je patrno, že tuto informaci si vyžádal formou vyjádření v říjnu 2014 tamní státní zástupce na pracovním setkání v Chemnitz, tato však nemá povahu zavazující listiny ve smyslu § 120 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., zejména vyšly-li najevo nové skutečnosti. Policejní orgán měl k dispozici při zahájení trestního stíhání pravomocný rozsudek Okresního soudu v Chemnitz, z něhož bylo zjištěno, že pro dílčí skutky vyjmenované v usnesení o zahájení trestního stíhání v České republice ze dne

26. 10. 2015 nebyla na území SRN, kde žila se svým manželem, obviněným H. U., stěžovatelka odsouzena. Stěžovatelka byla odsouzena Okresním soudem v Chemnitz za jiné dílčí skutky, které tvoří pouze část protiprávního jednání obviněné tak, jak jsou vymezeny v usnesení ze dne 26. 10. 2015. Z výslechů spolupachatelů, vedených v její trestní věci, vyplývá hlavní organizátorská role obviněné, tato je dokumentována rovněž všemi záznamy telekomunikačního provozu, z nichž je rovněž patrna velká frekvence pobytu obviněné v České republice v bydlišti, které je uvedeno v občanském průkazu jako její trvalé, v B. Pro úplnost účastník dodává, že dne 5. 2. 2016 byla na stěžovatelku podána obžaloba pod zn. 1 KZV 73/2015-62 ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem, věc je tam vedena pod zn. 3T 2/2016.

8. Z vyjádření Policejního prezidia České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, vyplývá, že posuzování skutků, za něž je stěžovatelka stíhána v České republice, ve vztahu ke skutkům, za něž již byla odsouzena v SRN, věnoval pozornost, avšak ve svém vyjádření setrval na stanovisku, že se o totožnost skutků nejedná. Z popsaného jednání v usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky rovněž vyplývá, že se jedná o úmyslné jednání ve smyslu § 15 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. K použití zákona č. 104/2013 Sb. policejní orgán uvedl, že mu nebylo známo, jakým způsobem byla stěžovatelka k hlavnímu líčení u Krajského soudu v Ústí nad Labem jako svědkyně předvolávána ani odkud přicestovala. K tomuto neuvedla u výslechu jako obviněná žádnou námitku. Tuto námitku nevznesla ani její obhájkyně. Policejní orgán vycházel ze skutečnosti, že stěžovatelka je česká státní příslušnice s adresou trvalého pobytu v České republice.

9. Shora uvedená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka možnosti využila a repliku Ústavnímu soudu zaslala, přičemž setrvala na své argumentaci z ústavní stížnosti.

III. Předpoklady projednání ústavní stížnosti

10. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona o Ústavním soudu. V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatelka byla řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a ústavní stížnost je přípustná (75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu); proto Ústavnímu soudu nic nebránilo v projednání věci, a to bez nařízení jednání, neboť by to nevedlo k dalšímu objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Ústavněprávní a mezinárodněprávní aspekty věci a právní posouzení Ústavním soudem

11. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, který není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem nadřízeným obecným soudům a obdobně orgánům veřejné moci a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že tyto nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

12. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že zasahování do rozhodování orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení Ústavní soud považuje, s výjimkou situací mimořádných, za všeobecně nepřípustné, případně nežádoucí [srovnej např. nález sp. zn. III. ÚS 62/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 78/4 SbNU 243), usnesení sp. zn. IV. ÚS 316/99 ze dne 6. 9. 1999, usnesení sp. zn. I. ÚS 486/01 ze dne 11. 12. 2001, usnesení sp. zn. IV. ÚS 213/03 ze dne 21. 11. 2003, usnesení sp. zn. IV. ÚS 262/03 ze dne 30. 6. 2003 a další; všechna rozhodnutí jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]. Možnost ingerence Ústavního soudu do přípravného řízení je pojímána restriktivně, s omezením jen na ta vybočení z hranic podústavního práva, jež jsou povahy extrémní. Jinak řečeno, „kasační intervence má své místo pouze v případech zjevného porušení kogentních ustanovení jednoduchého práva, kdy se postup orgánů činných v trestním řízení zcela vymyká ústavnímu, resp. zákonnému procesněprávnímu rámci a jím založené vady, případně jejich důsledky, nelze v soustavě orgánů činných v trestním řízení, zejména obecných soudů, již nikterak odstranit“ (srovnej usnesení sp. zn. III. ÚS 674/05 ze dne 25. 1. 2006).

13. Zdrženlivost v zásazích proti usnesení o zahájení trestního stíhání Ústavní soud prolomil jen ve zcela mimořádných situacích, pro něž je charakteristická existence zjevné libovůle v rozhodování [srovnej nález sp. zn. III. ÚS 511/02 ze dne 3. 7. 2003 (N 105/30 SbNU 471)]; i zde však Ústavní soud vyložil, že mu nepřísluší jakkoli přezkoumávat po věcné stránce rozhodnutí o zahájení trestního stíhání ve smyslu jeho opodstatněnosti, neboť jde o otázku náležející výlučně do pravomoci příslušných orgánů činných v trestním řízení. S ohledem na zjištěné skutečnosti však dospěl Ústavní soud k závěru, že právě v případě stěžovatelky se jedná o onu „mimořádnost“ opravňující kasační zásah Ústavního soudu.

14. Základní námitkou stěžovatelky je, že orgány činné v trestním řízení porušily zásadu ne bis in idem. Termín *„ne bis in idem“* lze vyložit jako „ne dvakrát v téže záležitosti“, popř. v téže věci. V souvislosti s trestním řízením znamená zákaz opakovaného trestního stíhání nebo potrestání za týž čin. V procesních předpisech má zpravidla povahu překážky věci rozhodnuté *(rei iudicatae)*. Zásadu *ne bis in idem* lze chápat jako jedno ze

základních lidských práv, které je garantováno nejen na ústavní úrovni v jednotlivých státech, ale též na úrovni mezinárodních úmluv o lidských právech a základních svobodách.

15. Smyslem této zásady je, aby nikdo nemohl být nejen odsouzen, ale ani trestně stíhán dvakrát pro totéž. Jakmile je jednou zahájeno stíhání pro skutek, který již byl dříve pravomocně posouzen, dochází k porušení tohoto práva, ledaže by orgány činné v trestním řízení toto stíhání zastavily ihned, jakmile by se dozvěděly o předchozím stíhání pro tutéž věc, a aniž by samotným druhým stíháním vznikla obviněnému škoda (blíže srov. Molek, P. Právo na spravedlivý proces. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 411). Zákaz *ne bis in idem* se vztahuje pouze na stíhání v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu, takže osoba může být pro týž skutek stíhána v jiném státu. Toto omezení je však relativizováno mezi státy Evropské unie (dále jen „EU") díky čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie, zakotvujícímu extrateritorialitu unijní *ne bis in idem* při uplatňování práva Unie v návaznosti na čl. 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody z roku 1985.

16. V našem právním řádu je uvedená zásada výslovně zakotvena v čl. 40 odst. 5 Listiny, podle kterého: „Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby."

17. V mezinárodních dokumentech je pak zakotvena zejména v čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, v čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie a konečně rovněž v čl. 14 odst. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

18. Předpisem podústavního práva, v němž je citovaná zásada konkretizována, je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), a to v jeho ustanovení § 11 odst. 1 písm. f) a odst. 2 písm. a) a b). Dle těchto ustanovení platí, že trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno „proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno" a „trestní stíhání nelze zahájit a, bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno také, bylo-li soudem nebo jiným justičním orgánem členského státu Evropské unie nebo státu přidruženého mezinárodní smlouvou k provádění schengenských předpisů pro týž skutek vydáno rozhodnutí, kterým a) byl osobě pravomocně uložen trest nebo ochranné opatření, které vykonává nebo již vykonala nebo je nelze podle práva tohoto státu vykonat, nebo kterým bylo pravomocně upuštěno od uložení trestu, nebo b) byla osoba pravomocně zproštěna obžaloby, nebo které má účinky pravomocného zastavení trestního stíhání" (s některými výjimkami zde uvedenými). Překážka věci rozhodnuté dle uvedených ustanovení je však sistována v případě dílčích útoků pokračujících trestných činů, kdy

v § 11 odst. 3 trestního řádu je výslovně uvedeno, že „týká-li se důvod uvedený v odstavci 1 nebo 2 jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání".

19. V tomto kontextu je třeba připomenout, že dříve účinné ustanovení trestního řádu ve shodném znění (tehdejší § 11 odst. 2 trestního řádu) bylo předmětem ústavněprávního přezkumu před Ústavním soudem v řízení vedeném pod sp. zn. Pl. ÚS 6/03. V usnesení ze dne 9. 7. 2003 (U 18/30 SbNU 573), jímž příslušný návrh odmítal jako zjevně neopodstatněný, Ústavní soud dospěl k závěru, že „pokud trestní řád umožňuje vést pro zbylé dílčí útoky pokračujícího trestného činu samostatné řízení, v rámci něhož je stíhána osoba, která již byla pro jiné dílčí útoky pokračujícího trestného činu pravomocně odsouzena, nelze v tom spatřovat porušení ústavních zákonů, za předpokladu, že i u těchto zbylých útoků bude v jejich souhrnu splněna (alespoň v minimální míře) podmínka konkrétní společenské nebezpečnosti činu pro společnost. Konkrétní společenská nebezpečnost musí být dána jak u dílčích útoků, o nichž bylo rozhodnuto, tak u dílčích útoků, u nichž má být dále vedeno trestní řízení. Za splnění tohoto předpokladu je ukládání společného trestu za pokračování v trestném činu podle § 37a trestního zákona (umožněné § 11 odst. 2 trestního řádu) dostatečným zajištěním spravedlivého procesu tak, aby v materiálním smyslu nebyla narušena ústavní zásada, že nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen".

20. V nyní posuzovaném případě byla stěžovatelka odsouzena pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Chemnitz pro zločin dle § 29a zákona o omamných látkách (BtMG) a byl jí uložen trest v trvání dvou let jako nezbytný, ale také dostačující trest, a to podmíněně odložený. V uvedeném rozsudku je vyjmenováno osm dílčích skutků, popsaných mimo jiné přesnými daty (v rozmezí od 9. 12. 2013 do 7. 8. 2014) a popisem jednotlivých jednání. V řízení vedeném v České republice pak orgány činné v trestním řízení zahájily napadeným usnesením policejního orgánu trestní stíhání stěžovatelky za celkem jedenáct dílčích skutků (popsaných přesnými daty a jednáním), což odůvodnily tím, že stěžovatelka byla v SRN odsouzena pro část jednání, kterého se měla dopustit v souběžném trestním řízení, a proto nebylo v tomto usnesení rozhodnuto o zahájení trestního stíhání pro ty dílčí skutky, o kterých již bylo rozhodnuto v SRN. Trestní stíhání bylo podle orgánů činných v trestním řízení zahájeno pouze za účast na těch obchodech, pro které nebyla nikde dosud trestně stíhána. Toto konstatování pak zopakoval jak dozorový státní zástupce v usnesení o zamítnutí stížnosti stěžovatelky proti zahájení trestního stíhání, tak i oba soudy, jež rozhodovaly na návrh státního zástupce o vazbě stěžovatelky. Všechny tyto orgány dospěly ke shodnému závěru, že trestní řízení vedené proti stěžovatelce

v České republice je přípustné. K tomu lze jen dodat, že zatímco v popisech skutků německého soudu je kladen důraz na jednání stěžovatelky včetně časového vymezení, usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky na území České republiky ze dne 26. 10. 2015 akcentuje jednání mezi ostatními účastníky trestné činnosti s tím, že stěžovatelka k němu měla poskytnout (ne vždy dostatečně popsanou) součinnost.

21. Ústavní soud se však nemůže s kategorickým závěrem orgánů činných v trestním řízení ztotožnit. Je totiž zřejmé, že orgány rozhodující v České republice vycházely pouze z pravomocného rozsudku Okresního soudu v Chemnitz, zcela se však opomněly zabývat nařízením státního zastupitelství v Chemnitz sp. zn. 840 Js 15554/14 ze dne 29. 4. 2015, jímž bylo dle § 154 odst. 1 trestního řádu (StPO) upuštěno od trestního stíhání stěžovatelky pro následující trestné činy: „Napomáhání v obchodování a v dovozu omamných prostředků v časovém období od konce roku 2013 do srpna 2014, pokud je to ze spisu patrné, avšak pokud to nezahrnuje skutková a právní věta v obžalobě." V odůvodnění rozhodnutí totiž státní zástupce uvedl, že očekávaný trest nebude v souvislosti s činy stíhanými v tomto řízení tak závažný.

22. Ústavní soud nemůže posuzovat, zda policejní orgán neměl (dle jeho vyjádření k ústavní stížnosti) či měl (dle tvrzení stěžovatelky) příslušné rozhodnutí německého státního zástupce k dispozici, objektivně však toto rozhodnutí existuje a je povinností všech rozhodujících orgánů, včetně Ústavního soudu, k němu přihlédnout, a to zejména s ohledem na mezinárodní závazky přijaté Českou republikou.

23. I na zastavené trestní stíhání v cizím státu je totiž třeba použít příslušná ustanovení mezinárodních dohod o zamezení dvojího stíhání a rovněž ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu (citované v bodě 18), které bylo jako nové ustanovení začleněno do tohoto procesního předpisu zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Toto ustanovení totiž v návaznosti na čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie, čl. 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody a související judikaturu Evropského soudního dvora (rozhodnutí ve věcech C-187/01 a C-385/01 *Gözütok* a *Brügge*, C-469/03 *Miraglia*, C-436/04 *Van Esbroeck*, C-467/04 *Gasparini a další*, C-150/05 *Van Straaten*, C-288/05 *Kretzinger*, C-367/05 *Kraaijenbrink*, C-297/07 *Bourquain*, C-491/07 *Turanský*) přesněji vymezuje, kdy se ve vztahu k rozhodnutím jiných členských států EU a tzv. přidružených států uplatní důvod nepřípustnosti trestního stíhání spočívající v uplatnění překážky věci rozhodnuté (viz důvodovou zprávu k tomuto zákonu).

24. Právě Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. 6. 1985, jež byla uzavřena dne 19. 6. 1990, (dále jen „Schengenská prováděcí úmluva") ve své kapitole 3 (čl. 54 až 58) „Zákaz dvojího trestu" hlavě III

„Policie a bezpečnost“ upravuje zákaz dvojího potrestání takto: „Osoba, jejíž trestní stíhání jednou smluvní stranou skončilo pravomocným rozhodnutím, nesmí být pro tentýž skutek stíhána druhou smluvní stranou za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána nebo je právě vykonávána sankce, nebo podle práva smluvní strany, ve které byl rozsudek vynesen, již nemůže být vykonána.“

25. Článek 54 Schengenské prováděcí úmluvy byl blíže vyložen v rozsudku Soudního dvora Evropské unie (dále jen „ESD“) ve spojených věcech *Hüseyin Gozüt k* C-187/01 a *Klaus Brügge* C-385/01 ze dne 11. 2. 2003. ESD se v něm vyjádřil k otázce, zdali rozhodnutím ve smyslu čl. 54 se rozumí pouze rozhodnutí soudní či nikoli.

26. Podle závěru ESD v uvedeném rozsudku se zásada *ne bis in idem* zakotvená v ustanovení čl. 54 vztahuje také na řízení, ve kterém veřejný žalobce členského státu bez součinnosti se soudem v souladu se svou pravomocí zastavil trestní řízení, jestliže obviněný splnil určité povinnosti, zejména zaplatil určitou peněžitou částku určenou veřejným žalobcem, v důsledku čehož je další trestní stíhání nepřípustné, stejně jako v případě postupu ve věci samé v hlavním líčení. Jinými slovy, není nutné pravomocné meritorní rozhodnutí soudu. Jakmile obviněný splní své povinnosti stanovené státním zástupcem, má se za to, že sankce byla pro účely ustanovení čl. 54 vykonána. Používání zásady *ne bis in idem* v oblasti policejní a justiční spolupráce v trestních věcech není dle Schengenské prováděcí úmluvy podmíněno harmonizací nebo aproximací trestního práva členských států. Důsledkem je, že členské státy vzájemně důvěřují svým systémům trestní justice a že každý z nich uznává trestní právo účinné v jiném členském státu, i když by byl výsledek při použití vlastního práva jiný.

27. V rozsudku ESD (velkého senátu) ze dne 27. 5. 2014 ve věci *Zoran Spasic* C-129/14 se soudní dvůr vyjádřil rovněž k otázce pojmu sankce, která „již byla vykonána“ nebo „je právě vykonávána“. Podle jeho závěru zásada *ne bis in idem* zakotvená v ustanovení čl. 54 má nejen zabránit v prostoru svobody, bezpečnosti a práva tomu, aby osoby odsouzené v EU konečným trestním rozsudkem zůstaly nepotrestány, ale rovněž zaručit právní jistotu prostřednictvím respektování konečných rozhodnutí veřejnoprávních orgánů při neexistenci harmonizace nebo sbližování trestněprávních předpisů členských států. ESD uzavřel, že ustanovení čl. 54 je slučitelné s čl. 50 Listiny základních práv Evropské unie, který tuto zásadu zaručuje, a že podmínka stanovená v čl. 54 Schengenské prováděcí úmluvy není splněna, pokud obviněný byl v souladu s právem smluvního státu odsouzen k trestu sestávajícímu ze dvou samostatných částí, a sice trestu odnětí svobody a peněžitému trestu, a vykonán byl pouze peněžitý trest, zatímco druhý trest nebyl vykonán ani není právě vykonáván, ale podle práva členského státu, ve kterém byl rozsudek vynesen, ještě může být vykonán. Uvedené

lze pak vztáhnout i na případy, kdy je právě vykonáván trest odnětí svobody odložený podmíněně na určitou zkušební dobu, která ještě trvá. I zde lze totiž hovořit o vykonávání sankce.

28. Otázkou pojmu „tentýž čin" ve smyslu čl. 54 Schengenské prováděcí úmluvy se ESD blíže zabýval v rozsudku ze dne 9. 3. 2006 ve věci *Van Esbroeck* C-436/04. V něm dospěl k závěru, že relevantním kritériem pro účely uplatnění uvedeného článku je kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněného zájmu. V této konkrétní věci se jednalo o trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu týchž omamných látek stíhané v různých smluvních státech, přičemž ESD uvedl, že je nutno je v zásadě považovat za „tentýž čin" ve smyslu ustanovení čl. 54, avšak konečné posouzení v tomto ohledu přísluší příslušným vnitrostátním orgánům.

29. Otázkou totožnosti skutku (resp. činu) v souvislosti se zásadou *ne bis in idem* se pak rovněž dlouhodobě zabýval ve své judikatuře Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP"). Jeho judikatura však byla v otázce totožnosti činu poznamenána zásadní nejednotností. V úvahu totiž přichází několik možností vymezených dvěma krajními polohami, které lze označit jako *idem factum* a *idem crimen*. Podle první z nich je kritériem pro posouzení totožnosti činu totožnost faktů (tj. totožnost skutku), podle druhé naopak totožnost právní kvalifikace skutku. V únoru roku 2009 pak velký senát ESLP judikaturu sjednotil ve věci *Zolotukhin proti Rusku* (stížnost č. 14939/03). Soud se rozhodl v této otázce převzít nejvyšší přijímaný standard ochrany lidských práv, a přiklonil se tak ke koncepci *idem factum*, podle níž je totožnost činu pro účely posouzení aplikovatelnosti čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod dána tam, kde je dána totožnost nebo alespoň podstatná shoda faktů (tedy jednání pachatele). Pozornost by se tak podle něho měla zaměřit na skutečnost, zda konkrétní relevantní skutkové okolnosti týkající se téhož obviněného jsou neoddělitelně spojeny v čase a místě.

30. Na základě shora uvedeného, zejména s ohledem na závěry ESD a ESLP, je Ústavní soud nucen konstatovat, že v případě stěžovatelky orgány činné v trestním řízení dostatečným způsobem neověřily a ani Ústavnímu soudu neobjasnily, zda je trestní stíhání stěžovatelky za dílčí skutky vyjmenované v usnesení o zahájení trestního stíhání ČTS: NPC-1435/TČ-2015-2200E3 ze dne 26. 10. 2015 přípustné z hlediska ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu. Rozsudek Okresního soudu v Chemnitz, na jehož základě byla stěžovatelka odsouzena za část skutků, a nařízení Státního zastupitelství v Chemnitz o částečném zastavení trestního stíhání stěžovatelky totiž tvoří ucelený komplex pokračující trestné činnosti a takto je k nim třeba přistupovat. Usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky

tedy trpí zásadní vadou, neboť bylo vydáno, aniž by bylo dostatečně posouzeno, zda se v případě v něm vyjmenovaných dílčích skutků nejedená o totožné skutky, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto v SRN ve smyslu shora citované relevantní judikatury ESLP a ESD, a tedy o překážku věci rozhodnuté.

31. Svým postupem pak orgány činné v trestním řízení zasáhly do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny, což ve svém důsledku vedlo rovněž k porušení zásady *ne bis in idem,* a tedy čl. 40 odst. 5 Listiny.

32. Další stěžejní námitkou v ústavní stížnosti je ta, že orgány činné v trestním řízení nepostupovaly ve věci stěžovatelky podle zákona č. 104/2013 Sb., a to s ohledem na skutečnost, že se trvale zdržuje v cizině (SRN).

33. K tomu Ústavní soud uvádí, že jak z listinných materiálů v trestním spisu doložených, tak z tvrzení stěžovatelky je dle jeho názoru dostatečným způsobem prokázáno, že stěžovatelka, ač státní občanka České republiky s trvalým pobytem evidovaným v B., se dlouhodobě zdržuje na území SRN (23 let), kde je provdána a kde se také narodily její čtyři děti. Žádná skutečnost naopak nenasvědčuje tomu, že by byl její pobyt v SRN pouze fiktivní a že by se naopak trvale zdržovala na území České republiky.

34. Obecně doručování do ciziny a předvolání osob z cizího státu upravují ustanovení § 43 a 44 zákona č. 104/2013 Sb. Doručení adresátovi v cizím státu lze provést na základě žádosti o právní pomoc nebo prostřednictvím provozovatele poštovních služeb. Podle § 44 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., pokud je v trestním řízení vedeném v České republice potřebná přítomnost osoby, která se zdržuje v cizím státu, doručí jí justiční orgán předvolání postupem podle tohoto dílu. Přítomnost této osoby v České republice nelze vynucovat hrozbou použití donucovacích prostředků nebo sankce. Dle odstavce 2 pak osoba, která se dostaví z cizího státu na území České republiky na základě předvolání, nesmí být trestně stíhána nebo omezena na osobní svobodě pro trestný čin, který spáchala před vstupem na území České republiky (kromě výjimek zde výslovně uvedených). V případě stěžovatelky je zřejmé, že byla předvolána v řízení probíhajícím před Krajským soudem v Ústí nad Labem, aby se dobrovolně dostavila k podání svědecké výpovědi. Předmětné předvolání jí bylo doručováno na adresu bydliště v SRN, a posléze, po domluvě se soudní úřednicí (nikoli státní zástupkyní, jak mylně uvádí stěžovatelka), rovněž na jí uvedenou adresu její matky. Stěžovatelka pak uposlechla výzvy soudu a k podání svědecké výpovědi se dobrovolně dostavila a poté byla Policií České republiky zadržena a obviněna z předmětné trestné činnosti.

35. Ze znění ustanovení § 44 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb. pak jednoznačně vyplývá, že podmínkou použití citovaného ustanovení není

nějakým způsobem formalizovaný pobyt předvolávané osoby na území cizího státu, ale postačí pouhé „zdržování se". V odstavci 2 citovaného ustanovení je „imunita" osoby, která se z cizího státu dostaví na základě předvolání do České republiky, svého druhu projevem zásady speciality a má zvyšovat pravděpodobnost dobrovolného dostavení se takové osoby za účelem, který je orgány činnými v trestním řízení jasně vymezen a který nelze po dobrovolném dostavení se dotčené osoby dále rozšiřovat.

36. Ústavnímu soudu proto nezbývá než učinit závěr, že při předvolávání stěžovatelky ke svědecké výpovědi u Krajského soudu v Ústí nad Labem mělo být postupováno podle zákona č. 104/2013 Sb., a to s ohledem na skutečnost, že se stěžovatelka prokazatelně v cizím státě zdržuje a tam jí také bylo zasláno předvolání k soudu. Jestliže tomu tak nebylo a stěžovatelka se na základě předvolání na území České republiky dobrovolně dostavila, zde byla zadržena a posléze i obviněna z předmětných trestných činů, došlo tímto postupem orgánů činných v trestním řízení k porušení jejího základního práva zaručeného čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny, podle kterých je osobní svoboda zaručena a nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon.

37. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a obě napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

38. Jde-li o návrh stěžovatelky, aby účastníkům byla uložena povinnost nahradit jí náklady řízení před Ústavním soudem, pak tomuto návrhu Ústavní soud nevyhověl. Podle ustanovení § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu platí, že vzniklé náklady si účastníci a vedlejší účastníci hradí zásadně sami. K postupu podle odstavce 4 citovaného ustanovení, podle kterého Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení, neshledal Ústavní soud v projednávaném případě důvod (a to zejména s ohledem na složitost posuzované problematiky a její mezinárodněprávní souvislosti).

39. O návrhu stěžovatelky, aby Ústavní soud postupoval dle § 39 zákona o Ústavním soudu, nebylo formálně rozhodnuto usnesením, neboť mu Ústavní soud vyhověl fakticky a věc projednal s maximálním urychlením.

Č. 68

K návrhu na zrušení části § 15 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů

1. V případech, kdy státní zástupce vystupuje v rámci přípravného řízení jako strana v řízení před soudem ve smyslu § 12 odst. 6 trestního řádu a je nadán návrhovými oprávněními vůči soudu (zejména ve vztahu k provádění zajišťovacích úkonů podle hlavy čtvrté trestního řádu, včetně návrhů na vzetí do vazby), se zvláštní příslušnost státního zastupitelství uvedená v § 15 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, neaplikuje, neboť se vztahuje toliko k výkonu dozoru podle § 174 trestního řádu. V případech těchto návrhových oprávnění státních zástupců se tak určení příslušnosti soudu řídí obecnou úpravou v trestním řádu (§ 18).

2. Ústavně konformním výkladem § 26 trestního řádu, souladným s čl. 38 odst. 1 Listiny, je nutno dospět k takovému závěru, že pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 trestního řádu, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmto kritériím odpovídá. Ustanoveními § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, tedy napadenými ustanoveními není (a nemůže být) dotčena věcná a místní příslušnost soudů podle trestního řádu; návrhy státních zástupců krajských státních zastupitelství a vrchních státních zastupitelství v přípravném řízení musí v souladu s čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod směřovat vůči okresnímu soudu příslušnému podle § 18 trestního řádu.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Josefa Fialy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/14 ve věci návrhu skupiny poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jejichž jménem jedná poslanec JUDr. Pavel Blažek, Ph.D., na zrušení § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Ministerstva spravedlnosti jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 201/2016 Sb.).

Výrok

Návrh na zrušení § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, se zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. Podáním doručeným Ústavnímu soudu dne 26. 3. 2014 skupina poslanců Poslanecké sněmovny (dále též jen „navrhovatelé“) navrhla Ústavnímu soudu zrušení ustanovení § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „jednací řád“).

2. Navrhovatelé nejsou zcela spokojeni již s procedurou, jakou byla vytvořena poslední podoba napadených ustanovení skrze novelizující vyhlášku č. 4/2014 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „novela č. 4/2014 Sb.“). Tuto novelu podepsala ministryně spravedlnosti dne 2. 1. 2014 ve vládě, které Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru a která podala demisi. Mgr. Marie Benešová jako ministryně v demisi a bez důvěry

neměla legitimitu měnit příslušnost státního zastupitelství. V parlamentní demokracii se vláda, která nemá parlamentní důvěru, má soustředit jen na běžnou a nutnou údržbu státu. Změny v příslušnosti orgánů činných v trestním řízení s dopadem na ústavní právo osob na zákonného soudce do běžné a neodkladné správy nepatří.

3. Dále pak navrhovatelé namítají rozpor s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), dle kterého státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon, a s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), dle kterého státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Státním orgánem je i státní zastupitelství. To má rozsáhlá práva v přípravném řízení trestním, kdy dozoruje činnost policejního orgánu, ale také může samo vyšetřovat některé trestné činy. Je logické, že přípravné trestní řízení, jako prvek vrchnostenské činnosti státu, musí být ovládáno zásadou zákonnosti, kterážto je právě obsažena v uvedených ustanoveních Ústavy a Listiny. Do zásady zákonnosti patří i to, že ve vrchnostenské činnosti nemůže být činný jakýkoliv státní orgán, ale jen orgán příslušný ze zákona, a to z pohledu stanovení věcné i místní příslušnosti. V dané věci je tedy porušen požadavek na to, aby příslušnost státního orgánu byla dána zákonem.

4. Napadená úprava je dle navrhovatelů zároveň obdobně rozporná i s čl. 79 odst. 1 Ústavy, dle kterého ministerstva a jiné správní úřady lze zřídit a jejich působnost stanovit pouze zákonem, a s čl. 80 odst. 2 Ústavy, dle kterého postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon. Navrhovatelé jsou toho názoru, že podmínka zákonnosti zakotvená těmito ustanoveními se nevztahuje pouze na stanovení působnosti státního zastupitelství jako celku, ale i jeho jednotlivých úřadů (orgánů) ve formě jejich příslušnosti. Pokud Ústava nechává určitou úpravu obyčejnému zákonu, je povinností zákonodárce takovou úpravu věcně skutečně provést a nelze ji dále přenechávat podzákonným předpisům, pokud samotná Ústava neumožňuje další přenesení na tyto předpisy.

5. Dále navrhovatelé upozorňují, že pokud Ústava ve svém čl. 79 odst. 3 uvádí, že ministerstva, jiné správní úřady a orgány územní samosprávy mohou na základě a v mezích zákona vydávat právní předpisy, jsou-li k tomu zákonem zmocněny, pak takto vydávané podzákonné předpisy, a tedy i předpisy vydané podle zmocňovacího ustanovení v § 40 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o státním zastupitelství“), nemohou umožnit další, terciární normotvorbu. Napadená ustanovení však tomuto zákazu terciární normotvorby odporují, neboť umožňují, aby byla stanovena příslušnost dozorového státního zastupitelství pouhým spolurozhodnutím vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zástupce. Nejenom tedy, že je,

jak vyloženo výše, v dané věci porušen požadavek na to, aby příslušnost státního orgánu byla dána zákonem, ale dochází dokonce k tomu, že příslušnost není vůbec stanovena normativním právním aktem. Příslušnost jinak daná dle obecných pravidel totiž může být změněna terciární normotvorbou – individuálním rozhodnutím – fakticky spolurozhodnutím vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zástupce. Zároveň nejsou ani dány jasné limity pro toto rozhodnutí – záleží na volné úvaze obou dotčených státních zastupitelství a je dán prostor pro libovůli.

6. Nerespektován byl dle navrhovatelů i čl. 38 odst. 1 Listiny, dle kterého nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Soudem pro přípravné řízení je okresní soud podle sídla státního zastupitelství, které podalo návrh soudu. V případě změny státního zastupitelství v přípravném trestním řízení je ústavně pochybné, že se „automaticky" mění i příslušnost soudu pro rozhodování v přípravném řízení trestním např. o vazbě, odposleších atd. Zákonným soudcem je v přípravném řízení trestním soudce okresního soudu, který působí v obvodu dozorujícího státního zástupce, přičemž právní řád předpokládá, že dozorující státní zástupce bude ze státního zastupitelství, v jehož obvodu se trestný čin stal. Tím, že se změní dozorující státní zastupitelství, změní se i soudce rozhodující o vazbě, což má již ústavní rozměr. Nadto současná situace, kdy státní zastupitelství mohou vyvolat změnu příslušnosti soudu, vytváří i nerovnost „zbraní", neboť obhajoba takovou možnost nemá.

7. Závěrem navrhovatelé odkazují na některé mediálně známé kauzy, např. senátora Jiřího Čunka či bývalého poslance MUDr. Davida Ratha, kdy problematičnost daných ustanovení se jim u nich jeví být patrná.

8. Navrhovatelé mají za to, že pochybnosti vzbuzují i další části jednacího řádu, nicméně s odůvodněním, že se rozhodli napadnout pouze ustanovení nejvíce problematická, navrhují, aby Ústavní soud zrušil jeho ustanovení § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5, a to dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů. Zároveň požádali, aby vzhledem k důležitosti zásady nemožnosti být odňat svému zákonnému soudci byl jejich návrh projednán přednostně.

II. Vyjádření účastníka řízení a *amici curiae*

a) vyjádření Ministerstva spravedlnosti

9. Ministerstvo spravedlnosti k výzvě k vyjádření učiněné dle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, připomenulo, že jednací řád jako takový má oporu v zákonném zmocnění v zákoně o státním zastupitelství. Pokud se jedná o zpochybnění legitimity ministryně spravedlnosti Marie Benešové, v té době členky vlády, která nezískala důvěru Poslanecké

sněmovny, odkázalo na nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/07 (N 20/56 SbNU 207; 66/2010 Sb.), zejména pak na jeho bod 61.

10. Dále pak Ministerstvo spravedlnosti sdělilo, že navrhovatelé přehlíží specifické postavení státního zastupitelství, jemuž Ústava svěřuje v čl. 80 klíčový úkol, kterým je zastupování veřejné žaloby. V tomto ohledu je nutno zdůraznit, že výkon veřejné žaloby pojmově není rozhodováním o (základních) právech osob. Činnost státního zastupitelství se pak pohybuje v dostatečně určitém právním rámci představovaném čl. 80 Ústavy, zákonem o státním zastupitelství, zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a jednacím řádem. Pokud ustanovení § 40 zákona o státním zastupitelství explicitně umožňuje úpravu jednacího řádu vyhláškou, včetně úpravy (nejen místní) příslušnosti jednotlivých státních zastupitelství, zjevně tím není prolomena zásada výkonu veřejné moci v mezích a způsobem, který stanoví zákon.

11. Tvrzení, že napadená ustanovení systémově dávají prostor k libovůli, lze rovněž odmítnout, neboť jakékoliv rozhodování státního zastupitelství se vždy řídí řadou principů a zásad plynoucích z trestního řádu, zákona o státním zastupitelství (viz např. jeho ustanovení § 2 odst. 2), případně z dalších zákonů. Z hlediska formální argumentační korektnosti návrhu lze v tomto bodu zdůraznit, že v ústavně konformně vykládaném právním řádu je pojmově vyloučeno, aby právní úprava obsahovala zmocnění k aplikaci libovůle. Libovůlí judikatura Ústavního soudu rozumí individuální excesy, při kterých právo naopak respektováno není, kdy se rozhodující orgán svými úvahami zcela odpoutá od skutkového či právního stavu. Při interpretaci Ústavy a Listiny, které se navrhovatelé dovolávají, by podzákonná normotvorba v zásadě nebyla možná.

12. Ústavní soud také již uvedl, že ústavní pořádek nezaručuje právo na „zákonného státního zástupce“ (usnesení ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3627/12, dostupné na http://nalus.usoud.cz). V zásadě si lze rovněž představit situaci, kdy soustava státního zastupitelství zčásti nebo zcela nebude kopírovat soustavu (trestních) soudů, resp., kdy státní zastupitelství jako monokratický a centralizovaný orgán nebude vnitřně horizontálně ani vertikálně členěno, tedy otázka místní či věcné příslušnosti a „zákonného státního zástupce“ zcela odpadne, neboť bude jen jedno státní zastupitelství, vždy příslušné. Nikoliv státní zastupitelství, ale jen soudy mají i jednotlivě ústavně chráněné postavení (i co do jednotlivého zákonného soudce). Odkázat je třeba i na usnesení Ústavního soudu, kterými byly námitky směřující proti dosavadní konstrukci místní příslušnosti státního zastupitelství odmítnuty, ačkoliv Ústavní soud měl dostatek prostoru se k problematice vyjádřit (např. usnesení ze dne 23. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 3807/12, ze dne 22. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 3569/12, ze dne 13. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 3906/12, ze dne 26. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 3556/12 a ze dne 19. 2. 2013

sp. zn. II. ÚS 4717/12; dostupná na http://nalus.usoud.cz). Účastník řízení se proto domnívá, že otázku místní příslušnosti státního zastupitelství v přípravném řízení je možno obecně upravit podzákonným právním předpisem, resp., že pro tuto problematiku nelze dovodit výhradu zákona, a to ani v objektivní rovině (nejedná se o postavení ani působnost státního zastupitelství ve smyslu čl. 80 Ústavy), ani s ohledem na výhradu ve vztahu k mezím subjektivních základních práv, neboť otázka místní příslušnosti státního zastupitelství vůbec není způsobilá základní práva zasáhnout (při absenci ústavně zaručeného práva na „zákonného státního zástupce").

13. K tvrzenému rozporu s čl. 79 odst. 1 Ústavy Ministerstvo spravedlnosti uvedlo, že nesouhlasí s podřazením státního zastupitelství pod pojem „správní úřad" ve smyslu uvedeného článku. Ze systematiky naopak plyne, že státní zastupitelství (čl. 80) existuje vedle ministerstev a jiných správních úřadů (čl. 79), tedy nikoliv jako jejich podkategorie, a to i s ohledem na to, že Ústavou svěřený úkol, tedy zastupování veřejné žaloby, se nijak s činností správních úřadů neprolíná. Takto lze poukázat i na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 10. 2011 sp. zn. 2 As 93/2011, dle kterého stěžejním úkolem státního zastupitelství „je zastupování státu veřejnou žalobou v trestním řízení. Z ústavního zakotvení státního zastupitelství lze dovozovat, že se nejedná o správní úřad ve smyslu čl. 79 Ústavy, nýbrž že jde o specifický státní orgán moci výkonné, který je ve specifickém vztahu podřízenosti k Ministerstvu spravedlnosti". Rovněž Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/10 ze dne 28. 6. 2011 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.) uvedl, že státní zastupitelství není součástí moci soudní, zároveň však „není přímou státní správou" (bod 39). Pokud se jedná o tvrzený rozpor s čl. 80 odst. 2 Ústavy, lze opět poukázat na to, že Ústava zřizuje státní zastupitelství jako celek, jako jeden orgán, přičemž jednotlivé složky, které jsou v kontextu zákona o státním zastupitelství označovány jednotlivě jako „ta" státní zastupitelství, citovaným ustanovením předjímány nejsou.

14. Co se týče čl. 79 odst. 3 Ústavy, toto ustanovení svěřuje ministerstvům a jiným správním úřadům pravomoc k vydávání podzákonných právních předpisů, k jejíž realizaci však může dojít jen na základě a v mezích zákona, jsou-li k tomu zákonem zmocněny. Uvedené ustanovení je třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. nález ze dne 21. června 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci státní orgán pohyboval v mezích a na základě zákona *(secundum et intra legem)*, a nikoliv mimo zákon *(praeter legem)*. Ze zmocňovacího ustanovení musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě podrobnější, než stanovuje zákon. Ani v takovém případě však podzákonný právní

předpis nesmí zasahovat do věcí vyhrazených k regulaci toliko zákonem (tzv. výhrada zákona) [srov. nález ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.), nález ze dne 22. října 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.)].

15. Účastník řízení nesouhlasí s tezí, že postupoval *ultra vires*, pokud vydal vyhlášku (v napadeném rozsahu). Z ustanovení § 40 odst. 1 písm. a) zákona o státním zastupitelství jednoznačně plyne zmocnění zákonodárce v rozsahu vydání vyhlášky, kterou se vydává jednací řád státního zastupitelství. Při zdůraznění ústavní koncepce státního zastupitelství jako jednoho celku lze nepochybně považovat vztahy mezi jednotlivými složkami státního zastupitelství (které nejsou ústavně předepsány) za materii způsobilou pro regulaci právě na úrovni jednacího řádu. Lze si obtížně představit racionální postup zákonodárce, který by ministerstvo výslovně zmocnil např. ke zřízení státního zastupitelství s výlučnou působností (srov. § 40 odst. 2 zákona o státním zastupitelství), aniž by umožnil jakkoliv stanovit vyhláškou (jednacím řádem) věcnou či místní příslušnost takového státního zastupitelství (v přípravném řízení), čímž by „výlučnost" takového státního zastupitelství byla prakticky popřena. Rovněž je možno odmítnout tezi, že napadená ustanovení jsou v rozporu se zákazem terciární normotvorby, neboť rozhodnutí na základě nich učiněná nepochybně nejsou normativními právními akty, nýbrž individuálními rozhodnutími, která pojmově představují aplikaci normy v konkrétním případě, nikoliv tvorbu nové normy.

16. Pokud jde o tvrzený rozpor s čl. 38 Listiny, Ministerstvo spravedlnosti se domnívá, že tyto námitky jsou *ultra petitum*, neboť nesměřují proti ustanovením vyhlášky, nýbrž vůči konstrukci § 26 trestního řádu.

17. K individuálním případům zmíněným navrhovateli se Ministerstvo spravedlnosti nehodlá vyjadřovat krom vyslovení pochybnosti, zda v nich byla napadená ustanovení vůbec aplikována, obzvláště pak v případě § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu, kde to lze vyloučit z hlediska časové působnosti.

18. Ministerstvo spravedlnosti s odkazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/13 ze dne 12. 11. 2013 a sp. zn. Pl. ÚS 10/09 ze dne 24. 1. 2012 připomnělo, že Ústavní soud nemusí přistoupit k okamžitému zrušení právního předpisu, pokud zákonodárce sám postupuje v legislativním procesu s cílem napadená ustanovení zrušit či změnit. V dané souvislosti poukázalo na vládní návrh zákona o státním zastupitelství a vládní návrh zákona o změně některých zákonů souvisejících s přijetím zákona o státním zastupitelství, předložené Poslanecké sněmovně v roce 2013 (VI. volební období, tisky č. 1054 a 1055), a sdělilo, že tyto sice byly vládou vzaty zpět (usnesení vlády ze dne 24. 7. 2013 č. 555), avšak že v současné době jsou tyto návrhy zákonů přepracovávány a v souladu s plánem legislativním

prací vlády na rok 2014 se lze domnívat, že by ještě v roce 2014 mohlo dojít k jejich opětovnému předložení, „což by vedlo k řešení dané situace".

19. Závěrem Ministerstvo spravedlnosti navrhlo podaný návrh zamítnout.

b) opatřování dalších vyjádření

20. Veřejná ochránkyně práv k výzvě Ústavního soudu učiněné dle § 69 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., sdělila, že svého práva na vstup do řízení nevyužívá.

21. Ústavní soud též pro účely dle § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyzval k vyjádření Vrchní soud v Olomouci, Vrchní státní zastupitelství v Olomouci, Vrchní soud v Praze, Vrchní státní zastupitelství v Praze, Nejvyšší soud, Nejvyšší státní zastupitelství a Českou advokátní komoru.

c) vyjádření Vrchního soudu v Olomouci

22. Vrchní soud v Olomouci uvedl, že dlouhodobě zastává stanovisko, dle něhož úprava příslušnosti státního zastupitelství by měla být zařazena do zákona o trestním řízení soudním (trestní řád), a věří, že se tato otázka stane součástí diskuse o připravované rekodifikaci trestního řádu. Jinak možnosti reakce na argumenty navrhovatelů blíže nevyužil a toliko krátce sdělil, že v rámci evidenčního senátu jeho trestního úseku nebyla zaznamenána žádná rozhodovací činnost související s napadenými ustanoveními.

d) vyjádření Vrchního státního zastupitelství v Olomouci

23. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci nejprve připomnělo, že příslušnost vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení v nejzávažnějších případech hospodářské kriminality, ale i v typově jiných závažných případech korupčního charakteru byla zavedena vyhláškou č. 311/2000 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění vyhlášky č. 265/1997 Sb. a vyhlášky č. 218/1998 Sb., ode dne 5. 10. 2000. Praktické problémy s postihem těchto typů trestné činnosti ukázaly nezbytnost vyšší míry centralizace a specializace státních zástupců, které bylo možné dosáhnout právě ustavením specializovaných odborů na vrchních státních zastupitelstvích. Původní koncept příslušnosti vrchních státních zastupitelství počítal pouze s tzv. obligatorní příslušností s možností delegace některých trestních věcí, které formálně splňovaly podmínky obligatorní příslušnosti vrchních státních zastupitelství, avšak materiálně se nejednalo o případy mimořádně závažné, právně či skutkově složité, na nižší státní zastupitelství. Tento koncept příslušnosti vrchních státních zastupitelství

k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení v jádru zůstal do dnešního dne v podstatných bodech nezměněn, postupně ale byl modifikován v reakci na praktické poznatky a aplikační problémy.

24. Významnější změnu v konceptu příslušnosti vrchních státních zastupitelství přinesla vyhláška č. 88/2005 Sb., kterou se mění vyhláška č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „novela č. 88/2005 Sb.“) s účinností od 28. 2. 2005. Tou byla vedle tzv. obligatorní příslušnosti vrchních státních zastupitelství (§ 15 odst. 1 a 2) zavedena i tzv. fakultativní příslušnost. Nově bylo umožněno rozhodnout o příslušnosti vrchního státního zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení i v případech tzv. bankovní kriminality či trestné činnosti spáchané ke škodě státu, které nesplňovaly škodní limit stanovený v § 15 odst. 1 písm. a) až c) jednacího řádu, pokud to vyžadovala závažnost, právní či skutková složitost věci. K takové atrakci věci byl (a dosud je) vyžadován předchozí souhlas nejvyššího státního zástupce. Rozhodnutí se vydává formou usnesení.

25. Důvodem novely č. 88/2005 Sb. bylo jednak zjištění, že řada mimořádně závažných či složitých (právně či skutkově) případů nedosahuje škodního limitu, takže se jimi nemohou zabývat specializovaní státní zástupci na vrchních státních zastupitelstvích, ačkoli šlo o případy, které z hlediska *modu operandi*, sofistikovanosti a složitosti provedení či z dalších hledisek byly zcela srovnatelné s případy, které podmínky obligatorní příslušnosti splňovaly. Jednalo se např. o případy některých „zkrachovalých kampeliček“, úvěrových podvodů nebo pyramidových podvodů – tzv. „letadel“ apod., ale také o případy, u nichž není znakem trestného činu „způsobení škody“, nýbrž znak „prospěchu“, případně je vyčíslení škody relativně nízké (nižší než stanovený škodní limit v § 15 jednacího řádu), avšak jedná se o velmi rozsáhlé a složité případy (typicky se jedná o případy manipulací s veřejnými zakázkami v objemu stamilionů či miliard Kč apod.).

26. Další skupinu případů, které vyžadovaly zavedení tzv. fakultativní příslušnosti, představovaly trestní věci, které byly vyloučeny ze společného řízení vedeného původně u vrchního státního zastupitelství pro některý z trestných činů uvedených v § 15 odst. 1 jednacího řádu, přičemž po vyloučení ze společného řízení vyloučený skutek již nesplňoval podmínky obligatorní příslušnosti vrchního státního zastupitelství, a tato vyloučená věc tak musela být postupována nižšímu státnímu zastupitelství, byť jinak byla dána věcná či subjektivní souvislost s původní trestní věcí. Jednalo se zejména o případy vyloučení některého z obviněných k samostatnému řízení pro skutek, který sám o sobě nespadal do příslušnosti vrchního státního

zastupitelství, ale věcně souvisel s původně společně vedenou trestní věcí, nebo o vyloučení některého z několika společně projednávaných a věcně úzce souvisejících skutků k samostatnému řízení. V neposlední řadě se jednalo také o případy, kdy teprve po podání obžaloby, případně po zahájení trestního stíhání vyšel najevo další skutek či trestní odpovědnost dalších osob, u nichž ale nebyly dány podmínky příslušnosti vrchního státního zastupitelství k výkonu dozoru. Docházelo tak k situacím, kdy se po delší době trestního řízení musel s částí kauzy po jejím vyloučení seznamovat nový státní zástupce nižšího státního zastupitelství, který nejenže neměl znalost původní kauzy a důkazní situace, ale neměl ani přehled o vývoji původní trestní kauzy, z níž byla nová trestní věc vyloučena. Zavedení tzv. fakultativní příslušnosti tedy bylo logickým a přirozeným vývojem a reakcí na praktické problémy, které vznikly určitým „vytržením" typově definované části trestních kauz z „běžné" příslušnosti státních zastupitelství, neboť původní úprava byla velmi stručná a dopady související s tímto „vytržením" řešila velmi nedostatečně.

27. Obdobný problém představovaly také případy legalizace výnosů z trestné činnosti či podílnictví, pokud tzv. zdrojovým trestným činem byl některý z trestných činů uvedený v § 15 odst. 1 jednacího řádu. Jeho řešení nicméně přinesla až novela č. 4/2014 Sb. Jedná se o teprve druhou novelu § 15 jednacího řádu za více než 13 let od zavedení příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, kterou byl významnějším způsobem modifikován původní koncept příslušnosti vrchních státních zastupitelství. Také v tomto případě se jednalo o novelu přijatou poté, co byla delší dobu analyzována aplikační praxe a problémy, a jedná se tedy o přirozený vývoj a „evoluční" úpravu konceptu věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství.

28. Novela č. 4/2014 Sb. přinesla dvě hlavní změny. První z nich představuje rozšíření tzv. obligatorní příslušnosti o některé trestné činy související s legalizací výnosů z trestné činnosti, jestliže tzv. zdrojovým trestným činem je některý z trestných činů uvedených v § 15 odstavci 1 jednacího řádu. Zavedení fakultativní příslušnosti novelou č. 88/2005 Sb. totiž nevyřešilo problémy s takovouto trestnou činností, neboť podmínky atrakce věci s tzv. fakultativní příslušností (nyní § 15 odst. 5 jednacího řádu) na tyto případy zpravidla nedopadaly; u těchto trestných činů bylo možné fakticky buď vést společné řízení s tzv. zdrojovým trestným činem (což však v praxi přinášelo mnoho problémů, včetně prodlužování trestního řízení z důvodu nutnosti provádět dokazování přesahující potřeby tzv. zdrojového trestného činu), anebo poznatek předat k výkonu dozoru nižšímu státnímu zastupitelství, které však nemělo znalost tzv. zdrojové kauzy, která byla mnohdy pro úspěšnost trestního řízení klíčová.

29. Druhou změnu představuje § 15 odst. 3 věta druhá jednacího řádu umožňující atrakci věci, u níž po jejím vyloučení ze společného řízení vedeného u vrchního státního zastupitelství není dána věcná příslušnost podle § 15 odst. 1 nebo 2 jednacího řádu. Ani tato změna není ničím novým a jedná se jen o upřesnění dřívějších postupů, resp. o odstranění některých aplikačních problémů. V některých případech nebylo možné ustanovení o tzv. fakultativní příslušnosti zavedené novelou č. 88/2005 Sb. aplikovat a trestní věc musela být po jejím vyloučení ze společného řízení postoupena nižšímu státnímu zastupitelství k dalšímu výkonu dozoru se všemi negativními důsledky, které již byly popsány výše. Týkalo se to zejména případů, u nichž zákonným znakem trestného činu nebylo způsobení škody (ustanovení § 15 odst. 4, nyní odst. 5 jednacího řádu o tzv. fakultativní příslušnosti totiž v obou alternativách obsahuje vždy znak způsobení škody, a proto u trestných činů, jejichž znakem není způsobení škody, jeho aplikace nepřipadá v úvahu, resp. byla by problematická), ale u nichž přitom byla dána úzká věcná souvislost s původní trestní kauzou (a s tím spojená otázka použití stejného okruhu důkazů, potřeba koordinovat trestní řízení, případně potřeba zajistit utajení konání trestního řízení, pokud jsou v něm nasazeny operativně pátrací prostředky apod.), přičemž právě potřeba zajistit výkon dozoru u stejného státního zastupitelství byla v takových trestních věcech esenciální podmínkou dosažení účelu trestního řízení, a to mnohdy v obou trestních věcech (tj. v původní společné věci i ve věci vyloučené). Typově se jednalo především o případy korupčního charakteru či případy s výrazným korupčním prvkem (zejména případy manipulací s veřejnými zakázkami, ale i případy úniků informací z trestních spisů, nezákonného ovlivňování trestních řízení apod.) a dále šlo o případy související s legalizací výnosů z trestné činnosti. Vznikala tak situace, kdy v některých případech bylo možné po vyloučení věci ze společného řízení rozhodnout o tzv. atrakci věci podle § 15 odst. 4 (nyní odst. 5) jednacího řádu a v takové věci mohl být i nadále vykonáván dozor na vrchním státním zastupitelství, zatímco v jiných případech takový postup možný nebyl a vyloučená trestní věc musela být postoupena nižšímu státnímu zastupitelství. Na problematiku výnosů z trestné činnosti reagovala novela č. 4/2014 Sb. rozšířením obligatorní věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství o § 15 odst. 2 jednacího řádu. Na problémy s nemožností vykonávat dozor po vyloučení části trestní věci ze společného řízení u některých trestných činů pak tatáž novela reagovala zavedením možnosti rozhodnout o atrakci věci podle § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu.

30. O atrakci se rozhoduje usnesením, k němuž musí dát předchozí souhlas nejvyšší státní zástupce. Zákon výslovně neuvádí, jaká kritéria je třeba brát při rozhodování o atrakci v úvahu. Analogicky lze v tomto směru nepochybně aplikovat § 15 odst. 5 jednacího řádu, kde jsou uvedena

kritéria závažnosti, skutkové či právní složitosti, ale mohou být nepochybně zohledněna i některá další kritéria, jako je hospodárnost trestního řízení, potřeba koordinace postupu ve více trestních věcech, potřeba čerpat ze stejného okruhu důkazů, potřeba zajistit vzájemnou informovanost o souvisejících kauzách, včetně potřeby zajistit konspirativnost související trestní věci, v níž jsou nasazeny operativně pátrací prostředky atd. (kritéria atrakce věci podle § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu jsou tedy širší než u atrakce věci z důvodu tzv. fakultativní příslušnosti podle § 15 odst. 5 jednacího řádu).

31. Jak je z uvedeného zřejmé, ustanovení § 15 odst. 5 jednacího řádu do něj bylo vloženo již v roce 2005 a je aplikováno bez jakýchkoli problémů v soudní praxi již 9 let. Ustanovení § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu je sice novým institutem, nicméně toto ustanovení pouze řešilo dílčí „nerovnost“, kdy u některých případů vyloučených ze společného řízení, u nichž nadále nebyly dány podmínky § 15 odst. 1 jednacího řádu, bylo možné i po jejich vyloučení konat dozor na vrchním státním zastupitelství, neboť bylo možné rozhodnout o jejich atrakci podle § 15 odst. 4 (nyní podle § 15 odst. 5) jednacího řádu, zatímco u jiných případů rozhodnutí o atrakci možné vydat nebylo. V obou případech se jednalo o postupnou úpravu konceptu příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, která vždy reagovala na aplikační problémy a poznatky z praxe, o čemž svědčí i to, že za více než 13 let došlo pouze ke dvěma zásadnějším novelám § 15 jednacího řádu, přičemž všem novelám předcházelo několik let zpracovávání poznatků z praxe a podrobná vnitřní diskuse přinejmenším v soustavě státního zastupitelství a nejednalo se o nahodilé, *ad hoc* prováděné změny.

32. K namítanému rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny pak Vrchní státní zastupitelství v Olomouci uvedlo, že v obecné rovině nelze s bezvýjimečným určováním příslušnosti pouze jen zákonnými ustanoveními souhlasit. Standardně je možné uplatňovat výjimky ze zákona individuálními rozhodnutími, kdy s tímto je počítáno již pro přípravu právních předpisů v čl. 50 odst. 2 legislativních pravidel vlády, kde je uvedeno, že „ve zmocnění k povolování výjimek ze zákona musí být vymezen orgán, který je oprávněn výjimky povolovat, v kterých věcech a v jakém rozsahu může výjimky povolovat a jakými základními kritérii se při rozhodování o výjimkách má řídit“. Z § 15 odst. 5 jednacího řádu je zřejmé, že předmětné ustanovení obsahuje určení orgánu, který o výjimce rozhoduje, ve kterých věcech, je seznatelný i rozsah takového rozhodnutí a též i omezující kritéria (limity) pro rozhodování o určení příslušnosti (závažnost, skutková či právní složitost věci). Zde je třeba uvést, že i shora citovaný čl. 50 odst. 2 legislativních pravidel vlády požaduje vymezení toliko základních kritérií pro rozhodování. Určení základních kritérií pro rozhodování podle

§ 15 odst. 5 jednacího řádu je tak zcela dostatečné. Obdobně tak v § 15 odst. 3 větě druhé jednacího řádu jsou obsaženy základní parametry předpokládané čl. 50 odst. 2 legislativních pravidel vlády, a to určení orgánu, který o výjimce rozhoduje, ve kterých věcech, a je seznatelný i rozsah takového rozhodnutí. V činnosti státního zastupitelství se uplatňuje praxe, že i při rozhodování podle tohoto ustanovení se berou do úvahy kritéria závažnosti a skutkové a právní složitosti věci.

33. Co se týče odkazu navrhovatelů na čl. 79 odst. 1, čl. 80 odst. 2 a čl. 79 odst. 3 Ústavy, je třeba na prvém místě uvést, že skupina poslanců ve vztahu ke stanovování působnosti státního zastupitelství odkazuje na čl. 79 odst. 1 Ústavy zcela nedůvodně, neboť státní zastupitelství nelze řadit ani mezi ministerstva, ani mezi jiné správní úřady, kdy v tomto směru lze odkázat na judikaturu Nejvyššího správního soudu (viz rozsudek ze dne 27. 10. 2005 sp. zn. 6 As 58/2004) i literaturu (Suchánek, R. in Bahýľová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha : Linde, 2010, str. 944). Postavení státního zastupitelství jako zvláštního orgánu (orgánu *sui generis*) na pomezí moci výkonné a soudní je většinově v odborné veřejnosti přijímáno, a to včetně vrcholných soudních instancí (viz i nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 17/10 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 6. 2012 sp. zn. 1 As 51/2012). Na státní zastupitelství se čl. 79 odst. 1 Ústavy nemůže vztahovat ani z toho důvodu, že státní zastupitelství má svoji vlastní právní úpravu na ústavní úrovni v čl. 80 odst. 2 Ústavy, která výslovně a úplně upravuje pro státní zastupitelství totéž, co je v obecné rovině pro ministerstva a jiné správní úřady upraveno v čl. 79 odst. 1 Ústavy.

34. Dále nelze, tak jak to činí skupina poslanců ve svém návrhu, ztotožňovat ústavní pravidlo, že postavení a působnost státního zastupitelství musí být stanovena zákonem, i na stanovení příslušnosti jednotlivých státních zastupitelství. Působnost je institut hmotného práva a je jí třeba rozumět okruh úkolů, které jsou orgánu veřejné moci stanoveny. Pravomocí jsou pak prostředky svěřené orgánu veřejné moci k realizaci působnosti. Příslušností je vymezení rozsahu působnosti mezi jednotlivými státními zastupitelstvími navzájem, a jedná se tedy o institut procesní. Nelze ztotožňovat instituty působnosti a příslušnosti státního zastupitelství (byť na sebe samozřejmě navazují), neboť mají rozdílný obsah a jejich vztah není ani vzájemně podřazující se. Postavením státního zastupitelství se pak rozumí právní zakotvení státního zastupitelství v systému orgánů veřejné moci se zřetelem na jeho význam, vliv a pozici mezi takovými orgány, včetně vztahu k nim. Příslušnost tak není možné z hlediska jazykového výkladu čl. 80 odst. 2 Ústavy podřadit ani pod postavení, ani pod působnost státního zastupitelství, a to ani rozšiřujícím výkladem tohoto ustanovení.

35. Ustanovení čl. 80 odst. 2 Ústavy je naplňováno zákonem o státním zastupitelství, který upravuje postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství a další (viz § 1 odst. 2 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství). Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 14/2002 Sb., stanoví, že státní zastupitelství je soustava úřadů státu, přičemž působnost státního zastupitelství je v obecné rovině uvedena v § 4 zákona o státním zastupitelství a v konkrétnu v řadě dalších zákonů [zejména trestním řádu, zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jiných]. Tedy v tomto smyslu je čl. 80 odst. 2 Ústavy plně respektován. Ustanovení § 40 odst. 2 zákona o státním zastupitelství pak obsahuje zákonné zmocnění, od kterého je odvozena i existence § 15 jednacího řádu.

36. Zde je třeba poukázat na určité rozdíly mezi úpravou příslušnosti na úrovni soudů a úpravou příslušnosti na úrovni státního zastupitelství. Ustanovení čl. 80 odst. 2 Ústavy stanoví, že postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon, přičemž na ústavní úrovni není ustanovení, které by stanovilo povinnost i příslušnost státního zastupitelství upravit zákonem. Ve vztahu k soudům je třeba ale odkázat nejen na čl. 91 odst. 2 Ústavy, dle kterého působnost a organizaci soudů stanoví zákon, ale též i na čl. 38 odst. 1 větu druhou Listiny, který stanoví, že příslušnost soudu i soudce stanoví zákon, což představuje požadavek na jednoznačné, přesné určení soudu, do jehož působnosti konkrétní věc, která má být předmětem soudního rozhodování, náleží (Kocourek, J. a Záruba, J. Zákon o soudech a soudcích, Zákon o státním zastupitelství. Komentář. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha : C. H. Beck, 2004, str. 175).

37. Obdobně je možné odkázat na nález Ústavního soudu ze dne 3. 10. 1996 sp. zn. III. ÚS 105/95 (N 91/6 SbNU 171), ve kterém Ústavní soud dospěl k závěru, že nikoli ve všech případech, kdy ústavněprávní normy odkazují na zákon, je vyloučena bližší úprava nižšími normativními akty; tak je tomu pouze tehdy, kdy ústavní zákon takovou úpravu vyhrazuje výslovně pouze zákonu. Při provedení srovnání je pak zřejmé, že zatímco např. čl. 79 odst. 1 Ústavy stanoví možnost určit působnost ministerstva nebo jiného správního orgánu „pouze zákonem“, ve vztahu ke státnímu zastupitelství takto striktní pravidlo stanoveno není. Argumentace zvolená v návrhu skupiny poslanců směřuje ke konstituování práva na „zákonného státního zástupce“ obdobně, jak z čl. 38 Listiny vyplývá zásada zákonného soudce. Takové právo však Listina negarantuje (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3627/12).

38. Dále nelze souhlasit s tezí skupiny poslanců, že oprávnění vrchního státního zástupce a nejvyššího státního zástupce umožňuje manipulace

a přesouvání konkrétních trestních kauz. Individuální rozhodování o příslušnosti je jak na úrovni soudů, tak i státních zastupitelství standardním postupem (viz např. § 25 trestního řádu nebo § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství), kdy při splnění právním předpisem daných důvodů a formy takového postupu jde o postup v souladu s právem.

39. K tvrzenému rozporu s čl. 38 Listiny Vrchní státní zastupitelství v Olomouci uvedlo, že navrhovatelé nenapadají ústavní konformitu § 26 trestního řádu, a naopak napadají taková ustanovení, která se sama o sobě určování příslušnosti soudu netýkají. Napadená ustanovení řeší výlučně určování věcné a místní příslušnosti vrchních státních zastupitelství (resp. státního zástupce u nich činného) k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Celý § 15 jednacího řádu obsahuje organizační právní normy vztahující se k určování příslušnosti státního zastupitelství, nikoliv k určování příslušnosti soudů v přípravném řízení. Možná ovšem navrhovatelé nenapadají § 26 trestního řádu záměrně proto, že v již zmiňovaném usnesení sp. zn. IV. ÚS 3627/12 o něm Ústavní soud uvedl, že toto ustanovení obsahuje jednoznačné a obecné pravidlo, které zajišťuje pevné a předvídatelné rozdělení agendy mezi věcně příslušné soudy.

40. Pokud jde o navrhovateli zmiňované konkrétní kauzy, Vrchní státní zastupitelství v Olomouci má za to, že se nejedná o případy, kdy by bylo aplikováno některé z ustanovení, která návrh napadá. Není tak zřejmá jejich souvislost s projednávanou věcí.

e) vyjádření Vrchního soudu v Praze

41. Vrchní soud v Praze sdělil, že nepovažuje za vhodné se ve věci vyjadřovat s ohledem na to, aby nepředjímal své závěry v trestní věci bývalého poslance MUDr. Davida Ratha, která by se k němu na základě opravného prostředku mohla dostat.

f) vyjádření Vrchního státního zastupitelství v Praze

42. Vrchní státní zastupitelství v Praze nejprve sdělilo, že navrhovatelé nesprávně deklarují dopad novely č. 4/2014 Sb. Z napadených ustanovení tato novelizace vnesla do jednacího řádu toliko druhou větu v § 15 odst. 3. Napadené znění § 15 odst. 5 jednacího řádu do něj bylo (tehdy jako odstavec 4) doplněno s účinností od 1. 10. 2005 novelou č. 88/2005 Sb. za působení ministra spravedlnosti JUDr. Pavla Němce, a jednací řád ho tak obsahuje devátým rokem. Jednací řád byl přitom v mezidobí opakovaně novelizován, a to vyhláškami č. 252/2007 Sb. (za ministra JUDr. Jiřího Pospíšila), č. 7/2010 Sb. (za ministryně JUDr. Daniely Kovářové) a č. 462/2011 Sb. (za ministra JUDr. Jiřího Pospíšila). Ani následující ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Blažek, Ph.D., ustanovení § 15 odst. 5 jednacího řádu během svého ročního výkonu funkce zjevně neshledal neústavním. Lze tak připomenout nález

Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 24/10 (N 52/60 SbNU 625; 94/2011 Sb.), ve kterém Ústavní soud v situaci, kdy skupina navrhovatelů byla složena zejména ze zástupců politických stran podílejících se na výkonu vládní moci, kteří se svým souhlasným hlasováním na přijetí napadené právní úpravy přímo podíleli, naznačil, že v budoucnu by mohly být takové návrhy odmítány.

43. Napadená ustanovení jednacího řádu pak dle Vrchního státního zastupitelství v Praze odpovídají ústavněprávním nárokům, neboť čl. 80 Ústavy v souladu s vůlí ústavodárce obsahuje odkaz na zákonnou úpravu, kterou je zákon o státním zastupitelství, v němž pak zákonodárce předpokládá v jeho ustanovení § 40 prováděcí vyhlášku Ministerstva spravedlnosti, upravující odchylky z místní a věcné působnosti jednotlivých státních zastupitelství. V případě, že je Ministerstvo spravedlnosti oprávněno na základě legálního zmocnění upravit kromě místní i věcnou působnost ve smyslu § 15 jednacího řádu, jeví se výklad ustanovení tzv. fakultativní příslušnosti vrchního státního zastupitelství jako ústavně konformní a v souladu se zákonem o státním zastupitelství, a to s přihlédnutím k procesním zárukám, které tento institut obsahuje.

44. Navrhovatelé se v popisu procesních podmínek pro aplikaci napadených ustanovení jednacího řádu omezují na „pouhé spolurozhodnutí vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zástupce“. V této souvislosti je zapotřebí upozornit na nutnost splnění materiálních podmínek pro návrhem napadený postup. Zejména jde o podmínky stanovené v § 15 odst. 3 jednacího řádu (tzn. vyloučení trestní věci z věci doposud dozorované státním zástupcem vrchního státního zastupitelství, tedy spadající do jeho obligatorní příslušnosti) či v § 15 odst. 5 jednacího řádu (včetně závažnosti nebo skutkové či právní složitosti věci). Procesními podmínkami jsou pak souhlas nejvyššího státního zástupce a dále rozhodnutí ve formě usnesení k uvedenému postupu, přičemž, ačkoli není možná stížnost proti uvedeným rozhodnutím, mohou být taková usnesení ve světle shora popsaných stanovených podmínek stižena nezákonností či nicotností.

45. Takový mechanismus, který za splnění určitých, právním předpisem stanovených podmínek umožňuje výjimku, a to na základě zákonného a odůvodněného rozhodnutí, není vybočením z principu právního státu, včetně jeho zásady legální licence. Napadený institut je nutno vnímat nikoliv jako fakultativní působnost, nýbrž jako fakultativní příslušnost v konkrétních trestních věcech, neboť návrhem napadené procesní instituty lze aplikovat toliko za splnění podmínek, které je možno posoudit jen v konkrétní trestní věci. Napadená ustanovení jednacího řádu jsou formulována jasně a při logicky nutné míře určité obecnosti, na druhou stranu ale dostatečně konkrétně, aby z nich bylo jednoznačně zřejmé, který orgán je

povolán k určení příslušnosti státního zastupitelství k výkonu dozoru nad přípravným řízením, jaký je rozsah takovéhoto určení a za jakých podmínek lze příslušnost takto stanovit.

46. V daných souvislostech je třeba současně vnímat i celkový kontext a smysl § 15 jednacího řádu. Zde stanovená zvláštní příslušnost vrchních státních zastupitelství k dozoru nad přípravným řízením byla spojena se vznikem odborů závažné hospodářské a finanční kriminality u těchto státních zastupitelství, což bylo důsledkem společenské poptávky po vytvoření nástroje k účinnějšímu boji s tímto druhem trestné činnosti. Do vytvoření zmíněných odborů byly vynaloženy nemalé finanční prostředky ze státního rozpočtu a jejich státní zástupci jsou v daných oblastech vysokými specialisty. Jejich cílem je ve složitých a rozsáhlých trestních věcech odbřemenit jinak příslušným státním zastupitelstvím. Tato skutečnost je spojena i s požadavkem na ekonomičnost řízení, což je zřejmé zejména z napadené druhé věty § 15 odst. 3 jednacího řádu. Zde předjímané věci vypadají typově tak, že mnohdy po velice dlouhém a složitém přípravném řízení vedeném u vrchních státních zastupitelství by měla nastat situace, že část stíhaného jednání by měl převzít nový státní zástupce a nový policejní orgán. To by logicky znamenalo mj. nutnost studia spisu a s tím spojené další prodloužení přípravného řízení. Dokončení přípravného řízení u vrchních státních zastupitelství i za nesplnění podmínek podle § 15 odst. 1 a 2 jednacího řádu je tak v těchto případech promítnutím zásady urychleného projednávání trestních věcí podle § 2 odst. 4 trestního řádu a ve svých důsledcích je ve prospěch obviněných. Jen pro dokreslení lze poukázat i na to, že obdobnou míru obecnosti jako napadená ustanovení jednacího řádu mají i kritéria odnětí a přikázání věci mezi soudy podle § 25 trestního řádu nebo § 23 odst. 1 trestního řádu, použitelná pro státní zastupitelství *per analogiam*.

47. K tvrzenému rozporu s čl. 79 odst. 1 a čl. 80 odst. 2 Ústavy Vrchní státní zastupitelství v Praze uvádí, že úvahy v tom směru, že lze státní zastupitelství podřadit pod pojem „správní úřad“ je třeba odmítnout, když nepochybně není ani ministerstvem. Státní zastupitelství není nadáno pravomocí vydávat v rámci své působnosti správní rozhodnutí a jimi rozhodovat o právech a povinnostech. Oporu pro tento názor lze najít i v (blíže neoznačeném) komentáři k Ústavě, kde se mimo jiné uvádí, že „čl. 79 je umístěn v hlavě třetí Ústavy, která je věnována moci výkonné, lze proto předpokládat, že z hlediska ústavního jsou ‚správními úřady‘ míněny úřady státní, které vykonávají státní správu, tedy ‚organizační složky státu‘ ve smyslu zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích“. Rovněž Nejvyšší správní soud nepovažuje státní zastupitelství za správní úřad (viz jeho rozsudek č. j. 6 As 58/2004-45). Pokud čl. 80 odst. 2 Ústavy stanoví, že postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon, pak tím nelze rozumět současně i povinnost

zákonem stanovit též příslušnost státního zastupitelství. Pokud by to bylo záměrem zákonodárce, jistě by postupoval stejně jako u soudů, kde je třeba ale odkázat na čl. 38 odst. 1 větu druhou Listiny, kde je uvedeno, že příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Tomu odpovídá i obsah usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3627/12, dle kterého „právo na zákonného státního zástupce Listina negarantuje, přičemž článek 38 odst. 1 Listiny nelze vykládat natolik extenzivně, že by jím poskytnuté záruky byly rozšířeny i ve vztahu ke státnímu zástupci, a to z důvodu odlišnosti postavení státního zástupce v trestním řízení, jež má nejudiciální charakter. Státní zastupitelství není orgánem, který – stoje nad procesními stranami – autoritativně a definitivně rozhoduje o vině a trestu obviněného, ale jakožto strana v trestním řízení".

48. K ustanovení čl. 79 odst. 3 Ústavy Vrchní státní zastupitelství v Praze uvedlo, že nelze ztotožňovat instituty působnosti a příslušnosti státního zastupitelství, neboť mají rozdílný obsah. Působnost je institut hmotného práva. Pravomocí jsou pak prostředky svěřené státnímu zastupitelství právě k realizaci jeho působnosti. Ve své judikatuře (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 566/12, II. ÚS 3935/12, II. ÚS 445/13 či I. ÚS 455/13; dostupná na http://nalus.usoud.cz) Ústavní soud dospěl k závěru, že dle § 26 trestního řádu má státní zástupce vrchního státního zastupitelství v rámci své místní působnosti ohledně výběru procesního soudu, resp. soudce okresního soudu, k podání návrhu v přípravném řízení na výběr. Napadaná znění odpovídají standardním právním úpravám o individuálním rozhodování o příslušnosti (např. § 25 trestního řádu, § 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství).

49. Co se týče tvrzeného rozporu s čl. 38 Listiny, Vrchní státní zastupitelství v Praze má za to, že napadená ustanovení neřeší určování příslušnosti soudu pro přípravné řízení ani příslušnosti soudů obecně. Meritum řešeného problému je tak třeba hledat spíše v ustanovení § 26 trestního řádu. Příslušnost soudu není zakládána jednacím řádem, který je v daném kontextu pouze jakýmsi technickým mezičlánkem, nýbrž trestním řádem. Případnou namítanou neústavnost by tak nepřinášel jednací řád, ale řád trestní. Ústavností předmětného § 26 trestního řádu se ovšem Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti již zabýval. Je možno odkázat na usnesení sp. zn. IV. ÚS 3627/12 a sp. zn. III. ÚS 1033/07.

50. Co se týče konkrétních trestních věcí zmiňovaných v návrhu, žádné z nich se znění napadených ustanovení § 15 jednacího řádu nedotýkalo.

51. Z uvedených důvodů má Vrchní státní zastupitelství v Praze za to, že podaný návrh není důvodný.

g) vyjádření Nejvyššího soudu

52. Nejvyšší soud – jeho trestní kolegium – s podaným návrhem souhlasí, a to s ohledem na čl. 38 odst. 1 Listiny. I když z praxe zatím nemá

signalizovánu potřebu řešit tuto otázku nějakým sjednocujícím instrumentem, z principiálního hlediska nelze než dospět k závěru, že obě napadená ustanovení umožňují při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení změnit příslušnost státního zastupitelství, čímž jsou s uvedeným ustanovením ústavního pořádku v kolizi. I když se čl. 38 odst. 1 Listiny výslovně týká jen soudu a soudce, je třeba trvat na tom, aby právní úprava činnosti státního zastupitelství s ním byla v souladu a aby nebránila jeho naplnění. Věcná příslušnost soudů v přípravném řízení je vždy dána okresnímu soudu a místní příslušnost se odvozuje od toho, který státní zástupce podal příslušný návrh (§ 26 odst. 1 trestního řádu). Příslušnost soudu je tím určena zásadně pro celé přípravné řízení s tím, že ke změně může dojít jen v důsledku postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26 odst. 2 trestního řádu). Tato konstrukce činí příslušnost soudu v přípravném řízení závislou na tom, které státní zastupitelství v přípravném řízení vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti. S ohledem na čl. 38 odst. 1 Listiny to znamená, že příslušnost státního zastupitelství musí být určena zákonem a že pokud mají být připuštěny odchylky v určení příslušnosti státního zastupitelství, musí být rovněž stanoveny zákonem, a nikoli podzákonným právním předpisem ústředního orgánu státní správy. Obě ustanovení, proti nimž směřuje návrh na zrušení, jsou takové povahy, že uvedenému požadavku neodpovídají.

h) vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství

53. Nejvyšší státní zastupitelství k jednotlivým argumentům navrhovatelů zaslalo vyjádření v podstatě shodného znění jako Vrchní státní zastupitelství v Olomouci.

54. Ke své dosavadní aplikační praxi pak Nejvyšší státní zastupitelství dodalo, že v případě § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu je nevelká, neboť tato právní úprava nabyla účinnosti teprve dne 24. 1. 2014. Do dne 13. 5. 2014 obdrželo od obou vrchních státních zastupitelství celkem 2 žádosti o udělení předchozího souhlasu (jedna byla ve stadiu prověřování a jedna ve stadiu vyšetřování) a v obou byl udělen. Co se týče § 15 odst. 5 jednacího řádu (do 23. 1. 2014 odstavec 4), v roce 2013 se jednalo o 14 a v roce 2014 do dne 13. 5. o 5 žádostí, přičemž u všech byl vysloven souhlas.

55. Nejvyšší státní zastupitelství dále zdůraznilo, že obdržené žádosti přezkoumává na podkladě spisového materiálu a své rozhodnutí (resp. opatření) o (ne)udělení předchozího souhlasu vždy řádně odůvodňuje. Ve své podstatě se jedná o zvláštní druh delegačního rozhodnutí (předchozí souhlas nejvyššího státního zástupce ve spojení s navazujícím procesním usnesením vrchního státního zastupitelství, že je příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení), kterým

na rozdíl od „klasické“ delegace dochází ke změně věcné příslušnosti. Na rozdíl od delegace podle § 25 trestního řádu (eventuálně podle § 12a odst. 2 zákona o státním zastupitelství), která může být provedena i bez návrhu (a podle § 25 trestního řádu z „důležitých důvodů“), postup podle § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 jednacího řádu v praxi vyžaduje několikastupňovou kontrolu podmíněnou příslušným návrhem (žádostí) nižšího státního zastupitelství, předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce (který je či není udělen po přezkoumání nezbytných spisových materiálů, a to vždy písemně, přičemž opatření nejvyššího státního zástupce je řádně odůvodňováno) a následným navazujícím rozhodnutím vrchního státního zastupitelství o tom, že je příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Veškeré písemnosti týkající se tohoto postupu jsou součástí trestního spisu a ve stadiu po zahájení trestního stíhání jsou přístupné obviněnému a jeho obhajobě. Celý postup podle návrhem napadených ustanovení je tak transparentní a přezkoumatelný a v žádném případě se nejedná o projev svévole.

56. K praktickým důvodům udělování předchozích souhlasů podle § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 jednacího řádu je možno také uvést, že typicky se jedná o skutkovou či právní složitost věci, její závažnost či rozsáhlost, dále o skutkovou či právní souvislost či procesní provázanost věci s jinou věcí zpracovávanou na odborech závažné hospodářské a finanční kriminality obou vrchních státních zastupitelství. V případě postupu podle § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu (který je subsidiární k postupu podle § 15 odst. 5 jednacího řádu, jestliže nejsou splněna kritéria k udělení předchozího souhlasu podle § 15 odst. 5 jednacího řádu, např. z důvodu výše způsobené škody) je zřejmé, že může docházet k situacím, kdy je ze společného řízení vyloučena část věci, resp. řízení o některém trestném činu nebo proti některému z obviněných (např. z důvodu urychlení řízení či z jiných důležitých důvodů podle § 23 odst. 1 trestního řádu) a ve vyloučené věci již nadále není dána obligatorní věcná příslušnost podle § 15 odst. 1, eventuálně odst. 2 jednacího řádu, avšak jsou dány závažné důvody k tomu, aby byl výkon dozoru nadále vykonáván ze strany dosavadního vyššího (vrchního) státního zastupitelství, které bylo ve věci doposud činné (a které ve věci může kvalitně a bez prodlev nadále kontinuálně vykonávat dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení včetně osobní odpovědnosti za výsledek a průběh takového řízení, které zpravidla bezprostředně souvisí s „kmenovou“ částí vyloučené věci, ve které je jinak příslušnost vrchního státního zastupitelství obligatorně dána). I z praktického hlediska je třeba postupy podle § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 jednacího řádu hodnotit jako užitečné, přispívající k odbornému a efektivnímu vedení trestního řízení. Nejvyšší státní zastupitelství tedy neshledává důvody ke zrušení napadených ustanovení.

ch) vyjádření České advokátní komory

57. Česká advokátní komora s argumenty navrhovatelů převážně nesouhlasí. Dle judikatury Ústavního soudu státní zastupitelství není součástí soudní moci a jeho postavení není ani se soudy srovnatelné [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 17/10 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.), Pl. ÚS 3/09 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.), Pl. ÚS 11/04 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.) či usnesení sp. zn. I. ÚS 2632/12 (dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. K zásadně shodným závěrům o součásti státního zastupitelství jako součásti moci výkonné s postavením orgánu *sui generis* dospívá i právní doktrína (odkazuje se na stejné dílo, jak je zmíněno shora v bodě 33). Není-li pak státní zastupitelství možno z hlediska ústavněprávního považovat za orgán moci soudní, je třeba na něj aplikovat pouze ústavní principy moci výkonné, jíž je specifikou součástí. Navrhovatelé s odkazem na čl. 2 odst. 3 Ústavy vyvozují, že přípravné řízení musí být jako klasický prvek vrchnostenské činnosti státu ovládáno rovněž zásadou zákonnosti, avšak dle názoru České advokátní komory Ústava ani Listina neobsahují žádný požadavek na to, aby byla zákonem určena místní nebo funkční příslušnost konkrétního orgánu veřejné moci, není-li jím soud. Pouze ve vztahu k soudům používá čl. 38 Listiny pojem „příslušnost". Z pohledu ústavního zde není dán žádný striktní požadavek na určení příslušnosti státního zástupce ke konkrétní kauze na úrovni zákona. Tvrzení, která jsou stěžejním obsahem návrhu, již byla v judikatuře Ústavního soudu vyvrácena.

58. Přes tento nesouhlas s odůvodněním podaného návrhu se Česká advokátní komora domnívá, že zrušující, eventuálně interpretativní nález Ústavního soudu by mohl být ve věci vhodný. I když totiž napadená ustanovení nevykazují formální nedostatečnost, v konkrétních případech jsou zakotvené mechanismy zneužívány. Jde o nástroj aplikovaný zejména v politicky exponovaných kauzách. Je třeba konstatovat, že jsou státní zastupitelství, jež jsou v některých kauzách činnější než jiná a sama sebe zviditelňují. Druhým aspektem věci je pak to, že odebráním věci státnímu zástupci příslušnému podle místa spáchání trestného činu do mnohdy výrazně větší vzdálenosti dochází k narušení principů rovnosti účastníků konkrétního řízení v podobě zvýšení časové a logistické náročnosti úkonů prováděných v rámci obhajoby.

i) replika navrhovatelů

59. Ústavní soud zaslal obdržená vyjádření navrhovatelům k případné replice. Ti vyslovili souhlas s vyjádřením Nejvyššího soudu a naopak vyjádření Ministerstva spravedlnosti a státních zastupitelství je o nedůvodnosti podaného návrhu nepřesvědčila.

60. K vyjádření Ministerstva spravedlnosti navrhovatelé uvedli, že si toto ministerstvo neuvědomuje vazbu mezi státním zastupitelstvím a soudem pro přípravné řízení. Je pravda, že o řadě zásahů rozhoduje soud, ale na základě návrhu státního zástupce. Moc státního zastupitelství je významná, proto musí být i formální postupy při nakládání s touto mocí garantovány, včetně základní zásady zákonnosti činnosti státu jako celku, tedy i státního zastupitelství. Pokud zákon stanovuje příslušnost státního zastupitelství obecnou normou, podle níž před soudem zastupuje stát to státní zastupitelství, které u něj působí, nestanoví-li právní předpis jinak (§ 7 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství), pak se tato norma vztahuje i na působnosti v rámci přípravného řízení (návrhy na vazbu, odposlechy aj.). Pokud zákon umožňuje, že výjimku může stanovit právní předpis, je zřejmé, že takovou výjimku nemůže stanovit usnesení vrchního státního zastupitelství vydané se souhlasem nejvyššího státního zástupce. Tyto dva subjekty totiž nemohou vydávat právní předpisy, ale jen individuální právní akty a akty řízení. Ministerstvo nemůže úpravu zákona pokřivovat vydáním vyhlášky.

61. Vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství navrhovatelé vytkli nepochopení rozdílu mezi vyhláškou a zákonem, když zákonné zmocnění nijak nepředpokládá, že by vyhláška měla ještě dále zmocnit k individuálnímu „šibování s kauzami" vrchní státní zastupitelství a nejvyššího státního zástupce. Napadené ustanovení by nebylo protiústavní jen tehdy, pokud by takovou možnost stanovil sám zákon a pokud by nemělo takové rozhodnutí státního zastupitelství – jako součásti moci výkonné a jedné ze stran soudního řízení – vliv na příslušnost soudu pro přípravné řízení. Pokud je zásada zákonné příslušnosti stanovena jako ochrana subjektů např. v přestupkovém řízení, tím spíše to platí o trestním řízení. Právo na zákonného státního zástupce sice nestanoví Ústava, ale stanoví je zákon. Dodržování tohoto požadavku je dáno i vazbou soudce pro přípravné řízení trestní na příslušné státní zastupitelství. Pokud by taková vazba nebyla, byla by možná zvůle ve změnách příslušnosti v rámci státního zastupitelství. Závěrem navrhovatelé zdůraznili, že ze statistiky uvedené ve vyjádření plyne výrazně narůstající tendence přesouvání věcí mezi lety 2011 až 2013, přičemž nejvyšší státní zástupce vždy všem návrhům „automaticky" vyhověl.

62. K vyjádření Vrchního státního zastupitelství v Praze navrhovatelé uvedli, že bagatelizuje ústavní požadavek zákonnosti, jestliže podle něj stačí, aby zákon odkázal na vyhlášku, a ta pak může upravit i věci, které nemají v zákoně podklad. Zmocnění pro vydání vyhlášky Ministerstva spravedlnosti obsažené v zákoně totiž nijak nepředpokládá, že vyhláška sama dále zmocní k rozhodování o příslušnosti státních zastupitelství konkrétní funkcionáře, aniž by to předpokládal zákon. Jedním ze základních nedostatků napadené úpravy je absence možnosti přezkumu změny

příslušného státního zastupitelství z iniciativy obviněného; proto je nutno vyloučit libovůli formou rozhodování v individuálních případech mimo pravidla obecně určená právním předpisem, a to pouhým předpisem podzákonným. Pokud zákon neumožňuje, aby vrchní státní zastupitelství a nejvyšší státní zástupce měnili příslušnost státního zastupitelství, nemůže tak učinit ani vyhláška, natož pak společenská objednávka či ekonomické důvody. K námitce, že část napadeného ustanovení byla součástí jednacího řádu již před rokem 2014, navrhovatelé uvádějí, že až novelou č. 4/2014 Sb. došlo k posílení a rozšíření možnosti uplatnění protizákonné a neústavní libovůle při změně státního zastupitelství, která je mimo řádnou kontrolu soudní moci. Neústavnost či nezákonnost může být v právním řádu obsažena po delší dobu s tím, že vadné ustanovení není využíváno. Jak ale dokazuje statistika Nejvyššího státního zastupitelství, napadená úprava začala být nadužívána.

63. Z vyjádření České advokátní komory navrhovatelé dovozují, že v něm Česká advokátní komora jen s jinou argumentací uvádí důvody pro zrušení napadených ustanovení, především s odkazem na jejich zneužívání.

64. Konečně navrhovatelé v replice poukazují na nové konkrétní významné trestní věci, v nichž má docházet ke zneužívání napadených ustanovení, kdy „podivné změny příslušnosti trestních kauz mezi Čechami a Moravou přikrývá Nejvyšší státní zastupitelství“, přičemž obhajoba možnost měnit příslušnost státního zastupitelství nemá, čímž je narušena „rovnost zbraní“ před soudem. Závěrem navrhovatelé vyzvali Ústavní soud, aby „učinil přítrž“ tomu, aby si státní zástupci mohli svým individuálním rozhodnutím bez podkladu v zákoně vybírat soud pro rozhodování o zásazích do práv lidí: „Je správné zrušit pomyslné vlaky mezi Prahou a Ostravou se zastávkou v Olomouci, které vezou vybrané trestní kauzy.“

III. Posouzení návrhu z hlediska § 64 a 67 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů

65. Návrh byl podán podle § 64 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu skupinou 27 poslanců a Ústavní soud má za to, že po formální stránce je v souladu s požadavky zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

66. Ústavní soud dále konstatuje, že přes Ministerstvem spravedlnosti zmíněné legislativní práce na novém zákoně o státním zastupitelství (viz shora bod 18) jsou napadená ustanovení jednacího řádu dosud v platnosti, a není tak dán důvod k zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

IV. Posouzení návrhu z hlediska § 68 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb.

67. Dle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., Ústavní soud v řízení o zrušení právního předpisu nebo jeho jednotlivých ustanovení posuzuje, zda napadený právní předpis byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

68. V tomto směru navrhovatelé brojí proti poslední úpravě znění napadených ustanovení provedené novelou č. 4/2014 Sb. s tím, že ji podepsala Mgr. Marie Benešová jakožto ministryně v demisi, ač vláda, která nemá důvěru Poslanecké sněmovny, se má soustředit jen na běžnou a nutnou údržbu státu.

69. Jak si však ve svém vyjádření všímá Ministerstvo spravedlnosti, Ústavní soud se k této problematice vyslovil ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/07 (viz výše). V něm mimo jiné konstatoval, že „institut pověření vlády ‚v demisi' prozatímním výkonem jejích funkcí dle čl. 62 písm. d) Ústavy vychází z koncepce nutnosti permanentního působení výkonné moci, kdy v právním státě není žádoucí, aby kterákoliv moc ve státě nebyla po určitou dobu svým vrcholným orgánem vykonávána. Koncept předem omezené pravomoci prozatímní vlády, typicky vyloučením určitých aktů z její pravomoci, v sobě nese riziko, že rigidní – nebo při stanovení mezí relativních (či neurčitých) naopak nejisté – hranice takového omezení ztíží řádné fungování celé moci výkonné, … není řešením vládní krize přenášení politické kontroly prozatímní exekutivy na Ústavní soud … Režim prozatímní vlády klade odpovědnost především na samotnou Poslaneckou sněmovnu, které je tak dán (časový) prostor k vytvoření dostatečné politické většiny pro vyslovení důvěry nové stabilní vládě … Nositelem ústavně politické odpovědnosti za činnost ministerstva je příslušný ministr, který je v tomto směru kontrolován běžnými prostředky parlamentní demokracie, jako jsou interpelace (čl. 53 odst. 1, 2 Ústavy), citační právo Poslanecké sněmovny a jejích orgánů nebo vyšetřovací komise (čl. 30, čl. 38 odst. 2 Ústavy). Dalším kontrolním mechanismem, kterým je sledována činnost a volán k ústavněprávní odpovědnosti ministr, je i možnost jeho odvolání z funkce. Podle čl. 74 Ústavy tento kontrolní mechanismus přísluší předsedovi vlády (návrh na odvolání ministra) a prezidentovi republiky (odvolání samotné)".

70. Ústavní soud v uvedeném nálezu též zdůraznil již od počátku existující restrikce podzákonné normotvorby, kdy „prostřednictvím podmínky zákonného zmocnění (čl. 79 odst. 3 Ústavy) je existence či neexistence takového zmocnění vždy v dispozici zákonodárce. V tomto ohledu – při respektu k vyvažování vztahů mezi mocí výkonnou a zákonodárnou – zde není naléhavá potřeba vyvozovat zvláštní ústavní omezení ministerstva či jiného správního orgánu pro jejich podzákonnou normotvorbu v ústavním

pořádku … Je to výhradně Parlament, který v konkrétní věci shledá nezbytnost, příp. vhodnost vydání podzákonného předpisu pro řádné provedení zákona". Dle názoru Ústavního soudu ministerstva a jiné správní úřady ani „nemají přímou existenční vazbu – na rozdíl od vlády – na politickou vůli (důvěru) Poslanecké sněmovny. Ministr je odpovědný vládě, Poslanecké sněmovně toliko zprostředkovaně". Ústavní soud tak v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/07 uzavřel, že „ústavně zakotvená pravomoc ministerstva k vydávání podzákonných právních předpisů dle čl. 79 odst. 3 Ústavy není *ex constitutione* zvláštním způsobem omezena – co do rozsahu a obsahu – za situace, kdy je ministerstvo řízeno ministrem, který je členem vlády prozatímně pověřené výkonem jejích funkcí dle čl. 62 písm. d) Ústavy", byť zároveň zdůraznil, že je nutno důsledně uplatnit „obecné požadavky na delegovanou normotvorbu, která se musí pohybovat toliko v restriktivně interpretovaných mezích obsahu, rozsahu a – zejména – účelu zmocňovací normy".

71. Pouhá skutečnost, kterou namítají navrhovatelé, že novelu č. 4/2014 Sb. podepsala Mgr. Marie Benešová jakožto ministryně v demisi, tak sama o sobě nemůže být důvodem ke zrušení návrhem napadených ustanovení.

V. Znění napadených ustanovení jednacího řádu a související právní úpravy

72. Ustanovení § 18 trestního řádu upravující místní příslušnost soudů v trestním řízení zní:

„(1) Řízení koná soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán.

(2) Nelze-li místo činu zjistit nebo byl-li čin spáchán v cizině, koná řízení soud, v jehož obvodu obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo."

73. Ustanovení § 26 trestního řádu upravující příslušnost soudů v přípravném řízení trestním zní:

„(1) K provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh.

(2) Soud, u něhož státní zástupce podal návrh podle odstavce 1, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu."

74. Územní působnost a příslušnost státních zastupitelství upravuje zákon o státním zastupitelství v § 7, který zní:

„(1) Sídla státních zastupitelství a obvody jejich územní působnosti se shodují se sídly a obvody soudů.

(2) Státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak."

75. Zmocnění k vydání vyhlášky upravuje zákon o státním zastupitelství v § 40, který zní:

„(1) Ministerstvo stanoví vyhláškou

a) jednací řád státního zastupitelství,

[b) zrušeno],

c) postup při výběru právních čekatelů a při jejich přijímání do pracovního poměru,

d) obsahovou náplň čekatelské praxe, její organizaci a podrobnosti o závěrečné zkoušce,

e) okruh úkonů, které mohou být prováděny právními čekateli.

(2) Ministerstvo může vyhláškou stanovit výjimky ohledně sídel a územních obvodů vrchních, krajských a okresních státních zastupitelství, v obvodu vrchního, krajského nebo okresního státního zastupitelství zřídit jeho pobočky nebo zřídit státní zastupitelství s výlučnou působností anebo určit, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství."

76. Jednací řád obsahuje oddíl nadepsaný „Věcná příslušnost státních zástupců v přípravném řízení trestním" obsahující ustanovení § 12 až 16. Jejich platné znění je následující (napadená ustanovení jsou zvýrazněna tučně):

„§ 12

(1) K výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním je příslušný státní zástupce přidělený ke státnímu zastupitelství, které působí při soudu, jenž by byl příslušný konat ve věci po podání obžaloby řízení v prvním stupni, pokud tato vyhláška nestanoví jinak. Nemůže-li úkon vztahující se k postupu před zahájením trestního stíhání pro jeho neodkladnost provést příslušný státní zástupce, provede jej státní zástupce nepříslušný, který v takovém případě příslušného státního zástupce o provedení úkonu bez zbytečného odkladu vyrozumí a věc mu předá.

(2) Nelze-li pro neúplnost skutkových zjištění určit příslušnost státního zástupce k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním v době, kdy policejní orgán sepsal záznam o zahájení úkonů trestního řízení, doručí se tento záznam státnímu zástupci státního zastupitelství odpovídajícího stupně v sídle policejního orgánu nebo jeho organizační složky. Jde-li o policejní orgán s působností pro území celé České republiky, doručí jej policejní orgán krajskému státnímu zastupitelství v sídle policejního orgánu nebo jeho organizační složky, u něhož je činná osoba, která tento úkon učinila.

(3) Není-li touto vyhláškou stanoveno jinak, státní zástupce, jemuž byl doručen záznam o zahájení úkonů trestního řízení a který se nepovažuje za místně nebo věcně příslušného, učiní veškerá opatření, která nesnesou odkladu, včetně vydání rozhodnutí, jež činí státní zástupce podle trestního řádu při použití operativně pátracích prostředků, která náleží do působnosti státního zastupitelství a ke kterým je oprávněn, tak, aby nedošlo ke zmaření účelu trestního řízení. Jinak postoupí věc k dalšímu řízení státnímu zastupitelství místně a věcně příslušnému. O postoupení věci současně vyrozumí policejní orgán, jenž mu záznam o zahájení úkonů trestního řízení doručil.

§ 13

Ve věcech, v nichž přísluší konat vyšetřování nebo zkrácené přípravné řízení státnímu zástupci (§ 10 odst. 2), vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti při postupu před zahájením trestního stíhání státní zástupce, který by byl jinak příslušný konat ve věci vyšetřování nebo zkrácené přípravné řízení, pokud na základě zjištěných skutečností lze tuto příslušnost státního zástupce určit. Vyjde-li najevo skutečnost, že jde o takový trestný čin, až v průběhu prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, státní zástupce, který v této době vykonává dozor, věc neprodleně předá takovému státnímu zástupci. Ustanovení § 12 odst. 3 se užije obdobně.

§ 14

Vyšší státní zastupitelství je příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věci, kterou odňalo bezprostředně nižšímu státnímu zastupitelství, a působí v ní samo.

§ 15

(1) K výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech úmyslných trestných činů

a) spáchaných při činnosti banky, investiční společnosti nebo investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pojišťovny, zdravotní pojišťovny, penzijního fondu, stavební spořitelny anebo spořitelního a úvěrního družstva, byla-li jimi způsobena škoda nejméně 150 mil. Kč,

b) fyzických nebo právnických osob spáchaných v souvislosti s neoprávněným výkonem činnosti subjektů uvedených v písmenu a), byla-li jimi způsobena škoda nejméně 150 mil. Kč,

c) jimiž byla způsobena na majetku nebo majetkovém podílu státu škoda nejméně 150 mil. Kč,

d) podle hlavy páté nebo šesté zvláštní části trestního zákoníku, jestliže byly spáchány ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a dále trestné činy zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku nebo trestné činy přijetí úplatku, podplacení nebo nepřímého úplatkářství podle § 331 až 333 trestního zákoníku, pokud byly spáchány

v souvislosti s odhalováním či vyšetřováním trestných činů podle hlavy páté nebo šesté zvláštní části trestního zákoníku,

e) jimiž byly dotčeny finanční nebo ekonomické zájmy Evropské unie, pokud jimi byla způsobena škoda nejméně 150 mil. Kč,

f) spáchaných proti jednotné evropské měně ve prospěch organizované zločinecké skupiny, členem organizované skupiny, ve značném nebo velkém rozsahu nebo koná-li řízení o trestných činech namířených proti jednotné evropské měně policejní orgán, který plní úkoly zvláštní ústředny podle článku 12 mezinárodní úmluvy o potírání penězokazectví,

g) spáchaných v souvislosti s insolvenčním řízením,

je příslušný státní zástupce vrchního státního zastupitelství, v jehož obvodu je nižší státní zastupitelství, které by bylo jinak ve věci příslušné.

(2) K výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech trestných činů podílnictví podle § 214 trestního zákoníku, podílnictví z nedbalosti podle § 215 trestního zákoníku, legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 trestního zákoníku a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 trestního zákoníku je příslušný státní zástupce vrchního státního zastupitelství, v jehož obvodu je nižší státní zastupitelství, které by bylo jinak ve věci příslušné, jestliže zdrojovým trestným činem je některý z trestných činů uvedených v odstavci 1.

(3) Vrchní státní zastupitelství je příslušné ve věci některého z trestných činů uvedených v odstavcích 1 a 2 i k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení též ve věcech dalších trestných činů, ohledně nichž je konáno společné řízení, nebude-li věc vyloučena ze společného řízení. **Dojde-li k vyloučení věci ze společného řízení a u takové věci dále není příslušnost vrchního státního zastupitelství dána podle odstavce 1 nebo 2, může vrchní státní zastupitelství s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce rozhodnout o tom, že je příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení i v této věci, jinak je povinno věc neprodleně postoupit věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství.**

(4) Vrchní státní zastupitelství může po předchozím souhlasu nejvyššího státního zástupce rozhodnout, že k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech trestných činů uvedených v odstavcích 1 až 3 je příslušné nižší státní zastupitelství; jeho příslušnost se určí podle zásad uvedených v § 12, 14 a 16.

(5) Vyžaduje-li to závažnost, skutková či právní složitost věci, může vrchní státní zastupitelství s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce rozhodnout o tom, že je příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech

a) uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) a e), i když jimi byla způsobena škoda nižší než 150 mil. Kč, nebo

b) pokud na majetku jiného subjektu vznikne škoda alespoň 150 mil. Kč.

§ 16

(1) Je-li podle předchozích ustanovení dána příslušnost k výkonu dozoru několika státních zástupců, vykonává dozor ten, který je příslušný k výkonu dozoru nad vyšetřováním vedeným proti pachateli trestného činu nebo ohledně nejzávažnějšího trestného činu; jinak ten, který začal vykonávat dozor nejdříve.

(2) K došetření věci vrácené státnímu zástupci soudem, jemuž byla postoupena nebo přikázána, je příslušný státní zástupce, který vykonává dozor v přípravném řízení."

VI. Posouzení napadených ustanovení z hlediska úpravy příslušnosti státního zastupitelství

a) k zákonnému zmocnění pro podzákonnou právní úpravu příslušnosti státních zastupitelství

77. Ústavní soud se v rámci posuzování důvodnosti podaného návrhu musel nejprve vypořádat s otázkou, zda je vůbec obecně možné, aby příslušnost státního zastupitelství upravoval podzákonný právní předpis, kdy v tomto směru navrhovatelé odkazovali na čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny, na čl. 79 odst. 1 a 3 a na čl. 80 odst. 2 Ústavy. Dospěl přitom k závěru, že takovýto způsob právní úpravy nelze *a priori* vyloučit.

78. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Ústavy a obdobně čl. 2 odst. 2 Listiny předepisují, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Doktrína z těchto ustanovení ústavního pořádku dovozuje, že orgány veřejné moci „musí bedlivě dodržovat svoje zákonem stanovené kompetence, které nesmí překračovat. Jsou oprávněny jednat pouze tehdy, kdy to zákon výslovně stanoví" (Šimíček, V. in Bahýľová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnánek, L. Ústava České republiky, komentář. Praha : Linde, 2010, str. 56). „Jde o obecnou ústavněprávní zásadu, která se promítá do výhrady zákona ve všech případech, kdy jde o zřizování státních orgánů, stanovení jejich organizace a kompetence, jakož i procesněprávních pravidel způsobu jejich jednání, postupu." (Grospič, J. in Knapp, V. a kol. Tvorba práva a její současné problémy. Praha : Linde Praha, 1998, str. 99). „Hmotněprávní, kompetenční i procesní podmínky pro uplatňování státní (veřejné) moci lze upravit jen zákonem." (Mikule, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 22).

79. Právě uvedené ovšem neznamená, že by zákon nemohl provést obecnější, základní úpravu a zmocnit ministerstvo k úpravě konkrétnější (viz posledně citované dílo). Ustanovení čl. 79 odst. 3 Ústavy umožňuje

zmocňovacím ustanovením zákona přenést podrobnější úpravu na podzákonný právní předpis (Rychetský, P. in Rychetský, P. a kol. Ústava České republiky, komentář. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 17). Jak Ústavní soud uvedl již ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 105/95 (N 91/6 SbNU 171), nikoli ve všech případech, kdy ústavněprávní normy odkazují na zákon, je vyloučena bližší úprava nižšími normativními akty; tak je tomu jen, když ústavní zákon takovou úpravu vyhrazuje výslovně pouze zákonu.

80. V tomto směru lze najít podobnost i se situací řešenou v zamítavém nálezu ze dne 18. 4. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 55/2000 (N 62/22 SbNU 55; 241/2001 Sb.), ve kterém Ústavní soud posuzoval situaci, kdy prováděcímu předpisu Ministerstva vnitra bylo svěřeno určit, které z obecních úřadů, městských úřadů, případně úřadů městských částí či úřadů městských obvodů budou pověřeny výkonem působnosti na úseku matrik. Tehdejší navrhovatelé přitom odkazovali na čl. 105 Ústavy, podle něhož výkon státní správy lze svěřit orgánům samosprávy jen tehdy, stanoví-li to zákon, a na čl. 100 odst. 1 Ústavy, podle jehož věty druhé zákon stanoví, kdy jsou územní samosprávné celky správními obvody. Domnívali se, že Ústavou tak byl stanoven požadavek, aby svěření věcné i územní působnosti orgánům samosprávy při výkonu státní správy bylo provedeno formou zákona. Ústavní soud však protiústavnost takovéto tehdy napadené úpravy neshledal.

81. Ústavní soud neshledává případným ani odkaz navrhovatelů na čl. 79 odst. 1 a čl. 80 odst. 2 Ústavy. Jak ve svých vyjádřeních poukazují Ministerstvo spravedlnosti, jednotlivá státní zastupitelství i Česká advokátní komora a jak vyplývá z rozsudků Nejvyššího správního soudu zmiňovaných v těchto vyjádřeních (6 As 58/2004, 2 As 93/2011, 1 As 51/2012) a dalších pramenů (Suchánek, R. in výše citované dílo, str. 944), státní zastupitelství je nutno považovat za orgán výkonné moci *sui generis*, který nelze podřadit po pojmy „ministerstvo“ nebo „jiný správní úřad“, které užívá čl. 79 odst. 1 a 3 Ústavy.

82. Především však navrhovatelé, na což je rovněž poukazováno v obdržených vyjádřeních, chybně vykládají pojem „působnost“ obsažený v čl. 79 odst. 1 a čl. 80 odst. 2 Ústavy. Jak státní zastupitelství v zaslaných vyjádřeních vysvětlují, věcná působnost je institut hmotného práva a je jí třeba rozumět okruh úkolů, které jsou orgánu veřejné moci stanoveny. Jedná se o právní vyjádření úlohy a postavení státního orgánu v určitých společenských vztazích, kdy v podstatě jde o jemu právem svěřené úlohy a činnosti [nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 1996 sp. zn. I. ÚS 38/95 (N 35/5 SbNU 283)]. Působnost státního zastupitelství je vymezena v části druhé (§ 4 a 5) zákona o státním zastupitelství. Pravomocí jsou pak prostředky svěřené orgánu veřejné moci k realizaci působnosti (podrobnější definice viz např. Mikule, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 566), resp. samotná

realizace veřejné moci v příslušné formě, tj. ve formě normotvorné nebo individuálně rozhodovací [nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2003 sp. zn. IV. ÚS 150/01 (N 117/31 SbNU 57)]. Příslušností je vymezení rozsahu působnosti v rámci určité soustavy orgánů veřejné moci, tj. mezi jednotlivými státními zastupitelstvími navzájem, a jde tedy o institut procesní. Zpravidla se rozlišuje příslušnost věcná, která typově určuje orgány rozhodující v prvním stupni a orgány povolané rozhodovat o opravných prostředcích, dále příslušnost funkční, jež určuje, který z orgánů určité organizační úrovně je oprávněn rozhodovat, a konečně příslušnost místní, dle níž se určuje, který z více věcně příslušných orgánů má rozhodovat (srov. Madar, Z. a kol. Slovník českého práva. Praha: Linde Praha, a. s., 1995, str. 904 a násl.). Na úrovni zákona upravují materii příslušnosti státních zastupitelství § 7 odst. 2 a § 12a a 12b zákona o státním zastupitelství (srov. ohledně příslušnosti správních orgánů a soudů § 10 až 13 správního řádu, § 13 až 15 daňového řádu, § 9 až 12 občanského soudního řádu, § 7 soudního řádu správního a § 16 až 26 trestního řádu). Nelze tudíž ztotožňovat instituty působnosti a příslušnosti státního zastupitelství (byť na sebe samozřejmě navazují), neboť mají rozdílný obsah a jejich vztah není ani vzájemně podřazující se. Ustanovení čl. 80 odst. 2 Ústavy kromě toho užívá i pojmu „postavení státního zastupitelství“, kterým se ovšem rozumí právní zakotvení státního zastupitelství v systému orgánů veřejné moci se zřetelem na jeho význam, vliv a pozici mezi takovými orgány včetně vztahu k nim. Pojem „příslušnost“ tak není možné podřadit ani pod „postavení“, ani pod „působnost“ ve smyslu čl. 79 odst. 1 a čl. 80 odst. 2 Ústavy. Ústava přitom zřizuje „státní zastupitelství“ (v čísle jednotném) jako (jeden) ústavní orgán (instituci) a o jednotlivých státních zastupitelstvích se vůbec nezmiňuje (viz čl. 80 a 109), přičemž teprve zákonem je tento orgán zřízen jako „soustava úřadů státu“ (§ 1 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 14/2002 Sb.). Proto se také výhrada zákona, stanovená v čl. 80 odst. 2 Ústavy, výslovně vztahuje pouze na „postavení a působnost státního zastupitelství“, tedy na tento ústavní orgán (instituci) v jeho celku, a nikoli též na úpravu příslušnosti jednotlivých „úřadů“ (stupňů v rámci „soustavy“) této instituce, tedy na jednotlivá státní zastupitelství.

83. Zde je zřejmá rozdílnost úpravy v článcích Ústavy zmiňovaných v předchozích odstavcích oproti znění čl. 38 odst. 1 Listiny, které jediné stanoví výhradu zákona, pokud jde o příslušnost. Rozdílnost, která má své opodstatnění, neboť na soudy a soudce, a tím i na právní úpravu jich se týkající je zjevně nutno klást vyšší požadavky než na právní úpravu jiných orgánů veřejné moci. Je třeba vyzdvihnout, že státní zastupitelství samozřejmě plní nepominutelnou úlohu v rámci trestního procesu, nicméně oproti soudcům právo na zákonného státního zástupce Listina nezaručuje.

84. Postavení státního zástupce v trestním řízení je odlišné od postavení soudce již tím, že má nejudiciální charakter [srovnej nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 17/10 (N 123/61 SbNU 767; 232/2011 Sb.), zejména jeho body 33 a 38]. Státní zastupitelství není orgánem, který stojí nad procesními stranami autoritativně a definitivně rozhoduje o vině a trestu obviněného, ale jakožto strana v řízení před soudem (srovnej § 12 odst. 6 trestního řádu) plní jemu ústavně uloženou povinnost zastupovat v tomto řízení veřejnou žalobu (čl. 80 odst. 1 Ústavy). Je zřejmé, že státní zastupitelství není vybaveno nestranností v takovém slova smyslu, jako je tomu u obecných soudů, a nelze mu kupříkladu upřít oprávnění volit si vlastní procesní a vyšetřovací taktiku [nález Ústavního soudu ze dne 3. 7. 2003 sp. zn. III. ÚS 511/02 (N 105/30 SbNU 471)]. Jakkoliv lze shledat řadu zákonných záruk nezávislosti a nestrannosti státního zástupce a z hlediska subjektivního je možno u státního zástupce dovodit obdobné rysy jako u subjektivně nezávislého soudce, přetrvávají rovněž prvky od soudní moci jej odlišující, jako jsou prvky nadřízenosti či instančního dohledu obsažené v ustanoveních § 11a, 12, 12c, 12d a 12e zákona o státním zastupitelství, která zakotvují např. oprávnění vyššího státního zastupitelství odejmout věc nižšímu státnímu zastupitelství a vyřídit ji samostatně, neřídí-li se jeho pokyny či je nečinné nebo se v jeho postupu vyskytují nedůvodné průtahy, či oprávnění vedoucího státního zástupce vykonávat dohled a dávat pokyny k postupu při vyřizování věcí státním zástupcům působícím u státního zastupitelství, v jehož čele stojí. Současné pojetí postavení státního zastupitelství v trestním řízení tedy nedovoluje konstruovat princip nezávislosti státního zástupce v kvalitě srovnatelné s principem nezávislosti soudce a právo na zákonného státního zástupce ve smyslu přidělení věci státnímu zástupci určenému podle stejně striktních pravidel, jak je tomu u rozdělování napadlých věcí mezi soudce (podobně usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3627/12, k postavení veřejné žaloby i veřejných žalobců srov. Fenyk J. Veřejná žaloba. Díl I. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Edice Příručky MSP ČR, 2001, svazek č. 62, str. 149–159).

85. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledává ústavně souladnou argumentaci Ministerstva spravedlnosti, státních zastupitelství a České advokátní komory, že nelze *a priori* vyloučit existenci právní úpravy provádějící úpravu příslušnosti státních zastupitelství v podrobnostech až na úrovni podzákonného právního předpisu.

86. Ústavní soud ústavnost napadených ustanovení o příslušnosti státních zastupitelství dále zvažoval i z hlediska formulace zákonného zmocnění obsaženého v § 40 zákona o státním zastupitelství, na jehož základě byl jednací řád vydán, přičemž Ústavní soud ani v této souvislosti neshledal porušení ústavního pořádku.

87. Ustanovení čl. 79 odst. 3 Ústavy umožňuje ministerstvům vydávat podzákonné předpisy, ovšem toliko na základě zákona obsahujícího příslušné výslovné zákonné zmocnění a jen v rámci vytčených zákonných mezí. Zákon obsahující zmocnění k vydání právního předpisu podle čl. 79 odst. 3 Ústavy musí současně obsahovat i limity (meze) takového zmocnění (Rychetský, P. výše citované dílo, tamtéž). Jak Ústavní soud uvedl např. ve svém nálezu ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 13/14 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.), pravomoc ministerstev vydávat právní předpisy k provedení zákona je „podmíněna existencí výslovného zákonného zmocnění a jeho mezemi, přičemž dle judikatury Ústavního soudu je dané ustanovení třeba vykládat restriktivně v tom smyslu, že toto zmocnění musí být konkrétní, jednoznačné a jasné [srov. nález ze dne 21. 6. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.)]. Pakliže tomu tak je, Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán státním orgánem k tomu oprávněným a v mezích jeho kompetence, tedy zda se při výkonu této pravomoci pohyboval v mezích a na základě zákona *(secundum et intra legem)*, a nikoliv mimo zákon *(praeter legem)*“. Zjednodušeně řečeno, „jde o to, aby v případě, kdy má být podle zákona X, tento předpis nestanovil, že má být Y, ale že má být X1, X2, X3. Ze zmocňovacího ustanovení musí být zřejmá vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard. Ani v takovém případě však podzákonný právní předpis nesmí zasahovat do věcí vyhrazených k regulaci toliko zákonem (tzv. výhrada zákona)“ [obdobně viz též nález ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.) či nález ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.)].

88. Jednací řád byl Ministerstvem spravedlnosti vydán s odkazem na zmocňovací ustanovení obsažené v § 40 zákona o státním zastupitelství. Při rozboru uvedeného zmocňovacího ustanovení na jeho jednotlivé elementy je zřejmé, že Ministerstvo spravedlnosti je jím (kromě záležitostí týkajících se právních čekatelů, které lze v kontextu projednávané věci pominout) zmocněno k následujícímu:

a) stanovení jednacího řádu státních zastupitelství,

b) stanovení výjimek ohledně sídel a územních obvodů státních zastupitelství,

c) zřízení poboček státních zastupitelství,

d) zřízení státního zastupitelství s výlučnou působností, a

e) určení, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství.

89. Možnost vymezit příslušnost státního zastupitelství prováděcím právním předpisem plyne podle názoru Ústavního soudu ze dvou shora uvedených elementů zmocňovacího ustanovení § 40 zákona o státním zastupitelství, uvedených pod písmeny d) a e).

90. V prvním případě jde o zmocnění Ministerstva spravedlnosti ve vyhlášce určit, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství (§ 40 odst. 2 zákona o státním zastupitelství). Uvedené je ve své podstatě zmocněním ke stanovení příslušnosti, neboť je to právě určení příslušnosti, které slouží k vyřešení otázky, které konkrétní státní zastupitelství z organizační struktury státního zastupitelství je povoláno k vyřízení určité věci (srov. Skulová, S. a kol. Správní právo procesní. 2. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 73). Podle toho, jak je uvedené zmocnění formulováno, nemusí být státní zastupitelství, které bude vyřizovat věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství, státním zastupitelstvím stejného stupně jako státní zastupitelství, z jejichž obvodů má věci vyřizovat. Formulaci předmětného zákonného zmocnění pak plně odpovídá i znění § 15 jednacího řádu, kde je příslušnost (státního zástupce) vrchního státního zastupitelství vždy vázána na příslušnost nižšího státního zastupitelství v jeho obvodu, které by jinak (podle obecné úpravy věcné a místní příslušnosti) bylo ve věci příslušné.

91. Ve druhém případě lze souhlasit s názorem Ministerstva spravedlnosti obsaženým v jeho vyjádření k ústavní stížnosti, podle kterého výslovné zmocnění ministerstva ke zřízení státního zastupitelství s výlučnou působností (srov. § 40 odst. 2 zákona o státním zastupitelství) v sobě zahrnuje rovněž zmocnění stanovit vyhláškou (jednacím řádem) věcnou či místní příslušnost takového státního zastupitelství (v přípravném řízení). Ačkoliv instituty působnosti a příslušnosti nelze, jak bylo shora uvedeno, ztotožňovat, neboť mají rozdílný obsah a jejich vztah není ani vzájemně podřazující se, vymezení příslušnosti je nutno chápat jako *condicio sine qua non* pro výkon činnosti výlučně působícího státního zastupitelství v přípravném řízení, k jehož zřízení dané ustanovení zmocňuje výslovně. Zřízení státního zastupitelství s výlučnou působnosti je tak nevyhnutelně spojeno, pokud by tak již neplynulo z obecné právní úpravy, s vymezením jeho příslušnosti, které se proto stává odůvodněnou součástí prováděcího předpisu vydaného na základě takového zmocnění.

92. S ohledem na shora uvedené proto Ústavní soud dospěl k závěru, že z dikce předmětných částí zmocnění obsaženého v § 40 odst. 2 zákona o státním zastupitelství je zjevná vůle zákonodárce upravit vyhláškou Ministerstva spravedlnosti rovněž příslušnost státního zastupitelství v přípravném řízení, byť tak není stanoveno v tomto zmocnění explicitně, čímž je posuzovaný požadavek na podzákonnou normotvorbu – existence zjevné vůle zákonodárce k úpravě nad zákonný standard [viz nález Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261, 270; 96/2001 Sb.)] – v daném případě naplněn.

b) k dalším námitkám navrhovatelů proti napadené platné úpravě

93. Ústavní soud se dále zabýval napadenou úpravou s ohledem na další námitky navrhovatelů. Prvou námitkou je ta, že napadená ustanovení umožňují změnu příslušnosti dozorového státního zastupitelství spolurozhodnutím vrchního státního zastupitelství a nejvyššího státního zástupce, vzhledem k čemuž vlastně tato příslušnost není určena žádným normativním právním aktem, ale individuálním rozhodnutím.

94. Ústavní soud se však nedomnívá, že možnost takového rozhodování by odporovala ústavnímu pořádku. Jak vysvětlilo ve svém vyjádření Ministerstvo spravedlnosti, jelikož rozhodnutí vydávaná na základě napadených ustanovení nejsou normativními právními akty, nýbrž právními akty individuálními, které pojmově představují aplikaci normy v konkrétním případě, nikoliv tvorbu nové normy, platí, že takováto právní konstrukce není v rozporu se zákazem terciární normotvorby.

95. Změny v příslušnosti orgánů veřejné moci, o kterých je rozhodováno individuálními rozhodnutími, přitom nejsou právnímu řádu obecně nijak neznámé, a to jak pokud jde o státní zastupitelství (§ 12d odst. 2 zákona o státním zastupitelství), tak soudy (§ 25 trestního řádu).

96. Rovněž při srovnání se zahraničními právními úpravami se nejeví možnost určitých změn v příslušnosti státního zastupitelství dle rozhodnutí některého z vyšších stupňů jeho soustavy nijak neobvyklá.

97. Například v Polsku je příslušnost státních zastupitelství, obdobně jako v České republice, upravena podzákonným předpisem, konkrétně nařízením ministra spravedlnosti ze dne 11. září 2014 o vnitřním řádu obecných jednotek státního zastupitelství *(Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury)*. V jeho § 58 odst. 1 je nejprve obecně stanoveno, že místní příslušnost státních zastupitelství se v přípravném řízení řídí místní příslušností soudů, odstavec 5 však umožňuje vedoucímu státnímu zástupci rozhodnout o změně v příslušnosti státního zastupitelství nižšího stupně *(„W szczególnie uzasadnionych przypadkach, ze względu na dobro prowadzonego postępowania, kierownik jednostki wyższego stopnia może, w drodze postanowienia, przekazać sprawę do prowadzenia lub nadzoru innej podległej jednostce niż jednostka właściwa w myśl ust. 1.“)*.

98. V Rakousku § 21 odst. 2 trestního řádu *(Strafprozeßordnung)* stanoví, že státní zástupce vrchního státního zastupitelství je oprávněn se zúčastnit jakéhokoliv řízení v jeho oblasti působnosti; v jednotlivých případech může úkoly a pravomoci (oprávnění) v případě jemu podřízeného státního zastupitelství převzít.

99. V případě Slovenska umožňuje zákon č. 153/2001 Z. z., o prokuratúre, v ustanovení § 51 generálnímu prokurátorovi a v rozsahu jeho působnosti krajskému prokurátorovi v jednotlivé věci určit výjimky

z ustanovení § 46 až 50, tedy prakticky ze všech ustanovení upravujících příslušnost prokuratur.

100. V Německu právo i povinnost dohledu nad činností a postupem státních zástupců přísluší vedoucímu generálnímu státnímu zástupci, který v této souvislosti disponuje oprávněním ukládat závazné pokyny pro vyřízení kterékoliv věci, včetně práva odejmout určitou věc jakémukoliv státnímu zastupitelství v jeho obvodu a přidělit ji jinému státnímu zástupci, nebo ji dokonce vyřídit sám [§ 145 spolkového zákona o organizaci soudnictví *(Gerichtsverfassungsgesetz)*].

101. Je zjevné, že uvedené srovnání nesvědčí ve prospěch názoru, že by státní zastupitelství nemohla činit individuální rozhodnutí o změně příslušnosti. Spíše naopak se zdá, že napadená úprava v jednacím řádu patří ve srovnání s jinými úpravami změn příslušnosti v českém právním řádu, jakož i ve výše provedeném mezinárodním srovnání mezi ty přísnější, když kupříkladu předmětné rozhodnutí o příslušnosti nemůže učinit vrchní státní zastupitelství samo, ale musí být navíc dán i souhlas nejvyššího státního zástupce.

102. Druhou námitkou, kterou navrhovatelé vznesli, je ta, že nejsou dány jasné limity pro předmětná rozhodnutí, a je tak dán prostor pro libovůli. Ani zde však jejich kritiku neshledává Ústavní soud případnou.

103. V prvé řadě je nutno znovu připomenout, že státní zastupitelství není orgánem, který by stál nad procesními stranami a rozhodoval o vině a trestu obviněného. Jak již bylo popsáno výše, jeho postavení je odlišné, a logicky je tak odlišná i míra přísnosti, s jakou je nutno pohlížet na rigidnost a detailnost úpravy jeho příslušnosti oproti požadavkům na úpravu příslušnosti soudů. Intenzita nezbytnosti zabránit libovůli v otázce příslušnosti státních zastupitelství je bezpochyby menší než v případě soudů a soudců. V případě státních zastupitelství je v tomto směru zjevně přípustná větší flexibilita.

104. Ani bližší pohled na napadená ustanovení pak obavy z libovůle při jejich aplikaci nevyvolává. V případě § 15 odst. 3 věty druhé jednacího řádu je nutno upozornit, že toto ustanovení je aplikovatelné jen za situace, dojde-li k vyloučení věci ze společného řízení a u takové věci by již přestala být dána příslušnost vrchního státního zastupitelství podle § 15 odst. 1 nebo 2 jednacího řádu. Touto spojitostí s vyloučením ze společného řízení je prostor, ve kterém může být rozhodnutí o příslušnosti vydáno, poměrně úzce vymezen. Potřeba ponechání výkonu dozoru u vrchního státního zastupitelství, jehož státní zástupce má již příslušný případ nastudován, je přitom v těchto případech zcela nasnadě a nejenže nevzbuzuje pochybnosti o korektnosti svého účelu, nýbrž naopak jde o nástroj nanejvýš rozumný, přispívající k rychlosti řízení, a tím i k ochraně práva obviněných na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. v přiměřené lhůtě, zaručeného

v čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

105. Rovněž napadená úprava v § 15 odst. 5 jednacího řádu sleduje bezpochyby racionální účel. Zároveň stanoví určitá kritéria (závažnost, skutková či právní složitost věci), kterými se má rozhodování řídit. Možnost atrakce je taktéž pevně ohraničena tím, že k ní může vrchní státní zastupitelství přistoupit pouze

a) ve věcech úmyslných trestných činů 1. spáchaných při činnosti banky, investiční společnosti nebo investičního fondu, obchodníka s cennými papíry, pojišťovny, zdravotní pojišťovny, penzijního fondu, stavební spořitelny anebo spořitelního a úvěrního družstva, nebo 2. fyzických nebo právnických osob spáchaných v souvislosti s neoprávněným výkonem činnosti vyjmenovaných subjektů, nebo 3. jimiž byla způsobena škoda na majetku nebo majetkovém podílu státu, nebo 4. jimiž byly dotčeny finanční nebo ekonomické zájmy Evropské unie, anebo

b) pokud na majetku jiného subjektu vznikne škoda alespoň 150 mil. Kč.

106. Na základě uvedeného si nelze nepovšimnout, že navrhovateli napadená úprava obsahuje zřejmější kritéria a užší meze pro rozhodování o příslušnosti než kupříkladu § 25 trestního řádu, který umožňuje změnit příslušnost soudu v jakékoliv věci a jako předpoklad pro takové rozhodnutí pouze stanoví, že tak může být učiněno z „důležitého důvodu". To za situace, kdy § 25 trestního řádu upravuje možnost změny příslušnosti soudu, na což by, jak je shora vysvětleno, měly být vztaženy přísnější standardy než v případě státních zastupitelství. Rovněž se zřetelem k výše provedenému mezinárodnímu srovnání je vidno, že napadená právní úprava patří spíše k těm restriktivnějším.

107. Ani potud tak Ústavní soud neshledal argumenty navrhovatelů důvodnými.

VII. Posouzení napadených ustanovení z hlediska úpravy příslušnosti soudu

108. V dalším kroku se Ústavní soud zabýval napadenými ustanoveními, pokud jde o jejich propojenost s právní úpravou příslušnosti soudu. Dospěl přitom k závěru, že ani v tomto směru nejsou dány důvody, pro které by bylo nutno podanému návrhu vyhovět.

109. Dle čl. 38 odst. 1 Listiny platí, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon. Toto ustanovení patří mezi ta, kterými ústavodárce rozhraničuje rozdělení moci mezi moc zákonodárnou a výkonnou. Stanoví se výhrada zákona, dle které je předmětnou věc možno upravit toliko zákonem, a normotvorná pravomoc tak nemůže náležet vládě, ministerstvu ani jinému orgánu. Ani zákonodárci není dovoleno, aby zákonem vytvořil zmocnění, kterým by to

těmto orgánům umožnil. Principu dělby moci naopak odpovídá, že ústavní rozhraničení pravomoci stanoví limity jak orgánům moci výkonné, tak moci zákonodárné. Z pojmu právního státu, jenž nachází své ústavní zakotvení v čl. 1 odst. 1 Ústavy, vyplývá princip, že ani zákonodárce, ani exekutiva nemohou s formami práva, resp. prameny práva, nakládat libovolně, nýbrž se musí řídit hledisky ústavodárce. Ústavní soud přitom v minulosti již vyložil, že nelze připustit, aby se sféra ochrany základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna [viz nález Ústavního soudu ze dne 23. 7. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 13/12 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.)]. Jestliže ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení příslušnosti soudu i soudce výhradně zákonu, vyloučil tím sekundární úpravu, a to i kdyby třeba byla ze všech ostatních hledisek možná, ba i žádoucí.

110. Jak je zřejmé z rekapitulace právní úpravy uvedené výše, trestní řád na jednu stranu zakotvuje jasná pravidla místní příslušnosti soudu ve svém ustanovení § 18, jinak tomu však je v případě příslušnosti soudu k úkonům v přípravném řízení. Ustanovení § 26 trestního řádu totiž sice stanoví, že příslušný je soud okresní, z hlediska místní příslušnosti však v podstatě odkazuje na příslušnost státního zastupitelství, resp. státního zástupce („v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh“).

111. Jak uvažuje ve svém vyjádření Nejvyšší soud, pokud právní konstrukce činí místní příslušnost soudu v přípravném řízení závislou na tom, které státní zastupitelství v přípravném řízení vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti, je třeba trvat na tom, aby právní úprava činnosti státního zastupitelství nebránila naplnění čl. 38 odst. 1 Listiny.

112. Ačkoliv je podstatná část úpravy příslušnosti státního zastupitelství vtělena do jednacího řádu, jakožto podzákonného právního předpisu, není dán důvod k derogaci napadených ustanovení – jak je dále vysvětleno – ani pro jejich rozpor s čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud dlouhodobě v případě řízení o kontrole právních předpisů zdůrazňuje zásadu přednosti ústavně konformního výkladu právního předpisu nebo jeho jednotlivého ustanovení před jeho derogací s tím, že je povinností všech orgánů veřejné moci interpretovat a aplikovat právo se zřetelem na požadavek ochrany základních práv a svobod (čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy). Ústavní soud proto posoudil, zda lze napadenou právní úpravu vyložit ústavně konformním způsobem tak, aby vyhovovala požadavkům garantovaným čl. 38 odst. 1 Listiny. Dospěl přitom k závěru, že prostor pro ústavně konformní interpretaci napadených ustanovení je v tomto zkoumaném případě dán.

113. Ústavní soud připomíná, že nyní posuzovaná věc se týká případů, kdy je státní zástupce výlučným kontrolním orgánem ve vztahu k policejnímu orgánu v rámci výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve smyslu § 174 trestního řádu. Naopak v případech, kdy

státní zástupce vystupuje v rámci přípravného řízení jako strana v řízení před soudem ve smyslu § 12 odst. 6 trestního řádu a je nadán návrhovými oprávněními vůči soudu (zejména ve vztahu k provádění zajišťovacích úkonů podle hlavy čtvrté trestního řádu, včetně návrhů na vzetí do vazby), se napadená právní úprava jednacího řádu neaplikuje, neboť se vztahuje toliko k výkonu shora uvedeného dozoru. V případech těchto návrhových oprávnění státních zástupců se tak určení příslušnosti soudu řídí obecnou úpravou v trestním řádu.

114. Zákonná právní úprava příslušnosti soudu k úkonům v přípravném řízení v § 26 trestního řádu je *lex specialis* k obecným ustanovením trestního řádu o věcné i místní příslušnosti soudů (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád, Komentář. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 342). V § 26 trestního řádu je pevně stanovena věcná příslušnost okresního soudu, avšak místní příslušnost se odvíjí od skutečnosti, že v obvodu daného okresního soudu je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh.

115. V případě, že příslušný návrh podává státní zástupce okresního státního zastupitelství, tedy státního zastupitelství působícího v obvodu jediného okresního soudu, je místní příslušnost okresního soudu přímo založena zákonnou právní úpravou § 18 trestního řádu, neboť z tam stanovené obecné místní příslušnosti soudu se odvozuje místní příslušnost okresního státního zastupitelství oprávněného k podání příslušného návrhu (§ 7 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve spojení s § 12 a násl. jednacího řádu). V uvedeném případě proto není prostor pro úvahy o porušení čl. 38 odst. 1 Listiny.

116. V případě, že příslušný návrh podává státní zástupce krajského státního zastupitelství nebo vrchního státního zastupitelství, je však situace odlišná, neboť jde o státní zastupitelství působící v obvodu více okresních soudů. Zvláštní úprava příslušnosti podle § 26 trestního řádu přitom v takovém případě nevede k určení jediného místně příslušného okresního soudu, tak jako v případě okresního státního zastupitelství uvedeném v předchozím odstavci. V rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny by byl takový výklad § 26 trestního řádu, podle kterého by bylo ponecháno na úvaze státnímu zástupci krajského nebo vrchního státního zastupitelství, jaký z okresních soudů v jeho obvodu zvolí, resp. ke kterému z nich příslušný návrh podá. Jak Ústavní soud konstatoval ve své předchozí judikatuře v souvislosti s § 146a odst. 2 trestního řádu, „každé procesní ustanovení je … nutné vykládat tak, aby nedávalo orgánům veřejné moci prostor pro libovůli a chránilo předvídatelnost výkonu státní moci jako důležitý prvek výše zmíněného principu právní jistoty. Již z toho důvodu se Ústavnímu soudu jeví namístě takový výklad daného ustanovení, který neumožní dozorujícímu státnímu zástupci vybrat pro rozhodování o stížnosti v zásadě libovolný soud, který se nachází na území obvodu jeho působnosti“ (nález Ústavního

soudu ze dne 15. 9. 2015 sp. zn. III. ÚS 1518/15; dostupný též na http://nalus.usoud.cz).

117. Ústavně konformním výkladem § 26 trestního řádu, souladným s čl. 38 odst. 1 Listiny, je proto nutno dospět k takovému závěru, že pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat rovněž obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 trestního řádu, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmto kritériím odpovídá. Ustanoveními § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, tedy napadenými ustanoveními není (a nemůže být) dotčena věcná a místní příslušnost soudů podle trestního řádu; návrhy státních zástupců krajských státních zastupitelství a vrchních státních zastupitelství v přípravném řízení musí v souladu s čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod směřovat vůči okresnímu soudu příslušnému podle § 18 trestního řádu.

118. Uvedený výklad právní úpravy místní příslušnosti okresního soudu k úkonům v přípravném řízení se nedostává do rozporu s právem na zákonného soudce, neboť místní příslušnost okresního soudu je vždy určena zákonem, a to bez ohledu na to, zda příslušný návrh podává státní zástupce okresního, krajského nebo vrchního státního zastupitelství. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že podle čl. 95 odst. 1 Ústavy je soudce při rozhodování vázán zákonem (a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu); je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem (nebo s takovou mezinárodní smlouvou). Obecné soudy jsou proto povinny vycházet při určení své místní příslušnosti ze zákona, a postupovat tedy v souladu se shora uvedeným ústavně konformním výkladem, a naopak není jejich povinností v těchto případech aplikovat jednací řád, pokud by na jeho základě měla být určena místní příslušnost soudu v rozporu se zákonem, resp. s čl. 38 odst. 1 Listiny. Pokud jde o státní zastupitelství, to je povinno shora uvedený ústavněprávní výklad Ústavního soudu respektovat s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy.

VIII. Závěr

119. Ústavní soud, i s ohledem na výše uvedený ústavně konformní výklad, neshledal, že by napadená ustanovení představovala porušení ústavního pořádku opravňující Ústavní soud k využití derogační pravomoci, která mu přísluší. Na základě důvodů vyložených v částech VI a VII Ústavní soud proto návrh skupiny poslanců Poslanecké sněmovny

Parlamentu České republiky na zrušení § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, zamítl (§ 70 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

120. Ústavní soud v souvislosti s právním názorem vyjádřeným v odůvodnění rozhodnutí v projednávané věci připomíná, že jím provedený ústavně konformní výklad napadených ustanovení předmětné vyhlášky nemá (srov. § 71 zákona o Ústavním soudu *a contrario*) bez dalšího dopad na následné hodnocení trestních řízení, v nichž byla napadená ustanovení aplikována.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudců Jana Musila, Vladimíra Sládečka a Radovana Suchánka

V souladu s § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaujímáme toto odlišné stanovisko k výroku i k odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. Pl. ÚS 4/14:

I.

Hlasovali jsme proti přijetí zamítavého nálezu. Podle našeho názoru mělo být návrhu na zrušení napadených ustanovení vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „vyhláška“) vyhověno, neboť jsou v rozporu s čl. 2 odst. 3 a s čl. 79 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), jakož i s čl. 2 odst. 2 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II.

1. Především nesouhlasíme se závěrem, že napadená právní úprava není v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. s čl. 2 odst. 2 Listiny. Máme za to, že zde evidentní rozpor existuje. Většinové rozhodnutí pléna tuto konkluzi odůvodňuje na poměrně malém prostoru (body 78 až 80), a to především ne vždy zcela adekvátními odkazy na odbornou literaturu a jeden nález Ústavního soudu [sp. zn. Pl. ÚS 55/2000 ze dne 18. 4. 2001 (N 62/22 SbNU 55; 241/2001 Sb.)], který není případný, neboť se týká jiných ustanovení Ústavy (čl. 101 odst. 1 a čl. 105).

2. Uvedená, prakticky totožná ustanovení Ústavy a Listiny upravují základní princip fungování orgánů veřejné moci, vyjadřují základní znak

právního státu, tj. výhradu zákona, pokud jde o výkon veřejné moci. Konstitutivní význam těchto ústavních norem pro demokratický právní stát (čl. 1 odst. 1 Ústavy) a pro garanci prostoru svobody jednotlivce chráněného před všemocností státní moci (čl. 1 Listiny) stvrzuje již jejich výslovná formulace v čele obecných ustanovení Listiny a základních ustanovení Ústavy. Jejich obsah lze snad stručně vyložit tak, že každý orgán veřejné moci (včetně nestátních právnických a fyzických osob, kterým byl výkon veřejné moci svěřen) může rozhodovat či jinak uplatňovat veřejnou moc pouze ve věcech, ve kterých mu zákon stanoví pravomoc, příp. působnost, ale i (procesní) příslušnost. Státní zastupitelství, resp. orgány, jež tvoří jeho soustavu, nepochybně veřejnou moc vykonávají.

3. Je si pak potřeba obzvláště povšimnout spojení *způsoby, které stanoví zákon,* resp. *způsobem, který zákon stanoví.* Domníváme se, že nejde o nic menšího než o záruku, že nejen jakýkoliv formální právní proces, např. proces soudní, ale vůbec postup, úkon či zákrok (zejména jako prostředek donucovací) orgánu veřejné moci, který se jakkoli dotýká práv fyzických nebo právnických osob – nikoliv tedy procedury či úkony interní –, musí být upraven zákonem, byť patrně nikoliv ve všech detailech.

4. V odůvodnění nálezu (obdobně jako v původní, nepřijaté zpravodajské zprávě) se zdůrazňuje (bod 82), že příslušnost je kategorie procesní, na rozdíl od pravomoci a působnosti, které se považují za instituty hmotněprávní. A stanovení příslušnosti orgánu veřejné moci není možné považovat za lecjaký nepodstatný detail, jde o úpravu relevantní podmínky řízení.

5. Máme proto za to, že příslušnost orgánu veřejné moci by ve všech aspektech měla být stanovena zákonem. Nepovažujeme za ústavně konformní, když je její určitá, zdánlivě dílčí, ve skutečnosti však významná část svěřena, navíc více než problematickým způsobem (viz dále), podzákonnému právnímu předpisu, tedy aktu orgánu moci výkonné.

6. Na podporu našeho tvrzení lze také zmínit názory odborné literatury k čl. 2 odst. 3 Ústavy, dokonce může jít o citaci stejného autora jako ve většinovém rozhodnutí, i když na jiné stránce publikace. Jistě můžeme akceptovat v odůvodnění citovaný názor (bod 78), že „hmotněprávní, kompetenční i procesní podmínky pro uplatňování státní (veřejné) moci lze upravit jen zákonem“ (pro pořádek: autorem není V. Mikule, ale V. Sládeček). Stejný autor však na str. 21 také uvádí: „Uplatňování státní moci v případech (stanovených zákonem) znamená, že kupř. správní úřad může rozhodovat pouze ve věcech, ve kterých mu zákon stanoví pravomoc, působnost i (procesní) příslušnost … Pokud jde o způsoby výkonu státní moci, rozumí se tím, že orgán státu může postupovat jenom tak, jak to předepisuje zákon, tj. v souladu s příslušným procesním řádem stanoveným zákonem …“. Podporu může poskytnout i náhled dalšího autora:

„Výkon této moci je v duchu citovaného ustanovení věcně (obsahově), procedurálně, časově i prostorově vázán na konkrétní právní normou vymezený rámec, přičemž podmínkou je zákonná forma této normy (výhrada zákona).“ (Rychetský, P. In Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 16).

7. Principiální rámec pro uplatňování veřejné moci zdůraznil v řadě svých nálezů i Ústavní soud. Ten již v počátcích své činnosti konstatoval, že v citovaných ustanoveních je „zabudována nejen garance proti zneužití státní moci, ale také nutnost zákonného podkladu pro její uskutečňování“ [nález sp. zn. Pl. ÚS 14/96 ze dne 5. 11. 1996 (N 114/6 SbNU 323; 3/1997 Sb.)]. V dalších rozhodnutích Ústavní soud kupř. uvádí: „Jedním ze základních principů činnosti (orgánů veřejné moci) je proto i její předvídatelnost, neboť je zřejmé, že účastníci řízení před obecnými soudy mají právo očekávat od obecných soudů postup, který je vymezen zákonem a který vyplývá i z okolností konkrétního soudního řízení“ [nález sp. zn. I. ÚS 89/02 ze dne 21. 5. 2002 (N 60/26 SbNU 135)]; „orgán veřejné moci je vázán obecně vymezeným ústavním limitem činnosti těchto orgánů, jímž je v principu především postulát, dle něhož může a současně je povinen činit pouze to, co stanoví zákon (čl. 2 odst. 2 Listiny, čl. 2 odst. 3 Ústavy)“ [nález sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417)]; „co do případů, mezí a způsobů může uplatňovat státní moc jen v zákonném a ústavním rámci (čl. 2 odst. 3 Ústavy), což je v právním státě *condicio sine qua non* pro jakoukoli legitimní činnost jeho orgánů“ [usnesení sp. zn. IV. ÚS 127/03 ze dne 7. 4. 2003 (U 9/30 SbNU 523)]; „orgán vykonávající státní moc může činit jen to, k čemu je v zákoně zmocněn, proto musí postupovat způsobem definovaným zákonem a v mezích zákona“ [nález sp. zn. IV. ÚS 1122/09 ze dne 20. 10. 2009 (N 223/55 SbNU 93)].

8. Napadená ustanovení vyhlášky se této ústavně zakotvené výhradě zákona protiví, když prvotně normují zákonu zcela neznámou pravomoc vrchního státního zastupitelství („může rozhodnout“) měnit příslušnost nižších státních zastupitelství k výkonu dozoru v přípravném řízení trestním (v podstatě si ji může ve vyhláškou uvedených věcech atrahovat, byť s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce). Odkaz na nález sp. zn. III. ÚS 105/95 (bod 79) neshledáváme případným, neboť také úprava stanovení věcné příslušnosti jednotlivých „úřadů státu“ tvořících soustavu státního zastupitelství (§ 1 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství), tedy i věcné příslušnosti státních zástupců v přípravném řízení trestním (§ 12 až 16 vyhlášky), je – jak shora uvedeno – ústavním pořádkem výslovně vyhrazena pouze zákonu. Ostatně i Ústavní soud k právní úpravě příslušnosti státního zastupitelství již dříve konstatoval (byť jen formou usnesení a v rámci *obiter dicti*), že tato s ohledem na čl. 2 odst. 3 Ústavy

a čl. 2 odst. 2 Listiny vykazuje ústavní deficity zejména z hlediska stupně právní síly právního předpisu, v němž je obsažena (usnesení sp. zn. I. ÚS 2632/12; dostupné na http://nalus.usoud.cz).

9. Obecně si nemyslíme, že napadenou úpravou sledovalo Ministerstvo spravedlnosti (dále též jen „ministerstvo") nějaké špatné úmysly, že by snad chtělo vytvářet prostor pro libovůli při výkonu dozoru v přípravném řízení. Specializace státního zastupitelství má zejména ve fázi přípravného řízení jistě rozumné opodstatnění, neboť v případě složitých věcí vytváří podmínky pro velmi odborný přístup, a tím pro efektivitu při jejich vyšetřování. Zároveň umožňuje, aby v počáteční fázi vyšetřování byla zachována potřebná diskrétnost či opatrnost, resp. aby bylo dbáno požadavku nezveřejňování určitých skutečností. Nakonec nelze popřít, že i v řadách justice lze nalézt zločinné soudce nebo státní zástupce, přičemž v případě jejich trestního stíhání je zcela legitimní uvažovat o specifickém režimu, který tento proces přenese do prostředí, v němž nemají vytvořeny personální vazby. Jakkoli je ovšem napadená úprava obecně potřebná, zastáváme názor, že úprava příslušnosti státních zastupitelství k výkonu dozoru v přípravném řízení je pro obviněného natolik zásadní, že si bezpodmínečně vyžaduje zákonnou úpravu.

10. Dnešní nález v duchu předchozí judikatury Ústavního soudu zdůrazňuje určité distinkce mezi postavením soudce a státního zástupce (body 83, 84, 103), jimiž odůvodňuje závěr, že v případě státního zastupitelství nemusí být některé požadavky, jež se uplatní vůči soudům, tak přísné. Tyto argumenty dnes již ovšem stále více přestávají platit a do budoucna se budou rozdíly patrně ještě více oslabovat. Státní zástupci mají významné pravomoci. Nejenže pouze na jejich rozhodnutí závisí, zda někdo bude či nebude trestně stíhán a obžalován, ale *de facto* rozhodují, resp. podílejí se na rozhodování také o vině, když mohou zastavit trestní stíhání, odložit věc nebo sjednat dohodu o prohlášení viny a přijetí trestu. Stejně tak mohou např. v rámci zajišťovacích opatření stanovit jednotlivým osobám určité zákazy, čímž nepochybně dochází k omezení jejich základních práv. Státní zástupci se co do povahy a závažnosti své rozhodovací činnosti zkrátka začínají přibližovat soudcům, a tudíž by se na způsob úpravy jejich příslušnosti měly uplatňovat obdobné nároky. V této souvislosti se ostatně také v teorii i praxi problematizuje již samotné (nesamozřejmé) ústavní zařazení státního zastupitelství do moci výkonné, když by spíše mělo být zařazeno do moci soudní, jak to v roce 1992 předpokládal vládní návrh Ústavy. K tomu, aby nedocházelo ke korupčním vlivům a kauzy nemohly být „zametány pod koberec", je proto žádoucí, aby byli státní zástupci nadáni obdobnými atributy nezávislosti jako soudci (což by ovšem zřejmě vyžadovalo rovněž naznačenou změnu v Ústavě), s čímž však také nezbytně souvisí zákonné garance týkající se pravidel při určování jejich příslušnosti.

III.

11. S výše uvedeným souvisí otázka, nakolik výhradě zákona dle čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy vyhovuje samotné zmocňovací ustanovení obsažené v § 40 odst. 2 *in fine* zákona o státním zastupitelství ve vztahu k předmětu úpravy v napadených ustanoveních vyhlášky, resp. ve vztahu k podzákonné úpravě věcné příslušnosti státních zástupců v přípravném řízení trestním vůbec. Tuto otázku je však vzhledem k předmětu řízení, kdy zmocňovací ustanovení nebylo podaným návrhem napadeno, nutno nyní ponechat stranou. Pominout však nelze otázku, zda je toto zákonné zmocnění dostačující pro napadenou úpravu ve vyhlášce.

12. Je třeba nejprve připomenout, že až do 28. 2. 2002 bylo ustanovením § 40 zákona o státním zastupitelství ministerstvo zmocněno jen k tomu, aby vyhláškou vydalo jednací řád státního zastupitelství. Nálezem zmiňované části zákonného zmocnění do něj byly doplněny teprve novelizací provedenou zákonem č. 14/2002 Sb., účinnou od 1. 3. 2002. Současná koncepce úpravy obsažené v § 15 vyhlášky, podle níž je k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech vyjmenovaných úmyslných trestných činů příslušný státní zástupce vrchního státního zastupitelství, v jehož obvodu je nižší státní zastupitelství, které by bylo jinak ve věci příslušné, byla však do vyhlášky zakotvena již předtím její novelizací provedenou vyhláškou č. 311/2000 Sb., účinnou od 5. 10. 2000, tedy dříve, než bylo rozšířeno zmocnění obsažené v § 40 zákona o státním zastupitelství. Ustanovení § 7 odst. 2 zákona o státním zastupitelství *in fine* k takové podzákonné úpravě jistě nepostačovalo.

13. Odhlédneme-li od otázky, zda toto dodatečné rozšíření zákonného zmocnění mohlo „zhojit“ skutečnost, že ustanovení vyhlášky o věcné příslušnosti státních zástupců v přípravném řízení trestním se evidentně netýkala jen materie podřaditelné pojmu „jednací řád“, je beztak třeba trvat na tom, co již opakovaně konstatoval Ústavní soud, totiž že podzákonný právní předpis (ať vyhláška, či nařízení vlády) „může toliko podrobněji konkretizovat problematiku upravenou v základních rysech již samotným zákonem“ [např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/95 ze dne 11. 10. 1995 (N 59/4 SbNU 91; 265/1995 Sb.), Pl. ÚS 45/2000 ze dne 14. 2. 2001 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.), Pl. ÚS 5/01 ze dne 16. 10. 2001 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.), Pl. ÚS 43/13 ze dne 25. 3. 2014 (N 39/72 SbNU 439; 77/2014 Sb.) aj.].

14. Ústavní soud se také již opakovaně vyslovil zcela jednoznačně k nezbytným materiálním náležitostem zákonného zmocnění k vydání právní úpravy vyhláškou: „Ústavní soud se již k požadavkům kladeným na zmocňovací ustanovení zákonů a jejich charakter v minulosti vyjádřil, a sice tak, že ‚při respektování dělby moci (restriktivní výklad zákonného zmocnění) a principu právní jistoty je (a má být) zmocnění pro vydání

právního předpisu natolik přesné a konkrétní co do svého rozsahu, obsahu a účelu, že ministerstvo či jiný správní orgán nemá možnost se od zákonných limitů odchýlit, a uplatnit tak např. svou vlastní právní (politickou) vůli vzdor Parlamentu. Takový požadavek na zákonné zmocnění, aby co nejpřesněji vymezovalo obsah, účel a rozsah úpravy, lze dovodit z principu předvídatelnosti práva založeného na čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. např. nález ze dne 12. března 2008 sp. zn. Pl. ÚS 83/06 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.)]. Nerespektování některého ze tří prvků zmocňovací normy vede k závěru o nedostatku zákonného zmocnění k vydání prováděcího předpisu' [bod 60 písm. b) citovaného plenárního nálezu]." [citováno dle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 26/80 SbNU 327; 77/2016 Sb.), jímž byla zrušena pro rozpor s čl. 79 odst. 3 Ústavy některá ustanovení vyhlášky č. 355/2013 Sb., o úředních hodinách provozovny, o označování sídla a provozovny a o činnostech, které je insolvenční správce povinen zajišťovat v provozovně, ve znění pozdějších předpisů].

15. Pokud většina pléna dovozuje, že zmocnění k podzákonné úpravě zřizující státní zastupitelství s výlučnou působností anebo určující, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství, znamená bez dalšího i možnost úpravy jeho příslušnosti (body 89 až 92), lze tomuto názoru sice přiznat jistou logiku, nicméně taková interpretace představuje značně extenzivní výklad zákonného zmocnění. Dosavadní judikatura Ústavního soudu přitom v případě zákonných zmocnění k vydání právního předpisu dle čl. 79 odst. 3 Ústavy vychází naopak z nezbytnosti jejich výkladu restriktivního [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. 6. 2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.), Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.), Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.) či Pl. ÚS 13/14 ze dne 15. 9. 2015 (N 164/78 SbNU 451; 297/2015 Sb.)]. Přinejmenším tento výklad vyžaduje zodpovědět otázku obsahu, rozsahu a účelu prováděcí úpravy. Bez toho dle našeho názoru nelze dojít k závěru, že zákonné zmocnění dle § 40 odst. 2 *in fine* zákona o státním zastupitelství (na němž staví dnešní nález) věcně „pokrývá" (obsahem, rozsahem a účelem) úpravu obsaženou v napadených ustanoveních § 15 odst. 3 věty druhé a odst. 5 vyhlášky. Je zjevné, že tato ustanovení vyhlášky upravují něco naprosto jiného, než o čem mluví citovaný § 40 zákona o státním zastupitelství, totiž zcela nové rozhodovací oprávnění vrchního státního zastupitelství.

16. I když se může jevit vhodným, aby ministerstvo zmocněné zákonem ke zřízení státního zastupitelství s výlučnou působností mohlo zároveň upravit příslušnost takovéhoto státního zastupitelství, takovéto zmocnění by muselo být – jak již bylo řečeno – konkrétní, jednoznačné a jasné. Takové však zákonodárce ve vztahu k napadené úpravě nezakotvil, když ministerstvu umožnil ovlivnit příslušnost státních zastupitelství pouze co

do stanovení výjimek ohledně sídel a územních obvodů státních zastupitelství, zřízení poboček státních zastupitelství a určení, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství. Nepřenesl tedy na ministerstvo možnost vytvoření všeobecné úpravy příslušnosti státních zastupitelství, potažmo příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Přitom i Ústavní soud docela nedávno uznal, že kromě jednacího řádu „není jiného právního předpisu, jímž by se příslušnost státního zastupitelství řídila" (usnesení sp. zn. I. ÚS 1082/14 ze dne 15. 6. 2015, bod 20, dostupné na http://nalus.usoud.cz). Musíme tedy konstatovat, že ani citovaná část zákonného zmocnění, ani jiná ustanovení ve zmocňovacím § 40 zákona o státním zastupitelství či v jiném zákoně neskýtají oporu pro tak rozsáhlou a komplexní úpravu věcné příslušnosti státních zástupců v přípravném řízení trestním, jaká je obsažena v § 12 až 16 vyhlášky. Také odborná literatura si povšimla, že zmocnění k vydání jednacího řádu bylo naplněno vydáním vyhlášky č. 23/1994 Sb., „jež má velmi různorodý obsah úpravy i v té části, která by se dala podřadit pod pojem ‚jednací řád státního zastupitelství'." (Růžička, M. in Koudelka, Z., Růžička, M., Vondruška, F. Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou. Praha : Leges, 2010, s. 376).

17. Návrhem napadená ustanovení jsou však součástí právě takovéto komplexní úpravy příslušnosti státních zastupitelství, konkrétněji pak úpravy příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, která není podložena zákonným zmocněním. Ustanovení § 15 odst. 3 věty druhé i odst. 5 vyhlášky upravují problematiku příslušnosti státních zastupitelství, resp. jeho změny, aniž by ovšem šlo o ustanovení, která by snad stanovila výjimku ohledně sídla či územního obvodu nějakého státního zastupitelství, zřízení jeho pobočky či určení, že věci určitého druhu z obvodu několika státních zastupitelství bude vyřizovat jedno státní zastupitelství, což jsou jediné případy, které zákonné zmocnění v zákoně o státním zastupitelství připouští. Pokud jde o zmocnění podle § 40 zákona, jde v něm i po jeho zmíněném rozšíření stále jen o dílčí otázky, kterými stěží může být podepřena komplexní právní úprava příslušnosti státních zástupců, resp. státních zastupitelství obsažená v jednacím řádu.

18. Za zdůraznění také stojí, že v celém § 40 zákona o státním zastupitelství není slovo „příslušnost" vůbec použito. Nález tak působí poněkud rozporuplně, když na jedné straně ve vztahu k čl. 80 odst. 2 Ústavy zdůrazňuje, že pojem „působnost" je nutno odlišovat od pojmu „příslušnost", přičemž „jejich vztah není ani vzájemně podřazující se" (body 82 a 91), na straně druhé však současně prvně uvedenému pojmu pojem druhý podřazuje, když dovozuje, že zmocnění dle § 40 odst. 2 *in fine* zákona

o státním zastupitelství „je ve své podstatě zmocněním ke stanovení příslušnosti“, resp. „v sobě zahrnuje rovněž zmocnění stanovit … věcnou či místní příslušnost“ (body 90 a 91).

19. Za této situace nezbývá než vyslovit rozpornost napadené úpravy s čl. 79 odst. 3 Ústavy.

IV.

20. Konečně máme také za to, že napadená ustanovení vyhlášky, resp. také další části úpravy obsažené v jejím § 15, ne-li celá úprava příslušnosti státních zástupců v přípravném řízení trestním zakotvená ve vyhlášce, odporují příkazu, podle něhož nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, přičemž příslušnost soudu i soudce stanoví zákon (čl. 38 odst. 1 Listiny). Uvedené ústavní ustanovení platí pro celé trestní řízení, tedy i pro přípravné řízení podle části druhé trestního řádu.

21. Je možno úvodem připomenout, že vyhláška zásadním způsobem zasáhla do úpravy příslušnosti státních zastupitelství a potažmo soudů, včetně toho, že materiálně podstatně změnila možnosti státních zastupitelství při výběru soudů, jimž podají návrh v rámci přípravného řízení. Příslušnost vrchních státních zastupitelství v dozoru nad zachováváním zákonnosti při vyšetřování úmyslných trestných činů v případech vyjmenovaných jednacím řádem totiž zavedla až jeho novelizace provedená vyhláškou č. 311/2000 Sb., účinná od 5. 10. 2000. Zatímco tedy před 5. 10. 2000 si mohlo krajské státní zastupitelství vybírat zpravidla z 10 okresních soudů v kraji (14 v jihomoravském soudním kraji), pak po této změně vyhlášky si již vrchní státní zastupitelství může samo vybrat v případě olomouckého z 25 okresních soudů a v případě pražského dokonce ze 61 okresních či obvodních soudů. Jde tedy o několikanásobné zvýšení možnosti výběru soudů pro státní zastupitelství jako orgán moci výkonné a stranu soudního řízení, k němuž došlo pouhým podzákonným předpisem moci výkonné bez jakékoliv změny zákona.

22. Takto zásadní změny přijatý nález bagatelizuje, s čímž se však nemůžeme ztotožnit. Platná právní úprava vykazuje ve světle čl. 38 odst. 1 Listiny deficit ústavnosti. Na tento problém upozorňuje i odborná literatura, dle níž „v otázce místní příslušnosti státního zastupitelství v přípravném řízení lze především kriticky poukázat na konstrukci § 26 tr. řádu, která v důsledku ovlivňuje i místní příslušnost (zákonného) soudce“ (Jäger, P. in Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2015, str. 772). Z vyjádření Ministerstva spravedlnosti a státních zastupitelství v nynější věci se ostatně podává, že ani tyto orgány existenci nesouladu napadené právní úpravy s čl. 38 odst. 1 Listiny

jednoznačně nepopírají, když argumentují spíše jen v tom směru, že případný rozpor se netýká napadených ustanovení, nýbrž § 26 trestního řádu.

23. Ačkoli většina pléna v odůvodnění dnešního nálezu uznává, že § 26 trestního řádu „sice stanoví, že příslušný je soud okresní, z hlediska místní příslušnosti však v podstatě odkazuje na příslušnost státního zastupitelství, resp. státního zástupce“ (bod 110), následně pomíjí konsekvence, které z takovéto situace nutně vyplývají, když odhlíží od toho, že právě příslušnost státního zástupce trestní řád neupravuje, a neupravuje ji pro přípravné řízení ve své komplexnosti ani jiný právní předpis na úrovni zákona, nýbrž je obsažena teprve v předpise majícím formu vyhlášky ministerstva. Taková situace ovšem již bez dalšího svědčí o porušení čl. 38 odst. 1 Listiny v podobě nedodržení ústavodárcem stanovené výhrady zákona ohledně určení příslušnosti soudu i soudce.

24. Jestliže odůvodnění nálezu dále v bodě 111 označuje za správnou úvahu Nejvyššího soudu, podle níž „pokud právní konstrukce činí místní příslušnost soudu v přípravném řízení závislou na tom, které státní zastupitelství v přípravném řízení vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti, je třeba trvat na tom, aby právní úprava činnosti státního zastupitelství nebránila naplnění čl. 38 odst. 1 Listiny“, pak ovšem nedůvodně pomíjí rovněž správný závěr jmenovaného soudu, že to znamená vyžadovat, aby také příslušnost státního zastupitelství, včetně úpravy odchylek v jejím určení, byla stanovena zákonem, a nikoli podzákonným právním předpisem ústředního orgánu státní správy (viz bod 52). Jinak řečeno, pokud úprava příslušnosti soudu odkazuje na příslušnost státního zastupitelství, pak úprava příslušnosti státního zastupitelství je součástí úpravy příslušnosti soudu a musí z hlediska čl. 38 odst. 1 Listiny vyhovovat stejným požadavkům. Této nezbytnosti zde ovšem normotvůrce zjevně nedostál. Naopak, podstatnou část úpravy příslušnosti státního zastupitelství vtělil do vyhlášky, ač jde o právní předpis podzákonný, tedy mající formu, která v dané konstelaci nebyla přípustná. Pak je lhostejno i to, jaká je konkrétní formulace zákonného zmocnění, na základě kterého byla napadená úprava v jednacím řádu vydána, neboť byť by takové zmocnění bylo sebepreciznější či sebeširší, nikdy by ministerstvu nemohlo vytvořit prostor k protivenství vůli ústavodárcově.

25. Závěry nálezu, kterými se většina pokouší dovodit, že úprava zákonné příslušnosti soudu v přípravném řízení není dotčena úpravou v předmětné vyhlášce (body 113 až 116), případně, že pokud existuje nějaký problém, lze jej zhojit jím formulovaným ústavně konformním výkladem (obsaženým v bodech 117 a 118; bod 112), podle nás nejsou udržitelné.

26. Odůvodnění nálezu v bodě 113 tvrdí, že napadená úprava ve vyhlášce řeší toliko dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení podle § 174 trestního řádu, jakožto kontrolu policejního orgánu, zatímco

v případě návrhových oprávnění vůči soudu, jako je návrh na vzetí do vazby, se vyhláška nepoužije. Tím je zřejmě myšleno, že tato příslušnost státního zastupitelství se určí výhradně z § 26 odst. 1 trestního řádu („K provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh."), z § 7 zákona o státním zastupitelství („Sídla státních zastupitelství a obvody jejich územní působnosti se shodují se sídly a obvody soudů. Státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.") a dále z ustanovení § 16 až 18 trestního řádu, upravujících obecná pravidla věcné a místní příslušnosti soudu. Jestliže by to však bylo pravda, znamenalo by to, že vrchní státní zastupitelství příslušné dle § 15 vyhlášky by těmito návrhovými opatřeními vůči soudu vůbec nedisponovalo a existovala by dvě státní zastupitelství řešící dané závažné trestní kauzy: jedno provádějící kontrolu policejního orgánu a jiné podávající návrhy k soudu. Žádné ustanovení na úrovni zákona totiž příslušnost vrchního státního zastupitelství k závažným trestním kauzám nestanoví. Naznačený závěr však zcela odporuje realitě, když vrchní státní zastupitelství příslušné k závažným trestním věcem podle § 15 vyhlášky v praxi při podávání návrhů k soudu zjevně nepostupuje v symbióze s nějakým „jinak příslušným" státním zastupitelstvím, které by za něj tyto návrhy k soudu podávalo, nýbrž je podává samo (takováto symbióza by ostatně byla bezpochyby neefektivní a postrádala by jakýkoliv racionální smysl). Je tak zřejmé, že ustanovení § 15 vyhlášky je ustáleně vykládáno a aplikováno jako zakládající příslušnost vrchního státního zastupitelství i k návrhům vůči soudu.

27. Je možno dodat, že pokud je příslušnost státních zastupitelství v uvedeném případě závažných hospodářských trestních věcí dovozována z § 15 vyhlášky, bylo by jen zcela umělým konstruktem tvrdit, že v jiných případech příslušnosti státních zastupitelství k návrhům soudu její právní konstrukce po stezce zahrnující jednací řád nekráčí. Jestliže nález něco dovozuje v bodě 115, pokud jde o návrhy okresního státního zastupitelství, není to pro učinění obecně platných závěrů příliš relevantní, jestliže stejné principy nejsou udržitelné v případě všech variant působení státních zastupitelství, které připadají v úvahu (srov. též Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 214, kde se hovoří o tom, že úprava příslušnosti v jednacím řádu je upravována pro „výkon dohledu a jednotlivé úkony trestního řízení", tedy zjevně nejen pro dohled samotný).

28. Úvahy v bodě 117 se pak míjejí s podstatou věci, když se tu vytváří výklad § 26 a 18 trestního řádu, který se snaží státním zastupitelstvím vzít možnost volby, kterému soudu podají svůj návrh, a tím omezit případnou libovůli. Otázku, do jaké míry zde protiústavní libovůle hrozí [byť je možno

polemizovat, že odkazovaný nález sp. zn. III. ÚS 1518/15 ze dne 15. 9. 2015 (N 167/78 SbNU 507) se týkal dosti specifického případu, přičemž Ústavní soud vydal celou řadu odmítavých usnesení, např. sp. zn. IV. ÚS 566/12, II. ÚS 3935/12, II. ÚS 445/13, I. ÚS 3981/14, I. ÚS 262/15], však lze ponechat stranou. Návrhu na zrušení napadených ustanovení mělo být totiž vyhověno nikoli pro nebezpečí libovůle (v důsledku možného zneužití § 26 trestního řádu), nýbrž (také) pro porušení čl. 38 odst. 1 Listiny, dle kterého příslušnost soudu i soudce může stanovit jen zákon. Pokud se nyní státním zastupitelstvím výkladem obsaženým v nálezu bere možnost volby z hlediska jejich návrhových oprávnění, neřeší to podstatu problému, neboť tato sice budou mít pro své návrhy k dispozici jen jediný soud podle § 18 tr. řádu, ovšem soud opět určený nikoli zákonem, nýbrž jen podzákonným předpisem, v důsledku trvajícího podzákonného vymezení příslušnosti státních zástupců ve vyhlášce. Za situace, kdy podzákonná úprava věcné příslušnosti státních zástupců stále ovlivňuje příslušnost soudu, tedy nelze než setrvat na závěru o porušení výhrady zákona zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny.

29. Přijatý nález se pokouší výše naznačené rozpory řešit ve svém bodě 118 přijetím výkladu, dle kterého se v podstatě ze znění § 26 tr. řádu použije toliko pravidlo, že příslušný je okresní soud, zatímco jeho zbylé části, totiž že má jít o soud, „v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh“ (§ 26 odst. 1), a že může dojít ke změně příslušnosti soudu kvůli „postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce“ (§ 26 odst. 2), totiž části vytvářející návaznost na právní úpravu příslušnosti státních zastupitelství, mají být ignorovány. Nejenom, že jde o výklad zcela opačný, než byl v dosavadní právní realitě ustáleně zastáván, ale jeho zaujetím jsou dle našeho přesvědčení překračovány meze toho, co je možno pod pojem ústavně konformního výkladu podřadit. K ústavně konformnímu výkladu by mělo být přistupováno v situacích, kdy právní předpis umožňuje dvě možné interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony, a druhá je s nimi v rozporu. Existující právní úprava však možnost takovéhoto dvojího výkladu nenabízí; Ústavní soud ji vytváří zcela novou právní konstrukcí, která zahrnuje nutnost úplného ignorování částí stávajícího textu právního předpisu, aniž by docházelo k jejich zrušení. Zákon nemá být shledán protiústavním, pokud je možný jeho výklad, který je v souladu s Ústavou, a zákon při takovém výkladu zůstává smysluplný (srov. Šimíček, V. Ústavní stížnost. 3. vydání. Praha : Linde, 2005, str. 236). Většinou zaujatý výklad však znamená, že část § 26 tr. řádu již nadále žádný smysl nemá.

30. Pokud pak přijatý nález odkazuje na pravidlo, že soudce není při svém rozhodování vázán podzákonným právním předpisem, a tedy jednací řád nemusí při své činnosti aplikovat, je možno si povšimnout, že

v minulosti Ústavní soud takovýto argument o možnosti zachování napadené podzákonné úpravy nepřesvědčil [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.) a odlišné stanovisko soudce Vladimíra Kůrky k němu]. Je tedy s podivem, že je tomu tak nyní.

Č. 69
K náhradě škody způsobené průtahy exekučního soudu

Povinný v exekučním řízení není povinen nahradit škodu, která vznikne oprávněnému tím, že se účelně domáhá odstranění nezanedbatelných průtahů, jichž se dopustil exekuční soud.

V exekučním řízení se o náhradě škody způsobené nezanedbatelnými průtahy exekučního soudu nerozhoduje. Podmínka stanovená v § 31 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, že poškozený neměl možnost učinit tak v průběhu řízení na základě procesních předpisů, je naplněna a projednání žaloby podle tohoto zákona nebrání skutečnost, že exekuční řízení dosud není skončeno.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3163/15 ve věci ústavní stížnosti Pavla Zavaďáka, zastoupeného JUDr. Davidem Mášou, advokátem, se sídlem v Praze 1, Křemencova 185/1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. 7. 2015 č. j. 20 C 33/2015-77, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žaloba o náhradu škody vůči státu způsobené průtahy v exekučním řízení, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. 7. 2015 č. j. 20 C 33/2015-77 bylo porušeno právo stěžovatele na náhradu škody za nesprávný úřední postup zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 22. 7. 2015 č. j. 20 C 33/2015-77 se zrušuje.

Odůvodnění

I. Shrnutí skutkového stavu a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatel se prostřednictvím soudního exekutora JUDr. Milana Usnula, se sídlem v Praze 9, Bryksova 763/46, (dále jen „soudní exekutor“)

domáhal provedení exekuce. Exekučním soudem v této věci je Obvodní soud pro Prahu 4, který vede příslušný exekuční spis pod spisovou značkou 66 EXE 2639/2010.

2. Dne 26. 6. 2013 vydal soudní exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce a jejich výši vypočetl na 830 973,55 Kč. Příkaz byl zástupci stěžovatele doručen dne 1. 7. 2013 a stěžovatel proti němu podal 9. 7. 2013, tedy ve stanovené osmidenní lhůtě, námitky. Podle § 88 odst. 3 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, byl soud povinen o těchto námitkách rozhodnout do 15 dnů, pokud jim v plném rozsahu nevyhoví sám exekutor. Exekuční soud však rozhodl až usnesením ze dne 11. 3. 2014 č. j. 66 EXE 2639/2010-137, tedy po více než osmi měsících.

3. Stěžovatel prostřednictvím svého zástupce opakovaně zasílal exekučnímu soudu urgence, na které však soud nijak nereagoval. Dne 5. 3. 2014 proto stěžovatel podal stížnost na průtahy podle § 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, a návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a téhož zákona. Obě tato podání byla místopředsedkyní exekučního soudu projednána v řízení pod sp. zn. 40 St 16/2014 a dne 18. 3. 2014 bylo konstatováno, že v řízení došlo k nezanedbatelnému překročení zákonem stanovených lhůt, za což se místopředsedkyně stěžovateli omluvila. Návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu byl zamítnut, neboť v mezidobí od podání návrhu již bylo vydáno požadované rozhodnutí o námitkách.

4. Stěžovatel dne 1. 6. 2014 uplatnil u Ministerstva spravedlnosti nárok na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o odpovědnosti státu“) a požadoval nahradit částku, kterou byl nucen zaplatit jako odměnu advokátovi za úkony směřující k odstranění výše popsaných průtahů v exekučním řízení. Ministerstvo spravedlnosti sdělilo dne 12. 11. 2014 stěžovateli, že jeho nárok neuspokojí, neboť nepovažuje za splněnou podmínku stanovenou v § 31 odst. 2 zákona o odpovědnosti státu. Řízení, v jehož rámci došlo k průtahům, které byl stěžovatel nucen řešit podáním stížnosti, dosud nebylo podle ministerstva skončeno, tudíž nelze uzavřít, že by stěžovatel neměl možnost uplatnit nárok na náhradu nákladů v rámci tohoto řízení. Stěžovatel se s nárokem obrátil dne 13. 2. 2015 na soud, který však napadeným rozsudkem názor Ministerstva spravedlnosti potvrdil.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

5. Proti napadenému rozsudku podal stěžovatel dne 26. 10. 2015 ústavní stížnost a požaduje jeho zrušení; domnívá se, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva. Napadený rozsudek považuje za nelogický a nesmyslný, neboť pro přiznání náhrady škody stanoví absurdní podmínky, které ve své podstatě vyprazdňují právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem. Přestože to stěžovatel výslovně neuvádí, z obsahu tohoto tvrzení Ústavní soud dovodil, že se dovolává především čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, ač sám jako porušená označuje toliko obecně práva na spravedlivý proces a na majetek.

6. Nalézací soud ve svém vyjádření pouze odkázal na obsah spisu a text rozsudku; Ministerstvo spravedlnosti se ke stížnosti nevyjádřilo.

III. Posouzení ústavní stížnosti

7. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti. Stěžovatel své podání po výzvě Ústavního soudu dne 26. 11. 2015 doplnil o speciální plnou moc splňující požadavky na ni kladné zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Stížnost byla podána včas, stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zastoupen advokátem a nebyly shledány žádné vady, které by projednání stížnosti bránily. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

8. O stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci Ústavní soud vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 66 EXE 2639/2010 a stížnostní spis vedený tímto soudem pod sp. zn. 40 St 16/2014, dále spis Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 20 C 33/2015 a dospěl k závěru, že stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud předně připouští, že předmětem řízení, o němž bylo rozhodnuto napadeným rozsudkem, je peněžité plnění ve výši 7 986 Kč s příslušenstvím, tudíž jde z pohledu civilního procesu o tzv. bagatelní spor, jaký obecně přezkumu Ústavním soudem nepodléhá [srov. nález Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89) či usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3068/15; všechna citovaná rozhodnutí jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]; současně však zdůrazňuje, že v některých případech není pouhá hodnota sporu pro přezkum Ústavním soudem rozhodná. Jde především o případy, kdy kvalitativní stránka věci s ohledem na ústavněprávní význam určitým způsobem přesahuje kauzu samotnou, pročež nelze posuzovat bagatelnost sporu pouze z hlediska kvantitativního, tedy podle jeho hodnoty. Ústavní soud dospěl k závěru, že kvalitativní stránka věci v projednávaném případě

převažuje, a proto hranici bagatelnosti určenou kvantitativně nepovažuje za určující. V obdobných případech, kdy škoda spočívá toliko v nákladech na odstranění průtahů v soudním řízení, hodnota sporu jen výjimečně přesáhne bagatelní výši pro přípustnost odvolání, natož dovolání; proto jsou tak typově podobné případy v podstatě systémově vyloučeny z jakéhokoliv přezkumu. S ohledem na převažující tendence soudů, které se při rozhodování podle zákona o odpovědnosti státu zdráhají poškozeným náhradu škody přiznávat, proto považuje Ústavní soud za nezbytné korigovat interpretaci zákona o odpovědnosti státu, neboť jde prakticky o provádění ústavně zaručeného práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem vyplývajícího z čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

10. Ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod zní: „Každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem." Tento nárok na náhradu škody je ústavně zaručeným základním právem [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.) či nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373), bod 26].

11. Ustanovení § 31 odst. 2 zákona o odpovědnosti státu stanoví: „Náhradu nákladů řízení může poškozený uplatnit jen tehdy, jestliže neměl možnost učinit tak v průběhu řízení na základě procesních předpisů, anebo jestliže mu náhrada nákladů takto již nebyla přiznána." Citované znění bylo přijato v důsledku zrušení předchozí úpravy nálezem Ústavního soudu publikovaným ve Sbírce zákonů pod č. 234/2002 Sb. (viz výše). Důvodová zpráva k zákonu č. 160/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který zavádí citované znění podmínek pro přiznání náhrady nákladů řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu, k tomuto ustanovení uvádí: „Nová právní úprava váže možnost poškozeného uplatnit náhradu nákladů řízení na vyčerpání možnosti uplatnění náhrady nákladů v průběhu řízení na základě procesních předpisů. Tato úprava umožňuje uplatnění nároku na náhradu (nákladů) řízení podle tohoto zákona podle procesních právních předpisů a zabraňuje opakovanému nárokování nákladů řízení." [důvodová zpráva (volební období 2002–2006) – 1117/0 vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně

zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů]. Úmyslem zákonodárce tedy bylo výslovně zakotvit, že poškozený má kromě práva na náhradu jiné škody právo i na náhradu nákladů řízení, a zamezit opakovanému nárokování nákladů v situacích, kdy je o nich v rámci řízení rozhodováno. V podobném duchu se vyjadřuje i právní nauka: „Důvody, pro které takovou možnost neměl (pozn. Ústavního soudu: možnost uplatnit nárok na náhradu nákladů v řízení), sice nejsou blíže specifikovány, avšak odkaz na procesní předpis vede k výkladu, že půjde o případy objektivní, nejspíše tam, kde procesní úprava konkrétního řízení či postupu s rozhodováním o náhradě nákladů nepočítá, případně že o takovou možnost účastníka připravil nesprávný procesní postup orgánu státu." (Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012).

12. Podle § 87 odst. 2 exekučního řádu hradí oprávněnému náklady účelně vynaložené k vymáhání nároků povinný, přičemž se tak děje podle odstavce 4 tohoto ustanovení prostřednictvím exekutora. Právní nauka k tomu uvádí: „Ustanovení § 87 odst. 2 je obdobou § 270 odst. 2 OSŘ a určuje princip presumovaného úspěchu oprávněného ve věci, je-li podle jeho návrhu pověřen exekutor vedením exekuce. Vychází se zde z předpokládaného zavinění povinného, který tím, že nesplnil uloženou povinnost, zavinil, že exekuční řízení muselo být zahájeno, a proto odpovídá oprávněnému (a nejen jemu) za náhradu nákladů, které při vymáhání nároku vznikly" (Kasíková, M. a kol. Exekuční řád. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 497). Ústavní soud se ztotožňuje s principem zde vysloveným, tedy že povinný hradí oprávněnému náklady proto, že je dobrovolným nesplněním exekvované povinnosti způsobil. Nelze však dovodit, že by z téhož důvodu měl hradit náklady na odstranění průtahů, které zjevně nezavinil a které prokazatelně spočívají jen na straně exekučního soudu; uvedené náklady proto povinnému nelze přičítat k jeho tíži.

13. S ohledem na princip uvedený v bodě 12 tohoto nálezu v souvislosti s principem, že škody způsobené nesprávným úředním postupem soudu je povinen nahrazovat stát, jak vyplývá ze samé podstaty koncepce odpovědnosti státu, nelze než dovodit, že i v projednávaném případě je to právě stát, kdo nese za průtahy v soudním řízení odpovědnost a je povinen nahradit vzniklou škodu. K naplnění podstaty ústavně zaručeného práva na náhradu škody ve výši nákladů vynaložených na odstranění průtahů je proto nutné chápat jako řízení, v němž mohlo být rozhodnuto o náhradě nákladů řízení, nanejvýš samo řízení o stížnosti podle § 164 a násl. zákona č. 6/2002 Sb.; validnější úvahou je však závěr, že v exekučním řízení se o nákladech zaviněných soudem nerozhoduje, a proto stěžovatel splňuje zákonem stanovenou podmínku, že neměl (a ani ji mít nebude) možnost náhradu nákladů řízení podle procesního předpisu uplatnit. Z právních předpisů ani ze

soudní či exekuční praxe nelze dovodit, že by exekutor byl oprávněn v rámci příkazu k úhradě nákladů exekuce uložit státu, aby nahradil škodu způsobenou nesprávným úředním postupem. Lze naopak konstatovat, že o povinnosti státu k náhradě škody exekutor v příkazu k úhradě nákladů exekuce rozhodovat nemůže, neboť pro posuzování nároků na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem je v zákonu o odpovědnosti státu stanoven speciální procesní postup.

14. Jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu, „při posuzování nároků uplatňovaných podle zákona o odpovědnosti státu nesmí obecné soudy nikdy zapomínat na ústavní původ a zakotvení těchto nároků, přičemž aplikace zákona o odpovědnosti státu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem)“ [nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215)]. Interpretací ustanovení § 31 odst. 2 zákona o odpovědnosti státu, jak ji provedl nalézací soud, však bylo právo stěžovatele podmíněno nepřiměřenou podmínkou, která, v rozporu s právě uvedeným, přímo omezila rozsah práva na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem.

IV. Závěr

15. V projednávaném případě nalézací soud vycházel z úvahy, že žalovaný nárok na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem ve výši nákladů právního zastoupení vzniklých při odstraňování průtahů soudu může poškozený uplatnit podle § 31 odst. 2 zákona o odpovědnosti státu pouze tehdy, nebyla-li vypořádána v dotčeném řízení; za dotčené řízení přitom považoval řízení exekuční. S ohledem na výše uvedené však vyplývá, že žalovaný nárok se v rámci exekučního řízení nevypořádává. Z toho důvodu nelze stěžovateli upírat možnost realizovat toto právo postupem stanoveným zákonem o odpovědnosti státu a podmiňovat úspěšnost jeho žaloby ukončením exekučního řízení.

16. V situaci, kdy jsou splněny všechny podmínky, za kterých je stát povinen nahradit stěžovateli škodu způsobenou nesprávným úředním postupem (nezanedbatelnými průtahy), tedy kdy je spolehlivě zjištěno, že k nesprávnému úřednímu postupu došlo, stěžovateli vznikly přímé náklady v souvislosti s úkony směřujícími k odstranění tohoto stavu, je nutné zkoumat, zda existuje v rámci probíhajícího řízení reálná možnost, že by byla škoda uložena jejímu původci k náhradě. V případě exekučního řízení však nelze důvodně očekávat, že by byla státu povinnost k její náhradě uložena; proto je namístě projednat nárok v řízení podle zákona o odpovědnosti státu.

17. Ústavní soud proto uzavírá, že nalézací soud aplikoval ustanovení zákona o odpovědnosti státu způsobem, jímž nepřípustně zasáhl do ústavně zaručeného práva stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem, které plyne z čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že napadeným rozsudkem bylo porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a výrokem II toto rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musila

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu sp. zn. IV. ÚS 3163/15. Podle § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, k nálezu zaujímám odlišné stanovisko, které odůvodňuji takto:

1. Jsem toho názoru, že byla porušena zásada subsidiarity ústavní stížnosti, jež požaduje, aby před jejím podáním stěžovatel vyčerpal všechny dostupné procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3 a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Domnívám se, že v posuzovaném případě účinným prostředkem nabízejícím se k ochraně stěžovatelova práva na úhradu nákladů vynaložených na právní pomoc advokáta bylo uplatnění tohoto nároku v rámci řízení o stížnosti podle § 164 a násl. zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, v němž státní správa soudů vystupuje jako správní orgán. V tomto případě mohlo být tedy aplikováno ustanovení § 79 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, a o nákladech řízení mohlo být rozhodnuto již v rámci řízení o stížnosti. Jestliže stěžovatel tento prostředek nevyčerpal, měl Ústavní soud jeho ústavní stížnost odmítnout jako nepřípustnou [§ 43 odst. 1 písm. e) a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu]. Ostatně možnost uplatnění tohoto nároku v rámci řízení podle § 164 a násl. zákona o soudech a soudcích je zmiňována i v samotném nálezu (v bodě 13), avšak žádné konsekvence z toho nebyly vyvozeny pro úvahu o přípustnosti ústavní stížnosti.

2. I v případě, že by cesta uvedená v předchozím odstavci, tj. uplatnění práva na úhradu nákladů vynaložených na právní pomoc advokáta v rámci řízení o stížnosti podle § 164 a násl. zákona o soudech a soudcích, byla snad pokládána za neefektivní prostředek k vymožení tohoto nároku, měla být ústavní stížnost odmítnuta, resp. zamítnuta jako nedůvodná, resp. zjevně neopodstatněná.

3. Nález tvrdí, že napadeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 bylo porušeno základní stěžovatelovo právo na náhradu škody za nesprávný úřední postup, zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Taková ústavněprávní kvalifikace údajného porušení základního práva se mi v posuzovaných souvislostech jeví jako nepřípadná.

4. Chtěl bych upozornit na to, že samotný stěžovatel v odůvodnění své ústavní stížnosti se explicite nedovolává porušení ústavního práva na náhradu škody za nesprávný úřední postup, nýbrž tvrdí (poněkud nepřiléhavě a bez náležitého zdůvodnění) zásah do tří jiných základních lidských práv a svobod, a sice: 1. do „práva na majetek"; 2. do práva na spravedlivý proces; 3. do „práva na lidské = rozumné zacházení". Je sice pravda, že Ústavní soud není stěžovatelem vadně předestřenou ústavněprávní kvalifikací vázán, nicméně vzhledem k subjektivnímu charakteru základních práv, jichž se stěžovatel dovolává, pokládám zásadně za žádoucí, aby Ústavní soud respektoval dispozitivní povahu ústavní stížnosti a aby *ex offo* nad rámec ústavní stížnosti nedomýšlel, v jakých jiných základních právech se snad stěžovatel cítí být dotčen.

5. Za nesporné pokládám to, že již v základním občanskoprávním sporu se stěžovatel jako žalobce domáhal toho, aby mu stát nahradil částku, kterou byl nucen zaplatit jako odměnu advokátovi za úkony směřující k odstranění průtahů v exekučním řízení. Předmětem sporu tedy byl *de facto* majetkový nárok na náhradu nákladů řízení, které byly žalobcem vynaloženy na nápravu nesprávného úředního postupu, jak jsou definovány v ustanovení § 31 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu"). Podle ustanovení § 31 odst. 3 citovaného zákona jsou náklady právního zastoupení součástí nákladů řízení.

6. Nelze tedy než uzavřít, že jak v občanskoprávním sporu, tak v ústavní stížnosti se stěžovatel dovolává ochrany především svého „majetkového práva", konkrétně práva na náhradu nákladů řízení.

7. Nález za základní vadu napadeného rozsudku obecného soudu, vedoucí prý k jeho protiústavnosti, pokládá chybnou interpretaci § 31 odst. 2 zákona o odpovědnosti státu a chybné dovození závěru, že o nákladech řízení, byť zaviněných soudem, lze rozhodnout v exekučním řízení, nikoliv však v řízení podle zákona o odpovědnosti státu. S touto kritikou vadné úvahy obecného soudu sice souhlasím, přesto však se nedomnívám, že samotné toto pochybení obecného soudu zakládá důvod k vyslovení protiústavnosti napadeného rozhodnutí a k jeho kasaci.

8. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že nikoliv každé porušení podústavních právních norem (v tomto případě zákona

o odpovědnosti státu a exekučního řádu) je nutno kvalifikovat jako protiústavní zásah do základních práv. Aby takové pochybení dosáhlo ústavněprávní dimenze, musí být jeho intenzita dostatečně vysoká; k takovému úsudku o vyšší intenzitě zásahu je možno dospět toliko na základě vyhodnocení celého komplexu relevantních okolností, což v posuzovaném případě splněno nebylo. Ústavním soudem nebyl např. nijak zvažován fakt, že o námitkách oprávněného proti příkazu exekutora k úhradě nákladů exekuce rozhodl exekuční soud sice opožděně, nicméně s tím konečným výsledkem, že stěžovatelovy námitky shledal nedůvodnými, a exekutorský příkaz tudíž potvrdil (viz usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 11. 3. 2014 č. j. 66 EXE 2639/2010-137). Samotné průtahy při rozhodování o námitkách se tedy nakonec do průběhu a výsledku exekučního řízení nijak nepromítly a nijak nezasáhly do stěžovatelových základních práv, protože námitky byly tak jako tak stejně odmítnuty.

9. Dále je třeba připomenout, že k ústavněprávnímu přezkumu rozhodnutí obecných soudů o nákladech řízení, o nichž jedině rozhodoval napadený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2, přistupuje Ústavní soud velmi rezervovaně, což opakovaně vyjádřil v mnoha svých judikátech. Jako příklad lze uvést názor vyslovený v rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2257/08, v němž se praví, že problematika nákladů řízení „… zpravidla nemůže být předmětem ústavní ochrany, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, obvykle nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 10/98, sp. zn. II. ÚS 130/98, sp. zn. I. ÚS 30/02, sp. zn. IV. ÚS 303/02, sp. zn. III. ÚS 255/05 a další dostupná na http://nalus.usoud.cz). Rozhodování o nákladech řízení před obecnými soudy je zásadně jejich doménou, neboť se zde zobrazují aspekty nezávislého soudního rozhodování …“. Otázka náhrady nákladů řízení by mohla nabýt ústavněprávní dimenzi toliko v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což by mohlo nastat např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona, v nichž by byl obsažen prvek svévole. Případy, kdy Ústavní soud ústavní stížnost týkající se nákladů řízení otevřel k věcnému posouzení, jsou zcela výjimečné. Domnívám se, že v posuzovaném případě žádné důvody pro odchýlení se od těchto obecných pravidel, přikazujících zdrženlivost Ústavního soudu ve věcech týkajících se nákladů řízení, nebyly dány.

10. Konečně se domnívám, že Ústavní soud se ústavní stížností neměl meritorně vůbec zabývat pro bagatelnost věci. Předmětem sporu bylo peněžité plnění ve výši 7 986 Kč s příslušenstvím. Jde o částku, u níž z pohledu civilního procesu není přípustné ani odvolání (§ 202 odst. 2 o. s. ř.), ani dovolání [§ 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř.]. Tím spíše není důvod k tomu, aby první a jedinou přezkumnou instancí byl Ústavní soud.

11. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně poukazuje na klasickou zásadu římského práva *minima non curat praetor*, jejímž smyslem je zabránit tomu, aby vrcholné státní orgány, mezi něž Ústavní soud patří, byly malichernostmi odváděny od plnění skutečně závažných úkolů, k jejichž řešení jsou ústavně určeny (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3153/14). Odporuje smyslu ústavního soudnictví, aby přezkum tzv. bagatelních věcí byl přesouván do řízení před Ústavním soudem. Již z tohoto důvodu lze dospět k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

12. Nesouhlasím s názorem vysloveným v bodě 9 odůvodnění nálezu, že v projednávaném případě není kritérium bagatelnosti sporu rozhodující, protože prý „převažuje kvalitativní stránka věci". Ta má údajně spočívat v tom, že existuje „převažující tendence soudů, které se při rozhodování podle zákona o odpovědnosti státu zdráhají poškozeným náhradu škody přiznávat"; proto prý „považuje Ústavní soud za nezbytné korigovat interpretaci zákona o odpovědnosti státu …". Takový úsudek ze strany Ústavního soudu pokládám za arbitrární a apodiktický, neboť v řízení před Ústavním soudem nebyl nijak verifikován. Ostatně posuzovanou konkrétní věc, v níž jde toliko o jedinečný případ uhrazení nákladů na právní zastoupení stěžovatele v řízení o stížnosti podle § 164 a násl. zákona o soudech a soudcích, nelze generalizovat na jakousi „tendenci soudů" nebo na obecný způsob rozhodování soudů o odpovědnosti státu za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup, jak tvrdí nález.

13. Ze všech uvedených důvodů dospívám k závěru, že ústavní stížnosti nemělo být vyhověno, nýbrž měla být odmítnuta pro nepřípustnost či pro zjevnou neopodstatněnost nebo měla být zamítnuta pro nedůvodnost.

Č. 70
K právu účastníků vyjádřit se k odlišnému právnímu posouzení věci odvolacím soudem

Dospěje-li odvolací soud k závěru o věcné nesprávnosti výroku rozhodnutí soudu prvního stupně na základě odlišného právního posouzení věci, aniž by s ním v rozporu se zásadou zákazu překvapivých rozhodnutí účastníky seznámil a dal jim příležitost se k němu vyjádřit, jde o postup, jímž došlo k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva být slyšen podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 3317/15 ve věci ústavní stížnosti Quang Dong Nguyena, zastoupeného Mgr. Jaroslavem Mackem, advokátem, se sídlem nám. Svobody 829/17, Jeseník, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. srpna 2015 č. j. 56 Co 184/2015-83, kterým bylo v odvolacím řízení rozhodnuto o stěžovatelově povinnosti zaplatit příspěvek za provozování vozidla bez zákonného pojištění, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a České kanceláře pojistitelů, se sídlem Na Pankráci 1724/129, Praha 4, zastoupené Mgr. Ľubomírem Vdovcem, advokátem, se sídlem Hlinky 135/68, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. srpna 2015 č. j. 56 Co 184/2015-83 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. srpna 2015 č. j. 56 Co 184/2015-83 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel brojí ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky proti shora uvedenému rozsudku Krajského soudu v Ostravě, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho základní právo

na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu se podává, že Okresní soud v Ostravě (dále jen „okresní soud") rozhodl o žalobě České kanceláře pojistitelů (dále jen „vedlejší účastník řízení") rozsudkem ze dne 5. února 2015 č. j. 128 EC 2030/2011-57 proti stěžovateli tak, že stěžovatel je povinen vedlejšímu účastníkovi řízení zaplatit 12 876 Kč s úrokem z prodlení z částky 11 870 Kč za dobu od 9. 7. 2011 do zaplacení ve výši 7,75 % ročně a s úrokem z prodlení z částky 1 006 Kč za dobu od 23. 12. 2011 do zaplacení ve výši 7,75 % ročně, a to z titulu práva na úhradu příspěvku dle § 24c zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), v rozhodném znění. Podle § 24c věty druhé tohoto zákona odpovídá za úhradu tohoto příspěvku společně a nerozdílně s vlastníkem vozidla jeho provozovatel, není-li současně jeho vlastníkem. Okresní soud dospěl k závěru, že stěžovatel v rozhodném období (1. 1. 2009 až 31. 3. 2009) sice již nebyl vlastníkem předmětného vozidla, byl však stále jeho provozovatelem, neboť byl takto evidován v registru vozidel.

3. Krajský soud v Ostravě (dále též jen „odvolací soud") k odvolání stěžovatele rozsudek okresního soudu v rozsahu částky 12 876 Kč s úroky z prodlení z částky 11 870 Kč ve výši 7,75 % ročně za dobu od 9. 7. 2011 do zaplacení a 7,75 % ročně z částky 1 006 Kč za dobu od 22. 6. 2013 do zaplacení potvrdil (výrok I), v rozsahu úroku z prodlení ve výši 7,75 % z částky 1 006 Kč za dobu prodlení od 23. 12. 2011 do 21. 6. 2013 včetně změnil tak, že žaloba se zamítá (výrok II), a stanovil stěžovateli povinnost zaplatit na náhradě nákladů za řízení před okresním soudem částku 8 193 Kč a za odvolací řízení částku 5 585 Kč (výrok III). Odvolací soud zopakoval dokazování a dospěl k závěru, že v rozhodném období byl stěžovatel vlastníkem předmětného vozidla, a je proto povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení příspěvek za dobu, po kterou bylo vozidlo provozováno v rozporu se zákonem o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces, neboť odvolací soud nedodržel zákonem stanovený postup. V jeho důsledku došlo k vydání rozhodnutí, jehož obsah stěžovatel nemohl předvídat, a v řízení, které jeho vydání předcházelo, nemohl relevantně procesně reagovat.

5. Stěžovatel poukázal na § 213 občanského soudního řádu, podle něhož má-li odvolací soud za to, že na základě důkazů provedených okresním soudem lze dospět k rozdílným skutkovým zjištěním, než jaká učinil tento

soud, pak je odvolací soud povinen ve vztahu k danému důkaznímu prostředku provést dokazování, tedy dokazování zopakovat. K tomu stěžovatel odkázal na nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 2004 sp. zn. IV. ÚS 57/04 (N 144/35 SbNU 37). Odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že vycházel ze skutkových zjištění učiněných okresním soudem a nad jejich rámec zopakoval důkaz listinami. Z protokolu o jednání však vyplývá, že soud zopakoval dokazování listinami na samém počátku jednání, tedy v okamžiku, kdy dle § 215 odst. 2 občanského soudního řádu mělo dojít ke shrnutí dosavadního průběhu řízení, tedy ještě před přednesy účastníků řízení. Těm přitom nesdělil, že ze strany soudu jde o opakování dokazování a z jakého důvodu dokazování opakuje. Dle názoru navrhovatele nelze tyto dva úkony soudu, tedy shrnutí dosavadního průběhu řízení a opakování dokazování, sloučit v úkon jeden. Tím došlo k porušení zákona.

6. Stěžovatel si dokáže představit, že v určitých případech může být účelné odchýlit se od procesních pravidel a některé úkony soudu „spojit v jeden", avšak o tomto svém záměru by měl odvolací soud účastníky řízení minimálně informovat, protože jedině tak soud neodepře účastníkům právo na spravedlivý proces. Stěžovatel poukazuje na § 213b odst. 1 a 2 občanského soudního řádu, dále na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011 sp. zn. 22 Cdo 4646/2008 a cituje z odborné literatury k § 213b občanského soudního řádu. Z protokolu o jednání vyplývá, že se stěžovateli nedostalo poučení ze strany odvolacího soudu a nedošlo k opakování dokazování zákonem stanoveným postupem. Dle jeho názoru měl odvolací soud po shrnutí dosavadního průběhu řízení a přednesech účastníků odvolacího řízení účastníky odvolacího řízení seznámit se svým názorem na projednávanou věc. Již v tomto okamžiku měl být stěžovatel seznámen se skutečností, že odvolací soud má pochybnosti o závěru okresního soudu, že převod vlastnického práva k provozovanému vozidlu byl prokázán, a že tedy bude zopakováno dokazování ve vztahu k této skutečnosti, tedy že bude znovu proveden důkaz listinou – kupní smlouvou. Ze strany odvolacího soudu mělo po zopakování dokazování dojít k poučení stěžovatele, aby navrhl důkazy k prokázání svého tvrzení, že došlo k převodu vlastnického práva k provozovanému vozidlu, jestliže odvolací soud je toho právního názoru, že tato skutečnost nebyla před okresním soudem na základě dosud provedených důkazů dostatečně prokázána. Tento postup odvolacího soudu by byl dle názoru stěžovatele v souladu s § 213 občanského soudního řádu a postup stěžovatele – při navržení nového důkazu k prokázání jeho tvrzení, že v předmětné době již nebyl vlastníkem provozovaného vozidla (např. svědeckou výpovědí kupujícího) – v souladu s § 205a písm. d) občanského soudního řádu.

7. V důsledku nedodržení zákonem stanoveného postupu ve vztahu k dokazování a poučovací povinnosti soudu tedy bylo stěžovateli

znemožněno nabídnout soudu relevantní důkazy k prokázání svého tvrzení, že v předmětné době již nebyl vlastníkem provozovaného vozidla, neboť neměl a nemohl mít povědomí o tom, že odvolací soud je jiného názoru než okresní soud, přičemž ten měl za prokázané, že stěžovatel v předmětném období vlastníkem provozovaného vozidla nebyl.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

8. Odvolací soud vyjádřil nesouhlas s obsahem ústavní stížnosti a s procesními námitkami stěžovatele. Procesní ustanovení dle odvolacího soudu neukládají soudu povinnost sdělit účastníkovi řízení předem svůj názor, jak hodlá ve věci rozhodnout, což platí též pro odvolací řízení. Rozhodnutí odvolacího soudu může být pro účastníka nepředvídatelné jen tehdy, pokud by odvolací soud při svém rozhodování přihlížel k něčemu jinému, než co bylo tvrzeno nebo jinak vyšlo najevo před okresním soudem, nebo kdyby vzal v úvahu něco jiného, než co je známo také účastníkům řízení (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2014 sp. zn. 21 Cdo 1234/2013). Odvolací soud uvedl, že v dané věci vycházel ze stejných důkazních listin jako okresní soud, a pokud důkazy zopakoval, jak je zřejmé z protokolu o jednání ze dne 19. 8. 2015, procesní ustanovení takový postup připouštějí. V ostatním odvolací soud odkázal na závěry plynoucí z napadeného rozsudku.

9. Vedlejší účastník řízení má za to, že stěžovatelem uváděný nedostatek poučení odvolacím soudem není v rozporu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu a nelze jej shledat jako protiústavní. Vedlejší účastník řízení se domnívá, že ze shrnutí dosavadního průběhu řízení odvolacím soudem bylo patrné, jaké skutkové okolnosti považuje za klíčové k hmotněprávní kvalifikaci případu. Odvolací soud tak dal veřejně před účastníky najevo, ze kterých důkazů při zjišťování skutkového stavu vychází. Veškeré důkazy tak provedl v souladu se zásadou přímosti (viz nález ze dne 12. 10. 2004 sp. zn. IV. ÚS 57/04) a ústnosti, účastníci měli možnost se k těmto důkazům vyjádřit. K zásahu do práva na spravedlivý proces stěžovatele tak nedošlo.

10. K námitce stěžovatele stran absentujícího poučení vedlejší účastník řízení uvedl, že předběžnou otázku ve sporu, tj. jaký právní vztah měl stěžovatel k předmětnému vozidlu podle § 24c odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., kvalifikoval odvolací soud odlišně od okresního soudu; to ale neznamená, že věc samotnou, tj. předmět sporu, týkající se odpovědnosti za provoz vozidla bez sjednaného pojištění, posoudil odvolací soud po právní stránce jinak než okresní soud. Stejně jako okresní soud i odvolací soud dospěl k závěru o povinnosti stěžovatele hradit příspěvek vedlejšímu účastníkovi, a to aplikací stejné normy.

11. Vedlejší účastník řízení má za to, že odvolací soud neměl odlišný právní názor na věc podle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu. Uvedené ustanovení ve spojení s § 213b odst. 1 občanského soudního řádu neukládá soudu povinnost poučovat účastníky o každém dílčím právním názoru. Poučovací povinnost dle těchto ustanovení má soud jen tehdy, pokud předběžně zjistí, že na posuzovaný vztah je potřebné aplikovat jinou právní normu, než na jakou se odvolávají účastníci, a účastníci neposkytli dostatečná tvrzení a důkazní návrhy k možnosti soudu uplatnit tuto jinou právní normu, aby jim mohlo být vyhověno (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010 sp. zn. 22 Cdo 373/2009). V dané věci odvolací soud aplikoval stejným způsobem stejnou normu jako okresní soud, tedy nedospěl k rozdílnému (překvapivému) právnímu názoru na věc.

12. Vedlejší účastník řízení rovněž poukázal na to, že vlastník vozidla je pravidelně i jeho provozovatelem (držitelem). Má za to, že posouzení vztahu stěžovatele k předmětnému vozidlu odvolacím soudem v sobě obsahovalo i závěr, že stěžovatel byl provozovatelem daného vozidla. Dále uvádí, že stěžovatel měl možnost i důvod navrhnout svědeckou výpověď kupujícího (k prokázání převodu vlastnického práva). Tuto výpověď je totiž nutno v dané věci kvalifikovat jako důkaz, jímž má být zpochybněna věrohodnost důkazních prostředků, na nichž spočívá rozhodnutí okresního soudu [§ 205a písm. c) občanského soudního řádu]; může totiž zjevně zpochybnit věrohodnost údajů zapsaných do Centrálního registru vozidel, z nichž uvedený soud vycházel a ze kterých vyvodil, že stěžovatel byl provozovatelem předmětného vozidla. Stěžovatel tak zjevně směřuje svou ústavní stížností k nepřípustnému zhojení své procesní pasivity ve sporu před obecnými soudy (k tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2014 sp. zn. III. ÚS 1561/14; dostupné na http://nalus.usoud.cz).

13. Stěžovatel v replice uvedl, že ve svém odvolání brojil proti skutkovému závěru okresního soudu, že byl provozovatelem předmětného vozidla. Skutečnost, že v předmětném období nebyl vlastníkem vozidla, měl stejně jako okresní soud za prokázanou, neměl tedy v průběhu odvolacího řízení důvod navrhovat další důkazy k prokázání svého tvrzení, protože odvolací soud mu nedal znát, že má na věc jiný názor. Stěžovatel se proto neztotožňuje s názorem, že poučovací povinnost má odvolací soud pouze tehdy, pokud zjistí, že na posuzovaný vztah je potřeba aplikovat jinou právní normu. K tomu poukázal na důvodovou zprávu k zákonu č. 59/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Informace o závěru ve vztahu ke skutkovému stavu a následnému právnímu posouzení věci se stěžovateli dostalo až při odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu, kdy již nemohl relevantně procesně reagovat.

IV. Procesní předpoklady projednání návrhu

14. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání a je zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Vzhledem k tomu, že proti napadenému rozsudku neměl stěžovatel k dispozici dovolání [§ 238 odst. 1 písm. c) a odst. 2 občanského soudního řádu], ústavní stížnost byla shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud po posouzení napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisového materiálu shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Stěžovatel poukazuje na dvě tvrzená procesní pochybení odvolacího soudu, jimiž mělo dojít k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces: 1. že odvolací soud zopakoval důkazy provedené před okresním soudem ještě před úvodními přednesy účastníků řízení, tedy ve fázi jednání, která k tomu není určena, a 2. že stěžovatele nepoučil podle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu o odlišném právním názoru od názoru okresního soudu, čímž byla stěžovateli znemožněna procesní obrana. Poukazuje na to, že kdyby byl ze strany odvolacího soudu poučen o tom, že jsou zde pochybnosti o závěru okresního soudu, že stěžovatel nebyl vlastníkem vozidla, navrhl by nový důkaz k prokázání svého tvrzení, že v rozhodné době nebyl vlastníkem vozidla (např. svědeckou výpovědí kupujícího).

17. Jak v minulosti Ústavní soud vyložil, právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1, resp. čl. 38 odst. 2 Listiny) nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze. V případě subjektivního práva na soudní ochranu je třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit pro jednotlivce příznivější rozhodnutí ve věci samé [viz např. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), nález ze dne 18. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69) či usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2435/13 (dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. V dané věci tak bylo nutno zkoumat, zda stěžovatelem namítaná porušení procesních pravidel představují zásah do jeho subjektivního práva na spravedlivý proces, tj. zda jde o zásah ústavní intenzity. Proto rozhodnutí odvolacího soudu, jímž je (v souladu s § 219 občanského soudního řádu) potvrzeno rozhodnutí nalézacího soudu co do výroku, nikoli však co důvodu, musí podle čl. 38 odst. 2 Listiny předcházet postup, jímž je

zajištěna zásada zákazu překvapivého rozhodnutí. Za tak závažné porušení procesních pravidel ve své judikatuře Ústavní soud nepovažuje situaci, kdy byl nový důvod pro potvrzení výroku předmětem řízení před odvolacím soudem, a bylo tak zjevné, že rozhodnutí odvolacího soudu nebude založeno na stejném základu jako rozhodnutí soudu prvního stupně, a odvolatel měl možnost se k věci (novému důvodu) vyjádřit [srov. usnesení ze dne 12. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 2675/15 (U 18/79 SbNU 611)]. O takový případ v projednávané věci nešlo.

18. Za stěžejní lze považovat namítanou absenci poučení odvolacího soudu dle § 118a odst. 2 občanského soudního řádu (ve spojení s § 213b občanského soudního řádu); podstatou této námitky je totiž porušení zákazu tzv. překvapivých rozhodnutí. Odvolací soud postupoval podle § 219 občanského soudního řádu; v převažujícím rozsahu dospěl ke stejnému závěru (výroku) jako okresní soud, byť na základě jiného skutkového a právního posouzení, a proto odvoláním napadené rozhodnutí potvrdil. Postup, jímž odvolací soud k takovému potvrzujícímu rozhodnutí dospěl, však aprobovat nelze.

19. Postup odvolacího soudu podle § 219 občanského soudního řádu předpokládá, že rozhodnutí, jímž je potvrzeno rozhodnutí okresního soudu – co do výroku – jako věcně správné, bude pro účastníky předvídatelné. Předvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu lze v případě takového postupu dosáhnout tím, že odvolací soud seznámí účastníky se svým odlišným právním názorem a poskytne jim prostor pro vyjádření k takovému názoru. „Nutnost zpřístupnění odchylného právního názoru účastníkům vyplývá i z faktu, že odvolatel svým odvoláním brojí proti určitému skutkovému stavu a jeho právnímu posouzení, jak k němu dospěl soud prvního stupně; odvolací odpůrce se potom vyjadřuje k argumentaci obsažené v odvolání. Argumentace odvolatele i odvolacího odpůrce se tedy vztahuje k napadenému prvoinstančnímu rozhodnutí, přičemž žádný z nich v době, kdy podává odvolání či vyjádření k němu, nemůže předpokládat, zda odvolací soud zaujme jiný právní názor, jakou bude mít tento právní názor podobu a jaké skutkové a právní důvody by z hlediska tohoto odlišného právního názoru měly být relevantní“ [citováno z nálezu Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 777/07 (N 134/50 SbNU 181)]. Pokud tedy odvolací soud dospěje k závěru o věcné správnosti výroku na základě odlišného právního posouzení věci, s nímž účastníky neseznámí a nedá jim příležitost se k němu vyjádřit, jde o porušení práva na právní slyšení podle čl. 38 odst. 2 Listiny [obdobně viz nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 3330/13 (N 18/76 SbNU 283) a ze dne 15. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 2502/09 (N 52/56 SbNU 561)]. V tomto směru lze shodně poukázat na závěry procesulistické komentářové literatury. V komentáři k § 219 občanského soudního řádu právě v souvislosti se změnami po jeho novelizaci

provedené zákonem č. 59/2005 Sb. uvádí J. Spáčil (In David, L. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2009): „Občanský soudní řád vychází ze zásady předvídatelnosti rozhodnutí, která ukládá soudu zpřístupnit účastníkům právní kvalifikaci skutku konkrétním poučením o důkazní povinnosti, jestliže průběh řízení nasvědčuje tomu, že účastníkův právní názor je jiný než názor soudu (NS 30 Cdo 749/2005). Je vadou řízení, potvrdí-li odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně z jiného důvodu, než byl důvod, o který opřel své rozhodnutí soud prvního stupně, aniž by před vydáním potvrzujícího rozsudku seznámil účastníky řízení se svým právním názorem, odlišným od právního názoru soudu prvního stupně, a neumožní jim se k němu vyjádřit (NS 22 Cdo 1135/2005), příp. navrhnout důkazy, které z hlediska dosavadního právního posouzení nebyly relevantní. Za splnění zákonných podmínek je účastníky třeba v tomto případě poučit podle § 118a.“ Požadavky na uvedený postup odvolacího soudu jsou též zcela v souladu s úmyslem zákonodárce, jak to vyplývá z důvodové zprávy k předmětné novele občanského soudního řádu (viz důvodovou zprávu k zákonu č. 59/2005 Sb. ze dne 22. 4. 2004, sněmovní tisk 643/0), o kterou rovněž opřel svou argumentaci stěžovatel (sub 13). Z ní plyne pro případ, že odvolací soud důkazy hodnotil jinak než soud prvního stupně, povinnost je zopakovat z důvodu ochrany zásady přímosti soudního řízení, a požadavek, aby účastníci řízení dostali možnost navrhnout důkazy nové, „pokud tak učinit nemohli před soudem prvního stupně v důsledku jeho chybného postupu (princip neúplné apelace se zachovává, avšak určitým způsobem se rozšiřují možnosti uvádět nové skutečnosti a nové důkazy), a budou mít možnost se k těmto důkazům vyjádřit (tato samozřejmá zásada plyne již z platné právní úpravy), přičemž soud je povinen účastníky průběžně informovat o svých pracovních závěrech ve vztahu ke skutkovému a právnímu posouzení věci“.

20. Po seznámení s vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud dospěl k závěru, že odvolací soud nerespektoval shora uvedené požadavky na postup podle § 219 občanského soudního řádu. Okresní soud vyhodnotil skutková zjištění tak, že stěžovatel nebyl (s ohledem na předloženou kupní smlouvu) vlastníkem vozidla, nýbrž byl pouze jeho provozovatelem. S ohledem na solidární odpovědnost vlastníka vozidla a jeho provozovatele za úhradu příspěvku podle (s účinností od 15. 1. 2015 zrušeného) § 24c zákona č. 168/1999 Sb. pak dospěl k závěru o důvodnosti žaloby. Odvolací soud dle protokolu o jednání ze dne 19. 8. 2015 po zahájení jednání přečetl stručný obsah rozsudku okresního soudu a obsah žaloby a dále zopakoval důkaz listinami (mj. též obsahem kupní smlouvy). Poté byl dán prostor právní zástupkyni stěžovatele, která přednesla obsah odvolání spočívající v obraně proti závěru okresního soudu, že stěžovatel byl provozovatelem vozidla. Následně se k věci vyjádřil právní zástupce vedlejšího účastníka

řízení, který mj. zpochybnil platnost kupní smlouvy. Nato následovaly závěrečné návrhy účastníků a vyhlášení rozsudku.

21. Ze zaznamenaného průběhu jednání před odvolacím soudem (viz protokol ze dne 19. 8. 2015) nevyplývá, že by ze strany soudu došlo k vyjevení jakýchkoli pochybností stran neunesení důkazního břemene ve věci neexistence vlastnického práva stěžovatele k předmětnému vozidlu. Pokud provedená skutková zjištění v tomto směru vyhodnotil okresní soud za postačující, jak vyplývá z odůvodnění jeho rozsudku (stěžovatele nepovažoval za vlastníka, nýbrž za provozovatele vozidla), nicméně odvolací soud dospěl v tomto ohledu k jinému právnímu závěru (předmětnou kupní smlouvu posoudil jako neplatnou), tj. že stěžovatel břemeno důkazní neunesl, aniž by s tímto svým závěrem účastníky řízení seznámil, vynesené rozhodnutí je nutno skutečně označit za překvapivé. Jen ze skutečnosti, že odvolací soud zopakoval dokazování též předmětnou kupní smlouvou, nelze na změnu právního názoru tohoto soudu usuzovat. Odvolací soud měl za dané situace, pokud se zároveň vůbec nezabýval předpokládanou spornou otázkou, zda stěžovatel byl provozovatelem předmětného vozidla (k tomu viz níže), v průběhu jednání poučit stěžovatele, resp. účastníky řízení, způsobem předvídaným v § 118a občanského soudního řádu, který se podle § 213b občanského soudního řádu uplatní i v odvolacím řízení.

22. Jakkoli lze shora popsané procesní pochybení odvolacího soudu považovat za dostačující ke kasaci napadeného rozhodnutí, Ústavní soud považuje za vhodné alespoň stručně se vyjádřit k dalším námitkám stěžovatele, resp. souvisejícím vyjádřením účastníků řízení.

23. Spatřuje-li stěžovatel porušení procesního postupu při jednání před odvolacím soudem v tom, že k zopakování dokazování došlo ještě před úvodními proslovy účastníků, toto pochybení (srov. § 215 odst. 2 občanského soudního řádu, podle něhož se přiměřeně uplatní ustanovení o jednání před okresním soudem) nelze s ohledem na zaznamenaný průběh jednání v protokolu ze dne 19. 8. 2015 považovat za natolik intenzivní, aby samo o sobě zasáhlo do práva stěžovatele na spravedlivý proces (možnost vyjádřit se k jednotlivým důkazům). Účastníci řízení se totiž v dalším průběhu jednání před odvolacím soudem mohli k jednotlivým zopakovaným důkazům vyjádřit později, takový prostor zde zjevně byl dán, resp. nebyl jim upřen. S ohledem na výsledek řízení o ústavní stížnosti je však nutno apelovat na to, aby v dalším řízení odvolací soud postupoval standardně, v souladu s platnými procesními předpisy.

24. Ke kasaci napadeného rozhodnutí odvolacího soudu přistoupil Ústavní soud též s přihlédnutím ke skutečnosti, že odvolací soud se vůbec nevěnoval otázce, zda stěžovatel byl provozovatel vozidla či nikoli. Nelze přitom jednoznačně přisvědčit názoru vedlejšího účastníka řízení (blíže sub 12), že posouzení vztahu stěžovatele k předmětnému vozidlu ze strany

odvolacího soudu v sobě obsahovalo i závěr, že stěžovatel je též provozovatelem, byť zpravidla tomu tak bývá [srov. § 2 odst. 15 zákona č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů]. Takový přístup by mohl obstát za daných okolností jen tehdy, pokud by nebyl závěr, že stěžovatel byl v rozhodném období provozovatelem vozidla, odvozován od jeho postavení coby vlastníka tohoto vozidla. Pokud se tedy odvolací soud danou otázkou nezabýval, není zde přezkoumatelný důvod opodstatněnosti nároku vedlejšího účastníka řízení.

25. Ve vztahu k požadavku stěžovatele na uplatnění nových důkazů v odvolacím řízení je pak nutno uvést, že jejich přípustností se bude eventuálně (budou-li uplatněny) zabývat odvolací soud v dalším řízení (§ 213 odst. 5 ve spojení s § 205a občanského soudního řádu).

VI. Závěr

26. Ústavní soud uzavírá, že odvolací soud v řízení předcházejícím vydání napadeného rozhodnutí nerespektoval požadavek na jeho předvídatelnost. Tím došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

27. Ústavní soud z uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě zrušil.

Č. 71
K uložení pokuty matce nezletilých dětí odmítajících styk s druhým rodičem

1. Primární účel pokuty uložené podle ustanovení § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, nespočívá v sankcionování povinného rodiče za dobrovolné nesplnění povinnosti, nýbrž je prostředkem donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Jejím uložením je totiž sledována ochrana zájmu jednoho z účastníků řízení na respektování právních poměrů založených vykonatelným rozhodnutím soudu, a má tak zásadně charakter prostředku směřujícího k ochraně práva na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

2. Pokud ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný rodič nemůže plnit povinnost stanovenou soudem z důvodu negativního postoje samotných nezletilých dětí, přičemž nebylo prokázáno, že by příčinou jejich negativního postoje bylo chování či úmyslné ovlivňování ze strany tohoto rodiče, nelze považovat podmínky pro uložení pokuty za naplněné. Uložení této pokuty totiž nesmí vést k prosazení „násilné" změny vůle (přání) nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, a to za situace, kdy ke změně nedošlo ani přes adekvátní výchovné působení ze strany matky, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, specializovaného pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi či přímo krajského soudu prostřednictvím pohovoru s oběma nezletilými.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudců Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka – ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 3489/15 ve věci ústavní stížnosti K. K., zastoupené JUDr. Růženou Jansovou, advokátkou, se sídlem Hajnova 40, Kladno, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2015 č. j. 28 Co 339/2015-495, kterým byla stěžovatelce uložena pokuta za neuskutečnění styků jejích nezletilých synů s otcem, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a nezletilých J. a V. K., zastoupených opatrovníkem Městským úřadem Černošice, orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se sídlem Podskalská 19, Praha 2, a P. K., zastoupeného JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Španělská 742/6, Praha, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 15. 10. 2015 č. j. 28 Co 339/2015-495 byla porušena základní práva stěžovatelky, zaručená v čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu") a splňující též ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 *a contrario*; § 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatelka proti v záhlaví citovanému usnesení Krajského soudu v Praze, neboť má za to, že jím došlo k porušení jejích práv, zaručených v čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla péče o nezletilé syny J. a V., jejichž rodiči jsou stěžovatelka a P. K. (otec).

3. Stěžovatelka spatřuje porušení svých základních práv především v níže rekapitulovaném postupu krajského soudu, který svým rozhodnutím, jímž změnil usnesení soudu prvního stupně, uložil stěžovatelce za neuskutečněné styky otce s nezletilými syny (ve dnech 9. 1. až 11. 1., 6. 2. až 8. 2. a 6. 3. až 8. 3. 2015) pokutu ve výši 25 000 Kč podle ustanovení § 502 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Stěžovatelka především polemizuje se závěry a argumenty krajského soudu, na nichž své rozhodnutí vystavěl, neboť je toho názoru, že se nacházejí v rozporu se závěry vyplývajícími z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3462/14 ze dne 13. 10. 2015 (N 184/79 SbNU 91; veškerá rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), z něhož také v ústavní stížnosti obsáhle cituje, a v konečném důsledku tak popírají její základní právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do jejího rodinného života. Stěžovatelka současně namítá, že i samotné uložení pokuty bylo bezdůvodné, v rozporu se zákonem (§ 502 zákona o zvláštních řízeních soudních) i jeho účelem. Nadto je stěžovatelka toho názoru, že se krajský soud „dopustil přehlížení a účelového vyhodnocování důkazů, zejména na straně stěžovatelky, čímž došlo k porušení zásady rovnosti stran, a nesprávného výkladu zákona", čímž došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastníků a replika stěžovatelky

4. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Praze a vedlejší účastník řízení. Krajský soud ve svém vyjádření předně uvádí, z jakých skutečností při svém rozhodnutí vycházel, přičemž z nich dovodil, že „u staršího J. se evidentně rozvíjí syndrom zavrženého rodiče a mladší V. jeho postoje přebírá". Ve vztahu k uložené pokutě krajský soud uvádí, že „udělení pokuty (stěžovatelce) se v dané situaci ke dni rozhodování soudu jevilo jako jediný možný zákonný prostředek, jak (stěžovatelce) dát najevo, že by měla nezletilé vychovávat tak, aby o styky s otcem, byť i ten se dopustil řady chyb ve svém jednání, měli zájem. Ve věci nejde o to, že (stěžovatelka) neklade odpor stykům otce s nezletilými, ale o to, že není jako vychovatelka nezletilých aktivní v pozitivním smyslu".

5. Vedlejší účastníci řízení ve svém vyjádření zdůrazňují, že s uvedeným usnesením krajského soudu nesouhlasí, a naopak se ztotožňují s názorem soudu prvního stupně, neboť jsou i nadále přesvědčeni, že „v řízení nebylo prokázáno, že by nezl. J. a nezl. V. byli manipulováni (stěžovatelkou). S oběma nezl. byl proveden opakovaně pohovor na OSPOD, oba byli vyslýcháni v řízení u Krajského soudu v Praze a názory chlapců a jejich stanoviska ke stykům s otcem jsou stále neměnná". Proto bylo uložení pokuty stěžovatelce i ve světle nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3462/14 „nadbytečné a neúčelné".

6. Otec nezletilých P. K. k ústavní stížnosti zopakoval průběh opatrovnického řízení a uvedl, že děti přejímaly chování a názory matky. Pokud stěžovatelka odkazuje na závěry znaleckého posudku, že nebyly zaznamenány známky negativního ovlivňování dětí z její strany vůči otci, není současně ani prokázáno, že by je nějak ovlivňovala pozitivně. Vždy pouze předala otci tašku s věcmi, a když nezletilí sdělili, že s otcem neodjedou, nijak je nemotivovala a situaci nechala zcela v jejich rukou. Vedlejší účastník navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

7. Stěžovatelka v replice k vyjádření krajského soudu konstatuje, že i zde obsažená argumentace, do značné míry převzatá od „velmi emotivně zbarvené argumentace právní zástupkyně otce (JUDr. K. A. Samková)", svědčí o tom, že krajský soud nepochopil podstatu celého problému, a neporozuměl tak stanovisku dětí. Dle stěžovatelky krajský soud svým postupem „celý, dlouhodobě se rozvíjející problém ve vztahu mezi otcem a nezletilými velmi zjednodušil a nesprávně posoudil, když navíc tvrzení soudu o výrocích nezletilých jsou v přímém rozporu se skutečnými tvrzeními nezletilých při pohovoru".

III. Podstatný obsah spisového materiálu

8. Z vyžádaného spisu Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 12 P 153/2010 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti.

9. Okresní soud Praha-západ rozsudkem ze dne 24. 7. 2014 č. j. 12 P 153/2010-298, vydaným v rámci řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, schválil dohodu rodičů o úpravě běžného styku otce s nezletilými dětmi, na jejímž základě je otec oprávněn se s nimi stýkat každý sudý týden v roce od pátku 16.00 hodin do úterý lichého týdne do 19.00 hodin a každý sudý týden v roce od pondělí 16.00 hodin do úterý 19.00 hodin. Dále pak vymezil styk o hlavních letních prázdninách, jarních prázdninách, velikonočních prázdninách, podzimních a vánočních prázdninách, v nichž běžný styk odpadá.

10. Dne 11. 3. 2015 podal otec Okresnímu soudu Praha-západ návrh na výkon výše uvedeného rozsudku (ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních), jímž se domáhal toho, aby soud uložil stěžovatelce pokutu v maximální možné výši 50 000 Kč, přičemž jej odůvodnil tím, že mu stěžovatelka brání ve styku s nezletilými dětmi, přičemž se poslední jeho styk s nimi konal v termínu 28. 12. 2014 až 1. 1. 2015. Naopak styky v termínech 9. až 11. 1. 2015, 6. až 8. 2. 2015 a 6. až 8. 3. 2015 se neuskutečnily, neboť stěžovatelka nezletilé děti na něj nepřipravila, resp. nezletilí styk s ním odmítali a přestávají jej uznávat.

11. O tomto návrhu otce Okresní soud Praha-západ rozhodl usnesením ze dne 21. 5. 2015 č. j. 12 P 153/2010-414 tak, že jej zamítl, když bylo z vyžádaných zpráv opatrovníka (o pohovorech s nezletilými dětmi i jejich rodiči) zjištěno, že „ačkoliv nezletilí nebyli v těchto termínech u otce, není za to odpovědná (stěžovatelka), protože jejich vzájemnému kontaktu nebrání. Otec neumí nezletilé zaujmout a nevymýšlí jim odpovídající program …, a tak sami nezletilí jej odmítají … Pokud se týká styků v termínech 6.–8. 2. 2015 a 6.–8. 3. 2015 … otec měl možnost nezletilé v obou případech převzít, ale nakonec si je po rozhovoru s nimi nepřevzal“ (str. 3 usnesení).

12. Proti uvedenému usnesení okresního soudu podal otec odvolání, v němž mimo jiné namítal, že stěžovatelka u nezletilých dětí „rozvíjí syndrom zavrženého rodiče v důsledku jejího jednání, když je na styky s ním nepřipravuje. Pouhé sbalení tašky s věcmi nestačí, (stěžovatelka) musí na nezletilé působit tak, aby ti byli ochotni se s otcem stýkat“.

13. Krajský soud v Praze o podaném odvolání rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením tak, že podle ustanovení § 220 odst. 1 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) usnesení okresního soudu změnil, a to tím způsobem, že stěžovatelce za neuskutečněné styky otce s nezletilými syny ve dnech 9. až 11. 1. 2015, 6. až 8. 2. 2015 a 6. až 8. 3. 2015 uložil pokutu ve výši 25 000 Kč. Dále pak rozhodl o nákladech řízení. Krajský soud vycházel ze skutkového stavu zjištěného okresním soudem, který

doplnil o další zprávy opatrovníka nezletilých či o zprávy specializovaného pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi Area Fausta (na č. l. 477–485), jehož pracovnice se zúčastnila všech pokusů o styk otce s nezletilými od června do října 2015, z nichž se ani jeden neuskutečnil, a to z důvodu, že stěžovatelka nezletilé vypravila a nachystala jim věci do tašky, nicméně nezletilí odmítli s otcem odjet, ať již k jejich předání mělo dojít v domě stěžovatelky, nebo v klubovně skautu. Krajský soud rovněž provedl pohovor s oběma nezletilými (viz protokol o jednání ze dne 8. 10. 2015 na č. l. 488), z něhož vyplývá, že „na oba nezletilé bylo působeno v tom smyslu, zda by byli ochotni udělat tzv. tlustou čáru za vším, co se stalo, a dát otci ještě šanci strávit s nimi například tento víkend", že „by mu měli odpustit, pokud se jim nelíbilo jeho chování, pokud jim otec snad podle jejich názoru nějakým způsobem ublížil", resp. „bylo jim vysvětleno, že potřebují oba rodiče", byli seznámeni s institutem střídavé péče atp., nicméně oba nezletilí setrvali na svém stanovisku, že se s otcem stýkat nechtějí, přičemž „(mladší) V. evidentně kopíruje to, co chce J.".

14. Na základě takto zjištěného skutkového stavu krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatelka svoji povinnost nezletilé děti ke styku s otcem připravit dostatečně neplní. „(Stěžovatelce) byli nezletilí svěřeni rozhodnutím soudu do péče. Je proto povinna mimo jiné dbát o jejich zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, jehož integrální součástí je i úcta k otci a právo se s otcem stýkat v rozsahu, který je v zájmu obou nezletilých tak, aby i otec se mohl podílet na výchově nezletilých a realizovat svoji rodičovskou odpovědnost." Dle krajského soudu proto nestačí, že „(stěžovatelka) styk umožní a nezletilým připraví ke styku zavazadlo s osobními věcmi, případně, že jim řekne, že by se s otcem měli stýkat. (Stěžovatelka) při tomto postoji nezletilých k otci musí na nezletilé působit intenzivně, musí jim přiměřeně jejich rozumovým schopnostem vysvětlit roli otce v jejich životě, a pokud sama toto nedokáže, zařídit pro nezletilé například psychoterapii apod." (str. 5 usnesení). Ve vztahu k odmítavému stanovisku nezletilých dětí vůči stykům s otcem krajský soud konstatoval, že „především nezletilý V. není ve věku, aby chápal dosah svých rozhodnutí, která přebírá od staršího J., a podle názoru odvolacího soudu ho nechápe a zatím ani nemůže chápat i nezletilý J.". Nadto zdůraznil, že „je zřejmé, že (stěžovatelce) tento stav mysli u obou nezletilých dětí vyhovuje a nedělá vůbec nic pro to, aby nezletilým vysvětlovala chování otce tak, aby v jejich očích trvale ‚neztrácel body', aby se nestal osobou, kterou bude především nezletilý J. nenávidět. (Stěžovatelka) by samozřejmě neměla nezletilé ke styku s otcem nutit násilně, ale musí jim trvale vysvětlovat, že otec je má rád, že se chce také o ně starat a musí být při tomto působení na nezletilé důraznější. To (stěžovatelka) evidentně nedělá a veškerá rozhodnutí v tomto směru nechává na nezletilých, což rozhodně není v zájmu jejich zdárného mravního vývoje".

15. Současně ovšem krajský soud konstatoval, že „je to i otec, který celou situaci nezvládá. Po odchodu od matky otec reagoval na vzniklé problémy, které se týkaly i jeho styků s nezletilými, tak, že se synům půl roku vůbec neozval. Nezletilým dětem vytýkal při setkáních s nimi, že se nedovedou rozhodnout samy, že se nechávají ovlivňovat (stěžovatelkou) … Otec si neuvědomil, že vztahy mezi ním a nezletilými jsou natolik křehké, že každý lapsus v jednání, který by jinak neměl větší následky, ho bude stavět v očích nezletilých dětí do nepříznivého světla a bude zvyšovat jejich averzi vůči němu, zvláště když (stěžovatelka) bude komentovat nedostatky v jeho jednání negativně nebo bude jenom mlčet“. Krajský soud tak vyjádřil přesvědčení, že „ani otec nedokázal být při setkáních s nezletilými na počátcích neuskutečněných styků důraznější. I on veškeré rozhodování v tak závažné věci, jako je jeho styk s nezletilými dětmi, ponechal jenom na nich. Je pak logické, že nezletilý J. a v jeho vleku i nezletilý V. začali stupňovat svoje požadavky, tj. vlastně otce i všechny zúčastněné vydírat“ (str. 6–7 usnesení).

16. V souvislosti s požadavkem, který soudu ukládá občanský zákoník, aby zjistil názor nezletilého dítěte ve věcech, které se ho týkají, a přihlédl k němu, krajský soud dovodil, že „názor dítěte je jenom jednou ze skutečností, ke které soud při svém rozhodování přihlíží. Soud musí především hledět na zájem dítěte. V tomto konkrétním případě je v zájmu obou nezletilých dětí, aby se se svým otcem stýkaly, aby nedošlo k fatálnímu zpřetrhání vzájemných vztahů a aby především měly i nadále šanci mít vychovatele v obou rodičích“. Krajský soud tak uzavřel, že stěžovatelka „svým jednáním tento zájem nezletilých nechrání“, stejně tak není v zájmu nezletilých dětí za zjištěného stavu věci „utvrdit je v tom, že ony jsou pány, že ony rozhodují o tom, zda se budou nebo nebudou stýkat se svým otcem, že ony budou rozhodovat podle programu, který jim otec připraví, zda se s ním setkají nebo nesetkají, že vše bude jenom podle jejich přání, a když je otec nevezme do Ameriky nebo na Island, nestojí za to se s ním stýkat“ (str. 7 usnesení).

17. K samotné výši stanovené pokuty pak krajský soud (s přihlédnutím k dostatečné výši příjmů stěžovatelky) uvedl, že „s ohledem na závažnost případu, kdy od května 2015 do října 2015 se styky opět neuskutečnily a z pohovoru s nezletilými, který provedl odvolací soud, je zřejmé, že postoj nezletilého J. k otci je pevný a dochází tu zřejmě ke vzniku syndromu zavrženého rodiče, zatímco nezletilý V., kdyby záleželo jenom na něm, by se stykům s otcem nebránil (to vyplývá i ze zprávy pracovnice zařízení Area Fausta), bylo třeba přistoupit k uložení pokuty ve výši, kterou může (stěžovatelka) ve svém rozpočtu pocítit a která je způsobilá mít efekt zamýšlený zákonodárcem“ (str. 7 usnesení).

IV. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

18. Podstatou nyní projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky s právními závěry usnesení krajského soudu, vydaného v rámci řízení o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, na jejichž základě jí byla ve smyslu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních uložena pokuta ve výši 25 000 Kč, coby prostředek k vynucení povinnosti stěžovatelky uložené jí soudem v rozhodnutí o úpravě běžného styku otce s nezletilými dětmi. Stěžovatelka v tomto postupu krajského soudu spatřuje porušení jejích základních práv, zaručených v čl. 10 odst. 2 a v čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Při výkladu čl. 10 odst. 2 Listiny a jemu korespondujícího čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), ústavně zaručujících ochranu rodinného života (či právo respektu k rodinnému životu), Ústavní soud ve své judikatuře [v níž je reflektována i judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP") ve vztahu k čl. 8 Úmluvy] setrvale zdůrazňuje, že základním prvkem rodinného života je nadále soužití rodičů a dětí, neboť právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče a výchova ze strany rodičů, na niž mají děti právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 485/10 ze dne 13. 4. 2010 (N 82/57 SbNU 93) či nález sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 (N 66/69 SbNU 213) nebo rozhodnutí ESLP ve věci *Kutzner proti Německu* ze dne 26. 2. 2002 č. 46544/99]. Základním cílem čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. čl. 8 Úmluvy, je tak sice primárně ochrana jednotlivce před svévolnými zásahy orgánů veřejné moci (právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do rodinného života), nicméně tato ochrana se nevyčerpává pouze plněním povinnosti veřejné moci zdržet se takových zásahů, ale tento spíše negativní závazek je doplněn i o pozitivní závazky, jež jsou pevně spjaty s účinným respektováním soukromého či rodinného života. Základní právo na nerušený rodinný život jako subjektivní veřejné právo tak dle judikatury Ústavního soudu i ESLP chrání rovněž právo rodiče na přijetí vhodných opatření (včetně donucovacích prostředků) ze strany veřejné moci (státních orgánů) směřujících k jeho obnovenému soužití s dítětem, což je relevantní obzvláště právě při řešení sporů mezi rodiči ohledně styku s nezletilým dítětem [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645) či rozsudky ESLP ve věci *Eriksson proti Švédsku* ze dne 22. 6. 1989; ve věci *Zawadka proti Polsku* ze dne 23. 6. 2005 č. 48542/99 či ve věci *Mihailova proti Bulharsku* ze dne 12. 1. 2006 č. 35978/02].

20. Krajským soudem v nyní projednávaném případě stěžovatelky použitý prostředek v podobě uložení pokuty, předvídaný v ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, tak lze obecně považovat za jedno z výše uvedených opatření aktivně chránících právo na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy). Znění ustanovení § 502

odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních totiž předpokládá, že soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo „neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, případně o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte". Účelem tohoto prostředku je tedy primárně vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného. Jeho účel proto nespočívá v sankcionování povinného za dobrovolné nesplnění povinnosti, a uloženou pokutu tedy nelze vnímat primárně jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Pokud tedy ze zjištěných okolností vyplývá, že povinný nemůže plnit povinnost stanovenou soudem, a to i přes zjevnou a odpovídající snahu, nelze považovat podmínky stanovené zákonem pro uložení pokuty za naplněné (obdobně srov. např. stěžovatelkou citovaný nález sp. zn. III. ÚS 3462/14). Uložením pokuty je zde tedy sledována především ochrana zájmu jednoho z účastníků řízení (na respektování právních poměrů založených vykonatelným rozhodnutím soudu) a má tak zásadně charakter prostředku směřujícího k tomu, jak se domoci subjektivního práva na nerušený rodinný život (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy) [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2006 sp. zn. 5 Tdo 1628/2005 nebo doktrinární závěry ve vztahu k výkladu ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních – Svoboda, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck 2015, s. 1000–1001, či k dříve platnému ustanovení § 273 odst. 1 písm. a) o. s. ř. – Kůrka, V., Drápal, L. Výkon rozhodnutí v soudním řízení. Praha : Linde, 2004, s. 729–737].

21. Povinnost veřejné moci (státních orgánů) přijmout taková opatření, jejichž účelem je především ochrana subjektivního práva na nerušený rodinný život (v tomto případě tedy umožnění kontaktu a prohlubování vztahu rodiče s nezletilým dítětem), nicméně není absolutní, neboť při jejich uplatnění musí brát ohled nejen na zájmy, práva a svobody dotčených osob, které jim jsou zaručeny v čl. 10 odst. 2 Listiny, resp. v čl. 8 Úmluvy (srov. např. rozsudky ESLP ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98 a 41963/98 či ve věci *Voleský proti České republice* ze dne 10. 6. 2003 č. 63627/00), ale především je musí vždy nezbytně činit v nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

22. Proto je primárním úkolem Ústavního soudu v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem, tedy včetně rozhodnutí vedoucích k vynucení povinnosti dodržovat dříve přijatou úpravu výchovných poměrů, především posoudit, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy,

přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

23. Za tímto účelem Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro rozhodování o úpravě výchovných poměrů k nezletilým dětem, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz, patří zejména: „1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěření do péče usilující osobou; 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěření do péče té které osoby; 3. schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a 4. přání dítěte“ (srov. např. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 a tam citovanou judikaturu).

24. Ve vztahu k posledně uvedenému kritériu, tj. přání dítěte, pak Ústavní soud konstatoval, že „za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu“. Současně však zdůraznil, že „není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů“ [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607)]. Jak Ústavní soud konstatoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015 (N 7/76 SbNU 115), „z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být ‚zásadním vodítkem‘ (předním hlediskem), totiž zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se úpravy výchovných poměrů nezletilých dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů, atd.). Výbor OSN pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako ‚přední hledisko‘ však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz [viz nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529), s odkazem na Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2013, CRC/C/GC/14)]“.

25. Proto Ústavní soud ve své judikatuře vymezil řadu podmínek a okolností, které musí obecné soudy při zohlednění přání nezletilého dítěte nezbytně dodržet a zvažovat, přičemž tyto se týkají jak hodnocení samotného postoje nezletilého dítěte, tj. zohlednění věku, rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte, zvážení míry objektivity (nezávislosti) tohoto postoje [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010 (N 172/58 SbNU 503) či nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167)], tak i způsobu jeho zjišťování v průběhu soudního řízení, ať již z hlediska formy, kdy přání dítěte musí být zjišťováno komplexně, tj. především formou nepřímých otázek (zejména u mladších dětí), anebo z hlediska příslušného orgánu, který má přání nezletilého zjišťovat, tj. zda tak musí činit obecný soud sám či zda postačí, pokud tak obecný soud učiní prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), znaleckého posudku či prostřednictvím zástupce nezletilého. V této souvislosti Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 zdůraznil, že i v tomto ohledu je rozhodná rozumová a emocionální vyspělost nezletilého dítěte. „Ústavní soud si je vědom, že nový občanský zákoník stanoví v § 867 odst. 2 in fine, že ‚o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit', nicméně dosažení 12 let považuje za nejzazší možnou hranici, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem … Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvlášť významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem." Nelze tak *a priori* například vyloučit, že i devítileté dítě bude natolik rozumově a emocionálně vyspělé na to, aby bylo vyslechnuto přímo před soudem, přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku 10 let (obdobně srov. citovaný nález sp. zn. I. ÚS 2482/13).

26. Prizmatem výše uvedených ústavněprávních kritérií pro rozhodování obecných soudů ohledně úpravy výchovných poměrů rodičů k nezletilým dětem, které je třeba vztáhnout i na rozhodování týkající se výkonu rozhodnutí upravujících výchovné poměry k nezletilým dětem, Ústavní soud přezkoumal rovněž ústavní stížností napadené rozhodnutí, přičemž dospěl k závěru, že krajský soud je při svém rozhodování dostatečně nezohlednil. Proto jeho rozhodnutí nelze považovat za ústavně konformní, neboť jím neoprávněně zasáhl do práva stěžovatelky na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

27. Jak již bylo výše rekapitulováno, krajský soud uložení pokuty podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních odůvodnil především tím, že stěžovatelka svoji povinnost připravit nezletilé děti k soudně vymezenému styku s otcem dostatečně neplnila, neboť dle jeho názoru nestačí, že „(stěžovatelka) styk umožní a nezletilým připraví

ke styku zavazadlo s osobními věcmi, případně, že jim řekne, že by se s otcem měli stýkat“, ale její povinností bylo, s ohledem na negativní postoj nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, „na nezletilé působit intenzivně, musí jim přiměřeně jejich rozumovým schopnostem vysvětlit roli otce v jejich životě, a pokud sama toto nedokáže, zařídit pro nezletilé například psychoterapii apod.“.

28. S tímto právním závěrem krajského soudu se ovšem Ústavní soud neztotožňuje, neboť je toho názoru, že se nachází v rozporu s výše vymezeným účelem uložení pokuty podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, které nemůže být prostředkem k vynucení povinnosti stěžovatelky, jejíž splnění není zcela v její moci (v důsledku negativního postoje samotných nezletilých dětí), resp. jejíž nesplnění sama vědomě nezapříčinila (nebylo nijak prokázáno, že by příčinou negativního postoje samotných nezletilých dětí bylo chování či úmyslné ovlivňování ze strany stěžovatelky). Dle názoru Ústavního soudu nicméně krajský soud účel uložení pokuty hodnotil zcela odlišně, neboť se při svém rozhodování primárně soustředil spíše na hledání „viníka“, který zapříčinil vznik negativního postoje nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, za něhož pak označil stěžovatelku (byť krajský soud konstatoval i jistý díl viny na straně otce), jíž také následně za „nedostatečně intenzivní ovlivňování jejich postoje“ uložil sankci (pokutu), aniž by však zohlednil další významné faktory, zejména pak negativní postoj (přání) samotných nezletilých dětí, které takový kategorický závěr o vině stěžovatelky v podstatě vylučují.

29. V této souvislosti a především je proto třeba odmítnout způsob, jakým krajský soud tento negativní postoj samotných nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem hodnotil. Krajský soud jej totiž, v rozporu s výše uvedenými ústavněprávními kritérii, odmítl jakkoliv ve svém rozhodnutí reflektovat a zohlednit, když dospěl k nijak odůvodněnému či důkazně podloženému závěru, že (v době rozhodnutí) jedenáctiletý V. „není ve věku, aby chápal dosah svých rozhodnutí, která přebírá od staršího J.“, resp. ani téměř třináctiletý J. „ho nechápe a zatím ani nemůže chápat“, ačkoliv výše citovaná judikatura a koneckonců i občanský zákoník (§ 867 odst. 2) považují uvedený věk za dostatečný (z hlediska rozumové a emocionální vyspělosti) pro formování vlastního názoru a stanoviska i ke svému budoucímu výchovnému uspořádání. Za dané situace tak krajský soud nejenže z uvedeného postoje (přání) nezletilých dětí neučinil ono „zásadní vodítko při hledání jejich nejlepšího zájmu“, ale naopak jej považoval za nežádoucí překážku umožnění běžného styku otce s nimi, kterou je třeba intenzivnějším působením ze strany stěžovatelky odstranit.

30. Jakkoliv se Ústavní soud ztotožňuje s východisky krajského soudu, který svým postupem sledoval prosazení obecně žádoucího cíle v podobě zachování, příp. postupného prohlubování, vzájemného vztahu mezi

nezletilými dětmi a jejich otcem, nemůže v žádném případě akceptovat skutečnost, že se ho krajský soud snaží dosáhnout přímo proti vůli (přání) nezletilých dětí, které lze pro jejich věk již považovat za natolik rozumově a emocionálně vyspělé, že jsou schopny uvědomit si dosah těchto svých rozhodnutí, přičemž nebylo v daném případě nijak prokázáno, že by tomu tak být nemohlo, resp. že by jejich vůle byla účelově a systematicky formována ze strany třetí osoby (zde stěžovatelky). Nadto tak krajský soud činí zcela nevhodným a nepřiměřeným způsobem, tj. použitím donucovacího prostředku ve formě uložení pokuty jejich matce (podle § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních), z něhož tak učinil jakýsi sankční nástroj k prosazení „násilné" změny projevů vůle (přání) nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem, a to za situace, kdy ke změně nedošlo ani přes adekvátní výchovné působení ze strany stěžovatelky, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, specializovaného pracoviště pro asistovaný styk rodičů s dětmi (Area Fausta) či přímo ze strany krajského soudu prostřednictvím pohovoru s oběma nezletilými.

31. Jak ostatně zdůraznil Ústavní soud i v citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 3462/14, „výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte … Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůlí ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit". Za zcela iracionální je pak nutno považovat jak závěr krajského soudu, že stěžovatelka by za účelem změny postoje svých nezletilých dětí měla pro ně „zařídit například psychoterapii", tak i zjevnou snahu učinit z nezletilých dětí spoluviníky dané situace, využívající „vyděračské prostředky k prosazení svého přání", které je třeba napravit (srov. např. i argumentaci právní zástupkyně otce v průběhu jednání před krajským soudem – viz protokol o jednání ze dne 8. 10. 2015).

V. Závěr

32. Aniž by tedy Ústavní soud jakkoliv hodnotil výchovnou způsobilost rodičů nezletilých dětí či přezkoumával ústavnost samotné úpravy výchovných poměrů či konkrétní úpravy styku otce s nezletilými dětmi, dospěl s ohledem na výše uvedené k závěru, že krajský soud uložením pokuty stěžovatelce podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních za dobrovolné neplnění jí soudem uložené povinnosti připravit

nezletilé děti k soudně vymezenému styku s otcem postupoval za daných konkrétních okolností nejen v rozporu s účelem tohoto prostředku, ale v konečném důsledku jeho uložením neoprávněně zasáhl do práva stěžovatelky na ochranu rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy).

33. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil. Vázán právním názorem Ústavního soudu tak bude mít krajský soud úkol s ohledem na okolnosti daného případu (zejména při zohlednění postoje nezletilých dětí) znovu posoudit odvolání otce proti citovanému usnesení Okresního soudu Praha-západ, a tedy i otázku splnění podmínek pro uložení pokuty stěžovatelce podle ustanovení § 502 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních, coby prostředku k vynucení povinnosti uložené jí soudem ve prospěch otce nezletilých dětí a jeho styku s nimi, nikoliv však prostředku k prosazení „násilné“ změny projevů vůle (přání) nezletilých dětí ke stykům s jejich otcem.

34. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 72
K oprávnění účastníků řízení vyjádřit se k eventuálnímu uplatnění moderačního práva soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení

Úvaha soudu, zda jde o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů řízení podle § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Jeho součástí je i hodnocení možného dopadu přiznání či naopak nepřiznání náhrady nákladů řízení u každého účastníka, tj. nejen na straně žalované, ale i na straně žalující. Nerespektování tohoto pravidla představuje porušení práva na spravedlivý proces.

Pokud obecný soud zvažuje postup podle § 150 občanského soudního řádu, pak z práva na spravedlivý proces vyplývá jeho povinnost vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby měli možnost vyjádřit se k eventuálnímu uplatnění moderačního práva a vznášet případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 3705/15 ve věci ústavní stížnosti Jaroslavy Prokešové, zastoupené Mgr. Liborem Valentou, advokátem, se sídlem Křížová 18, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. srpna 2015 č. j. 13 Co 364/2014-42, kterým bylo rozhodnuto o stěžovatelčině odvolání tak, že se jí nepřiznává náhrada nákladů řízení zastaveného pro zpětvzetí její žaloby, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a Agren Capital, spol. s r. o., se sídlem Pařížská 67/11, Praha, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 28. 8. 2015 č. j. 13 Co 364/2014-42 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. 8. 2015 č. j. 13 Co 364/2014-42 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se žalobou ze dne 20. 9. 2013 podanou u Okresního soudu Brno-venkov (dále jen „soud prvního stupně") proti vedlejší účastnici domáhala vyloučení movitých věcí z exekuce vedené JUDr. Tomášem Vránou, soudním exekutorem Exekutorského úřadu v Přerově (dále jen „soudní exekutor"), pod sp. zn. 103 Ex 67940/12.

2. V průběhu řízení vzala stěžovatelka žalobu zpět. Tento úkon zdůvodnila tím, že po podání žaloby byly věci, k nimž uplatňovala právo nepřipouštějící exekuci, usnesením soudního exekutora ze dne 12. 5. 2014 č. j. 103 Ex 67940/12-59 se souhlasem vedlejší účastnice vyškrtnuty ze soupisu.

3. Výrokem I usnesení soudu prvního stupně ze dne 5. 6. 2014 č. j. 4 C 204/2013-35 bylo řízení o žalobě stěžovatelky zastaveno, výrokem II bylo rozhodnuto tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, a výrokem III o vrácení soudního poplatku ve výši 1 000 Kč. O nákladech řízení bylo rozhodnuto podle ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 12. 2013, (dále jen „o. s. ř.").

4. Proti výroku II usnesení soudu prvního stupně podala stěžovatelka odvolání. V něm jednak uvedla, že dle jejího názoru ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) o. s. ř. již nebylo platné a účinné, jednak uvedla, že soud prvního stupně zcela ignoroval ustanovení § 146 odst. 2 o. s. ř. Právě situace předvídaná tímto ustanovením měla v dané věci nastat. Podle stěžovatelky to byla vedlejší účastnice, která zavinila zastavení řízení, neboť po podání žaloby sama u soudního exekutora iniciovala vyškrtnutí věcí ze soupisu.

5. Usnesením Krajského soudu v Brně (dále také „odvolací soud") ze dne 28. 8. 2015 č. j. 13 Co 364/2014-42 byl výrok II napadeného usnesení soudu prvního stupně změněn tak, že stěžovatelce se náhrada nákladů řízení nepřiznává. Odvolací soud v prvé řadě uvedl, že nebylo možné přisvědčit argumentaci stěžovatelky o neplatnosti a neúčinnosti ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Dále však dodal, že povinností soudu bylo zabývat se tím, zda byl dán důvod pro aplikaci ustanovení § 146 odst. 2 o. s. ř. Odvolací soud dospěl k závěru, že výlučně z procesního hlediska bylo příčinou zpětvzetí žaloby chování vedlejší účastnice, a stěžovatelka by tak měla mít právo na náhradu nákladů řízení. V této věci však podle jeho názoru nastaly okolnosti, které odůvodňovaly aplikaci § 150 o. s. ř. ve prospěch vedlejší účastnice. K tomu uvedl, že z jednotlivých zjištění a chronologického sledu procesních úkonů v exekučním řízení bylo zřejmé, že vedlejší účastnice jako oprávněná nebyla o těchto úkonech informována a stejně tak nebyla informována o námitkách stěžovatelky. Vedlejší účastnice rovněž nebyla vyrozuměna o termínu soupisu movitých věcí, nemohla proto využít svého

práva zakotveného v § 326 odst. 7 o. s. ř., tedy být přítomna a případně prohlásit, že věci, jejichž vyloučení se stěžovatelka domáhala, nemají být sepsány. Vedlejší účastnice tak sice iniciovala zahájení exekučního řízení, o jeho průběhu však nebyla informována natolik, aby mohla ve vztahu k předmětným movitým věcem jeho průběhem disponovat. Vznik nákladů proto nezavinila. Podle odvolacího soudu bylo naopak v zájmu stěžovatelky, aby projevila aktivitu, tedy s vedlejší účastnicí ještě před podáním žaloby jednala a přesvědčila ji o tom, že má k předmětným věcem právo nepřipouštějící exekuci. Stěžovatelka tuto možnost nevyužila. Správnost tohoto závěru rovněž opřel o skutečnost, že vedlejší účastnice reagovala na žalobu vstřícně, a to návrhem na uzavření dohody o narovnání. Téhož efektu mohla podle odvolacího soudu stěžovatelka dosáhnout ještě před zahájením řízení.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Ústavní stížností ze dne 17. 12. 2015 se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného usnesení, a to z důvodu zásahu do práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že již ve svém odvolání proti usnesení soudu prvního stupně argumentovala zaviněním zastavení řízení ze strany vedlejší účastnice. Ke zpětvzetí vylučovací žaloby došlo pouze proto, že vedlejší účastnice soudnímu exekutorovi sama navrhla vyškrtnutí věci ze soupisu. Stěžovatelka proto nechápe, proč je jí upíráno právo na náhradu nákladů řízení. Za úsměvné označuje odůvodnění napadeného usnesení odvolacího soudu, který uvedl, že jak u stěžovatelky, tak i u vedlejší účastnice je namístě aplikovat § 150 o. s. ř. Stěžovatelka rozumí tomu, že v odůvodněných případech při citlivém zvažování důvodů hodných zvláštního zřetele se může v konkrétním případě jevit uložení povinnosti nahradit náklady řízení jako nepřiměřeně tvrdé. Dle jejího názoru však nikoliv v nyní projednávané věci, kdy vedlejší účastnice sídlí na jedné z nejlukrativnějších pražských adres. Rozhodnutí o tom, zda v konkrétním případě existují důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností, což podle názoru stěžovatelky odvolací soud opomněl vyzdvihnout. Nadto stěžovatelka uvádí, že odvolací soud měl při rozhodování o nákladech řízení přihlédnout nejen k dopadům na účastníka, kterému by případná povinnost hradit náklady byla uložena, ale rovněž k dopadům do majetkové sféry druhé strany. Rozpaky u stěžovatelky vyvolala i další argumentace odvolacího soudu. Podle něj to totiž měla být sama stěžovatelka, kdo měl projevit aktivitu a s vedlejší účastnicí o vyškrtnutí věcí ze soupisu jednat. S takovým mechanismem však stěžovatelka nesouhlasí. Stejně tak nesouhlasí s tvrzením, že vedlejší účastnice nebyla o průběhu

exekuce dostatečně informována. Taková argumentace podle jejích tvrzení stěžovatelku nijak nezajímá a rovněž ji stěžovatelka nepovažuje za právně významnou. Domnívá se naopak, že vedlejší účastnice měla být ze strany soudního exekutora informována a měla to být právě ona, kdo měl vyvinout dostatečnou aktivitu a se stěžovatelkou jednat. Stěžovatelka bránila svůj majetek, a pokud by k projevení dostatečné aktivity ze strany vedlejší účastnice došlo, nemusela být věc řešena podáním vylučovací žaloby. Stěžovatelka závěrem opakuje, že to nebyla ona, kdo zavinil zastavení řízení. Naopak byly splněny oba předpoklady pro přiznání náhrady nákladů řízení, neboť svoji žalobu podala důvodně a ke zpětvzetí došlo pouze pro chování vedlejší účastnice.

8. Na základě uvedeného stěžovatelka navrhla zrušení v záhlaví specifikovaného usnesení odvolacího soudu.

III. Vyjádření účastníků

9. Ústavní soud v rámci přípravy vyzval účastníka (odvolací soud) i vedlejší účastnici (Agren Capital, spol. s r. o.) k vyjádření k ústavní stížnosti, žádný z nich však svého práva nevyužil.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti a posouzení její opodstatněnosti

10. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

11. Ústavní soud po seznámení s obsahem ústavní stížnosti a napadeným rozhodnutím dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich

aplikace jsou záležitostí obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575)]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z jejich rozhodnutí odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem „podústavního" práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

13. V nyní projednávané věci lze učinit závěr o nesprávné aplikaci podústavního práva a upření možnosti vyjádřit se k aplikaci příslušné právní normy.

14. Ústavní soud v prvé řadě považuje za důležité připomenout, že odvolací soud nijak nezpochybňuje tvrzení stěžovatelky, že k zastavení řízení došlo pro chování vedlejší účastnice. Naopak lze z odůvodnění dovodit, že odvolací soud správně řešil otázku, zda je v nyní souzené věci namístě aplikovat ustanovení § 146 odst. 2 o. s. ř. Z obsahu přímo vyplývá jeho závěr, že vzato výlučně z procesního pohledu, bylo příčinou zpětvzetí žaloby stěžovatelky chování vedlejší účastnice, a stěžovatelka by tak měla mít právo na náhradu nákladů řízení (srov. stranu 3 napadeného usnesení). Proto část argumentace stěžovatelky, kterou zdůvodňovala zavinění zastavení řízení chováním vedlejší účastnice, nelze uznat.

15. Odvolací soud své rozhodnutí postavil na vyřešení jiné otázky, a to zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, pro které by výjimečně nemusel náhradu nákladů řízení přiznat, tedy zda jsou splněny předpoklady aplikace § 150 o. s. ř. Právě k tomuto postupu se vztahuje závěr Ústavního soudu o zásahu do základních práv stěžovatelky.

16. Odvolací soud se při aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. dopustil dvou pochybení (viz body 17 a 18).

17. V prvé řadě je nutno uvést, že nejen z textu právní úpravy, ale rovněž i ze zavedené soudní praxe vyplývá obecný požadavek, že úvaha soudu, zda jde o výjimečný případ a zda tu jsou důvody hodné zvláštního zřetele, musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci. Typicky jde o majetkové a sociální poměry účastníků řízení [k tomu srov. např. nález ze dne 13. 9. 2006 sp. zn. I. ÚS 191/06 (N 162/42 SbNU 339)]. Součástí tohoto pravidla je mimo jiné posouzení, jaký je možný dopad přiznání či naopak nepřiznání náhrady nákladů řízení u toho kterého účastníka, tj. nejen na straně žalované, ale i na straně žalující. V nyní souzené věci však odvolací soud toto posouzení zcela opomněl, a nesprávnou aplikací tak zasáhl do práva stěžovatelky na spravedlivý proces. Takovým postupem by navíc mohl být způsoben paradoxní stav, kdy hodnota věcí, jejichž vyloučení

žaloba stěžovatelky žádala, mohla být nižší než výše celkových nákladů řízení, které stěžovatelce vznikly.

18. K druhému pochybení odvolacího soudu Ústavní soud uvádí, že z ustálené rozhodovací praxe vyplývá právo účastníků vyjádřit se k případné aplikaci § 150 o. s. ř. Ústavní soud ve vztahu k rozhodování o nákladech v odvolacím řízení již dříve judikoval, že „součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek (vyplývající v obecné rovině z práva na fair proces) je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 o. s. ř., pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň *ex post* v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 o. s. ř., a z jiných hledisek, než jsou hlediska jednoduchého práva“ [srov. nález ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309); stejný závěr vyplývá i z nálezu ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 3550/13 (N 154/78 SbNU 335), z nálezu ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), z nálezu ze dne 2. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 2994/14 (N 70/77 SbNU 73) a dalších]. V nálezu ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (N 29/72 SbNU 337) Ústavní soud přímo uvedl, že „právo vyjádřit se k průběhu řízení a právo na předvídatelné rozhodnutí náleží k základním atributům práva na spravedlivý proces (§ 1, 5, 6, § 18 odst. 1, § 123 o. s. ř.), zejména jde-li o kontradiktorní řízení. Uvedené se přirozeně týká i rozhodování o nákladech řízení, zejména má-li být použito výjimečné ustanovení § 150 o. s. ř., podle něhož, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Pro naplnění práva na spravedlivý proces je nezbytné, aby odvolací soud poučil účastníky o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř., a v souladu s judikaturou Ústavního soudu tak poskytl žalovanému prostor, aby se k eventualitě aplikace citovaného ustanovení vyjádřil“. I v nyní projednávané věci je možné učinit stejný závěr. Z Ústavním soudem vyžádaného spisu je zřejmé, že žádný z účastníků řízení aplikaci § 150

o. s. ř. nenavrhl, resp. že odvolací soud rozhodl bez nařízeného jednání a žádnému z účastníků nedal prostor, aby se k takovému postupu vyjádřil. Došlo tak k závažnému porušení práva na spravedlivý proces, neboť odvolací soud znemožnil stěžovatelce uvést námitky a argumenty obsažené v ústavní stížnosti již v odvolacím řízení.

19. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud stěžovatelčině ústavní stížnosti vyhověl a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 28. 8. 2015 č. j. 13 Co 364/2014-42 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 73
K nabytí nemovitosti od nevlastníka

Obecné soudy poruší právo na ochranu majetku a na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neposoudí-li otázku střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry nabyvatelů nemovitosti, jak to vyžaduje ustálený právní názor Ústavního soudu; tím se jejich postup dostává do v právním státě nepřijatelného rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 19. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 705/16 ve věci ústavní stížnosti Ing. Michala Pacáka, zastoupeného JUDr. Karlem Bockem, advokátem, se sídlem Lidická 613, Frýdek-Místek, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2015 č. j. 29 Cdo 2066/2013-179 a rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 16. ledna 2013 č. j. 6 Cmo 16/2012-145 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby na vyloučení věcí z konkurzní podstaty, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a Mgr. Jiřího Fialy, advokáta, se sídlem Novodvorská 667, Frýdek-Místek, správce konkurzní podstaty úpadce Zemědělské družstvo Frýdlant nad Ostravicí „v likvidaci“, se sídlem Žižkova 965, Frýdlant nad Ostravicí, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2015 č. j. 29 Cdo 2066/2013-179 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu majetku a na spravedlivý proces zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2015 č. j. 29 Cdo 2066/2013-179 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) stěžovatel napadl v záhlaví označená soudní rozhodnutí, přičemž tvrdil, že jimi bylo zasaženo do jeho práv na ochranu majetku

a na spravedlivý proces zakotvených v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Současně stěžovatel požádal, aby Ústavní soud věc projednal a rozhodl s urychlením, resp. přednostně, neboť nyní má vedlejší účastník povinnost zpeněžovat majetek náležející do konkurzní podstaty úpadce, včetně nemovitostí, o které byl daný soudní spor veden, čímž ohrožuje jeho podnikání, a mohlo by tak dojít k nenapravitelným škodám.

3. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud") ze dne 9. 3. 2012 č. j. 40 Cm 47/2007-101 byly ke stěžovatelově žalobě, směřující proti vedlejšímu účastníkovi, vyloučeny z konkurzní podstaty úpadce nemovitosti zapsané na listu vlastnictví č. X pro katastrální území a obec Čeladná, a to budova bez čísla popisného nebo evidenčního – jiná stavba stojící na pozemku parcelní číslo A1 a A2 a budova bez čísla popisného nebo evidenčního – jiná stavba stojící na pozemku parcelní číslo Y, a vedlejšímu účastníkovi bylo uloženo zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení. Krajský soud dospěl k závěru, že smlouva o převodu předmětných nemovitostí ze dne 1. 4. 1998, uzavřená mezi úpadcem a Frýdlantskou zemědělskou, a. s., je platným právním úkonem, a tudíž je platná i kupní smlouva ze dne 6. 5. 2003, na jejímž základě stěžovatel předmětné nemovitosti od uvedené společnosti nabyl do svého vlastnictví.

4. Napadeným rozsudkem Vrchního soudu v Olomouci (dále jen „vrchní soud") byl k odvolání vedlejšího účastníka rozsudek krajského soudu změněn tak, že se žaloba zamítá (výrok I), že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi na nákladech řízení před soudem prvního stupně částku 394 Kč (výrok II), a dále jím bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III). Vrchní soud dospěl k závěru, že smlouva o převodu nemovitostí ze dne 1. 4. 1998 je pro svou neurčitost neplatná (§ 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), a pokud se Frýdlantská zemědělská, a. s., nestala vlastníkem předmětných nemovitostí, nemohla tyto platně převést na stěžovatele. Současně vrchní soud poukázal na judikaturu Nejvyššího soudu (R 56/2010, rozsudek ze dne 28. 2. 2011 sp. zn. 30 Cdo 4718/2010), dle které nelze nabýt vlastnické právo od „nevlastníka", s tím, že se s tímto právním názorem ztotožňuje. Současně vrchní soud vzal v úvahu judikaturu Ústavního soudu [nálezy ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 88/61 SbNU 359), ze dne 2. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 3314/11 (N 165/67 SbNU 27), ze dne 28. 11. 2012 sp. zn. II. ÚS 800/12 (N 198/67 SbNU 555)], ovšem s poukazem na to, že stěžovatel v soudním řízení – ve vztahu ke své dobré víře – žádné mimořádné okolnosti, za nichž je třeba mu poskytnout mimořádnou ochranu, slučitelnou s obecnou představou spravedlnosti, neprokázal, a ani netvrdil, a k doplnění jeho tvrzení a označení důkazů nemohl

stěžovatele poučit, protože se na jednání tohoto soudu nedostavil s omluvou a se souhlasem k jednání bez jeho přítomnosti; v řízení před soudem prvního stupně byl stěžovatel právně zastoupen, v souvislosti s odvolacím jednáním však (vrchní soud) zjistil, že jeho právní zástupkyně byla vyškrtnuta ze seznamu advokátů, a ač byla k jednání obeslána, tak ani ona se k němu nedostavila.

5. Rozsudek vrchního soudu napadl stěžovatel dovoláním, které však Nejvyšší soud shora označeným rozsudkem, směřovalo-li proti nákladům řízení, jako „objektivně" nepřípustné odmítl, ve věci samé je pak jako nedůvodné zamítl a také rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. Nejvyšší soud se ztotožnil s názorem vrchního soudu, že smlouva o převodu nemovitostí je ve smyslu § 37 odst. 1 občanského zákoníku neplatná, a to vzhledem k tomu, že nejsou určitě vymezeny pohledávky, jež měly být převodem nemovitostí vypořádány; pokud stěžovatel namítl, že odvolací soud dostatečně nezkoumal otázku dobré víry při uzavření smlouvy, dovolací soud nepovažoval tuto otázku za relevantní, přičemž poukázal na svůj rozsudek ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013 (Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek č. 16/2015) s tím, že se od své předchozí judikatury nemíní odchýlit.

II. Argumentace stěžovatele

6. V ústavní stížnosti stěžovatel poukázal na to, že krajský soud vůbec otázku dobré víry a nabytí vlastnického práva od „nevlastníka" nezkoumal a v tomto ohledu jej nepoučil ve smyslu příslušných ustanovení občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.") a stejně tak neučinil ani vrchní soud. Ve vztahu k vrchnímu soudu stěžovatel namítl, že ač byl v dobré víře, že je řádně zastoupen advokátem, a tento soud při doručování zjistil, že tomu tak není, nebyla mu tato skutečnost z jeho strany sdělena. Tím zmařil možnost, aby se zúčastnil jednání o odvolání, resp. aby se ho zúčastnil jeho kvalifikovaný zástupce, čímž došlo k porušení rovnosti účastníků a „rovnosti zbraní", neboť vedlejší účastník byl kvalifikovaně zastoupen. Tato skutečnost má zcela nepochybně přesah i ve vztahu k meritu věci, neboť vrchní soud konstatoval, že ho nemohl k doplnění tvrzení a označení důkazů stran dobré víry poučit (§ 118a odst. 1 a 3 o. s. ř.). Dle stěžovatele vrchní soud rezignoval na aplikaci ustanovení § 118a odst. 4 o. s. ř., čímž porušil jeho právo na spravedlivý proces. Nic přitom vrchnímu soudu nebránilo ho o absenci právního zastoupení informovat, jednání odročit a vyrozumět ho o tom, že jeho účast nebo účast právního zástupce je žádoucí a důležitá a jaká jsou rizika neúčasti u jednání.

7. Ve vztahu k rozhodnutí Nejvyššího soudu se stěžovatel pozastavil nad tím, že s ohledem na podané dovolání tento soud neshledal rozhodnutí vrchního soudu nepředvídatelným, čímž se odchýlil od své ustálené

judikatury; konkrétně jde o rozsudek ze dne 29. 4. 2013 sp. zn. 32 Cdo 1591/2011, kde se konstatuje, že zásada předvídatelnosti rozhodnutí se neprosazuje pouze v těch procesních situacích, na něž pamatuje ustanovení § 118a o. s. ř., za překvapivé je považováno též takové rozhodnutí, které z pohledu předcházejícího řízení originálním způsobem posuzuje rozhodovanou věc a jehož přijetím je účastník řízení zbaven možnosti skutkově a právně argumentovat.

8. Dále stěžovatel Nejvyššímu soudu vytknul, že ač v dovolání popsal vývoj judikatury k otázce nabytí vlastnického práva od „nevlastníka", uvedený soud vůbec nereagoval na nálezy Ústavního soudu, resp. se s aktuálními nálezy nevypořádal, dokonce zcela vědomě odmítl aplikovat nález ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539; rozhodnutí Ústavního soudu jsou též dostupná na http://nalus.usoud.cz). Dle stěžovatele jde o vědomé hrubé porušení jeho práv a o zcela nepřípustnou libovůli, kdy se Nejvyšší soud opakovaně odmítl podřídit závaznému názoru Ústavního soudu, s pro něho dalekosáhlými důsledky, kdy takový postup podkopává důvěru v právo a představuje nebezpečí pro celou demokratickou společnost.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

9. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost účastníkům a vedlejším účastníkům řízení k vyjádření. Nejvyšší soud se svého práva k podání vyjádření vzdal. Vrchní soud vyjádřil nesouhlas s námitkou uvedenou sub 6, a pokud jde o skutková zjištění a právní závěry, odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí, přičemž navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

10. Krajské státní zastupitelství v Ostravě sdělilo, že nebude podávat vyjádření a že nevyužije ani svých dalších procesních práv, z čehož Ústavní soud vyvodil, že se tento vedlejší účastník svého postavení vzdal (§ 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). Tentýž závěr bylo třeba učinit v případě Mgr. Jiřího Fialy, správce konkurzní podstaty úpadce Zemědělského družstva Frýdlant nad Ostravicí „v likvidaci", neboť ten se k ústavní stížnosti rovněž nevyjádřil.

11. Ústavní soud vyjádření vrchního soudu stěžovateli k replice nezasílal, neboť v něm žádné nové skutečnosti (či právní argumenty) obsaženy nejsou.

IV. Procesní podmínky řízení

12. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním

soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava")] není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují nový hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí Nejvyššího soudu, tento soud striktně vyloučil, že by bylo možné od neoprávněné osoby („nevlastníka") nabýt v dobré víře nemovitou věc, a s ohledem na tento právní názor zamítl stěžovatelovo dovolání. V této souvislosti je však možno připomenout, že k dané otázce se váže poměrně obsáhlá „nálezová" judikatura Ústavního soudu, kterou – ač tato v minulosti prošla určitým názorovým vývojem – lze považovat za konzistentní a ustálenou [viz zejména nálezy ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. II. ÚS 77/2000 (N 14/21 SbNU 101), ze dne 16. 10. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 78/06 (N 162/47 SbNU 145; 307/2007 Sb.), ze dne 29. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 1747/07 (N 216/47 SbNU 845), ze dne 25. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 143/07 (N 35/52 SbNU 359), ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 165/11 (N 88/61 SbNU 359), ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. I. ÚS 3061/11 (N 138/66 SbNU 123), ze dne 2. 10. 2012 sp. zn. I. ÚS 3314/11 (N 165/67 SbNU 27)]; její podrobný přehled pak obsahuje nález ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (N 61/73 SbNU 163; body 12–15).

15. Pro účely tohoto rozhodnutí je možné ve stručnosti parafrázovat klíčová východiska a závěry, které Ústavní soud ve vztahu k předmětné problematice (a zároveň ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013) konzistentně zastává [viz nálezy ze dne 28. 11. 2012 sp. zn. II. ÚS 800/12 (N 198/67 SbNU 555), ze dne 10. 6. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4905/12 (N 105/69 SbNU 719) či ze dne 20. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 4684/12 (N 194/71 SbNU 319)]. Princip dobré víry, chránící účastníky soukromoprávních vztahů, je jedním z klíčových projevů principu právní jistoty, odvíjejícího se od principu právního státu. Nabyvateli vlastnického práva, pokud toto právo nabyl v dobré víře, je poskytována široká ochrana; toto právo nezaniká, dojde-li k zániku

kupní smlouvy – ať již z jakéhokoli důvodu – která byla uzavřena jako první v řadě, neboť při opačném výkladu by si vlastník nabyvší své vlastnictví derivativně („s důvěrou v určitý, druhou stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné, státem vedené evidence") nikdy nemohl být svým vlastnictvím jist, což by bylo v rozporu s pojetím právního státu v jeho formálním i materiálním pojetí. Otázkou dobré víry takového nabyvatele vlastnického práva se tak obecné soudy mají zabývat nejen v případě relativní, ale též absolutní neplatnosti smlouvy, která předcházela smluvnímu vztahu, na jehož základě došlo ke zpochybňovanému nabytí vlastnického práva k nemovitostem evidovaným v katastru nemovitostí posledním nabyvatelem v řadě.

16. Princip ochrany dobré víry působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka. Řešení vzniklého sporu tak musí vyjít z pečlivého zkoumání individuálních okolností každého případu, a – s ohledem na zásadu *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* – s náležitým a přísným hodnocením dobré víry nabyvatele vlastnického práva. Je přitom „nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti". Vzhledem k tomu, že právní úprava účinná do konce roku 2013 byla Ústavním soudem vyhodnocena jako „neslučitelná s ústavněprávními maximami, neboť v rozporu s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv v dobré víře neposkytuje ochranu vlastnickému právu dalších nabyvatelů", obecné soudy musí samy poskytovat ochranu vlastnickému právu osob jednajících v dobré víře. To samozřejmě neznamená, že by obdobná ústavní ochrana nemusela být poskytována rovněž původnímu vlastníkovi, jehož vlastnické právo k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí nebylo, s ohledem na absolutní neplatnost provedeného převodního úkonu na jinou osobu, nikdy převedeno.

17. Po srovnání vlastních judikaturních závěrů a přístupu Nejvyššího soudu k této problematice Ústavní soud v nálezu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 mj. uvedl, že „jak vyplývá z … relevantní rozhodovací praxe Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, oba jmenované soudy … zastávají zásadně opačné názory na otázky nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitostí od nevlastníka a potřeby ochrany osob jednajících v dobré víře v akty a údaje ve veřejné evidenci státu … Ústavní soud však ani při uvážení argumentačně bohaté, a nikoliv nepodložené kritiky Nejvyššího soudu nevidí důvod k upuštění od svých závěrů …". Opřel-li dovolací soud své rozhodnutí o rozsudek velkého senátu ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 31 Cdo 1168/2013, lze odkázat na naposled citovaný nález Ústavního soudu, v němž tento soud adekvátně reagoval na výtky a výhrady

Nejvyššího soudu (viz zejména body 28, 30, 43–57), přičemž není účelné tyto argumenty opakovat, neboť jsou Nejvyššímu soudu dobře známy.

18. Ze shora uvedeného pro nyní posuzovaný případ vyplývá, že ty osoby, které při nabytí nemovitostí evidovaných v katastru jednaly v dobré víře v konstitutivní akt státu, jímž byl do katastru jako vlastník předmětné nemovitosti zapsán ten, který na ně vlastnické právo převedl, byť tak ve skutečnosti jako neoprávněný vlastník předmětných nemovitostí učinit nemohl, požívají ústavní ochrany. Jak patrno ze soudního spisu, stěžovatel se v řízení před nalézacím soudem dovolal své dobré víry při nabývání nemovitostí (viz č. l. 57), načež krajský soud ve shora označeném rozsudku dospěl mj. k závěru, že případná neplatnost kupní smlouvy ze dne 1. 4. 1998 by neměla za následek neplatnost kupní smlouvy ze dne 6. 5. 2003, neboť v době uzavření posledně uvedené smlouvy byla prodávající zapsána v katastru nemovitostí jako vlastnice předmětných nemovitostí, přičemž v řízení nebylo tvrzeno, natož prokázáno, že by stěžovateli jako kupujícímu byly známy okolnosti, které by mohly narušit jeho dobrou víru, a ani nic v tomto ohledu v řízení nevyšlo najevo. I z tohoto důvodu pak stěžovatelově žalobě vyhověl. Vrchní soud změnu rozsudku soudu prvního stupně (kromě jiného) odůvodnil jednak právním názorem shodným, jaký zastává Nejvyšší soud (dle něhož je nabytí věci od „nevlastníka“ v dobré víře zcela vyloučeno), jednak stěžovateli vytkl, že ve vztahu ke své dobré víře žádné mimořádné okolnosti, provázející uzavření kupní smlouvy či nakládání s předmětnými nemovitostmi, netvrdil, a tudíž ani neprokázal (a že ho v tomto ohledu nemohl poučit, protože se nedostavil k ústnímu jednání). Nejvyšší soud v souvislosti s námitkou, že odvolací soud nezkoumal otázku dobré víry stěžovatele při uzavření kupní smlouvy, odmítl, že by tato dobrá víra mohla mít jakýkoliv význam, a tudíž už (zřejmě) neměl důvod se dalším závěrem vrchního soudu zabývat.

19. Při zohlednění závěrů plynoucích z judikatury Ústavního soudu je zřejmé, že právní názor, na jehož základě Nejvyšší soud zamítl stěžovatelovo dovolání (rozsudkem vydaným *nota bene* dne 29. 11. 2015), nemůže z hlediska ústavnosti obstát, a to jak v rovině práva na řádný soudní proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 11 odst. 1 Listiny, tak z hlediska respektování právního názoru Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy. S odkazem na již uvedenou nálezovou judikaturu, jakož i např. na pozdější nález ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539), vydaný v obdobné věci, je nutno navíc konstatovat, že daný postup je trvale v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy, a to s ohledem na ustálený právní názor Ústavního soudu, který vyžaduje, aby při posouzení sporu o určení vlastnictví k nemovitostem nabytých od neoprávněné osoby byla náležitě zvažována otázka střetu práva vlastnického a práva na ochranu dobré víry v právním styku. Pominutím tohoto požadavku se postup

Nejvyššího soudu dostal do rozporu s požadavkem ochrany takových ústavních hodnot, jako je respekt k právům a svobodám jiných účastníků právního styku či obecněji hodnota veřejného pořádku, a to v kontextu posouzení mechanismů právní ochrany původního vlastníka [srov. nález ze dne 27. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 415/15 (N 158/78 SbNU 379)]. Současně však Ústavní soud nemohl přehlédnout aktuální judikaturu Nejvyššího soudu, ze které je patrno, že se v mezidobí situace změnila a právní názor Ústavního soudu je již Nejvyšším soudem respektován (viz rozsudek ze dne 2. 3. 2016 sp. zn. 30 Cdo 2095/2015).

20. Je proto nutno přisvědčit stěžovateli, jakožto eventuálně „dobrověrnému" nabyvateli, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces (a v jeho důsledku i vlastnického práva), neboť byl bez dalšího (a tudíž neopodstatněně) upřednostněn princip, že nikdo nemůže na jiného převést více práv, než sám má, před principem ochrany dobré víry a důvěry v akty státu. Tento postup tak fakticky představuje aplikaci nesprávné právní normy, resp. opomenutí jiného pravidla (vyplývajícího z ústavních principů), jež na danou věc obecně také dopadá. Z tohoto důvodu tak Ústavní soud přikročil ke zrušení napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

21. Napadeným rozhodnutím zároveň došlo k porušení principu závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy, jak na to opakovaně poukazuje Ústavní soud [naposledy v nálezu ze dne 28. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 247/14 (N 17/80 SbNU 213)], a to s ohledem na opakovanou neochotu Nejvyššího soudu (i na konci roku 2015) respektovat názor Ústavního soudu (srov. bod 69 a násl. nálezu Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12, kdy byl shledán postup Nejvyššího soudu ještě oprávněným, a nikoli rozporným s čl. 89 odst. 2 Ústavy). K problematice závaznosti svých rozhodnutí, včetně závaznosti „precedenční", se Ústavní soud podrobně vyjádřil zejména v nálezu ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), na nějž lze v podrobnostech odkázat [k jeho souhrnu viz též nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 2219/12 (body 66 a 67)]. Takové jednání obecného soudu má nežádoucí dopady nejen na rozhodování sporů, jak se stalo v této věci, ale též obecně na celý soudní systém demokratického právního státu, který tak selhává ve svém poslání ochránit základní práva jednotlivce. Tím se postup obecných soudů v čele s Nejvyšším soudem dostává do rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy, což je v právním státě nepřijatelný stav (viz ale sub 19).

22. Jde-li o napadené rozhodnutí vrchního soudu, z něho je patrno, že změnu rozsudku krajského soudu (spočívající v zamítnutí stěžovatelovy žaloby) postavil na dvou důvodech, přičemž Nejvyšší soud se zabýval jen jedním z nich, a tím, že jej akceptoval, stala se otázka ohledně druhého důvodu bezpředmětnou. Pokud by se za této situace měl Ústavní soud

zabývat tím, zda toto rozhodnutí vrchního soudu neobstojí s ohledem na druhý důvod, spočívající – stručně řečeno – v tom, že v dané věci nebyly dány (zjištěny) podmínky pro poskytnutí ochrany stěžovateli, aniž by tuto otázku předtím posoudil Nejvyšší soud, nepřípustně (v rozporu s principem minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů a subsidiarity ústavní stížnosti) by tím zasahoval do činnosti obecné justice. S ohledem na kasaci napadeného rozsudku dovolacího soudu, na jehož základě bude soudní řízení dále pokračovat, čímž se otevře možnost pro posouzení dané otázky (v prvé řadě) dovolacím soudem, je zde namístě učinit závěr o nevyčerpání všech procesních prostředků, které má stěžovatel k dispozici (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

23. Ústavní soud pokládá za potřebné dodat, že stěžovatel v ústavní stížnosti brojil i proti údajně vadnému postupu vrchního soudu v případě jednání dne 16. 1. 2013, nicméně touto námitkou se již zabýval dovolací soud a dospěl k závěru, že nešlo ani o tzv. zmatečnostní vadu podle § 229 odst. 3 o. s. ř., ani o vadu, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí věci. Tomuto závěru nemá Ústavní soud z hlediska ústavnosti co vytknout, neboť povinností vrchního soudu nebylo řešit problémy, jde-li o vztah mezi stěžovatelem a jeho právní zástupkyní (zde konkrétně to, že tato byla vyškrtnuta ze seznamu advokátů a že se nedostavila k soudnímu jednání).

24. S ohledem na výše popsané porušení základních práv stěžovatele na ochranu majetku a na spravedlivý proces zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny Ústavní soud ústavní stížností napadený rozsudek Nejvyššího soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Jde-li o napadený rozsudek vrchního soudu, Ústavní soud ústavní stížnost v této části odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 74

K právu účastníka řízení na projednání věci v jeho přítomnosti a právu vyjádřit se ke všem prováděným důkazům

K otázce ustanovení opatrovníka nezletilému účastníkovi občanského soudního řízení místo zastoupení zákonným zástupcem

I. Žalobu pro zmatečnost podanou z důvodu podle § 229 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu nelze považovat za efektivní zákonný prostředek ochrany práva, jehož vyčerpáním je ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podmíněna přípustnost ústavní stížnosti, jestliže se účastník řízení dozvěděl o rozhodnutí, jež jí má být napadeno, teprve po uplynutí tříleté objektivní lhůty podle § 234 odst. 2 občanského soudního řádu, odvíjející se ode dne, kdy tento rozsudek nabyl právní moci.

II. Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zastoupení. V takovémto případě je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Pakliže se obecnému soudu zároveň nepodařilo zjistit vedle místa pobytu zákonného zástupce ani místo pobytu nezletilého účastníka řízení, musí posoudit i splnění podmínek pro ustanovení opatrovníka z důvodu uvedeného v § 29 odst. 3 občanského soudního řádu. Neustanovení opatrovníka by mělo za následek porušení práva tohoto účastníka řízení podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, aby byla jeho věc projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 21. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3598/14 ve věci ústavní stížnosti A. J., zastoupené Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, se sídlem Praha 1, Husova 242/9, proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 2. září 2009 č. j. 19 EC 110/2009-52 a rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70, jimiž byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit částky nezaplaceného jízdného a přirážek k němu, za účasti Okresního soudu Plzeň-město jako účastníka řízení a DRY CLEANER LINE, s. r. o., IČO 27587053, se sídlem Praha 8 – Libeň, V Holešovičkách 1579/24, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70 bylo porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, aby byla její věc projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům.

II. Rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byla dne 14. listopadu 2014 doručena ústavní stížnost, kterou stěžovatelka navrhla zrušení v záhlaví uvedených rozsudků z důvodu tvrzeného porušení jejích základních práv podle čl. 11 odst. 1, čl. 32 odst. 2 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), jakož i čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město ze dne 2. září 2009 č. j. 19 EC 110/2009-52 byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici částku 1 006 Kč s příslušenstvím (výrok I), jakož i náklady řízení ve výši 8 154 Kč (výrok II). Uvedená částka představovala nezaplacené jízdné a přirážku k němu. Stěžovatelka totiž měla být dne 28. ledna 2008, kdy jí bylo 9 let, podrobena přepravní kontrole v dopravním prostředku obchodní

společnosti Plzeňské městské dopravní podniky, a. s., aniž by se prokázala platným jízdním dokladem. Rozsudkem téhož soudu ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70 byla stěžovatelce z obdobných důvodů uložena povinnost zaplatit tutéž částku s příslušenstvím (výrok I) a na nákladech řízení částku 8 220 Kč (výrok II). Tentokrát se tak však stalo v souvislosti s jízdou, k níž mělo dojít dne 10. ledna 2008. Vedlejší účastníce se stala nabyvatelem obou pohledávek na základě jejich postoupení od původního věřitele.

3. V době konání řízení o žalobách vedlejší účastnice, jež předcházela vydání napadených rozsudků, byla stěžovatelka ve věku 11 let. Jejím zákonným zástupcem byla její matka, přičemž obě měly trvalé bydliště evidováno na adrese Úřadu městského obvodu Plzeň 1. Usnesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 2. února 2009 č. j. 22 Nc 1502/2009-8, vydaným krátce po zahájení obou soudních řízení, bylo nařízeno předběžné opatření, jímž byla stěžovatelka umístěna do dětského domova. Rozsudkem téhož soudu ze dne 15. května 2009 č. j. 99 P 126/2006-440 jí byla následně nařízena ústavní výchova.

4. Okresní soud Plzeň-město jednal po celou dobu řízení vedeného pod sp. zn. 23 EC 18/2009 s matkou stěžovatelky jakožto její zákonnou zástupkyní, jíž se v rámci řízení snažil doručit písemnosti na adresu, kterou stěžovatelka uvedla v záznamu o provedené přepravní kontrole, jakož i na některé další adresy, kde se mohla zdržovat. Napadený rozsudek jí byl nakonec doručen na adresu trvalého pobytu, když se – v důsledku uplynutí lhůty 10 dnů od uložení zásilky na doručovací adrese – uplatnila fikce doručení podle § 49 odst. 4 občanského soudního řádu. Právní moci nabyl dne 7. června 2010.

5. Pokud jde o řízení vedené pod sp. zn. 19 EC 110/2009, uvedený soud usnesením ze dne 3. srpna 2009 č. j. 19 EC 110/2009-21 ustanovil stěžovatelce z důvodu jejího neznámého pobytu opatrovnici Mgr. Martinu Juhovou, asistentku soudce téhož soudu. Důvodem byla skutečnost, že navzdory pátrání soudu po aktuálním pobytu matky stěžovatelky se mu nepodařilo zjistit, kde se nachází. Soudní písemnosti se nepodařilo doručit na žádnou ze zjištěných adres. Napadený rozsudek byl tedy doručen uvedené opatrovnici a právní moci nabyl dne 16. října 2009.

6. Dne 20. října 2014 požádala stěžovatelka Okresní soud Plzeň-město o zaslání obou rozsudků, k čemuž došlo dne 4. listopadu 2014. Následně dne 21. listopadu 2014 podala – z důvodu procesní jistoty – proti oběma z nich (vedle tehdy již podané ústavní stížnosti) rovněž žalobu pro zmatečnost, v jejímž odůvodnění nicméně sama připustila, že nemusí být přípustná. Někdejší právní úprava, která se použije ve vztahu k posouzení této žaloby, totiž neumožňovala namítat odnětí možnosti jednat před soudem ve smyslu § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, jestliže směřovala

proti rozhodnutí soudu prvního stupně. O žalobě pro zmatečnost doposud nebylo rozhodnuto.

III. Argumentace stěžovatelky

7. V ústavní stížnosti stěžovatelka tvrdí, že v průběhu svého pobytu v dětském domově získala náhodně vědomost o dvou exekucích vedených proti ní. Začala tedy pátrat po tom, na základě jakého titulu byly tyto exekuce nařízeny, přičemž o napadených rozsudcích se dozvěděla teprve 4. listopadu 2014, kdy jí byly doručeny na základě její žádosti.

8. Podstata námitek stěžovatelky ve vztahu k oběma řízením vedeným u Okresního soudu Plzeň-město spočívá v tom, že jí měla být odňata možnost jednat před soudem, účastnit se na řízení a domoci se v něm svých práv, uvádět skutková tvrzení ve svůj prospěch, navrhovat k jejich prokázání důkazy a vyjadřovat se ke všem skutečnostem a prováděným důkazům. Tím mělo být porušeno její základní právo podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Není přitom podstatné, že v obou řízeních byla zastoupena. V případě řízení vedeného pod sp. zn. 23 EC 18/2009 ji zastupovala její matka, která se však o ni v té době nebyla schopna postarat ani do té míry, aby zajistila její základní potřeby, což vedlo k nařízení ústavní výchovy. Tato osoba tak zcela jistě nemohla zajistit řádný výkon jejích práv. Nadto měl u ní existovat střet zájmů, neboť by to byla právě ona, kdo by měl povinnost uvedené částky zaplatit.

9. Ustanovení asistentky soudce opatrovnicí v řízení vedeném pod sp. zn. 19 EC 110/2009 pak stěžovatelka zpochybňuje poukazem na některé nálezy Ústavního soudu, podle nichž hrozí, že takovýto opatrovník nebude brojit proti postupu a rozhodnutí soudu v dané věci a nebude dostatečně chránit zájem účastníka řízení na plném zachování jeho práv. Správně jí měl být opatrovníkem ustanoven advokát. Zároveň mělo být umožněno i jí samotné, aby se – přes její tehdejší nízký věk – k žalobě vyjádřila. To, že se tak nestalo, mělo mít za následek zásah do jejích práv podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 32 odst. 1 Listiny.

10. Poslední okruh námitek se týká postupu Okresního soudu Plzeň-město, který projednával každou ze žalob zvlášť, ačkoliv nic nebránilo tomu, aby řízení o nich z důvodu hospodárnosti spojil. S ohledem na formulářovou povahu žalob neexistuje ani žádný důvod k tomu, aby stěžovatelka musela hradit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení ve stanovené výši.

IV. Řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spisy vedené u Okresního soudu Plzeň-město pod sp. zn. 23 EC 18/2009 a 19 EC 110/2009, s jejichž obsahem koresponduje výše uvedené shrnutí, a vyzval účastníka

a vedlejší účastnici řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Této možnosti využil pouze účastník řízení, a to samostatně ve vztahu ke každé z uvedených věcí.

12. Ve vyjádření ze dne 17. prosince 2014, jež se týkalo věci vedené pod sp. zn. 23 EC 18/2009, Okresní soud Plzeň-město uvedl, že postupoval v souladu s § 20 odst. 1 a § 22 občanského soudního řádu. Stěžovatelce nejdříve doručoval elektronický platební rozkaz (jenž byl následně zrušen pro nemožnost doručení), poté výzvu podle § 114a občanského soudního řádu, včetně žaloby, a nakonec i rozsudek do vlastních rukou její matky jako zákonné zástupkyně. Ta přitom nebyla zbavena rodičovské zodpovědnosti (tato nebyla ani pozastavena) ani omezena ve způsobilosti k právním úkonům. V době, kdy stěžovatelka použila dopravní prostředek, aniž by si označila jízdenku, byla v péči matky a až teprve následně jí byla nařízena ústavní výchova. Žádný střet zájmů či jeho nebezpečí nebyly v případě zastoupení stěžovatelky její matkou shledány.

13. Ve vyjádření ze dne 22. prosince 2014, jež se týkalo věci vedené pod sp. zn. 19 EC 110/2009, uvedený soud zdůraznil, že pátral po zákonném zástupci stěžovatelky a že z listinných důkazů bylo patrno, že ani stěžovatelka, ani její matka se nezdržují na adrese ohlašovny pobytu, kde měly evidován trvalý pobyt. Byly tedy splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka stěžovatelce z důvodu jejího neznámého pobytu a následně také pro vydání napadeného rozsudku. Tento postup měl odpovídat občanskému soudního řádu v tehdejším znění.

14. Ústavní soud tato vyjádření již dále nezasílal stěžovatelce, protože obě pouze shrnují průběh řízení a rekapitulují hlavní argumentaci obsaženou v napadených rozsudcích. Žádné z nich navíc nemělo vliv na vlastní posouzení ústavní stížnosti.

15. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

16. Předtím, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel se zabývat otázkou, zda jsou k tomu splněny všechny zákonem stanovené předpoklady.

V./a Přípustnost ústavní stížnosti proti rozsudku č. j. 23 EC 18/2009-70

17. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřípustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon poskytuje k ochraně jeho práva (§ 72 odst. 3 téhož zákona). Takto vyjádřená subsidiarita ústavní stížnosti k těmto jiným procesním prostředkům znamená, že k jejímu věcnému projednání může dojít

pouze za předpokladu, že stěžovatel tyto prostředky řádně (efektivně) uplatnil a ze strany příslušného orgánu o nich bylo rozhodnuto. Ústavní soud posuzoval splnění této podmínky samostatně ve vztahu ke každému z napadených rozsudků.

18. Stěžejní námitky stěžovatelky, které uplatňuje ve vztahu k oběma napadeným rozhodnutím, se týkají jejího práva jednat před soudem ve věci, ve které bylo rozhodováno o jejích právech a povinnostech. Uvedené právo je jednou ze součástí záruk spravedlivého procesu, jejíž ústavní vyjádření lze nalézt v čl. 38 odst. 2 Listiny. Stěžovatelka byla v době, kdy probíhalo řízení o žalobách vedlejšího účastníka, ve věku 11 let, a tudíž lze vycházet z předpokladu, že v něm nebyla způsobilá samostatně jednat, a plnohodnotně tak uplatňovat svá práva a hájit své zájmy. Pakliže za této situace mělo být naplněno její výše uvedené právo, měla být v tomto řízení zastoupena, a to nejen formálně (kýmkoliv), ale především osobou, která bude jednat k ochraně jejích zájmů. Jen v takovém případě by v tomto řízení byla zastoupena řádně (v souladu s účelem zastoupení).

19. Ústavní soud zdůrazňuje, že námitky stěžovatelky zpochybňující splnění takto vymezeného požadavku řádného zastoupení jsou způsobilé odůvodnit závěr o porušení základních práv a svobod. Jejich podstata se týká postupu soudu, který měl nesprávně vyhodnotit jednak možný konflikt zájmů mezi stěžovatelkou a její matkou, jednak možný konflikt zájmů mezi stěžovatelkou a ustanoveným opatrovníkem. Tato pochybení měla mít přitom v prvním případě za následek, že jí navzdory splnění zákonných podmínek vůbec nebyl ustanoven opatrovník, zatímco ve druhém případě, že jí byl ustanoven opatrovník, který ji však v důsledku možného konfliktu zájmů nemůže zastupovat řádně. Tím měla být stěžovatelce odepřena možnost jednat před soudem. S ohledem na podstatu tvrzeného zásahu do základních práv a svobod tak bylo nezbytné, aby měla stěžovatelka, jíž byla napadenými rozsudky uložena povinnost zaplatit určitou peněžní částku, možnost efektivního uplatnění předmětných námitek buď v řízení před obecnými soudy, nebo přímo prostřednictvím ústavní stížnosti.

20. V případě řízení, v jehož rámci byl vydán rozsudek Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70, byla stěžovatelka zastoupena svou matkou jako zákonnou zástupkyní, která ovšem podle jejího názoru nezvládala péči o ni a nebyla schopna hájit její zájmy. Takto formulovanou námitku nemohla stěžovatelka uplatnit v rámci odvolání jako řádného opravného prostředku, a to již s ohledem na bagatelní předmět sporu (§ 202 odst. 2 občanského soudního řádu). Bylo tedy třeba zvážit, zda k jejímu uplatnění nemohlo dojít i prostřednictvím jiného opravného prostředku. V tomto ohledu přicházela v úvahu pouze žaloba pro zmatečnost.

21. Žaloba pro zmatečnost představuje mimořádný opravný prostředek, který slouží především k tomu, aby mohla být zrušena pravomocná rozhodnutí soudu, která trpí takovými vadami, jež představují porušení základních principů ovládajících řízení před soudem, popřípadě je takovými vadami postiženo řízení, které vydání rozhodnutí předcházelo, je-li v zájmu účastníků, ale i zájmu veřejném, aby taková pravomocná rozhodnutí byla odklizena bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou věcně správná.

22. Podle § 229 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu mohl účastník řízení uvedenou žalobou napadnout pravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně nebo odvolacího soudu, kterým bylo řízení skončeno, jestliže neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat a nebyl řádně zastoupen. Ústavní soud má za to, že námitky stěžovatelky lze podřadit pod tento důvod zmatečnosti, pročež mohly založit přípustnost žaloby pro zmatečnost proti napadenému rozsudku. Přesto nelze přehlédnout, že jejímu efektivnímu uplatnění bránilo uplynutí tříleté objektivní lhůty podle § 234 odst. 2 občanského soudního řádu, odvíjející se ode dne, kdy tento rozsudek nabyl právní moci, tedy kdy byl doručen osobám, s nimiž soud jednal jako s účastníky řízení nebo jako s jejich zástupci. Stěžovatelka se totiž o napadeném rozsudku dozvěděla teprve v roce 2014, kdy již žalobu pro zmatečnost nemohla podat.

23. Pro běh uvedené zákonné lhůty není podstatné, zda osoby, s nimiž soud jednal jako s účastníky řízení nebo jako s jejich zástupci, skutečně měly procesní způsobilost nebo mohly před soudem vystupovat nebo zda byly řádně zastoupeny. Při posuzování včasnosti žaloby je třeba vycházet z toho, že soud, který rozsudek vydal, jejich jednání z tohoto hlediska nijak nezpochybnil. To samozřejmě ještě neznamená, že jeho postup musel být správný. Zodpovězení této otázky je však podstatou věcného rozhodnutí o žalobě pro zmatečnost, a nikoliv posouzení procesních podmínek k jejímu projednání. Jinak by ostatně neměla objektivní lhůta podle § 234 odst. 2 občanského soudního řádu žádný rozumný smysl, neboť posouzení včasnosti žaloby by se – alespoň v některých případech – vlastně odvíjelo od její důvodnosti. Pokud by totiž byla žaloba důvodná, mohlo by to znamenat, že dotčenému účastníkovi – nemohl-li před soudem jednat nebo nebyl-li řádně zastoupen – nebyl rozsudek vůbec doručen (nenastaly účinky doručení). Nikdy by tak nenabyl ani právní moci, v důsledku čehož by žalobu bylo možné podat kdykoliv, jestliže by byla zachována subjektivní lhůta tří měsíců podle uvedeného ustanovení. Takovýto výklad by byl ve zjevném rozporu s účelem a dikcí uvedeného ustanovení, které objektivní lhůtu výslovně předpokládá.

24. Ústavní soud zdůrazňuje, že účelem tříleté objektivní lhůty podle § 234 odst. 2 občanského soudního řádu je zajištění právní jistoty, pokud jde o práva a povinnosti, o nichž bylo rozhodnuto pravomocným soudním

rozhodnutím. Takto vyjádřený zájem – jakkoliv mu v obecné rovině nelze nic vytknout – ovšem nemůže převážit nad základním právem účastníka řízení, jemuž z rozhodnutí plyne (v jeho neprospěch) určitá povinnost a jenž neměl v řízení, které předcházelo vydání tohoto rozhodnutí, možnost ani jednat samostatně, ani mu nebyl vytvořen prostor pro ochranu jeho zájmů prostřednictvím jeho řádného zastupování. Přesněji řečeno jím nelze odůvodnit vyloučení možnosti bránit se proti zásahu, v jehož důsledku bylo zcela popřeno právo podle čl. 38 odst. 2 Listiny, jak tomu mělo být v projednávané věci. Protože stěžovatelka se o napadeném rozsudku dozvěděla teprve v době, kdy již uplynula objektivní lhůta k podání žaloby pro zmatečnost z důvodu podle § 229 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, bylo její uplatnění jednoznačně vyloučeno. Žaloba pro zmatečnost zde nepředstavovala efektivní zákonný prostředek ochrany jejího práva, jehož vyčerpáním by byla podmíněna ústavní stížnost.

25. Jiný závěr by nebylo možné dovodit ani v případě, byla-li by žaloba pro zmatečnost podána z důvodu podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, jenž by se podle čl. II bodu 6 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, uplatnil ve vztahu k napadenému rozsudku. Toto ustanovení umožňovalo napadnout žalobou pro zmatečnost pouze pravomocný rozsudek odvolacího soudu nebo jeho pravomocné usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, jestliže mu byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Bylo proto možné uvažovat o tom, zda by námitka stěžovatelky ohledně nedostatku řádného zastoupení byla uplatnitelná právě na jeho základě. Jakékoliv úvahy v tomto směru nicméně vylučuje skutečnost, že podle tehdy účinného znění mohla žaloba pro zmatečnost podaná z důvodu podle § 229 odst. 3 občanského soudního řádu směřovat jen proti rozhodnutí odvolacího soudu, a nikoliv též proti rozsudku soudu prvního stupně, proti němuž není odvolání přípustné podle § 202 odst. 2 občanského soudního řádu. Tato možnost byla do prvně uvedeného ustanovení doplněna až novelizací provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., a to s účinností od 1. ledna 2013. Jediným prostředkem, kterým se stěžovatelka mohla domoci ochrany svých práv proti napadenému rozsudku, tak byla ústavní stížnost, v jejímž případě je splněna podmínka přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V./b Přípustnost ústavní stížnosti proti rozsudku č. j. 19 EC 110/2009

26. Ve vztahu k rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 2. září 2009 č. j. 19 EC 110/2009-52 stěžovatelka namítá, že jí byla opatrovníkem ustanovena zaměstnankyně soudu, který o žalobě zároveň rozhodoval. Podle jejího názoru proto nelze předpokládat, že by tato osoba

v předmětném řízení hájila její zájmy, zejména pokud by se dostala do konfliktu se svým zaměstnavatelem, proti jehož postupu či rozhodnutím by musela brojit.

27. Ústavní soud považuje uvedenou námitku za podřaditelnou pod důvod žaloby pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, jímž je vadný závěr o splnění podmínek zakotvených v § 29 odst. 3 občanského soudního řádu, za nichž lze určité osobě ustanovit pro řízení opatrovníka, a to logicky včetně toho, kdo může funkci opatrovníka v konkrétní věci zastávat (srov. např. usnesení ze dne 30. ledna 2014 sp. zn. III. ÚS 3896/13; všechna v tomto nálezu citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz). Z tohoto důvodu byla již samotná kritika procesního postupu soudu prvního stupně, že stěžovatelce neměl být pro řízení ustanoven opatrovníkem zaměstnanec téhož soudu, objektivně použitelnou v řízení o žalobě pro zmatečnost proti napadenému rozsudku a stěžovatelka ji ve své žalobě rovněž uplatnila. Nadto stojí za zmínku, že stěžovatelka měla pro její podání dostatečný časový prostor. Podle § 234 odst. 5 občanského soudního řádu bylo totiž možné podat z důvodu podle § 229 odst. 1 písm. h) téhož zákona žalobu ve lhůtě tří měsíců od doby, kdy se ten, kdo žalobu podává, dozvěděl o napadeném rozhodnutí. Ze strany stěžovatelky tak nebyly efektivně vyčerpány všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně jejích práv poskytoval (resp. nebylo o nich rozhodnuto), pročež je její ústavní stížnost v této části nepřípustná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

V./c Včasnost ústavní stížnosti

28. Otázkou včasnosti ústavní stížnosti (stejně jako ostatními podmínkami řízení) se Ústavní soud zabýval už jen v rozsahu, ve kterém byla přípustná, tedy ve kterém směřovala proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70. Podle čl. IV bodu 2 zákona č. 404/2012 Sb. bylo v tomto ohledu pro její posouzení relevantní ustanovení § 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, podle něhož lze podat ústavní stížnost ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje stěžovateli k ochraně jeho práva. Takto určený počátek běhu lhůty je třeba nicméně vykládat způsobem, který nebude bránit věcnému projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu, jestliže jí stěžovatel namítá porušení práva jednat v řízení před soudem v důsledku takového postupu, který z povahy věci vylučoval, aby mu bylo doručováno toto rozhodnutí. Pokud za této situace měly právní účinky doručení nastat doručením jiné osobě, pak nelze pod pojmem „doručení“ ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu rozumět skutečnost, s níž příslušné procesní předpisy spojují účinky doručení nebo na základě které

tyto účinky, byť nesprávně, konstatoval příslušný soud, nýbrž až okamžik, kdy se tato osoba o rozhodnutí poprvé dozvěděla nebo mohla dozvědět, a od kterého tak měla reálnou možnost tento právní prostředek využít [srov. např. nález ze dne 25. září 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000 (N 111/27 SbNU 233), nález ze dne 9. května 2006 sp. zn. IV. ÚS 811/05 (N 98/41 SbNU 279), nález ze dne 21. listopadu 2011 sp. zn. IV. ÚS 1685/11 (N 198/63 SbNU 307), bod 16, nebo nález ze dne 11. června 2013 sp. zn. III. ÚS 272/13 (N 106/69 SbNU 733), bod 12]. Tato východiska se uplatní i v projednávané věci.

29. Ze spisu vedeného u Okresního soudu Plzeň-město pod sp. zn. 23 EC 18/2009 (níže uvedená čísla listů se týkají tohoto spisu) měl Ústavní soud za prokázané, že po celou dobu řízení nebylo se stěžovatelkou, jež byla tou dobou nezletilá, jednáno přímo, nýbrž bylo jednáno s její matkou jakožto zákonnou zástupkyní, které bylo také doručováno. Se stěžovatelkou, resp. s její právní zástupkyní (advokátkou), bylo jednáno až na základě její žádosti ze dne 20. října 2014, kterou požádala o doručení napadených rozsudků (č. l. 82). Této žádosti bylo vyhověno a oba rozsudky jí byly doručeny dne 4. listopadu 2014 (č. l. 84). Ústavní soud nemá důvod nevěřit tvrzení stěžovatelky, že nejdříve tímto okamžikem se mohla seznámit s jejich obsahem. Tento den byl proto rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. prosince 2012), která byla podána včas.

V./d Ostatní podmínky

30. Stěžovatelka je jako účastník řízení, jež předcházelo vydání napadeného rozsudku, i aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti proti němu. Ústavní soud neshledal, že by v tomto řízení nebyla s ohledem na svůj věk (v době podání ústavní stížnosti jí bylo 16 let) způsobilá jednat samostatně a zejména porozumět jeho smyslu a významu. Práva stěžovatelky jsou v tomto řízení dostatečně zajištěna především tím, že je zastoupena advokátem.

31. Zbývá konstatovat, že Ústavní soud byl příslušný k projednání návrhu, který zároveň splňoval i veškeré formální náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu. Nic tedy nebránilo tomu, aby jej v rozsahu, ve kterém byl přípustný, podrobil meritornímu přezkumu.

VI. Vlastní posouzení

32. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní

práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

33. Součástí zásad spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny i právo každého, aby byla jeho věc projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat. Toto právo má jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, což však ještě neznamená, že je může v příslušném řízení kdokoliv i samostatně uplatňovat. V případě fyzické osoby, jež s ohledem na svůj nízký věk nebo zdravotní stav není schopna porozumět významu předmětného řízení a projevovat v něm vážně svou vůli, je nezbytné její zastoupení osobou, která bude uplatňovat její práva a hájit její zájmy.

34. Je-li účastníkem řízení nezletilé dítě, vztahuje se na toto řízení povinnost státu plynoucí z čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí (odstavec 1) a musí mu být zajištěna taková ochrana a péče, jaká je nezbytná pro jeho blaho (odstavec 2). Nezletilé dítě tedy musí požívat ochrany i v rámci soudního řízení a nelze jej považovat za účastníka řízení plně srovnatelného s dospělým. Je naopak pravidlem, že nezletilé děti nemají plnou procesní způsobilost, přičemž opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních, zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit [srov. nález ze dne 4. prosince 2014 sp. zn. I. ÚS 1041/14 (N 217/75 SbNU 431)].

35. K naplnění těchto základních práv v občanském soudním řízení stanoví občanský soudní řád, že fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem (ustanovení § 22). Odpověď na otázku, kdo může jednat před soudem samostatně, vyplývá z hmotněprávních předpisů, přičemž rozhodující je svéprávnost účastníka řízení (dříve způsobilost k právním úkonům), resp. rozsah jejího případného omezení (ustanovení § 20). Vyžadují-li to ale okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně (ustanovení § 23). Tím není dotčeno právo nezletilého dítěte, aby bylo vyslyšeno (ať už přímo, nebo prostřednictvím zástupce), pokud je schopno formulovat své názory a řízení se ho dotýká, a aby jeho názorům byla věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte).

36. Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost nezletilého porozumět významu řízení tento navíc nemusí mít vůbec možnost na nečinnost svého zákonného zástupce upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoliv případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda se v konkrétní věci nejedná právě o tuto situaci a zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Pakliže se obecnému soudu zároveň nepodařilo zjistit vedle místa pobytu zákonného zástupce ani místo pobytu nezletilého účastníka řízení, musí posoudit i splnění podmínek pro ustanovení opatrovníka z důvodu uvedeného v § 29 odst. 3 občanského soudního řádu. Vždy je přitom třeba dbát nejlepšího zájmu dítěte [srov. nález ze dne 19. února 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217)].

37. Ústavní soud dospěl k závěru, že v projednávané věci příslušný soud této své povinnosti nedostál. Již s ohledem na skutečnost, že místo pobytu matky stěžovatelky nelze zjistit a že si nepřebírá poštu na městském úřadu, kde má evidovánu adresu trvalého pobytu [tedy adresu pro doručování ve smyslu § 46b písm. a) občanského soudního řádu], měl uvedený soud posoudit, zda jsou práva a zájmy nezletilé stěžovatelky skutečně chráněny prostřednictvím její zákonné zástupkyně a zda se jednání či nečinnost její zákonné zástupkyně s těmito zájmy naopak nedostává do konfliktu. Aniž by přitom musel vědět o tom, že stěžovatelce byla v mezidobí nařízena ústavní výchova, mělo mu být patrné, že žádná takováto ochrana jí v tomto řízení poskytována není. Tím, že se matka stěžovatelky vyhýbá – ať už vědomě, či nikoliv – komunikaci s orgány veřejné moci, totiž vystavila svou nezletilou dceru možným negativním důsledkům z toho plynoucím, především uložení povinnosti k zaplacení žalované částky a souvisejících nákladů řízení v občanském soudním řízení.

38. Za této situace proto nemělo být v řízení pokračováno bez toho, aby byla stěžovatelka řádně zastoupena opatrovníkem, k jehož ustanovení (nejlépe z řad advokátů) mělo dojít podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu. Protože pobyt stěžovatelky nebyl znám, byly splněny podmínky pro jeho ustanovení i podle § 29 odst. 3 téhož zákona. Jeho neustanovení

mělo za následek, že stěžovatelce bylo znemožněno v řízení před obecným soudem jakkoliv jednat, což je zmatečnostní vada, která se s ohledem na s ní spojené porušení základního práva stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 Listiny promítá i do ústavněprávního posouzení napadeného rozsudku.

39. Ve vztahu ke zbylým námitkám Ústavní soud dodává, že se nezabýval otázkou, zda měla mít stěžovatelka navzdory svému nízkému věku možnost osobně se vyjádřit k žalobě, neboť její posouzení by již nemělo z hlediska výsledku řízení o ústavní stížnosti žádný význam. Je nepochybné, že v dalším řízení o žalobě vedlejší účastnice bude mít stěžovatelka možnost samostatně jednat a vyjádřit se k žalobě. Rovněž bude mít možnost uplatnit svou argumentaci ohledně přiměřenosti výše nákladů řízení, kterou rozporovala s ohledem na formulářovou povahu této žaloby.

VII. Závěr

40. Ze všech těchto důvodů shledal Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky částečně důvodnou, a to v rozsahu, ve kterém směřuje proti rozsudku Okresního soudu Plzeň-město ze dne 24. března 2010 č. j. 23 EC 18/2009-70. Podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí proto v této části vyhověl (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadený rozsudek zrušil (výrok II). V dalším řízení bude povinností Okresního soudu Plzeň-město, aby věc opětovně projednal při respektování práva stěžovatelky jednat před soudem, a to buď samostatně, nebo prostřednictvím jejího zástupce. Ve zbytku Ústavní soud odmítl ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou (výrok III).

Č. 75
K doručování předžalobní výzvy k plnění

Pokud i přesto, že věřitel vynaložil rozumně požadovatelné úsilí a cílenou snahu, aby dlužníka upomenul, a naplnil tím smysl povinné předžalobní výzvy podle § 142a občanského soudního řádu, kterým je prevence před zbytečnými spory a ochrana před podáváním šikanózních žalobních návrhů, učiní soud závěr, že věřitel jako žalobce nesplnil zákonnou povinnost podle § 142a odst. 1 občanského soudního řádu, neboť nevyužil všechny jemu známé adresy žalovaného a nezaslal předžalobní výzvu na všechny tyto adresy, je takový výklad soudu natolik extenzivní, že se dostává do extrémního rozporu s účelem a smyslem zákona. Takové rozhodnutí soudu je třeba i přes skutečnost, že se jedná toliko o náklady řízení, posoudit jako rozhodnutí porušující právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť i rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 21. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3228/15 ve věci ústavní stížnosti Společenství vlastníků bytových jednotek P., zastoupeného Mgr. Gabrielou Hájkovou, advokátkou, se sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2015 č. j. 64 Co 214/2014-106, kterým bylo v neprospěch stěžovatele změněno rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2015 č. j. 64 Co 214/2014-106 bylo porušeno základní právo stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 14. 9. 2015 č. j. 64 Co 214/2014-106 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

Ústavní stížností doručenou dne 2. 11. 2015 se stěžovatel domáhá, aby Ústavní soud konstatoval, že v záhlaví uvedeným rozhodnutím,

vydaným v řízení o zaplacení částky 44 587,94 Kč s příslušenstvím, byl porušen čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a toto rozhodnutí v plném rozsahu zrušil.

Z ústavní stížnosti a napadeného rozhodnutí vyplývá, že dne 19. 7. 2013 usnesením č. j. EPR 54739/2013-19 Obvodní soud pro Prahu 5 po zpětvzetí žaloby zastavil řízení podle § 96 odst. 1 a 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, neboť žalovaný Tadeo Thomas Ignacio (dále jen „vedlejší účastník") po podání žaloby uhradil žalovanou částku, která představovala neuhrazené zálohy na stanovené příspěvky na výdaje spojené se správou, údržbou a opravami společných částí bytového domu, ve kterém vedlejší účastník vlastní bytovou jednotku, a je proto členem Společenství vlastníků bytových jednotek P. (stěžovatel). Obvodní soud citovaným usnesením dále uložil povinnost vedlejšímu účastníkovi, aby stěžovateli (žalobci) zaplatil na nákladech řízení částku 17 288 Kč.

Proti nákladovému výroku obvodního soudu podal vedlejší účastník odvolání, neboť byl přesvědčen, že nebyly splněny podmínky pro přiznání nákladů řízení stěžovateli uvedené v § 142a občanského soudního řádu, neboť stěžovatel adresoval předžalobní výzvu na nesprávnou adresu H., přestože mu byla známa správná adresa P. Proto navrhl nákladový výrok změnit tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Městský soud v Praze napadeným usnesením změnil usnesení Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 19. 7. 2013 č. j. EPR 54739/2013-19 v odvoláním napadeném výroku o nákladech řízení tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, a rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi na nákladech odvolacího řízení 4 950 Kč. Městský soud dospěl k závěru, že stěžovatel nesplnil zákonnou povinnost podle § 142a odst. 1 občanského soudního řádu, neboť předžalobní výzvu k zaplacení dlužné částky zaslal vedlejšímu účastníkovi na adresu H., nikoliv na adresu P., což je adresa předmětného bytu, se kterým se dlužné příspěvky vázaly, která byla stěžovateli dobře známa.

Podle městského soudu bylo smyslem zavedení § 142a do občanského soudního řádu, aby bylo umožněno dlužníku zaplatit částku, aniž by musela být žaloba podána. Žalobce pak musí využít všechny jemu známé adresy a pro právní jistotu zaslat předžalobní výzvu na všechny tyto adresy, neboť smyslem je, aby se výzva dostala do dispozice dlužníka a ten měl možnost se s ní seznámit, dlužnou částku zaplatit, a vyhnout se tak podání žaloby. Takto stěžovatel nepostupoval a jeho tvrzená mylná domněnka o bydlišti vedlejšího účastníka nemůže jít k tíži vedlejšího účastníka.

V ústavní stížnosti stěžovatel tvrdí, že napadeným usnesením městského soudu bylo porušeno základní právo na soudní ochranu a právo na nestranný a spravedlivý proces. Stěžovatel namítá, že při odeslání

předžalobní výzvy vycházel z katastru nemovitostí, kde jedině mohl získat kontaktní adresu vedlejšího účastníka, kterou i sám stěžovatel evidoval jako adresu vedlejšího účastníka, neboť ji vedlejší účastník jako vlastník bytové jednotky nahlásil při vzniku svého členství. Vzhledem k tomu, že se stěžovatel pokoušel vyhnout soudnímu řízení, posílal vedlejšímu účastníkovi v minulosti výzvy k zaplacení i na adresu P. a také elektronickou poštou, ale na žádnou výzvu vedlejší účastník nezareagoval.

Stěžovatel se domnívá, že s ohledem na to, že před podáním žaloby doporučeně odeslal vedlejšímu účastníkovi výzvu dne 17. 10. 2012 k zaplacení 18 187,94 Kč a dne 19. 12. 2012 k zaplacení 31 387,94 Kč, obě na adresu P., tedy na adresu vedlejším účastníkem vlastněné bytové jednotky, které se obě vrátily jako nevyzvednuté, a dále předžalobní výzvy dne 9. 1. 2013 k zaplacení 31 387,94 Kč a 13. 2. 2013 k zaplacení 44 587,94 Kč, obě na adresu H., které se rovněž vrátily jako nevyzvednuté, včetně nepočítaně výzev odeslaných e-mailem, nelze z takového postupu dovodit, že by za účelem navýšení konečné částky o náklady řízení záměrně nevyzýval dlužníka. Naopak stěžovatel se opakovaně pokoušel svými výzvami dosáhnout zaplacení dlužné částky mimosoudně, poté byl nucen podat žalobu, kdy vynaložil finanční prostředky na úhradu odměny za právní zastoupení, a nakonec podle napadeného rozhodnutí je povinen vedlejšímu účastníkovi uhradit náklady odvolacího řízení.

II.

Ústavní soud si vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 8 C 122/2015 a současně vyzval účastníka a vedlejšího účastníka k vyjádření k ústavní stížnosti.

Účastník řízení, Městský soud v Praze, ve svém vyjádření uvedl, že odkazuje na obsah svého rozhodnutí, v němž uvedl důvody, a doplňuje pouze tolik, že § 142a byl do občanského soudního řádu včleněn z toho důvodu, aby měl dlužník možnost před podáním žaloby dluh uhradit. Smyslem je, aby se výzva k plnění dostala do sféry dispozice dlužníka, a to jakýmkoliv způsobem, a dlužník měl možnost se s jejím obsahem seznámit. Stěžovatel sice nemůže nahlédnout do informačního systému evidence obyvatel, může však v zájmu své právní jistoty výzvu zaslat na všechny jemu známé adresy. Takto stěžovatel nepostupoval, když výzvu zaslal pouze na jednu adresu, ačkoli mu byla známa další adresa dlužníka, která je i poslední známou adresou ve smyslu § 142a odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatel tedy ve své stížnosti neuvádí relevantní skutečnosti, z nichž by bylo možné dovodit porušení jeho práva na spravedlivý proces, ani skutečnosti, které by svědčily o tom, že by rozhodnutím Městského soudu v Praze došlo k vybočení z ústavněprávní roviny.

Výzva k vyjádření byla vedlejšímu účastníkovi, občanu Spolkové republiky Německo, doručována dne 26. 2. 2016 doporučeně do vlastních rukou

na adresu P. Této adresy jako doručovací se stěžovatel domáhal v předchozím řízení a jde rovněž o adresu evidovanou Ministerstvem vnitra jako adresa jeho hlášeného trvalého pobytu. Vedlejší účastník nebyl při doručování písemnosti zastižen, a proto byla zásilka uložena na poště a připravena k vyzvednutí. Jelikož si adresát písemnost ve lhůtě 10 dnů nevyzvedl, považuje se podle § 49 odst. 4 věty první občanského soudního řádu desátý den této lhůty za den doručení; tímto dnem bylo 7. 3. 2016 (pondělí). Po uplynutí úložní doby nebylo možné vhodit písemnost do domovní či jiné schránky, a proto byla vrácena Ústavnímu soudu a uložena do příslušného spisu; Ústavní soud vyvěsil na své úřední desce sdělení, kdy a kde si ji adresát může vyzvednout (§ 49 odst. 4 věty druhá a třetí občanského soudního řádu). Třicetidenní lhůta pro podání vyjádření pak uplynula dnem 6. 4. 2016. Vedlejší účastník poskytnuté třicetidenní lhůty nevyužil a dosud se k věci nevyjádřil.

III.

Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti, vyžádaným spisem, vyjádřením účastníka a napadeným usnesením dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Ústavní soud tedy není součástí soustavy obecných soudů a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace jsou záležitostí obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575), dostupné na http://nalus.usoud.cz]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

Podstata ústavní stížnosti byla zaměřena na otázku, zda stěžovatel jako žalobce v řízení před obecnými soudy zaslal vedlejšímu účastníkovi jako žalovanému předžalobní výzvu v souladu s § 142a občanského soudního řádu tak, že mohla přivodit pro stěžovatele kladný výrok o právu na náhradu nákladů řízení.

Podle § 142a odst. 1 občanského soudního řádu platí, že žalobce, který měl úspěch v řízení o splnění povinnosti, má právo na náhradu nákladů řízení proti žalovanému, jen jestliže žalovanému ve lhůtě nejméně 7 dnů před podáním návrhu na zahájení řízení zaslal na adresu pro doručování, případně na poslední známou adresu výzvu k plnění. Současně podle

odstavce 2 platí, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, může soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti žalobci přiznat i v případě, že žalobce žalovanému výzvu k plnění za podmínek uvedených v odstavci 1 nezaslal.

K § 142a občanského soudního řádu, upravujícímu institut předžalobní výzvy, který byl do české procesní úpravy zakotven k 1. 1. 2013, a to na základě zákona č. 396/2012 Sb., je nutno uvést, že jeho správná aplikace je podmíněna řádným a úplným pochopením jeho účelu. Teleologickým výkladem daného ustanovení lze dospět k závěru, že stěžejním důvodem pro jeho zakotvení bylo zamezit neúměrnému a neúčelnému navyšování nákladů soudního řízení, které zejména v případech tzv. formulářových žalob měly představovat zdroje snadného výdělku. Proto lze uvést, že předžalobní výzva má představovat poslední upozornění dlužníka na existenci jeho závazku, na něž v případě pasivity v plnění povinnosti navazuje samotné soudní řízení.

Dané ustanovení přitom počítá s častou situací, kdy je dlužník nekontaktní, své povinnosti neplní a nekomunikuje s věřitelem. Ve smyslu citovaného ustanovení pro splnění povinnosti zaslat žalovanému výzvu tedy postačí, aby žalobce prokázal (například podacím lístkem, potvrzením o odeslání datové zprávy), že minimálně sedm dnů před podáním žaloby výzvu odeslal do veřejné datové sítě nebo předal k poštovní přepravě, aniž by bylo rozhodné, zda byla následně také doručena ve smyslu tohoto zákona nebo poštovního řádu (srovnej Jirsa, J., Doležal, M., Vančurová K. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Praha : Havlíček Brain Team, 2014, str. 409).

Podle komentářové literatury nelze na žalobce klást ani požadavek, aby doručoval v souladu s § 46 a násl. občanského soudního řádu již proto, že se v době zasílání předžalobní výzvy účastníci zatím nepohybují v režimu práva procesního, nýbrž hmotného. Žalobce tak může vycházet z adresy, kterou mu žalovaný sdělí, případně ze které s ním komunikuje. Pokud mu účastník nesdělí novou adresu ani se ji účastník nedozví jinak, pak se pro účely žalobce bude jednat o poslední známou adresu, tedy poslední bydliště, adresu uvedenou ve smlouvě, adresu pracoviště atd. Může také pro právní jistotu zaslat předžalobní výzvu na více adres nebo si vybrat tu, která je podle jeho uvážení adresou nejpravděpodobnější (srovnej Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 999 s.).

Městský soud v Praze v napadeném usnesení dospěl k závěru, že stěžovatel jako žalobce nesplnil zákonnou povinnost podle § 142a odst. 1 občanského soudního řádu tím, že jako žalobce nevyužil všechny jemu známé adresy žalovaného (vedlejšího účastníka) a nezaslal předžalobní výzvu na všechny tyto adresy.

Městský soud v Praze však nepřihlédl k námitkám stěžovatele, které jsou uvedeny i v odůvodnění napadeného usnesení, že: a) stěžovatel nejprve adresoval výzvy vedlejšímu účastníkovi k zaplacení dlužných částek na adresu P., načež se mu tato pošta vracela jako nevyzvednutá, a proto následně poté, co stěžovatel zjistil, že žalovaný se na uvedené adrese nezdržuje, neboť vedlejší účastník byt pronajal jiné osobě, b) zvolil stěžovatel pro předžalobní výzvu adresu H., kterou vedlejší účastník nahlásil při vzniku členství v daném společenství vlastníků bytových jednotek a kterou si rovněž stěžovatel potvrdil ve veřejném registru katastru nemovitostí; Městský soud v Praze tím nezohlednil skutečný účel § 142a občanského soudního řádu a došlo tak z jeho strany k zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatele, zejména práva na spravedlivý proces.

Pokud totiž stěžovatel za shora uvedených okolností posuzovaného případu poté, co byl vedlejší účastník na adrese P. nekontaktní, zvolil jako nejpravděpodobnější adresu, kde by mohla být vedlejšímu účastníkovi předžalobní výzva doručena, adresu H., vynaložil tím rozumně požadovatelné úsilí a cílenou snahu, aby dlužníka upomenul, a naplnil tím smysl povinné předžalobní výzvy podle § 142a občanského soudního řádu, kterým je prevence před zbytečnými spory a ochrana před podáváním šikanózních žalobních návrhů. K tomu Ústavní soud na okraj podotýká, že vedlejší účastník nebyl na adrese P. zastižen ani v případě doručování výzvy k vyjádření se k ústavní stížnosti a po uplynutí úložní doby nebylo možné vhodit písemnost do domovní či jiné schránky na této adrese (viz doručenku na č. l. 23 spisu sp. zn. I. ÚS 3228/15).

Tím, že Městský soud v Praze k uvedeným okolnostem nyní posuzovaného případu nepřihlédl a věc posoudil tak, že stěžovatelovo podání nebylo zasláno způsobem vyžadovaným pro řádné uplatnění práva na náhradu nákladů, byl jeho výklad natolik extenzivní, že se dostal do extrémního rozporu s účelem a smyslem zákona – konkrétně s § 142a občanského soudního řádu. Takové rozhodnutí je třeba i přes skutečnost, že se jedná toliko o náklady řízení, k jejichž ústavněprávnímu posuzování se Ústavní soud staví zdrženlivě, posoudit jako rozhodnutí porušující práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť i rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu.

Ústavní soud nicméně dodává, že svým rozhodnutím nikterak nepředjímá vlastní rozhodnutí soudu o nákladech řízení.

Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem obecného soudu bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí obecného soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 76
K odůvodnění usnesení o věcné příslušnosti krajských soudů v občanském soudním řízení

Postup obecného soudu, který se při řešení otázky věcné příslušnosti nijak nevypořádal s podrobnou argumentací stěžovatele a své rozhodnutí blíže nezdůvodnil, zakládá porušení práva na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 25. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 41/15 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky Česká kancelář pojistitelů, IČ0 700 99 618, se sídlem v Praze, Na Pankráci 1724/129, zastoupené Mgr. Robertem Tschöplem, advokátem, se sídlem v Praze, Pod Křížkem 428/4, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. října 2014 č. j. Ncp 4575/2013-54, kterým bylo rozhodnuto o věcné příslušnosti krajského soudu k prvostupňovému rozhodnutí sporu mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a Správy železniční dopravní cesty, státní organizace, IČ0 709 94 234, se sídlem Dlážděná 1003/7, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 10. 2014 č. j. Ncp 4575/2013-54 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 10. 2014 č. j. Ncp 4575/2013-54 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), stěžovatelka navrhla zrušení v záhlaví uvedeného usnesení. Tvrdí, že jím bylo zasaženo do jejích základních práv a svobod, zejména do práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36

odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a práva na zákonného soudce zaručeného čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. V ústavní stížnosti je popsán průběh řízení před obecnými soudy, jehož se stěžovatelka účastní jako žalovaná.

3. Žalobou ze dne 14. 1. 2013 podanou u Obvodního soudu pro Prahu 4 byl vedlejší účastnicí proti stěžovatelce uplatněn nárok na zaplacení částky 2 885 704 Kč s příslušenstvím z titulu ustanovení § 24 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění ke dni škodné události (dále jen „zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla“).

4. Přípisem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 24. 9. 2013 č. j. 15 C 15/2013-45 byla stěžovatelka vyzvána k vyjádření se k námitce o tom, že věcně příslušným k tomuto řízení je podle § 9 odst. 3 písm. r) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění ke dni podání žaloby (dále jen „o. s. ř.“) Městský soud v Praze. Stěžovatelka k této výzvě sdělila, že námitka věcné nepříslušnosti není důvodná a že dle jejího názoru je věcně příslušným Obvodní soud pro Prahu 4, neboť mezi ní a vedlejší účastnící se nejednalo o spor z podnikatelské činnosti.

5. Obvodní soud pro Prahu 4 podle § 104a odst. 2 o. s. ř. předložil věc k rozhodnutí Vrchnímu soudu v Praze. Jeho usnesením ze dne 21. 10. 2014 č. j. Ncp 4575/2013-54 bylo rozhodnuto tak, že k projednání a rozhodnutí věci jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy a že po právní moci tohoto usnesení bude věc postoupena k dalšímu řízení Městskému soudu v Praze. Vrchní soud v Praze v odůvodnění usnesení uvedl, že se neztotožnil s právním názorem stěžovatelky. V dané věci jde podle jeho názoru o spor mezi podnikateli týkající se jejich podnikatelské činnosti z dalších obchodních vztahů, a proto jde o obchodní věc, pro jejíž projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni příslušné krajské soudy.

II.

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že rozhodnutím Vrchního soudu v Praze bylo zasaženo do jejích základních práv a svobod, zejména práva na spravedlivý proces a práva na zákonného soudce.

7. Stěžovatelka v prvé řadě uvádí, že v nyní projednávané věci nejsou splněny předpoklady věcné příslušnosti krajských soudů. Podle jejího názoru se nejedná o spor z podnikatelské činnosti. Stěžovatelka je podle zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla profesní organizací sdružující pojišťovny mající na území České republiky oprávnění provozovat pojištění odpovědnosti. Předmětem sporu je zaplacení částky ve výši 2 885 704 Kč s příslušenstvím podle § 24 odst. 2 písm. e) zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Zaplacení této částky se opírá o originární

právo poškozeného založené zvláštním právním předpisem, nejedná se proto o právo na náhradu škody. Plnění stěžovatelky rovněž nelze považovat za plnění z titulu odpovědnosti za škodu. Z uvedeného vyplývá závěr, že mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí nedošlo k založení obchodního vztahu, stejně tak mezi nimi neexistuje ani žádný jiný smluvní vztah. Stěžovatelka navíc neprovozuje podnikatelskou činnost.

8. Z ústavní stížnosti dále vyplývají výtky vztahující se k absenci vypořádání se s argumentací stěžovatelky ohledně věcné příslušnosti. Stěžovatelka uvádí, že předmětné usnesení podle § 169 odst. 2 o. s. ř. nemusí být odůvodněno, avšak s ohledem na význam obecného požadavku řádného odůvodnění soudního rozhodnutí, coby jedné z klíčových složek práva na spravedlivý proces, je nutno dovodit, že možnost neodůvodňovat usnesení je třeba vykládat restriktivně. To platí zejména tehdy, kdy účastníci k otázce věcné příslušnosti zaujmou stanovisko. Vrchní soud v Praze dle stěžovatelky proto měl vyslovit důvody svého závěru. V této souvislosti stěžovatelka odkázala na dřívější rozhodnutí Ústavního soudu, zejména na nález ze dne 1. 6. 2010 ve věci sp. zn. I. ÚS 904/08 (N 118/57 SbNU 455), nález ze dne 19. 12. 2011 ve věci sp. zn. I. ÚS 59/11 (N 216/63 SbNU 479) a nález ze dne 4. 3. 2014 ve věci sp. zn. II. ÚS 148/13 (N 25/72 SbNU 281). Odůvodnění napadeného usnesení stěžovatelka označila za lakonické, přičemž ona sama k přípisu Obvodního soudu pro Prahu 4 předložila podrobnou a pro posouzení věci významnou argumentaci.

9. Na základě uvedeného stěžovatelka navrhla zrušení napadeného usnesení.

III.

10. Ústavní soud si v rámci přípravy vyžádal spis vedený v řízení o žalobě a současně vyzval účastníka a vedlejší účastnici k vyjádření k ústavní stížnosti.

11. Vrchní soud v Praze se jako účastník řízení k ústavní stížnosti nevyjádřil, vedlejší účastnice se vzdala svého postavení.

IV.

12. Po seznámení s obsahem ústavní stížnosti, vyžádaným spisem a napadeným rozhodnutím dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud se v prvé řadě zaměřil na otázku přípustnosti ústavní stížnosti proti rozhodnutí o určení věcné příslušnosti soudu v civilním řízení, neboť se nejedná o rozhodnutí, kterým by byla věc skončena, nýbrž o rozhodnutí ryze procesní. S odkazem na dřívější praxi (srov. zejména nález Ústavního soudu ze dne 1. 6. 2010 ve věci sp. zn. I. ÚS 904/08) však uvádí, že ústavní stížnost je přípustná i proti tomuto rozhodnutí, neboť

i ono je způsobilé bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatelky. Stejně tak není vhodné přesouvat posouzení otázky porušení práva na zákonný soud a zákonného soudce do fáze řízení o ústavní stížnosti proti rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno.

14. Ve vztahu k obsahu ústavní stížnosti považuje Ústavní soud za nutné připomenout, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu, eventuálně pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky). Není tedy součástí soustavy obecných soudů a nenáleží mu ani výkon dohledu nad jejich rozhodovací činností. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad jiných než ústavních předpisů a jejich aplikace jsou záležitostí obecných soudů [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 9. 1996 sp. zn. II. ÚS 81/95 (U 22/6 SbNU 575), dostupné na http://nalus.usoud.cz]. Ústavní soud může do jejich činnosti zasáhnout pouze tehdy, pokud právní závěry obecných soudů jsou v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

15. Závěr o svévolném rozhodnutí a nesprávném postupu při aplikaci práva lze v nyní souzené věci učinit.

16. Podstata ústavní stížnosti se soustředila na dvě ústavněprávně významné otázky, a to na porušení práva na spravedlivý proces v důsledku absence řádného odůvodnění soudního rozhodnutí a na porušení práva na zákonného soudce v důsledku nesprávné aplikace a interpretace ustanovení upravujícího věcnou příslušnost soudu v civilním řízení.

17. K první oblasti argumentace stěžovatelky uvádí Ústavní soud následující: Podle § 169 odst. 2 o. s. ř. platí, že vyhotovení usnesení vydaného podle § 104a o. s. ř. nemusí obsahovat odůvodnění. V tomto bodě však Ústavní soud souhlasí s názorem stěžovatelky, že uvedené ustanovení je třeba vykládat restriktivně. Tento závěr vyjádřil již ve svém nálezu ze dne 1. 6. 2010 ve věci sp. zn. I. ÚS 904/08, kdy uvedl, že „možnost neodůvodňovat usnesení dle § 104a o. s. ř. je nutno jako výjimku interpretovat restriktivně. Fakt, že toto usnesení nemusí být v obecné rovině vždy odůvodněno, ještě neznamená, že konkrétní okolnosti případu si nebudou žádat, aby soud své rozhodnutí odůvodnil. Pod tyto okolnosti konkrétního případu lze podřadit i situaci, kdy účastníci ve svých vyjádřeních k věcné

příslušnosti zaujmou stanovisko, s nímž nebude vrchní soud rozhodující o této otázce srozuměn. V takovém případě lze legitimně požadovat, aby se v odůvodnění svého usnesení s argumentací účastníků – byť stručně – vypořádal a vyložil důvody svého závěru o věcné příslušnosti". Stejně tak v nálezu ze dne 19. 12. 2011 ve věci sp. zn. I. ÚS 59/11 Ústavní soud uvedl, že „pokud se vrchní soud nijak nevypořádal s argumentací účastníka řízení stran věcné příslušnosti a neodůvodněným usnesením dle § 104a o. s. ř. vyslovil, že k projednání a rozhodnutí věci jsou v prvním stupni věcně příslušné okresní soudy, porušil tím právo účastníka na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod)". Z pohledu ustálené rozhodovací praxe proto nemůže postup Vrchního soudu v Praze, který se nijak nevypořádal s podrobnou argumentací stěžovatelky a své rozhodnutí blíže nezdůvodnil, obstát. Nic na tom nemění ani skutečnost, že v odůvodnění odkázal na ustanovení § 9 odst. 3 písm. r) o. s. ř., ve znění ke dni zahájení řízení. Rozhodnutím Vrchního soudu v Praze proto došlo k zásahu do práva stěžovatelky na spravedlivý proces.

18. K druhé oblasti argumentace stěžovatelky Ústavní soud uvádí, že v této situaci není oprávněn posoudit závěr, zda k projednání a rozhodnutí věci je dána věcná příslušnost okresních či krajských soudů. Pokud by tak učinil, nepřípustně by zasahoval do rozhodovací činnosti obecných soudů. Je tedy v prvé řadě na Vrchním soudu v Praze, aby opětovně o věcné příslušnosti rozhodl a aby se v odůvodnění vypořádal s argumenty, které k věcné příslušnosti vznesla stěžovatelka. Do té doby nelze vyslovit závěr o případném porušení práva na zákonného soudce zaručeného čl. 38 odst. 1 Listiny.

V.

19. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem obecného soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní stížnosti proto dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené rozhodnutí obecného soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 77

K přezkoumání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a k informační povinnosti o provedeném odposlechu po pravomocně skončeném trestním řízení

Právo na svobodu projevu a z něj vyplývající právo na ochranu novinářského zdroje nejsou právy absolutními, nýbrž mohou být omezeny zákonem ve prospěch ochrany jiných ústavně chráněných zájmů. V souvislosti s probíhajícím trestním řízením může být takovýmto chráněným zájmem objasnění prošetřované trestné činnosti, včetně zabránění jejímu pokračování, opakování či dokonání. Ustanovení § 88 trestního řádu představuje zákonný podklad pro případné prolomení ochrany novinářského zdroje, neboť umožňuje za splnění zákonných podmínek nařídit odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vztahu k uživateli telefonní stanice, který je uveden v soudním příkaze, nehledě na to, zda jde o novináře či nikoliv.

V případě nařizování odposlechu telefonní stanice užívané novinářem je kromě ostatních zákonných podmínek odposlechu nutné zvažovat také přiměřenost zásahu do práva na svobodu projevu vyplývající z konkrétních okolností případu. Při rozhodování o nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musejí tedy obecné soudy mimo jiné zvažovat, zda tímto opatřením nedojde k zásahu do práva na ochranu novinářských zdrojů, resp. práva na svobodu projevu, a v případě, kdy takový zásah identifikují, mají povinnost pečlivě posoudit, zda takový zásah není nepřiměřený ve vztahu ke sledovanému cíli, kterým je objasnění šetřené trestné činnosti.

Důležitou zárukou kontroly ústavnosti odposlechů je povinnost orgánů činných v trestním řízení informovat dotčenou osobu po pravomocném skončení věci o provedeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 8 trestního řádu). Informační povinnost orgánů činných v trestním řízení má význam nejen sama o sobě, ale je zároveň formálním předpokladem toho, aby se dotčená osoba mohla domáhat přezkumu zákonnosti (a potažmo také ústavnosti) odposlechu Nejvyšším soudem v řízení podle § 314l trestního řádu. Řádné plnění informační povinnosti orgány činnými v trestním řízení má proto z hlediska ochrany základních práv vysokou důležitost. Jednak zajišťuje, aby se dotčená osoba o provedeném odposlechu vůbec zpětně dozvěděla, a zároveň je zákonným předpokladem toho, aby se tato osoba mohla domáhat *ex post* soudního přezkumu tohoto odposlechu.

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, jakožto prostředky odhalování, a potažmo i prevence trestné činnosti, jsou legitimními prostředky, kterými lze za určitých okolností zasáhnout do práva na soukromí, jakož i do práva novináře na ochranu novinářských zdrojů. Vyvažování přiměřenosti takového zásahu je v prvé řadě úkolem obecných soudů, které rozhodují o nařízení odposlechu a které musejí v tomto smyslu svá rozhodnutí řádně odůvodnit. Teprve až poté, co je trestní řízení pravomocně skončeno a dotčená osoba je o odposlechu vyrozuměna, dává zákonodárce této osobě možnost nechat zákonnost odposlechu, a tedy i předmětný příkaz k odposlechu přezkoumat v dalším soudním řízení před Nejvyšším soudem podle § 314l trestního řádu.

Pokud by Ústavní soud zjistil, že informační povinnost podle § 88 odst. 8 trestního řádu byla orgány činnými v trestním řízení opomenuta, přestože již bylo trestní řízení pravomocně skončeno a ve věci nemohly být uplatněny výjimky ve smyslu § 88 odst. 9 trestního řádu, musel by nutně dospět k závěru, že došlo k zásahu do základních práv stěžovatele, neboť by tak stěžovateli byla upřena možnost domáhat se ochrany před Nejvyšším soudem. V posuzovaném případě Ústavní soud důvod ke svému zásahu neshledal.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 3457/14 ve věci ústavní stížnosti Jana Kroupy, zastoupeného JUDr. Petrem Tomanem, advokátem, se sídlem v Praze 2, Trojanova 12, proti jinému zásahu blíže neoznačeného orgánu veřejné moci spočívajícímu v odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu stěžovatele, proti jinému zásahu Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování, spočívajícímu v odmítnutí poskytnutí informace o odposlechu podle § 88 odst. 8 trestního řádu, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2015 č. j. 4 Pzo 1/2015-26, jakož i ve věci návrhu na zrušení ustanovení § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu, za účasti A) Nejvyššího soudu a B) Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, jako účastníků řízení a 1. Okresního soudu v Ostravě a 2. Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. března 2015 č. j. 4 Pzo 1/2015-26 a proti

jinému zásahu Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování, spočívajícímu v odmítnutí poskytnutí informace o odposlechu podle § 88 odst. 8 trestního řádu se zamítá.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

III. Návrh na zrušení ustanovení § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu se odmítá.

Odůvodnění

I. Namítaná porušení základních práv

1. Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") doručeným Ústavnímu soudu dne 31. října 2014 stěžovatel brojil proti jinému zásahu orgánů veřejné moci spočívajícímu v odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu stěžovatele, v němž spatřoval porušení práva na svobodu projevu podle čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), porušení práva na nedotknutelnost osoby a soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jakož i porušení práva na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Stejným návrhem rovněž brojil proti postupu Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování (dále také „policejní orgán"), kterým mu policejní orgán odmítl poskytnout informace o odposlechu podle § 88 odst. 8 trestního řádu a který podle názoru stěžovatele vyústil v porušení jeho práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a v porušení jeho práva na účinné prostředky nápravy dle čl. 13 Úmluvy.

2. Druhým návrhem, který Ústavní soud obdržel dne 11. května 2015 (původně evidován pod sp. zn. II. ÚS 1371/15), se stěžovatel domáhal zrušení usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. března 2015 č. j. 4 Pzo 1/2015-26, jímž byl odmítnut jeho návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Uvedeným usnesením bylo podle názoru stěžovatele porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, právo na účinné opravné prostředky dle čl. 13 Úmluvy, právo na svobodu projevu dle čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy, právo na nedotknutelnost osoby a soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy, právo na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a také právo na ochranu tajemství zpráv podávaných telefonem podle čl. 13 Listiny. K této ústavní

stížnosti stěžovatel připojil rovněž návrh na zrušení ustanovení § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu.

3. Usnesením ze dne 11. srpna 2015 č. j. III. ÚS 3457/14-42 rozhodl Ústavní soud v plénu o spojení shora uvedených věcí ke společnému řízení podle § 112 odst. 1 občanského soudního řádu ve spojení s § 63 zákona o Ústavním soudu.

4. K oběma shora uvedeným ústavním stížnostem zaslal stěžovatel dodatečně další doplňky. V doplnění ze dne 20. 5. 2015 stěžovatel sdělil Ústavnímu soudu, že se mu podařilo zjistit, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu týkající se jeho mobilního telefonu byl nařízen soudcem Okresního soudu v Ostravě Mgr. Lukášem Delongem dne 20. 7. 2011, a to na návrh státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci Mgr. Rostislava Bajgera. V doplnění ze dne 20. 8. 2015 stěžovatel sdělil, že Okresní soud v Ostravě vydal dva příkazy k odposlechu jeho mobilu: a) příkaz ze dne 14. června 2011 sp. zn. 0 Nt 5863/2011/V V 155/2011, který byl vydán na dobu od 14. června 2011 do 14. října 2011; b) příkaz ze dne 13. ledna 2012 sp. zn. 0 Nt 5810/2012/V V 22/2012, který byl vydán na dobu od 16. ledna 2012 do 16. února 2012.

II. Skutkové okolnosti projednávané věci

5. Z odůvodnění ústavních stížností se podává, že stěžovatel je investigativním novinářem, přičemž v době, kdy mělo dojít k tvrzenému zásahu do jeho ústavně zaručených práv, byl pracovníkem vydavatelství MAFRA, a. s., vydavatele deníku Mladá fronta DNES, později novinářem společnosti CET 21, spol. s r.o., provozovatele televize NOVA, následně novinářem Českého rozhlasu.

6. Zásahu Ústavního soudu se stěžovatel domáhá, neboť získal informaci o tom, že v roce 2011 byl nařízen odposlech a záznam jeho telekomunikačního provozu ohledně telefonního čísla, které používá jak pro pracovní, tak pro soukromé účely. O domnělém odposlechu svého telefonu se stěžovatel dozvěděl z neoficiálních zdrojů a má za to, že byl nařízen pouze z toho důvodu, aby byl zjištěn jeho novinářský informační zdroj. Domnívá se, že k nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu došlo v souvislosti s vydáním jeho článku uveřejněného dne 11. května 2011 v deníku Mladá fronta DNES pod názvem „Svědectví: Dalík si řekl o 480 milionů za pandury“, v němž byla uvedena informace o tom, že Mladá fronta DNES získala protokol z výslechu jednoho ze svědků v uvedené kauze. O několik měsíců později byl stěžovatel vyzván policejním orgánem k podání vysvětlení podle § 158 trestního řádu, při kterém byl tázán na to, od koho a jakým způsobem získal v článku citovaný protokol o výslechu svědka, na což stěžovatel odmítl odpovědět s odkazem na ochranu novinářského zdroje.

7. Následně dne 26. července 2014 uveřejnil deník Právo článek s názvem „Policie odposlouchávala novináře: redaktora Práva a Janka Kroupu“, v němž byla uvedena informace o tom, že Okresní soud v Ostravě nařídil odposlech stěžovatele v souvislosti s vyšetřováním úniku zmíněného protokolu o výslechu svědka. Jak uvádí stěžovatel, tuto informaci měla následně zveřejnit také další média.

8. V návaznosti na to zaslal dne 31. července 2014 stěžovatel žádost o poskytnutí informace o jeho případném odposlechu Policii České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (dále též jen „ÚOOZ“), k rukám ředitele plk. Roberta Šlachty. Ten stěžovateli dopisem ze dne 29. srpna 2014 sdělil, že podle § 65 odst. 1 trestního řádu není oprávněnou osobou, která by mohla nahlížet do spisu. Dále uvedl, že sdělení stěžovatelem požadovaných informací upravuje § 88 odst. 8 trestního řádu, přičemž „v konkrétní trestní věci, ve které bylo prováděno prověřování dle § 158 odst. 3 trestního řádu týkající se úniku protokolu o výslechu svědka S. S., není možné s odkazem na ustanovení § 88 odst. 9 trestního řádu informace o odposleších dotčených osob poskytnout“.

9. Dne 21. ledna 2015 podal stěžovatel Nejvyššímu soudu návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a zároveň podnět k předložení věci Ústavnímu soudu. Nejvyšší soud usnesením ze dne 4. března 2015 č. j. 4 Pzo 1/2015-26 návrh odmítl analogicky podle § 265i odst. 1 písm. a) trestního řádu jako nepřípustný. Dovodil totiž, že možnost podat návrh na přezkum zákonnosti odposlechu má pouze osoba, která byla po pravomocném skončení věci o nařízení odposlechu oficiálně informována příslušným orgánem ve smyslu § 88 odst. 8 trestního řádu. Před pravomocným skončením věci, v níž byl vydán příkaz k odposlechu, a bez následného zaslání informace příslušným orgánem osobě uvedené v § 88 odst. 2 trestního řádu, nelze podle názoru Nejvyššího soudu návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu k Nejvyššímu soudu podat. Nejvyšší soud nepovažoval za nutné vyhovět ani druhému požadavku stěžovatele, tedy podnětu k předložení věci Ústavnímu soudu, neboť nepřijal názor, že by současná právní úprava obsažená v ustanovení § 88 trestního řádu byla protiústavní. Poukázal přitom na to, že za určitých okolností je akceptovatelný průlom do ochrany soukromí jednotlivce, byť je to možné pouze v zájmu ochrany demokratické společnosti. Je podle něj třeba vzít v úvahu, že soudní kontrola je zakotvena již v tom, že o nařízení odposlechu rozhoduje vždy pouze soudní orgán. Nad rámec svého přezkumu Nejvyšší soud dodal, že ochrana novinářského zdroje informací nemůže být bezbřehá; je tomu tak např. v případech, kdy informace je předána osobou činnou ve státním orgánu či instituci, přičemž taková osoba nemá oprávnění předmětnou informaci poskytnout komukoliv jinému, tedy ani novináři.

Při posuzování zásahu spočívajícího v odhalení takového novinářského zdroje by podle Nejvyššího soudu bylo nutno zodpovědět otázku, za jakým účelem k předání informace došlo.

III. Argumentace stěžovatele

10. V první z podaných ústavních stížností stěžovatel konstatuje, že se dostal do situace, kdy nemá k dispozici žádný právní prostředek k ochraně svých základních práv, neboť mu je známo, že trestní řád neumožňuje přezkum zákonnosti odposlechu Nejvyšším soudem v případě, kdy dotčená osoba nebyla o odposlechu informována v intencích ustanovení § 88 odst. 8 trestního řádu. Proto se tímto návrhem stěžovatel dovolával přímo ochrany ze strany Ústavního soudu.

11. Stěžovatel tvrdí, že v jeho případě došlo k porušení práva na ochranu novinářského zdroje, jež je součástí práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 10 Úmluvy a čl. 17 Listiny. Z výše popsaných skutkových okolností má totiž za prokázané, že orgány činné v trestním řízení vedly řízení týkající se úniku protokolu o výslechu svědka S. S. V jeho rámci měl být nařízen odposlech a záznam telekomunikačního provozu stěžovatele, jenž měl směřovat k odhalení jeho novinářského zdroje. Stěžovatel se domnívá, že orgány činné v trestním řízení nezohlednily fakt, že byl a je novinářem, a ignorovaly jeho ústavně zaručené právo na ochranu novinářského zdroje. K tomu odkazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP"), Ústavního soudu, ale i německého Spolkového ústavního soudu, která má podporovat jeho tvrzení o nutnosti ochrany novinářských zdrojů. Stěžovatel navíc zdůraznil, že odposlouchávané telefonní číslo používá i k soukromým účelům, a jeho odposlechem tak bylo porušeno zároveň jeho právo na soukromí.

12. Stěžovatel se dále domnívá, že k porušení jeho práv došlo také postupem ÚOOZ, jenž nesplnil svou povinnost informovat jej o provedeném odposlechu. Poukazuje na to, že ÚOOZ podle dostupných statistických údajů Policejního prezidia České republiky dlouhodobě neplní povinnost poskytovat informace o provedených odposleších. ÚOOZ podle stěžovatele účelově obchází smysl ustanovení § 88 odst. 9 trestního řádu, pokud jej interpretuje tak, že důvodem neposkytnutí informace o nařízeném odposlechu je pouze skutečnost, že bylo vedeno řízení o zločinu spáchaném organizovanou skupinou, přičemž přehlíží nutnost kumulativního splnění další podmínky, a to řízení o zločinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let. Podle stěžovatele je tedy pravděpodobné, že ÚOOZ neposkytl stěžovateli informaci o provedeném odposlechu v rozporu se zákonem, čímž mu zabránil podat návrh na přezkum zákonnosti tohoto odposlechu k Nejvyššímu soudu. Tímto postupem mělo dojít k porušení jeho práva na spravedlivý proces.

Stěžovatel zdůrazňuje, že posouzení ústavnosti tohoto postupu ÚOOZ je otázkou zásadního významu, neboť svým rozsahem přesahuje individuální případ stěžovatele.

13. V pořadí druhou ústavní stížností stěžovatel namítá, že k porušení jeho práv došlo formalistickým přístupem Nejvyššího soudu při posuzování otázky přípustnosti návrhu na přezkum zákonnosti příkazu k odposlechu. Podle stěžovatele měl Nejvyšší soud v jeho případě i přes absenci uvedených formálních podmínek přezkum zákonnosti nařízeného odposlechu provést, neboť k tomu byly splněny podmínky materiální. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na to, že prokazatelně ví o tom, že odposlech jeho telefonního čísla byl nařízen a že jeho jediným důvodem bylo zjištění jeho novinářského zdroje; zároveň opakuje svoji domněnku stran nezákonného zadržování informací o odposlechu ze strany ÚOOZ. S ohledem na výrazný ústavněprávní rozměr celé situace je podle něj nutné považovat postup Nejvyššího soudu za přepjatě formalistický, neboť jím ve svém důsledku došlo k faktickému odepření možnosti stěžovatele se bránit proti nezákonnému postupu státních orgánů.

14. Současně s ústavní stížností stěžovatel navrhl zrušení ustanovení § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu, neboť se domnívá, že jejich formalistická aplikace vede k absurdním situacím, ve kterých osoby, kterým sice nebyla informace o jejich odposlechu poskytnuta oficiálně, přesto jí však prokazatelně disponují, nemají reálnou možnost domoci se soudního přezkumu zákonnosti nařízení odposlechu. Takovou situaci stěžovatel považuje za protiústavní.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

15. Na základě stěžovatelem tvrzených skutečností a předložených důkazů se Ústavní soud v souladu s § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu rozhodl vyžádat vyjádření od Okresního soudu v Ostravě, jakož i kopie případných příkazů k odposlechu předmětného telefonního čísla. Současně vyzval k vyjádření Nejvyšší soud a Policii České republiky, Útvar pro odhalování organizovaného zločinu.

16. Okresní soud v Ostravě přípisem ze dne 3. července 2015 Ústavnímu soudu oznámil, že odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vztahu k uvedené účastnické stanici byl podle § 88 odst. 1 trestního řádu nařízen nejprve příkazem soudkyně Okresního soudu v Ostravě ze dne 14. června 2011 sp. zn. 0 Nt 5863/2011/V V 155/2011, který byl vydán na dobu od 14. června 2011 do 14. října 2011. Následně dne 13. ledna 2012 byl vydán příkaz soudkyně Okresního soudu v Ostravě sp. zn. 0 Nt 5810/2012/V V 22/2012, kterým byl nařízen odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vztahu ke stěžovateli na dobu od 16. ledna 2012 do 16. února 2012. Oba uvedené příkazy byly nařízeny v souvislosti s trestním řízením

vedeným pro podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) trestního zákoníku, kterého se měla dopustit blíže neustanovená úřední osoba, popř. osoby z řad zaměstnanců Nejvyššího státního zastupitelství, Vrchního státního zastupitelství v Praze nebo příslušník či občanský zaměstnanec Policie České republiky, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování. Mělo jít o osobu, která stěžovateli poskytla kopii výslechu utajovaného svědka a jeho pravou totožnost.

17. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 18. února 2016 odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a uvedl, že je v něm dostatečně jasně formulováno, proč musel být návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu odmítnut. Konstatoval, že při svém rozhodování vycházel z existující právní úpravy, která jistě nepatří mezi nejdokonalejší, ale není a ani nemůže být úkolem obecných soudů nerespektovat platnou právní úpravu jejím obcházením či dokonce jejím výslovným porušováním, jak se toho domáhal stěžovatel. Nejvyšší soud nejednal přepjatě formalisticky, nýbrž pouze postupoval podle platné právní úpravy, a to navíc za situace, kdy stěžovatel dokládal, že byl odposloucháván, pouze svým prohlášením a fotokopiemi novinových článků. Z toho důvodu Nejvyšší soud nespatřuje žádný důvod ke zrušení svého rozhodnutí.

18. Jelikož Nejvyšší soud neuvedl ve svém vyjádření žádné další skutečnosti, které by stěžovateli z předchozího řízení nebyly známy, Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat je stěžovateli k eventuální replice.

19. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Obecná východiska

20. Ústavní soud je dle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyla dotčena předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé (viz např. usnesení ze dne 26. ledna 2016 sp. zn. III. ÚS 3624/15; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná v internetové databázi NALUS na http://nalus.usoud.cz). Přezkum vykonávaný Ústavním soudem představuje prostředek *ultima ratio*, tedy institucionální mechanismus, jenž nastupuje v případě selhání prostředků ostatních. Zásada

subsidiarity, kterou je Ústavní soud vázán, tak odráží i princip minimalizace zásahů Ústavního soudu do pravomoci jiných orgánů, jejichž rozhodnutí jsou v řízení o ústavních stížnostech přezkoumávána [nález ze dne 13. července 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79)].

21. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu jako nástroje odhalování a stíhání trestné činnosti představují výrazný zásah do základních práv. Právo na ochranu tajemství zpráv podávaných telefonem, plynoucí z čl. 13 Listiny, je konkretizací ústavně chráněného práva na soukromí ve smyslu čl. 10 Listiny. Toto základní právo svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně zaručenými základními právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu, jako zcela nezbytnou podmínku důstojné existence jedince a rozvoje lidského života vůbec, je nutno respektovat a důsledně chránit [nález ze dne 13. února 2001 sp. zn. IV. ÚS 536/2000 (N 29/21 SbNU 251)]. Jestliže ústavní pořádek České republiky připouští průlom této ochrany, děje se tak pouze a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných; sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Zásah do soukromí je tedy v zásadě omezen především nezbytností takového postupu. V opačném případě totiž hrozí nebezpečí, že se výkon státní moci v trestním řízení stane nástrojem libovůle jejích dočasných držitelů proti jednotlivci [nález ze dne 27. ledna 2010 sp. zn. II. ÚS 2806/08 (N 15/56 SbNU 143)]. K tomu, aby nebyly překročeny meze nezbytnosti, musí existovat systém adekvátních a dostatečných záruk, skládající se z odpovídajících právních předpisů a účinné kontroly jejich dodržování [nález ze dne 22. ledna 2001 sp. zn. II. ÚS 502/2000 (N 11/21 SbNU 83), nález ze dne 27. srpna 2001 sp. zn. IV. ÚS 78/01 (N 123/23 SbNU 197), nález ze dne 27. září 2007 sp. zn. II. ÚS 789/06 (N 150/46 SbNU 489)].

22. V systému Úmluvy je důvěrnost korespondence, včetně důvěrnosti telefonní komunikace, chráněna jako součást práva na soukromý a rodinný život podle čl. 8 Úmluvy. Do výkonu tohoto práva může stát zasáhnout pouze v případě, je-li to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. ESLP ve své rozhodovací činnosti klade důraz na zákonnost zásahu, včetně požadavků na kvalitu zákona, na jehož základě byl zásah proveden. Aby bylo možno považovat zásah za legální, musí být takový zákon přístupný, předvídatelný a v souladu s vládou práva (rozsudek ESLP ve věci *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev proti Bulharsku* ze dne 28. června 2007 č. 62540/00, § 71 a násl.). Zákonné záruky proti zneužití

odposlechu jsou podle ESLP dostatečné, pokud je zákonem jasně definován okruh osob, které mohou být odposlouchávány, druh trestných činů, při jejichž stíhání lze odposlechu využít, a současně je stanovena omezená doba odposlechu, způsob nakládání se získanými daty a podmínky jejich zničení (rozsudek ESLP ve věci *Kruslin proti Francii* ze dne 24. dubna 1990 č. 11801/85, § 30; rozsudek ve věci *Valenzuela Contreras proti Španělsku* ze dne 30. července 1998 č. 27671/95, § 46). ESLP navíc požaduje, aby tajné sledování osob podléhalo účinné vnější kontrole a aby v momentě, kdy nehrozí zmaření účelu odposlechu, byla dotčená osoba o provedeném odposlechu informována (rozsudek ESLP ve věci *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev proti Bulharsku* ze dne 28. června 2007 č. 62540/00, § 85 a násl., § 90).

23. Tajné odposlouchávání osob však nemusí nutně zasahovat pouze do práva na soukromí a ochranu korespondence. V případě, že je účelem odposlechu odhalení novinářského zdroje, může být takovýmto postupem ohroženo i právo na svobodu projevu ve smyslu čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy. Právo na ochranu novinářského zdroje je totiž nezbytnou součástí práva na svobodu projevu. Jak v minulosti konstatoval Ústavní soud, svobodný tisk závisí na svobodném toku informací od sdělovacích prostředků k čtenářům a od čtenářů ke sdělovacím prostředkům. Novináři tedy běžně závisejí na svých zdrojích z řad veřejnosti kvůli přísunu informací o otázkách veřejného zájmu. Někteří jednotlivci (zdroje) poskytují tajné nebo citlivé informace v očekávání, že žurnalisté je poskytnou národnímu nebo mezinárodnímu publiku, aby dosáhli publicity a podnítili veřejnou diskusi. V mnoha případech je anonymita zdroje předběžnou podmínkou, na základě níž je informace poskytována od zdroje k novináři; to může být motivováno např. strachem z prozrazení, který by mohl nepříznivě ovlivnit fyzickou bezpečnost nebo jistotu pracovního místa informátora [srov. nález ze dne ze dne 27. září 2005 sp. zn. I. ÚS 394/04 (N 184/38 SbNU 471)].

24. Význam ochrany novinářských zdrojů pro svobodu projevu potvrzuje ve své judikatuře rovněž ESLP, který již ve věci *Goodwin proti Spojenému království* konstatoval, že bez takové ochrany by mohla být ohrožena role tisku jako veřejného strážce („hlídacího psa“), jehož úkolem je poskytovat veřejnosti přesné a spolehlivé informace. S ohledem na důležitost ochrany novinářských zdrojů pro svobodu tisku v demokratické společnosti a potenciálně zmrazující efekt, který příkaz k prozrazení zdroje má na výkon této svobody, nemůže být takové opatření slučitelné s čl. 10 Úmluvy, pokud není ospravedlněno převažujícím požadavkem ve veřejném zájmu (rozsudek ESLP ve věci *Goodwin proti Spojenému království* ze dne 27. března 1996 č. 17488/90, § 39, rozsudek ESLP ve věci *Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku* ze dne 14. září 2010 č. 38224/03, § 89). Ochrana novinářských zdrojů přitom podle judikatury ESLP není omezena pouze

na informace získané z poctivých zdrojů. Jak ESLP zdůraznil, právo novinářů zamlčet své zdroje nemůže být považováno za pouhé privilegium, které je možné jim přiznat nebo odejmout v závislosti na zákonnosti nebo nezákonnosti těchto zdrojů, ale za opravdový atribut práva na informace, s nímž je třeba nakládat s největší obezřetností (rozsudek ESLP ve věci *Tillack proti Belgii* ze dne 27. listopadu 2007 č. 20477/05, § 65; rozsudek ESLP ve věci *Nagla proti Lotyšsku* ze dne 16. července 2013 č. 73469/10, § 97). Samotné jednání novinářského zdroje proto bude pouze jeden z faktorů, které musejí být vzaty v úvahu při poměřování, zda zájem na odhalení zdroje převáží nad jeho ochranou (rozsudek ESLP ve věci *Financial Times Ltd a další proti Spojenému království* ze dne 15. prosince 2009 č. 821/03, § 63).

25. Právo na svobodu projevu a z něj vyplývající právo na ochranu novinářského zdroje tedy nejsou právy absolutními, nýbrž mohou být omezeny zákonem ve prospěch ochrany jiných ústavně chráněných zájmů (srov. usnesení ze dne 24. ledna 2012 sp. zn. Pl. ÚS 10/09). V souvislosti s probíhajícím trestním řízením může být takovýmto chráněným zájmem objasnění prošetřované trestné činnosti, včetně zabránění jejímu pokračování, opakování či dokonání. Ustanovení § 88 trestního řádu představuje zákonný podklad pro případné prolomení ochrany novinářského zdroje, neboť umožňuje za splnění zákonných podmínek nařídit odposlech a záznam telekomunikačního provozu ve vztahu k uživateli telefonní stanice, který je uveden v soudním příkaze, nehledě na to, zda jde o novináře či nikoliv. Ze shora uvedené judikatury Ústavního soudu i ESLP vyplývá, že v případě nařizování odposlechu telefonní stanice užívané novinářem je kromě ostatních zákonných podmínek odposlechu nutné zvažovat také přiměřenost zásahu do práva na svobodu projevu vyplývající z konkrétních okolností případu. Při rozhodování o nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musejí tedy obecné soudy mimo jiné zvažovat, zda tímto opatřením nedojde k zásahu do práva na ochranu novinářských zdrojů, resp. práva na svobodu projevu, a v případě, kdy takový zásah identifikují, mají povinnost pečlivě posoudit, zda takový zásah není nepřiměřený ve vztahu ke sledovanému cíli, kterým je objasnění šetřené trestné činnosti.

26. Nezbytnou zárukou přípustnosti odposlechů z hlediska požadavků kladených ústavněprávními předpisy je soudní přezkum *ex ante*, jenž má formu soudního příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Soudní kontrola musí být důsledná a efektivní, zejména s ohledem na povahu daného řízení, které nepředpokládá účast protistrany před rozhodnutím soudu. Úloha soudu je tedy i ve „vyvažování“ procesní situace a je nepřípustné, aby se soud dostal do pozice pouhého „pomocníka“ veřejné žaloby, protože musí být vždy nestranný. V praktické podobě se efektivita soudní ochrany projevuje v odůvodnění soudního příkazu, které

odpovídá jak požadavkům zákona, tak ústavním principům, z nichž zákonné ustanovení vychází (nález ze dne 27. září 2007 sp. zn. II. ÚS 789/06; viz výše).

27. Neméně důležitou zárukou kontroly ústavnosti odposlechů, kterou ve shora citované judikatuře zmiňuje rovněž ESLP, je povinnost orgánů činných v trestním řízení informovat dotčenou osobu po pravomocném skončení věci o provedeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 8 trestního řádu). Tuto povinnost má státní zástupce nebo policejní orgán, jehož rozhodnutím byla věc pravomocně skončena, a v řízení před soudem předseda senátu soudu prvního stupně. Informace musí dle zákonné úpravy obsahovat označení soudu, který příkaz k odposlechu vydal, délku trvání odposlechu a datum jeho ukončení. Infomační povinnost musí být splněna po pravomocném skončení věci, nejde-li o některou z výjimek, které upravuje § 88 odst. 9 trestního řádu a u nichž je podání informace ze zákona zcela vyloučeno, přičemž tyto výjimky je možno interpretovat jako situace, kdy by mohl být účel odposlechu ohrožen (viz Kmec, J. a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 923).

28. Informační povinnost orgánů činných v trestním řízení má význam nejen sama o sobě, ale je zároveň formálním předpokladem toho, aby se dotčená osoba mohla domáhat přezkumu zákonnosti (a potažmo také ústavnosti) odposlechu Nejvyšším soudem v řízení podle § 314l trestního řádu. Součástí informace podle § 88 odst. 8 trestního řádu je proto poučení o možnosti podat návrh k přezkumu Nejvyšším soudem, a to ve lhůtě šesti měsíců ode dne doručení informace. Jelikož ustanovení § 314l odst. 1 trestního řádu omezuje okruh navrhovatelů na osoby uvedené v § 88 odst. 8 trestního řádu, a tedy na osoby o odposlechu oficiálně informované, právní úprava fakticky vylučuje, aby návrh na přezkum odposlechu podala osoba, která dosud nebyla o odposlechu vyrozuměna oficiální cestou. Řádné plnění informační povinnosti podle § 88 odst. 8 trestního řádu orgány činnými v trestním řízení má proto z hlediska ochrany základních práv vysokou důležitost. Jednak zajišťuje, aby se dotčená osoba o provedeném odposlechu vůbec zpětně dozvěděla, a zároveň je zákonným předpokladem toho, aby se tato osoba mohla domáhat *ex post* soudního přezkumu tohoto odposlechu.

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

29. Argumentace ústavní stížnosti je vedena na několika odlišných rovinách, které však spolu vzájemně úzce souvisejí. V prvé řadě stěžovatel spatřuje zásah do svých práv v samotném provedení odposlechu, který měl podle jeho názoru porušit jeho právo na ochranu novinářského zdroje a na soukromí a důvěrnost korespondence. Za další protiústavní zásah

do svých práv stěžovatel považuje odepření poskytnutí informace o prováděném odposlechu ze strany Policie České republiky, Služby kriminální policie a vyšetřování, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, které bylo podle jeho domněnek svévolné a protizákonné a které mu ve svém důsledku znemožnilo domáhat se přezkumu Nejvyšším soudem. Zároveň stěžovatel rovněž brojí proti postupu Nejvyššího soudu, který svým rozhodnutím ze dne 4. března 2015 č. j. 4 Pzo 1/2015-26 odmítl pro nepřípustnost jeho návrh na přezkoumání zákonnosti odposlechu, čímž mu měl odepřít ochranu proti shora uvedeným zásahům do základních práv.

30. Ústavní soud se musel nejprve zabývat otázkou ústavnosti postupu Nejvyššího soudu, který odmítl přezkoumat návrh stěžovatele, a tedy se i vyjádřit k ústavnosti domnělého odposlechu. Jak bylo uvedeno výše, z dikce § 314l ve spojení s § 88 odst. 8 trestního řádu vyplývá, že zákonným předpokladem pro podání návrhu na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu k Nejvyššímu soudu je jednak pravomocné skončení věci, v níž byl příkaz vydán, a jednak skutečnost, že příslušný orgán dotčenou osobu informoval o provedeném odposlechu. Z textu zákona tedy jednoznačně vyplývá, že návrh na přezkum zákonnosti odposlechu nemůže podat osoba, která o provedeném odposlechu nebyla řádně vyrozuměna ve smyslu § 88 odst. 8 trestního řádu, resp. takové podání nemůže být Nejvyšším soudem věcně projednáno. K tomuto výkladu se přiklání nejen praxe Nejvyššího soudu (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2013 sp. zn. 4 Pzo 2/2013, ze dne 22. dubna 2015 sp. zn. 4 Pzo 5/2014), ale také komentářová literatura (viz Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 3. díl. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 3623). Krom textu zákona je navíc třeba přihlédnout k tomu, že účelem dotčených zákonných ustanovení je zajistit ochranu základním právům odposlechem dotčených osob tak, aby současně nebyl ohrožen smysl a účel trestního řízení, v jehož rámci byl odposlech pořízen, či trestního řízení jiného. Z toho důvodu zákonodárce zvolil úpravu, která umožňuje soudní přezkum zákonnosti provedeného odposlechu až za situace, kdy je dané trestní řízení skončeno a osoba je o odposlechu oficiálně vyrozuměna. Je zřejmé, že takto nastavený systém klade vysoké nároky na ty orgány činné v trestním řízení, které mají v konkrétním případě infomační povinnost ve smyslu § 88 odst. 8 trestního řádu, to však nic nemění na tom, že trestní řád nedává Nejvyššímu soudu prostor pro přezkum zákonnosti odposlechu v případě, kdy je návrh podán neoprávněnou osobou, tj. osobou, která nebyla o odposlechu oficiálně vyrozuměna, protože trestní řízení, v jehož rámci byl odposlech nařízen, nebylo dosud skončeno.

31. V projednávaném případě se stěžovatel o odposlechu dozvěděl z médií, přičemž mu tato informace měla být údajně potvrzena také z dalších neoficiálních zdrojů, jež stěžovatel sám nehodlá označit.

O odposlechu nebyl nikým oficiálně vyrozuměn a v návrhu k Nejvyššímu soudu svoji domněnku o tom, že byl vůči němu odposlech skutečně realizován, dokládal pouze svým tvrzením, novinovými články a vyrozuměním Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, které obdržel v reakci na žádost o informaci stran tvrzeného odposlechu.

32. Pokud za této situace Nejvyšší soud odmítl návrh stěžovatele věcně projednat, jednal podle názoru Ústavního soudu v souladu se zněním zákona a v rámci svých pravomocí. Zdůvodnění Nejvyššího soudu, že před pravomocným skončením věci, v níž byl vydán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, a bez následného zaslání informace předsedou senátu soudu prvního stupně, resp. státním zástupcem či policejním orgánem osobě uvedené v § 88 odst. 2 tr. ř., nelze návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu k Nejvyššímu soudu podat, je z ústavněprávního hlediska akceptovatelné.

33. Soudci, včetně soudců Nejvyššího soudu, jsou při rozhodování vázáni zákonem [čl. 95 odst. 1 Ústavy, § 79 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů]. Ústavní soud neshledal, že by Nejvyšší soud postupoval v rozporu se zákonem, že by postupoval přepjatě formalisticky či jinak zasáhl do základních práv stěžovatele.

34. Ústavní soud nemohl stěžovateli přisvědčit ani v dalších námitkách týkajících se tvrzených zásahů do základních práv. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu, jakožto prostředek odhalování, a potažmo i prevence trestné činnosti, je legitimním prostředkem, kterým lze za určitých okolností zasáhnout do práva na soukromí, jakož i do práva novináře na ochranu novinářských zdrojů. Vyvažování přiměřenosti takového zásahu je v prvé řadě úkolem obecných soudů, které rozhodují o nařízení odposlechu a které musejí v tomto smyslu svá rozhodnutí řádně odůvodnit. Teprve až poté, co je trestní řízení pravomocně skončeno a dotčená osoba je o odposlechu vyrozuměna, dává zákonodárce této osobě možnost nechat zákonnost odposlechu, a tedy i předmětný příkaz k odposlechu přezkoumat v dalším soudním řízení před Nejvyšším soudem podle § 314l tr. řádu. Jak již bylo výše zdůrazněno, hlavní zákonnou zárukou je v tomto smyslu řádně plnění informační povinnosti ze strany příslušných orgánů.

35. Pokud by Ústavní soud zjistil, že tato povinnost byla orgány činnými v trestním řízení opomenuta, přestože již bylo trestní řízení pravomocně skončeno a ve věci nemohly být uplatněny výjimky ve smyslu § 88 odst. 9 trestního řádu, musel by nutně dospět k závěru, že došlo k zásahu do základních práv stěžovatele, neboť by tak stěžovateli byla upřena možnost

domáhat se ochrany před Nejvyšším soudem. V projednávaném případě však Ústavní soud důvod ke svému zásahu neshledal.

36. Ústavní soud ze spisového materiálu zjistil, že k odepření poskytnutí informace ve smyslu § 88 odst. 8 trestního řádu došlo v souladu se zákonem.

37. Trestní řízení ve věci, v níž byl odposlech nařízen, nebylo doposud pravomocně skončeno, proto uživatel telefonu nebyl ve smyslu § 88 odst. 8, 9 trestního řádu informován o odposlechu.

38. Za této situace nemohl Ústavní soud dále posuzovat, zda orgány činné v trestním řízení dodržely všechny zákonné podmínky pro nařízení odposlechu, tedy např. to, zda byl samotný zásah spočívající v nařízení a provedení odposlechu přiměřený; nemohl posuzovat ani otázku, jakou váhu je třeba přiznat ochraně novinářského zdroje. Ústavní soud musí i v daném případě ctít obecný princip subsidiarity ústavní stížnosti, jenž požaduje, aby před jeho případným zásahem byly řádně vyčerpány všechny dostupné prostředky ochrany práv stěžovatele. Takovým dostupným přezkumem je v posuzované věci řízení před Nejvyšším soudem podle § 314l tr. řádu.

39. Opětovného posouzení věci Nejvyšším soudem se stěžovatel může domoci za situace, kdy pominou překážky v plnění informační povinnosti; tehdy může stěžovatel znovu iniciovat řízení před Nejvyšším soudem ve smyslu § 314l trestního řádu; tato cesta je pro stěžovatele i nadále otevřena.

40. Jak bylo řečeno shora (bod 35), důvod k zásahu Ústavního soudu by byl dán ve dvou situacích: 1. jestliže by orgány činné v trestním řízení opomenuly informační povinnost podle § 88 odst. 8 tr. řádu, přestože již bylo trestní řízení pravomocně skončeno a ve věci nemohly být uplatněny výjimky ve smyslu § 88 odst. 9 tr. řádu; 2. jestliže by Nejvyšší soud v řízení o přezkoumání zákonnosti odposlechu ve smyslu § 314l tr. řádu odepřel stěžovateli poskytnout ochranu proti zásahům do základních práv. V posuzovaném případě takové situace nenastaly.

41. Stěžovatelův návrh, aby Ústavní soud vyslovil, že postupem orgánů činných v trestním řízení došlo k porušení práva na ochranu novinářského zdroje, jež je součástí práva na svobodu projevu ve smyslu čl. 10 Úmluvy a čl. 17 Listiny, že bylo porušeno stěžovatelovo právo na nedotknutelnost osoby a soukromí dle čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy a právo na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny, právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a právo na účinné opravné prostředky dle čl. 13 Úmluvy, a aby Ústavní soud zrušil napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, je návrhem zčásti předčasným a zčásti nedůvodným.

42. Ústavní soud neshledal, že by rozhodnutím Nejvyššího soudu, napadeným ústavní stížností, došlo k porušení ústavně zaručených práv nebo svobod stěžovatele. Z tohoto důvodu byl Ústavní soud nucen podanou ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítnout.

VII. Akcesorický návrh na zrušení zákonných ustanovení

43. Spolu s ústavní stížností podal stěžovatel podle § 74 zákona o Ústavním soudu návrh na zrušení ustanovení § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu, která znějí:

„(8) Státní zástupce nebo policejní orgán, jehož rozhodnutím byla věc pravomocně skončena, a v řízení před soudem předseda senátu soudu prvého stupně po pravomocném skončení věci, informuje o nařízeném odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu osobu uvedenou v odstavci 2, pokud je známa. Informace obsahuje označení soudu, který vydal příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, délku trvání odposlechu a datum jeho ukončení. Součástí informace je poučení o právu podat ve lhůtě šesti měsíců ode dne doručení této informace Nejvyššímu soudu návrh na přezkoumání zákonnosti příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Předseda senátu soudu prvního stupně podá informaci bezodkladně po pravomocném skončení věci, státní zástupce, jehož rozhodnutím byla věc pravomocně skončena, bezodkladně po uplynutí lhůty pro přezkoumání jeho rozhodnutí nejvyšším státním zástupcem podle § 174a a policejní orgán, jehož rozhodnutím byla věc pravomocně skončena, bezodkladně po uplynutí lhůty pro přezkoumání jeho rozhodnutí státním zástupcem podle § 174 odst. 2 písm. e).

(9) Informaci podle odstavce 8 předseda senátu, státní zástupce nebo policejní orgán nepodá v řízení o zločinu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let, spáchaném organizovanou skupinou, v řízení o trestném činu spáchaném ve prospěch organizované zločinecké skupiny, v řízení o trestném činu účasti na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku), nebo pokud se na spáchání trestného činu podílelo více osob a ve vztahu alespoň k jedné z nich nebylo trestní řízení doposud pravomocně skončeno, nebo pokud je proti osobě, jíž má být informace sdělena, vedeno trestní řízení, anebo pokud by poskytnutím takové informace mohl být zmařen účel trestního řízení, včetně řízení uvedeného v odstavci 6, nebo by mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti státu, života, zdraví, práv a svobod osob.“

44. Čtvrtý senát Ústavního soudu nesdílí stěžovatelův názor, že citovaná ustanovení trestního řádu jsou rozporná s ústavními předpisy, a proto nepředložil plénu Ústavního soudu návrh na zrušení těchto zákonných ustanovení ve smyslu § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu.

45. Nehledě na předchozí konstatování, a nad rámec posouzení konkrétních okolností nyní posuzované věci, Ústavní soud pokládá za vhodné k platné právní úpravě *obiter dictum* uvést:

46. Situace, kdy je zákonodárce stavěn před úkol upravit způsob řešení střetu mezi různými individuálními a skupinovými zájmy, je vždy velmi kontroverzní. Ústavní předpisy připouštějí, aby v případě kolize mezi různými ústavními hodnotami zákonodárce zákonem stanovil meze základních práv a svobod; při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu; taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 2, 3, 4 Listiny).

47. Možnost zákonného omezení základních práv a svobod se vztahuje také na stěžovatelem zmiňovanou svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace (čl. 17 odst. 4 Listiny), listovní a telekomunikační tajemství (čl. 13 Listiny), nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny).

48. Významným zájmem, který nejčastěji může kolidovat se zmíněnými základními právy, je legitimní zájem demokratické společnosti na účinném potírání nebezpečných forem kriminality, jako je např. terorismus, organizovaná kriminalita, korupce ve veřejném životě, tzv. praní peněz.

49. Je rovněž třeba zohlednit, že bezpodmínečné prosazování základních práv a svobod jednotlivce v trestním řízení se může ocitnout ve střetu s individuálními zájmy jiných osob, které mohou být na trestním řízení zúčastněny, jako jsou osoby poškozené, svědci, oznamovatelé apod.

50. Obecným principem právního státu je požadavek, aby přípustné omezení základních práv bylo proporcionální ve vztahu k cíli, který je zákonodárcem sledován; proto je např. použití některých trestněprocesních metod a prostředků, kterými se razantně zasahuje do základních práv a svobod, omezeno jen na stíhání zvlášť závažných deliktů.

51. Stejně nezbytné je, aby použití takových prostředků bylo podrobeno účinným kontrolním mechanismům, bránícím jejich zneužívání; v trestním řízení jde jednak o dohled a dozor státního zástupce nad přípravným řízením, ale především o soudní kontrolu, uplatňovanou ve všech fázích trestního stíhání.

52. Za zmínku stojí, že kontrolní mechanismy střežící lidská práva fungují i vně orgánů činných v trestním řízení. V České republice např. existuje jako orgán Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky „stálá komise pro kontrolu použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, použití sledování osob a věcí a rušení provozu elektronických komunikací“ (viz http://www.psp.cz/sqw/text/fsnem.sqw?id=1139), na niž se mohou obracet se svými podněty i občané.

53. Ústavní soud připouští, že právní úprava informování dotčených osob o nařízení a provedení odposlechu obsažená v § 88 odst. 8 a 9 trestního řádu je kritizovatelná i z obecných pozic, obsažených v ústavní stížnosti. Pochybnosti o účinnosti kontroly ze strany Nejvyššího soudu mohou vyvstat zejména v situacích, kdy trestní řízení, v jehož rámci byl prováděn odposlech, trvá příliš dlouho, což osobu dotčenou odposlechem omezuje v možnosti podat příslušný návrh ve smyslu § 314l trestního řádu. *De lege ferenda* by měl zákonodárce tyto kritické připomínky zvážit a eventuálně právní úpravu zdokonalit, např. stanovením maximální doby, po niž lze poskytnutí informace o odposlechu odkládat. Nicméně v posuzované věci tyto vznášené námitky nevedou jednoznačně k závěru o protiústavnosti napadené právní úpravy.

54. Za zmínku stojí, že také v zahraničních právních úpravách je problematika následného informování dotčených osob o provedeném odposlechu mimořádně pečlivě zvažována, přičemž dochází k postupnému slaďování zájmu na účinné ochraně základních práv se zájmem na efektivním potírání nebezpečných forem kriminality. Jako příklad může sloužit úprava institutu označovaného jako „Benachrichtigungspflicht“, obsažená v ustanovení § 101 odst. 4 až 6 německého trestního řádu (StPO), k jehož podstatné novelizaci došlo s účinností od 1. 1. 2008 (BGBl I S. 3198). Je možno konstatovat, že tato nová německá zákonná úprava se v podstatných rysech shoduje s platnou českou právní úpravou.

55. Zmíněná německá zákonná úprava byla posuzována Spolkovým ústavním soudem, který nálezem druhého senátu ze dne 12. 10. 2011 sp. zn. 2 BvR 236/08 (viz BVerfGE 129, 208-268) vyslovil její ústavní konformitu (viz http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2011/10/rs20111012_2bvr023608.html).

56. Je možno konstatovat, že citované rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu se opírá mj. o judikaturu ESLP; jeho ústavněprávní závěry jsou akceptovatelné též v poměrech českého ústavního pořádku, i když se pochopitelně vztahují k poněkud odlišné trestněprocesní úpravě.

VIII. Závěr

57. Po shrnutí shora řečeného Ústavní soud uzavírá: Podaná ústavní stížnost je v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu a proti jinému zásahu Policie České republiky, Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování, spočívajícímu v odmítnutí poskytnutí informace o odposlechu podle § 88 odst. 8 trestního řádu nedůvodná, a proto se zamítá podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

58. V části směřující proti jinému zásahu blíže neoznačeného orgánu veřejné moci, spočívajícímu v odposlechu a záznamu telekomunikačního

provozu, je ústavní stížnost podána předčasně, a Ústavní soud ji proto musel odmítnout jako nepřípustnou podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

59. Čtvrtý senát Ústavního soudu nepokládá stěžovatelem napadená ustanovení § 88 odst. 8 a odst. 9 trestního řádu za rozporná s ústavními předpisy, a proto ve smyslu § 64 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu *a contrario* nepředložil plénu Ústavního soudu návrh na zrušení těchto zákonných ustanovení.

Č. 78
K náhradě škody způsobené nezákonným rozhodnutím o zahájení trestního stíhání

V ústavní rovině není přijatelný způsob, jakým odvolací soud hodnotil (a následně interpretoval z hlediska kritérií odškodnění) obsah důkazu výslechem stěžovatelky. Na tom nic nemění charakter tohoto důkazu, jenž je podle konstantních závěrů procesualistické nauky důkazem podpůrným (srov. slova ustanovení § 131 odst. 1 o. s. ř. – „jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak"). Odvolací soud navíc hodnotil tento důkaz bez dalšího odlišně od soudu prvního stupně, ačkoli stěžovatelku vyslýchal a obsah její výpovědi hodnotil již právě prvostupňový soud.

Odvolací soud obsah výpovědi stěžovatelky shrnul a nepřípustně „objektivizoval" do dvou svých závěrů. Uvedl, že v době trestního stíhání nebyla učiněna vůči stěžovatelce žádná opatření ze strany jejího zaměstnavatele, tato nadále vykonávala svou pracovní funkci a jednala s osobami i mimo městský úřad. Kromě toho uvedl, že stěžovatelka neztratila v téže době podporu svého syna ani svých rodičů, tito s ní soucítili, a měli-li pochybnosti, tak spíše o vedení trestního řízení než o nevině stěžovatelky. Jinak vyjádřeno, mohla-li stěžovatelka pokračovat ve své práci a neztratila-li důvěru nejbližších, nic podstatného se vlastně nestalo. Odvolací soud tu náležitě nezohlednil, že samotný fakt trestního stíhání je zásahem do života obviněné osoby, jež je vystavena výrazné psychické zátěži. Tato skutečnost má povahu skutkové domněnky a prizmatem důkazní nauky jde o zkušenostní větu, kterou měl odvolací soud potřebnou měrou akcentovat.

V obecné rovině je žádoucí konstatovat, že právě zprošťující rozsudek v trestním řízení je právní skutečností, v jejímž kontextu by soud rozhodující o náhradě škody vzniklé výkonem veřejné moci měl zvažovat, zda postačí samotné konstatování o porušení práva státem [v intencích věty první § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů], je-li základem vzniku odpovědnosti státu obvinění osoby z trestného činu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 2394/15 ve věci ústavní stížnosti Ivony Durstinové, zastoupené JUDr. Josefem Zubkem, advokátem, se sídlem 1. máje 398, Třinec, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 4. 2015 č. j. 71 Co 27/2015-238, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím, za účasti Krajského soudu v Ostravě jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 4. 2015 č. j. 71 Co 27/2015-238 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. 4. 2015 č. j. 71 Co 27/2015-238 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 5. 8. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti podle ustanovení § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhá zrušení shora uvedeného rozsudku odvolacího soudu s tvrzením, že jím došlo k porušení jejího základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z obsahu ústavní stížnosti, napadeného rozsudku a z vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud následující skutkové okolnosti případu. Okresní soud ve Frýdku-Místku rozsudkem ze dne 3. 10. 2014 č. j. 12 C 10/2012-204 vyhověl žalobě stěžovatelky a žalovanou Českou republiku – Ministerstvo spravedlnosti (dále jen „vedlejší účastník“) zavázal k zaplacení částky 50 000 Kč (výrok I), k náhradě nákladů řízení ve výši 26 049 Kč (výrok II) a k náhradě nákladů státu ve výši 27 669 Kč (výrok III). Okresní soud vyšel ze zjištění, že proti stěžovatelce jako obviněné bylo dne 7. 9. 2009 zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu

pojistného podvodu – skrze havárii automobilu jí řízeného – ve stadiu pokusu podle § 8 odst. 1 k § 250a odst. 1 a 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a to usnesením Policie České republiky ve Frýdku-Místku. Rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 3 T 225/2009-279 ze dne 21. 1. 2011, který nabyl právní moci dne 15. 2. 2011, byla stěžovatelka zproštěna obžaloby podle § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů), neboť v obžalobě označený skutek není trestným činem. Trestní řízení trvalo od 7. 9. 2009 do 15. 2. 2011 a negativně se podle stěžovatelky projevilo v její osobnostní sféře, zejména dotčením jejího soukromí, narušením vztahů na pracovišti i vůči nejbližším příbuzným, jakož i zhoršením jejího psychického a fyzického stavu. Proto dopisem ze dne 31. 5. 2011 stěžovatelka uplatnila u vedlejšího účastníka nárok na náhradu nemajetkové újmy v žalované výši, na což jí vedlejší účastník sdělil dopisem ze dne 8. 11. 2011, že jejímu požadavku na náhradu nemajetkové újmy nevyhovuje s tím, že v daném řízení sice došlo k vydání nezákonného rozhodnutí, avšak konstatování porušení práva spolu s obsahem zprošťujícího rozsudku je dostačujícím prostředkem nápravy. Stěžovatelka se proto svého tvrzeného nároku domáhala žalobou.

3. Po právní stránce okresní soud posoudil nárok stěžovatelky podle příslušných ustanovení (zejména § 7, 8, 31a) zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) a po posouzení zjištěného skutkového stavu dospěl k závěru, že žaloba je důvodná. Dovodil, že došlo k naplnění předpokladů vzniku odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, neboť usnesení o zahájení trestního stíhání ve spojení se zprošťujícím rozsudkem jsou právě takovými rozhodnutími. Z průběhu trestního řízení nelze ani dovodit, že by snad stěžovatelka vlastním zaviněním přispěla k zahájení trestního stíhání vůči své osobě.

4. Okresní soud v rozsudku odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu a shledal, že pouhé konstatování porušení práva v intencích stanoviska vedlejšího účastníka k uplatněnému nároku není v této věci dostačující. Stěžovatelka (žalobkyně) byla do zahájení trestního stíhání zcela bezúhonnou občankou. Po dvacet let byla zaměstnána na Městském úřadu Třinec v odboru investic. Stíhána byla pro podezření z pokusu trestného činu podvodu, za nějž bylo možné uložit trest odnětí svobody až na dva roky; trestní stíhání trvalo téměř rok a půl. Stěžovatelka byla opakovaně předvolávána nejprve k podání vysvětlení a později k výslechu před policejním orgánem, zúčastnila se tří hlavních líčení u soudu. O trestním stíhání byl informován její vedoucí, její spolupracovnice i nejbližší rodinní příslušníci.

Podle názoru soudu prvního stupně bylo nepochybné, že trestní řízení ovlivnilo pohled na stěžovatelku v zaměstnání i v rodině a vzbudilo pochybnosti o její čestnosti a bezúhonnosti. Trestní stíhání se rovněž negativně odrazilo na zdravotním stavu stěžovatelky; zde soud vycházel zejména ze znaleckého posudku MUDr. Evy Kohoutkové, z něhož sice vyplynulo, že příčinou tělesných i psychických potíží žalobkyně byl úraz utrpěný již při samotné autohavárii dne 25. 6. 2008, znalkyně však nevyloučila, že k prohloubení zejména psychických potíží žalobkyně došlo po sdělení obvinění z trestného činu. Požadovanou částku proto okresní soud shledal zcela přiměřenou vzhledem k povaze trestní věci, délce trestního řízení a následkům způsobených trestním řízením v osobnostní sféře stěžovatelky.

5. Proti rozsudku okresního soudu podal odvolání vedlejší účastník. Odvolací soud poté rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl (výrok I). Současně rozhodl, že je stěžovatelka povinna zaplatit na náhradě prvostupňových nákladů vedlejšímu účastníkovi částku 18 348,80 Kč (výrok II) a státu částku 27 669 Kč (výrok III) bez toho, že by některý z účastníků měl právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se v odůvodnění rozsudku ztotožnil se skutkovými zjištěními okresního soudu, nesouhlasil však s jeho závěrem, že se trestní řízení negativně projevilo v osobnostní sféře žalobkyně narušením soukromého a rodinného života, vztahů na pracovišti a zhoršením jejího psychického a zdravotního stavu. Tento závěr neměl podle odvolacího soudu oporu v provedeném dokazování.

6. Odvolací soud se podrobněji zabýval již na prvním stupni provedenými znaleckými posudky a dovodil z nich vyvrácení stěžovatelčiných tvrzení stran zhoršení zdravotního stavu a psychických problémů v souvislosti se zahájením trestního řízení. Z posudků znalkyň MUDr. Martinů i MUDr. Kohoutkové se podává, že vertebrogenní potíže (i tinitus auris) byly u stěžovatelky přítomny již nejméně tři roky před autonehodou a výrazně se právě po ní zhoršily. Ani ke vzniku či prohloubení psychických potíží žalobkyně (úzkostná a depresivní reakce) nedošlo v zásadní míře až po sdělení obvinění. K prokázání tvrzení o narušení vztahů na pracovišti a v rodině stěžovatelka přes poučení soudu prvního stupně podle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) navrhla jen svůj účastnický výslech, kterým však podle odvolacího soudu svá tvrzení dostatečně nepodepřela.

7. Odvolací soud proto uzavřel, že konstatování o porušení práva, jímž příslušná organizační složka státu odpověděla na uplatnění nároku stěžovatelky na nemajetkovou újmu, bylo v intencích ustanovení § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. dostačující formou zadostiučinění. Stěžovatelka neprokázala takový rozsah nemajetkové újmy, jenž by odůvodňoval přiznání satisfakce v penězích. Soud připomněl, že orgán státu (vedlejšího

účastníka, resp. žalovaného) přiznal stěžovatelce odškodnění spočívající v nákladech vynaložených na obhajobu v trestní věci.

8. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítla, že odvolací soud posoudil odpovědnost státu nedostatečně a spokojil se s formálním pohledem na postup orgánů činných v trestním řízení, zejména policie a státního zástupce. Přehlédl počínání soudního znalce v trestní věci, jehož závěr posudku vedl k jejímu trestnímu stíhání, a nedocenil negativní dopad řízení na její osobu, jestliže necitlivě dovodil, že dostačujícím zadostiučiněním je konstatování o porušení práva. Odvolací soud vybral v civilním sporu ze znaleckých posudků pouze ty pasáže, které mají svědčit v neprospěch stěžovatelky. Nebýt nezákonného trestního stíhání, nedošlo by u stěžovatelky k prohloubení psychických potíží.

II.

9. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení. Podle vyjádření Krajského soudu v Ostravě bylo v řízení postupováno v souladu s procesními principy a rozhodnutí má základ v konstantní judikatuře a v hmotném právu. Podle vedlejšího účastníka nedosahují tvrzení stěžovatelky v ústavní stížnosti ústavněprávní rovinu. Vedlejší účastník se vyjádřil podrobně k obsahu znaleckých posudků a odkázal na konstatování odvolacího soudu, že oporu v dokazování nemá závěr, že se trestní stíhání negativně projevilo v osobnostní sféře stěžovatelky, zejména narušením vztahů na pracovišti, vztahů s nejbližšími příbuznými a zhoršením jejího zdravotního stavu. Tento svůj závěr krajský soud řádně odůvodnil a opřel o konkrétní skutečnosti vyplynuvší z provedeného dokazování; stěžovatelka sama žádné další důkazy nenavrhla.

III.

10. Ústavní soud, dříve než přistoupí k meritornímu projednání ústavní stížnosti, zkoumá, zda tato splňuje všechny formální předpoklady podle zákona o Ústavním soudu. V dané věci je zřejmé, že ústavní stížnost byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), stěžovatelka byla řádně zastoupena (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a ústavní stížnost je přípustná (75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Proto Ústavnímu soudu nic nebránilo v projednání věci, a to bez nařízení jednání, neboť jednání by nevedlo k dalšímu objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

11. Ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud již vícekrát konstatoval, že právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které je skončeno zproštěním obžaloby (či zastavením trestního stíhání), je třeba hledat

nejen v ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu. Má-li stát být skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, resp. za jednání, kterým orgány veřejné moci přímo zasáhly do základních práv jednotlivce. Stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho „ideální" (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zříci odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo – což se v předmětném případě nestalo [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249), sp. zn. IV. ÚS 3193/10 ze dne 10. 3. 2011 (N 42/60 SbNU 491)].

13. Každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného [nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)]. V takových případech je především na soudu, aby výši zadostiučinění stanovil s ohledem na specifické okolnosti konkrétního případu. Kritérii, která pravidelně mohou indikovat rozsah způsobené nemajetkové újmy, jsou v případech zahájení trestního stíhání (řízení), které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, povaha trestní věci, délka trestního řízení a následky v osobnosti člověka (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 ze dne 27. 6. 2012).

14. Z hlediska průběhu důkazního řízení nelze mít výhrady k hodnocení závěrů obou znaleckých posudků odvolacím soudem ve věci o náhradu škody proti státu v tom směru, že žalobkyně (stěžovatelka) neunesla důkazní břemeno o podstatném zhoršení svých zdravotních obtíží jinak než úrazem při předmětné dopravní nehodě. Nelze si také nepovšimnout, že stěžovatelka, ač poučena řádně soudem, nevyužila všech svých důkazních možností, zejména návrhu na případný výslech svědků ke své osobní situaci v době trestního stíhání.

15. Nepřijatelný je však v ústavní rovině způsob, jakým odvolací soud hodnotil (a následně interpretoval z hlediska kritérií odškodnění) obsah důkazu výslechem stěžovatelky. Na tom nic nemění charakter tohoto důkazu, jenž je podle konstantních závěrů procesualistické nauky důkazem podpůrným (srov. slova ustanovení § 131 odst. 1 o. s. ř. – „jestliže dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak"). Odvolací soud navíc hodnotil tento důkaz bez dalšího odlišně od soudu prvního stupně, ačkoli stěžovatelku vyslýchal a obsah její výpovědi hodnotil již právě soud prvního stupně.

16. Odvolací soud obsah výpovědi stěžovatelky shrnul a nepřípustně „objektivizoval" do dvou svých závěrů. Uvedl, že v době trestního stíhání nebyla učiněna vůči stěžovatelce žádná opatření ze strany jejího zaměstnavatele, tato nadále vykonávala svou pracovní funkci a jednala s osobami i mimo městský úřad. Kromě toho uvedl, že stěžovatelka neztratila v téže době podporu svého syna ani svých rodičů, tito s ní soucítili, a měli-li pochybnosti, tak spíše o vedení trestního řízení než o nevině stěžovatelky. Jinak vyjádřeno, mohla-li stěžovatelka pokračovat ve své práci a neztratila-li důvěru nejbližších, nic podstatného se vlastně nestalo. Odvolací soud tu náležitě nezohlednil, že samotný fakt trestního stíhání je zásahem do života obviněné osoby, jež je vystavena výrazné psychické zátěži. Tato skutečnost má povahu skutkové domněnky a prizmatem důkazní nauky jde o zkušenostní větu, kterou měl odvolací soud potřebnou měrou akcentovat.

17. V obecné rovině je žádoucí konstatovat, že právě zprošťující rozsudek v trestním řízení je právní skutečností, v jejímž kontextu by soud rozhodující o náhradě škody vzniklé výkonem veřejné moci měl zvažovat, zda postačí samotné konstatování o porušení práva státem (v intencích věty první § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.), je-li základem vzniku odpovědnosti státu obvinění osoby z trestného činu.

18. Největším deficitem odůvodnění měnícího a zamítavého rozsudku odvolací instance je však chybějící posouzení povahy trestní věci ve světle jejího konkrétního průběhu, ač přezkumný soud samotnou existenci zmíněného měřítka nezamlčel.

19. Průběh trestního řízení, jak je rekapitulován již v rozsudku soudu prvního stupně v civilní věci, je totiž způsobilý vyvolat pochybnosti, zda se objasňování, stíhání a sankcionování trestné činnosti vždy skutečně – a hospodárně – zaměřuje na adekvátní skutky, s nimiž se orgány činné v trestním řízení seznámí.

20. Ze záznamu o dopravní nehodě ze dne 25. 6. 2008 bylo zjištěno, že po nehodě automobilu řízeného stěžovatelkou na místní komunikaci byla policejní skupinou vyšetřování dopravních nehod nalezena na kapotě i čelním skle havarovaného vozu srst ze srny. Stěžovatelka později při vyšetřování, jemuž předcházelo odmítnutí plnění pojišťovnou, odmítla vypovídat, sdělila však orgánu policie všechny požadované osobní údaje a navrhla, aby bylo místo nehody ohledáno z hlediska průměru stromu v místě nárazu a stopy nárazu na vozidle. Z podnětu žalobkyně byl poté zpracován znalecký posudek, podle něhož poškození vozidla z technického hlediska odpovídá nehodovému ději. Při hlavním líčení následně vypovídali dva dopravní policisté, kteří nehodu na místě šetřili; jejich výpověď potvrdila též kriminalisticko-antropologická expertiza, podle níž nalezené chlupy pocházely ze srnčí zvěře. Obžalovaná byla obžaloby zproštěna s tím, že v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem.

21. Odvolací soud nevzal tato fakta jakkoli v úvahu, ač nasvědčují závěru, že stěžovatelka musela v trestním řízení čelit obvinění na samé hranici důvodnosti.

V.

22. Ústavní soud již v minulosti, například v nálezu sp. zn. III. ÚS 31/97 ze dne 29. 5. 1997 (N 66/8 SbNU 149) nebo v nálezu sp. zn. I. ÚS 34/98 ze dne 10. 11. 1998 (N 137/12 SbNU 285), opakovaně konstatoval, že nesprávná (též neúplná) interpretace rozhodného hmotného práva není v zásadě podřaditelná pod pochybení předvídaná ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny, avšak taková interpretace může být důvodem kasačního nálezu, je-li jí zasaženo některé z ústavních hmotných subjektivních práv. Takový stav nastal v nyní posuzované věci.

23. Odvolací soud zasáhl opomenutím posouzení povahy, resp. průběhu trestního řízení se stěžovatelkou i nesprávnou a procesně vadnou interpretací obsahu její výpovědi do jejího práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nedostál kritériím, podle nichž se obdobné případy uplatněného nároku na náhradu škody proti státu posuzují (srov. body 12 a 13 výše). Týmž zásahem, vedoucím k nesprávnému rozhodnutí ve věci samé, bylo z hlediska materiálního porušeno též ústavní právo stěžovatelky na náhradu škody způsobené jí nezákonným rozhodnutím orgánu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny (usnesením o zahájení trestního stíhání ve spojení se zprošťujícím rozsudkem, viz § 7 odst. 1, § 8 a 31a zákona č. 82/1998 Sb.).

24. Ke stěžovatelkou požadované výši zadostiučinění lze jen – bez jakékoli prejudice – dodat, že se jeví jako zcela postačující; ostatně obecné soudy nárokovanou částku samu o sobě žádné kritice nepodrobily.

25. Na okraj posouzení věci Ústavní soud konstatuje, že nejen trestní, ale i civilní soudy konaly v řízení s nedostatečným respektem k zásadě hospodárnosti (procesní ekonomie). Tak kupříkladu soud prvního stupně nařídil v řízení o náhradu škody hned dva znalecké posudky k prokázání příčinné souvislosti mezi zdravotním stavem stěžovatelky před dopravní nehodou, po ní a v době trestního stíhání, ač se z povahy věci mohl spokojit s lékařskou zprávou o jejím zdravotním stavu (vyšetření včetně medikace) v období již s časovým odstupem po nehodě, v němž byla obviněna a poté obžalována.

26. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a napadené rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona].

Č. 79
K bezdůvodnému obohacení obce v případě užívání pozemku jiného vlastníka jako veřejného prostranství

Podle dosavadní nálezové judikatury Ústavního soudu musí být omezení vlastnického práva jednotlivci kompenzováno tím subjektem, v jehož prospěch k omezení dochází. Je-li veřejné prostranství ve vlastnictví jednotlivce užíváno především občany té obce, ve které se nachází, a jeho užívání jinými osobami (např. návštěvníky obce) je zpravidla spíše příležitostné a pro obec obvykle i prospěšné (např. v podobě přímého ekonomického přínosu z vybíraných poplatků za takové užívání), vzniká obci povinnost realizovat ve prospěch vlastníka pozemku, na němž je veřejné prostranství, platby z titulu bezdůvodného obohacení, nedojde-li mezi těmito subjekty k dohodě o jiném způsobu vyrovnání. Pasivní legitimace obce je dána, pokud vlastník nabyl předmětný pozemek na smluvním základě, přičemž v době koupě se na něm nevyskytovala asfaltová pozemní komunikace. Naopak judikatura, která přiznává restituentům, jimž byl vydán pozemek, k němuž nemohou z důvodu nevratné změny účelu užívání ve prospěch veřejného statku vykonávat v plném rozsahu svá vlastnická oprávnění, a vznikl tak vztah obdobný překážce vydání ve smyslu § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, nárok na náhradu vůči státu [viz nález sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35)], není kvůli těmto specifikům pro daný případ relevantní.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 2520/15 ve věci ústavní stížnosti PhDr. Gabriely Mrázové, zastoupené JUDr. Antonínem Konečným, advokátem, se sídlem v Praze 4, Zdaru 1507/4, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2015 č. j. 20 Co 156/2015-98, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na finanční náhradu za omezení jejího vlastnického práva k pozemkům, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2, Praha 1, zastoupeného JUDr. Ing. Světlanou Semrádovou Zvolánkovou, advokátkou, se sídlem v Praze, Karlovo náměstí 18, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2015 č. j. 20 Co 156/2015-98 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a právo na ochranu vlastnictví zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. 6. 2015 č. j. 20 Co 156/2015-98 se ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatelky

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 17. 8. 2015, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť jím bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina").

2. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že je vlastnicí pozemků parc. č. A/1 o výměře 212 m², parc. č. A/2 o výměře 360 m², parc. č. B/1 o výměře 29 m² a parc. č. B/2 o výměře 11m² zapsaných na LV č. X pro obec Praha, katastrální území Klánovice. Pozemky parc. č. A/1 a A/2 jsou zastavěny místní komunikací III. třídy, na pozemcích parc. č. B/1 a B/2 se nachází komunikační zeleň. Stěžovatelka, která dotčené nemovitosti nabyla kupními smlouvami ze dne 3. 9. 2001 a ze dne 27. 2. 2004, nesouhlasí s názorem Městského soudu v Praze, který na rozdíl od soudu prvního stupně na základě závěrů vyplývajících z nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 ze dne 1. 7. 2014 (N 134/74 SbNU 35) dovodil, že stěžovatelka jakožto současný vlastník pozemků je povinna bezúplatně strpět omezení svého vlastnického práva. Stěžovatelka upozorňuje, že Ústavní soud ve svém nálezu podrobil ústavnímu přezkumu řízení proběhlá před pozemkovým úřadem a obecnými soudy výslovně podle § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 229/1991 Sb.) ve vztahu k restituentům, z bodu 40 nálezu plyne mimo veškerou pochybnost jeho zaměření do oblasti restitučních předpisů při kolizi postavení vlastníka restituovaného pozemku s veřejným zájmem. Z uvedeného lze dle stěžovatelky vyvodit, že pozemky silniční je nutno posuzovat odchylně, a to v režimu zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 13/1997 Sb."), a že na právní vztah řešený obecnými soudy v daném případě nález sp. zn. I. ÚS 581/14 nedopadá. Nebyl proto

žádný právní důvod, aby se Městský soud v Praze odchýlil od dosavadní rozhodovací praxe a neočekávaně zamítl žalobu stěžovatelky.

II. Vyjádření účastníků

3. Ve smyslu § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Městský soud v Praze ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se v napadeném rozhodnutí přidržel závěrů vyjádřených v části *obiter dictum* nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14, a na jejich základě žalobu zamítl. Městský soud v Praze současně upozornil, že Nejvyšší soud závěry vyplývající z tohoto nálezu ve svém rozhodování nadále neaprobuje (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 7. 2015 sp. zn. 28 Cdo 332/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 8. 2015 sp. zn. 28 Cdo 2830/2015) a setrvává na své dosavadní konstantní judikatuře (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2009 sp. zn. 28 Cdo 1537/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. 28 Cdo 2056/2009), z níž se podává, že vlastníku pozemku přísluší za užívání pozemku jako komunikace ze strany obce vlastnící komunikaci ve smyslu § 9 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb. náhrada z titulu bezdůvodného obohacení. Taktéž Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 2314/15 ze dne 3. 11. 2015 (dostupné na http://nalus.usoud.cz) aplikaci závěrů zmíněného nálezu odmítl. Městský soud v Praze se proto domnívá, že by Ústavní soud měl nastolenou otázku vyřešit plenárním stanoviskem.

5. Vedlejší účastník ve svém vyjádření uvádí, že již během řízení upozorňoval na skutečnost, že stěžovatelka nabyla předmětné pozemky s vědomím o jejich stavu a možnostech jejich užívání. V době výstavby komunikace byl vlastníkem předmětných pozemků stát, který později rozhodl o přechodu vlastnictví ke komunikaci na obec. Pokud tedy nedošlo k vyrovnání s původními vlastníky pozemků ze strany státu, tato povinnost nemůže být přenášena na vedlejšího účastníka, zvláště pak z pozice stěžovatelky jako nynější vlastnice pozemků. Nárok v podobě bezdůvodného obohacení za znemožnění užívání pozemků proto vedlejší účastník považuje za rozporný s dobrými mravy, neboť stěžovatelka nabyla vlastnické právo k předmětným pozemkům s plným vědomím, že jeho realizace bude z veřejnoprávních důvodů omezena. Vedlejší účastník se zcela ztotožňuje s bodem 40 nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14, ve kterém je uvedeno, že postrádá logiku, aby měl samosprávný subjekt platit individuálnímu vlastníkovi za užívání nemovitosti, kterou jako veřejný statek užívá blíže neurčený okruh osob. Vedlejší účastník dodává, že je nucen čelit desítkám žalob na poskytnutí náhrady za bezesmluvní užívání pozemků, které jsou veřejným prostranstvím či spadají do institutu obecného užívání, tak jak jej definuje zákon č. 13/1997 Sb., u kterých bylo státem převedeno vlastnické

právo na obec bez toho, aby došlo ke sjednocení vlastnického práva vlastníka pozemku a veřejného statku. Současně vedlejší účastník opětovně upozorňuje na charakter komunikace – jde o místní komunikaci III. třídy, jejíž funkce je obslužná, neboť slouží ke zpřístupnění místních objektů na území městské části Praha-Klánovice, a svým významem tak nepřekračuje obvod městské části, která o její údržbu pečuje. Z těchto důvodů vedlejší účastník opakovaně namítal nedostatek pasivní legitimace, neboť se domnívá, že nelze rozlišovat mezi veřejným prostranstvím na území městské části a místně obslužnou komunikací. Vedlejší účastník má za to, že se jedná o obdobný stav, jako byl řešen v usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1208/15 ze dne 20. 8. 2015 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), ve kterém Ústavní soud uvedl, že je nutné v jednotlivých případech vždy posuzovat určení příslušného pozemku, resp. k jakému účelu je využíván. Vedlejší účastník proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelky odmítl.

6. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovatelce, aby se k nim mohla vyjádřit. Ve své replice stěžovatelka uvádí, že při posouzení otázky nabývání bezdůvodného obohacení umístěním stavby pozemní komunikace na pozemku vlastněném osobou odlišnou od vlastníka komunikace se odvolací soud zcela zjevně odchýlil v této právní věci nejen od dosavadní ustálené odvolací praxe, ale i od rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, akceptované i rozhodnutími Ústavního soudu (viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3490/13 ze dne 28. 5. 2014, usnesení sp. zn. II. ÚS 268/14 ze dne 15. 4. 2014; dostupná na http://nalus.usoud.cz). Do vydání nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 581/14 dosavadní judikatura Ústavního soudu, ale i Nejvyššího soudu shodně konstatovala, že je-li obec v souladu s § 9 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb. vlastníkem místní komunikace vystavěné na pozemku třetí osoby, aniž by jí k umístění stavby komunikace na cizím pozemku svědčil řádný právní titul, dochází tímto stavem na její straně ke vzniku bezdůvodného obohacení, a to i v případě komunikačního pozemku, na němž je umístěna tzv. komunikační zeleň (stěžovatelka v této souvislosti poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 7. 2015 sp. zn. 28 Cdo 332/2015, ve kterém se konstatují důvody, pro které nelze názorům obsaženým v části obiter dictum přiznat závaznost pro rozhodovací praxi obecných soudů). Stěžovatelka rovněž upozorňuje, že obsah zmiňovaného *obiter dicti* je popřením nosných názorů vyjádřených v jiných rozhodnutích Ústavního soudu [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 3735/11 ze dne 27. 9. 2012 (N 163/66 SbNU 425), nález sp. zn. I. ÚS 1607/11 ze dne 25. 4. 2012 (N 89/65 SbNU 203)]. K vyjádření vedlejšího účastníka, který podsouvá úvahy o jakémsi blíže nespecifikovaném jednání stěžovatelky v rozporu s dobrými mravy, stěžovatelka připomíná, že při uzavírání obou kupních smluv v zásadě znala pouze výměru kupovaných pozemků, nikoli však jejich přesnou identifikaci

v terénu. Nebyla si tedy vůbec vědoma, nakolik pozemky zasahují do pozemních komunikací, a že jejich realizace bude z veřejnoprávních důvodů omezena. Po geometrickém zaměření pozemků vedl otec stěžovatelky intenzivní jednání s představiteli městské části Praha-Klánovice o směně těchto pozemků za pozemky ve vlastnictví obce. Stěžovatelka nabízela směnu svých silničních pozemků za přilehlý volný pozemek ve vlastnictví městské části Praha-Klánovice, byla však nakonec odmítnuta a jiný návrh od obce ani Magistrátu hlavního města Prahy ani tehdy, ani v pozdější době neobdržela. Pokud jde o námitky týkající se nedostatku pasivní legitimace vedlejšího účastníka, tyto byly dle stěžovatelky judikaturou Ústavního soudu, ale i Nejvyššího soudu zcela usměrněny (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. 28 Cdo 2056/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 8. 2015 sp. zn. 28 Cdo 2830/2015), když tyto soudy mimo veškerou pochybnost dovodily, že městské části v Praze se svěřeným majetkem hlavního města Prahy toliko hospodaří.

III. Rekapitulace obsahu spisu

7. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 9 sp. zn. 67 C 181/2013, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Žalobou ze dne 26. 6. 2013 se stěžovatelka domáhala zaplacení částky 63 831 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady za omezení jejího vlastnického práva v období od 14. 6. 2010 do 26. 6. 2013 s odůvodněním, že vedlejší účastník užívá její pozemky parc. č. A/1, A/2, B/1 a B/2 jako součást místních komunikací. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 20. 11. 2014. č. j. 67 C 181/2013-70 bylo vedlejšímu účastníkovi uloženo zaplatit stěžovatelce částku 45 472 Kč s příslušenstvím (výrok I), řízení pro částečné zpětvzetí žaloby zastavil ohledně úroku z prodlení z částek 9 429 Kč od 1. 1. 2011 do zaplacení a 8 930 Kč od 1. 1. 2012 do zaplacení (výrok II) a vedlejšího účastníka zavázal povinností zaplatit stěžovatelce na náhradě nákladů řízení 12 982 Kč k rukám jejího právního zástupce (výrok III). Rozsudek soudu prvního stupně napadl vedlejší účastník dne 23. 1. 2015 odvoláním, o kterém rozhodl Městský soud v Praze tak, že rozsudkem ze dne 4. 6. 2015 č. j. 20 Co 156/2015-98 změnil rozsudek soudu prvního stupně a žalobu zamítl.

IV. Postup Ústavního soudu při posouzení ústavní stížnosti

8. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

9. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava")], který není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 Ústavy), není soudem nadřízeným obecným soudům, a obdobně jiným orgánům veřejné moci, a jako takový je oprávněn do jejich rozhodovací pravomoci zasahovat pouze za předpokladu, že nepostupují v souladu s právy obsaženými v hlavě páté Listiny [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že k výše stěžovatelkou tvrzenému porušení práv obsažených v Listině, opravňujícímu zásah Ústavního soudu, v řízení před odvolacím soudem došlo.

10. V projednávané věci soud prvního stupně dospěl k závěru, že předmětné pozemky ve vlastnictví stěžovatelky v intravilánu obce Klánovice jsou nedílnou součástí komunikací III. třídy, jsou využívány místním obyvatelstvem a dalšími osobami, slouží tedy veřejnému zájmu a stěžovatelka má z tohoto důvodu nárok na náhradu za omezení svého vlastnického práva. Odvolací soud naproti tomu sice připustil, že ve skutkově obdobných a právně shodných věcech byl dlouhodobě zastáván závěr vycházející z konstantní judikatury Nejvyššího soudu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2009 sp. zn. 28 Cdo 1537/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. 28 Cdo 2056/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2009 sp. zn. 28 Cdo 3411/2008), že vlastní-li obec místní komunikaci zřízenou na cizím pozemku, získává na úkor vlastníka pozemku majetkový prospěch, konstatoval však, že do dané problematiky významně zasáhl nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 581/14, který v části *obiter dictum* nálezu v podstatě uvedl, že není přijatelné, aby samosprávný subjekt měl platit individuálnímu vlastníkovi za užívání jeho pozemku pro veřejně prospěšné účely, a že vlastník pozemku proto nemá vůči takovému subjektu nárok na náhradu z titulu bezdůvodného obohacení ani z jiného právního důvodu. Jakkoliv jsou tyto závěry uvedeny v nenosné části odůvodnění nálezu, odvolací soud se domnívá, že byly-li Ústavním soudem vysloveny při vědomí množství opakujících se sporů vzniklých z kolize práva na ochranu vlastnictví a veřejného zájmu v souvislosti s komunikacemi a jinými veřejnými statky nacházejícími se na soukromém pozemku, je třeba je v soudní praxi aprobovat.

11. Ústavní soud kvituje snahu odvolacího soudu důsledně respektovat právní závěry vyplývající z výše citovaného nálezu Ústavního soudu, v konkrétní nyní projednávané věci je však potřeba souhlasit se stěžovatelkou v tom, že uvedené závěry tohoto nálezu z důvodů, které budou rozvedeny níže, na věc stěžovatelky přímo nedopadají.

12. Ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 se Ústavní soud primárně zabýval vztahem mezi funkcí předmětného pozemku jako součásti veřejného

statku a potenciální realizací restitučního nároku, přičemž dospěl k závěru, že je nutné rozhodnout ve prospěch veřejného statku a že nevratná změna účelu užívání pozemku brání jeho vydání ve smyslu § 11 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. Nad rámec věci si pak Ústavní soud položil otázku, jaké konkrétní nároky mohou restituentům, jimž byl vydán pozemek, k němuž nemohou vykonávat v plném rozsahu vlastnická oprávnění, vznikat vůči státu, a konstatoval, že nelze dovodit, že právnímu subjektu, jemuž vlastnictví či správa veřejného statku svědčí (město, obec), vznikne povinnost realizovat ve prospěch vlastníka pozemku platby z titulu bezdůvodného obohacení, nedojde-li mezi těmito subjekty k dohodě o jiném průběžném řešení existujícího právního stavu; konkrétní nároky však mohou restituentům, jimž byl vydán pozemek, k němuž nemohou vykonávat v plném rozsahu vlastnická oprávnění, vznikat vůči státu.

13. Pokud se tedy odvolací soud v napadeném rozhodnutí odvolával na nález sp. zn. I. ÚS 581/14, z něhož dovozuje odklon od dosavadní judikatury, je třeba si uvědomit jednak specifika v tomto nálezu projednávané věci [jednalo se o restituci, přičemž primárním předmětem ústavněprávního přezkumu nebyla otázka náhrady za omezení vlastnického práva užíváním pozemku jako veřejného prostranství, nýbrž otázka aplikace a interpretace § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 229/1991 Sb. – byl zde tedy řešen střet mezi restitučním nárokem a konkrétním veřejným zájmem] a jednak právě tu skutečnost, že uvedený názor byl vysloven toliko v rámci *obiter dicti pro futuro* v obecné rovině, což za judikaturní posun či změnu bez dalšího považovat nelze.

14. Obdobně nahlížel na věc Ústavní soud ve věcech projednávaných pod sp. zn. II. ÚS 2314/15 a II. ÚS 3919/14, když v usnesení sp. zn. II. ÚS 2314/15 ze dne 3. 11. 2015 uvedl, že „ve věci I. ÚS 581/14 se jednalo o to, zda pozemek sloužící jako veřejné prostranství vůbec má či nemá být v restituci vydán. Ústavní soud dospěl k závěru, že nikoliv, s tím, že daná plocha nyní porostlá veřejnou zelení je užívána výhradně pro veřejné účely a není možné nalézt jakoukoli rozumnou proporci mezi restitučním účelem a veřejným zájmem; u takovéhoto pozemku s výhradně veřejně prospěšnou funkcí dle Ústavního soudu pro osobu oprávněnou v restituci vznikl právní stav obdobný tomu, při němž existuje překážka vydání. Naopak u jiných výše zmiňovaných judikátů se jednalo o nemovitosti, které již byly na každý pád restituentovi vydány, šlo o náhradu za jejich užívání, což je zjevně otázka zcela odlišná. A za druhé, i kdyby se o součást jeho nosných důvodů jednalo, nemohla by být tímto nálezem předchozí jednoznačná judikatura v podobě nálezů sp. zn. III. ÚS 3735/11 (N 163/66 SbNU 425), IV. ÚS 2127/12 (N 25/68 SbNU 295) a I. ÚS 1607/11 (N 89/65 SbNU 203) změněna. K tomu by mohlo dle § 11 odst. 2 písm. i) a § 23 zákona o Ústavním soudu dojít jedině stanoviskem pléna Ústavního soudu. Jak si správně všímá i Nejvyšší

soud ve svém nedávném rozsudku 28 Cdo 332/2015, pouhým *obiter dicto* v nálezu I. ÚS 581/14 nemohly být dosavadní ustálená judikatura Nejvyššího soudu a nosné důvody několika nálezů Ústavního soudu překonány". Shodně se vyslovil Ústavní soud v usnesení sp. zn. II. ÚS 3919/14 ze dne 8. 12. 2015 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), kde také připomněl, že „existuje několikaletá konstantní judikatura Ústavního soudu i obecných soudů na čele s Nejvyšším soudem, která celou problematiku stabilně nahlíží tím úhlem pohledu, jak byl vyjádřen v napadených rozhodnutích [srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. listopadu 2009 sp. zn. 28 Cdo 2056/2009 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. října 2012 sp. zn. 28 Cdo 4525/2011; usnesení Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2012 sp. zn. III. ÚS 4359/12 nebo ze dne 15. dubna 2014 sp. zn. II. ÚS 268/14 (dostupná též na http://nalus.usoud.cz)]". Ústavní soud neshledal důvod pro to, aby se v nyní projednávané věci od svých výše uvedených závěrů odchýlil.

15. Pokud vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti namítá, že stěžovatelka nabyla vlastnické právo k předmětným pozemkům s plným vědomím, že jeho realizace bude z veřejnoprávních důvodů omezena, z odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně se podává, že ze svědeckých výpovědí předchozích vlastníků nemovitostí vyplývá, že v době koupě předmětných nemovitostí od původních vlastníků se na nich nevyskytovala asfaltová pozemní komunikace, ale pouze prašná cesta. Z provedeného dokazování bylo taktéž zjištěno, že stěžovatelka měla zájem o směnu předmětných pozemků za pozemky jiné, opakovaně vyvolávala v tomto směru jednání s městskou částí Praha-Klánovice, avšak bez výsledku.

16. K vedlejším účastníkem vznesené otázce pasivní legitimace se vyslovil Ústavní soud již vícekrát, a to např. ve stěžovatelkou zmiňovaném usnesení sp. zn. III. ÚS 1208/15 ze dne 20. 8. 2015 tím způsobem, že na rozdíl od pozemků veřejného prostranství, resp. veřejné zeleně, kdy Nejvyšší soud pasivní věcnou legitimaci přiznal městské části (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2009 sp. zn. 28 Cdo 1127/2009), v případě, že jde o užívání pozemku zastavěného pozemní komunikací, pasivně je legitimovaným subjektem hlavní město Praha, nikoliv jednotlivé městské části, a to z toho důvodu, že je vlastníkem této komunikace podle § 9 odst. 1 zákona č. 13/1997 Sb. (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2009 sp. zn. 28 Cdo 2056/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2009 sp. zn. 28 Cdo 181/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 12. 2009 sp. zn. 28 Cdo 1537/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2542/2009 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 268/14 ze dne 15. 4. 2014). V citovaném usnesení Ústavní soud taktéž uvedl, že „stěžovatelkou zmíněný nález sp. zn. I. ÚS 581/14 sice může naznačovat změnu v náhledu Ústavního soudu na problematiku náhrady za veřejné užívání pozemků třetích osob *pro futuro* v obecné rovině, nicméně příslušný právní názor byl

vysloven pouze ve formě *obiter dicti*, což za judikaturní posun či změnu považovat nelze".

17. Na základě shora uvedeného nelze než konstatovat, že závěry vyplývající z obiter dicti nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 vztahující se k problematice restituční nemění nic na setrvale zastávaných právních názorech Ústavního soudu, vyjádřených v jeho dosavadní nálezové judikatuře, zejména v nálezu ze dne 27. 9. 2012 sp. zn. III. ÚS 3735/11 (N 163/66 SbNU 425), ve kterém Ústavní soud vyslovil, že „omezení vlastnického práva musí být jednotlivci kompenzováno tím subjektem, v jehož prospěch k omezení dochází, tj. společností … lze nalézt – v daném případě navíc podstatně přesvědčivější – argumenty, které hovoří ve prospěch pasivní legitimace právě obce … veřejná prostranství jsou užívána především občany té obce, ve které se nacházejí, a jejich užívání občany jiných obcí (typicky turisty nebo rodinnými příslušníky a přáteli občanů dané obce) je zpravidla spíše příležitostné a pro obec, v níž se veřejné prostranství nachází (resp. pro občany této obce), obvykle i prospěšné. Obec, v níž se veřejné prostranství nachází (a tedy nikoliv Česká republika), je oprávněna vybírat poplatky za (zvláštní) užívání veřejného prostranství [srov. § 1 písm. c) a § 4 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích], a má tedy z existence veřejných prostranství i přímý ekonomický (fiskální) přínos". Shodně se Ústavní soud vyslovil i ve svém nálezu ze dne 1. 2. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2127/12 (N 25/68 SbNU 295). Obdobně v nálezu ze dne 25. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 1607/11 (N 89/65 SbNU 203) Ústavní soud vysvětlil, že pokud soud stojí na stanovisku, že vlastníku pozemku – který je veřejným prostranstvím – k němuž jsou zákonem omezena práva vlastníka (povinnost vlastníka strpět užívání jeho pozemku obcí prostřednictvím jejích občanů), náhrada (z titulu bezdůvodného obohacení) za omezení tím vzniklá nenáleží, je tento jeho názor v rozporu s konstantní soudní judikaturou. Taktéž ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 3624/13 ze dne 19. 11. 2014 (N 212/75 SbNU 379) se Ústavní soud přidržel svého konstantního názoru, že „pokud dochází k omezení ústavně zaručeného vlastnického práva k nemovitému majetku tím, že nemovitost je užívána jako veřejné prostranství, přísluší jeho vlastníku náhrada ze strany obce, a není-li poskytována, lze ji po obci vymáhat jakožto nárok z titulu bezdůvodného obohacení". Na uvedené nálezy navazují odmítavá rozhodnutí Ústavního soudu o ústavních stížnostech obcí – viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2728/13 ze dne 21. 11. 2013, usnesení sp. zn. II. ÚS 3033/14 ze dne 3. 11. 2015 a usnesení sp. zn. II. ÚS 2368/15 ze dne 1. 12. 2015 (v posledních dvou usneseních se Ústavní soud vypořádal i se závěry obiter dicti nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14). Naposledy pak Ústavní soud odmítl obecnou aplikaci závěrů vycházejících z nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 505/15 ze dne 26. 1. 2016 (všechna usnesení jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), a to opětovně s odůvodněním, že

řeší odlišnou věc, a to otázku, zda pozemek sloužící jako veřejné prostranství měl či neměl být v restituci vůbec vydán, a nikoliv otázku nároku z bezdůvodného obohacení plynoucí z užívání již v restituci vydaných pozemků. K tomu Ústavní soud dodal, že stěžovatel taktéž „nikterak nezohledňuje, že jím konkrétně citované závěry Ústavního soudu byly vysloveny toliko v podobě obiter dicti, a zde obsažené úvahy tedy nebyly součástí nosných důvodů odůvodnění uvedeného nálezu, jednak pomíjí již relativně ustálenou judikaturu Ústavního soudu, kterou lze naopak ve vztahu k nyní projednávanému případu považovat za relevantní a v níž Ústavní soud přijal právní závěry, jež se nachází v příkrém rozporu s názorem stěžovatele". Ústavní soud v této souvislosti poukázal na již shora zmíněné nálezy sp. zn. I. ÚS 1607/11, IV. ÚS 2127/12 a II. ÚS 3624/13. Městský soud tedy nesprávně aplikoval závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 581/14 jako obecně platné osvobození obcí od náhrady za omezení práv vlastníků pozemků užívaných jako veřejná prostranství.

18. Závaznost shora předestřené judikatury Ústavního soudu je dána tím spíše, že její nosné pilíře vyplývají z plenárních nálezů Ústavního soudu, např. z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/08 ze dne 8. 7. 2010 (N 137/58 SbNU 115; 256/2010 Sb.), v němž se konstatuje: „Dle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod platí, že ‚vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu'. Pokud tedy dojde ke skutečnému (faktickému) omezení vlastnického práva, vlastník má základní právo na náhradu za něj, což se plně vztahuje i na případ posuzované věci. Smyslem čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod totiž je, že pokud je omezeno vlastnické právo v zájmu veřejném, v zájmu společnosti (tedy nikoli výlučně v zájmu vlastníka), je rozumné a spravedlivé, aby omezení vlastnického práva bylo vlastníku vykompenzováno tím subjektem, v jehož prospěch je k danému omezení přistoupeno, tj. společností (prostřednictvím státu). Nelze spravedlivě požadovat, aby ‚náklady' společnosti nesl jen vlastník, jehož právní (vlastnická) sféra je omezována."

VI. Závěr

19. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že Městský soud v Praze, který se odchýlil od shora předestřené konstantní judikatury, nedostál v napadeném rozsudku požadavku předvídatelnosti práva a právní jistoty, čímž porušil základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. V důsledku takového postupu Městského soudu v Praze došlo také k porušení práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví garantovaného ustanovením čl. 11 odst. 1 Listiny.

20. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek Městského soudu v Praze zrušil.

Č. 80
K zásadě presumpce neviny a k podmínkám putativní nutné obrany

I. Je v rozporu s právem na spravedlivý proces, pokud odvolací či dovolací soud nad rámec svého zákonného oprávnění (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu), jakož i procesních pravidel pro dokazování spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Pokud je takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí neviny.

II. Při posuzování, zda určité jednání splňuje podmínky putativní nutné obrany, je třeba vycházet z představy toho, kdo k obraně přikračuje. Neboli, závěr o naplnění či nenaplnění podmínek putativní nutné obrany musí odpovídat především tomu, jak se daná konkrétní situace, s ohledem na všechny své okolnosti, jevila právě obránci, nikoliv útočníkovi či třetímu nezúčastněnému pozorovateli, nezatíženému subjektivním vnímáním útoku ze strany obránce. Nerespektování tohoto pravidla může vést k odsouzení obránce v rozporu s čl. 40 odst. 2 Listiny a případně i čl. 39 Listiny.

III. Ani při hlubokém respektu k potřebě ochrany příslušníků Útvaru rychlého nasazení a dalších policistů nelze připustit, aby stát „vytvořil" pravomocně odsouzeného vraha z člověka, jenž se nedopustil žádného trestného jednání, ve svém obydlí nepřechovával věci důležité pro trestní řízení, nebyl v žádné trestní věci ani podezřelý, ani obviněný, neměl ani záznam v registru trestů a přestupků, a jen v jednom okamžiku, poté, co byl nad ránem náhle probuzen mimořádně intenzivním násilným pokusem skupiny osob o vyražení dveří a vstup do domu, a v úmyslu chránit sebe, svou manželku a tři nezletilé dcery před domnělými kriminálníky, uvnitř svého vlastního obydlí jedenkrát vystřelil z legálně držené zbraně proti vstupním dveřím, přičemž došlo k nezávažnému poranění zasahujícího příslušníka jednotky URNA.

IV. Nezaslání vyjádření státního zástupce k dovolání k replice obhajobě je porušením základního práva na soudní ochranu a spravedlivý proces, jelikož nerespektuje kontradiktorní charakter dovolacího řízení. Na dovolací řízení není možné nahlížet jako na prostor pro autoritativní doktrinární výklady sporných právních otázek, nýbrž jde primárně o řízení soudní, ve kterém soud nalézá právo v aktivní součinnosti se stranami řízení v souladu s principy rovnosti stran a kontradiktornosti

řízení. Argumentace stran je pro posuzování dovolání zcela klíčová a nenahraditelná, a proto musí být stranám dán adekvátní prostor pro vyjádření a reakci na stěžejní argumenty protistran.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 ve věci ústavní stížnosti S. B., zastoupeného JUDr. Klárou A. Samkovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Španělská 742/6, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 6 Tdo 703/2015-70 ze dne 16. 7. 2015, rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 12/2015 ze dne 3. 3. 2015, rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-590 ze dne 27. 10. 2014 a usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-774 ze dne 14. 9. 2015, které byly vydány v trestním řízení, v němž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy ve stadiu pokusu, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Krajského státního zastupitelství v Praze jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-590 ze dne 27. 10. 2014, rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 12/2015 ze dne 3. 3. 2015, usnesením Nejvyššího soudu České republiky č. j. 6 Tdo 703/2015-70 ze dne 16. 7. 2015 a usnesením Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-774 ze dne 14. 9. 2015 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces a presumpce neviny, zaručené čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a předchozího průběhu řízení ve věci

1. Ve včasné a řádně podané ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 3. 11. 2015, se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozsudků Krajského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze a usnesení Nejvyššího soudu v celém rozsahu z důvodu porušení svých ústavně zaručených práv, konkrétně práva na život dle čl. 6 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na soudní ochranu a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, zásady rovnosti účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny, práva na veřejné projednání své věci bez zbytečných

průtahů a v jeho přítomnosti a práva vyjádřit se ke všem prováděným důkazům dle čl. 38 odst. 2 Listiny, zásady dle čl. 39 Listiny, podle které jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit, a dále práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") a zásady žádný trest bez zákona dle čl. 7 odst. 1 Úmluvy.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh, jakož i z vyžádaného spisu Krajského soudu v Praze (dále též „soud prvního stupně" nebo „nalézací soud") sp. zn. 6 T 32/2014 vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-590 ze dne 27. 10. 2014 byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání trestného činu vraždy podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, kterého se dopustil tak, že dne 10. 12. 2013 v době kolem 6:00 hodin v obci H., okres Praha-východ, ve svém rodinném domě v prostoru vstupní haly vystřelil v úmyslu jiného usmrtit ze své legálně držené zbraně přes neprůhledné vstupní dveře směrem ven, kde stáli příslušníci Útvaru rychlého nasazení Policie České republiky (dále též jen „policejní orgán", „policie" nebo „URNA"), kteří se v rámci domovní prohlídky prováděné na základě příkazu vydaného Obvodním soudem pro Prahu 9 dne 6. 12. 2013 sp. zn. 20 Nt 160/2013 snažili vstoupit do domu a za tím účelem naráželi tzv. beranidlem do vstupních dveří, přičemž střela narazila do rámu dveří, pronikla jím a zasáhla za nimi se nacházejícího příslušníka URNA do opasku a ochranné vesty a způsobila mu tečné střelné poranění v oblasti lopaty kosti kyčelní vpravo, přičemž zraňující efekt střely byl snížen předchozím průnikem rámem dveří, a pokud by střela nebyla zbrzděna tímto rámem, ranivý efekt by byl vysoký a střela mohla zasáhnout důležité orgány v dolní části břicha a pánve, zejména velké cévy, což by vedlo k okamžitému krvácení do dutiny břišní s rozvojem život ohrožujícího úrazového krvácivého šoku a smrt by bylo možné odvrátit jen poskytnutím okamžité odborné a specializované lékařské péče. Stěžovateli byl za tento trestný čin uložen podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku za použití § 58 odst. 1 trestního zákoníku trest odnětí svobody v trvání pěti let, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 2 písm. c) trestního zákoníku zařazen do věznice s ostrahou. Podle § 70 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku mu byl uložen trest propadnutí věci – pistole Glock, model 19, ráže 9 mm Luger. Podle § 228 odst. 1 trestního řádu mu byla uložena povinnost nahradit poškozené České republice – Ministerstvu vnitra škodu ve výši 9 030 Kč.

3. O odvolání stěžovatele proti tomuto rozsudku bylo rozhodnuto rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále též „odvolací soud") sp. zn. 7 To 12/2015 ze dne 3. 3. 2015 tak, že odvolací soud odvolání zčásti vyhověl a podle § 258 odst. 1 písm. e), f) a odst. 2 trestního řádu napadený rozsudek

zrušil ve výroku o trestu odnětí svobody a ve výroku o náhradě škody. Podle § 259 odst. 3 trestního řádu pak bylo nově rozhodnuto tak, že za uvedený trestný čin, ohledně něhož zůstal výrok o vině v napadeném rozsudku nezměněn, se stěžovateli ukládá trest odnětí svobody v trvání čtyř roků, pro jehož výkon byl stěžovatel zařazen do věznice s ostrahou.

4. Proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 3. 3. 2015 podal stěžovatel k Nejvyššímu soudu (dále též „dovolací soud") dovolání opírající se o dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. l) trestního řádu ve spojení s § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. K dovolání stěžovatele se vyjádřil státní zástupce činný u Nejvyššího státního zastupitelství (dále jen „státní zástupce NSZ") v tom smyslu, že soudy obou stupňů hodnotily důkazy různým způsobem a z rozdílných důvodů také odmítly stěžovatelovu obhajobu poukazující na přítomnost podmínek putativní obrany, přičemž dospěly k nesprávným závěrům. Státní zástupce se neztotožnil s tím, že ze strany stěžovatele mělo dojít k excesu z mezí nutné obrany, protože snahu o vniknutí do obydlí nelze kvalifikovat toliko jako přípravu k přečinu porušování domovní svobody, nýbrž jako pokus o tento přečin. K naplnění podmínek nutné obrany přitom postačí právě pouhá hrozba útoku a není třeba, aby útok již probíhal. Dle státního zástupce nebylo nalézacím soudem prokázáno, že si stěžovatel byl vědom či dokonce měl být vědom, že osoby, které se dobývaly do jeho obydlí, byli policisté, a pakliže proti nim zasáhl výstřelem z legálně držené zbraně, jednal v intencích nutné obrany podle § 29 odst. 1 trestního zákoníku, a jeho jednání tak nemůže být trestným činem. Státní zástupce proto navrhl rozsudky soudů obou stupňů zrušit a stěžovatele podle § 226 písm. b) trestního řádu zprostit obžaloby. Nejvyšší soud však usnesením č. j. 6 Tdo 703/2015-70 ze dne 16. 7. 2015 dovolání stěžovatele odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu jako zjevně neopodstatněné.

5. Porušení svých základních práv stěžovatel spatřuje ve vícero rovinách. Předně argumentuje protiústavností trestněprávního postihu jednání, jež nebylo vedeno úmyslem jiného usmrtit, nýbrž směřovalo k ochraně vlastního života i životů členů rodiny, a to za situace, kdy byl stěžovatel náhle probuzen neočekávanými silnými podněty, hlukem a použitím síly neznámými osobami proti vstupním dveřím jeho rodinného domu, což vyhodnotil jako bezprostřední útok. Za této situace stěžovateli nezbývalo nic jiného než reagovat takovým způsobem, jejž jeho základní pudy vyhodnotily jako jediný adekvátní a způsobilý k účinné ochraně jeho rodiny. Stěžovatel v době činu neměl ponětí, že za dveřmi jeho domu stojí policejní orgán vykonávající domovní prohlídku, a v souladu s právem svépomocí vykonával legitimní ochranu života, majetku a domovní svobody. Domovní prohlídka navíc byla dle stěžovatele provedena nezákonným, surovým a bezohledným způsobem. Soudy však aspektu nepřiměřenosti provedení

prohlídky nevěnovaly dostatečnou pozornost, ačkoli jeho zohlednění bylo podle stěžovatele nutným předpokladem správného skutkového posouzení děje a zároveň pohnutky činu.

6. Stěžovatel je přesvědčen, že napadenými rozhodnutími soudy porušily základní zásadu *nullum crimen sine lege*, neboť v rozporu se zákonem posoudily jeho jednání jako trestný čin vraždy, ačkoli jednoznačně naplňovalo znaky putativní nutné obrany. Stěžovatel poukazuje na to, že v souladu s odbornou teorií je při posuzování nutné obrany třeba zvláštním způsobem přihlížet k subjektivnímu vnímání nebezpečí, tj. útoku, osobou nebezpečí odvracející. Soudy by tedy podmínky nutné obrany měly posuzovat především z hlediska představ osoby, která se brání (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I, § 1 až 139. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 405). Celý skutkový děj a jeho okolnosti by přitom měly být posuzovány komplexně, v konkrétním čase a na konkrétním místě. Právní posouzení stěžovatelova jednání jako putativní nutné obrany dle něj podporuje taktéž znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví klinická psychologie, který byl v řízení zpracován a podle kterého mohly okolnosti předcházející skutku vést k dezorientaci a snížené schopnosti stěžovatele plně racionálně kontrolovat vlastní chování. To ovšem obecné soudy při posuzování zavinění nevzaly dostatečně v potaz.

7. Stěžovatel rovněž poukazuje na doktrinární a judikatorní pojetí zásady nullum crimen sine lege, jež je jedním ze základních pilířů trestního práva. V právním státě není myslitelné odsoudit osobu pro skutek, jenž podle trestního práva není v době, kdy bylo jednání uskutečněno, trestným činem. Vina pachatele může být konstatována jen ohledně takového jednání, o němž mohl pachatel v době, kdy se ho dopouštěl, důvodně předpokládat, že jde o jednání trestné.

8. Stěžovatel obsáhle polemizuje se způsobem, jakým obecné soudy hodnotily klíčové důkazy, a se závěry, které z nich vyvodily. Poukazuje na to, že i soud prvního stupně konstatoval, že během dokazování – včetně uskutečnění vyšetřovacího pokusu – se nepodařilo bezpečně potvrdit, že stěžovatel mohl během zásahu slyšet prohlášení „Policie“, a že jeho obhajoba založená na domněnce útoku neznámých osob nebyla přesvědčivě vyvrácena. Dle stěžovatele soud prvního stupně nevyvrátil jeho obhajobu v tom směru, že se dopustil jednání v putativní nutné obraně, a může tak být odpovědný nanejvýš za nedbalostní jednání (srov. § 18 odst. 4 trestního zákoníku). Odvolací soud se pak v odůvodnění svého rozhodnutí otázce subjektivní stránky nevěnoval vůbec. Stěžovatel dále poukazuje na skutkové okolnosti, ze kterých je patrné, že z jeho strany muselo jít o putativní nutnou obranu. Právní kvalifikaci jeho činu nelze dle stěžovatele označit jinak než za účelovou a natolik přísnou a chybnou, že dalece přesahuje principy spravedlivého právního státu.

9. Další stěžovatelova výtka se týká tvrzeného porušení práva na spravedlivý proces v řízení o dovolání. Stěžovatel podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání k Nejvyššímu soudu dne 5. 5. 2015. Dne 7. 5. 2015 byla obhájkyně stěžovatele vyzvána, aby soudu sdělila, zda souhlasí s projednáním dovolání v neveřejném zasedání, na což odpověděla, že odsouzený trvá na veřejném projednání dovolání. Dne 7. 7. 2015 obhájkyně stěžovatele odeslala dovolacímu soudu žádost o zaslání vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k podanému dovolání, neboť stěžovateli nebylo doposud známo. Podáním ze dne 27. 7. 2015 pak stěžovatel své dovolání doplnil o další argumenty. Dne 3. 8. 2015 bylo obhájkyni stěžovatele, spolu s průvodním přípisem Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2015, doručeno vyjádření státního zástupce NSZ ze dne 2. 6. 2015. V něm se státní zástupce ztotožnil s obhajobou ohledně právního posouzení skutku jako putativní nutné obrany a navrhl, aby byly rozsudky soudu prvního stupně a odvolacího soudu zrušeny a stěžovatel byl zproštěn obžaloby. Státní zástupce dále vyslovil souhlas s projednáním dovolání v neveřejném zasedání. V reakci na toto vyjádření státního zástupce podal stěžovatel prostřednictvím své obhájkyně dne 5. 8. 2015 dovolacímu soudu své stanovisko, ve kterém soudu sdělil, že se s názorem státního zástupce plně ztotožňuje a vzhledem k němu netrvá na projednání dovolání ve veřejném zasedání a souhlasí s jeho projednáním v zasedání neveřejném. Dne 4. 9. 2015 bylo obhájkyni stěžovatele doručeno usnesení Nejvyššího soudu datované již dnem 16. 7. 2015 č. j. 6 Tdo 703/2015-70, jímž bylo podané dovolání odmítnuto.

10. Stěžovatel v prvé řadě kritizuje, že Nejvyšší soud jej uvedl v omyl ohledně fáze, v níž se řízení nachází, když až zhruba dva týdny poté, co ve věci bylo údajně rozhodnuto, mu zaslal vyjádření státního zástupce, čímž u něj vyvolal dojem, že ve věci ještě nebylo rozhodnuto. Tímto postupem stěžovateli rovněž neumožnil vyjádřit se ke stanovisku státního zástupce, neboť v době, kdy tak stěžovatel činil, byl tento úkon již v podstatě nadbytečný. Krom toho stěžovatel upozorňuje, že pokud by si jeho obhájkyně sama telefonicky nezjistila, že se toto stanovisko již na dovolacím soudě nachází, a nepožádala by písemně o jeho zaslání, vůbec by se o něm nedozvěděla. Stěžovatel zdůrazňuje, že bylo nepochybně jeho právem jako dovolatele seznámit se stanoviskem obžaloby (Nejvyššího státního zastupitelství) a mít možnost na něj reagovat, a to obzvláště za situace, kdy ono stanovisko pro něj mělo zcela zásadní význam, neboť se státní zástupce přiklonil na stranu obhajoby a navrhl stěžovatele zprostit obžaloby. Nejvyšší soud se však podle stěžovatele záměrně vyhnul povinnosti vypořádat se s jeho vyjádřením i doplněním dovolání, a to tím, že své rozhodnutí o odmítnutí dovolání podle stěžovatel antedatoval, přičemž k tomuto závěru stěžovatele vede zejména značný časový rozestup mezi vydáním rozhodnutí a jeho doručením stěžovatelově obhájkyni. Shora popsaným postupem Nejvyšší soud podle stěžovatele

porušil zásady rovnosti účastníků řízení a kontradiktorního charakteru řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 Úmluvy.

11. Stěžovatel též poukazuje na to, že usnesení o odmítnutí dovolání nerespektuje požadavky na řádné a úplné odůvodnění rozhodnutí, vyplývající z práva na spravedlivý proces i z trestního řádu (§ 125 odst. 1 a § 138 trestního řádu). Dovolací soud se totiž ve svém usnesení vůbec nezabýval podaným vyjádřením státního zástupce NSZ, nijak na něj argumentačně nereagoval a nevypořádal se s ním; toliko konstatoval jeho obsah. Přitom v daném případě lze ono vyjádření považovat za stěžejní, neboť státní zástupce se v něm neobvykle shodl s návrhem obhajoby na zproštění obžaloby z důvodu posouzení jednání stěžovatele jako putativní nutné obrany. Napadené usnesení dovolacího soudu tak stěžovatel považuje za zcela nepřesvědčivé.

12. Stěžovatel přípisem ze dne 16. 11. 2015 svou ústavní stížnost rozšířil napadením usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-774 ze dne 14. 9. 2015, kterým mu byla stanovena povinnost uhradit náklady trestního řízení za bezvýsledně podané dovolání ve výši 10 000 Kč, neboť se jedná o rozhodnutí akcesorické k rozhodnutím ústavní stížností již dříve napadeným. Zároveň stěžovatel Ústavnímu soudu navrhl odložit vykonatelnost tohoto usnesení s poukazem na absenci příjmů a zoufalou finanční situaci své nejbližší rodiny.

II. Vyjádření účastníků řízení

13. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastníci řízení.

14. Krajský soud v Praze ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a uvedl, že ústavní stížnost nepovažuje za důvodnou. I přes rozsáhlý shromážděný důkazní materiál včetně znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie k osobě stěžovatele nebylo možno učinit jednoznačné závěry, přičemž další důkazy, které by umožňovaly přetrvávající pochybnosti odstranit, již k dispozici nebyly. Při existenci více reálných verzí soud vycházel vždy z verze pro obžalovaného nejpříznivější v souladu se zásadou in dubio pro reo.

15. Vrchní soud v Praze navrhl ústavní stížnost zamítnout. Uvedl, že způsob zákroku útvarem URNA byl zvolen vzhledem k možné nebezpečnosti stěžovatele, což se také mělo potvrdit samotným průběhem zákroku. Stěžovatelovy námitky dle odvolacího soudu pomíjejí ustanovení § 84 trestního řádu poslední věty, dle které předchozího výslechu před vykonáním domovní prohlídky není třeba, jestliže věc nesnese odkladu a výslech nelze provést okamžitě. K tvrzené vyděšenosti, překvapení a nevědomosti stěžovatele pak vrchní soud upozornil, že stěžovatel, ačkoliv se měl právě probudit, reagoval bleskově, jednoznačně a přesně, a dále poukázal i na jiné

„zásadní a neodstranitelné rozpory“ ve výpovědích celé rodiny stran toho, kdo koho vzbudil atd. Soud považuje argumentaci obhajoby za „demagogické spekulace, v podstatě ‚násilně‘ roubující některá ustanovení právního řádu na projednávaný případ“. Rovněž uvedl, že senát rozhodující ve věci se neskládal z naprostých začátečníků, ale ze zkušených soudců, již mají na mysli především spravedlivé rozhodnutí.

16. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout, neboť stěžovatel v ní uplatnil námitky, se kterými se již vypořádaly obecné soudy. K podezření z antedatování rozhodnutí uvedl, že jednání se uskutečnilo a ve věci bylo rozhodnuto dne 16. 7. 2015, přičemž lhůta k vyhotovení rozhodnutí byla z důvodu čerpání dovolené prodloužena do dne 21. 8. 2015, kdy skutečně došlo k vypravení spisu. K námitce týkající se nedoručení vyjádření státního zástupce NSZ obhájkyni stěžovatele dovolací soud poukázal na to, že taková povinnost soudu ze zákona nevyplývá. Porušení práva na spravedlivý proces v souvislosti s tímto problémem považuje za diskutabilní.

17. Krajské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření uvedlo, že stěžovatelovy námitky ohledně porušení základních lidských práv a svobod pouze rozporují hodnocení důkazů provedených před obecnými soudy. Soudy však provedené důkazy hodnotily i s ohledem na uplatněné argumenty ve prospěch stěžovatele. Státní zastupitelství se se závěry obecných soudů o tom, že je to právě stěžovatel, kdo zasáhl do práv zasahujících policistů na ochranu jejich života a zdraví, aniž by se jednalo o případ nutné obrany, ztotožňuje, neboť jsou dostatečně odůvodněné.

18. Vrchní státní zastupitelství v Praze se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení o předložené ústavní stížnosti.

19. Nejvyšší státní zastupitelství ve vyjádření v podrobnostech odkázalo na své stanovisko ze dne 2. 6. 2015 k dovolání stěžovatele, jež vycházelo ze skutkových zjištění učiněných nalézacím a odvolacím soudem, podle kterých stěžovatel považoval zakročující policisty za zloděje. V takovém případě by se jednalo o putativní nutnou obranu, kterou je nutno posoudit podle pravidel pro posuzování skutkového omylu.

20. Ústavní soud se taktéž obrátil na Generální inspekci bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“) s dotazem, zdali v souvislosti se zásahem URNA proběhlo nějaké její šetření. K tomu GIBS uvedla, že byla pouze vyrozuměna o zásahu proti podezřelé osobě (stěžovateli), při kterém došlo k výstřelu a zasažení policisty do oblasti břicha. V dané věci nebyla dána její věcná působnost.

21. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat obdržená vyjádření stěžovateli k replice, neboť neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumenty, které by měly vliv na posouzení věci.

III. Posouzení ústavní stížnosti

22. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti i ve vyjádřeních účastníků a vedlejších účastníků řízení, obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaného spisu Krajského soudu v Praze dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

23. Ústavní soud úvodem připomíná, že podle čl. 83 Ústavy České republiky je soudním orgánem ochrany ústavnosti, není tedy součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí soudu vydanému v soudním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly porušeny ústavními předpisy chráněné práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

A. Porušení práva na spravedlivý proces a presumpce neviny při dokazování

24. Porušení svých ústavně zaručených práv spatřuje stěžovatel především v tom, že se obecné soudy nevyrovnaly s jeho obhajobou a provedené důkazy hodnotily jednostranně v jeho neprospěch. Napadená rozhodnutí jsou dle stěžovatele postižena extrémním nesouladem mezi zjištěným skutkovým stavem a právní kvalifikací stěžovatelova jednání. Argumenty, které vznesl v průběhu trestního řízení na svou obhajobu, se obecné soudy zabývaly jednostranně a účelově a jejich závěry nemají oporu v provedeném dokazování. Konkrétně stěžovatel obecným soudům vytýká, že v rozporu se zákonem posoudily jeho jednání jako trestný čin vraždy, ačkoli jednoznačně naplňovalo znaky putativní nutné obrany.

25. K namítaným vadám stran dokazování v trestním řízení Ústavní soud zvláště připomíná, že plně respektuje princip nezávislosti nalézacího, resp. odvolacího soudu (čl. 82 Ústavy), jejichž úkolem je hodnotit úplnost, věrohodnost a pravdivost důkazů ve smyslu § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu. Ústavnímu soudu náleží posoudit toliko soulad stěžovatelem kritizovaného postupu obecných soudů s ústavními principy spravedlivého procesu. Ústavní soud může zrušit napadená rozhodnutí obecných soudů pouze tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu), neboť tím dochází i k porušení práv zaručených čl. 36 odst. 1, případně i čl. 37 odst. 3 Listiny.

26. Každé trestní stíhání v sobě bezpochyby zahrnuje střet mezi základními právy obviněného a veřejným zájmem reprezentovaným pravomocí státní moci označit jednání škodlivá pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání. Vzhledem k tomu, že samotné trestní stíhání stejně jako z něho vzešlý trest představují vážný zásah do osobní svobody jednotlivce, a ostatně vyvolávají i další důsledky pro osobní život a životní osud jednotlivce, musí být pro takový zásah do základních práv a života jednotlivce dostatečně silné ospravedlnění. Veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu působícího jako individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody jen při řádné aplikaci hmotného i procesního trestního práva. Z hlediska materiálněprávního musí takové zakázané jednání představovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesněprávního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se takové jednání objektivně stalo, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela. Tyto skutečnosti se přitom zjišťují a osvědčují skrze důkazní prostředky v trestním řízení [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1095/15 ze dne 30. 7. 2015 (N 135/78 SbNU 115); veškerá citovaná judikatura Ústavního soudu je dostupná též v elektronické databázi na http://nalus.usoud.cz].

27. Ústavní soud je povolán posoudit otázku, zda při objasnění věci v rámci trestního řízení (a zejména při hodnocení důkazů) nedošlo k porušení zásady presumpce neviny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny. Presumpce neviny je jeden z nejdůležitějších ústavněprávních principů trestního řízení v demokratickém právním státě. Dle čl. 40 odst. 2 Listiny je každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Princip presumpce neviny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno, přičemž je to nakonec obecný soud, na němž spočívá odpovědnost za náležité objasnění věci (srov. § 2 odst. 5 in fine trestního řádu).

28. Z presumpce neviny plyne též pravidlo in dubio pro reo, jemuž v rámci platných procesních předpisů odpovídá důvod pro zproštění obžaloby dle § 226 písm. a) a c) trestního řádu. Podle tohoto pravidla platí, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293), I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), I. ÚS 49/06 ze dne 20. 5. 2008 (N 92/49 SbNU 381), I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257)]. Ani vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad

pro odsuzující výrok [srov. nález sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125)]. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost" [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453)].

29. Ve své rozhodovací praxi týkající se presumpce neviny se Ústavní soud často opírá o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obviněný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obžalovaného (viz rozsudek ESLP ve věci *Lavents proti Lotyšsku* ze dne 28. 11. 2002 č. 58442/00, § 125; rozsudek ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. 7. 2008 č. 35450/04, § 49; rozsudek pléna ve věci *Barberã, Messegué a Jabardo proti Španělsku* ze dne 6. 12. 1988 č. 10590/83, § 77; srov. též Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 789).

30. Z ustálené judikatury Ústavního soudu dále vyplývá, že právu na spravedlivý proces odpovídá mimo jiné povinnost obecných soudů důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Uvedený požadavek zákonodárce vtělil do soustavy nároků kladených na odůvodnění rozsudku, resp. usnesení (§ 125 odst. 1 a § 134 odst. 2 trestního řádu). Trestní řád nároky na odůvodnění zvýrazňuje zejména pro případy, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení" je potřebné, a to jak z pohledu podústavního práva, tak i z pohledu práva ústavního, klást na soud zvýšené požadavky v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [srov. nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69)]. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí soudu, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování zakazuje.

31. Ústavní soud však zároveň opakovaně zdůraznil, že hodnocení samotného obsahu důkazů je ve výlučné kompetenci obecných soudů, které důkazy provedly. Ústavnímu soudu v zásadě nenáleží pravomoc ověřovat správnost skutkových zjištění a fakticky tak nahrazovat soud nalézací [srov. již nález ve věci sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Uvedený závěr vyplývá mimo jiné i ze zásad bezprostřednosti a ústnosti, uplatňujících se v trestním řízení před soudem (srov. § 2 odst. 11 a 12 trestního řádu). Z hlediska ústavněprávního přezkumu je významné, zda důkazy, o něž se napadené rozhodnutí opírá, tvoří logicky uzavřený celek

a zda odůvodnění napadeného rozhodnutí nenese znaky zřejmé libovůle. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přistupuje ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a logicky a přesvědčivě odůvodněn [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267) a sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241)]. Obdobně Ústavní soud zasahuje v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257) a sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 ze dne 14. 1. 2004 (U 1/32 SbNU 451)].

32. Ústavní soud ve své judikatuře specifikoval, že „extrémní nesoulad" je dán zejména tehdy, pokud skutková zjištění obecných soudů nemají žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy nebo pokud z těchto důkazů při žádném z logicky přijatelných způsobů hodnocení nevyplývají, případně pokud hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela absentuje [usnesení sp. zn. III. ÚS 359/05 ze dne 23. 9. 2005 (U 22/38 SbNU 579)]. Z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů (skutková zjištění jsou výsledkem provedení důkazů a jejich hodnocení) a právními závěry na nich vybudovanými. Příkladem svévolné aplikace jednoduchého práva je existence rozporu mezi skutkovými zjištěními a právem, které na ně bylo zcela nepatřičně aplikováno. Jedná se přitom i o situaci, kdy soudy nesprávně nebo nedostatečně zjistí skutkový stav a z takto pochybného stavu pak vyvozují právní závěry [nález sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95)].

33. Po posouzení odůvodnění napadených rozhodnutí a spisového materiálu v projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že zjištění a právní závěry obecných soudů naprosto nemohou obstát. Jelikož Ústavní soud respektuje výše artikulovanou zásadu, dle které nemůže nahrazovat činnost obecných soudů v trestním řízení tím, že by sám prováděl dokazování a zjišťoval tak skutkový stav, při posuzování věcí bude přihlížet pouze ke skutkovým zjištěním, k nimž dospěly obecné soudy, pokud respektovaly mantinely, jež jim pro tuto činnost vymezuje trestní řád a zásady spravedlivého procesu.

34. Na základě skutkových zjištění z hlavního líčení lze konstatovat, že stěžovatel je bezpochyby osobou, která dne 10. 12. 2013 v době kolem 06.00 hodin poškozenému příslušníkovi URNA během policejního zásahu při výkonu domovní prohlídky způsobila poranění výstřelem ze své legálně držené pistole v prostoru vstupní haly svého rodinného domu přes neprůhledné vstupní dveře směrem ven v době, kdy věděla, že se přede dveřmi

nacházejí nějaké osoby. Střela pouze náhodou zasáhla rám dveří, a tím byla zbrzděna. Pokud by k tomuto zbrzdění nedošlo, střela by mnohem větší intenzitou zasáhla poškozeného, mohla by zasáhnout i důležité orgány a přivodit život ohrožující úrazový krvácivý šok. K výstřelu ze zbraně se stěžovatel doznal a uvedený popis skutku vyplývá též z dalších důkazů, zejména znaleckých posudků z oboru kriminalistika, odvětví balistika a odvětví genetika a biologie a z oboru zdravotnictví, odvětví soudní lékařství.

35. Zjištěné jednání stěžovatele dle názoru soudu prvního stupně naplnilo jak po stránce objektivní, tak i po stránce subjektivní skutkovou podstatu zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 1 trestního zákoníku ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku spáchaného ve formě nepřímého úmyslu dle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku.

36. Stěžovatel stran subjektivní stránky popsaného činu namítal, že výstřelem do uzavřených dveří bránil domnělému útoku skupiny v dané chvíli neidentifikovatelných pachatelů na svou osobu, jakož i na svou manželku a tři nezletilé dcery, jež se v dané chvíli nacházely v domě, a vystřelil v okamžiku, kdy tento útok trval. Podle stěžovatele bylo tudíž namístě posoudit jeho jednání podle zásad o skutkovém omylu pozitivním o okolnosti vylučující protiprávnost ve smyslu § 18 odst. 4 trestního zákoníku a čin hodnotit přinejhorším jako ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 odst. 1 trestního zákoníku.

37. Pro právní kvalifikaci stěžovatelova jednání tak bylo klíčové určit, zda toto jednání naplňovalo podmínky tzv. putativní nutné obrany, jak se hájil stěžovatel; tedy zda v okamžiku svého jednání se stěžovatel mohl důvodně, byť mylně, domnívat, že jsou splněny podmínky nutné obrany podle § 29 trestního zákoníku. Sporným přitom bylo zejména to, zda stěžovatel věděl, resp. vědět mohl a měl, že osoby, jež stály za dveřmi, byly policisté, tedy úřední osoby při výkonu své pravomoci.

38. Jak vyplývá z české trestněprávní nauky (srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, str. 398–420), nutnou obranou podle § 29 trestního zákoníku se rozumí čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, přičemž nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Čin bránící se osoby při dodržení podmínek a mezí nutné obrany není trestným činem. Podstatou nutné obrany je odvracení nebezpečí, které vzniká útokem směřujícím proti zájmu chráněnému trestním zákoníkem, a to činem, který by jinak byl trestným činem namířeným proti útočníkovi. Protože však obránce odvracející útok chrání tytéž zájmy, které chrání sám trestní zákoník, nejedná proti účelu trestního zákoníku, ale naopak ve shodě s ním. Může tak dojít ke střetu zájmů na ochraně různých společenských vztahů, a to zájmu, který byl napaden útokem (např. zdraví poškozeného obránce), na straně

jedné a na druhé straně zájmu útočníka (např. zdraví nebo život útočníka), který je při nutné obraně obětován, aby tak byl odvrácen útok. Obecně lze tedy konstatovat, že nutná obrana je uplatněním práva proti bezpráví, přičemž svépomoc nahrazuje nedostatek ochrany zájmů chráněných trestním zákoníkem ze strany veřejné moci (nahrazuje vlastně zásah orgánů veřejné moci).

39. Podmínkou nutné obrany je, aby útok bezprostředně hrozil nebo trval. Podle okolností případu musí tedy být jasné, že útok musí bez prodlení a určitě následovat za hrozbou, přitom však nemusí být neočekávaný. Hrozba nemusí být vyslovena, postačí, když z okolností případu vyplývá (např. útočník sahá po zbrani). Útok ovšem nesmí být ukončen ani přerušen. Pokud útok tvoří skutkovou podstatu trestného činu, může hrozit již ve stadiu přípravy (§ 20 trestního zákoníku), nebo dokonce při projevu úmyslu spáchat trestný čin (např. u osoby známé svou agresivitou), za podmínky, že hrozí bezprostředně. Zpravidla však bude počátek nutné obrany spadat vjedno s okamžikem, kdy útok přejde do stadia pokusu (§ 21 trestního zákoníku), kdy jde již vždy o bezprostřední hrozbu útoku. Časový rozdíl mezi počátkem nutné obrany a očekávaným prvním úderem útočníka bývá velmi krátký a závisí na povaze útoku.

40. Pakliže odvracený útok není skutečný, ale domnělý, jedná se o tzv. putativní nutnou obranu, která se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu (viz § 18 odst. 4 trestního zákoníku). Domníval-li se tedy pachatel mylně, že zde útok je, nepřičítá se mu trestný čin úmyslný, ale zjišťuje se, není-li v tom, že pachatel správně nerozpoznal situaci, nedbalost. Tak tomu bude v případě, jestliže pachatel sice nevěděl, že ve skutečnosti o útok nejde, avšak podle svých osobních poměrů a okolností měl a mohl rozpoznat, že jde jen o útok zdánlivý. Při posuzování, zda určité jednání splňuje podmínky putativní nutné obrany, je přitom třeba vycházet z představy toho, kdo k obraně přikračuje (srov. Solnař, J., Fenyk, J., Císařová, D. Systém českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Praha : Novatrix, 2009, str. 126). Neboli, závěr o naplnění či nenaplnění podmínek putativní nutné obrany musí odpovídat především tomu, jak se daná konkrétní situace, s ohledem na všechny své okolnosti, jevila právě obránci, nikoliv útočníkovi či třetímu nezúčastněnému pozorovateli, nezatíženému subjektivním vnímáním útoku ze strany obránce. Nerespektování tohoto pravidla může vést k odsouzení obránce v rozporu s čl. 39 Listiny, zakotvujícím zásadu *nullum crimen sine lege*, či čl. 40 odst. 2 Listiny, tj. presumpcí neviny.

41. Jestliže nejsou splněny všechny podmínky nutné obrany, ale jen některé, jedná se o vybočení z mezí nutné obrany neboli exces. Teorie i praxe rozlišují exces intenzivní a exces extenzivní. U excesu intenzivního jde o exces co do míry obranného zákroku, neboť obrana nebyla zcela zjevně přiměřená způsobu útoku, přičemž tu může jít o nepoměr v intenzitě nebo

ve způsobené škodě (zde pouze v případě mimořádného nepoměru). U excesu extenzivního jde o exces co do doby zákroku, neboť obrana nebyla provedena v době, kdy útok přímo hrozil nebo trval, přičemž se může jednat zejména o obranu předčasnou nebo o obranu provedenou v době, kdy již útok skončil. Při hodnocení předčasnosti nutné obrany je nicméně třeba mít na paměti, že případné prodlení v obraně ji může učinit neúčinnou (srov. též Solnař, J., Fenyk, J., Císařová, D. Systém českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Praha : Novatrix, 2009, str. 126).

42. Pokud v určitém případě nejsou zcela splněny podmínky nutné obrany, je třeba čin posuzovat podle obecných zásad, a to zejména též z hlediska jeho subjektivních znaků. V tomto ohledu může jít o čin z nedbalosti (např. obránce nepředpokládal, že pachatele – útočníka drobné krádeže – zabije nebo si neuvědomil, že útok již skončil, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl), nebo o čin úmyslný (např. obránce úmyslně pokračuje ve fyzickém ubližování útočníkovi ze msty i v době, když již útok skončil).

43. V nyní posuzovaném případě obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatelovo jednání nelze posoudit jako putativní nutnou obranu. Soud prvního stupně přitom na základě provedeného dokazování při respektování zásady *in dubio pro reo* a ve shodě se stanoviskem obhajoby i obžaloby dospěl ke skutkovému zjištění, že stěžovatel při svém jednání – v situaci, kdy byl v brzkých ranních hodinách náhle probuzen sérií silných úderů do vstupních domovních dveří – byl v domnění, že se do jeho domu snaží vniknout zloději, a nevěděl, že se jedná o příslušníky policie, a tedy že střelnou zbraní útočí na úřední osobu při výkonu její pravomoci. Nicméně podle nalézacího soudu nebyla v daném případě splněna podmínka přiměřenosti obrany, tj. došlo k intenzivnímu excesu z nutné obrany. Způsob použití zbraně podle něj nebyl adekvátní situaci, ale byl „zjevně nepřiměřený“, neboť nebyl ohrožen život nebo zdraví stěžovatele ani jeho rodiny, ale pouze majetek, jelikož stěžovatel útočníky považoval za zloděje.

44. S tímto závěrem nalézacího soudu o intenzivním excesu z nutné obrany v daném případě se podle Ústavního soudu nelze ztotožnit. Ústavní soud naopak v tomto ohledu přisvědčuje odvolacímu soudu, který tento závěr rovněž hodnotil jako zjevně nesprávný. Podle něj naopak stěžovatel mohl mít důvodnou obavu z násilného jednání osob, které se do domu snažily dostat. Stěžovatel totiž při svém jednání věděl o jiných vloupáních, k nimž došlo v poslední době v okolí jeho domu a která byla provedena bez použití násilí, ale v nepřítomnosti obyvatelů dotčených domů. Navíc před domem stěžovatele se v době násilného vniknutí do domu nacházel též automobil, pročež by případní útočníci museli vědět, že stěžovatelova rodina je v daném okamžiku uvnitř domu. Pokud by prováděli vloupání ve skupině tak, že by do domu vnikali hlučným a násilným způsobem, svědčilo by to

o tom, že jim nezáleželo na tom, zda osoby v domě vzbudí, a pokud by nedošlo k dobrovolnému vydání majetku, museli by být nutně připraveni použít násilí proti osobám v domě. Byť tedy stěžovatel označoval osoby, o nichž se domníval, že se mu dobíjejí do domu, za zloděje, zřejmě měl na mysli lupiče, tedy pachatele násilné trestné činnosti. Odvolací soud tak odmítl závěr soudu prvního stupně o zjevné nepřiměřenosti obrany stěžovatele vyplývající z toho, že tento mohl očekávat pouze útok na majetek.

45. Ústavní soud v této souvislosti dále upozorňuje, že dle doslovného znění zákona jde o intenzivní exces až ve chvíli, když je obrana „zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku" (§ 29 odst. 2 trestního zákoníku), zatímco nalézací soud stěžovatelovu obranu vyhodnotil jako „zjevně nepřiměřenou". Splnění podmínky přiměřenosti (tedy konkrétně nikoliv zcela zjevné nepřiměřenosti) stěžovatelovy obrany je mimoto podle Ústavního soudu patrné i ze skutečnosti, – kterou oba obecné soudy zcela pominuly – že domnělí pachatelé by se již při útoku na dveře stěžovatelova domu ve zjevné snaze prorazit je, a zabezpečit si tak vstup do domu dopustili trestného činu porušování domovní svobody dle § 178 trestního zákoníku ve všech odstavcích minimálně ve stadiu pokusu, tedy útoku na jednu z nejdůležitějších svobod chráněných ústavním řádem České republiky, o oprávněnosti jejíž aktivní obrany nemůže být žádných pochyb.

46. Odvolací soud, nehledě na výše uvedenou výhradu, se ovšem obecně ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně o nenaplnění podmínek putativní nutné obrany ve stěžovatelově případě. Podle odvolacího soudu totiž stěžovatelova obrana byla zjevně nepřiměřená proto, že v době výstřelu byla předčasná. K výstřelu došlo v době, kdy dle soudu přítomnost zlodějů či lupičů byla pouze jednou z několika možností, jelikož stěžovatel před dveře neviděl, a nemohl si tak být dostatečně jistý, že jde o kriminální živly. Podle odvolacího soudu by podmínky pro nutnou obranu mohly nastat až po vyražení dveří, to by se ovšem stěžovatel již nemohl hájit tím, že si myslel, že jde o zloděje, neboť v té době by bylo nepochybné, že jde o policisty. Odvolací soud tak stěžovatelovo jednání posoudil jako extenzivní exces z mezí domnělé obrany.

47. S tímto závěrem odvolacího soudu Ústavní soud nemůže souhlasit [i pomine-li zjevnou výkladovou a aplikační vadu spočívající v záměně, resp. smíšení, excesu intenzivního, jenž se vztahuje k přiměřenosti obrany (§ 29 odst. 2 trestního zákoníku), a excesu extenzivního, jenž naopak souvisí s podmínkou včasnosti obrany (§ 29 odst. 1 trestního zákoníku)]. V prvé řadě Ústavní soud zdůrazňuje, že toto posouzení stěžovatelovy obrany jako předčasné je v extrémním rozporu se zjištěným průběhem skutkového děje, jak jej v souladu se zásadou in dubio pro reo ustanovil soud prvního stupně a kterým byl odvolací soud, pakliže sám nezopakoval či neprovedl další dokazování ve veřejném zasedání, vázán (§ 263 odst. 7

trestního řádu). S ohledem na skutková zjištění nalézacího soudu je třeba připustit obhajobu, že stěžovatel se ve svých subjektivních představách domníval, že do domu vniká skupina kriminálníků, nikoliv policisté, a že tito budou po překonání dveří pokračovat v již zahájené trestné činnosti uvnitř domu, a to – zcela logicky vzhledem k charakteru útoku proti dveřím – trestné činnosti nejen proti majetku, ale taktéž proti domovní svobodě a eventuálně i životu, zdraví a osobní svobodě stěžovatele a členů jeho nejbližší rodiny, tedy manželky a tří nezletilých dětí. Odvolací soud ovšem toto zjištění nerespektoval, a to zřejmě s ohledem na vlastní představy o skutkovém stavu, k nimž ale dospěl při přezkumu ultra vires (viz dále bod 50 a následující), na základě izolovaného hodnocení jednoho důkazu, který však ani procesně neprovedl (policejního videozáznamu zásahu), a tudíž jej nemohl uplatnit při vlastní rekonstrukci skutkového děje; tyto své představy tak odvolací soud patrně „alespoň" projektoval do konstrukce, dle které byla obrana stěžovatele předčasná.

48. Zadruhé nelze přisvědčit ani úvaze odvolacího soudu, že stěžovatel snad měl správně počkat až na moment vyvalení dveří a vniknutí osob do domu (a pak se případně bránit). Tato úvaha neodpovídá ani samotnému znění § 29 odst. 1 trestního zákoníku, ani konstantní judikatuře českých a československých vyšších soudů, ani trestněprávní doktríně k nutné obraně jako okolnosti vylučující protiprávnost. Jak již bylo uvedeno výše, při posuzování případného extenzivního excesu je třeba zohledňovat i to, že prodlení v obraně ji může učinit neúčinnou (viz bod 41 výše). Ústavní soud tak konstatuje, že pokud zjištěné okolnosti posuzovaného případu spočívají v tom, že stěžovatel jedenkrát vystřelil do prostoru dveří v době, kdy tyto dveře mimořádně intenzivním způsobem vyráželo několik osob, o kterých se domníval, že jde o kriminální živly hodlající vniknout do domu, přičemž násilné vniknutí do domu bylo už jen otázkou pouhých několika vteřin, činil tak v momentě, kdy domnělý útok na zájmy chráněné trestním zákoníkem – konkrétně život a zdraví jeho, jeho manželky a tří nezletilých dcer, jejich domovní a osobní svobodu, jakož i jejich majetek – přinejmenším přímo hrozil. Posouzení jednání stěžovatele jako extenzivního vybočení z mezí nutné obrany je tedy v extrémním rozporu se zjištěným skutkovým stavem.

49. Zejména však Ústavní soud musí odvolacímu soudu vytknout jeho závěry týkající se právní kvalifikace stěžovatelova skutku.

50. Odvolací soud totiž shledal, že nalézací soud dospěl k nesprávné právní kvalifikaci posuzovaného jednání, které mělo být jednoznačně posouzeno jako pokus zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 21 odst. 1 k § 140 odst. 1 a odst. 3 písm. d) trestního zákoníku, tedy spáchaný na úřední osobě při výkonu její pravomoci. S ohledem na skutečnost, že státní zastupitelství napadlo odvoláním v neprospěch obviněného pouze výrok

o trestu, nikoliv výrok o vině, zvažoval odvolací soud aplikaci § 254 odst. 2 trestního řádu, podle něhož odvolací soud přezkoumá i správnost takového výroku, na který v odvolání napadený výrok navazuje, jestliže oprávněná osoba proti němu mohla podat odvolání, mají-li vytýkané vady svůj původ v jiném výroku než v tom, proti němuž bylo podáno odvolání. Postup podle tohoto ustanovení ovšem podle odvolacího soudu v posuzovaném případě možný nebyl, neboť státní zastupitelství ve svém odvolání plně souhlasilo se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně, použitou právní kvalifikací, a dokonce i s užitím § 58 odst. 1 trestního zákoníku o mimořádném snížení trestu pod spodní hranici trestní sazby a jen navrhovalo uložení o něco vyššího trestu stěžovateli, než učinil soud prvního stupně. Proto odvolací soud nemohl přistoupit ke změně výroku o vině a stěžovatelův skutek kvalifikovat jako závažnější, tj. do kvalifikace zahrnout uvedenou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

51. Uvedený procesněprávní závěr však odvolacímu soudu nebránil v odůvodnění jeho rozsudku obsáhle polemizovat se závěry nalézacího soudu a vysvětlit, proč měla být použita přísnější kvalifikace. Podle odvolacího soudu stěžovatel při svém jednání věděl či vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, že útočí na policistu. Odvolací soud shledal, že z provedených důkazů, a to především z videozáznamu zásahu pořízeného dokumentaristou zásahové jednotky URNA, jasně vyplynulo, že pozorovateli uvnitř domu, tj. stěžovateli, muselo být naprosto zřejmé, že zasahující osoby byly policisté. Policisté pronesli čtyři výzvy „Policie“ v bezprostřední vzdálenosti od domu a navíc si svítili světly na zbraních. Odvolací soud se neztotožnil ani s názorem krajské státní zástupkyně a soudu prvního stupně o tom, že stěžovatel nemusel vidět nápisy „Policie“ na kombinézách policistů, a poukázal na to, že stěžovatel trpěl dalekozrakostí (3,5 dioptrie), nikoli současně krátkozrakostí. Odvolací soud též dodal, že si dokáže představit další doplnění dokazování či vysvětlení některých již provedených důkazů, jež by s velkou pravděpodobností vyzněly v neprospěch stěžovatele, případně neutrálně, rozhodně nikoli ve prospěch stěžovatele. Namátkou odvolací soud navrhl zamyslet se nad tím, proč stěžovatel dle vlastní výpovědi křičel na osoby za dveřmi, že má zbraň a ať přestanou, čímž musel dle názoru odvolacího soudu v tom momentu předpokládat, že ho lidi vně domu slyší, když současně tvrdil, že neslyšel jejich daleko hlasitější a opakovaná prohlášení „Policie“. Podobně by bylo možno dovyslechnout stěžovatele a svědky ohledně „zásadních a neodstranitelných rozporů“ ve výpovědích celé rodiny stěžovatele stran toho, kdo koho vzbudil při zásahu atp. Vzhledem k nemožnosti aplikovat § 254 odst. 2 trestního řádu, a eventuálně tak měnit právní kvalifikaci skutku v neprospěch stěžovatele však odvolací soud shledal takové doplnění dokazování nadbytečným.

52. Ústavní soud hodnotí popsané počínání odvolacího soudu jako zcela nepřípustné. Pokud odvolací soud – správně – dospěl k závěru, že v daném případě nemůže aplikovat § 254 odst. 2 trestního řádu, pak jeho úvahy o tom, že si stěžovatel musel být jist, že do domu vnikají policisté, jsou pouhými hypotézami a spekulacemi, k nimž dospěl ultra vires a v rozporu se základními zásadami ústnosti a bezprostřednosti, jimiž se řídí proces dokazování v trestním řízení. Odvolací soud v nastalé procesní situaci nebyl oprávněn k tomu, aby sám přehodnocoval celkovou důkazní situaci a domýšlel si, jak by asi dopadlo provedení dalších důkazů. Je nepřípustné, aby se odvolací soud odchyloval od skutkových zjištění soudu prvního stupně, aniž by sám znovu provedl veškeré pro dané skutkové zjištění podstatné důkazy provedené již v hlavním líčení nebo provedl důkazy dosud neprovedené a takto získal rovnocenný podklad pro vlastní hodnotící úsudky (viz § 259 odst. 3 trestního řádu). Nemůže obstát poukaz na to, že sám shlédl videozáznam ze zásahu, jejž vyhodnotil jako jednoznačné, nepochybné, nejdůležitější a objektivní zachycení průběhu činu, a to zejména proto, že veškeré dostupné záznamy zachycovaly pouze jednání policistů při vstupu do domu z jejich zorného pole, nikoliv souběžné jednání stěžovatele uvnitř domu. Odvolací soud tedy v posuzovaném případě byl vázán skutkovým zjištěním nalézacího soudu, učiněným po zhodnocení provedených důkazů v souladu s principem in dubio pro reo a shodujícím se ostatně s názorem obhajoby i obžaloby, ohledně nevědomosti stěžovatele o tom, že do domu vnikají policisté, a nebyl oprávněn jej nijak zpochybňovat ani následně své vlastní představy o průběhu skutkového děje projektovat do svého hodnocení včasnosti, resp. předčasnosti stěžovatelovy obrany (viz bod 47 výše).

53. Ústavní soud na tomto místě shrnuje, v souladu se svou ustálenou judikaturou, že je v rozporu s právem na spravedlivý proces, pokud odvolací – či i dovolací – soud nad rámec svého zákonného oprávnění, jakož i procesních pravidel pro dokazování spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Pokud je takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí neviny.

54. Ústavní soud konstatuje, že popsané zásadní pochybení odvolacího soudu nenapravil ani Nejvyšší soud v dovolacím řízení – ba právě naopak se sám dopustil téhož pochybení a to přestože je dovolací řízení v českém trestním právu koncipováno jako mimořádný opravný prostředek určený kromě jiného právě pro nápravu vad spočívajících v nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotněprávním posouzení [viz § 265b odst. 1 písm. g), resp. též písm. l) trestního řádu].

Dovolací soud sice správně identifikoval předmět dovolacího přezkumu jako otázku možnosti právního posouzení jednání stěžovatele jako putativní nutné obrany, nicméně dále zcela nepochopitelně postupoval ve zjevném rozporu se zásadami dovolacího řízení, jak je artikuloval v úvodních standardizovaných pasážích odůvodnění svého odmítavého usnesení. Ani dovolací soud se nesmí odchýlit od skutkových zjištění nalézacího či odvolacího soudu a hodnotit důkazy, aniž by je sám provedl. Dle § 265b odst. 1 trestního řádu je dovolání mimořádným opravným prostředkem určeným k nápravě výslovně uvedených procesních a hmotněprávních vad, nikoli k revizi skutkových zjištění učiněných soudy prvního a druhého stupně ani k přezkoumávání jimi provedeného dokazování.

55. Dovolací soud dospěl k závěru, že dovolací námitky stěžovatele již byly uplatněny v řízení před soudem prvního stupně a soudem odvolacím, které jim věnovaly náležitý prostor. Jak je však zjevné ze samotných úvah dovolacího soudu k posuzované věci, dovolací soud v odůvodnění rozhodnutí, aniž by procesně správně provedl důkazy, sám přistoupil k vlastním úsudkům ohledně toho, jak měl ve skutečnosti skutkový děj probíhat.

56. Konkrétně dovolací soud po („neprocesním") seznámení se s důkazy, především videozáznamy ze zásahu URNA a z vyšetřovacího pokusu, sám spekulativně ustanovil podmínky viditelnosti uvnitř i vně domu, jež měly být v rozporu s tvrzením stěžovatele, a zejména vyslovil vlastní skutková zjištění, že stěžovatel mohl slyšet výzvy policie, a to jak v místě, kde spal, tak těsně před výstřelem, a že přítomnost policistů musel vnímat dříve, než došlo k útoku beranidlem na dveře. K tomuto závěru dovolací soud dospěl po úvaze, že veškerá činnost stěžovatele, kterou podle svého tvrzení od probuzení až do výstřelu, což trvalo 11 vteřin, provedl (musel se zorientovat, vstát, přejít z obývacího pokoje, kde spal, do kuchyně, vyhlédnout oknem ven, kde spatřil několik osob v kuklách, z kuchyňské linky vzít pistoli, přesunout se naproti dveřím, učinit slovní varování a poté vystřelit), včetně skutečnosti, že ještě dříve na bouchání reagovala jeho žena výkřikem „zloději", by odpovídala nadstandardní reakci osoby vycvičené k chování v extrémní situaci, nikoli jedinci, který se překvapeně probouzí. Tomuto skutkovému zjištění by pak podle dovolacího soudu odpovídala přísnější kvalifikace skutku jako zvlášť závažného zločinu vraždy dle § 140 odst. 1 a odst. 3 písm. d) trestního zákoníku ve stadiu pokusu, již však dovolací soud nemohl změnit, jelikož dovolání nebylo podáno v neprospěch obviněného.

57. Dovolací soud se tedy neztotožnil s názorem, že jednání stěžovatele přestavovalo tzv. putativní obranu. V této souvislosti dále uvedl, že při posuzování, zda osoba jedná v putativní nutné obraně, je nezbytné zabývat se otázkou, zda byl dán nesoulad mezi představou obviněného a realitou, resp. zda a jakým způsobem mohl být takový nesoulad – se zřetelem

na duševní rozpoložení obviněného – navozen. Jedná se tedy o zjištění, zda obviněný mohl subjektivně nabýt mylného přesvědčení, že okolnosti, za kterých koná, odpovídají nutné obraně. Soud přitom musí posoudit jak vnější podněty, tak interní pochody obviněného. Nelze tedy výhradně spoléhat toliko na tvrzení obviněného, jelikož v opačném případě by se orgány činné v trestním řízení vystavovaly nebezpečí paušalizace (jakýkoliv útok proti legálnímu policejnímu zásahu by musel být hodnocen jako putativní obrana při tvrzení, že osoba, která tak jednala, měla obavu o svůj život a neslyšela výzvy policie). V posuzovaném případě pak měl dovolací soud za to, že výzvy policie byly použity v dostatečně rozpoznatelné míře a ani s ohledem na předchozí tvrzené zkušenosti stěžovatele nic nenasvědčovalo tomu, že se jedná o vloupání do domu. Mimoto mohl stěžovatel podle dovolacího soudu i z jiných okolností (kupř. vzhledem k domovní prohlídce provedené v minulosti v jeho jiném bytě v P. z důvodu, že v něm přebýval jeho synovec) nabýt podezření, že je určitou zájmovou osobou pro policejní orgán. V dané situaci proto bylo namístě, aby se stěžovatel nejprve přesvědčil, kdo a za jakým účelem vstupuje do jeho obydlí. Pokud přitom stěžovatel podle svého tvrzení před výstřelem varoval, že má legálně drženou zbraň a použije ji, potom bylo podle dovolacího soudu logické, aby stěžovatel ještě výzvu zopakoval, posečkal, až dojde k vniknutí útočníka do domu, popřípadě použil varovný výstřel. To však stěžovatel neučinil, a Nejvyšší soud jeho jednání posoudil jako porušující zákonem chráněný zájem na ochraně života jiné osoby (zasahujícího policisty) a zaviněné úmyslně, bez splnění patřičných podmínek, jež by mohly vést k vyvinění pachatele, resp. k posouzení jeho jednání v intencích skutkového omylu pozitivního.

58. Z uvedeného vyplývá, jak bylo konstatováno již shora, že Nejvyšší soud se dopustil stejné chyby jako soud odvolací. Nejvyšší soud totiž dovodil vlastní skutková zjištění, která jsou v příkrém rozporu se závěry nalézacího soudu, jež ovšem Nejvyšší soud podle zákona nebyl oprávněn revidovat, a při právním posouzení vycházel právě z této své vlastní představy o průběhu skutkového děje, především pak z toho, že nelze uvěřit tvrzením stěžovatele, že o policistech nevěděl. Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že je třeba odmítnout naznačený názor, že si stěžovatel v době výstřelu nebyl vědom, kdo a za jakým účelem do domu vniká, neboť soudem prvního stupně bylo zjištěno, že za situace, kdy se do domu násilím proti dveřím s velkým hlukem dobývala skupina osob, šlo ve stěžovatelových představách o zloděje, tedy pachatele trestné činnosti, proti kterým je nutná obrana přípustná.

59. Lze shrnout, že Nejvyšší soud a stejně tak před ním odvolací soud porušily stěžovatelovo základní právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 Listiny i presumpci neviny zaručenou čl. 40 odst. 2 Listiny, neboť spekulativně změnily skutková zjištění nalézacího soudu, a to v neprospěch

stěžovatele, aniž by samy zákonným způsobem provedly jakékoliv dokazování. Porušení stěžovatelových základních práv se obecné soudy dopustily i tím, že v rozporu se zákonem posoudily stěžovatelovo jednání jako trestný čin vraždy, ačkoli na půdorysu stěžejních skutkových zjištění nalézacího soudu jednoznačně naplňovalo znaky putativní nutné obrany (viz i odůvodnění nálezu níže).

B. Presumpce neviny při hmotněprávním posouzení

60. Byť již uvedený závěr o extrémním nesouladu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními soudů plně postačuje k vyhovění ústavní stížnosti, Ústavní soud považuje za nezbytné zhodnotit i další závažná pochybení obecných soudů při hodnocení důkazů a vyvozování právních závěrů. S ohledem na okolnosti posuzovaného případu Ústavní soud pokládá za obzvláště významné zdůraznit, že ústavní stížnosti nebylo vyhověno pouze pro procesní pochybení obecných soudů, ale že postup orgánů činných v trestním řízení byl vůči stěžovateli ve vícero ohledech materiálně nespravedlivý a porušující jeho základní práva a svobody.

61. Předně se lze vrátit k úvahám obecných soudů ohledně samotného policejního zásahu v součinnosti s útvarem URNA. Obecné soudy několikrát uvedly, že se necítí být povolány k posouzení otázky, zda bylo rozhodnutí příslušného orgánu nasadit pro výkon domovní prohlídky zásahovou jednotku URNA správné a adekvátní situaci a zda policisté při výkonu zásahu postupovali v souladu se zákonem, a to zejména z důvodu, že domovní prohlídka byla prováděna v rámci jiné trestní věci. Nicméně obecné soudy rovněž opakovaně zdůraznily, že dotčený zásah považují za zákonný a přiměřený. Zejména odvolací soud označil za zcela nepatřičnou argumentaci, že stěžovatel nebyl v době činu pro nic stíhán, nebyl podezřelý a nevěděl, že se u něj chystá domovní prohlídka, a to poněvadž podle odvolacího soudu bylo ve věci přece velmi dobře známo, proč policisté prováděli domovní prohlídku, a je znám i důvod, proč volili násilný způsob vstupu do domu. Odvolací soud též poukázal na to, že způsob vedení trestního řízení je v diskreci orgánů činných v trestním řízení. Za situace, kdy je nutno zabránit zničení věcí důležitých pro trestní řízení, je samozřejmé, že orgán činný v trestním řízení postupuje utajeně a záměrně tak, aby se osoby dotčené prohlídkou o ní dozvěděly až bezprostředně před jejím provedením.

62. Ústavní soud naopak považuje veškeré okolnosti provádění domovní prohlídky u stěžovatele za zásadní nejen pro hodnocení otázky, zdali se stěžovatel dopustil putativní nutné obrany anebo jde pouze o účelově uplatněnou obhajobu, ale taktéž pro celkové posouzení, zda byly v jeho případě ze strany orgánů činných v trestním řízení respektovány, zachovány a chráněny jeho základní lidská práva a svobody.

63. Lze shrnout, že předmětná domovní prohlídka byla nařízena dne 6. 12. 2013 Obvodním soudem pro Prahu 9 usnesením sp. zn. 20 Nt 160/2013 ve věci podezření z přečinů nepřímého úplatkářství dle § 333 odst. 1 trestního zákoníku a § 333 odst. 2 trestního zákoníku vedené u Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 9 pod sp. zn. 2 ZN 2134/2013, kde podezřelým byl P. Ch. Citovaným příkazem byla nařízena domovní prohlídka čtyř domů, v nichž bydlely čtyři další osoby označené příkazem jako podezřelé, a to včetně stěžovatele. K šetření stěžovatele vypracovala Policie České republiky stejného dne úřední záznam, ve kterém byl tento označen pracovníkem Národní protidrogové centrály za nebezpečného pachatele a pro případ realizace úkonů trestního řízení byl doporučen postup v součinnosti se zásahovou jednotkou. V úředním záznamu bylo uvedeno, že stěžovatel má být osobou zapojenou do distribuce drog na území České republiky a má dvě legálně držené pistole, přičemž byl dán předpoklad, že má taktéž další nelegální střelné zbraně. Na základě těchto informací byl požádán o součinnost útvar URNA.

64. Ústavní soud vzal v úvahu operativní poznatek, že stěžovatel byl v minulosti prověřován v souvislosti s možným zapojením do drogové scény v České republice. Nicméně musel s tímto poznatkem dále nakládat pouze jako s operativní informací, jejíž pravdivost dosud nebyla podepřena ani tím, že by stěžovatel figuroval jako obviněný, ba i jen jako podezřelý ze spáchání nějakého drogového deliktu. Ze soudních spisů v posuzovaném případě nikterak nevyplývá, že by v době výkonu domovní prohlídky či kdykoli poté proti stěžovateli bylo vedeno trestní stíhání, stěžovatel nebyl ani osobou uprchlou z výkonu trestu odnětí svobody či osobou jinak se skrývající před orgány činnými v trestním řízení, ani na něj nebyl vydán zatýkací rozkaz. Stěžovatel je držitelem průkazu o povolení k trvalému pobytu na území České republiky s pobytem od 17. 5. 2007 do 5. 11. 2020 za účelem sloučení s občanem České republiky. V době posuzování trestní věci stěžovatel dle zprávy Úřadu městské části Praha 8 neměl záznam v rejstříku přestupků u občansko-správního odboru a dle pořízeného opisu z evidence Rejstříku trestů fyzických osob neměl záznam ani v evidenci Rejstříku trestů. Stěžovatel byl v okamžiku zásahu taktéž legálním držitelem dvou střelných zbraní.

65. Jak bylo zmíněno shora, rozhodnutí o násilném vstupu do domu, ve kterém měla proběhnout prohlídka a který obýval stěžovatel s rodinou, bylo uskutečněno na základě toho, že stěžovatel byl legálním držitelem dvou zbraní a taktéž figuroval mezi tzv. kriminálně závadovými osobami, jelikož byl již několikrát rozpracován v souvislosti s pašováním drog do České republiky. Samotná skutečnost legálního držení zbraní přitom dle Ústavního soudu nemůže být důvodem pro tak razantní zásah do lidských práv a svobod, jakým je provedení razie speciálním útvarem URNA.

Lze okrajově zmínit, že již pro to, aby se osoba stala držitelem zbrojního průkazu, musí být podrobena posouzení zákonných podmínek včetně podmínky bezúhonnosti a spolehlivosti ze strany Policie České republiky. Ke skutečnosti legálního držení zbraní tedy musí přistoupit i další závažné skutečnosti. Pokud se jedná o operativní poznatky policie stran možného zapojení stěžovatele do drogové činnosti, lze si zcela jasně představit nasazení zásahové jednotky v rámci prověřování nebo stíhání stěžovatele pro drogovou nebo jinou násilnou trestnou činnost – nikoli však při domovní prohlídce za účelem zajištění důkazů ve věci podezření z nepřímého úplatkářství.

66. Pro celkové posouzení věci je nicméně mnohem důležitější skutečnost, že dle zjištění soudu prvního stupně stěžovatel nebyl v trestní věci přečinu nepřímého úplatkářství jiné osoby, v rámci které byla domovní prohlídka prováděna, obviněn, a nebyl dokonce ani v postavení podezřelého. Nutno také dodat, že po provedení domovní prohlídky nebyly ve stěžovatelově obydlí nalezeny žádné věci důležité pro předmětné trestní řízení ani žádné nelegální zbraně či drogy. Už sama tato skutečnost zpochybňuje případný motiv nepodvolení se stěžovatele policejnímu zásahu. Z důkazů provedených před soudem prvního stupně vyplynulo, že Obvodní soud pro Prahu 9 při nařízení domovní prohlídky nesprávně označil stěžovatele jako podezřelého a zasahující policisté nadto dostali informaci, že účelem zásahu je zadržení podezřelého, jenž má být nebezpečným pachatelem. S tímto vědomím pochopitelně realizovali zásah razantním způsobem. Právě z těchto důvodů nařízení zásahu orgánem státní moci i způsob jeho provedení zcela postrádají měřítko proporcionality. Jiná alternativa zvoleného postupu mohla spočívat kupříkladu v tom, že při pečlivém posouzení všech okolností nařízené prohlídky a postavení stěžovatele by tento byl bezpečně zajištěn před domem nebo v jeho blízkém okolí, následně by byl vyrozuměn o domovní prohlídce a ta by byla bezprostředně realizována tak, aby nedošlo k ohrožení na zdraví žádné přítomné osoby ani k zničení potenciálních důkazů – záznamů o komunikaci mezi podezřelými (třetími osobami), písemných důkazů, elektronických nosičů, zlata a peněz pocházejících z trestné činnosti. Místo toho však policie ze všech možností zvolila variantu frontálního útoku na dům, v němž se kromě stěžovatele vyskytovala i jeho manželka a tři nezletilé dcery.

67. Pokud jde o tvrzení odvolacího soudu, že oprávněnost zásahu v podstatě potvrdilo i následné jednání stěžovatele, je tato úvaha vadná. Jeví se naopak věrohodnou obhajoba stěžovatele, že jeho jednání nebylo reakcí na oprávněný zásah úředních osob, nýbrž pochopitelnou a omluvitelnou reakcí na zcela nečekaný a překvapivý útok neznámých osob, o kterých se domníval, že jde o kriminální živly. Za těchto okolností je plně namístě závěr soudu prvního stupně, že stěžovatel si v nastalé situaci

skutečně nebyl vědom ani od něho nebylo možno spravedlivě požadovat, aby si byl vědom toho, že proti němu zasahují úřední osoby při výkonu své pravomoci.

68. Lze doplnit, že obecné soudy si ve svých úvahách též vnitřně odporují. Konstatují, že zásah proběhl v souladu s taktickým požadavkem rychlého a efektivního úderu s využitím prvku překvapení za účelem rychlé eliminace překážek, které by bránily úspěšnému dosažení cíle (viz str. 7 napadeného usnesení dovolacího soudu), ale zároveň na stěžovatele kladou zcela nesplnitelné požadavky na vyhodnocování různých skutečností ve stavu, ve kterém se v dané chvíli nacházel. Zásah speciálního útvaru URNA patří z pohledu osob, proti nimž je veden, nepochybně mezi nejstresovější zkušenosti, které člověk může zažít, a to i pro ty, kteří jsou zkušenými pachateli různých forem trestné činnosti anebo jinak trénovanými osobami.

69. Zásah URNA vůči stěžovateli byl prováděn s vysokou intenzitou, doprovázen hlučnými nárazy do dveří beranidlem a křikem. Pokud pak soud prvního stupně dospěl ke skutkovému zjištění, že stěžovatel nevěděl, že jde o policisty, a naopak se domníval, že jde o kriminální živly, je zcela nepochopitelné, proč měl podle soudu za daných okolností zcela racionálně vyhodnocovat, zda jde skutečně o násilníky, s tím, že u sousedů v minulosti docházelo k vloupáním pouze do prázdných domů. Ústavnímu soudu taktéž není zřejmé, jakou relevanci má dovolacím soudem zmíněná informace o tom, že před několika lety policie provedla domovní prohlídku v jiném bytě stěžovatele v P. kvůli přítomnosti jeho synovce – přičemž nejsou uvedeny žádné další informace o této prohlídce a jejím průběhu – pro vyhodnocení situace, kdy stěžovatel po náhlém probuzení zjistil, že se mu do domu dobývají neznámé osoby. Podobně se z jeho křiku proti dveřím, aby toho útočníci nechali, nedá usuzovat, že si v té době musel být jist, že ho na druhé straně uslyší, a proto, že i on musel slyšet prohlášení „Policie“ z druhé strany. Rovněž není možné bagatelizovat obhajobu stěžovatele, že si byl jist, že pokud útočníci budou pokračovat ve vyrážení dveří, hned po tom, co je vyrazí, násilím vniknou dovnitř, což ostatně potvrdil samotný průběh děje – byť se změnou ve vnímání identity doposud neidentifikovatelných osob užívajících násilí, čímž vyloučil možnost posouzení obrany jako předčasné.

70. Je taktéž nejasné, zda a kam měl v dané kritické situaci stěžovatel vystřelit varovný výstřel, jak to požadoval dovolací soud. Dovolací soud tento svůj požadavek nijak dále nevysvětlil, ačkoli mu bylo nepochybně známo, že požadavek varovného výstřelu před použitím zbraně proti osobě je typicky zákonným požadavkem pro užití zbraně příslušníky ozbrojených sborů, nikoliv občana, jenž chrání svou rodinu, sebe a své obydlí.

71. Konečně o stěžovatelově nevědomosti toho, že se do domu dobývají policisté, nikoliv kriminálníci, svědčí samotný průběh skutkového děje, jak jej ustanovily obecné soudy, resp. soud prvního stupně. V momentě, kdy policisté vnikli dovnitř a stěžovatel je ze zákrytu v místě, kde se točilo schodiště, spatřil a bez pochyb zjistil jejich příslušnost k Policii České republiky, okamžitě se jim podvolil, složil zbraň, na výzvu k nim přistoupil a lehl si na zem. Jak zaznělo v řízení před obecnými soudy, pokud by někdo věděl, že proti němu zasahuje speciální jednotka policie, a pro jakýkoliv důvod by se rozhodl odvracet zásah střelbou, lze očekávat, že by se choval zcela opačným způsobem, střílel kontinuálně, za ústupu, snažil se uniknout do vzdálenějšího místa v domě, popřípadě uniknout zadním vchodem apod. Dokazování před obecnými soudy prokázalo, že jen co se stěžovatel utvrdil, že do domu vnikli policisté, plně se podvolil jejich výzvám. V jeho domě se též nenalezl žádný důkaz o jeho spojení s jakoukoli trestnou činností.

72. Lze tak uzavřít, že nebylo prokázáno, že by stěžovatel věděl či mohl vědět o zájmu policie o svou osobu, ať už v souvislosti s trestnou činností svého vzdáleného příbuzného, či v souvislosti s nepřímým úplatkářstvím jiné osoby. Byl osobou legálně pobývající v naší zemi, legálně držící střelné zbraně a nebyl obviněn z žádného trestného činu. Člověk, který se subjektivně pociťuje jako nevinný a který netuší, že se o něj zajímá policie, si zjevně násilný útok na své domovní dveře nad ránem nemůže vykládat jinak než jako útok kriminálních živlů. Stěžovatel pak uvedený výklad jasně potvrdil i tím, že okamžitě, když zjistil, že se nejedná o kriminální živly, ale o policii, odložil zbraň a policistům se podvolil.

73. S úvahami o pohnutce stěžovatele k výstřelu do dveří souvisí i další závažná pochybení obecných soudů při hodnocení subjektivní stránky trestného činu vraždy. Rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení ústavních práv stěžovatele taktéž proto, že závěr o úmyslném zavinění stěžovatele vyslovený obecnými soudy je v extrémním nesouladu s dokázanými skutkovými okolnostmi. Tvrzení obecných soudů, že se podařilo prokázat zavinění nejméně ve formě nepřímého úmyslu podle § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, tj. že stěžovatel věděl, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného, a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn, nemá oporu v provedených důkazech. Obecným soudům se nepodařilo prokázat, že stěžovatel byl srozuměn s tím, že způsobí smrt poškozeného.

74. Je všeobecně známou skutečností, že prokazování subjektivní stránky trestného činu, zejména pak prokazování zavinění, je velmi složité. Zavinění je psychický vztah pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, a spočívá ve složce vědění a složce vůle. Zvláště nesnadné je prokazovat nepřímý úmysl, zejména jeho volní složku spočívající

ve srozumění pachatele s tím, že poruší nebo ohrozí chráněný zájem. Tento vnitřní vztah odehrávající se v psychice pachatele je navenek seznatelný pouze tím, že buď slovní informaci o něm poskytne sám pachatel, nejčastěji ve své výpovědi, nebo se projeví v chování pachatele [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 433/02 ze dne 1. 4. 2004 (N 49/33 SbNU 11)].

75. Judikatura obecných soudů uznává, že závěr o tom, že čin byl spáchán úmyslně, lze v případech, kdy v této otázce chybí doznání pachatele, činit jen nepřímo z okolností činu objektivní povahy. Tyto okolnosti je však třeba hodnotit všechny v jejich souvislosti. Nelze přikládat zásadní význam jen některé z nich (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 85/2001 ze dne 2. 5. 2001). Při zkoumání, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu napadeného zavraždit, nepostačí pouhé zjištění, že věděl, že svým jednáním může způsobit smrt, nýbrž je zapotřebí vycházet z okolností, za nichž k útoku pachatele došlo, jakým motivem byl veden, co útoku předcházelo, jak byl útok proveden, jakého nástroje bylo použito, zda pachatel záměrně útočil proti takové části těla, kde jsou orgány důležité pro život, které jsou snadno zasažitelné apod. Teprve v případě, že objasnění všech těchto okolností prokazuje úmysl pachatele spáchat vraždu, byť i úmysl nepřímý, je možno uznat jej vinným tímto trestným činem, případně jeho pokusem (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tz 122/68 ze dne 10. 12. 1968, č. 19/1969 Sb. rozh. tr.). Podpůrně lze poukázat i na rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle kterého k naplnění subjektivní stránky trestného činu ublížení na zdraví nestačí zjištění, že pachatel jedná úmyslně, nýbrž je třeba prokázat, že úmysl pachatele směroval ke způsobení následku v tomto ustanovení uvedeného. Zůstanou-li proto po vyčerpání všech důkazů pochybnosti o úmyslu přivodit následek, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného podle zásady in dubio pro reo (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Tz 22/67 ze dne 18. 1. 1968, č. 22/1968 Sb. rozh. tr.). V judikatorní praxi byl rovněž vysloven názor, že nepřímý úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o vražedném úmyslu lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo ze zjištěných okolností subjektivní povahy, např. z pohnutky činu. Zavinění je výslednicí (mimo jiné) i osobních vlastností pachatele, a lze proto také z nich na formu zavinění usuzovat. Tyto závěry nesmějí však, jak již bylo zdůrazněno, nabýt povahy jakýchsi presumpcí. Ústavní soud se s těmito názory vyslovenými v judikatuře obecných soudů ztotožňuje a konstatuje, že v posuzovaném případě nebyly Nejvyšším soudem respektovány.

76. V trestní věci stěžovatele neexistoval žádný přímý důkaz o jeho eventuálním úmyslu usmrtit poškozeného. Stěžovatel tvrdil od samého počátku trestního stíhání, že do dveří nevystřelil s úmyslem někoho usmrtit, ale pouze aby vystrašil či odehnal osoby dobývající se do jeho domu,

o kterých se domníval, že útočí na něj a na jeho rodinu. Dále uváděl, že záměrně mířil na druhou stranu od kliky než na tu, za kterou očekával, že v daném momentu útočníci stojí. Vystřelil pouze jedenkrát po marné výzvě, že pokud nepřestanou, použije zbraň. Výstřel myslel jako varovný, spoléhal na to, že dveře mohou být neprůstřelné. Z jeho tvrzené verbální výzvy, z jeho výpovědí v průběhu trestního řízení ani z žádného jiného přímého důkazu nelze vyvodit jeho výslovně vyjádřené srozumění s tím, že výstřelem do dveří způsobí smrt poškozeného. Ostatně v situaci excesu z putativní nutné obrany nelze vůbec vražedný úmysl konstruovat (což potvrzuje například i zahraniční judikatura, konkrétně judikatura německého Spolkového Nejvyššího soudu, srov. rozsudek z 2. 11. 2011 sp. zn. 2StR 375/11, dostupný na www.bundesgerichtshof.de).

77. Soud prvního stupně dovodil vědomí (konkrétně implicitní srozumění) stěžovatele o možném následku smrti z jeho celkové osobnostní vyspělosti, tj. z jeho intelektových schopností a životních zkušeností, jakož i z charakteru použité zbraně a způsobu provedení útoku. Stěžovatel v přípravném řízení i při hlavním líčení přiznal, že věděl, že střílí do dveří, za kterými jsou lidé. Jeho tvrzení, že si neuvědomil, že by mohl dveře prostřelit, nemyslel na to, případně že se domníval, že dveře jsou neprůstřelné, vyhodnotil soud s ohledem na jeho inteligenci a znalosti zbraní jako zjevně účelové. Stěžovatel si měl sám odporovat a sám se usvědčit, když řekl, že střílel cíleně do kazetové výplně dveří na druhé straně od místa kliky, za kterou očekával, že stojí lidé, jejichž černé siluety viděl přes skleněný světlík vedle kliky, a tyto lidi nechtěl zranit, a současně tvrdil, že nepřemýšlel, resp. si neuvědomil, že dveře může prostřelit. Stěžovatel dle soudu musel být minimálně srozuměn s tím, že střílí-li z pistole ráže 9 mm, tedy z nebezpečné střelné zbraně schopné způsobit vážné zranění, přes neprůhledné dveře, za nimiž se pohybují jiné osoby, střela může tyto osoby zasáhnout do míst na těle i do hlavy, a proto následek střelného poranění může být fatální (str. 32 rozsudku soudu prvního stupně).

78. Odvolací soud shodně konstatoval, že jelikož stěžovatel věděl o více osobách, musel předpokládat, že některou z nich zasáhne, protože mířil přesně do míst, kde přítomnost osob tušil (tedy na dveře), a do takové výšky, kdy reálně přicházel do úvahy zásah do břišní krajiny, což v případě střelného poranění může bezpečně vést i ke smrtelnému následku (str. 12 rozsudku odvolacího soudu).

79. Ústavní soud nepokládá závěr obecných soudů o zavinění stěžovatele za náležitě zdůvodněný. Z právě uvedených skutečností nelze spolehlivě vyvodit závěr o srozumění stěžovatele s tím, že svým jednáním může způsobit smrt poškozeného, poněvadž jejich interpretace připouští i jiné možné závěry stran cíle jeho jednání. Spolehlivý závěr o úmyslném zavinění usmrcení (ve stadiu pokusu), tj. existenci volní složky ve formě

srozumění se smrtí poškozeného, by bylo možno za dané skutkové konstelace učinit pouze za podmínky, že by se podařilo prokázat, že stěžovatel zbraní mířil cíleně na ty tělesné partie poškozeného, kde se nacházejí životně důležité orgány, jejichž zasažení vede ke smrti. Obecné soudy se ovšem s existencí takového cíleného zamíření vypořádaly jen poukazem na to, že stěžovatel mířil přesně do místa na dveřích, za kterým tušil přítomnost osob, a to do takové výšky, kdy reálně přicházel do úvahy zásah životně důležitých orgánů v oblasti břišní. Ze samotné skutečnosti, že zásah do břicha přicházel v úvahu, však ještě nelze dovodit srozumění s takovým zásahem, zejména pokud stěžovatel přes dveře ani nemohl vidět siluetu poškozeného a cíleně po něm střílet do míst, ve kterých se nacházejí životně důležité orgány.

80. Za daného skutkového stavu, jak byl zjištěn obecnými soudy (resp. nalézacím soudem), nelze nalézt spolehlivou oporu pro závěr, že stěžovatel úmyslně vystřelil na životně důležité tělesné partie poškozeného s cílem ho usmrtit, a to ani ve formě srozumění s následkem smrti. Z tohoto důvodu nezbývá než uzavřít, že právní závěr obecných soudů o tom, že se ze strany stěžovatele jednalo o naplnění subjektivní stránky trestného činu vraždy, je v extrémním rozporu se skutkovým zjištěním obecných soudů, čímž se vymyká z mezí ustanovení § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu a je současně i v rozporu se zásadou *in dubio pro reo*.

81. Konečně, byť to na posouzení věci nemá přímý dopad, musí Ústavní soud odmítnout nepatřičná opakovaná tvrzení obecných soudů, že tyto postupovaly vždy, kdy to bylo možné, plně ve prospěch stěžovatele. Takové prohlášení se jeví nepřesvědčivým v situaci, kdy byl stěžovatel za daných zjištěných skutkových okolností odsouzen pro zvlášť závažný zločin vraždy ve stadiu pokusu. Soud prvního stupně po vyloučení možnosti nutné obrany posuzoval, zdali u stěžovatele nepřicházela v úvahu právní kvalifikace činu jako pokusu zločinu zabití podle § 141 odst. 1 trestního zákoníku, jehož se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Přihlédl k zjištěním znaleckého zkoumání z oboru psychologie a konstatoval, že vzhledem k efektu náhlého probuzení, stresu a nečekanosti dané situace stěžovatel nepochybně jednal ve stavu, který lze označit za výrazné rozrušení. Užití privilegované kvalifikace úmyslného usmrcení však vyloučil na základě toho, že ne každé jednání ve stavu výrazného rozrušení lze považovat za takové rozrušení, které naplňuje specifický znak skutkové podstaty trestného činu zabití. Nalézací soud vycházel ze zjištění, že stěžovatel jednal za situace, kdy nebyl bezprostředně ohrožen jeho život nebo zdraví, resp. život nebo zdraví členů jeho rodiny, ale pouze jeho majetek. Stěžovatel tak údajně nemohl mít strach z bezprostředního ohrožení života či

zdraví svého či členů své rodiny, který by mohl vyvolat stav silného rozrušení; tento stav totiž dle ustálené judikatury může vyvolat pouze mimořádně intenzivní podnět, za nějž ovšem nelze považovat prostou krádež majetku, byť k ní v minulosti mohlo dojít již opakovaně, resp. v sousedních objektech, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se oněch předchozích krádeží dopouštěl (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 793/2010 ze dne 25. 8. 2010). Nalézací soud uzavřel, že stěžovatel si byl vědom možné majetkové újmy a chránil svůj majetek i za cenu ohrožení lidského života. Byť se tedy v rozhodném okamžiku nacházel ve stavu výrazného rozrušení, nebylo možné tento stav posoudit jako stav silného rozrušení ve smyslu § 141 odst. 1 trestního zákoníku, který by vedl k omezení jeho racionální volby použít zbraň proti do domu vnikajícím zlodějům (str. 28–30 rozsudku soudu prvního stupně).

82. Pokud pak jde o napadená rozhodnutí odvolacího a dovolacího soudu, Ústavní soud konstatuje, že závažnou a stěžovatele poškozující nedůkladnost těchto soudů zvýrazňuje skutečnost, že po tom, co byl v řízení o odvolání pozměněn skutkový stav v tom ohledu, že se stěžovatel musel domnívat, že dochází k útoku na život, zdraví a domovní svobodu jeho i členů jeho rodiny, odvolací soud zcela opominul posoudit případný dopad tohoto zjištění na úvahy ohledně kvalifikace činu jako pokusu zabití dle § 141 trestního řádu. O možném posouzení skutku jako trestného činu zabití se ani slovem nezmínil ani dovolací soud. Lze doplnit, že velice obdobné selhání, jakož i další vady popsané v odůvodnění tohoto nálezu již několikrát v minulosti vedly Ústavní soud ke zrušení rozhodnutí obecných soudů [srov. zejm. nález sp. zn. III. ÚS 3395/10 ze dne 18. 9. 2012 (N 158/66 SbNU 357)].

83. V souhrnu lze uvést, že před samotným zásahem vedeným proti domu, ve kterém spal stěžovatel a jeho rodina, i během tohoto zásahu činily různé orgány činné v trestním řízení různá rozhodnutí a navzájem si posouvaly různé, taktéž mylné, neověřené a nepřesné informace, příkazy a pokyny. Celkový postup, jenž byl zvolen a realizován, skončil tím, že při zásahu policistů došlo k nešťastnému výstřelu, který však naštěstí nezpůsobil závažnější následek. Ústavní soud nicméně nepochybuje o tom, že pokud by byl zvolen postup jiný, adekvátnější a přiměřenější všem rozhodným okolnostem, orgány činné v trestním řízení by se takovému následku mohly zcela vyhnout. Tak se ovšem nestalo a reakcí systému trestní justice na nastalou situaci bylo naopak to, že stěžovatel byl odsouzen jako pachatel zvlášť závažného zločinu vraždy ve stadiu pokusu. Za vraždu byl tedy odsouzen člověk, jenž ve svém obydlí nepřechovával věci důležité pro trestní řízení, v němž nebyl podezřelým, sám nebyl z ničeho obviněn a ani v žádné trestní věci nefiguroval jako podezřelý, neměl ani záznam v registru trestů ani přestupků a v souladu se širším principem presumpce neviny

na něj bylo nutno hledět jako na osobu, jež žila zcela spořádaným životem, a poté, co byl náhle probuzen mimořádně intenzivním násilným pokusem skupiny osob o vyražení dveří a vstup do domu, a v úmyslu chránit sebe, svou manželku a tři nezletilé dcery před domnělými kriminálníky, uvnitř svého vlastního obydlí jedenkrát asi v důsledku tragického omylu vystřelil z legálně držené zbraně proti vstupním dveřím, přičemž došlo k poranění zasahujícího policisty. Ústavní soud tento závěr obecných soudů nemůže ze všech výše rozvedených důvodů akceptovat. Obecné soudy nedostály své povinnosti posoudit trestní věc stěžovatele objektivně a v souladu se zákonnými požadavky na hodnocení důkazů i s konstantní judikaturou a trestněprávní doktrínou patrně proto, aby obhajobu putativní nutnou obranou nebylo možné zneužít v jiných situacích, kde budou příslušníci policie zasahovat při výkonu své pravomoci. Žádný takový závěr však nelze ze skutečnosti vyvinění stěžovatele vyvozovat. Závěry Ústavního soudu ani nijak nezpochybňují a neznevažují nezastupitelnou roli a práci příslušníků speciálních policejních útvarů a policistů obecně, včetně zasahujících příslušníků URNA v této věci, již denně nasazují svůj život a zdraví při ochraně základních práv a svobod lidí žijících v České republice. Každou věc však musí trestní soudy posuzovat individuálně, při zohlednění všech skutkových zjištění a musí správně interpretovat a aplikovat platné právní normy v řádném procesu. Ani při hlubokém respektu k potřebě ochrany příslušníků Útvaru rychlého nasazení a dalších policistů nelze připustit, aby stát „vytvořil" pravomocně odsouzeného vraha z člověka, jenž se nedopustil žádného trestného jednání, ve svém obydlí nepřechovával věci důležité pro trestní řízení, nebyl v žádné trestní věci ani podezřelý, ani obviněný, neměl ani záznam v registru trestů a přestupků, a jen v jednom okamžiku, poté, co byl nad ránem náhle probuzen mimořádně intenzivním násilným pokusem skupiny osob o vyražení dveří a vstup do domu, a v úmyslu chránit sebe, svou manželku a tři nezletilé dcery před domnělými kriminálníky, uvnitř svého vlastního obydlí jedenkrát vystřelil z legálně držené zbraně proti vstupním dveřím, přičemž došlo k nezávažnému poranění zasahujícího příslušníka jednotky URNA.

84. Jinak řečeno, posuzovaný případ ukazuje problém dvojí optiky, a to hned ve dvou ohledech. Zaprvé, při samotném zásahu proti stěžovateli (domovní prohlídce) se příslušníci URNA v důsledku některých mylných informací domnívali, že zasahují proti podezřelému cizinci (kosovskému Albánci), který je vyzbrojen pistolí Glock a je zájmovou osobou v oblasti drogové kriminality, zatímco stěžovatel v okamžiku zásahu netušil žádné podezření vůči své osobě ze strany policie, a naopak měl za to, že je českými úřady považován za nevinného (na území České republiky pobýval legálně, rovněž byl legálním držitelem zbrojního průkazu a dvou zbraní, nebyl dříve trestán ani pro trestný čin, ani pro přestupek). Podruhé se pak

dvojí optika projevila při hodnocení skutkového děje v řízení před soudem. Soudy vnímaly především správně zasahující útvar URNA (vzhledem k informacím jemu dostupným), jehož bezchybně postupujícího příslušníka někdo střelil skrz zavřené dveře do břicha, což vše bylo patrné i z videozáznamu akce URNA; avšak již se nepokusily si reálně představit perspektivu stěžovatele onoho rána, snad i proto, že stěžovatel na rozdíl od policie nedisponoval žádným obrazovým ani zvukovým záznamem pořízeným uvnitř domu, který by mohl přiblížit, co stěžovatel slyšel, viděl, věděl či předpokládal. Přesto ovšem při posuzování stěžovatelova skutku z hlediska podmínek putativní nutné obrany bylo třeba trvat na tom, aby soudy vycházely právě z představ stěžovatele jako obránce (viz výše bod 40). Tomuto požadavku ovšem soudy nedostály a relevantní děj viděly nikoli očima překvapeného, zmateného a patrně o sebe i svou rodinu se obávajícího stěžovatele, ale očima profesionálně zasahujících policistů na druhé straně dveří, na něž si dovolil vystřelit nějaký cizinec, kterého potom v jeho útoku zastavila jen vzpříčená nábojnice a strach z policistů – nikoli třeba uvědomění si, že i on jen měl zprvu chybné vnímání, a muži, které pokládal za zloděje či lupiče, jsou příslušníci policie. Za střelbu na policisty pak podle soudů nemohlo následovat nic jiného než přísné odsouzení, neboť každé jiné rozhodnutí by příslušníky policie mohlo do budoucna již vždy vystavit vyššímu riziku. Takováto úvaha soudů však v demokratickém právním státě, respektujícím základní práva a svobody jednotlivců (tedy zásadně nejen svých občanů, ale i cizinců), zejména v kontextu posuzovaného případu, nemůže obstát.

C. Porušení zásady kontradiktornosti řízení v dovolacím řízení

85. Ústavní soud se dále zaměřil na posouzení otázky, zda nezaslání stanoviska státního zástupce NSZ k dovolání stěžovatele ze strany dovolacího soudu před samotným rozhodnutím ve věci v dovolacím řízení zakládá porušení zásady rovnosti účastníků řízení a principu kontradiktornosti řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Stěžovatel vznesl tuto námitku z důvodu, že mu nebylo umožněno se vyjádřit ke stanovisku státního zástupce NSZ procesně relevantním způsobem, jelikož v době, kdy mu toto stanovisko na jeho výslovné vyžádání dovolací soud zaslal, již bylo dovolání usnesením dovolacího soudu odmítnuto, byť ještě nebylo vytvořeno a vypraveno písemné vyhotovení tohoto rozhodnutí. V době, kdy stěžovatel sepsal a dovolacímu soudu zaslal repliku k vyjádření státního zástupce, byl tento úkon již v podstatě nadbytečný, o čemž ovšem stěžovatel nevěděl.

86. Stěžovatel ve své stížnostní argumentaci v této souvislosti poukázal též na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 657/05 ze dne 21. 8. 2008 (N 146/50 SbNU 291), podle něhož „pokud soud neumožní účastníkovi řízení seznámit se s procesně relevantními návrhy protistrany a vyjádřit se

k nim, postupuje v rozporu s čl. 36 odst. 1 a 37 odst. 3 Listiny", jakož i na usnesení sp. zn. II. ÚS 1576/15 ze dne 11. 8. 2015 (U 9/78 SbNU 647), ve kterém Ústavní soud výslovně konstatoval, že Nejvyšší soud pochybil, když stěžovateli nezaslal k replice vyjádření státního zástupce NSZ ke stěžovatelovu dovolání; byť v uvedené věci Ústavní soud neshledal vybočení z ústavněprávních mezí spravedlivého procesu, jelikož samotné vyjádření státního zástupce nepřineslo pro řešení věci nic nového a Nejvyšší soud z něho explicitně ani implicitně nevycházel. Ve stěžovatelově případě ovšem naopak mělo vyjádření státního zástupce NSZ zcela zásadní charakter, neboť státní zástupce NSZ, na rozdíl od svých kolegů na nižších stupních, se přiklonil na stranu obhajoby a navrhl veškerá předchozí rozhodnutí zrušit a zprostit stěžovatele obžaloby. Obzvláště za takové situace byl pak Nejvyšší soud rovněž povinen jednak věnovat tomuto stanovisku odpovídající pozornost a adekvátně se s ním vypořádat a jednak s ním i seznámit stěžovatele a dát mu možnost repliky.

87. Ústavní soud ve svých rozhodnutích pravidelně zdůrazňuje princip rovnosti účastníků řízení, který představuje stěžejní zásadu spravedlivého procesu, jež své normativní vyjádření nachází především v čl. 37 odst. 3 Listiny. Tento ústavní princip garantuje rovné postavení účastníků soudního řízení co do práv, jež účastníkům určitého typu řízení přiznává právní řád [srov. nález sp. zn. II. ÚS 657/05 ze dne 21. 8. 2008 (N 146/50 SbNU 291)]. Obdobným způsobem je tento princip interpretován i v ustálené judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, jenž za součást práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy považuje zásadu „rovnosti zbraní". Z této zásady je pak dovozováno, že každé procesní straně má být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost, včetně důkazů, za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana (rozsudek ESLP ve věci *Dombo Beheer B. V. proti Nizozemí* ze dne 27. 10. 1993 č. 14448/88, § 33). Podle Evropského soudu pro lidská práva „pojem spravedlivého procesu zahrnuje také právo na kontradiktorní řízení, podle kterého musí mít účastníci nejen příležitost předložit každý důkaz nutný k tomu, aby obhájili svá tvrzení, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit" (srov. rozsudek ve věci *Kysilková a Kysilka proti České republice* ze dne 10. 2. 2011 č. 17273/03, § 36; nebo rozsudek ve věci *Krčmář a ostatní proti České republice* ze dne 3. 3. 2000 č. 35376/97, § 40).

88. Ústavní soud považuje nezaslání vyjádření státního zástupce k dovolání k replice obhajobě za porušení stěžovatelova základního práva na soudní ochranu a spravedlivý proces, jelikož nerespektuje kontradiktorní charakter dovolacího řízení. Vyjádření státního zástupce NSZ v posuzovaném případě obsahovalo konkrétní stěžejní argumenty k věci, jež

představovaly zcela opačné posouzení, než na jakém setrvávala obžaloba v řízení před soudem prvního stupně i v řízení odvolacím. Bylo tak povinností Nejvyššího soudu v řízení dovolacím dát prostor obhajobě k reakci na uvedenou argumentaci, a to bez ohledu na to, že se rozhodující senát soudu s argumenty státního zástupce NSZ neztotožnil. K tomu je nutné uvést, že na dovolací řízení není možné nahlížet jako na prostor pro autoritativní doktrinární výklady sporných právních otázek, nýbrž jde primárně o řízení soudní, ve kterém soud nalézá právo v aktivní součinnosti se stranami řízení v souladu s principy rovnosti stran a kontradiktornosti řízení. Argumentace stran je pro posuzování dovolání zcela klíčová a nenahraditelná, a proto musí být stranám dán adekvátní prostor pro vyjádření a reakci na stěžejní argumenty protistran. K tomuto však ve stěžovatelově případě nedošlo, čímž bylo ze strany Nejvyššího soudu porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a v jeho důsledku i čl. 37 odst. 3 Listiny (aspekt rovnosti účastníků řízení a kontradiktornosti řízení).

89. Ústavní soud bere na vědomí vyjádření předsedy Nejvyššího soudu k dopisu obhájkyně stěžovatele ze dne 16. 12. 2015, v němž předseda Nejvyššího soudu konstatoval, že vydal pokyn ke změně dosavadní praxe Nejvyššího soudu tak, aby odpovídala právním závěrům uvedeným v usnesení sp. zn. II. ÚS 1576/15 ze dne 11. 8. 2015 a byla v souladu se shora citovanou judikaturou. Ústavní soud považuje zvolené řešení ze strany předsedy Nejvyššího soudu za správné a dostatečné.

IV. Závěr

90. Ústavní soud závěrem shrnuje nejdůležitější závěry, k nimž v posuzovaném případě dospěl.

91. Je v rozporu s právem na spravedlivý proces, pokud odvolací či dovolací soud nad rámec svého zákonného oprávnění (srov. § 254 odst. 2 trestního řádu), jakož i procesních pravidel pro dokazování spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů. Pokud je takové přehodnocení skutkových zjištění provedeno v neprospěch obžalovaného, pak je rovněž v rozporu s presumpcí neviny.

92. Při posuzování, zda určité jednání splňuje podmínky putativní nutné obrany, je třeba vycházet z představy toho, kdo k obraně přikračuje. Neboli, závěr o naplnění či nenaplnění podmínek putativní nutné obrany musí odpovídat především tomu, jak se daná konkrétní situace, s ohledem na všechny své okolnosti, jevila právě obránci, nikoliv útočníkovi či třetímu nezúčastněnému pozorovateli, nezatíženému subjektivním vnímáním útoku ze strany obránce. Nerespektování tohoto pravidla může vést k odsouzení obránce v rozporu s čl. 40 odst. 2 Listiny a případně i čl. 39 Listiny.

93. Nezaslání vyjádření státního zástupce k dovolání k replice obhajobě je porušením stěžovatelova základního práva na soudní ochranu a spravedlivý proces, jelikož nerespektuje kontradiktorní charakter dovolacího řízení. K tomu je nutné uvést, že na dovolací řízení není možné nahlížet jako na prostor pro autoritativní doktrinární výklady sporných právních otázek, nýbrž jde primárně o řízení soudní, ve kterém soud nalézá právo v aktivní součinnosti se stranami řízení v souladu s principy rovnosti stran a kontradiktornosti řízení. Argumentace stran je pro posuzování dovolání zcela klíčová a nenahraditelná, a proto musí být stranám dán adekvátní prostor pro vyjádření a reakci na stěžejní argumenty protistran.

94. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavnímu soudu nezbylo než ústavní stížností napadený rozsudek Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-590 ze dne 27. 10. 2014, rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7 To 12/2015 ze dne 3. 3. 2015 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 6 Tdo 703/2015-70 ze dne 16. 7. 2015 zrušit.

95. Ústavní soud zároveň zrušil i usnesení Krajského soudu v Praze č. j. 6 T 32/2014-774 ze dne 14. 9. 2015, neboť jde o rozhodnutí akcesorické meritorním rozhodnutím, jejichž zrušením v nich pozbylo základu. O odkladu vykonatelnosti tohoto usnesení Ústavní soud samostatně nerozhodoval vzhledem k výsledku samotného meritorního přezkumu ústavní stížnosti.

96. Bude nyní na obecných soudech, aby pokračovaly v řízení postupem podle § 314h a násl. trestního řádu v souladu se závaznými právními závěry vyslovenými v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

Č. 81
K zásahu do osobní svobody nezákonnou vazbou v důsledku porušení zásady *ne bis in idem*

I na zastavené trestní stíhání v cizím státě je třeba použít příslušná ustanovení mezinárodních dohod o zamezení dvojího stíhání a rovněž ustanovení § 11 odst. 2 trestního řádu, které v souvislosti s přijetím zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, přesněji vymezuje, kdy se ve vztahu k rozhodnutím soudů jiných členských států Evropské unie uplatní překážka věci rozhodnuté *(rei iudicatae)*. Jestliže orgány činné v trestním řízení dostatečným způsobem neověřily, zda se v případě dílčích skutků vyjmenovaných v usnesení o zahájení trestního stíhání nejedná o totožné skutky, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto ve Spolkové republice Německo, a tedy o překážku věci rozhodnuté ve smyslu judikatury Soudního dvora Evropské unie k čl. 54 Úmluvy k provedení Schengenské dohody, zasáhly tak svým postupem do práva stěžovatelky na spravedlivý proces a porušily zásadu *ne bis in idem*, zaručené čl. 36 odst. 1, resp. čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

Pokud soud v souvislosti s předvoláním ke svědecké výpovědi nepostupoval vůči stěžovatelce, která se prokazatelně zdržovala v cizím státě (tam jí také bylo předvolání zasláno a stěžovatelka se k soudu na území České republiky dostavila dobrovolně), podle § 44 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, byla zde zadržena a posléze i obviněna ze spáchání předmětných trestných činů, došlo k porušení jejího základního práva na osobní svobodu zaručeného čl. 8 Listiny. Zrušením usnesení o zahájení trestního stíhání Ústavním soudem je další vazba stěžovatelky v rozporu nejen s ustanovením § 68 trestního řádu, ale za dané procesní situace vyvolané odpadnutím svého předpokladu v důsledku kasačního zásahu Ústavního soudu nemůže obstát ani z hlediska čl. 8 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. II. ÚS 688/16 ve věci ústavní stížnosti E. U., zastoupené Mgr. et Bc. Ivou Jónovou, advokátkou, se sídlem Bozděchova 97/2, Ústí nad Labem, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 4 To 383/2015-56 ze dne 25. listopadu 2015 a usnesení Okresního soudu v Ústí nad Labem č. j. 40 Nt 681/2015-10 ze dne 27. října 2015 o vzetí stěžovatelky

do vazby, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 4 To 383/2015-56 ze dne 25. listopadu 2015 a usnesením Okresního soudu v Ústí nad Labem č. j. 40 Nt 681/2015-10 ze dne 27. října 2015 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 8 odst. 1 a 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 4 To 383/2015-56 ze dne 25. listopadu 2015 a usnesení Okresního soudu v Ústí nad Labem č. j. 40 Nt 681/2015-10 ze dne 27. října 2015 se ruší.

III. Stěžovatelce se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 29. 2. 2016, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavní práva, a to právo na soudní ochranu, spravedlivý proces a spravedlivé, předvídatelné rozhodnutí dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") i čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), ve spojení s čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4 a 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1, 2, 3 a 4, čl. 8 odst. 1, 2 a 3, čl. 39 a čl. 40 odst. 5 Listiny.

2. Z obsahu ústavní stížnosti, připojených listin a spisu Okresního soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 40 Nt 681/2015 se podává, že stěžovatelka byla dne 26. 10. 2015 zadržena Policií České republiky na Krajském soudě v Ústí nad Labem, kam se dobrovolně dostavila svědčit ze Spolkové republiky Německo, kde trvale žije již více než 23 let. Usnesením Policejního prezidia České republiky, Národní protidrogové centrály, Služby kriminální policie a vyšetřování, ze dne 26. 10. 2015 sp. zn. ČTS: NPC-1435/TČ-2015-2200E3 bylo podle § 160 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. ř.") proti stěžovatelce zahájeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy

podle § 283 odst. 1, odst. 3 písm. c), odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kterého se měla dopustit jako člen organizované skupiny, kdy tato skupina měla od 1. 12. 2013 do 7. 8. 2014 bez povolení vyvážet z České republiky do Spolkové republiky Německo omamné a psychotropní látky. Stížnost stěžovatelky Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem usnesením č. j. 1 KZV 73/205-34 ze dne 27. 11. 2015 zamítlo.

3. V návaznosti na usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky Okresní soud v Ústí nad Labem napadeným usnesením rozhodl podle § 68 odst. 1 tr. ř. z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a c) tr. ř. o vzetí stěžovatelky do vazby, jejíž počátek byl ode dne 26. 10. 2015 v 9:55 hod. Stížnost stěžovatelky Krajský soud v Ústí nad Labem dalším napadeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. ř. zamítl.

4. Z přílohy připojené k ústavní stížnosti se dále podává, že stěžovatelka byla rozsudkem Okresního soudu v Chemnitz (Spolková republika Německo) sp. zn. 16 Ls 840 Js 15554/14 ze dne 10. 7. 2015 odsouzena pro zločin dle § 29a zákona o omamných látkách (BtMG), přesněji ve výroku specifikovaný jako „napomáhání k nedovolenému obchodování s omamnými látkami v množství větším než malém v 7 případech vícečinného souběhu ve vícečinném souběhu s nedovoleným držením omamných látek v množství větším než malém“ k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let, podmíněně odloženému. Bylo přihlédnuto k tomu, že byla poprvé odsouzena k trestu odnětí svobody, který byl podmíněně odložen, silně na ni zapůsobila vyšetřovací vazba, byla si vědoma odpovědnosti za své děti a bylo možno očekávat, že jí toto poslouží jako varování, že i bez působení výkonu trestu nebude již páchat trestné činy. Bylo přihlédnuto též k tomu, že byla tzv. spolupracující osobou při vyšetřování a plně se ke všemu doznala. Uvedený rozsudek nabyl právní moci dne 23. 6. 2015.

II.

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že při rozhodování o vzetí do vazby nebylo vzato v úvahu, že byla pro shodné skutky již potrestána a že státní zastupitelství zaručilo, že ji nebude na území České republiky stíhat pro drogové trestné činy. Tvrdí, že se do České republiky dostavila dobrovolně, a že tedy neexistuje důvod útěkové vazby, přičemž samotné zjištění, že žije v zahraničí, není důvodem útěkové vazby a neexistuje žádná indicie, že by po vydání rozsudku Okresním soudem v Chemnitz páchala trestnou činnost, neboť se starala o rodinu, našla si přítele, který pracuje, žila s ním řádně a docházela na probační a mediační službu za účelem vyřešení podmínek soudu. Samotná hrozba vysokého trestu přitom nepostačuje k odůvodnění útěkové vazby [viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 432/01 ze dne 17. 1. 2002 (N 8/25 SbNU 55)]. Argument soudu, že je osobou

nemajetnou, která si evidentně opatřuje prostředky pro svou obživu páchání trestné činnosti, označuje za nepodložený a naopak tvrdí, že od potrestání soudem v Chemnitz žije řádně. Ani stížnostní soud nevzal v potaz namítané skutečnosti a rozsudek vydaný v SRN. Pokud uvádí, že pouhý popis skutků v usnesení o zahájení trestního stíhání je odlišný od popisu skutků v rozsudku soudu v Chemnitz, pak dle stěžovatelky policie rozdělila a popsala jednotlivé skutky trochu jinak, ale vychází ze stejných odposlechů a v podstatě je jí kladeno za vinu totéž a za stejné období, takže se jedná o jeden pokračující trestný čin, za který však již byla pravomocně odsouzena či bylo její trestní stíhání pravomocně zastaveno. Jednání orgánů činných v trestním řízení je tak v rozporu se zásadou, že nikoho nelze trestat pro stejný pokračující trestný čin dvakrát.

6. Stěžovatelka dále tvrdí, že trestní stíhání bylo zahájeno v rozporu s ustanovením § 44 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, podle něhož nebylo postupováno, přestože byl osvědčen dlouhodobý pobyt stěžovatelky na území cizího státu. Mělo jí být umožněno, aby se dobrovolně vrátila do SRN, neboť zadržena, trestně stíhána a umístěna do vazby byla v rozporu se zákonem a mezinárodními předpisy.

7. Stěžovatelka nadto uvádí, že je trestně stíhána v rozporu se zákonem i proto, že v usnesení o zahájení trestního stíhání není řádně popsána subjektivní stránka skutkové podstaty trestného činu, z jehož spáchání je obviněna. Proto jsou i vazební rozhodnutí nezákonná.

III.

8. K ústavní stížnosti se na žádost Ústavního soudu vyjádřili účastníci řízení – Krajský soud v Ústí nad Labem a Okresní soud v Ústí nad Labem a dále vedlejší účastník řízení – Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem.

9. Krajský soud v Ústí nad Labem odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a navrhl ústavní stížnost zamítnout.

10. Okresní soud v Ústí nad Labem vyslovil názor, že není dána shoda mezi skutky popsanými v usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky a skutky popsanými v rozsudku soudu v Chemnitz. Rozhodnutí vydané v SRN, kterým bylo upuštěno od trestního stíhání dalších trestných činů, na které stěžovatelka poukazuje, nebylo součástí příslušného vyšetřovacího spisu a soudce rozhodující o vazbě neměl žádné informace o jeho možné existenci. Neměl ani k dispozici stěžovatelkou zmíněné ujištění, a nebylo proto možné touto listinou provést dokazování. Porušení § 44 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních stěžovatelka v průběhu vazebního zasedání nenamítala, a soudce proto čerpal poznatky z návrhu státního zástupce a z konceptu vyšetřovacího spisu, z nichž bylo

zřejmé, že stěžovatelka je občankou České republiky s trvalým pobytem v B. Stran tvrzení stěžovatelky o neexistenci vazebních důvodů odkázal na odůvodnění usnesení o vzetí do vazby.

11. Státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem odmítla stěžovatelkou používané odkazy na mezinárodní předpisy či zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních s tím, že stěžovatelka je česká občanka s platným občanským průkazem a v něm uvedenou adresou trvalého pobytu v B., která nikdy neměla státní příslušnost SRN či na průkaze vyznačenou adresu pobytu v SRN. Na adrese trvalého pobytu si rovněž převzala obsílku k jednání u Krajského soudu v Ústí nad Labem ve věci sp. zn. 50 T 8/2015. Do vyšetřovacího spisu bylo založeno vyjádření státního zástupce a stejnopis zprávy podané státnímu zástupci SRN dne 20. 10. 2014, z nichž je patrné, že tuto informaci si vyžádal formou vyjádření v říjnu 2014 tamní státní zástupce na pracovním setkání v Chemnitz, nemá však povahu zavazující listiny ve smyslu § 120 odst. 1 zákona č. 104/2013 Sb., zejména vyšly-li najevo nové skutečnosti. Policejní orgán měl k dispozici při zahájení trestního stíhání pravomocný rozsudek Státního soudu v Chemnitz, z něhož bylo zjištěno, že pro dílčí skutky v usnesení vyšetřovatele o zahájení trestního stíhání v České republice ze dne 26. 10. 2015 nebyla na území SRN, kde stěžovatelka žila se svým manželem, obviněným H. U., odsouzena. Stěžovatelka byla odsouzena soudem v Chemnitz za jiné dílčí skutky, které tvoří pouze část protiprávního jednání tak, jak jsou vymezeny ve sdělení obvinění. Z výslechů spolupachatelů vedených v její trestní věci vyplývá hlavní organizátorská role stěžovatelky, tato je dokumentována rovněž všemi záznamy telekomunikačního provozu, z nichž je rovněž patrná velká frekvence pobytu stěžovatelky v České republice, do jejího trvalého bydliště v B. i za spoluobviněnými. Státní zástupkyně také uvedla, že na stěžovatelku byla dne 5. 2. 2016 podána obžaloba ke Krajskému soudu v Ústí nad Labem a věc je tam vedena pod sp. zn. 3 T 2/2016. Stěžovatelka byla dne 3. 3. 2016 propuštěna z vazby na svobodu, státní zástupce však podal stížnost.

12. V replice na podaná vyjádření stěžovatelka v podstatě setrvala na své argumentaci uplatněné v ústavní stížnosti.

IV.

13. Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy). Na druhé straně je však oprávněn a povinen posoudit, zda bylo řízení jako celek spravedlivé

a zda v něm nebyla porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

14. Ústavní soud předesílá, že osobní svoboda představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a naplno uplatňovat svá další práva [srov. nález sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015 (N 33/76 SbNU 451)]. Význam osobní svobody plyne již ze samotné systematiky Listiny, v níž je ustanovení čl. 8 zaručující osobní svobodu jednotlivce zařazeno hned po právu na život (ustanovení čl. 6) a právu na osobní integritu, včetně práva nebýt mučen či podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení (ustanovení čl. 7).

15. Jakkoliv osobní svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Omezením osobní svobody je často znemožněn, implicitně ztížen či dotčen výkon některých dalších práv a svobod, jako je například svoboda pohybu či právo na soukromý a rodinný život. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole (čl. 8 odst. 1, 2 a 5 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny). Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek omezení osobní svobody představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci (nález sp. zn. III. ÚS 916/13 ze dne 17. 2. 2015). Obdobné záruky poskytují čl. 5 Úmluvy či čl. 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

16. Podmínky vzetí obviněné osoby do vyšetřovací vazby upravují ustanovení § 67 a 68 tr. ř. Uvedená ustanovení jsou provedením čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny, které mimo jiné garantují, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Trestní řád umožňuje vzít do vyšetřovací vazby toliko osobu obviněnou z konkrétního trestného činu, tedy osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání (srov. § 68 odst. 1 větu první tr. ř.).

17. Ústavní soud proto musel v prvé řadě posoudit, zda je v projednávané věci pro uvalení vazby splněna podmínka řádného zahájení trestního stíhání stěžovatelky, která musí trvat po celou dobu trestního řízení.

18. O vazbě stěžovatelky bylo rozhodnuto v návaznosti na usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky vydané Policejním prezidiem České republiky, Národní protidrogovou centrálou, Službou kriminální policie a vyšetřování, dne 26. 10. 2015 pod sp. zn. ČTS:NPC-1435/TČ-2015-2200E3, ve spojení s usnesením Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem sp. zn. 1 KZV 73/2015 ze dne 27. 11. 2015.

19. Obě uvedená usnesení však byla na základě ústavní stížnosti stěžovatelky zrušena nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 143/16 ze dne 14. 4. 2016 (N 67/81 SbNU 167).

20. V uvedeném nálezu se Ústavní soud neztotožnil s kategorickým závěrem orgánů činných v trestním řízení, že trestní řízení vedené proti stěžovatelce v České republice je přípustné. Konstatoval, že orgány rozhodující v České republice vycházely pouze z pravomocného rozsudku Okresního soudu v Chemnitz ze dne 13. 7. 2015, opomněly se však zabývat nařízením státního zastupitelství v Chemnitz sp. zn. 840 Js 15554/14 ze dne 29. 4. 2015, jímž bylo dle § 154 odst. 1 trestního řádu (StPO) upuštěno od trestního stíhání stěžovatelky pro další vyjmenované trestné činy, byť bylo jejich povinností k němu přihlédnout, a to zejména s ohledem na mezinárodní závazky přijaté Českou republikou. I na zastavené trestní stíhání v cizím státě je totiž třeba použít příslušná ustanovení mezinárodních dohod o zamezení dvojího stíhání a rovněž ustanovení § 11 odst. 2 tr. ř., které bylo jako nové ustanovení začleněno do tohoto procesního předpisu zákonem č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a které přesněji vymezuje, kdy se ve vztahu k rozhodnutím jiných členských států Evropské unie a tzv. přidružených států uplatní důvod nepřípustnosti trestního stíhání spočívající v uplatnění překážky věci rozhodnuté. Ústavní soud v této souvislosti odkázal na kapitolu 3, čl. 54 až 58 Úmluvy k provedení Schengenské dohody ze dne 14. 6. 1985, uzavřené dne 19. 6. 1990, a příslušné judikáty Soudního dvora Evropské unie (dále jen „ESD") a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP") k otázce uplatnění zásady ne bis in idem a s ohledem na jejich závěry konstatoval, že v případě stěžovatelky orgány činné v trestním řízení dostatečným způsobem neověřily a ani Ústavnímu soudu neobjasnily, zda je trestní stíhání stěžovatelky za dílčí skutky vyjmenované v usnesení o zahájení trestního stíhání přípustné z hlediska ustanovení § 11 odst. 2 tr. ř. Rozsudek Okresního soudu v Chemnitz, na jehož základě byla stěžovatelka odsouzena za část skutků, a nařízení státního zastupitelství v Chemnitz o částečném zastavení trestního stíhání stěžovatelky totiž tvoří ucelený komplex pokračující trestné činnosti a takto je k nim třeba přistupovat. Ústavní soud uzavřel, že usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatelky proto trpí zásadní vadou, neboť bylo vydáno, aniž by bylo dostatečně posouzeno, zda se v případě v něm vyjmenovaných dílčích skutků nejedná o totožné skutky, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto v SRN ve smyslu citované judikatury ESLP, a tedy o překážku věci rozhodnuté ve smyslu judikatury ESD. Orgány činné v trestním řízení tak svým postupem zasáhly do práva stěžovatelky na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a porušily zásadu *ne bis in idem* dle čl. 40 odst. 5 Listiny.

21. V citovaném nálezu Ústavní soud shledal rovněž další pochybení, k němuž došlo v souvislosti s předvoláváním stěžovatelky ke svědecké výpovědi u Krajského soudu v Ústí nad Labem, kdy mělo být postupováno podle zákona č. 104/2013 Sb., a to s ohledem na skutečnost, že se stěžovatelka prokazatelně zdržuje v cizím státě a tam jí také bylo zasláno předvolání k soudu. Pokud tak soud nepostupoval a stěžovatelka se na základě předvolání na území České republiky dobrovolně dostavila, zde byla zadržena a posléze i obviněna ze spáchání předmětných trestných činů, tímto postupem orgánů činných v trestním řízení došlo k porušení jejího základního práva zaručeného čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny, podle kterých je osobní svoboda zaručena a nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon.

22. Vzhledem ke zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání je vazba stěžovatelky v rozporu s ustanovením § 68 tr. ř., a za dané procesní situace tak nemůže obstát. Právě zahájením trestního stíhání podle ustanovení § 160 tr. ř. je realizována zásada řádného zákonného procesu uvedená v čl. 8 Listiny, takže pokud tento předpoklad dodatečně kasačním zásahem Ústavního soudu odpadl, došlo napadenými rozhodnutími soudů k porušení citovaného čl. 8 odst. 2 Listiny [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 582/99 ze dne 24. 2. 2000 (N 30/17 SbNU 221)].

23. Napadená usnesení přitom trpí stejnými vadami, jaké Ústavní soud orgánům činným v trestním řízení vytkl v poukazovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 143/16. Námitky uplatněné v nyní projednávané ústavní stížnosti jsou ostatně obdobné jako argumentace stěžovatelky obsažená v předchozí stížnosti, na základě níž byl kasační nález vydán. V podrobnostech proto Ústavní soud odkazuje na odůvodnění uvedeného nálezu.

24. Vzhledem k uvedenému se Ústavní soud již nezabýval námitkami směřujícími proti samotným důvodům vazby.

25. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a obě napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

26. Návrhu stěžovatelky, aby byla účastníkům uložena povinnost nahradit jí náklady řízení před Ústavním soudem, nebylo vyhověno. Podle ustanovení § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si vzniklé náklady účastníci a vedlejší účastníci hradí zásadně sami. K postupu podle odstavce 4 uvedeného ustanovení Ústavní soud neshledal (obdobně jako ve věci řešené nálezem sp. zn. II. ÚS 143/16) důvod.

27. O návrhu stěžovatelky, aby bylo postupováno podle § 39 zákona o Ústavním soudu, nebylo formálně rozhodnuto, neboť mu Ústavní soud vyhověl fakticky.

Č. 82
K podmínkám konání vazebního zasedání při rozhodování o dalším trvání vazby

Gramatickým výkladem ustanovení § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu lze dovodit, že text zákona vytváří procesní prostor pro možnou aktivitu obviněného. Soud následně posoudí otázku, zda obviněným případně uváděné okolnosti mohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Soud je však povinen obviněnému svým postupem umožnit, aby svou aktivitu mohl realizovat a okolnosti, které by mohly vést ke změně rozhodnutí o vazbě, uvést.

Stěžovatelčino vazební stíhání se časově střetlo s rychlým sledem specifických životních událostí (závěr těhotenství, porod, péče o čerstvě narozené dítě). S ohledem na tyto okolnosti je nutné po obecných soudech požadovat, aby se zvláštní pečlivostí zkoumaly existenci podmínek dalšího trvání vazby a vytvořily procesní prostor pro vyjádření případných nových okolností podstatných pro rozhodování o vazbě.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Tomáše Lichovníka a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 2. května 2016 sp. zn. I. ÚS 3693/15 ve věci ústavní stížnosti Bui Thi Mai Quy, zastoupené Mgr. Jiřím Douskem, advokátem, se sídlem v Liberci, 8. března 21/13, proti usnesení Okresního soudu v Liberci ze dne 25. srpna 2015 č. j. 0 Nt 26051/2015-5 a Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 23. října 2015 č. j. 31 To 434/2015-22, jimiž bylo rozhodnuto o ponechání stěžovatelky ve vazbě, za účasti Okresního soudu v Liberci a Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Liberci ze dne 25. 8. 2015 č. j. 0 Nt 26051/2015-5 a usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 23. 10. 2015 č. j. 31 To 434/2015-22 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 8 odst. 2 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Okresního soudu v Liberci ze dne 25. 8. 2015 č. j. 0 Nt 26051/2015-5 a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 23. 10. 2015 č. j. 31 To 434/2015-22 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. V ústavní stížnosti stěžovatelka podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") navrhovala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená základní práva podle čl. 2 odst. 2, čl. 8 odst. 2 a čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva").

II.

2. Ústavní soud si za účelem posouzení celé věci vyžádal spis Okresního soudu v Liberci sp. zn. 0 Nt 26051/2015.

3. Proti stěžovatelce a dalším spoluobviněným bylo zahájeno trestní stíhání pro skutek v něm popsaný, v němž je spatřováno spáchání zločinu nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy podle § 283 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku. Stěžovatelka byla vzata do vazby usnesením okresního soudu ze dne 10. 4. 2015 č. j. 0 Nt 21029/2015-13 z vazebních důvodů podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Krajský soud stížnost stěžovatelky proti tomuto usnesením zamítl usnesením ze dne 3. 6. 2015 sp. zn. 31 To 258/2015.

4. Dne 10. 7. 2015 podala stěžovatelka žádost o propuštění z vazby na svobodu. Okresní soud usnesením ze dne 21. 7. 2015 sp. zn. 0 Nt 17020/2015 žádost stěžovatelky zamítl, písemný slib stěžovatelky nepřijal, nepřijal ani záruku důvěryhodné osoby, vazbu nenahradil dohledem probačního úředníka a nepřijal ani peněžitou záruku ve výši 1 000 000 Kč. Stížnost stěžovatelky krajský soud usnesením ze dne 2. 9. 2015 pod sp. zn. 31 To 391/2015 zamítl.

5. Dne 19. 8. 2015 podala státní zástupkyně návrh na ponechání stěžovatelky ve vazbě, neboť nadále trvaly důvody vazby podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu. Napadeným usnesením ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. 0 Nt 26051/2015 okresní soud stěžovatelku ponechal ve vazbě, neboť stále trvají uvedené dva vazební důvody. Stížnost stěžovatelky krajský soud napadeným usnesením ze dne 23. 10. 2015 sp. zn. 31 To 434/2015 zamítl.

III.

6. Proti usnesením okresního a krajského soudu o ponechání ve vazbě podala stěžovatelka ústavní stížnost. Stěžovatelka rozhodujícím soudům vytýká, že o jejím ponechání ve vazbě rozhodly bez její účasti a bez účasti jejího obhájce, navíc bez jejího vědomí. O podání návrhu státního zástupce na ponechání stěžovatelky ve vazbě se stěžovatelka i její obhájce dozvěděli až ve chvíli, kdy jim bylo doručeno napadené rozhodnutí soudu prvního stupně. Stěžovatelka se domnívá, že takovým postupem soudu byla zkrácena na svých ústavně zaručených právech zakotvených v čl. 38 odst. 2 Listiny. Soud prvního stupně rozhodování bez účasti stěžovatelky zdůvodnil tím, že stěžovatelka byla k vazbě slyšena v posledních šesti týdnech, konkrétně dne 21. 7. 2015. S poukazem na ustanovení § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu proto soud vazební zasedání nenařizoval. Stěžovatelka s touto úvahou obecného soudu polemizuje. Domnívá se, že podmínky pro postup podle výše uvedeného ustanovení trestního řádu nejsou splněny. Na podporu své argumentace odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 3944/14 (N 96/77 SbNU 415), v němž stěžovateli byl doručen návrh státního zástupce na ponechání ve vazbě, dostal prostor se k němu vyjádřit a nebyl toliko řádně poučen o právu požádat o konání vazebního zasedání a osobního slyšení v řízení o vazbě.

7. Uvedenou vadu řízení nemohl zhojit krajský soud, který se se zmiňovaným nálezem Ústavního soudu nikterak nevypořádal a v řízení o stížnosti nařídil vazební zasedání až téměř dva měsíce po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně.

8. Okresní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 21. 1. 2016 odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Krajský soud uvedl, že stěžovatelka opakuje své (zejména procesní) námitky, jimiž se v odůvodnění svého rozhodnutí zabýval, a nyní na něj odkazuje. Připomíná, že v době rozhodování okresního soudu dosud neuplynula doba šesti týdnů. Vzhledem k tomu, že k datu případného rozhodnutí krajského soudu uplynula od posledního osobního slyšení již doba tří měsíců, krajský soud nařídil na den 23. 10. 2015 vazební zasedání, kde byla stěžovatelka osobně slyšena, přičemž z její výpovědi nevyplynuly žádné nové skutečnosti. Poté bylo ve vazebním zasedání o podané stížnosti rozhodnuto. Krajské státní zastupitelství v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ve svém vyjádření zrekapitulovalo průběh rozhodování soudů o stěžovatelčině vazbě. Domnívá se, že procesní postup probíhal v souladu se zákonem a považuje jej za ústavně konformní. Stěžovatelka v ústavní stížnosti presumuje povinnost soudu vyrozumět obviněného o podaném návrhu státního zástupce na ponechání obviněného ve vazbě i za situace, kdy jsou splněny podmínky ustanovení § 73d odst. 3 druhé věty trestního řádu. Takový procesní postup však trestní řád soudu neukládá a dle státního zastupitelství postup soudů obou

stupňů neporušil ani ústavně zaručené právo stěžovatelky. Upozorňuje dále na judikaturu Ústavního soudu, podle níž je nutné obviněného při rozhodování o dalším trvání vazby slyšet v určitých časových intervalech, nikoli při každém rozhodování o vazbě. Současná právní úprava stanovuje tuto dobu v ustanovení § 73d odst. 3 trestního řádu na šest týdnů. K poučovací povinnosti soudu v souvislosti s rozhodováním o dalším trvání vazby v souvislosti s uvedeným ustanovením trestního řádu poukazuje na usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 8. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2215/12 (nesprávně ve vyjádření označované jako nález; dostupné na http://nalus.usoud.cz), podle něhož je obviněný zastoupen advokátem, tedy osobou práva znalou, který si je vědom zákonných lhůt pro rozhodování o vazbě.

9. Ústavní soud doručil vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení stěžovateli na vědomí.

IV.

10. Ústavní soud k rozhodování o ústavní stížnosti vyžádal spis Okresního soudu v Liberci sp. zn. 0 Nt 26051/2015. Při jeho prostudování vzal v úvahu stěžovatelkou předložená tvrzení, přezkoumal ústavní stížností napadená rozhodnutí z hlediska kompetencí daných mu Ústavou České republiky (dále jen „Ústava“) a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyla dotčena chráněná práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy. Ústavní soud pak ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva orgánem veřejné moci za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce chráněných ústavním pořádkem České republiky.

12. Podle ustanovení § 73d odst. 2 trestního řádu se rozhoduje ve vazebním zasedání vždy, pokud rozhoduje soud o vzetí obviněného do vazby. Podle odstavce 3 citovaného ustanovení v jiných případech se rozhoduje ve vazebním zasedání, jestliže o to výslovně požádá obviněný nebo soud a v přípravném řízení soudce považuje osobní slyšení obviněného za potřebné pro účely rozhodnutí o vazbě. Vazební zasedání však není třeba konat, i když o jeho konání obviněný výslovně požádal, jestliže:

a) obviněný se odmítl vazebního zasedání účastnit, ačkoliv o to výslovně požádal,

b) jestliže zdravotní stav obviněného neumožňuje jeho výslech,

c) jestliže obviněný byl v posledních šesti týdnech k vazbě slyšen a neuvedl žádné nové okolnosti nebo jím uváděné okolnosti nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě,

d) obviněný se propouští z vazby.

13. Okolnosti, za nichž soud není povinen konat o dalším trvání vazby vazební zasedání (ať už o jeho konání obviněný požádal, či nikoli), jsou ve smyslu ustanovení § 73d odst. 3 písm. b) trestního řádu vázány na splnění dvou podmínek: 1. od posledního vazebního zasedání, při němž byl obviněný slyšen, neuběhlo více než šest týdnů a 2. obviněný neuvedl žádné nové okolnosti nebo jím uváděné okolnosti nemohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Gramatickým výkladem citovaného ustanovení lze tedy dovodit, že text zákona vytváří procesní prostor pro možnou aktivitu obviněného. Soud následně posoudí otázku, zda obviněným případně uváděné okolnosti mohou vést ke změně rozhodnutí o vazbě. Soud je však povinen obviněnému svým postupem umožnit, aby svou aktivitu mohl realizovat a okolnosti, které by mohly vést ke změně rozhodnutí o vazbě, uvést.

14. Ústavní soud v usnesení ze dne 16. 8. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2215/12 konstatoval (s odkazem na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2012 č. j. 11 Tvo 9/2012-33), že „z ustanovení § 33 odst. 1, 5 trestního řádu vyplývá, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny obviněného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Jestliže citované ustanovení § 73d odst. 3 trestního řádu zakládá právo obviněného domáhat se konání vazebního zasedání, pak je povinností soudu rozhodujícího o dalším trvání vazby umožnit obviněnému, aby mohl toto právo využít. Jestliže však příslušný soud obviněného, který je ve vazbě, vůbec neinformuje o tom, že jím bude rozhodováno o dalším trvání jeho vazby, popřípadě dokdy se tak stane, a neposkytne mu lhůtu k vyslovení požadavku na konání vazebního zasedání, pak mu ve skutečnosti znemožní uplatnit právo žádat o konání vazebního zasedání a tohoto vazebního zasedání se zúčastnit. Zvláště v situaci, kdy bylo podáno odvolání, tak obviněný nemusí vědět, zda v době tříměsíční lhůty pro rozhodnutí o dalším trvání vazby (§ 71 odst. 1 a 3 trestního řádu) se věc nachází již u odvolacího soudu, anebo u soudu prvního stupně, nemůže předvídat, kdy v průběhu tříměsíční lhůty konkrétně dojde k vlastnímu rozhodnutí o vazbě, a nemůže tedy reálně uplatnit požadavek na konání vazebního zasedání. Jestliže v posuzované věci neexistovala žádná okolnost uvedená pod písm. a) až d) ustanovení § 73d odst. 3 věty druhé trestního řádu, umožňující, aby se vazební zasedání nekonalo, bylo povinností Vrchního soudu v Praze, aby v rámci rozhodování o dalším trvání vazby v souladu s ustanovením § 73d odst. 3 věty první trestního řádu obviněnému sdělil, že bude rozhodováno o jeho vazbě, poučil jej o právu požádat o konání vazebního zasedání a stanovil mu lhůtu k tomu, aby mohl toto právo uplatnit“.

15. Ústavní soud si je vědom závěrečné pasáže uvedeného usnesení, na niž odkazuje krajské státní zastupitelství ve svém vyjádření, týkající se poučovací povinnosti soudu ve vztahu ke stěžovateli zastoupenému advokátem jako osobou práva znalou, která je obeznámena s během zákonných lhůt pro rozhodování o dalším trvání vazby. Dodává k tomu, že v uvedeném usnesení Ústavní soud posuzoval vazební řízení, které probíhalo zčásti za účinnosti znění trestního řádu před novelizací provedenou zákonem č. 459/2011 Sb., účinnou od 1. 1. 2012, zčásti za účinnosti uvedené novely, která do trestního řádu zavedla nový procesní institut vazebního zasedání. Právě s ohledem na skutečnost, že soudy v tam posuzované věci rozhodovaly o vazbě krátce po nabytí účinnosti novely v době před vydáním výše uvedeného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2012 č. j. 11 Tvo 9/2012-33, které je v usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 8. 2012 rovněž zmiňováno, se Ústavní soud tehdy přiklonil k závěru, že svou kasační pravomoc nebude v daných souvislostech realizovat. Nyní je však situace jiná. Institut vazebního zasedání je již v praxi obecných soudů řadu let používán a rovněž nálezová judikatura Ústavního soudu k němu zaujala řadu stanovisek. Ústavní soud dospěl k přesvědčení, že je namístě právě i s ohledem na níže uvedené specifické okolnosti případu závěry, k nimž dospěl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 10. 3. 2012 č. j. 11 Tvo 9/2012-33, nyní podpořit.

16. K právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o jeho vazbě měl Ústavní soud již mnohokrát možnost se konkrétně vyjádřit. Principy svého rozhodování Ústavní soud shrnul například v nálezu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13 (N 5/72 SbNU 69).

17. V citovaném nálezu Ústavní soud uvedl, že Evropský soud pro lidská práva považuje právo na osobní svobodu, zakotvené v čl. 5 Úmluvy, za jedno z nejvýznamnějších základních práv chránících fyzickou bezpečnost osoby, které jako takové má v demokratické společnosti vrcholný význam (srov. např. rozsudek ve věci *Ťupa proti České republice* ze dne 26. 5. 2011 č. 39822/07, § 45). Obdobně Ústavní soud ve své judikatuře vyslovil, že v případě vzetí obviněného do vazby, jíž je prolamována ústavně zaručená osobní svoboda, která je na předních místech v katalozích základních práv a svobod, musí být náhled na postup orgánů veřejné moci přísnější [nález ze dne 28. 3. 2007 sp. zn. II. ÚS 336/06 (N 56/44 SbNU 719)].

18. Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen (vyjádřit se) v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základní prvek práva na spravedlivý proces týkající se omezení osobní svobody. Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení.

19. Nicméně jak Ústavní soud, tak Evropský soud pro lidská práva dospěly k závěru, že z čl. 5 odst. 4 Úmluvy nelze dovodit povinnost automaticky ve všech případech rozhodování o dalším trvání vazby (tj. na rozdíl od prvotního rozhodování soudu o vzetí do vazby ve smyslu čl. 5 odst. 3 Úmluvy) plně respektovat záruky spravedlivého trestního procesu zakotvené v čl. 6 Úmluvy. Opačný výklad by byl ryzím formalismem, byť je nepochybné, že i v těchto případech procesní záruky nesmějí být výrazně nižší, než jsou garance, které poskytuje článek 6 odst. 1 Úmluvy.

20. Ústavní soud rovněž upozornil, že od osobního slyšení je možno upustit, avšak pouze tehdy, pokud by obviněný sám takovýto výslech *expressis verbis* odmítl nebo pokud by takovému výslechu bránila objektivně nepřekonatelná překážka či pokud by k rozhodování soudu docházelo bezprostředně poté, co byl obviněný k otázce vazby soudem vyslechnut, např. v souvislosti s řízením o stížnosti proti jinému vazebnímu rozhodnutí. Takové okolnosti však Ústavní soud v posuzované věci neshledal. Z obsahu vyžádaného spisu vyplývá, že vazební zasedání časově předcházející rozhodování okresního soudu o návrhu státní zástupkyně na prodloužení vazby soud konal dne 21. 7. 2015 (o žádosti stěžovatelky o propuštění z vazby), tedy před jedním měsícem a čtyřmi dny.

21. Za zcela výjimečných okolností si lze představit, že nedostatek osobního slyšení by mohl být konvalidován tím, že by se ve velmi krátké době (několika dnů) po vydání rozhodnutí uskutečnilo osobní slyšení obviněné osoby soudem, při němž by měla možnost uplatnit své námitky k dalšímu trvání vazby [srov. obdobně nález Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. III. ÚS 2198/09 (N 227/55 SbNU 135)]. Ani tato situace však v posuzované věci nenastala. Ústavní soud oceňuje snahu krajského soudu zhojit pochybení soudu prvního stupně projednáním stížnosti ve vazebním zasedání s osobním slyšením stěžovatelky. S ohledem na fakt, že se však toto vazební zasedání uskutečnilo (dne 23. 10. 2015) až po necelých dvou měsících od vydání usnesení soudu prvního stupně a po více než třech měsících po posledním slyšení stěžovatelky, nemohlo jím dojít k nápravě (obdobně pak nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13).

22. Ústavní soud k uvedeným závěrům se striktním pohledem na dodržování časových intervalů mezi jednotlivými vazebními zasedáními vedou i velmi specifické okolnosti posuzované věci. Z obsahu spisového materiálu vyplývá, že stěžovatelku soud vzal do vazby ve vysokém stupni těhotenství. Na tuto skutečnost stěžovatelka při vazebním zasedání upozorňovala. Ze zprávy Nemocniční lékařské komise č. 1 zdravotnické služby Vězeňské služby České republiky ze dne 20. 4. 2015 vyplývá, že průběh těhotenství (38. týden) je komplikován, a zdravotnická služba proto navrhuje stěžovatelku propustit z vazby. Z následující zprávy Vězeňské služby České republiky, Vazební věznice Praha-Pankrác, ze dne 21. 4. 2015 vyplývá, že

dne 20. 4. 2015 v nočních hodinách stěžovatelka porodila syna. Dle sdělení Vězeňské služby České republiky, Vazební věznice Praha-Pankrác, ze dne 28. 4. 2015 bude stěžovatelka z rozhodnutí Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky umístěna na interním oddělení Vězeňské nemocnice Praha-Pankrác společně s nezletilým synem, který tam bude přemístěn z novorozeneckého oddělení FTN Krč. Je tedy zřejmé, že stěžovatelčino vazební stíhání se časově střetlo s rychlým sledem specifických životních událostí (závěr těhotenství, porod, péče o čerstvě narozené dítě). S ohledem na tyto okolnosti je nutné po obecných soudech požadovat, aby se zvláštní pečlivostí zkoumaly existenci podmínek dalšího trvání vazby a vytvořily procesní prostor pro vyjádření případných nových okolností podstatných pro rozhodování o vazbě.

23. Z důvodů výše uvedených Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona napadená rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu zrušil.

Č. 83

K povinnosti soudu respektovat při rozhodnutí o části nároku ze smlouvy o dílo a z odpovědnosti za vady překážku věci rozsouzené

Uplatňuje-li účastník řízení svůj nárok v řízení před soudem za situace, kdy o části tohoto nároku již bylo pravomocně rozhodnuto zamítavým rozsudkem, znamená to, že i kdyby bylo dodatečně prokázáno, že jej tento účastník důvodně uplatnil v celém žalovaném rozsahu, jeho žalobě bude možné vyhovět jen ve zbývající – tedy doposud nerozhodnuté – části. Nad její rámec takovémuto rozhodnutí brání překážka věci rozsouzené (§ 159a odst. 4 občanského soudního řádu), jejímž smyslem je zajištění právní jistoty pro účastníky řízení tam, kde již bylo o určitém nároku či jeho části pravomocně rozhodnuto. Uvedená překážka však již sama o sobě nemá vliv na to, v jakém rozsahu lze uplatněný nárok v mezích stávajícího předmětu řízení přiznat. Snížení výsledné částky, která má být přiznána, o část, o které již bylo rozhodnuto, by přicházelo v úvahu jen v případě, jestliže by rozsudkem, jenž ji měl založit, bylo žalobě vyhověno, k čemuž však v dané věci nedošlo. V opačném případě by pro takovéto snížení nebyl dán žádný důvod a jeho provedení by mohlo mít za následek porušení práva dotčeného účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 10. května 2016 sp. zn. IV. ÚS 2741/15 ve věci ústavní stížnosti Libora Hanuše a Zuzany Hanušové, zastoupených JUDr. Janem Vondráčkem, advokátem, se sídlem Praha 5, Zbraslavské nám. 458, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 16. září 2014 č. j. 19 Co 587/2013-630, kterým bylo v odvolacím řízení rozhodnuto ve sporu týkajícím se plnění ze smlouvy o dílo, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a obchodní společnosti INTERINVEST Praha, s. r. o., IČO 26170485, se sídlem Praha 9, Ocelářská 1354/35, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 16. září 2014 č. j. 19 Co 587/2013-630 v části, ve které byl změněn výrok IV

rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 20. srpna 2013 č. j. 5 C 406/2007-553, ve znění opravného usnesení ze dne 10. února 2014 č. j. 5 C 406/2007-578, tak, že se do částky 634 941 Kč zamítá vzájemný návrh stěžovatelů, jakož i výroky III a V uvedeného rozsudku Krajského soudu v Praze bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 16. září 2014 č. j. 19 Co 587/2013-630 v části, ve které byl změněn výrok IV rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 20. srpna 2013 č. j. 5 C 406/2007-553, ve znění opravného usnesení ze dne 10. února 2014 č. j. 5 C 406/2007-578, tak, že se do částky 634 941 Kč zamítá vzájemný návrh stěžovatelů, jakož i výroky III a V uvedeného rozsudku Krajského soudu v Praze se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 10. září 2015, navrhli stěžovatelé zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku z důvodu tvrzeného porušení jejich základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Mezi stěžovateli a vedlejší účastnicí, která je obchodní společností podnikající v oblasti stavebnictví, byla dne 26. května 2005 uzavřena smlouva o dílo. Vedlejší účastnice se touto smlouvou zavázala zhotovit pro stěžovatele novostavbu rodinného domu, zatímco tito byli povinni uhradit jí dohodnutou cenu 3 129 139 Kč, a to v šesti splátkách v závislosti na dokončení jednotlivých etap výstavby.

3. Žalobou podanou dne 15. června 2007 u Okresního soudu Praha-východ (dále též „soud prvního stupně“) se vedlejší účastnice domáhala po stěžovatelích zaplacení částky 469 026 Kč s příslušenstvím. Stěžovatelé podle jejího názoru nedostáli své povinnosti zaplatit kupní cenu, neboť nezaplatili poslední dvě splátky ve výši 469 370 Kč a 156 461 Kč. Prvně uvedená (v pořadí pátá) splátka měla být zaplacena po zhotovení vnitřních rozvodů kanalizace, vody, elektroinstalací, ústředního topení, provedení vnitřních omítek, podlah a osazení zařizovaných předmětů. Druhá z nich (v pořadí šestá) pak měla být zaplacena po kolaudaci díla a předání rozhodnutí o kolaudaci objednatelům. Nad rámec těchto částek stěžovatelé neměli zaplatit ani fakturovanou cenu za provedené vícepráce, jež činila 187 063 Kč. Vedlejší účastnice se nicméně nedomáhala zaplacení součtu uvedených

částek. Dne 21. listopadu 2006 totiž uzavřela se stěžovateli dohodu o majetkovém vyrovnání, v níž souhlasila s poskytnutím 30% slevy ve vztahu k celkové dlužné částce. Ve vztahu k částce 100 000 Kč zároveň uznala jejich nárok na zaplacení smluvní pokuty. Obě strany měly prohlásit, že nemají vůči sobě žádných finančních závazků a vzájemných pohledávek kromě těch, které učinily předmětem majetkového vyrovnání. Z těchto důvodů požadovala vedlejší účastnice zaplacení toliko snížené částky ve výši 469 026 Kč, která byla částečně (ve výši 312 565 Kč) fakturována fakturou ze dne 21. listopadu 2006, splatnou 30. listopadu 2006, a částečně (ve výši 156 461 Kč) fakturou ze dne 9. března 2007, splatnou ke dni 16. března 2007. K zaplacení této pohledávky byli stěžovatelé před podáním žaloby písemně vyzváni.

4. V průběhu řízení označili stěžovatelé žalobu vedlejšího účastníka za nedůvodnou a svými podáními zejména ze dne 14. července 2008 a 10. května 2011 vznesli vzájemný návrh, kterým se po ní domáhali zaplacení částky 1 761 799 Kč. Podle jejich názoru se sleva poskytnutá v dohodě o majetkovém vyrovnání vztahovala pouze k závažným vadám díla, konkrétně vadám hrubé stavby, které vytýkali již dříve a které byly podle vypracovaného znaleckého posudku neodstranitelné. V žádném případě se však neměla vztahovat i na vady a nedodělky, jež byly vytknuty a vedlejší účastnicí uznány při předávání díla, kdy se vedlejší účastnice zavázala k jejich odstranění na vlastní náklady do 20. prosince 2006, případně na další vady, které byly zjištěny později. Nárok stěžovatelů byl vyčíslen jako součet slev za blíže specifikované odstranitelné či neodstranitelné vady (celkem mělo jít o částku 1 040 299 Kč) a smluvních pokut, na které jim měl vzniknout nárok v důsledku včasného neodstranění vad [mělo jít o částku 240 000 Kč za 12 reklamovaných vad (12 x 20 000 Kč) a částku 481 500 Kč, tedy 300 Kč za každý den prodlení]. V rozsahu žalované částky 469 026 Kč uplatnili proti vedlejší účastnici započtení, ve zbytku, tedy co do částky 1 292 733 Kč, se vzájemný návrh stal samostatným předmětem řízení.

5. Rozsudkem Okresního soudu Praha-východ ze dne 30. května 2011 č. j. 5 C 406/2007-256 byla zamítnuta žaloba, kterou se vedlejší účastnice domáhala zaplacení částky 469 026 Kč (výrok I), jakož i úroků z prodlení z částky 156 461 Kč od 17. března 2007 do zaplacení (výrok III). Vyhověno bylo pouze v rozsahu, ve kterém byly předmětem žaloby úroky z prodlení z částky 312 565 Kč od 1. prosince 2006 do 30. listopadu 2007 (výrok II). Žádnému z účastníků nebyla ohledně uvedeného nároku přiznána náhrada nákladů řízení (výrok IV). Dále byla vedlejší účastnici uložena povinnost zaplatit stěžovatelům částku 728 033 Kč (výrok V), přičemž co do částky 565 700 Kč byl jejich vzájemný návrh zamítnut (výrok VI). Vedlejší účastnice byla rovněž povinna zaplatit stěžovatelům částku 13 030 Kč na nákladech řízení (výrok VII). Oběma stranám byla uložena povinnost zaplatit blíže

specifikovanou částku státu na znalečném a svědečném (výroky VIII a IX) a stěžovatelům též zaplatit doplatek soudního poplatku (výrok X).

6. Z odůvodnění tohoto rozsudku plyne, že vedlejší účastnice měla nárok na zaplacení částky 469 026 Kč, jež odpovídá uzavřené smlouvě o dílo a jejímu dodatku ze dne 21. listopadu 2006. Pokud jde o vzájemný návrh stěžovatelů, soud prvního stupně uznal jejich nárok na zaplacení částky 9 000 Kč jako smluvní pokuty za 30 dnů po 300 Kč. Po této lhůtě se ve smyslu § 19 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, měly již odstranitelné vady považovat za neodstranitelné a stěžovatelé měli mít nárok na slevu z ceny díla. Dále uznal nárok na zaplacení částky 240 000 Kč jako smluvní pokuty za 12 vytčených vad a částky 948 059 Kč jako slevu z ceny díla za vady neodstranitelné, a to na základě provedeného znaleckého posudku. Celkový oprávněný nárok žalovaných měl tedy činit 1 197 059 Kč, což po odečtení započtené částky činí částku 728 033 Kč. Úroky z prodlení přiznal soud prvního stupně vedlejší účastnici pouze z částky 312 565 Kč, neboť stěžovatelé se s jejím zaplacením měli dostat do prodlení od 1. prosince 2006 do 29. listopadu 2007; následujícího dne byl vedlejší účastnici doručen projev k započtení. Obdobný nárok z částky 156 461 Kč od 17. března 2007 soud prvního stupně naopak zamítl. Její splatnost byla totiž podmíněna odstraněním kolaudačních závad, k čemuž do okamžiku započtení nedošlo.

7. Proti uvedenému rozsudku podali odvolání jak vedlejší účastnice (proti výrokům I, III, IV, V, VII a VIII), tak stěžovatelé (proti výrokům II, VI, VII, VIII a IX). Usnesením Krajského soudu v Praze (dále též „odvolací soud“) ze dne 12. dubna 2012 č. j. 19 Co 26/2012-311 bylo řízení o odvolání stěžovatelů zastaveno z důvodu jeho zpětvzetí (výrok I). Odvolání vedlejší účastnice tento soud naopak vyhověl a rozsudek soudu prvního stupně zrušil ve výrocích I, III, IV, V, VII, VIII a IX (výrok II). Rozsudek soudu prvního stupně byl totiž podle jeho názoru založen na některých neúplných či nesprávných skutkových zjištěních, jakož i na některých nesprávných závěrech právních. Z důvodu neurčitosti především neměla být platná dohoda o majetkovém vyrovnání, neboť z ní nebylo zřejmé, jakých nároků se měla týkat. Rovněž bylo třeba soudu prvnímu stupně vytknout, že se nezabýval existencí vad díla a neučinil ani zjištění o konkrétních vadách díla, o jejich vytčení a stěžovateli uplatněných nárocích.

8. Vázán právním názorem odvolacího soudu ve věci opětovně rozhodoval Okresní soud Praha-východ, jenž svým rozsudkem ze dne 20. srpna 2013 č. j. 5 C 406/2007-553, ve znění opravného usnesení ze dne 10. února 2014 č. j. 5 C 406/2007-578, rozhodl o žalobě vedlejší účastnice, kterou se domáhala zaplacení částky 469 026 Kč, stejným způsobem tak, že ji zamítl (výrok I). Úroky z prodlení jí přiznal pouze z částky 312 565 Kč od 1. prosince 2006 do 30. listopadu 2007 (výrok II), zatímco ve vztahu k úrokům

z částky 156 461 Kč od 17. března 2007 do zaplacení žalobu zamítl (výrok III). O vzájemném návrhu stěžovatelů rozhodl uvedený soud tak, že žalobci uložil povinnost zaplatit jim částku 727 073 Kč (výrok IV). Nakonec bylo rozhodnuto i o povinnosti stěžovatelů zaplatit vedlejší účastnici na nákladech řízení částku 332 857 Kč (výrok V) a o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelům na nákladech řízení částku 222 136 Kč (výrok VI), jakož i povinnosti každého z účastníků zaplatit státu blíže specifikovanou částku na znalečném a svědečném (výroky VII a VIII).

9. Ani při opětovném rozhodování ve věci nepovažoval soud prvního stupně za sporné, že stěžovatelé dlužili vedlejší účastnici částku 469 026 Kč z titulu nedoplatku ceny díla, a shodně rozhodl i o úrocích z prodlení. Dále učinil skutková zjištění, kdy na základě znaleckého posudku měl za prokázané, že dílo skutečně mělo vady vytčené stěžovateli a že jim vznikl nárok na slevu z ceny díla ve výši 806 280 Kč. Nárok jim měl vzniknout i na úhradu částky 6 600 Kč (22 x 300 Kč) jako smluvní pokuty za 30 dnů za všechny vady vytknuté při předání díla a na zaplacení částky 420 000 Kč (21 x 20 000 Kč) za 21 vytčených vad v reklamacích ze dne 21. listopadu 2006 a 20. prosince 2007. Celkový nárok stěžovatelů měl tedy činit 1 232 880 Kč. Vzhledem k tomu, že předmětem řízení byl (po částečném zamítnutí žaloby soudem prvního stupně v rozsahu 565 700 Kč) jejich nárok pouze ve výši 1 196 099 Kč, přičemž ve vztahu k částce 469 026 Kč došlo k započtení, byla vedlejší účastnici uložena povinnost zaplatit stěžovatelům částku 727 073 Kč.

10. K odvolání všech účastníků ve věci podruhé rozhodoval i Krajský soud v Praze. Jeho rozsudkem ze dne 16. září 2014 č. j. 19 Co 587/2013-630 byl zrušen výrok II rozsudku soudu prvního stupně, pokud jde o úrok z prodlení z částky 312 565 Kč, jdoucí od 1. prosince 2006 do 30. listopadu 2007 (výrok I). Důvodem byla skutečnost, že o tomto nároku bylo rozhodnuto již prvním rozsudkem soudu prvního stupně, který v této části nebyl zrušen. Zároveň byl tento výrok změněn tak, že se žaloba o přiznání úrokového příslušenství z uvedené částky jdoucí od 1. prosince 2007 do zaplacení zamítá (rovněž výrok I), když o této části uplatněného nároku nebylo doposud vůbec rozhodnuto. Dále byl uvedený rozsudek změněn ve výroku IV, a to tak, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelům 92 132 Kč a že co do částky 634 941 Kč se vzájemný návrh zamítá; jinak byl tento rozsudek ve výrocích I a III potvrzen (výrok II). Stěžovatelům byla uložena i povinnost zaplatit vedlejší účastnici na náhradě nákladů řízení částku 203 973 Kč (výrok III) a bylo rozhodnuto o povinnosti jednotlivých účastníků zaplatit státu blíže specifikované částky (výroky IV a V).

11. Odvolací soud podrobně zdůvodnil, že stěžovatelům vznikl vůči vedlejší účastnici nárok na slevu z ceny díla ve výši 797 143 Kč a nárok na smluvní pokuty ve výši 160 500 Kč a 200 000 Kč, tedy celkem na zaplacení částky 1 157 653 Kč. Nárok vedlejší účastnice na zaplacení části ceny díla

ve výši 312 565 Kč (za dokončenou pátou etapu díla) měl zaniknout do částky 99 900 Kč zápočtem vzájemných splatných pohledávek učiněným podáním stěžovatelů doručeným soudu prvního stupně dne 19. listopadu 2007, jímž žalovaní započítávali tvrzený nárok na smluvní pokutu ve výši 1 400 000 Kč za neodstranění vad vytčených při převzetí díla. Důvodně však došlo k zápočtu pohledávek pouze do částky 99 900 Kč, když stěžovatelům vznikl nárok na smluvní pokutu ve výši 300 Kč denně za období od 21. prosince 2006 do 9. června 2008, což je 333 dnů. Zbylý nárok vedlejší účastnice na úhradu části ceny díla za pátou etapu ve výši 212 665 Kč a za šestou etapu ve výši 156 461 Kč pak měl zaniknout zápočtem pohledávek, který stěžovatelé učinili podáním doručeným soudu prvního stupně dne 9. června 2008. Tentýž den nastala v důsledku ustoupení od požadavku odstranění vad též splatnost pohledávky vedlejší účastnice na doplacení posledně uvedené částky. Uvedeným zápočtem měl zaniknout i nárok vedlejší účastnice na zákonný úrok z prodlení z částky 212 665 Kč za období od 1. prosince 2007 do 8. června 2008 a nárok na zákonný úrok z prodlení z doplatku ceny díla ve výši 156 461 Kč od 17. března 2007 (tj. od právní moci rozhodnutí o kolaudaci stavby) do 8. června 2008, celkem v kapitalizované výši 30 785 Kč.

12. Stěžovatelům tak měl podle odvolacího soudu vzniknout specifikovaný nárok v celkové výši 1 157 643 Kč. Protože však byl do částky 565 700 Kč pravomocně zamítnut výrokem VI rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 30. května 2011 č. j. 5 C 406/2007-256 a zároveň částečně započten oproti nároku vedlejší účastnice na zaplacení doplatku ceny díla ve výši 469 026 Kč a dále do důvodně uplatněného nároku na úrok z prodlení ve výši 30 785 Kč, byl vzájemný návrh stěžovatelů shledán důvodným jen v rozsahu částky 92 132 Kč. Ve zbylé části, tedy ve výši 634 941 Kč, byl naopak zamítnut.

13. Rozsudek odvolacího soudu stěžovatelé napadli dovoláním, jež však Nejvyšší soud (dále jen „dovolací soud") neshledal přípustným a usnesením ze dne 30. června 2015 č. j. 33 Cdo 888/2015-680 je z tohoto důvodu odmítl. V rozsahu, ve kterém směřovalo proti měnícímu výroku, jímž odvolací soud zamítl žalobu vedlejší účastnice o zaplacení úroků z prodlení z částky 312 565 Kč, bylo dovolání subjektivně nepřípustné (tento výrok byl ve prospěch stěžovatelů). Pokud jde o zamítnutí vzájemného návrhu co do částky 634 941 Kč, stěžovatelé podle dovolacího soudu nepředložili k řešení žádnou otázku hmotného nebo procesního práva, jež by zakládala přípustnost dovolání podle § 237 občanského soudního řádu.

III. Argumentace stěžovatelů

14. Stěžovatelé mají za to, že odvolací soud v napadeném rozsudku nesprávně posoudil výši jejich oprávněného nároku, když od něj odečetl

částku 565 700 Kč z důvodu, že o ní již bylo pravomocně rozhodnuto rozsudkem prvního stupně. Jejich vzájemný návrh byl z tohoto důvodu zamítnut ve výši 634 941 Kč, což se jako procesní neúspěch promítlo i do nákladového výroku.

15. Ve prospěch své argumentace stěžovatelé uvádějí, že jejich vzájemným návrhem byl původně uplatněn nárok ve výši 1 761 799 Kč, přičemž poté, co byl zamítnut co do částky 565 700 Kč, zůstala předmětem řízení částka 1 196 099 Kč. Na takto vymezený zůstávající předmět řízení ovšem nelze nahlížet pouze matematicky, jak učinil odvolací soud, nýbrž je třeba zohlednit, co tato částka reprezentuje věcně. V tomto ohledu je určující právě první rozsudek soudu prvního stupně, podle něhož byl vzájemný návrh důvodný, pokud jde o nárok na smluvní pokuty ve výši 9 000 Kč a 240 000 Kč a slevu ve výši 948 059 Kč (srov. bod 6 tohoto nálezu). Zamítnut byl naopak v rozsahu, který zahrnoval smluvní pokutu ve výši 472 500 Kč a slevy ve výši 92 240 Kč. Pakliže za této situace dospěl odvolací soud k závěru, že oprávněný nárok stěžovatelů činí 1 157 643 Kč, lze tomuto závěru přisvědčit v tom rozsahu, že zahrnuje správně vypočtený nárok na slevu z ceny díla ve výši 797 143 Kč a na smluvní pokutu ve výši 200 000 Kč za 10 důvodně vytčených vad. V případě poslední součásti, kterou je částka 160 500 Kč za prodlení s odstraněním některých vad po dobu od 21. prosince 2006 do 8. června 2008, tj. 535 dnů po 300 Kč, je však správně již předmětem řízení pouze částka 9 000 Kč. Oprávněný nárok stěžovatelů tak měl podle jejich názoru činit 1 006 143 Kč, přičemž po započtení částek 469 026 Kč a 30 785 Kč (viz body 11 a 12 tohoto nálezu) měla být žaloba shledána důvodnou co do částky 506 332 Kč. V rozsahu, ve kterém se stěžovatelé domáhali zaplacení částky 189 956 Kč, měla být zamítnuta.

16. Odvolací soud takto nicméně nerozhodl a místo toho provedl z částky, kterou považoval za oprávněný nárok stěžovatelů (tj. 1 196 099 Kč), nesprávný duplicitní odpočet částky 565 700 Kč, ve vztahu k níž byl jejich vzájemný návrh zamítnut již prvním rozhodnutím soudu prvního stupně. V důsledku svého pochybení jim tak přiznal jejich nárok jen ve velmi malém rozsahu, ačkoliv pro takovýto ryze matematický odpočet nebyl žádný důvod. Napadené rozhodnutí považují v této části za nepřezkoumatelné a nepřesvědčivé a mající prvky libovůle.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Okresního soudu Praha-východ pod sp. zn. 5 C 406/2007 a vyzval účastníka řízení i vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Této možnosti využil pouze účastník řízení.

18. Krajský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 18. dubna 2016 plně odkázal na skutková zjištění a jejich právní posouzení uvedené v napadeném rozsudku, který považuje za věcně správný.

19. Ústavní soud uvedené vyjádření již dále nezasílal stěžovatelům, protože pouze odkazovalo na obsah napadeného rozsudku, a samotné tak nemělo žádný vliv na vlastní posouzení ústavní stížnosti.

20. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti

21. Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelé v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu efektivně vyčerpali i mimořádný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení. Proti napadenému rozsudku totiž podali dovolání, jehož přípustnost mohla být založena z důvodu podle § 237 občanského soudního řádu. Není přitom podstatné, že ústavní stížnost nesměřuje i proti usnesení, jímž bylo toto dovolání odmítnuto. Je tomu tak z toho důvodu, že za situace, kdy dovolací soud neshledal uvedený důvod přípustnosti dovolání, má povahu rozhodnutí o posledním procesním prostředku (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje, nejen odmítavé usnesení dovolacího soudu, nýbrž též rozhodnutí odvolacího soudu, proti němuž dovolání směřovalo. Ústavní stížnost je tedy přípustná.

22. V rozsahu, ve kterém směřuje proti výroku IV napadeného rozsudku, je ústavní stížnost ovšem podána osobou k tomu zjevně neoprávněnou. V něm stanovená povinnost se totiž týká jen vedlejší účastnice, v důsledku čehož tímto výrokem nemohla být porušena základní práva a svobody stěžovatelů.

23. Jinak ale byla ústavní stížnost podána včas a osobami k tomu oprávněnými a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti. Ústavní soud proto mohl – ve vztahu k její zbylé části – přistoupit k jejímu věcnému projednání, v jehož rámci ji shledal částečně důvodnou.

VI. Vlastní posouzení

24. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí

i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

25. V projednávané věci stěžovatelé, již měli v řízení o žalobě vedlejší účastnice o zaplacení částky 469 026 Kč s příslušenstvím postavení žalovaných, využili možnosti podat vzájemný návrh podle § 97 občanského soudního řádu, kterým se po ní domáhali zaplacení částky 1 761 799 Kč. Soud prvního stupně tento návrh pravomocně zamítl co do částky 565 700 Kč, přičemž ve vztahu ke zbytku nároku řízení dále pokračovalo. Odvolací soud, který ve věci opakovaně rozhodoval, následně sice uznal, že ve zbylé části, která zůstala předmětem řízení, je tento vzájemný návrh v převažujícím rozsahu důvodný, napadeným rozsudkem však výši přiznaného nároku snížil o částku 565 700 Kč (neshledal ji v tomto rozsahu důvodnou), neboť o ní již mělo být pravomocně rozhodnuto.

26. Ústavní soud považuje námitku stěžovatelů, podle níž nebyl dán pro snížení jejich oprávněného nároku, které provedl odvolací soud, žádný věcný důvod, za ústavněprávní relevantní. V této souvislosti zdůrazňuje, že součástí zásad spravedlivého procesu je i zákaz svévole [blíže srov. např. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85) nebo nález ze dne 1. října 2014 sp. zn. I. ÚS 2486/13 (N 184/75 SbNU 39), body 35 až 37], jenž se vztahuje na veškerý postup orgánů veřejné moci, a tudíž též na procesní postup a rozhodování obecných soudů, včetně jejich skutkových zjištění a právních závěrů. Jedním z požadavků plynoucích z tohoto zákazu je přitom povinnost obecných soudů náležitě odůvodnit svá rozhodnutí a vysvětlit v nich všechny relevantní úvahy, na nichž jsou založena. Jejich závěry musí obstát z hlediska obecně akceptovaných metod výkladu práva [např. nález ze dne 18. října 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69)].

27. Uplatňuje-li účastník řízení svůj nárok v řízení před soudem za situace, kdy o části tohoto nároku již bylo pravomocně rozhodnuto zamítavým rozsudkem, znamená to, že i kdyby bylo dodatečně prokázáno, že jej tento účastník důvodně uplatnil v celém žalovaném rozsahu, jeho žalobě bude možné vyhovět jen ve zbývající – tedy doposud nerozhodnuté – části. Nad její rámec takovémuto rozhodnutí brání překážka věci rozsouzené (§ 159a odst. 4 občanského soudního řádu), jejímž smyslem je zajištění právní jistoty pro účastníky řízení tam, kde již bylo o určitém nároku či jeho části pravomocně rozhodnuto. Uvedená překážka však již sama o sobě nemá vliv na to, v jakém rozsahu lze uplatněný nárok v mezích stávajícího předmětu řízení přiznat. Snížení výsledné částky, která má být přiznána, o část, o které již bylo rozhodnuto, by přicházelo v úvahu jen v případě,

jestliže by rozsudkem, jenž ji měl založit, bylo žalobě vyhověno, k čemuž však v dané věci nedošlo.

28. Je tedy zřejmé, že ke snížení oprávněného nároku stěžovatelů o částku 565 700 Kč došlo ze strany odvolacího soudu bez toho, aby k tomu existoval jakýkoliv rozumný důvod. V odůvodnění napadeného rozsudku se ve prospěch tohoto jeho závěru poukazuje toliko na existenci překážky věci rozsouzené (viz bod 12 tohoto nálezu), jež však pro posouzení nároku stěžovatelů nemohla mít žádný význam. Právní závěry odvolacího soudu ohledně výše jejich oprávněného nároku proto podle Ústavního soudu nesou prvky svévole a z ústavněprávního hlediska je nelze akceptovat.

29. Ústavní soud zároveň přisvědčil i tvrzení stěžovatelů, že za situace, kdy jimi uplatněný nárok byl v podstatě součtem dílčích nároků z různých právních titulů, nelze při hodnocení, na jakou část nároku se vztahuje překážka věci rozsouzené, vyjít jen z celkové výše částky, o které již bylo rozhodnuto. Vždy je třeba hodnotit u každého z těchto dílčích nároků zvlášť, v jakém rozsahu o něm bylo pravomocně rozhodnuto, a teprve z tohoto závěru vyvozovat, zda a do jaké částky lze v řízení o zbylé části celkového nároku vyhovět jednotlivým dílčím nárokům. Žádné takovéto posouzení však odvolací soud neučinil a místo toho pracoval jen s celkovou částkou 565 700 Kč, o které bylo pravomocně rozhodnuto výrokem IV prvního rozsudku soudu prvního stupně, a tuto odečetl od celkové výše oprávněného nároku stěžovatelů. I v tomto ohledu je proto jeho odůvodnění neúplné a nedostatečné.

30. Uvedená pochybení odvolacího soudu se nikoliv nepatrným způsobem promítají do výsledku řízení o vzájemném návrhu stěžovatelů, čímž je opodstatněn závěr, že napadeným rozsudkem bylo porušeno jejich základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V tomto ohledu ovšem zatěžují pouze ty jeho části, v nichž bylo rozhodováno o právech a povinnostech stěžovatelů a v nichž bylo rozhodnuto v jejich neprospěch. V první řadě jde o jeho výrok II v části, ve které byl změněn výrok IV rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 20. srpna 2013 č. j. 5 C 406/2007-553, ve znění opravného usnesení ze dne 10. února 2014 č. j. 5 C 406/2007-578, tak, že se do částky 634 941 Kč zamítá vzájemný návrh stěžovatelů. Průmět je dán ale i ve vztahu k výrokům III a V napadeného rozsudku, neboť jimi uložená povinnost se odvíjí právě od procesního neúspěchu stěžovatelů.

31. Pokud jde ale o výrok I a zbylé části výroku II, jimiž bylo rozhodnuto ve prospěch stěžovatelů, zde Ústavní soud žádné porušení jejich základních práv a svobod neshledává. Žádné námitky ve vztahu k nim ostatně neuplatnili ani stěžovatelé.

VII. Závěr

32. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti stěžovatelů (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil výrok II napadeného rozsudku v části, ve které byl změněn výrok IV rozsudku Okresního soudu Praha-východ ze dne 20. srpna 2013 č. j. 5 C 406/2007-553, ve znění opravného usnesení ze dne 10. února 2014 č. j. 5 C 406/2007-578, tak, že se do částky 634 941 Kč zamítá vzájemný návrh stěžovatelů. Současně zrušil i výroky III a V napadeného rozsudku (výrok II). V dalším řízení, jehož předmětem bude právě tato částka, bude odvolací soud nucen opětovně posoudit rozsah, v jakém lze vzájemný návrh stěžovatelů považovat za oprávněný, a to vázán závazným právním názorem vysloveným v tomto nálezu.

33. Zbývá dodat, že ve vztahu k výroku I a zbylé části výroku II Ústavní soud podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost a ve vztahu k výroku IV podle § 43 odst. 1 písm. c) téhož zákona jako podanou osobou zjevně neoprávněnou.

Č. 84
K náhradě za užívání společné věci nad rámec podílu vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi

Právu na spravedlivý proces a principu vyloučení libovůle odpovídá požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, tento požadavek, resp. povinnost soudů odůvodňovat svá rozhodnutí, vyplývá i z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tímto požadavkem je nutno rozumět přiměřeně dostatečnou míru odůvodnění, kdy rozsah této povinnosti se může měnit podle povahy rozhodnutí a musí být posuzován ve světle okolností každého případu, přičemž jej nelze chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument.

Pokud stěžovatel tvrdil porušení čl. 1 a čl. 2 odst. 3 Listiny či čl. 2 odst. 4 Ústavy, Ústavní soud uvádí, že tyto záruky byly v projednávané věci přímo použitelné. Ve vztahu k tvrzenému porušení vlastnického práva chráněného v čl. 11 odst. 1 Listiny platí, že k jeho případnému dotčení, je-li spojováno s výsledkem soudního řízení, došlo za splnění podmínky nedostatku spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 Listiny, jenž však byl shledán.

Ústavní soud dospěl k závěru, že napadený rozsudek odvolacího soudu vykazuje zřetelné prvky libovůle, a to v tom, že právní závěry přijaté na základě správně zjištěného skutkového stavu neodůvodněně nereflektují ustálenou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, jež je z hlediska požadavků na zjištěný skutkový stav relevantní. Úkolem obecného soudu v dalším řízení je tyto nedostatky odstranit.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 12. května 2016 sp. zn. IV. ÚS 2766/15 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Boučka, zastoupeného JUDr. Janou Ventovou, advokátkou, se sídlem Václavské nám. 37, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 22. dubna 2015 č. j. 70 C 42/2014-130 a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. června 2015 č. j. 13 Co 209/2015-160, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě na vypořádání mezi podílovými spoluvlastníky, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Věry Boučkové, zastoupené JUDr. Milošem Vostrovským, advokátem, se sídlem AK v Praze 2, Lublaňská 42, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. června 2015 č. j. 13 Co 209/2015-160 byla porušena základní práva stěžovatele zaručená v čl. 2 odst. 3, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 17. června 2015 č. j. 13 Co 209/2015-160 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel ústavní stížností brojí proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů, neboť má za to, že těmito rozhodnutími bylo zasaženo do jeho základního práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a do základního práva vlastnit majetek zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. V ústavní stížnosti poukazuje stěžovatel na to, že nezávislost soudu nezakládá možnost konat svévolně. Postup soudu prvního stupně a soudu druhého stupně v této věci a nerespektování judikatury Ústavního soudu jsou v rozporu s ústavním postulátem vyloučení svévole [čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 90, čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a čl. 2 odst. 2 Listiny], obecně pojatým principem rovnosti (čl. 1, čl. 3 odst. 1 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy), jakož i kautelami vyplývajícími ze zásad spravedlivého procesu (čl. 36 a násl. Listiny).

3. V řízení vedeném před civilním soudem stěžovatel v postavení žalobce uplatnil pohledávku, původně ve výši 68 580 Kč, z titulu vypořádání mezi podílovými spoluvlastníky podle § 137 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník"). Předmětem spoluvlastnictví byl rodinný dům a jednalo se o náhradu za užívání věci nad rámec spoluvlastnického podílu za období od 24. 2. 2011 do 10. 12. 2013.

4. Stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv na spravedlivé soudní řízení. Soudy jsou dle čl. 90 Ústavy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Z toho vzniká dopad na pocit právní jistoty občanů, která je nezbytným důsledkem demokratické povahy ústavního státu, a jí musí odpovídat i chování právního státu, které je nejen ve shodě s formálněprávními předpisy, ale je také spravedlivé.

5. V ústavní stížnosti stěžovatel argumentoval nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 471/05 ze dne 22. 2. 2006 (N 43/40 SbNU 355) v tom

smyslu, že nejde o bezdůvodné obohacení, ale o dovolené užívání společné věci.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že ze strany obecných soudů došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces tím, že nebyl respektován princip právní jistoty a předvídatelnosti práva a při rozhodování se soudy dopustily libovůle. Napadeným rozhodnutím bylo porušeno jeho základní právo vlastnit majetek.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Dle ustanovení § 42 odst. 4 a § 76 odst. 1, 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, vyzval Ústavní soud účastníka řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřil.

8. Ve vyjádření k ústavní stížnosti Městský soud v Praze, předsedou senátu 13 Co, uvedl, že odvolací soud se věcí stěžovatele řádně zabýval. S námitkami stěžovatele ohledně nároku na zaplacení peněžní částky představující ekvivalent náhrady za užívání nemovitostí nad rámec spoluvlastnického podílu žalované se odvolací soud řádně vypořádal, proto odkázal na obsah odůvodnění napadeného rozhodnutí. Městský soud v Praze vznesl návrh, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele jako zjevně bezdůvodnou odmítl, neboť rozsudkem odvolacího soudu nedošlo k namítanému porušení ústavních práv stěžovatele.

9. Stěžovateli bylo zasláno vyjádření účastníka řízení na vědomí. Stěžovatel využil svoji možnost a zaslal repliku k vyjádření účastníka řízení k ústavní stížnosti. Dle názoru stěžovatele odvolací soud aplikoval ustanovení § 451, a nikoliv § 139 odst. 2 občanského zákoníku, v důsledku toho aplikoval dvouletou promlčecí dobu, ne jak správně měl tříletou promlčecí dobu.

10. Vedlejší účastník řízení – žalovaná v řízení před obecnými soudy (Věra Boučková) využila svoji možnost a vyjádřila se k ústavní stížnosti. Odvolací soud vycházel ze správného právního posouzení nároku a správné aplikace promlčení doby; pokud zřejmě provedl nesprávný výpočet nároku stěžovatele, nemůže se jednat o případ svévole, který by dosahoval ústavněprávní roviny. Dle jejího názoru v řízení před odvolacím soudem nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces a potažmo vlastnického práva stěžovatele, proto navrhla, aby ústavní stížnost stěžovatele byla zamítnuta.

11. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru je plně postačující písemné vyjádření účastníka řízení a obsah vyžádaného spisu, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů včetně zákona č. 404/2012 Sb., bez jeho konání.

III. Posouzení přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud si za účelem tohoto řízení vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 4 sp. zn. 70 C 42/2014. Vzhledem k tomu, že stěžovateli je znám obsah napadených rozhodnutí, nepovažoval Ústavní soud za potřebné podrobně rekapitulovat průběh soudního řízení.

13. Stěžovatel v postavení žalobce v řízení před soudem (dne 24. 2. 2014) uplatnil pohledávku původně ve výši 68 580 Kč z titulu vypořádání mezi podílovými spoluvlastníky podle § 137 odst. 1 občanského zákoníku. Předmětem spoluvlastnictví byl rodinný dům, přičemž stěžovatel byl vlastníkem ideální 1/8. Ideální 1/4 vlastnil Blahoslav Kříž a další ideální 1/4 vlastnil jeho bratr Mojmír Kříž, kteří užívali byt v prvním poschodí, který byl stejný jako byt v přízemí. Byt v přízemí užívala výlučně žalovaná Věra Boučková, která vlastnila ideální 3/8 předmětné nemovitosti. Protože byt užívala pouze žalovaná, domáhal se stěžovatel svého podílu na právech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci ve formě finančního vyrovnání. Soud prvního stupně právně hodnotil věc dle § 451 a 107 občanského zákoníku z titulu bezdůvodného obohacení a promlčení tohoto práva, kdy právo na vydání plnění z bezdůvodného obohacení se promlčí za dva roky ode dne, kdy se oprávněný dozví, že došlo k bezdůvodnému obohacení a kdo se na jeho úkor obohatil. V průběhu řízení byl vypracován znalecký posudek, který stanovil obvyklé nájemné z předmětného bytu 5 000 Kč, a proto stěžovatel upravil žalobu tak, že požadoval 25 % z uvedené částky, což je částka 1 250 Kč/měsíc, a to od 24. 2. 2011 do 10. 12. 2013, což je 1 250 Kč x 33,5 měsíců = 41 875 Kč.

14. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 17. 6. 2015 (13 Co 209/2015-160) potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně s tím, že o bezdůvodné obohacení v dané věci nejde. Byl toho názoru, že ekvivalent náhrady za užívání věci nad rámec spoluvlastnického podílu stanovil soud prvního stupně správně. Jediný dopad má jiné právní posouzení věci na promlčecí dobu, kdy v tomto případě je třeba užít promlčecí dobu obecnou tříletou podle ustanovení § 101 občanského zákoníku. Potom ovšem není námitka promlčení, kterou vznesla žalovaná, důvodná a náhradu je třeba přiznat i za období od 23. 2. 2012, což představuje částku 1 027 Kč. Tuto částku tedy odvolací soud cestou změny rozsudku soudu prvního stupně podle ustanovení § 220 odst. 1 o. s. ř. stěžovateli přiznal. Ve výrocích o nákladech řízení odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

15. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny formální předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

IV. Vlastní posouzení

16. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí, jakož i řízení jemu předcházející a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. V prvé řadě je nutno připomenout, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Není proto primárně povolán k tomu, aby posuzoval celkovou zákonnost vydaných rozhodnutí či nahrazoval hodnocení důkazů svým vlastním hodnocením. Z hlediska postavení orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy je Ústavní soud oprávněn (a povinen) zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů jen tehdy, dospěje-li k závěru, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, došlo k porušení jeho základních práv [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

18. Ústavní soud ustáleně judikuje, že podle čl. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Skutečnost, že Česká republika patří do rodiny demokratických právních států v materiálním pojetí, představuje významné implikace v oblasti interpretace a aplikace práva. Princip právního státu je vázán na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání. V této spojitosti Ústavní soud již v řadě svých rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb., bod 36)].

19. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost normativních právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné.

20. Úvodem další argumentace se sluší nejprve poznamenat, že klíčovou otázkou v předmětném sporu bylo, zda majetkový nárok stěžovatele vyplývající z náhrady za užívání věci nad rámec spoluvlastnického podílu bez dohody s ním podléhá či nepodléhá promlčení v obecné promlčecí lhůtě předvídané ustanovením § 100 a násl. občanského zákoníku, popř. od jakého okamžiku se taková promlčecí lhůta odvíjí.

21. Institut promlčení upravuje občanský zákoník v § 100 až 114. Spočívá v tom, že po uplynutí v zákoně stanovené doby se lze s úspěchem bránit vymáhání práva. Účelem promlčení je především vést věřitele (oprávněné) k tomu, aby v případě nesplnění závazku povinnou osobou uplatnili své právo a aby tak učinili bez zbytečného odkladu. Obecně platí, že čím delší

doba uplyne od nesplnění závazku, tím obtížněji se v případě sporu dokazuje skutečný stav věcí.

22. K promlčení práva dojde, nebylo-li vykonáno v době stanovené v občanském zákoníku. Záleží ovšem na vůli dlužníka (povinného), zda námitku, že došlo v dané věci k promlčení, uplatní před soudem. Jelikož se zde nejedná o zánik práva, soud k promlčení přihlédne pouze v případě námitky dlužníka (povinného). Je jednoznačné, že stěžovatel v řízení před soudem uplatnil pohledávku dne 24. 2. 2014. Stěžovatel jako podílový spoluvlastník se žalobou domáhal náhrady vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi z toho důvodu, že užívá společnou věc nad rámec svého podílu na společné věci bez dohody s ním. Právní posouzení nároku se opírá o zákonné ustanovení § 137 odst. 1 občanského zákoníku a v tomto případě je třeba užít promlčecí dobu obecnou tříletou podle ustanovení § 101 občanské zákoníku.

23. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá porušení svého práva na spravedlivý proces a zásah do vlastnického práva, které požívá ochrany v souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv, vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud má za to, že v předcházejícím řízení skutečně došlo k porušení základního práva na soudní ochranu stěžovatele [k tomu z obsáhlé judikatury viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 695/01 ze dne 29. 4. 2002, usnesení sp. zn. IV. ÚS 248/01 ze dne 30. 8. 2001, usnesení sp. zn. III. ÚS 405/04 ze dne 25. 8. 2004 (U 43/34 SbNU 421), usnesení sp. zn. III. ÚS 748/07 ze dne 4. 4. 2007, nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61) a další, vše dostupné na http://nalus.usoud.cz].

24. V rovině ústavního pořádku, jeho norem a principů z nich vyvěrajících pak ve prospěch závěru o promlčitelnosti předmětného majetkového práva může být především tvrzeno, že promlčení uvedených majetkových práv je výrazem nezbytné právní jistoty vlastnických poměrů v zemi jako neodmyslitelné komponenty či podstatné náležitosti demokratického právního státu, kterým dle čl. 1 odst. 1 Ústavy je, jestliže ohledně ustanovení o promlčení na straně adresáta tohoto majetkového práva, korespondujícího s uvedenou povinností, je plně ponecháno na jeho vůli, zda je využije, resp. toto právo uplatní.

25. Z výše uvedeného je dobře patrné, že se zde střetávají dvě základní ústavní hodnoty, a to princip právní jistoty na straně jedné s principem legitimního očekávání na straně druhé. Mezi nimi není přitom v obecné (abstraktní) rovině žádného rozdílu co do jejich významu, závaznosti, přednosti, resp. právní síly apod. Tyto jejich vlastnosti je třeba poměřovat vždy v kontextu konkrétních okolností, konkrétního případu. Tedy teprve ve světle zhodnocení tohoto střetu je možno přistoupit k vyslovení závěru

o použitelnosti (aplikovatelnosti) institutu promlčení obsaženého v občanském zákoníku na majetkový nárok plynoucí z ustanovení § 101.

26. Ústavní soud ve svých rozhodnutích formuloval, že bezdůvodné obohacení dle ustanovení § 451 občanského zákoníku má povahu subsidiární a přichází do úvahy jen tam, kde nárok nelze odvodit z jiného právního titulu. Pokud se podílový spoluvlastník domáhá náhrady vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi z toho důvodu, že užívá společnou věc nad rámec svého podílu na společné věci bez dohody s ním, jde o nárok, který se opírá o zákonné ustanovení § 137 odst. 1 občanského zákoníku, ze kterého vyplývá, v jakém rozsahu se ten který podílový spoluvlastník podílí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Nárok, který se opírá o zákonné ustanovení, nemůže být nárokem bezdůvodným ve smyslu ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení. Ustanovení o bezdůvodném obohacení mají povahu kogentní, a nelze je proto nepřípustným způsobem extenzivně vykládat. Takový výklad se dostává do extrémního rozporu se smyslem a účelem těchto ustanovení.

27. Odvolací soud se takového „vybočení" v posuzované věci dopustil, a to z hlediska doby přiznaného nároku. Odvolací soud přehlédl, že žalobce požadoval nájemné od února 2011, a nikoliv od 23. 2. 2012, tj. doby od podání žaloby. Odvolací soud žádným způsobem nevysvětlil, co bylo příčinou, že nárok stěžovateli přiznal až od 1. 2. do 23. 2. 2012 v částce 1 027 Kč.

28. Dále je třeba uvést, že právu na spravedlivý proces (a principu vyloučení libovůle) odpovídá požadavek řádného odůvodnění rozhodnutí obecných soudů [viz např. nález ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83), nález ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo nález ze dne 26. 11. 2013 sp. zn. II. ÚS 4927/12 (N 199/71 SbNU 361)]; tento požadavek, resp. povinnost soudů odůvodňovat svá rozhodnutí, vyplývá i z čl. 6 Úmluvy. Tímto požadavkem je nutno rozumět přiměřeně dostatečnou míru odůvodnění, kdy „rozsah této povinnosti se může měnit podle povahy rozhodnutí a musí být posuzován ve světle okolností každého případu", přičemž jej nelze chápat tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [srov. např. usnesení ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) nebo nález ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565); viz též rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 4. 1994 ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí*, stížnost č. 16034/90, § 61, a ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku*, stížnost č. 18390/91, § 29].

29. Zde Ústavní soud připomíná, že k těmto aspektům hodnocení řadí mimo jiné, že odůvodnění rozhodnutí je v souladu s ustanovením § 157 odst. 4 a § 169 o. s. ř., a platí, že vznese-li účastník řízení významné

námitky, jež reálně mohou ovlivnit právní posouzení věci, je nezbytné, aby soud na tyto námitky reagoval a svůj závěr (byť stručně, přesto však přesvědčivě) odůvodnil. Neučiní-li tak a s námitkami se v odůvodnění svého rozhodnutí nikterak nevypořádá, zbavuje své rozhodnutí základních atributů v podobě přesvědčivosti a přezkoumatelnosti. Ústavní soud dospěl k závěru, že takovými vadami trpí napadené rozhodnutí.

30. Princip vyloučení libovůle ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny při rozhodování soudů patří mezi základní principy právního státu. Při hodnocení důkazů v civilních sporech jsou obecné soudy vedeny zásadou volného hodnocení důkazů (§ 132 odst. 1 o. s. ř.), která je projevem jejich nezávislosti (čl. 81 Ústavy), resp. nezávislosti soudců při výkonu jejich funkce (čl. 82 odst. 1 Ústavy). Jakkoli Ústavní soud má velmi limitovaný prostor do této výlučné pravomoci obecných soudů vstupovat, je povinen zasáhnout za situace, kdy hodnocení důkazů obecným soudem vykazuje znaky libovůle. Takovým je i rozhodnutí obecného soudu, jehož skutková zjištění zjevně neodpovídají provedeným důkazům, resp. jehož právní závěry přijaté na základě takto „zjištěného" skutkového stavu zároveň zcela odhlížejí od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, jež je z hlediska požadavků na zjištěný skutkový stav relevantní. Otázkou svévole se přitom Ústavní soud zabývá dosti podrobně ve své judikatuře a ustáleně její pojem vykládá v obecné poloze jako extrémní nesoulad právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními; viz nález sp. zn. III. ÚS 138/2000 ze dne 29. 3. 2001 (N 53/21 SbNU 451), nález sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555), nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375), nález sp. zn. III. ÚS 501/04 ze dne 3. 3. 2005 (N 42/36 SbNU 445), nález sp. zn. III. ÚS 606/04 ze dne 15. 9. 2005 (N 177/38 SbNU 421), nález sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), nález sp. zn. IV. ÚS 369/06 ze dne 7. 11. 2006 (N 206/43 SbNU 303), nález sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), jakož i další zde uváděná rozhodnutí Ústavního soudu, dostupná na http://nalus.usoud.cz.

V. Závěr

31. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadený rozsudek odvolacího soudu vykazuje zřetelné prvky libovůle, a to v tom, že právní závěry přijaté na základě správně zjištěného skutkového stavu neodůvodněně nereflektují ustálenou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, jež je z hlediska požadavků na zjištěný skutkový stav relevantní. Úkolem obecného soudu v dalším řízení je tyto nedostatky odstranit a řádně posoudit uplatněný nárok i za období před podáním žaloby.

32. Pokud stěžovatel tvrdil porušení čl. 1 a čl. 2 odst. 3 Listiny či čl. 2 odst. 4 Ústavy, Ústavní soud uvádí, že tyto záruky byly v projednávané věci přímo použitelné. Ve vztahu k tvrzenému porušení vlastnického práva

chráněného v čl. 11 odst. 1 Listiny platí, že k jeho případnému dotčení, je-li spojováno s výsledkem soudního řízení, došlo za splnění podmínky nedostatku spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 Listiny, jenž však, jak je shora uvedeno, byl shledán.

33. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. 6. 2015 č. j. 13 Co 209/2015-160 došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto ústavní stížnosti vyhověl a napadený rozsudek zrušil [§ 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

34. Ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně Ústavní soud ovšem nepřistoupil, neboť ochrany základních práv a svobod stěžovatele lze dosáhnout již tím, že věc bude znovu projednána odvolacím soudem. Ve vztahu k tomuto rozsudku, v jehož případě tím přestala být splněna podmínka přípustnosti ústavní stížnosti ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*, mu tak nezbylo než ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou odmítnout (výrok II věta druhá).

Č. 85
K povinnosti dovolacího soudu řádně odůvodnit usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost

Jedním z principů, které představují součást práva na spravedlivý proces a vylučují libovůli v rozhodování, je povinnost soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí řádně odůvodnil. Pokud Nejvyšší soud učiní závěr o nepřípustnosti dovolání a z toho důvodu dovolání usnesením odmítne, vyžaduje právo dovolatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, aby dovolací soud ve svém usnesení alespoň stručně, avšak současně přiléhavě k dovolacím námitkám a nastolené právní otázce dovolatele vyložil, jaké důvody jej vedly k uvedenému závěru. Konstatuje-li dovolací soud, že se nebude dovoláním meritorně zabývat, neboť předestřená právní otázka již byla v jeho judikatuře vyřešena, avšak odkáže pouze na dokumenty svého kolegia, ze kterých řešení dovolací otázky nevyplývá, přičemž neuvede žádnou další argumentaci podporující jeho závěr o nepřípustnosti dovolání, je jeho usnesení o odmítnutí dovolání nedostatečně odůvodněné a nepřezkoumatelné.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 17. května 2016 sp. zn. III. ÚS 1538/14 ve věci ústavní stížnosti nezletilého Vojtěcha Zourka, zastoupeného matkou Lenkou Kulihovou, právně zastoupeného Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Opatovická 4, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86, usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 31. července 2013 č. j. 10 Co 250/2013-47 a usnesení Okresního soudu v Jeseníku ze dne 16. ledna 2013 č. j. 6 C 22/2012-23, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba proti dědickému usnesení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Jeseníku jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu, obsah dosavadních rozhodnutí soudů

1. Okresní soud v Jeseníku (dále jen „okresní soud") rozhodl ve věci projednání dědictví po otci stěžovatele usnesením ze dne 30. 5. 2012 č. j. 13 D 89/2011-225 tak, že stěžovateli jako jedinému zákonnému dědici (v I. dědické skupině), jenž neodmítl dědictví, potvrdil nabytí celého dědictví (předluženého ve výši –2 960 206 Kč) dle § 175q odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř."), a to s tím, že do výše nabytého dědictví odpovídá za dědické dluhy; usnesení nabylo právní moci téhož dne. Matka stěžovatele (družka otce) totiž jako zákonná zástupkyně stěžovatele při prvním projednání dědictví dne 29. 3. 2011 u notářky – pověřené soudní komisařky po poučení prohlásila, že dědictví za stěžovatele neodmítá a vyzvání věřitelů nežádá. Při druhém projednání dne 30. 5. 2012 po poučení a po sdělení ze strany soudní komisařky výše aktiv a pasiv dědictví uznala za stěžovatele dluhy zemřelého otce co do jejich důvodu i výše.

2. Stěžovatel následně (prostřednictvím advokáta, jemuž udělila za stěžovatele plnou moc stěžovatelova matka jako zákonná zástupkyně) podal proti dědickému usnesení žalobu pro zmatečnost z důvodu, dle kterého neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat a nebyl řádně zastoupen ve smyslu § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Namítl, že jej matka nemohla v řízení o dědictví zastupovat pro kolizi zájmů, neboť byla spoluvlastnicí nemovitostí, které byly předmětem dědického řízení, chtěla si zachovat dispozici s nemovitostmi tak, aby zde nadále mohla se stěžovatelem bydlet; současně namítl, že matka potřebovala k úkonu přijetí dědictví za stěžovatele souhlas opatrovnického soudu (§ 32 odst. 2 o. s. ř., dále § 22 odst. 2 a § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, a § 37 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině). Okresní soud usnesením ze dne 16. 1. 2013 č. j. 6 C 22/2012-23 žalobu zamítl. Uvedl, že důvod zmatečnosti naplněn nebyl, neboť stěžovatel byl jediným účastníkem dědického řízení a v souladu s § 20 odst. 1 a § 22 o. s. ř. ve spojení s § 36 zákona o rodině jej zastupovala matka jako zákonná zástupkyně. Konstatoval (bez dalšího odůvodnění), že zájmy stěžovatele a jeho matky v kolizi nebyly. Dále uvedl, že souhlas opatrovnického soudu s přijetím (předluženého) dědictví za stěžovatele nebyl třeba; schválení by podléhal toliko úkon odmítnutí dědictví.

3. K odvolání stěžovatele rozhodl Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud") usnesením ze dne 31. 7. 2013 č. j. 10 Co 250/2013-47 tak, že prvostupňové usnesení potvrdil. Dle odvolacího soudu byl stěžovatel v dědickém řízení řádně zastoupen, neboť jeho matka nebyla dědičkou ani

účastnicí dědického řízení, žádná práva ani povinnosti jí v souvislosti s dědickým řízením nevznikly, proto zde nemohla být žádná kolize zájmů. Nezletilý stěžovatel byl neopomenutelným dědicem a musel se mu dostat zákonný dědický podíl (§ 473 a 479 občanského zákoníku), proto nelze při vypořádání dědictví podle § 175q odst. 1 písm. a) o. s. ř. uvažovat o možnosti střetu zájmů mezi stěžovatelem jako dědicem a jeho matkou; jiná by byla např. situace, pokud by se stěžovateli dle dědické dohody nedostával jeho zákonný dědický podíl. Skutečnost, že stěžovatel nabude z dědictví poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitostech, nezmění nic na postavení jeho matky jako druhé poloviční spoluvlastnice. Dle odvolacího soudu nemusel opatrovnický soud schvalovat prohlášení matky o neodmítnutí dědictví, neboť účinky takového prohlášení nejsou podle § 464 občanského zákoníku závislé jen na tomto prohlášení. V situaci, kdy dědictví nebylo odmítnuto a stěžovatel jako řádně zastoupený dědic nenavrhl likvidaci dědictví, bylo v řízení o dědictví správně rozhodnuto.

4. Nejvyšší soud usnesením ze dne 26. 2. 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 odmítl dovolání stěžovatele jako nepřípustné podle § 237 o. s. ř. Konstatoval, že je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu závěr odvolacího soudu, dle kterého zájmy matky stěžovatele nemohly být v rozporu se zájmy nezletilého stěžovatele jako dědice již proto, že nebyla účastnicí dědického řízení; poukázal na stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 24. 11. 1981 sp. zn. Cpj 267/80 (dále jen „stanovisko“) a na zprávu tohoto soudu ze dne 5. 11. 1975 sp. zn. Cpj 30/75 (dále jen „zpráva“). Uvedl, že „není důvod, aby rozhodná právní otázka byla posouzena jinak“. Nejvyšší soud dále uvedl, že ve zbývající části dovolání, ve které stěžovatel zpochybnil právní posouzení otázky, jež nebyla pro právní posouzení věci rozhodující (tj. uplatnil jiný dovolací důvod než je v § 241a odst. 1 o. s. ř.), trpí dovolání vadami, pro které nelze v dovolacím řízení pokračovat.

II. Argumentace stěžovatele

5. Ústavní stížností ze dne 30. 4. 2014 se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví označených rozhodnutí soudů, a to z důvodu porušení jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) ve spojení s čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“). Namítal rovněž porušení svého práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na pokojné užívání majetku podle čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

6. Uvedl, že hlavním majetkem v dědickém řízení po jeho otci byl poloviční spoluvlastnický podíl na konkrétních nemovitostech – pozemcích a rozestavěné budově, ve které stěžovatel se svou matkou před i po smrti

otce bydleli; matka stěžovatele je druhým polovičním spoluvlastníkem těchto nemovitostí. Dědictví otce stěžovatele bylo předluženo ve výši 2 960 206 Kč. Matka stěžovatele jej zastupovala v dědickém řízení a přijala za něj toto předlužené dědictví; důvodem jejího jednání byla ochrana jejich bydlení v předmětné rozestavěné budově.

7. Stěžovatel namítl, že dědický soud se možnou kolizí jeho zájmů a zájmů matky vůbec nezabýval a prvostupňové rozhodnutí v řízení o žalobě pro zmatečnost je tautologické. Druhostupňové rozhodnutí podle stěžovatele vypovídá o zjevném nepochopení možnosti (hmotněprávní) kolize zájmů ve vztahu k uvedeným nemovitostem, neboť odvolací soud své závěry založil pouze na úvaze, dle které matka stěžovatele nebyla účastnicí dědického řízení, a nemohlo proto dojít ke kolizi zájmů. Předestřenou otázkou pro soudy však bylo, zda jsou naplněny podmínky zmatečnosti, resp. zda je možné, aby bylo nezletilé dítě jako jediný dědic po svém zemřelém otci v řízení o (předluženém) dědictví zastoupeno matkou jako zákonnou zástupkyní, a to za situace, kdy součástí dědictví je poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitostech, ve kterých nezletilé dítě i po smrti otce se svou matkou bydlí a jejichž druhým podílovým spoluvlastníkem je právě matka nezletilého. Odvolací soud svým závěrem zcela popřel materiální stránku věci a samotnou podstatu potenciální kolize; konflikt zájmů stěžovatele a jeho matky zde může totiž vzniknout mimo procesní vztah účastníků dědického řízení. Úvaha odvolacího soudu, dle které se nabytím spoluvlastnického podílu stěžovatelem z dědictví nezmění nic na podílovém spoluvlastnictví matky, je jen formálního charakteru a abstrahuje od faktícity spoluvlastnického vztahu, jenž bývá často zdrojem konfliktů, a (proto) má vždy v zákoně speciální úpravu. Matka stěžovatele neodmítnutím dědictví získala kontrolu nad stěžovatelovým podílem na nemovitostech a fakticky může prosazovat svůj výlučný názor na správu nemovitostí; nezletilý stěžovatel je fakticky vyloučen z rozhodování o nemovitostech, přestože matka může mít ve vztahu k nemovitostem protichůdný názor než stěžovatel. Matka přijetím dědictví za stěžovatele mohla také spoléhat na to, že podíl stěžovatele může poté lépe nabýt z titulu snadnějšího převodu mezi osobami blízkými.

8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu je podle stěžovatele nepřezkoumatelné a odkazuje na judikaturu, jež na případ stěžovatele nedopadá; formalisticky se vyhnulo řešení v dovolání položené meritorní otázky. Stěžovatel namítl, že i zákonem umožněné zkrácené odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu musí být přiléhavé a přezkoumatelné. Stěžovatel v ústavní stížnosti citoval z dovolacím soudem poukazovaného stanoviska i zprávy a uvedl, že se zabývají jen obecnými předpoklady kolize zájmů, avšak neřeší žádnou situaci obdobnou případu stěžovatele; ve stanovisku i zprávě je pouze demonstrována, a to jako nejčastější v úvahu připadající situace,

nemožnost zastupování nezletilého dítěte zákonným zástupcem v případě, kdy je zákonný zástupce současně dědicem vedle nezletilého. Podle stěžovatele tedy dovolací soud jen paušálně odkázal místo konkrétní judikatury na rozsáhlé dokumenty, které však na jeho situaci nedopadají. Stěžovatel oproti tomu poukázal na pasáž stanoviska [znění: „Ustanovení § 37 odst. 2 zák. o rod. je ustanovením, které určuje podmínky, za nichž je vyloučeno, aby rodiče zastupovali jako zákonní zástupci své nezletilé děti, a to bez ohledu na to, zda jde o zastupování v řízení (v občanském soudním řízení, v řízení před státním notářstvím apod.) nebo o zastupování při úkonech, s nimiž jsou spojeny hmotněprávní účinky.“], z níž má vyplývat, že § 37 odst. 2 zákona o rodině se vztahuje na kolizi hmotněprávní i procesněprávní. K tomu doplnil výtku, dle které dovolacím soudem poukazované stanovisko a zpráva ze sedmdesátých a osmdesátých let 20. století by zřejmě neměly obstát v kvalitativně jiných podmínkách dnešní společnosti. V této souvislosti stěžovatel poukázal také na přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „nový občanský zákoník“), s tím, že dovolací soud měl tuto změnu zohlednit (§ 3 a 3030 nového občanského zákoníku).

9. Podle stěžovatele je třeba ustanovení § 8 odst. 1 a 2, § 9, § 22 odst. 1 a 2, § 26 a § 27 odst. 1 občanského zákoníku ve spojení s ustanoveními § 31 odst. 1, § 36 odst. 1 a § 37 odst. 1 a 2 zákona o rodině vykládat tak, že zákonný zástupce je v jednání za nezletilého omezen. Způsobilost osoby k právním úkonům dle hmotného práva je určující také pro procesní způsobilost (§ 20 odst. 1 o. s. ř.). Ustanovení § 32 odst. 2 o. s. ř. deklaruje omezení pro zastoupení v řízení; toto ustanovení je však třeba vykládat rovněž s ohledem na stěžovatelem citované omezení zastoupení na základě občanského práva hmotného. Pokud je tedy dána pravděpodobnost střetu zájmů mezi rodičem a nezletilým dítětem ve smyslu § 37 odst. 1 zákona o rodině, je třeba na tohoto rodiče hledět jako na osobu, jejíž zájmy jsou z hlediska § 32 odst. 2 o. s. ř. v rozporu se zájmy zastoupeného nezletilého. V projednávané věci tedy matka nemohla stěžovatele v dědickém řízení zastupovat pro překážku vyplývající z § 37 odst. 1 zákona o rodině.

10. Stěžovatel rovněž poukázal na zásadu ochrany nezletilého dítěte v českém právním řádu i mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána. Konkrétně zmínil ustanovení § 28 občanského zákoníku, dle kterého, jedná-li zákonný zástupce v podstatné záležitosti týkající se nakládání s majetkem nezletilého, vyžaduje se k platnosti právního úkonu souhlas opatrovnického soudu (§ 179 o. s. ř.). Z uvedeného je tedy třeba dovodit zvláštní ochranu nezletilého v dědickém řízení. Podle stěžovatele tedy, i pokud by zde nebyla kolize zájmů, matka by potřebovala k úkonu přijetí či odmítnutí dědictví souhlas opatrovnického soudu.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že je správný závěr, dle kterého zájmy stěžovatele a jeho matky jako zákonné zástupkyně nemohly být v rozporu již proto, že matka nebyla dědicem ani účastníkem dědického řízení; tento závěr vychází z ustálené judikatury soudů, na niž ve svém usnesení odkázal. Námitka k právnímu úkonu nakládání s majetkem nezletilého se pak týkala otázky, jež nebyla pro právní posouzení věci rozhodující. Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítnout.

12. Krajský soud se vyjádřil tak, že setrvává na svých závěrech vyjádřených v odůvodnění svého usnesení a navrhl ústavní stížnost odmítnout jako neopodstatněnou.

13. Okresní soud uvedl, že stěžovatel byl v řízení o projednání dědictví po svém otci řádně zastoupen svou matkou, jež byla poučena o možnosti odmítnout nebo neodmítnout dědictví, proto byla žaloba pro zmatečnost zamítnuta. Návrh na rozhodnutí o ústavní stížnosti neformuloval.

14. Vzhledem k tomu, že vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádná nová tvrzení ani argumenty, nebylo nutné je zasílat stěžovateli na vědomí a k případné replice.

IV. Procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti

15. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

16. V souvislosti se zánikem funkce soudce Ústavního soudu JUDr. Vladimíra Kůrky byla předmětná věc (tomuto soudci zpravodaji přidělená a ke dni 16. 12. 2015 neskončená), na základě ustanovení § 12 odst. 17 (přechodná ustanovení) rozvrhu práce Ústavního soudu v platném znění (č. j. Org. 65/15), přidělena novému soudci zpravodaji, a to prof. JUDr. Josefu Fialovi, CSc., čemuž (jakož i rozhodnutí pléna o ustavení senátů ze dne 8. 12. 2015 č. j. Org. 60/15) odpovídá složení senátu; Ústavní soud stěžovatele o této změně vyrozuměl.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

17. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaných spisů okresního soudu sp. zn. 6 C 22/2012 a 13 D 89/2011 a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Úkolem Ústavního soudu je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv „běžné" zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu aplikace tzv. podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

19. V nyní projednávané ústavní stížnosti Ústavní soud nejprve považuje za nezbytné zhodnotit stěžovatelovu námitku, zda postupem Nejvyššího soudu, resp. způsobem odůvodnění jeho napadeného usnesení, nedošlo k zásahu do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti a minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů totiž plyne, že v případě opodstatněnosti výtky o odepření přístupu k Nejvyššímu soudu v důsledku usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost otevře se zrušením takového usnesení procesní prostor pro vydání nového rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se tentokrát bude dovoláním věcně zabývat.

20. Ústavní soud konstatuje, že právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny je porušeno, pokud je komukoliv upřena možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. pokud soud odmítá jednat a rozhodovat o podaném návrhu nebo pokud zůstává v řízení bez zákonného důvodu nečinný. Do rozhodovací činnosti soudů však může Ústavní soud derogačním způsobem zasáhnout pouze tehdy, jsou-li právní závěry soudů v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními nebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění nevyplývají nebo pokud porušení některé z norem „podústavního" práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva), zakládá porušení základního práva nebo svobody.

21. S ohledem na konkrétní okolnosti nyní posuzované věci Ústavní soud považuje za nutné připomenout, že z ústavního pořádku České republiky nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky

právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, zejména práva na spravedlivý proces [srov. nález Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

22. Jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům, tj. v nyní posuzovaném případě k odmítnutí stěžovatelova dovolání pro nepřípustnost. Jakkoliv v těchto případech ustanovení § 243f odst. 3 věty prvé o. s. ř. představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 o. s. ř., neboť předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, nadále i z tohoto stručného odůvodnění musí být patrno, na základě jakých skutečností (právních či skutkových) dospěl dovolací soud k vysloveným závěrům, resp. v daném případě, z jakého důvodu se nebude zabývat dovoláním meritorně [srov. nález Ústavního soudu ze dne 1. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 1257/15 (N 180/79 SbNU 33) nebo ze dne 15. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 313/14 (N 59/73 SbNU 151)].

23. Ústavní soud rovněž opakovaně vyzdvihuje zásadu předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti nejen ve vztahu k normativním právním aktům, ale i individuálním právním aktům, a z nich pak zejména soudním rozhodnutím, mezi které patří i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání [srov. např. nález ze dne 19. 8. 2014 sp. zn. I. ÚS 962/14 (N 155/74 SbNU 323)]. Uvedené se vztahuje též na rozhodování Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání, proto dovolací soud musí v usnesení o odmítnutí dovolání pro nepřípustnost reagovat na otázky, které dovolatel vymezil a jež nebyly podle jeho názoru v praxi dovolacího soudu samostatně řešeny.

24. Pokud výše uvedeným ústavním požadavkům Nejvyšší soud nedostojí a své usnesení odůvodní nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, resp. nijak nereaguje na právní argumentaci předestřenou dovolatelem, je jeho rozhodnutí ve své podstatě nepřezkoumatelné a zasahuje do základního práva dovolatele na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

25. V projednávané věci stěžovatel naplnil požadavky judikatury Nejvyššího soudu a ve svém dovolání formuloval konkrétní právní otázku, jež podle něj nebyla dosud řešena dovolacím soudem (§ 237 o. s. ř.). Nastolenou otázkou bylo, zda může nastat střet zájmů mezi stěžovatelem jako jediným dědicem a jeho zákonným zástupcem (zastupujícím jej v dědickém řízení) v případě, kdy zůstavitel zanechal poloviční spoluvlastnický podíl na nemovitosti, jejímž druhým polovičním spoluvlastníkem je zákonný

zástupce stěžovatele, a rovněž zanechal dluh na financování kupní ceny nemovitosti ze smlouvy o úvěru, zajištěný zástavním právem, za jehož splacení odpovídá i zákonný zástupce stěžovatele. Stěžovatel současně v dovolání předestřel argumenty ve prospěch závěru o možnosti vzniku takové kolize zájmů.

26. Nejvyšší soud v napadeném usnesení reagoval toliko tak, že zájmy stěžovatele jako jediného účastníka dědického řízení a jeho matky jako zákonné zástupkyně (a poloviční spoluvlastnice nemovitostí) nemohly být v kolizi již proto, že matka nebyla účastnicí dědického řízení; odkázal na svou „ustálenou rozhodovací praxi", kterou má představovat výše uvedené stanovisko a zpráva.

27. Je tedy zřejmé, že dovolací soud, a to s poukazem na svou „ustálenou praxi", považoval v dané věci pro posouzení otázky (možné) existence kolize zájmů za rozhodující jen a pouze skutečnost, zda matka byla vedle nezletilého stěžovatele účastnicí dědického řízení či nikoliv; jinými otázkami se nezabýval a nepovažoval je za relevantní. Takové vypořádání dovolání stěžovatele však podle Ústavního soudu nenaplňuje ústavní zásady výše vyložené.

28. Předně, Nejvyšší soud opřel svůj závěr, dle kterého se otázkou nastolenou stěžovatelem nebude zabývat, neboť tato již byla vyřešena v jeho „ustálené rozhodovací praxi", o stanovisko a zprávu, ze kterých však taková konkluze nevyplývá.

29. Zpráva o řízení o dědictví u státních notářství v České socialistické republice, projednaná a schválená občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR dne 5. 11. 1975 pod sp. zn. Cpj 30/75, pojednává ve čtrnácti bodech o různých otázkách týkajících se dědického řízení a uvádí i formou příkladů některá pochybení soudů či státních notářství v té době. Problematice ustanovení (kolizního) opatrovníka nezletilým dětem v dědickém řízení se částečně věnuje bod druhý zprávy, a sice ve vztahu k § 14 odst. 3 zákona č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „n. ř.") (pozn. u nezletilých dětí v souvislosti s § 37 odst. 2 zákona o rodině). V rámci tohoto bodu je uveden za pomoci dvou konkrétních kauz příklad možné (a zjevné) kolize zájmů v dědickém řízení, která může nastat mezi osobou nezletilou či zbavenou způsobilosti k právním úkonům a jejich zákonným zástupcem (rodičem, opatrovníkem), pokud tyto osoby i jejich zákonní zástupci jsou (současně, vedle sebe) účastníky dědického řízení (dědici).

30. Ve stanovisku občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR ze dne 24. 11. 1981 sp. zn. Cpj 267/80 je podán výklad ustanovení § 14 odst. 3 n. ř. ve spojení s § 37 odst. 2 zákona o rodině, dle kterého postačí pro ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti v řízení o dědictví i jen možnost (nikoliv nutně určitost) střetu zájmů nezletilého dítěte a jeho

zákonného zástupce. Jako nejčastější případ takové možné kolize zájmů je uvedena (opět) situace, kdy jsou nezletilé dítě souběžně s jeho zákonným zástupcem dědici zůstavitele, resp. účastníky dědického řízení. Dle stanoviska je na státních notářstvích, aby v každém konkrétním případě se zřetelem ke všem okolnostem věci posoudila, zda tu je či není dána možnost střetu zájmů, neboť zákonná ustanovení nevymezují blíže, kdy je dána možnost střetu zájmů, a nestanoví ani hlediska. Dané stanovisko rovněž uvádí, že ustanovení § 37 odst. 2 zákona o rodině určuje podmínky vyloučení rodiče ze zastoupení jeho nezletilého dítěte bez ohledu na to, zda jde o zastupování v řízení nebo o zastupování při úkonech, s nimiž jsou spojeny hmotněprávní účinky (§ 30 občanského zákoníku se nepoužije).

31. Ze stanoviska ani ze zprávy se tedy podle Ústavního soudu nepodává, že by skutečnost souběžného účastenství nezletilého dítěte a jeho zákonného zástupce v dědickém řízení byla jedinou rozhodnou pro posouzení případné existence kolize jejich zájmů (k takovému závěru v nich není ani obsažena žádná argumentace). Jinými slovy, citované dokumenty občanskoprávního kolegia dle svého znění neobsahují vyčerpávající výčet možných případů vzniku kolize zájmů v dědickém řízení mezi nezletilým dítětem a jeho zákonným zástupcem; není jimi vyloučeno, že by kolize zájmů nemohla vzniknout i za situace, kdy k souběhu účastenství nedochází.

32. K tomu je možno uvést, že podle § 31 odst. 1 tehdy platného zákona o rodině je rodičovská odpovědnost souhrnem práv a povinností rodičů (mimo jiné) při zastupování nezletilého dítěte, přičemž podle § 31 odst. 2 zákona o rodině jsou rodiče povinni při zastupování nezletilého dítěte důsledně chránit zájmy dítěte. Podle § 37 odst. 1 téhož zákona nemůže žádný z rodičů své dítě zastoupit, mohlo-li by dojít ke střetu zájmů mezi dítětem a rodičem (rodiči); nemůže-li z takového důvodu dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti (kolizního) opatrovníka. Nejvyšší soud sám v citovaném stanovisku uvedl, že zákonná ustanovení nevymezují blíže, kdy je dána možnost střetu zájmů, a nestanoví ani hlediska. Uvedené zajisté platí nejen pro ustanovení § 37 odst. 2 zákona o rodině ve znění do 31. 3. 1983 (jež bylo rozhodné při vydávání stanoviska), nýbrž i pro obdobné znění ustanovení § 37 odst. 1 zákona o rodině účinného od 1. 8. 1998. Ze zákona o rodině (ani citovaného stanoviska) tedy nevyplývá, že by jediným hlediskem pro možnou kolizi zájmů mělo být souběžné účastenství.

33. Výlučnosti kritéria souběžného účastenství nenasvědčují ani některé Ústavnímu soudu známé judikáty Nejvyššího soudu týkající se jiných typů řízení než řízení dědického, ve kterých se rovněž může v jednotlivých případech vyskytnout otázka střetu zájmů; dovolací soud v takových případech nezkoumal pouze souběh účastenství dítěte a jeho rodiče v řízení (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2000 sp. zn. 21 Cdo 2630/99, ve kterém dovolací soud zohlednil charakter řízení, nebo rozsudek ze dne

9. 10. 2003 sp. zn. 21 Cdo 890/2003, ve kterém byla rozhodná vzájemná podmíněnost uplatňovaných nároků).

34. Za stavu, kdy Nejvyšší soud poukázal jen na citované stanovisko a zprávu, ze kterých však závěr Nejvyššího soudu prezentovaný v jeho usnesení nevyplývá, a současně jinou údajnou „ustálenou rozhodovací praxi" dovolací soud ve svém usnesení nezmínil, ztrácí rozhodující konstatování Nejvyššího soudu o tom, že daná otázka již byla v jeho judikatuře vyřešena, oporu.

35. V důsledku absence odkazu na přiléhavou judikaturu dovolacího soudu, která by skutečně (a jednoznačně) odpovídala na dovolací otázku stěžovatele, tedy usnesení Nejvyššího soudu obsahuje nijak blíže nevyložený (neodůvodněný) právní závěr, dle kterého, nebyla-li matka stěžovatele souběžně s ním účastnicí dědického řízení, nemohlo dojít nikdy (za žádných okolností) ke kolizi zájmů.

36. Toto obecné konstatování navíc věcně nereaguje a neřeší dovoláním formulovanou právní otázku. Stěžovatel od počátku řízení nezpochybňoval, že jeho matka nebyla účastnicí dědického řízení, avšak tvrdil, že kolize zájmů mohla vzniknout (a dle něj i vznikla) z jiného důvodu, resp. že i jiný důvod než souběžné účastenství může založit tuto kolizi. Vznesl otázku, zda poloviční spoluvlastnictví matky k jedné z věcí zahrnutých do dědictví nemohlo potenciálně ovlivnit její projevy (úkony) při zastupování stěžovatele týkající se celého dědictví (vč. úkonu odmítnutí či neodmítnutí celého dědictví). Poukázal přitom na charakter podílového spoluvlastnictví; podstatou jeho námitek nebyla změna v samotném spoluvlastnickém právu matky, nýbrž změna spočívající v jiném výkonu a naplňování obsahu jejího spoluvlastnického práva v závislosti na osobě druhého spoluvlastníka. Na tuto argumentaci mu však dovolací soud neposkytl v odůvodnění napadeného usnesení věcně přiléhavou odpověď.

37. Z uvedených důvodů Ústavní soud shledal porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces před dovolacím soudem, jehož součástí je i právo na řádné a přiléhavé odůvodnění soudního rozhodnutí, proto ústavní stížnosti vyhověl a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2014 č. j. 21 Cdo 4215/2013-86 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

38. Veden zásadou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti soudů Ústavní soud již nepřezkoumával napadená rozhodnutí krajského a okresního soudu a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum těchto rozhodnutí by byl za výše popsané situace předčasný.

Č. 86
K postupu soudů v trestním řízení ke zjištění výše škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie

Podle čl. 39 Listiny může pouze zákon stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Žádná podmínka trestnosti (znak skutkové podstaty) nesmí být stanovena mocí výkonnou v podzákonném právním předpise; ten může, a to na základě dostatečného zákonného zmocnění, konkretizovat podrobnosti nezbytné pro posouzení příslušného jednání. V řízení o trestním obvinění, jehož podstatou je neoprávněný odběr elektřiny, musí jako minimální standard platit zásady pro zjišťování výše způsobené škody, které Ústavní soud vymezil v nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15 ze dne 11. 8. 2015 (N 141/78 SbNU 183). Ve věcech neoprávněného odběru elektřiny by vždy mělo být cílem trestních soudů v rámci možností co nejpřesněji zjistit, jaká byla způsobená škoda. Její výpočet na základě vyhlášky bez dalšího v trestních věcech nepostačuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 17. května 2016 sp. zn. I. ÚS 3363/14 ve věci ústavní stížnosti A. Š., zastoupeného Mgr. Tomášem Kaplanem, advokátem, se sídlem Havlíčkova 404/2, Hradec Králové, proti rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242, usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zločinu krádeže, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Tachově jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263 a rozsudkem Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242 byla porušena základní práva stěžovatele podle

čl. 37 odst. 3 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 10. 2014, stěžovatel podle jejího obsahu napadl usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21. Nejvyšší soud tímto usnesením odmítl dovolání stěžovatele proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263. Tím odvolací soud zamítl odvolání stěžovatele proti rozsudku Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242. Okresní soud v Tachově stěžovatele uznal vinným ze spáchání zločinu krádeže podle § 205 odst. 1 a odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník"). Měl se ho dopustit neoprávněným odběrem elektřiny. Poškozené společnosti ČEZ Distribuce, a. s., (dále jen „poškozená") tím měl způsobit škodu ve výši 1 182 810 Kč.

2. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že napadenými rozhodnutími byla porušena jeho ústavně zaručená práva. Konkrétně namítal porušení práva na soudní ochranu a spravedlivý proces spolu se zákazem diskriminace na základě uplatňování svých majetkových práv ve smyslu čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"). Soudu prvního stupně vytýkal, že nevyhověl návrhu obhajoby na doplnění dokazování. Navrhoval výslech svědka Rudolfa Krále a prohlídku na místě. Tyto návrhy soud prvního stupně s prostým odůvodněním o nadbytečnosti odmítl. Soudy prvního a druhého stupně pak nesprávně vyšly z výpovědí zcela nevěrohodných svědků. Ponechaly naopak stranou výpovědi jiných neutrálních svědků. Vyšly navíc z výpovědí svědků z přípravného řízení, které jim soud prvního stupně v hlavním líčení předestřel. Neodstranily však rozpory v jejich výpovědích. Tím došlo k porušení kontradiktornosti řízení.

3. Stěžovatel dodal, že soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že se nepodařilo prokázat, kdo neoprávněné připojení provedl. Orgány činné v trestním řízení ani nezodpověděly otázku, jakým způsobem a kde mělo docházet k propojení veřejné sítě elektřiny s dotčeným objektem. Stejně tak neuvedly, jak se na tom měl účastnit stěžovatel. Nedošlo ani částečně k uspokojivé specifikaci období, kdy mělo údajně docházet k neoprávněnému odběru elektřiny. Je navíc zcela nepochopitelné, že distributor neprovedl kontrolu nepřipojeného odběrného místa po dobu více než tří let. Stěžovatel nemohl mít o možném neoprávněném odběru povědomí. Pracovník poškozené při zjišťování „neoprávněného odběru"

ani nenaměřil žádný odběr elektřiny. Mělo dojít jen k blíže nespecifikovanému propojení veřejné sítě s dotčeným objektem.

4. Podle stěžovatele dále došlo k porušení zásady rovnosti ochrany vlastnického práva. Při výpočtu výše náhrady škody jsou totiž pozitivně diskriminováni distributoři elektrické energie. Otázka způsobené škody má dvě roviny. Nejprve rovinu znaku skutkové podstaty trestného činu a jeho nesprávné kvalifikace. A poté rovinu adhezního řízení o náhradě škody, které probíhá v souvislosti s trestním řízením. Ke zjištění částky způsobené škody soud prvního stupně dospěl výhradně a jen ze zprávy společnosti ČEZ Měření, s. r. o. Soud prvního stupně pak odkázal na § 51 odst. 2 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění účinném pro projednávanou věc, (dále jen „energetický zákon"). Podle něj se škoda vypočte způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem, pokud ji nelze stanovit jinak. Tímto právním předpisem byla v posuzované věci vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 51/2006 Sb., o podmínkách připojení k elektrizační soustavě, ve znění účinném pro projednávanou věc, (dále též jen „vyhláška"). Podle odvolacího soudu zjistil soud prvního stupně výši škody v souladu se zákonem. Nevyhověl ani námitce stěžovatele o nutnosti stanovení škody znaleckým posudkem. Soudy obou stupňů tak zcela opomenuly zjistit, byť potenciálně, skutečnou škodu.

5. Stěžovatel v té souvislosti odkazuje na výkladové závěry Ústavního soudu v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 ze dne 1. 4. 2014 (dostupné na http://nalus.usoud.cz). Prováděcí předpis má podle něj toliko konkretizovat způsob náhrady škody za neoprávněný odběr elektřiny. Náhrada škody je v obecných rysech upravena občanským právem. Má mít reparační, nikoli sankční charakter. Obecné soudy proto nesmí vyhlášku o způsobu stanovení náhrady škody aplikovat mechanicky. Musí zohlednit specifické okolnosti případu, aby se zjištěná škoda blížila co nejvíce škodě skutečné, byť tu lze mnohdy v této oblasti zjistit obtížně. V rozporu se zákonem by se mohlo jevit, pokud by výpočet náhrady škody nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, ale mělo by jím dojít k jakési „nadkompenzaci" poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. Obecné soudy mají povinnost v takovém případě prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti. Ve zbytku musí postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy. Případně mohou obsah prováděcího právního předpisu náležitě modifikovat podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy za účelem určení skutečné škody způsobené neoprávněným odběrem elektřiny. Výši škody lze určit i prostřednictvím znaleckého posudku. Obecné soudy musí vždy vypočíst škodu spravedlivým způsobem. Za tím účelem si musí opatřit a provést takové důkazní prostředky, díky kterým

lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit.

6. Stěžovatel se s ohledem na uvedené názory Ústavního soudu nemůže ztotožnit se stanovením škody, kterou měl údajně způsobit poškozené. Obecné soudy ji zjistily v rozporu se zákonem. Stanovená škoda odporuje reparačnímu principu. Stěžovatel je proto sankcionován ve dvou rovinách: přísnější kvalifikovanou skutkovou podstatou trestného činu krádeže podle § 205 odst. 4 písm. c) trestního zákoníku a sankčním, nikoli kompenzačním, výrokem o uložení povinnosti náhrady škody podle § 228 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád").

II. Obsah vyjádření ostatních účastníků řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Plzni. Poukázal ovšem pouze na odůvodnění svého rozhodnutí. Stejně postupoval i Okresní soud v Tachově. Krajské státní zastupitelství v Plzni se stejně jako Okresní státní zastupitelství v Tachově vzdalo postavení vedlejšího účastníka. Nejvyšší soud ve svém vyjádření (byť opožděně) uvedl, že se předsedkyně dotčeného senátu nemohla vyjádřit, protože je od 1. 9. 2015 v dlouhodobé pracovní neschopnosti.

III. Právní posouzení

8. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu").

9. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti i ve všech vyjádřeních účastníků řízení a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaných spisů soudů prvního a druhého stupně dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud úvodem připomíná, že podle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není tedy součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí soudu vydanému v soudním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly porušeny ústavními předpisy chráněné práva a svobody účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

11. Ústavní soud také připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle

zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), bod 54].

12. Stěžovatel v ústavní stížnosti uplatnil dvě skupiny námitek – první z nich se týkají nedostatečnosti zjištěného skutkového stavu a vad dokazování; druhá se týká způsobu zjištění výše škody. Ústavní soud dospěl k závěru, že pouze otázka způsobu zjištění výše škody zakládá důvodnost ústavní stížnosti, proto bude dále posouzena na prvním místě.

III.a) K námitce nesprávného způsobu zjištění výše škody

III.a/1 Obecné principy

13. Podle čl. 39 Listiny platí: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit." V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 (N 126/70 SbNU 147; 259/2013 Sb.) Ústavní soud zdůraznil: „Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je podle čl. 15, čl. 41 odst. 1, čl. 45–48 Ústavy kompetentní toliko Parlament … Právě s ohledem na to, že ústavodárce svěřil kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona, podléhající častým změnám, podrobnostem zejména technicistního charakteru, kdy zákonný základ může obsahovat jen to nejpodstatnější … Předmětné ‚zmocňovací' ustanovení přitom nestanoví vůbec žádná kritéria, a proto vláda na jeho základě nic nekonkretizuje, ale skutkové podstaty přímo doplňuje … Považoval-li proto zákonodárce za podstatné přesně definovat, jaké je pro účely právní kvalifikace skutkových podstat trestných činů množství větší než malé u psychotropních látek, aniž by to jako doposud ponechal k posouzení s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu obecným soudům …, pak tak mohl učinit toliko formou zákona. Je přitom nerozhodné, zda se právněteoreticky jedná o obligatorní či fakultativní znak skutkové podstaty trestného činu, protože se v každém případě jedná o znak, který je podmínkou trestnosti." Podmínky trestnosti tedy musí stanovit zákon. Podrobnosti mohou být stanoveny v prováděcím předpise, měly by ale navazovat na dostatečné zákonné zmocnění trestního zákoníku. Ten musí obsahovat podstatný základ úpravy podmínek trestní odpovědnosti, aby prováděcí předpis obsahově nepředstavoval doplnění znaku skutkové podstaty trestného činu.

14. Trestní řízení je pak ovládáno zásadou materiální pravdy. Tuto zásadu lze podle Ústavního soudu považovat za součást „fair" trestního procesu ve smyslu hlavy páté Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"). Jak uvádí trestněprávní nauka: „Cílem činnosti všech orgánů trestního soudnictví … je nalézt pravdu o skutku, který je předmětem řízení a v němž je spatřován trestný čin, a to z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí. To znamená, že trestní řízení musí být upraveno tak, aby dávalo dostatečné záruky toho, že v něm budou všechny okolnosti trestného činu významné pro rozhodnutí soudu zjištěny pokud možno v souladu se skutečností … v českém trestním řízení platí zásada vyhledávací na rozdíl od zásady projednací u občanského soudního řízení (srov. ustanovení § 314d odst. 2, které je zřejmě výjimkou). Rozsudek soudu se musí zakládat na faktech přesně a úplně zjištěných, která nevzbuzují důvodné pochybnosti o své pravdivosti. Proto musí být v trestním řízení vina obviněnému nepochybně prokázána … Proto též v českém trestním řízení při zjišťování skutkového stavu neexistují presumpce …, prekluze ani formální důkazní břemeno. Zjištění pouhé pravděpodobnosti určitých skutečností může mít význam jen pro postup řízení (např. pro vyhledání a provádění dalších důkazů)." (viz Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha : Wolters Kluwer, a. s., 2015, str. 110–111).

15. Ústavní soud ve svých rozhodnutích rovněž zdůrazňuje princip rovnosti účastníků řízení. Tento princip představuje stěžejní zásadu spravedlivého procesu, která své normativní vyjádření nachází především v čl. 37 odst. 3 Listiny. Tento ústavní princip garantuje rovné postavení účastníků soudního řízení co do práv, která účastníkům určitého typu řízení přiznává právní řád [srov. nález sp. zn. II. ÚS 657/05 ze dne 21. 8. 2008 (N 146/50 SbNU 291)]. Obdobným způsobem tento princip ve své ustálené judikatuře vykládá i Evropský soud pro lidská práva, který za součást práva na spravedlivý proces považuje zásadu „rovnosti zbraní". Z této zásady plyne, že každá procesní strana má mít přiměřenou možnost přednést svou záležitost, včetně důkazů, za podmínek, které ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana [viz nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 658/14 ze dne 14. 10. 2014 (N 192/75 SbNU 165) či rozsudek ESLP ze dne 27. října 1993 ve věci *Dombo Beheer B. V. proti Nizozemí*, č. 14448/88, bod 33]. Zásada rovnosti zbraní hraje roli i při provádění důkazů a hodnocení důkazních prostředků, jakým je i odborné vyjádření pořízené v této věci. Při pořizování podobného odborného vyjádření by orgán činný v trestním řízení měl zvážit, zda osoba, od níž odborné vyjádření vyžaduje, s ohledem na svůj poměr k obviněnému, jiným osobám zúčastněným na trestním řízení nebo poměr k věci není podjatá (viz § 105 odst. 2

trestního řádu; k tomu blíže Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol., citováno výše, str. 382).

16. Ústavní soud se již v minulosti ve své judikatuře zabýval otázkou výpočtu škody v případě neoprávněného odběru elektřiny [viz zejména nález sp. zn. I. ÚS 668/15 ze dne 11. 8. 2015 (N 141/78 SbNU 183) a předtím usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13]. Shledal, že jde o obecný problém tohoto typu případů. Zpravidla v nich totiž nelze zjistit přesné množství odebrané elektřiny. Pojmovým znakem většiny druhů neoprávněného odběru, jak je vypočítává ustanovení § 51 odst. 1 energetického zákona, je skutečnost, že se neoprávněné odběry neměří. Pro tyto účely zákonodárce určil, že nelze-li vzniklou škodu určit, vypočítá se náhrada škody způsobem stanoveným prováděcím právním předpisem (§ 51 odst. 2 energetického zákona). Tímto prováděcím předpisem byla v rozhodné době vyhláška. Ta ve svém ustanovení § 14 obsahovala metodu výpočtu výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu v případech, ve kterých nebylo možno skutečně vzniklou škodu stanovit a provozovatel přenosové nebo distribuční soustavy se s konečným zákazníkem nedohodl jinak. Tento výpočet vycházel (a i podle nyní platné úpravy ve vyhlášce č. 82/2011 Sb., o měření elektřiny a o způsobu stanovení náhrady škody při neoprávněném odběru, neoprávněné dodávce, neoprávněném přenosu nebo neoprávněné distribuci elektřiny, ve znění pozdějších předpisů, vychází) z hodnoty jističe, tedy zhruba z teoretického maximálního množství elektřiny, kterou bylo možné v daném místě odebrat. Vypočtená výše škody je tak výší fiktivní. Nemá žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny (viz nález sp. zn. I. ÚS 668/15, body 28 a 29).

17. Jako *obiter dictum* usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 Ústavní soud uvedl, že soudy v odůvodněných případech nemusí nutně paušálně akceptovat způsob výpočtu na základě vyhlášky. Mohou například dojít k závěru, že v daném případě je takový postup v rozporu se zákonem, protože by nezajišťoval pouze naplnění kompenzačního principu, ale došlo by v rozporu se zákonným zmocněním k jakési „nadkompenzaci" poškozeného či k určité formě sankce neoprávněného odběratele. V takovém případě má obecný soud povinnost prováděcí právní předpis neaplikovat nebo jej aplikovat jen zčásti. Ve zbytku musí postupovat podle obecné občanskoprávní úpravy, případně musí náležitě modifikovat obsah prováděcího právního předpisu podle kritérií obecné občanskoprávní úpravy, aby určil skutečnou škodu způsobenou neoprávněným odběrem elektřiny (bod 49). Obecné soudy mohou vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny, pokud je k dispozici, nebo i výši škody, která byla určena prostřednictvím znaleckých posudků. Musí provést výpočet spravedlivým způsobem, případně opatřit a provést takové důkazní

prostředky, jimiž lze v konkrétním případě výši skutečné škody prokázat nebo se jí v maximální míře přiblížit (bod 50).

18. Ústavní soud pak v nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15 shrnul, že „vázanost soudce obecného soudu zákonem dle čl. 95 odst. 1 Ústavy znamená též oprávnění soudu neaplikovat prováděcí právní předpis nebo jeho část, je-li příslušná právní úprava v něm obsažená soudem považována za rozpornou se zákonem nebo ústavním pořádkem. Pokud … výše škody za neoprávněně odebranou elektřinu stanovená podle prováděcího předpisu k § 51 energetického zákona je mnohonásobně vyšší než platby za elektřinu ve srovnatelných obdobích před neoprávněným odběrem, nelze takto vypočítanou výši škody bez dalšího akceptovat. Soud v takovém případě musí zohlednit i další okolnosti, které jej mohou v maximální míře přiblížit ke stanovení skutečné výše způsobené škody. Pokud pak na základě provedených důkazů soud nedospěje v konkrétní situaci k závěru, že vypočtená výše škody s určitou mírou pravděpodobnosti odpovídá škodě skutečné, nemůže prováděcí předpis aplikovat v té části, … že by vypočtená výše škody plnila v převážné míře funkci sankční, a nikoli kompenzační. V takovém případě musí o výši škody soud rozhodnout podle spravedlivého uvážení jednotlivých okolností“ (bod 54 citovaného nálezu).

III.a/2 Aplikace obecných principů na projednávanou věc

19. V posuzované věci byla výše škody určena na základě odborného vyjádření společnosti ČEZ Měření, s. r. o. Tato společnost vypočetla výši škody zcela podle vyhlášky. Soud prvního stupně k tomu výslovně uvedl: „Množství odebrané energie bylo zjištěno z odborného vyjádření firmy ČEZ Měření, s. r. o., kdy tato organizace postupovala podle energetického zákona … Podle § 51 odst. 2 téhož zákona se pak stanoví, že nelze-li vzniklou škodu stanovit, je náhrada škody vypočtena způsobem stanoveným prováděcím předpisem. Bylo vycházeno z kontroly odběrného místa, tedy jaké elementy zde byly osazeny a jaký proud by mohl těmito elementy být veden a odebírán. Organizace tedy postupovala při svém výpočtu z hodnoty jisticích prvků v souladu s § 14 odst. 2 písm. b) bodem 1 citované vyhlášky se snížením vypočteného příkonu o 60 %.“ Odvolací soud se s tímto hodnocením ztotožnil a odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu, podle které je tento postup vyčíslování škody souladný se zákonem.

20. Z právě uvedeného podle Ústavního soudu vyplývá hned několik skutečností nesouladných s výše popsanými ústavněprávními požadavky spravedlivého trestního procesu. Hlavním zdrojem pro zjištění výše škody jako obligatorního znaku skutkové podstaty trestného činu krádeže, tj. podmínky trestní odpovědnosti, byla vyhláška. Zmocňovací ustanovení pro vydání předmětné vyhlášky se navíc ani nenachází v trestním zákoníku. Energetický regulační úřad vydal vyhlášku k provedení § 17 odst. 7 písm. d)

a h) energetického zákona, tedy k: 1. rozhodování sporů týkajících se podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů nebo elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla, elektřiny vyrobené z druhotných energetických zdrojů nebo tepla z obnovitelných zdrojů a sporů o výši náhrady při dispečerském řízení výrobny elektřiny z obnovitelných zdrojů energie podle § 26 odst. 6; a 2. provádění šetření týkajících se fungování trhů s elektřinou nebo plynem a v případě zjištění nedostatků uložení opatření k zajištění řádného fungování těchto trhů. Zmocňovací ustanovení § 98 odst. 7 energetického zákona pak pouze stanovilo, že „Energetický regulační úřad vydá vyhlášku k provedení § 5 odst. 9, § 7 odst. 5, § 13 odst. 2, § 14 odst. 11, § 17 odst. 7 a § 19". Smyslem a účelem vydání této konkrétní vyhlášky tedy reálně nebylo stanovit výši náhrady škody pro účely trestního řízení. Energetický regulační úřad ve světle výše citované judikatury na základě zmocnění v energetickém zákoně nic nekonkretizoval. Přímo doplňoval obligatorní znak skutkové podstaty krádeže jako podmínku trestní odpovědnosti do trestního zákoníku. Takový důsledek je ovšem v rozporu čl. 39 Listiny, protože Energetický regulační úřad k tomu nemá kompetenci. Tu má jen a pouze Parlament.

21. Ústavní soud dále nemůže přistoupit na to, že obecné soudy zjistily výši škody pouze fiktivně. Zjištění o výši škody by neodpovídala výše popsaným požadavkům ani v civilním řízení, ovládaném zásadou projednací, tím spíše se s nimi nemůže spokojit trestní soud. Zásada materiální pravdy ho naopak nutí nalézt z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí pravdu o skutku, který je předmětem řízení a v němž je spatřován trestný čin. Ústavní soud si je vědom obtíží při prokazování množství neoprávněně odebrané elektřiny. Obecné soudy se však spokojily s fiktivní výší, která nemusí mít žádný vztah ke skutečnému množství neoprávněně odebrané elektřiny. Vypočtená výše škody navíc v posuzované věci plnila v převážné míře sankční funkci. V souladu s výše citovanou judikaturou tedy soudy neměly vyjít pouze z vyhlášky. Naopak ji neměly aplikovat a měly vzít v úvahu například předchozí historii spotřeby energie neoprávněného odběratele elektřiny nebo výši škody, kterou by určil znalec. Měly provést výpočet spravedlivě a případně opatřit a provést takové důkazy, kterými by výši skutečné škody prokázaly nebo se jí v maximální míře přiblížily. Na tyto povinnosti neměly rezignovat, obzvláště ve věci trestního obvinění vůči stěžovateli.

22. V trestním řízení, které je předmětem této věci, pak podle Ústavního soudu neměly jeho strany rovné zbraně. V případě společnosti, která vypracovala odborné vyjádření na základě vyhlášky, totiž vzhledem k jejímu vztahu k poškozené hrozilo potenciální vyloučení z věci. Formálně jde sice o dvě rozdílné právnické osoby. Nelze však přehlédnout, že jediným společníkem obou společností je jejich mateřská společnost ČEZ, a. s. Obecné soudy se přitom vůbec nezabývaly vyloučením společnosti, která

vypracovala odborné vyjádření, pro její vztah k poškozené. Podle Ústavního soudu nebylo namístě z tohoto odborného vyjádření vycházet. Důkaz z něj získaný nebyl pro potenciální vyloučení dané společnosti přípustný. Poškozená a státní zástupce jako strany trestního řízení ve výsledku měli možnost přednést svou věc za podmínek, které je postavily do podstatně výhodnější situace, než ve které byl stěžovatel. Dokazování jako celek proto nelze považovat za spravedlivé (rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2006 ve *věci Jalloh proti Německu*, č. 54810/00, bod 95). Podle Ústavního soudu měly obecné soudy naopak použít jiné důkazní prostředky. Doslova se nabízelo přibrání znalce (obdobně viz usnesení sp. zn. I. ÚS 3991/13 ze dne 13. 1. 2015; dostupné na http://nalus.usoud.cz) nebo minimálně vyčerpávající odůvodnění, proč obecné soudy v této věci znalce nepřibraly (obdobně viz usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11 ze dne 19. 9. 2013; dostupné na http://nalus.usoud.cz). Spolehnutí se na odborné vyjádření potenciálně vyloučené společnosti a potvrzení jejích závěrů odkazem na vyhlášku bez dalšího ovšem v trestním řízení k ústavně souladnému prokázání výše způsobené škody nepostačuje.

23. Ústavní soud připouští, že ve své judikatuře uznal možnost výpočtu vzniklé škody na základě vyhlášky (kromě nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15 a usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/13 viz také usnesení sp. zn. III. ÚS 2322/12 ze dne 14. 11. 2012 či sp. zn. I. ÚS 1485/13 ze dne 21. 1. 2014; vše dostupné též na http://nalus.usoud.cz). Tato rozhodnutí se však týkala soukromoprávních věcí, ve kterých samozřejmě neplatí čl. 39 Listiny a důkazní standard, jak zjistit výši škody, je v nich jiný. Existuje i několik usnesení, kterými Ústavní soud odmítl stížnost stěžovatele v trestní věci pro zjevnou neopodstatněnost a akceptoval přípustnost výpočtu škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie podle vyhlášky (srov. výše citovaná usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11 či sp. zn. I. ÚS 3991/13). V usnesení sp. zn. I. ÚS 3991/13 pak Ústavní soud uvedl: „Ústavní soud na tomto místě musí upozornit, že již ve svých dřívějších rozhodnutích akceptoval přípustnost výpočtu škody způsobené neoprávněným odběrem elektrické energie podle zmiňované vyhlášky č. 51/2006 Sb. (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 2322/12, III. ÚS 1374/11 a I. ÚS 1485/13).“ Z usnesení, která jsou v dané věci citována, se však pouze jedno týká trestní věci (usnesení sp. zn. III. ÚS 1374/11), zbylá jsou soukromoprávní. Ve věci posouzené usnesením sp. zn. I. ÚS 3991/13 byl přibrán znalec. Ve věci, v níž Ústavní soud rozhodl usnesením sp. zn. III. ÚS 1374/11, pak odvolací soud náležitě odůvodnil, proč znalce nepřibral. V tom se právě projednávaná věc odlišuje od těchto dvou trestních věcí. Standard provedeného dokazování a jeho odůvodnění byly v uvedených věcech vyšší než v právě projednávané věci stěžovatele.

24. Navíc precedenční důsledky závaznosti pro Ústavní soud mají pouze nálezy [viz například nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007

(N 190/47 SbNU 465), body 60 a 92]. Ústavní soud se v této konkrétní věci proto částečně odchyluje od závěrů uvedených ve svých dřívějších odmítacích usneseních v trestních věcech. Zjištěná výše škody totiž podle jeho názoru nemůže být založena čistě na výpočtu podle vyhlášky bez dalšího. Už vůbec nemůže být založena na odborném vyjádření společnosti, která může být pro svůj vztah k jedné ze stran trestního řízení vyloučena, resp. takto provedený důkaz může být shledán nepřípustným. V trestních věcech by naopak měl být zásadně přibrán znalec, u kterého nejsou důvody pro jeho vyloučení. K přibrání znalce se obecný soud nemusí uchýlit, jen pokud jeho přibrání není možné, například z důvodů atypičnosti případu a objektu, kde došlo k neoprávněnému odběru, jako ve věci pod sp. zn. III. ÚS 1374/11. Důvody pro nepřibrání znalce však musí být zvlášť závažné a obecné soudy je musí náležitě odůvodnit.

III.b) Ke zbylým námitkám nedostatečně zjištěného skutkového stavu a vad dokazování

25. Kromě námitek vztahujících se k nesprávnosti postupu při zjišťování výše způsobené škody stěžovatel uplatnil námitky vůči zjištěnému skutkovému stavu a dokazování, resp. extrémnímu rozporu mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními.

26. Ústavní soud musí ve vztahu k těmto námitkám opět zdůraznit, že ho váže doktrína minimalizace zásahů do činnosti ostatních orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů. Proto mu nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod.

27. Co do skutkové roviny trestního řízení platí jako obecný princip, že z ústavního principu nezávislosti soudů vyplývá i zásada volného hodnocení důkazů. Ústavní soud nemá zásadně právo zasahovat do hodnocení provedených důkazů obecnými soudy. Zasáhnout může, až pokud by hodnocení důkazů a přijaté skutkové závěry byly výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu). Tím by vybočovaly ze zásad spravedlivého procesu. Zásadám spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny odpovídá mimo jiné požadavek, aby soudy učiněná skutková zjištění a přijaté právní závěry byly řádně (dostatečně) a srozumitelně (logicky) odůvodněny.

28. Ústavní soud má za to, že soudy všech stupňů jasně a srozumitelně vymezily, v čem spočíval skutek spáchaný stěžovatelem. Z hlediska ústavněprávního lze konstatovat, že obecné soudy opřely svá rozhodnutí o adekvátní důkazy (kromě důkazů o výši způsobené škody). Ty jim umožnily zjistit skutkový stav věci v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí ve smyslu § 2 odst. 5 trestního řádu. I kdyby však byly napadené skutkové

závěry z hlediska jejich správnosti kritizovatelné, ústavněprávní rovinu má jen extrémní vybočení ze zákonného rámce provádění a hodnocení důkazů. Kromě výše uvedeného nesprávného postupu při zjišťování výše škody to však v dané věci Ústavní soud nezjistil. Soud prvního stupně odůvodnil, proč neprovedl některé stěžovatelem navrhované důkazy, které se tak nestaly důkazy opomenutými [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51); či ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. III. ÚS 2110/07 (N 123/53 SbNU 553); nebo ze dne 18. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 3320/09 (N 60/56 SbNU 643)]. Ani závěr soudu prvního stupně, že se nepodařilo prokázat, kdo neoprávněné připojení provedl, nevylučoval blíže zdůvodněný závěr, že to byl stěžovatel, kdo si přisvojil cizí věc tím, že se jí zmocnil. Jak bylo uvedeno výše, soudy selhaly pouze při zjišťování výše škody ve smyslu § 138 trestního zákoníku.

29. Tyto námitky stěžovatele nejsou svým obsahem ničím jiným než pokračující polemikou se závěry obecných soudů. Přitom nelze odhlédnout od toho, že totožné námitky již uplatňoval v rámci přezkumných řízení před obecnými soudy. Ty se jeho námitkami dostatečně zabývaly.

IV. Závěr

30. Podle čl. 39 Listiny může pouze zákon stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Žádná podmínka trestnosti (znak skutkové podstaty) nesmí být stanovena mocí výkonnou v podzákonném právním předpise; ten může, a to na základě dostatečného zákonného zmocnění, konkretizovat podrobnosti nezbytné pro posouzení příslušného jednání. V řízení o trestním obvinění, jehož podstatou je neoprávněný odběr elektřiny, musí jako minimální standard platit zásady pro zjišťování výše způsobené škody, které Ústavní soud vymezil v nálezu sp. zn. I. ÚS 668/15. Ve věcech neoprávněného odběru elektřiny by vždy mělo být cílem trestních soudů v rámci možností co nejpřesněji zjistit, jaká byla způsobená škoda. Její výpočet na základě vyhlášky bez dalšího v trestních věcech nepostačuje.

31. Trestní soudy by z toho důvodu měly pečlivě vážit, na základě jakých důkazních prostředků bude možné uvedeného cíle dosáhnout. Musí přitom ctít zejména zásadu rovnosti zbraní. Jediným důkazem o výši způsobené škody jako znaku trestného činu krádeže nemůže být pouhé odborné vyjádření společnosti, u níž lze pochybovat, zda není ve věci vyloučena. Pravidlem by naopak mělo být přibrání znalce, u kterého pro jeho poměr k věci či stranám trestního řízení nebudou důvody pro jeho vyloučení. Jen ve výjimečných případech a ze zvlášť závažných důvodů trestní soudy rozhodující o neoprávněném odběru elektřiny nemusí znalce přibrat. Tento svůj postup ale musí náležitě a pečlivě odůvodnit. Tyto ústavněprávní požadavky na dokazování obecné soudy v projednávané věci nesplnily.

Vyšly totiž z odborného vyjádření, ze kterého vycházet neměly. Závěry odborného vyjádření revidovaly na základě vyhlášky, ačkoliv je na jejím základě revidovat neměly. A neprokázaly dostatečně, že stěžovatel skutečně způsobil škodu, která by odůvodňovala závěr o spáchání zločinu krádeže. Z hlediska skutečností podstatných pro rozhodnutí tedy nenalezly pravdu o skutku, ve kterém spatřovaly trestný čin.

32. Ústavní soud proto stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a při konstatovaném porušení základních práv stěžovatele garantovaných čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 39 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2014 č. j. 4 Tdo 893/2014-21, usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 15. 1. 2014 č. j. 50 To 429/2013-263 a rozsudek Okresního soudu v Tachově ze dne 5. 8. 2013 č. j. 2 T 133/2011-242 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

33. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 87
Ke stanovení výše výživného na děti

Právo na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) v řízení o stanovení výše výživného na děti je porušeno v případě, že soudem učiněná skutková zjištění ve vztahu k příjmové a majetkové situaci povinného rodiče jsou v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy, popřípadě není vůbec zřejmé, jak právní závěry dovodil z provedených důkazů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudkyň Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 17. května 2016 sp. zn. I. ÚS 1437/15 ve věci ústavní stížnosti T. M., zastoupeného Mgr. Kateřinou Janstovou, advokátkou, AK Janstová, Smetana a Nevečeřel, se sídlem Vinohradská 404/19,120 00 Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 18. 2. 2015 sp. zn. 39 Co 363/2013, kterým byl v odvolacím řízení zamítnut stěžovatelův návrh na snížení výživného na jeho děti, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a E. M., zastoupené Ditou Savić, advokátkou, se sídlem Maltézské nám. 12, 118 00 Praha 1, A. M., zastoupené JUDr. Kateřinou Preiningerovou, advokátkou, se sídlem Těšnov 1/1059, 110 00 Praha 1 a M. M., zastoupeného kolizním opatrovníkem městskou částí Praha 10, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 2. 2015 sp. zn. 39 Co 363/2013 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 18. 2. 2015 sp. zn. 39 Co 363/2013 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy

1. Včas podaným návrhem splňujícím formální náležitosti ústavní stížnosti dle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, stěžovatel napadá v záhlaví označené rozhodnutí Městského soudu v Praze, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně

o snížení výživného na dvě děti stěžovatele tak, že návrh na snížení výživného se zamítá.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 41 P 74/2007-129 ze dne 3. 6. 2008 byly tehdy nezletilé děti stěžovatele A., M. a Ml. svěřeny na dobu po rozvodu do péče matky a stěžovateli bylo stanoveno výživné na A. a M. ve výši 40 000 Kč měsíčně a na Ml. ve výši 100 000 Kč.

3. Stěžovatel podal 22. 6. 2011 z důvodu tvrzené změny poměrů návrh na snížení výživného na zletilou A. i nezletilého M. na 10 000 Kč měsíčně od 1. 9. 2010. O návrhu na snížení výživného na nezletilého Ml. z důvodu jeho specifických potřeb rozhodovaly soudy v samostatném řízení a nyní projednávaná ústavní stížnost se toho řízení netýká.

4. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 41 P 74/2007-369 ze dne 23. 1. 2012 byl návrh stěžovatele na snížení výživného zamítnut s odůvodněním, že se stěžovatel bez důležitého důvodu vzdal výhodnějšího zaměstnání. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 39 Co 205/2012-404 byl výrok o zamítnutí návrhu na snížení výživného zrušen a věc byla vrácena Obvodnímu soudu pro Prahu 10 k dalšímu řízení a provedení dalších důkazů, mj. v souvislosti se ztrátou zaměstnání stěžovatele.

5. Obvodní soud pro Prahu 10 dokazování doplnil a rozsudkem ze dne 27. 5. 2013 č. j. 41 P 74/2007-534 rozhodl tak, že se výživné na již zletilou A. snižuje od 1. 9. 2010 do 28. 9. 2011 na částku 13 000 Kč měsíčně a na nezletilého M. se výživné snižuje od 1. 9. 2010 taktéž na částku 13 000 Kč měsíčně. Soud po doplnění dokazování uzavřel, že pokud by stěžovatel neukončil pracovní poměr dohodou, byl by jeho pracovní poměr ukončen výpovědí ze strany zaměstnavatele, přičemž žádné odstupné stěžovatel nedostal. Podle soudu došlo k takové změně poměrů, která odůvodňuje snížení výživného. Soud mj. uvedl, že v původním rozhodnutí o stanovení výše výživného bylo vycházeno z měsíčního příjmu otce 477 211 Kč a příjmu matky (podpora v nezaměstnanosti) 8 412 Kč, resp. poté 7 671 Kč. Dále soud uvedl, že od roku 2010 již otec nedosahoval takových příjmů, ze kterých vycházelo původní stanovení výživného, od září do prosince 2010 to bylo 84 750 Kč měsíčně, za rok 2011 měl stěžovatel roční základ daně 964 800 Kč, za rok 2012 pak 574 815 Kč. Příjem matky (vedlejší účastnice) se naopak zvýšil na 22 000 Kč měsíčně. Soud proto s přihlédnutím ke snížení příjmů otce, zvýšení příjmů matky a potřebám dětí výživné snížil na částku 13 000 Kč měsíčně na každé z dětí.

6. Proti rozhodnutí podala odvolání vedlejší účastnice (matka), která namítala, že ohledně příjmů otce vycházel soud prvního stupně jen z tvrzení otce, nebylo přihlédnuto k jeho celkovým majetkovým poměrům. Odvolací soud doplnil dokazování ohledně finančních aktivit stěžovatele, zejména v souvislosti se založením fondů Metatron Capital SICAV plc., a uzavřel, že zaměstnavatel stěžovatele (skupina J&T) se rozhodl zrušit jednu oblast

podnikání a zároveň bylo sjednáno, že tuto činnost bude vykonávat samostatný subjekt, z větší části vlastněný stěžovatelem, kterému skupina poskytne potřebné finanční prostředky. Soud mj. uvedl: „V širším smyslu jde vlastně o další projekt skupiny J&T, jejímž vrcholným manažerem otec [stěžovatel] řadu let byl a která jej finančně zajistila. Byť nebylo konkrétně zjištěno, zda a jaké částky otci nadále z projektů plynuly, nic nenasvědčuje tomu, že by takovou oblast podnikání ukončil. Jen z toho, že se přibližně v posledních šesti letech hovoří o bankovní krizi, ještě nejde dovodit snížení příjmů otce. Ten vlastně stejnou činnost provozuje stále, provádí ji ale v rámci různých společností. Byť otec uvádí, že akcie společnosti Metatron Capital SICAV plc. nemají žádnou hodnotu a nepobíral žádné dividendy, nelze přehlédnout, že i podle podkladů zpracovaných otcem … jde o prosperující společnost, jejíž obrat a zisk se zvyšují, tudíž nejde o akcie, které by neměly žádnou reálnou hodnotu. Krom exekuce vedené pro dlužné výživné nebylo zjištěno, že by měl otec finanční problémy, ani to, že by v bankovním sektoru vznikla nedůvěra v jeho schopnost dostát svým závazkům.“ Podle odvolacího soudu stěžovatel tudíž neprokázal, že by na jeho straně došlo k takové změně poměrů (finančních, majetkových), která by odůvodňovala snížení výživného. Rozsudek soudu prvního stupně tak byl ústavní stížností napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze změněn a návrh na snížení výživného zamítnut.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel tvrdí, že napadeným rozsudkem došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na lidskou důstojnost dle čl. 10 odst. 1 Listiny, práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života dle čl. 10 odst. 2 Listiny, práva na soudní ochranu dle čl. 90 Ústavy a práva na rovnost účastníků před soudem dle čl. 96 Ústavy.

8. Stěžovatel spatřuje porušení svých ústavních práv v tom, že odvolací soud provedl nad rámec dokazování prováděného soudem prvního stupně jako důkazy pouze novinové články, přehled o účastech stěžovatele v obchodních společnostech, znalecký posudek Ing. Votavové a zprávu stěžovatele týkající se společnosti Metatron Capital SICAV plc. Odvolací soud rovněž zopakoval provedení důkazů smlouvou o půjčce uzavřenou mezi společností Management Partners Anstalt a stěžovatelem a daňovými přiznáními matky za roky 2011, 2012 a 2013.

9. Na základě těchto důkazů však odvolací soud dospěl ke zcela opačným závěrům než soud prvního stupně, ačkoli důkazy před odvolacím soudem provedené jsou zčásti irelevantní a zčásti jednoznačně potvrzují a prokazují tvrzení stěžovatele, což je v příkrém rozporu se zásadou předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Napadaným rozhodnutím tak došlo

k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces a porušení zásady dvojinstančnosti soudního řízení.

10. Novinové články, které byly před odvolacím soudem prováděny jako důkaz, jsou dle stěžovatele zcela irelevantní, neboť neprokazují a ani prokázat nemohou cokoli konkrétního o majetkových poměrech stěžovatele, neboť je zřejmé, že informace v médiích jsou účelově zkreslené a ostatně jejich obsahem není jakákoli informace o výši příjmů stěžovatele. Sám stěžovatel v žádném rozhovoru ani vyjádření, které médiím kdy poskytl, neuváděl informace o tom, že aktuálně dosahuje výrazně nižších příjmů, a to jednak proto, že předmětné články se o tyto skutečnosti nezajímají, a také z důvodu, že by tato skutečnost mohla v očích veřejnosti jeho podnikání a důvěru investorské veřejnosti v jeho osobu negativně ovlivnit. Dle přesvědčení stěžovatele je v rozporu s ústavně zaručeným právem stěžovatele na spravedlivý proces, aby rozhodnutí ve věci bylo ze strany soudu postaveno na důkazech nicotné vypovídající hodnoty.

11. Dále byl jako důkaz proveden přehled o účastech stěžovatele v obchodních společnostech, ovšem ani tyto důkazy neprokazují nic o změně majetkových poměrů stěžovatele, resp. prokazují pouze to, že ke změně majetkové situace došlo (a to k jejímu zhoršení), přičemž je zřejmé, že stěžovatel v těchto společnostech již nadále nepůsobí. Tyto důkazy jsou proto pro rozhodnutí ve věci irelevantní, neboť nic nevypovídají o rozhodném období, které mělo být ze strany soudu hodnoceno a posuzováno. Nadto nebylo prokázáno (a ani prokazováno), že by stěžovateli z účasti na výše uvedených společnostech plynul jakýkoli příjem, a stěžovatel tuto skutečnost popírá. Veškeré funkce, které kdy ve společnostech zastával, byly bez nároku na odměnu.

12. Znaleckým posudkem znalkyně z oboru ekonomika, odvětví účetní evidence, bylo zjištěno, že celkové dluhy stěžovatele činí částku ve výši cca 40 milionů Kč. Stěžovatel dále připomíná, že účelem úvěrů bylo majetkové vypořádání s vedlejší účastnicí, pořízení bytu pro ni, nezletilé děti a pro stěžovatele, ke kterému se zavázal v době, kdy předpokládal, že jeho příjmy nepoklesnou, což se však v důsledku finanční krize, jež postihla odvětví jeho podnikání, tedy bez jeho zavinění, stalo. Stěžovatel dále připomíná, že bylo soudem zjištěno, že stěžovatel vlastní pouze bytovou jednotku a garáž, které jsou však exekučně zatíženy, stejně tak rekapituluje znalkyní zjištěné příjmy stěžovatele (v roce 2011 částku 43 310 Kč měsíčně, v roce 2012 částku 53 148 Kč měsíčně a v roce 2013 částku 121 633 Kč měsíčně).

13. Stěžovatel dále rozporuje závěr posudku znalkyně, resp. soudu, že ocenění obchodního podílu či účasti stěžovatele ve společnosti Metatron Capital SICAV plc. nelze provést pro nedostatek podkladů. K tomuto stěžovatel zdůrazňuje, že toto tvrzení znalkyně se nezakládá na pravdě. Ze strany Obvodního soudu pro Prahu 10 byl stěžovatel usnesením č. j. 8 C

146/2011-151 ze dne 23. 6. 2014 vyzván, aby předložil znalkyni dokumenty v usnesení specifikované. Předmětné dokumenty (resp. ty, které doposud nebyly součástí soudního spisu) stěžovatel znalkyni ve stanovené lhůtě zaslal a rovněž je předložil soudu, a to podáním ze dne 15. 7. 2014 označeném jako „vyrozumění o předložení podkladů na výzvu soudu", což je ze soudního spisu patrno. Stěžovatel odvolacímu soudu dále dodal zprávu o činnosti a výsledcích společnosti Metatron Capital SICAV plc. Tato zpráva však vypovídá výhradně o stavu této společnosti a jejím majetku, nemá žádnou vypovídající hodnotu ve vztahu k majetkové situaci stěžovatele. Společnost Metatron Capital SICAV plc. je společností, která hospodaří s vklady investorů, její prostředky ani její základní kapitál nejsou prostředky stěžovatele a tento s nimi nemůže bez dalšího nakládat, jak vedlejší účastnice opakovaně v řízení tvrdila. Pokud by s nimi stěžovatel nakládal (a hradil z nich výživné), vykazovalo by jeho jednání znaky trestného činu zpronevěry. Veškeré příjmy stěžovatele byly z jeho strany soudu prvního stupně i odvolacímu soudu opakovaně dokládány a prokazovány též daňovými přiznáními.

14. Výše uvedené důkazy prima facie prokazují, že majetková situace stěžovatele se podstatným způsobem zhoršila. Stěžovateli není zřejmé, jak mohl odvolací soud na základě výše označených důkazů dojít ke zcela opačným závěrům než soud prvního stupně. Dovozené právní závěry odvolacího soudu nadto nevyplývají z odůvodnění, což je v rozporu s právem stěžovatele na spravedlivý proces. Odůvodnění napadaného rozsudku není v souladu s provedeným dokazováním a zjištěnými fakty, rozhodnutí ani není odůvodněno řádně, dostatečně a vyčerpávajícím způsobem, a tak nevyhovuje jednomu ze základních požadavků na ústavně konformní rozhodnutí. Vedle uvedeného je stěžovatel přesvědčen, že soud ani v rámci zásady volného hodnocení důkazů nemůže své rozhodnutí bez dalšího založit na novinových článcích, z nichž nadto dovozuje skutečnosti, které z jejich obsahu nikterak nevyplývají.

15. Stěžovatel dále zpochybňuje závěry odvolacího soudu týkající se hodnocení nenárokového ročního příjmu ve výši 4 000 000 Kč (tj. cca 333 333 Kč měsíčně), který byl brán v potaz při stanovení výživného v roce 2008, přičemž v rozhodné době již tento příjem stěžovateli vyplácen nebyl. Stěžovatel nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že nebylo konkretizováno, z čeho tento příjem pocházel, soud sám nemohl učinit dotaz k tomu, od koho příjem plynul, a tedy zjistit, zda stěžovatel příslušné částky ještě pobírá. Stěžovatel k tomuto uvádí, že tyto skutečnosti zjevně a prokazatelně konkretizovány byly a rovněž bylo doloženo, že stěžovatel tuto částku již nepobírá. Tyto skutečnosti jsou ostatně rozvedeny na straně 2 odůvodnění napadeného rozsudku a z obsahu spisu je zřejmé, že výše označený příjem pocházel od bývalého zaměstnavatele stěžovatele. Nyní stěžovatel

zaměstnán není, tedy mu jeho bývalý zaměstnavatel jakýkoli příjem (ať nárokový, či nenárokový) nevyplácí, ani mu nebylo vyplaceno žádné odstupné. Rozhodnutí odvolacího soudu je tudíž dle stěžovatele vnitřně rozporné, nelogické a nepřezkoumatelné.

16. Dle stěžovatele není ani pravdivé tvrzení odvolacího soudu, že soud nemůže sám ve věci učinit jakýkoli dotaz. V řízeních, která lze zahájit i bez návrhu (tj. též řízení o snížení výživného), je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Odvolací soud tak mimo jiné porušil zásadu vyhledávací ovládající předmětný proces, takže napadaným rozsudkem provedl neústavní aplikaci podústavního práva, a opakovaně tím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces.

17. Odvolací soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že ačkoli nebylo konkrétně zjištěno, zda a jaké částky stěžovateli nadále z projektů (které v odůvodnění rekapituluje) plynuly, nic nenasvědčuje tomu, že by tuto oblast podnikání ukončil. Ze strany stěžovatele bylo v řízení opakovaně tvrzeno a dokládáno, že předmětnou činnost již neprovozuje a provozovat nemůže. Výše označený závěr odvolacího soudu není ničím jiným než pouhou neodůvodněnou a ze strany stěžovatele vyvrácenou spekulací, na které nemůže být meritorní závěr soudu v právním státě postaven. Nadto se jedná o činnosti vykonávané mimo rozhodné období.

18. Ačkoli stěžovatel nepopírá, že odvolací soud se při svém hodnocení může řídit volnou úvahou, je naprosto nezbytné, aby soud jasným a přezkoumatelným způsobem vymezil rámec, ve kterém se jeho volná úvaha pohybuje. K tomu však v napadaném rozsudku nedošlo, čímž bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu. Ve své podstatě tak jediným nosným důvodem pro rozhodnutí odvolacího soudu byla hypotetická úvaha, což je zcela neakceptovatelné.

19. Odvolací soud rovněž ve svém rozhodnutí nezohlednil skutečnost, že i majetkové poměry matky se změnily. Stěžovatel je přesvědčen, že soud je povinen hodnotit i celkové majetkové poměry obou rodičů, což odvolací soud v rozporu s právem stěžovatele na spravedlivý proces a na rovnost účastníků před soudem neučinil. Stěžovatel připomíná, že příjem vedlejší účastnice (matky) je od doby původního rozhodování ve věci více než dvojnásobný, matka vlastní bytovou jednotku v přibližné hodnotě 17 mil. Kč a ze strany stěžovatele jí bylo vyplaceno vypořádání po rozvodu ve výši 18 mil. Kč, přičemž uvedené prostředky si stěžovatel obstaral prostřednictvím úvěru, který z důvodu poklesu příjmů dosud nesplatil. Naopak stěžovatel dosahoval v době původního rozhodnutí ve věci příjmů cca 477 tisíc Kč měsíčně, jeho současné příjmy jsou několikanásobně nižší, má dluhy ve výši cca 40 mil. Kč a veškerý majetek exekučně obstaven.

20. Stěžovatel se domnívá, že při rozhodování o výživném je nezbytné přihlédnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům, ale i k celkové hodnotě nemovitého a movitého majetku a životní úrovni. V řízení bylo dle stěžovatele dostatečně prokázáno, že životní úroveň a hodnota majetku matky jsou výrazně vyšší než jeho. Odvolací soud zcela pominul povinnost stěžovatele plnit i trvající finanční závazky, mj. další vyživovací povinnost k zletilému synu Ml. ve výši 100 000 Kč (předběžným opatřením sníženo na částku 50 000 Kč do doby pravomocného rozhodnutí o návrhu stěžovatele na snížení výživného) a s touto skutečností se v rozhodnutí ani nikterak nevypořádal. Odvolací soud nepřistupoval k rodičům při hodnocení jejich majetkových poměrů stejným způsobem a majetkové poměry matky prakticky nezkoumal a jejich změnu ve svém rozhodnutí ani nijak nereflektoval. V případě stěžovatele vytvořil odvolací soud zcela teoretickou konstrukci o tom, že patrně dosahuje stále vysokých příjmů, a jeho poměry se tedy nezměnily, přičemž vycházel z pouhé své neodůvodněné úvahy, pro niž nesvědčí žádný z důkazů. Odvolací soud tak k matce a stěžovateli nepřistupoval rovným způsobem, čímž došlo k zásahu do práva stěžovatele na spravedlivý proces a na soudní ochranu.

21. Stěžovatel tvrdí, že je povinen platit výživné ve výši, jež je pro něj zcela likvidační, neboť po zaplacení výživného mu z jeho příjmu nezbývají ani žádné prostředky na jeho základní potřeby. Stěžovatel si nechal po vynesení rozsudku zpracovat znalecký posudek od společnosti BDO Appraisal services – Znalecký ústav, s. r. o., přičemž podkladem pro vypracování znaleckého posudku byly pouze a jedině listiny, které stěžovatel rovněž doložil soudu. Stěžovatel v ústavní stížnosti dále podrobně na základě výsledků tohoto posudku dokládá rozdíl mezi ročním čistým příjmem stěžovatele a ročním souhrnem výživného, přičemž za období 2011 až 2013 měl stěžovatel povinnost platit výživné ve výši, která výrazně přesahovala jeho příjmy, a dostával se tak stále do větších a větších dluhů. Až v roce 2014 byl jeho příjem kladný, nicméně po uhrazení výživného by mu zůstala částka ve výši 17 775 Kč měsíčně, což je však v příkrém rozporu se zásadou, že dítě má sdílet životní úroveň rodičů. Stěžovatel je rovněž fakticky v úpadku, neboť je předlužen, což je skutečnost z důkazů předložených odvolacímu soudu zjevná. Stěžovatel má více věřitelů a hodnota jeho majetku výrazným způsobem převyšuje výši jeho závazků.

22. Dle přesvědčení stěžovatele je zjevné, že napadaným rozsudkem bylo porušeno právo stěžovatele na lidskou důstojnost, když je povinen platit výživné v likvidační výši. Takovou povinnost stěžovatel objektivně plnit nemůže, když by nemohl finančně pokrýt ani své nejzákladnější životní potřeby. Odvolací soud nikterak nezvážil skutečnou možnost stěžovatele výživné plnit a nerespektoval kritérium přiměřenosti. Stěžovatel zdůrazňuje, že zletilá vedlejší účastnice A. M. se k návrhu stěžovatele na snížení

výživného připojila a rovněž v řízení uvedla, že částka ve výši 40 000 Kč nemohla být na její výživu matkou spotřebována. V této skutečnosti stěžovatel spatřuje zásah do práva na ochranu své důstojnosti i zásah do soukromého a rodinného života.

23. Stěžovatel si je vědom role Ústavního soudu, jakožto garanta Ústavou zaručených práv, přesto je přesvědčen, že mu náleží ochrana před takovým rozhodnutím odvolacího soudu, jehož závěry jsou bez patřičného dokazování nejen v naprostém rozporu se závěry soudu prvního stupně, ale nadto zcela zjevně odporují důkazům, přičemž jsou dílem založeny na domněnkách nemajících jakoukoli oporu v dokazování.

24. V situaci, kdy v důsledku napadeného rozhodnutí stěžovatel nedokáže pokrýt ani své základní potřeby a kdy dovolání ve věci je nepřípustné, obrací se se svou stížností na Ústavní soud, neboť jde o jedinou cestu, jak napravit rozhodnutí nezákonné, překvapivé a nepřezkoumatelné, které je založeno na libovůli soudu, jenž popřel zásadu rovnosti stran i zásady týkající se dokazování.

III. Vyjádření účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení

25. Městský soud v Praze jako účastník řízení uvádí, že je přesvědčen, že ve svém rozhodnutí uvedl, z jakých skutečností, ať již zjištěných soudem prvního stupně (v odůvodnění rozsudku uvedených), či soudem odvolacím, vycházel a jaký závěr učinil o právním stavu věci, tedy že § 132 či 157 o. s. ř. v neprospěch stěžovatele neústavním způsobem neporušil. Pokud stěžovatel ve své stížnosti polemizuje právě se zjištěními a závěry odvolacího soudu, jak jsou uvedeny v odůvodnění rozsudku, má odvolací soud za to, že jeho rozhodnutí neústavním není.

26. Vedlejší účastnice řízení E. M. nesouhlasí s návrhem stěžovatele na zrušení rozhodnutí Městského soudu v Praze, má za to, že soud dostatečně přezkoumal a odůvodnil napadené rozhodnutí soudu prvního stupně, provedl řádně nové dokazování, poskytl stěžovateli dostatečnou a přiměřenou lhůtu na doložení potřebných listinných důkazů. V rámci řízení byla dostatečně prokázána životní úroveň stěžovatele, jeho podnikatelské aktivity i příjmy. Podání ústavní stížnosti je pouze snahou o prodlužování sporu a vyhnutí se placení výživného. Napadené rozhodnutí nelze posuzovat jako rozhodnutí svévolné a porušující ústavní práva stěžovatele. Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocovat hodnocení důkazů provedených obecnými soudy, pokud proběhlo v souladu s principem volného hodnocení důkazů, což se v daném případě soudního řízení ohledně snížení výživného stalo. Soud dodržel pravidla řádného soudního procesu, nezvýhodňoval jeho účastníky a spravedlivě rozhodl. Ústavnímu soudu nepřísluší zpravidla řešit ani vady při zjišťování skutkového stavu či jeho právním posouzení. Je pouze na úvaze obecného soudu, zda důkazy vyhodnotí jako

irelevantní či potvrzující. Odvolací soud dokazování doplnil, důkazy nikterak svévolně nevyhledával a stěžovatel měl možnost se k veškerým prováděným a navrhovaným důkazům vyjadřovat, a pokud by se jednalo o další důkazy, které nemohly být provedeny před soudem prvního stupně bez jeho viny, takové důkazy předložit. Na jedné straně stěžovatel vytýká odvolacímu soudu hodnocení předložených důkazů a na druhé straně mu vytýká, že soud sám se měl řídit zásadou vyhledávací s tím, že porušil § 120 odst. 2 o. s. ř. Z tohoto pohledu se jeví tvrzení stěžovatele jako nekonzistentní. Stěžovatel se celého odvolacího řízení aktivně účastnil a měl možnost v rámci odvolacího řízení realizovat svá práva účastníka řízení, jejichž uplatnění mu nebylo soudem nikterak upřeno. Odvolací soud dospěl k názoru, že stěžovatel neprokázal, že by na jeho straně došlo k takové změně poměrů (finančních a majetkových), která by odůvodnila snížení výživného, proto návrh stěžovatele zamítl. Z tvrzení stěžovatele vyplývá, že stěžovateli nevyhovuje odůvodnění rozsudku, ovšem odvolávání se proti odůvodnění rozsudku není přípustné. Stěžovatel tak hodlá prostřednictvím ústavní stížnosti dosáhnout zrušení rozsudku odvolacího soudu a vnucuje tak Ústavnímu soudu funkci jakési další instance. Pokud se stěžovatel neztotožňuje s právním názorem obecného soudu, takto jím pojatá ústavní stížnost staví Ústavní soud do pozice třetí instance v systému obecného soudnictví, která Ústavnímu soudu nepřísluší. K námitce nerovnosti vedlejší účastnice uvádí, že stěžovatel měl zajištěna stejná práva jako vedlejší účastnice při jednání před soudy obou stupňů. Po celé řízení mohli účastníci navrhovat důkazy k provedení, k důkazům se vyjadřovat, oběma jim byl soudem poskytnut stejný prostor. Otázku určení výše výživného nelze dle vedlejší účastnice řešit formou ústavní stížnosti. Jakkoliv se stěžovatel cítí být poškozen rozhodnutím obecného soudu, pak pro účely namítání těchto vad před Ústavním soudem se musí ze strany soudu jednat o excesivní vybočení z principu nezávislosti vykazující prvky svévole. Tak tomu v daném případě není. K tvrzení stěžovatele, že je fakticky v úpadku, neboť je předlužen, a k dotčení práva na lidskou důstojnost v důsledku likvidační výše výživného vedlejší účastnice uvádí, že předmětem soudního sporu je výživné, úpadek by měl řešit jiný soud. Pokud je stěžovatel skutečně v úpadku, nechť tuto situaci řeší nikoliv s Ústavním soudem, ale v insolvenčním řízení. Vedlejší účastnice E. M. tak navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti.

27. Vedlejší účastnice A. M. (zletilá dcera stěžovatele) ve svém vyjádření uvádí, že s obsahem ústavní stížnosti souhlasí. Shodně jako stěžovatel poukazuje na pochybení odvolacího soudu. Ačkoli odvolací soud neměl k dispozici ocenění obchodního podílu či účasti otce ve společnosti Metatron Capital SICAV plc., sám si učinil úsudek, ačkoli hodnota akcií je otázkou znaleckou, nikoli právní. Vedlejší účastnice dále poukazuje na skutečnost, že odvolací soud zaměnil pojem příjem a závazek, když ze

skutečnosti, že stěžovateli byly poskytnuty úvěry, dovozuje, že skupina J&T stěžovatele „finančně zajistila". Odvolací soud podle vedlejší účastnice nepovažuje exekuci na dlužné výživné vedenou vůči stěžovateli za problém ani jako signál toho, že stěžovatel není schopen dlužné výživné v původní výši hradit. Vedlejší účastnice tak tvrdí, že odvolací soud výši ostatních příjmů stěžovatele relevantním způsobem nezjistil, přesto dovodil, že je v jeho schopnostech a možnostech hradit výživné v původní výši. S touto argumentací odvolacího soudu vedlejší účastnice nesouhlasí.

28. Opatrovník nezletilého vedlejšího účastníka (syna stěžovatele) se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

IV. Replika stěžovatele

29. Stěžovatel se ve své replice ohrazuje proti tvrzení vedlejší účastnice E. M., že podáním ústavní stížnosti se snaží prodloužit trvání sporu a vyhnout se povinnosti platit výživné. Podat ústavní stížnost je právem stěžovatele a podání ústavní stížnosti nemá vliv na právní moc rozhodnutí. Stěžovatel si je vědom skutečnosti, že Ústavní soud není další instancí v systému obecného soudnictví, nicméně stěžovatel se nedomáhá zrušení rozhodnutí z odvolacích důvodů, ale z důvodu, že napadaným rozhodnutím byla porušena jeho ústavně zaručená práva. Stěžovatel je přesvědčen, že mu náleží ochrana před takovým rozhodnutím soudu, jehož závěry jsou bez patřičného dokazování nejen v naprostém rozporu se závěry soudu prvního stupně, ale nadto zcela zjevně odporují důkazům a staví stěžovatele do situace, kdy není v důsledku napadaného rozhodnutí schopen pokrýt veškeré své závazky, zejména pak ty, které vznikly právě z vypořádání s vedlejší účastnicí po rozvodu.

30. Stěžovatel dále reaguje na vyjádření vedlejší účastnice, že ústavní stížnost je rozporuplná, když na jednu stranu je odvolacímu soudu ze strany stěžovatele vytýkáno svévolné hodnocení důkazů a na straně druhé skutečnost, že důkazy nevyhledal sám. Stěžovatel si není vědom, že by v těchto tvrzeních byl jakýkoli rozpor. Důkazy, které odvolací soud provedl, hodnotil dle názoru stěžovatele nepředvídatelně a svévolně. Ve zbytku uvedl, že změna poměrů nebyla ze strany stěžovatele prokázána, ačkoli řízení o snížení výživného je řízením ovládaným zásadou vyhledávací dle § 120 odst. 2 o. s. ř. Stěžovatel nijak nezpochybňuje, že odvolací soud se při hodnocení důkazů může řídit volnou úvahou, je však nezbytné, aby jasným a přezkoumatelným způsobem vymezil rámec, ve kterém se jeho volná úvaha pohybuje. Stěžovatel trvá na tom, že odvolací soud nepřistupoval při hodnocení majetkových poměrů a zejména jejich změny ke stěžovateli a vedlejší účastnici stejným způsobem, a došlo tak k porušení práva na rovnost mezi účastníky. Stěžovatel ve vyjádření opět rekapituluje změnu majetkových poměrů na straně své i vedlejší účastnice, její i své majetkové poměry,

včetně úvěru, který si vzal za účelem vypořádání s vedlejší účastnicí po rozvodu. Stěžovatel nenamítal, že by příjmy vedlejší účastnice nebyly prokázány, ale že k prokázané změně majetkové situace na její straně nebylo v rozhodnutí soudu přihlédnuto.

31. Stěžovatel se neztotožňuje s názorem vedlejší účastnice, že otázka výživného není otázkou, která by měla být řešena před Ústavním soudem. Z judikatury Ústavního soudu je zřejmé, že tato otázka se před soudem v minulosti mnohokrát řešila, navíc Ústavnímu soudu jako garantu ústavnosti přísluší hodnotit veškeré zásahy do ústavně zaručených práv bez ohledu na meritum věci. Stěžovatel odkazuje na nález sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015 (N 217/79 SbNU 489), ve kterém bylo mimo jiné uvedeno, že výše výživného by měla mít určité hranice a soudce by se měl zamýšlet též nad jeho smyslem a účelem.

32. Konečně stěžovatel reaguje na vyjádření vedlejší účastnice, že hodnotit úpadek stěžovatele nemá soud v rámci rozhodování o výživném, ale soud v insolvenčním řízení. Podle stěžovatele se soud musí v rámci rozhodování o výživném zabývat celou majetkovou situací rodičů a tuto taktéž hodnotit. Aby nedošlo k porušení práva stěžovatele na lidskou důstojnost, měl by stanovit výživné ve výši, kterou nelze považovat za likvidační. V tomto ohledu se samozřejmě musí zamýšlet i nad tím, jestli se posuzovaný rodič nenachází v oné likvidační situaci (tedy v podstatě v úpadku). Stěžovatel nijak nepolemizoval nad tím, že by snad soud v rámci rozhodování o výživném měl úpadek vyslovit, když k tomu je samozřejmě povolán pouze soud v rámci insolvenčního řízení.

33. Ve vztahu k vyjádření vedlejší účastnice A. M. (dcery stěžovatele) stěžovatel uvádí, že se s jejím vyjádřením plně ztotožňuje.

V. Upuštění od ústního jednání

34. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť s ohledem na všechny zjištěné skutečnosti nebylo možno od ústního jednání očekávat další objasnění věci ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

VI. Hodnocení Ústavního soudu

35. Ústavní stížnost je důvodná.

36. Úvodem Ústavní soud opakuje konstantní východisko své rozhodovací praxe, že není další instancí v soustavě obecných soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy. Ústavní soud pak nemůže, nejsa další opravnou instancí, přehodnocovat hodnocení důkazů či korigovat závěry soudů v rovině podústavního práva. Nepřísluší mu opětovně hodnotit důkazy a přehodnocovat závěry obecných soudů až na specifické výjimky mající

ústavněprávní relevanci, zejména pak případy, kdy z odůvodnění rozhodnutí nijak nevyplývá vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, resp. případy, kdy v soudním rozhodování jsou učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255) či nález sp. zn. II. ÚS 182/02 ze dne 11. 11. 2003 (N 130/31 SbNU 165)]. Uvedené vady lze pak podřadit pod porušení práva na spravedlivý proces.

37. Zároveň platí, že základním předpokladem přezkumu ústavní konformity právního názoru obecného soudu, a současně podmínkou řádně vedeného soudního řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, je existence řádného odůvodnění soudem vydaného rozhodnutí [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 119/14 ze dne 12. 1. 2016 (N 3/80 SbNU 35)]. Jak konstantně uvádí Ústavní soud, nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu, a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé [nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

38. V nyní posuzovaném případě má Ústavní soud za to, že ke shora uvedeným vadám řízení došlo. Odvolací soud dospěl k odlišnému závěru než soud prvního stupně, ovšem z rozhodnutí není vůbec zřejmé, jak uvedené právní závěry dovodil z jím provedených důkazů.

39. Odvolací soud ustanovil k hodnocení majetkových poměrů otce soudní znalkyni, přičemž v odůvodnění rozhodnutí na s. 6 pak rekapituluje, že „ze znaleckého posudku … odvolací soud zjistil, že na účtech vedených v CZK má otec -21 517 940,72 Kč, na účtech v € má 0,05 a 7,62, na účtu vedeném v CHF 0,73, podle výpisů MPA Management Ltc k 16. 5. 2014 otec dluží celkem 18 557 056,62 Kč, vlastní byt č. XX, podíl na společných částech domu, garáž a garážovou plochu, vše omezeno exekučním příkazem k prodeji. Podle daňových přiznání měl otec vykázaný čistý měsíční příjem v roce 2011 částkou 43 310 Kč, v roce 2012 částkou 53 148 Kč a v roce 2013 částkou 121 633 Kč. Ocenění obchodního podílu či účasti otce ve společnosti Metatron Capital SICAV plc., popřípadě u jiných společností, pro nedostatek podkladů nebylo provedeno“. Původní rozhodnutí o stanovení výše výživného přitom vycházelo z příjmů otce ve výši 477 tisíc Kč měsíčně.

40. Ze samotného soudního rozhodnutí je tudíž zjevné, že zjištěné příjmy stěžovatele, stejně tak jeho celkové majetkové poměry (dluhy ve výši

cca 40 mil. Kč) se zcela zásadně odlišují od poměrů, ze kterých soud vycházel při určení původní výše výživného. Závěr o tom, že ke změně poměrů nedošlo (a to navzdory zvýšení příjmů vedlejší účastnice a výraznému snížení příjmů stěžovatele, jakož i s ohledem zadlužení stěžovatele, resp. celkově zjištěnou majetkovou situaci stěžovatele a vedlejší účastnice), tak bylo možno opřít právě o ocenění účasti stěžovatele ve společnosti Metatron Capital SICAV plc. To však soudní znalkyní nebylo provedeno a soud v odůvodnění ani neuvádí, že by tyto skutečnosti zjistil jinak. Relevantní skutková zjištění, která mohla vést k odchýlení se od závěrů soudu prvního stupně, tedy k závěru o neexistenci změny poměrů, soud vůbec neměl k dispozici. Novinové články jednak samy o sobě majetkovou situaci stěžovatele neprokazují, jednak nemusí jít vždy o relevantní zdroj informací. Další důkaz spočívající v přehledu účasti stěžovatele v obchodních společnostech se pak týká období před rozhodnou dobou, přičemž uvedené aktivity byly v rozhodné době již stěžovatelem ukončeny.

41. Odvolací soud v odůvodnění rekapituluje podnikání otce před rozhodnou dobou a uzavírá, že „byť nebylo konkrétně zjištěno, zda a jaké částky otci nadále z projektů plynuly, nic nenasvědčuje tomu, že by takovou oblast podnikání ukončil. Jen z toho, že se přibližně v posledních šesti letech hovoří o bankovní krizi, ještě nejde dovodit snížení příjmů otce“. Zde však nastává výrazný rozpor v odůvodnění, neboť snížení příjmů stěžovatele, a to naprosto zásadní, soud prvního stupně i soud odvolací prokázaly, a to včetně důkazu znaleckým posudkem. Navíc úvaha o tom, že „nic nenasvědčuje tomu“, že by stěžovatel ukončil určitou oblast podnikání, není relevantním skutkovým závěrem o výši příjmů stěžovatele.

42. Pokud jde celkově o majetkové poměry stěžovatele, je napadené rozhodnutí zcela nepřezkoumatelné. Soud uvádí, že stěžovatel „vlastně stejnou činnost provozuje stále, provádí ji ale v rámci různých společností. Byť otec uvádí, že akcie společnosti Metatron Capital SICAV plc. nemají žádnou hodnotu a nepobíral žádné dividendy, nelze přehlédnout, že i podle podkladů zpracovaných otcem, uvedených výše, jde o prosperující společnost, jejíž obrat a zisk se zvyšuje, tudíž nejde o akcie, které by neměly žádnou reálnou hodnotu“. Je nutno přisvědčit tvrzením stěžovatele, že závěry odvolacího soudu jsou pouhými hypotézami a spekulacemi, nikoli prokázanými skutečnostmi. Závěr soudu o tom, že „nejde o akcie, které by neměly žádnou reálnou hodnotu“, nemůže představovat relevantní skutkové zjištění, na základě kterého by mohl soud dojít k závěru o konkrétních majetkových poměrech na straně stěžovatele. Naopak konkrétní hodnota akcií je zcela klíčová v situaci, kdy má představovat určitou „protiváhu“ prokázaného výrazného propadu příjmů stěžovatele, stejně jako jeho velkého zadlužení, tedy „protiváhu“ umožňující soudu učinit závěr, že se majetkové poměry od doby původního rozhodnutí o výživném nijak

nezměnily. V situaci, kdy jiné důkazy svědčí pro zásadní změny v majetkových poměrech stěžovatele, tak jak dovodil již soud prvního stupně, je nutno považovat ocenění majetkového podílu stěžovatele ve zmiňované společnosti pro možnost odchýlit se od závěrů soudu prvního stupně za klíčový důkaz.

43. Stěžovatel navíc tvrdí, že změna poměrů je natolik zásadní (a to v neprospěch stěžovatele), že ponecháním výživného v původní výši je též dotčeno právo stěžovatele na lidskou důstojnost, neboť mu výše soudem stanoveného výživného neumožňuje dle jeho tvrzení pokrýt základní životní potřeby, což dokládá znaleckým posudkem přiloženým k ústavní stížnosti dokládajícím podrobně jeho majetkové poměry. Stěžovatel navíc tvrdí, že posudek vychází pouze z listin, které měl soud (resp. soudní znalkyně) k dispozici.

44. V souvislosti s tvrzeným zásahem do lidské důstojnosti nepřiměřenou výší výživného však opět musí Ústavní soud připomenout, že je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva i jeho aplikace náleží obecným soudům, přičemž Ústavní soud může korigovat pouze výše naznačené excesy představující porušení ústavního práva na spravedlivý proces. Ústavní soud tedy nemůže bez dalšího přisvědčit stěžovateli v tom, že výše výživného je nepřiměřená, neboť s ohledem na princip subsidiarity ústavního přezkumu musí tuto otázku po řádném dokazování nejprve posoudit obecné soudy. Odvolací soud však, jak bylo shora uvedeno, řádné dokazování vedoucí k výroku o zamítnutí návrhu na snížení výživného neprovedl, resp. z provedených důkazů vyvodil závěry, které jsou s nimi v extrémním rozporu, přesto rozhodnutí soudu prvního stupně změnil a návrh na snížení výživného zamítl. Ústavní soud tak nemůže jeho závěry nyní nahrazovat svými, a to na základě stěžovatelem předložených důkazů předtím, než tyto důkazy (popř. jiné důkazy prokazující majetkové poměry stěžovatele) řádně provede odvolací soud.

45. K tvrzenému porušení dvojinstančnosti civilního řízení Ústavní soud dodává, že právo na druhou instanci v civilním procesu není (na rozdíl od trestního procesu) ústavněprávním požadavkem a z hlediska ústavního přezkumu je klíčové, aby se věcí řádně zabývala alespoň jedna instance (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 706/14 ze dne 24. 4. 2014; dostupné na http://nalus.usoud.cz). V nyní posuzovaném případě však Ústavní soud shledal, jak bylo shora rekapitulováno, že odvolací soud se věcí řádně nezabýval, přesto došel k závěrům zcela odlišným od rozhodnutí soudu prvního stupně. Odlišnost závěrů mezi soudem prvního a druhého stupně je navíc z hlediska možných zásahů do majetkových poměrů stěžovatele poměrně

zásadní, neboť rozdíl výše výživného plynoucí z výroku soudu prvního stupně a výroku soudu odvolacího činí 54 tis. Kč měsíčně.

46. Ústavní soud tak uzavírá, že napadeným rozhodnutím došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, neboť závěry odvolacího soudu o absenci změny poměrů ve vztahu k požadovanému snížení výživného jsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy. Napadené rozhodnutí není dostatečně jasně a logicky zdůvodněno právě v části, která se zabývá majetkovými poměry stěžovatele v souvislosti s účasti stěžovatele ve společnosti Metatron Capital SICAV plc.

47. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud nálezem vyhověl ústavní stížnosti a shora označené rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 88
K neprojednání odvolání při ztrátě podání soudem

Pokud dojde v řízení k takovému excesu, že je podání ztraceno, nemůže jít takové pochybení soudu nikdy k tíži účastníka. Soudy musí vynaložit veškeré možné úsilí, aby toto své pochybení napravily, a nelze akceptovat stav, kdy řízení skončí neprojednáním ztraceného podání, i kdyby to znamenalo opakované vyzvání účastníka nebo přihlédnutí k podání, k němuž se za standardních okolností nepřihlíží; tím spíše v situaci, kdy je spolehlivě zjištěno, jaký obsah ztracené podání mělo.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 17. května 2016 sp. zn. IV. ÚS 3173/15 ve věci ústavní stížnosti M. Š., zastoupeného Mgr. Janem Kutějem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Lamačova 824/9, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 8. 2015 č. j. 55 Co 232, 233/2015-1183, kterým byla odmítnuta stěžovatelova odvolání, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a P. Š. a K. Š. jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 26. 8. 2015 č. j. 55 Co 232, 233/2015-1183 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 8. 2015 č. j. 55 Co 232, 233/2015-1183 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Obvodní soud pro Prahu 6 rozhodl jako soud nalézací rozsudkem ze dne 16. 10. 2014 č. j. 39 P 44/98-1120 o návrhu stěžovatele na snížení výživného a o návrhu jeho dcery na zvýšení výživného tak, že návrh na snížení výživného zamítl, přičemž výživné zvýšil od 1. 9. 2008 na 3 500 Kč měsíčně a od 1. 9. 2011 na 4 000 Kč měsíčně. Dále byla stěžovateli stanovena povinnost doplatit výživné za období od 1. 9. 2008 do 31. 10. 2014 ve výši 56 000 Kč a nahradit České republice náklady řízení ve výši poloviny znalečného. Usnesením nalézacího soudu ze dne 12. 1. 2015 č. j. 39 P 44/98-1137 byla stanovena výše znalečného na 55 113 Kč.

2. Proti oběma uvedeným rozhodnutím nalézacího soudu podal stěžovatel prostřednictvím elektronické podatelny Obvodního soudu pro Prahu 6 dne 25. 1. 2015 dvě odvolání, která však nebyla opatřena zaručeným elektronickým podpisem ani v zákonné lhůtě 3 dnů doplněna předložením originálu, případně podáním shodného znění; k těmto podáním proto soud v souladu s § 42 odst. 2 o. s. ř. nepřihlédl.

3. Stěžovatel následně podal zmíněná odvolání znovu dne 30. 1. 2015, tedy stále v odvolací lhůtě, tentokrát v listinné podobě, a to osobně na podatelně soudu – tato podání však nejsou ve spise založena. Dne 18. 2. 2015 byl stěžovatel nalézacím soudem vyzván k předložení kopií odvolání podaných dne 30. 1. 2015 opatřených podacím razítkem soudu, k čemuž mu byla stanovena lhůta pěti dnů. Dne 24. 2. 2015 proto stěžovatel soudu dodal pouze okopírované titulní strany odvolání opatřené podacím razítkem, a následně byla soudem vyžádána vyjádření ostatních účastníků k odvolání.

4. Nalézací soud předložil spis s odvoláním dne 20. 3. 2015 odvolacímu soudu, který jej však vrátil zpět bez věcného vyřízení s odůvodněním, že nelze projednat odvolání podaná prostřednictvím e-mailu, jestliže nejsou podepsána uznávaným elektronickým podpisem nebo následně doplněna předložením originálu. Písemná odvolání podaná dne 30. 1. 2015 také nelze projednat, jelikož nejsou ve spise v úplné podobě – založeny jsou pouze kopie jejich titulních stran, které stěžovatel zaslal soudu na jeho výzvu dne 24. 2. 2015. Uložil nalézacímu soudu, aby podaná odvolání dohledal a založil je do spisu.

5. Ze záznamu nalézacího soudu ze dne 14. 5. 2015 vyplývá, že přes veškerou snahu o dohledání chybějících částí odvolání se je nepodařilo nalézt; z tohoto důvodu byl stěžovatel vyzván, aby zaslal soudu kopie obou odvolání, popřípadě potvrzení, že mají stejný obsah jako ta, která byla odeslaná e-mailem dne 25. 1. 2015. Stěžovatel se k žádosti obratem vyjádřil tak, že informace o těchto podáních nemá, tudíž nemůže být nápomocen a bude nutné kontaktovat jeho zástupce, který na výzvu soudu prohlásil, že elektronická podání ze dne 25. 1. 2015 a písemná podání ze dne 30. 1. 2015 jsou shodná.

6. Nalézací soud tedy opět předložil věc k projednání odvolacímu soudu, který však spis znovu nalézacímu soudu vrátil s tím, že k podáním ze dne 25. 1. 2015 učiněným prostřednictvím e-mailu nelze přihlížet vůbec, tudíž je není možné ani potvrdit souhlasným stanoviskem o shodnosti se ztracenými písemnými podáními. Současně vyslovil domněnku, že odvolání byla podána neúplná a že by nalézací soud měl vyzvat zástupce k odstranění vad podání dle § 43 o. s. ř.

7. Nalézací soud proto dne 14. 7. 2015 vyzval v intencích pokynu odvolacího soudu zástupce stěžovatele k doplnění odvolání, přičemž výslovně uvedl, že v dostupném fragmentu odvolání absentuje podpis jednající

osoby, datace, údaje o osobě, která odvolání činí a vymezení odvolacích důvodů s odvolacím návrhem. Zároveň zástupce stěžovatele poučil o tom, že odvolání musí být doplněno do 10 dnů ode dne doručení této výzvy pod sankcí jeho odmítnutí.

8. Tehdejší zástupce stěžovatele se k usnesení vyjádřil, a to převážně v podobě citací úryvků z podaných odvolání (z částí, které chybí). Z obsahu vyjádření lze vyvodit, že zástupce stěžovatele si nebyl vědom skutečnosti, že soud jeho podání ze dne 30. 1. 2015 nemá k dispozici v kompletní podobě. Nalézací soud nato předložil věc k rozhodnutí odvolacímu soudu s poznámkou, že vady odvolání nebyly ve lhůtě odstraněny; dne 26. 8. 2015 odvolací soud napadeným usnesením obě odvolání stěžovatele odmítl.

9. Stěžovatel podal proti usnesení o odmítnutí odvolání dne 22. 9. 2015 odvolání k Vrchnímu soudu v Praze prostřednictvím Městského soudu v Praze. V něm namítal, že odvolání bylo podáno řádně a včas; současně napadá i poučení soudu, jelikož chybí poučení o odvolání a poučení o dovolání označuje za neplatné. Usnesením ze dne 12. 10. 2015 Obvodní soud pro Prahu 6 vyzval stěžovatele k doplnění podání ve smyslu označení, zda se jedná o odvolání či dovolání, jelikož odvolání v této věci není podle § 201 o. s. ř. přípustné. Ze sdělení zástupce stěžovatele ze dne 16. 10. 2015 lze dovodit, že považuje rozhodnutí odvolacího soudu o odmítnutí odvolání za rozhodnutí soudu v prvním stupni a domnívá se, že se proti němu lze odvolat.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

10. Proti napadenému usnesení odvolacího soudu podal stěžovatel ústavní stížnost a domáhá se zrušení uvedeného usnesení. Tvrdí, že postupem obecných soudů bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), a dále v něm spatřuje porušení zásady rovnosti před zákonem dle čl. 1 Listiny, práva rovného postavení účastníka řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 Ústavy. Namítá také, že bylo porušeno jeho právo na ochranu základních práv mocí soudní v souvislosti s čl. 4 Ústavy a čl. 36 odst. 2 Listiny, právo na zákonnost podle čl. 2 odst. 2 a 4 Ústavy a právo na obhajobu podle čl. 40 Listiny.

11. Stěžovatel je přesvědčen, že došlo ke ztrátě jím podaných odvolání dne 30. 1. 2015. Nalézací soud ve vyjádření ke stížnosti ze dne 18. 1. 2016 uvedl, že bylo prováděno neúspěšné pátrání po podáních stěžovatele, která došla 30. 1. 2015 a která byla následně ztracena. Vyjádřil se v tom smyslu, že není schopen zjistit, v jakém momentu došlo ke ztrátě uvedených podání, avšak je zjevné, že byla ztracena pochybením soudu. Zdůraznil, že

ke dni 24. 2. 2015 byly stěžovatelem doloženy jen první strany odvolání a ani po výzvě soudu nebyla podání doplněna.

12. Odvolací soud ve vyjádření ze dne 30. 11. 2015 odkazuje na odůvodnění svého rozsudku a vysvětluje, že k podáním učiněným prostřednictvím e-mailu nebylo přihlíženo, jelikož nebyla v zákonné lhůtě doplněna, a jiná kompletní podání se ve spise nenacházejí. Při opětovném podání těchto odvolání stěžovatel poskytl soudu pouze jejich první strany, považoval tedy podání za vadné, neboť se na nich nenacházely všechny nezbytné náležitosti, a tyto vady stěžovatel ani po výzvě soudu neodstranil.

III. Posouzení náležitostí ústavní stížnosti

13. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatel je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupen advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

14. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci si vedle vyjádření účastníků vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 39 P 44/98 a dospěl k závěru, že stížnost je důvodná.

IV. Posouzení vlastní stížnosti

15. Jak Ústavní soud zjistil, stěžovatel řádně využil svého práva podat proti rozhodnutím nalézacího soudu odvolání, avšak podání, jimiž tak učinil, nebyla z důvodů, které již nelze objasnit, založena do spisu; v důsledku pochybení soudu patrně došlo ke ztrátě podání či založení do jiného spisu. V okamžiku, kdy tuto skutečnost nalézací soud zjistil, pokoušel se své pochybení napravit, avšak v konečném důsledku bylo stěžovatelovo odvolání odmítnuto bez meritorního projednání, neboť nevyhověl výzvě k doplnění podání tak, aby obsahovalo všechny náležitosti.

16. Ústavní soud ve své judikatuře již dříve zdůraznil, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci (ke kterým při kvantu projednávaných věcí občas logicky dochází) nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 10. 1999 sp. zn. I. ÚS 167/98 (N 139/16 SbNU 45), ze dne 23. 11. 2000 sp. zn. III. ÚS 329/2000 (N 176/20 SbNU 245), ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. III. ÚS 674/04 (N 85/37 SbNU 173)]. Závěry, jichž se v těchto rozhodnutích Ústavní soud dobral a které dopadají i na projednávanou stížnost, spočívají především v nutnosti vycházet v obdobných případech

z presumpce, že podání bylo učiněno řádně a včas; je potom věcí soudu, aby zajistil řádné projednání takového podání.

17. Jde o praktické důsledky základních ustanovení upravujících principy soudního řízení, zejména obsažené v § 1 o. s. ř., podle kterého postupují soudy v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků; v § 3 o. s. ř., podle kterého je občanské soudní řízení jednou ze záruk zákonnosti a slouží jejímu upevňování a rozvíjení, přičemž každý má právo domáhat se u soudu ochrany práva, které bylo ohroženo nebo porušeno. Podle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům, a konečně podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu.

18. Odvolací soud ve svém vyjádření ze dne 6. 5. 2015 poukázal na skutečnost, že odvolání se ve spise nenacházejí v úplné podobě, a zároveň nalézacímu soudu uložil, aby kompletní podání dohledal, což se však nepodařilo. Odvolacímu soudu mělo být zřejmé, že došlo ke ztrátě řádně a včas učiněného podání a s touto situací se měl vypořádat způsobem reflektujícím výše uvedenou presumpci řádného podání a zásadu, že pochybení soudu nikdy nemůže jít k tíži účastníka, i kdyby to znamenalo víceré vyzvání účastníka k doplnění podání nebo přihlédnutí k podání, k němuž se za standardních okolností nepřihlíží, a to tím spíše v situaci, kdy je zjištěno, jaký obsah ztracená podání měla. Nalézací soud sice zástupce stěžovatele vyzval k doplnění jím učiněných podání, avšak z obsahu jeho odpovědi – doplnil své podání toliko citacemi z listů odvolání – lze navíc dovodit, že si nebyl vědom, že došlo ke ztrátě jeho podání, a tudíž mu nemusela být skutečná podstata výzvy zřejmá.

V. Závěr

19. Soudy musí vždy postupovat pečlivě a svědomitě tak, aby svým postupem nezasáhly do práv účastníků; případným pochybením, např. ztrátám podání, však nelze stoprocentně zabránit. Pokud již dojde k takovému excesu, v důsledku něhož je podání účastníka ztraceno (není dohledáno), musí soudy vynaložit veškeré možné úsilí, aby toto své pochybení napravily, a nelze akceptovat stav, kdy řízení skončí neprojednáním ztraceného podání. Přestože se nalézací soud pokoušel v naznačeném duchu stěžovatelovo podání postoupit k meritornímu projednání, odvolací soud to v rozporu s výše uvedenými principy učinit odmítl, čímž porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, které vyplývá z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

20. Ústavní soud proto stížnosti vyhověl, podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, že napadeným usnesením bylo

porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a toto usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

21. Ústavní soud nijak nepředjímá důvodnost či případnou úspěšnost odvolání, v rámci zachování práva na spravedlivý proces je však nutné, aby odvolací soud odvolání stěžovatele řádně (meritorně) projednal; věc mu proto vrací k vyřízení.

Č. 89
K náhradě nákladů právního zastoupení více zastupovaných účastníků v soudním řízení správním

Obecný soud je povinen použít právní předpis jako celek. Není oprávněn selektivně odepřít aplikaci určitého ustanovení, v daném případě § 12 odst. 4 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), podle něhož za společné úkony při zastupování více osob náleží advokátovi mimosmluvní odměna za každou zastupovanou osobu, avšak snížená o 20 %. Ve smyslu čl. 95 odst. 1 za středníkem Ústavy je sice obecný soud při rozhodování oprávněn nepoužít podzákonný předpis pro jeho nesoulad se zákonem, pokud tak ovšem hodlá učinit, musí svůj postup v tomto směru řádně odůvodnit.

Dospěje-li obecný soud k závěru, že náhrada nákladů právního zastoupení je nepřiměřeně vysoká, pamatuje na to zákon v § 60 odst. 7 s. ř. s., podle něhož, jsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, může soud výjimečně rozhodnout, že se náhrada nákladů zcela nebo zčásti nepřiznává a uplatnit tzv. moderační (zmírňovací) právo. Také při postupu podle § 60 odst. 7 s. ř. s. je ovšem třeba zajistit procesní garance vyplývající z konstantní judikatury Ústavního soudu, podle níž představuje moderační nákladové právo soudu výjimku prolamující základní pravidlo pro rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, tj. podle úspěchu (neúspěchu) ve věci. Obecné soudy jsou povinny poučit účastníky o zvažovaném použití moderačního práva a vytvořit pro ně procesní prostor, aby se k němu mohli vyjádřit.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 17. května 2016 sp. zn. IV. ÚS 529/16 ve věci ústavní stížnosti 1. Ing. Ivana Mikity, 2. Ing. Jiřího Otruby, 3. Petra Šplíchala, 4. JUDr. Kristýny Fischerové, 5. Ing. Milady Valáškové, 6. Ing. Ireny Martinec Lipusové, 7. Ing. Hany Kašpaříkové, 8. Ing. Pavla Rexy, 9. Ing. Miroslava Sýkory, 10. Ivety Kinclové, 11. RNDr. Mojmíra Vlašína, 12. NESEHNUTÍ Brno, se sídlem v Brně, třída Kpt. Jaroše 1935/18, 13. Líšeň sobě, o. s., se sídlem v Brně, Náměstí Karla IV. 4/4, 14. Občanského sdružení Masarykova čtvrť, z. s., se sídlem v Brně, Preslova 398/50, a 15. Židenice pro občany, občanského sdružení, se sídlem v Brně, Škrochova 3607/22, všech zastoupených Mgr. Sandrou Podskalskou, advokátkou, se sídlem v Brně, Údolní 567/33, proti výroku II rozsudku

Krajského soudu v Brně ze dne 23. ledna 2015 č. j. 67 A 15/2014-551 o náhradě nákladů řízení, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a a) statutárního města Brna, se sídlem v Brně, Dominikánské náměstí 196/1, b) NEUMANN bytový dům, a. s., se sídlem v Brně, Příkop 843/4, c) Mgr. Lenky Zukalové jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Výrok II rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 23. 1. 2015 č. j. 67 A 15/2014-551 se ruší, neboť jím bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a podání účastníků

1. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 23. 1. 2015 č. j. 67 A 15/2014-551 zrušil změnu územního plánu města Brna „Aktualizace ÚPmB" vydanou Zastupitelstvem města Brna dne 17. 6. 2014 opatřením obecné povahy č. 3/2014. Navazujícími výroky rozhodl o nákladech řízení: výrokem II uložil statutárnímu městu Brnu jako odpůrci povinnost nahradit stěžovatelům jako navrhovatelům náklady řízení ve výši 95 570 Kč a dále výrokem III ohledně odpůrce a výrokem IV ohledně osob zúčastněných na řízení před správními soudy (NEUMANN bytový dům, a. s., a Mgr. Lenky Zukalové) vyslovil, že žádný z nich nemá právo na náhradu nákladů řízení. Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 23. 10. 2015 č. j. 7 As 35/2015-63 zamítl kasační stížnost NEUMANN bytový dům, a. s., proti rozsudku krajského soudu.

2. Nákladový výrok II krajský soud opřel o ustanovení § 60 odst. 1 s. ř. s., z něhož dovodil, že stěžovatelům, kteří měli ve věci plný úspěch, přísluší náhrada nákladů řízení proti odpůrci, který ve věci úspěch neměl. Za důvodně vynaložené pokládá vedle zaplacených soudních poplatků ve výši 75 000 Kč (15 navrhovatelů x 5 000 Kč) náklady právního zastoupení. Vyšel z úvahy, že právní služby sice byly formálně uskutečněny ve vztahu k patnácti stěžovatelům, avšak spočívaly v jednotné argumentaci. Návrhové body nebyly podle krajského soudu koncipovány specificky ve vztahu k jednotlivým stěžovatelům – individualizovaně, a to ani po stránce věcné, ani procesní – co do postupu v řízení; stejně tak vyhovění návrhu nebylo dáno osobami (počtem) stěžovatelů, nýbrž výhradně důvodností hromadně prezentované argumentace. Krajský soud přiznal stěžovatelům odměnu za 5 úkonů právní služby a nepoužil pravidlo pro zastupování více osob podle § 12 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), v tehdy účin-

ném znění; odpůrci tak uložil k náhradě 17 000 Kč, navýšených o 3 570 Kč jako částku odpovídající dani z přidané hodnoty, celkem 20 570 Kč. Další 2 úkony neuznal za náklady důvodně vynaložené.

3. Proti výroku II rozsudku krajského soudu se stěžovatelé brání ústavní stížností doručenou soudu dne 15. 2. 2016, ve které navrhují, aby jej Ústavní soud zrušil. Namítají zásah do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a do vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), který spatřují v tom, že náklady řízení vyčíslili na 428 199 Kč jako odměnu za 7 úkonů právní služby při společném zastupování patnácti stěžovatelů, avšak přezkumný soud přiznal ve vztahu k odměně zástupce náhradu, jako by byl zastupován stěžovatel jediný. Takový postup hodnotí jako překvapivý a svévolný; výrok navíc nebyl odpovídajícím způsobem odůvodněn. Krajský soud nepoužil § 12 odst. 4 advokátního tarifu a rovněž paušální náhradu podle § 13 odst. 3 téže vyhlášky přiznal pouze za jediného stěžovatele.

4. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že v projednávané věci byly i obsahově dány důvody pro použití § 12 odst. 4 advokátního tarifu. Jednalo se o skutkově i právně mimořádně náročnou věc, v níž se na zástupkyni obrátilo značné množství osob dotčených aktualizací územního plánu, přičemž návrh byl po přípravách trvajících cca 4 měsíce nakonec podán pouze za 15 osob, které byly napadenou aktualizací územního plánu Brna individuálně a bezprostředně dotčeny a které se rovněž aktivně účastnily procesu jejího přijetí, např. ve formě uplatnění námitek či připomínek k návrhu opatření obecné povahy. Specifika aktivní věcné legitimace i tvrzení uplatněných za jednotlivé stěžovatele se projevila jak v návrhu, tak i v průběhu řízení u přezkumného soudu. Souhrn individuálních případů stěžovatelů pak byl rovněž esenciálním podkladem pro zrušení opatření obecné povahy jako celku; na tomto závěru nemůže nic změnit, že pro pádnost souhrnných důvodů nebyly přezkoumávány individuální případy.

5. Krajský soud v Brně ve vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 7. 3. 2016 toliko odkázal na příslušnou část odůvodnění napadeného rozsudku. Statutární město Brno ve vyjádření ze dne 24. 3. 2016 navrhlo, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Podle jeho názoru věc nedosahuje intenzity způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv; přezkumný soud svůj postup při rozhodování o nákladech řízení řádně uvážil a logicky a srozumitelně odůvodnil. Připouští, že v daném případě se jednalo o skutkově i právně náročnou a rozsáhlou věc, je nicméně přesvědčeno, že výše přiznané odměny této okolnosti odpovídá. Zdůrazňuje, že přiznání náhrady v plné výši vyčíslené stěžovateli by bylo nepřiměřené a v konečném důsledku by mohlo vést k tomu, že z napadání územních plánů při současném (umělém) navyšování počtu navrhovatelů by se stala lukrativní činnost. Stěžovatelé v replice ze dne 26. 4. 2016 setrvali

na přesvědčení, že obecný soud porušil relevantní ustanovení právních předpisů.

II. Posouzení ústavní stížnosti

6. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas a osobami oprávněnými, přičemž stěžovatelé jsou v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupeni advokátem; rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona. Ústavní soud zohlednil, že podle § 104 odst. 2 s. ř. s. je nepřípustná kasační stížnost směřující výhradně proti výroku o nákladech řízení, a stěžovatelé tak byli oprávněni podat stížnost proti rozsudku správního soudu prvního stupně přímo u zdejšího soudu. Respektovali rovněž závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2015 sp. zn. IV. ÚS 934/15 (zde uváděná rozhodnutí jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz), jímž byla odmítnuta pro nepřípustnost jejich původní ústavní stížnost proti rozsudku krajského soudu s tím, že je třeba vyčkat posouzení věci kasačním soudem, byť kasační stížnost byla podána jiným účastníkem řízení.

7. K posouzení věci Ústavní soud vyžádal spis Krajského soudu v Brně vedený pod sp. zn. 67 A 15/2014 a spis Nejvyššího správního soudu vedený pod sp. zn. 7 As 35/2015. Rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by od tohoto jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci.

8. Ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, nepředstavuje další stupeň přezkumu věcné správnosti či konkrétního odůvodnění rozhodnutí obecných soudů a popřel by svoji roli a postavení v rámci výkonu soudní moci, pokud by se opakovaně zabýval úvahami krajského soudu, které byly určující pro rozhodnutí o nákladech řízení. Pro přezkum je relevantní výhradně dodržení ústavního rámce rozhodovací činnosti. Při posuzování problematiky náhrady nákladů řízení Ústavní soud postupuje zdrženlivě a do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahuje výjimečně a pouze v případech, kdy je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti [srov. nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 624/06 (N 27/44 SbNU 319)]. Věci tohoto druhu zpravidla vůbec nemohou dosáhnout ústavněprávní roviny, ledaže se jedná o závažné pochybení s významnými dopady na osobu stěžovatele či do jeho majetkových poměrů (usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 6. 2014 sp. zn. III. ÚS 3519/13, ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 1848/13 nebo ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2525/10).

10. V intencích předestřených východisek však shledal Ústavní soud v projednávané věci okolnosti nutící jej k zásahu do rozhodovací činnosti

obecných soudů. Přezkumný soud totiž zatížil své rozhodování o nákladech řízení extrémním rozporem s principy spravedlnosti, jeho rozhodnutí vykazuje znaky svévole, navíc přináší významné dopady na stěžovatele, kterým bylo na nákladech řízení namísto požadovaných 428 199 Kč přiznáno pouze 95 570 Kč, při odečtení soudních poplatků a částky odpovídající dani z přidané hodnoty namísto vyčíslených 291 900 Kč pouze 17 000 Kč. Za porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů Ústavní soud nepovažuje přiznání odměny pouze za 5 úkonů právní služby namísto 7 úkonů, jak požadovali stěžovatelé, ani zkrácení odměny, resp. náhrady nákladů řízení jako takové (samo o sobě). Prizmatem požadavků ústavního pořádku je ovšem nepřípustný jak procesní postup obecného soudu, tak i odůvodnění výroku obecným soudem, který rozhodnutí vydal způsobem nesouladným s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Obecný soud je povinen aplikovat právní předpis jako celek, není oprávněn selektivně odepřít aplikaci určitého ustanovení – v daném případě § 12 odst. 4 advokátního tarifu, podle něhož za společné úkony při zastupování více osob náleží advokátovi mimosmluvní odměna za každou zastupovanou osobu, avšak snížená o 20 %. Ve smyslu čl. 95 odst. 1 za středníkem Ústavy je sice obecný soud při rozhodování oprávněn posoudit soulad podzákonného předpisu se zákonem, pokud tak ovšem hodlá učinit, musí svůj postup v tomto směru řádně odůvodnit. Z rozsudku přezkumného soudu není patrné, že by snad mínil takový rozpor shledat, mnohem spíše se věc jeví tak, že § 12 odst. 4 advokátního tarifu nepoužil pouze a jen proto, že se mu navýšení odměny za zastoupení více navrhovatelů nezdálo přiměřené okolnostem věci.

12. Na případy tohoto druhu, kdy obecný soud dospěje k závěru, že odměna zástupce, resp. náhrada nákladů řízení vyčíslená podle relevantních ustanovení právních předpisů je nepřiměřeně vysoká, pamatuje zákon v § 60 odst. 7 s. ř. s., podle něhož pokud jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, může soud výjimečně rozhodnout, že se náhrada nákladů zcela nebo zčásti nepřiznává. Zakotvuje tzv. moderační (zmírňovací) právo soudu a v podmínkách správního soudnictví představuje obdobu § 150 o. s. ř. Také při použití § 60 odst. 7 s. ř. s. je proto třeba zajistit procesní garance vyplývající z konstantní judikatury Ústavního soudu, podle níž představuje tento institut výjimku prolamující základní pravidlo pro přiznání náhrady nákladů řízení, tj. odvození nákladového výroku od úspěchu ve věci – je akcentována povinnost obecných soudů poučit účastníky o zvažovaném použití moderačního práva a vytvořit pro ně procesní prostor, aby se k němu mohli vyjádřit [viz nálezy ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 3550/13 (N 154/78 SbNU 335) nebo ze dne 2. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 2994/14 (N 70/77 SbNU 73)].

13. V projednávané věci takový procesní prostor účastníkům nejenže vytvořen nebyl (např. při jednání anebo výzvou s určením lhůty k podání případného vyjádření), ale obecný soud aplikaci § 60 odst. 7 s. ř. s. a zde zakotveného moderačního práva ani žádným způsobem nezmínil. Důvody pro moderaci náhrady se sice obsahově zabýval a své rozhodnutí v tomto směru podložil i konkrétními úvahami, jeho rozhodnutí ovšem nebylo zasazeno do základního procesního rámce; krajský soud nerespektoval striktní a výjimečné podmínky pro aplikaci moderačního práva.

14. Vedle pochybení v rovině procesního postupu má Ústavní soud významné pochybnosti rovněž o konkrétním způsobu rozhodnutí o nákladech řízení, konkrétně zda lze s ohledem na povahu věci považovat za ústavně konformní moderaci náhrady do té míry, že namísto odměny za zastupování 15 stěžovatelů navýšené v intencích § 12 odst. 4 advokátního tarifu byla stěžovatelům, resp. jejich společné zástupkyni přiznána odměna ve výši odpovídající zastupování stěžovatele jediného. Obecnému soudu přitom nic nebránilo zmírnit náhradu, která by jinak ze zákona příslušela, i v jiném přiměřeném rozsahu, např. nikoli za jednoho, ale za část z 15 stěžovatelů, aby bylo ošetřeno jak právo stěžovatelů na přiměřenou náhradu nákladů řízení, tak i prvek jejich kumulace a s tím případně spojené navýšení náhrady nákladů nad rámec spravedlivé odměny.

15. Přezkumný soud dostatečně nezareagoval na specifickou povahu řízení. Pojmově se jednalo o soudní přezkum (změny) územního plánu v režimu řízení o návrhu na zrušení opatření obecné povahy podle § 101a a násl. s. ř. s. Akty veřejné správy tohoto druhu, typicky územní plány měst a obcí či zásady územního rozvoje krajů, ale např. také stanovení místní úpravy provozu na pozemní komunikaci dopravní značkou či usnesení zastupitelstva o členění území obce na více volebních obvodů, se pravidelně týkají širokého okruhu potenciálních adresátů, v řadě případů i desítek či stovek tisíc osob, ohledně kterých lze potenciálně tvrdit aktivní legitimaci k podání návrhu a v případě úspěchu ve věci následně rovněž požadovat náhradu nákladů řízení. O takový případ nepochybně šlo i v projednávané věci, neboť rozsáhlá aktualizace územního plánu města Brna se týkala řádově stovek tisíc, popř. více než milionu potenciálně dotčených fyzických a právnických osob, které mají své bydliště či sídlo, pracoviště, působiště či např. nemovitosti ve vlastnictví na území města. Také v této souvislosti se ukazuje, jak v našem procesním právu chybí úprava institutu tzv. „hromadné žaloby“.

16. Vedle značného množství potenciálně dotčených subjektů je třeba zohlednit, že předmětné opatření obecné povahy svým rozsahem přesahovalo 10 000 stran textové části doprovázených stovkami mapových podkladů, tedy se nejen při jeho přípravě, zpracování a procesu pořízení, ale i ve vztahu k řízení o jeho soudním přezkumu jednalo o mimořádně

rozsáhlou a závažnou materii. Ústavní soud v tomto směru nemá důvod pochybovat o tvrzení zástupkyně stěžovatelů, že zpracování návrhu na zrušení pro ni znamenalo intenzivní, cca 4 měsíce trvající práci, při níž bylo předně nutno z rozsáhlého počtu potenciálních navrhovatelů vybrat omezenou relevantní skupinu, na které bylo možné demonstrovat vady vytýkané aktualizaci územního plánu. Je třeba zdůraznit, že aktivní procesní legitimaci k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy je nutné doložit konkrétně a jednotlivě ohledně každého z navrhovatelů, a to jak v rovině tvrzení, tak i předložením odpovídajících dokladů, např. výpisů z katastru nemovitostí dokládajících vlastnictví nemovitostí v dané lokalitě.

17. V této souvislosti Ústavní soud konstatuje, že v odůvodnění nákladového výroku rozsudku obecného soudu postrádá úvahy, zda vzhledem k obtížnosti věci nebyly důvody pro navýšení odměny podle § 12 odst. 1 advokátního tarifu a proč i paušální náhradu hotových výdajů podle § 13 odst. 3 přiznal pouze za jediného stěžovatele.

18. Počet 15 navrhovatelů se v kontextu povahy a předestřených okolností věci nejeví jako nijak přemrštěný. Ústavní soud navíc ověřil, že v návrhu na zrušení aktualizace územního plánu byly ohledně jednotlivých navrhovatelů podrobně vymezeny aktivní procesní legitimace i okolnosti účasti na procesu přijímání aktualizace, zejména ve formě uplatňování námitek či připomínek k návrhu opatření obecné povahy; rovněž v průběhu řízení a v omezené míře i v napadeném rozsudku přezkumného soudu bylo odkazováno na jednotlivé případy navrhovatelů. Lze konstatovat, že přezkumný soud v konečném důsledku vycházel ze společné argumentační linie prezentované za všechny stěžovatele, s níž se ztotožnil, a napadené opatření obecné povahy následně dokonce zrušil jako celek, tedy nikoli pouze ve vztahu ke konkrétním lokalitám, k nimž byla tvrzena návrhová legitimace konkrétních stěžovatelů. To však nemění nic na tom, že individualizovaná tvrzení byla nejen esenciální podmínkou věcného přezkumu správním soudem, ale zejména že zástupkyně stěžovatelů nemohla tušit, jakým způsobem přezkumný soud nakonec věc posoudí, a věnovala proto značnou pozornost případům jednotlivých stěžovatelů, resp. lokalit; za dané situace se zkrácení odměny, jak bylo provedeno přezkumným soudem, jeví jako hrubě nepřiměřené povaze věci.

19. V této souvislosti lze jako protiklad uvést nákladový výrok rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 10. 2015 č. j. 7 As 35/2015-63, jímž byla přezkoumána kasační stížnost NEUMANN bytový dům, a. s., proti napadenému rozsudku krajského soudu. V rámci řízení kasační soud vyžádal i vyjádření stěžovatelů, za které ovšem následně přiznal odměnu, jako by na jejich straně řízení figurovala jediná osoba. Takový postup je logický a akceptovatelný vzhledem k tomu, že za stěžovatele bylo podáváno společné vyjádření ke kasačním námitkám jiného účastníka řízení, aniž by

pojmově hrály jakoukoli roli jejich individuální případy. U samotného návrhu na zrušení opatření obecné povahy byla ovšem situace zásadně odlišná, jak bylo vyloženo výše.

20. Pro úplnost a nad rámec potřebného odůvodnění *(obiter dictum)* Ústavní soud konstatuje, že k pochybnostem jako v nyní projednávané věci by nemuselo docházet, pokud by došlo k naplnění litery § 374a písm. c) o. s. ř. zmocňující Ministerstvo spravedlnosti a výslovně předpokládající vydání vyhlášky, kterou budou pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení (do budoucna znovu) stanoveny paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem. Na této povinnosti ministerstva nic nemění ani zrušení předcházející úpravy vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek, ke dni 7. 5. 2013 nálezem Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12 (116/2013 Sb., N 59/69 SbNU 123). Ústavní soud zdůrazňuje, že Ministerstvo spravedlnosti je ze zákona povinno přijmout regulaci novou, zohledňující požadavky vyslovené ve zrušujícím nálezu, přičemž by mělo zvážit, zda by se tato nová úprava – na rozdíl od vyhlášky č. 484/2000 Sb. – neměla vztahovat rovněž na řízení ve správním soudnictví, včetně řízení o návrzích na zrušení opatření obecné povahy s pluralitou navrhovatelů.

III. Závěr

21. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil, že výrokem II rozsudku krajského soudu bylo jako svévolným a nedostatečně odůvodněným rozhodnutím porušeno ústavně zaručené základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud stížnosti vyhověl, podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrok II rozsudku krajského soudu zrušil.

22. Aniž by Ústavní soud předjímal obsah nového rozhodnutí, na krajském soudu bude, aby o nákladech řízení rozhodl znovu a při respektu k právním závěrům Ústavního soudu vysloveným výše, zejména aby se řádně vypořádal s aplikací § 60 odst. 7 s. ř. s., jakož i § 12 odst. 1 a 4 a § 13 odst. 3 advokátního tarifu na projednávanou věc.

Č. 90
K povinnosti exekučního soudu rozhodnout o náhradě nákladů řízení

Stěžovatel, který v exekučním řízení nebyl oprávněným ani povinným, nýbrž toliko osobou, jež v něm vystupovala z titulu uplatnění své pohledávky v jiném, po dobu probíhajícího řízení přerušeném exekučním řízení, přestává být účasten v tomto řízení okamžikem, kdy bylo o jeho právu či povinnosti pravomocně rozhodnuto. Proto byl Krajský soud v Hradci Králové, který k odvolání stěžovatele o jeho pohledávce z přerušené exekuce pravomocně rozhodl, povinen rozhodnout i o náhradě nákladů odvolacího řízení, a nikoliv odkázat stěžovatele na to, že toto rozhodnutí přísluší exekutorovi. Ten, zejména z důvodu vlastního zájmu na výsledku, nemůže rozhodovat o úhradě nákladů odvolacího řízení, jehož byl sám účastníkem. Pakliže odvolací soud takto nepostupoval, porušil ve vztahu k stěžovateli jeho ústavně zaručené právo na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 24. května 2016 sp. zn. II. ÚS 1014/15 ve věci ústavní stížnosti KATA, a. s., se sídlem Pilníkov 397, 542 42 Pilníkov, zastoupené Mgr. Marianem Pavlovem, advokátem, se sídlem Malé náměstí 125, 500 03 Hradec Králové, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. ledna 2015 č. j. 19 Co 365/2014-293, kterým bylo na základě stěžovatelčina odvolání změněno usnesení soudního exekutora, jímž byl proveden rozvrh rozdělované podstaty získané zpeněžením majetku povinného, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. ledna 2015 č. j. 19 Co 365/2014-293 došlo k zásahu do práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. ledna 2015 č. j. 19 Co 365/2014-293 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podanou podle § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno její ústavně zaručené právo na ochranu majetku zakotvené v čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny, resp. podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Krajský soud v Hradci Králové usnesením ze dne 20. ledna 2015 č. j. 19 Co 365/2014-293 změnil k odvolání oprávněné KATA, a. s., (stěžovatelky) usnesení JUDr. Tomáše Vrány, soudního exekutora Exekutorského úřadu Přerov, ze dne 8. srpna 2014 č. j. 103 Ex 08191/09-250, jímž byl proveden rozvrh rozdělované podstaty získané zpeněžením majetku povinného, a to mj. tak, že pohledávka oprávněné (stěžovatelky) z přerušené exekuce bude uspokojena ve třetí skupině ve výši 378 460,16 Kč, přičemž za důvodnou byla shledána ve výši 476 514,71 Kč (oproti oprávněnou požadovaným 569 780,23 Kč). O nákladech odvolacího řízení pak nebylo rozhodnuto s odůvodněním, že exekuční řízení dosud neskončilo a rozhodnutí o nich přísluší soudnímu exekutorovi.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

3. Stěžovatelka v ústavní stížnosti brojí proti postupu Krajského soudu v Hradci Králové, který nerozhodl o nákladech odvolacího řízení, ačkoliv k tomu byl podle názoru stěžovatelky povinen. V této souvislosti totiž stěžovatelka poukazuje na komunikaci se soudním exekutorem, z níž se podává, že o nákladech odvolacího řízení nebude rozhodovat ani soudní exekutor, a to s odůvodněním, že soudní exekutor rozhoduje pouze o nákladech mezi účastníky exekuce, avšak nikoliv mezi účastníkem exekuce a třetími osobami, přičemž příkazem k úhradě nákladů exekuce nelze přiznat náklady třetímu věřiteli, což je i případ stěžovatelky. Podle názoru soudního exekutora tak mělo být o nákladech řízení rozhodnuto Krajským soudem v Hradci Králové. Stěžovatelka dále zdůrazňuje, že rozhodnutím Krajského soudu v Hradci Králové pro ni exekuční řízení skončilo, neboť jeho účastníky jsou podle § 36 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zásadně oprávněný a povinný, resp. jejich právní nástupci. Pro ostatní subjekty pak platí, že jakmile bylo o jejich právu či povinnosti rozhodnuto, nejsou již dále účastni exekučního řízení, a proto je třeba ve smyslu § 151 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.") ve spojení s § 52 odst. 1

exekučního řádu rozhodnut i o nákladech odvolacího řízení. Stěžovatelka připomíná, že v daném případě mělo být aplikováno závazné stanovisko vyjádřené v nálezu Ústavního soudu ze dne 27. srpna 2013 sp. zn. II. ÚS 4104/12 ((N 156/70 SbNU 443), přičemž nerespektováním jeho nosných důvodů došlo k porušení práva na spravedlivý proces.

III. Rekapitulace vyjádření účastníků

4. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení.

5. Krajský soud v Hradci Králové ve svém vyjádření zcela odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

6. Vedlejší účastníci na žádost o vyjádření ve stanovené lhůtě nereagovali, popř. se svého postavení vedlejšího účastníka výslovně vzdali.

7. Za dané procesní situace tak Ústavní soud žádná vyjádření k replice již stěžovatelce nezasílal, neboť Krajský soud v Hradci Králové toliko odkázal na odůvodnění svého usnesení a vedlejší účastníci se svého postavení vzdali, resp. na žádost o vyjádření nereagovali.

IV. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

8. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti. Ústavní soud tedy přistoupil k jejímu věcnému posouzení, načež zjistil, že je důvodná.

9. Ústavní soud i v nyní projednávané věci připomíná, že jednou z funkcí ústavní úpravy základních práv a svobod je její „prozařování" celým právním řádem, pročež jsou soudy obecně povinny vykládat právní normy s ohledem na ochranu ústavně chráněných základních práv a svobod účastníků řízení. V každé jednotlivé věci to znamená, že soudy musí interpretovat jednotlivá ustanovení právního řádu v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany základních práv a svobod, kdy musí při výkladu či aplikaci podústavního práva pečlivě vážit a brát v potaz, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině podústavního práva, tak právům základním [srov. za všechny příklady nález sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. července 2004 (N 94/34 SbNU 19)].

10. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti rovněž opakovaně zdůrazňuje, že podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Princip právního státu je vázán na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání. V této spojitosti Ústavní soud již v řadě svých rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho

srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. února 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb., bod 36)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Každá právní úprava proto musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako je důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost normativních právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné, ale i nikoli zanedbatelná míra anticipace postupu orgánů veřejné moci ve vztahu k těm subjektům práva, vůči nimž se pravomoci svěřené těmto orgánům právě realizují. Stejné požadavky, to jest předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí.

11. Ústavní soud ve své ustálené judikatuře zcela zřetelně akcentuje doktrínu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci, která je odrazem skutečnosti, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů (čl. 83 Ústavy). Proto mu nepřísluší zasahovat do ústavně vymezené pravomoci jiných subjektů veřejné moci, pokud jejich činností nedošlo k zásahu do ústavně zaručených základních práv a svobod, a to i v případě, že by na konkrétní podobu ochrany práv zakotvených v podústavních předpisech měl jiný názor. Ústavní soud na druhé straně ve své rozhodovací praxi vyložil, za jakých podmínek má nesprávná aplikace či interpretace podústavního práva za následek porušení základních práv a svobod. Jedním z těchto případů jsou případy interpretace právních norem, která se jeví v daných souvislostech svévolnou [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 23. ledna 2008 sp. zn. IV. ÚS 2519/07 (N 19/48 SbNU 205)].

12. V dané věci stěžovatelka Krajskému soudu v Hradci Králové vytýká, že nerozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení ve vztahu ke stěžovatelce, ačkoliv byla se svým odvoláním v podstatné části úspěšná, přičemž o náhradě nákladů řízení nemohl rozhodnout ani soudní exekutor, na kterého problematiku rozhodování Krajský soud v Hradci Králové přenesl. Současně stěžovatelka poukazuje na závěry a nosné důvody vyplývající z výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4104/12. Ačkoliv nyní projednávaná věc není skutkově zcela totožná s věcí nálezovou, její podstata a důvody, pro které bylo třeba v citované věci zrušit ústavní stížností napadené rozhodnutí, se bez jakýchkoliv pochybností uplatní i na stávající věc. Ústavní soud proto nyní pouze stručně shrnuje podstatu své argumentace obsažené v nálezu sp. zn. II. ÚS 4104/12 a v podrobnostech na něj odkazuje.

13. V prvé řadě je třeba vycházet z toho, že stěžovatelka, která v exekučním řízení nebyla ani oprávněnou, ani povinnou, nýbrž toliko osobou, která mohla v exekučním řízení vystupovat (jako osoba domáhající se

uspokojení své pohledávky uplatněné v jiném exekučním řízení, které bylo v době probíhajícího stávajícího přerušeno), přestává být účastna exekučního řízení okamžikem, kdy bylo o jejím právu či povinnosti pravomocně rozhodnuto, což bylo v daném případě okamžikem doručení napadeného rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové. Proto bylo povinností Krajského soudu v Hradci Králové ve smyslu § 151 odst. 1 o. s. ř. ve spojení s § 52 odst. 1 exekučního řádu rozhodnout i o náhradě nákladů řízení, a nikoli odkázat na to, že exekuční řízení u něj nekončí a rozhodnutí o nákladech přísluší exekutorovi. Z důvodů blíže vyložených v citovaném nálezu nemůže soudní exekutor (zejména z důvodu jeho vlastního zájmu na výsledku) rozhodovat o úhradě nákladů odvolacího řízení, jehož byl sám účastníkem. Pakliže odvolací soud nerozhodl o náhradě nákladů řízení, ačkoliv tak učinit měl, dopustil se ve vztahu ke stěžovatelce odepření spravedlnosti (denegatio iustitiae), čímž porušil její právo na spravedlivý proces.

14. Lze proto shrnout, že procesním postupem Krajského soudu v Hradci Králové, který nerespektoval závaznou judikaturu Ústavního soudu a nerozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení, bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, pročež musel Ústavní soud ústavní stížnosti vyhovět a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. ledna 2015 č. j. 19 Co 365/2014-293 podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 91
K právu na účinné vyšetřování špatného zacházení při policejním zákroku

I. Posouzení úrovně závažnosti špatného zacházení a naplnění intenzity nelidského a ponižujícího zacházení ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je z podstaty věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, zejména na době trvání zacházení, jeho fyzických a psychických účincích na oběť, úmyslu zasahujících osob, bezpečnostních rizicích pro zasahující i jiné osoby či existenci silného emočního napětí.

II. Donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata či trest za neuposlechnutí výzvy policisty. Nepřijatelné je používání donucovacích prostředků, které jsou nezpůsobilé vést bezprostředně k žádanému cíli, ale jde v dané situaci spíše o odplatu za neuposlechnutí příkazu.

III. Pokud osoba, která je zajištěna či jinak pod kontrolou policie, utrpí zranění, je povinností státu poskytnout věrohodné vysvětlení, jakým způsobem byla tato zranění způsobena. Pokud tak stát neučiní, vyvstane otázka porušení čl. 3 Úmluvy. Pokud tedy stěžovatel prokáže, že byl zadržen v dobrém zdravotním stavu a propuštěn se zraněními, důkazní břemeno se přesouvá na stát, aby prokázal, že se stěžovatelem nebylo špatně zacházeno. Ke splnění tohoto závazku státu má právě sloužit povinnost účinného vyšetřování. Proto předmětem vyšetřování musí být řešení otázky, jak byla zranění stěžovatele způsobena.

IV. Nelidské a ponižující zacházení je velmi závažné jednání. Zákaz nelidského a ponižujícího zacházení zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratických společností. V demokratické společnosti je nepřípustné, aby případy nelidského a ponižujícího zacházení zůstaly nepotrestány. Proto je dle Ústavního soudu nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení věnovaly šetření namítaného špatného zacházení zvláštní pozornost, aby bylo skutečně důkladné a splňovalo i další požadavky na účinné vyšetřování. Povinností orgánů činných v trestním řízení bylo urychleně vyslechnout všechny očité svědky události, která byla předmětem trestního oznámení stěžovatele, a ve svých závěrech se vypořádat se všemi hájitelnými tvrzeními stěžovatele a vysvětlit, jak mu byla způsobena zjištěná zranění a zda k nim došlo v důsledku špatného zacházení ze strany policistů, či nikoliv.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 24. května 2016 sp. zn. I. ÚS 1042/15 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Jana Skalíka, zastoupeného Mgr. Zuzanou Candigliotou, advokátkou, se sídlem Burešova 6, Brno, proti postupu Generální inspekce bezpečnostních sborů, Krajského státního zastupitelství v Plzni, Vrchního státního zastupitelství v Praze a Nejvyššího státního zastupitelství spočívajícímu v nekonání účinného vyšetřování ve věci vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-K-200/2012, za účasti Generální inspekce bezpečnostních sborů, Krajského státního zastupitelství v Plzni, Vrchního státního zastupitelství v Praze a Nejvyššího státního zastupitelství.

Výrok

I. Postupem Vrchního státního zastupitelství v Praze, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Generální inspekce bezpečnostních sborů ve věci šetření zásahu policie proti stěžovateli dne 2. 8. 2011 vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-K-200/2012 bylo porušeno základní právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z práva nebýt podroben nelidskému nebo ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Generální inspekci bezpečnostních sborů se zakazuje pokračovat v porušování práva stěžovatele podle čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod spočívajícím v neprovedení účinného vyšetřování ve věci vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-K-200/2012.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování nelidského zacházení, kterému měl být podroben při policejním zásahu v srpnu 2011. Tím mělo být porušeno jeho právo na účinné vyšetřování v rozporu s čl. 3 a 13 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 7 odst. 2 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel se v červenci a srpnu 2011 účastnil protestu proti kácení stromů v lokalitě Ptačího potoka v Národním parku Šumava (dále jen „NP

Šumava“). Přitom se dne 2. 8. 2011 připoutal pomocí trubky a karabin ke stromu určenému k pokácení. Stěžovatel byl však policií z tohoto místa odstraněn a odvezen na policejní služebnu v Sušici.

3. Již na služebně v Sušici stěžovatel oznámil, že při zákroku utrpěl zranění a žádá lékařské vyšetření. Byl s ním sepsán úřední záznam o podání vysvětlení, ve kterém uvedl, že byl policisty škrcen. Následně dne 9. 8. 2011 stěžovatel podal k tehdejší Inspekci Policie České republiky (dále jen „Inspekce“) obsáhlé trestní oznámení na policisty, kteří proti němu dne 2. 8. 2011 zasahovali. V trestním oznámení zacházení ze strany policistů popsal následovně.

Po připoutání ke stromu byl stěžovatel po nějaké době policistou informován, že se nachází v prostoru kácení a má se společně s kolegyní, která byla vedle něj nepřipoutaná a měla dohlížet na jeho bezpečnost, odebrat za pásku, která vyznačuje hranice kácení. Následně policisté kolegyni odvedli za pásku, kterou však přemístili v ten okamžik z původní vzdálenosti cca 20 metrů od osoby stěžovatele na vzdálenost cca 100 metrů. Bylo to nepochybně z důvodu toho, aby na stěžovatele nemohla dohlížet, resp. aby nemohla být svědkyní následujícího zásahu policistů proti stěžovateli.

Po zhruba hodině, kdy na stěžovatele policisté dohlíželi, přišla ke stěžovateli skupinka asi šesti policistů v doprovodu dvou členů NP Šumava a členky antikonfliktního týmu, kterou byl stěžovatel několikrát neformálně vyzván k opuštění prostoru, což odmítl. Policisté se pak snažili trubku odstranit tahem. Když to nebylo možné, tak další pokusy vzdali. Následně stěžovateli člen informační služby NP nasypal za krk lesní mravence, přičemž na stížnosti proti takovému jednání nikdo z policistů nereagoval. Místo toho ke stěžovateli přistoupil další policista a začal jej dusit přiložením obou dlaní na ústa se současným zacpáním nosu. Stisk policista opakoval asi po půlminutových intervalech, mezi nimiž bylo stěžovateli dovoleno krátké nadechnutí. Po něm opět policista začal stěžovatele dusit. To se opakovalo asi osmkrát. Ihned poté, co stěžovatele policista přestal dusit, přistoupil k němu jiný policista (u tohoto stěžovatel uvedl identifikační číslo) a chytil jej za hrtan a silně zmáčknul. Celé se to opakovalo ve třech cyklech, kdy byl stěžovatel dušen i škrcen. V posledním cyklu stěžovateli další policista silně tlačil prsty za mandibulární kloub (spojuje čelist s lebkou). Při posledním zákroku stěžovateli další policista stoupnul jednou nohou plnou vahou na levé lýtko. Při těchto zákrocích stěžovatel hlasitě křičel, ale nikdo z přítomných policistů a členů antikonfliktního týmu tomu nevěnoval pozornost, resp. pouze nečinně přihlíželi. V průběhu dušení stěžovatel pouze trhal nohou, neboť byl přivázaný a nemohl se jinak bránit ani mluvit. Na probíhající situaci nikdo z přítomných nereagoval, a přestože na místě byl přítomen policista s videokamerou, situaci nezaznamenával. Nejenže

ostatní přítomní pouze situaci přihlíželi, ale obestoupili stěžovatele směrem k příjezdové cestě, aby bylo hůře patrné, co se na místě děje.

Policistům se i za soustavného používání mučících praktik nepodařilo stěžovatele z místa odvléci a zavolali si k sobě nedaleko se nacházejícího lesního dělníka. Povalili stěžovatele na břicho a dělník nastartoval motorovou pilu a začal točit s řetězem na plný výkon. Lišta se mohla nacházet odhadem asi metr od stěžovatelovy hlavy. Stěžovatel to nemohl vidět, protože byl zalehnut policisty. Stěžovatel s vědomím toho, že pokud se začne skutečně kácet, bude ohrožen život jeho i přítomných, uvolnil jednu ruku z trubky a vykřikl, že již není připoután. Policisté se stěžovatelem následně jednali velmi hrubě. Nasadili mu pouta tak těsně, až mu způsobila zejména na levé ruce otlaky. Z místa zásahu byl pak stěžovatel odvlečen na pozemní komunikaci. Jeho žádostem o povolení pout nebylo vyhověno. Stěžovateli nebylo umožněno kontaktovat svého právního zástupce, a když křikem žádal přítomné turisty, aby sehnali právní pomoc, tak jej policisté povalili do trávy, aby v tom stěžovateli zamezili.

Následně byl stěžovatel zavřen ve voze s dalšími sedmi lidmi, kterým ukázal svá zranění (dvě osoby jmenovitě identifikoval a předal na ně Inspekci kontakty). Byl dopraven do Sušice a poté na lékařské ošetření v nemocnici. Tam byl ovšem prohlédnut lékařem pouze vizuálně ze vzdálenosti jednoho metru. Otlaky na rukou a za čelistí bolestivě cítil ještě minimálně osm hodin po zákroku.

Spolu s trestním oznámením také Inspekci zaslal fotografie, na kterých identifikoval zasahující policisty a zaměstnance NP Šumava.

4. Inspekce k trestnímu oznámení stěžovatele provedla následující úkony a shromáždila následující důkazy.

5. V lékařské zprávě Nemocnice Sušice ze dne 2. 8. 2011 se uvádí, že lékař nemůže u stěžovatele zjistit známky hrubého násilí, ať již způsobené škrcením, tlačením na mandibulární kloub či dušením. Lékař zjistil pouze povrchní exkoriaci a kožní rýhu na rozhraní střední a dolní třetiny levého předloktí.

6. Inspekce e-mailem obeslala dva svědky, které stěžovatel potkal při převozu v policejním autě a jmenoval v trestním oznámení. Tito odpověděli opět e-mailem, ve kterém uvedli verzi událostí, kterou jim sdělil stěžovatel v autě a která se shoduje s verzí podanou stěžovatelem v trestním oznámení. Oba svědci také uvedli, že u stěžovatele pozorovali červená a otlačená zápěstí, červený a otlačený krk, odření na rukou a celkový šok. Svědkyně – kolegyně, která byla na počátku dne se stěžovatelem v lese – popsala verzi událostí shodně jako on v trestním oznámení do doby přesouvání bezpečnostní pásky do větší vzdálenosti od stěžovatele. V té době ztratila se stěžovatelem vizuální kontakt a byla sama zajištěna a nakonec odvedena do policejního auta, kde se opět se stěžovatelem setkala.

7. V úředním záznamu o použití donucovacího prostředku proti stěžovateli se uvádí, že stěžovatel se neoprávněně zdržoval v uzavřeném prostoru lesa a nerespektoval opakované pokyny a výzvy policistů. Proto byl proti němu použit donucovací prostředek hmaty – stlačení tlakových bodů v oblasti krku. Dále se uvádí, že použití tohoto donucovacího prostředku nebylo účinné, ale velitelem bylo vyhodnoceno jako oprávněné.

8. Z dalšího úředního záznamu policie o zajišťování bezpečnosti osob při těžbě v NP Šumava dne 2. 8. 2011 se uvádí, že stěžovatel se nacházel neoprávněně v prostoru těžby, byl připoután kovovou trubkou, a tím bránil v těžbě. Na výzvy k opuštění vyhrazeného prostoru a možnosti použití donucovacích prostředků nereagoval. Proto nprap. Václav Košař jako donucovací prostředek použil tlakové body stěžovatele za účelem jeho vyvedení z vyhrazeného prostoru. Použití prostředku však nebylo účinné. Poté, co se sám odpoutal, však stěžovatel stále odmítal prostor opustit a při chycení za paži začal klást aktivní odpor. Z tohoto důvodu bylo použito hmatů a chvatů sebeobrany a stěžovatel byl sveden na zem za využití uchycení hlavy v oblasti úst a týlu. Byla mu přiložena pouta a odváděcí pákou na obou ramenou byl z místa odveden.

9. Šetření případu stěžovatele bylo součástí obsáhlejšího přezkumu postupu policie při zásahu proti osobám protestujícím proti těžbě v lokalitě Ptačího potoka NP Šumava v červenci a srpnu 2011. V rámci tohoto šetření Inspekce požádala Katedru policejních činností Fakulty bezpečnostně právní Policejní akademie České republiky v Praze o zpracování odborného stanoviska k přiměřenosti zákroků policistů. Zpracovatel vyjádření na základě spisů a videozáznamů, které měl k dispozici, dospěl k závěru, že analyzované služební zákroky považuje za přiměřené a jednoznačně v souladu se zákonem. Konkrétně k zákroku vůči stěžovateli se však stanovisko nijak nevyjadřuje a žádný videozáznam se stěžovatelem nebyl analyzován. Z analýzy případu jiných osob, které byly připoutány obdobným způsobem jako stěžovatel, vyplývá, že policie pomocí několika nástrojů (bruska, důlčík) uvolnila připoutání a osoby následně mohla odnést.

10. Dne 5. 12. 2011 byl stěžovatel dopisem o dvou odstavcích vyrozuměn o odložení věci. Inspekce stěžovateli bez bližších detailů sděluje, že na základě vlastního šetření, prostudování veškerých materiálů a odborného stanoviska Policejní akademie České republiky v Praze je nutno konstatovat, že zákrokem policistů proti účastníkům blokády kácení dřevin v NP Šumava nedošlo ke spáchání trestného činu ani přestupku.

11. Dnem 9. 12. 2011 je datován dokument Inspekce, kterým byla všechna trestní oznámení na zákrok policie u Ptačího potoka odložena, neboť nebylo shledáno, že by v jeho rámci ze strany policistů došlo k přestupku nebo trestnému činu. Pasáž týkající se případu stěžovatele pouze shrnuje obsah trestního oznámení stěžovatele, po kterém následuje

univerzální odstavec, který je shodný u všech trestních oznámení a který se shoduje i s výše uvedeným oznámením zaslaným stěžovateli, že na základě vlastních šetření, prostudováním veškerých materiálů a odborného stanoviska Policejní akademie České republiky v Praze je nutno konstatovat, že zákrokem policistů proti účastníkům blokády kácení dřevin v NP Šumava nedošlo ke spáchání trestného činu ani přestupku. Proto věc odložila bez dalšího opatření.

12. Dne 22. 12. 2011 Okresní státní zastupitelství Plzeň-město po posouzení dokumentu Inspekce ze dne 9. 12. 2011 Inspekci oznámilo, že takové vyhodnocení postupu policejních orgánů není akceptovatelné, neboť je nepřezkoumatelné. Inspekce se pouze omezila na strohé konstatování, že ze strany policistů nedošlo ke spáchání trestného činu či přestupku, aniž by jakkoliv rozvedla, na základě jakých skutečností k tomu závěru dospěla. Státní zástupce tedy Inspekci uložil, aby rozvedla vyhodnocení jednotlivých případů a vypořádala se s jednotlivými tvrzeními oznamovatelů, uvedla, jaké úkony v konkrétních případech provedla a s jakým výsledkem a jak byla vyvrácena tvrzení oznamovatelů.

13. Dne 2. 2. 2012 Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále též jen „GIBS“), která od 1. 1. 2012 nahradila Inspekci, vypracovala nové vyhodnocení postupu policie při zásahu proti stěžovateli a opět věc odložila. Vyhodnocení poukazuje na všechny výše uvedené shromážděné důkazy: svědectví dvou osob, které stěžovatele viděly zajištěného v autě, úřední záznamy policie a odborné stanovisko Policejní akademie České republiky v Praze, a navíc ještě odkazuje na policejní videozáznam pořízený dne 2. 8. 2011, ze kterého jsou patrné připoutání stěžovatele trubkou ke stromu a skutečnost, že nereagoval na výzvy policie k opuštění vyhrazeného prostoru. Vyhodnocení nakonec odkazuje i na usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 22. 7. 2011, kterým bylo Hnutí Duha uloženo, aby se zdrželo organizování bránění kácení stromů v NP Šumava. Z tohoto usnesení GIBS dovodila, že těžba dřeva v dané lokalitě byla v souladu se zákonem a že osoby, které jí bránily, se dopouštěly přestupku podle § 53 odst. 1 písm. i) zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), podle kterého se přestupku dopustí ten, kdo v lese vstoupí do porostů, kde se provádí těžba. Na tento výčet důkazů poté opět navazuje prakticky shodný odstavec jako v dokumentu Inspekce ze dne 9. 12. 2011, že na základě vlastních šetření, prostudováním veškerých materiálů a odborného stanoviska Policejní akademie České republiky v Praze je nutno konstatovat, že zákrokem policistů proti účastníkům blokády kácení dřevin v NP Šumava nedošlo ke spáchání trestného činu ani přestupku. Proto věc odložila bez dalšího opatření.

14. Dne 15. 2. 2012 státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Plzni (dále také jen „KSZ“) v rámci dozoru akceptoval rozhodnutí GIBS ze

dne 2. 2. 2012, neboť nebyly zjištěny skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

15. Stěžovatel dne 30. 9. 2014 podal nové trestní oznámení na zásah policistů proti němu, ale i dalším osobám v červenci a srpnu v NP Šumava. Trestní oznámení zaslal Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze (dále též jen „VSZ") a žádal, aby byla věc předána jinému orgánu než GIBS, neboť tato věc již řešila, a to neefektivně, a není nezávislá a nestranná. VSZ toto podání postoupilo Krajskému státnímu zastupitelství v Plzni, které jej postoupilo GIBS. Proti postoupení podání GIBS podal stěžovatel žádost o přezkoumání k VSZ.

16. GIBS dne 21. 12. 2014 znovu vyhodnotila spisový materiál a ve vztahu ke stěžovateli dovodila, že nepředložil žádné nové skutečnosti, které by nebyly již předmětem prvotního prověřování v roce 2011. Věc tedy opět odložila bez dalšího opatření.

17. Dne 29. 10. 2014 stěžovatel poslal na KSZ stížnost a žádost o přezkum odepření nahlédnutí do spisu, ke kterému mělo ze strany GIBS dojít dne 22. 3. 2012, a žádal o umožnění nahlédnutí do spisu.

18. Dne 10. 11. 2014 KSZ stěžovateli oznámilo, že v dané věci Inspekce a následně GIBS prováděla pouze úkony spočívající ve vyhledávání a odhalování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a nejednalo se tedy o stadium trestního řízení ve smyslu § 12 odst. 10 trestního řádu. Stěžovateli tedy nenáleželo právo na nahlédnutí do spisu podle trestního řádu, neboť nešlo o přípravné řízení. Proti tomuto oznámení stěžovatel brojil žádostí o přezkum k VSZ.

19. Dne 11. 12. 2014 VSZ stěžovateli oznámilo, že vyhodnotilo obě jeho žádosti o přezkum postupu KSZ, ale neshledalo žádná pochybení.

20. Dne 20. 1. 2015 stěžovatel zaslal Nejvyššímu státnímu zastupitelství (dále též jen „NSZ") podnět týkající se nečinnosti orgánů činných v trestním řízení při vyšetřování zákroku policie proti němu a ostatním osobám v lokalitě Ptačího potoka v NP Šumava v červenci a srpnu 2011. NSZ však dne 3. 2. 2015 stěžovateli oznámilo, že neshledalo důvod k přezkoumání postupu VSZ v dané věci a podání postoupilo VZS k vyhodnocení a dalším opatřením. VSZ však na toto podání již nereagovalo, neboť jej vyhodnotilo jako obsahově shodné s těmi, o jejichž vyřízení stěžovatele vyrozumělo dne 11. 12. 2014.

II. Argumentace stran

21. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že orgány činné v trestním řízení neprovedly účinné vyšetřování zákroku policie dne 2. 8. 2011, které vůči němu představovalo nelidské zacházení. Stěžovatel především namítá, že vyšetřování nebylo důkladné a nebylo mu umožněno

nahlédnutí do spisu. Podle něj GIBS nepodnikla žádné kroky k prověření skutečností, které uváděl v trestním oznámení.

22. GIBS ve svém vyjádření k ústavní stížnosti navrhla její zamítnutí. Poukázala na skutečnost, že v dané věci bylo vedeno šetření podle § 158 odst. 1 trestního řádu a byly opatřeny a zhodnoceny všechny potřebné důkazní materiály a na jejich základě byl učiněn jednoznačný závěr, že v dané věci nešlo o podezření ze spáchání trestného činu. Použití donucovacích prostředků proti stěžovateli (pouta a stlačení tlakových bodů v oblasti krku) bylo v souladu se zákonem. Důsledkem toho, že v dané věci bylo vedeno šetření pouze podle § 158 odst. 1 trestního řádu, bylo, že se nejednalo o trestní řízení, a tedy nemohl stěžovateli vzniknout nárok na nahlédnutí do spisu.

23. Krajské státní zastupitelství v Plzni pouze odkázalo na obsah svých stanovisek v rámci řízení, na kterých stále trvá.

24. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření také odkázalo na obsah svých stanovisek v řízení. Zároveň uvedlo, že na podání stěžovatele ze dne 20. 1. 2015, které mu bylo postoupeno z NSZ, již nereagovalo, neboť bylo vyhodnoceno jako obsahově shodné s těmi, o jejichž vyřízení stěžovatele vyrozumělo dne 11. 12. 2014.

25. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že část stížnosti směřovanou proti jeho postupu považuje za nedůvodnou. Především odkázalo na relevantní ustanovení zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, a vyložilo, že jeho pravomoc dohledu byla v dané věci velmi omezená, neboť fakticky po něm stěžovatel vyžadoval, ať vykoná dohled nad postupem VSZ, který již sám byl výkonem dohledu nad postupem KSZ. Omezené pravomoci přezkumu v takové situaci vyplývají z § 2 odst. 1 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, podle kterého při výkonu dohledu nad postupem bezprostředně nižšího státního zastupitelství, který je svou povahou rovněž dohledem, vyšší státní zastupitelství zaměřuje svou pozornost pouze na hodnocení úrovně a účinnosti tohoto dohledu.

26. Stěžovatel ve své replice trvá na obsahu své ústavní stížnosti. Dodává také, že je zásadní chybou policie, že zákrok proti němu nebyl natáčen na videokameru.

III. Hodnocení Ústavního soudu

A. Přípustnost ústavní stížnosti

27. Stěžovatel se v dané věci opakovaně obrátil na GIBS a VSZ, kterému poslal nové trestní oznámení dne 30. 9. 2014. Proti postupu GIBS, která mu neumožnila nahlédnout do spisu, podal stížnost ke KSZ a následně

i VSZ. Co se týče obecně účinnosti vyšetřování, tak se stěžovatel obrátil ještě také na NSZ. Ústavní soud tedy konstatuje, že stěžovatel svou značnou procesní aktivitou dal možnost ochránit své právo na účinné vyšetřování v rámci dozoru a dohledu všem stupňům státního zastupitelství. V tomto ohledu tedy splnil požadavky na přípustnost ústavní stížnosti namítající porušení práva na účinné vyšetřování stanové v judikatuře Ústavního soudu [viz nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691), bod 32; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz].

28. Ústavní soud dodává, že povinnost účinného vyšetřování je trvající povinností orgánů činných v trestním řízení. Jak vyplývá z judikatury ESLP, stěžovatelé namítající porušení práva na účinné vyšetřování však nemohou čekat věčně a stále doufat, že věc bude řádně prošetřena. Po nějaké době by již bylo nutno vyhodnotit případnou stížnost na porušení tohoto práva jako podanou opožděně. Tato lhůta je však v řádu let (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Abuyeva a další proti Rusku* ze dne 2. 12. 2010 č. 27065/05, § 179, v němž lhůtu pěti let ESLP považoval za přípustnou).

29. V nyní posuzované věci stěžovatel čekal od prvotního vyřízení věci na přelomu let 2011 a 2012 přes dva roky, než podal nové komplexní trestní oznámení se žádostí o řádné prošetření policejního zásahu proti němu. Tuto dobu Ústavní soud nepovažuje ve světle zmíněné judikatury ESLP za nadměrnou. Dále je nutno zohlednit, že stěžovatel podal ústavní stížnost ve lhůtě dvou měsíců od obdržení posledního vyrozumění orgánů činných v trestním řízení v jeho věci (oznámení NSZ ze dne 3. 2. 2015). Na ústavní stížnost je tedy nutno hledět jako na podanou včas.

B. Obecně k právu na účinné vyšetřování

30. Ústavní soud již obsah práva na účinné vyšetřování v rámci práva nebýt podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení podle čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy (dále též jen „špatné zacházení") vyložil v nálezu sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015 (N 191/79 SbNU 161). Právo na účinné vyšetřování v rámci jiných základních práv Ústavní soud deklaroval v řadě dalších nálezů [viz nález sp. zn. II. ÚS 3436/14 ze dne 19. 1. 2016 (N 8/80 SbNU 91); nález sp. zn. II. ÚS 3626/13 ze dne 16. 12. 2015 (N 216/79 SbNU 475); či nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 (N 51/76 SbNU 691)]. Z těchto nálezů vyplývají následující principy.

31. V případě, že poškozený vznese hájitelné tvrzení, že byl podroben špatnému zacházení, je povinností státu provést účinné vyšetřování. Hájitelným tvrzením je nutno rozumět takové tvrzení, které není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné, je možné i časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnné.

32. Účinné vyšetřování prováděné orgány činnými v trestním řízení, včetně fáze před zahájením trestního stíhání, poté musí splňovat kumulativně následující samostatné požadavky vyplývající z judikatury ESLP: musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejnosti.

33. Ústavní soud s ohledem na tyto principy musí nejdříve rozhodnout, zda stěžovatel v dané věci vznesl hájitelné tvrzení, že s ním bylo policií zacházeno v rozporu s čl. 7 odst. 2 Listiny, a pokud ano, zda orgány činné v trestním řízení provedly ve věci účinné vyšetřování.

C. Existence hájitelného tvrzení o špatném zacházení

34. Stěžovatel namítá, že byl dne 2. 8. 2011 při svém odstraňování policií z místa těžby stromů v NP Šumava podroben špatnému zacházení. Podle jeho tvrzení mu byli za oblečení u krku sypáni lesní mravenci, policisté ho opakovaně dusili a škrtili, tlačili mu na mandibulární kloub, stoupli mu plnou vahou na lýtko a nastartovali motorovou pilu blízko jeho hlavy. To vše za účelem, aby opustil prostor, který byl vyhrazen pro kácení stromů. Když se stěžovatel konečně příkazům k opuštění prostoru podvolil, policisté s ním jednali hrubě a nasadili mu příliš těsně pouta. Ústavní soud nejdříve posoudí, zda toto stěžovatelem namítané jednání, pokud by k němu skutečně došlo, představovalo špatné zacházení ve smyslu čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy, a poté, zda tvrzení stěžovatele o tomto zacházení je hájitelné.

35. Ústavní soud připomíná, že čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy zakazují podrobit kohokoliv nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Nelidské zacházení je takové, které působí buď přímo ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení. Zacházení je považováno za ponižující, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neprokazuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, jež jsou schopny zlomit morální a fyzický odpor dané osoby. Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem. Pokud má konkrétní špatné zacházení spadat do působnosti čl. 3 Úmluvy či čl. 7 odst. 2 Listiny, je třeba, aby přesáhlo určitou minimální úroveň závažnosti. Otázka, zda zacházení mělo za účel oběť ponížit nebo pokořit, je dalším faktorem, který je třeba vzít v úvahu. Avšak absence takového účelu nemůže s konečnou platností vyloučit porušení zákazu špatného zacházení. Jinými slovy, úmysl podrobit jiného nelidskému nebo ponižujícímu zacházení není nezbytnou podmínkou, aby se o nelidské či ponižující zacházení skutečně jednalo (viz nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, body 53–54 a odkazy tam uvedené).

36. Posouzení úrovně závažnosti špatného zacházení je z podstaty věci relativní; závisí na všech okolnostech případu, zejména na době trvání zacházení, jeho fyzických a psychických účincích na oběť, úmyslu zasahujících osob, bezpečnostních rizicích pro zasahující i jiné osoby či existenci silného emočního napětí (viz shrnutí relevantních faktorů v rozsudku ESLP ve věci *Cestaro proti Itálii* ze dne 7. 4. 2015 č. 6884/11, § 171–176). V rozsudku ve věci *Cestaro proti Itálii* ESLP dokonce shledal, že bití stěžovatele, který se účastnil protestů proti jednání států G8 v roce 2001 v Janově, obuškem v noci na ubytovně bylo mučením. Přitom vzal v potaz vedle právě uvedených faktorů také skutečnost, že stěžovatel ani osoby kolem něj nepředstavovali pro policisty ani jiné osoby bezprostředně žádné nebezpečí, zásah byl plánovaný a nebylo nutno reagovat na nepředvídatelné události, a pokud v dané situaci existovalo nějaké napětí, tak to bylo možno přičítat pouze policii (§ 189 citovaného rozsudku).

37. Ústavní soud také zdůrazňuje základní princip, že každé násilí, resp. donucovací prostředky mohou být policií použity pouze v míře nezbytně nutné pro dosažení legitimního účelu sledovaného zákrokem. Mimoto policie, stejně jako jiné bezpečnostní složky státu, musí své zásahy vést nejen s respektem k důstojnosti a právům osob, vůči nimž je zasahováno, ale též tak, aby případné konfliktní situace spíše uklidňovaly, ne aby napětí stupňovaly, či konflikty dokonce samy vyvolávaly (nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, body 69 a 85). Z judikatury ESLP obdobně jasně vyplývá, že použití síly vůči osobě bude v souladu s čl. 3 Úmluvy, pouze pokud je zcela nezbytné s ohledem na chování takové osoby (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Altay proti Turecku* ze dne 22. 5. 2001 č. 22279/93, § 54; či *Boris Kostadinov proti Bulharsku* ze dne 21. 1. 2016 č. 61701/11, § 53). ESLP ve své judikatuře například shledal, že i „pouhá" jedna facka vůči zajištěné osobě je ponižujícím zacházením, byť by k ní policista byl vyprovokován neuctivým chováním této osoby, která však nebyla fyzicky agresivní a nepředstavovala nebezpečí pro jiné osoby. Přitom uvedl, že „v demokratické společnosti není špatné zacházení nikdy adekvátní reakcí na problémy, kterým čelí orgány veřejné moci" (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Bouyid proti Belgii* ze dne 28. 9. 2015 č. 23380/09, § 108).

38. V kontextu nyní posuzovaného případu Ústavní soud zohledňuje, že stěžovatel ani další osoby, které v tom čase protestovaly proti kácení stromů v NP Šumava, nepředstavovaly žádné nebezpečí ani pro zasahující policisty, ani pro jiné osoby. Blokáda těžby vedená stěžovatelem a dalšími osobami byla zcela nenásilná a spočívala pouze v obsazení stromů, které měly být pokáceny. Stěžovatel dokonce nepředstavoval ani bezprostřední nebezpečí pro něčí majetek. Majetková škoda mohla potenciálně vzniknout pouze zprostředkovaně skrze neuskutečnění plánované těžby. Stěžovatel tedy vůbec nepůsobil agresivně a nebyl podezřelý ze spáchání

žádného trestného činu. Byl maximálně podezřelý ze spáchání přestupku, neboť se měl nacházet v části lesa, kde se prováděla těžba. Navíc je třeba zohlednit, že zásah policie byl plánovaný, koordinovaný a policie nemusela reagovat na žádnou nenadále vzniklou situaci a bezprostředně hrozící nebezpečí. Tomuto kontextu musí podle Ústavního soudu korespondovat povaha zákroku vůči stěžovateli a jeho přiměřenost je nutno posuzovat právě prizmatem těchto skutečností.

39. V případě stěžovatele by mohl být adekvátní a přiměřený pouze takový zákrok policie, který by jej fyzicky a bez násilí přemístil mimo oblast těžby. Za splnění dalších podmínek lze uvažovat i o zajištění stěžovatele podle § 26 odst. 1 písm. f) zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Takové omezení osobní svobody pro účely zajištění splnění konkrétní povinnosti stanovené zákonem (nevstupovat do zakázaného prostoru) připouští i Úmluva [viz čl. 5 odst. 1 písm. b)]. V žádném případě ale není akceptovatelné, aby policie osoby, v situaci jako byl stěžovatel, dusila, škrtila, hrozila jim motorovou pilou či přihlížela sypání mravenců za oblečení u krku.

40. Jednání popsané stěžovatelem, pokud by bylo prokázáno, je tak nutno v dané situaci považovat za hrubě nepřiměřené. Ústavní soud také nemá pochyb o tom, že takové jednání zahrnující škrcení, dušení, sypání mravenců za krk či hrozbu motorovou pilou je schopno u člověka vyvolat intenzivní fyzické i psychické utrpení. Ústavní soud by tedy takové jednání musel považovat za jednání nelidské. Ústavní soud dále posoudí, zda tvrzení stěžovatele o tomto jednání je hájitelné.

41. Ústavní soud poznamenává, že úřední záznamy policie potvrzují použití donucovacího prostředku proti stěžovateli v době, kdy byl připoután ke stromu a odmítal odejít, konkrétně stlačení tlakových bodů v oblasti krku. Z těchto záznamů, které v tomto bodě zcela korespondují i s verzí událostí podanou stěžovatelem, je však zřejmé, že tento donucovací prostředek nebyl vůbec způsobilý bezprostředně zabránit stěžovateli v pokračování páchání činu, který policie považovala za protiprávní (setrvání v zakázaném prostoru). Cílem tohoto jednání mohlo být jen přinutit stěžovatele opustit místo těžby dobrovolně. Účelem užití tohoto donucovacího prostředku tak bylo působit na vědomí stěžovatele, aby pod tíhou fyzické bolesti změnil názor a rozhodl se sám odpoutat a místo opustit. Takové použití donucovacího prostředku je však nepřípustné.

42. Podle judikatury Ústavního soudu donucovací prostředky nesmí v žádném případě sloužit jako odplata či trest za neuposlechnutí výzvy policisty (nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, bod 69). Rovněž judikatura ESLP zdůrazňuje nepřijatelnost používání donucovacích prostředků, které jsou nezpůsobilé vést bezprostředně k žádanému cíli, ale jde v dané situaci spíše o odplatu za neuposlechnutí příkazu. Například

v rozsudku ESLP ve věci *Dedovskiy a další proti Rusku* (ze dne 15. 5. 2008 č. 7178/03; obdobně např. *Romanov proti Rusku* ze dne 24. 7. 2008 č. 41461/02, § 68) dozorci stěžovatele několikrát udeřili obuškem, protože odmítli opustit celu nebo podrobit se osobní prohlídce. Podle ESLP však takové použití donucovacích prostředků bylo „zjevně v rozporu s cíli, které se snažili dosáhnout … ESLP uznává, že za těchto okolností může být zapotřebí se uchýlit k použití fyzické síly, aby dozorci odvedli pana Pazleeva ven z cely nebo prohledali pana Dedovskiye. Je však zřejmé, že udeření vězně obuškem nepřispívá k požadovanému výsledku, kterým je provedení osobní prohlídky. Podle ESLP v této situaci rána obuškem byla pouze formou odvety nebo tělesného trestu“ (§ 83).

43. V nyní posuzovaném případě podle Ústavního soudu šlo rovněž o použití násilí (tlačení na body na krku stěžovatele), které nebylo způsobilé bezprostředně předejít hrozbě, kterou stěžovatel pro nějaký právem chráněný zájem představoval. Fakticky se jednalo o fyzický trest vůči stěžovateli, který se odmítal podrobit příkazu k opuštění místa. Účelem tlačení na tlakové body na krku stěžovatele bylo u něj vyvolat pocity strachu a úzkosti a tak zlomit jeho odpor k opuštění daného místa. Takové jednání je nepřípustné, a pokud by bylo dostatečně závažné, zejména s ohledem na délku takového jednání a jeho vliv na stěžovatele, mohlo by představovat ponižující zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy a čl. 7 odst. 2 Listiny. Ústavní soud se domnívá, že tedy již použití tohoto donucovacího prostředku, který je zachycen i v úředních záznamech, představuje hájitelné tvrzení o tom, že byl stěžovatel podroben ponižujícímu zacházení, a proto měly být okolnosti jeho použití předmětem dokazování a pečlivě prošetřeny.

44. Ústavní soud se však domnívá, že i další tvrzení stěžovatele představují hájitelné tvrzení o špatném zacházení. Je pravda, že stěžovatel nepředložil žádné lékařské potvrzení, které by dosvědčilo, že byl škrcen a dušen. Nicméně to může být zapříčiněno povahou tohoto jednání, které na těle nezanechává dlouhotrvající fyzické stopy. I v případě intenzivního rdoušení mohou být povrchové stopy na kůži nepatrné.

45. Lékař, který stěžovatele vyšetřil v Nemocnici Sušice, žádné známky po škrcení a dušení neshledal. K tomuto vyšetření však došlo až s odstupem zhruba čtyř hodin od zákroku vůči stěžovateli. Oproti tomu dvě osoby uvedly, že u stěžovatele v kratší době po zákroku pozorovaly červený otlačený krk. Tvrzení stěžovatele tedy není zcela nedůvěryhodné a nepravděpodobné a naopak je podloženo dvěma svědeckými výpověďmi o jeho zranění. To z něj činí hájitelné tvrzení ve smyslu judikatury Ústavního soudu a ESLP.

46. Ústavní soud taktéž připomíná princip, že pokud osoba, která je zajištěna či jinak pod kontrolou policie, utrpí zranění, je povinností státu poskytnout věrohodné vysvětlení, jakým způsobem byla tato zranění

způsobena. Pokud tak stát neučiní, vyvstane otázka porušení čl. 3 Úmluvy. Pokud tedy stěžovatel prokáže, že byl zajištěn v dobrém zdravotním stavu a propuštěn se zraněními, důkazní břemeno se přesouvá na stát, aby prokázal, že se stěžovatelem nebylo špatně zacházeno (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 1. 6. 2010 č. 22978/05, § 92; či *Boacă a další proti Rumunsku* ze dne 12. 1. 2016 č. 40355/11, § 74; shodně judikoval i Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 6 As 255/2014-42 ze dne 25. 5. 2015, bod 36). Tento princip platí i pro situace zatýkání nebo zadržování osob (viz rozsudek ESLP ve věci *Rehbock proti Slovinsku* ze dne 28. listopadu 2000 č. 29462/95; či *Serikov proti Ukrajině* ze dne 23. července 2015 č. 42164/09, § 59).

47. Podle Ústavního soudu je třeba tento princip aplikovat i v nyní posuzovaném případě. Stěžovatel byl v době zajišťování zcela v moci policie a zákroku proti němu nebyli přítomni žádní nezávislí svědkové. Nebylo namítáno, že by stěžovatel měl již nějaká zranění před zásahem policie. Přitom dva svědci popsali zranění stěžovatele v době okamžitě po zásahu. Je tedy na orgánech státu, aby hodnověrně vysvětlily, jak stěžovatel k těmto zraněním přišel. Ke splnění tohoto závazku státu má právě sloužit povinnost účinného vyšetřování. Proto předmětem vyšetřování musí být řešení otázky, jak byla zranění stěžovatele způsobena.

48. V tomto kontextu je s podivem, že, jak se zdá ze šetření GIBS, natáčení zákroku proti stěžovateli skončilo v momentě, kdy začaly být proti stěžovateli používány donucovací prostředky. Ústavní soud proto opakuje, že obdobné zákroky, které již z povahy věci jsou konfliktní, by bylo vhodné natáčet na kameru. Takový záznam by poté zásadně pomohl posouzení, zda zákrok policistů byl přiměřený, či nikoliv, a tak by také v prvé řadě chránil samotné policisty před neoprávněnými stížnostmi na jejich jednání (nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, bod 76). Shodně postup policie, která ukončila natáčení na kameru právě v momentě zahájení zásahu, kritizoval Nejvyšší správní soud v rozsudku č. j. 6 As 255/2014-42 ze dne 25. 5. 2015, bod 37, kde uvedl:

„Videozáznam průběhu zásahu by pak mohl být takovým efektivním důkazním prostředkem. Kameraman ve spolupráci s velitelem zásahu by měl usilovat o to, aby záznam byl co nejúplnější, tedy aby zachycoval celý průběh nebo alespoň nejdůležitější fáze celého zákroku, a zároveň co nejvíce vypovídající, tedy aby kamera snímala podstatné skutkové děje, v daném případě zejména bezprostřední fyzický kontakt policistů s osobami, proti nimž zákrok směřuje, a použití donucovacích prostředků."

49. S tímto názorem Ústavní soud plně souhlasí; je politováníhodné, že zákrok vůči stěžovateli nebyl zachycen na kameru, i když byl policejní kameraman přítomen, začátek kontaktu se stěžovatelem natočil a nic nenasvědčuje tomu, že by nějaké zvláštní okolnosti v pokračování záznamu

bránily. Tato skutečnost sama o sobě vyvolává pochybnosti o přiměřenosti samotného zákroku policie. Policie takovým postupem také nevhodně omezuje možnosti státu prokázat, že zásah byl v souladu se zákonem a přiměřený v dané situaci. Přitom, jak bylo řečeno výše, je to v těchto situacích stát, který musí prokázat, že ke špatnému zacházení se stěžovatelem nedošlo.

50. Nakonec Ústavní soud nemohl přehlédnout, že lékařská zpráva o vyšetření stěžovatele z Nemocnice Sušice uvádí, že stěžovatel měl rýhu v kůži a povrchní odřeninu na dolní třetině předloktí. Rovněž dvě osoby potvrdily, že u stěžovatele bezprostředně po zákroku pozorovaly červená a otlačená zápěstí a odřeniny na rukou.

51. V tomto kontextu Ústavní soud uvádí, že nasazení pout obvykle není z hlediska čl. 3 Úmluvy problematické, pokud bylo toto opatření použito v souvislosti se zákonným zatčením nebo zadržením a není provázeno užitím fyzické síly nebo vystavením dané osoby veřejnosti způsobem, který nelze za daných okolností důvodně považovat za nezbytný a přiměřený. V tomto ohledu je například důležité, zda existuje důvod domnívat se, že se daná osoba bude zatčení bránit nebo bude chtít uprchnout, způsobit zranění či škodu nebo zničit důkazy. ESLP vždy přikládá velký význam konkrétním okolnostem každého případu a zkoumá, zda bylo použití omezovacích prostředků nezbytné. V žádném případě však pouta nemohou být nasazena příliš silně (viz nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, body 78 až 80 a odkazy tam uvedené).

52. V nyní posuzované věci stěžovatel tvrdí, že pouta byla nasazena příliš silně. I tato okolnost může představovat ponižující zacházení a toto tvrzení je také hájitelné, neboť je podloženo lékařskou zprávou a svědectvím dvou osob. Úkolem orgánů činných v trestním řízení bylo tedy zvážit, zda použití pout bylo vůbec v dané situaci nezbytné a zda skutečně nebyla příliš silně utažena.

53. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že stěžovatel v dané věci přednesl hájitelné tvrzení, že byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení. Povinností orgánů činných v trestním řízení proto bylo provést účinné vyšetřování. Vzhledem k tomu, že větší část z tvrzení stěžovatele je do určité míry podložena, tak je nutno na celé tvrzení stěžovatele pohlížet jako na hájitelné. Pokud část tvrzení není zcela nedůvěryhodná, zvyšuje to i důvěryhodnost ostatních částí tvrzení stěžovatele, která dosud ničím podložena nejsou (sypání mravenců za oblečení u krku a hrozba motorovou pilou). Pokud i tato část tvrzení, jako v tomto případě, je možná časově, je dostatečně konkrétní a v čase neměnná, je povinností orgánů činných v trestním řízení vést šetření i k prověření těchto okolností.

D. Účinné vyšetřování

54. Ústavní soud zdůrazňuje, že nelidské a ponižující zacházení je velmi závažné jednání. Zákaz nelidského a ponižujícího zacházení „zakotvuje jednu z nejzákladnějších hodnot demokratických společností" (viz např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *A. a další proti Spojenému království* ze dne 19. 2. 2009 č. 3455/05, § 126). Vznese-li někdo hájitelné tvrzení, že byl takovému zacházení ze strany policie vystaven, musí být takové oznámení velmi pečlivě prošetřeno. V demokratické společnosti je nepřípustné, aby případy nelidského a ponižujícího zacházení zůstaly nepotrestány. Z judikatury ESLP jasně vyplývá, že úmyslné špatné zacházení musí podléhat trestnímu postihu: „Čl. 3 Úmluvy vyžaduje, aby státy přijaly účinná trestněprávní ustanovení s cílem odradit od páchání trestných činů proti osobní integritě a za účelem prevence, překažení a trestání takových činů tato ustanovení podepřely vynucovacím mechanismem. Vnitrostátní právní řád, zejména trestní právo použitelné za okolností určitého případu, musí nabídnout účelnou a účinnou ochranu práv zaručených čl. 3" (rozsudek ESLP ve věci *Bureš proti České republice* ze dne 18. 10. 2012 č. 37679/08, § 121; shodně např. rozsudek ESLP ve věci *Archip proti Rumunsku* ze dne 27. 9. 2011 č. 49608/08; či *Myumyun proti Bulharsku* ze dne 3. 11. 2015 č. 67258/13, § 68). Proto je dle Ústavního soudu nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení věnovaly šetření namítaného špatného zacházení zvláštní pozornost, aby bylo skutečně důkladné a splňovalo i další požadavky na účinné vyšetřování.

1. Důkladnost, dostatečnost a rychlost

55. Požadavek důkladnosti a dostatečnosti znamená, že orgány musí přijmout přiměřené kroky, jež mají k dispozici, pro zajištění důkazů o incidentu, včetně mimo jiné očitých svědectví a použití forenzních metod. Závěry šetření musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností. Jakékoliv nedostatky ve vyšetřování, které podrývají jeho schopnost zjistit okolnosti případu nebo odpovědné osoby, povedou k rozporu s požadovanou mírou účinnosti vyšetřování (viz nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, bod 56, a nález sp. zn. I. ÚS 860/15 ze dne 27. 10. 2015, bod 88).

56. Ústavní soud konstatuje, že šetření provedené v případě stěžovatele Inspekcí a dalšími orgány činnými v trestním řízení již na první pohled nesplňuje požadavek důkladnosti a dostatečnosti. Inspekce ve věci nevyslechla žádného svědka, i když již podle popisu stěžovatele zacházení s ním bylo přítomno několik policistů, zaměstnanci NP Šumava a částečně i jeden lesní dělník. Inspekce si pouze e-mailem vyžádala svědectví dvou osob, které označil stěžovatel. Ani ty však následně procesně řádně nevyslechla. Navíc tyto svědky oslovila až měsíc po tom, co obdržela trestní

oznámení stěžovatele. Ústavní soud zdůrazňuje, že zvlášť v případech, kde jedinými očitými svědky událostí jsou osoby podezřelé ze špatného zacházení, je nezbytné je vyslechnout co nejdříve po předmětné události, aby byla co nejvíce omezena možnost koluze jejich svědectví (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Kummer proti České republice* ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11, § 82).

57. Kromě e-mailového svědectví dvou osob Inspekce ve věci stěžovatele pouze shromáždila úřední záznamy policie a policejní videozáznam pořízený dne 2. 8. 2011. Úřední záznamy samozřejmě mohou být užitečné pro úplnost informací o daném incidentu. Nelze se však o ně v podstatné míře opírat při formulaci závěru, že ke špatnému zacházení nedošlo. Těžko lze totiž předpokládat, že policista napíše do úředního záznamu, že nějakou osobu podrobil špatnému zacházení. Navíc jde o dokument sepsaný osobou, která má být podezřelá ze spáchání trestného činu. Co se týče videozáznamu, tak podle popisu GIBS nedošlo k záznamu použití donucovacích prostředků proti stěžovateli (viz bod 13 výše). Z hlediska šetření namítaného špatného zacházení vůči stěžovateli tedy tento záznam postrádá relevanci. Navíc nebylo vůbec vyhodnoceno, zda je správné a v souladu s předpisy, aby byl záznam přerušen právě v momentě, kdy proti stěžovateli začínají být používány donucovací prostředky.

58. V rámci celého šetření zásahu policie v NP Šumava si Inspekce nechala vypracovat také odborné stanovisko Policejní akademie České republiky v Praze. Toto stanovisko se však případu stěžovatele nevěnuje a použití donucovacích prostředků vůči němu nijak nehodnotí. Tento důkazní prostředek tedy nemá žádný vztah k případu stěžovatele a z pohledu dodržení jeho práva na účinné vyšetřování je jeho vypracování irelevantní.

59. O celkové laxnosti a bagatelizaci přístupu k trestnímu oznámení stěžovatele zřetelně vypovídá způsob, jakým Inspekce případ odložila (viz bod 11 výše). Ústavní soud se ztotožňuje s názorem okresního státního zástupce vyjádřeným v dopise Inspekci ze dne 22. 12. 2011, že takové vyhodnocení je neakceptovatelné. Inspekce nijak nehodnotila nashromážděné důkazy, nijak se nevypořádala s tvrzeními stěžovatele a nijak je nevyvrátila. Nutno dodat, že v tomto ohledu věc nenapravila ani následně GIBS. Ani její vyhodnocení trestního oznámení stěžovatele neobsahuje žádné hodnocení důkazů a vyvrácení závažných tvrzení stěžovatele. Závěrečný odstavec tohoto vyhodnocení, který jediný obsahuje vlastní úvahy GIBS, je téměř identický s původní verzí Inspekce. Je proto s podivem, že tento dokument byl již pro krajské státní zastupitelství akceptovatelný, neboť nedostatky vytýkané dříve okresním státním zastupitelstvím napraveny nebyly. Takové ukončení prověřování hájitelného tvrzení stěžovatele vůbec nesplňuje požadavek, aby závěry šetření byly založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních skutečností.

60. Povinností orgánů činných v trestním řízení bylo se vypořádat se všemi tvrzeními stěžovatele, která jsou hájitelná. Především měly vysvětlit, jakým způsobem stěžovatel utrpěl otlačení krku, o kterém vypověděli svědci v e-mailovém svědectví. Příslušné orgány se také vůbec nevěnovaly tomu, zda použití donucovacího prostředku – tlačení na krk a použití pout bylo v dané situaci nezbytné a přiměřené, či zda nepředstavovalo zakázané špatné zacházení se stěžovatelem.

61. Ústavní soud tedy shrnuje, že povinností Inspekce a dalších orgánů činných v trestním řízení bylo urychleně vyslechnout všechny očité svědky události, která byla předmětem trestního oznámení stěžovatele a ve svých závěrech se vypořádat se všemi hájitelnými tvrzeními stěžovatele a vysvětlit, jak mu byla způsobena zjištěná zranění, a zda k nim došlo v důsledku špatného zacházení ze strany policistů, či nikoliv. Šetření provedené v této věci tedy nesplňovalo požadavek na důkladnost a rychlost.

2. Nezávislost a nestrannost

62. Ústavní soud podotýká, že šetření ve věci trestního oznámení stěžovatele prováděla Inspekce. ESLP ve věci *Kummer proti České republice* (rozsudek ze dne 25. 7. 2013 č. 32133/11) shledal, že vyšetřování Inspekce nesplňovalo vůči policii požadavek nezávislosti, neboť se jednalo o útvar Ministerstva vnitra a členy Inspekce policie byli nadále příslušníci policie, kteří byli povoláni k výkonu úkolů na Ministerstvu vnitra. Podle názoru ESLP takové uspořádání nevyvolává dojem nezávislosti a nezaručuje důvěru veřejnosti v monopol státu na použití síly (§ 85 až 86).

63. GIBS jako následovník Inspekce žádné nové šetření v dané věci neprovedla a plně vyšla z materiálů sebraných Inspekcí. Postup GIBS ani nevykazuje žádný nový pohled na věc a zhodnocení důkazů. To je nakonec do určité míry pochopitelné, neboť návrh GIBS na odložení věci vypracovala stejná osoba i schválila stejná osoba jako předchozí návrh Inspekce. Obdobně ani v reakci na nové trestní oznámení stěžovatele v roce 2014 GIBS žádné vlastní šetření neprovedla. Ve vyjádření k ústavní stížnosti GIBS sama uvádí, že veškerá zásadní šetření byla provedena již v původním prošetřování. Je tedy nutno uzavřít, že šetření věci, které bylo výlučně provedeno Inspekcí, nesplňovalo požadavek nezávislosti.

64. Lze dodat, že je otázkou, zda v nyní posuzovaném případě lze GIBS považovat za nezávislý orgán, pokud šetření prováděly stejné osoby jako v dřívější Inspekci, která tímto nezávislým orgánem nebyla. Nelze přehlédnout, že GIBS převzala do služebního poměru téměř všechny příslušníky předchozí Inspekce. Z formálního pohledu se GIBS jeví být vůči policii nezávislým orgánem. Není podřízena Ministerstvu vnitra, neboť její ředitel odpovídá přímo předsedovi vlády. Avšak formální nezávislost nezaručuje nezávislost praktickou. Pokud je GIBS převážně obsazena bývalými

příslušníky sborů, které má vyšetřovat, její nezávislost může být čistě iluzorní. To zejména pokud i vedení GIBS se rekrutuje z bývalých příslušníků policie a Inspekce. Praktickou nezávislost GIBS by podpořilo výraznější zapojení osob, které dříve nebyly příslušníky orgánů, které GIBS vyšetřuje.

65. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že nelze opomíjet, že princip nezávislosti je úzce spjat s principem nestrannosti. V očích vnějšího pozorovatele absence nezávislosti přirozeně vyvolává pochybnosti ohledně nestrannosti postupu daného orgánu. Takové pochybnosti Ústavní soud sdílí i v nyní posuzované věci. Inspekce a následně GIBS se fakticky ve vyhodnocení situace spolehly pouze na úřední záznamy policie o zákroku proti stěžovateli. Tvrzení stěžovatele a svědků, kteří uváděli skutečnosti ve prospěch stěžovatele, zcela ignorovaly a vůbec se s nimi nevypořádaly. Takový postup Inspekce a GIBS podkopává důvěru veřejnosti v nestrannost jejich práce, a v důsledku tak vyvolává i pochybnosti o práci policie, jejíž zákroky nejsou nezávisle a nestranně posouzeny.

3. Přístup stěžovatele do spisu

66. Jak Ústavní soud konstatoval již v nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, nemíní polemizovat s výkladem podústavního práva učiněným orgány činnými v trestním řízení, které odmítly umožnit stěžovateli nahlédnout do spisu vedeného Inspekcí a poté GIBS. V každém případě však právo stěžovatele na nahlédnutí do spisu vyplývá přímo z jeho ústavního práva na účinné vyšetřování (bod 68). Poškozený musí být do vyšetřování zapojen v rozsahu nezbytném k zajištění svých oprávněných zájmů. Tento požadavek zahrnuje i umožnění přístupu do spisu. Právo přístupu však není automatické a může být odepřeno v úvodních fázích šetření, pokud spis obsahuje citlivé informace, které by mohly poškodit třetí osoby nebo ohrozit vyšetřování. Rozsah přístupu do spisu lze omezit i po skončení vyšetřování, které nevyústilo v postih pachatele, pokud pro to existují závažné důvody, jako je např. ochrana práv třetích osob. Oběť však musí mít přístup do spisu alespoň po skončení šetření a v takovém rozsahu, aby mohla posoudit, zda vyšetřování splňovalo všechny dílčí aspekty účinného vyšetřování, a to bez ohledu na to, v jaké fázi ke skončení šetření dojde (bod 57).

67. Stěžovatel v této věci měl právo na účinné vyšetřování, neboť vznesl hájitelné tvrzení o špatném zacházení. Přístup do spisu mu lze tedy odmítnout pouze ve výjimečných případech, zejména v raných fázích šetření, kdy by mohl být ohrožen jeho účel. Takové okolnosti však orgány činné v trestním řízení neuvedly. Jejich jediným argumentem bylo, že stěžovateli právo na nahlédnutí do spisu podle trestního řádu nesvědčí, neboť není poškozenou osobou ve smyslu trestního řádu a ani nebyly ve věci zahájeny úkony trestního řízení. Nicméně, jak bylo již uvedeno, právo na přístup

do spisu vyplývá přímo z ústavního práva a je tady aplikovatelné ve všech fázích šetření, tedy i pokud daný orgán postupuje jen podle § 158 odst. 1 trestního řádu. I v tomto ohledu shodně jako ve zmíněném nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015 je třeba konstatovat porušení práva stěžovatele na účinné vyšetřování.

4. Závěr

68. Ústavní soud uzavírá, že šetření provedené v dané věci Inspekcí a GIBS požadavky účinného vyšetřování nesplňuje. Krajské ani vrchní státní zastupitelství tyto nedostatky nijak nenapravily a naopak KSZ bylo s tímto povrchním šetřením a vyhodnocením spokojeno. Proto z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl, neboť postupem orgánů činných v trestním řízení je porušováno právo stěžovatele na účinné vyšetřování vyplývající z čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy. Následně Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal GIBS pokračovat svou nečinností spočívající v neprovedení účinného vyšetřování případu stěžovatele ve věci vedené Generální inspekcí bezpečnostních sborů pod sp. zn. GI-K-200/2012 v porušování ústavně zaručeného práva stěžovatele na účinné vyšetřování dle čl. 7 odst. 2 Listiny. Povinností GIBS nyní bude, aby vyslechla všechny relevantní svědky policejního zásahu proti stěžovateli dne 2. 8. 2011 (zejména zasahující policisty, zaměstnance NP Šumava, lesní dělníky a zajištěné osoby, které stěžovatele viděly v policejním voze po zákroku) a provedla další úkony, které mohou vést k objasnění skutečností, zda stěžovatel byl dne 2. 8. 2011 podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení, či nikoliv. Je také nutno, aby do tohoto šetření GIBS na nějaké úrovni (např. jako schvalovatele návrhu) zapojila osoby, které nebyly spojeny s předchozí Inspekcí ani policií.

69. Ústavní soud však nevyhověl té části ústavní stížnosti, kde stěžovatel brojí i proti postupu Nejvyššího státního zastupitelství. Ústavní soud se ztotožňuje s názorem NSZ, že v dané věci v rámci dohledu byla jeho pravomoc posuzovat meritum věci značně omezená, neboť mohlo učinit pouze tzv. „dohled nad dohledem". Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu, tak z těchto důvodů nepovažuje ani žádost o dohled k NSZ za účinný opravný prostředek, který musí stěžovatelé vyčerpat (viz nález sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015, body 31 až 32 *a contrario*). NSZ tedy nemohlo právo na účinné vyšetřování porušit, neboť možnost nápravy v daném šetření spočívala pouze na dvou stupních státního zastupitelství (KSZ a VSZ). Z těchto důvodů se v této části ústavní stížnost odmítá.

Č. 92
K rozhodnutí o zabrání věci v trestním řízení

Pokud soud prvního stupně v trestním řízení rozhodne o zabrání věci (výnosu z trestné činnosti) podle § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, zatímco soud druhého stupně – ačkoli označí závěry soudu prvního stupně za správné – své rozhodnutí založí na úvaze, že se skutečný výnos dohledat nepodařilo, a zabrána tak byla náhradní hodnota (§ 102 trestního zákoníku), zatíží své rozhodnutí nesrozumitelností a nepřezkoumatelností, a tím poruší čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v konečných důsledcích zasáhne základní právo garantované čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (byly zabrány prostředky ve výši 19 595 180 Kč).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudkyň Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 24. května 2016 sp. zn. I. ÚS 1121/15 ve věci ústavní stížnosti společnosti A., a. s., zastoupené Mgr. Jaroslavem Cackem, advokátem, se sídlem Dukelská 15, 500 02 Hradec Králové, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 č. j. 3 To 16/2014-2099, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina stížnost proti usnesení soudu prvního stupně o zabrání věci, a to peněžních prostředků na účtu ve stěžovatelčině vlastnictví, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 č. j. 3 To 16/2014-2099 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 12. 2014 č. j. 3 To 16/2014-2099 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Projednávanou ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť se domnívala, že jím došlo k porušení jejích práv garantovaných čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 2 T 10/2011-1615 ze dne 4. 4. 2012 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze č. j. 3 To 92/2012-1824 ze dne 16. 11. 2012 byl obžalovaný K. V. uznán vinným ze spáchání zvlášť závažného zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 trestního zákoníku, kterého se dopustil v rámci obchodních aktivit společnosti A., s. r. o. Dovolání i ústavní stížnost K. V. byly odmítnuty pro zjevnou neopodstatněnost.

3. V rámci uvedené trestní věci bylo usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 2 T 10/2011-2007 ze dne 4. 11. 2013 rozhodnuto o zabrání věci podle § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, a to peněžních prostředků na účtu ve vlastnictví stěžovatelky ve výši 19 595 180 Kč, které byly jako náhradní hodnota zajištěny v průběhu trestního řízení. V odůvodnění uvedeného rozhodnutí krajský soud konstatoval, že odsouzený K. V. vykonával funkci obchodního ředitele ve společnosti A., s. r. o., a následně člena dozorčí rady ve společnosti A., a. s. (stěžovatelka). V průběhu trestního řízení bylo zjištěno, že dne 13. 4. 2011, dva týdny po zahájení trestního stíhání K. V., byla mezi společností A., s. r. o., jako prodávající, a stěžovatelkou (tehdy pod názvem G., a. s.) uzavřena smlouva o prodeji podniku. Kupní cena byla stanovena ve výši 27 388 000 Kč. Po zaplacení kupní ceny poskytla A., s. r. o., stěžovatelce půjčku ve výši 21 000 000 Kč, na účet otce odsouzeného pak bylo společností A., s. r. o., převedeno 5 000 000 Kč. Dle smlouvy o půjčce má být částka 21 000 000 Kč vrácena do 30. 4. 2031. Před zajištěním finančních prostředků mělo být podle stěžovatelky 7 000 000 Kč společnosti A., s. r. o., vráceno a stěžovatelka měla přijmout úvěr 5 000 000 Kč od Komerční banky.

4. Na základě výše uvedeného měl krajský soud za prokázané, že výnos z trestné činnosti odsouzeného byl vyveden ze společnosti A., s. r. o., jejím prodejem a následnou půjčkou tak, aby v této společnosti nebyly k dispozici žádné finanční prostředky, které měly být ukryty na účtu stěžovatelky a po nějaké době vráceny zpět. Jednáním odsouzeného K. V. přitom byla českému státu způsobena škoda v obdobné výši, konkrétně ve výši 19 604 180 Kč (další škoda ve výši 6 028 582 Kč byla ve stadiu pokusu), krajský soud tedy poukázal na shodu ve výši částek (částky získané trestnou činností a částky, která byla předmětem smlouvy o půjčce), jakož i na časové a osobní souvislosti a uzavřel, že neoprávněně vyplacená částka z daňového systému byla společností A., s. r. o., poskytnuta jako půjčka stěžovatelce, a zabrané finanční prostředky tudíž představují výnos z trestné činnosti ve smyslu § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.

5. Stěžovatelčinu stížnost proti usnesení krajského soudu Vrchní soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením zamítl. Stížnostní soud v usnesení poukázal na skutečnost, že předmětné finanční

prostředky byly zajištěny jako náhradní hodnota (§ 79f trestního řádu), což mělo být základem pro to, aby krajský soud mohl o zabrání věci rozhodnout. Podle vrchního soudu nebylo důležité zkoumat, co se stalo se skutečnými výnosy z trestné činnosti a jakými machinacemi prošly, jelikož význam institutu náhradní hodnoty je právě v tom, aby byl význam podobných převodů eliminován. I vrchní soud pak poukázal na časové a osobní souvislosti, jakož i na porovnatelnost jednotlivých částek.

6. Stěžovatelka následně podala ústavní stížnost. V ní předně namítá, že vrchní soud neprovedl stěžovatelkou navrhované důkazy, aniž by to odůvodnil. Stěžovatelka poukazuje i na některé věcné chyby v usneseních krajského a vrchního soudu (uvádí, že odsouzený K. V. nikdy nebyl jednatelem společnosti A., s. r. o., že rumunský občan M. K., u kterého měla končit část výnosů z trestné činnosti, nebyl v době rozhodování soudů pravomocně odsouzen či že společnost A., s. r. o., nikdy nebyla vymazána z obchodního rejstříku) a má dále za to, že se vrchní soud dopustil excesivního výkladu § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, pod který údajně spadá pouze výnos z trestné činnosti, nikoli náhradní hodnota. Stěžovatelka dle svých slov prokázala, že finanční prostředky, které byly poskytnuty jako půjčka, byly zaplaceny jako kupní cena ze zcela legálních finančních prostředků akcionáře stěžovatelky B. P., a současně, že podnik, který byl předmětem převodu mezi A., s. r. o., a stěžovatelkou, vznikl dávno před rokem 2009 (kdy došlo ke zkrácení daně, pro které byl odsouzen K. V.), přičemž i majetkové hodnoty tvořící tento podnik byly ve významné většině nabývány před rokem 2009. Stěžovatelka také poukazuje na to, že krátce před zajištěním účtu na něj obdržela úvěr od Komerční banky ve výši 5 000 000 Kč. Ani tuto částku proto údajně nelze považovat za náhradní hodnotu, natožpak za výnos z trestné činnosti.

7. Stěžovatelka konečně zdůrazňuje, že podnik ani půjčka od společnosti A., s. r. o., nemají nic společného s trestnou činností, a namítá, že nemůže být v podstatě trestána za to, že vstoupila do obchodních vztahů se společností A., s. r. o., jejíž zaměstnanec byl později odsouzen pro spáchání daňového trestného činu. To má platit tím spíše, když jednání o prodeji podniku mezi investorem (akcionářem stěžovatelky P.) a společností A., s. r. o., údajně započala dříve, než došlo ke spáchání trestného činu zkrácení daně.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

9. Vrchní soud v Praze uvedl, že potřebné důkazy byly provedeny již Krajským soudem v Hradci Králové, přičemž k provedení dalších důkazů důvod neshledal. Vrchní soud považuje výklad pojmu náhradní hodnota

za dostatečný a neztotožnil se ani s námitkou nepřezkoumatelnosti napadeného usnesení, které je možná stručné, avšak odpovídající všem důkazům v této dosti rozsáhlé trestní věci.

10. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve vyjádření připustilo, že napadené usnesení obsahuje určité věcné nepřesnosti, které nicméně hodnotí toliko jako formální pochybení, která sama o sobě nejsou důvodem k vyhovění ústavní stížnosti. Vzhledem k tomu, že se finanční prostředky získané trestnou činností nepodařilo dohledat, byla zabrána alespoň náhradní hodnota v podobě peněžních prostředků získaných z prodeje podniku, který byl nepochybně veden snahou ochránit majetek společnosti proti zásahu orgánů činných v trestním řízení, resp. touto formou jej alespoň co nejvíce odstranit z jejich dosahu. Stěžovatelčiny argumenty státní zastupitelství považuje za účelové a zastírající skutečnou podstatu věci, pročež by ústavní stížnost měla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

11. Obdržená vyjádření byla stěžovatelce zaslána k replice, v níž opět zdůrazňuje, že obchodní transakce mezi stěžovatelkou a společností A., s. r. o., nebyly učiněny s cílem vyvést majetek, neboť jednání o prodeji podniku probíhala již od roku 2008, což se snažila prokázat důkazy, které soudy neprovedly. Prodaný podnik se navíc skládal z majetkových hodnot, které byly nabyty v naprosté většině v letech předcházejících trestnímu stíhání K. V. i samotné trestné činnosti. Stěžovatelka také zpochybňuje, že by se finanční prostředky získané trestnou činností již nepodařilo dohledat, a poukazuje na rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 3 To 25/2014 ze dne 30. 1. 2015 (ve věci obžalovaného M. K.), z něhož má být patrné, že nadměrný odpočet na DPH netvořil součást podniku, nýbrž že jejich příjemcem byl právě M. K. Stěžovatelka v replice také znovu poukazuje na faktické chyby, kterých se krajský i vrchní soud dopustily, a vrchnímu soudu je dále opět vyčítáno, že se vůbec nevypořádal s důkazy, které stěžovatelka navrhovala. Stěžovatelka konečně poukazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2301/14 ze dne 19. 2. 2015 (N 39/76 SbNU 527), dle kterého z rozhodnutí obecných soudů v případě aplikace § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku musí být zřejmé, z jakého důvodu lze zabíranou věc chápat jako hodnotu získanou trestným činem či jako odměnu za něj.

12. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci nebylo třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru byla plně postačující písemná vyjádření účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, bez jeho konání.

III. Vlastní posouzení

13. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací přednesenou v ústavní stížnosti a s obsahem spisu Krajského soudu v Hradci Králové, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud považuje prvně za vhodné pro přehlednost shrnout průběh finančních transakcí mezi společností A., s. r. o., a stěžovatelkou. Dne 30. 3. 2011 bylo zahájeno trestní stíhání K. V., který postupně působil v obou uvedených společnostech. Dne 13. 4. 2011 byla mezi společností A., s. r. o., a stěžovatelkou uzavřena smlouva o prodeji podniku a následně bylo na účet společnosti A., s. r. o., převedeno 27 388 000 Kč. Dne 26. 4. 2011 stěžovatelka a A., s. r. o., uzavřely smlouvu o půjčce a na stěžovatelčin účet bylo následně převedeno 21 000 000 Kč. Dne 13. 6. 2011 mělo být 7 000 000 Kč z účtu stěžovatelky převedeno na účet společnosti A., s. r. o. Dne 21. 7. 2011 stěžovatelka obdržela úvěr od Komerční banky ve výši 5 000 000 Kč. Dne 28. 7. 2011 byly jako náhradní hodnota zajištěny finanční prostředky na účtu stěžovatelky. Dne 4. 11. 2013 rozhodl Krajský soud v Hradci Králové o zabrání finančních prostředků ve výši 19 595 180 Kč jako výnosu z trestné činnosti, což následně potvrdil Vrchní soud v Praze usnesením, které stěžovatelka ústavní stížností napadá.

15. K zabrání věci podle § 101 odst. 2 trestního zákoníku Ústavní soud poznamenává, že se toto ochranné opatření ukládá, aniž by byl podstatný vztah osoby, které zabíraná věc náleží, k trestné činnosti, jejímž výnosem tato věc má být. Rozhodný je pouze vztah mezi zabíranou věcí a trestným činem. Trestní zákoník dále v § 102 zakotvuje možnost zabrání náhradní hodnoty. Toto ustanovení umožňuje, aby byla zabrána věc, která nemá k jakékoli trestné činnosti žádný vztah a která je ve vlastnictví osoby, u níž také není vztah k jakékoli trestné činnosti významný. Pro postup podle § 102 trestního zákoníku je nicméně nezbytné, aby tato osoba svým jednáním zmařila postup podle § 101 trestního zákoníku.

16. Samotné zabrání majetku osobě, která nebyla ani nebude odsouzena, přitom nelze považovat za porušení ústavně zaručených práv této osoby, a to za podmínky, že jí je umožněno se proti zabrání věci efektivně bránit před soudem. Vzhledem k tomu, že zabráním věci může dojít k citelnému zásahu do vlastnických práv zcela nevinných osob, je dále nezbytné, aby soudy vždy řádně prokázaly (a odůvodnily), že jsou naplněny podmínky, které pro zabrání věci zákon stanoví.

17. Ústavní soud má za to, že Vrchní soud v Praze těmto požadavkům v projednávané věci nedostál. Ústavní soud zejména poznamenává, že z rozhodnutí krajského a vrchního soudu není zcela zřejmé, podle jakého zákonného ustanovení a na základě splnění kterých zákonných podmínek k zabrání částky ve výši 19 595 180 Kč došlo. Peněžní prostředky na předmětném stěžovatelčině účtu totiž byly nejdříve zajištěny s tím, že se

orgánům činným v trestním řízení přes veškeré úsilí nepodařilo výnos z trestné činnosti K. V. dohledat a jednoznačně identifikovat, a proto se zajišťuje náhradní hodnota (§ 79f trestního řádu). Následně Krajský soud v Hradci Králové rozhodl o zabrání části těchto finančních prostředků s odůvodněním, že se naopak jedná o výnos z trestné činnosti podle § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, nikoli o náhradní hodnotu.

18. Vrchní soud v Praze ústavní stížností napadeným usnesením prvostupňové rozhodnutí krajského soudu potvrdil s konstatováním, že soud prvního stupně došel ke správným závěrům. Odůvodnění stížnostního soudu je ovšem postaveno nikoli na závěru, že zabrané finanční prostředky jsou výnosem z trestné činnosti, nýbrž na úvaze, že se skutečný výnos dohledat nepodařilo, a zabrána tak byla náhradní hodnota.

19. Odůvodnění usnesení vrchního soudu tedy vůbec neodpovídá odůvodnění usnesení krajského soudu, jehož závěry přitom byly vrchním soudem označeny za správné a vyčerpávající. Lze dokonce říci, že závěry obou soudů jsou ve vzájemném rozporu, protože pokud dle vrchního soudu mohla být zabrána jen náhradní hodnota, pak stěží mohl krajský soud zabrat peněžní prostředky podle § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.

20. Pokud měl navíc Vrchní soud v Praze skutečně za to, že finanční prostředky měly být zabrány jako náhradní hodnota, pak bylo nezbytné, aby odůvodnil, proč podle jeho názoru byly podmínky takového postupu naplněny, přičemž je zřejmé, že nelze bez dalšího zabrat jakékoli finanční prostředky komukoli, kdo obchodoval s osobou, v níž působil pachatel trestného činu.

21. Ústavní soud v žádném případě netvrdí, že by zabrané finanční prostředky být zabrány nemohly. Ústavní soud při vědomí, že mu zásadně nepřísluší přezkoumávat skutková zjištění obecných soudů, nepopírá jistou přesvědčivost jejich argumentace v tom směru, že za obchodními transakcemi mezi stěžovatelkou a společností A., s. r. o., měla být snaha ukrýt finanční prostředky A., s. r. o., mimo dosah orgánů činných v trestním řízení. V souladu s mezinárodními závazky České republiky (srov. např. Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu) je přitom povinností státu účinky obdobných transakcí eliminovat. To ovšem soudy nezbavuje povinnosti o zabrání věci rozhodnout tak, aby jejich rozhodnutí byla ve svém celku srozumitelná a přezkoumatelná. Pouze pak totiž bude zásah do stěžovatelčiných základních práv garantovaných čl. 11 odst. 1 Listiny ústavně konformní.

22. Ústavní soud ponechává na obecných soudech, aby posoudily, zda se v daném případě jednalo o zabrání výnosu z trestné činnosti, případně o zabrání náhradní hodnoty. Soudy samozřejmě nejsou vázány tím, že prostředky byly původně zajištěny jako náhradní hodnota, v případě zabrání prostředků jako výnosu z trestné činnosti ovšem bude potřeba řádně

odůvodnit, že se o tento výnos skutečně jedná. Jak přitom vrchní soud uvedl, výnosem je i výnos nikoli bezprostřední, není tedy nezbytně nutné dohledat konkrétně ty finanční prostředky, které společnost A., s. r. o., neprávem obdržela [srov. i čl. 1 písm. a) a b) Úmluvy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu]. Pokud naopak vrchní soud opět dojde k závěru, že zabrána byla náhradní hodnota, bude potřeba objasnit, zda jsou pro takový postup naplněny podmínky uvedené v § 102 trestního zákoníku.

23. K dalším stěžovatelčiným námitkám Ústavní soud jen stručně podotýká, že uváděné faktické nepřesnosti, kterých se soudy dopustily, nebyly pro konečná rozhodnutí významné. Pokud jde o některé stěžovatelkou navrhované důkazy, tak z napadeného rozhodnutí vrchního soudu je patrné, proč už ve věci další důkazy prováděny nebyly (stěžovatelka se jimi totiž snažila prokázat skutečnosti, které nebyly podle vrchního soudu pro věc podstatné, nebo zpochybnit skutečnosti, které již byly nade vši pochybnost prokázány, a navrhované důkazy na tom nemohly nic změnit). O tzv. opomenuté důkazy se tedy nejedná, i když nelze vyloučit, že v dalším řízení bude potřeba dokazování doplnit. Porušení čl. 36 odst. 1 Listiny nicméně Ústavní shledal v nepřezkoumatelnosti napadeného usnesení Vrchního soudu v Praze, tak jak je popsána v bodech 17 až 19 tohoto nálezu.

IV. Závěr

24. S ohledem na shora odůvodněné zjištění, že usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 3 To 16/2014-2099 ze dne 19. 12. 2014 byla porušena práva stěžovatelky zaručená čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti vyhověl a toto rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 93

K návrhu na zrušení § 114b odst. 5 a části § 153a odst. 3 občanského soudního řádu
K ústavně konformnímu výkladu právní úpravy rozsudku pro uznání

Institut rozsudku pro uznání upravený v ustanovení § 153a odst. 3 o. s. ř. není v rozporu s ústavním pořádkem, protože zákonná ustanovení umožňují ústavně souladný výklad. Při posuzování splnění podmínek pro vydání rozsudku pro uznání je však nutno postupovat velmi uvážlivě, aby nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces žalovaného jen pro jeho nezkušenost či neschopnost zajistit si právní pomoc.

S ohledem na ne právě vhodné označení rozsudku pro uznání, když žalovaný ve skutečnosti nárok neuznal, je pro větší důvěryhodnost rozhodnutí vhodné, pokud obecné soudy v odůvodnění jasně vysvětlí, že hlavním důvodem prohry žalovaného je jeho pasivita.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj), Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 31. května 2016 sp. zn. Pl. ÚS 13/15 ve věci návrhu I. senátu Ústavního soudu na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a v rozsahu označení „§ 114b odst. 5“ ustanovení § 153a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 211/2016 Sb.).

Výrok

Návrh na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a slov „§ 114b odst. 5“ v ustanovení § 153a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení před obecnými soudy

1. V řízení o ústavní stížnosti vedeném pod sp. zn. I. ÚS 3263/13 se stěžovatel Ing. Vladimír Pelant domáhal zrušení usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2013 č. j. 33 Cdo 578/2013-122, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 1. 10. 2012 č. j. 22 Co 321/2012-77 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 2. 12. 2011 č. j. 4 C 393/2009-47.

2. Předmětem řízení před obecnými soudy byla žaloba o zaplacení částky 2 500 000 Kč s příslušenstvím, podaná z titulu smlouvy o půjčce. Z obsahu vyžádaného soudního spisu se podává, že dne 24. 7. 2009 byl žalobcem podán návrh na vydání platebního rozkazu k zaplacení částky ve výši 2 500 000 Kč s úroky z prodlení, a to pro tvrzený nárok ze smlouvy o půjčce. Dne 4. 9. 2009 byl Obvodním soudem pro Prahu 7 platební rozkaz vydán. Součástí platebního rozkazu byla výzva žalovanému (stěžovateli) k vyjádření se k žalobě ve lhůtě 30 dnů ode dne podání odporu. Platební rozkaz byl žalovanému doručen dne 9. 9. 2009. Proti platebnímu rozkazu podal stěžovatel dne 14. 9. 2009 odpor.

3. K žalobě se stěžovatel na výzvu soudu písemně vyjádřil dne 29. 10. 2009. V tomto vyjádření popřel uzavření smlouvy o půjčce s žalobcem a namítal rozhodné skutečnosti ve vztahu k tvrzené smlouvě o dílo. Spolu s vyjádřením k obsahu žaloby stěžovatel podal k soudu i žádost o prominutí zmeškání lhůty, kterou odůvodnil výraznými potížemi se zrakem, jež mu nastaly od 6. 10. 2009 a byly potvrzeny doloženou lékařskou zprávou. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 27. 4. 2010 byla zamítnuta žádost stěžovatele o prominutí zmeškání lhůty k podání vyjádření k žalobě. Obecný soud konstatoval, že návrh na prominutí zmeškání lhůty byl podán v zákonné lhůtě, ale nebyl v něm uveden omluvitelný důvod. Soud vyslovil mj. názor, že vyjádření k žalobě mohl stěžovatel nadiktovat třetí osobě. Stěžovatel podal proti usnesení o zamítnutí žádosti o prominutí zmeškání lhůty odvolání. Městský soud v Praze svým usnesením ze dne 20. 1. 2011 procesní rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Uzavřel, že prominutí zmeškání lhůty nebylo možné s ohledem na charakter lhůty pro podání vyjádření k žalobě, která není zákonnou, nýbrž soudcovskou.

4. Obvodní soud pro Prahu 7 rozhodl rozsudkem pro uznání tak, že uložil stěžovateli povinnost zaplatit žalobci částku ve výši 2 500 000 Kč s úroky z prodlení a náhradu nákladů řízení. Soudem prvního stupně bylo konstatováno naplnění podmínek vydání rozsudku pro uznání. Lhůta k podání vyjádření k žalobě podle závěru soudu stěžovateli marně uplynula. Rozsudek obvodního soudu byl k odvolání stěžovatele potvrzen rozsudkem Městského soudu v Praze. Odvolací soud vzal za prokázané, že v době

od 6. 10. 2009 do konce soudcovské lhůty k podání vyjádření, tedy do 12. 10. 2009 (a potom i další tři dny do 15. 10. 2009), stěžovatel trpěl onemocněním zraku, pro které nebyl schopen se kvalifikovaně vyjádřit k žalobě. Odvolací soud ovšem konstatoval, že zdravotní stav stěžovateli nebránil v tom, aby ve stanovené lhůtě alespoň soudu oznámil, že u něho určitý vážný důvod (tj. překážka k podání vyjádření k žalobě) nastal. Soud uvedl, že stěžovateli v době nemoci pomáhal otec, který ho rovněž odvezl k lékaři, a prostřednictvím otce mohl stěžovatel soud informovat o vzniklém onemocnění. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud pro nepřípustnost odmítl.

II. Argumentace stran v řízení o ústavní stížnosti

5. V ústavní stížnosti bylo namítáno nesprávné právní posouzení otázky naplnění zákonných předpokladů vydání rozsudku pro uznání. Mimo jiné pro nedostatek právního podkladu k použití tzv. kvalifikované výzvy podle § 114b občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), neboť žalobce v obsahu žaloby řádně nepopsal a nedoložil tvrzený nárok. Stěžovatel namítal nepřezkoumatelnost rozhodnutí obecných soudů pro nedostatečné odůvodnění podmínek kvalifikované výzvy k vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř., fikce uznání nároku ve smyslu § 114b odst. 5 o. s. ř. a vydání rozsudku pro uznání podle § 153a odst. 3 o. s. ř. Obecné soudy se podle stěžovatele řádně nevypořádaly ani s podanou žádostí o prominutí zmeškání lhůty pro vyjádření k žalobě z důvodu prokázaných zdravotních potíží.

6. V ústavní stížnosti bylo stěžovatelem namítáno i odepření přístupu ke spravedlnosti ze strany Nejvyššího soudu odmítnutím stěžovatelova dovolání. Dovolací soud neodstranil vady řízení nastalé před soudem prvního stupně a odvolacím soudem, neboť se k právnímu posouzení odvolacího soudu k otázce kvalifikované výzvy a vzniku fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. nijak nevyslovil a ostatní námitky v dovolání nehodnotil z důvodu, že nejde o „spor o právo“. Z výše uvedených důvodů stěžovatel dovozoval porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

7. V závěru ústavní stížnosti stěžovatel navrhl odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí. Návrhu na odklad vykonatelnosti rozhodnutí obecných soudů Ústavní soud vyhověl usnesením ze dne 25. 9. 2014.

8. Obvodní soud pro Prahu 7 a Městský soud v Praze po výzvě Ústavního soudu k vyjádření pouze odkázaly na odůvodnění svých ústavní stížností dotčených rozhodnutí.

9. Nejvyšší soud se ve vyjádření k ústavní stížnosti vyslovil tak, že námitky stěžovatele o nesprávném posouzení podmínek vydání rozsudku pro uznání shledal neopodstatněnými (a nezakládajícími přípustnost dovolání), neboť rozhodnutí nižších obecných soudů byla v souladu

s ustálenými judikaturními závěry dovolacího soudu o tom, že vydání rozsudku pro uznání brání vážný důvod toliko tehdy, byl-li oznámen soudu před uplynutím lhůty k podání vyjádření, nebo pokud nebylo možné vážný důvod soudu do uplynutí lhůty sdělit. Rozhodnutím o dovolání stěžovatele nebylo porušeno ústavně zaručené právo na spravedlivý proces, a proto Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost odmítnout, nebo pro nedůvodnost zamítnout.

10. Vedlejší účastník řízení (ve sporu žalobce) se k ústavní stížnosti vyjádřil tak, že se ztotožnil s právními závěry vyslovenými v napadených rozhodnutích obecných soudů a nesouhlasil s námitkami stěžovatele. Ve smyslu zásady minimalizace zásahů Ústavního soudu nepokládal argumentaci obsaženou v ústavní stížnosti za dosahující ústavněprávní roviny. Ústavní stížnost navrhoval pro nedůvodnost zamítnout.

III. Návrh senátu Ústavního soudu na zrušení právních norem

11. Podle § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., platí, že dojde-li senát v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti k závěru, že zákon nebo jednotlivá ustanovení zákona, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jsou v rozporu s ústavním zákonem, řízení před Ústavním soudem přeruší a podá plénu návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

12. I. senát Ústavního soudu (dále též jen „navrhovatel“) dospěl k závěru, že ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř., kterým byla do právního řádu zakotvena tzv. fikce uznání nároku pro nepodání vyjádření žalovaným k žalobě na kvalifikovanou výzvu soudu v rámci stanovené lhůty, je v rozporu s ústavním pořádkem. Protiústavnost návazně shledal i u ustanovení § 153a odst. 3 o. s. ř., kterým je upravena forma rozsudku pro účel fikce uznání nároku (tj. rozsudek pro uznání), a to v rozsahu označení „§ 114b odst. 5“. Tento rozpor s ústavním pořádkem je dle I. senátu dán tím, že zmíněná ustanovení nezaručují účastníkům řízení (ve sporech žalovaným) svobodu vůle podle čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy ani spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“).

13. Obě výše uvedená ustanovení byla aplikována v rozhodnutích, která byla napadena ústavní stížností. Byly tak naplněny podmínky § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb. I. senát Ústavního soudu usnesením ze dne 1. 6. 2015 rozhodl o přerušení řízení ve věci ústavní stížnosti a plénu Ústavního soudu navrhl zrušit ustanovení § 114b odst. 5 a (v rozsahu označení „§ 114b odst. 5“) ustanovení § 153a odst. 3 o. s. ř.

IV. Argumentace navrhovatele

14. Rozpor napadených ustanovení s ústavním pořádkem spatřuje navrhovatel v tom, že nezaručují účastníkům řízení (ve sporech žalovaným) svobodu vůle podle čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy a ani spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Důvody navrhovatele pro tento závěr jsou následující.

15. Fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. odporuje dle navrhovatele principu autonomie vůle, který je na ústavněprávní úrovni obsažen v čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy („Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá."). Uznání nároku v občanském soudním řízení je procesním úkonem s dispozičním charakterem. Má záviset zásadně na svobodné vůli účastníka řízení (žalovaného), zda nárok žalobce uzná, nebo nikoli. Toliko normativní konstrukce, která uznání nároku (i pro účely urychlení řízení) spojuje s výslovným dispozičním úkonem, je souladnou s právním řádem a ústavními principy. V této souvislosti navrhovatel poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 42/08 ve znění opravného usnesení ze dne 27. 5. 2009 (N 90/53 SbNU 159; 163/2009 Sb.), podle kterého dispoziční právní úkony není možno zakládat na právní fikci. Opačným postupem je porušena dispoziční zásada prostupující civilním procesem a princip autonomie (svobody) vůle. „Povinnost respektovat autonomii vůle platí nejen pro orgány, které právo interpretují a aplikují, ale bezpochyby též pro zákonodárce. Snaha o urychlování řízení je proto na jedné straně žádoucí, na druhé straně však nemůže nabýt takové podoby, aby tím, že finguje procesní úkon účastníka, mu ve skutečnosti brala možnost jeho svobodného jednání." (z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 42/08).

16. Fikce dispozičního úkonu vybočuje z právního řádu (v hmotněprávním i procesním rámci) a je rozporná s ústavními zásadami. Platí to tím více, pokud nastupuje i po podání odporu proti platebnímu rozkazu, který je explicitním vyjádřením nesouhlasu s vydáním napadeného rozhodnutí, a proto výrazem výslovného neuznání nároku.

17. Navrhovatel připustil, že v obecné rovině je právní fikce z pohledu ústavněprávních požadavků přípustná, sleduje-li legitimní cíl a je-li vhodná, potřebná a přiměřená. Institut fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 a § 153a odst. 3 o. s. ř. je proto nezbytné podrobit testu proporcionality. Podle názoru navrhovatele je tento institut způsobilým k dosažení účelu, kterým je urychlení řízení. Neobstojí ovšem už vyhodnocení podmínky potřebnosti. Právní úprava fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 o. s. ř. nedostála požadavku nezbytnosti, neboť je možno využít jiných prostředků, kterými lze dosáhnout vytyčeného cíle. U posuzování potřebnosti právní normy se dává přednost prostředku, kterým jsou co nejméně omezovány ústavní hodnoty (základní práva a svobody). Urychlení soudního řízení,

které je účelem institutu rozsudku pro uznání podle § 114b odst. 5 a § 153a odst. 3 o. s. ř., by mohlo být docíleno (i v případě nečinnosti žalovaného s podáním vyjádření k žalobě) rozsudkem pro zmeškání (dále také „kontumační rozsudek“).

18. Kontumačním rozsudkem by nebyla porušena autonomie vůle procesní strany a soud by mohl vykládat a aplikovat právní normu ústavně souladným způsobem. Jsou-li naplněny podmínky napadených ustanovení pro vznik fikce uznání nároku, „soud rozhodne rozsudkem pro uznání“ (má tedy povinnost, nikoli možnost vydat uznávací rozsudek). U rozsudku pro zmeškání je oprávněním (diskrecí), a nikoli povinností soudu rozhodnout na návrh žalobce kontumačním rozsudkem.

19. Podle navrhovatele nelze nedostatky napadených ustanovení překonat ústavně konformní interpretací. Rozsudkem pro uznání vydávaným na základě fikce uznání nároku podle § 114b odst. 5 ve spojení s § 153a odst. 3 o. s. ř. není dosahováno účelu civilního procesu, kterým je ochrana skutečných soukromých práv a zájmů. Urychlení řízení je tady docíleno na úkor objektivní pravdy a ústavních kautel (autonomie vůle i spravedlivého procesu). Dojde-li k fikci uznání nároku ve smyslu § 114b odst. 5 o. s. ř., je civilní soud podle § 153a odst. 3 o. s. ř. povinen rozhodnout rozsudkem pro uznání. Není oprávněn přihlédnout k tomu, zda nepodáním vyjádření k žalobě žalovaný zavinil či nezavinil průtahy v řízení, zda včas podal odpor nebo se k žalobě vyjádřil do doby vyhlášení rozsudku pro uznání.

V. Vyjádření účastníků řízení o kontrole norem

20. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ve svém vyjádření uvedla, že zákonodárný sbor postupoval v souvislosti s přijímáním návrhů zákonů, kterými byl změněn občanský soudní řád, v souladu s Ústavou a právním řádem. V závěru se vyslovila, že je věcí Ústavního soudu, aby posoudil otázku namítané protiústavnosti napadených zákonných ustanovení.

21. Ve svém vyjádření Senát Parlamentu České republiky konstatoval, že obdobnou konstrukci jako ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř. obsahuje rovněž § 114c odst. 6 o. s. ř. (včetně propojení s § 153a odst. 3 o. s. ř.). K napadeným právním normám Senát s odkazem na bod 38 důvodové zprávy k zákonu č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, uvedl, že pasivita účastníků řízení má pro civilní proces zásadní následky. Závěrem dodal, že rozhodnutí o zrušení napadených právních norem je na úvaze Ústavního soudu.

22. Vláda České republiky vstoupila do řízení u Ústavního soudu. Dle jejího vyjádření napadenou právní úpravou není omezena autonomie vůle účastníků řízení, neboť omezení dispoziční zásady nelze bez dalšího

považovat za porušení autonomie vůle procesních stran. Dotčenými právními normami byl do civilního procesu zaveden prvek koncentrace řízení, který je spojen s postupem, jenž respektuje základní práva žalovaného. Prvky koncentrace řízení podporují zásadu rozhodnutí soudu při jediném jednání. Cílem je, aby se účastníkovi dostalo rozhodnutí v přiměřené době, a aby tak bylo naplněno právo na spravedlivý proces. Je nutno podotknout, že lhůta k podání vyjádření (§ 114b odst. 2 o. s. ř.), kterou je soud oprávněn stanovit i delší než podle zákona, vytváří dostatečný časový prostor pro žalovaného, aby se ve věci písemně vyjádřil. Se skutečností, že v případě nečinnosti s podáním vyjádření k žalobě dochází k fikci uznání nároku, je žalovaný srozuměn. Je výhradně na vůli žalovaného, zda splní soudem uloženou povinnost (vyjádří se podle § 114b odst. 1 o. s. ř.) a zamezí nástupu zákonné fikce, anebo bude nečinný. Vláda současně uvedla, že zákon nevyžaduje, aby žalovaný vylíčil přehled skutkových tvrzení ve vyjádření vyčerpávajícím způsobem. Kvalifikovaná výzva musí být mimoto vždy doručena do vlastních rukou a náhradní doručení je vyloučeno. Nedojde tedy k zákonem zakotvenému procesnímu následku (§ 153a odst. 3 o. s. ř.), aniž by měl žalovaný možnost projevit svou vůli. Vláda proto navrhla, aby Ústavní soud návrh na zrušení napadených ustanovení zamítl.

23. Veřejná ochránkyně práv zaslala dne 17. 8. 2015 Ústavnímu soudu podání, ve kterém uvedla, že práva vstupu do řízení nevyužívá.

VI. Upuštění od ústního jednání

24. Při projednání návrhu na zrušení právních norem dospělo plénum Ústavního soudu k závěru, že není nutno nařídit ústní jednání, neboť by nepřineslo další objasnění věci. Podle znění § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, proto Ústavní soud rozhodl bez konání ústního jednání.

VII. Napadené právní normy

25. Dikce ustanovení § 114b a § 153a odst. 3 o. s. ř. v textu z doby vydání napadených soudních rozhodnutí, tj. zejména před vypuštěním závěru prvního odstavce (slov „a ve věcech uvedených v § 120 odst. 2“), k němuž došlo v důsledku osamostatnění tzv. nesporných řízení zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., je následující:

Ustanovení § 114b o. s. ř.

(1) Vyžaduje-li to povaha věci nebo okolnosti případu, jakož i tehdy, bylo-li o věci rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem, může předseda senátu místo výzvy podle § 114a odst. 2 písm. a) nebo nebylo-li takové výzvě řádně a včas vyhověno, žalovanému usnesením uložit, aby se ve věci písemně

vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, popřípadě označil důkazy k prokázání svých tvrzení; to neplatí ve věcech, v nichž nelze uzavřít a schválit smír (§ 99 odst. 1 a 2), a ve věcech uvedených v § 120 odst. 2.

(2) K podání vyjádření podle odstavce 1 předseda senátu určí lhůtu, která nesmí být kratší než 30 dnů od doručení usnesení. Bylo-li o věci rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem, určí tuto lhůtu až ode dne podání odporu proti platebnímu rozkazu, elektronickému platebnímu rozkazu nebo evropskému platebnímu rozkazu.

(3) Usnesení podle odstavce 1 nelze vydat nebo doručit po přípravném jednání podle § 114c nebo po prvním jednání ve věci.

(4) Usnesení podle odstavce 1 musí být žalovanému doručeno do vlastních rukou, náhradní doručení je vyloučeno. Usnesení nesmí být žalovanému doručeno dříve než žaloba.

(5) Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává; o tomto následku (§ 153a odst. 3) musí být poučen. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.

Ustanovení § 153a o. s. ř.

(3) Rozsudkem pro uznání rozhodne soud také tehdy, má-li se za to, že žalovaný nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznal (§ 114b odst. 5 a § 114c odst. 6).

VIII. Ústavní konformita legislativního procesu

26. Napadená ustanovení byla do občanského soudního řádu vtělena zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, (tzv. velká novela občanského soudního řádu). Poslední věta ustanovení § 114b odst. 5, obsahující výluky ze zákonné fikce uznání, byla do citovaného ustanovení doplněna zákonem č. 7/2009 Sb. Oba právní předpisy již byly Ústavním soudem posuzovány [nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.) a nález sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. 10. 2012 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.)], a to se závěrem, že byly přijaty a vydány v mezích ústavně stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

IX. Dosavadní judikatura Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva

27. Ústavní soud rozhodoval (a to opakovaně ve všech svých senátech) o ústavních stížnostech podaných v souvislosti s napadenými ustanoveními téměř stokrát. Z toho jen ve čtyřech případech ústavní stížnosti vyhověl a rozhodnutí obecných soudů zrušil. V ostatních případech ústavní stížnosti odmítl jako zjevně neopodstatněné. Ústavní soud zpravidla posuzoval ústavní konformitu napadených soudních rozhodnutí pouze optikou řádné aplikace předmětných procesních norem. Opakovaně se však vyjádřil i k ústavní konformitě samotného institutu rozsudku pro uznání dle napadených ustanovení. Již v roce 2004 dospěl k tomuto závěru: „Ústavní soud konstatuje, že citovaná ustanovení občanského soudního řádu [tj. § 114b odst. 5 a § 153a odst. 3 o. s. ř.] nemohou být v obecné poloze v rozporu s ústavním pořádkem, a jsou-li interpretována ústavně konformním způsobem, nemohou být ani v rozporu s ústavním pořádkem v jednotlivých individuálních věcech. Požadavek efektivního soudního řízení bez zbytečných průtahů a požadavek spolehlivého zjištění skutečností rozhodných pro spravedlivé rozhodnutí tvoří základní komponenty práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 a násl. Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pro civilní proces je přitom charakteristické, že zákon hovoří jak o požadavku rychlosti procesu, tak o nutnosti dbát dalších důležitých principů a hodnot v jednom a tomtéž ustanovení (srov. § 6 OSŘ). Česká právní úprava v zásadě umožňuje, aby v řízení bylo vyhověno v maximální možné míře principu slyšení obou stran. Právní úprava však nesmí poskytovat podmínky umožňující bezdůvodné protahování řízení pro absolutizované lpění na dosažení co nejspolehlivějšího poznání stavu věcí. Výrazem těchto požadavků a poměřování hodnot a principů souvisejících s požadavkem na spolehlivé zjištění stavu věci na straně jedné a rychlosti řízení na straně druhé jsou i stěžovatelem zpochybňovaná ustanovení OSŘ. Není proto důvodné tvrzení stěžovatele, že čl. 38 Listiny znemožňuje zákonnou úpravu rozsudku pro uznání, tj. úpravu, která byla tradiční i v právním řádu předkomunistického Československa a která je i z komparativního pohledu obvyklá v právních systémech Evropy a Ameriky.“ [usnesení sp. zn. I. ÚS 661/03 ze dne 24. 2. 2004 (toto i všechna níže citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz)].

28. Ve svém usnesení ze dne 16. 11. 2006 sp. zn. III. ÚS 91/06 Ústavní soud ohledně napadených ustanovení dospěl k tomuto závěru: „Byla-li za řízení stanovena účastníku lhůta, v níž má provést stanovený procesní úkon, a spojuje-li zákon s jeho zmeškáním určité, zřetelně formulované právní následky, nemůže být v rozporu s právem na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) postup soudu, kterým s těmito následky spojuje procesní opatření, jež zákon předjímá.“

29. Velmi podrobně se samotné podstatě napadených rozhodnutí věnoval Ústavní soud ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 2115/09 ze dne 24. 9. 2009. „Jedním ze základních pilířů demokratického právního státu je právní jistota. Ta je zpravidla do určité míry narušena vyvoláním soudního řízení, a proto lidskoprávní instrumenty trvají na tom, aby soudní řízení proběhlo v přiměřené lhůtě. Je proto pozitivní povinností státu vyplývající z lidskoprávních instrumentů, aby procedurální pravidla soudního řízení nastavil tak, aby za účelem co nejdřívějšího nastolení právní jistoty a pokojného stavu nedocházelo k průtahům v řízení. Procesní pravidlo, které umožňuje soudu vyzvat účastníka řízení k oponování žalobě v přiměřené lhůtě pod sankcí procesního neúspěchu, lze tedy považovat za proceduru, která sleduje legitimní cíl … Se stěžovatelkou lze souhlasit v tom, že zákonodárce danou proceduru neupravil zcela v souladu s civilněprocesní naukou, jak na to poukázal např. Josef Macur v článku, na který odkazuje stěžovatelka. Nicméně ani Josef Macur v onom článku nijak nezpochybňoval legitimnost sledovaného cíle ani možnost jeho legislativního řešení s procesním neúspěchem jako následkem pro nečinného účastníka řízení. S ohledem na to, že zástupce stěžovatelky je advokátem zapsaným v seznamu advokátů Slovenské advokátní komory, lze pro srovnání uvést, že řešení plédované Josefem Macurem nachází svůj odraz v § 114 odst. 3 až 6 a § 153b odst. 2 písm. b) slovenského občanského soudního řádu. Dlužno dodat, že na Slovensku požaduje zákonodárce dokonce lhůtu pro vyjádření poloviční oproti zákonodárci tuzemskému. O obou těchto řešeních lze však uvést, že jsou vpravdě *dura lex, sed lex* (tvrdý zákon, ale zákon in Ulp. D. 40, 9, 12, 1), vycházející ze zásady *vigilantibus, non dormientibus iura subveniunt* (právo pomáhá bdělým, ne spícím in C. I. 7, 40, 1 pr. Iust.), a především, že v době rozhodování soudu prvního stupně byl jeho postup předvídatelný."

30. Rovněž ve svém usnesení sp. zn. IV. ÚS 3355/10 ze dne 19. 4. 2011 připomněl „… obecně platnou právní zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (práva náležejí bdělým), která vyžaduje od účastníka řízení pečlivou úvahu nad tím, v jakém rozsahu a jakým způsobem bude aktivně usilovat v souladu s hmotnými i procesními normami o ochranu svého práva … Procesní předpis nevylučuje jisté ztížení možnosti efektivně uplatnit námitky ve vztahu k ‚materiální stránce věci', vždy však jde o pravidla (např. při koncentraci řízení) z povahy věci vyvážená jejich pozitivním významem pro transparentní, očekávatelné a soustředěné vedení soudních procesů vůbec. Podobný účel sleduje dotčené ustanovení § 114b odst. 5 o. s. ř., jestliže zakotvuje fikci uznání nároku; za takové situace je na vůli účastníka, zda svým (ne)konáním vznik právní fikce umožní, či vyloučí." Respekt Ústavního soudu k výše zmíněné zásadě *vigilantibus iura scripta sunt* ve vztahu k napadeným ustanovením je potvrzován opakovaně a stále, viz např.

usnesení sp. zn. I. ÚS 3280/11 ze dne 8. 12. 2011 nebo usnesení sp. zn. I. ÚS 2299/14 ze dne 24. 9. 2014.

31. Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP") rozhodoval o stížnosti proti rozsudku pro uznání podle § 114b odst. 5 o. s. ř. vydanému soudem České republiky pouze jedenkrát, a to v rozhodnutí ve věci *Buryška proti České republice* ze dne 6. 5. 2008 č. 33137/04. ESLP usoudil na zjevnou neopodstatněnost stížnosti, neboť stěžovatel byl soudem prvního stupně řádně poučen o následcích toho, když se ve stanovené lhůtě k žalobě nevyjádří, a proto nebylo možné soudu vytknout, že si mlčení žalovaného vyložil jako souhlas s nenařízením jednání ve věci samé.

32. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze dále poukázat na rozsudek ve věci *Aždajić proti Slovinsku* ze dne 8. 10. 2015 č. 71872/12. V tomto judikátu ESLP *implicite* respektoval kompetenci národních legislativ sankcionovat procesní pasivitu účastníka (dokonce i tacitní) formou rozsudku pro uznání. V zájmu dodržení zásady rovnosti „zbraní" však předvídal zachování podmínek (informovanost, reálná možnost procesní obrany), za kterých lze považovat rozsudek pro uznání za přiměřený lidskoprávním garancím Úmluvy.

X. Vlastní posouzení návrhu

33. Návrh je zejména odůvodněn tím, že napadená ustanovení nezaručují žalovanému svobodu vůle a spravedlivý proces. Vychází z toho, že uznání nároku je procesním úkonem s dispozičním charakterem a má záviset na svobodné vůli jednotlivce, zda nárok uzná či neuzná. Uznání nároku proto dle navrhovatele nemůže být obsahem právní fikce.

34. Napadené ustanovení je však spíše nevhodně formulováno, než že by přímo protiústavně zasahovalo do autonomie vůle žalovaného. „Kamenem úrazu" je formulace obsažená v odstavci 5 ustanovení § 114b: „… má se za to, že nárok, který je proti němu žalobou uplatňován, uznává; …". Konstruuje se zde stav, který není, resp. nemusí být v souladu se skutečností, protože žalovaný nárok výslovně neuznal. Podstatnější než sama fikce uznání je však důsledek pasivity žalovaného. Tímto důsledkem je totiž ztráta sporu. Jaký by byl pro žalovaného ve výsledku rozdíl, kdyby odstavec 5 naposledy citovaného ustanovení například zněl: „Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu podle odstavce 1 včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, soud žalobě vyhoví; o tomto následku musí být poučen."? Fakticky žádný. Soud by rozhodl rozsudkem ve prospěch žalobce. Pouhé nevhodné označení určitého procesního institutu a jistá „legislativní neobratnost" při jeho konstrukci však tento institut nečiní protiústavním. Pro větší důvěryhodnost rozsudku pro uznání však bude jistě namístě, pokud obecné soudy

v odůvodnění jasně vysvětlí, že hlavním důvodem prohry žalovaného je jeho pasivita.

35. Svobodná vůle žalovaného zde není nijak omezena. Žalovaný do vlastních rukou (náhradní doručení je vyloučeno) obdrží od soudu žalobu s výzvou a s řádným poučením. Záleží pouze na něm, zda se žalobě bude bránit a splní zákonem požadované a jemu známé požadavky, nebo zda bude pasivní a bránit se nebude vůbec. Zákonem požadované vylíčení rozhodujících skutečností, na nichž staví svou obranu, a připojení listinných důkazů, jichž se dovolává, není nepřiměřeně zatěžujícím požadavkem. V případě vážných důvodů, bránících žalovanému ve vyjádření, postačí k odvrácení (alespoň dočasnému) vydání rozsudku pro uznání tyto důvody soudu sdělit. Žalovaný tak má svobodnou vůli konat nebo nekonat.

36. Omezení autonomie vůle, na němž byl návrh vystavěn, Ústavní soud neshledal. Za této situace nebylo nutno a ostatně ani možno přistoupit k testu proporcionality. Přesto je vhodné poznamenat, že i navrhovatelem prosazovaný rozsudek pro zmeškání je vystavěn na fikci. Byť nikoli na fikci uznání nároku, ale na fikci nespornosti skutkových tvrzení žalobce obsažených v žalobě (§ 153b odst. 1 o. s. ř.). Přitom tato tvrzení nemusí být vůbec pravdivá a žalovaný je rozhodně za nesporná nepovažuje. V důsledku jeho pasivity se však nespornými stanou. Nelze přehlédnout ani to, že k vydání rozsudku pro zmeškání postačí i fikce doručení předvolání k jednání žalovanému. Žalovaný tedy o soudním řízení nemusí vůbec vědět. Naproti tomu u rozsudku pro uznání je náhradní doručení kvalifikované výzvy vyloučeno. Žalovanému tedy musela být doručena žaloba i kvalifikovaná výzva s poučením do vlastních rukou.

37. Nejpodstatnějším důvodem pro zamítnutí návrhu na zrušení napadených ustanovení je však možnost jejich ústavně konformního výkladu. Patnáct let rozhodují obecné soudy rozsudky pro uznání a za tu dobu jich byly vydány desítky či spíše stovky tisíc. Případné excesy při rozhodování rozsudkem pro uznání na základě fikce uznání lze napravit (a v praxi se tak i děje) v odvolacím řízení. Odvolací důvody u rozsudku pro uznání jsou sice v § 205b o. s. ř. omezeny jen na „… vady uvedené v § 205 odst. 2 písm. a) a skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být prokázáno, že nebyly splněny předpoklady pro jejich vydání …“, to však k nápravě již zmíněných excesů plně postačuje. Odvolací soud totiž neposuzuje samotný předmět řízení, ale jen splnění procesních podmínek. Shledá-li, že splněny nebyly, napadený rozsudek zruší nebo rozhodne, že se nevydává. V obou případech je věc vrácena soudu prvního stupně, který pak již rozhoduje pravidelným postupem, bez fikce uznání. Toto odvolání je přípustné dokonce i u tzv. bagatelních sporů (do 10 000 Kč), kde zákon jinak odvolání nepřipouští (§ 202 odst. 2 o. s. ř.). Vyloučeno není ani podání dovolání za splnění zákonných podmínek.

38. Za dobu již zmíněných patnácti let musel Ústavní soud zasáhnout pouze ve čtyřech případech, kdy obecné soudy porušily ústavně zaručená práva žalovaných. Ve všech ostatních případech Ústavní soud na postupu obecných soudů nic protiústavního neshledal. Opakovaně se (byť v senátním rozhodování) zabýval i samotnou povahou napadeného institutu a neshledal u něj důvody k pochybnostem o jeho ústavní konformitě.

39. Stranou nelze ponechat ani účel a význam napadené právní úpravy. V důvodové zprávě ze dne 16. 6. 1999 k zákonu č. 30/2000 Sb. (sněmovní tisk 257, Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998–2002), který napadený institut zavedl, je následující zdůvodnění: „Dosavadní úprava přípravy jednání je kusá a předsedu senátu náležitě nevede a v řadě případů mu ani neumožňuje připravit jednání tak kvalitně, aby o věci bylo možné rozhodnout při jediném jednání. Navrhovaná úprava směřuje k precizování postupu soudu a zavádí institut, pomocí kterého lze náležitě jednání připravit, popřípadě věc i bez projednávání rozhodnout … Žalobce je povinen v žalobě mimo jiné vylíčit rozhodující skutečnosti; neučiní-li tak ani na výzvu soudu podle § 43 odst. 1 a není-li možné pro tento nedostatek v řízení pokračovat, soud jeho žalobu odmítne (§ 43 odst. 2). Hmotné právo zpravidla stanoví pro uplatnění nároku u soudu lhůty, jejichž marným uplynutím se právo promlčí nebo prekluduje. Naproti tomu povinnost žalovaného se k žalobě vyjádřit, byla-li mu vůbec soudem uložena, není podle dosavadní úpravy účinně vynutitelná; žalovaný, který nemá zájem na urychleném projednání věci, může opožděným podáním vyjádření k žalobě prodlužovat soudní řízení, popřípadě, nepodá-li vyjádření vůbec, znemožnit nebo alespoň ztížit řádnou přípravu jednání ze strany soudu. K odstranění těchto disproporcí v postavení žalobce a žalovaného se v novém § 114b navrhuje poskytnout předsedovi senátu oprávnění uložit [místo výzvy podle § 114a odst. 1 písm. a) nebo jestliže žalovaný takovéto výzvě řádně a včas nevyhověl] žalovanému usnesením, aby se ve věci písemně vyjádřil …“. Napadený institut tedy sleduje legitimní cíl, kterým je projednání věci bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny). Cíl nesmírně významný, protože „… z hlediska očekávání daných potřebami každodenního života není důvod činit rozdíl mezi spravedlností opožděnou a spravedlností odmítnutou …“ (Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 794).

40. Bez významu jistě není ani posílení zásady rovnosti účastníků (čl. 37 odst. 3 Listiny, čl. 96 odst. 1 Ústavy) či řečeno slovy výše citované důvodové zprávy „odstranění disproporcí v postavení žalobce a žalovaného“. Procesní strany si totiž mají být rovny nejen v právech. Při respektování odlišných rolí v řízení by měly být vyvážené i jejich povinnosti. Žalobce pod hrozbou odmítnutí žaloby musí mimo jiné vylíčit rozhodující skutečnosti, označit důkazy, jichž se dovolává a z jeho návrhu musí být patrno, čeho se

domáhá (§ 79 odst. 1 o. s. ř.). Dále musí, pod hrozbou zastavení řízení, zaplatit často nemalý soudní poplatek, a to společně s podáním žaloby či do tří dnů od výzvy soudu. Zásadě spravedlivého procesu pak nemůže odpovídat, pokud by žalovanému stačilo prohlásit, že s žalobou nesouhlasí, a svou pasivitou prodlužovat řízení.

XI. Závěr

41. Ústavní soud neshledal, že by napadená ustanovení nebylo možno vyložit ústavně konformním způsobem. Neshledal ani zásah do autonomie vůle žalovaného či porušení práva na spravedlivý proces. Ostatně zásah do práva na spravedlivý proces navrhovatel odvíjel právě od zásahu do autonomie vůle. Ústavní soud proto podle ustanovení § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, návrh na zrušení napadených ustanovení občanského soudního řádu zamítl.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida

1. Nepokládám za férové ani čtenářsky vhodné postavit proti nálezu dosavadní text své přehlasované zpravodajské zprávy, kterou jsem z iniciativy I. senátu podle ustanovení § 78 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., plénu předkládal. Omezím se proto na zdůraznění hlavních bodů svého přístupu k projednávané věci.

2. Již úvodem si nemohu odpustit poznámku, jež se mi při pročítání nálezu i mé zprávy vnucuje. Současná košatá i ambivalentní legislativa, judikatura i literatura nevyhnutelně vedou k následku, že se právnická argumentace stává objektem eristicky laděného souboje. Stavíme-li svou tezi proti tezi konkurenční, můžeme si občas připomenout známou Churchillovu sentenci, že věří jen té statistice, kterou si sám zfalšuje. Dovoluji si tedy nabídnout oproti citacím ze senátních usnesení sp. zn. II. ÚS 2115/09 ze dne 24. 9. 2009 (bod 29) a IV. ÚS 3355/10 ze dne 19. 4. 2011 (bod 30) vlastní citaci obsahu plenárního nálezu sp. zn. Pl. ÚS 42/08 ze dne 21. 4. 2009 ve znění opravného usnesení ze dne 27. 5. 2009 (N 90/53 SbNU 159; 163/2009 Sb.): „Povinnost respektovat autonomii vůle platí nejen pro orgány, které právo interpretují a aplikují, ale bezpochyby též pro zákonodárce. Snaha o urychlování řízení je proto na jedné straně žádoucí, na druhé straně však nemůže nabýt takové podoby, aby tím, že finguje procesní úkon účastníka, mu ve skutečnosti brala možnost jeho svobodného jednání … Funkcí právní fikce není zpravděpodobnění určitých rozhodných skutečností, tím spíše se fikce nemůže vztahovat na základní právo procesní strany disponovat řízením a předmětem řízení …“ (bod 20).

3. Komparací analogických právních úprav neoplývají ani nález, ani má předchozí zpravodajská zpráva. Procesní úprava sousedních zemí náležejících ke středoevropské právní kultuře, tj. Německa a Rakouska (kde si civilní proces ponechal jako východisko dřívější společnou „monarchickou" úpravu z roku 1895), však každopádně s předmětnou procesní pasivitou žalovaného spojuje jako meritorní následek nikoli uznání nároku, ale zmeškání.

4. Varianta ústavně konformní interpretace dosavadního obsahu ustanovení § 114b o. s. ř., na níž staví nález (viz bod 37 a následující), pokulhává.

5. Je založena kromě důvodové zprávy k zákonu (což ovšem nestačí) spíše jen prakticistně, poukazem na rozhodování v tisícovkách věcí. Tyto věci nejsou však vizitkou bezproblémového fungování zákona; jsou daleko spíše poznamenány pasivitou žalovaných, zhusta dlužníků, spoléhajících na průtahy v řízeních včetně exekučních.

6. Rozhodovací praxe se navíc nevyhnula množství sporů, v nichž se v relaci k obsahu žaloby i odpovědi na výzvu zkoumá, zda žalobní tvrzení postačují k nástupu fikce uznání, či co chtěl (prizmatem nesouhlasu) žalovaný ve své (případné) odpovědi na výzvu vyjádřit.

7. Koncepce zákona je kontroverzní i v tom, že rozsudek pro uznání má být vydán, jestliže to podle § 114b odst. 1 o. s. ř. „vyžaduje povaha věci nebo okolnosti případu". Dalo by se tedy předpokládat, že půjde zejména o věci skutkově a právně jen přiměřeně obtížné. Jiné ustanovení, a to § 114c odst. 6 o. s. ř., však spojuje možnost nástupu fikce uznání s nedostatkem součinnosti žalovaného při nařízené a provedené přípravě jednání. Ta však přichází pravidelněji v úvahu ve věcech skutkově i právně složitých. O co tedy zákonodárci šlo? O odklizení věcí jednodušších, nebo o rozsudek pro uznání za jakoukoli cenu?

8. Celá konstrukce, při níž se dokonce přímo (§ 114b odst. 1 o. s. ř.) počítá s alternativou podání odporu proti platebnímu rozkazu (na nějž má navázat jednání ve věci samé) a současně se – též přímo – kalkuluje s kvalifikovanou výzvou s možným následkem v podobě fikce uznání nároku, je protismyslná. Uznání se finguje, ač je nezřídka právě z odporu známo, že žalovaný se žalobou nesouhlasí. Evropské principy spravedlivého procesu, např. princip kontradiktornosti řízení nebo veřejnosti řízení, tu dostávají políček.

9. Zamítnutí návrhu plénem znamená promeškanou šanci, jak odstranit ze zákona nonsens a dát signál zákonodárci pro uvažovanou (re) kodifikaci. Namísto toho krátkozrace vyhrává *justice hurried* a následkem je, možná daleko častěji než můžeme dohlédnout, *justice burried*. Právní vědomí se nenalezne ani neposílí fingováním nepravdy.

2. Odlišné stanovisko soudce Josefa Fialy

Ve věci sp. zn. Pl. ÚS 13/15 podávám ve smyslu § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, odlišné stanovisko, a to proti výroku nálezu.

Jsem přesvědčen, že Ústavní soud měl vyhovět návrhu I. senátu na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a specifikované části ustanovení § 153a odst. 3 občanského soudního řádu, neboť tato ustanovení podle mého názoru odporují ústavnímu pořádku, zejména zasahují do práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. K argumentům, které jsou obsahem stanovisek dalších disentujících soudců, dodávám, že k fundamentu práva na spravedlivý proces patří rozhodování vycházející ze spolehlivě zjištěného skutkového stavu (byť v tzv. sporném řízení s určitými limity determinovanými procesní aktivitou, resp. pasivitou účastníků řízení); tento základ nemůže být eliminován nekoncepční fikcí uznání nároku, byť odůvodňovanou jiným aspektem práva na spravedlivý proces, a to zájmem na vyřízení věci v přiměřené lhůtě.

3. Odlišné stanovisko soudce Pavla Rychetského

Odlišné stanovisko, které podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, uplatňuji, směřuje proti nálezu, kterým byl zamítnut návrh I. senátu Ústavního soudu na zrušení ustanovení § 114b odst. 5 a části § 153a odst. 3 občanského soudního řádu. Na rozdíl od nejtěsnější většiny pléna jsem zastával stanovisko, že návrhu I. senátu mělo být vyhověno a předmětná ustanovení měla být zrušena.

Zde jsou důvody mého odlišného stanoviska:

1. Předmětem přezkumného řízení byla část ustanovení, které do civilního procesního předpisu vložila novela (zákon č. 30/2000 Sb.), a to zakotvením konstrukce právní fikce uznání nároku v návaznosti na procesní nečinnost žalované strany, resp. i na procesní obranu, kterou rozhodující soud(ce) neshledá dostatečnou ve smyslu výzvy (usnesení) soudu, vydané podle odstavce 1 napadeného ustanovení. Napadené ustanovení přitom spojuje s takovou situací obligatorně vynesení rozsudku pro uznání (bez ústního jednání a bez meritorního projednání věci).

2. V předmětné věci tedy mělo plénum Ústavního soudu v první řadě posoudit, zda je vůbec ústavně přípustné zakotvení této právní fikce do zákona z hlediska základních ústavních a právních principů, kterými je ovládán demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka. Právní fikce jako součást závazné právní normy je uměle vytvořené a do práva zakotvené tvrzení o skutečnosti, která reálně a ve skutečnosti neexistuje. Použití právní fikce zákonodárcem zcela odmítl Hans Kelsen, když ji nazval „škodlivým klopýtnutím“; i František Weyr „předstírání

neexistujících skutečností" v normativním pojetí práva odmítal. Jsem toho názoru, že právní fikce jako „normativní popření pravdivosti" je institutem, jehož použití v právní normě musí být dostatečně ospravedlněno logickým a nezvratným argumentem. Použití fikce je tedy namístě tam, kde je předem známo, že nějakou skutečnost nelze v konkrétní právní či skutkové situaci dostupnými právními prostředky prokázat, avšak existuje vysoký stupeň pravděpodobnosti, že při normálním průběhu by dokázána být mohla. Ústavně přijatelné jsou i právní fikce, které vědomě simulují skutečnost sice v rozporu s realitou, ale s všeobecně akceptovaným a žádoucím právním účinkem (např. na osvojené dítě se hledí stejně jako na dítě biologického rodiče anebo na nascitura se hledí jako na dítě již narozené). Použití právních fikcí v textu právních předpisů tedy nemůže být libovolným nástrojem a opodstatnění může mít převážně v oblasti procesního práva, pokud nevyvolá nevratný právní účinek na vlastní hmotné subjektivní právo účastníka řízení, a naopak slouží ke zvýšení efektivity procesu a posílení práv účastníků. V daném případě tomu však je naopak: napadená právní konstrukce fikce uznání je tzv. „pravou fikcí", obsahující deklarovaný rozpor s pravdou, a tak vytvářející vlastní „právní pravdu" v podobě pokynu zákonodárce soudci, aby si přimyslel skutkový stav, pod jehož vlivem má nepravdu považovat za pravdu. Zákonodárce přitom nepoužil v daném případě vyvratitelnou domněnku, která zakládá pouze tzv. prozatímní pravdu, ale zvolil fikci uznání s definitivními (nevyvratitelnými) účinky na hmotněprávní postavení žalované strany, která je zbavena možnosti důkazu opaku (pravdy), a to dokonce bez jakýchkoli limitujících omezení (např. hodnotou předmětu sporu). V daném případě tedy jde o fikci hmotného práva, i když se tváří jako fikce procesní. Prostor zákonodárce v používání fikcí není neomezený – naopak vědomé zakomponování normy, která obsahuje vědomý a záměrný rozpor právního tvrzení s realitou, je přípustné jen výjimečně a v zájmu legitimního cíle. Pokud zákonodárce navíc v daném případě zdůvodnil (stejně jako většina pléna Ústavního soudu v dané věci) tento postup snahou o efektivitu a rychlost řízení, ignoroval přitom cennější hodnoty ústavněprávních kautel a principů, mezi které patří v první řadě právo na spravedlivý proces, princip kontradiktornosti sporného civilního řízení, právo na přístup k soudu a zákaz *denegationis iustitiae*. Na jedné straně tak zvýhodnil jednu ze stran sporu, především však zřejmě vytvořil výhodnou pozici pro soudce, umožňující mu „nesoudit". Použití zákonné fikce uznání nelze podle mého soudu s ohledem na její hmotněprávní dopady a neodvolatelnost ospravedlnit žádným legitimním cílem.

3. Ve světle shora uvedených úvah pak nemohu souhlasit s nálezem, vůči němuž uplatňuji toto disentní stanovisko, když se zcela vyhnul standardnímu přezkumu napadené normy testem proporcionality, ve kterém by podle mého soudu neobstála. I kdybych připustil existenci legitimního

cíle (rychlost řízení), norma by neobstála v testu vhodnosti a nezbytnosti zvolené úpravy, neboť sledovaného cíle bylo nepochybně možno dosáhnout i jinými právními prostředky, které by nezasahovaly tak intenzivně do ústavně chráněných hodnot a navíc jsou již v občanském soudním řádu v dostatečné míře obsaženy (např. rozsudek pro zmeškání nebo princip koncentrace řízení). Zvolený institut právní fikce uznání neobstojí ani v testu zkoumání přiměřenosti, tj. zásady využití všech možností minimalizace zásahů do základních práv ve smyslu čl. 4 odst. 4 Listiny. Na okraj poznamenávám, že Lavický již v roce 2009 napsal, že „institut fikce uznání nároku (zakotvený do o. s. ř. novelou provedenou zákonem č. 30/2000 Sb.) do té doby neměl v civilním procesu obdoby, a to nejen v českém, ale i celosvětovém měřítku". Stejný autor ostatně k ustanovení § 114b odst. 1 o. s. ř. napsal: „Co však nelze akceptovat – a nepřekonává to ani judikatura – je požadavek, aby žalovaný v případě, že žalobní nárok neuzná, uváděl do řízení rozhodující skutečnosti a navrhoval důkazy k jejich prokázání. Žalovaného tíží povinnost tvrzení a povinnost důkazní pouze tehdy, staví-li svou obranu na námitkách proti žalobnímu nároku. Jestliže však pouze důvodnost žaloby popře …, nevzniká mu tím žádná povinnost tvrzení nebo důkazní povinnost; žalovanému může v těchto souvislostech nanejvýš vznikat tzv. vysvětlovací povinnost procesní strany nezatížené důkazním břemenem."

4. Považuji za smutné, že mnou napadaný nález se nejen vyhnul ústavněprávnímu přezkumu normy standardním postupem, jak to učinil původně pověřený soudce zpravodaj, ale dokonce veškerou argumentaci opřel pouze o tvrzení, kolik že rozsudků pro uznání již bylo úspěšně vydáno a obstálo v přezkumných řízeních anebo že senáty Ústavního soudu takové rozsudky zrušily pouze ve čtyřech případech. S touto argumentací ovšem nehodlám polemizovat, protože postrádá ústavněprávní rozměr ani ji nelze ztotožnit s ústavně konformním výkladem napadené normy.

5. Ze všech těchto důvodů zastávám stanovisko, že napadená ustanovení jsou v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 36 Listiny a čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a měla být Ústavním soudem zrušena.

4. Odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Jaroslava Fenyka

S rozhodnutím pléna se nemůžeme ztotožnit, neboť podle našeho názoru je napadený institut fikce uznání v právním řádu demokratického právního státu nepřípustný, protože zasahuje do autonomie vůle účastníka řízení tím, že finguje jeho projev vůle, který však neučinil (a tím je rozporný s čl. 2 odst. 3 Listiny). Dále zasahuje neproporcionálně do práva žalovaného na spravedlivý proces (čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod

a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), zejména práva na řádné odůvodnění rozhodnutí, práva být slyšen před soudem, práva na efektivní opravný prostředek a rovnost účastníků řízení. Krom toho vede k tomu, že soudy v těchto případech neplní svou ústavní roli, která je jim určena v čl. 90 Ústavy.

Zamítavé rozhodnutí pléna není možno brát jako přitakání stávající úpravě, ostatně i většina připouští, že se v tomto případě jedná o nevhodné označení určitého procesního institutu, a vytýká mu „legislativní neobratnost". Pouze použití fikce uznání závazku nevnímá jako protiústavní, na rozdíl od velmi relevantní menšiny Ústavního soudu, a to sedmi soudců, kteří hlasovali pro zrušení napadeného ustanovení.

Většina se dostatečně nevypořádala s hlavním argumentem I. senátu, který navrhl konstatování protiústavnosti rozsudku pro fikci uznání, přičemž zdůraznil odlišnost mezi kontumačním rozsudkem (rozsudkem pro zmeškání) a rozsudkem pro fikci uznání. Většina v bodě 36 nálezu uvádí, že v obou případech (zmeškání i uznání) je rozhodnutí založeno na fikci, a proto proč se bránit jedné fikci (fikci uznání), když připouštíme druhou fikci, na níž je založen rozsudek pro zmeškání. Avšak proti sobě stojí fikce uznání, při níž účastníkovi jako trest za jeho nečinnost či nedokonalé podání fingujeme projev vůle spočívající v uznání závazku, a standardní sankce za nečinnost či zmeškání jednání formou kontumačního rozsudku, založeného na vyvratitelné domněnce, že se bez omluvitelného důvodu nedostavil, protože nemá skutková tvrzení, jimiž by oponoval skutkovým tvrzením žalobce. Sám zákonodárce v důvodové zprávě k zákonu č. 30/2000 Sb., který sporný institut zavedl, uvádí, že v případě nezaslání vyjádření k žalobě (či zaslání nekvalifikovaného vyjádření či odporu) nelze podle obecné lidské zkušenosti usuzovat na uznání nároku, nýbrž pouze na skutečnost, že žalovaný nemá, co by proti nároku namítal. Ze strany žalovaného lze presumovat pouze nepopírání skutkových tvrzení v žalobě (čemuž by odpovídal následek v podobě vydání rozsudku pro zmeškání), nikoli však uznání nároku, takový závěr neodpovídá realitě, a musí být proto fingován.

Jak to již v roce 2002 výstižně vyjádřil Josef Macur (ve svém článku Rozsudek na základě fikce uznání nároku podle ustanovení § 114b o. s. ř. v Bulletinu advokacie č. 2002/2), má uznání nároku právní povahu dispozitivního právního úkonu, na němž se jednající osoba záměrně podílí svou jednoznačně projevenou vůlí. Uznání soukromoprávního závazku má formu vědomého, výslovného a nezastupitelného projevu vůle, který se vztahuje k předmětu projednávaného sporu. Dispozitivní procesní úkon se nemůže stát obsahem právní fikce, neboť stát nemůže za jednotlivce fingovat jeho projev svobodné vůle. Naopak podle Macura „s ohledem na pravděpodobnostní povahu poznávací činnosti v soudním řízení lze usuzovat, že také právní a skutkové domněnky i tzv. zkušenostní věty tvoří

organickou součást této poznávací činnosti … rozsudek pro zmeškání není založen na nějakých fikcích či na pouhém úsilí o ukončení jednání za každou cenu, ale opírá se o dlouhodobě osvědčenou skutkovou domněnku, podle níž je vysoce pravděpodobné, že strana, která žádným způsobem tvrzení druhé procesní strany nezpochybňuje, ač má k tomu všechny možnosti, neučiní žádná skutková tvrzení ani důkazní návrhy a k nařízenému prvnímu ústnímu soudnímu jednání se nedostaví, nemá ve skutečnosti žádné argumenty ani důkazy proti správnosti skutkových tvrzení druhé procesní strany … Výsledkem uplatnění domněnky je vysoce pravděpodobný závěr, … že rozhodná skutková tvrzení procesní strany, jimž druhá strana neodporovala, jsou pravdivá". Aby soudce skutečně plnil svou roli ochránce práv a nerozhodoval nespravedlivě, tak „skutkový stav, z něhož soud ve svém rozhodnutí vychází, musí být podle vnitřního přesvědčení soudce vysoce pravděpodobný. Nemůže být založen na žádné fikci, která je v rozporu s objektivní skutečností".

Závěr, že dispoziční právní úkony není možné zakládat na právní fikci, vyslovil Ústavní soud jednoznačně ve svém nálezu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 42/08 ve znění opravného usnesení ze dne 27. 5. 2009 [(N 90/53 SbNU 159; 163/2009 Sb.) – K fikci zpětvzetí návrhu dlužníka na oddlužení v insolvenčním řízení a ústavnosti vyloučení jeho odvolání v případě jejího uplatnění]: „Povinnost respektovat autonomii vůle platí nejen pro orgány, které právo interpretují a aplikují, ale bezpochyby též pro zákonodárce. Snaha o urychlování řízení je proto na jedné straně žádoucí, na druhé straně však nemůže nabýt takové podoby, aby tím, že finguje procesní úkon účastníka, mu ve skutečnosti brala možnost jeho svobodného jednání."

Stejně kriticky jako prof. Macur se od počátku k institutu fikce uznání stavěla i prof. Winterová (např. Přípravné jednání v civilním soudním řízení. Právní fórum, 2009, č. 6, str. 235, a další články v Právních rozhledech a Právním zpravodaji) a nyní obdobně silný odpor k tomuto institutu, který ani není nezbytný, neboť jen vytváří nadbytečnou alternativu kontumačního rozsudku, vyjadřují i mladí procesualisté Bohumil Dvořák a Petr Lavický. Bohumil Dvořák ve svém komentáři (jeho komentář k § 153a o. s. ř. je dostupný v ASPI MP952) připomíná, že fikce uznání založená na skutečnosti, že se žalovaný bez omluvy nedostavil k přípravnému jednání, neposkytuje žalovanému, který by až následně z omluvitelných důvodů svou neúčast omluvil, žádný prostředek, kterým by následky procesního uznání mohl zvrátit (neboť o. s. ř. nemá pro fikci uznání odvolací důvod obdobný důvodu u kontumačního rozsudku v § 153b odst. 4). Tedy i praxe obou institutů a možnost efektivní právní obrany je velmi různá a v případě fikce uznání výrazně nižší. Proto ani většinou nabízená náprava soudní judikaturou vždy není účinná.

Navrhující senát si byl dobře vědom toho, že proti sobě stojí dvě silné hodnoty, a tou je na jedné straně efektivita soudního řízení (tedy i právo žalobce na spravedlivé rozhodnutí, vynutitelnost práva a řízení bez průtahů) a na druhé straně právo žalovaného na projednání věci, spravedlivé rozhodnutí, možnost před soudem vystoupit a uvést argumenty ve svůj prospěch, právo na efektivní přezkum odsuzujícího rozsudku atd. Prostě v demokratickém právním řádu účastník, i když není v právu, musí prohrát s přesvědčivým odůvodněním, které je pravdivé (nebo o němž aspoň lze předpokládat, že by mohlo být pravdivé). Podstatou soudního procesu v demokratickém právním státě přece je, aby byl férový, aby soudní rozsudek byl legitimní, protože bude přesvědčivý, a aby stát svým občanům nelhal, pokud nechce, aby oni lhali jemu.

Obdobně to vyjádřil Petr Lavický takto: „Rychlost soudního řízení, v současnosti až přespříliš akcentovaná, má však své meze; řízení má plynout ke svému cíli co nejrychleji, nikoli však za každou cenu. Nelze totiž pouštět ze zřetele významný poznatek procesualistiky, že civilní řízení jako celek je pouze natolik spolehlivé, nakolik umožňuje dosažení svého cíle. Bude-li sice řízení rychlé, avšak na úkor ochrany skutečných subjektivních hmotných práv a právem chráněných zájmů, není taková situace o nic lepší než ta, v níž se proces ke svému cíli doslova vleče po mnoho let.“ (Zmeškání účastníka a fikce dispozičních procesních úkonů. Právní fórum, 2009, ročník 6, č. 10).

Právě v případě střetu těchto dvou důležitých hodnot (efektivity soudního řízení a ochrany spravedlivého procesu pro oba účastníky) je povinností zákonodárce zvolit nejšetrnější metodu, aby obhájil její ústavní konformitu.

Rozsudek pro uznání je nejen zásahem do autonomie vůle, jak je vyloženo výše, ale i zásahem do řady procesních práv (řádné odůvodnění rozhodnutí, právo být slyšen před soudem, právo na opravný prostředek a rovnost účastníků řízení), jak se podává z bohaté judikatury ESLP. Z ní také vyplývá, že účastník řízení se může těchto procesních práv vzdát, pokud tak učiní „jednoznačně“ a vzdání se je „doprovázeno minimálními zárukami úměrnými významu tohoto úkonu“ (viz např. i většinou citovaný rozsudek *Aždajić proti Slovinsku*, § 51). V této souvislosti je třeba upřesnit k odůvodnění většiny, že v tomto rozsudku ESLP shledal porušení práva na spravedlivý proces (tedy neaproboval postup vnitrostátních soudů) a navíc podle odůvodnění rozsudku slovinská úprava nevytváří fikci uznání, ale trestá stranu za pasivitu v řízení, čili jde spíše o obdobu našeho rozsudku pro zmeškání, nikoli o fikci uznání.

V případě, že účastník řízení proti žalobě podává odpor či jeho vyjádření ke kvalifikované výzvě je z nějakého důvodu považováno za neúčinné,

je čistě iluzorní dovozovat, že se svých procesních práv jednoznačně vzdává a s nárokem v žalobě souhlasí, ba dokonce, že jej uznává.

Pokud v zájmu urychlení řízení zasahujeme do základních práv účastníka soudního řízení, je nezbytné tento zásah podrobit testu proporcionality. Rozsudek pro zmeškání je šetrnějším prostředkem k dosažení sledovaného legitimního cíle, tedy vypořádání se s procesně pasivními žalovanými. U zmeškání se domněnka týká pouze skutkových zjištění, a soud tedy musí uvést právní odůvodnění nároku, což je šetrnější z pohledu práva na řádné odůvodnění rozhodnutí.

Další závěr většiny, s nímž nemůžeme souhlasit, spočívá i ve srovnání stejné závažnosti pochybení spočívajícího v nedostavení se k soudu či nepřebírání pošty na straně jedné a v neschopnosti vyhovět kvalifikované výzvě na straně druhé. K vydání rozsudku pro fikci uznání bude docházet i proto, že si žalovaný sice převezme platební rozkaz a podá do něj odpor, který třeba i odůvodní, ale nezvládne (zejména proto, že si nemůže dovolit advokáta nebo že nerozumí tomu, co se po něm chce) sepsat kvalifikované vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř. Na rozdíl od rozsudku pro zmeškání, kde má soudce diskreci, zda k jeho vydání přistoupí či nikoli [srov. zákonem použitý pojem „může“, vyložený zejména v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 49/10 ze dne 28. 1. 2014 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.)], tak v případě rozsudku pro uznání musí na nedostatečnou odpověď na kvalifikovanou výzvu reagovat uplatněním fikce uznání. Odvolací soud pak nemůže věc napravit, neboť § 205b o. s. ř. vylučuje meritorní přezkum. Ani argument, že se proti tomuto rozsudku brání minimum osob před Nejvyšším soudem či Ústavním soudem, jako potvrzení správnosti užívaného institutu neobstojí. Důvody mohou být buď takové, že se institut málo používá (a není tedy pro efektivitu výkonu justice nezbytný), nebo takové, že již ve fázi odvolacího řízení dotčená osoba zjistí, že opožděnou či nedostatečnou reakcí na kvalifikovanou výzvu si zavřela cestu ke spravedlnosti, nebo to zjistí soud a neustanoví jí advokáta pro další postup nebo dotčená osoba rezignuje na hledání spravedlnosti. Čekala, že osobně vše vysvětlí před soudem, ten se však nekonal…

Pragmatické tvrzení většiny, že kontumační rozsudek a rozsudek pro fikci uznání jsou ve svém důsledku totéž, neobstojí z ústavněprávního pohledu i proto, že je též zradou základní role, kterou soudům stanoví naše Ústava v čl. 90 – soudy totiž jsou povolány k tomu, aby poskytovaly ochranu právům. A právě rozhodování na základě fikcí, jimiž soudní řád finguje volní úkon či dispoziční procesní úkon účastníka, ačkoli jej účastník neprovedl, je v rozporu se samotnou podstatou a smyslem soudnictví demokratického právního státu. Jak uvádí v komentáři k Ústavě Tomáš Langášek, tak čl. 90 zavazuje zákonodárce, aby přijal takovou právní úpravu výkonu soudnictví, jež je s to poskytnout efektivně ochranu právům

jednotlivců. Dále poukazuje na to, že synergicky s čl. 36 Listiny slouží jako podpora interpretační maximy ve prospěch základního práva na přístup k soudu (Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 952).

Sám zákonodárce v § 1 občanského soudního řádu jasně deklaruje účel procesní úpravy „tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachovávání zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob". Jak však má být dlužník vychováván k čestnému plnění povinnosti a k úctě k právům jiných osob, když fingujeme jeho právní úkony, aniž bychom mu férově odůvodnili, proč je povinen platit. Z ústavního pořádku (práva na spravedlivý proces i účelu soudnictví) i z citovaného ustanovení o. s. ř. plyne, že není účelem soudního řízení „vyrobit jakkoli exekuční titul", ale vynutit dodržení práva tak, aby lidé byli vychováváni k plnění povinností legitimními a přesvědčivými soudními rozhodnutími.

Často, když zvolíme nějaký český vynález, jak zvýšit efektivitu soudního řízení, nemající obdoby v zemích s řádně fungující vládou práva, tak se dopustíme karikatury, která je ústavně i lidskoprávně nepřijatelná, a která hlavně ani není nezbytná, aby příslušného účelu urychlení řízení bylo dosaženo.

Jak jednoduše se soudcům Ústavního soudu, kteří mají hluboké právní vzdělání, znalosti a dovednosti vysoce nadprůměrné a schopnost identifikovat právní problém dostatečně vyvinutou, jak jednoduše se jim říká, že „zákonem požadované vylíčení rozhodujících skutečností, na nichž staví svou obranu a připojení listinných důkazů, jichž se dovolává, není nepřiměřeně zatěžujícím požadavkem", a jak těžko se tento požadavek plní lidem v právu nevzdělaným, chudým či jinak znevýhodněným ve státě, kde stále není dostatečně zajištěna právní pomoc nemajetným. Neměli bychom nikdy rezignovat na to, že přístup ke spravedlnosti a férový proces musí být zajištěny stejně všem, tedy i těm, kteří opravdu nemusí sofistikovaným soudním výzvám porozumět či chápat, co jsou ty relevantní argumenty, jichž se mají dovolávat. Každý, kdo se soudnímu řízení účelově nevyhýbá, by měl dostat šanci před soud předstoupit a vysvětlit své stanovisko a měl by v odsuzujícím rozsudku mít možnost zjistit, proč soud shledal, že není v právu. To je podle nás též hlavní důvod, proč napadený rozsudek pro fikci uznání nemůže z pohledu ochrany ústavnosti obstát.

Č. 94
K návrhu na zrušení nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád

Pokud nařízení obce (tržní řád) stanoví výjimku ze své působnosti pro slavnosti, sportovní podniky a jiné podobné akce v případech, kdy jsou obcí povoleny, vykračuje tím z mezí zákonného zmocnění podle § 18 odst. 3 živnostenského zákona, neboť dané zmocnění opravňuje obec stanovit výjimky pro specifikované druhy prodeje zboží a poskytování služeb, přičemž tyto výjimky mají být vymezeny jako obecně závazné pravidlo pro případy určitého typu, nikoliv k tomu, aby na jeho základě mohly být obcí udělovány výjimky pro individuální případy (akce povolené obcí).

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj), Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 31. května 2016 sp. zn. Pl. ÚS 29/15 ve věci návrhu ředitelky Krajského úřadu Jihomoravského kraje, se sídlem Brno, Žerotínovo náměstí 3/5, na zrušení nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád, za účasti obce Štěpánovice jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 233/2016 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení čl. 8 nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Ve zbývajícím rozsahu se návrh zamítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. Dne 30. 10. 2015 byl Ústavnímu soudu doručen návrh ředitelky Krajského úřadu Jihomoravského kraje (dále jen „navrhovatelka“) na zrušení nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád (dále též jen „napadené nařízení“), neboť k jeho vydání mělo dojít v rozporu s § 18 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „živnostenský zákon“).

2. Navrhovatelka poukazuje na to, že součástí tržního řádu musí být vždy náležitosti taxativně vyčtené v § 18 odst. 1 písm. a) až e) živnostenského zákona, a to s ohledem na dikci § 18 odst. 1 živnostenského zákona, podle které „tržní řád vymezí …". V této souvislosti navrhovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 27/06 ze dne 24. 3. 2009 (N 66/52 SbNU 649; 119/2009 Sb.). V souladu s § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona tedy tržní řád vymezí, resp. musí vymezit místa pro nabídku, prodej zboží a poskytování služeb a současně rozdělení těchto míst s tím, že rozdělení míst je možno provést podle druhu prodávaného zboží či poskytované služby, podle jejich dočasnosti či stálosti, podle doby prodeje a poskytování služeb apod. Napadené nařízení však rozdělení míst ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona neobsahuje. Jelikož se podle navrhovatelky jedná o povinnou (zákonnou) náležitost tržního řádu, kterou musí tržní řád vždy obsahovat, shledává proto napadené nařízení odporujícím zákonu.

3. Obdobně podmínka podle § 18 odst. 1 písm. b) živnostenského zákona, podle které tržní řád vymezí stanovení kapacity tržišť, je podle navrhovatelky obligatorní náležitostí tržního řádu. Kapacita předmětných míst tedy musí být podle navrhovatelky vždy stanovena přímo v tržním řádu, a to výslovně a jednoznačně; vymezení stanovení kapacity je možno učinit např. buď počtem prodejních míst, nebo určením celkové plochy v metrech čtverečních. Napadené nařízení však kapacitu míst takovým konkrétním a určitým způsobem nestanoví, a je tak i z tohoto důvodu v rozporu se zákonem.

4. Navrhovatelka rovněž poukázala na to, že podle čl. 6 písm. e) napadeného nařízení je provozovatel tržních míst povinen „zajistit, aby byl prodáván pouze určitý sortiment zboží a poskytovány povolené služby podle přílohy č. 1 tohoto nařízení". Příloha č. 1 napadeného nařízení však žádný „určitý sortiment zboží" ani „povolené služby" neobsahuje. Byť uvedené ustanovení napadeného nařízení podle navrhovatelky neodporuje zákonu, je podle ní zavádějící, resp. zmatečné.

II. Vyjádření účastníků řízení

5. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal návrh obci Štěpánovice jako účastníku řízení k vyjádření. Obec Štěpánovice ve svém stručném vyjádření ze dne 9. 3. 2016, podepsaném starostkou Mgr. Miluší Pulkrábkovou, uvedla, že souhlasí se zrušením napadeného nařízení.

6. V souladu s § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu byla Ústavním soudem vyzvána k vyjádření veřejná ochránkyně práv, která je oprávněna vstoupit do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránkyně práv

podáním ze dne 18. 1. 2016 Ústavnímu soudu sdělila, že svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastník nevyužívá.

III. Dikce napadeného nařízení

7. Napadené nařízení zní (pozn. red.: včetně pravopisných nepřesností) následovně:

„NAŘÍZENÍ OBCE Štěpánovice 1/2015

TRŽNÍ ŘÁD

Zastupitelstvo obce Štěpánovice se na svém zasedání dne 4. 2. 2015, číslo usnesení U 8/2015, usneslo vydat na základě ustanovení § 18 odst. 1 a 3 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů a v souladu s § 11 odst. 1 a § 102 odst. 2 písm. d) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), toto nařízení.

Článek 1
Vymezení základních pojmů

Pro účely tohoto nařízení obce se rozumí:

1. Tržním místem – pozemek, vymezený v příloze č. 1 a č. 2, kde se celoročně poskytují služby na jednotlivých prodejních místech.

2. Jednotlivým prodejním místem – vymezené konkrétní místo, na kterém fyzická nebo právnická osoba prodává zboží nebo poskytuje služby na prodejním stánku, pultu či jiném obdobném prodejním zařízení.

3. Provozovatelem – fyzická nebo právnická osoba oprávněná k provozování tržního místa.

4. Pojízdným prodejem – prodej mimo provozovnu určenou k tomu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona, uskutečňovaný z pojízdných prodejních zařízení, zejména z automobilů či jiným prodejním prostředkem.

5. Prodej bez prodejního zařízení – prodej mimo provozovnu určenou k tomu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona, uskutečňovaný mimo jednotlivé prodejní místo bez použití prodejního zařízení. Prodejem bez prodejního zařízení se rozumí zejména pochůzkový a podomní prodej.

6. Pochůzkovým prodejem – prodej bez prodejního zařízení uskutečňovaný mimo provozovnu určenou k tomu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona, při němž je potencionální zákazník prodeje nebo poskytování služby vyhledáván prodejcem z okruhu osob pohybujících se na veřejně přístupných místech.

7. Podomním prodejem – prodej bez prodejního zařízení mimo provozovnu určenou k tomu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona, při němž je potencionální zákazník prodeje nebo služby vyhledáván prodejcem z okruhu osob nacházejících se mimo veřejně přístupná místa, zejména v různých obytných prostorech, například domech, bytech apod.

8. Prodejcem – je fyzická nebo právnická osoba, která uskutečňuje prodej nebo poskytuje služby na jednotlivém prodejním místě, pojízdný prodej bez prodejního zařízení.

Článek 2

Místa pro nabídku, prodej zboží a poskytování služeb

1) Na území obce je možno mimo provozovnu k tomuto účelu určenou kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona nabízet a prodávat zboží a poskytovat služby na místech vymezených v přílohách č. 1 a č. 2 k tomuto nařízení (dále jen tržní místa).

2) Tržní řád je závazný pro celé území obce bez ohledu na charakter prostranství a vlastnictví k němu.

Článek 3

Stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržních míst

1) Kapacita tržních míst je stanovena přílohou č. 1 a č. 2, a to vždy s ohledem na místní podmínky tržního místa tak, aby byly zajištěny přiměřené podmínky pro zachování kultury a bezpečnosti prodeje zboží nebo poskytování služeb a bezpečný pohyb osob na tržních místech.

2) Vybavení tržních míst musí být přímo úměrné jejich velikosti a musí splňovat základní podmínky, tj. řádné osvětlení, nádoby na odpady, při prodeji potravin vybavení zařízeními požadovanými zvláštními předpisy.

Článek 4

Doba prodeje a poskytování služeb na tržních místech

1) Tržní místa jsou provozována po dobu celého roku, doba prodeje a poskytování služeb je stanovena od 07.00 do 18.00 hodin.

2) Pojízdný prodej je provozován celoročně, doba prodeje je od 07.00 do 18.00 hodin.

Článek 5

Pravidla pro udržování čistoty a bezpečnosti na tržních místech

Provozovatelé, prodejci zboží a poskytovatelé služeb na tržních místech jsou povinni:

a) Zabezpečovat čistotu tržního místa a jednotlivých prodejních míst a po skončení doby prodeje je zanechat čisté a uklizené.

b) K nabídce zboží, jeho prodeji a poskytování služeb užívat jen místa k tomu určená.

c) Neodkládat zboží mimo vymezené jednotlivé prodejní místo a nenavážet zboží přes plochy veřejné zeleně.

d) Všechny odpadky ukládat do odpadkových kontejnerů vyčleněných pro tyto účely.

e) Při zásobování motorovými vozidly musí být respektovány obecné právní předpisy na úseku dopravy, místní úpravy silničního provozu a doby prodeje a poskytování služeb stanovenou tímto nařízením.

Článek 6

Pravidla, která musí dodržet provozovatel tržních míst k zajištění jejich řádného provozu

Provozovatel míst pro nabídku, prodej zboží a poskytování služeb je povinen:

a) Zveřejnit tržní řád a provozní dobu.

b) Určit prodejcům a poskytovatelům služeb konkrétní jednotlivá prodejní místa.

c) Vést o přidělení jednotlivých prodejních míst a prodejcích evidenci.

d) Provozovatel si může určit na tržním místě svého správce, který mu pomáhá řídit, organizovat a kontrolovat provoz tržního místa.

e) Zajistit, aby byl prodáván pouze určený sortiment zboží a poskytovány povolené služby podle přílohy č. 1 tohoto nařízení obce.

f) Při prodeji živočišných produktů a zvířat a při poskytování služeb, při nichž je nakládáno s živými zvířaty, je provozovatel a prodejci povinni řídit se zvláštními právními předpisy upravující veterinární a hygienické podmínky a požadavky.

g) Provozovatel je povinen hlásit osobně bez zbytečného odkladu porušení tohoto nařízení obce při prodeji zboží nebo poskytování služeb prodejcem, oprávněným úředním osobám.

Článek 7

Zakázané druhy prodeje zboží a poskytování služeb

Na území obce Štěpánovice se zakazuje podomní a pochůzkový prodej a nabídka služeb.

Článek 8

Druhy prodeje zboží a poskytování služeb, na které se toto nařízení nevztahuje:

1) Toto nařízení se nevztahuje na prodej zboží a poskytování služeb mimo provozovnu při slavnostech, sportovních podnicích nebo jiných podobných akcích pořádaných obcí nebo povolených obcí.

Článek 9
Kontrola a sankce

1) Kontrolu a dodržování tohoto nařízení vykonávají pověření zaměstnanci obce zařazení do Obecního úřadu Štěpánovice a zastupitelé obce Štěpánovice.

2) Porušení ustanovení článku 7 bude oznámeno policii ČR.

3) Porušení tohoto nařízení se postihuje podle zvláštních právních předpisů.

Článek 10
Závěrečná ustanovení

1) Práva a povinnosti prodejců zboží, poskytovatelů služeb a provozovatelů, stanovená zvláštními právními předpisy, nejsou tímto nařízením dotčena.

2) Toto nařízení obce nabývá účinnosti patnáctým dnem po dni vyhlášení.

Mgr. Miluše Pulkrábková
starosta obce

Jiří Kopřiva
místostarosta obce

Ing. Tomáš Kubín
místostarosta obce

PŘÍLOHY

Vymezené pozemky – tržní místa, kde je možné celoročně poskytovat služby na jednotlivých prodejních místech:

Příloha č. 1 – Prostor na návsi před obecním úřadem

Příloha č. 2 – Prostor v horních Štěpánovicích na autobus. otočce."

IV. Podmínky věcného projednání návrhu

8. V řízení o kontrole norem je Ústavní soud v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") příslušný rozhodovat o návrhu na zrušení nařízení obce. Oprávnění ředitelky krajského úřadu k podání takovéhoto návrhu vyplývá z § 64 odst. 2 písm. i) zákona o Ústavním soudu, je však podmíněno tím, že se krajský úřad pokusil přimět obec ke zjednání nápravy protizákonného stavu postupem podle § 125 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o obcích"). Z dokumentace předložené navrhovatelkou vyplývá, že uvedená podmínka je v projednávané věci splněna.

9. Dne 25. 5. 2015 bylo obci Štěpánovice doručeno sdělení Krajského úřadu Jihomoravského kraje (dále jen „krajský úřad") ze dne 14. 5. 2015 č. j. JMK 60153/2015 s názvem „Výzva ke zjednání nápravy", v němž byla obci Štěpánovice stanovena lhůta 60 dnů ke zjednání nápravy. Dne 27. 7. 2015 krajský úřad obdržel sdělení obce Štěpánovice, resp. její starostky, ve kterém obec Štěpánovice požádala o prodloužení lhůty pro nápravu. Žádné další sdělení obce Štěpánovice o zjednání nápravy napadeného nařízení krajský úřad neobdržel. Náprava ve stanovené lhůtě zjednána nebyla, krajský úřad proto přistoupil k pozastavení účinnosti napadeného nařízení sdělením krajského úřadu č. j. JMK 98421/2015 ze dne 28. 7. 2015 s názvem „Rozhodnutí o pozastavení účinnosti nařízení obce", doručeným obci Štěpánovice dne 5. 8. 2015 (podle § 125 odst. 1 zákona o obcích došlo tímto dnem k pozastavení účinnosti napadeného nařízení), a zároveň byla obci Štěpánovice stanovena další šedesátidenní lhůta ke zjednání nápravy. Ta na toto sdělení zareagovala sdělením ze dne 5. 10. 2015, kterým se prostřednictvím starostky obce vyjádřila, že z časových důvodů nebyla náprava zjednána, přičemž však jejich zájem daný problém vyřešit trvá. Náprava tak nebyla zjednána ani v dodatečně určené lhůtě, která uplynula dnem 5. 10. 2015. Navrhovatelka proto podala návrh ve lhůtě třiceti dnů ode dne uplynutí lhůty pro nápravu. Protože Ústavní soud nezjistil ani některý z důvodů nepřípustnosti návrhu (napadené nařízení nebylo do dnešního dne změněno ani zrušeno), mohl přistoupit k jeho věcnému projednání.

V. Přezkum napadeného nařízení

10. Při přezkumu ústavnosti a zákonnosti nařízení obce podle § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu Ústavní soud následuje test, v jehož rámci zkoumá:

a) zda orgán, který napadený podzákonný právní předpis přijal, k tomu měl pravomoc a zda tak učinil ústavně konformním způsobem;

b) zda podzákonný právní předpis byl vydán v mezích zákonného zmocnění, a nikoliv mimo zákonem stanovenou působnost (ultra vires), tedy zda upravuje právní vztahy, pro které mu otevírá prostor zmocňovací zákon, a zda zároveň nezasahuje do věcí, které jsou vyhrazeny zákonu nebo jinému právnímu předpisu; a

c) zda není dán obsahový nesoulad podzákonného právního předpisu s ústavním pořádkem nebo se zákonem.

11. V posledně uvedeném kroku je předmětem posouzení také to, zda přijetí podzákonného právního předpisu nesledovalo zákonem neaprobované, nelegitimní cíle nebo zda nebylo vedeno nerelevantními úvahami (zda nedošlo ke zneužití pravomoci), zda tento právní předpis není zjevně nerozumný (zda neodporuje zákazu svévole) a zda splňuje obecná kritéria tvorby právních předpisů, spočívající zejména v požadavcích jejich

určitosti, srozumitelnosti a adekvátní interpretovatelnosti [k uvedeným kritériím srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 27/06 ze dne 24. března 2009 (N 66/52 SbNU 649; 119/2009 Sb.), bod 17, nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13 ze dne 20. 5. 2014 (N 99/73 SbNU 607; 108/2014 Sb.), bod 10; se zřetelem ke zvláštnímu základu normotvorby obcí v oblasti přenesené působnosti srov. též test ústavnosti dovozený Ústavním soudem pro obecně závazné vyhlášky v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. března 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.), část IV, nebo v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 45/06 ze dne 11. prosince 2007 (N 218/47 SbNU 871; 20/2008 Sb.), bod 21].

12. Není-li dále uvedeno něco jiného [viz část VII. c)], Ústavní soud přezkoumal napadený právní předpis pouze v rozsahu námitek uplatněných navrhovatelkou.

VI. Posouzení, zda bylo napadené nařízení přijato a vydáno ústavně předepsaným způsobem

13. V prvním kroku přezkumu Ústavní soud zkoumá, zda orgán, který napadený podzákonný právní předpis přijal, k tomu měl pravomoc a zda tak učinil ústavně konformním způsobem. Podle § 11 zákona o obcích je obec oprávněna v přenesené působnosti vydávat na základě zákona a v jeho mezích nařízení obce, je-li k tomu zákonem zmocněna. Vydávání nařízení obce je výkonem státní správy a je podle § 102 odst. 2 písm. d) zákona o obcích svěřeno její radě. Není-li však tato zřízena, jako tomu je v případě obce Štěpánovice, vydává je zastupitelstvo obce (§ 102 odst. 4 a § 84 odst. 3 obecního zřízení).

14. Napadené nařízení bylo přijato Zastupitelstvem obce Štěpánovice na jeho 3. zasedání dne 26. 8. 2014. Napadené nařízení bylo vyhlášeno vyvěšením na úřední desce dne 9. 2. 2015 a sejmuto dne 27. 2. 2015. Účinnosti nabylo dnem 24. 2. 2015. Lze tedy konstatovat, že nařízení bylo přijato ústavně předepsaným způsobem, což nebylo ze strany žádného z účastníků řízení rozporováno.

VII. Posouzení dodržení mezí zákonného zmocnění při vydání předpisu

15. V druhém kroku Ústavní soud zkoumá, zda byl podzákonný právní předpis vydán v mezích zákonného zmocnění, a nikoliv mimo zákonem stanovenou působnost (ultra vires). Zkoumá tedy, zda napadený předpis upravuje právní vztahy, pro které mu otevírá zmocňovací zákon prostor, a zda zároveň nezasahuje do věcí, které jsou vyhrazeny zákonu nebo jinému právnímu předpisu.

16. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že námitky navrhovatelky týkající se porušení mezí zákonného zmocnění věcně směřují pouze vůči čl. 2 a 3 napadeného nařízení, ve kterých je obsaženo určení míst pro

prodej a poskytování služeb a stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržišť.

17. Ústavní soud konstatuje, že v tomto kroku je, s ohledem na podstatu námitek navrhovatelky, nezbytné nejprve posoudit, zda se v případě zmocnění k rozdělení tržišť podle § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona a zmocnění ke stanovení kapacity tržišť podle § 18 odst. 1 písm. b) téhož zákona jedná o náležitosti, které musí být tržním řádem upraveny obligatorně.

VII. a) Obecně k podmínkám obsaženým v § 18 odst. 1 živnostenského zákona

18. Podstatná část argumentace navrhovatelky směřuje věcně jednak vůči čl. 2 napadeného nařízení, který stanovuje, že (odstavec 1) „na území obce je možno mimo provozovnu k tomuto účelu určenou kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona nabízet a prodávat zboží a poskytovat služby na místech vymezených v přílohách č. 1 a č. 2 k tomuto nařízení (dále jen ‚tržní místa‘)“ a (odstavec 2) „tržní řád je závazný pro celé území obce bez ohledu na charakter prostranství a vlastnictví k němu“; a dále vůči čl. 3 odst. 1 napadeného nařízení, kterým se stanovuje, že „kapacita tržních míst je stanovena přílohou č. 1 a č. 2, a to vždy s ohledem na místní podmínky tržního místa tak, aby byly zajištěny přiměřené podmínky pro zachování kultury a bezpečnosti prodeje zboží nebo poskytování služeb a bezpečný pohyb osob na tržních místech“. Námitky navrhovatelky spočívají zejména v tom, že obec Štěpánovice při formulaci čl. 2 a čl. 3 odst. 1 napadeného nařízení nedodržela zákonem předvídané meze zmocnění.

19. Ústavní soud proto musel v souvislosti s čl. 2 a čl. 3 odst. 1 napadeného nařízení posoudit, zda tato část napadeného nařízení odpovídá požadavkům kladeným na tržní řád, zakotveným v § 18 odst. 1 písm. a) a b) živnostenského zákona, a judikatuře Ústavního soudu.

20. Relevantní část živnostenského zákona, tj. § 18 odst. 1 písm. a) a b) tohoto zákona, přitom stanoví:

„Obec může v přenesené působnosti vydat tržní řád formou nařízení obce. Pro nabídku, prodej zboží (dále jen ‚prodej‘) a poskytování služeb mimo provozovnu určenou k tomuto účelu kolaudačním rozhodnutím podle zvláštního zákona tržní řád vymezí:

a) místa pro prodej a poskytování služeb, jimiž jsou zejména tržnice a tržiště (dále jen ‚tržiště‘), a jejich rozdělení (např. podle druhu prodávaného zboží nebo poskytované služby),

b) stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržišť.“

21. Podstatu shora uvedených námitek navrhovatelky tvoří výklad § 18 odst. 1 živnostenského zákona, podle kterého, na základě tam obsažené formulace „tržní řád vymezí“, jsou obligatorními náležitostmi tržního

řádu všechny podmínky obsažené pod písmeny a) až e) citovaného ustanovení, a tržní řád proto musí všechny tyto podmínky vždy vymezit, aby byl v souladu s předmětným zákonným zmocněním.

22. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že zatímco obecně závazné vyhlášky mohou obce ve smyslu ustanovení čl. 104 odst. 3 Ústavy vydávat v mezích celé své zákonem stanovené samostatné působnosti, prostor pro vydávání nařízení jakožto prováděcích právních předpisů k zákonům je užší; nařízení mohou orgány obce vydávat podle čl. 79 odst. 3 Ústavy vždy jen na základě a v mezích konkrétního zákona, a to za předpokladu jeho výslovného zmocnění.

23. Obec tedy při vydání nařízení musí postupovat *„secundum et intra legem“*, nikoliv *„praeter legem“*, jí vydaný předpis musí být obecný a upravovat právní poměry neurčité množiny adresátů, nemůže zasahovat do věcí vyhrazených zákonu a jiným právním předpisům (nesmí být s nimi v rozporu) a musí obsahově vystihnout ten pro další právní úpravu otevřený prostor, jenž odpovídá rámci vymezenému zmocňujícím zákonem a jeho intenci [srov. obdobně nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 45/2000 (N 30/21 SbNU 261; 96/2001 Sb.), ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.) a ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)]. Zde nacházejí specifické uplatnění i kritéria testu ústavnosti, dovozená pro obecně závazné vyhlášky obce, jak byla prezentována shora (bod 11). Nedostatek některé z vyloženému odpovídajících podmínek pak představuje vadu (nařízení), jež má logicky povahu vybočení (v širším smyslu) ze zákonného zmocnění, které je ústavněprávně relevantní (srov. čl. 79 odst. 3 Ústavy), a v přezkumu vedeném Ústavním soudem v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy a § 64 a násl. zákona o Ústavním soudu vede nevyhnutelně k derogaci takového předpisu, resp. jednotlivých ustanovení (viz čl. 2 odst. 3, čl. 79 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny).

24. V nyní posuzovaném případě není spornou otázka dostatečného zákonného zmocnění k ukládání povinností přezkoumávaným tržním řádem. Je evidentní, že obec Štěpánovice vydat nařízení (tržní řád) formálně mohla, resp. byla oprávněna, neboť k tomu byla zákonem zmocněna. Otevřenou otázkou však zůstává, zda je dána také jeho obsahová shoda s tímto zmocněním, přesněji řečeno, zda obsahově respektovala pravidla vyložená výše (v bodu 23). Jinak řečeno, zda napadené nařízení tím, že nevymezuje náležitosti podle § 18 odst. 1 písm. a) a b) živnostenského zákona, vybočuje ze zákonného zmocnění.

25. Zatímco podle dikce věty první § 18 odst. 1 živnostenského zákona tržní řád obec vydat *může*, a uvedené zmocnění je tak výslovně konstruováno jako oprávnění obce, nikoliv jako její povinnost, obec podle věty druhé § 18 odst. 1 živnostenského zákona podmínky pro danou podnikatelskou

činnost, obsažené v § 18 odst. 1 písm. a) až e) živnostenského zákona, v tržním řádu *vymezí*. Z hlediska jazykového výkladu, kterého se navrhovatelka dovolává, lze na uvedené zmocnění nahlížet tak, že obec sice nemusí tržní řád přijmout, pokud tak však učiní, musí tržní řád vymezit všechny podmínky obsažené pod písmeny a) až e) prvého odstavce § 18 živnostenského zákona (srov. Kadečka, S. Právo obcí a krajů v České republice. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 169).

26. Avšak jak již Ústavní soud vyslovil v nálezu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 33/97 (N 163/9 SbNU 399, 30/1998 Sb.) a mnoha dalších, „jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si … smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity".

27. Při výkladu § 18 odst. 1 živnostenského zákona proto podle Ústavního soudu nelze vycházet toliko z výkladu jazykového, nýbrž je třeba respektovat účel daného zmocnění, kterým je regulace specifické činnosti, tj. nabízení a prodeje zboží a služeb mimo provozovnu. K tomu slouží zejména stanovení konkrétních, místním poměrům přiléhavých a účelných zákazů a podmínek při nabízení a prodeji zboží a služeb, které spočívají primárně v určení míst, kde tato činnost může být provozována, jakož i dalších podmínek předpokládaných v § 18 odst. 1 písm. b) až e) [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/11 ze dne 31. 1. 2012 (N 23/64 SbNU 223; 132/2012 Sb.), bod 25; nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13, bod 16].

28. Podle Ústavního soudu lze tedy učinit dílčí závěr, že z formulace *tržní řád vymezí* v § 18 odst. 1 živnostenského zákona nelze *a priori* dovozovat, že všechny podmínky uvedené pod písmeny a) až e) citovaného ustanovení jsou obligatorními náležitostmi tržního řádu, resp. že neupravení jakékoliv z nich v tržním řádu znamená proto bez dalšího nezákonnost takového nařízení. Naopak je nutno povahu podmínek podle písm. a) až e) § 18 odst. 1 živnostenského zákona posuzovat jednotlivě, a to s ohledem především na účel daného zmocnění.

29. Tento závěr ostatně odpovídá i obsahu důvodové zprávy k zákonu č. 280/1997 Sb., kterým se do živnostenského zákona vložil § 18, zmocňující obce vydávat tržní řády, neboť z důvodové zprávy vyplývá, že tržní řád nemusí obligatorně obsahovat všechny podmínky, tak jak jsou upraveny pod písm. a) až e) § 18 odst. 1 živnostenského zákona. V relevantní části důvodové zprávy se totiž praví: „Toto ustanovení umožňuje vydávat tržní řády závazné pro celý územní obvod obce, zatímco dosavadní úprava dávala tuto možnost pouze pro veřejná prostranství, tj. především obecní pozemky. Navržená úprava dává mimo jiné možnost obcím soustředit

stánkový prodej na vyhrazená místa – tržiště. Tímto ustanovením se současně obci dává možnost vložit do svého tržního řádu kromě stanovení místa a doby prodeje zboží a poskytování služeb některé další vymezené podmínky. Jedná se např. o rozdělení a umístění tržišť, umožňující vyjádření účelu, za jakým tržiště bylo zřízeno a jakému má přednostně sloužit, dále stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržiště tak, aby optimálně plnilo svoji funkci, stanovení pravidel pro udržování čistoty a bezpečnosti a pravidel při organizování jeho provozu, přispívající mimo jiné i k zřetelnému vymezení kompetencí správce tržiště a ke zprůhlednění vztahů mezi ním a prodejci" (důvodová zpráva k zákonu č. 280/1997 Sb. – II. Zvláštní část – K § 18).

30. S obdobným názorem se lze setkat rovněž v odborné literatuře, kde se uvádí, že povinnost vymezit všechny podmínky obsažené pod písmeny a) až e) § 18 odst. 1 živnostenského zákona, založená na formulaci *tržní řád vymezí*, by byla absurdní [Kadečka, S. Tržní řády obcí – místní regulace živnostenského podnikání. In Moderní veřejná správa a ombudsman (Sborník příspěvků přednesených na vědecké konferenci). 1. vyd. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2005, s. 155–171; Turčín, J. K zákonným zmocněním k vydávání nařízení obcí. Správní právo: odborný časopis pro oblast státní správy a správního práva, Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2011, roč. XLVI, č. 1, s. 286].

31. Ústavní soud poznamenává, že tento závěr není v rozporu s požadavkem, že se nařízení obce musí pohybovat *„secundum et intra legem"*, neboť je založen na takovém výkladu zmocnění § 18 živnostenského zákona, který s ohledem na shora uvedené odpovídá rámci vymezenému zmocňujícím zákonem a jeho intencí, a umožňuje tak stanovení těch zákazů a podmínek, které jsou účelné a zohledňují místní poměry, resp. vylučuje povinnost stanovit vždy všechny podmínky obsažené v § 18 živnostenského zákona. Jak uvedl Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 19/11: „Ustanovení § 18 živnostenského zákona, umožňující vydání tržního řádu, má širší dopad: poskytuje obci prostředek, s jehož pomocí může totiž sledovat nejen zachování veřejného pořádku, ale vzít v potaz i hlediska vhodnosti, názoru občanů, místní tradice, zvyků, estetiky apod." Shora uvedený výklad lze rovněž podpořit v odborné literatuře se vyskytujícím názorem, že oprávnění vydat tržní řád by z hlediska jeho obsahu mělo být *de lege ferenda* součástí samostatné působnosti obce (Kadečka, S. Právo obcí a krajů v České republice. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 169; Vedral, J. Historie a současnost veřejné správy. K vymezení samostatné působnosti obcí. Veřejná správa, 2000, č. 6, s. 29).

32. Uvedeným závěrem se tak doplňuje a upřesňuje názor Ústavního soudu obsažený v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/15, ve kterém je v souvislosti s tržním řádem obce uvedeno, že: „v samotném nařízení tedy nejsou, v rozporu

se zákonem a judikaturou Ústavního soudu, konkrétní místa pro nabízení a prodej zboží a služeb jakkoli konkretizována; nařízení obsahuje pouze abstraktní zmocnění pro obec Vojkovice k určení takových míst *pro futuro*. Nadto v napadeném nařízení schází také náležitosti podle § 18 odst. 1 písm. b) až e) živnostenského zákona, na něž se stejně jako na určení míst k nabízení a prodeji zboží a služeb vztahuje výše řečené, tedy zejména to, že musí být v tržním řádu výslovně a konkrétně zakotveny" [nález ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 6/15 (N 137/78 SbNU 141; 238/2015 Sb.)]. K tomu je však nutno zdůraznit, že z citované části odůvodnění (jeho první věty) je patrné, že nosným důvodem nezákonnosti daného nařízení byla absence vymezení konkrétních tržišť, tedy nesplnění podmínky podle první části věty písm. a) § 18 odst. 1 živnostenského zákona, kterou je, s ohledem na účel daného zmocnění, nutno i nadále považovat za obligatorní náležitost tržního řádu, jak je dále vysvětleno.

VII. b) K povaze podmínek obsažených v § 18 odst. 1 písm. a) a b) živnostenského zákona

33. Povahu podmínek podle písm. a) až e) § 18 odst. 1 živnostenského zákona je, s ohledem na předchozí část [VII. a)], nutno posuzovat jednotlivě. Pokud jde o podmínku vymezení místa pro prodej a poskytování služeb, resp. vymezení tzv. tržišť podle první části věty písm. a) § 18 odst. 1 živnostenského zákona, z předchozí judikatury Ústavního soudu vyplývá, že se s ohledem na účel tržního řádu jedná o obligatorní náležitost tržního řádu, která musí být v tržním řádu upravena vždy, a to výslovným a konkrétním vymezením (nález ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 6/15 nebo nález Ústavního soudu ze dne 24. 3. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 27/06, na který navrhovatelka ve svém návrhu poukazuje). Vymezení tržišť jako míst na území obce, kde lze danou podnikatelskou činnost provozovat, je totiž samotnou podstatou tržního řádu, přičemž ostatní podmínky podle § 18 odst. 1 živnostenského zákona pak na takové vymezení tržišť navazují v tom smyslu, že se jimi pro takto vymezená místa, resp. pro danou podnikatelskou činnost na těchto místech vykonávanou, stanoví další práva a povinnosti.

34. V pořadí první podmínkou, jejíž nedodržení bylo navrhovatelkou namítáno, je vymezení rozdělení tržišť *např. podle druhu prodávaného zboží nebo poskytované služby* podle § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona. Podle názoru Ústavního soudu ze zákonného zmocnění § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona, s ohledem na jeho shora uvedený účel, nevyplývá povinnost, podle které by každým tržním řádem musela být tržiště, vedle svého obligatorního prostorového vymezení, vždy rovněž uvedeným způsobem rozdělena. Jinak řečeno, § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona opravňuje obec, aby ve svém tržním řádu vymezená tržiště uvedeným způsobem rozdělila, nejde však o povinnost obce, aby takové

rozdělení v tržním řádu, má-li být vydán, upravila vždy. Např. v případě tržních řádů vymezujících jediné tržiště menší rozlohy by taková povinnost v řadě případů neodpovídala shora uvedenému smyslu zákonného zmocnění k vydávání tržních řádů, resp. nesledovala by účelnost podmínek stanovených tržním řádem. Proto neobsahuje-li napadené nařízení právní úpravu rozdělení tržišť ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona, nejedná se o vadu, která by zapříčinila nezákonnost, resp. neústavnost tohoto nařízení.

35. Obdobný závěr je podle Ústavního soudu nutno učinit rovněž v souvislosti se zmocněním obce stanovit v tržním řádu kapacitu tržišť podle § 18 odst. 1 písm. b) živnostenského zákona. Opět se jedná o oprávnění obce, aby v případech, kdy je to s přihlédnutím k místním poměrům účelné, v tržním řádu kapacitu tržišť stanovila. Obec však nemusí tohoto oprávnění využít a v tržním řádu, s přihlédnutím k místním poměrům, může danou oblast ponechat bez vlastní úpravy.

36. V nyní projednávaném případě je sice čl. 3 napadeného nařízení nadepsán jako „Stanovení kapacity a přiměřené vybavenosti tržních míst“, nicméně navrhovatelka namítá, že samotná právní úprava v čl. 3 napadeného nařízení příslušnou podmínku konkrétně nestanoví. Neboť podle odstavce 1 citovaného článku má být kapacita míst stanovena přílohami č. 1 a 2, které však obsahují toliko katastrální mapy obsahující zakreslení tržišť, resp. vymezení míst ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona. Ani kritérium obsažené v čl. 3 odst. 1 napadeného nařízení, podle kterého je takto stanovená kapacita tržních míst (s odkazem na přílohy č. 1 a 2) dána vždy s ohledem na místní podmínky tržního místa tak, aby byly zajištěny podmínky pro zachování kultury a bezpečnosti prodeje zboží nebo poskytování služeb a bezpečný pohyb osob na tržních místech, nepředstavuje podle navrhovatelky jednoznačné stanovení kapacity tržišť podle § 18 odst. 1 písm. b) živnostenského zákona.

37. Ústavní soud musí přisvědčit navrhovatelce v tom, že napadené nařízení, tak jak je uvedeno v předchozím odstavci, kapacitu tržišť v porovnání např. s případy, kdy tržní řád stanoví maximální počet prodejních míst, konkrétním způsobem nestanoví. Napadené nařízení stanoví pouze obecné pravidlo, podle kterého je kapacita tržišť taková, aby byly zajištěny podmínky pro zachování kultury a bezpečnosti prodeje zboží nebo poskytování služeb a bezpečný pohyb osob na tržních místech, jak jsou v přílohách vymezeny. Jak ale Ústavní soud již výše uvedl, tržní řád kapacitu tržišť vymezovat nemusí vůbec, proto pokud je kapacita tržišť v napadeném nařízení stanovena takto obecně, nemůže se v tomto ohledu jednat o porušení zákonného zmocnění k vydání tržního řádu.

38. K námitce navrhovatelky, že z takto stanovené kapacity tržišť lze dovozovat, že jejich kapacita může být v různých (individuálních)

případech rozdílná (jiná), Ústavní soud dodává, že je na dané obci, aby předmětnou právní úpravu správně, tzn. nediskriminačním způsobem aplikovala, přičemž samotná právní úprava stanovení kapacity tržišť v napadeném nařízení takový (ústavně konformní) výklad nikterak nevylučuje.

39. Shora uvedený výklad podmínek rozdělení tržišť a stanovení kapacity tržišť podle písm. a) a b) § 18 odst. 1 živnostenského zákona sice nemusí být, s ohledem na využití formulace *tržní řád vymezí*, na první pohled zřejmý, nicméně vzhledem k tomu, že mnohem lépe odpovídá účelu § 18 živnostenského zákona, a to včetně možnosti stanovení jen těch zákazů a podmínek, které jsou vzhledem k místním poměrům účelné při nabízení a prodeji zboží a služeb, a nevede k pochybnostem ani po stránce věcné, mu je třeba dát přednost před výkladem zastávaným navrhovatelkou (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 57/13).

40. Lze tedy shrnout, že obec je na základě § 18 odst. 1 živnostenského zákona zmocněna stanovit svým tržním řádem v přenesené působnosti vymezení míst pro prodej a poskytování služeb, aniž by jím současně musela stanovit rozdělení tržišť a jejich kapacitu, jako podmínky pro tuto podnikatelskou činnost, které jsou upraveny § 18 odst. 1 písm. a) a b) živnostenského zákona. Obci je tak ponechán prostor nejen pro uvážení, zda vůbec tržní řád jako nástroj regulace prodeje mimo provozovnu využije, ale rovněž v jaké míře jej v souvislosti s uvedenými podmínkami využije. Napadené nařízení proto z tohoto důvodu nevybočuje ze zákonného zmocnění.

41. Pokud jde o zbylou část návrhu, ve které navrhovatelka uvádí, že považuje čl. 6 písm. e) napadeného nařízení sice za souladný se zákonem, avšak zavádějící, resp. zmatečný, Ústavní soud konstatuje, že ani v této části není návrh na zrušení napadeného nařízení důvodný. Je pravda, že citovaný článek při stanovení povinnosti provozovatele zajistit, aby byl prodáván pouze určený sortiment zboží a poskytovány povolené služby podle přílohy č. 1 napadeného nařízení obce, odkazuje na právní úpravu přílohy, kde však takto určené zboží a povolené služby upraveny nejsou (a uvedené se nenachází ani na jiném místě v textu napadeného nařízení). Článek 6 písm. e) napadeného nařízení tak z důvodu uvedeného „prázdného odkazu“ žádnou povinnost nestanoví, resp. nemůže vyvolat žádné právní účinky. Nicméně tento nedostatek napadeného nařízení představuje toliko vadu legislativně-technické povahy, která sice nepřispívá k přehlednosti textu napadeného nařízení, ale nezpůsobuje jeho rozpor s ústavním pořádkem.

VII. c) K výjimkám z povinností stanovených napadeným nařízením

42. V předchozím Ústavní soud nepřisvědčil argumentaci navrhovatelky, na základě které navrhovala zrušení napadeného nařízení. Předmět přezkumu v řízení před Ústavním soudem je ovšem vymezen petitem

návrhu, nikoliv jeho odůvodněním, jímž Ústavní soud není vázán. Ústavní soud tak dále zvažoval ústavnost čl. 8 odst. 1 napadeného nařízení, podle kterého: „Toto nařízení se nevztahuje na prodej zboží a poskytování služeb mimo provozovnu při slavnostech, sportovních podnicích nebo jiných podobných akcích pořádaných obcí nebo povolených obcí.“ Přitom Ústavní soud shledal, že obec Štěpánovice citovaným ustanovením napadeného nařízení překročila meze zákonného zmocnění.

43. Z citovaného ustanovení napadeného nařízení je zřejmé, že z povinností v napadeném nařízení obsažených stanovilo zastupitelstvo obce výjimku pro všechny slavnosti, sportovní podniky a jiné podobné akce pořádané obcí Štěpánovice, přičemž ostatní subjekty takovou výjimku získají pouze tehdy, pokud se jedná o takovou akci, která je obcí Štěpánovice povolena.

44. Na tomto místě Ústavní soud opakuje, že podle čl. 79 odst. 3 Ústavy orgány územní samosprávy mohou vydávat nařízení jen, jsou-li k tomu výslovně zmocněny zákonem, a to na základě a v mezích zákona (viz též § 11 odst. 1 zákona o obcích). Zákonné zmocnění, na základě kterého může obec v tržním řádu stanovit výjimky z povinností jím stanovených, je obsaženo v § 18 odst. 3 živnostenského zákona. Podle tohoto ustanovení může obec v tržním řádu stanovit, že se toto nařízení obce nevztahuje na některé druhy prodeje zboží a poskytování služeb prováděné mimo provozovnu. Obec je tak zmocněna k tomu, aby v tržním řádu některé druhy prodeje zboží a poskytování služeb z působnosti nařízení vyjmula. V tržním řádu tak může být stanoveno, že se jeho ustanovení nevztahují např. na prodej z ložných ploch aut (Kameník, P., Hrabánková, M., Orlová, M. Živnostenský zákon. Zákon o živnostenských úřadech: komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 88).

45. Pokud však napadené nařízení stanoví danou výjimku ze své působnosti pro slavnosti, sportovní podniky a jiné podobné akce v případech, kdy jsou obcí povoleny, vykračuje tím z mezí zákonného zmocnění podle § 18 odst. 3 živnostenského zákona, neboť dané zmocnění opravňuje obec stanovit výjimky pro specifikované druhy prodeje zboží a poskytování služeb, přičemž tyto výjimky mají být vymezeny jako obecně závazné pravidlo pro případy určitého typu, nikoliv k tomu, aby na jeho základě mohly být obcí udělovány výjimky pro individuální případy (akce povolené obcí).

46. Dále pak ta část čl. 8 odst. 1 napadeného nařízení, podle které se toto nařízení „nevztahuje na prodej zboží a poskytování služeb mimo provozovnu při slavnostech, sportovních podnicích nebo jiných podobných akcích pořádaných obcí“, je rovněž v rozporu s ústavním pořádkem, neboť napadené nařízení zavádí dva odlišné právní režimy pro prodej zboží a poskytování služeb mimo provozovnu na území obce v závislosti na osobě pořadatele akce, v jejímž rámci mají být uvedené činnosti prováděny.

Zatímco při akcích pořádaných obcí Štěpánovice lze danou podnikatelskou činnost provádět bez omezení vyplývajících z napadeného nařízení (samozřejmě při dodržení ostatních právních předpisů), na ostatní případy se povinnosti stanovené tržním řádem vztahují.

47. V případě takto stanovené výjimky pro akce pořádané obcí jde tedy o nedůvodně nerovný přístup obce Štěpánovice k sobě samé na straně jedné a k ostatním fyzickým a právnickým osobám na straně druhé (v rámci výkonu státní správy), jestliže je zaveden odlišný právní režim pro druhově obdobné či shodné akce pouze na základě osoby pořadatele akce. Chybí totiž jakýkoliv racionální a přípustný účel, ať již explicitně vyjádřený, či dovoditelný, proč by obec Štěpánovice neměla být při provádění činností téhož druhu podrobena regulaci obsažené ve vlastním nařízení, jaká se vztahuje na ostatní subjekty [srov. nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 35/13 (N 148/74 SbNU 263; 220/2014 Sb.)]. Zmocnění obsažené v § 18 odst. 3 živnostenského zákona sice poskytuje obci prostor pro to, aby v tržním řádu stanovila výjimky, které budou zohledňovat místní poměry, avšak nelze tak činit způsobem uvedeným v čl. 8 napadeného nařízení, který je s ohledem na shora uvedené nutno považovat za projev nepřípustné libovůle ze strany obce Štěpánovice.

VIII. Závěr

48. Ústavní soud tedy uzavírá, že napadené nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád, pokud jde o absenci právní úpravy rozdělení tržišť ve smyslu § 18 odst. 1 písm. a) živnostenského zákona a právní úpravu stanovení kapacity tržišť podle § 18 odst. 1 písm. b) téhož zákona, nepřekračuje meze zákonného zmocnění ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy. Článek 8 napadeného nařízení však čl. 79 odst. 3 Ústavy porušuje a dále je v rozporu s principem materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, neboť zakládá nerovnost osob podléhajících výkonu veřejné moci, resp. státní správy, a to bez přesvědčivého, racionálního a legitimního důvodu, slučitelného se zásadami charakterizujícími demokratický právní stát.

49. Proto Ústavní soud podle § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu rozhodl o zrušení čl. 8 napadeného nařízení obce Štěpánovice č. 1/2015, tržní řád, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 95
K oprávnění účastníků vyjádřit se k uplatnění moderačního práva před rozhodnutím soudu o náhradě nákladů řízení

Z práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 občanského soudního řádu, a z jiných hledisek, než jsou hlediska podústavního práva.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 31. května 2016 sp. zn. II. ÚS 1605/15 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky TJ Sokol Rokytnice, se sídlem Rokytnice 204, Rokytnice, zastoupené Mgr. Miroslavem Remešem, advokátem, se sídlem Masarykovo nám. 177, Valašské Klobouky, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 ve výrocích č. II, III a IV ve znění opravného usnesení téhož soudu ze dne 14. 4. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-302, jimiž bylo rozhodnuto o nákladech řízení o žalobě na určení podílového spoluvlastnictví k pozemku, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníka řízení.

Výrok

I. Výroky II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 14. 4. 2015

č. j. 59 Co 500/2014-302 bylo zasaženo právo stěžovatelky na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Výroky II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 14. 4. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-302 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně ze dne 9. 9. 2014 č. j. 28 C 179/2012-244 bylo rozhodnuto, že žaloba, kterou se žalobci domáhali určení, že jsou podílovými spoluvlastníky parcely p. č. X zapsané na LV č. Y pro obec Rokytnice, k. ú. Rokytnice u Slavičína, u Katastrálního úřadu pro Zlínský kraj, Katastrální pracoviště Valašské Klobouky, se zamítá (výrok I). Dále bylo rozhodnuto, že žalobci jsou povinni nahradit stěžovatelce TJ Sokol Rokytnice společně a nerozdílně náklady řízení ve výši 42 108 Kč (výrok II).

2. Ve vztahu k výroku o nákladech řízení okresní soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že stěžovatelka byla ve věci úspěšná, když žaloba o určení podílového spoluvlastnictví k předmětnému pozemku dle stanovených podílů žalobců byla jako nedůvodná zamítnuta. Stěžovatelka tak má právo na náhradu nákladů, které jí vznikly bráněním jejího práva u soudu, a o náhradě nákladů řízení tak okresní soud rozhodl podle § 142 odst. 1 o. s. ř. (viz s. 9 rozsudku okresního soudu).

3. Ústavní stížností napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 bylo rozhodnuto, že rozsudek soudu prvního stupně se ve výroku I potvrzuje (výrok I). Rozsudek soudu prvního stupně byl ve výroku II změněn tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Dále bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III) a že na nákladech řízení státu před soudy obou stupňů jsou žalobci povinni společně a nerozdílně zaplatit částku 5 323 Kč a stěžovatelka částku 5 323 Kč (výrok IV).

4. Ve vztahu k výrokům o nákladech řízení (výroky II, III, IV) krajský soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že se z úřední povinnosti zabýval možností aplikace ustanovení § 150 o. s. ř., tedy tím, zda jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, pro které soud nemusí výjimečně náhradu nákladů řízení zčásti nebo zcela přiznat. Důvody pro aplikaci citovaného ustanovení a změnu rozsudku okresního soudu ve výroku II pak odvolací soud shledal v okolnostech případu spočívajících v tom, že řízení bylo vyvoláno žádným z účastníků nezaviněným duplicitním zápisem vlastnického práva

k předmětnému pozemku, přičemž odstranění uvedené duplicity v zápisu bylo v zájmu všech účastníků řízení, přičemž podstata vzniklého sporu (a ostatně i neúspěšnosti žalobců) spočívala ve vydání vadného správního rozhodnutí. V návaznosti na uvedené pak byly obě strany řízení zavázány také k náhradě nákladů státu spočívajících ve znalečném ve výši 10 646 Kč (viz s. 6–7 rozsudku krajského soudu).

5. Opravným usnesením Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 14. 4. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-302 byl rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 opraven ve výroku IV tak, že namísto žalobcům nesprávně uložené povinnosti společně a nerozdílně zaplatit částku „5 323 Kč" je správně částka „2 323 Kč", neboť celkové náklady státu činily 10 646 Kč, přičemž v době vydání opravovaného rozhodnutí odvolacím soudem byla již část těchto nákladů uhrazena ze zálohy složené žalobci, a to ve výši 3 000 Kč.

II.

6. Podle přesvědčení stěžovatelky bylo postupem krajského soudu a vydáním napadeného rozsudku porušeno její právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i zásada rovnosti účastníků řízení zaručená čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

7. Stěžovatelka uvádí, že žalobci nebyli ve sporu úspěšní, a proto má podle § 142 odst. 1 o. s. ř. právo na náhradu nákladů celého řízení. Avšak krajský soud dospěl k závěru, že je potřeba aplikovat ustanovení § 150 o. s. ř. a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Důvody hodné zvláštního zřetele přitom spatřoval v tom, že řízení bylo vyvoláno duplicitním zápisem vlastnického práva, který byl založen vadným rozhodnutím Pozemkového úřadu Zlín ze dne 7. 8. 1995. Odstranění duplicity pak bylo podle krajského soudu v zájmu všech účastníků.

8. Napadený rozsudek krajského soudu stěžovatelka považuje v prvé řadě za překvapivý. Namítá, že v průběhu celého odvolacího řízení nebyla písemně ani při jednání upozorněna, že krajský soud uvažuje o aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř., přičemž se ostatně ani žádný z účastníků řízení jeho použití nedovolával. Tímto postupem tak podle stěžovatelky krajský soud nedostál podmínkám pro moderační postup podle ustanovení § 150 o. s. ř., když ji zbavil práva vyjádřit se k aplikaci tohoto ustanovení. Stěžovatelka vyjadřuje přesvědčení, že už jen z tohoto důvodu musí být rozsudek krajského soudu v napadených výrocích zrušen. V této souvislosti pak stěžovatelka odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 2994/14 (N 70/77 SbNU 73).

9. Dále se domnívá, že nemohou obstát ani důvody, pro které krajský soud přistoupil k aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. Krajský soud podle

stěžovatelky totiž zcela pominul, že žalobci mohli už před podáním žaloby zjistit, že jim nebyl vydán původní pozemek ve zjednodušené evidenci, nýbrž neexistující pozemek, stejně jako to, že na sporném pozemku se nachází fotbalové hřiště, a že je tedy dána překážka k restituci tohoto pozemku. Podle stěžovatelky tak mohli snadno dospět k závěru, že jejich nabývací titul je nicotný a že z tohoto důvodu nemohou být ve sporu úspěšní.

10. Protože rozhodnutí o nákladech řízení neodpovídá průběhu a výsledku řízení a protože uplatněný důvod nenaplňuje hypotézu ustanovení § 150 o. s. ř., považuje stěžovatelka rozsudek krajského soudu v napadených výrocích o nákladech řízení za svévolný. Stěžovatelka uzavírá, že Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně pochybil, pokud jí v průběhu řízení neumožnil vyjádřit se k zamýšlenému moderačnímu postupu i pokud vůbec ustanovení § 150 o. s. ř. použil, aniž by k tomu byly dány dostatečné důvody, a je přesvědčena, že tak byla porušena její ústavně zaručená základní práva.

III.

11. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně jako účastníka řízení a vyjádření vedlejších účastníků řízení – žalobců, kteří se v řízení vedeném u Okresního soudu ve Zlíně pod sp. zn. 28 C 179/2012 domáhali určení podílového spoluvlastnictví k předmětnému pozemku.

12. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti ze dne 18. 1. 2016 odkázal na písemné odůvodnění napadeného rozhodnutí. Zdůraznil, že aplikace § 150 o. s. ř. nevycházela z toho, na základě jakého nabývacího titulu účastníci odvozovali svá vlastnická práva, ale z objektivně a stranami řízení nezpochybňované skutečnosti jim známé od okamžiku, kdy se dozvěděli o vzniku duplicitního zápisu, že podstatou vzniku sporné záležitosti byl právě uvedený duplicitní zápis, podle kterého každému z nich svědčil nabývací vlastnický právní titul. V uvedené objektivní okolnosti případu shledal odvolací soud důvod zvláštního zřetele hodný pro výjimečné nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení úspěšnému účastníkovi, na kterém by nic nezměnil případně jiný a zřejmě protichůdný názor účastníků.

13. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně ve vyjádření také uvedl, že se v projednávané věci dle svého názoru nedopustil libovůle, nýbrž aplikoval zákonné ustanovení a tento postup odůvodnil, neboť ustanovení § 150 o. s. ř. je součástí platného právního řádu a pro jeho aplikaci nestanoví zákon žádné zvláštní podmínky. Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně dále vyjádřil své přesvědčení, že rozhodnutí o nákladech řízení je součástí rozhodnutí ve věci samé a lze jen těžko předkládat účastníkům k vyjádření možnost aplikace ustanovení § 150 o. s. ř. ještě v průběhu odvolacího

řízení, pakliže soud nedospěl k rozhodnutí ve věci samé, neboť rozhodnutí o náhradě nákladů řízení je integrální součástí rozhodování ve věci samé a dochází k němu v průběhu neveřejné závěrečné porady senátu.

14. Žádný z vedlejších účastníků se ve stanovené lhůtě k ústavní stížnosti stěžovatelky nevyjádřil.

15. Ústavní soud nezasílal vyjádření účastníka řízení k replice stěžovatelce, neboť to nepokládal za účelné s ohledem na nálezovou judikaturu Ústavního soudu k dané problematice, jejíž právní závěry jsou pro nynější rozhodnutí zásadní povahy a jimiž je Ústavní soud vázán. Ve svém důsledku by se totiž jednalo o zbytečné prodlužování řízení [obdobně viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1413/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 77/73 SbNU 373), nález sp. zn. IV. ÚS 2543/13 ze dne 24. 2. 2015 (N 45/76 SbNU 627) nebo nález sp. zn. I. ÚS 1207/15 ze dne 7. 7. 2015 (N 127/78 SbNU 27); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické verzi dostupná na http://nalus.usoud.cz].

IV.

16. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelkou předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí a vyjádření účastníka řízení a po prostudování spisového materiálu, který si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud je dle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není však součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy), není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí, a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou zásadně záležitostí obecných soudů. Výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy však mohou být v určitých případech natolik extrémní, že zasáhnou do některého ústavně zaručeného základního práva. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je přitom Ústavní soud oprávněn zasáhnout právě tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. K tomu v projednávaném případě podle názoru Ústavního soudu také došlo.

18. Přestože k rozhodování obecných soudů o náhradě nákladů řízení a jeho reflexi z hlediska zachování práva na spravedlivý proces přistupuje Ústavní soud zdrženlivě, neboť samotný spor o náhradu nákladů řízení, jakkoliv se může v určitých případech citelně dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity zakládající porušení jejich základních práv a svobod, neztrácí ze zřetele, že rozhodnutí o nákladech

řízení je integrální součástí řízení jako celku, a proto i na tuto část řízení dopadají postuláty spravedlivého procesu [srov. nález sp. zn. III. ÚS 455/01 ze dne 2. 5. 2002 (N 57/26 SbNU 113), nález sp. zn. I. ÚS 653/03 ze dne 12. 5. 2004 (N 69/33 SbNU 189) a další].

19. V podústavní rovině představuje nepřiznání práva na náhradu nákladů řízení postup zákonem předvídaný a dovolený, z hlediska zachování práva na spravedlivý proces je však podmíněn tím, že obecný soud, shledá-li pro takový závěr odpovídající důvody, jež musí vycházet z posouzení všech okolností konkrétní věci, odklon od pravidla vyjádřeného v ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. a využití zákonné výjimky řádně a přesvědčivě odůvodní. Ústavní soud stanovil jisté ústavněprávní limity vztahující se k povinnosti obecného soudu řádně a přesvědčivě odůvodnit své rozhodnutí nepřiznat náhradu nákladů řízení [srov. nález sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), nález sp. zn. IV. ÚS 454/04 ze dne 15. 2. 2005 (N 29/36 SbNU 337)], vyjádřil se též k rozsahu uvážení, kterým obecný soud disponuje ve vztahu k vlastnímu posouzení otázky existence důvodů hodných zvláštního zřetele [srov. nález sp. zn. I. ÚS 350/04 ze dne 15. 9. 2004 (N 130/34 SbNU 317), nález sp. zn. IV. ÚS 199/05 ze dne 20. 3. 2006 (N 63/40 SbNU 623), nález sp. zn. I. ÚS 2862/07 ze dne 5. 11. 2008 (N 189/51 SbNU 307)], a zaujal stanovisko i k procesním podmínkám aplikace ustanovení § 150 o. s. ř. [obdobně viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391) nebo nález sp. zn. II. ÚS 2337/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 81/73 SbNU 415)].

V.

20. Podstatou nyní projednávaného případu je přitom právě otázka aplikace ustanovení § 150 občanského soudního řádu odvolacím soudem, v důsledku čehož nebylo stěžovatelce coby v předmětném řízení úspěšnému účastníkovi přiznáno právo na náhradu nákladů řízení. Podle tohoto ustanovení platí, že jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

21. Aplikací a interpretací ustanovení § 150 o. s. ř. se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi, jak plyne již z výše uvedeného, zabýval opakovaně. Z ustálené judikatury Ústavního soudu relevantní pro právě projednávaný případ [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 215/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 44/52 SbNU 443)] přitom plyne kromě jiného také to, že součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek (vyplývající v obecné rovině z práva na spravedlivý proces) je třeba

uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je integrální součástí soudního řízení jako celku.

22. Jinak řečeno, z práva na spravedlivý proces vyplývá povinnost soudu vytvořit pro účastníky řízení procesní prostor k tomu, aby se vyjádřili i k eventuálnímu uplatnění moderačního práva podle § 150 občanského soudního řádu, pokud obecný soud takový postup případně zvažuje, a vznášeli případná tvrzení či důkazní návrhy, které by mohly aplikaci tohoto ustanovení ovlivnit. Tato povinnost je naléhavější v rámci odvolacího řízení, kdy po přijetí rozhodnutí již účastník řízení nemá procesní nástroj, jak své námitky uplatnit, na rozdíl od rozhodnutí nalézacího soudu, kdy lze námitky vznést alespoň ex post v odvolání. Takový postup odvolacího soudu vede k situaci, kdy je účastník řízení nucen vznášet takové námitky vlastně poprvé až v řízení před Ústavním soudem, které je však ze své povahy zaměřeno na posuzování jiných skutečností, než jsou okolnosti umožňující aplikaci § 150 občanského soudního řádu, a z jiných hledisek, než jsou hlediska podústavního práva [shodně viz např. také nález sp. zn. II. ÚS 2994/14 ze dne 2. 4. 2015 (N 70/77 SbNU 73)].

23. Je třeba uvést, že tato judikatura Ústavního soudu odpovídá rovněž rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 9. 2013 *Čepek proti České republice* (stížnost č. 9815/10). Podle tohoto rozsudku je třeba zohlednit skutečnost, že v souladu s judikaturou Ústavního soudu je soud, který má v úmyslu použít ustanovení § 150 občanského soudního řádu, povinen „vytvořit procesní prostor" umožňující účastníkům řízení vyjádřit své stanovisko k případnému použití tohoto ustanovení. I když zkušený právní zástupce ví o tom, že soud může při rozhodování o náhradě nákladů řízení použít ustanovení § 150 občanského soudního řádu a může kdykoli z vlastního popudu sdělit soudu stanovisko svého klienta k této otázce, lze nicméně na základě výše uvedené judikatury v této záležitosti očekávat, že účastník (jeho zástupce) bude soudem výslovně vyzván, aby se k této otázce vyjádřil. Nelze tedy vytýkat účastníkovi, že jen požaduje použití obecného pravidla pro náhradu nákladů řízení v případě úspěchu ve sporu, stanoveného v § 142 odst. 1 občanského soudního řádu.

24. Na tento rozsudek Evropského soudu pro lidská práva poté navázal plenární nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 46/13 ze dne 11. 3. 2014 (N 29/72 SbNU 337), vydaný ve stejné věci v obnoveném řízení, v němž je uvedeno, že „pro naplnění práva na spravedlivý proces bylo nezbytné, aby odvolací soud poučil žalovaného (stěžovatele) o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř. a v souladu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu tak poskytl žalovanému prostor (jak žádá i Evropský soud), aby se k eventualitě aplikace citovaného ustanovení vyjádřil. Je však třeba poukázat na to, že tento prostor nelze vnímat výhradně extenzivně a zobecnit vzniklý procesní stav tak, že by obecné soudy měly vždy

za účelem poskytnutí prostoru umožnit účastníkům po svém poučení písemné vyjádření. Je zajisté nezbytné strany poučit o možnosti aplikace § 150 o. s. ř. a umožnit jim vyjádření, ale má se tak dít při jednání vůči přítomnému účastníku. V opačném případě by nebyla respektována zásada procesní ekonomie a z ní plynoucí zákonný požadavek, že má být pokud možno rozhodnuto při jediném jednání".

25. Ústavní soud pro úplnost uvádí, že v podstatě totožnou problematikou se již zabýval v celé řadě předchozích nálezů. Kromě již zmíněných nálezů sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309), sp. zn. IV. ÚS 215/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 44/52 SbNU 443), sp. zn. Pl. ÚS 46/13 ze dne 11. 3. 2014 (N 29/72 SbNU 337) a nálezu sp. zn. II. ÚS 2994/14 ze dne 2. 4. 2015, na který odkazovala v ústavní stížnosti sama stěžovatelka, lze upozornit například také na následující nálezy: nález sp. zn. IV. ÚS 2738/10 ze dne 23. 11. 2010 (N 235/59 SbNU 391), nález sp. zn. II. ÚS 2337/13 ze dne 7. 5. 2014 (N 81/73 SbNU 415), nález sp. zn. I. ÚS 1593/15 ze dne 25. 8. 2015 (N 156/78 SbNU 353), nález sp. zn. II. ÚS 3550/13 ze dne 25. 8. 2015 (N 154/78 SbNU 335), ale i na mnohé další. Velká část z těchto nálezů navíc předcházela datu vydání ústavní stížností napadeného rozsudku odvolacího soudu.

VI.

26. Požadavkům, které vyplývají z právě naznačené a již poměrně rozsáhlé judikatury Ústavního soudu, však odvolací soud v nyní souzené věci nevyhověl, když podmínkám pro moderační postup podle § 150 o. s. ř. nedostál, přestože obecné soudy jsou judikaturou Ústavního soudu vázány. Z odůvodnění rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 ani z obsahu spisu vedeného Okresním soudem ve Zlíně pod sp. zn. 28 C 179/2012 neplyne, že by odvolací soud dal účastníkům řízení najevo, že uvažuje o aplikaci § 150 o. s. ř., a dal jim prostor k tomu, aby se k jím zamýšlené aplikaci ustanovení § 150 občanského soudního řádu mohli vyjádřit. Neučinil vůči nim v této souvislosti žádnou výzvu k vyjádření, a to ani v písemné formě, ani při jednání dne 18. 2. 2015, jemuž byli přítomni jak jednatel a advokát stěžovatelky, tak jeden z žalobců, který vystupoval v roli obecného zmocněnce a byl při jednání také zastoupen advokátem. Předmětná částka náhrady nákladů řízení (42 108 Kč), kterou byli žalobci povinni společně a nerozdílně stěžovatelce podle výroku II rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 9. 9. 2014 č. j. 28 C 179/2012-244 zaplatit, přitom není zanedbatelná.

27. Odvolací soud tak svým postupem a vydaným rozhodnutím, resp. výroky II, III a IV rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 25. 2. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-290 ve znění opravného usnesení Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 14. 4. 2015 č. j. 59 Co 500/2014-302 porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces

garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

28. Ústavnímu soudu proto z výše uvedených důvodů nezbylo než stěžovatelce vyhovět a napadené výroky tohoto rozsudku podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušit, a to aniž by tímto svým kasačním rozhodnutím chtěl jakkoliv předjímat rozhodnutí krajského soudu, jež tento ve vztahu k moderačnímu právu ve smyslu ustanovení § 150 o. s. ř. znovu učiní.

29. Ústavní soud přitom již nezkoumal další námitky stěžovatelky, které se vztahovaly k samotnému posouzení existence důvodů hodných zvláštního zřetele podle § 150 o. s. ř. Vyhověním ústavní stížnosti se totiž stěžovatelce otevírá procesní prostor, ve kterém jí krajský soud umožní, aby se před přijetím nového rozhodnutí o náhradě nákladů řízení vyjádřila k uvažované aplikaci § 150 o. s. ř. a uplatnila v tomto směru svoje návrhy a tvrzení, se kterými se soud v odůvodnění svého rozhodnutí vypořádá. Pokud tedy krajský soud opětovně shledá, že existují důvody hodné zvláštního zřetele pro využití moderačního práva soudu podle § 150 o. s. ř., vytvoří účastníkům řízení nejprve procesní prostor k vyjádření se k jeho eventuální aplikaci a teprve poté zváží, zda a jakým způsobem ustanovení § 150 o. s. ř. v dané věci skutečně aplikovat či nikoliv.

Č. 96
K naplnění kritérií zavinění u přečinu usmrcení z nedbalosti

Závěr o trestněprávním zavinění nelze nikdy dovozovat z pouhého faktu, že došlo ke škodlivému následku za účasti třetí osoby. K událostem majícím objektivně nešťastnou nebo i tragickou povahu dochází i bez cizího zavinění, jako je tomu v případech tzv. *vis maior* nebo v případech, kdy se přítomné třetí osoby na vzniku škodlivého následku nijak nepodílejí.

Zanedbání potřebné míry opatrnosti jako předpoklad nedbalostního zavinění je třeba vyvozovat z konkrétních skutkových okolností, řádně zjištěných důkazním postupem před obecnými soudy. Nelze jej činit pouze na základě zpětné myšlenkové konstrukce, podle které došlo-li ke škodlivému následku, neznamená to automaticky, že potřebná míra opatrnosti musela být nutně zanedbána. Součástí soudního rozhodnutí, v němž je osoba uznána vinnou nedbalostním trestným činem, proto musí být pečlivé zhodnocení všech okolností, které soud vedly k názoru, že tato osoba náležitou opatrnost nezachovala, a jednala tedy zaviněně. Soudy musí v tomto smyslu zkoumat jak objektivní, tak subjektivní hledisko potřebné míry opatrnosti, tedy povinnost i možnost obviněného předvídat vznik trestněprávně relevantního následku.

Orgány činné v trestním řízení mají úřední povinnost zjišťovat skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí (srov. § 2 odst. 4 a 5 trestního řádu). Z ústavního principu presumpce neviny, zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny, vyplývá pro obecné soudy povinnost při rozhodování o vině zvažovat též takovou verzi případu, že vzhledem ke skutkovým okolnostem případu mohlo ke způsobení škodlivého následku dojít bez zavinění. Pouze tak mohou obecné soudy dostát požadavkům čl. 36 odst. 1 Listiny, jenž obviněným osobám zaručuje právo na soudní ochranu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Jana Musila (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 31. května 2016 sp. zn. III. ÚS 2065/15 ve věci ústavní stížnosti M. S., zastoupeného Mgr. Petrem Kaustou, advokátem, se sídlem v Ostravě, Československých legií 1719/5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2015 č. j. 8 Tdo 125/2015-27, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. září 2014 č. j. 6 To 274/2014-404 a proti rozsudku Okresního soudu

v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 29. května 2014 č. j. 102 T 184/2013-374, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Krajského státního zastupitelství v Ostravě a Okresního státního zastupitelství v Karviné jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

1. Usnesením Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2015 č. j. 8 Tdo 125/2015-27, rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. září 2014 č. j. 6 To 274/2014-404 a rozsudkem Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 29. května 2014 č. j. 102 T 184/2013-374 byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. března 2015 č. j. 8 Tdo 125/2015-27, rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. září 2014 č. j. 6 To 274/2014-404 a rozsudek Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 29. května 2014 č. j. 102 T 184/2013-374 se zrušují.

Odůvodnění

I. Namítaná porušení základních práv

1. Návrhem dle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 S., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), který byl Ústavnímu soudu doručen dne 10. 7. 2015, se stěžovatel domáhal kasace shora označených rozhodnutí trestních soudů, neboť jimi mělo dojít k porušení jeho práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Řízení předcházející podání ústavní stížnosti

2. Stěžovatel (dále také „obviněný“) byl rozsudkem Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově (dále také „okresní soud“) ze dne 29. května 2014 č. j. 102 T 1184/2013-374 uznán vinným přečinem usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku, za který byl odsouzen podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, jehož výkon mu byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců. Podle § 73 odst. 1 a 3 trestního zákoníku byl obviněnému uložen trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu dvacet jedna měsíců. Dále bylo rozhodnuto o náhradě škody.

3. Krajský soud v Ostravě jako soud odvolací rozsudkem ze dne 4. září 2014 č. j. 6 To 274/2014-404 z podnětu odvolání obviněného a státního zástupce, podaného v neprospěch obviněného, podle § 258 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu zrušil rozsudek soudu prvního stupně v celém rozsahu a nově rozhodl tak, že obviněného M. S. uznal vinným přečinem usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž nově konstatoval porušení důležitých zákonných povinností na straně obviněného, jakož i spoluzavinění matky nezletilého poškozeného.

4. Podle rozsudku odvolacího soudu se měl obviněný uvedeného přečinu dopustit stručně řečeno tím, že dne 24. června 2012 kolem 16:30 hodin v Havířově-Podlesí, okres Karviná, na ulici 17. listopadu v prostoru parkoviště před obchodním domem Hruška v prostoru „obytné zóny" jako řidič osobního automobilu tov. zn. Ford Focus zahájil couvání se svým vozidlem z parkovacího místa v době, kdy matka G. B. nezletilému nevěnovala patřičnou pozornost, obviněný nedbal zvýšené opatrnosti, a proto při couvání došlo ke střetu s nezletilým dítětem J. B., kterého zadním kolem přejel, čímž mu způsobil poranění v podobě zhmoždění mozku a kmene mozkového, což je zranění neslučitelné se životem, na jehož následky nezletilý ihned na místě dopravní nehody zemřel. Soud konstatoval, že obviněný porušil ustanovení § 24 odst. 2, 3, § 4 písm. a), § 5 odst. 1 písm. d) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu).

5. Odvolací soud obviněného odsoudil podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku, jehož výkon podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 trestního zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání jednoho roku a šesti měsíců. Podle § 73 odst. 1 a 3 trestního zákoníku obviněnému uložil trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu jednoho roku a čtyř měsíců. Současně rozhodl o náhradě škody.

6. Proti rozsudku odvolacího soudu si stěžovatel podal dovolání z důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, neboť považoval za nesprávný právní závěr odvolacího soudu, kterým byla konstatována jeho trestní odpovědnost. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství se ve svém vyjádření k dovolání s názorem stěžovatele ztotožnil a vyjádřil názor, že popsaná skutková zjištění jsou zjevně nedostatečným podkladem pro dovození nedbalostního zavinění.

7. Nejvyšší soud rozhodl o dovolání stěžovatele usnesením ze dne 25. března 2015 č. j. 8 Tdo 125/2015-27 tak, že je podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu odmítl jako zjevně neopodstatněné.

III. Argumentace stěžovatele

8. Ústavní stížností stěžovatel brojí proti shora uvedeným rozhodnutím obecných soudů, neboť se domnívá, že jimi došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces. Namítá, že skutková zjištění obecných soudů jsou v extrémním rozporu s důkazy, které byly v řízení provedeny. Současně poukazuje na to, že z těchto zjištění obecné soudy vyvodily nesprávné právní závěry.

9. Podle stěžovatele bylo dokazováním prokázáno, že v okamžiku, kdy se vracel s nákupem z obchodu, prošel okolo svého vozidla, dal do něj nákup a usedl do něj, bylo poškozené dítě v prostoru mezi bokem vozidla, kočárkem, matkou a babičkou. Tato skutečnost je podle něj potvrzována svědeckými výpověďmi matky a babičky dítěte, vyšetřovacím pokusem i znaleckým posudkem Ing. Petra Korče. Stěžovatel označuje za nesprávné tvrzení okresního soudu, který dovodil, že couval do prostoru, kde stály ženy s dítětem; stěžovatel tvrdí, že naopak couval do prostoru, kde se nenacházela žádná osoba. Dále považuje za nepravdivý závěr okresního soudu o tom, že když míjel babičku a matku, viděl kolem nich pohybující se dítě, resp. ten závěr, že začal couvat do prostoru, kde stály ženy s dítětem, které se pohybovalo kolem nich. Stěžovatel poukazuje na to, že dítě bylo plně ovládáno matkou a babičkou v situaci, kdy mezi nimi stálo a v žádném případě mezi nimi či kolem nich neběhalo.

10. Hranici okolností, jež může řidič předvídat, nelze podle stěžovatele vymezovat v hypotetické rovině, nýbrž je zapotřebí vždy vycházet z existujících objektivních okolností, vyplývajících z určité dopravní situace. Nedbalostní zavinění je přitom možné dovodit pouze tehdy, pokud povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestními předpisy jsou dány současně. Stěžovatel se domnívá, že míru opatrnosti maximálně zachoval, neboť z místa parkování vycouvával maximálně obezřetně, velmi pomalu, přičemž využil všech možných pohledů při couvání, přesto však střetu s dítětem nemohl zabránit, jak bylo prokázáno hlavně znaleckým posudkem a vyšetřovacím pokusem. Zdůrazňuje, že po něm nelze spravedlivě žádat, aby předvídal, že matka s babičkou nezletilého přestanou nad nezletilým vykonávat dohled v okamžiku, kdy s vozidlem začal couvat. V tomto smyslu poukazuje zejména na to, že nezletilému byl v době tragické nehody jeden rok, přičemž v době před nehodou byl plně ovládán matkou a babičkou. Stěžovatel se tedy domnívá, že hlavní příčinou toho, že se nezletilý dostal do nebezpečné situace, která vyústila v tragédii, je pochybení matky a babičky, které nad nezletilým vykonávaly dohled a které dostatečně nezajistily bezpečnost jednoletého dítěte.

11. Také krajský soud, který zrušil rozhodnutí soudu okresního a sám nově rozhodl o vině stěžovatele, podle stěžovatele pochybil, neboť obdobně jako soud okresní své rozhodnutí zatížil extrémním rozporem mezi

skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. Tento nedostatek potom nenapravil ani soud dovolací, který dovolání stěžovatele odmítl.

12. Stěžovatel nesouhlasí se závěrem dovolacího soudu, že jednal ve vědomé nedbalosti, neboť prý byl obeznámen s tím, že když začne couvat a dítě unikne z pozornosti matky a vběhne mu pod kola, tak ho neuvidí a může ho přejet, přesto však prý bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že k takovéto situaci nedojde. Stěžovatel tvrdí, že nelze akceptovat názor dovolacího soudu, podle něhož je v obydlené části města řidič povinen, jestliže se rozhodne couvat a nemá dostatečný rozhled za vozidlo, zajistit bezpečné couvání pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby. Dále stěžovatel tvrdí, že rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. července 1986 sp. zn. 5 Tz 21/86 (R 19/1987 tr.), na které odkazuje dovolací soud v předmětné věci, není přiléhavé, neboť tehdy byl řešen případ řidiče autojeřábu, a nikoliv řidiče osobního motorového vozidla. V případě osobního vozidla považuje stěžovatel tento závěr za zcela nepřiléhavý a nesmyslný, neboť požadavek na to, aby si při každém couvání řidič zajistil náležitě způsobilou a poučenou osobu, je nereálný. Nejvyšší soud převzal podle stěžovatele nesprávná skutková zjištění soudu okresního a krajského, přičemž se nikterak podrobně nezabýval srovnáním skutkových zjištění a provedených důkazů.

IV. Řízení před Ústavním soudem

13. Poté, co Ústavní soud zjistil, že ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas osobou oprávněnou a naplněny byly také všechny ostatní formální náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu, vyžádal si dle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyjádření účastníků řízení. Rovněž si obstaral spis Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově vedený pod sp. zn. 102 T 184/2013.

14. Okresní soud v Karviné – pobočka v Havířově ve svém vyjádření ze dne 23. září 2015 Ústavnímu soudu sdělil, že podle něj nebylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces, a v plném rozsahu se odvolal na znění napadeného rozsudku.

15. Krajský soud v Ostravě vyjádřením ze dne 16. října 2015 konstatoval, že skutková zjištění a důkazy podle něj nejsou v extrémním nesouladu. Soud je vázán zásadou obžalovací, a proto se mohl zabývat toliko odpovědností obviněného, nikoliv odpovědností matky či babičky nezletilého. Co se týče skutkových zjištění, krajský soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž zdůraznil, že k činu došlo v místě obytné zóny, kde je řidič povinen dbát zvýšené ohleduplnosti vůči chodcům. Krajský soud má za prokázané, že obviněného mohlo napadnout a také napadlo, že dítě v tak nízkém věku volně se pohybující po parkovišti může vběhnout za jeho vozidlo při couvání. Netvrdí však, že by při každém couvání před

obchodem měl každý řidič zajistit bezpečné couvání pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby.

16. Nejvyšší soud v přípisu ze dne 20. října 2015 konstatoval, že stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl identickou argumentaci, kterou se dovolací soud zabýval již v dovolacím řízení, a v podrobnostech proto odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Nadto zdůraznil, že při svém rozhodování vycházel ze skutkových okolností zjištěných soudy prvního a druhého stupně, neboť nezjistil v jejich důkazním postupu žádná pochybení. Nejvyšší soud poukázal na to, že obviněný v době, kdy započal s couváním, věděl, že se v blízkosti jeho vozidla nacházejí matka a babička nezletilého a dvě malé děti, jimž tyto ženy nevěnovaly dostatečnou pozornost, neboť byly zaměstnány i jinými činnostmi. Stěžovatel si navíc podle Nejvyššího soudu musel být vědom, že při couvání nemusí jednoroční dítě vzhledem k jeho malé výšce spatřit. Za této situace si měl zajistit bezpečné couvání pomocí jiné poučené osoby, či alespoň dát před zahájením couvání najevo, že bude couvat, aby si dospělé osoby děti pohlídaly, nebo při couvání použít zvukový signál, aby tím upozornil na jím zamýšlený manévr. Jelikož stěžovatel nic z toho neudělal, nesplnil podle Nejvyššího soudu kritérium potřebné míry opatrnosti ve smyslu § 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Jde-li o odpovědnost dalších osob, obecné soudy byly vázány zásadou obžalovací. Ke spoluzavinění matky obecné soudy náležitě přihlédly.

17. Nejvyšší státní zastupitelství, jako vedlejší účastník řízení, přípisem ze dne 5. října 2015 odkázalo na své vyjádření ze dne 8. ledna 2015 k dovolání stěžovatele, přičemž zopakovalo svůj názor, že učiněná skutková zjištění nemohla být základem pro odsouzení obviněného.

18. Jelikož vyjádření účastníků řízení neobsahovala žádné nové skutečnosti či argumenty, které by stěžovateli nebyly známy již z předchozího řízení, Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat je stěžovateli k eventuální replice.

19. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by od tohoto jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Obecná východiska právního posouzení

20. Podle článku 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není tedy součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci přezkumu jejich rozhodnutí. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená

základní práva a svobody. Jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah Ústavního soudu do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Pro přezkum není sama o sobě rozhodná věcná správnost či konkrétní odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, nýbrž výhradně dodržení ústavního rámce jejich činnosti.

21. Důvodem ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu může být skutečnost, že postupem obecných soudů došlo k porušení práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Součástí tohoto základního práva je mimo jiné zákaz svévole či libovůle v soudním rozhodování a právo na odůvodnění rozhodnutí. Za svévoli v soudním rozhodování Ústavní soud ve své dosavadní judikatuře označil zejména případy extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými zjištěními, dále případy nerespektování kogentní normy, případy interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a v právním myšlení konsensuálně akceptovaném významu a konečně případy rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [srov. nález ze dne 24. listopadu 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375)].

22. Příkladem svévolné aplikace normy jednoduchého práva je existence rozporu mezi skutkovými zjištěními a právem, které na ně bylo zcela nepatřičně aplikováno. Má-li soudní rozhodnutí obstát z hlediska ústavněprávního přezkumu, musí z jeho odůvodnění vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé, přičemž jím učiněná skutková zjištění nesmějí být v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [srov. usnesení ze dne 23. září 2005 sp. zn. III. ÚS 359/05 (U 22/38 SbNU 579)]. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je „extrémní nesoulad“ dán rovněž tehdy, pokud skutková zjištění obecných soudů nemají žádnou obsahovou spojitost s provedenými důkazy nebo pokud z těchto důkazů při žádném z logicky přijatelných způsobů hodnocení nevyplývají, případně pokud hodnocení důkazů v napadeném rozhodnutí zcela absentuje.

23. Ústavní soud je z tohoto pohledu povinen posoudit, zda skutková zjištění obecných soudů mají dostatečnou a racionální základnu, zda právní závěry nejsou s nimi v „extrémním nesouladu“ a zda interpretace použitého práva je ústavně konformní.

VI. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

24. Po posouzení napadených rozhodnutí a obsahu spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Trestní odpovědnost v českém právu je založena na zásadě odpovědnosti za zavinění, z níž vyplývá, že bez zavinění není trestný čin *(nullum crimen sine culpa)*. Podmínkou trestní odpovědnosti obviněného je tedy naplnění skutkové podstaty trestného činu, které musí být vždy zahrnuto zaviněním ve formě úmyslu či nedbalosti. V případě přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku musí trestní soudy vždy prokázat existenci zavinění ve formě vědomé či nevědomé nedbalosti. Z vědomé nedbalosti je trestný čin spáchán, jestliže pachatel „věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí" [§ 16 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku]. Nedbalost nevědomá se pak předpokládá v případě, kdy pachatel „nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl" [§ 16 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku].

26. Mají-li trestní soudy posoudit, zda byl čin spáchán z nedbalosti, musejí v prvé řadě zjistit, zda obviněný zachoval potřebnou míru opatrnosti, která je kritériem nedbalosti v obou jejích formách. Míra opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem, neboť jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu. O zavinění z nevědomé nedbalosti proto jde jen tehdy, jestliže povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení chráněného zájmu jsou dány současně, nedostatek této jedné složky v daném případě znamená, že uvedený čin obviněného je činem nezaviněným (srov. již rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze 17. března 1986 sp. zn. 4 Tz 9/86). Objektivní hledisko doplněné subjektivním hlediskem však platí nejen pro vymezení nedbalosti nevědomé, ale i pro vymezení nedbalosti vědomé, poněvadž přiměřenost důvodů, na něž pachatel spoléhal, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu, je třeba posuzovat podle toho, jak se situace jevila pachateli, i vzhledem k vnějším okolnostem konkrétního případu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2012 sp. zn. 5 Tdo 540/2012).

27. V objektivní rovině vyplývá rozsah potřebné míry opatrnosti zpravidla z bezpečnostních předpisů či technických norem. V případě posuzování dopravních nehod tedy půjde zejména o předpisy upravující provoz na pozemních komunikacích. V případě, kdy objektivní kritérium není upraveno zvláštními právními nebo bezpečnostními předpisy nebo uznávanými pravidly, je požadována opatrnost přiměřená daným okolnostem a situaci. Jak bylo výše uvedeno, toto objektivní hledisko samo o sobě není dostatečné pro to, aby mohla být založena trestní odpovědnost pachatele.

Předpokladem zavinění ve formě nedbalosti je totiž současná možnost a schopnost konkrétního pachatele předvídat vznik trestněprávně relevantního následku, čímž je vymezeno subjektivní hledisko míry potřebné opatrnosti [srov. Draštík, A. a kol. Trestní zákoník: komentář. 1. díl (§ 1 až 232). Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 115].

28. Jde-li o posouzení trestní odpovědnosti řidiče za nehodu, k níž došlo v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích, je tedy nutné zohlednit jednak to, zda se tento řidič svým jednáním dopustil porušení konkrétních právních předpisů upravujících provoz na pozemních komunikacích, jakož i to, zda měl možnost a schopnost předvídat, že k této nehodě dojde. Jak vyplývá z odborné literatury, ale i ze soudní praxe, uplatní se v takovém případě tzv. princip omezené důvěry v dopravě. Jeho podstatou je skutečnost, že se řidič při provozu na pozemních komunikacích může spoléhat na to, že ostatní účastníci při provozu budou dodržovat pravidla provozu na pozemních komunikacích, pokud z konkrétních okolností nebude vyplývat opak (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 14. července 1981 sp. zn. 3 Tz 20/81).

29. Ze skutkových zjištění formulovaných nalézacím soudem a posléze přejatých soudem odvolacím vyplynulo, že se stěžovatel při couvání se svým osobním motorovým vozidlem v prostoru obytné zóny na parkovišti před obchodním domem střetl s nezletilým poškozeným, kterého zadním kolem přejel, čímž mu způsobil taková zranění, která bezprostředně vedla k jeho úmrtí. K tragické nehodě došlo za situace, kdy matka a babička nezletilého poškozeného stály u boku svého osobního vozidla zaparkovaného jako prvního v řadě u vchodu do obchodního domu, přičemž stěžovatel couval se svým vozidlem z parkovacího místa, které bylo jako třetí v řadě od tohoto vchodu (tedy ob jedno místo od vozidla matky poškozeného). Podle výsledků dokazování bylo jednoroční dítě vytažené z kočárku a stálo na zemi v blízkosti své matky a babičky. Nikdo z přítomných osob neviděl, jak se dostalo na místo střetu s autem, a tuto skutečnost nebylo možno jednoznačně určit ani z dalšího provedeného dokazování. Ke střetu dítěte s vozidlem došlo podle svědeckých výpovědí v momentě, kdy jeho matka schovávala peněženku do tašky a babička se ohlédla na přicházejícího druhého vnuka a začala s ním komunikovat, a ani jedna z nich tedy neměla v danou chvíli dítě pod zrakovou kontrolou. V době před nehodou matka i babička na nezletilého dohlížely, tento se pohyboval v jejich bezprostřední blízkosti a musel odběhnout ve velmi krátké době, kdy došlo k nešťastné události. Na základě znaleckého posudku bylo konstatováno, že stěžovatel couval s motorovým vozidlem nevelkou rychlostí srovnatelnou s pomalou chůzí.

30. Za této situace musely obecné soudy posoudit, zda obviněný mohl předvídat, že se jednoroční dítě od obou dospělých osob nečekaně vzdálí,

přičemž je s ohledem na jeho výšku nemusí při couvání zahlédnout a v důsledku toho může dojít ke střetu s ním. Z dokazování vyplynulo, že stěžovatel registroval, že v místě před obchodem jsou dvě dospělé ženy, které se baví mezi sebou, a registroval i obě nezletilé děti. To bylo potvrzeno zejména výpovědí svědkyně Slivkové, která s obviněným hovořila těsně po nehodě, jakož i reakcí samotného obviněného poté, co vystoupil z auta. Parkoviště se navíc nacházelo v obytné zóně, a podle obecných soudů proto stěžovatel měl vědět, že se zde mohou děti pohybovat. Krajský soud na základě těchto skutečností konstatoval, že stěžovatel mohl nehodový děj předvídat, a pokud za této situace couval z parkovacího místa, aniž by se náležitě přesvědčil o tom, kde se děti pohybují a zda se nedostaly do koridoru jeho vozidla při couvání, jednal zaviněně. Dovodil, že za situace, kdy si byl stěžovatel vědom toho, že se dvě dospělé ženy baví mezi sebou a nevěnují dětem pozornost, a kdy s ohledem na svůj nedostatečný rozhled, i s ohledem na věk dětí a výšku jednoho z nich, mohl předvídat, že nemusí uvedené batole spatřit za vozidlem, si měl bezpečné couvání zajistit pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby. Ve způsobu jízdy obviněného krajský soud shledal porušení § 24 odst. 2, 3, § 4 písm. a), § 5 odst. 1 písm. d) a § 39 odst. 5 zákona o silničním provozu.

31. Nejvyšší soud závěry krajského soudu potvrdil, přičemž upřesnil, že se podle něj stěžovatel činu dopustil z vědomé nedbalosti. Ačkoliv obviněný byl podle Nejvyššího soudu obeznámen s tím, že když začne couvat a dítě unikne z pozornosti matky a vběhne mu pod kola, neuvidí ho a může ho přejet, bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že k takové situaci nedojde. Nejvyšší soud zdůraznil, že při couvání svého vozidla nesmí řidič ohrozit ostatní účastníky provozu na pozemních komunikacích, a pokud to vyžadují okolnosti, zejména nedostatečný rozhled, musí zajistit bezpečné couvání pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby. Zvláštní obezřetnosti při couvání vozidla přitom musí řidič dbát o to více, pohybuje-li se v obytné zóně, kde se nacházejí jiné osoby, jejichž výskyt před tímto manévrem zaznamenal. V případě, že řidič započne s couváním, ač může předvídat, že se některá z osob v okamžicích, kdy mu postavení vozidla při couvání neumožňuje přehlédnout veškerý prostor za vozidlem, přemístí do místa, které nemůže vidět nebo dostatečně sledovat, a přesto couvá bez výstražného signálu nebo pomoci jiné pověřené osoby, zásadně podle názoru Nejvyššího soudu odpovídá za následek, který v této souvislosti způsobí. Tak tomu podle Nejvyššího soudu bylo i v projednávaném případě, kdy stěžovatel věděl o dětech pohybujících se ve vzdálenosti několika metrů od jeho auta, a měl si tedy vytvořit podmínky pro bezpečné couvání.

32. Ústavní soud se neztotožnil se shora uvedenými právními závěry obecných soudů stran existence nedbalostního zavinění na straně stěžova-

tele, a má za to, že tyto závěry jsou v příkrém rozporu s provedenými důkazy a zjištěnými skutkovými okolnostmi.

33. Krajský soud ve skutkové větě svého rozsudku uvádí, že obžalovaný „zahájil couvání se svým vozidlem z parkovacího místa v době, kdy matka G. B. nezletilému nevěnovala patřičnou pozornost podle § 31 odst. 1 a 2 zákona o rodině, obžalovaný nedbal zvýšené opatrnosti, a proto při couvání došlo ke střetu s dítětem". Z takto kuse popsaných skutkových okolností nelze podle názoru Ústavního soudu dovodit, v čem konkrétně spočívalo jednání zakládající trestní odpovědnost obviněného, zejména z jakých skutečností lze dovozovat zavinění trestného činu. V tomto smyslu se lze ztotožnit s vyjádřením státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k dovolání stěžovatele, jenž konstatoval, že v popisu skutku není uvedeno to podstatné, co obě události (nevěnování pozornosti dítěti ze strany matky a couvání stěžovatele) mohlo spojit v trestněprávně významný celek – tedy zda obviněný v okamžiku couvání měl a mohl vidět, že matka svého ročního syna ztratila z dohledu, z čeho konkrétního měl vypozorovat, že dítěti hrozí nějaké nebezpečí, a v čem spočívalo jeho trestně relevantní jednání.

34. Jak je patrno z odůvodnění napadených rozhodnutí, obecné soudy svůj závěr o nedbalostním jednání dovodily pouze z toho, že stěžovatel věděl o přítomnosti nezletilých dětí v blízkosti svého auta, přičemž nereagoval na skutečnost, že dvě dospělé ženy, které na tyto děti měly dohlížet, se spolu bavily, a tudíž dětem nevěnovaly dostatečnou pozornost. Této skutečnosti si měl být stěžovatel podle obecných soudů vědom z toho důvodu, že spolu obě ženy hovořily v době, kdy předtím kolem nich na parkovišti procházel. Žádné další okolnosti, které by svědčily o tom, že stěžovatel měl a mohl předvídat, že se jednoroční batole vzdálí od pečujících osob a ocitne se v dráze couvání motorového vozidla, soudy nepředložily.

35. Podle názoru Ústavního soudu nelze přijmout názor, že pokud spolu hovoří dvě dospělé osoby hlídající roční dítě, musí třetí osoba automaticky předjímat, že hlídanému dítěti nevěnují dostatečnou pozornost. Po řidiči osobního motorového vozidla nelze požadovat, aby na základě pouhé skutečnosti, že se osoby, které v blízkosti místa jeho couvání hlídají roční dítě, spolu baví, předvídal, že tyto osoby v budoucnu ztratí kontrolu nad pohybem tohoto dítěte. Jak navíc upozornil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství, podle skutkových zjištění soudů se dítě nevzdálilo z dohledu své matky a babičky v době, kdy se obě ženy spolu bavily, nýbrž ve chvíli, kdy matka schovávala peněženku do tašky a babička se otočila na druhého nezletilého, který právě přicházel se zakoupenou zmrzlinou. Podle svědeckých výpovědí obou žen se od nich dítě vzdálilo v krátkém okamžiku, po který bylo mimo jejich dohled, avšak nikoliv z toho důvodu, že by obě ženy spolu hovořily.

36. Na základě takto zjištěných skutkových okolností nelze podle názoru Ústavního soudu dovodit, že by stěžovatel měl a mohl předvídat vznik trestněprávního následku, kterým byl střet automobilu s nezletilým dítětem a jeho následné usmrcení. K odběhnutí dítěte a jeho střetu s vozidlem totiž došlo za okolností, které stěžovatel nemohl předpokládat. I kdyby však na základě pouhé přítomnosti dětí na parkovišti mohl předvídat, že se dítě může náhle ocitnout v dráze jeho couvání a že je pro jeho výšku nemusí vidět, a byl by si tím pádem vědom, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestními předpisy, měl podle názoru Ústavního soudu zcela přiměřený důvod spoléhat se na to, že toto porušení nezpůsobí. Nelze totiž považovat za nepřiměřené, pokud se stěžovatel spoléhal na to, že ženy dohlížející na roční dítě v prostoru parkoviště před obchodním domem budou mít dítě i nadále pod kontrolou a nedovolí mu vstoupit do dráhy couvání vozidla. Pouhá skutečnost, že stěžovatel zpozoroval, že spolu tyto ženy hovoří, na tomto závěru nic nemění.

37. Odlišné právní posouzení by připadalo v úvahu za situace, kdy by stěžovatel měl na základě konkrétních skutečností vědomost o tom, že dospělé osoby náležitý dohled nad dítětem skutečně v daném čase zanedbávají, resp. že se dítě pohybuje mimo jejich kontrolu. Za takových okolností by bylo možno dovozovat povinnost řidiče osobního motorového vozidla zajistit couvání pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby (ve smyslu § 24 odst. 3 zákona o silničním provozu), případně signalizovat jinak svůj záměr vycouvat z parkovacího místa tak, aby byla naplněna potřebná míra opatrnosti, jež je kritériem nedbalostního zavinění. Takovou povinnost však nelze dovozovat paušálně ve všech případech, kdy řidič, který se chystá couvat, zpozoruje, že dospělé osoby dohlížející na nezletilé dítě spolu hovoří, aniž by byly dány jakékoliv další indikátory toho, že toto dítě je mimo jejich kontrolu.

38. Pro posouzení trestní odpovědnosti stěžovatele není sama o sobě rozhodná ani ta skutečnost, že k nehodě došlo v rámci obytné zóny, kde jsou ze zákona umožněny hry dětí (§ 39 odst. 3 zákona o silničním provozu). Tento zvláštní režim provozu na pozemní komunikaci dává chodcům výsadní postavení, zatímco od řidičů motorových vozidel vyžaduje zvýšenou ohleduplnost a ukládá jim výraznější omezení než při pohybu na jiných pozemních komunikacích, avšak v projednávaném případě nemá vliv na posouzení nedbalostního zavinění stěžovatele. Opět je třeba zdůraznit, že nelze paušálně dovodit povinnost řidiče couvajícího v obytné zóně zajistit si couvání pomocí způsobilé a náležitě poučené osoby, nemá-li důvod se domnívat, že by při couvání mohl ohrozit osoby, které se nacházejí na pozemní komunikaci. Taková povinnost by byla zjevně nepřiměřená a z hlediska praktického života nesplnitelná. Jak bylo v trestním řízení prokázáno, stěžovatel se svým vozidlem couval nevelkou rychlostí srovnatelnou

s pomalou chůzí, přičemž ke střetu s dítětem došlo v krátkém momentě, kdy se toto dítě náhle vzdálilo od osob, které na něj dohlížely. Bylo by za těchto okolností přehnané požadovat, aby stěžovatel takový sled událostí předvídal, byť se se svým vozidlem pohyboval v obytné zóně.

39. Nutno zdůraznit, že jednoroční děti nemohou být vzhledem ke svému věku vůbec účastníky provozu na pozemních komunikacích, není-li jejich bezpečnost zajištěna jinou osobou; tato osoba má povinnost učinit taková opatření, aby nedošlo k ohrožení bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích (srov. § 3 odst. 1 zákona o silničním provozu). Řidič osobního motorového vozidla tedy může v souladu s principem tzv. omezené důvěry v dopravě spoléhat na to, že dospělé osoby, dohlížející na jednoroční dítě v prostoru parkoviště, tomuto dítěti zamezí samostatný nekontrolovaný pohyb po pozemní komunikaci a vběhnutí do dráhy jeho vozidla, nevyplývá-li z konkrétních okolností opak. To stejné platí i pro pohyb s vozidlem v obytné zóně, kde sice jsou povoleny hry dětí, avšak ani zde nelze očekávat samostatný pohyb nehlídaných ročních batolat.

40. Ústavní soud považuje za zjevně nepřiměřený a v praxi nerealizovatelný požadavek Nejvyššího soudu, který ve svém rozhodnutí naznačil, že je řidič povinen couvat pomocí jiné pověřené osoby nebo výstražného signálu vždy, kdy mu postavení vozidla při couvání neumožňuje přehlédnout veškerý prostor za vozidlem a kdy mu může některá osoba vstoupit do prostoru za vozidlem. Ústavní soud se domnívá, že na řidiče osobního motorového vozidla nelze klást stejné požadavky jako na řidiče autojeřábu, jak to činí Nejvyšší soud odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. července 1986 sp. zn. 5 Tz 21/86. Z povahy věci je zřejmé, že řízení autojeřábu při couvání je rizikovějším, než je tomu u osobního automobilu, a že na řidiče autojeřábu lze klást z hlediska míry opatrnosti vyšší požadavky. Posuzují-li obecné soudy zachování potřebné míry opatrnosti řidičem, musejí vzít v úvahu všechny konkrétní okolnosti, které měly vliv na možnost a schopnost řidiče předvídat, že ke střetu s chodcem může dojít.

41. Závěr o trestněprávním zavinění nelze nikdy dovozovat z pouhého faktu, že došlo ke škodlivému následku za účasti třetí osoby. K událostem majícím objektivně nešťastnou nebo i tragickou povahu (jako tomu bylo v posuzované věci) dochází i bez cizího zavinění, jako je tomu v případech tzv. *vis maior* nebo v případech, kdy se přítomné třetí osoby na vzniku škodlivého následku nijak nepodílejí.

42. Nedbalostní zavinění vyjadřuje vnitřní stav mysli pachatele v době inkriminovaného jednání a jeho subjektivní vztah k tomuto jednání. Zanedbání potřebné míry opatrnosti jako předpoklad nedbalostního zavinění je třeba vyvozovat z konkrétních skutkových okolností, řádně zjištěných důkazním postupem před obecnými soudy. Nelze jej činit pouze na základě zpětné myšlenkové konstrukce nepodložené konkrétními fakty. Došlo-li

ke škodlivému následku, neznamená to automaticky, že potřebná míra opatrnosti musela být nutně zanedbána.

43. Součástí soudního rozhodnutí, v němž je osoba uznána vinnou nedbalostním trestným činem, proto musí být pečlivé zhodnocení všech okolností, které soud vedly k názoru, že tato osoba náležitou opatrnost nezachovala, a jednala tedy zaviněně. Soudy musí v tomto smyslu zkoumat jak objektivní, tak subjektivní hledisko potřebné míry opatrnosti, tedy povinnost i možnost obviněného předvídat vznik trestněprávně relevantního následku.

44. Orgány činné v trestním řízení mají úřední povinnost zjišťovat skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí (srov. ustanovení § 2 odst. 4, 5 trestního řádu). Z ústavního principu *presumpce neviny*, zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny, vyplývá pro obecné soudy povinnost při rozhodování o vině zvažovat též takovou verzi případu, která důvodně připouští, že vzhledem ke skutkovým okolnostem případu mohlo dojít ke způsobení škodlivého následku bez zavinění. Pouze tak mohou obecné soudy dostát požadavkům čl. 36 odst. 1 Listiny, jenž obviněným osobám zaručuje právo na soudní ochranu.

45. V projednávaném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy porušily právo stěžovatele chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť dospěly k extrémně vadnému závěru o existenci nedbalostního zavinění stěžovatele, aniž by tento závěr vyplýval z jejich skutkových zjištění a z provedených důkazů.

46. Ústavní soud z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil ústavní stížností napadená soudní rozhodnutí.

47. Trestní řízení ve věci samé, jehož výsledky Ústavní soud nijak nepředjímá, se tím vrací k soudu prvního stupně.

Č. 97
K objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou průtahy v restituční věci

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zavádí pojem odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem státní moci, přičemž rozlišuje dvě základní formy objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou v souvislosti s výkonem státní moci státními a jinými pověřenými orgány (ustanovení § 5). Vedle prvotní odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (ustanovení § 7 až 12; specifickou součástí je odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím o vazbě nebo trestu) zavádí i druhou formu objektivní odpovědnosti státu, která je spojena s nesprávným úředním postupem (ustanovení § 13). Z hlediska charakteru této odpovědnosti citovaná ustanovení zakládají objektivní odpovědnost státu (tj. bez ohledu na zavinění), jíž se nelze zprostit (ustanovení § 2). Jedná se tedy o odpovědnost absolutní, kterou nelze zákonem vyloučit, omezit či jinak zúžit, a to ani tehdy, pokud se prokáže, že tato škoda vznikla úmyslným protiprávním jednáním konkrétní osoby. V případě odpovědnosti objektivní, resp. absolutní objektivní odpovědnosti státu, v žádném případě nepřichází v úvahu možnost liberace. Pokud osoba povinná tuto skutečnost zpochybňuje a osoba oprávněná z toho důvodu předloží takto vzniklý spor k rozhodnutí soudu, je to právě soud, který musí rozhodnout.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 31. května 2016 sp. zn. II. ÚS 2635/15 ve věci ústavní stížnosti 1. Ing. Dušana Pazourka, 2. Margit Mostýnové, 3. Mgr. Ivany Jurenkové a 4. Ing. Aleše Pazourka, všech zastoupených JUDr. Ilonou Křížkovou, advokátkou, se sídlem Sokolská třída 451/11, 702 00 Ostrava, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 17. 12. 2012 č. j. 17 C 99/2006-147, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. 9. 2013 č. j. 68 Co 301/2013-182 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 626/2014-197, vydaným ve sporu o náhradu škody způsobené státem průtahy v restituční věci stěžovatelů, za účasti Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 626/2014-197 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. 9. 2013 č. j. 68 Co 301/2013-182 bylo porušeno základní právo stěžovatelů podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 626/2014--197 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. 9. 2013 č. j. 68 Co 301/2013-182 se proto ruší.

III. Ústavní stížnost v části, která směřuje proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 17. 12. 2012 č. j. 17 C 99/2006-147, se odmítá.

Odůvodnění

I. Ústavní stížnost

Stěžovatelé se ve včas podané ústavní stížnosti domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí, a to pro porušení jejich ústavně zaručených základních práv podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina").

Stěžovatelé se žalobou podanou u Okresního soudu v Ostravě dne 21. 11. 1991 v řízení vedeném pod sp. zn. 54 C 418/91 domáhali vůči státnímu podniku Silnice Ostrava vydání nemovitostí podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, v rozhodném znění. Dané soudní řízení skončilo až dnem 8. 9. 2003, kdy nabylo právní moci rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě, a trvalo tak přibližně 11 let a 10 měsíců. Na základě uvedeného rozhodnutí se stěžovatelé stali vlastníky restituovaných nemovitostí (dále jen „předmětné nemovitosti").

V nyní posuzované věci se stěžovatelé domáhali žalobou ze dne 30. 8. 2006 vůči žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti náhrady škody podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb."), a to z důvodu porušení povinnosti vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě, resp. přiměřené lhůtě, neboť stěžovatelé jsou přesvědčeni, že ve shora uvedeném soudním řízení v restituční věci došlo k neodůvodněným průtahům v délce minimálně tří let, a proto uplatnili nárok na náhradu škody ve formě ušlého zisku z pronájmu předmětných nemovitostí za dobu překračující přiměřenou délku soudního řízení.

Nejvyšší soud v dané věci rozhodoval již dvakrát, poprvé rozsudkem ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, kterým vrátil věc Městskému soudu v Praze jako soudu odvolacímu k dalšímu řízení. V citovaném

rozsudku dospěl Nejvyšší soud k závěru, že: „Pokud by v daném případě soud v restitučním řízení rozhodl o nároku žalobců na vydání nemovitostí (§ 5 zákona č. 87/1991 Sb.) v zákonem přiměřené lhůtě, čímž by již nejpozději uplynutím této lhůty došlo k obnovení vlastnického práva žalobců, mohli žalobci jistě důvodně očekávat, že se již od tohoto okamžiku bude jejich majetek zvětšovat (rozmnožovat) o nájemné inkasované za pronájem nemovitostí, které byly předmětem restituce. O tento zisk byli připraveni právě v důsledku soudem opožděně vydaného rozhodnutí. Lze tudíž uzavřít, že nebýt tohoto nesprávného úředního postupu, ke vzniku takto tvrzené majetkové újmy by nedošlo, a že tedy příčinou vzniku škody v podobě ušlého zisku, jehož náhrady se žalobci domáhají, je právě soudem zjištěný nesprávný úřední postup."

Ve věci znovu rozhodující Obvodní soud pro Prahu 2, poté co mu byla věc městským soudem vrácena k dalšímu řízení, dospěl ústavní stížností napadeným rozsudkem k jinému závěru, než je v předchozím odstavci citovaný závěr Nejvyššího soudu, a to s odkazem na následné rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012 sp. zn. 31 Cdo 1791/2011 (dále také jen „rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu"), kterým byl v mezidobí názor obsažený v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010 překonán. Podle citovaného rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu by stěžovatelům vznikl nárok na náhradu jimi tvrzené škody až teprve ve chvíli, kdy by nemohli dosáhnout jeho uspokojení vůči primárnímu dlužníkovi (Silnice Ostrava, s. p.). Městský soud v Praze rovněž ústavní stížností napadeným rozsudkem uvedený rozsudek soudu prvního stupně potvrdil s odůvodněním, že je nutno respektovat právní názor obsažený v mezidobí vydaném rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu.

Nejvyšší soud napadeným usnesením následné dovolání stěžovatelů odmítl, přičemž v odůvodnění uvedl, že ačkoliv bylo v předchozím řízení dovolacím soudem přímo ve věci stěžovatelů rozhodnuto rozsudkem ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, tak dovolací soud v tomto rozhodnutí vycházel ještě z původního právního názoru dovolacího soudu vyjádřeného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 399/2010. Tento právní názor byl následně překonán právě rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu, kdy dovolací soud dospěl k odlišnému právnímu názoru při posuzování otázky odpovědnosti státu za škodu, jež měla vzniknout osobě oprávněné podle restitučních předpisů jako ušlý zisk (ušlé nájemné) z nemovitosti, než který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 399/2010. Proto ačkoli byl soud prvního stupně zavázán právním názorem dovolacího soudu, tak ten reflektoval nejnovější sjednocující judikaturu dovolacího soudu v obdobné věci a v souladu s principem hospodárnosti rozhodl v souladu s touto judikaturou.

Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti vyjadřují nesouhlas s názorem velkého senátu Nejvyššího soudu obsaženým v rozhodnutí ze dne 12. 9. 2012 sp. zn. 31 Cdo 1791/2011, ze kterého napadená rozhodnutí ve svých závěrech vycházejí. Tento názor, podle kterého se nárok na náhradu škody vůči státu v důsledku nepřiměřené délky restitučního řízení posuzuje pouze jako subsidiární, resp. že porušení povinnosti v podobě nepřiměřené délky soudního řízení není v příčinné souvislosti se vznikem škody v podobě ušlého zisku (nájemného), je podle stěžovatelů rozporný s jejich právy podle čl. 36 odst. 3 Listiny. V této souvislosti stěžovatelé poukazují na nález Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1391/09 (N 218/63 SbNU 505).

Stěžovatelé namítají, že pokud by soudy rozhodly v předcházejícím restitučním sporu v přiměřené lhůtě, žádná škoda by z tohoto titulu nevznikla. Pokud by bylo v jejich restitučním sporu rozhodnuto o tři roky dříve, což jsou průtahy, které stěžovatelé namítají, povinná osoba by byla nucena věci vydat a stěžovatelé by se těžko mohli domáhat jakéhokoliv nároku z tohoto titulu. Skutečnou příčinou vzniku škody je proto v posuzovaném případě porušení povinnosti vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

Rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu je podle stěžovatelů přenášena odpovědnost soudu za včasné rozhodnutí na osobu oprávněnou, neboť podle závěrů citovaného rozhodnutí by oprávněná osoba měla v průběhu restitučního řízení preventivně podávat žaloby na náhradu škody vůči povinné osobě pro případ, že v soudním řízení dojde k průtahům, neboť v opačném případě riskuje ztrátu nároku po uplynutí promlčecí doby.

Stěžovatelé dále namítají, že napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do jejich práv na soudní ochranu, právní jistotu a ochranu legitimního očekávání ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť Nejvyšší soud nejprve rozsudkem ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010 dospěl k závěru, že nárok stěžovatelů na náhradu škody je důvodný, přičemž následně tento soud potvrdil zamítavá rozhodnutí obvodního a městského soudu s odkazem na rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud a Městský soud v Praze jako účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Městský soud v Praze ve vyjádření uvedl, že rozhodl o odvolání stěžovatelů proti rozsudku soudu prvního stupně podle svého přesvědčení v souladu s v době jeho rozhodnutí platnou judikaturou Nejvyššího soudu postupem, který plně respektoval procesní předpisy. Podle svého názoru neporušil žádné z ústavních práv stěžovatelů a v podrobnostech odkázal na odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu. Z uvedených důvodů Městský soud v Praze navrhl ústavní stížnost zamítnout.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že při řešení předmětné právní otázky došlo v judikatuře dovolacího soudu k posunu. Původní právní názor dovolacího soudu, vyjádřený mimo jiné právě v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, vydaném v projednávané věci, byl následně překonán v rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2010 sp. zn. 31 Cdo 1791/2011, uveřejněném pod číslem 7/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Nejvyšší soud pro stručnost plně odkazuje na citovaný rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu, v němž byl odklon od dosavadní judikatury dovolacího soudu podrobně zdůvodněn a v němž se podrobně vypořádal s řešením výše uvedené právní otázky. Nejvyšší soud je toho názoru, že z odůvodnění rozsudku velkého senátu taktéž dostatečně vyplývá, že přijatý právní závěr je plně v souladu s ústavním pořádkem, zejména pak s ustanovením čl. 36 odst. 3 Listiny. S ohledem na uvedené Nejvyšší soud navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

Ministerstvo spravedlnosti, jako vedlejší účastník, ve svém vyjádření ze dne 21. 3. 2016 uvedlo, že stěžovatelé brojí proti způsobu, jak bylo o jejich nárocích rozhodnuto. Vedlejší účastník má za to, že si stěžovatelé berou Ústavní soud za čtvrtou soudní instanci, čímž však tento soud (jak opakovaně ve svých rozhodnutích uvádí) není. V řízení ústavní stížnosti předcházejícím nebylo porušeno žádné z ústavních práv stěžovatelů. Vedlejší účastník uvádí, že do práva stěžovatelů na legitimní očekávání ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny nemohlo být zasaženo, protože rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu bylo vyhlášeno zhruba 3 měsíce po vyhlášení rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2460/2010. V rozhodnutí velkého senátu se Nejvyšší soud vyrovnal i se svým rozsudkem ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, který se týkal stěžovatelů, navíc rozhodnutí velkého senátu nepřineslo novou či převratnou změnu v náhledu na možnost náhrady škody způsobené nepřiměřenou délkou restitučního řízení, neboť, jak plyne z jeho obsahu, právní názor o subsidiaritě odpovědnosti státu za takovou škodu se podával již z rozhodnutí dřívějších (sp. zn. 25 Cdo 162/98, sp. zn. 25 Cdo 842/99, sp. zn. 25 Cdo 628/2001). Vedlejší účastník navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovateli, neboť v nich nebyly uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Právní posouzení

Ústavněprávní argumentace stěžovatelů obsahuje v podstatě dva okruhy námitek. První okruh se týká nepřípustnosti retroaktivních dopadů způsobených změnou soudní judikatury v otázce, zda je dána příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem, jenž má podobu průtahů s vydáním

rozhodnutí v restituční věci, a tvrzenou škodou. V druhém okruhu námitek pak stěžovatelé napadají samotný judikatorní závěr, podle kterého by stěžovatelům vznikl nárok na náhradu jimi tvrzené škody až teprve ve chvíli, kdy by nemohli dosáhnout jeho uspokojení vůči primárnímu dlužníkovi.

III. a) Změna soudní judikatury

Je ustálenou judikaturou Ústavního soudu, že změna judikatury sama o sobě není porušením principu předvídatelnosti práva a nemůže být důvodem pro kasaci napadeného rozhodnutí. Judikatura nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna, např. v návaznosti na vývoj sociální reality, techniky apod., s nimiž jsou spjaty změny v hodnotových akcentech společnosti. Ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolané i ke sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem třeba přistupovat opatrně a při posuzování jednotlivých případů tak, aby nebyl narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování a aby skrze takovou změnu nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve smyslu respektu k základním právům účastníků řízení. Je povinností soudů přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí nezbytně by mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak. [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345), bod 18, a nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 201/54 SbNU 497), bod 22].

Je také ustálenou judikaturou Ústavního soudu, podpořenou právní doktrínou, že pokud dojde ústavně souladným způsobem ke změně judikatury, lze zásadně tento nový právní názor aplikovat též na řízení již běžící, tedy do jisté míry retrospektivně (blížeji viz Bobek, M., Kühn, Z. a kol. Judikatura a právní argumentace. 2. vydání. Praha : Auditorium, 2013, str. 161). Zejména v oblasti soukromého práva by totiž jiný postup mohl zasáhnout do práv druhé strany sporu. K čisté prospektivitě změny, kdy se tato na projednávaný případ nevztáhne, lze přistoupit pouze výjimečně, pokud by aplikace nového právního názoru byla pro stěžovatele nepřiměřeně tvrdá [viz nález sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345)]. O takový případ se však, jak bude vysvětleno dále, v nyní souzené věci dle názoru Ústavního soudu nejedná.

Předmětem ústavního přezkumu v rozhodované věci jsou důsledky změny judikatury soudů, ke které došlo v průběhu soudního řízení. Konkrétně bylo předmětné rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu vydáno 12. 9. 2012, tedy v průběhu řízení před Obvodním soudem pro Prahu 2

jako soudem prvního stupně, který ve věci rozhodoval poté, kdy bylo dovolacím soudem přímo ve věci stěžovatelů rozhodnuto rozsudkem ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, ve kterém dovolací soud vycházel z právního názoru dovolacího soudu vyjádřeného v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 399/2010, který byl však následným rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu překonán.

V odůvodnění rozhodnutí velkého senátu Nejvyšší soud konstatoval, že věc předložil velkému senátu tříčlenný senát č. 28, který dospěl při posouzení předmětné otázky k názoru odlišnému od toho, jenž byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 399/2010, přičemž velký senát shledal požadavek na změnu závěrů vycházejících z citovaného rozhodnutí za opodstatněnou. K tomu se dále v rozhodnutí velkého senátu uvádí, že po předložení dané věci velkému senátu byly senátem č. 28 vydány dva další rozsudky, sp. zn. 28 Cdo 1319/2009 ze dne 17. 4. 2012 a sp. zn. 28 Cdo 2460/2010 ze dne 5. 6. 2012 (vydaný přímo ve věci stěžovatelů), ve kterých je rovněž zastáván stejný názor jako v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 399/2010. V této souvislosti velký senát Nejvyššího soudu uvedl, že uvedenými rozsudky sp. zn. 28 Cdo 1319/2009 a 28 Cdo 2460/2010 byl ovšem založen objektivní rozpor s dříve vydanou judikaturou tříčlenných senátů Nejvyššího soudu na dané téma – kdy jako konkrétní případy uvedl rozsudek ze dne 30. 12. 1999 sp. zn. 25 Cdo 162/98, rozsudek ze dne 23. 8. 2001 sp. zn. 25 Cdo 842/99 a rozsudek ze dne 18. 12. 2001 sp. zn. 25 Cdo 628/2001 – jenž nutně měl být a musí být podle velkého senátu řešen postupem předjímaným ustanovením § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

S ohledem na shora uvedený judikatorní vývoj v řešené otázce nelze dospět k závěru, že by stěžovatelé uplatňovali své subjektivní právo v dobré víře v souladu s ustálenou soudní praxí, resp. že by se stěžovatelé při podání žaloby (ze dne 30. 8. 2006) opírali o skutečně ustálenou soudní praxi, přičemž rozhodnutí velkého senátu ve světle uvedeného nepředstavuje změnu konstantní judikatury, nýbrž jde o důsledky sjednocení rozhodovací praxe tříčlenných senátů Nejvyššího soudu, přičemž potřeba daného sjednocení byla vyvolána rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 399/2010, sp. zn. 28 Cdo 1319/2009 a sp. zn. 28 Cdo 2460/2010, které byly přijaty až od roku 2011.

Nejde proto o situaci, kdy by se stěžovatelé v dobré víře od počátku spoléhali na ustálenou judikaturu a tato jejich právní jistota byla narušena následnou změnou judikatury. Nelze tedy ani dovodit, že sjednocení judikatury způsobem předpokládaným občanským soudním řádem – tedy rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia, vydaným

v průběhu řízení před soudy, které jsou jím při vydání svých rozhodnutí vázány (pokud není rozhodnutí velkého senátu v rozporu s nálezovou judikaturou Ústavního soudu) – představovalo pro stěžovatele nepřiměřenou tvrdost.

Avšak konkrétní závěry obsažené v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu, které byly v nyní posuzované věci aplikovány, Ústavní soud považuje za rozporné s judikaturou Ústavního soudu, jak bude vysvětleno dále.

III. b) Nárok na náhradu škody

Podstatou druhého okruhu námitek obsažených v ústavní stížnosti je explicitně vyjádřený nesouhlas stěžovatelů s právním závěrem, k němuž obecné soudy v nyní posuzované věci dospěly, a sice se závěrem, že stěžovatelům by vznikl nárok na náhradu jimi tvrzené škody až ve chvíli, kdy by nemohli dosáhnout jeho uspokojení vůči primárnímu dlužníkovi.

Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

Samotná právní úprava odpovědnosti státu za škodu vychází z Listiny, která v čl. 36 odst. 2 zaručuje právo osob na procesní prostředek, který umožní soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy, a v čl. 36 odst. 3 výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje.

V současnosti je tímto zákonem, předvídaným v čl. 36 odst. 4 Listiny, zákon č. 82/1998 Sb., který zavádí pojem odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem státní moci, přičemž rozlišuje dvě základní formy objektivní odpovědnosti státu za škodu způsobenou v souvislosti s výkonem státní moci státními a jinými pověřenými orgány (ustanovení § 5). Vedle prvotní odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (ustanovení § 7 až 12; specifickou součástí je odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím o vazbě nebo trestu) zavádí i druhou formu objektivní odpovědnosti státu, která je spojena s nesprávným úředním postupem (ustanovení § 13). Z hlediska charakteru této odpovědnosti citovaná ustanovení zakládají objektivní odpovědnost státu (tj. bez ohledu na zavinění), jíž se nelze zprostit (ustanovení § 2). Jedná se tedy o odpovědnost absolutní, kterou nelze zákonem vyloučit, omezit či jinak zúžit, a to ani tehdy, pokud se prokáže, že tato škoda vznikla úmyslným protiprávním jednáním konkrétní osoby. V případě odpovědnosti objektivní, resp. absolutní objektivní odpovědnosti státu, v žádném případě nepřichází v úvahu

možnost liberace (srov. k tomu např. Brejcha, A. Odpovědnost v soukromém a veřejném právu. Praha : Codex Bohemia, 2000, str. 243). Pro vznik této odpovědnosti zákon č. 82/1998 Sb. předpokládá současné (kumulativní) splnění tří předpokladů: 1. nezákonné rozhodnutí či nesprávný úřední postup, 2. vznik škody a 3. příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vznikem škody. Podle ustanovení § 8 zákona č. 82/1998 Sb. pak lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím uplatnit (není-li stanoveno jinak) „pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán".

Ústavní soud v minulosti opakovaně stanovil ústavní meze a kritéria, kterým musí obsah tohoto zvláštního zákona, předvídaného čl. 36 odst. 4 Listiny, vždy nutně dostát, když konstatoval, že „takový zákon nemůže samotný nárok na náhradu škody, v důsledku zmíněného jednání vzniklé, anulovat (negovat), byť ‚pouze' v jeho dílčím aspektu. Jinými slovy, zvláštní zákon dle čl. 36 odst. 4 Listiny nemůže popřít předmětné ústavně zaručené základní právo, a to nejen jako celek, ale ani jeho dílčí komponenty. Zákonu je svěřena toliko úprava podmínek a podrobností realizace již ústavně zakotveného práva, které vychází z principu ochrany práv každého, kdo byl poškozen nezákonným rozhodnutím státního orgánu či veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem ... Smyslem a účelem ‚obyčejného' zákona dle čl. 36 odst. 4 Listiny je tedy pouze stanovit podmínky a podrobnosti realizace co do svého obsahu (již) ústavodárcem v čl. 36 Listiny zakotvených práv, tedy podmínky a podrobnosti čistě procesní povahy (nikoli ‚materiálněprávní')" [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.); nález sp. zn. I. ÚS 1628/07 ze dne 29. 11. 2007 (N 215/47 SbNU 829); nebo nález sp. zn. II. ÚS 1774/08 ze dne 9. 7. 2009 (N 155/54 SbNU 17)].

Povinnost respektovat výše uvedené ústavní meze a obsahová kritéria a v neposlední řadě i samotný účel (smysl) zákona č. 82/1998 Sb., ústavně vymezený v čl. 36 odst. 3 Listiny, nicméně neváže pouze zákonodárce, ale rovněž (s ohledem na ústavní příkaz zakotvený v čl. 4 odst. 4 Listiny) i obecné soudy, a to při aplikaci a interpretaci jeho jednotlivých ustanovení, neboť základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např.

nález sp. zn. III. ÚS 269/99 ze dne 2. 3. 2000 (N 33/17 SbNU 235); nález sp. zn. I. ÚS 1052/10 ze dne 29. 9. 2010 (N 206/58 SbNU 857) či nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591)].

Za příklad takové vadné a ústavně nekonformní aplikace a interpretace podústavního práva je pak třeba označit situace, kdy ze strany obecných soudů dochází v důsledku jimi zvoleného výkladu k popření smyslu (účelu) aplikované právní normy, v nyní projednávaném případě tedy příslušných ustanovení zákona č. 82/1998 Sb. jakožto „prováděcího předpisu" k čl. 36 odst. 3 Listiny. Jak ostatně Ústavní soud vymezil v nálezu sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515) ve vztahu k přezkumu rozhodování obecných soudů ohledně odpovědnosti státu za škodu, „do samotného zhodnocení konkrétních okolností případu z pohledu zmíněných zákonných kritérií obecnými soudy Ústavní soud zásadně není oprávněn vstupovat, ledaže by příslušné závěry bylo možno označit za skutečně extrémní, vymykající se zcela smyslu a účelu dané právní úpravy. Pak totiž by takový postup mohl být shledán jako rozporný s ústavně zaručenými základními právy účastníka řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny. Pouhý nesouhlas s tím, jak obecný soud zhodnotil tu kterou okolnost, resp. s tím, že některé z hodnocených skutečností přisoudil menší či naopak větší váhu než skutečnosti jiné, věc (ústavní stížnost) do ústavní roviny posunout zásadně nemůže".

Prizmatem výše vymezených ústavněprávních východisek a principů Ústavní soud přezkoumal právní závěry obecných soudů obsažené v rozhodnutích napadených nyní projednávanou ústavní stížností, které vycházejí z rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu, a na základě jejich konfrontace s námitkami stěžovatelů a obsahem vyžádaného spisového materiálu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Jak již bylo výše rekapitulováno, velký senát Nejvyššího soudu ve svém sjednocujícím rozhodnutí shledal jako opodstatněný požadavek na změnu závěrů vycházejících z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 399/2010, ze kterého vychází mimo jiné i rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2460/2010 vydané ve věci stěžovatelů. V souvislosti s rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 399/2010 velký senát ve svém rozhodnutí pro úplnost dodal, že „po předložení věci velkému senátu zčásti argumentačně přitakal názoru obsaženému v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 399/2010 Ústavní soud (nálezem ze dne 27. prosince 2011 sp. zn. IV. ÚS 1391/09, jenž se zabýval odpovědností státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím soudu)".

V citovaném nálezu přitom Ústavní soud dospěl k opačnému závěru, než je závěr obsažený v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu. Ústavní soud v souvislosti s obdobným případem, kdy na osobu povinnou podle § 4 zákona č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, objektivně dopadala povinnost vydat nemovitosti osobě

oprávněné, zdůraznil, že pokud osoba povinná tuto skutečnost zpochybňuje, a osoba oprávněná z toho důvodu předloží takto vzniklý spor k rozhodnutí soudu, je to právě soud, který musí rozhodnout. Z předmětného nálezu, a to za výslovného odkazu na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 399/2010, dále vyplývá, že to je rovněž (vedle nezákonného rozhodnutí soudu) případná nepřiměřená délka řízení před soudem, na jejímž základě oprávněná osoba včas nezíská po právu zpět dotčené nemovitosti, a naopak tyto jsou v takovém případě v rozporu se zákonem o to déle ponechány osobě povinné. Ústavní soud k tomu uvedl, že se jedná o „logický důsledek skutečnosti, že v právním státě je, až na výjimky, zapovězeno svépomocné uplatňování práva a výsada, resp. povinnost poskytovat ochranu právům, je svěřena soudní moci. Stát ovšem tím, že odnímá jednotlivci možnost bránit se svépomocí, současně přejímá odpovědnost za to, že jeho právům poskytne efektivní ochranu, a nestane-li se tak, je povinen kompenzovat újmu, která mu takto vznikla (čl. 36 odst. 3 Listiny) … nezjednaly-li soudy takovou nápravu prostřednictvím pravomocného rozhodnutí o vlastnickém právu oprávněných osob, tedy neposkytly-li ochranu jejich právům, majetková újma těmto osobám posléze vzniklá byla způsobena tímto postupem soudů“ [nález sp. zn. IV. ÚS 1391/09 ze dne 27. 12. 2011 (N 218/63 SbNU 505)].

Velký senát Nejvyššího soudu v odůvodnění předmětného rozhodnutí sice na shora citovaný nález Ústavního soudu poukázal, dospěl však – za použití v podstatě sofistikovaného odůvodnění zřejmé nespravedlnosti – k závěru opačnému, podle kterého „proti státu lze … uplatňovat nárok na náhradu škody způsobené oprávněné osobě tím, že jí povinná osoba věc včas nevydala, jen za předpokladu, že nesprávný úřední postup, jenž má spočívat v tom, že soud nerozhodl o restituční věci bez průtahů, vedl ke ztrátě pohledávky oprávněné osoby (z titulu odpovědnosti za škodu) vůči povinné osobě. Příčinná souvislost mezi vznikem tvrzené škody a nesprávným úředním postupem soudu by tudíž byla dána, jen kdyby bylo možno uzavřít, že nebýt takového porušení povinnosti, ke škodě by podle obvyklého chodu věcí nedošlo (oprávněná osoba by nárok úspěšně vymohla vůči osobě povinné), přičemž oprávněná osoba přišla o možnost vymoci nárok úspěšně vůči osobě povinné právě v důsledku onoho porušení povinnosti … jinak řečeno, odpovědnost státu za škodu způsobenou průtahy v restitučním sporu by mohla být dána jen tehdy, kdyby nečinnost soudu v tomto sporu byla rozhodující příčinou, pro kterou oprávněná osoba přišla o možnost uspokojení nároku na náhradu škody způsobené porušením povinnosti vydat věc vůči povinné osobě“ (rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012 sp. zn. 31 Cdo 1791/2011).

Shora citovaný (opačný) právní názor vyjádřený v nosné části odůvodnění nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1391/09 je

však podle čl. 89 odst. 2 Ústavy pro všechny orgány i osoby, včetně Nejvyššího soudu, závazný. Názor vyjádřený v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu přitom není nadřazen názoru vyjádřenému v senátním nálezu Ústavního soudu, resp. rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu není možno (již jen proto, že se jedná o rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu) překonat (při rozhodování následujících skutkově obdobných případů) názor vyjádřený v senátním nálezu Ústavního soudu [srov. nález ze dne 8. 6. 2015 sp. zn. IV. ÚS 402/15 (N 105/77 SbNU 539)].

Postupem obecných soudů, které převzetím názoru vyjádřeného v rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu nerespektovaly názor Ústavního soudu vyjádřený především v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1391/09, tak došlo k porušení ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. S ohledem na závěry předmětné nálezové judikatury Ústavního soudu pak závěr, ke kterému dospěly obecné soudy v napadených rozhodnutích, dle něhož v projednávané věci neexistovala příčinná souvislost mezi nesprávným úředním postupem (neodůvodněné průtahy v soudním řízení v restituční věci) a škodou vzniklou stěžovatelům (ve formě ušlého zisku z pronájmu předmětných nemovitostí za dobu překračující přiměřenou délku soudního řízení), je v rozporu s čl. 36 odst. 3 Listiny.

IV. Závěr

S ohledem na shora uvedené dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2015 č. j. 30 Cdo 626/2014-197 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. 9. 2013 č. j. 68 Co 301/2013-182 bylo porušeno základní právo stěžovatelů garantované čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Ačkoli Ústavní soud shledal, že z pohledu shora uvedených závěrů o porušení čl. 36 odst. 3 Listiny je vadný také zamítavý výrok rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 17. 12. 2012 č. j. 17 C 99/2006-147, nepřikročil k jeho zrušení, a to s přihlédnutím k uplatňovanému principu sebeomezení, neboť zjištěné vady spočívající toliko v právním posouzení lze napravit i v řízení před odvolacím soudem [obdobně nález sp. zn. II. ÚS 535/03 ze dne 6. 9. 2006 (N 157/42 SbNU 287)]. V dalším řízení je přitom městský soud vázán shora uvedeným právním názorem Ústavního soudu. S ohledem na to v této části ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť kasační výrok Ústavního soudu stěžovateli otevřel prostor pro uplatňování dalších procesních prostředků před obecnými soudy.

Č. 98
K zastoupení nezletilého dítěte v občanském soudním řízení

Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož je účastníkem nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možno z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje, nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zákonného zastoupení. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda v konkrétní věci se nejedná o situaci, kdy jsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 občanského soudního řádu.

Jestliže matka jako zákonný zástupce převzala žalobu i s výzvou ke sdělení, zda souhlasí s tím, aby bylo rozhodnuto ve věci bez nařízení jednání, aniž by jinak zájmy nezletilé hájila, učinila tak úkon, který byl spíše v neprospěch nezletilé, neboť zmařil možnost v řízení před soudem jakkoliv jednat ve prospěch nezletilé. Okresní soud v Ústí nad Labem, který nevzal tyto okolnosti konkrétního případu v úvahu, nedbal nejlepšího zájmu dítěte [např. ve smyslu nálezu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 (N 18/72 SbNU 217)], a tím porušil právo stěžovatelky na projednání věci v její přítomnosti a možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 31. května 2016 sp. zn. II. ÚS 2748/15 ve věci ústavní stížnosti O. V., zastoupené Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou, se sídlem Husova 242/9, 110 00 Praha 1, proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. září 2011 č. j. 37 EC 4292/2009-33, kterým bylo stěžovatelce uloženo zaplatit žalobci částku 1 008 Kč s příslušenstvím jako nezaplacené jízdné v městské hromadné dopravě a přirážku k němu, za účasti Okresního soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. září 2011 č. j. 37 EC 4292/2009-33 bylo porušeno základní právo stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. září 2011 č. j. 37 EC 4292/2009-33 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadeného rozhodnutí a průběhu řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelka se podanou ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo zasaženo do ústavně zaručených práv podle čl. 38 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, jakož i podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Okresní soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 13. září 2011 č. j. 37 EC 4292/2009-33, poté, co jemu předcházející elektronický platební rozkaz ze dne 7. dubna 2010 č. j. 37 EC 4292/2009-15 byl zrušen z důvodu jeho nedoručení žalované, resp. její zákonné zástupkyni, uložil žalované (stěžovatelce) zaplatit žalobci (BAZCOM, a. s.) částku ve výši 1 008 Kč s příslušenstvím do 3 dnů od právní moci rozsudku (výrok I). Výrokem II uložil žalované povinnost zaplatit žalobci na nákladech řízení částku ve výši 8 220 Kč k rukám jeho právního zástupce rovněž do tří dnů od právní moci rozsudku. Žalovaná částka představovala nezaplacené jízdné a přirážku k němu, neboť žalovaná se při cestě prostředkem městské hromadné dopravy neprokázala pověřenému pracovníkovi právního předchůdce žalobce platným cestovním dokladem, čímž porušila povinnost vyplývající z § 18a odst. 2 písm. c) zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů. Žalobce se stal nabyvatelem pohledávky na základě jejího postoupení od původního věřitele.

3. Ze spisu vedeného u Okresního soudu v Ústí nad Labem pod sp. zn. 37 EC 4292/2009 (níže uvedená čísla listů se týkají tohoto spisu), který si Ústavní soud vyžádal pro potřeby řízení o ústavní stížnosti, se dále podává, že v době podání žaloby bylo žalované 13 let, pročež bylo řízení vedeno s její zákonnou zástupkyní – matkou O. K. Zákonné zástupkyni žalované byla dne 19. srpna 2011 na adresu, kde se v té době zdržovala, doručena žaloba s výzvou, zda souhlasí s rozhodnutím bez nařízení jednání (č. l. 29). Tuto výzvu spolu se žalobou zákonná zástupkyně žalované sice převzala, avšak nikterak na ni nereagovala. Poté bylo nařízeno soudní jednání na 20. října 2011, k němuž se žádný z účastníků ani jejich zástupců nedostavil

(č. l. 32). Vzhledem k tomu, že zákonná zástupkyně žalobu s výzvou převzala, měl Okresní soud v Ústí nad Labem za to, že účastníci souhlasí s rozhodnutím bez nařízeného jednání, a téhož dne vydal výše uvedený rozsudek, avšak s datem 13. září 2011 (č. l. 33 a 33a). Zákonné zástupkyni žalované se tento rozsudek nepodařilo doručit, a proto byl doručen náhradním způsobem (vyvěšením na úřední desce soudu – č. l. 39), přičemž nabyl právní moci dne 2. prosince 2011.

4. Podáním ze dne 3. července 2015 (č. l. 41) požádala právní zástupkyně žalované Mgr. et Mgr. Alena Vlachová Okresní soud v Ústí nad Labem, aby žalované byly jejím prostřednictvím řádně doručeny všechny písemnosti včetně žaloby a rozsudku, neboť žádnou z písemností pro řízení relevantních nikdy neobdržela.

5. Za této situace podala žalovaná proti rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. září 2011 č. j. 37 EC 4292/2009-33 žalobu pro zmatečnost, byť v ní vyjádřila přesvědčení, že není přípustná. Současně podala proti uvedenému rozsudku i ústavní stížnost.

II. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení shora uvedených ústavně zaručených práv. Úvodem ústavní stížnosti stěžovatelka poukazuje na to, že rozsudkem Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 29. července 2009 č. j. 17 P 71/98-250 byla svěřena do výchovy své babičky, neboť její matka o ni řádně nepečovala a nevychovávala ji. Poté mezi svým patnáctým a osmnáctým rokem žila v Dětském domově Krupka, kde jí byla na základě rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Labem ze dne 2. září 2011 č. j. 17 P 71/98-282 nařízena ústavní výchova.

7. Stěžovatelka vyjadřuje přesvědčení, že ústavní stížnost je přípustná, třebaže se jedná o bagatelní věc. Brojí proti postupu Okresního soudu v Ústí nad Labem, který jí zcela odňal možnost jednat před soudem, čímž bylo zasaženo do jejího práva na spravedlivý proces. Dále podotýká, že žaloba pro zmatečnost podle § 229 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) nebude zřejmě přípustná, neboť možnost jejího podání proti pravomocnému rozsudku soudu prvního stupně, proti němuž není odvolání přípustné, byla zakotvena až na základě novely občanského soudního řádu provedené zákonem č. 404/2012 Sb., který nabyl účinnosti až dne 1. ledna 2013 (k tomu srov. i čl. II. odst. 6 přechodných ustanovení k zákonu č. 404/2012 Sb.). Stěžovatelka poukazuje na to, že Ústavní soud v takových případech [srov. např. nález ze dne 18. listopadu 2009 sp. zn. II. ÚS 1056/09 (N 238/55 SbNU 305)] žalobu pro zmatečnost nepovažuje za efektivní prostředek nápravy, a proto je ústavní stížnost přípustná.

8. Zásah do práva na spravedlivý proces spočívající v odnětí možnosti jednat před soudem a být přítomen projednání věci spatřuje v tom, že soud s ní v řízení vůbec nejednal, místo toho jednal s její matkou jakožto zákonnou zástupkyní, ačkoliv mu musely být známy okolnosti, které takové zastoupení vylučovaly. Těmito okolnostmi byl v prvé řadě střet zájmů mezi matkou a stěžovatelkou ve smyslu § 37 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, neboť to měla být matka, která měla povinnost žalovanou částku za stěžovatelku zaplatit. Dále stěžovatelka argumentuje účelem institutu zastoupení účastníka, jímž je zajištění řádného výkonu práv a povinností. Pokud matka stěžovatelky nebyla schopna se o nezletilou stěžovatelku postarat a zajistit jí alespoň základní potřeby, pročež byla stěžovatelka svěřena nejprve do péče babičky a posléze do ústavní výchovy, tím spíše nemohla matka stěžovatelky ani hájit její zájmy v probíhajícím soudním řízení. Soud, kterému byla z jeho vlastní činnosti známa situace stěžovatelky, měl stěžovatelce ustanovit s ohledem na nejlepší zájem dítěte opatrovníka, nejlépe advokáta. V této souvislosti poukazuje stěžovatelka na nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217). Stěžovatelka rovněž nebyla o projednávání věci nikterak informována a do řízení jakkoliv zapojena, čímž rovněž došlo k odnětí možnosti být přítomen jednání před soudem. Soud na jedné straně, aniž by zkoumal, zda by stěžovatelka nebyla schopná vyjádřit své názory, ji vyloučil z účasti na řízení, na druhé straně neměl ale žádný problém uložit jí povinnost k zaplacení žalované částky včetně příslušenství a náhrady nákladů řízení žalobci.

9. Stěžovatelka dále vyslovuje přesvědčení, že napadeným rozsudkem bylo zasaženo i do jejího práva na ochranu vlastnictví, a to tím, že soud nespojil souběžně probíhající další řízení mezi týmiž účastníky se stejným skutkovým základem. Vzhledem k tomu, že ve všech případech se jednalo o typizované formulářové žaloby, považuje za nespravedlivé, aby jí za každé řízení byla uložena povinnost hradit náklady řízení mnohonásobně převyšující částku jistiny. Poukazuje přitom na nález Ústavního soudu ze dne 29. března 2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11 (N 68/64 SbNU 767), v němž byl vyjádřen názor, že vzhledem k principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhradou nákladů řízení je spravedlivé určit výši odměny za zastupování jako ekvivalent jednonásobku vymáhané částky.

III. Rekapitulace vyjádření účastníků

10. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření Okresnímu soudu v Ústí nad Labem a žalobci jako vedlejšímu účastníkovi.

11. Okresní soud v Ústí nad Labem ve vyjádření pouze zrekapituloval průběh řízení a uvedl důvody, které jej vedly k tomu, že jednal s matkou stěžovatelky jako její zákonnou zástupkyní. K tomu poznamenal, že v době

nařízeného jednání (v roce 2011) bylo stěžovatelce 14 let, a ačkoliv mohla pochopit skutečnost, že jízda na černo není v pořádku, zřejmě by nechápala průběh jednání samotného, a proto na základě údajů ze spisu jednal s její matkou, jakožto zákonnou zástupkyní.

12. Vedlejší účastník se ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

13. S ohledem na to, že vyjádření účastníka neobsahovalo žádné nové skutečnosti a vedlejší účastník řízení se vůbec nevyjádřil, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat vyjádření Okresního soudu v Ústí nad Labem stěžovatelce k případné replice.

IV. Posouzení přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud se nejprve zabýval přípustností ústavní stížnosti. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že podala proti ústavní stížností napadenému rozsudku žalobu pro zmatečnost, což se podává i ze spisu, a tuto skutečnost potvrdil i Okresní soud v Ústí nad Labem s tím, že o ní ke dni zaslání jeho vyjádření (1. dubna 2016) nebylo dosud rozhodnuto. Za dané procesní situace by přicházelo v úvahu odmítnutí ústavní stížnosti pro nepřípustnost z důvodu souběhu řízení o ústavní stížnosti a řízení o žalobě pro zmatečnost [§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu")]. Ústavní soud však v nálezu ze dne 21. dubna 2016 sp. zn. I. ÚS 3598/14 (N 74/81 SbNU 285) uvedl, že žaloba pro zmatečnost, ať již podaná na základě § 229 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. prosince 2012, nebo podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. v tomto případě nepředstavuje efektivní prostředek nápravy pro odstranění pochybení, v němž jsou spatřovány výše uváděné zmatečnostní vady, jehož vyčerpáním by byla podmíněna ústavní stížnost. V případě žaloby pro zmatečnost podané podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. [účastník řízení neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2 o. s. ř.) a nebyl řádně zastoupen] je tomu z důvodu, že již uplynula 3letá objektivní promlčecí lhůta stanovená v § 234 odst. 2 o. s. ř., a v případě žaloby podané na základě § 229 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. prosince 2012, (odnětí možnosti jednat před soudem nesprávným postupem soudu v průběhu řízení) z důvodu, že citované ustanovení umožňovalo napadnout toliko pravomocný rozsudek nebo usnesení odvolacího soudu, když možnost napadnout žalobou pro zmatečnost i pravomocný rozsudek soudu prvního stupně byla do uvedeného ustanovení doplněna až novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., a to s účinností od 1. ledna 2013.

15. Ve stávající věci se jedná o obdobnou situaci jako v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3598/14. Stěžovatelka obdobně namítá odnětí možnosti jednat před soudem způsobené nesprávným postupem soudu v průběhu

řízení, resp. absenci řádného zastoupení v případě nemožnosti jednat před soudem. Napadený rozsudek byl přitom vydán dne 13. září 2011 (pozn. ačkoliv se tak mělo stát při jednání nařízeném až na 20. října 2011!) a nabyl právní moci dne 2. prosince 2011. Stěžovatelka nabyla vědomost o probíhajícím řízení v průběhu roku 2015 a definitivně se o jeho existenci utvrdila až po zaslání rozsudku Okresním soudem v Ústí nad Labem v průběhu srpna 2015, z čehož vyplývá, že jediným prostředkem, kterým se stěžovatelka za dané situace může domoci ochrany svých práv proti napadenému rozsudku, je ústavní stížnost, v jejímž případě je splněna podmínka přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

16. Ústavní soud se dále zabýval otázkou včasnosti ústavní stížnosti. Pro její posouzení byl s ohledem na čl. IV odst. 2 zákona č. 404/2012 Sb. relevantní § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. prosince 2012, podle něhož lze podat ústavní stížnost ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje stěžovateli k ochraně jeho práva. Takto určený počátek běhu lhůty je třeba nicméně vykládat způsobem, který nebude bránit věcnému projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu, jestliže jí stěžovatel namítá porušení práva jednat v řízení před soudem v důsledku takového postupu, který z povahy věci vylučoval, aby mu bylo doručováno toto rozhodnutí. Pokud za této situace měly právní účinky doručení nastat doručením jiné osobě, pak nelze pod pojmem „doručení“ ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu rozumět skutečnost, s níž příslušné procesní předpisy spojují účinky doručení nebo na základě které tyto účinky, byť nesprávně, konstatoval příslušný soud, nýbrž až okamžik, kdy se tato osoba o rozhodnutí poprvé dozvěděla nebo mohla dozvědět, a od kterého tak měla reálnou možnost tento právní prostředek využít [srov. např. nález ze dne 25. září 2002 sp. zn. I. ÚS 559/2000 (N 111/27 SbNU 233), nález ze dne 9. května 2006 sp. zn. IV. ÚS 811/05 (N 98/41 SbNU 279), nález ze dne 21. listopadu 2011 sp. zn. IV. ÚS 1685/11 (N 198/63 SbNU 307), bod 16, nebo nález ze dne 11. června 2013 sp. zn. III. ÚS 272/13 (N 106/69 SbNU 733), bod 12]. Tato východiska se uplatní i v projednávané věci.

17. Z vyžádaného spisu měl Ústavní soud za prokázané, že po celou dobu řízení nebylo se stěžovatelkou, jež byla tou dobou nezletilá, jednáno přímo, nýbrž bylo jednáno s její matkou jakožto její zákonnou zástupkyní, které bylo také doručováno. Se stěžovatelkou, resp. s její právní zástupkyní (advokátkou), bylo jednáno až na základě její žádosti ze dne 3. července 2015, kterou požádala mj. o doručení napadeného rozsudku (č. l. 41). Této žádosti bylo vyhověno a uvedený rozsudek byl jí, resp. její právní zástupkyni, doručen dne 26. srpna 2015 (č. l. 46). Ústavní soud nemá důvod nevěřit tvrzení stěžovatelky, že nejdříve tímto okamžikem se mohla seznámit s jeho obsahem. Tento den byl proto z pohledu Ústavního soudu rozhodný

pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. prosince 2012), která tak s ohledem na výše uvedené byla podána včas.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

18. Ústavní soud v prvé řadě uvádí, že jednou z funkcí Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její „prozařování" celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod.

19. I co se týče vlastního věcného posouzení ústavní stížnosti, Ústavní soud vychází se závěrů vyslovených ve výše citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 3598/14, který má oporu v předešlé judikatuře Ústavního soudu a jehož nosné myšlenky je vhodné zopakovat i v tomto případě.

20. Stěžovatelka v ústavní stížnosti především namítá porušení práva na spravedlivý proces. Součástí zásad spravedlivého procesu je podle čl. 38 odst. 2 Listiny i právo každého, aby byla jeho věc projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům, tedy aby mu bylo ve vlastní věci, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech, umožněno před soudem jednat. Toto právo má jakákoliv fyzická nebo právnická osoba, což však ještě neznamená, že je může v příslušném řízení kdokoliv i samostatně uplatňovat. V případě fyzické osoby, jež s ohledem na svůj nízký věk nebo zdravotní stav není schopna porozumět významu předmětného řízení a projevovat v něm vážně svou vůli, je nezbytné její zastoupení osobou, která bude uplatňovat její práva a hájit její zájmy.

21. Je-li účastníkem řízení nezletilé dítě, vztahuje se na toto řízení povinnost státu plynoucí z čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí (odst. 1) a musí mu být zajištěna taková ochrana a péče, jaká je nezbytná pro jeho blaho (odst. 2). Nezletilé dítě tedy musí požívat ochrany i v rámci soudního řízení a nelze jej považovat za účastníka řízení plně srovnatelného s dospělým. Je naopak pravidlem, že nezletilé děti nemají plnou procesní způsobilost, přičemž opačný závěr lze přijmout pouze v konkrétních, zcela výjimečných situacích a vždy je nutno jej řádně odůvodnit [srov. nález ze dne 4. prosince 2014 sp. zn. I. ÚS 1041/14 (N 217/75 SbNU 431)].

22. K naplnění těchto základních práv v občanském soudním řízení stanoví občanský soudní řád, že fyzická osoba, která nemůže před soudem jednat samostatně, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo

opatrovníkem (§ 22 o. s. ř.). Odpověď na otázku, kdo může jednat před soudem samostatně, vyplývá z hmotněprávních předpisů, přičemž rozhodující je svéprávnost účastníka řízení (dříve způsobilost k právním úkonům), resp. rozsah jejího případného omezení (§ 20 o. s. ř.). Vyžadují-li to ale okolnosti případu, může předseda senátu rozhodnout, že fyzická osoba, která není plně svéprávná, musí být v řízení zastoupena, i když jde o věc, v níž by jinak mohla jednat samostatně (§ 23 o. s. ř.). Tím není dotčeno právo nezletilého dítěte, aby bylo vyslyšeno (ať už přímo, nebo prostřednictvím zástupce), pokud je schopno formulovat své názory a řízení se ho dotýká, a aby jeho názorům byla věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni vyspělosti (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte).

23. Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné. Bude tomu tak zejména tehdy, jestliže zákonný zástupce zastupuje nezletilého pouze formálně, fakticky však se soudem nijak nekomunikuje ani si nepřebírá zaslané písemnosti na žádné známé adrese. Takovýto zástupce nečiní žádné procesní úkony k ochraně práv nezletilého, v důsledku čehož jedná v rozporu s jeho zájmy, jakož i samotným účelem zastoupení. S ohledem na omezenou schopnost nezletilého porozumět významu řízení tento navíc nemusí mít vůbec možnost na nečinnost svého zákonného zástupce upozornit nebo se proti ní bránit, ačkoliv případný nepříznivý výsledek řízení půjde k jeho tíži. Jde v podstatě o srovnatelnou situaci, jako kdyby tento nezletilý nebyl vůbec zastoupen. Z těchto důvodů je povinností obecného soudu vždy zvážit, zda se v konkrétní věci nejedná právě o tuto situaci a zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 o. s. ř. Pakliže se obecnému soudu zároveň nepodařilo zjistit vedle místa pobytu zákonného zástupce ani místo pobytu nezletilého účastníka řízení, musí posoudit i splnění podmínek pro ustanovení opatrovníka z důvodu uvedeného v § 29 odst. 3 o. s. ř. Vždy je přitom třeba dbát nejlepšího zájmu dítěte [srov. nález ze dne 19. února 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217)].

24. Ústavní soud dospěl k závěru, že v projednávané věci příslušný soud této své povinnosti nedostál. Je sice pravda, že matka stěžovatelky si převzala žalobu i s výzvou ke sdělení, zda souhlasí s tím, aby bylo rozhodnuto bez nařízení jednání. Toto byl však v průběhu celého soudního řízení její jediný aktivní úkon, který učinila a který byl spíše v neprospěch zájmu jí zastupované stěžovatelky, neboť tímto úkonem soud víceméně přesvědčila o tom, že zájmy stěžovatelky budou řádně hájeny. Jinak matce stěžovatelky nemohl být doručen elektronický platební rozkaz, pročež musel být následně zrušen, na výše uvedenou výzvu nikterak nereagovala a napadený rozsudek jí taktéž nebyl řádně doručen (došlo toliko k náhradnímu

doručení). Soudní řízení se navíc konalo v době, kdy ohledně stěžovatelky probíhalo i opatrovnické řízení o svěření do péče babičky, resp. později o svěření do ústavní výchovy, což mohlo (mělo) být soudu známo z jeho úřední činnosti. Všechny tyto uvedené okolnosti v celkovém kontextu ukazovaly na to, že stěžovatelce nebude poskytována dostatečná ochrana v probíhajícím soudním řízení.

25. Za této situace proto nemělo být v řízení pokračováno bez toho, aby byla stěžovatelka řádně zastoupena opatrovníkem, k jehož ustanovení (nejlépe z řad advokátů) mělo dojít podle § 29 odst. 1 o. s. ř. Jeho neustanovení mělo za následek, že stěžovatelce bylo znemožněno v řízení před obecným soudem jakkoliv jednat, což je zmatečnostní vada, která se s ohledem na s ní spojené porušení základního práva stěžovatelky podle čl. 38 odst. 2 Listiny promítá i do ústavněprávního posouzení napadeného rozsudku.

26. Ústavní soud uzavírá, že nikterak nepředjímá výsledek řízení poté, co bude se stěžovatelkou řádně jednáno, nicméně bude na Okresním soudu v Ústí nad Labem, aby zohlednil její argumentaci jak ve vztahu k věci samé, tak ohledně přiměřenosti výše nákladů řízení, kterou rozporovala s ohledem na formulářovou povahu této žaloby a závěry vyplývající z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767), na který stěžovatelka rovněž v ústavní stížnosti poukazovala.

27. S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že Okresní soud v Ústí nad Labem napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatelky, aby věc byla projednána v její přítomnosti a aby se mohla vyjádřit ke všem prováděným důkazům, zaručené v čl. 38 odst. 2 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadené rozhodnutí.

Č. 99

K odmítnutí dovolání pro nepřípustnost v rozporu s dovolacími námitkami ve věci exekuce vymáhající splnění povinnosti exekučním titulem neuložené

Jestliže stěžovatelé ve svém dovolání namítají, že odvolací soud nařídil exekuci na splnění povinnosti, která není exekučním titulem uložena, jde o námitky nesprávného právního posouzení materiálních předpokladů vykonatelnosti exekučního titulu, a nikoliv nesouhlas stěžovatelů se skutkovými závěry odvolacího soudu, zda před podáním návrhu na zahájení exekuce došlo ke splnění povinnosti uložené exekučním titulem, jak v odůvodnění napadeného usnesení stručně v závorce konstatuje Nejvyšší soud. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, resp. jeho odůvodnění, se míjí s argumentací obsaženou v předmětném dovolání, v důsledku čehož došlo k porušení práva stěžovatelů zaručených čl. 36 odst. 1. Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 31. května 2016 sp. zn. II. ÚS 3316/15 ve věci ústavní stížnosti 1. Jaroslava Mrkáčka a 2. Milady Mrkáčkové, zastoupených Mgr. Janem Lehovcem, advokátem, se sídlem Dlážděná 4/1586, 110 00 Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 18. 2. 2015 č. j. 29 Co 10/2015-132, kterým bylo změněno prvostupňové usnesení tak, že se exekuce vedená proti stěžovatelům jako povinným nezastavuje, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2015 č. j. 26 Cdo 3156/2015-232, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů, za účasti obce Hrazany, Hrazánky 7, 399 01 Milevsko, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2015 č. j. 26 Cdo 3156/2015-232 bylo porušeno základní právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 10. 2015 č. j. 26 Cdo 3156/2015-232 se ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení

Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 11. 11. 2015, se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, neboť je jimi podle názoru stěžovatelů zasahováno do jejich práv zaručených čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Usnesením Okresního soudu v Benešově (dále též jen „okresní soud") ze dne 10. 10. 2014 č. j. 23 EXE 2464/2013-104, 117 EX 3875/13 byla zastavena exekuce vedená u okresního soudu pod sp. zn. 23 EXE 2464/2013. Okresní soud v citovaném usnesení konstatoval, že předmětným exekučním titulem je rozhodnutí Městského úřadu Milevsko, odboru dopravy, ze dne 23. 7. 2013 č. j. MM 21315/2013 OD/ZN, vydané v řízení o obnovení pokojného stavu podle § 5 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „exekuční titul"), podle jehož výroku bylo stěžovatelům uloženo „obnovit předchozí pokojný stav spočívající v umožnění ničím nerušeného průchodu a průjezdu veřejnosti po cestě z Klisince do Kováčova, okr. Písek, přes Oboru Pekárkův Mlýn, odstraněním pohyblivých (otevíracích) plotových dílů – vrat umístěných v oplocení Obory Pekárkův mlýn v místech pojezdových roštů na cestě z obce Klisinec do obce Kovářov". Podle okresního soudu je citovaná povinnost, kterou měli stěžovatelé jako povinní splnit, zcela jasně a konkrétně specifikována, a to odstranit předmětné pohyblivé plotové díly.

Okresní soud dospěl k závěru, že stěžovatelé povinnost podle exekučního titulu splnili ještě před nařízením exekuce tím, že předmětné pohyblivé plotové díly odstranili. I přesto, že faktický stav byl ke dni rozhodnutí takový, že volný průjezd a průchod daným místem nebyly možné (na daném místě byly instalovány pevné zábrany), je exekuční soud v exekuci zcela vázán konkrétním vymezením povinnosti v předmětném exekučním titulu, přičemž nelze tyto povinnosti nijak rozšiřovat v závislosti na tom, co se následně mezi účastníky řízení stane, a proto okresní soud shora citovaným usnesením danou exekuci zastavil.

Krajský soud v Praze, jako soud odvolací, ústavní stížností napadeným usnesením změnil usnesení soudu prvního stupně tak, že se exekuce vedená pod sp. zn. 23 EXE 2464/2013 nezastavuje. Podle závěru krajského soudu nebyla první část výroku exekučního titulu splněna, nedošlo ani k obnovení pokojného stavu. Skutečnost, že jedna zábrana byla nahrazena druhou v jiném provedení, podle krajského soudu znamená, že povinnost nebyla splněna a v exekuci je nutno pokračovat. Pokud by se totiž podle krajského soudu přistoupilo na výklad podaný ve shora uvedeném usnesení okresního soudu, docházelo by ke zmnožování sporu, neboť by

oprávněný musel neustále podávat nové a nové návrhy podle toho, jaký způsob překážky by povinní použili.

Napadeným usnesením Nejvyššího soudu bylo dovolání stěžovatelů odmítnuto podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, neboť v něm byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, jelikož podstatou námitek dovolatelů (stěžovatelů) byl jejich nesouhlas se skutkovými závěry odvolacího soudu, zda před podáním návrhu na zahájení exekuce došlo ke splnění povinnosti uložené exekučním titulem.

V ústavní stížnosti stěžovatelé namítají, že napadené usnesení odvolacího soudu je rozhodnutím překvapivým, neboť odvolací soud, aniž stěžovatele upozornil na to, že považuje ve věci za důležitý jiný aspekt než to, jak široké je vymezení povinnosti uložené exekučním titulem, zasáhl do práva stěžovatelů na spravedlivý proces. Stěžovatelé se totiž domnívají, že spor mezi stranami exekučního řízení spočíval v určení rozsahu povinnosti uložené exekučním titulem. Ta však byla podle tvrzení stěžovatelů splněna, neboť místním šetřením okresního soudu bylo zjištěno, že pohyblivé plotové díly stěžovatelé odstranili a povinnost uloženou exekučním titulem tímto splnili, ačkoliv na místě samém byly instalovány pevné zábrany.

Porušení zásady předvídatelnosti napadeného rozhodnutí odvolacího soudu se podle stěžovatelů promítlo do dalšího průběhu řízení, neboť pokud by odvolací soud před vydáním rozhodnutí prezentoval stěžovatelům svůj právní názor, stěžovatelé by před soudem namítli právní úpravu obsaženou v § 351a občanského soudního řádu, se kterým jsou závěry napadeného usnesení odvolacího soudu v rozporu. Uvedené pak samo o sobě představuje podle stěžovatelů porušení práva na spravedlivý proces.

Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti dále namítají, že odvolací soud napadeným usnesením zasáhl do jejich práva na spravedlivý proces tím, že se v odůvodnění tohoto usnesení dostatečně nezabýval jejich námitkami směřujícími k zodpovězení otázky, zda bylo pověření Okresního soudu v Benešově ze dne 30. 12. 2013 č. j. 23 EXE 2464/2013-27, 117 EX 3875/13 ve spojení s pověřením ze dne 22. 5. 2014 č. j. 23 EXE 2464/2013-75 (dále jen „pověření“), kterým byla podle exekučního titulu zahájena exekuce k vymožení nepeněžité povinnosti, dostatečně určité a vykonatelné a zda se exekučním návrhem navrhovatel skutečně domáhal splnění stejné povinnosti, která byla přiznána exekučním titulem.

Podle stěžovatelů napadené usnesení odvolacího soudu tím, že jím byl jejich návrh na zastavení exekuce zamítnut, ačkoliv ke splnění povinnosti uložené exekučním titulem, tj. k odstranění pohyblivých plotových dílů, již došlo, vytváří situaci, kdy je soudní exekutor nucen k tomu, aby prováděl exekuci mimo či nad rámec pověření. Tím je podle stěžovatelů

narušen princip právní jistoty a dochází k porušení práva na spravedlivý proces a stejně tak je porušen čl. 2 odst. 2 Listiny.

Protiústavnost napadeného usnesení Nejvyššího soudu spatřují stěžovatelé v tom, že ačkoliv v dané věci šlo výhradně o právní posouzení věci, především o posouzení otázky, jaká je povinnost vymezená v exekučním titulu a v pověření, Nejvyšší soud přesto dovolání stěžovatelů odmítl, čímž se dopustil odepření spravedlnosti a zasáhl do práva stěžovatelů na spravedlivý proces. V této souvislosti stěžovatelé nesouhlasí s odůvodněním napadeného usnesení Nejvyššího soudu, ve kterém se podle jejich názoru tento soud vypořádal s jejich rozsáhlou a podrobně odůvodněnou právní argumentací, obsaženou v jejich dovolání (a jeho doplnění), v podstatě toliko jedinou a navíc nepravdivou větou.

V doplnění ústavní stížnosti, doručeném Ústavnímu soudu dne 24. 3. 2016, stěžovatelé uvádějí, že předmětná exekuce nebyla do dnešního dne zastavena, resp. ukončena, přičemž se soudní exekutor opakovaně dopustil nezákonného zásahu do jejich vlastnického práva, když opakovaně prováděl exekuci již splněné nepeněžité povinnosti. S ohledem na naléhavost věci, kdy podle stěžovatelů hrozí další provedení nezákonné exekuce, resp. nezákonného zásahu do vlastnického práva stěžovatelů, navrhují stěžovatelé, aby Ústavní soud projednal jejich věc přednostně.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

Ústavní soud vyzval Nejvyšší soud jako účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že pokud jde o námitku stěžovatelů, že v dovolání vymezili otázky zakládající přípustnost dovolání, setrvává dovolací soud na svém závěru uvedeném v napadeném rozhodnutí, že tomu tak není a že spočívají pouze na jejich nesouhlasu se skutkovými závěry odvolacího soudu, což založit přípustnost dovolání nemůže. Nejvyšší soud proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatelů jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

Obec Hrazany, jako vedlejší účastník (oprávněný), ve svém vyjádření ze dne 27. 4. 2016 podepsaném starostou obce mimo jiné uvedla, že stěžovatelé neustále v exekučním řízení, proti jehož výsledkům brojí, a to i ve své ústavní stížnosti, úmyslně ignorují jednu z částí vykonatelného exekučního titulu, na jehož základě byla exekuce nařízena, totiž svoji povinnost zajistit obnovení pokojného stavu spočívajícího v ničím nerušeném průchodu a průjezdu veřejnosti po předmětné cestě, a zdůrazňují jen tu část exekučního titulu, která jim ukládá odstranění předmětných pohyblivých (otevíracích) plechových dílů – vrat. Stěžovatelé tento protiprávní stav dále udržují v rozporu s pravomocnými rozhodnutími exekučních soudů a dokonce maří výkon exekuce, když ihned po provedení exekuce znovu cestu zatarasili, a to ještě silnější zábranou. Se sporem stran ohledně toho, co ukládá

exekuční titul, se odvolací soud podle vedlejšího účastníka přezkoumatelným způsobem vypořádal a jeho rozhodnutí nebylo nikterak překvapivé a je řádně odůvodněno. Z odůvodnění napadených rozhodnutí je patrno, že odvolací i dovolací soud považují výrok exekučního titulu za jeden celek, ze kterého není možno vytrhávat jen část, která se stěžovatelům hodí, a popírat formalisticky smysl a účel tohoto výroku jako celku. Rozhodnutí Nejvyššího soudu podle vedlejšího účastníka žádné znaky překvapivosti či odnětí spravedlnosti nebo práva na spravedlnost nevykazuje.

S ohledem na obsah Ústavnímu soudu zaslaných vyjádření nebylo třeba je rozesílat k replice stěžovatelům, neboť v nich nebyly ve vztahu k nyní posuzované věci uvedeny žádné nové skutečnosti, na které by bylo nutné reagovat.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

Poté, co se Ústavní soud seznámil s obsahem ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení a především dovolání stěžovatelů a jeho doplnění, dospěl k závěru, že návrh stěžovatelů je zčásti opodstatněný. Přitom opodstatněností ústavní stížnosti je v řízení před Ústavním soudem třeba rozumět podmínku, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno základní právo nebo svoboda stěžovatele. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83 a 91 Ústavy) a není pravidelnou přezkumnou instancí rozhodnutí obecných soudů, tudíž není v zásadě oprávněn zasahovat bez dalšího do rozhodování těchto soudů. Výjimku tvoří případy, kdy obecné soudy na úkor stěžovatele vykročily z mezí daných rámcem ústavně zaručených základních lidských práv [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Postup v soudním řízení, včetně provádění a hodnocení důkazů, vyvození skutkových a právních závěrů, interpretace a aplikace právních předpisů, je záležitostí obecných soudů. Úkolem Ústavního soudu navíc není zabývat se porušením „běžných“ práv fyzických nebo právnických osob, chráněných podústavními zákony, pokud takové porušení neznamená zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody.

Z tohoto pohledu Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšším soudem bylo v posuzované věci porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a to při posuzování přípustnosti jejich dovolání, jak je dále vysvětleno.

Nejprve Ústavní soud připomíná, že z ústavního pořádku České republiky ani z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nevyplývá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku. Pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, nepochybně by taková úprava z pohledu ústavněprávního obstála.

Na druhé straně, jsou-li mimořádné opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [viz nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

Ústavní soud např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014 (N 59/73 SbNU 151) upozornil, že v řadě svých předchozích rozhodnutí vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)]. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejné požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak soudní rozhodnutí [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1842/12 ze dne 27. 8. 2013 (N 154/70 SbNU 425)], mezi které lze, jak je uvedeno výše, nepochybně zařadit i rozhodnutí dovolacího soudu o vyřízení dovolání. Ústavní soud dále ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779) konstatoval, že „jestliže Nejvyšší soud odmítne dovolání pro vady, ačkoliv dovolání vytýkanou vadou (vymezení dovolacího důvodu) netrpí, dopustí se excesu, jenž představuje porušení principu spravedlivého procesu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod“.

Jak vyplývá z obsahu napadeného usnesení, Nejvyšší soud posoudil dovolání jako vadné s odůvodněním, že dovoláním byl uplatněn jiný dovolací důvod, než který je uveden v ustanovení § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, protože podstatou námitek dovolatelů (stěžovatelů) je jejich nesouhlas se skutkovými závěry dovolacího soudu, zda před podáním návrhu na zahájení exekuce došlo ke splnění povinnosti uložené exekučním titulem. Nejvyšší soud toto „stručné“ odůvodnění opřel o ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu. Toto ustanovení v první větě uvádí, že „v odůvodnění usnesení, jímž bylo dovolání odmítnuto nebo jímž bylo zastaveno dovolací řízení, dovolací soud pouze stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřípustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení, nebo proč muselo být dovolací řízení zastaveno“. Toto pravidlo představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 občanského soudního řádu, neboť umožňuje provést pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí.

Ústavní soud připomíná, že jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost obecného soudu, tedy i soudu dovolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej

k odmítnutí dovolání vedly. Pokud tedy Nejvyšší soud napadené usnesení odůvodnil nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, zasáhl do základního práva stěžovatele garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

Z hlediska nyní posuzovaného případu Ústavní soud předně konstatuje, že Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného usnesení jednoznačně uvedl důvod odmítnutí dovolání pro nepřípustnost, který shledal ve faktické polemice dovolatelů pouze se skutkovým stavem projednávané věci. Za této situace se tedy Ústavní soud soustředil na otázku, zda skutečně v podaném dovolání stěžovatelé vznášeli pouze námitky skutkového charakteru, a bylo tudíž namístě dovolání pro nepřípustnost z těchto důvodů odmítnout. Ústavní soud však dospěl k závěru, že tak tomu nebylo a Nejvyšší soud přístupem k posouzení jejich dovolacích námitek porušil právo stěžovatelů na soudní ochranu.

V dovolání ze dne 20. 2. 2015 stěžovatelé totiž mimo jiné uvedli: „Povinní považují za jednoznačné, že rozhodnutím (exekuční titul) byla povinným uložena jediná konkrétní povinnost, totiž odstranit pohyblivé díly … Žádná jiná konkrétní povinnost ukládána není. Obrat ‚umožnění ničím nerušeného průjezdu veřejnosti po cestě z Klisince do Kovářova, okr. Písek přes Oboru Pekárkův mlýn' zjevně slouží k popisu toho, co se rozumělo pokojným stavem, do něhož mělo být zasaženo … Nejde o žádnou druhou povinnost, která by byla ukládána … Oprávněný ale v rozporu s uvedeným podal exekuční návrh ke splnění úplně jiné povinnosti – totiž obnovit ničím nerušený průchod a průjezd veřejnosti v místech pojezdových roštů … Protože v tomto případě byl exekuční návrh podán k vymožení povinnosti jiné – daleko širší, je jednoznačně dán důvod pro zastavení exekuce. Exekuční soudy jsou totiž při zahajování exekuce podle názoru povinných vázány exekučním návrhem a nemohou tento návrh nijak modifikovat či upravovat tak, aby se dostal do souladu s exekučním titulem. Pokud napadené usnesení (rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 18. 2. 2015 č. j. 29 Co 10/2015-132) spočívá na jiném závěru, je nesprávné" (list č. 208, spis Okresního soudu v Benešově sp. zn. 23 EXE 2464/2013).

Podle názoru Ústavního soudu tak stěžovatelé ve svém dovolání nenapadali skutkové závěry krajského soudu o tom, že stěžovatelé sice pohyblivé plotové díly odstranili, ale volný průjezd a průchod daným místem nebyl možný, neboť na daném místě byly instalovány pevné zábrany, resp. stěžovatelé se v podaném dovolání se skutkovými závěry krajského soudu nijak nerozcházejí. Shora uvedené námitky stěžovatelů obsažené v dovolání se totiž týkají otázky, zda takto soudem zjištěný a stěžovateli v dovolání nerozporovaný skutkový stav lze považovat za splnění povinnosti uložené exekučním titulem. Podstatou těchto dovolacích námitek stěžovatelů je proto otázka právního posouzení materiálních předpokladů vykonatelnosti exekučního titulu.

Podle § 261a odst. 1 občanského soudního řádu výkon rozhodnutí lze nařídit jen tehdy, obsahuje-li rozhodnutí označení oprávněné a povinné osoby, vymezení rozsahu a obsahu povinností, k jejichž splnění byl výkon rozhodnutí navržen, a určení lhůty ke splnění povinnosti – tedy tzv. materiální předpoklady vykonatelnosti.

Podle judikatury Nejvyššího soudu je jednou ze základních náležitostí materiální vykonatelnosti rozhodnutí, aby v něm byl vymezen rozsah a obsah povinností, k jejichž splnění byl výkon rozhodnutí nařízen. Je tomu tak proto, aby vykonávací orgán (v daném případě soud) věděl, co vlastně má být vynuceno, a aby nemusel teprve v průběhu vykonávacího řízení zjišťovat, co je obsahem uložené povinnosti. Exekučnímu soudu tedy přísluší posoudit, zda rozhodnutí k výkonu navržené ukládá povinnému povinnosti, jež lze vskutku vykonat, tedy např. zda uložená povinnost odpovídá možným způsobům exekuce, zda tato povinnost je konkretizována dostatečně určitě apod. Neobsahuje-li exekuční titul všechny předpoklady materiální vykonatelnosti uvedené v § 261a odst. 1 občanského soudního řádu, může podle něj být exekuce nařízena jen v případě, že chybějící údaje nebo údaje v něm uvedené nepřesně, nesrozumitelně nebo neurčitě lze doplnit nebo nahradit postupem podle § 261a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Není-li možné z exekučního titulu náležitosti materiální vykonatelnosti uvedené v § 261a odst. 1 o. s. ř. dovodit ani výkladem s přihlédnutím k povaze uložené povinnosti nebo ke způsobu exekuce, nemůže takový titul být způsobilým podkladem pro nařízení exekuce (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2009 sp. zn. 20 Cdo 2021/2007 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2004 sp. zn. 20 Cdo 965/2003, uveřejněné v časopise Soudní judikatura č. 9, ročník 2004, pod poř. č. 183).

Jestliže tedy stěžovatelé ve svém dovolání namítají, že odvolací soud nařídil exekuci na splnění povinnosti, která není exekučním titulem uložena, jde o námitky nesprávného právního posouzení materiálních předpokladů vykonatelnosti exekučního titulu, a nikoliv nesouhlas stěžovatelů se skutkovými závěry odvolacího soudu, zda před podáním návrhu na zahájení exekuce došlo ke splnění povinnosti uložené exekučním titulem, jak v odůvodnění napadeného usnesení stručně v závorce konstatuje Nejvyšší soud.

Nejvyšší soud tedy pochybil při výkladu podaného dovolání, které striktně hodnotil jako pouhou polemiku se skutkovým stavem věci, ačkoliv stěžovatelé činili sporným především právní hodnocení daného případu. Napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu, resp. jeho odůvodnění, se tudíž míjí s argumentací obsaženou v předmětném dovolání, v důsledku čehož došlo k porušení práva stěžovatelů zaručených čl. 36 odst. 1 Listiny [viz též nález sp. zn. II. ÚS 1990/15 ze dne 5. 4. 2016 (N 59/81 SbNU 47)].

S ohledem na shora uvedené Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil.

Veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci, Ústavní soud nepřezkoumával napadené rozhodnutí krajského soudu a ústavní stížnost v tomto rozsahu odmítl pro nepřípustnost. Případný ústavněprávní přezkum by totiž byl za této situace předčasný, neboť úkolem Nejvyššího soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že musí opětovně posoudit stěžovateli podané dovolání a náležitě se vypořádat s jejich právní argumentací (aniž by samozřejmě Ústavní soud jakkoliv předjímal rozhodování Nejvyššího soudu).

Č. 100
K administrativnímu pochybení soudu při odmítnutí kasační stížnosti pro opožděnost

Za „stanovený postup" ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky, jež by mělo za následek odmítnutí řádně a včas podaného návrhu, který by jinak mohl být věcné projednán (tj. u něhož by absentoval jiný důvod odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek z uvedeného důvodu odmítnut, by bylo porušeno základní právo této osoby na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 31. května 2016 sp. zn. I. ÚS 955/16 ve věci ústavní stížnosti V. P., zastoupeného Mgr. Pavlem Černohousem, advokátem, se sídlem Praha 4 – Podolí, Ve svahu 531/1, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 16. února 2016 č. j. 8 As 175/2015-54, kterým byla pro opožděnost odmítnuta stěžovatelova kasační stížnost, spojené s návrhem na zrušení § 55 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Etické komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu, se sídlem Praha 1, nábř. Edvarda Beneše 128/4, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 16. února 2016 č. j. 8 As 175/2015-54 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 16. února 2016 č. j. 8 As 175/2015-54 se ruší.

III. Návrh na zrušení § 55 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavnímu soudu byla dne 22. března 2016 doručena ústavní stížnost, kterou se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedeného usnesení z důvodu tvrzeného porušení svého základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zároveň navrhl, aby Ústavní soud zrušil § 55 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

2. Rozhodnutím Etické komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu ze dne 3. července 2012 č. j. 8949/2012-EKO bylo zamítnuto odvolání stěžovatele proti rozhodnutí Ministerstva obrany ze dne 30. dubna 2012 č. j. 262000516/11/2012-1027, kterým byla zamítnuta žádost stěžovatele o vydání osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu podle zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu, ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatel považoval prvně uvedené rozhodnutí za nezákonné, pročež proti němu podal žalobu, jež byla zamítnuta rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 21. října 2015 č. j. 9 A 158/2012-81. Navazující kasační stížnost pak odmítl Nejvyšší správní soud usnesením ze dne 16. února 2016 č. j. 8 As 175/2015-54 jako podanou opožděně.

3. K podání kasační stížnosti došlo prostřednictvím e-mailu v poslední den zákonné lhůty podle § 106 odst. 2 soudního řádu správního, konkrétně ve středu 2. prosince 2015. Toto podání však nebylo elektronicky podepsáno podle zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu a o změně některých dalších zákonů (zákon o elektronickém podpisu), pročež mělo být ve smyslu § 37 odst. 2 ve spojení s § 120 soudního řádu správního písemně doplněno nejpozději v třídenní lhůtě, jejímž posledním dnem bylo v souladu s § 40 odst. 3 téhož zákona pondělí 7. prosince 2015. Nejvyšší správní soud ve svém usnesení konstatoval, že k žádnému takovémuto doplnění nedošlo.

II. Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že jeho kasační stížnost byla odmítnuta jako opožděná v důsledku administrativní chyby Nejvyššího správního soudu. Dne 2. prosince 2015 sice podal kasační stížnost prostřednictvím e-mailu bez elektronického podpisu, a to jak na elektronickou adresu Nejvyššího správního soudu, tak Městského soudu v Praze, dne 6. prosince 2015 nicméně odeslal prostřednictvím poštovního přepravce její písemné vyhotovení, jež adresoval Městskému soudu v Praze (v jedné obálce spolu s podáním k věci vedené pod sp. zn. 4 A 87/2015). Vzhledem

k tomu, že podle § 106 odst. 4 soudního řádu správního lze podat kasační stížnost i u krajského soudu, který napadené rozhodnutí vydal, bylo toto doplnění učiněno řádně a Nejvyšší správní soud k němu měl přihlédnout. Pakliže tak neučinil a kasační stížnost odmítl pro opožděnost, měl stěžovateli odepřít přístup k soudu.

5. Přímo Nejvyššímu správnímu soudu bylo dne 21. prosince 2015 doručeno ze strany stěžovatele až doplnění kasační stížnosti, které bylo posouzeno jako nová kasační stížnost. V reakci na odmítnutí kasační stížnosti požádal stěžovatel uvedený soud o vysvětlení důvodů, pro které se tak stalo, načež obdržel jeho přípis ze dne 16. března 2016 č. j. 8 As 175/2015-69, podepsaný předsedou příslušného senátu. Z něj se podává, že kasační stížnost byla podána včas a k jejímu odmítnutí došlo „výjimečným nedopatřením", jehož nápravy se nelze domoci jinak než ústavní stížností.

6. Stěžovatel je přesvědčen, že Ústavní soud by neměl působit jako opravná instance a že obdobná pochybení by měla být odstranitelná přímo na úrovni podústavního práva. Tomu ovšem brání nezvratitelná vázanost vydaným usnesením podle § 55 odst. 2 soudního řádu správního. Nelze proto vyloučit, že k takovýmto pochybením dnes může docházet i úmyslně za účelem vyhnutí se rozhodování určité „nepříjemné kauzy". Protože napadené ustanovení brání Nejvyššímu správnímu soudu, aby přímo „opravil" své pochybení, Ústavní soud by měl přistoupit k jeho zrušení.

III. Řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spisy vedené u Nejvyššího správního soudu pod sp. zn. 8 As 175/2015 a u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 9 A 158/2012 a vyzval účastníka i vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

8. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření z 23. května 2016 odkázal na přípis ze dne 16. března 2016, na který poukazoval i stěžovatel. Uznal, že kasační stížnost byla podána včas, byť nebyla ve lhůtě doručena Nejvyššímu správnímu soudu, ale Městskému soudu v Praze. Ústavní stížnost považuje za důvodnou.

9. Etická komise České republiky pro ocenění účastníků odboje a odporu proti komunismu se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

10. Vzhledem k tomu, že účastník řízení akceptoval důvodnost námitek stěžovatele, Ústavní soud jeho vyjádření již stěžovateli nezasílal a rovnou přistoupil k věcnému posouzení jeho ústavní stížnosti. Ústavní soud se navíc sám – pokud jde o posouzení včasnosti jeho kasační stížnosti – v plném rozsahu ztotožnil s argumentací stěžovatele, a tedy poskytnutí dalšího prostoru pro jeho reakci na stanovisko účastníka řízení a případné doplnění jeho argumentace by nebylo účelné.

11. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Vlastní posouzení

12. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti; zároveň je důvodná.

13. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

14. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (a ve stanovených případech u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem". Odpověď na otázku, co přesně se rozumí tímto postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li přitom v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl.

15. Za „stanovený postup" je třeba považovat i včasné uplatnění procesního prostředku k ochraně práva, tedy jeho podání v zákonné lhůtě k tomu stanovené. Nesprávné posouzení splnění této podmínky, jež by mělo za následek odmítnutí řádně a včas podaného návrhu, který by jinak mohl být věcné projednán (tj. u něhož by absentoval jiný důvod odmítnutí či zastavení řízení o něm, jehož posouzení by nezáviselo na uvážení soudu, který o něm rozhoduje), by mělo vůči osobě, která jej podala, bez dalšího za následek odepření přístupu k soudu, a tím odepření spravedlnosti [srov. nález ze dne 6. června 2007 sp. zn. I. ÚS 750/06 (N 93/45 SbNU 335), nález ze dne 5. prosince 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477) nebo nález ze dne 15. března 2016 sp. zn. III. ÚS 681/16 (N 45/80 SbNU 555), body 12 a 13]. Rozhodnutím, kterým by byl takovýto procesní prostředek

z uvedeného důvodu odmítnut, by bylo porušeno základní právo této osoby na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

16. V projednávané věci není pochyb o tom, že se Nejvyšší správní soud dopustil vůči stěžovateli právě takovéhoto pochybení. Jak totiž Ústavní soud zjistil z vyžádaného spisu, s jehož obsahem plně korespondují výše shrnutá tvrzení účastníků řízení, kasační stížnost proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. října 2015 č. j. 9 A 158/2012-81 sice byla ve středu 2. prosince 2015, tedy v poslední den lhůty k jejímu podání podle § 106 odst. 2 soudního řádu správního, podána toliko e-mailem bez elektronického podpisu, a to Městskému soudu v Praze i Nejvyššímu správnímu soudu, v neděli 6. prosince 2015 však byla písemným podáním předaným k poštovní přepravě řádně a včas doplněna. Dodatečná třídenní lhůta ve smyslu § 37 odst. 2 ve spojení s § 120 soudního řádu správního totiž s ohledem na to, že dne 5. prosince 2015 byla sobota, skončila podle § 40 odst. 3 soudního řádu správního až v pondělí 7. prosince 2015. Postačovalo přitom, že toto písemné podání bylo adresováno Městskému soudu v Praze, neboť § 106 odst. 4 soudního řádu správního výslovně předpokládá zachování lhůty k podání kasační stížnosti i v případě, byla-li podána u soudu, který vydal napadené rozhodnutí. Kasační stížnost tak byla podána včas. Tím je současně odůvodněn závěr, že Nejvyšší správní soud jejím odmítnutím bez zákonného důvodu odepřel stěžovateli přístup k soudu.

17. Pokud jde o návrh na zrušení § 55 odst. 2 soudního řádu správního, toto ustanovení stanoví, že soud je (ve správním soudnictví) vázán usnesením, jakmile je vyhlásil, a nevyhlašuje-li se, doručením. Soud však není vázán usnesením, jímž se toliko upravuje vedení řízení. Jak je patrné z uvedené dikce, i kdyby Ústavní soud shledal toto ustanovení protiústavním, v důsledku čehož by jej v řízení o kasační stížnosti nebylo možné dále použít, tato skutečnost by neměla žádný význam z hlediska projednávané věci. Z hlediska posouzení včasnosti kasační stížnosti totiž toto ustanovení nemá žádný význam a jeho zrušením by nebylo možné dosáhnout ani odstranění stěžovatelem tvrzené mezery spočívající v absenci dalšího opravného prostředku. Ústavní soud proto konstatuje, že v případě uvedeného návrhu není splněna podmínka podle § 74 zákona o Ústavním soudu, aby „uplatněním“ napadeného ustanovení „nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti“, a tudíž stěžovatel nebyl oprávněn k jeho podání.

V. Závěr

18. Z těchto důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele (výrok I) a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení zrušil (výrok II). Řízení o kasační stížnosti tak bude moci dále pokračovat s tím, že Nejvyšší správní soud v něm bude vázán v tomto nálezu vysloveným

právním názorem, podle něhož byla kasační stížnost stěžovatele podána v zákonné lhůtě. Návrh stěžovatele na zrušení § 55 odst. 2 soudního řádu správního Ústavní soud odmítl podle § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako podaný osobou k tomu zjevně neoprávněnou (výrok III).

Č. 101

Ke zrušení ustanovení obecně závazné vyhlášky města Chrastava č. 2/2014 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší, a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností

Vymezení výjimečných případů, kdy je doba nočního klidu stanovena dobou kratší, než stanoví zákon, nebo není stanovena vůbec, nelze vázat na konkrétního pořadatele akce, byť by jím byla obec samotná.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 7. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 4/16 ve věci návrhu Ministerstva vnitra na zrušení čl. 2 odst. 2 písm. e) obecně závazné vyhlášky města Chrastava č. 2/2014 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší, a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností, za účasti města Chrastava jako účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 335/2016 Sb.).

Výrok

Ustanovení čl. 2 odst. 2 písm. e) obecně závazné vyhlášky města Chrastava č. 2/2014 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší, a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Shrnutí návrhu

1. Dne 9. 2. 2016 byl Ústavnímu soudu doručen obsahově i formálně bezvadný návrh Ministerstva vnitra (dále jen „navrhovatel") na zrušení čl. 2 odst. 2 písm. e) obecně závazné vyhlášky města Chrastava č. 2/2014 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší, a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností (dále též jen „vyhláška") pro rozpor s principem materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a dále s čl. 104 odst. 1 a 3 Ústavy.

2. Vyhláška obsahující napadené ustanovení zní (pozn. red.: včetně pravopisných a legislativně-technických nepřesností) následovně:

„Obecně závazná vyhláška města Chrastavy č. 2/2014 ze dne 1. září 2014, k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, kterou se stanovuje kratší doba nočního klidu, výjimečné případy, ve kterých lze rozhodnutím vymezit dobu nočního klidu dobou kratší a vymezují činnosti, které by mohly narušit veřejný pořádek v obci, včetně omezení těchto činností.

Zastupitelstvo města Chrastava se na svém zasedání dne 1. 9. 2014, usnesením č. 2014/04/XVI usneslo vydat dle ustanovení § 47 odst. 3 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 10 písm. d), § 35 a § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, tuto obecně závaznou vyhlášku (dále jen ‚vyhláška'):

Čl. 1
Úvodní ustanovení

1. Cílem této vyhlášky je zlepšení pohody bydlení a pobytu v otevřených prostorách a na veřejných prostranstvích[1)] v zastavěném území[2)] města Chrastava (dále jen ‚město'), a to prostřednictvím přiměřeného omezení některých činností, které by mohly narušit veřejný pořádek. Dalším cílem je stanovení výjimečných případů, ve kterých lze zmírnit tvrdost zákonného stanovení jednotné doby nočního klidu.

Čl. 2

Stanovení kratší doby nočního klidu

1. Doba nočního klidu je vymezena zvláštním právním předpisem od 22:00 hodin do 6:00 hodin[3)].

2. Stanovují se výjimečné případy, při nichž je doba nočního klidu stanovena dobou kratší:

a) v noci z 30. dubna na 1. května je doba nočního klidu vymezena dobou od 02:00 hodin do 06:00 hodin,

b) v průběhu července a srpna v noci z pátku na sobotu a v noci ze soboty na neděli je doba nočního klidu vymezena dobou od 23:00 hodin do 6:00 hodin.

c) v noci ze 4. na 5. července a v noci z 5. na 6. července je doba nočního klidu vymezena dobou od 23:00 hodin do 6:00 hodin.

d) v noci z 31. prosince na 1. ledna doba nočního klidu není vymezena.

e) v době konání společenských a kulturních akcí pořádaných městem Chrastava je doba nočního klidu vymezena dobou od 02:00 hodin do 06:00 hodin.

3. Rada města může rozhodnutím[4)] stanovit další výjimečné případy, zejména slavnosti nebo obdobné společenské nebo rodinné akce, při nichž je doba nočního klidu vymezena dobou kratší nebo žádnou.

Čl. 3

Výčet činností, které by mohly narušit veřejný pořádek a občanské soužití v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku a omezení těchto činností

1. Používání hlučných strojů a zařízení v nevhodnou denní dobu.

Každý je povinen zdržet se o nedělích a státem uznaných svátcích[5)] v době do 8:00 hodiny a po 12:00 hodině veškerých prací spojených s užíváním zařízení a přístrojů způsobující hluk, např. sekaček na trávu, cirkulárek, motorových pil, motorových kos, křovinořezů a pod.

2. Provozování předzahrádek pohostinských a restauračních provozoven v zastavěné části města.

Předzahrádky pohostinských a restauračních zařízení v souvisle zastavěné části města mohou být provozovány pouze mimo dobu nočního klidu.

Čl. 4

Závěrečná ustanovení

1. Porušení této vyhlášky lze u fyzických osob postihovat jako přestupek[6)], u právnických osob a fyzických osob, které jsou podnikateli, jako správní delikt[7)].

2. Zrušuje se Obecně závazná vyhláška č. 8/2008 k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích, ze dne 15. prosince 2008.

3. Tato obecně závazná vyhláška nabývá účinnosti patnáctým dnem po dni jejího vyhlášení.

Ing. Michael Canov starosta	Zita Václavíková místostarostka

[1] § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění pozdějších předpisů – Veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru,

[2] § 58 zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů,

[3] § 47 odst. 3 věta první zákona č. 200/1990,Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů ‚Dobou nočního klidu se rozumí doba od 22. do 6. hodiny',

[4] § 101 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích ve znění pozdějších předpisů ‚Rada obce je schopna se usnášet, je-li přítomna nadpoloviční většina všech jejích členů; k platnému usnesení nebo rozhodnutí je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jejích členů.'

[5] §§ 1 a 2 zákona č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu ve znění pozdějších předpisů

[6] zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (§ 46 odst. 2)

[7] zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů (§ 58 a násl.)".

3. Napadeným ustanovením si dle navrhovatele město Chrastava pro sebe udělilo výjimku a samo sebe vyňalo z povinnosti nechat své záměry posoudit v rámci vyhláškou pro ostatní subjekty zavedeného povolovacího řízení. Podle navrhovatele však toto není možné, jelikož výjimku nelze vázat na samotného pořadatele akce, neboť tak dochází k porušování ústavních principů ve smyslu nepřípustného zásahu zastupitelstva obce do kompetence orgánů výkonné moci v rámci posuzování naplnění kritéria veřejného zájmu při rozhodování v konkrétních věcech. Navrhovatel odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014 (N 148/74 SbNU 263; 220/2014 Sb.), z něhož dovozuje, že zavedení odlišného právního režimu pro druhově obdobné či shodné akce pouze na

základě osoby pořadatele akce je nepřípustné, neboť zakládá nerovnost osob podléhajících výkonu veřejné moci.

4. Navrhovatel poukazuje na to, že pokud již město zavedlo v návaznosti na § 47 odst. 3 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění zákona č. 494/2012 Sb., (dále jen „zákon o přestupcích") pro určité subjekty režim správního řízení, není možné, aby samo sebe z tohoto režimu vyňalo, a připravilo tak osoby, jež mohou obcí organizované a jí *a priori* (obecně závaznou vyhláškou) schválené činnosti považovat za rušící, o možnost využití opravných či dozorčích prostředků nebo cesty správního soudnictví. Navrhovatel má dále za to, že „kritériem pro určení výjimečných případů, kdy je stanovena doba nočního klidu dobou kratší nebo žádnou přímo v obecně závazné vyhlášce, by měl být na základě objektivních kritérií výlučně charakter těchto akcí, nikoli pak osoba pořadatele, přičemž by se mělo jednat o takový charakter, kdy je zřejmé, že místní veřejný zájem na zkrácení doby nočního klidu v době konání takové akce je objektivně převažující nad spravedlivým očekáváním ve vztahu k dodržování doby nočního klidu v rozsahu stanoveném zákonem o přestupcích".

II. Vyjádření účastníků řízení

5. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zaslal návrh městu Chrastava jako účastníku řízení k vyjádření.

6. Město Chrastava ve svém vyjádření ze dne 22. 2. 2016 odkázalo na odůvodnění k vyjádření přiloženého rozkladu, který dne 1. 7. 2015 podalo proti rozhodnutí Ministerstva vnitra o pozastavení účinnosti předmětného ustanovení vyhlášky. Dle názoru města Chrastava vyhláškou pro žádné subjekty režim správního řízení zaveden nebyl. V režimu správního řízení totiž obec rozhoduje, v souladu s § 147 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o obcích"), toliko a) o věcech vymezených v § 58 odst. 1 zákona o obcích (týkajících se označování ulic nebo jiných veřejných prostranství); b) o právech a povinnostech právnických a fyzických osob na úseku přenesené působnosti, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Stanovování výjimečných případů, při nichž je doba nočního klidu vymezena dobou kratší nebo žádnou, však do úseku přenesené působnosti nespadá; jde zde o definici doby nočního klidu, nikoliv o projednávání přestupků dle § 53 zákona o přestupcích, které by dle § 95a téhož zákona do úseku přenesené působnosti již spadalo. Nadto obecně závazné vyhlášky, včetně té vydané na základě § 47 odst. 3 zákona o přestupcích za účelem stanovení výjimek z obecné zákonné definice doby nočního klidu, obec vydává prostřednictvím svého zastupitelstva v samostatné působnosti (dle § 10 ve spojení s § 84 zákona o obcích) a rozhodnutí o výjimce z takto upravené definice doby nočního klidu obec

vydává na základě relevantní obecně závazné vyhlášky prostřednictvím rady rovněž v samostatné působnosti (§ 102 odst. 3 zákona o obcích). Opačný výklad (rozhodování o výjimce z nočního klidu v režimu správního řízení) by totiž vedl k neúměrnému zatížení žadatelů o takovou výjimku, znemožnil by rozhodovat o této vysoce lokální otázce radě, operativnímu samosprávnému orgánu, a znamenal by, že pochybil sám zákonodárce, který stanovil dva naprosto rozdílně řešené způsoby stanovování výjimek z doby nočního klidu.

7. Ve zmiňovaném rozkladu město Chrastava dále podotýká, že kdyby vyhláška výjimku vázanou na osobu pořadatele, město Chrastava, přímo neobsahovala, musela by rada města, která o konání městem organizovaných akcí rozhoduje, sama sebe žádat o výjimku, což lze označit nejen za nadbytečné, ale i za komické. Konečně stran argumentace Ministerstva vnitra nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 35/13 ze dne 5. 8. 2014 (N 148/74 SbNU 263; 220/2014 Sb.) město Chrastava uvádí, že tento nelze na danou situaci vztáhnout, neboť v tomto případě je k udělení výjimek (ovšem nikoliv z povinnosti dodržovat noční klid, ale z obecné definice jeho doby) přímo obecně závaznou vyhláškou obec explicitně zmocněna zákonem. Nadto byla ve zmíněném nálezu řešena věc, kdy obec sama sobě udělila výjimku na něco, co mohla porušit (veřejný pořádek), kdežto v nyní projednávané věci si Chrastava udělila výjimku na něco, co porušit nelze (kratší doba nočního klidu). O analogii se zmíněným nálezem by bylo možno hovořit toliko za hypotetické situace, kdy by obec například zakázala provozování předzahrádek v době nočního klidu a uvedla přitom, že se to netýká předzahrádek v jejím vlastnictví.

8. Nad rámec argumentace uvedené v rozkladu pak město Chrastava ještě dodalo, že režim správního řízení lze zavést jen tam, kde by nějaká činnost mohla způsobit přestupek; v režimu správního řízení by se postupovalo například v případě, že by město hodlalo dát výjimku na nějakou činnost v době nočního klidu. Zdůraznilo dále, že ustanovení § 47 odst. 3 zákona o přestupcích staví oba způsoby stanovení výjimky z nočního klidu (obecně závaznou vyhláškou a rozhodnutím vydaným na jejím základě) na roveň (spojkou „nebo“), a jednotné tedy musí být i způsob (prosté hlasování v samosprávném orgánu, nikoliv správní řízení) a možnost určení konkrétního nositele výjimečného případu. Město Chrastava pak vyzdvihlo, že Ministerstvo vnitra nijak nekomentovalo to, že napadená vyhláška svěřuje pravomoc udělovat výjimky z nočního klidu radě, a nikoliv obecnímu úřadu (který by je měl, podle § 95a zákona o přestupcích, udělovat, šlo-li by skutečně o správní řízení), čímž fakticky popřelo svou vlastní argumentaci. Konečně poukázalo na to, že kdyby bylo přistoupeno na tezi Ministerstva vnitra o nutnosti udělovat individuální výjimky z doby nočního klidu v režimu správního řízení, znamenalo by to diskriminaci všech subjektů kromě

města, které by si prostřednictvím zastupitelstva mohlo před plánovanou akcí vydat novou obecně závaznou vyhlášku, kdežto ostatní subjekty by musely podstoupit zdlouhavé správní řízení.

9. Navrhovatel v replice ze dne 24. 5. 2016 setrval na své argumentaci, přičemž zdůraznil, že platí-li ve vazbě na ustanovení § 47 odst. 3 zákona o přestupcích pro určité subjekty režim správního řízení, nelze jej pro jiné subjekty vyloučit zejména proto, že účastníky takového řízení se mohou stát osoby, jejichž oprávněné zájmy by byly stanovením doby nočního klidu dobou kratší nebo žádnou ohroženy. Dále upozornil, že rozhodování o stanovení výjimek, při nichž je doba nočního klidu stanovena dobou kratší nebo žádnou, v režimu správního řízení, navzdory odlišnému názoru města Chrastava, skutečně probíhá, a odkázal na nález sp. zn. Pl. ÚS 13/09 ze dne 25. 1. 2011 (N 5/60 SbNU 33; 40/2011 Sb.). Uvedl také, že to nicméně neznamená, že se jedná o rozhodování v působnosti přenesené; něco takového, navzdory přesvědčení města Chrastava, ostatně navrhovatel ani netvrdil a vždy odkazoval na judikaturu Ústavního soudu vztahující se k rozhodování v působnosti samostatné.

10. V souladu s § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu byla Ústavním soudem vyzvána k vyjádření veřejná ochránkyně práv, která je oprávněna vstoupit do řízení jako vedlejší účastník. Veřejná ochránkyně práv podáním ze dne 22. 2. 2016 Ústavnímu soudu sdělila, že svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastník nevyužívá. Dodala přitom, že se s předkládaným návrhem Ministerstva vnitra ztotožňuje.

11. Město Chrastava podáním ze dne 26. 4. 2016 a Ministerstvo vnitra podáním ze dne 29. 4. 2016 Ústavnímu soudu sdělily, že s účinností od 1. 10. 2016 bude napadená vyhláška novelizována. Tato novelizace se však netýká napadeného ustanovení, ale je činěna v reakci na přijetí zákona č. 204/2015 Sb., který k tomuto datu novelizuje zákon o přestupcích mimo jiné tak, že z § 47 odst. 3 vypouští slova „nebo rozhodnutím vydaným na základě obecně závazné vyhlášky“ (obcím tedy odnímá oprávnění ve věci stanovování výjimek z nočního klidu vydávat rozhodnutí na základě obecně závazné vyhlášky). V této souvislosti bude novelizován čl. 3 vyhlášky, který nyní zakotvuje pravomoc Rady města Chrastava rozhodovat o výjimkách z doby nočního klidu.

III. Podmínky věcného projednání návrhu

12. V řízení o kontrole norem je Ústavní soud v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. b) Ústavy příslušný rozhodovat o návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky obce. Oprávnění Ministerstva vnitra k podání takového návrhu vyplývající z § 64 odst. 2 písm. g) zákona o Ústavním soudu je podmíněno tím, že se Ministerstvo vnitra pokusilo přimět obec ke zjednání nápravy (tvrzeně) protizákonného stavu postupem podle § 123 odst. 1 zákona

o obcích. Z dokumentace předložené navrhovatelem vyplývá, že uvedená podmínka je v projednávané věci splněna. Poté, co se Ministerstvo vnitra bezúspěšně pokusilo s městem Chrastava na změně napadeného ustanovení vyhlášky v rámci metodické pomoci dohodnout, postupovalo podle § 123 odst. 1 zákona o obcích a vyzvalo jej dopisem ze dne 5. 3. 2015 č. j. MV-120090-10/ODK-2014 ke zjednání nápravy. V průběhu šedesátidenní lhůty pro zjednání nápravy (konkrétně dne 15. 4. 2015) bylo Ministerstvu vnitra doručeno sdělení, že město Chrastava napadené ustanovení vyhlášky odmítá zrušit či změnit, neboť jej považuje za zákonné a ústavně konformní. Náprava tak ve stanovené lhůtě zjednána nebyla a Ministerstvo vnitra rozhodnutím ze dne 29. 6. 2015 č. j. MV-63861-9/ODK-2015 k 30. 6. 2015 (den doručení rozhodnutí obci) pozastavilo účinnost napadeného ustanovení vyhlášky. Proti tomuto rozhodnutí město Chrastava v zákonné lhůtě 15 dnů (konkrétně dne 1. 7. 2015) podalo rozklad, který byl rozhodnutím ministra vnitra ze dne 14. 1. 2016 č. j. MV-102828-4/VS-2015 zamítnut. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 20. 1. 2016 a návrh na zrušení předmětného ustanovení vyhlášky byl Ústavnímu soudu podán v zákonné třicetidenní lhůtě od tohoto data (konkrétně dne 28. 1. 2016). Protože Ústavní soud nezjistil ani některý jiný z důvodů nepřípustnosti návrhu, mohl přistoupit k jeho věcnému projednání.

IV. Přezkum napadené vyhlášky

13. Při přezkoumávání obecně závazné vyhlášky Ústavní soud zpravidla volí test čtyř kroků [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 63/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 61/36 SbNU 663; 210/2005 Sb.)], v jehož rámci posuzuje dvě formální a dvě meritorní kritéria, a to pravomoc obce k vydání obecně závazné vyhlášky, zda obec při jejím vydání nevykročila z mezí zákonného zmocnění (tedy nejednala *ultra vires*), zda nezneužila svoji působnost či neporušila zákon, a konečně v některých případech poměřuje obsah obecně závazné vyhlášky kritériem „rozumnosti“.

14. Při ověřování podmínek přijetí a vydání obecně závazných vyhlášek Ústavní soud zjišťuje, zda obec vydala právní předpis ve své kompetenci a ve formě stanovené zákonem, zda tak učinila kompetentním orgánem a způsobem, který zákon předepisuje. K vydávání obecně závazných vyhlášek jsou obce, konkrétně jejich zastupitelstva v mezích své působnosti, zmocněny přímo Ústavou, a to čl. 104 odst. 3. Meze působnosti zastupitelstva jsou pak určeny jednak ve smyslu ústavním pořádkem garantované územní samosprávy (dle tohoto určení do působnosti zastupitelstva náleží rozhodovat o záležitostech, které jsou převážně místního nebo regionálního dopadu a jejichž úprava je v zájmu obce a jejích občanů), jednak ve smyslu zákona, který může označit další oblasti, v nichž bude obec oprávněna

skrze zastupitelstvo realizovat svou normotvornou pravomoc. Proces přijímání obecně závazných vyhlášek pak podrobně upravuje zákon o obcích.

15. Stanovování výjimek z doby nočního klidu do působnosti zastupitelstva nepochybně spadá, jelikož je mu výslovně svěřeno zákonem, a to konkrétně § 47 odst. 3 zákona o přestupcích, který stanoví:

„Dobou nočního klidu se rozumí doba od 22. do 6. hodiny. Obec může obecně závaznou vyhláškou nebo rozhodnutím vydaným na základě obecně závazné vyhlášky stanovit výjimečné případy, zejména slavnosti nebo obdobné společenské nebo rodinné akce, při nichž je doba nočního klidu vymezena dobou kratší nebo žádnou."

Ústavní soud pro úplnost uvádí, že si je vědom toho, že 1. 10. 2016 nabude účinnosti zákon č. 204/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Tento zákon větu druhou právě citovaného ustanovení (které je přesunuto do odstavce šestého § 47) mění tak, že z ní odstraňuje slova „nebo rozhodnutím vydaným na základě obecně závazné vyhlášky". Vzhledem k tomu, že předmětem přezkumu Ústavního soudu není čl. 2 odst. 3 vyhlášky, který zakotvuje oprávnění Rady města Chrastava rozhodnutím stanovit další výjimečné případy, při nichž je doba nočního klidu vymezena dobou kratší nebo žádnou, však není tato novelizace nikterak relevantní.

16. Jak pak Ústavní soud zjistil z listin připojených k návrhu, napadená vyhláška byla řádně přijata na zasedání Zastupitelstva města Chrastava dne 1. 9. 2014, kdy pro její přijetí hlasovalo třináct z celkového počtu devatenácti členů zastupitelstva města. Bylo tedy dosaženo většiny potřebné podle § 87 zákona o obcích k přijetí platného usnesení zastupitelstva města. Dne 3. 9. 2014 pak byla vyvěšena na úřední desce Městského úřadu Chrastava, odkud byla dne 19. 9. 2014, tedy po řádném uplynutí patnáctidenní lhůty, sňata. Vyhlášení vyhlášky, které je podmínkou její platnosti, tedy proběhlo v souladu s § 12 odst. 1 zákona o obcích. Vyhláška nabyla účinnosti dnem 18. 9. 2014. V rámci prvého kroku testu tedy Ústavní soud konstatuje, že přezkoumávaná vyhláška byla přijata a vydána v mezích Ústavou stanovené kompetence a zákonem předepsaným způsobem.

17. V dalším kroku testu konformity obecně závazné vyhlášky s ústavním pořádkem a zákony Ústavní soud posuzuje, zda zastupitelstvo při vydávání napadeného ustanovení nepostupovalo mimo věcnou působnost vymezenou mu zákonem, přičemž je třeba identifikovat předmět a cíl regulace zákona na straně jedné a napadeného ustanovení na straně druhé.

18. V projednávaném případě se předmět a cíl regulace zákona a napadeného ustanovení překrývají, neboť napadené ustanovení zákonem stanovenou dobu nočního klidu zkracuje. K založení rozporu s normou vyšší právní síly (srov. ustanovení § 35 odst. 3 zákona o obcích, které požaduje, aby se

obce při vydávání obecně závazných vyhlášek řídily zákonem) z tohoto pohledu nedošlo, neboť vznik této situace zákonodárce přímo umožnil tím, že obcím dal oprávnění dobu nočního klidu ve výjimečných případech stanovit jako kratší nebo žádnou. Otázkou nicméně je, zda nedošlo k vykročení z věcné působnosti stanovené zákonem tím, že město Chrastava nerespektovalo podmínky, které pro stanovení doby nočního klidu dobou kratší nebo žádnou zákon o přestupcích stanoví. Z výše citovaného ustanovení zákona o přestupcích je zřejmé, že zákonodárce tím, že dal obcím možnost skrze přijetí obecně závazné vyhlášky určit případy, kdy je doba nočního klidu kratší nebo žádná, současně vyslovil, že by mělo jít o případy výjimečné, přičemž uvedl, že se může jednat o slavnosti či obdobné společenské nebo rodinné akce. Ze zákona tedy vyplývá, že veřejný zájem, jakým je noční klid, a tedy nerušený odpočinek v zákonem vymezené noční době, má být zájmem na udržení místních tradic a na upevňování mezilidských vazeb skrze hlasité noční aktivity převážen pouze ve výjimečných případech. Mimo věcnou působnost vymezenou zákonem by tak obec jistě vykročila v případě, že by kratší nebo žádné vymezení doby nočního klidu platilo po větší část roku, a tak fakticky nahrazovalo zákonnou úpravu, či že by nebylo odůvodněno lokálními specifiky a nebylo činěno se znalostí místních poměrů a s ohledem na ně, případně by bylo zcela nahodilé a arbitrární.

19. Výše citované ustanovení § 47 odst. 3 zákona o přestupcích je nicméně z důvodů dále rozvedených třeba interpretovat i tak, že stanovování kratší nebo žádné doby nočního klidu má být vázáno toliko na případy, tj. konkrétní data či události, jež lze více či méně předvídatelně vztáhnout k určitému konkrétnímu datu, nikoliv na subjekty, tj. pořadatele akce. Taková interpretace se odvíjí od účelu ustanovení, který je, s ohledem na jeho obsah i systematické zařazení do části zákona týkající se přestupků proti veřejnému pořádku, dvojí. Ustanovení jednak přesně definuje, v jaké době je podle veřejného pořádku a společenského úzu čas na nerušený odpočinek, jednak obcím umožňuje, aby takto konkrétně vymezenou dobu flexibilně upravovaly, tedy, řečeno lapidárně, sdělily lidem žijícím v obci, kdy či za jakých okolností na nerušený odpočinek v délce osmi hodin vzhledem k místním specifikům nárok nemají, protože osoby tento jejich odpočinek narušující za to nebudou podléhat veřejnoprávní sankci. Výjimečné případy, kdy se doba nočního klidu stanoví jako kratší nebo žádná, je proto třeba vymezit natolik určitě, aby lidé žijící v obci mohli počet a rozložení potenciálně probdělých nocí v roce předvídat. Takovéto dny je pak třeba vymezit buď konkrétním datem (například 1. 1.), datovatelným obdobím (například velikonoční svátky), či událostí, jejíž datum je vzhledem k místním tradicím předvídatelné.

20. Pro přijetí výše rozvedené interpretace ustanovení věty druhé § 47 odst. 3 zákona o přestupcích svědčí i další důvody. Jedním z nich je, že je

zcela jistě nepraktické, ne-li přímo diskriminační, vyhlásit, že doba nočního klidu se stanovuje jako kratší v den určité významné události pouze za podmínky, že oslavu této události pořádá konkrétní subjekt. Je totiž možné, že onen konkrétní subjekt zanikne nebo nebude mít personální či jiné kapacity na uspořádání oslav, přesto může být vzhledem k místním specifikům očekávatelné a skrze zkrácení doby nočního klidu obcí aprobovatelné, že se v zákonem vymezené době nočního klidu slavit bude. Konečně tato interpretace reflektuje i rozdíl mezi výjimkou z definice nočního klidu a výjimkou ze zákazu například v době nočního klidu provozovat předzahrádky, na nějž ve své argumentaci upozorňuje (ovšem s dovozením mylných důsledků) město Chrastava. Je totiž pravda, že zkrácením doby nočního klidu ve dnech, kdy obec pořádá akci, si obec nestanovuje výjimku na něco, co lze porušit. Přijetí takové úpravy neznamená, že by v daných dnech obec mohla porušovat nějaký pro ostatní subjekty platný zákaz. Taková úprava de facto umožňuje všem subjektům porušovat obecně platný zákaz rušit noční klid. Je ovšem pravděpodobné, že v obci budou i osoby, které toho, že je jim de facto dovoleno obecně platný zákaz porušit, nebudou chtít využít, resp. využití této možnosti nebudou považovat za kompenzující možné útrapy spojené s povolením rušit zákonem obecně definovaný noční klid. I z tohoto důvodu je ustanovení věty druhé § 47 odst. 3 zákona o přestupcích nutné interpretovat v tom smyslu, že je třeba do nejvyšší možné míry zajistit dodržování veřejného pořádku, tedy i nočního klidu, v zákonem vymezené a celospolečensky uznávané době. Proto je třeba dny či okolnosti, kdy je zájem na dodržení obecně uznávané doby nočního klidu převážen zájmem na udržení místních tradic a na upevňování mezilidských vazeb skrze hlasité noční aktivity, vymezit dostatečně určitě a předvídatelně a neponechávat toto vymezení na vůli či libovůli určitého subjektu. Řečeno slovy, která ve svém vyjádření, ač v rámci argumentace, které Ústavní soud nepřisvědčil, použilo město Chrastava, předmětné ustanovení nedává obcím možnost určit „konkrétního nositele výjimečného případu“, ale právě a jen konkrétní či konkretizovatelný výjimečný případ.

21. Jak je již z výše uvedeného patrné, město Chrastava z věcné působnosti dané § 47 odst. 3 zákona o přestupcích vykročilo tím, že zkrácení doby nočního klidu navázalo na dny, kdy se rozhodne uspořádat akci, aniž by zároveň tyto dny předem specifikovalo či podrobněji vymezilo okolnosti, za nichž k uspořádání akce přistoupí, tedy aniž by lidem žijícím v obci umožnilo předvídat počet a rozložení potenciálně částečně či úplně probdělých nocí v roce. Ústavnímu soudu tak nezbývá než konstatovat, že napadené ustanovení neobstálo ve druhém kroku testu jeho konformity s ústavním pořádkem a zákony. K posuzování dalších výhrad uvedených navrhovatelem tedy již Ústavní soud nepřistoupil.

V. Závěr

22. Z ustanovení věty druhé § 47 odst. 3 zákona o přestupcích vyplývá, že veřejný zájem, jakým je nerušený odpočinek v noční době, má být zájmem na udržení místních tradic a na upevňování mezilidských vazeb skrze hlasité noční aktivity převážen toliko ve výjimečných případech. Tyto výjimečné případy, kdy se doba nočního klidu stanoví jako kratší nebo žádná, je třeba vymezit natolik určitě, aby lidé v obci žijící mohli počet a rozložení potenciálně částečně či úplně probdělých nocí v roce předvídat, tj. buď konkrétním datem, datovatelným obdobím, či událostí, jejíž datum je pro osoby žijící v obci předvídatelné. Vymezení výjimečných případů, kdy je doba nočního klidu stanovena dobou kratší, než stanoví zákon, nelze vázat na konkrétního pořadatele akce, byť by jím byla obec samotná.

23. Z věcné působnosti dané § 47 odst. 3 zákona o přestupcích město Chrastava vykročilo tím, že zkrácení doby nočního klidu navázalo na dny, kdy se rozhodne uspořádat akci, aniž by zároveň tyto dny předem specifikovalo či podrobněji vymezilo okolnosti, za nichž k uspořádání akce přistoupí. Ústavní soud proto návrhu vyhověl a napadené ustanovení obecně závazné vyhlášky, jak je ve výroku nálezu uvedeno, podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona o Ústavním soudu pro rozpor s ustanovením § 47 odst. 3 zákona o přestupcích dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů zrušil.

Č. 102

K povinnosti orgánů činných v trestním řízení prověřit trestní oznámení před nařízením prohlídky jiných prostor a pozemků

Předpokladem pro nařízení prohlídky jiných prostor a pozemků jako neodkladného a neopakovatelného úkonu je existence důvodného podezření o tom, že byl spáchán trestný čin. I přesto, že se jedná o počáteční fázi řízení, musí mít orgány činné v trestním řízení k dispozici dostatek informací a důkazů, které jsou o existenci důvodného podezření způsobilé přesvědčit objektivního pozorovatele.

Nařízení prohlídky jiných prostor a pozemků bez náležitého prošetření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je nepřiměřeným zásahem do práva na soukromí zaručeného čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a práva na domovní svobodu dle čl. 12 Listiny základních práv a svobod. Na uvedeném závěru nemůže nic změnit ani skutečnost, že orgány činné v trestním řízení konají v dobré víře ve správnost informací uvedených v trestním oznámení, jestliže při vynaložení rozumného úsilí k ověření těchto informací mohly nedůvodnému zásahu do základních práv zabránit.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 7. června 2016 sp. zn. III. ÚS 905/13 ve věci ústavní stížnosti Aleše Dostalíka, zastoupeného JUDr. Bronislavou Wittnerovou, MSc., advokátkou, se sídlem Jiřího z Poděbrad 9, 779 00 Olomouc, proti příkazům k prohlídce jiných prostor a pozemků vydaným Okresním soudem v Olomouci dne 11. prosince 2012 č. j. 0 Nt 3124/2012-3 a č. j. 0 Nt 3125/2012-3, za účasti Okresního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a Okresního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Příkazy k prohlídce jiných prostor a pozemků Okresního soudu v Olomouci ze dne 11. prosince 2012 č. j. 0 Nt 3124/2012-3 a č. j. 0 Nt 3125/2012-3 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soukromí podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu obydlí dle čl. 12 Listiny základních práv a svobod.

II. Příkazy k prohlídce jiných prostor a pozemků Okresního soudu v Olomouci ze dne 11. prosince 2012 č. j. 0 Nt 3124/2012-3 a č. j. 0 Nt 3125/2012-3 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkový děj a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní soud obdržel dne 14. března 2013 návrh podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), kterým se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených příkazů k prohlídce jiných prostor a pozemků, jelikož jimi mělo být zasaženo do jeho ústavně zaručených práv. Stěžovatel konkrétně uvádí porušení práva na ochranu soukromí, nedotknutelnost obydlí, práva vlastnit majetek a práva na spravedlivý proces, přičemž také uvádí, že došlo k porušení výhrady zákona při ukládání povinnosti, což jsou všechno práva plynoucí z Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Dne 3. prosince 2012 obdržel policejní orgán písemné oznámení o podezření ze spáchání trestného činu porušování autorských práv, kterého se měl dopustit neznámý pachatel pod přezdívkou „Nereoripo" v blíže specifikovaných dnech a hodinách tím, že se připojoval k internetu a sdílel s ostatními uživateli autorskoprávně chráněná díla. Dle oznámení se měl neznámý pachatel připojovat z počítačů identifikovaných IP adresami X a Y, přičemž uvedená díla sdílel s využitím programového vybavení DC++ prostřednictvím výměnné sítě typu P2P organizované na uzlu „Best of all hubs". Konkrétně měl tímto způsobem zpřístupnit 66,64 TB dat autorskoprávně chráněných děl, a to komerční software, hudební díla ve formátu MP3 a filmová díla. Stažením konkrétních filmových děl „Abraham Lincoln: Lovec upírů" a „Bitevní loď" mělo být zjištěno, že se jedná o filmy o velikosti 2,79 GiB a 4,52 GiB, oboje typu Blue-ray, chráněné autorským zákonem. Stejný uživatel je uveden na stránkách http://spoluprace.biz.ly, kde nabízí stažení konkrétních filmů. Uživatel se stejnou IP adresou měl být dále uveden na stránkách poradny www.zive.cz. Kontaktní údaje mají být „dále vztahovány k doméně datovky.eu a jejím emailovým adresám". Oznámení s přílohami bylo zasláno z e-mailu ifpicr@centrum.cz (viz spis č. j. KRPM-158737-62/TČ-2012-140581-27, na č. l. 71) a byla pod ním podepsána ředitelka České národní skupiny Mezinárodní federace hudebního průmyslu (ČNS IFPI).

3. Dalšího dne, tedy 4. prosince 2012, byly zahájeny úkony trestního řízení pro přečin podle § 270 odst. 1 trestního zákoníku. K adrese datovky.eu bylo z kontaktů na webu zjištěno, že uvedené stránky provozuje stěžovatel. Při provedeném šetření na adresách uvedených v sekci kontakty

(v areálu výstaviště v Přerově a v areálu Loreza, s. r. o., ve Velkém Týnci) policejní orgán zjistil, že v areálech je poskytováno připojení počítačům, které jsou identifikovány IP adresami specifikovanými v oznámení o podezření spáchání trestného činu. Policejní orgán si vyžádal seznam osob, které mají v areálech pronajaté kanceláře, přičemž při srovnání nájemců z obou areálů byla nalezena shoda v osobě stěžovatele.

4. Dne 6. prosince 2012 zaslal policejní orgán k Okresnímu státnímu zastupitelství v Olomouci podněty k vydání příkazů k prohlídce jiných prostor a pozemků v Přerově a ve Velkém Týnci. Následujícího dne podal státní zástupce návrh na vydání uvedených příkazů. Prohlídka měla být provedena jako neodkladný úkon před zahájením trestního stíhání vzhledem k objemu sdílených dat a vzhledem k tomu, že nájem v daných objektech byl sjednán na dobu určitou do konce února nebo března 2013, přičemž stěžovatel dosud neuhradil nájemné, tudíž existovalo podezření, že změní místo sdílení dat.

5. Okresní soud v Olomouci vydal příkazy k prohlídce jiných prostor a pozemků dne 11. prosince 2012 s odůvodněním, že se jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon, jelikož jiným zajištěním důkazů by hrozilo, že věci důležité pro trestní řízení budou podezřelými osobami odstraněny. Dne 14. ledna 2013 byly provedeny obě prohlídky jiných prostor a pozemků, při nichž byly zajištěny některé věci stěžovatele (PC, tablet atd.).

6. Dne 15. ledna 2013 oslovil policejní orgán oznamovatele trestného činu za účelem jeho ověření, přičemž vyšlo najevo, že oslovená organizace ve skutečnosti autorem trestního oznámení není. Ředitelka ČNS IFPI v přípisu ze dne 16. ledna 2013 mimo jiné uvádí, že kontaktní adresa uvedená v trestním oznámení již není platná, formální úprava dokumentu neodpovídá standardní úpravě oficiálních dokumentů organizace a použitý podpis není jejím podpisem. Uvádí rovněž, že skutečnosti uváděné v trestním oznámení jsou zmatené, neboť členové ČNS IFPI nevydávají filmová díla, a tudíž tato organizace od uživatelů jako vzorek nikdy nestahuje filmy. Na závěr dodává, že organizace se jednáním oznamovatele cítí poškozena, pročež zvažuje podání trestního oznámení.

7. Z předběžného vyjádření znalce ze dne 17. ledna 2013 vyplynulo, že provoz hubu (tj. rozbočovače) „Best of all hubs“, na nějž se měl neznámý pachatel připojovat, byl dle oznámení jeho správce na domovské stránce bestofallhub.com ukončen. Dle zjištění z HTTP hlavičky byla poslední změna souboru s tímto oznámením provedena dne 30. září 2012. Znalec však nemohl s jistotou říci, že provoz rozbočovače neprobíhal i po tomto datu např. na jiné IP adrese v uzavřené komunitě. V zabavených počítačích nebyla zjištěna přítomnost programu pro využívání sítě DC ani jiných P2P sítí.

8. Ze spisového materiálu dále plyne, že věci zajištěné při prohlídce jiných prostor byly dne 18. ledna 2013 vráceny policejnímu orgánu.

Z úředního záznamu Policie České republiky ze dne 21. ledna 2013 se podává, že do doby vydání znaleckého posudku, jehož předmětem má být určení obsahu zašifrovaných souborů, nelze rozhodnout o vydání věcí stěžovateli.

9. Z vysvětlení správce objektu v Přerově vyžádaného dne 23. ledna 2013 dále vyšlo najevo, že stěžovatel uzavřel nájemní smlouvu k uvedeným prostorům a fakticky se do nich nastěhoval až v odpoledních hodinách dne 26. listopadu 2012, tudíž se ani nemohl v některých hodinách uvedených v trestním oznámení dopouštět protiprávního jednání sdílením autorskoprávních děl z uvedených IP adres. Téhož dne bylo za pomoci konzultanta z oboru počítačové kriminality Krajského ředitelství Olomouckého kraje provedeno šetření k osobě vydávající se za ČNS IFPI, přičemž bylo zjištěno, že oznámení bylo zasláno pomocí anonymizační sítě TOR s přípojným místem ve Švédsku. Podrobnosti k odesílateli nebylo možné zjistit.

10. Při provedení šetření v rozbočovači „Best of all hubs" dne 12. února 2013 bylo zjištěno, že tato stránka, kde měl stěžovatel data sdílet, již delší dobu není v provozu a je nedostupná. Usnesením policejního orgánu z téhož dne byly vráceny věci zajištěné při prohlídce s odůvodněním, že nelze prokázat, že tyto věci byly použity ke spáchání trestného činu, což vycházelo ze závěrů znaleckého posudku.

11. Dne 19. února 2013 bylo trestní stíhání proti neznámému pachateli pro trestný čin podle § 270 odst. 1 trestního zákoníku odloženo. Policejní orgán v příslušném usnesení uvádí, že ke skutku nemohlo dojít, neboť se stejná osoba nemohla připojovat z obou míst najednou a stěžovatel získal připojení až poté, co měly být první soubory sdíleny. Rovněž bylo zjištěno, že rozbočovač „Best of all hubs" je od 30. září 2012 mimo provoz.

12. Stěžovatel podal dne 5. března 2013 žádost o prošetření postupu orgánů činných v trestním řízení. V reakci na tuto žádost mu bylo přípisem Krajského ředitelství policie Olomouckého kraje č. j. KRPM-29197/ČJ-2013--1405UO ze dne 13. března 2013 s omluvou sděleno, že se v daném případě jednalo o exces, který nebyl v žádném případě motivován úmyslem způsobit mu jakoukoliv újmu. Jednalo se o výjimečný případ, kdy byl policejní orgán záměrně uveden v omyl, přičemž svou roli při uvedeném postupu sehrály i automatizované postupy a nezkušenost policistů. Stěžovatel byl v přípisu ujištěn, že již byla přijata opatření, která by měla do budoucna podobným excesům zabránit.

II. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

13. Stěžovatel zpochybňuje postup orgánů činných v trestním řízení, když trestní řád požaduje, aby zkoumaly a prošetřovaly všechny skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Hlavní pochybení stěžovatel spatřuje v tom, že k provedení prohlídky jiných prostor a pozemků došlo

ještě před zahájením trestního stíhání, aniž by bylo řádně odůvodněno, proč se jedná o úkon neodkladný a neopakovatelný. Jelikož dle stěžovatele v daném případě neexistoval legitimní důvod pro provedení prohlídky, neexistoval ani důvod pro zajištění věcí, které patří stěžovateli. Proto v daném postupu stěžovatel shledává porušení práva plynoucího z čl. 12 odst. 1 Listiny.

14. Stěžovatel dále uvádí, že nebylo v této fázi trestního řízení vymezeno, kdo je osobou podezřelou, nebylo vyjasněno procesní postavení stěžovatele, a také zmiňuje skutečnost, že v příkazech k provedení prohlídky absentuje uvedení lhůty, do kdy mají být úkony provedeny, a rovněž absentuje specifikace osob podezřelých, které hypoteticky mohly věci důležité pro trestní řízení odstranit. Samotná skutečnost, že příkazy k provedení prohlídky byly vydány dne 11. prosince 2012 a realizovány byly až 14. ledna 2013, dle stěžovatele zpochybňuje neodkladnou povahu těchto úkonů.

15. Pochybení na straně policejního orgánu spatřuje stěžovatel rovněž ve skutečnosti, že k prošetření trestního oznámení a dalších skutečností, které by mohly již předem vyloučit, že se skutek vůbec mohl stát, došlo až po realizaci příkazů k provedení prohlídky, tedy až po citelném zásahu do ústavně garantovaných základních práv stěžovatele.

16. Z těchto důvodů stěžovatel požaduje, aby Ústavní soud v záhlaví uvedené příkazy zrušil, a dále požaduje, aby Ústavní soud konstatoval, že provedené prohlídky byly nezákonné a zabavené věci byly odebrány bez právního důvodu, tedy nezákonně, a postupem orgánů činných v trestním řízení došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

17. Ústavní soud vyzval dle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu další účastníky řízení, aby se ve věci vyjádřili.

18. Okresní soud v Olomouci k věci uvedl, že i přes následný vývoj v trestní věci stěžovatele trvá na tom, že příkazy byly vydány v souladu s § 83a trestního řádu. Soudkyně neměla důvod pochybovat o skutečnostech uvedených v policejním spisu a návrhu státního zástupce. V odůvodnění příkazů je uvedeno, proč se jedná o úkon neodkladný a neopakovatelný (v daném případě šlo o jeden důvod pro neodkladnost a neopakovatelnost), co má být v prostorách nalezeno, a příkazy obsahují také poučení, což jsou pro soudce nejdůležitější aspekty rozhodnutí tohoto typu. Dle soudkyně není účelné uvádět lhůtu k provedení příkazu, jelikož nemůže předpokládat pracovní zatížení policistů ani taktiku při vyšetřování případu. Trestní řízení bylo vedeno proti neznámému pachateli a stěžovatel vystupoval jako osoba spojující obě nemovitosti, byl tedy jednou možnou osobou podezřelou, což jsou skutečnosti vyplývající z odůvodnění příkazů.

19. Okresní státní zastupitelství v Olomouci se ve věci vyjádřilo tak, že podnět na vydání příkazů k prohlídce obsahoval také přiložené spisové materiály a z jejich prostudování bylo zjištěno, že podezření ze spáchání trestného činu je důvodné. Rovněž se logicky jevila úvaha policejního

orgánu o odstranění stop trestné činnosti provozovatelem výpočetní techniky v případě, že by byl zvolen jiný než navrhovaný postup. Dozorový státní zástupce není vybaven odborným vzděláním o internetu a výpočetní technice, aby mohl nabýt dojmu, že údaje uvedené v trestním oznámení jsou nereálné. Z celé věci je zřejmé, že neznámý pachatel, který sepsal trestní oznámení, byl natolik znalý technické stránky věci, že zmátl orgány činné v trestním řízení.

20. Stěžovatel byl následně ze strany Ústavního soudu vyzván, aby využil svého práva na repliku, což také učinil. Domnívá se, že pokud dozorový státní zástupce nedisponuje odborným vzděláním o internetu a výpočetní technice, tak měl přizvat znalce z tohoto oboru, čímž by se předešlo zásahu do jeho základních lidských práv. Dále uvádí, že nebyl minimalizován zásah do jeho ústavně zaručených práv, když se soud nezabýval a nezdůvodnil, proč se jedná o úkon neodkladný a neopakovatelný, čímž došlo k porušení zásady přiměřenosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Na podporu svých argumentů stěžovatel poukazuje na přípis ze dne 13. března 2013, v němž bylo výslovně přiznáno, že došlo k zásahu do jeho práv a svobod neúmyslným pochybením policejního orgánu.

21. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

III. Předpoklady k projednání stížnosti a vlastní posouzení

22. Ústavní soud nejdříve přezkoumal splnění procesních podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti.

23. Po prostudování ústavní stížnosti, vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení, jakož i vyžádaného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Stíhání trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů je ústavně aprobovatelným veřejným zájmem, jehož podstatou je přenesení odpovědnosti za postihování nejzávažnějších porušování základních práv a svobod fyzickými a právnickými osobami na stát. Umožňuje-li trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí soukromí jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity, neboť s sebou nese vážné omezení základních práv a svobod jednotlivce. K omezení soukromí (tj. k prolomení respektu k němu) tak může ze strany veřejné moci dojít jen zcela výjimečně a jen tehdy, je-li to v demokratické společnosti nezbytné a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3038/07 ze dne 29. února 2008 (N 46/48 SbNU 549)].

25. Výše uvedené lze vztáhnout i na provádění prohlídky jiných prostor a pozemků ve smyslu ustanovení § 83a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, neboť před neoprávněnými zásahy ze strany veřejné moci jsou ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva") či čl. 12 Listiny chráněny též soukromé prostory sloužící k výkonu pracovní či podnikatelské činnosti [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. června 2010 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.)]. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny postupovat tak, aby do práva na soukromí osob nezasahovaly víc, než je nezbytně nutné. Proporcionalitu zásahu je třeba hodnotit s ohledem na okolnosti každého případu, přičemž hodnotící kritéria zahrnují např. povahu a závažnost trestného činu, v souvislosti s jehož objasňováním byla provedena prohlídka prostor a zajištěny věci, okolnosti, za nichž byl příkaz k prohlídce vydán, existenci důvodného podezření, že čin byl spáchán, dostupnost jiných důkazů či rozsah možných dopadů na pověst osoby dotčené příkazem k prohlídce [nález sp. zn. IV. ÚS 2227/12 ze dne 14. listopadu 2012 (N 189/67 SbNU 271)].

26. Prohlídka jiných prostor může být jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon provedena i před zahájením trestního stíhání [§ 158 odst. 3 písm. i), § 160 odst. 4 trestního řádu]. Podle § 82 odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu ji lze vykonat tehdy, pokud existuje důvodné podezření, že se v těchto prostorách nachází věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení. Je však třeba mít na paměti, že se jedná o úkon směřující k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 3 trestního řádu). Z výše uvedeného plyne, že kromě důvodného podezření, že se v prostorách nachází věc důležitá pro trestní řízení, musí existovat rovněž důvodné podezření o tom, že byl spáchán trestný čin. I přesto, že se jedná o počáteční fázi řízení, musí mít orgány činné v trestním řízení k dispozici dostatek informací a důkazů, které jsou o existenci důvodného podezření způsobilé přesvědčit objektivního pozorovatele.

27. Skutečnost, že se podezření ze spáchání trestného činu později nepotvrdí, resp. že se skrz prohlídku nepodaří zajistit věci důležité pro trestní řízení, sama o sobě neznamená neústavnost provedeného zásahu. Skutková zjištění se ostatně v počátečních fázích trestního řízení pohybují pouze v rovině pravděpodobnosti. Za této situace je třeba hodnotit, zda se prohlídka mohla jevit důvodnou s ohledem na informace, které orgány činné v trestním řízení měly a mohly mít k dispozici v čase jejího nařízení. Ani skutečnost, že tyto orgány jednaly v dobré víře, je nezbavuje odpovědnosti za excesivní zásah, jestliže při vynaložení rozumného úsilí a dostupných prostředků mohly takovému zásahu zabránit (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Keegan proti Spojenému království* ze dne 18. července 2006 č. 28867/03).

28. Nelze zapomenout na to, že uvedené orgány, zejména pak státní zástupce, jemuž náleží tzv. monopol veřejné žaloby, mají kromě povinnosti stíhat trestnou činnost a zamezovat jí také povinnost chránit jednotlivce před negativními dopady účelově vyprovokovaných trestních řízení. Z toho plyne i jejich povinnost s dostatečnou péčí prověřovat alespoň v základních rysech věrohodnost informací, které získaly z trestních oznámení či podnětů, a nikoliv na základě vlastního šetření. Této povinnosti se nemohou zprostit s odvoláním na neznalost prošetřované problematiky. Svou činnost jsou totiž povinny vykonávat odborně a v případě neznalosti problematiky mají možnost (resp. povinnost) využít pomoci konzultanta se speciálními znalostmi z oboru (§ 157 odst. 3 trestního řádu).

29. V projednávaném případě obdržela policie trestní oznámení dne 3. prosince 2012. Následující den zahájila úkony trestního řízení a začala ověřovat informace v oznámení týkající se totožnosti údajného pachatele; již 7. prosince 2012, tedy o čtyři dny později, policie předložila podněty k vydání příkazů k prohlídce jiných prostor. Soudkyně uvedené příkazy vydala dne 11. prosince 2012. K samotné prohlídce došlo až 14. ledna 2013, přičemž od předložení podnětů až do 10. ledna 2013 nejsou ve spisu zaznamenány žádné další úkony ve věci. Až den poté, co vykonala prohlídku prostor a zajistila majetek stěžovatele, policie kontaktovala ČNS IFPI s dotazem, zda je autorem trestního oznámení ze dne 3. prosince 2012. Obratem obdržela odpověď ředitelky ČNS IFPI, dle níž uvedená organizace trestní oznámení neodeslala, přičemž poukázala mimo jiné na některé nesrovnalosti v něm. Téměř o měsíc později proběhlo šetření k rozbočovači, jehož prostřednictvím měla být díla nabízena ke stažení, přičemž bylo zjištěno, že již delší dobu není v provozu a nelze se k němu připojit.

30. Dozorový státní zástupce k tomu ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že není vybaven odborným vzděláním o internetu a výpočetní technice, aby mohl nabýt dojmu, že údaje uvedené v trestním oznámení jsou nereálné. Z celé věci je zřejmé, že neznámý pachatel, který sepsal trestní oznámení, byl natolik znalý technické stránky věci, že zmátl orgány činné v trestním řízení.

31. Ústavní soud konstatuje, že trestní oznámení vykazovalo řadu nedostatků, které mohly být při náležité péči odhaleny. Věrohodnost oznámení zpochybňuje již skutečnost, že nebylo odesláno z oficiální e-mailové adresy ČNS IFPI, která je v něm také uvedena (tedy ifpicr@ifpicr.cz), nýbrž z adresy ifpicr@centrum.cz. Dále je v něm nesprávně uvedena adresa sídla organizace, kterou si mohly policejní orgány jednoduše ověřit v příslušné evidenci Ministerstva vnitra vedené podle tehdy platného zákona č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice, ve znění pozdějších předpisů. Text trestního oznámení, jakožto i přiložené otisky obrazovky

(printscreeny) navozují dojem, že se uvedená organizace zaměřuje na ochranu děl včetně filmů či softwarů (poukaz na sdílení filmů a softwarů tvoří dokonce základ oznámení). Česká národní skupina Mezinárodní federace hudebního průmyslu, jak plyne z jejího názvu či údajů na jejích internetových stránkách, se však zabývá ochranou práv vznikajících při vysílání a pořizování rozmnoženin zvukových a hudebních zvukově-obrazových záznamů, tj. ochranou práv k dílům hudebním. Do předmětu její činnosti tedy nespadá ochrana práv souvisejících s díly literárními (software) či audiovizuálními (filmy). Je nepravděpodobné, aby tato organizace podala trestní oznámení ve věci nespadající do předmětu její činnosti, resp. aby v textu navozovala dojem, že tak činí v rámci své činnosti. Za těchto okolností nemohlo samo trestní oznámení vyvolat důvodné podezření, že došlo ke spáchání trestného činu. Všechny tyto nesrovnalosti, jejichž rozpoznání navíc ani nevyžaduje speciální odborné znalosti z oboru informačních technologií, měly naopak Policii České republiky vést k tomu, aby odesílatele trestního oznámení kontaktovala již na samém počátku vyšetřování.

32. V této souvislosti lze poukázat na ustanovení § 59 odst. 5 trestního řádu, které příjemci trestního oznámení ukládá povinnost vyslechnout oznamovatele o okolnostech, za nichž byl čin spáchán, či o důkazech, případně výši škody. Byť se uvedené ustanovení vztahuje na ústně podané oznámení, je nepochybně žádoucí, aby policie postupovala obdobně v případě, že trestní oznámení obdrží způsobem, kdy oznamovatele nelze jednoznačně ztotožnit (obdobné požadavky na ni ostatně klade i stanovisko odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra č. j. OBP-844/CZ-2004, týkající se otázky postupu Policie České republiky při přijímání a následném nakládání s trestními oznámeními). Zvýšená míra opatrnosti je namístě zejména ve chvíli, kdy orgány činné v trestním řízení hodlají přistoupit k zásahu do práv prostřednictvím zajišťovacích institutů upravených v hlavě čtvrté trestního řádu.

33. Ústavní soud neshledal ani žádný důležitý důvod, který by orgánům činným v trestním řízení bránil využít služeb konzultanta ještě před podáním návrhů k nařízení prohlídky jiných prostor; tím spíše, když v oblasti informačních technologií dle vlastních slov neměly odborné vzdělání. Zejména nelze říci, že by se nacházely v časové tísni, jelikož mezi vydáním příkazů a vykonáním samotné prohlídky byla prodleva více než měsíc. Prošetřením informací týkajících se rozbočovače „Best of all hubs“ tak mohlo být již na počátku vyšetřování zjištěno, že tento není od 30. září 2012 v provozu a nelze se k němu připojit. Uvedenou informaci přitom bylo možné ověřit bez přístupu k obsahu zajištěných počítačů. Takové zjištění by jistě vrhalo stín nedůvěryhodnosti na trestní oznámení, dle něhož mělo ke sdílení dat na tomto uzlu docházet po uvedeném datu, a tedy i vyvolat pochybnosti o tom, že se skutek mohl stát způsobem v oznámení popsaným.

34. Z výše uvedeného je patrné, že orgány činné v trestním řízení, ve snaze co nejdříve identifikovat totožnost podezřelého, na nějž ukazovaly indicie v trestním oznámení, zcela opomněly prověřit okolnosti, které měly svědčit o spáchání trestného činu, tak jak jim to ukládá ustanovení § 158 odst. 1 trestního řádu (dle něhož má policejní orgán povinnost „učinit veškerá potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele"). Namísto toho bez přiměřeného důvodu spoléhaly na to, že informace uvedené v trestním oznámení, které se později ukázalo být falešné, jsou pravdivé. Nutno dodat, že v tomto směru selhala trojí kontrola (policejní orgán – státní zástupce – soud), neboť všechny uvedené orgány informace z trestního oznámení nekriticky převzaly. Nařízením prohlídky jiných prostor a pozemků bez náležitého prošetření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, bylo nepřiměřeně zasaženo do práva stěžovatele na soukromí zaručeného čl. 8 Úmluvy a na domovní svobodu dle čl. 12 Listiny. Nebyl-li dán věcný důvod k samému provedení domovní prohlídky (tj. ústavně přijatelný příkaz k domovní prohlídce), nemohl být dán ani legitimní důvod k zajištění věcí sloužících k podnikatelské činnosti stěžovatele, které byly při domovní prohlídce nalezeny. Na uvedeném závěru nemůže nic změnit ani skutečnost, že orgány činné v trestním řízení konaly v dobré víře ve správnost informací uvedených v trestním oznámení. Při vynaložení rozumného úsilí k ověření těchto informací totiž mohly nedůvodnému zásahu do základních práv stěžovatele zabránit.

35. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené příkazy k prohlídce jiných prostor a pozemků vydané Okresním soudem v Olomouci zrušil.

Č. 103

K posouzení platnosti smlouvy o postoupení pohledávky při rozhodování o návrhu povinného na zastavení exekuce K zásadě předvídatelnosti soudního rozhodnutí

I. Jak vyplývá z ustálené judikatury Nejvyššího soudu a jak již potvrdil i Ústavní soud [nález sp. zn. I. ÚS 2276/08 ze dne 24. 2. 2011 (N 25/60 SbNU 261)], v případě postoupení pohledávky může být dlužník ve sporu s postupníkem zbaven obrany zpochybněním platnosti postupní smlouvy jen tehdy, pokud mu bylo postoupení pohledávky platně oznámeno postupitelem.

II. Pokud účastník v soudním řízení v určité věci předloží pravomocné soudní rozhodnutí z jiné, ale obdobné věci, která se v podstatných okolnostech shoduje s věcí projednávanou, pak jsou obecné soudy povinny toto jiné rozhodnutí zohlednit a argumentačně se s ním vypořádat, i kdyby se s jeho závěry neztotožnily, a naopak jej nemohou opominout jako irelevantní jen proto, že bylo vydáno ve věci jiných účastníků. To platí tím spíše tehdy, pokud některý z účastníků vystupuje v obou dotčených věcech. Nerespektováním tohoto požadavku dochází k porušení zásady předvídatelnosti soudního rozhodování a práva účastníka na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 7. června 2016 sp. zn. I. ÚS 682/15 ve věci ústavní stížnosti Karla Řeháka, zastoupeného JUDr. Tomášem Leuchterem, advokátem, se sídlem Na Poříčí 1079/3a, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2014 č. j. 30 Cdo 3394/2013-231 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2013 č. j. 55 Co 477/2012-240 o zamítnutí stěžovatelova návrhu na zastavení exekuce, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ing. Petra Bujnocha, MBA, zastoupeného JUDr. Jiřím Vlasákem, advokátem, se sídlem Jankovcova 1518/2, Praha 7, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2014 č. j. 30 Cdo 3394/2013-231 a usnesením Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2013

č. j. 55 Co 477/2012-240 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2014 č. j. 30 Cdo 3394/2013-231 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 3. 2013 č. j. 55 Co 477/2012-240 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze. Uvedená rozhodnutí byla vydána v exekučním řízení, v němž stěžovatel vystupuje jako povinný, a to konkrétně v návaznosti na jeho návrh na zastavení exekuce. Městský soud jako soud odvolací napadeným rozhodnutím potvrdil usnesení soudu prvního stupně, kterým byl stěžovatelův návrh zamítnut. Nejvyšší soud posléze stěžovatelovo dovolání napadeným rozhodnutím odmítl jako nepřípustné. Stěžovatel svůj návrh opíral zejména o tvrzení, že oprávněný (vedlejší účastník v řízení před Ústavním soudem) v daném případě není aktivně legitimován, neboť exekvovanou pohledávku měl nabýt smlouvou o postoupení pohledávky, která je však podle stěžovatele neplatná. Osoba, jež oprávněnému měla dotčenou pohledávku postoupit, totiž k tomu nebyla oprávněna, neboť sama pohledávku měla od původního věřitele stěžovatele nabýt smlouvou o postoupení pohledávky, která je absolutně neplatná. V tomto ohledu stěžovatel poukazoval na dvě pravomocná rozhodnutí Městského soudu v Praze obsahující závěr o absolutní neplatnosti oné první smlouvy o postoupení pohledávky, resp. navazující závěr o nedostatku aktivní legitimace údajného oprávněného (v obdobném sporu). Dále stěžovatel uváděl, že navíc s původním věřitelem již dříve uzavřel dohodu o narovnání, čímž exekvovaná pohledávka podle něj zanikla. Obecné soudy však dospěly k závěru, že námitka neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky stěžovateli jako dlužníkovi vůbec nepřísluší. Tvrzenou dohodu o narovnání mezi stěžovatelem a původním věřitelem pak posoudily jako absolutně neplatnou s tím, že ještě před jejím uzavřením byla sporná pohledávka postoupena na jiné subjekty.

2. Stěžovatel je přesvědčen, že napadenými rozhodnutími Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze byla porušena jeho ústavně zaručená práva na spravedlivý proces a na ochranu vlastnického práva dle čl. 36 odst. 1 a čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Obecné soudy se totiž zejména řádně nevypořádaly s jeho námitkami a argumenty uplatněnými v řízení a bez jakéhokoli odůvodnění nezkoumaly rozhodné skutečnosti věci; městský soud dokonce místo vlastního odůvodnění odkázal na jiné rozhodnutí, pročež jeho rozhodnutí je podle stěžovatele

nepřezkoumatelné. Stěžovatel má za to, že obecné soudy se především nezabývaly otázkou, kdo byl v daném případě oprávněn přijmout od něj plnění, přestože stěžovatel uváděl, že po prvním postoupení pohledávky z původního věřitele (Davida Sengera) na třetí osobu (BALLANGEN, SE) mu tyto strany oznámily absolutní neplatnost postupní smlouvy (v listopadu 2009) s tím, že oprávněným věřitelem pohledávky je pouze onen původní věřitel. Z toho vyplývá, že ona třetí osoba, s níž původní věřitel uzavřel neplatnou postupní smlouvu, nemohla nikdy dotčenou pohledávku převést na oprávněného v exekučním řízení. Absolutní neplatnost předmětné smlouvy o postoupení pohledávky byla rovněž konstatována v pravomocném rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 19. 4. 2011 č. j. 39 Cm 189/2010-25, avšak v napadeném rozhodnutí městský soud rozhodl odchylně, a to bez náležitého odůvodnění. Takový postup zakládá nepřípustnou disharmonii právních vztahů. Dále stěžovatel připomíná, že navíc téměř pět měsíců předtím, než se dozvěděl o exekuci zahájené na návrh oprávněného (v červenci 2010), uzavřel s původním věřitelem dohodu o narovnání (v únoru 2010), čímž dotčená pohledávka zanikla. Obecné soudy tak rovněž nesprávně vyložily § 526 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, umožňující dlužníkovi zprostit se závazku plněním postupiteli, dokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi či jej postupník dlužníkovi neprokáže. Konečně stěžovatel brojí též proti posouzení svého dovolání jako nepřípustného ze strany Nejvyššího soudu, jehož rozhodnutí považuje za přepjatě formalistické. Stěžovatel totiž v dovolání uvedl, že odvolací soud se odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu v konkrétní otázce (neposouzení platnosti právních úkonů a právních otázek týkajících se postoupení jako předběžných otázek), byť neodkázal na konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu. Stěžovatel v tomto ohledu odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a dále obecně odkazuje též na nález sp. zn. I. ÚS 2276/08 (N 25/60 SbNU 261).

3. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci i vedlejší účastník řízení. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatel ve svém dovolání nevymezil, v čem spatřuje předpoklady jeho přípustnosti, tedy v jaké otázce se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu. V dovolání byl pouze osvětlen nesouhlas s právními závěry soudů nižších stupňů a popsáno jejich tvrzené pochybení. Proto Nejvyšší soud navrhl ústavní stížnost odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný. Městský soud v Praze ve svém vyjádření toliko plně odkázal na důvody uvedené v napadeném rozhodnutí.

4. Vedlejší účastník řízení, vystupující jako oprávněný v exekučním řízení, ve svém vyjádření nesouhlasil, že by napadenými rozhodnutími došlo k zásahu do základních práv stěžovatele. Jeho dovolání bylo odmítnuto, protože neobsahovalo skutečnosti pro posouzení jeho přípustnosti, nikoliv

pro necitování konkrétních rozhodnutí Nejvyššího soudu. Vedlejší účastník rovněž souhlasil se závěry městského soudu uvedenými v napadeném rozhodnutí a týkajícími se jednak absolutní neplatnosti dohody o narovnání uzavřené mezi stěžovatelem a původním věřitelem a jednak nemožnosti stěžovatele namítat neplatnost postoupení pohledávky. Vedlejší účastník zdůraznil, že stěžovatel byl řádně informován o postoupení předmětné pohledávky z původního věřitele (Davida Sengera) na třetí osobu (BALLANGEN, SE), a to několikrát – v březnu, září a listopadu 2009, tudíž stěžovatel musel vědět, že svůj dluh již není oprávněn plnit ve prospěch původního věřitele. Následně byla dotčená pohledávka smlouvou ze dne 23. 11. 2009 dále postoupena na vedlejšího účastníka, který toto stěžovateli oznámil a prokázal v červenci 2010. Nakonec vedlejší účastník uvádí, že pokud jde o prohlášení původního věřitele (Davida Sengera) a třetí osoby (BALLANGEN, SE) ze dne 7. 11. 2009 o neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené mezi nimi, lze důvodně pochybovat o pravosti této listiny, neboť třetí osoba zpochybnila svůj podpis na listině, navíc by její jednání (tj. vydání tohoto prohlášení a následné postoupení pohledávky vedlejšímu účastníkovi) nedávalo smysl.

5. Na vyjádření Nejvyššího soudu a vedlejšího účastníka řízení stěžovatel následně reagoval replikou. V ní k napadenému rozhodnutí Nejvyššího soudu zdůraznil, že jednou z právních otázek, které měly být v dovolání řešeny, bylo zkoumání platnosti notifikačních úkonů při postoupení pohledávky. V tomto ohledu odvolací soud postupoval odchylně od nálezu Ústavního soudu a související judikatury Nejvyššího soudu. Přitom stěžovatel má za to, že mu společným prohlášením původního věřitele a třetí osoby bylo platně a účinně notifikováno, že oprávněným věřitelem je původní věřitel David Senger; stěžovatel přitom neměl důvod pochybovat o pravosti tohoto prohlášení a byl v dobré víře, že oprávněným věřitelem je původní věřitel.

6. Repliku stěžovatele zaslal Ústavní soud na vědomí vedlejšímu účastníkovi, který na ni již nereagoval.

7. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 38 EXE 1260/2010. Z něj vyplynulo, že dne 31. 5. 2010 podal vedlejší účastník návrh na nařízení exekuce proti stěžovateli jako povinnému na částku 15 000 000 Kč s příslušenstvím, přičemž ke svému návrhu doložil exekuční titul ve prospěch Davida Sengera jako původního věřitele stěžovatele, smlouvu o postoupení pohledávek uzavřenou dne 10. 9. 2009 mezi Davidem Sengerem a společností BALLANGEN, SE, (třetí osobou) s úředně ověřenými podpisy obou stran a dále smlouvu o postoupení pohledávky uzavřenou dne 23. 11. 2009 mezi společností BALLANGEN, SE, a vedlejším účastníkem s úředně ověřenými podpisy obou stran. Usnesením ze dne

1. 11. 2010 č. j. 38 EXE 1260/2010-32 Obvodní soud pro Prahu 6 nařídil exekuci na majetek stěžovatele.

8. Dne 9. 12. 2010 bylo obvodnímu soudu doručeno odvolání stěžovatele proti usnesení o nařízení exekuce a zároveň jeho návrh na zastavení exekuce, přičemž stěžovatel v obou podáních shodně odkazoval mimo jiné na zánik exekvované pohledávky uzavřením dohody o narovnání, a to ve formě exekutorského zápisu, s Davidem Sengerem dne 25. 2. 2010 a dále na nedostatek aktivní legitimace vedlejšího účastníka jako oprávněného, který nemohl pohledávku nabýt od společnosti BALLANGEN, SE, která se nikdy nestala majitelem pohledávky, neboť smlouva o postoupení pohledávky mezi ní a Davidem Sengerem byla absolutně neplatná pro rozpor se zákonem. Podáním ze dne 4. 8. 2011 stěžovatel předložil pravomocný rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. 4. 2011 č. j. 39 Cm 189/2010-25, kterým bylo určeno, že smlouva o postoupení pohledávek za stěžovatelem jako dlužníkem uzavřená mezi Davidem Sengerem (žalobcem) a BALLANGEN, SE, (žalovaným) dne 10. 9. 2009 je neplatná. V podání ze dne 30. 9. 2011 pak stěžovatel mimo jiné uvedl, že mu nikdy nebylo Davidem Sengerem ani BALLANGEN, SE, oznámeno postoupení pohledávky, ale pouze mu bylo, při jednáních o dohodě o narovnání, předloženo oznámení o neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávek uzavřené mezi Davidem Sengerem a BALLANGEN, SE, ze dne 7. 11. 2009, v němž obě smluvní strany vzaly na vědomí absolutní neplatnost smlouvy ze dne 10. 9. 2009 pro rozpor s § 196a obchodního zákoníku, pročež smlouva nevyvolává žádné právní účinky a postupník není oprávněn převádět pohledávky na další osoby. Podáním ze dne 20. 1. 2012 poté stěžovatel předložil usnesení Městského soudu v Praze ze dne 1. 12. 2011 č. j. 20 Co 404/2011-213, které bylo vydáno v obdobné exekuční věci, jen s rozdílnou osobou oprávněného. Citovaným rozhodnutím ze dne 1. 12. 2011 městský soud zastavil exekuci vedenou proti stěžovateli z důvodu nedostatku aktivní legitimace oprávněného, který měl svou pohledávku vůči stěžovateli nabýt postupní smlouvou od BALLANGEN, SE, kterou však soud shledal neplatnou z důvodu absolutní neplatnosti předcházející postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009, kterážto byla deklarována pravomocným soudním rozhodnutím.

9. Usnesením ze dne 25. 7. 2012 č. j. 38 EXE 1260/2010-184 obvodní soud návrh stěžovatele na zastavení exekuce zamítl. Obvodní soud zjistil, že stěžovatel stejné důvody pro zastavení výkonu rozhodnutí uplatnil již v pravomocně skončeném řízení o výkon rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva, které bylo vedeno mezi týmiž účastníky a na základě stejného exekučního důvodu. Proto podle obvodního soudu nebyl důvod odchylovat se od závěrů usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. 11. 2011 č. j. 16 Co 370/2011-130, vydaného v daném řízení, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu stěžovatele

na zastavení výkonu rozhodnutí. Podle městského soudu přitom námitka neplatnosti obou smluv o postoupení pohledávky stěžovateli v daném řízení vůbec nepřísluší, pročež není třeba zkoumat soulad smluv se zákonem. Otázku platnosti postoupení pohledávky lze naopak řešit jen ve sporu mezi postupitelem a postupníkem. Městský soud neshledal důvodnou ani námitku zániku vymáhané pohledávky uzavřením dohody o narovnání, neboť ona dohoda – uzavřená za situace, kdy před jejím uzavřením byla pohledávka postoupena na jiný subjekt – je podle něj absolutně neplatná pro rozpor s dobrými mravy a pro rozpor s poctivým obchodním stykem a vůči oprávněnému nemá žádné právní účinky. Ve vztahu k namítanému soudnímu rozhodnutí o neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávek mezi Davidem Sengerem a společností BALLANGEN, SE, pak městský soud konstatoval, že toto je závazné toliko pro účastníky tamního řízení, nikoli pro oprávněného a exekuční soud.

10. Citované usnesení obvodního soudu o zamítnutí stěžovatelova návrhu napadl stěžovatel odvoláním, v němž namítal, že obvodní soud neodůvodněně nepřihlédl k jím tvrzeným skutečnostem a označeným důkazům a nerespektoval pravomocná rozhodnutí soudů. Městský soud v Praze usnesením ze dne 19. 3. 2013 č. j. 55 Co 477/2012-240 usnesení obvodního soudu potvrdil, neboť odvolání stěžovatele shledal nedůvodným. Podle městského soudu rozhodoval obvodní soud na základě dostatečně zjištěného skutkového stavu a nepochybil, pokud vycházel z právních závěrů vyjádřených odvolacím soudem ve věci sp. zn. 16 Co 370/2011, k nimž se již dříve přihlásil též senát 55 Co městského soudu v projednávané věci (při rozhodování o návrhu stěžovatele na odklad provedení exekuce). Naopak odkaz stěžovatele na jiná „obdobná" řízení mezi jinými účastníky považoval městský soud za zcela irelevantní. Pro stručnost pak plně odkázal na odůvodnění usnesení ze dne 15. 11. 2011 č. j. 16 Co 370/2011-130, které je oběma stranám dobře známo a je pro ně závazné.

11. Citované rozhodnutí městského soudu stěžovatel napadl dovoláním, jejž Nejvyšší soud usnesením ze dne 13. 11. 2014 č. j. 30 Cdo 3394/2013-231 (pozn. Ústavního soudu – fakticky na č. l. 301) odmítl jako nepřípustné. Podle Nejvyššího soudu dovolání nevymezovalo předpoklady své přípustnosti, neboť z něj nebylo patrné, v rámci jaké řešené otázky se odvolací soud odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu, ani v něm nebylo odkázáno na žádné rozhodnutí dovolacího soudu, od jehož rozhodovací praxe se měl odvolací soud odchýlit.

12. Ústavní soud si rovněž vyžádal usnesení Městského soudu v Praze ze dne 15. 11. 2011 č. j. 16 Co 370/2011-130, které bylo vydáno v řízení o výkon rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva pro tutéž pohledávku a mezi týmiž účastníky, a to konkrétně v návaznosti na návrh stěžovatele na zastavení výkonu rozhodnutí. V odůvodnění tohoto rozhodnutí

městský soud uvedl – jak v nyní projednávané věci rekapituloval ve svém rozhodnutí obvodní soud (viz bod 9 výše) – že stěžovateli jako povinnému v daném řízení vůbec nepřísluší námitka neplatnosti smluv o postoupení pohledávek a z toho vyplývajícího nedostatku aktivní legitimace oprávněného. Při postoupení pohledávky totiž je pro dlužníka podstatné, zda postupovaný dluh existuje, ale není jeho věcí, kdo jej vymáhá (vyjma případů dle § 525 občanského zákoníku). Dále městský soud konstatoval rovněž irelevanci závěrů rozsudku městského soudu o určení neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávek mezi Davidem Sengerem a BALLANGEN, SE. Aktivní legitimaci oprávněného pak podle městského soudu nemůže zpochybnit ani namítané prohlášení Davida Sengera a BALLANGEN, SE, o neplatnosti smlouvy uzavřené mezi nimi ze dne 7. 11. 2009, neboť to je vzhledem k uzavření smlouvy o postoupení pohledávky mezi BALLANGEN, SE, a oprávněným dne 23. 11. 2009 pro posouzení věci bez významu. Dohodu o narovnání ze dne 25. 2. 2010 potom městský soud shledal absolutně neplatnou pro rozpor s dobrými mravy a s poctivým obchodním stykem, a tudíž neschopnou způsobit zánik vymáhané pohledávky. Jejím uzavřením původní věřitel poškodil jak stěžovatele, tak původního postupníka a jeho právní nástupce, pročež takové jednání nemůže požívat ochrany. K zániku pohledávky stěžovatele by mohlo dojít jen tím, že by svůj dluh před oznámením o postoupení pohledávky na oprávněného plnil společnosti BALLANGEN, SE, jako věřiteli, nikoli Davidu Sengerovi.

13. Ústavní soud se dále seznámil též se soudními rozhodnutími vydanými v obdobné exekuční věci stěžovatele, v níž na něm byla vymáhána pohledávka ve výši 10 000 000 Kč, která měla být – stejně jako pohledávka vymáhaná vedlejším účastníkem – z původního věřitele Davida Sengera postoupena smlouvou ze dne 10. 9. 2009 na společnost BALLANGEN, SE, a z ní následně smlouvou ze dne 13. 1. 2010 na další osobu (oprávněného) a jíž se zároveň týkala i dohoda o narovnání uzavřená mezi Davidem Sengerem a stěžovatelem dne 25. 2. 2010. V tomto řízení byla usnesením Městského soudu v Praze, jako soudem odvolacím, ze dne 1. 12. 2011 č. j. 20 Co 404/2011-213 k návrhu stěžovatele zastavena nařízená exekuce, na což stěžovatel poukazoval právě v exekučním řízení předcházejícím podání projednávané ústavní stížnosti. Městský soud zde odmítl jako nesprávný názor, že by stěžovateli nepříslušela námitka neplatnosti postupní smlouvy, neboť nebylo ani zjištěno, ani tvrzeno, že by postoupení pohledávky bylo dlužníkovi oznámeno postupitelem. Dále pak městský soud odkázal na rozsudek téhož soudu ze dne 19. 4. 2011 sp. zn. 39 Cm 189/2010 o určení neplatnosti postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009, čímž byla vyřešena pro řízení významná předběžná otázka. Byla-li přitom zjištěna neplatnost uvedené postupní smlouvy, vyplývá z ní též neplatnost následné smlouvy postupující pohledávku oprávněnému, a tedy i nedostatek aktivní legitimace oprávněného.

14. Jak Ústavní soud zjistil, toto usnesení městského soudu bylo následně napadeno dovoláním oprávněného u Nejvyššího soudu, který usnesením ze dne 16. 6. 2014 sp. zn. 30 Cdo 1526/2012 rozhodnutí městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší soud poukázal na § 159a odst. 1 občanského soudního řádu, podle něhož je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení, nestanoví-li zákon jinak, a tak zpravidla nepůsobí vůči tomu, kdo nebyl účastníkem řízení, a taková osoba pak může uplatňovat svá práva bez zřetele k tomu, jak o nich bylo pravomocně rozhodnuto v jiném řízení. Městský soud poté novým usnesením ze dne 13. 11. 2014 č. j. 20 Co 404/2011-278 exekuci opět zastavil z důvodu nedostatku aktivní legitimace oprávněného. Městský soud tentokrát sám, na základě skutkových zjištění učiněných soudem ve věci pod sp. zn. 39 Cm 189/2010, jež oprávněný svými důkazními návrhy nijak nezpochybnil, učinil závěr o absolutní neplatnosti postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009 pro rozpor s § 196a odst. 3 obchodního zákoníku, vedoucí rovněž k neplatnosti následné smlouvy, kterou měla být vymáhaná pohledávka postoupena na oprávněného. Toto usnesení městského soudu pak oprávněný opět napadl dovoláním, které však Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 4. 2015 sp. zn. 26 Cdo 1410/2015 odmítl.

II.

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. V nyní posuzovaném případě takové porušení shledal, a to konkrétně porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny, k němuž došlo napadenými usneseními Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze.

17. Právo na spravedlivý proces má přitom v demokratické společnosti důležité postavení a záruka spravedlivého procesu patří k základním principům každé demokratické společnosti. Bez garancí spravedlivého procesu by totiž jakákoliv ochrana práv byla iluzorní, neboť by jednotlivec neměl zajištěn způsob, jak dosáhnout ochrany vůči veřejné moci [viz blíže nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014 (N 182/74 SbNU 591); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz)]. Právo na spravedlivý proces se přitom musí uplatňovat ve všech druzích řízení před soudem, včetně řízení exekučního (výkonu rozhodnutí). V něm je tak nutné mít na zřeteli nejen jeho účel v podobě uspokojení oprávněného, ale též dotčené zájmy a práva

povinného, a to s ohledem na nikoliv nepodstatné zásahy do jeho práv, včetně jeho základních práv, s exekucí zpravidla spojené. Exekuci lze proto mimo jiné nařídit pouze za podmínek striktně vymezených zákonem. Neoprávněná exekuce je způsobilá porušit základní práva povinného, a to typicky nejen jeho právo na spravedlivý proces, ale též jeho právo vlastnit majetek a právo na soukromí dle čl. 11 a 10 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1928/11 ze dne 6. 11. 2013 (N 181/71 SbNU 185)].

18. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi rovněž opakovaně z ústavněprávního pohledu věnoval stanovení podmínek, při jejichž splnění má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy za následek porušení základních práv a svobod fyzické či právnické osoby. Shledal přitom, že základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a v to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základním právu nebo svobodě [srov. například nález sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)]. Pojem svévole Ústavní soud interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními; nerespektování kogentní normy; interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti; interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu; a rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375)].

19. Dále Ústavní soud ve své rozhodovací praxi opakovaně připomíná, že právu na spravedlivý proces odpovídá povinnost obecných soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, včetně vypořádání se se všemi námitkami a argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení, a to způsobem odpovídajícím míře jejich závažnosti. Neboli, je povinností obecných soudů vypořádat se se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí, má-li to vztah k projednávané věci, jinak zpravidla dochází k porušení ústavně zaručeného práva účastníků řízení na spravedlivý proces [srov. například nález sp. zn. I. ÚS 722/04 ze dne 29. 11. 2005 (N 217/39 SbNU 301), nález sp. zn. I. ÚS 1589/07 ze dne 9. 4. 2008 (N 69/49 SbNU 45) či nález sp. zn. III. ÚS 3328/09 ze dne 29. 4. 2010 (N 99/57 SbNU 289)].

20. Konečně právo na spravedlivý proces a povinnost obecných soudů řádně odůvodňovat svá rozhodnutí souvisí rovněž se zásadami právní jistoty a předvídatelnosti práva, včetně soudního rozhodování, které patří ke znakům právního státu a jsou významně spojeny též s důvěrou občanů v právo. Tyto zásady se projevují zájmem na stabilitě a jednotnosti soudního rozhodování. To samozřejmě neznamená, že by se ustálená judikatura

nemohla v průběhu času měnit či že by se soudy od ní nemohly odchýlit v jednotlivém případě s ohledem na jeho okolnosti, nicméně v těchto situacích je nutno trvat na náležitém odůvodnění takového odchýlení se od konstantní judikatury a vysvětlení relevantních důvodů a argumentů pro ono odlišné rozhodnutí účastníkům řízení [srov. například nález sp. zn. II. ÚS 2070/07 ze dne 13. 12. 2007 (N 223/47 SbNU 935), nález sp. zn. II. ÚS 727/11 ze dne 13. 12. 2011 (N 209/63 SbNU 431) či usnesení sp. zn. II. ÚS 4809/12 ze dne 5. 2. 2013]. Ostatně ústavní požadavek jednotnosti (ustálenosti), a tedy i předvídatelnosti soudního rozhodování je nyní již zakotven i v podústavním právu, a to v § 13 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, podle něhož každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích, a v případě odlišného rozhodnutí má daná osoba právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

21. V nyní projednávaném případě obecné soudy uvedené ústavněprávní principy a požadavky nerespektovaly, a tak porušily stěžovatelovo právo na spravedlivý proces. K tomu došlo zejména při jejich reakci na stěžovatelovu námitku neplatnosti postupních smluv a z toho vyplývajícího nedostatku aktivní legitimace vedlejšího účastníka jako oprávněného, neboť obecné soudy tuto základní námitku stěžovatele v podstatě vůbec nevypořádaly. Obecné soudy ji totiž posoudily jako neuplatnitelnou v daném řízení, přičemž k tomuto závěru došly na základě vadné aplikace a interpretace zákonné normy rozporné s jejím účelem, čímž se jejich právní závěry též dostaly do extrémního nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními. Obecné soudy navíc bez jakéhokoli vysvětlení rozhodly jak v rozporu s ustálenou judikaturou civilních soudů, tak i zcela odlišně od jiného rozhodnutí městského soudu v další, ale v zásadě skutkově totožné věci stěžovatele.

22. V projednávaném případě se stěžovatel proti nařízené exekuci bránil jednak zpochybněním věcné aktivní legitimace oprávněného (vedlejšího účastníka), jednak zpochybněním existence vymáhané pohledávky. Taková argumentace spolu se zpochybněním vlastní věcné pasivní legitimace představuje základní obranu povinného proti nařízení a provádění exekuce, a proto by mu zásadně měla být zachována možnost ji uplatnit. Navíc i samy obecné soudy musí v exekučním řízení vždy zkoumat, zda je oprávněný věcně aktivně legitimován (je nositelem vymáhaného práva, resp. je oprávněn jej vymáhat) a zda povinný je věcně pasivně legitimován (je nositelem vymáhané povinnosti) a zároveň je i v daném okamžiku povinen tuto povinnost plnit oprávněnému. Pokud tyto skutečnosti nejsou prokázány, nelze nařídit exekuci, a byla-li již nařízena, je třeba ji zastavit [srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2889/12 ze dne 21. 8. 2014 (N 158/74

SbNU 357) či například i z judikatury Nejvyššího soudu usnesení ze dne 30. 10. 2012 sp. zn. 20 Cdo 2162/2011 či usnesení ze dne 3. 12. 2012 sp. zn. 20 Cdo 4092/2011, všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://www.nsoud.cz].

23. V projednávaném případě se však obecné soudy ověřením věcné aktivní legitimace vedlejšího účastníka v podstatě vůbec nezabývaly a i stěžovateli znemožnily obranu založenou na jejím zpochybnění s odkazem na neplatnost nabývacího titulu vedlejšího účastníka k vymáhané pohledávce. U této stěžovatelovy námitky totiž obecné soudy shledaly, že stěžovateli v daném řízení vůbec nepřísluší, přičemž odkázaly na judikaturu Nejvyššího soudu, podle níž v případě, že postupitel oznámí dlužníkovi postoupení pohledávky postupníkovi, dlužník zpravidla nemá vůči postupníkovi ve sporu o úhradu pohledávky k dispozici obranu založenou na námitce neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky. Uvedené pravidlo ovšem obecné soudy na projednávaný případ aplikovaly zcela automaticky, bez bližšího rozvážení a zkoumání, zda vůbec na projednávaný případ vzhledem ke své hypotéze (postupitelovo oznámení postoupení pohledávky vůči dlužníkovi) dopadá. Přitom i stěžovatel sám v průběhu řízení opakovaně a též s odkazem na judikaturu Ústavního soudu upozorňoval na nutnost zabývat se předně otázkou existence a platnosti notifikace, tedy oznámení postupitele o postoupení pohledávky vůči dlužníkovi (zde stěžovateli), a to v souvislosti s oběma případy postoupení pohledávek, k nimž v dané věci mělo dojít. Tuto zásadní otázku nicméně obecné soudy ponechaly zcela stranou a toto jejich pochybení vyústilo v porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces.

24. Jak vyplývá z relevantní právní úpravy [§ 524 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v relevantním znění, (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“)] i související judikatury, právě náležitá notifikace postoupení pohledávky ze strany postupitele vůči dlužníkovi má při postoupení pohledávky zásadní význam, a to jednak z hlediska určení osoby oprávněné přijmout plnění od dlužníka s účinky pro splnění dluhu a jednak také – což je právě zde důležité – z hlediska možnosti dlužníka napadat platnost smlouvy o postoupení pohledávky. Podle § 524 občanského zákoníku z roku 1964 věřitel může svou pohledávku postoupit písemnou smlouvou jinému i bez souhlasu dlužníka, avšak podle ustanovení § 526 odst. 1 je postupitel povinen postoupení pohledávky bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi; přičemž dokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zprostí se dlužník závazku plněním postupiteli. Podle § 526 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 pak platí, že oznámí-li dlužníku postoupení pohledávky postupitel, není dlužník oprávněn se dožadovat prokázání smlouvy o postoupení.

25. K významu a následkům notifikace se vyjádřil již i Ústavní soud, a to v nálezu sp. zn. I. ÚS 2276/08 ze dne 24. 2. 2011 (N 25/60 SbNU 261). V něm shledal ústavně konformní právní názor vyslovený v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2009 sp. zn. 31 Cdo 1328/2007 (publ. pod R 61/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu), podle něhož oznámí-li postupitel dlužníku, že pohledávku postoupil postupníkovi, pak dlužník nemá (s výjimkou případů uvedených v § 525 občanského zákoníku z roku 1964, eventuálně případů, ve kterých by dlužník prokázal, že postoupení pohledávky mělo za následek změnu/zhoršení jeho právního postavení) vůči postupníku ve sporu o úhradu pohledávky k dispozici obranu založenou na námitce neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky. Ústavní soud konstatoval, že tento právní názor nezhoršuje postavení dlužníka, a nezasahuje tak do jeho základních práv. Postupitelovou notifikací dochází ke změně osoby oprávněné přijmout plnění, a dluh tedy zanikne splněním nejen tehdy, byla-li smlouva o cesi platná, ale též tehdy, pokud k postoupení pohledávky vůbec nedošlo nebo smlouva o postoupení pohledávky byla neplatná. Tím je chráněno postavení dlužníka (aby nebyl v trvalé nejistotě, zda plnil tomu, komu měl) a případné následky neplatnosti nebo neexistence smlouvy o postoupení pohledávky si v rámci bezdůvodného obohacení vypořádají mezi sebou postupitel a postupník. Jak však Ústavní soud dále zdůraznil, toto může platit jen v případě, že dojde k platnému oznámení o postoupení pohledávky ze strany postupitele vůči dlužníkovi. Nedojde-li totiž k němu, potom nemohou nastat ani jeho účinky předvídané v § 526 odst. 1 a 2 občanského zákoníku z roku 1964. Jinak řečeno, dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení – resp. zpochybňovat její platnost – pouze za podmínky, že mu postoupení pohledávky postupitel platně oznámil. Naopak, není-li prokázáno provedení platné notifikace ze strany postupitele, potom je namístě i ve sporu mezi postupníkem a dlužníkem zkoumat platnost smlouvy o postoupení pohledávky. Zmíněný závěr je opakovaně potvrzován i v judikatuře Nejvyššího soudu (viz rozsudek ze dne 23. 2. 2011 sp. zn. 29 Cdo 1796/2009; rozsudek ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. 33 Cdo 2969/2011; rozsudek ze dne 31. 3. 2014 sp. zn. 32 Cdo 1185/2012; či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 20 Cdo 2601/2009).

26. V nyní projednávaném případě však obecné soudy právě uvedené závěry zcela pominuly a v rozporu s právní úpravou i ustálenou judikaturou se vůbec nezabývaly otázkou existence platné notifikace v obou případech postoupení pohledávky, k nimž zde mělo dojít. Naopak stěžovateli automaticky neumožnily obranu zpochybněním platnosti postupních smluv, což na jeho postavení mělo dopad o to negativnější, že podle jeho tvrzení vymáhaná pohledávka již zanikla dohodou o narovnání, kterou uzavřel se svým

původním věřitelem Davidem Sengerem. V dalším řízení se tedy obecné soudy budou muset primárně zabývat touto otázkou existence platných notifikačních úkonů, a pakliže nebude prokázáno platné oznámení obou případů postoupení pohledávky (z Davida Sengera na BALLANGEN, SE, a z BALLANGEN, SE, na vedlejšího účastníka) ze strany postupitelů vůči stěžovateli, budou muset posoudit rovněž platnost dotčených postupních smluv. Aniž by přitom Ústavní soud chtěl jejich rozhodnutí předvídat, konstatuje, že z dosavadního obsahu spisu se zatím nepodává existence platných notifikačních úkonů v obou případech (a stěžovatel ji přímo popírá s tím, že mu bylo toliko dodatečně předloženo oznámení o neplatnosti postupní smlouvy mezi Davidem Sengerem a BALLANGEN, SE), ale jen to, že stěžovatel byl o postoupení pohledávky zpraven až vedlejším účastníkem jako postupníkem v červenci 2010.

27. Ústavní soud dále poukazuje na to, že obecné soudy v projednávaném případě navíc rozhodly zcela odlišně od rozhodnutí městského soudu v další, skutkově téměř totožné věci stěžovatele, na něž stěžovatel v řízení upozorňoval. V této obdobné exekuční věci vystupoval rovněž stěžovatel na straně povinné a oprávněným byla osoba, která vymáhanou pohledávku měla nabýt postoupením od BALLANGEN, SE, kterážto společnost ji měla nabýt od původního věřitele stěžovatele Davida Sengera stejnou postupní smlouvou ze dne 10. 9. 2009 jako pohledávku vymáhanou v nyní projednávané věci vedlejším účastníkem. V tomto druhém řízení Městský soud v Praze usnesením ze dne 1. 12. 2011 č. j. 20 Co 404/2011-213 exekuci zastavil, a to poté, co ve shodě se shora uvedenou judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu nejprve nastolil otázku existence platné notifikace postoupení pohledávky ze strany postupitele vůči stěžovateli, a po zjištění, že provedení takové notifikace nebylo prokázáno, se věcně zabýval platností obou postupních smluv, které následně shledal neplatnými, což způsobovalo i nedostatek aktivní legitimace oprávněného.

28. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že toto rozhodnutí městského soudu ze dne 1. 12. 2011 bylo následně k dovolání oprávněného zrušeno Nejvyšším soudem, a to z důvodu, že městský soud v něm závěr o neplatnosti první postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009 konstatoval jen na základě pravomocného soudního rozhodnutí o určení neplatnosti této smlouvy, které však bylo vydáno v řízení, jehož se neúčastnil ani stěžovatel, ani oprávněný, a tak dotčené rozhodnutí nemohlo být v onom exekučním řízení závazné. Poté však městský soud ve věci rozhodoval znovu, a znovu exekuci zastavil, a to usnesením ze dne 13. 11. 2014 č. j. 20 Co 404/2011-278. Městský soud setrval na závěru o neplatnosti postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009, který učinil na podkladě skutkových zjištění provedených v řízení o určení neplatnosti smlouvy, která však oprávněný nijak

nezpochybnil. Dovolání proti tomuto druhému usnesení městského soudu bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.

29. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy v projednávaném případě pochybily rovněž tím, že na stěžovatelův poukaz na pravomocné rozhodnutí soudu v obdobné věci reagovaly jen strohým konstatováním jeho irelevance a svůj odlišný závěr vzhledem k němu nijak nevyargumentovaly a neosvětlily. Z pohledu stěžovatele se přitom jednalo v zásadě o dvě stejné věci, a proto v souladu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování byly v nynější věci obecné soudy povinny, i kdyby dospěly k odlišnému závěru, ono rozhodnutí v druhé věci stěžovatele vzít v úvahu a alespoň se s ním argumentačně vypořádat. To však neučinily, čímž svá rozhodnutí zatížily dalším porušením stěžovatelova ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces. Kritizovaný postup obecných soudů v nynější věci nelze odůvodnit ani tím, že soudy navazovaly na svá předchozí rozhodnutí ve věcech stejných účastníků, v nichž stěžovatel uplatňoval shodné námitky; i přesto totiž obecné soudy byly povinny uvážit závěry nově stěžovatelem předloženého rozhodnutí z jeho obdobné věci a své následně přijaté stanovisko v nynější věci náležitě a transparentně odůvodnit, tak aby mohlo být legitimní pro obě strany sporu, stěžovatele i vedlejšího účastníka. Jinak řečeno, soudy pochybily, pokud toliko bezmyšlenkovitě převzaly závěry předchozích rozhodnutí vydaných ve věcech týchž účastníků a současně zavrhly závěry rozhodnutí vydaného v jiné věci jen proto, že v ní vystupoval odlišný oprávněný.

30. Ústavní soud tedy shrnuje, že napadenými rozhodnutími obecných soudů došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Obecné soudy totiž opomněly, že jak vyplývá z ustálené judikatury Nejvyššího soudu a jak již potvrdil i Ústavní soud (nález sp. zn. I. ÚS 2276/08 ze dne 24. 2. 2011), v případě postoupení pohledávky může být dlužník ve sporu s postupníkem zbaven obrany zpochybněním platnosti postupní smlouvy jen tehdy, pokud mu bylo postoupení pohledávky platně oznámeno postupitelem. V jiných případech, například pokud cesi dlužníkovi oznámí jen postupník jako údajný nový věřitel, nelze mít za to, že by takové omezení dlužníkových námitek vyplývalo z jeho ochrany a spravedlivého omezení jeho nejistoty o osobě, jíž je povinen plnit. Mimoto pokud účastník v soudním řízení v určité věci předloží pravomocné soudní rozhodnutí z jiné, ale obdobné věci, která se v podstatných okolnostech shoduje s věcí projednávanou, pak jsou obecné soudy povinny toto jiné rozhodnutí zohlednit a argumentačně se s ním vypořádat, i kdyby se s jeho závěry neztotožnily, a naopak jej nemohou opominout jako irelevantní jen proto, že bylo vydáno ve věci jiných účastníků. To platí tím spíše tehdy, pokud některý z účastníků vystupuje v obou dotčených věcech. Nerespektováním tohoto požadavku dochází k porušení zásady předvídatel-

nosti soudního rozhodování a práva účastníka na spravedlivý proces. To se stalo v nyní projednávaném případě.

31. Ústavní soud dále připomíná, aniž by chtěl a mohl předvídat rozhodnutí obecných soudů v dalším řízení, že nyní bude nezbytné zabývat se zejména otázkou provedení platné notifikace postoupení pohledávky vůči stěžovateli ze strany postupitelů; přitom Ústavní soud podotýká, že případně bude nutno zohlednit i stěžovatelem dokládané oznámení o neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávek mezi Davidem Sengerem a společností BALLANGEN, SE, ze dne 7. 11. 2009, v němž obě smluvní strany vzaly na vědomí absolutní neplatnost postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009 s tím, že tato smlouva nevyvolává žádné právní účinky a postupník není oprávněn převádět pohledávky na další osoby; takové oznámení o neplatnosti postupní smlouvy, podepsané postupitelem i postupníkem, je totiž třeba z pohledu dlužníka nahlížet obdobně jako oznámení (postupitele) o postoupení pohledávky ve smyslu § 526 občanského zákoníku z roku 1964. Pokud přitom nebude prokázáno, že stěžovateli bylo postoupení pohledávky vždy platně oznámeno postupitelem, pak se obecné soudy budou muset zabývat platností postupních smluv. Při případném zkoumání této otázky přitom samozřejmě budou muset zohlednit i pravomocná soudní rozhodnutí konstatující absolutní neplatnost postupní smlouvy ze dne 10. 9. 2009, na něž stěžovatel v řízení opakovaně poukazoval, stejně jako případné námitky vedlejšího účastníka proti tomuto závěru a svůj závěr následně budou muset náležitě odůvodnit a vypořádat se se všemi předloženými relevantními argumenty v tomto ohledu.

32. Ústavní soud dále konstatuje, že stěžovatel svou argumentaci jak v řízení před obecnými soudy, tak v ústavní stížnosti nezaložil jen na námitce neplatnosti postupních smluv a nedostatku aktivní legitimace vedlejšího účastníka, ale rovněž na námitce zániku svého dluhu dohodou o narovnání uzavřenou s původním věřitelem Davidem Sengerem. Ústavní soud se ovšem ve svém nynějším rozhodnutí této otázce blíže nevěnoval, a to z toho důvodu, že i posouzení této námitky bude záviset na přechozím zodpovězení otázky platné notifikace stěžovatele dle § 526 občanského zákoníku z roku 1964 a případně i otázky platnosti postupních smluv, a tedy věcné aktivní legitimace vedlejšího účastníka. Posouzení uvedené námitky tedy přijde na řadu až poté, co bude najisto postavena věcná aktivní legitimace vedlejšího účastníka, ať už tím, že bude prokázána platná notifikace stěžovatele postupníkem, či tím, že bude shledána platnost postupních smluv. Dojde-li k tomu, pak bude samozřejmě nutno postupovat v souladu s relevantní právní úpravou, která opět obecně chrání dlužníka stanovením, že dokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zprostí se dlužník závazku plněním postupiteli (§ 526 odst. 1 věta druhá občanského

zákoníku z roku 1964). V daném případě by pak samozřejmě musela být vzata v úvahu skutečnost, že podle tvrzení stěžovatele k zániku vymáhaného závazku nemělo dojít jeho splněním na základě jednostranného úkonu stěžovatele jako dlužníka (poskytnutí plnění), ale dohodou o narovnání ve smyslu § 585 a násl. občanského zákoníku z roku 1964, a zhodnoceno, zda má tato skutečnost v daném případě na posouzení zániku vymáhaného závazku nějaký vliv a případně jaký. Případné posouzení otázky namítaného zániku vymáhaného závazku je však v prvé řadě věcí obecných soudů a Ústavní soud do něj nemůže v této fázi zasahovat.

33. S ohledem na shora uvedené závěry, shrnuté v bodě 30 tohoto nálezu, Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a napadená rozhodnutí Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu zrušil v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 104
K náhradě za nemateriální újmu způsobenou zásahem státu do osobní svobody v době komunistického režimu

U žadatelů o náhradu nemateriální újmy za zásah státu do jejich osobní svobody, ke kterému došlo před 18. 3. 1992 (okamžik závaznosti Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod pro Českou republiku), kteří podali žalobu před přijetím stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 25. listopadu 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), je nutno zohlednit jejich legitimní očekávání vyplývající z předchozí judikatury Ústavního soudu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 7. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 856/15 ve věci ústavní stížnosti Jana Filly, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem, se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti výroku I rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. února 2015 č. j. 30 Cdo 3972/2013-45, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. června 2013 č. j. 18 Co 224/2013-33 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. února 2013 č. j. 23 C 131/2012-20, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na přiznání finančního zadostiučinění za nemateriální újmu způsobenou odsouzením pro trestný čin vyhýbání se služební povinnosti v době komunistického režimu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 10. února 2015 č. j. 30 Cdo 3972/2013-45, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 19. června 2013 č. j. 18 Co 224/2013-33 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. února 2013 č. j. 23 C 131/2012-20 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. února 2015 č. j. 30 Cdo 3972/2013-45, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. června 2013 č. j. 18 Co 224/2013-33 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. února 2013 č. j. 23 C 131/2012-20 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavnímu soudu byl dne 21. 3. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaných soudních rozhodnutí.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Rozsudkem Nižšího vojenského soudu Brno PSP 47 ze dne 9. 12. 1955 sp. zn. T 49/55 byl stěžovatel odsouzen pro trestný čin vyhýbání se služební povinnosti podle § 270 odst. 1 písm. b) zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, k trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců nepodmíněně a ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 3 let. Vazba a výkon trestu trvaly od 5. 11. 1955 do 5. 2. 1957. Usnesením Vojenského obvodového soudu Brno ze dne 4. 11. 1991 sp. zn. 4 Rtv 32/91 byl shora zmíněný rozsudek zrušen ve výroku o vině i trestu. Stejně tak byla zrušena všechna další obsahově navazující rozhodnutí, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo, pozbyla svého podkladu. Trestní stíhání bylo zastaveno usnesením ze dne 27. 2. 1992 sp. zn. 4 Rtv 32/91 s ohledem na amnestii prezidenta republiky ze dne 9. 5. 1960. Následným rozsudkem ze dne 4. 6. 1992 sp. zn. 4 Rtv 32/91 bylo při nezměněném výroku o vině rozhodnuto, že podle § 227 trestního řádu se trest neukládá.

4. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2011 sp. zn. 4 Tz 75/2010 byla rehabilitační rozhodnutí ve věci zrušena a věc byla přikázána k novému projednání Městskému soudu v Brně. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 28. 4. 2011 sp. zn. 1 Rt 1/2011 byl původní rozsudek z roku 1955 zrušen a následným usnesením téhož soudu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. Rt 1/2011 bylo trestní stíhání stěžovatele zastaveno, neboť žalovaný skutek není trestným činem.

5. Dne 5. 4. 2012 Ministerstvo spravedlnosti přiznalo stěžovateli dodatečné odškodnění, ale ne zadostiučinění za nemateriální újmu. Ministerstvo tento svůj postup odůvodnilo tím, že náhrada nemateriální újmy „nemá oporu v zákoně o soudní rehabilitaci, který je ve vztahu speciality k zákonu č. 82/1998 Sb.".

6. Stěžovatelem následně podaná žaloba byla rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. 2. 2013 sp. zn. 23 C 131/2012 zamítnuta, a to s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu. Odvolání stěžovatele bylo

rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 19. 6. 2013 sp. zn. 18 Co 224/2013 zamítnuto. Ústavní stížností napadeným výrokem I rozsudku Nejvyššího soudu bylo rozhodnuto k dovolání stěžovatele o změně rozsudku nalézacího soudu, a to tak, že trestním stíhání žalobce, jeho odsouzením a výkonem trestu bylo porušeno jeho právo na svobodné přesvědčení, názor a jeho projev, právo na spravedlivý proces a v konečném důsledku jeho uvězněním a výkonem trestu právo na svobodný život a osobní bezpečnost. Žaloba na zaplacení částky 412 200 Kč byla týmž výrokem zamítnuta.

7. Stěžovatel v rámci své ústavněprávní argumentace odkázal na výrok II sjednocujícího stanoviska Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), kde je mimo jiné k čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva") uvedeno, že se má aplikovat na ty, kteří podali v obdobných věcech žalobu před uveřejněním stanoviska. A to je případ i stěžovatele. Dále tento odkázal na rozhodnutí Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS 3439/11 (N 37/68 SbNU 379), IV. ÚS 662/12 (N 70/69 SbNU 255), IV. ÚS 500/13 (N 180/71 SbNU 163), IV. ÚS 644/13 (N 66/73 SbNU 241) a IV. ÚS 2265/13 (N 68/73 SbNU 265).

8. Nejvyšší soud v projednávané věci aplikoval ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, přičemž tento postup výslovně vylučuje ustanovení § 36 citovaného zákona, neboť k nezákonným rozhodnutím a k nezákonnému stavu došlo před 15. 5. 1998, tj. přede dnem účinnosti zákona č. 82/1998 Sb.

9. Stěžovatel poukazuje na to, že řadě osob v obdobném právním postavení náhrada nemateriální újmy byla soudními rozsudky pravomocně přiznána a byla vyplacena. Ministerstvo spravedlnosti po vydání nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2013 sp. zn. IV. ÚS 500/13, ve věci Anny Pospíšilové, začalo finanční zadostiučinění vyplácet dobrovolně. Stěžovateli však nebylo finanční zadostiučinění přiznáno soudně ani mimosoudně. V souvislosti s uvedeným odkazuje stěžovatel na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 290/05 (N 221/39 SbNU 337), který si vykládá tak, že tam, kde lze nápravu, tj. přiznání nemateriální újmy, provést, tam by se provést měla. Stran odkazu Nejvyššího soudu na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1856/13 (N 233/75 SbNU 597) stěžovatel uvádí, že z něj nelze dovodit, že by poškozeným nemělo být přiznáno finanční zadostiučinění. V souvislosti s uvedeným pak stěžovatel odkázal též na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3451/13 (N 26/76 SbNU 357).

10. Podle náhledu stěžovatele je zadostiučinění formou omluvy či konstatování porušení práva vhodné tam, kde došlo na straně státu

k drobnému pochybení, například nepatrnému překročení zákonných lhůt, nevlídnému jednání úředníka s občanem apod. V případech, kdy dojde k déledobému zbavení osobní svobody, pak omluva, resp. konstatování porušení práva, bez přiměřené finanční kompenzace je pouhým výsměchem poškozenému a zásahem do jeho lidské důstojnosti.

11. Stěžovatel dále odkázal též na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle něhož finanční odškodnění nevinně vězněných osob má tři složky 1. náhradu materiální újmy, 2. náhradu nemateriální újmy a 3. náhradu nákladů právního zastoupení (srov. rozsudek ze dne 29. 5. 1997 ve věci *Tsirlis a Kouloumpas v. Řecko*). V zásadě není žádný důvod, aby stěžovateli byla přiznána 1. a 3. složka a 2. mu byla odepřena. Ve své argumentaci stěžovatel odkázal rovněž na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 819/15 (N 81/77 SbNU 177), z něhož vyplývá právo stěžovatele na finanční náhradu nemateriální újmy

12. Stěžovatel je toho názoru, že rozhodnutími obecných soudů došlo k zásahu do jeho základních práv a svobod, jež jsou mu garantovány čl. 1, čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), čl. 5 odst. 5 a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud nerespektoval závazný výrok II sjednocujícího stanoviska Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14, došlo i k porušení čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava").

III.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že si byl při svém rozhodování vědom stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 a závěry v něm uvedené ve své rozhodovací činnosti aplikoval. Za situace, kdy neexistovala žádná pozitivní právní norma, z níž by vyplýval nárok stěžovatele na odškodnění, nemohl dovolací soud žádnou pozitivní právní úpravu přímo aplikovat, a to ani zákon č. 82/1998 Sb. Nejvyšší soud uvedl, že si je vědom související judikatury Ústavního soudu, z níž se podává, že vzhledem k legitimnímu očekávání, jež vyplynulo z nesprávného výkladu Úmluvy Ústavním soudem, má být dotčeným osobám přiznáno odškodnění v penězích, byť tento nárok nemá oporu v pozitivním právu. I přes výše uvedené Nejvyšší soud setrval na svých závěrech, neboť je toho názoru, že ani legitimní očekávání v chybný výklad práva nemůže založit právní nárok. Obdobnou situací se přitom Ústavní soud zabýval ve věci sp. zn. I. ÚS 737/15 (usnesení ze dne 28. 4. 2015; dostupné na http://nalus.usoud.cz). Ve zbytku Nejvyšší soud odkázal na své rozhodnutí.

14. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že rozhodl jak v souladu s Úmluvou, tak s ústavním pořádkem České republiky. Ke dni jeho rozhodování nebyl názor Ústavního soudu, posléze formulovaný v čl. II stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14, ještě vydán.

Z toho důvodu jej nemohl odvolací soud ve věci aplikovat či se k němu vyjádřit.

15. Obvodní soud pro Prahu 2 ve svém vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3972/2013.

16. K vyjádření účastníků řízení stěžovatel zaujal repliku, v níž uvedl svůj nesouhlas s právním názorem obecných soudů. Zejména pak poukázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1856/13 a I. ÚS 3451/13, v nichž byli stěžovatelé před rozhodnutím Ústavního soudu rovněž neúspěšní, a náhrada jim byla přiznána teprve k zásahu Ústavního soudu. Stěžovatel nesouhlasí s tím, že se v projednávaném případě jednalo o shodný případ, jako je tomu ve věci sp. zn. I. ÚS 737/15. Vychází přitom ze skutečnosti, že v dané věci byla šestiměsíční lhůta shledána Ústavním soudem promlčenou. Což však neplatí v projednávaném případě. Právní moc usnesení o úplné rehabilitaci nastala dne 26. 8. 2011 a žádost o zadostiučinění byla podána dne 11. 10. 2011. Od 11. 10. 2011 se promlčecí doba stavěla až do 5. 4. 2012, kdy vedlejší účastník nárok stěžovatele odmítl. Žaloba byla následně podána dne 28. 6. 2012. Stěžovatel má dále za to, že se výpočet lhůty v jeho věci počíná nikoliv podle zákona č. 82/1998 Sb., ale podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů.

IV.

17. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy); není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Jak plyne z výše uvedených skutečností, stěžovatel byl v 50. letech uznán vinným trestným činem vyhýbání se služební povinnosti a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců a ke ztrátě čestných práv občanských na dobu 3 let. Vazba a výkon trestu trvaly od 5. 11. 1955 do 5. 2. 1957. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 28. 4. 2011 sp. zn. 1 Rt 1/2011 byl původní rozsudek z roku 1955 zrušen a následným usnesením téhož soudu ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. Rt 1/2011 bylo trestní stíhání stěžovatele zastaveno, neboť žalovaný skutek není trestným činem.

19. V souzené věci je pak klíčovou otázkou, zda lze/je třeba aplikovat čl. 5 odst. 5 Úmluvy na případy, kdy nemajetková újma, jež byla dotčené osobě způsobena v důsledku zmíněného nezákonného odsouzení, resp. zbavení osobní svobody, vznikla ještě předtím, než se Úmluva stala pro

Českou republiku závaznou, tj. před datem 18. 3. 1992, jestliže odsuzující rozhodnutí bylo zrušeno až po tomto datu.

20. Při projednávání předmětného případu vyšel Ústavní soud především ze stanoviska pléna ze dne 25. listopadu 2014 sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 (ST 39/75 SbNU 707; 297/2014 Sb.), z něhož vyplynuly následující závěry:

„I. Nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo, resp. tento zásah byl ukončen až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou (tj. od 18. 3. 1992); okamžik účasti této osoby na rehabilitaci není z tohoto hlediska relevantní.

II. Tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím tohoto stanoviska."

21. Ve stanovisku dospěl Ústavní soud k závěru, že jeho dřívější přístup k aplikaci čl. 5 odst. 5 Úmluvy byl založen na chybném výkladu časových účinků Úmluvy, jelikož povinnost státu dostát požadavkům plynoucím z čl. 5 odst. 5 Úmluvy ve skutečnosti na nároky odpíračů perzekvovaných v době nesvobody nedopadá z důvodů *ratione temporis*. Proto dospěl Ústavní soud k prvnímu výroku svého stanoviska. Bylo ovšem nutno vyřešit také intertemporální účinky tohoto judikaturního odklonu, které Ústavní soud upravil ve výroku II výše citovaného stanoviska pléna.

22. Jinak řečeno, Ústavní soud prvým výrokem uznal, že jeho dosavadní výklad čl. 5 odst. 5 Úmluvy, uplatňovaný některými senáty, byl chybný, a nově poskytl ve stanovisku výklad správný. Druhým výrokem se zaměřil na žadatele, kteří inspirováni dřívějším chybným výkladem požádali o přiměřené zadostiučinění, a ve vztahu k nim založil druhým výrokem stanoviska fikci, že k dosud podaným žádostem je třeba přistupovat tak, jako by onen původní výklad byl správný, neboť právě na tomto předpokladu bylo založeno jejich legitimní očekávání, že i jim bude poskytnuto přiměřené zadostiučinění stejně jako jiným osobám v obdobné situaci, které měly to „štěstí", že o jimi uplatněných nárocích soudy již stihly rozhodnout. Právě k těmto očekáváním konkrétních žadatelů mají přihlédnout obecné soudy rozhodující nyní, tedy po vydání citovaného stanoviska.

23. V dalším řízení se tedy obecné soudy budou zabývat uplatněným nárokem stěžovatele znovu s tím, že budou vázány právním názorem obsaženým v citovaném stanovisku pléna Ústavního soudu.

24. Poukazuje-li Nejvyšší soud na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 737/15, je nutno uvést, že v něm dospěl Ústavní soud k odlišným právním závěrům, neboť vyšel ze zjištění obvodního soudu, podle něhož byl vznesený nárok na přiměřené zadostiučinění již promlčen.

25. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy v napadených rozhodnutích nepostupovaly v souladu s právním názorem Ústavního soudu plynoucím z dosavadní judikatury a že se dopustily porušení základních práv stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na přiměřené odškodnění podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy.

26. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 105
K otázce náhrady za nucené omezení vlastnického práva regulací nájemného

I. Náhrada za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod plnila ve věcech týkajících se regulace nájemného funkci zmírnění omezení vlastnického práva dotčených pronajímatelů, přičemž její rozsah měl být soudem určen tak, aby při jejím poskytnutí bylo možné zásah do vlastnického práva považovat (ve svém celku) za ústavně konformní. Tímto předpokladem byla výše této náhrady rovněž limitována. Její přiznání ve větším rozsahu než toliko nezbytném pro dosažení jejího účelu by již šlo nad rámec její ústavní záruky a k jejímu přiznání by mohlo dojít jen na základě příslušného zákona, který by pro takovýto nárok vytvořil právní základ.

II. Není v rozporu s ústavní zárukou podle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, jestliže se náhrada za nucené omezení vlastnického práva, na kterou vznikl nárok v důsledku regulace nájemného (resp. absence zákonné úpravy jednostranného zvyšování nájemného) v období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2006 nebo v jeho části, přizná nejvýše v takovém rozsahu, který nebude přesahovat rozdíl mezi nájemným, na které by měl dotčený pronajímatel nárok k 1. lednu 2007 podle zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a nájemným, na které měl stěžovatel nárok podle předchozí regulace.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 7. června 2016 sp. zn. II. ÚS 3219/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jana Jošta, zastoupeného Mgr. Michalem Kojanem, advokátem, se sídlem Praha 3, Kolínská 1686/13, proti výrokům II a III rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 17. června 2015 č. j. 13 Co 433/2014-289 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. dubna 2014 č. j. 13 C 169/2005-217, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba proti státu na náhradu za nucené omezení vlastnického práva regulací nájemného, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva financí, se sídlem Praha 1, Letenská 525/15, za kterou jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, se sídlem Praha 2, Rašínovo nábřeží 390/42, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 2. listopadu 2015, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení svých základních práv podle čl. 4 odst. 3 a 4, čl. 11 odst. 1 a 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Dodatkový protokol"). Zároveň požádal o přednostní projednání věci (vyslovení naléhavosti věci) podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel byl od roku 1999 vlastníkem bytového domu v Pardubicích, v němž se nachází několik nájemných bytů. Jeden z nich pronajímal nájemci Josefu Pařízkovi, ml., na něhož přešlo právo nájmu z jeho otce, jemuž byl tento byt v roce 1983 přidělen do osobního užívání. Mezi nájemcem a právním předchůdcem stěžovatele byla dne 13. října 1995 uzavřena nájemní smlouva, výše nájemného se však nadále odvíjela od právních předpisů. Na nájemném tak měla být v souladu s vyhláškou č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu, měsíčně hrazena částka 900 Kč, jejíž výše se nezměnila ani poté, co byla tato vyhláška jako protiústavní zrušena nálezem ze dne 21. června 2000 sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 (N 93/18 SbNU 287; 231/2000 Sb.; všechna rozhodnutí Ústavního soudu uvedená v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz).

3. Žalobou ze dne 15. července 2005 se stěžovatel domáhal po České republice zaplacení částky 104 400 Kč s příslušenstvím z důvodu protiústavní nečinnosti Parlamentu spočívající v nepřijetí zákona umožňujícího jednostranně zvýšit nájemné. Žalovaná částka měla představovat rozdíl mezi obvyklým a regulovaným nájemným za dobu od 1. ledna 2003 do 31. května 2005. Obvyklé měsíční nájemné v daném místě mělo v případě předmětného bytu činit 4 500 Kč.

4. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále též „soud prvního stupně") ze dne 17. ledna 2006 č. j. 13 C 169/2005-29 byla žaloba stěžovatele v celém rozsahu zamítnuta. Podle názoru soudu prvního stupně nezakládala nečinnost zákonodárce spočívající v nevydání příslušného předpisu o nájemném odpovědnost státu za škodu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo

nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). S tímto hodnocením se ztotožnil i Městský soud v Praze (dále též „odvolací soud"), který rozsudkem ze dne 29. listopadu 2006 č. j. 13 Co 218/2006-49 nevyhověl odvolání stěžovatele a rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Dovolání proti rozsudku odvolacího soudu následně odmítl dovolací soud usnesením ze dne 30. ledna 2008 č. j. 25 Cdo 4531/2007-73. Všechna tato rozhodnutí byla ovšem zrušena nálezem ze dne 24. května 2010 sp. zn. IV. ÚS 575/07 (N 115/57 SbNU 433). Ústavní soud v něm reflektoval své závěry vyjádřené ve stanovisku pléna ze dne 28. dubna 2009 sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 (ST 27/53 SbNU 885; 136/2009 Sb.), podle něhož měl být nárok stěžovatele posouzen z hlediska jeho práva na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Obecné soudy měly zároveň poskytnout stěžovateli prostor, aby se k uvedené změně právního posouzení vyjádřil.

5. Vázán právním názorem Ústavního soudu, věc opětovně posoudil Obvodní soud pro Prahu 1, který rozsudkem ze dne 17. dubna 2014 č. j. 13 C 169/2005-217 i tentokrát žalobu stěžovatele zamítl (výrok I). Zároveň rozhodl, že vedlejší účastnici nepřiznává vůči stěžovateli nárok na náhradu nákladů řízení (výrok II), a stěžovateli uložil povinnost nahradit České republice vynaložené náklady za znalečné ve výši 29 307,20 Kč (výrok III).

6. Soud prvního stupně ve svém rozsudku sice uznal, že absencí ústavně konformní úpravy nájemného došlo k porušení vlastnického práva stěžovatele, toto však nenabylo takového rozsahu, aby opodstatňovalo jeho nárok na náhradu podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Přestože byl stěžovatel v předmětném období u většiny bytů oprávněn vybírat pouze regulované nájemné, z nemovitosti (bytového domu) měl dosahovat výnosy přesahující nejen náklady na údržbu, ale i náklady na renovační investice. V předmětném období měl dokonce dosáhnout přiměřeného zisku. Bez významu nebyla ani skutečnost, že minimálně v případě předmětného bytu realizoval prodej bytové jednotky nájemci na základě smlouvy uzavřené dne 21. prosince 2006. Cena, která mu za ni byla zaplacena, přitom měla svědčit o zásadním zhodnocení jeho investic do bytového domu. V konkrétním případě proto v důsledku regulace nájemného nedošlo ke zmenšení majetku stěžovatele.

7. Závěrem svého posouzení soud prvního stupně uvedl, že z jím provedeného znaleckého posudku vyplývá, že rozdíl mezi nájemným za předmětný byt, kterého mohl stěžovatel dosáhnout v předmětném období v intencích zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, pokud by byl tento zákon účinný již k 1. lednu 2002 (28 211 Kč), a nájemným regulovaným podle předchozí právní úpravy (26 970 Kč) činil pouhých 1 241 Kč. Tento rozdíl by byl navíc ještě menší, jestliže by se za referenční kritérium pro náhradu za omezení vlastnického

práva vzala výše nájemného, kterou by za předmětný byt mohl jeho vlastník dosahovat podle uvedeného zákona k 1. lednu 2007, jak to předpokládá rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. dubna 2013 sp. zn. 22 Cdo 367/2012 (R 74/2013). Omezení vlastnického práva v řádu stovek korun podle názoru soudu prvního stupně nedosahuje intenzity porušení ústavně zaručených práv a stěžovateli za něj žádná náhrada nepřísluší.

8. Proti rozsudku soudu prvního stupně podal stěžovatel odvolání, o němž Městský soud v Praze rozhodl rozsudkem ze dne 17. června 2015 č. j. 13 Co 433/2014-289 tak, že jej zrušil ohledně částky 78 620 Kč s příslušenstvím a co do této částky řízení zastavil (výrok I). Stěžovatel totiž vzal v této části žalobu zpět z důvodu, že byl úspěšný v řízení vedeném u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 11 C 2010/2003 (ústavní stížnost v této věci byla odmítnuta usnesením ze dne 30. května 2014 sp. zn. III. ÚS 3772/13), kde se jejího zaplacení jako doplatku na nájemném domáhal přímo proti svému někdejšímu nájemci, a to za období od 6. srpna 2003 do 31. května 2005. Jako předmět řízení tak zbyla částka 25 780 Kč s příslušenstvím, jež měla představovat náhradu za období od 1. ledna 2003 do 5. srpna 2003. Ve vztahu k této částce odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (výrok II) a dále rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok III).

9. Odvolací soud ve svém rozsudku zdůraznil, že samotná protiústavnost konkrétní právní úpravy regulovaného nájemného neznamenala, že v každém jednotlivém případě bylo porušeno základní právo pronajímatele bytu. V případě stěžovatele sice vlastnické právo zasaženo bylo, nikoliv však v takovém rozsahu, který by znamenal jeho porušení. V této souvislosti uvedený soud vyšel z právních závěrů obsažených v již zmíněném rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012, podle něhož je třeba při posuzování výše náhrady podle čl. 11 odst. 4 Listiny zohlednit způsob, jakým docházelo ke zvyšování nájemného podle zákona č. 107/2006 Sb. Tato náhrada by měla být přiměřená následné právní regulaci, pročež by neměla přesahovat rozdíl mezi nájemným, na které by měl dotčený pronajímatel nárok k 1. lednu 2007, a nájemným, na které měl stěžovatel nárok podle předchozí regulace. Při jejím výpočtu naopak nelze zohledňovat předcházející časové období s argumentací, že v případě dřívějšího přijetí zákona by byla i výše této náhrady vyšší, než která vyplývá ze zákona č. 107/2006 Sb. k 1. lednu 2007. Při jejím určení totiž nelze vycházet z možných a z určitého ohledu i žádoucích právních postupů, které nebyly realizovány.

10. Na základě doplněného znaleckého posudku odvolací soud zjistil, že v období od 1. ledna 2003 do 5. srpna 2003 by stěžovatel získal na nájemném stanoveném podle původní regulace [zahrnující i obecně závaznou vyhlášku města Pardubice č. 30/95, kterou bylo na základě zmocnění podle § 9 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 176/1993 Sb. s ohledem na zvýhodněnou

polohu bytu navýšeno základní regulované nájemné o 15 %, k čemuž však původní znalecký posudek ani soud prvního stupně nepřihlédly] dokonce částky vyšší, než by činilo nájemné podle zákona č. 107/2006 Sb., přičemž rozdíl měl představovat částku 1 067 Kč. Tím, že nájemné v dané době nebylo deregulováno způsobem podle uvedeného zákona, jehož ústavnost nebyla doposud zpochybněna, tudíž stěžovateli nemělo žádné nájemné ujít, což samo o sobě opodstatňovalo zamítnutí žaloby. Při posuzování míry zásahu vzal odvolací soud v úvahu i skutečnost, že pokud jde o náklady stěžovatele nezbytné k udržování domu, v roce 2003 činil podíl podlahové plochy s regulovaným nájemným jen 77,8 % z veškeré obytné podlahové plochy a v následujících letech se dále snižoval. I tato skutečnost tak měla vypovídat o snížené intenzitě zásahu do jeho vlastnického práva jako vlastníka domu. Ve zbytku odvolací soud odkázal na závěry soudu prvního stupně, jehož rozsudek považoval po právní stránce za věcně správný.

III. Argumentace stěžovatele

11. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s metodikou pro stanovení výše náhrady za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny, jež byla podrobně vyložena v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012 a ze které vycházely obecné soudy v napadených rozhodnutích. Výši této náhrady podle jeho názoru nelze omezit výší „deregulovaného" nájemného podle zákona č. 107/2006 Sb. Má tomu tak být z toho důvodu, že tento zákon v době, kdy měl být stěžovatel omezen na svém vlastnickém právu, neplatil a nelze jej ve vztahu k ní uplatnit ani analogicky. Stěžovatel považuje za podstatné pouze to, zda se mu dostalo alespoň kompenzace výše nákladů nezbytných na údržbu nemovitosti, o přiměřeném zisku ani nemluvě, což jsou kritéria, která zákon č. 107/2006 Sb. nezohledňuje dostatečně. Předmětná metodika je z tohoto důvodu v rozporu s relevantní judikaturou Ústavního soudu [např. nález sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, nález ze dne 20. listopadu 2002 sp. zn. Pl. ÚS 8/02 (N 142/28 SbNU 237; 582/2002 Sb.) nebo nález ze dne 19. března 2003 sp. zn. Pl. ÚS 2/03 (N 41/29 SbNU 371; 84/2003 Sb.)] i Evropského soudu pro lidská práva (zejména rozsudek ze dne 19. prosince 1989 ve věci stížností č. 10522/83, 11011/84 a 11070/84 *Mellacher a ostatní proti Rakousku*, rozsudek ze dne 28. ledna 2014 ve věci stížnosti č. 30255/09 *Bittó a ostatní proti Slovensku* a rozsudek ze dne 3. července 2014 ve věci stížností č. 37926/05, 25784/09, 36002/09, 44410/09 a 65546/09 *R & L, s. r. o., a ostatní proti České republice*), resp. popírá její nosné důvody.

12. Náhrada vypočtená na základě uvedené metodiky je zpravidla marginální a některé soudy ji z tohoto důvodu dokonce vůbec nepřiznávají. Při určení její výše by podle stěžovatele měl být zohledněn rozdíl mezi tržním (resp. obvyklým) a regulovaným nájemným, a to například

způsobem, jakým se oceňují služebnosti podle zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku). Zcela stranou mělo být ze strany obecných soudů ponecháno legitimní očekávání stěžovatele, pokud jde o ušlý zisk, jakož i další z důvodů protiústavnosti někdejší regulace nájemného, jímž je nerovnost v obsahu vlastnického práva.

13. Použití zákona č. 107/2006 Sb. v projednávané věci brání skutečnost, že stát tímto zákonem sice umožnil jednostranné zvyšování nájemného přímo na základě zákona, čímž předešel náporu žalob pronajímatelů vůči nájemcům na určení výše nájemného, postupná deregulace šla ovšem opět k tíži pronajímatelů. Tento zákon měl omezenou účinnost a svou existencí umožnil přechod ke smluvnímu nájemnému, pročež byl, byť s výhradami, akceptován. Ve své podstatě jde o zákon o konci původní „zamrzlé" regulace nájemného a o způsobu, jak tohoto konce dosáhnout až k úplnému narovnání cenového vztahu mezi nájemcem a pronajímatelem. To však ještě neznamená, že by měl být překrucován jeho smysl a že by měl sloužit jako kritérium pro určení výše náhrady za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Již vůbec pak nemůže být použit jako argument pro limitování této náhrady až na samou hranici symbolického odškodnění. Pokud by tomu tak bylo, pak by se tím fakticky aprobovala výše nájemného, jak byla stanovena Ústavním soudem zrušenou vyhláškou č. 176/1993 Sb.

14. Závěrem stěžovatel dodal, že akceptování právních závěrů Nejvyššího soudu ze strany Ústavního soudu by znamenalo odchýlení se od právního názoru vysloveného v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 a sp. zn. Pl. ÚS 8/02 a nálezu ze dne 6. září 2011 sp. zn. IV. ÚS 423/08 (N 149/62 SbNU 297). V takovém případě by bylo namístě, aby příslušný senát předložil věc plénu Ústavního soudu postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 13 C 169/2005 a vyzval účastníky řízení i vedlejší účastnici řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

16. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 4. ledna 2016, podepsaném předsedou příslušného senátu, zopakoval podstatné části odůvodnění svého rozhodnutí. V tomto ohledu vycházel z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012, s kterým se ztotožnil. Není si vědom, že by jeho rozsudkem nebo postupem došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces.

17. Obvodní soud pro Prahu 1 ve svém vyjádření ze dne 4. února 2016, podepsaném příslušným soudcem, navrhl zamítnutí ústavní stížnosti. Ve věci měl postupovat v souladu se závěry a pokyny Ústavního soudu

obsaženými v jeho nálezu sp. zn. IV. ÚS 575/07, kterým byl zrušen jeho původní rozsudek.

18. Za Českou republiku – Ministerstvo financí se na základě dohody uzavřené podle § 6 zákona č. 201/2002 Sb., o Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve znění pozdějších předpisů, vyjádřil Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (dále jen „úřad"). Z jeho vyjádření ze dne 29. ledna 2016 se podává, že nárok na náhradu za omezení vlastnického práva není nárokem na náhradu škody. Nejedná se o reparaci ušlého zisku, kterého by případně vlastník (či pronajímatel) mohl dosáhnout pronájmem bytu bez regulovaného nájemného. Výše náhrady musí být zároveň proporcionální k následné právní regulaci, kterou je od 1. ledna 2007 zákon č. 107/2006 Sb. Právní závěry obsažené v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012 jsou součástí ustálené judikatury tohoto soudu, která se zabývá obdobnou problematikou. Ústavně konformními byly přitom shledány i v řadě rozhodnutí Ústavního soudu (usnesení ze dne 22. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 1008/14, usnesení ze dne 24. září 2014 sp. zn. IV. ÚS 1197/14 a usnesení ze dne 26. května 2015 sp. zn. IV. ÚS 1666/12). Částka, kterou by za předmětný byt mohl vlastník dosahovat podle zákona č. 107/2006 Sb., má představovat tzv. nepřekonatelnou hranici.

19. Pokud jde o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, podle úřadu měl tento soud v rozsudku *R & L, s.r.o. a ostatní proti České republice* konstatovat, že k porušení práv stěžovatelů došlo z důvodu absence právní úpravy, přičemž právní vakuum existovalo od 1. ledna 2002 do 30. března 2006, resp. do 31. prosince 2006, kdy nabyl účinnosti zákon č. 107/2006 Sb. Z tohoto důvodu se nezabýval otázkou, zda tento zásah sledoval legitimní cíl ve veřejném zájmu a zda byl přiměřený. Přiměřenost zásahu zde na rozdíl od jiných rozsudků (např. rozsudek *Bittó a ostatní proti Slovensku*) vůbec posuzována nebyla, a proto ze závěrů v nich obsažených nelze bez dalšího vycházet. Výše nájemného stanovená zákonem č. 107/2006 Sb. v její progresi naopak odpovídá požadavkům ústavnosti, resp. požadavkům přiměřenosti podle čl. 1 Dodatkového protokolu. Argumentace stěžovatele, podle níž by měl být regulovaný nájemní vztah považován za *quasi* věcné břemeno, a tímto způsobem i oceňován, nemá zákonný základ. Ústavní stížnost by měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

20. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovateli, který využil svého práva a ve stanovené lhůtě na ně reagoval. Podle jeho názoru soud prvního stupně sice připustil, že se pokusil vypořádat s právními závěry vyslovenými v nálezu sp. zn. IV. ÚS 575/07, navazujícím na stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09, přehlédl však, že při svém rozhodování byl vázán i tomuto nálezu předcházející judikaturou, zejména nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, Pl. ÚS 8/02 a Pl. ÚS 2/03. Právní závěry obsažené v těchto rozhodnutích byl proto povinen respektovat. Zejména měl napravit nerovnost v obsahu

vlastnického práva jednotlivých pronajímatelů. Stěžovatel upozorňuje i na to, že mu nebyla přiznána žádná náhrada za omezení jeho vlastnického práva, a to navzdory tomu, že byl úspěšný v jiném řízení, v němž bylo rozhodováno o jeho žalobě za stejné období proti nájemci. Argument, že „jistá regulace" výše nájemného je ústavně akceptovatelná z důvodu ochrany nájemce, podle jeho názoru neobstojí za situace, kdy byl sám úspěšný právě v řízení vůči nájemci.

21. K vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatel uvádí, že obecné soudy se s jeho argumentací relevantně nevypořádaly, nýbrž se pouze „ukryly" za judikaturu Nejvyššího soudu, kterou dovedly *ad absurdum*. Vedlejším účastníkem zmiňovaná usnesení Ústavního soudu nejsou nálezovou judikaturou, a proto v nich obsažené závěry nejsou pro posouzení projednávané ústavní stížnosti závazné. Takovýto charakter již ale mají výše zmíněné nálezy, přičemž v nich obsažený právní názor lze překonat pouze postupem podle § 23 zákona o Ústavním soudu. V těchto nálezech bylo navíc již v minulosti shledáno i kritérium nepřiměřenosti regulace nájmů. Není proto podstatné, že Evropský soud pro lidská práva se otázkou přiměřenosti této regulace v rozsudku *R & L, s.r.o. a ostatní proti České republice* nezabýval a porušení základního práva stěžovatelů konstatoval již z důvodu absence zákonného právního základu předmětného zásahu. Stěžovatel nadále trvá na své ústavní stížnosti.

22. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Vlastní posouzení

23. Ústavní stížnost je přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i další zákonem stanovené formální náležitosti; není však důvodná.

24. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a jeho zásah tudíž nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci podústavního práva či jiné nesprávnosti.

25. V projednávané věci musel Ústavní soud zodpovědět otázku, zda obecné soudy v řízení o žalobě stěžovatele rozhodly o nároku na náhradu za nucené omezení jeho vlastnického práva způsobem, který odpovídá požadavkům plynoucím z čl. 11 odst. 4 Listiny, a tedy zda se svými rozhodnutími nedopustily porušení jeho tímto ustanovením zaručeného základního práva. Tato náhrada mu měla být poskytnuta za období od 1. ledna 2003 do 5. srpna 2003, kdy mezi ním jako pronajímatelem a nájemcem existoval časově neomezený nájemní vztah, v jehož rámci mu byl nájemce povinen hradit nájemné ve výši stanovené právními předpisy. Podle stěžovatele však měla být jeho výše natolik malá, že to byl z podstatné části právě on, kdo nesl náklady bydlení svého nájemce, aniž by se proti němu mohl domoci jejich kompenzace jiným způsobem.

26. Odvolací soud založil své rozhodnutí na právním závěru vysloveném v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012, podle něhož výše náhrady za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny za období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2006 nebo za jeho část nesmí přesahovat rozdíl mezi nájemným, na které by měl dotčený pronajímatel nárok podle zákona č. 107/2006 Sb. k 1. lednu 2007, a nájemným, na které měl stěžovatel nárok podle předchozí regulace. Protože stěžovatel se z titulu náhrady domáhal zaplacení částky vyšší, Ústavní soud podrobil právní závěr ohledně takovéto limitace ústavněprávnímu přezkumu.

V./a Nucené omezení vlastnického práva v důsledku regulace nájemného

27. V úvodu svého vlastního posouzení považuje Ústavní soud za žádoucí stručně shrnout základní východiska, jež se ve věci stěžovatele promítají do rozhodování o jeho nároku na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Předně je třeba uvést, že předmětné omezení vlastnického práva je důsledkem regulace nájemného, která se v převážné míře týkala nájemních vztahů vzniklých změnou někdejšího práva osobního užívání bytu (§ 152 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. prosince 1991), k níž došlo k 1. lednu 1992 na základě § 871 občanského zákoníku, ve znění novelizace provedené zákonem č. 509/1991 Sb. Nešlo tedy o nájemní vztahy vzniklé na základě ujednání dvou stran, nýbrž na základě správního rozhodnutí a na něj navazující dohody o odevzdání a převzetí bytu. Výše nájemného přitom – s ohledem na veřejnoprávní povahu institutu práva osobního užívání bytu – vycházela z výše úhrady za užívání bytu stanovené vyhláškou č. 60/1964 Sb., o úhradě za užívání bytu a za služby spojené s užíváním bytu, kterou později nahradila vyhláška č. 176/1993 Sb.

28. Samotná změna práva osobního užívání bytu na nájemní vztah byla ze strany Ústavního soudu shledána ústavně konformní, a to

především s ohledem na její účel, jímž bylo vytvořit pro dosavadní užívací vztahy stav dostatečné právní jistoty [nález ze dne 22. března 1994 sp. zn. Pl. ÚS 37/93 (N 9/1 SbNU 61; 86/1994 Sb.)]. To ale neznamená, že tím byla do budoucna bez dalšího aprobována i tehdejší regulace obsahu těchto nájemních vztahů. V jednotlivých případech mohlo docházet k tomu, že pronajímatel, aby dostál své povinnosti zajistit plný a nerušený výkon práv spojených s užíváním bytu (§ 687 odst. 1 občanského zákoníku), svými náklady na udržování nemovitostí fakticky dotoval bydlení svých nájemců. Získané nájemné totiž nepostačovalo ani jen ke kompenzaci těchto nákladů, natožpak k dosažení přiměřeného zisku, přičemž přetrvávání tohoto právního stavu vedlo k prohlubování této nerovnováhy. Postupem času – na rozdíl od prvních let transformace – takovýto zásah do vlastnického práva dotčených pronajímatelů ztrácel ústavněprávní opodstatnění. Bylo tedy přirozeným vyústěním, že Ústavní soud rozhodl nálezem sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 o zrušení vyhlášky č. 176/1993 Sb. uplynutím dne 31. prosince 2001. Zákonodárce měl do té doby přijmout zákonnou úpravu, která by umožňovala pronajímatelům stanovit nájemné na vyšší úrovni.

29. Ústavní soud na tomto svém právním názoru setrval i v dalších svých rozhodnutích, když odmítl prodlužování dosavadního stavu a z obdobných důvodů zrušil srovnatelnou regulaci nájemného provedenou cenovými výměry Ministerstva financí (nález sp. zn. Pl. ÚS 8/02), jakož i navazující nařízení vlády č. 567/2002 Sb., jež stanovilo cenové moratorium nájemného z bytů (nález sp. zn. Pl. ÚS 2/03). Dlouhodobou nečinnost Parlamentu spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu vymezujícího případy, ve kterých je pronajímatel oprávněn jednostranně zvýšit nájemné, úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu a změnit další podmínky nájemní smlouvy, pak označil za jsoucí v rozporu s čl. 4 odst. 3 a 4 a čl. 11 Listiny a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu [nález ze dne 28. února 2006 sp. zn. Pl. ÚS 20/05 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.)]. Tato nečinnost trvala až do 31. prosince 2006 (srov. též rozsudek *R & L, s. r. o., a ostatní proti České republice*, body 124 až 126). Teprve dne 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon č. 107/2006 Sb., na jehož základě (ustanovení § 3 odst. 2) mohli pronajímatelé v průběhu čtyř let postupně zvyšovat nájemné mnohem razantněji, čímž se výše nájemného měla dostat na úroveň, která by z dlouhodobého hlediska již odpovídala ústavněprávním požadavkům (cílové hodnoty měsíčního nájemného za 1 m^2 podlahové plochy bytu a maximální přírůstky nájemného byly pro období od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2007 vyhlášeny Ministerstvem pro místní rozvoj v jeho sdělení č. 333/2006 Sb., o roztřídění obcí do velikostních kategorií podle počtu obyvatel, o územním rozčlenění obcí seskupením katastrálních území, o výši základních cen za 1 m^2 podlahové plochy bytů, o cílových hodnotách měsíčního nájemného za 1 m^2 podlahové plochy bytu, o maximálních přírůstcích měsíčního

nájemného a o postupu při vyhledání maximálního přírůstku nájemného pro konkrétní byt).

30. Přijetí zákona umožňujícího jednostranné zvyšování nájemného nezměnilo nic na tom, že v minulosti existoval Ústavním soudem konstatovaný protiústavní stav (pokud jde o výši nájemného), jenž se negativně promítal do majetkové sféry dotčených pronajímatelů. Vyvstala proto otázka, zda se dotčení pronajímatelé mohli nějakým způsobem domoci kompenzace za to, že regulované nájemné v mnoha případech nepostačovalo ani jen k pokrytí nákladů spojených s údržbou těchto nemovitostí. V úvahu přicházely dva možné způsoby. Prvním z nich byla žaloba proti nájemcům, kterou by se pronajímatelé za uvedeným účelem domáhali zaplacení částek přesahujících nájemné plynoucí z dosavadních právních předpisů. Druhou možností pak bylo domáhat se v této souvislosti určitého nároku vůči státu, jehož nečinnost měla uvedený stav způsobit. Ústavní soud v rámci své rozhodovací činnosti připustil existenci obou uvedených nároků, v případě každého z nich však za jiných podmínek.

31. Pravomoc obecných soudů rozhodovat na základě žaloby pronajímatelů o zvýšení nájemného nebyla výslovně upravena v žádném zákoně. Ústavní soud ji dovodil z jejich povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám (čl. 4 Ústavy), přičemž mezeru v zákoně, jež byla důsledkem protiústavní nečinnosti Parlamentu, nepovažoval za důvod pro její odepření [nález ze dne 8. února 2006 sp. zn. IV. ÚS 611/05 (N 34/40 SbNU 281), jakož i nález sp. zn. Pl. ÚS 20/05]. V tomto ohledu bylo podstatné, že regulace nájemného se týkala obsahu soukromoprávního vztahu a že podstatou její protiústavnosti byla nerovnováha mezi právy a povinnostmi účastníků tohoto vztahu. Zvýšení nájemného rozhodnutím soudu umožňovalo tuto rovnováhu nastolit při respektování oprávněných zájmů pronajímatelů i nájemců, a to alespoň do doby, než zákonodárce splní svou povinnost. Konkrétní způsob, jakým k tomu mělo dojít, Ústavní soud specifikoval v několika svých nálezech [za zmínku stojí zejména nález ze dne 6. dubna 2006 sp. zn. I. ÚS 489/05 (N 80/41 SbNU 59) a nález ze dne 9. září 2008 sp. zn. IV. ÚS 175/08 (N 152/50 SbNU 345)] a zejména pak ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09, podle něhož mohly obecné soudy rozhodovat o zvýšení nájemného za období od podání žaloby do 31. prosince 2006. Zvýšení za období před podáním žaloby bránila povaha rozhodnutí s konstitutivními účinky, za období od 1. ledna 2007 zase možnost jednostranného zvyšování nájemného podle zákona č. 107/2006 Sb.

32. Pokud jde o možnost domáhat se náhrady vůči státu, Ústavní soud v již zmíněném stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 odmítl, že by pronajímatelé měli vůči státu nárok na náhradu škody na základě čl. 36 odst. 3 Listiny, podle něhož má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné

správy nebo nesprávným úředním postupem. Výkon zákonodárné pravomoci, stejně jako nečinnost zákonodárce, totiž nelze považovat za úřední postup ve smyslu tohoto ustanovení. Na straně druhé však shledal, že intenzita zásahu do vlastnického práva spojená s předmětnou regulací nájemného může v konkrétních případech opodstatňovat závěr o nuceném omezení vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 4 Listiny a z tohoto důvodu zakládat nárok na náhradu. Ve vztahu k období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2006 by tento nárok přicházel v úvahu za předpokladu, že se stěžovatel žalobou nedomohl zvýšení nájemného po nájemcích. Protože jeho výše nebyla předem stanovena zákonem, k jejímu určení byly na základě posledně uvedeného ustanovení povolány přímo obecné soudy.

V./b Podstata a smysl nároku na náhradu za nucené omezení vlastnického práva

33. Smysl náhrady podle čl. 11 odst. 4 Listiny spočívá ve zmírnění dopadu omezení vlastnického práva dotčeného jednotlivce, k němuž došlo uložením určité povinnosti. Nejde ovšem o náhradu rozdílu, o který se snížil nebo měl snížit jeho majetek oproti situaci, kdy by tento zásah nenastal. Stát má totiž právo ukládat i povinnosti, s nimiž je na straně povinného spojena určitá finanční zátěž. O náhradě lze uvažovat teprve za předpokladu, že jde o omezení natolik intenzivní, že vyloučení jakékoliv náhrady by činilo zásah do vlastnického práva nepřiměřeným, a tudíž ústavně nepřípustným. Především je třeba zvažovat, zda se toto omezení týká určité skupiny vlastníků jako celku (zde vlastníků bytů), nebo jen její části v závislosti na konkrétních specifických okolnostech (předmětné regulované nájemné se týká jen některých bytů, a to především těch, kde vznikl v minulosti nájemní vztah transformací práva osobního užívání bytu) [podrobně v této souvislosti srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09, body 17 a 18]. Nárok na předmětnou náhradu by měl být upraven zákonem, absence jeho zákonné úpravy nicméně nebrání tomu, aby jej dotčený vlastník nemohl uplatnit vůči státu přímo na základě čl. 11 odst. 4 Listiny [srov. nález ze dne 21. listopadu 2007 sp. zn. IV. ÚS 652/06 (N 202/47 SbNU 613)].

34. Specifikem posuzovaného zásahu do vlastnického práva je, že omezení nároku pronajímatele na nájemné stanovením jeho maximální výše se týká soukromoprávního vztahu mezi pronajímatelem a nájemcem. Již z tohoto důvodu bylo možné o jakékoliv náhradě za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny uvažovat pouze za předpokladu, že se pronajímatel v důsledku předmětné regulace nemohl domoci dostatečného protiplnění po nájemci, který mu byl povinen platit nájemné. Podstatné přitom bylo, zda mu takovýto nárok vůči nájemci vznikl nebo mohl vzniknout (např. pokud by využil možnosti jednostranně zvýšit

nájemné podle předchozí právní úpravy), a nikoliv, zda nájemce takovéto nájemné skutečně zaplatil.

35. Dále je třeba uvést, že dostatečného protiplnění se ve vztahu k období trvání nájemního vztahu, kdy absentoval účinný právní předpis upravující výši regulovaného nájemného a možnost jeho jednostranného zvýšení, bylo možné domoci již zmíněným zvýšením nájemného rozhodnutím soudu, a to ve vztahu k období od podání žaloby (nejdříve však od 1. ledna 2002) do 31. prosince 2006. Ústavní soud zdůrazňuje, že možnost zvýšení nájemného touto formou vytvářela prostor pro širší ochranu práv pronajímatelů než náhrada za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Za situace, kdy zákonodárce odmítl přehodnotit dosavadní regulaci a v jejím rámci – ať už by měla jakoukoliv podobu – ústavně konformním způsobem zohlednit vlastnické právo pronajímatelů, nebylo možné trvat na zachování současného stavu, který v jednotlivých případech mohl vést (vedl) k porušování tohoto práva. Obecné soudy se tak při svém rozhodování mohly odklonit od již zrušených podzákonných právních předpisů, které do té doby určovaly výši nájemného. Dotčení nájemci ostatně museli počítat s tím, že na jejich základě stanovená nízká výše nájemného nemusí být ústavně konformní a že v dohledné době dojde k jejímu zvýšení.

36. Obecné soudy sice nebyly příslušné obecně určit nová pravidla regulace nájemného, mohly však v každém individuálním případě zvažovat, jaká výše nájemného by s ohledem na konkrétní okolnosti odpovídala dosažení výše uvedené spravedlivé rovnováhy. Zcela přirozeně tak zohlednily jednak výši obvyklého nájemného v daném místě a čase (s přihlédnutím k tomu, že na jeho výši ve smyslu určitého nadhodnocení mohla mít vliv právě regulace nájemného), jednak sociální poměry nájemců a s nimi spojené riziko, že by pro ně případné „skokové“ zvýšení nájmů mělo existenční následky. Tento aspekt ochrany nájemců je třeba zdůraznit i z toho důvodu, že v řadě případů se jednalo o lidi ve starším věku, kteří si za minulého režimu neměli možnost naspořit dostatek peněz na to, aby si mohli bez dalšího dovolit nákladnější bydlení. V úvahu samozřejmě mohly být vzaty i jiné relevantní skutečnosti.

37. Náhrada podle čl. 11 odst. 4 Listiny sleduje ve věcech týkajících se regulace nájemného poněkud jiný účel. Právní předpisy, které ji stanovily, byly sice zrušeny Ústavním soudem, přesto však i poté – nedošlo-li v mezidobí k vydání konstitutivního rozhodnutí soudu o zvýšení nájemného – fakticky petrifikovaly jeho výši, resp. byly rozhodující právní normou, od níž se jeho výše odvíjela. Předmětná náhrada zde tudíž plnila funkci zmírnění omezení vlastnického práva dotčených pronajímatelů, neboť její rozsah měl být soudem určen tak, aby při jejím poskytnutí bylo možné zásah do vlastnického práva považovat (ve svém celku) za ústavně konformní.

Tímto předpokladem byla výše této náhrady rovněž limitována. Její přiznání ve větším rozsahu než toliko nezbytném pro dosažení jejího účelu by již šlo nad rámec její ústavní záruky a k jejímu přiznání by mohlo dojít jen na základě příslušného zákona, který by pro takovýto nárok vytvořil právní základ.

38. Z těchto důvodů mohly obecné soudy na základě žalob pronajímatelů proti nájemcům přistoupit ke zvýšení nájemného ve vztahu k předmětnému období, a to v rozsahu, který přesahoval možnou náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Každý z těchto institutů má jiný smysl a nelze je zaměňovat. Skutečnost, že v dané věci stojí tyto nároky „vedle sebe", resp. že stěžovatel se může ve vztahu k období let 2002 až 2006 domáhat po státu předmětné náhrady, i když nepodal žalobu na jednostranné zvýšení nájemného, je pak výrazem ochrany právní jistoty dotčených pronajímatelů. Judikatura Ústavního soudu, jakož i obecných soudů k těmto otázkám se totiž ustálila teprve postupně (zejména) v letech 2006 až 2009. V době, kdy podání takovéto žaloby s konstitutivním účinkem přicházelo v úvahu, proto nebylo možné podmiňovat nárok na náhradu jejím vyčerpáním.

V./c Použití zákona č. 107/2006 Sb. jako kritéria pro určení výše náhrady

39. Zůstává tak zodpovědět otázku, zda výše uvedeným požadavkům odpovídá limitace výše náhrady za nucené omezení vlastnického práva za použití zákona č. 107/2006 Sb., jak ji provedly obecné soudy v projednávané věci. Jde o to, zda v jejím důsledku nebyla tato náhrada poskytnuta v menším rozsahu, než jaký předpokládá čl. 11 odst. 4 Listiny.

40. Z již zmíněných nálezů sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, Pl. ÚS 8/02 a Pl. ÚS 2/03 vyplývá požadavek, aby zákonodárce – rozhodne-li se pro regulaci obsahu nájemních vztahů – tak činil takovým způsobem, aby byly chráněny v rozumném poměru zájmy pronajímatele i nájemce. V tomto ohledu musí být respektována spravedlivá rovnováha mezi požadavkem obecného zájmu společnosti a požadavkem na ochranu základních práv jednotlivce, vyjádřená především vztahem proporcionality mezi použitými prostředky a sledovanými cíli. Není přitom vyloučeno, aby v určitém časovém úseku byly s ohledem na konkrétní okolnosti výrazněji upřednostněny zájmy jedné strany (zpravidla nájemců), nesmí však jít o stav trvalý či nepřiměřeně dlouhý.

41. Ústavní soud vycházel ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 z předpokladu, že neústavní a nezákonný zásah do práv pronajímatelů, k němuž docházelo na základě vyhlášky č. 176/1993 Sb., bude odstraněn nejpozději do konce roku 2001. Mělo se tak stát přijetím zákonné úpravy navazující na § 696 odst. 1 občanského zákoníku, která by umožnila samostatný

a tržně autentický vývoj ceny nájemného za současné ochrany nájemců před nepřiměřenými cenovými skoky či požadavky pronajímatelů. Bylo by proto plně v souladu s právními závěry vyslovenými v tomto nálezu, pokud by nová zákonná úprava umožnila postupný, a nikoliv nárazový růst cen nájemného, čímž by vytvořila nájemcům dostatečný prostor, aby se přizpůsobili novým poměrům. Takovéto dočasné omezení by v závislosti na jeho konkrétních parametrech mohlo obstát z hlediska čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny, resp. čl. 1 Dodatkového protokolu s tím, že k dosažení požadované rovnováhy by došlo po uplynutí přechodného období. Podstatné je, že již v jeho rámci by nájemné rostlo výrazně rychleji než podle předchozích právních předpisů.

42. Vznik práva na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny lze v souvislosti s regulací nájemného připustit až ve vztahu k období, kdy již obecně nebylo možné z ústavněprávního hlediska aprobovat jeho výši vyplývající z právních předpisů zrušených Ústavním soudem. To znamená, že se tak mohlo stát teprve od 1. ledna 2002, kdy nastal stav, že zákon ani jiný právní předpis nestanovily žádný způsob, jak dosáhnout požadovaného zvýšení nájemného (možnost zvýšení nájemného soudem nebyla tou dobou v judikatuře obecných soudů připuštěna).

43. Jak již bylo uvedeno výše, Nejvyšší soud dospěl v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 367/2012 (viz zejména bod 9 tohoto nálezu) k závěru, že výše náhrady za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny za období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2006 nebo za jeho část nesmí přesahovat rozdíl mezi nájemným, na které by měl dotčený pronajímatel nárok podle zákona č. 107/2006 Sb. k 1. lednu 2007, a nájemným, na které měl stěžovatel nárok podle předchozí regulace. Ústavní soud shledává tento právní názor ústavně konformním. Nejvyšší soud nepochybil, pokud při stanovení výše předmětné náhrady přihlédl ke způsobu, jakým upravil možnost jednostranného zvýšení nájemného právě uvedený zákon. Z dnešního pohledu není nikterak sporné, že právě tento zákon vedl k odstranění protiústavního stavu v oblasti nájemních vztahů (srov. usnesení ze dne 19. května 2011 sp. zn. IV. ÚS 3032/10). Jím provedená (de)regulace nájemného, jež byla z hlediska pronajímatelů jednoznačně vstřícnější, časem umožnila dospět k uspokojivému řešení cenových hladin nájemného, čímž přispěla ke vzniku funkčního trhu s byty. V průběhu účinnosti zákona (zákon byl zrušen uplynutím dne 31. prosince 2013, kdy nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) tato regulace navíc nebyla relevantně zpochybněna, resp. nebyla předmětem meritorního přezkumu v řízení o kontrole ústavnosti. Za nepřiměřenou přitom nelze *prima facie* považovat ani délku čtyř let, v jejímž rámci mohlo postupně dojít k výraznějšímu růstu nájemného, ani skutečnost, že v některých případech (v závislosti

na konkrétní oblasti, kde se nachází předmětný byt) nevedlo použití zákona č. 107/2006 Sb. ke zvýšení nájemného hned v dalším roce.

44. Přisvědčit lze i závěru, podle něhož se při stanovení výše předmětné náhrady nezohledňuje časové období, které předcházelo přijetí zákona č. 107/2006 Sb. Ústavní soud si je vědom toho, že k odstranění protiústavního stavu nedošlo jednostranným zvýšením k 1. lednu 2007, nýbrž teprve postupným zvyšováním nájemného v horizontu několika let. Rovněž uznává, že prodlužování stavu, kdy chyběl zákonný základ pro takovéto zvyšování, se v závislosti na konkrétních poměrech mohlo projevit (a ve velkém množství případů také projevilo) dalším prohloubením nerovnováhy mezi právy a povinnostmi pronajímatelů, projevující se negativně v jejich majetkové sféře, zejména z hlediska výše jejich příjmů z pronájmu a souvisejících výdajů, jakož i růstu nebo úbytku hodnoty jejich nemovitosti. Pakliže se tedy při výpočtu výše náhrady vychází z nájemného stanoveného k 1. lednu 2007, zohledňujícího rovněž vývoj nájemného v období let 2002 až 2006, takovéto východisko lze považovat za relevantní a postačující ve vztahu k celému tomuto období. Náhradě vypočtené na jeho základě nelze vytknout, že by neplnila svůj účel, a to bez ohledu na to, že v některých případech podle tohoto výpočtu nárok na její zaplacení nemusí vzniknout.

45. Pro úplnost je třeba dodat, že uvedený způsob určení, resp. limitace výše předmětné náhrady nelze nezbytně považovat za jediný možný. Za situace, kdy tato náhrada není předmětem zákonné úpravy, bylo povinností obecných soudů dovodit její výši způsobem, který bude reflektovat její účel a rozumným způsobem ji odůvodňovat tak, aby byla při jejich rozhodování vyloučena svévole. Těmto požadavkům přitom předmětné řešení, jež je dnes již součástí ustálené judikatury obecných soudů, nepochybně odpovídá.

46. Ústavní soud má za to, že tento výklad se neodchyluje od právních názorů obsažených v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, Pl. ÚS 8/02 a IV. ÚS 423/08 (posledně uvedený nález je třeba vykládat v souladu s odůvodněním stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09), pročež neshledal důvod pro předložení svého právního názoru plénu Ústavního soudu k přijetí stanoviska podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Zároveň se jím doplňují právní závěry vyslovené v již zmíněných usneseních sp. zn. I. ÚS 1008/14, IV. ÚS 1197/14 a IV. ÚS 1666/12 a v usneseních ze dne 19. ledna 2016 sp. zn. IV. ÚS 3145/15 a ze dne 12. dubna 2016 sp. zn. IV. ÚS 2217/15.

V./d Posouzení nároku stěžovatele na náhradu podle čl. 11 odst. 4 Listiny

47. Uvedený výklad se promítá do ústavněprávního posouzení projednávané věci. V případě stěžovatele byl jeho nárok na náhradu za období od 1. ledna 2003 do 5. srpna 2003 posouzen v souladu s tímto nálezem

aprobovanými právními závěry, vyslovenými v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 367/2012. Pokud tedy obecné soudy dospěly k závěru, že stěžovatel měl (s ohledem na možnost zvýšení nájemného podle vyhlášky města Pardubice č. 30/95) podle předchozích právních předpisů dokonce nárok na vyšší nájemné, což z jeho strany bylo v ústavní stížnosti rozporováno pouze obecně (v rovině nesouhlasu) a bez další argumentace, pak nelze jejich závěru, podle něhož mu nevznikl nárok na náhradu podle čl. 11 odst. 4 Listiny, z ústavněprávního hlediska nic vytknout. Obecné soudy tato svá rozhodnutí náležitým způsobem odůvodnily. Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozsudky bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny nebo jeho vlastnické právo podle čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny.

VI. Závěr

48. Protože napadenými rozsudky nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatele, Ústavní soud rozhodl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu o zamítnutí jeho ústavní stížnosti. O návrhu na vyslovení naléhavosti věci ve smyslu § 39 téhož zákona již nerozhodoval, neboť přijetím tohoto nálezu pozbyl opodstatnění.

Č. 106
K výpočtu výše náhrady nákladů právního zastoupení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky Ústavním soudem v průběhu probíhajícího soudního řízení

Při rozhodování o nákladech řízení v situaci, kdy do řízení strany sporu vstoupily za účinnosti tzv. přísudkové vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek, přičemž o náhradě nákladů řízení bylo rozhodnuto až po jejím zrušení Ústavním soudem, musí obecné soudy zvážit také stránku legitimního očekávání účastníků. V odůvodněných případech, kdy by určení výše nákladů právního zastoupení v souladu s následně zavedenou praxí podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, znamenalo nezanedbatelné zvýšení těchto nákladů oproti výši, s níž mohl účastník pro případ neúspěchu ve sporu počítat, je namístě poskytnout takovému legitimnímu očekávání účastníka řízení ochranu a rozhodnout o nákladech řízení v intencích § 136 o. s. ř., tedy na základě volné úvahy soudu.

Přitom je namístě vycházet z reparační povahy institutu náhrady nákladů řízení plynoucí z § 142 odst. 1 o. s. ř., přihlédnout k povaze a hodnotě sporu, k částce, se kterou mohl dopředu každý účastník pro případ vlastního neúspěchu počítat, zohlednit, v jaké fázi se řízení ke dni zrušení přísudkové vyhlášky nacházelo; za tím účelem lze vycházet i z částky vypočtené podle zrušené přísudkové vyhlášky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Musila a Vladimíra Sládečka – ze dne 7. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 3559/15 ve věci ústavní stížnosti Veolia Komodity ČR, s. r. o., se sídlem v Ostravě, 28. října 3337/7, zastoupené Mgr. Jakubem Vyroubalem, advokátem, se sídlem v Ostravě, Poděbradova 1243/7, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 č. j. 23 Cdo 4260/2014-466, rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 5. 2014 č. j. 4 Cmo 70/2014-414 a rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci

ze dne 12. 9. 2013 č. j. 20 Cm 12/2012-342, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na náhradu škody, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci jako účastníků řízení a 1) Moravských železáren, a. s., se sídlem v Olomouci, Řepčínská 35/86 a 2) UNEX, a. s., se sídlem v Uničově, Brníčko 1032, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2015 č. j. 23 Cdo 4260/2014-466, výroky II a III rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 5. 2014 č. j. 4 Cmo 70/2014-414 a výrok II rozsudku Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 12. 9. 2013 č. j. 20 Cm 12/2012-342 se ruší, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a řízení před obecnými soudy

1. Stěžovatelka (dodavatel) a vedlejší účastníci (odběratelé) dlouhodobě jednali o společném nákupu dodávek silové elektřiny na období roku 2010. Stěžovatelka zaslala na vyžádání vedlejším účastníkům dne 3. 7. 2008 nabídku časově omezenou do 4. 7. 2008, kterou následně, vždy na vyžádání vedlejších účastníků, několikrát aktualizovala. Aktualizace nabídky probíhala formou zaslání listiny označené jako „přijetí nabídky“, kterou měli vedlejší účastníci v případě souhlasu s podmínkami podepsanou doručit v určené lhůtě zpět stěžovatelce. Dne 30. 9. 2008 došlo k situaci, kdy vedlejší účastníci jednu z aktualizací akceptovali, avšak ohledně účinnosti akceptace a současného vzniku smlouvy o dodávkách elektřiny nastal mezi stranami spor, jehož podstatou byla otázka včasnosti akceptace, nedostatku podstatných náležitostí smlouvy o dodávkách elektřiny, oprávnění jednající osoby jednat za vedlejší účastníky, nedostatečného rozlišení subjektů smlouvy, a tedy vzniku smlouvy.

2. Stěžovatelka se cítila smlouvami vázána, vedlejší účastníci nikoliv. V průběhu dalších měsíců strany o dodávkách jednaly, avšak ve chvíli, kdy stěžovatelka s ohledem na postoj vedlejších účastníků dovodila, že vedlejší účastníci dohodnuté množství elektřiny za dohodnutou cenu nehodlají odebrat, prodala elektřinu nakoupenou podle svých tvrzení pro vedlejší účastníky jiným odběratelům; v důsledku globální ekonomické recese a poklesu burzovních cen však se značnou ztrátou.

3. Stěžovatelka se proto u obecných soudů domáhala náhrady škody, kterou jí měli vedlejší účastníci společně způsobit tím, že elektřinu neodebrali. Výši škody doložila znaleckým posudkem, který vycházel z cen, za něž elektřinu stěžovatelka pro vedlejší účastníky nakoupila na komoditní burze, a z cen, za které ji následně prodala jiným zájemcům v rámci tvrzené prevence škod. Nutno poznamenat, že k nákupům silové elektřiny na komoditní burze, které stěžovatelka označuje jako nákupy za účelem dodávky vedlejším účastníkům, došlo ještě před datem sporného vzniku smlouvy.

4. Nalézací soud žalobu stěžovatelky zamítl, neboť dospěl k závěru, že smlouvy o dodávkách silové elektřiny nebyly uzavřeny, a neshledal žádné porušení smluvní či zákonné povinnosti, které by zakládalo povinnost vedlejších účastníků k náhradě škody. Pokud stěžovatelka nakoupila elektřinu v době, kdy neměla zajištěn její další prodej, je to nutno chápat jako její neuvážené rozhodnutí a případnou škodu za podnikatelské riziko. S ohledem na skutečnost, že s účinností ke dni 7. 5. 2013 byla nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.) zrušena vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek, (dále jen přísudková vyhláška), určil nalézací soud výši nákladů právního zastoupení podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.

5. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně meritorně potvrdil; výrok o nákladech řízení před nalézacím soudem změnil odvolací soud tak, že snížil náhradu nákladů nalézacího řízení o sedm režijních paušálů á 300 Kč + DPH. O nákladech odvolacího řízení rozhodl rovněž podle advokátního tarifu, přičemž poukázal na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 31 Cdo 3043/2010, podle kterého se může po zrušení přísudkové vyhlášky při stanovení výše nákladů řízení (právního zastoupení) použít advokátní tarif.

6. Dovolací soud dovolání stěžovatelky odmítl. K pěti zformulovaným a náležitě vyloženým námitkám, v nichž spatřuje stěžovatelka přípustnost dovolání, se Nejvyšší soud jednotlivě vyjádřil v tom smyslu, že ani jedna přípustnost dovolání nezakládá, a v podstatě potvrdil jako správné závěry učiněné nižšími soudy v jejich rozhodnutích; sám o nákladech dovolacího řízení rozhodl také podle advokátního tarifu.

II. Ústavní stížnost a vyjádření dalších účastníků

7. V ústavní stížnosti stěžovatelka pokládá pět otázek:

a) Je spravedlivé, aby bylo dispozitivní ustanovení zákona upravující průběh kontraktace postaveno nad skutečně projevenou vůli smluvních stran; nejde o přepjatý formalismus?

b) Odpovídá kautelám, v nichž mají obecné soudy rozhodovat, aby se dalším jednáním smluvních stran po tvrzené perfekci uzavření smlouvy soudy nezabývaly a nevypořádaly se s ním v odůvodnění jako s možným důkazem o platném uzavření smlouvy?

c) Nejde o porušení principu *pacta sunt servanda*, chovají-li se vedlejší účastníci a jednají-li tak, že fakticky podporují závěr o tom, že smlouva byla platně uzavřena, a následně, pod tíhou globální ekonomické recese, uzavření smlouvy rozporují?

d) Neodporuje délka a způsob, jakým dovolací soud rozhodl, právu stěžovatelky na spravedlivý proces pro nepřezkoumatelnost rozhodnutí?

e) Není v rozporu se zásadou legitimního očekávání, aby soudy přiznaly náhradu nákladů řízení podle advokátního tarifu v situaci, kdy oproti náhradám podle přísudkové vyhlášky platné v době iniciace soudního sporu vzrostly náhrady na více než dvojnásobek?

8. Tyto otázky stěžovatelka dále ve své argumentaci rozvíjí, přičemž je toho názoru, že způsob, jakým obecné soudy rozhodly, nasvědčuje optikou položených otázek závěru, že byla napadenými rozhodnutími porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky na spravedlivý proces a na vlastnictví majetku ve smyslu čl. 1 odst. 1, čl. 90 Ústavy České republiky, čl. 4 odst. 4, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

9. Stížnost je rozdělena do tří částí: první obsahuje argumenty rozporující zjištěný skutkový stav a jeho právní zhodnocení obecnými soudy – tedy v podstatě se týká meritorního posouzení věci; ve druhé brojí stěžovatelka proti posouzení přípustnosti dovolání dovolacím soudem a ve třetí se věnuje způsobu určení výše nákladů řízení (právního zastoupení).

10. K deficitům v meritorním posouzení uvádí stěžovatelka především, že smluvní strany jednaly o dodávkách elektřiny s cílem uzavřít smlouvy; jednotlivé nabídky činěné stěžovatelkou považovaly nepochybně za cenovou aktualizaci nabídky původní, což ani vedlejší účastníci původně nepopírali. Sami také akceptaci nabídky ze dne 30. 9. 2008 zjevně považovali za právně závazný úkon ještě při jednání o úpravě cen a množství dne 16. 2. 2009, což vyplývá především ze zápisu z tohoto jednání, kterým byl proveden důkaz. Soudy však tyto skutečnosti nevzaly v úvahu a nedovodily z nich závěry o nepoctivém jednání vedlejších účastníků, jaké se podle stěžovatelky nabízejí. V odůvodnění napadených rozhodnutí rovněž absentuje dostatečné a srozumitelné vysvětlení, proč soudy kontraktační proces

posuzovaly izolovaně a nepřihlédly k dalšímu chování vedlejších účastníků; tím měly postupovat v rozporu s principem ochrany smluvní strany, která jednala s důvěrou v určitý, druhou stranou prezentovaný, skutkový stav, resp. se zásadou poctivého obchodního styku a s požadavkem § 266 odst. 3 zákona č. 513/1991, obchodní zákoník, v rozhodném znění. Dále se měly obecné soudy při posuzování formy smlouvy omezit na zkoumání, zda byl její obsah písemně zachycen, ačkoliv měly zhodnotit, zda se vůle stran uzavřít smlouvu střetla v podstatných náležitostech, kterými jsou dle § 50 odst. 1 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění do 3. 7. 2009, výkon, množství, časový průběh dodávek, cena a doba trvání smlouvy. Podle stěžovatelky tyto náležitosti dohodnuty byly; proto považuje smlouvu ze dne 30. 9. 2008 za platně uzavřenou a rozhodnutí obecných soudů za extrémně vybočující z principů spravedlnosti.

11. Stran postupu dovolacího soudu při posuzování přípustnosti dovolání vytýká stěžovatelka Nejvyššímu soudu především, že nedodržel zákonnou šestiměsíční lhůtu stanovenou k odmítnutí dovolání pro nepřípustnost v § 243c odst. 1 o. s. ř., neúplnost vypořádání se s argumenty stěžovatelky a nesrozumitelnost některých částí odůvodnění ústící v celkovou nepřezkoumatelnost rozhodnutí o dovolání. V tomto postupu dovolacího soudu spatřuje odepření spravedlnosti.

12. K nedostatkům rozhodnutí o náhradě nákladů řízení argumentuje stěžovatelka nedodržením zásady předvídatelnosti a legitimního očekávání. Při rozhodování o podání žaloby byly důkladně zvažovány ekonomické souvislosti a stěžovatelka vstupovala do sporu s tím, že maximální částka, kterou pro případ neúspěchu ve věci riskuje, se pohybuje okolo 800 000 Kč; nemohla předvídat ani zrušení přísudkové vyhlášky, ani způsob, jakým budou soudy poté náklady řízení počítat. Podotýká, že z odůvodnění nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, jímž byla přísudková vyhláška zrušena, vyplývá, že hlavním důvodem jejího rozporu s Ústavou je neúměrná zátěž neúspěšné strany sporu především v případech bagatelních sporů, kdy náklady mnohonásobě převyšují hodnotu sporu. Tyto důvody však nijak nedopadají na situaci opačnou, v níž u sporů vysoké hodnoty může dojít k mnohonásobnému prodražení řízení.

13. Nalézací soud ve vyjádření ze dne 7. 1. 2016 toliko odkázal na odůvodnění svého rozsudku; k nákladům řízení uvádí, že pouhá skutečnost, že v řízení jde o částku nikoliv malou, nemůže založit důvod pro aplikaci § 150 o. s. ř. a stížnost nepovažuje za důvodnou.

14. Odvolací soud ve vyjádření ze dne 23. 12. 2015 uvedl, že považuje učiněné právní závěry za souladné se skutkovými zjištěními, své rozhodnutí za přesvědčivě odůvodněné a není si vědom, že by se čímkoliv provinil

proti některému z jiných ustanovení ústavního pořádku, kterých se stěžovatelka dovolává. Rozhodnutí o nákladech řízení považuje za přiměřené a ani s ohledem na hodnotu sporu nepovažoval za nutné postupovat podle § 150 o. s. ř. Přitom poukazuje na skutečnost, že sama stěžovatelka požadovala pro případ úspěchu ve věci náhradu nákladů řízení ve výši podle advokátního tarifu, tudíž její současné argumenty působí poněkud zvláštně. Stížnost rovněž nepovažuje za důvodnou.

15. Dovolací soud ve vyjádření ze dne 7. 1. 2016 uvedl, že stran posouzení přípustnosti se držel ustálené rozhodovací práce dovolacího soudu, na stěžovatelkou přednesených právních otázkách nebylo rozhodnutí nižších soudů založeno, tudíž postupoval při odmítnutí dovolání v souladu se zákonem. Stížnost navrhuje odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

16. Vedlejší účastník 2) se ke stížnosti podáním dne 21. 1. 2016 vyjádřil obsáhle. Toto podání sice zástupce vedlejšího účastníka 2) zaslal také za vedlejšího účastníka 1), nepřipojil však plnou moc, kterou by zmocnění doložil. Vedlejší účastníci považují stížnost za zjevně neopodstatněnou, neboť v ní stěžovatelka staví pouze na vlastní skutkové verzi, kterou ovšem obecné soudy nesdílely, a jednotlivé argumenty jsou pouhou polemikou s hodnocením těmito soudy provedeným. Poukazují na to, že argumenty stěžovatelky by byly oprávněnými pouze za situace, kdy by tato její skutková verze odpovídala skutkovému stavu, jak jej zjistily soudy; tak tomu ovšem není. Vedlejší účastníci odmítají, že by dne 30. 9. 2008 byla uzavřena smlouva a souhlasí s hodnocením obecných soudů, podle kterého šlo jen o potvrzení zájmu o uzavření smlouvy. Dále vedlejší účastníci opakují argumenty, které svědčí proti tvrzením stěžovatelky a které vyplývají rovněž z odůvodnění napadených rozhodnutí. Podotýkají také, že všechny tyto otázky spočívají v aplikaci jednoduchého práva, a odmítají, že by došlo k zásahu do práv vyplývajících z ústavních předpisů.

17. Vedlejší účastníci souhlasí i se způsobem, jakým naložil s dovoláním stěžovatelky dovolací soud. Uvádějí, že se v odůvodnění náležitě vypořádal se všemi položenými otázkami a správně usoudil, že dovolání není přípustné. Ohledně nákladů řízení uvádějí, že podle nálezu Ústavního soudu, jímž byla zrušena přísudková vyhláška, byla paušalizace nákladů řízení problematická také proto, že mohlo docházet k nepřiměřenému podhodnocení, nejen nadhodnocení skutečných nákladů řízení. Proto považují argument stěžovatelky v tomto směru za lichý a poukazují, shodně jako soud odvolací, na skutečnost, že stěžovatelka sama požadovala v případě úspěchu ve věci náhradu nákladů vypočtenou podle advokátního tarifu. K aplikaci § 150 o. s. ř. nevidí důvod a naopak za protiústavní by považovali situaci, pokud by soudy přiznaly náklady podle přísudkové vyhlášky.

18. Stěžovatelka v replice ze dne 19. 2. 2016 k vyjádření vedlejších účastníků uvádí, že toliko setrvávají na své procesní obraně, které se drželi

v průběhu celého řízení, a kterou považuje za hrubě zkreslenou. Skutková zjištění dovoláním nenapadala – jen jejich právní posouzení. Znovu poukazuje na řadu vybraných skutkových zjištění a konfrontuje je s následným závěrem o skutkovém stavu i jeho právním posouzením, přičemž poukazuje na jejich rozpor. Opakuje již předestřenou úvahu, že nebýt globální krize, vedlejší účastníci by nepochybně platnost smlouvy nerozporovali a elektřinu podle dohodnutých podmínek by odebírali. Ohledně dovolacího řízení trvá stěžovatelka na názoru, že dovolací soud odůvodnil své rozhodnutí nedostatečně.

III. Posouzení ústavní stížnosti

19. Ústavní soud nejprve přezkoumal náležitosti ústavní stížnosti a konstatuje, že byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zastoupena advokátem. Ústavní stížnost rovněž není nepřípustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, neboť stěžovatelka, slovy zákona, „vyčerpala" všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práva poskytuje.

20. O ústavní stížnosti rozhodl Ústavní soud bez nařízení ústního jednání, neboť v intencích § 44 věty první zákona o Ústavním soudu dospěl k závěru, že by při něm nebylo možné očekávat další objasnění věci. K posouzení věci vedle vyjádření účastníků a vedlejších účastníků vyžádal spis Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci vedený pod sp. zn. 20 Cm 12/2012 a dospěl k následujícím závěrům:

III. a) Meritum věci

21. Ústavní soud v této části stížnost považuje za zjevně neopodstatněnou. Připomíná, že je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti; není součástí soustavy obecných soudů, a nepředstavuje proto ani další instanci určenou pro přezkum jimi učiněných právních závěrů. Pokud obecné soudy v rámci zjišťování a hodnocení skutkového stavu věci, jakož i při výkladu a aplikaci práva na daný případ respektovaly kautely dané procesními předpisy stran dokazování a hodnocení důkazů, nespadá do pravomoci Ústavního soudu jejich právní závěry přezkoumávat. K zásahu do činnosti orgánů veřejné moci je Ústavní soud povolán až tehdy, pokud z jejich strany došlo k tak extrémnímu nesouladu mezi provedenými důkazy a skutkovým zjištěním, že rozhodnutí svědčí o libovůli.

22. Stěžovatelka sice tvrdí, že právě k takovému extrémnímu nesouladu právních závěrů se skutkovým stavem v řízení došlo; Ústavní soud však tento názor nesdílí. Všech skutečností, které stěžovatelka ve stížnosti přednesla, si byly obecné soudy při rozhodování vědomy, a přesto

po rozsáhlém dokazování dospěly k závěru, že smlouva dne 30. 9. 2008 uzavřena nebyla. Je přirozené, že stěžovatelka na věc pohlíží ze své perspektivy odlišně, neboť v jejím zájmu je, aby soudy vznik smlouvy dovodily. Je však právě úlohou obecných soudů, aby protichůdné názory stran sporu vyslechly, umožnily jim jednotlivá jejich tvrzení prokázat a nakonec ve věci rozhodly. Jejich odůvodnění jsou podrobně odůvodněna a nelze jim vyčítat, že je nepostavily na vyvracení skutkové verze stěžovatelky. Ústavní soud zde připomíná, že sporná řízení nejsou ovládána zásadou materiální pravdy či zásadou vyšetřovací a obecné soudy nemusí vyvracet skutkovou verzi žalobce (jeho dílčí skutková tvrzení). Odpovědnost za zjištění skutkového stavu spočívá na účastnících řízení, důkazní břemeno tíží toho, kdo rozhodné skutečnosti tvrdí; učinění závěru o skutkovém stavu obecnými soudy není podmíněno tím, aby soudy přesvědčivě vyvrátily všechny názory, které zastávají účastníci – nelze proto pro absenci takové úvahy soudu v odůvodnění považovat rozhodnutí za odporující ústavním principům.

23. Klíčová otázka, zda byla předmětná smlouva platně uzavřena či nikoliv, je v projednávaném případě komplikovaná, soudy k jejímu objasnění provedly mnoho důkazů, které podle zásady volného hodnocení posoudily jednotlivě i ve vzájemných souvislostech (§ 132 o. s. ř.), a dobraly se odpovědi, kterou s ohledem na provedené dokazování považovaly za správnou a spravedlivou. Ústavní soud přitom neshledal žádné vážné nedostatky, natož nedostatky extrémní, a proto nespadá do jeho pravomoci závěry obecných soudů věcně přezkoumávat.

III. b) Přípustnost dovolání

24. Kritéria přípustnosti dovolání jsou stanovena zákonem a jejich naplnění posuzuje dovolací soud. K námitkám stěžovatele stran dovolacího řízení lze odkázat na ustálenou judikaturu Ústavního soudu, podle níž mu nepřísluší přezkoumávat vlastní obsah procesního rozhodnutí dovolacího soudu o nepřípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. Posouzení obsahu dovolání a v něm obsažených námitek je především věcí úvahy dovolacího soudu. Kasační pravomoc Ústavního soudu přichází v úvahu teprve tehdy, pokud by rozhodnutí o nepřípustnosti dovolání vykazovalo rysy protiústavnosti, např. pro svévoli, nedostatek odůvodnění či jiných ústavní úrovně dosahujících vad vytyčených dostupnou judikaturou Ústavního soudu (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2888/12 ze dne 13. 9. 2012, dostupné http://nalus.usoud.cz).

25. S právními otázkami, které stěžovatelka formulovala a které dle jejích tvrzení dovolací soud buď dosud neřešil, řeší rozdílně či je již vyřešil, což v projednávaném případě nebylo nižšími soudy respektováno, se dovolací soud vypořádal a dospěl k závěrům vysvětleným v odůvodnění. Dovolací soud konstatoval nepřípustnost dovolání a celkově vzato je jeho

rozhodnutí dostatečně přezkoumatelné, než aby se dalo hovořit o odepření spravedlnosti, a to ani v kombinaci s nedodržením pořádkové lhůty šesti měsíců, kterou k vydání usnesení o nepřípustnosti dovolání zákon určuje.

III. c) Náklady řízení

26. Zrušením přísudkové vyhlášky došlo k zásahu do legitimního očekávání účastníků většiny ke dni 7. 5. 2013 probíhajících soudních řízení. V odůvodnění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12, jímž byla přísudková vyhláška zrušena, uvádí Ústavní soud mnoho argumentů, proč není paušalizace nákladů řízení způsobem, jakým to vyhláška stanovila, v souladu s ústavním pořádkem, a netřeba proto jednotlivé argumenty opakovat. Závěry, k nimž dospěl Ústavní soud v tomto případě, ničím nezpochybňují důvody, jež vedly ke zrušení přísudkové vyhlášky; nelze však přehlížet některé důsledky, které v praxi obecných soudů pro účastníky probíhajících sporů následně vyplynuly.

27. Iniciaci soudních sporů takové hodnoty jako v projednávaném případě předchází důkladné posouzení právní stránky věci, rizika neúspěchu a s tím související ekonomické stránky; tím spíše to lze předpokládat v obchodních sporech. Posouzení pak hraje zásadní roli v rozhodnutí potenciálních žalobců, zda soudní řízení vůbec vyvolají (podají žalobu). Pokud se žalobci rozhodnou riziko přijmout a řízení iniciují, svědčí to též o akceptaci možných nepříznivých následků, resp. o akceptaci následků nejhoršího předvídatelného scénáře – úplného neúspěchu ve sporu. Očekávání účastníků ohledně maximální částky, kterou jim soud může v případě neúspěchu uložit nahradit jako vzniklé a účelně vynaložené náklady řízení, lze bezesporu považovat za očekávání legitimní.

28. Ústavnímu soudu se proto nejeví jako spravedlivé, aby obecné soudy, v důsledku neočekávatelného zrušení vyhlášky upravující výši náhrady nákladů právního zastoupení, bez dalšího předvídatelnou maximální výši zmnohonásobily. Je však nutné posoudit, zda takový zásah dosahuje úrovně ústavněprávní, a zda tedy spadá řešení této otázky do pravomoci Ústavního soudu.

29. Při posuzování problematiky náhrady nákladů řízení Ústavní soud postupuje obvykle zdrženlivě, do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahuje výjimečně a pouze v případech, kdy je rozhodnutí v extrémním rozporu s principy spravedlnosti – srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 624/06 (N 27/44 SbNU 319). Rozhodnutí tohoto druhu zpravidla vůbec nemohou dosáhnout ústavněprávní roviny, ledaže by měla mimořádně závažné dopady na osobu stěžovatele, resp. do jeho majetkových poměrů (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 1848/13 nebo ze dne 25. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2525/10; dostupná na http://nalus.usoud.cz).

30. Ústavní soud však dospěl k závěru, že v projednávaném případě nastal extrémní rozporu s principy spravedlnosti, neboť byl při rozhodování o nákladech řízení pominut princip legitimního očekávání, jehož se stěžovatelka dovolává, a zároveň bylo také výrazně zasaženo do majetkové sféry stěžovatelky. Proto Ústavní soud shledal, že je namístě v projednávaném případě podrobit rozhodnutí o nákladech řízení přezkumu. Tím spíše, vznikla-li celá situace právě jeho zásahem, tedy zrušením přísudkové vyhlášky, je nutné dohlédnout, aby faktické dopady této derogační pravomoci nepřivodily v jednotlivých případech účastníkům nepředvídatelnou újmu. V této části proto považuje Ústavní soud stížnost za důvodnou.

31. Zásada legitimního očekávání je jedním ze základních stavebních kamenů právního státu a je v projednávaném případě silně provázána se zásadou zákazu retroaktivity. Procesní pravidla a očekávání, s jakými účastníci do řízení vstupují, by zásadně neměla být v jeho průběhu měněna; pokud se tak již stane, jako právě v případě zrušení tzv. přísudkové vyhlášky, musí soudy tím více dbát na ochranu práv dotčených osob, účastníků řízení, v těch případech, kde se taková nepředvídatelná změna nastavených pravidel projeví.

32. V projednávaném případě jde při určení výše nákladů právního zastoupení o nezanedbatelnou částku – důsledkem aplikace advokátního tarifu namísto přísudkové vyhlášky se celková náhrada nákladů řízení více než zdvojnásobila. Posuzováno separátně, náklady řízení v prvním stupni se oproti paušální částce 327 860 Kč určené podle § 3 odst. 1 bodu 9 a § 19a přísudkové vyhlášky zvýšily v nalézacím řízení na 1 789 030 Kč při výpočtu podle advokátního tarifu, jak vyplývá z odůvodnění rozsudku nalézacího soudu. Předpokládaná výše náhrady nákladů za zastoupení advokátem tedy vzrostla v nalézacím řízení na více než pětinásobek. Nelze ani přehlédnout skutečnost, že náhradu nákladů právního zastoupení přiznal nalézací soud za 22 úkonů, z nichž kromě odměny za účast na posledních dvou jednáních konaných dne 25. 6. 2013 a dne 3. 9. 2013 byly všechny učiněny v období před zrušením přísudkové vyhlášky (tedy přede dnem 7. 5. 2013). Nelze tedy stěžovatelce přičítat k tíži, že současně se zrušením přísudkové vyhlášky nepřehodnotila své další pokračování ve sporu, neboť by byla podle § 146 odst. 2 věty první o. s. ř. s vysokou pravděpodobností stejně povinna náklady řízení protistraně hradit, a navíc nebylo ani postaveno najisto, jakým způsobem soud o náhradě nákladů nakonec rozhodne. Rovněž z obsahu spisu nelze vyvodit, že by stěžovatelka procesní aktivitou úmyslně řízení prodlužovala či jinak přispěla k navýšení jeho nákladů.

33. V § 151 odst. 2 větě první před středníkem o. s. ř. se explicitně stanoví, že při rozhodování o náhradě nákladů řízení soud jako účelně vynaložený náklad určí výši odměny za zastupování advokátem podle sazeb stanovených paušálně pro řízení v jednom stupni zvláštním právním

předpisem, jímž je ovšem míněna vyhláška, kterou má povinnost vydat Ministerstvo spravedlnosti na základě zmocnění v § 374a písm. c) o. s. ř. – nikoliv předpis stanovící mimosmluvní odměnu advokáta. S ohledem na skutečnost, že taková vyhláška v současnosti vydaná není, je nutné rozhodovat o nákladech řízení jiným způsobem; takový způsob je však pouze „východiskem z nouze" a řešením provizorním – do vydání nové vyhlášky upravující paušální náhrady podle citovaného ustanovení nebo do změny § 151 odst. 2 o. s. ř.

34. Podle závěrů z rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 (R 73/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) je namístě v případě absence předpisu upravujícího náklady řízení v jednom stupni paušálně postupovat analogicky podle § 151 odst. 2 věty první části za středníkem o. s. ř. a výši náhrady nákladů stanovit právě podle advokátního tarifu. Nejvyšší soud tím dostál svého poslání sjednotitele judikatury a žádoucím způsobem se snaží odstranit nejistotu, která v důsledku zrušení přísudkové vyhlášky v právním prostoru zavládla. Z odůvodnění tohoto rozhodnutí je však patrné, že kolegium nezohlednilo možné důsledky tohoto postupu v rovině legitimního očekávání účastníků v probíhajících řízeních.

35. Jak vyplynulo například v právě projednávaném případě, ne vždy je možné považovat východisko plynoucí z citovaného rozhodnutí kolegia Nejvyššího soudu za ústavně konformní řešení, neboť ve sporech zahájených za účinnosti přísudkové vyhlášky vzniká riziko kolize z ústavním principem legitimního očekávání účastníků. Aby bylo možné rozhodnutí o náhradě nákladů řízení považovat za vyhovující požadavkům na spravedlivý proces, musí obecné soudy v těchto případech zvážit právě hledisko legitimního očekávání účastníků. Pokud by rozhodnutí o náhradě nákladů na zastoupení advokátem podle advokátního tarifu znamenalo nezanedbatelné a z pohledu účastníků řízení nepředvídatelné zvýšení nákladů, nelze takto postupovat a je nutné hledat jiné „východisko z nouze", do očekávání účastníků nezasahující. Postupem předepsaným v zákoně, tedy aplikací § 151 odst. 2 věty první před středníkem o. s. ř., nelze pro absenci přísudkové vyhlášky výši náhrady nákladů zastoupení zjistit. Za této situace je namístě, aby obecné soudy vycházely z ustanovení, jež určuje jejich postup pro případ nemožnosti zjištění výše nároku, tedy z ustanovení § 136 o. s. ř., a určily výši nákladů za zastoupení podle volné, nikoliv však libovolné, úvahy.

36. Obecné soudy přitom mohou vycházet v úvahách o spravedlivé výši náhrady nákladů řízení analogicky i ze zrušené přísudkové vyhlášky a podle Ústavního soudu je to v odůvodněných případech dokonce žádoucí. Tím spíše, pokud důvody, které vedly Ústavní soud ke zrušení

přísudkové vyhlášky, na projednávaný spor nedopadají. Je třeba mít také na paměti, že primárním smyslem institutu náhrady nákladů řízení vzniklých úspěšné straně vyjádřeným v § 142 odst. 1 o. s. ř. je zajistit, aby tato strana nenesla negativní ekonomické následky sporu. Úspěšnému účastníkovi řízení by mělo být nahrazeno vše, co byl v souvislosti se soudním řízením nucen účelně vynaložit. *A contrario* se nejeví jako spravedlivé, aby v důsledku zrušení přísudkové vyhlášky úspěšný účastník získal na přiznané náhradě nákladů právního zastoupení na úkor neúspěšné strany mnohem více, než s čím mohl pro případ plného úspěchu ve sporu v době jeho zahájení počítat. Takové navýšení proto působí spíše jako neočekávatelný bonus než jako náhrada nákladů, což však nekoresponduje s účelem institutu náhrady účelných nákladů řízení. Ve svých úvahách musí obecné soudy zohlednit rovněž časové hledisko – v případech sporů, u nichž je převážná většina úkonů učiněna v období po zrušení přísudkové vyhlášky, není nezbytné přikládat ochraně legitimního očekávání stejný důraz jako v případech, kdy k jejímu zrušení došlo až ve fázi, kdy většina úkonů již učiněna byla. Obecné soudy pak musí individuálně posoudit, v jakých situacích převáží nutnost poskytnout ochranu legitimnímu očekávání nad postupem v souladu s praxí zavedenou po zrušení přísudkové vyhlášky rozhodnutím občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu – bez dalšího.

37. Liché jsou také argumenty spočívající v názoru, že této části stížnosti nelze vyhovět s poukazem na skutečnost, že sama stěžovatelka pro případ úspěchu požadovala přiznání náhrady nákladů podle advokátního tarifu. Advokát je povinen postupovat ve sporu v nejlepším zájmu klienta a stěží mu lze vyčítat, že jako náhradu nákladů nepožadoval méně, než se stalo v praxi po zrušení přísudkové vyhlášky běžné. Není úkolem advokáta posuzovat ústavní konformitu způsobu výpočtu nároku na náhradu nákladů řízení a tomuto vlastnímu posouzení přizpůsobit žalobní nároky; od toho jsou zde soudy. Tato skutečnost proto nikterak nezapovídá možnost stěžovatelky obrátit se s poukazem na rozpor s ústavně zaručeným právem na Ústavní soud.

IV. Závěr

38. Ačkoliv Ústavní soud vyslovil v nálezu, jímž zrušil přísudkovou vyhlášku, nutnost přijetí nové právní úpravy, dodnes k tomu nedošlo. Po uplynutí více než tří let od zrušení vyhlášky, přes rozsáhlou novelizaci občanského soudního řádu, nebylo ani změněno ustanovení § 151 odst. 2 o. s. ř., ani nedošlo k vydání nové „přísudkové vyhlášky“ Ministerstvem spravedlnosti, které tak nesplnilo svoji zákonnou povinnost plynoucí z ustanovení § 374a písm. c) o. s. ř. Obecné soudy si proto v intencích názoru přijatého velkým senátem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu v rozhodnutí ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 31 Cdo 3043/2010 (R 73/2013

Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), „pomáhají“ podpůrnými výpočty odměny podle advokátního tarifu za jednotlivé úkony právní služby. Tuto praxi obecných soudů lze však považovat pouze za jisté východisko z nouze vedené snahou o co nejméně komplikované a zároveň co nejvíce předvídatelné řešení. Jak vyplývá z výše uvedeného, v odůvodněných případech, kdy je použití advokátního tarifu v rozporu s principy spravedlnosti a legitimního očekávání, nelze jej pro rozhodnutí o náhradách nákladů za zastoupení aplikovat a je nutné postupovat jinak.

39. Na základě uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti v části směřující proti výrokům o náhradě nákladů řízení a proti usnesení dovolacího soudu vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem I vyslovil, že jimi byl porušen princip legitimního očekávání, v důsledku čehož nelze v této části považovat rozhodnutí obecných soudů za souladná s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ve zbytku ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

40. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnosti bylo částečně vyhověno, Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu příslušné výroky rozhodnutí nalézacího a odvolacího soudu zrušil. Zrušil též usnesení dovolacího soudu, jímž bylo dovolání stěžovatelky odmítnuto, protože podle závěrů Ústavního soudu mělo být dovolání v části směřující proti výrokům o náhradě nákladů řízení shledáno přípustným a důvodným pro rozpor s právem na spravedlivý proces. Obecné soudy včetně soudu dovolacího mají podle čl. 4 Ústavy povinnost poskytovat při své činnosti také ochranu při případném porušení základních práv zaručených ústavou. Tuto povinnost má rovněž soud dovolací při posuzování přípustnosti dovolání, jak vyplývá např. z nálezu Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2007 sp. zn. II. ÚS 2339/07 (N 184/47 SbNU 417). Dovolací soud však porušení ústavně zaručených práv na rozdíl od Ústavního soudu nedovodil a jediným výrokem rozhodl o odmítnutí všech bodů dovolání, proto Ústavnímu soudu nezbylo než rozhodnutí dovolacího soudu zrušit v celém rozsahu.

41. Ve věci rozhodne znovu nalézací soud, který analogicky podle § 224 odst. 3 a § 243g odst. 1 o. s. ř. rozhodne o nákladech řízení proběhlých před soudy všech stupňů, přičemž zohlední princip legitimního očekávání ve smyslu bodů 35 a 36 tohoto nálezu.

Č. 107
K povinnosti soudů interpretovat žalobu v souladu s právem na přístup k soudu

Nemá-li být postupem soudů porušeno právo na přístup k soudu (čl. 36 Listiny základních práv a svobod), jsou soudy ve sporech o plnění ze smlouvy vždy povinny hledat a zvolit takovou interpretaci žaloby, jakož i smlouvy samotné, která umožňuje meritorní projednání žaloby a vynucení povinnosti, k jejímuž plnění se smluvní strana ze své svobodné vůle zavázala.

Není přípustné, aby soud skrýval věcné zamítnutí poskytnutí soudní ochrany nároku žalobce za odmítnutí jeho žaloby, a krátil tak práva obou stran sporu, které mají mít možnost přednést své argumenty a dozvědět se, jak je soud zhodnotil a proč jim nevyhověl či vyhověl.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 7. června 2016 sp. zn. I. ÚS 3564/15 ve věci ústavní stížnosti stěžovatele Děti Země – Plzeň (pobočný spolek spolku Děti Země), se sídlem Thámova 1275/21, Plzeň, zastoupeného Mgr. Pavlem Černohousem, advokátem, se sídlem Ve svahu 531/1, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1048/2014-99 ze dne 17. 9. 2015, usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 15 Co 484/2013-74 ze dne 8. 11. 2013 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město č. j. 18 C 131/2012-61 ze dne 23. 9. 2013, jimiž byla odmítnuta stěžovatelčina žaloba na uložení povinnosti vedlejší účastnici splnit smluvní ujednání, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu Plzeň-město jako účastníků řízení a InterCora, spol. s r. o., se sídlem Lochotínská 18, Plzeň, zastoupené JUDr. Karlem Brücklerem, advokátem, se sídlem U hrušky 63/8, Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1048/2014-99 ze dne 17. 9. 2015, usnesením Krajského soudu v Plzni č. j. 15 Co 484/2013-74 ze dne 8. 11. 2013 a usnesením Okresního soudu Plzeň-město č. j. 18 C 131/2012-61 ze dne 23. 9. 2013 bylo porušeno základní právo stěžovatele na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 33 Cdo 1048/2014-99 ze dne 17. 9. 2015, usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 15 Co 484/2013-74 ze dne 8. 11. 2013 a usnesení Okresního soudu Plzeň-město č. j. 18 C 131/2012-61 ze dne 23. 9. 2013 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel s vedlejší účastnicí v roce 2008 uzavřel smlouvu o minimalizaci a kompenzacích negativních vlivů obchodního centra U Prazdroje v Plzni na životní prostředí. V části II bodě 1 této smlouvy se vedlejší účastnice zavázala zajistit, aby „ke dni zahájení provozu obchodního centra byly v ulici U Prazdroje postaveny a uvedeny do provozu vyhrazené jízdní pruhy pro veřejnou dopravu (MHD)“ podle ve smlouvě specifikovaného projektu. V části V bodě 1 pak vedlejší účastnice prohlásila, že si je vědoma toho, že splnění tohoto závazku nezávisí pouze na její vůli, ale že jej i přesto přijímá. Konečně vedlejší účastnice svým podpisem souhlasila i s ustanovením v části V bodě 4, podle kterého „smlouva zavazuje i případné právní nástupce obou smluvních stran stejně jako smluvní strany“, přičemž se zavázala o tomto závazku své případné právní nástupce informovat.

2. Žalobou podanou k Okresnímu soudu Plzeň-město v roce 2012 se stěžovatel s odkazem na předmětné smluvní ujednání domáhal vydání rozsudku, který by vedlejší účastnici uložil povinnost „zajistit, aby do dne uvedení do provozu vyhrazených jízdních pruhů pro veřejnou dopravu (MHD) [podle blíže specifikovaného projektu] nebylo provozováno Obchodní centrum U Prazdroje v Plzni [postavené na blíže specifikovaných pozemcích]“. Tuto formulaci povinnosti, jíž se domáhal, přitom odůvodnil neúčelností domáhání se, aby se vedlejší účastnice sama zdržela provozování předmětného obchodního centra, když některé jeho části jsou již ve vlastnictví jiných osob.

3. Okresní soud Plzeň-město stěžovatele usnesením vyzval, aby upřesnil žalobní petit tak, aby byl vykonatelný. Na tuto výzvu stěžovatel reagoval zdůrazněním, že se domáhá provedení nezastupitelného výkonu postupným ukládáním pokut, a návrhem, aby pro lepší srozumitelnost bylo slovo „provozováno“ nahrazeno slovem „užíváno“. Okresní soud Plzeň-město měl za to, že i přes tuto reakci stěžovatelova žaloba trpí nedostatkem, pro který nelze v řízení pokračovat, konkrétně neurčitostí petitu, a proto ji usnesením č. j. 18 C 131/2012-61 ze dne 23. 9. 2013 odmítl. Odvolací soud, Krajský soud v Plzni, toto usnesení svým usnesením č. j. 15 Co 484/2013-74 ze dne 8. 11. 2013 potvrdil. Souhlasil přitom se soudem prvního stupně, že stěžovatel nevymezil povinnost, jejíhož splnění se po vedlejší účastnici domáhal, tak určitě a srozumitelně, aby výkon rozhodnutí, který

by ji ukládal, bylo možno provést jedním ze způsobů taxativně vyjmenovaných v § 258 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v relevantním znění, (dále jen „o. s. ř."). Odvolací soud dále doplnil, že ze slovesa „zajistit" není zřejmé, zda má být předmětná povinnost vykonána podle § 350 odst. 1 (provedením prací) nebo § 351 odst. 1 o. s. ř. (postupným ukládáním pokut). Nejvyšší soud následně usnesením č. j. 33 Cdo 1048/2014-99 ze dne 17. 9. 2015 odmítl stěžovatelovo dovolání. Konstatoval přitom, že soud sice není nikterak vázán formulací žalobního petitu, nicméně jeho výrok musí vždy vyjadřovat to, čeho se žalobce skutečně domáhá, a proto žalobce vždy musí v žalobě přesně, určitě a srozumitelně označit rozsah a obsah povinností, které mají být žalovanému uloženy.

4. Výše uvedená usnesení Okresního soudu Plzeň-město, Krajského soudu v Plzni a Nejvyššího soudu napadl stěžovatel včas podanou ústavní stížností.

II. Argumentace stran

5. Stěžovatel má za to, že vydáním napadených rozhodnutí bylo porušeno jeho právo zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dle kterého se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, a také právo na spravedlivý proces garantované čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a proto by měla být tato rozhodnutí zrušena. Porušení těchto práv spatřuje v tom, že: 1. mu byl odepřen přístup k soudu, ačkoliv (i) rozsudek, jehož vydání se domáhal, by byl přinejmenším zčásti vykonatelný, a jeho žaloba tedy netrpěla nedostatkem, pro který by v řízení nebylo možno pokračovat, a ačkoliv (ii) žalobní petit není povinnou součástí žaloby a z obsahu žaloby bylo zřejmé, čeho se stěžovatel domáhá; 2. obecné soudy neodůvodnily, v čem konkrétně spatřují důvod materiální nevykonatelnosti povinnosti, jejíhož splnění ze strany vedlejší účastnice se stěžovatel domáhal, zejména neuvedly, proč by ji nebylo možno vykonat postupným ukládáním pokut, a nevypořádaly se ani s dalším stěžovatelovým argumentem připodobňujícím jeho žalobu k žalobám proti imisím; 3. stěžovatel nebyl dostatečně poučen, jak má tvrzenou vadu žalobního petitu odstranit.

6. Stran samotného odepření přístupu k soudu stěžovatel zejména uvádí, že soudy projevily nepřípustnou libovůli. Bezdůvodně totiž činily rozdíl mezi jeho žalobou a jinými „tradičnějšími" žalobami (příkladmo žalobami proti imisím či žalobami při neplnění povinnosti pronajímatele zajistit nájemci nerušené užívání věci po dobu nájmu). Zatímco rozhodnutí v řízeních o těchto „tradičních" žalobách se běžně stávají exekučním titulem, byť se jimi povinný zavazuje k dosažení určitého stavu či výsledku, aniž by bylo přesně určeno, jakou cestou jej má docílit, stěžovatelova žaloba směřující k určení podobné povinnosti byla pro nevykonatelnost

odmítnuta. Stěžovatel dále připomíná závěry Ústavního soudu vyjádřené v nálezu sp. zn. IV. ÚS 281/04 ze dne 25. 8. 2005 (N 165/38 SbNU 319) a v nálezu sp. zn. II. ÚS 3137/09 ze dne 7. 4. 2010 (N 75/57 SbNU 23), dle kterých se soudy při posuzování náležitostí žaloby musí vyhnout přehnanému formalismu. Zejména pak zdůrazňuje, že tzv. petit není povinnou součástí žaloby a soud jím při formulaci závěrečného rozsudku není vázán; stěžovatelova žaloba, ze které bylo jasně patrno, čeho se domáhá, tedy měla být projednána, i kdyby měly obecné soudy za to, že se stěžovatel nemá právo domáhat, aby žalovaný, kromě toho, že se sám zdrží provozování obchodního centra, toto zajišťoval i u třetích osob. Jinými slovy řečeno, soudy se sice mohly na základě věcného projednání žaloby rozhodnout této vyhovět jen částečně, co do části obchodního centra vlastněné vedlejší účastnicí, nicméně toto nemůže zakládat důvod odmítnutí žaloby jako celku.

7. Co se týče odůvodnění napadených rozhodnutí, stěžovatel má s odkazem na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), nález sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213), nález sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), nález sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), nález sp. zn. III. ÚS 677/07 ze dne 1. 11. 2007 (N 179/47 SbNU 371), nález sp. zn. I. ÚS 3184/07 ze dne 17. 4. 2008 (N 71/49 SbNU 61) a nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)] za to, že se tato rozhodnutí s jím uplatněnými argumentačními tvrzeními nevypořádala adekvátně, tj. co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem. Konkrétně se napadená rozhodnutí nevypořádala s jeho argumentem poukazujícím na podobnost jím navrhovaného petitu se sousedskými žalobami proti imisím a nevysvětlily, proč by nemělo být možné vykonat navrhovaný petit postupným ukládáním pokut. Stran nedostatečného poučení ze strany soudů stěžovatel uvádí, že jemu adresované poučení bylo vágní a nešlo z něj s určitostí pochopit, v čem tkví neurčitost, a tedy nevykonatelnost petitu.

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily Okresní soud Plzeň-město, Krajský soud v Plzni a Nejvyšší soud jako účastníci řízení a InterCora, spol. s r.o., se sídlem Lochotínská 18, Plzeň, jako vedlejší účastnice řízení.

9. Okresní soud Plzeň-město odkázal na své rozhodnutí a obsah spisu, zopakoval, že stěžovatel ani přes výzvu neuvedl dostatečně jasně, určitě a srozumitelně povinnost, jejíhož splnění se domáhal, a ústavní stížnost označil za nedůvodnou.

10. Krajský soud v Plzni odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, zdůraznil, že se „stěžovatel úporně brání žalovat na splnění konkrétní … povinnosti“ a že požaduje po soudu, aby to konkretizoval za něj, a navrhl ústavní stížnost odmítnout.

11. Nejvyšší soud rovněž odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, jelikož dle jeho názoru ústavní stížnost neobsahuje jiné argumenty než argumenty vznesené již ve stěžovatelově dovolání. Nejvyšší soud zopakoval, že stěžovatel v žalobě obsahově nekonkretizoval povinnost, jež měla být vedlejší účastnici uložena.

12. Vedlejší účastnice navrhla, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, jelikož soud prvního stupně konkrétně vymezil důvod neprojednatelnosti žaloby, o tomto stěžovatele náležitě poučil, a neprojednání žaloby je tak jen důsledkem toho, že stěžovatel nebyl ani přes toto poučení schopen dostatečně určitě vymezit, čeho se svou žalobou domáhá.

13. Stěžovatel ve své replice poukázal na to, že žádné z vyjádření neobsahuje vzhledem k ústavní stížnosti relevantní argumentaci, na niž by mohl reagovat. Podotýká, že kdyby bylo obecným soudům zřejmé, jak konkrétněji mohl popsat požadované plnění, mohly by uvést alespoň příklad takové konkretizace. Stěžovatel dále zdůraznil, že soudní „proces není legisakční" a že to, čeho se svou žalobou domáhal, z ní bylo jasně patrno.

14. K posouzení ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí si Ústavní soud vyžádal též spis Okresního soudu Plzeň-město sp. zn. 18 C 131/2012. Z tohoto spisu bylo zjištěno, že stěžovatelovu žalobu podanou v březnu 2012 Okresní soud Plzeň-město nejprve zaslal vedlejší účastnici k vyjádření, její vyjádření zaslal k replice stěžovateli, vyžádal si výpisy z katastru nemovitostí ohledně v žalobě specifikovaných parcel a teprve poté, v srpnu 2013, usnesením vyzval stěžovatele, aby „upřesnil svůj žalobní petit tak, aby tento z hlediska určitosti a srozumitelnosti odpovídal některému ze způsobů výkonu rozhodnutí uvedených v ust. § 258 odst. 2 o. s. ř., tj. byl vykonatelný".

III. Hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud úvodem připomíná, v souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebyly dotčeny ústavním pořádkem chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní projednávaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy dodrženy nebyly a napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na přístup k soudu odůvodňujícímu kasační zásah Ústavního soudu.

17. Jak již Ústavní soud v minulosti konstatoval, právo na přístup k soudu je imanentní součástí práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva procesní záruky týkající se spravedlivosti, veřejnosti a rychlosti řízení by neměly žádný smysl, kdyby nebyl chráněn přístup k soudům, jenž je předběžnou podmínkou pro užívání těchto záruk [viz například nález sp. zn. II. ÚS 1739/11 ze dne 20. 9. 2011 (N 163/62 SbNU 417), bod 11, a nález sp. zn. IV. ÚS 1167/11 ze dne 20. 6. 2012 (N 123/65 SbNU 597), bod 18; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz]. Právo na přístup k soudu nicméně není absolutní a neomezené. Jeho omezení může vyplývat buď přímo z právního předpisu, nebo může být důsledkem jeho interpretace a aplikace v konkrétním případě. Je však vždy nutno zkoumat, zda právní předpis nebyl vyložen a použit tak, že právo na přístup k soudu bylo omezeno takovým způsobem nebo v takové míře, že byla zasažena samotná jeho podstata [viz nález sp. zn. I. ÚS 566/07 ze dne 5. 8. 2009 (N 176/54 SbNU 209), bod 26, a nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), bod 40, a judikaturu Evropského soudu pro lidská práva tam uvedenou].

18. Jedním ze zákonem stanovených důvodů odmítnutí přístupu k soudu v kontextu projednání občanskoprávní žaloby je nemožnost srozumění, čeho se žalobce domáhá, a to navzdory učinění výzvy k opravě či doplnění žaloby (viz § 43 odst. 2 ve spojení s § 79 odst. 1 o. s. ř.). Je totiž zřejmé, že (až na stanovené výjimky) nemůže soud v občanském soudním řízení žalobci přiznat více, než v žalobě požadoval, a žalovanému nemůže uložit jinou než žalobcem navrhovanou povinnost. Opačný postup by totiž byl v rozporu s ústavními principy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 286/95 ze dne 6. 6. 1996 (N 44/5 SbNU 371)] a představoval by porušení práva na spravedlivý proces [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 218/95 ze dne 11. 12. 1997 (N 160/9 SbNU 381)]. Pro vymezení předmětu řízení, tedy toho, čeho se žalobce domáhá a na základě jakých skutečností, nicméně není v žádném případě rozhodující výlučně znění tzv. petitu, tedy konkrétní části žaloby, ale smysl a podstata žaloby jako celku [viz nález sp. zn. III. ÚS 80/96 ze dne 4. 7. 1996 (N 62/5 SbNU 475) nebo nález sp. zn. II. ÚS 3137/09 ze dne 7. 4. 2010 (N 75/57 SbNU 23)]. Právě a jen žaloba jako celek tedy musí být mimo jiné i co do toho, čeho a na jakém základě se žalobce domáhá, přesná, určitá a srozumitelná. Žalobu přitom nelze považovat za neurčitou, jestliže žalobnímu návrhu nebo jeho části nebude moci být vyhověno proto, že není v souladu s hmotným právem; posuzovat soulad žaloby s hmotným právem ještě předtím, než bude požadovaný nárok věcně projednán, soudu nepřísluší [viz nález sp. zn. IV. ÚS 456/2000 ze dne 13. 2. 2001 (N 28/21 SbNU 245)].

19. Jak dále Ústavní soud připomněl například v nálezu sp. zn. II. ÚS 475/13 ze dne 24. 6. 2014 (N 129/73 SbNU 941), obecné soudy jsou v tomto kontextu povinny přihlížet k tomu, že žalobce svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a nezapomínat, že základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž i rámec jeho interpretace a aplikace. Uvedené pak platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje tak významný zásah do procesního postavení žalobce, jehož důsledkem je nezvratné odepření meritorního přezkumu jeho podání. V konkrétní rovině je tak vždy třeba, aby obecné soudy dříve, než odmítnou určité podání meritorně projednat, využily všech zákonných nástrojů k odvrácení takového rozhodnutí, tj. aby se, mimo jiné i za pomoci žalobce (či obecněji pak osoby, která podání učinila), snažily o takovou jeho interpretaci, která při maximálním respektování skutečného záměru, s nímž bylo podání činěno, umožňuje jeho meritorní projednání. Jak totiž Ústavní soud konstatoval v bodě 14 nálezu sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211), „z práva na spravedlivý proces a též z čl. 4 a 90 Ústavy České republiky, zakotvujících základní poslání obecných soudů, jímž je ochrana základních práv a svobod, jakož i dalších práv jednotlivců, totiž vyplývá, že v pochybnostech jsou obecné soudy povinny postupovat ve prospěch – in favorem – umožnění přístupu k soudu … a tedy ve prospěch uplatnění subjektivních práv jednotlivců“.

20. Jde-li o uplatnění subjektivních práv vyplývajících ze smluvních závazků, soudy navíc musí chránit autonomii vůle smluvních stran, tj. bezprostředně a přímo aplikovatelné ústavně garantované právo dle čl. 2 odst. 3 Listiny [srov. nález sp. zn. I. ÚS 546/03 ze dne 28. 1. 2004 (N 12/32 SbNU 107)]. Jak v právě uvedeném nálezu Ústavní soud připomněl, „porušení tohoto práva se orgán státní moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem jednoduchého práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat“. Nemohou tedy vznášet přehnané nároky na formulaci smluv [viz nález sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000 (N 86/18 SbNU 233)], z vícero možných výkladů smlouvy musí vždy zvolit ten, který v co možná největší míře zajistí respekt k projevené vůli účastníků právního vztahu [nález sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 (N 64/69 SbNU 197)], a konečně v pochybnostech, zda lze konkrétní nárok ze smlouvy uplatnit u soudu, jsou soudy povinny vždy postupovat ve prospěch jeho uplatnění. Jedině takto lze totiž zajistit respektování autonomní sféry jednotlivce, což je esenciální podmínkou fungování právního státu. Povinnost poskytnout soudní ochranu subjektivním právům vyplývajícím ze smluv s ohledem na skutečnou vůli jejich stran koneckonců vyplývá také z norem podústavních, konkrétně z § 1 o. s. ř., který za účel soudní

jurisdikce označuje mj. i zajištění výchovy k dodržování smluv a zákonů, k čestnému plnění povinností a k úctě k právům jiných osob.

21. Jak z výše uvedeného plyne, nemá-li být postupem soudů porušeno právo na přístup k soudu, jsou soudy ve sporech o plnění ze smlouvy vždy povinny hledat a zvolit takovou interpretaci žaloby, jakož i smlouvy samotné, která umožňuje meritorní projednání žaloby a vynucení povinnosti, k jejímuž plnění se smluvní strana ze své svobodné vůle zavázala. Obdrží-li pak soud žalobu, jíž se žalobce po žalovaném domáhá splnění povinnosti, která je přesně, určitě a srozumitelně vymezena, resp. kterou je možno jako přesně, určitě a srozumitelně vymezenou v kontextu smluvního ujednání mezi stranami vyložit, ale která z důvodu nevykonatelnosti nemůže být žalovanému uložena soudním rozhodnutím, soud tuto žalobu nemůže odmítnout, ale musí ji věcně projednat. Není přípustné, aby soud skrýval věcné zamítnutí poskytnutí soudní ochrany nároku žalobce za odmítnutí jeho žaloby, a krátil tak práva obou stran sporu, které mají mít možnost přednést své argumenty a dozvědět se, jak je soud zhodnotil a proč jim nevyhověl či vyhověl. Toto pravidlo soudy ve stěžovatelově případě porušily, jelikož místo toho, aby se za situace, kdy se setkaly s méně běžnou žalobou (resp. s méně běžným smluvním ujednáním), snažily poskytnout maximální ochranu subjektivním právům stěžovatele, a jeho žalobu tedy vyložit tak, aby ji mohly meritorně projednat, jednoduše ji odmítly. Tím, že stěžovatelem vymáhanou, určitě a srozumitelně označenou (k tomu viz dále) povinnost označily za neurčitou a nesrozumitelnou, protože ji měly za nevykonatelnou, fakticky posuzovaly platnost příslušného smluvního ujednání či důvodnost jeho nároku, aniž by stěžovatelův nárok věcně projednaly. Takový postup je ve světle výše rozvedených principů nepřípustný.

22. Co se týče srozumitelnosti žaloby, nepovažuje ji Ústavní soud za zmatenou, nečitelnou a ani jinak nesrozumitelnou, neboť je zřejmé, že skrze ni stěžovatel usiloval, lapidárně řečeno, o to, aby určité obchodní centrum, případně část prostor v něm se nacházejících, nebylo otevřeno pro veřejnost (nebylo provozováno), dokud nebudou zprovozněny vyhrazené jízdní pruhy pro veřejnou dopravu v jeho bezprostřední blízkosti. Po soudu pak žádal vydání rozhodnutí, které by neprovozování tohoto obchodního centra do předmětné doby zajistilo, a to skrze uložení povinnosti vedlejší účastnici, která se k tomuto plnění (neprovozování obchodního centra do dané doby) smluvně zavázala (a to i za své právní nástupce). Předstírat, že tomuto stěžovatelovu záměru není možné v kontextu smluvního ujednání mezi ním a vedlejší účastnicí rozumět, by bylo nepřípustným formalismem. Co se dále týče určitosti žaloby, Ústavní soud konstatuje, že povinnost, jejíhož splnění se stěžovatel po vedlejší účastnici domáhal, byla dostatečně určitě vymezena, neboť stěžovatel v žalobě jednoznačně identifikoval obchodní centrum a jasně vymezil dobu, do níž nemělo být provozováno či užíváno, přičemž, co se

rozumí pod pojmem „provozovat (užívat) obchodní centrum“, je průměrnému člověku zřejmé, a proto ani soudy, jež nesestávají z automatů, nýbrž z lidí, nemohou předstírat, že tomuto pojmu pro absenci jeho formální definice nerozumí. Není tedy zřejmé, proč byla stěžovateli adresována výzva k upřesnění žaloby, a tím méně, proč byla jeho žaloba následně odmítnuta. Ústavní soud se ztotožňuje se stěžovatelem v tom, že soudy vlastně přesně nevěděly, z jakého důvodu je žaloba neprojednatelná, ale trvaly na tom, aby tento důvod nalezl a odstranil jej sám stěžovatel. Je pravděpodobné, že soudy měly ve skutečnosti pochybnosti o vykonatelnosti stěžovatelem vymáhané povinnosti, ovšem, jak bylo právě vyloženo, nemohly je mít pro neurčitost či nesrozumitelnost jejího vymezení, a proto žalobu nemohly odmítnout, ale měly ji věcně projednat.

23. Konečně má Ústavní soud za to, že odůvodnění rozhodnutí o odmítnutí stěžovatelovy žaloby je v těch částech, kde se snaží ospravedlnit závěry soudů o neurčitosti žaloby, z výše vyložených důvodů chybné a v těch částech, které jsou ve skutečnosti spíše odůvodněním nutnosti zamítnout stěžovatelovu žalobu pro nevykonatelnost jím vymáhané povinnosti, neúplné a nepřesvědčivé. Stran druhého Ústavní soud poznamenává, že soudy především nedostatečně vyložily, proč by výkon stěžovatelem vymáhané povinnosti nebylo možné zajistit postupným ukládáním pokut podle § 351 o. s. ř. Okresní soud Plzeň-město a Krajský soud v Plzni se k této otázce vůbec nevyjadřují a Nejvyšší soud toliko konstatuje, že postupným ukládáním pokut lze vykonávat jen tituly ukládající povinnost k nezastupitelnému jednání nebo povinnost něco strpět či něčeho se zdržet, a z toho, že stěžovatel nepožaduje po vedlejší účastnici, aby se zdržela provozování obchodní centra, pak dovozuje, že tento způsob výkonu nelze v daném případě zvažovat. Všechny soudy tak přehlíží, že zjevným záměrem, s jakým stěžovatel podával žalobu, je neotevření (resp. už spíše uzavření) obchodního centra, případně jeho části, pro veřejnost do doby vybudování jízdních pruhů pro MHD a že si skutečnost, že se zajištění tohoto stavu domáhá po vedlejší účastnici, vyžaduje zkoumání toho, jakou část obchodního centra vlastní sama vedlejší účastnice, a tedy do jaké míry je žaloba co do obsahu ve skutečnosti žalobou zdržovací, a jaká část je majetkem třetích osob, tedy do jaké míry je žaloba žalobou na plnění.

24. Ústavní soud proto konstatuje, že stěžovateli byl odepřen přístup k soudu, ačkoliv jeho žaloba nebyla nesrozumitelná ani neurčitá, tedy bylo z ní patrno, čeho se stěžovatel domáhá, a netrpěla ani jiným nedostatkem, pro který by v řízení nebylo možno pokračovat [bod 1) (i) shrnutí stěžovatelovy argumentace], a že rozhodnutí obecných soudů nebyla řádně odůvodněna [bod 2) shrnutí]. Na okraj pak Ústavní soud poznamenává, že již z kroků, které Okresní soud Plzeň-město činil v řízení před vyzváním stěžovatele k upřesnění žaloby (zaslání žaloby vedlejší účastnici k vyjádření,

zaslání jejího vyjádření k replice stěžovateli, vyžádání si výpisu z katastru nemovitostí), je patrné, že stěžovatelovu žalobu za nesrozumitelnou nebo neurčitou a priori nepovažoval, a je tristní, že k tomuto hodnocení dospěl až zhruba rok a půl po jejím obdržení. Tím, že dle jeho názoru neprojednatelný návrh zaslal vedlejší účastnici k vyjádření, navíc na její straně způsobil vznik nadbytečných nákladů, které následně musel zaplatit stěžovatel.

25. Ze shora uvedeného vyplývá, že usnesením Okresního soudu Plzeň-město č. j. 18 C 131/2012-61 ze dne 23. 9. 2013 došlo k porušení práva stěžovatele na přístup k soudu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, přičemž Krajský soud v Plzni svým usnesením č. j. 15 Co 484/2013-74 ze dne 8. 11. 2013 a Nejvyšší soud usnesením č. j. 33 Cdo 1048/2014-99 ze dne 17. 9. 2015 toto porušení stěžovatelova základního práva konzervovaly. Ústavní soud proto podané ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil, a to v souladu s § 82 odst. 1 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 108

K ochraně rovnosti vlastnického práva ústavně konformním výkladem předpisů komunistického režimu v restitučních sporech

K diskriminaci stěžovatelky došlo neústavní preferencí socialistického či družstevního vlastnictví, obsaženého v § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, přičemž dnes je bezvýjimečně garantována rovná ochrana vlastnického práva. Za minulého režimu se jednalo o projev marxistického třídního přístupu, který podobně jako rasově podmíněné zákonodárství protiprávně rozděloval občany do nestejných kategorií. Takový přístup není v dnešní době možno přijmout. Přitom je nutno podotknout, že ani v tehdejší mezistátní smlouvě mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, publikované pod č. 186/1946 Sb., ani v restitučním zákoně č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, podobné diskriminační ustanovení nebylo obsaženo, to přinesla až prováděcí vyhláška. Pak ale nelze pominout, že soudce není podzákonným předpisem vázán (čl. 95 odst. 1 Ústavy), nota bene, když takový předpis zakládá zřetelně diskriminační účinek ve vztahu k legitimnímu očekávání oprávněných osob. V daném případě proto musí teleologický přístup k výkladu práva převážit nad čistě dogmaticky gramatickým výkladem tak, aby byl v maximální míře naplněn účel předpisů, jímž je zmírnění křivd spáchaných předchozím režimem. Ústavní soud již několikrát zdůraznil, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd; stát a jeho orgány jsou proto povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována. Rovněž odkazuje na svoji již ustálenou judikaturu o moderním materiálním právním státu, povinnosti ústavně konformní interpretace i velmi starých právních předpisů s ohledem na dnes platné konstitutivní principy a hodnotovou diskontinuitu se starým režimem.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 13. června 2016 sp. zn. I. ÚS 3964/14 ve věci ústavní stížnosti Olgy

Herdové, zastoupené JUDr. Kristinou Škampovou, advokátkou, se sídlem v Brně, Pellicova 8a, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. září 2014 č. j. 28 Cdo 1514/2014-182, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 11. září 2012 č. j. 30 Co 225/2012-145 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. ledna 2012 č. j. 30 C 251/2008-113, jimiž byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba proti České republice na finanční náhradu za majetek zanechaný na území bývalé Podkarpatské Rusi její babičkou, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze, Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení a České republiky, za kterou jedná Ministerstvo financí, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2014 č. j. 28 Cdo 1514/2014-182, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. 9. 2012 č. j. 30 Co 225/2012-145 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. 1. 2012 č. j. 30 C 251/2008-113 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Uvedená rozhodnutí se proto zrušují.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. V ústavní stížnosti ze dne 19. 12. 2014, která splňuje náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), stěžovatelka napadla shora uvedená rozhodnutí obecných soudů s odůvodněním, že jimi bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených základních práv; výslovně do práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) ve spojení s čl. 90 a 95 Ústavy a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“), jakož i do práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala proti žalované České republice, za kterou vystupuje Ministerstvo financí, přiznání finanční náhrady ve výši 5 170 000 Kč a nahrazení rozhodnutí ministra financí ze dne 27. 6. 2008 č. j. 44/51755/2008-441 a Ministerstva financí ze dne 28. 5. 2008 č. j. 44/10366/2008-441, jako náhrady za majetek zanechaný na území bývalé Podkarpatské Rusi její babičkou, paní Olgou Herdovou.

3. Obvodní soud pro Prahu 1 napadeným rozsudkem stěžovatelčinu žalobu zamítl s odůvodněním, že nebylo ničím založeno její právo na náhradu za nemovitosti zanechané jejími právními předchůdci na Podkarpatské Rusi. Soud nepřisvědčil stěžovatelčinu právnímu názoru o přímé aplikovatelnosti čl. 2 odst. 3 a 4 Protokolu ke Smlouvě mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, publikované pod č. 186/1946 Sb., která dle ní zakládá přímé právo na náhradu, ani tomu, že by paralelně založilo nárok na náhradu ustanovení § 8 věty poslední vládního nařízení č. 61/1945 Sb., o přípravě opce podle smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945. Soud prvního stupně takto rozhodl, i když vyjádřil názor, že není pochyb, že úprava v zákoně č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, a vyhlášce č. 159/1959 Ú. l., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, odpovídá totalitní době, v níž bylo preferováno státní socialistické vlastnictví, případně družstevní vlastnictví, a u občanů byla poskytována ochrana pouze osobnímu vlastnictví a veškeré jiné formy vlastnictví byly znevýhodňovány.

4. Proti rozsudku soudu prvního stupně se stěžovatelka odvolala, Městský soud v Praze však rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Připustil sice, že soudním výkladem reagujícím na změnu společenských poměrů, k níž v mezidobí došlo, lze za určitých okolností dospět v mezích nuancí jazykového pojmu k posunu výkladu a aplikace právní normy, nicméně tento posun nemůže podle názoru odvolacího soudu překročit meze interpretace práva a stát se normotvorným aktem. Podle názoru odvolacího soudu není soud k takto rozšiřujícímu výkladu oprávněn přistoupit, neboť by koncipoval práva tam, kde právním předpisem nejsou vůbec založena.

5. Nejvyšší soud poté odmítl i dovolání stěžovatelky v dané věci. V odůvodnění konstatoval, že neexistuje žádná nejasnost ohledně přímé aplikovatelnosti smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, přičemž k této otázce existuje již ustálená judikatura Nejvyššího a Ústavního soudu. Podle dovolacího soudu je věcí státu, jaké podmínky pro restituce stanoví, přičemž soudy mohou rozhodovat pouze v rámci takto stanovených pravidel. Nepřichází proto v úvahu, aby soudy interpretovaly § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. v rozporu s jeho jasným zněním, a konstruovaly tak nárok na odškodnění, který nemá oporu v žádném z restitučních předpisů.

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti nejdříve shrnula rozhodné skutečnosti daného případu. Uvedla, že její babička, paní Olga Herdová, podala dne 30. 4. 1959 přihlášku k soupisu majetku zanechaného na území Zakarpatské Ukrajiny, kde uplatnila nárok na náhradu za 7 ha, 9 arů a 58 m^2 půdy v katastrálním území Malé Gejovce, zapsané v knihovní vložce č. Z, a dále za parcelu p. č. X o výměře 9997 m^2, rovněž v katastrálním území Malé Gejovce. Tato přihláška byla vedena u Ministerstva financí pod č. spisu ZU 9250. Dne 30. 1. 1962, aniž bylo o žádosti rozhodnuto správním rozhodnutím, bylo matce stěžovatelky přípisem č. j. 24-9250/Dra sděleno, že dle vyhlášky č. 159/1959 Ú. I., o vnitrostátním vypořádání některých nároků podle zákona č. 42/1958 Sb., týkajících se Zakarpatské Ukrajiny, lze přiznat náhradu za nemovitý majetek mající povahu pouze osobního nebo drobného soukromého vlastnictví, který měly na Zakarpatské Ukrajině ke dni 29. 6. 1945, tj. ke dni uzavření smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině, československé fyzické osoby a jehož pozbyly podle příslušných mezinárodních smluv a dohod. Jelikož matka stěžovatelky nehospodařila v roce 1962 jako člen jednotného zemědělského družstva ani jako drobný samostatně hospodařící zemědělec, Ministerstvo financí žádnou náhradu za majetek zanechaný babičkou stěžovatelky na Zakarpatské Ukrajině nepřiznalo.

7. Tento přípis však neměl povahu správního rozhodnutí, a vyřídil tak žádost odložením, což však správní řád – vládní nařízení č. 20/1955 Sb., o řízení ve věcech správních (správní řád), ani správní řád z roku 1960 – vládní nařízení č. 91/1960 Sb., o správním řízení, nepřipouštěly. Správní řízení tedy nebylo skončeno, což ostatně připustil i ministr financí České republiky, když na základě intervence Kanceláře veřejného ochránce práv sdělil, že v těch případech, kde nebylo o žádostech v šedesátých letech rozhodnuto, vydá ve věci dalšího odškodnění správní rozhodnutí tak, aby se otevřela cesta k eventuální obraně práv standardními prostředky soudní ochrany. Stěžovatelka tedy požádala Ministerstvo financí, aby o žádosti ZU 9250 o náhradu za majetek zanechaný její babičkou na Zakarpatské Ukrajině rozhodlo. Ministerstvo financí rozhodnutím ze dne 28. 5. 2008 č. j. 44/10366/2008-441 žádnou náhradu, s odkazem na ustanovení § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. I., nepřiznalo. Proti tomu stěžovatelka podala rozklad, o kterém rozhodl ministr financí rozhodnutím ze dne 25. 6. 2008 č. j. 44/51755/2008-441 tak, že napadené rozhodnutí potvrdil.

8. Proto se stěžovatelka obrátila na obecné soudy, které její žalobu zamítly.

9. Stěžovatelka ve své argumentaci především uvedla, že podle jejího názoru soudy bezdůvodně lpěly na doslovném výkladu vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., která je poplatná období svého vzniku v době nesvobody, a v rozporu

s ústavním pořádkem nepřikročily k ústavně konformnímu výkladu tohoto podzákonného právního předpisu. Soudy pouze odkázaly na § 3 citované vyhlášky, podle kterého se náhrada poskytne za nemovitý majetek, pokud měl povahu osobního nebo drobného soukromého vlastnictví, a to za rodinný domek a za hospodářské budovy a půdu drobných zemědělců na Zakarpatské Ukrajině, avšak jen těm, kteří hospodaří jako členové jednotných zemědělských družstev nebo jako samostatní malí nebo střední zemědělci, za pozemek zastavěný rodinným domkem, nejvýše však za výměru 800 m2, za pozemek zastavěný hospodářskými budovami a za budovy sloužící k provozu malé živnosti.

10. Stěžovatelka poukazovala na to, že vyhláška je diskriminační, jelikož rozlišuje vlastnictví osobní a vlastnictví soukromé, a odporuje Listině základních práv a svobod, zejména pak ustanovení čl. 4 odst. 3, podle kterého zákonná omezení základních práv a svobod musí platit pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky. Podle čl. 11 Listiny má vlastnické právo stejný zákonný obsah a ochranu, dědění se zaručuje a nucené omezení vlastnického práva je možné pouze ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu. Dle čl. 95 odst. 1 Ústavy je soud při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu, a je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou. Pokud soud prvního stupně dospěl k závěru o tom, že vyhláška č. 159/1959 Ú. l. nemůže v podmínkách demokratického právního státu pro svou diskriminační povahu obstát, neměl její diskriminační ustanovení vůbec aplikovat. Stejně tak měly podle stěžovatelky postupovat i odvolací soud a dovolací soud.

11. Na podporu svého právního názoru stěžovatelka dále v ústavní stížnosti obsáhle citovala z několika nálezů Ústavního soudu, ve kterých tento soud zaujal stanovisko k interpretaci a aplikaci právních předpisů pocházejících zejména z doby minulého režimu.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem, vyjádření účastníků řízení

12. Nejvyšší soud se k ústavní stížnosti vyjádřil dne 5. 1. 2016 a uvedl: Stěžovatelka vytýká obecným soudům, že zohlednily předpoklady poskytnutí náhrady za nemovitý majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině obsažené ve vyhlášce č. 159/1959 Ú. l., jež pokládá za diskriminační. K tomu se dle Nejvyššího soudu patří podotknout, že obdobnou problematikou se již Ústavní soud komplexně zabýval, a to především ve svém usnesení ze dne 26. 5. 2011 sp. zn. II. ÚS 3241/10, v němž v souladu se svou dlouhodobě ustálenou rozhodovací praxí uvedl, že je věcí státu, jaké podmínky pro restituce stanoví, přičemž soudy mohou rozhodovat pouze v rámci takto daných mezí, což platí i pro předpisy přijaté před rokem 1989 (viz body 30 a 31 citovaného usnesení a dále kupř. usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10.

2000 sp. zn. I. ÚS 479/99 či usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 2206/12; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz). Ústava ani jiný právní předpis nevyžadují, aby byl majetek pozbytý v důsledku historických křivd vrácen nebo aby za něj byla poskytována náhrada, pročež je provádění majetkových restitucí ve své podstatě dobrodiním státu [srovnej např. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2008 sp. zn. IV. ÚS 524/06, usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2013 sp. zn. III. ÚS 1660/13 nebo nález Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2015 sp. zn. III. ÚS 1255/13 (N 68/77 SbNU 51), bod 36]. Ve světle předeslaného nelze podle názoru Nejvyššího soudu než uzavřít, že interpretace § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., již prosazuje stěžovatelka, by představovala extenzi restituční skutkové podstaty nad rámec dosavadního projevu vůle státu k restituci, což podle mínění Nejvyššího soudu přísluší zákonodárci, nikoli moci soudní.

13. Nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 2610/14 (N 6/76 SbNU 99) a ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1713/13 (N 40/76 SbNU 537), na něž stěžovatelka odkázala v doplnění své ústavní stížnosti, postrádají ve vztahu k řešené kauze relevanci, neboť v nich Ústavní soud reproboval postup obecných soudů, jež po účinnosti zákona č. 121/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, odmítly meritorně rozhodnout o nárocích žalobkyň (nemajících status oprávněných osob dle zákona č. 212/2009 Sb.) na náhradu za majetek zanechaný na Zakarpatské Ukrajině v režimu zákona č. 42/1958 Sb. V nyní přezkoumávaných rozhodnutích ovšem aplikovatelnost posledně zmíněného restitučního zákona ani vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., jež jej prováděla, nikterak zpochybněna nebyla, obecné soudy toliko konstatovaly, že stěžovatelka kritéria pro poskytnutí náhrady stanovená touto právní úpravou nesplnila. Z těchto důvodů je dle Nejvyššího soudu možné rozhodnutí obecných soudů v projednávané věci pokládat za ústavně konformní, a proto navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, popřípadě jako nedůvodná zamítnuta.

14. Městský soud v Praze se vyjádřil dne 7. 1. 2016 a jen odkázal na obsah odůvodnění svého rozhodnutí, v němž se prý vypořádal podrobně s argumentací stěžovatelky. Městský soud v Praze nemá za to, že by postupoval nepřípustně formalisticky při výkladu právních norem, konkrétně při výkladu vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., což je zásadní výtkou stěžovatelky. Proto se domnívá, že ústavní stížnost není důvodná.

15. Obvodní soud pro Prahu 1 se k ústavní stížnosti vyjádřil dne 26. 1. 2016. Uvedl, že hodnotil nárok stěžovatelky ve smyslu smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik

o Zakarpatské Ukrajině, publikované pod č. 186/1946 Sb., dle zákona č. 42/1958 Sb., vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. a vyhlášky č. 43/1959 Ú. l., o přihlášení k náhradě za majetky na Zakarpatské Ukrajině podle zákona č. 42/1958 Sb. Uzavřel přitom, že sama mezistátní smlouva mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině nevytváří přímý nárok žalobkyně na konkrétní plnění vůči státu. Na vnitrostátní úrovni byl závazek ze smlouvy upraven zákonem č. 42/1958 Sb., obecné zásady odškodnění pak stanovila vláda usnesením č. 938 ze dne 15. října 1958 s tím, že k jejich provedení zmocnila Ministerstvo financí, které pak podmínky poskytnutí náhrady upravilo jednak z hlediska postupu oprávněných osob ve vyhlášce č. 43/1959 Ú. l. a z hlediska rozsahu a podmínek hmotněprávního nároku potom ve vyhlášce č. 159/1959 Ú. l. Soud je nadále toho názoru, že pokud by byla akceptována námitka žalobkyně, že vyhlášku č. 159/1959 Ú. l. není možno aplikovat pro její rozpor s Ústavou, pak by zde neexistoval žádný pozitivní právní předpis, na jehož podkladě by žalobkyni mohlo být odškodnění přiznáno. Soudním výkladem reagujícím na změnu společenských poměrů, k níž v mezidobí došlo, lze sice za určitých okolností dospět v mezích nuancí jazykového pojmu k posunu výkladu a aplikace právní normy, nicméně tento posun nemůže překročit meze interpretace práva a stát se normotvorným aktem. Nadto považuje soud za důvodnou námitku promlčení, která byla v průběhu řízení vznesena ze strany žalované.

16. Ministerstvo financí se vyjádřilo dne 3. 2. 2016. Ve svém vyjádření uvedlo, že podaná ústavní stížnost je nedůvodná, neboť nedošlo k porušení základních lidských práv v průběhu předchozího řízení před obecnými soudy. Podle vedlejšího účastníka řízení nebylo žádné ze základních práv stěžovatelky v průběhu předchozího řízení před obecnými soudy ohroženo či dokonce porušeno. Navíc byla podle ministerstva ústavní stížnost podána opožděně, a to s ohledem na skutečnost, že do úvahy připadalo toliko dovolání na základě §237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Pro dovození přípustnosti dovolání by tudíž dovolací soud musel dospět k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Jelikož k takovému závěru nedospěl, je podle vyjádření ministerstva ústavní stížnost podána opožděně [s odkazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 129/97 ze dne 17. 6. 1997 (U 14/8 SbNU 431)].

17. V další části ministerstvo odkázalo na výše již uvedenou judikaturu, podle které „je pouze věcí státu, jestliže se rozhodne křivdy způsobené jeho právním předchůdcem odčinit, v jakém rozsahu tak učiní, za jakých konkrétních podmínek nebo v jakém rozhodném období, a zůstává na vůli jeho představitelů v době vydání takových předpisů, jakou cestu zvolí“. Není možné úplné a naprosté odčinění všech způsobených křivd, které se v souvislosti se znárodněním majetku staly. Za tímto účelem přijal

demokratický stát po roce 1989 řadu restitučních předpisů. Pokud tyto křivdy neřeší restituční zákony vydané po roce 1990, pak nelze jakoukoli náhradu přiznat a je možné odškodnit jen takové křivdy, které nastaly před rokem 1990, kde to upravují restituční předpisy, a nelze přiznat žádné jiné nároky, neboť tím by došlo k nedovolenému obcházení speciálních restitučních předpisů. S ohledem na uvedené lze podle vyjádření ministerstva doplnit, že nárok stěžovatelky na poskytnutí odškodnění za majetek zanechaný její babičkou paní Olgou Herdovou na Podkarpatské Rusi nemá oporu ani v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a ani v rozhodnutích Evropské komise pro lidská práva.

18. Závěrem Ministerstvo financí uvedlo, že setrvává na svém stanovisku, které zastávalo již v průběhu řízení před obecnými soudy, a to, že nárok stěžovatelky, pokud bychom vůbec připustili, že vznikl a trvá, byl promlčen. Nárok na odškodnění za nemovitý majetek, který měly československé právnické a fyzické osoby dne 29. 6. 1945 na Zakarpatské Ukrajině, byl založen zákonem č. 42/1958 Sb. Tento zákon nabyl účinnosti dne 25. 7. 1958. Nárok na náhradu představuje toliko nárok závazkový, a nikoli věcněprávní na vydání věci. Z tohoto důvodu i tento nárok podléhá promlčení jako jakékoliv jiné závazkové právo a nepožívá ochrany nepromlčitelnosti jako vlastnické právo. V době platnosti všeobecného občanského zákoníku z roku 1811, který platil do roku 1951, trvaly promlčecí lhůty 30 let, popř. 10 let. Od roku 1951 platil zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, který stanovil promlčecí lhůtu 3 roky, popř. 10 let, a tento stav platí i podle současného občanského zákoníku. Všechny tyto promlčecí lhůty podle ministerstva v dané věci již uplynuly. Stěžovatelka sice tvrdí, že řízení, které bylo uzavřeno dopisem z roku 1962, nepovažuje za ukončené, zcela však pomíjí skutečnost (připustíme-li, že vůbec řízení dále probíhalo či zda vůbec bylo zahájeno), že v řízení je také třeba aktivně pokračovat, což stěžovatelka, nebo její právní předchůdci, po dobu desítek let, které výrazně překračují běh promlčecí doby, nečinili.

19. V předmětném případě bylo podle ministerstva původní řízení ukončeno přípisem datovaným dnem 30. 1. 1962 č. j. 24-9250/Dra, podle kterého přihlašovatelce nelze náhradu přiznat, a to z důvodů uvedených v přípisu, neboť nesplňuje podmínku dle vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., tj. nehospodařila v době podání přihlášky jako člen JZD nebo jako samostatný malý nebo střední zemědělec. Řízení tak bylo v materiálním smyslu slova ukončeno v roce 1962, byť po formální stránce nesprávně. Podle § 97 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, platného od 1. ledna 1951, bylo podmínkou přerušení běhu promlčecí lhůty také to, že oprávněný subjekt náležitě pokračuje v řízení, ve kterém své právo uplatnil. Pokud tedy nárok nebyl uplatněn do tří let od účinnosti vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., tj. od 25. 8. 1959, došlo k jeho promlčení ke dni 26. 8. 1962. Pokud bychom přijali názor,

že řízení bylo zahájeno ke dni účinnosti vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. a posledním úkonem v řízení byl přípis Ministerstva financí ze dne 30. 1. 1962 č. j. 24-9250/Dra, tak dnem následujícím po doručení tohoto přípisu počala běžet tříletá obecná promlčecí doba podle § 90 zákona č. 141/1950 Sb. Pokud stěžovatelka (či spíše její právní předchůdce) byla po tři roky v řízení nečinná, došlo k promlčení práva. Neobstojí ani případná námitka, že se právnímu předchůdci stěžovatelky mohlo jevit případné uplatňování nároku zbytečným, s ohledem na poměrně jasné znění zákona č. 42/1959 Sb. a především vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., popř. i s ohledem na politickou situaci v ČSR. Považuje-li oprávněný z nároku uplatnění svého nároku v danou chvíli za bezvýsledné, tak jej to nezbavuje právní povinnosti tento nárok uplatňovat, pokud je k jeho zachování takové uplatnění zapotřebí. Promlčecí doba, která by počala v roce 1962 po doručení přípisu Ministerstva financí běžet, ještě za účinnosti zákona č. 141/1950 Sb., uplynula v roce 1965, tj. za účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který nabyl účinnosti 1. 4. 1964. Podle § 860 zákona č. 40/1964 Sb. platí, že podle dosavadních právních předpisů se až do svého zakončení posuzují lhůty a promlčecí doby, které počaly běžet před 1. dubnem 1964.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

20. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupenou a oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Při posuzování přípustnosti Ústavní soud zjistil, že stěžovatelka proti napadeným rozhodnutím již nemá k dispozici žádný procesní prostředek k ochraně práva.

21. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci plně postačovala písemná vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání.

V. Vlastní posouzení

22. V České republice je přípustný pouze takový výkon státní moci, který je v souladu s Ústavou a Listinou základních práv a svobod. Ústavodárce po změně režimu roku 1989 přikázal v ústavním zákoně č. 23/1991 Sb., že všechny zákony a jiné právní předpisy musí být uvedeny do souladu s Listinou základních práv a svobod nejpozději do 31. prosince 1991. Tímto dnem pozbyla účinnosti ustanovení, která s Listinou základních práv a svobod v souladu nebyla.

23. Ústavní soud stanovil již ve svém prvním nálezu ze dne 21. 12. 1993 sp. zn. Pl. ÚS 19/93 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.) klíčové zásady k aplikační a interpretační praxi všech orgánů veřejné moci; v pojetí ústavního státu, na kterém je založena Ústava České republiky, není právo

a spravedlnost předmětem volné dispozice zákonodárce, a tím ani zákona, protože zákonodárce je vázán určitými základními hodnotami, jež Ústava prohlašuje za nedotknutelné. Ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se „starým právem" hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem". Toto pojetí ústavního státu odmítá formálně-racionální legitimitu režimu a formální právní stát.

24. Shrneme stručně podstatu zkoumaného případu; stěžovatelka postupovala podle restitučního zákona č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, ve znění pozdějších předpisů, (pocházejícího z minulého režimu), když zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové křivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik, u ní nepřicházel v úvahu, neboť je vnučkou původní majitelky. Přihláškou k soupisu majetku uplatnila tehdy matka stěžovatelky nárok na náhradu cca 7 ha půdy a stavební parcelu. Roku 1962 reagovalo Ministerstvo financí neformálním přípisem s odkazem na § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l. Jelikož matka stěžovatelky nehospodařila roku 1962 jako člen JZD nebo drobný zemědělec, nebylo jí nic přiznáno. Po roce 1989 iniciovala stěžovatelka znovu řízení před Ministerstvem financí, to však nárok odmítlo rozhodnutím ze dne 28. 5. 2008 č. j. 44/10366/2008-441, uvádějícím stejný důvod. Obvodní soud pro Prahu 1 její žalobu domáhající se po České republice – Ministerstvu financí částky 5 170 000 Kč poté zamítl rozsudkem ze dne 17. 1. 2012 č. j. 30 C 251/2008-113 opět z totožného důvodu, i když mj. již uvedl, že vyhláška zjevně odpovídá totalitní době s preferencí socialistického vlastnictví. Městský soud v Praze toto rozhodnutí rozsudkem ze dne 11. 9. 2012 č. j. 30 Co 225/2012-145 potvrdil a doplnil, že nelze přistoupit k nadměrně rozšiřujícímu výkladu a interpretací koncipovat práva, která nejsou právním předpisem vůbec založena. Nejvyšší soud pak odmítl dovolání s tím, že je věcí státu, jaké podmínky pro restituce stanoví, a soudům nepřísluší konstruovat nárok na odškodnění, který nemá oporu v žádném restitučním předpise. Tedy současné orgány veřejné moci jen uznaly, že pouhé přípisy Ministerstva financí nejsou rozhodnutím, a tak bylo po více než 50 letech vydáno formální rozhodnutí (věcně naprosto stejné jako ty původní přípisy), načež soudy všech stupňů rozhodovaly, aniž by braly v úvahu ústavně konformní výklad právních předpisů.

25. S poukazem na již ustálenou judikaturu o moderním materiálním právním státu, povinnosti ústavně konformní interpretace i velmi starých právních předpisů s ohledem na dnes platné konstitutivní principy a hodnotovou diskontinuitu se starým režimem je nutno ústavní stížnosti vyhovět. Zjevně totiž došlo k diskriminaci stěžovatelky neústavní preferencí socialistického či družstevního vlastnictví v § 3 inkriminované vyhlášky, přičemž dnes je bezvýjimečně garantována rovná ochrana vlastnického práva. Za minulého režimu šlo o projev marxistického třídního přístupu, který podobně jako rasově podmíněné zákonodárství rozděloval občany protiprávně do nestejných kategorií. Takový přístup není v dnešní době možno přijmout. Přitom je nutno podotknout, že ani v tehdejší mezistátní smlouvě, ani v restitučním zákoně č. 42/1958 Sb. podobné diskriminační ustanovení nebylo obsaženo, to přinesla až prováděcí vyhláška. Pak ale nelze pominout, že soudce není podzákonným předpisem vázán (čl. 95 odst. 1 Ústavy), nota bene, když takový předpis zakládá zřetelně diskriminační účinek ve vztahu k legitimnímu očekávání oprávněných osob. Diskriminační pasáž vztahující se k odškodnění jen jisté skupiny osob, obsažená v § 3 vyhlášky č. 159/1959 Ú. l., nepochybně odporuje čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který garantuje rovnou ochranu vlastnického práva, a je rovněž v nesouladu s čl. 1 a 3 Listiny, zaručujícími rovnost a zákaz diskriminace.

26. V již uvedeném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 Ústavní soud nastavil obecné limity, které je nezbytné respektovat při výkladu právních předpisů, i kdyby se jednalo o velmi staré právní normy. Ačkoliv je současný demokratický právní stát vybudován na zásadě formální právní kontinuity s předchozími právními a politickými systémy, nelze při výkladu práva, jež má svůj historický původ, odhlížet od současných zásad materiálního právního státu. To Ústavní soud rozvedl například ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 42/02 ze dne 26. 3. 2003 (N 42/29 SbNU 389; 106/2003 Sb.), v němž uvedl, že výklad i sebestarších norem nemůže být proveden bez ohledu na dnes platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky. Jen takto omezeně, hodnotově diskontinuálně, lze chápat kontinuitu se „starým právem“, jehož aplikace je předmětem soudobého řízení.

27. V daném případě proto musí teleologický přístup k výkladu práva převážit nad čistě dogmaticky gramatickým výkladem tak, aby byl v maximální míře naplněn účel předpisů, jímž je zmírnění křivd spáchaných předchozím režimem. Ústavní soud již několikrát zdůraznil, že restitučními zákony se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky minulých majetkových a jiných křivd; stát a jeho orgány jsou proto povinny postupovat podle restitučního zákona v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma má být alespoň částečně kompenzována.

28. Ve věci *Broniowski proti Polsku* (č. 31443/96) Evropský soud pro lidská práva posuzoval případ týkající se majetku osob repatriovaných z východní části předválečného Polska. Ačkoliv se polská vláda mezinárodní smlouvou zavázala tyto původní obyvatele daného území odškodnit, žádosti postižených byly posléze z formálních důvodů odmítány. Evropský soud pro lidská práva přitom vyložil pojem „majetek" dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod tak, že není omezen na vlastnictví hmotného jmění a nezávisí na formální kvalifikaci podle vnitrostátního práva. Zahrnuje také majetkové hodnoty včetně pohledávek, na něž mají stěžovatelé přinejmenším legitimní očekávání *(legitimate expectation)*. Stát nesmí ukládáním různých omezení učinit jejich práva vlastně nevynutitelnými a prakticky je eliminovat.

29. Ústavní soud se proto domnívá, že v podobných případech je namístě zdůraznit i zvláštní postavení, které má justice jako garant hodnot právního státu. Je třeba vyjít z požadavku, podle kterého je nezbytně důležité, aby soudy v demokratické společnosti vzbuzovaly u občanů důvěru. Účastníci řízení a tím spíše restituenti, u kterých má dojít k alespoň částečné nápravě křivd způsobených totalitním režimem, oprávněně očekávají, že soud bude nestranný a spravedlivý v každém ohledu a v každé fázi řízení. Jedná se o obecnou zásadu, mnohdy zdůrazňovanou i v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, podle které spravedlnost musí být nejen vykonána, ale musí být i vidět, že byla vykonána *(justice must not only be done, it must also be seen to be done)*. Takto, maje na zřeteli účel a smysl restitucí, je třeba vykládat i specialitu restitučních zákonů vůči obecným předpisům, a ne naopak, jak to v podstatě učinily obecné soudy a jak se zřejmě domnívá i Ministerstvo financí, tedy interpretovat je, pokud něco nestanoví výslovně, vždy v neprospěch restituenta, a to i tam, kde pro vstřícný postup nelze objektivně nalézt žádné překážky.

30. Názor Ministerstva financí, že ústavní stížnost je opožděně podaná (s odkazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 129/97), jelikož Nejvyšší soud nedospěl k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, je nutno odmítnout. Uvedené usnesení je již dávno překonané, a to jak judikaturou Ústavního soudu, tak novelizací zákona o Ústavním soudu. Podle stávajícího § 72 odst. 4 tohoto zákona platí, že byl-li mimořádný opravný prostředek orgánem, který o něm rozhoduje, odmítnut jako nepřípustný z důvodů závisejících na jeho uvážení, lze podat ústavní stížnost proti předchozímu rozhodnutí o procesním prostředku k ochraně práva, které bylo mimořádným opravným prostředkem napadeno, ve lhůtě dvou měsíců od doručení takového rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku. Tak se v dané věci i stalo. Rovněž je třeba odmítnout argumentaci Ministerstva financí směřující k závěru, že nárok stěžovatelky je promlčen. Za prvé se touto otázkou vůbec nezabývaly

odvolací ani dovolací soud, když ji považovaly pro daný případ za irelevantní, a za druhé je absurdní vyžadovat, aby právní předchůdci stěžovatelky využili dalších procesních prostředků v období totalitního režimu, navzdory přípisu Ministerstva financí ze dne 30. 1. 1962, kterým byl nárok jasně odmítnut.

31. Z hlediska výše uvedených zásad je zřejmé, že mnohdy složité restituční řízení nevyvazuje orgány veřejné moci z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení konkrétního případu. Ministerstvo financí není v oblasti restitucí pouze v pozici ochránce státního majetku, ale i v roli orgánu, který má ve spolupráci s oprávněnými osobami zajistit, aby ústavním a zákonným způsobem byla konkrétní majetková křivda kompenzována.

VI. Závěr

32. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že usnesením Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2014 č. j. 28 Cdo 1514/2014-182, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 11. 9. 2012 č. j. 30 Co 225/2012--145 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. 1. 2012 č. j. 30 C 251/2008-113 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví (legitimní očekávání) podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

33. Ústavní stížnosti tedy bylo vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jak je dostatečně zřejmé z výroku i z odůvodnění tohoto nálezu.

Č. 109
K nepřípustnosti uložení ochranného opatření jako nápravy opomenutí uložit trest propadnutí věci

Zabráním náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku nelze dodatečně, po právní moci odsuzujícího rozsudku, doplňovat trestní sankci, jestliže soud při rozhodování o vině a trestu neuložil trest propadnutí majetku nebo trest propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty podle příslušných ustanovení trestního zákoníku (dotčení zásady *ne bis in idem*). Neuložení takového druhu trestu nelze nahrazovat postupem podle § 101 trestního zákoníku (zabrání věci), a tím spíše ne podle jeho ustanovení § 102 (zabrání náhradní hodnoty za takovou věc). Zabrání náhradní hodnoty je ochranným opatřením (a tedy samostatnou kategorií trestněprávních sankcí), jehož smyslem je zejména předcházet zničení, poškozování nebo znehodnocování věcí, motivovanému snahou zmařit zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. Jinak řečeno, smyslem uložení trestu je také odčerpání majetkového prospěchu získaného trestnou činností. Přednostním prostředkem k dosažení tohoto cíle je uložení takového trestu, který postihne pachatele na majetku. Mimo jiné tak přichází v úvahu jako primární sankce trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, popřípadě věci, na kterou lze aplikovat další podmínky § 70 trestního zákoníku. Podmínkou pro uložení trestu propadnutí věci je vždy skutečnost, že musí jít o věc náležející pachateli. Trest propadnutí náhradní hodnoty je subsidiární sankce, kterou soud uloží tehdy, pokud nemůže uložit sankci primární, trest propadnutí věci.

Ústavní soud podotýká, že závěry uvedené v tomto nálezu nelze považovat za generální, nález se týká jen situace, kdy soud mohl uložit trest propadnutí náhradní hodnoty, ale neučinil tak, a po vyhlášení a právní moci rozsudku se snažil toto opomenutí napravit dodatečným uložením ochranného opatření. Jsou představitelné i odlišné situace, kdy zabrání věci po ukončení trestního řízení nemusí být vyloučeno, například v případě zastavení řízení z toho důvodu, že pachatel byl v jiném státě za stejný čin odsouzen dříve (mezistátní *ne bis in idem*), pak lze uvažovat o tomto způsobu postižení výnosů z trestné činnosti nacházejících se na území České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze

dne 13. června 2016 sp. zn. I. ÚS 36/15 ve věci ústavní stížnosti M. P., zastoupeného JUDr. Jaroslavem Kružíkem, advokátem, se sídlem v Brně, Příkop 2a, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. září 2014 č. j. 8 To 411/2014-3702 a proti usnesení Městského soudu v Brně ze dne 1. září 2014 č. j. 10 T 88/2013-3692, jimiž bylo rozhodnuto o zabrání stěžovatelových nemovitostí jako náhradní hodnoty podle trestního zákoníku, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně a Městského státního zastupitelství v Brně jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 30. 9. 2014 č. j. 8 To 411/2014-3702 a usnesením Městského soudu v Brně ze dne 1. 9. 2014 č. j. 10 T 88/2013-3692 došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele zakotvených v čl. 11 odst. 1 a v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod a práva nebýt souzen nebo trestán dvakrát zakotveného v čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato usnesení se proto zrušují.

Odůvodnění

I.

1. Včas podanou ústavní stížností, splňující i další náležitosti, se stěžovatel domáhal zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, a to s poukazem na údajné porušení svých základních práv, zaručených v čl. 11 odst. 1 a v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

2. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2013 č. j. 10 T 88/2013-3245 byl stěžovatel uznán vinným zločinem legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) a d) zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, spáchaným formou spolupachatelství, zločinem pojistného podvodu podle § 210 odst. 1 písm. c), odst. 2 a odst. 5 písm. c) tr. zákoníku, spáchaným formou spolupachatelství podle § 23 tr. zákoníku, dílem ukončeným ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, přečinem poškození cizích práv podle § 181 odst. 1 písm. a) a odst. 2 písm. b) tr. zákoníku a zločinem podílnictví podle § 214 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. c) a d) tr. zákoníku, za což mu byl uložen úhrnný trest odnětí svobody v trvání čtyř let se zařazením do věznice s ostrahou. Odsouzenému byla podle § 228 odst. 1 tr. řádu uložena povinnost, aby spolu s odsouzenými R. H. a M. T. společně a nerozdílně nahradili poškozené České pojišťovně, a. s., škodu ve výši 5 552 Kč. Dále mu pak podle § 228 odst. 1 tr.

řádu byla uložena povinnost, aby spolu s odsouzenými T. M. a M. T. nahradili společně a nerozdílně poškozené Allianz pojišťovně, a. s., škodu ve výši 704 615 Kč. Rozsudek nabyl právní moci dne 15. 10. 2013.

3. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 1. 9. 2014 č. j. 10 T 88/2013-3692 bylo rozhodnuto podle ustanovení § 102 trestního zákoníku tak, že se jako náhradní hodnota zabírají nemovitosti uvedené ve výroku tohoto usnesení, které jsou ve vlastnictví stěžovatele. Jednalo se o pozemek parcelní číslo X1 o výměře 5286 m^2, číslo LV: Y, k. ú. Beranovec, obec Suchá, pozemek parcelní číslo X2 o výměře 1393 m^2, číslo LV: Z, k. ú. Otín, pozemky parcelních čísel X3, X4 a X5, číslo LV: XY, k. ú. Kamenice u Jihlavy (výrok I). Ohledně dalších nemovitostí bylo rozhodnuto, že se *a contrario* návrh státního zástupce na jejich zabrání zamítá (výrok II).

4. Ze znaleckého posudku Ing. Jaroslava Dolejšího, znalce z oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, byla zjištěna tržní (obvyklá) cena stěžovatelových nemovitostí, a to bytu 3 + kk v J. včetně garážového stání ve výši 1 800 000 Kč, obvyklá cena u pozemku zapsaného na LV č. Z v k. ú. Otín u Stonařova byla stanovena ve výši 29 400 Kč, pozemku zapsaného na LV č. Y v k. ú. Beranovec 5 300 Kč a pozemků zapsaných na LV č. XY v k. ú. Kamenice u Jihlavy ve výši 2 543 000 Kč.

5. S ohledem na výsledky dokazování dospěl soud k závěru, že návrh státního zástupce na zabrání náhradní hodnoty podle § 102 tr. zákoníku je částečně důvodný. Pokud se jedná o nemovitosti uvedené pod bodem ad I výroku tohoto usnesení, je dle soudu nepochybné, že usnesením státního zástupce Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 28. 3. 2013 sp. zn. 6 ZT 141/2012 byly v přípravném řízení podle § 79f tr. řádu s přihlédnutím k § 79d tr. řádu výše specifikované nemovitosti zajištěny. Odsouzený stěžovatel byl jednou z klíčových osob vystupujících při páchání trestné činnosti, mimo jiné zastíral původ věci, která byla získána trestným činem, a tento spáchal ve vztahu k věci značné hodnoty, a získal tak pro sebe značný prospěch. Soud uvedl, že výnos z trestné činnosti mohl mít v konečném důsledku jakoukoli podobu. Z výpisu z katastru nemovitostí vyplynulo, že nemovitosti stěžovatel nabyl v období, kdy páchal trestnou činnosti, případně poté. Soud proto za pomoci § 102 trestního zákoníku jako náhradní hodnotu zabral shora specifikované nemovitosti.

6. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost (proti té části, kde bylo rozhodnuto o zabrání nemovitostí), ve které především namítl, že tento postup není možný s ohledem na to, že usnesení o zajištění věci mu bylo doručeno až poté, co bylo celé trestní řízení vedené proti němu skončeno.

7. Krajský soud v Brně o této stížnosti rozhodl usnesením ze dne 30. 9. 2014 č. j. 8 To 411/2014-3702 tak, že stížnost podle ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zamítl. V odůvodnění uvedl, že postupu podle ustanovení § 102

trestního zákoníku není na překážku ani pravomocné skončení trestního stíhání stěžovatele.

II.

8. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvedl, že závěry soudů nejsou podle jeho názoru správné. V rámci trestního řízení, které bylo proti němu vedeno u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 10 T 88/2013, došlo v přípravném řízení usnesením státního zástupce Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 28. 3. 2013 č. j. 6 ZT 141/2012-392 k zajištění náhradní hodnoty za výnos z trestné činnosti podle § 79f trestního řádu. Toto rozhodnutí mu však nebylo doručeno a trestní řízení proti jeho osobě pokračovalo a bylo skončeno pravomocným rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2013 sp. zn. 10 T 88/2013, který nabyl právní moci dne 15. 10. 2013.

9. Teprve v rámci řízení o zabrání věcí bylo zjištěno, že předmětné rozhodnutí stěžovateli nebylo vůbec doručeno, a tak mu bylo doručeno až v červnu 2014, tedy v době, kdy již žádné trestní řízení proti němu nebylo vedeno (stížnost proti tomuto usnesení byla usnesením Městského soudu v Brně ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 10 T 88/2013 podle §148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta).

10. Stěžovatel zastává právní názor, že není možné postupem podle § 79f trestního řádu zajistit náhradní hodnotu v rámci již pravomocně skončeného trestního řízení a následně pak postupovat podle §102 trestního zákoníku a zabrat tyto předměty jako náhradní hodnotu. Také je prý třeba vidět, že tímto postupem orgány činné v trestním řízení znemožnily stěžovateli uplatnit jeho procesní práva, a to právo podat proti předmětnému usnesení stížnost a žádat o zrušení zajištění (tyto orgány přitom postupovaly tak, že zajišťovací usnesení zaslaly jen příslušnému katastrálnímu úřadu).

III.

11. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí. Stejně se vyjádřil také Městský soud v Brně.

12. Krajské státní zastupitelství v Brně uvedlo, že využívá svého práva, a k ústavní stížnosti se nehodlá vyjadřovat.

13. Obsáhlejší vyjádření tedy poskytlo pouze Městské státní zastupitelství v Brně. Konstatovalo, že usnesení o zajištění náhradní hodnoty, a to v něm vymezených nemovitostí ve výlučném vlastnictví stěžovatele, bylo vydáno dne 28. 3. 2013 pod sp. zn. 6 ZT 141/2012-392. Toto rozhodnutí bylo primárně v souladu s analogicky užitým § 79d odst. 2 větou druhou trestního řádu, jakož i v souladu s pokynem dozorujícího státního zástupce,

doručováno Katastrálnímu úřadu pro Vysočinu, Katastrálnímu pracovišti Jihlava, k čemuž došlo dne 29. 3. 2013. Vlivem administrativního pochybení pak již nebylo dotčené usnesení doručováno obviněnému stěžovateli, přestože tomu tak mělo být (v intencích zákona i podle pokynu dozorujícího státního zástupce) bezodkladně po ověření doručení tohoto rozhodnutí zmíněnému katastrálnímu úřadu. Usnesení o zajištění náhradní hodnoty pak bylo stěžovateli prostřednictvím jeho obhájce JUDr. Jaroslava Kružíka doručeno až dne 7. 6. 2014, v rámci řízení o zabrání zajištěných nemovitostí. Uvedené řízení bylo k samostatnému projednání vyloučeno z trestní věci vůči obžalovanému stěžovateli a spol., která byla ukončena odsuzujícím rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2013 sp. zn. 10 T 88/2013, který v případě stěžovatele nabyl právní moci dne 15. 10. 2013. Dotčené rozhodnutí pak nabylo právní moci dne 25. 6. 2014, a to v návaznosti na rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 10 T 88/2013, jenž postupem podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl stížnost M. P. pro její nedůvodnost. Nalézací Městský soud v Brně pak dne 1. 9. 2014 pod toutéž sp. zn. 10 T 88/2013 rozhodl v intencích § 102 trestního zákoníku o tom, že se jako náhradní hodnota zabírají nemovitosti uvedené ve výroku tohoto rozhodnutí. V části zbývajících nemovitostí, jež byly zajištěny rozhodnutím státního zástupce ze dne 28. 3. 2013 a na něž bylo odkázáno v návrhu státního zástupce na zabrání věci uvedeného v obžalobě, byl tento návrh zamítnut. Proti tomuto rozhodnutí nalézacího soudu si stěžovatel podal stížnost, jež byla usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 30. 9. 2014 zamítnuta pro její nedůvodnost postupem podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu. Předmětné usnesení o zajištění nemovitostí, proti němuž byla podle § 79d odst. 1 poslední věty trestního řádu přípustná stížnost, která však v souladu s § 141 odst. 4 větou druhou trestního řádu neměla odkladný účinek, tak bylo vykonatelné již dne 28. 3. 2013, kdy došlo k jeho vydání.

14. Podle státního zastupitelství bylo dotčené rozhodnutí vydáno zcela důvodně, v souladu s vůlí zákonodárce, jenž ustanovení § 79f trestního řádu vložil do této procesní normy její novelizací provedenou zákonem č. 253/2006 Sb., s účinností od 1. 7. 2006, a to jako reakci na nedostatky do té doby platné právní úpravy a související požadavek zajišťovat a následně konfiskovat nejen majetek, který je výnosem z trestné činnosti, ale i jeho ekvivalent v případě, že sám výnos z trestné činnosti nelze zajistit. Podle vyjádření není patrno, jaká ústavní práva stěžovatele měla být porušena předmětným administrativním pochybením. Naopak, v dotčeném postupu stěžovatele je prý možno spatřovat toliko jeho zištnou snahu o zamezení konfiskace ekvivalentu výnosu z rozsáhlé trestné činnosti, z jejíhož spáchání byl pravomocně uznán vinným, a tedy i k zamezení realizace vůle zákonodárce a účelu trestního řízení.

IV.

15. Ústavní stížnost je důvodná.

16. Z obecného hlediska je úvodem namístě připomenout, co Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát zdůraznil. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy.

17. Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [např. nález sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)].

18. Ne každé porušení podústavního práva automaticky znamená (bez dalšího zkoumání veškerých okolností případu) i porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod konkrétního stěžovatele. Ústavní soud neposuzuje postup orgánů veřejné moci jen v jeho formálním vyjádření. Naopak, ať už při konkrétní nebo abstraktní kontrole norem, či při přezkumu výkonu státní moci zvažuje skutečnou povahu konkrétního postupu orgánů veřejné moci a v něm poté nalézá případný zásah do základních práv a svobod v jejich materiálním pojetí. Tímto přístupem Ústavní soud mimo jiné respektuje doktrínu materiálního právního státu, na kterou se ve své judikatuře také opakovaně odvolává. Měřítkem rozhodování Ústavního soudu je i intenzita, s níž bylo zasaženo do Ústavou zaručených základních práv či svobod stěžovatele. V této souvislosti je třeba uvážit, zda se jedná o zásah, který zřetelně vedl k negaci či k nepřiměřenému (a v tom rámci tudíž ústavně neakceptovatelnému) omezení základního práva.

19. Znovu stručně shrnutá podstata případu je následující: v rámci trestního řízení vedeného proti stěžovateli u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 10 T 88/2013 bylo v přípravném řízení vydáno usnesení státního zástupce Městského státního zastupitelství v Brně ze dne 28. 3. 2013 č. j. 6 ZT

141/2012-392 k zajištění náhradní hodnoty za výnos z trestné činnosti podle § 79f trestního řádu. Toto rozhodnutí však stěžovateli nebylo doručeno. Trestní řízení bylo skončeno pravomocným rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2013 sp. zn. 10 T 88/2013, který nabyl právní moci dne 15. 10. 2013. Teprve poté bylo zjištěno, že předmětné rozhodnutí stěžovateli nebylo vůbec doručeno; k tomu došlo až v červnu 2014, tedy v době, kdy již žádné trestní řízení proti stěžovateli nebylo vedeno (stížnost proti tomuto usnesení byla usnesením Městského soudu v Brně ze dne 25. 6. 2014 sp. zn. 10 T 88/2013 zamítnuta).

20. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 1. 9. 2014 č. j. 10 T 88/2013 3692 pak bylo rozhodnuto podle ustanovení § 102 trestního zákoníku o zabrání části stěžovatelových zajištěných nemovitostí. Krajský soud v Brně stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí usnesením ze dne 30. 9. 2014 č. j. 8 To 411/2014 3702 zamítl. Tato rozhodnutí stěžovatel napadl ústavní stížností.

21. Ústavní princip úcty k právům a svobodám člověka a občana, zakotvený v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, má své první konkrétnější vymezení v čl. 2 odst. 3 Ústavy a rovněž v čl. 2 odst. 2 Listiny, podle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Ohledně ochrany vlastnického práva Ústavní soud standardně uvádí, že garance vlastnického práva podle čl. 11 Listiny se bezprostředně týká vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí a každé zasahování do práva na pokojné užívání majetku ze strany orgánů veřejné moci musí splňovat kritérium přiměřenosti mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky ochrany základních práv. Prolomení ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod je totiž přípustné výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných; sem spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a dále tím, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Podmínky přípustnosti zásahu do základních lidských práv a svobod je nadto nutno interpretovat restriktivně.

22. Zabráním náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku nelze dodatečně, po právní moci odsuzujícího rozsudku, doplňovat trestní sankci, jestliže soud při rozhodování o vině a trestu neuložil trest propadnutí majetku nebo trest propadnutí věci či jiné majetkové hodnoty podle příslušných ustanovení trestního zákoníku (dotčení zásady *ne bis in idem*). Neuložení takového druhu trestu nelze nahrazovat postupem podle § 101 trestního zákoníku (zabrání věci), a tím spíše ne podle jeho ustanovení § 102 (zabrání náhradní hodnoty za takovou věc). Zabrání náhradní hodnoty je ochranným opatřením (a tedy samostatnou kategorií trestněprávních sankcí), jehož smyslem je zejména předcházet zničení, poškozování nebo znehodnocování věcí, motivovanému snahou zmařit zabrání věci

nebo jiné majetkové hodnoty. Jinak řečeno, smyslem uložení trestu je také odčerpání majetkového prospěchu získaného trestnou činností. Přednostním prostředkem k dosažení tohoto cíle je uložení takového trestu, který postihne pachatele na majetku. Mimo jiné tak přichází v úvahu jako primární sankce trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, popřípadě věci, na kterou lze aplikovat další podmínky § 70 trestního zákoníku. Podmínkou pro uložení trestu propadnutí věci je vždy skutečnost, že musí jít o věc náležející pachateli. Trest propadnutí náhradní hodnoty je subsidiární sankce, kterou soud uloží tehdy, pokud nemůže uložit sankci primární, trest propadnutí věci.

23. V případech, kdy nebylo možné postihnout výnosy trestné činnosti z určitého důvodu trestem propadnutí věci nebo propadnutí náhradní hodnoty, může, popř. musí soud za splnění dalších zákonných podmínek přistoupit k uložení ochranného opatření zabrání věci podle § 101 trestního zákoníku nebo zabrání náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku. Jednou z podmínek, kdy soud může uložit zabrání věci, je případ, kdy věc náleží pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit. Bude se jednat typicky o případy, kdy trestnost činu pachatele zanikla pro promlčení, kdy k trestnímu stíhání nebyl dán zákonem požadovaný souhlas či v různých případech tzv. odklonu. Ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku však nelze vztáhnout na případ, kdy stíhání pachatele brání pravomocný rozsudek za tento trestný čin. V takovém případě by se jednalo o porušení zásady *ne bis in idem*. Co bylo řečeno o vztahu mezi trestem propadnutí věci a ochranným opatřením zabrání věci platí obdobně o vztahu mezi trestem propadnutí náhradní hodnoty a ochranným opatřením zabrání náhradní hodnoty.

24. Kromě výše uvedeného i zde také platí zásada přiměřenosti. Újma způsobená ochranným opatřením nesmí být větší, než je nezbytně nutné k dosažení jeho účelu (§ 96 odst. 2 tr. zákoníku). Dále je při rozhodování podle § 102 trestního zákoníku třeba konkrétně určit, které věci nebo majetkové hodnoty, jež mohly být podle § 101 odst. 1 a 2 trestního zákoníku zabrány, jsou nahrazovány zabráním náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku. Odborné vyjádření nebo znalecký posudek, uvedené v poslední větě § 102 trestního zákoníku, slouží k ocenění věci nebo jiné majetkové hodnoty, jejichž zabrání mohl soud uložit v původním řízení, namísto nichž je náhradní hodnota zabírána. Ze shora uvedeného je patrné, že v daném případě nebyly podmínky pro zabrání náhradní hodnoty naplněny.

25. Ústavní soud podotýká, že závěry uvedené v tomto nálezu nelze považovat za generální, nález se týká jen situace, kdy soud mohl uložit trest propadnutí náhradní hodnoty, ale neučinil tak, a po vyhlášení a právní moci rozsudku se snažil toto opomenutí napravit dodatečným uložením ochranného opatření. Jsou představitelné i odlišné situace, kdy zabrání

věci po ukončení trestního řízení nemusí být vyloučeno, například v případě zastavení řízení z toho důvodu, že pachatel byl v jiném státě za stejný čin odsouzen dříve (mezistátní *ne bis in idem*), pak lze uvažovat o tomto způsobu postižení výnosů z trestné činnosti nacházejících se na území České republiky.

26. Zabrání náhradní hodnoty dle trestního zákoníku předcházelo ve zkoumané věci zajištění náhradní hodnoty podle § 79f trestního řádu. Dané rozhodnutí však stěžovateli v průběhu trestního řízení vedeného proti jeho osobě nebylo vůbec doručeno a došlo k tomu až v červnu 2014, tedy v době, kdy již žádné trestní řízení proti stěžovateli vedeno nebylo. Takové pochybení mělo za důsledek nemožnost podat proti rozhodnutí o zajištění náhradní hodnoty efektivní opravný prostředek, tj. stížnost v době probíhajícího trestního řízení. Přitom je zřejmé, že právo na obhajobu je složeno z mnoha komponentů, z nichž jedním je bezpochyby právo podávat včas opravné prostředky, pokud to zákon připouští. V dané věci byla stížnost přípustná *ex lege*, a proto je nepochybné, že v této souvislosti došlo také k omezení stěžovatelova práva na obhajobu, což nebylo možné zhojit opožděným doručením předmětného usnesení, vydaného podle § 79f trestního řádu.

27. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Č. 110
Ke zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

1. Podstata institutu osvojení dítěte spočívá v přijetí cizího dítěte za vlastní se všemi s tím spojenými právními důsledky. Osvojení a další formy tzv. náhradní rodinné výchovy by však měly být vnímány vždy jen jako náhradní řešení v případě krize přirozené rodiny, jejichž cílem je co nejlepší zájem dítěte. Současný zákonodárce upřednostňuje osvojení dítěte manželi (resp. jedním z nich), a to proto, že je v primárním zájmu dětí, aby jim byla poskytnuta možnost žít v „úplné" rodině ve standardním pojetí. Upřednostnění právě této formy vzájemného soužití považuje rovněž Ústavní soud za plně ústavně konformní, neboť odpovídá podstatě institutu manželství coby nejtěsnější formy soužití dvou osob různého pohlaví, k němuž dochází na základě jejich svobodného rozhodnutí a s nímž je spojena nejen řada práv, nýbrž také povinností. Tím se manželství zásadně odlišuje od jiných forem vzájemného soužití, a proto také právě institut manželství dává a priori největší předpoklad pro naplnění účelu osvojení. Možnost osvojení „jinou" osobou, tedy zjevně i osobou osaměle žijící, představuje výjimku z tohoto pravidla, kdy musí být dány jednoznačné záruky, že tato osoba je schopna dítěti nabídnout odpovídající podmínky pro jeho rozvoj a uspokojování potřeb.

2. Ústavní soud vychází ze skutečnosti, že neexistuje základní právo na osvojení dítěte, a to na ústavní úrovni a ani na úrovni mezinárodních závazků České republiky. Současně soud akceptuje značnou volnost, kterou má zákonodárce při úpravě vztahů mezi stejnopohlavními partnery. Není totiž dáno ani základní právo na uzavření registrovaného partnerství mezi osobami stejného pohlaví a je věcí politického rozhodnutí zákonodárce, zda vůbec a jakým způsobem tento vztah upraví. Zvláštní ochrana je totiž zaručena toliko rodičovství a rodině (čl. 32 odst. 1 Listiny).

3. Ústavní soud se nehodlá pokoušet o formulaci obecně platné a výstižné definice pojmu „rodina". To je totiž primárně úkolem jiných společenských disciplín (např. sociologie). Z hlediska práva je klíčové vytvořit takové prostředí, aby byla rodina dostatečně chráněna a aby byly zajištěny všechny podmínky pro to, aby dokázala plnit svoje základní funkce. Postačuje proto konstatovat, že pojem „rodina" chápe Ústavní soud primárně nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický napodobuje (osvojení, pěstounství).

4. Ústavní soud nemůže přehlížet, že v současnosti dochází k zásadním změnám ve způsobu soužití osob a že na rozdíl od tradičnějšího pojetí rodiny, předpokládajícího zpravidla společný život více generací, žije stále více osob samostatně, počet nesezdaných párů se přibližuje počtu párů sezdaných a rozvod manželství je vnímán jako něco téměř přirozeného. Před těmito jevy Ústavní soud nemůže „zavírat oči" a je dalek toho, aby jakkoli určoval lidem, v jakém svazku spolu mají žít. Na straně druhé však Ústavní soud nespatřuje sebemenší rozumný důvod, pro který by i on sám měl k erozi tradičního pojetí rodiny a její funkce jakkoliv aktivně přispívat.

5. V daném případě zákonodárce v občanském zákoníku připustil osvojení dítěte i jedincem, který nežije v manželském svazku, a nestanovil ani žádné omezení v tom, zda se jedná o osobu heterosexuální či homosexuální orientace. Na straně druhé však § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, zakazuje, aby tento jedinec žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je proto stav, kdy napadená zákonná úprava jednoznačně povyšuje formální právní stav (tzn. registrované partnerství) nad stav faktický, a to bez jakéhokoliv racionálního opodstatnění.

6. Toto zákonné omezení neobstojí prizmatem lidské důstojnosti jako základní objektivní hodnoty lidství a ohniska ostatních základních práv. Pokud je totiž založeno na tom, že z určitého práva vylučuje určitou skupinu osob jen proto, že se rozhodly uzavřít registrované partnerství, činí z nich de facto jakési osoby „druhého řádu" a dává jim bezdůvodně určité stigma, které evokuje představu o jejich méněcennosti. Tento důsledek přitom dovozuje nikoliv na základě toho, že by se snad dané osoby dopouštěly nějakého závadného, neetického, či dokonce protiprávního jednání, nýbrž jen ze skutečnosti, že uzavřely registrované partnerství – tedy chovají se způsobem, který právo umožňuje a předpokládá, činí tak zcela transparentně a předvídatelně a přebírají na sebe i všechny povinnosti z tohoto registrovaného partnerství plynoucí.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu Městského soudu v Praze na zrušení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvise-

jících zákonů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a veřejné ochránkyně práv jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 234/2016 Sb.).

Výrok

Ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Rekapitulace předchozího řízení a podaného návrhu

1. Návrhem doručeným Ústavnímu soudu dne 5. 3. 2015 podaným na základě čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se Městský soud v Praze (dále též jen „navrhovatel" anebo „městský soud") domáhá zrušení ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, (dále též jen „zákon o registrovaném partnerství").

2. Navrhovatel uvádí, že usnesením Úřadu městské části Praha 13, odboru sociální péče a zdravotnictví, ze dne 25. 3. 2014 č. j. P 13-12735/2014 bylo zastaveno řízení o žádosti Ing. Petra Laně (dále jen „žalobce") o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, protože žadatel nesplňuje požadavky ustanovení § 800 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Odvolání žalobce následně zamítl Magistrát hl. m. Prahy, odbor správních činností ve zdravotnictví a sociální péči, rozhodnutím ze dne 30. 4. 2014 sp. zn. SOC: 608555/2014. Podstata tohoto rozhodnutí spočívala v tom, že správní orgán prvního stupně sice rozhodl v souladu s právními předpisy, nicméně opomněl uvést, že zákaz osvojení osobou žijící v registrovaném partnerství plyne z ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství. Toto rozhodnutí napadl žalobce správní žalobou podanou k městskému soudu.

3. Městský soud v odůvodnění návrhu uvádí, že důvod zákazu osvojení v těchto případech plyne přímo ze zákonné úpravy, podle níž samotná existence registrovaného partnerství brání tomu, aby se jeden z partnerů mohl stát osvojitelem dítěte, a jiné skutečnosti se za této situace nezjišťují. Navrhovatel poukazuje na čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a na čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), které zakazují jakoukoliv formu diskriminace.

Poukázat lze rovněž na čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie, výslovně zakazující diskriminaci z důvodu sexuální orientace. Navrhovatel rekapituluje obecnou úpravu osvojení obsaženou v ustanovení § 800 občanského zákoníku a konstatuje, že pokud by žadatel o osvojení nežil v manželství a ani v registrovaném partnerství, mohl by se za určitých podmínek stát osvojitelem. Pokud však žije v registrovaném partnerství, platí zákaz osvojení již z tohoto titulu, aniž by byly posuzovány okolnosti, zda takový žadatel je schopen vytvořit odpovídající zázemí pro řádnou výchovu dítěte. Tyto skutečnosti představují rozdíly, které jsou neodůvodněné, a ani neexistují rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup.

4. Proto městský soud navrhuje napadené zákonné ustanovení zrušit.

II. Splnění podmínek řízení

5. Ústavní soud se nejprve zabýval splněním podmínek řízení a konstatuje, že návrh byl podán podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Podle tohoto ustanovení platí, že „dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu".

6. K tomu Ústavní soud uvádí, že se v daném případě jedná o případ tzv. konkrétní (ještě přesněji: incidenční), a nikoliv abstraktní kontroly norem. S ohledem na shora uvedené je navrhovatel zcela nesporně aktivně legitimován k podání tohoto návrhu, neboť napadené zákonné ustanovení se bezprostředně týká věci řešené městským soudem, a pokud by se Ústavní soud k jeho ústavnosti nevyjádřil, nastala by v podmínkách právního státu krajně nežádoucí situace, kdy by soud musel rozhodovat podle ustanovení zákona, které je podle jeho pevného přesvědčení v rozporu s ústavním pořádkem.

7. Protože Ústavní soud nemá žádné pochybnosti ani ohledně splnění dalších podmínek řízení, přistoupil k věcnému projednání návrhu.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

8. Ústavní soud podle ustanovení § 69 zákona o Ústavním soudu zaslal návrh Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna" a „Senát") jako účastníkům řízení a vládě a veřejné ochránkyni práv (dále též jen „Ochránkyně"), jež jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení.

9. Poslanecká sněmovna ve vyjádření k návrhu uvedla, že zákon č. 115/2006 Sb. byl v Poslanecké sněmovně projednán jako poslanecký návrh zákona (tisk č. 969) a byl schválen ve znění pozměňovacích návrhů dne 16. 12. 2005. Znění ustanovení § 13 odst. 2 tohoto zákona od roku 2005 nebylo novelizováno. S návrhem zákona vyslovily souhlas obě komory

Parlamentu, zákon byl podepsán příslušnými ústavními činiteli a byl též řádně vyhlášen.

10. Senát ve vyjádření k návrhu uvedl, že projednal a schválil návrh zákona o registrovaném partnerství ve znění postoupeném mu Poslaneckou sněmovnou na své 9. schůzi dne 26. 1. 2006, když pro jeho schválení hlasovalo z 65 přítomných senátorů 45 a proti 14. V rozpravě se někteří senátoři vyslovili i k napadenému zákonnému ustanovení. Návrh zákona byl tedy schválen ústavně předepsaným způsobem.

11. Vláda Ústavní soud informovala o tom, že svého práva vyplývajícího z ustanovení § 69 odst. 2 zákona o Ústavním soudu nevyužije a do řízení nevstoupí.

12. Veřejná ochránkyně práv sdělila, že ve smyslu ustanovení § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vstupuje do řízení jako vedlejší účastník, a uvedla, že odkazuje na zprávu o šetření, kterou ve věci žalobce zpracovala (sp. zn. 2977/2014/VOP). Právní věty obsažené v této zprávě jsou následující: „I. Ustanovení § 800 občanského zákoníku z roku 2012 nevylučuje osvojení registrovanými partnery. Je však vyloučeno ustanovením § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství. II. Jakékoliv ustanovení nebo postup orgánu veřejné moci, které vedou ke znemožnění osvojení pouze z důvodu sexuální orientace potenciálního osvojitele, odporují ústavnímu pořádku a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.“ Tento názor Ochránkyně odůvodnila tím, že nenachází žádný objektivní a racionální důvod, pro který by mělo být registrovaným partnerům znemožněno osvojení, a to ani mezi tvrzeními odpůrců osvojení registrovanými partnery. Absurdnost celé situace je dokreslena skutečností, že zákonodárce se snaží zákonem zabránit něčemu, co není normativně regulovatelné, a sice aby byly děti vychovávány registrovanými partnery. Tato situace totiž reálně existuje. Vyjma možnosti biologického rodičovství mohou totiž výchovy dítěte registrovaní partneři dosáhnout i jinými způsoby. Nejčastěji půjde o případy, kdy se jeden z partnerů stal rodičem ještě před vznikem partnerství a o dítě nadále pečuje. Rozpolcenost zákonodárce lze ilustrovat zněním ustanovení § 13 odst. 3 zákona o registrovaném partnerství, které v takovém případě stanoví druhému partnerovi povinnost o dítě pečovat. Další variantou je osvojení dítěte pouze jednou osobou, aniž by faktičtí životní partneři uzavřeli registrované partnerství, neboť osvojení samostatně žijící osobou zákon připouští. Ochránkyně odkázala rovněž na rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) *Fretté proti Francii* (ze dne 26. 2. 2002, č. stížnosti 36515/97) nebo *E. B. proti Francii* (ze dne 22. 1. 2008, č. stížnosti 43546/02), kde tento soud dospěl k závěru, že adopce dítěte homosexuálně orientovanou osobou může být zamítnuta pouze v případě, že pro takové rozhodnutí existují i jiné důvody než pouhá sexuální orientace zájemce. Jinými slovy, ESLP samotnou sexuální orientaci uchazeče

o adopci nepovažuje za legitimní důvod pro omezení jeho práva rozvíjet vztah s dítětem vhodným k adopci. Jelikož ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství vylučuje registrované partnery z možnosti osvojit dítě pouze z důvodu jejich sexuální orientace, má Ochránkyně za to, že toto ustanovení odporuje právu na rovné zacházení deklarovanému čl. 14 Úmluvy.

13. Ochránkyně poukazuje i na zahraniční srovnání, z něhož plyne, že z 28 států Evropské unie mohou osoby stejného pohlaví uzavřít manželství v 11 zemích a v dalších 6 státech mohou uzavřít registrované partnerství. Z těchto 17 států připouští společné osvojení i osvojení dítěte partnera 13 států a pouze osvojení dítěte partnera 2 státy. Jen Maďarsko a Česká republika zcela zapovídají registrovaným partnerům osvojení. Ochránkyně konstatuje, že předmětná otázka není jen otázkou politickou, nýbrž též otázkou lidskoprávní. V tomto směru se domnívá, že napadené zákonné ustanovení odporuje právu na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny a zákazu diskriminace podle čl. 14 Úmluvy. Závěrem Ochránkyně vyslovuje názor, že napadené zákonné ustanovení zakládá přímou diskriminaci na základě sexuální orientace, a navrhuje proto, aby bylo zrušeno jako protiústavní.

14. Ve smyslu ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Posouzení kompetence a ústavní konformity legislativního procesu

15. Protože podaný návrh splňuje všechny zákonem stanovené náležitosti, mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému přezkumu napadeného zákonného ustanovení, přičemž se v souladu s ustanovením § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nejdříve zabýval otázkou, zda bylo přijato a vydáno ústavně konformním způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence. V tomto směru však neshledal žádnou relevantní okolnost, která by byla schopna zpochybnit ústavnost způsobu projednávání a schvalování předmětného zákona obsahujícího napadené ustanovení.

16. Podle ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony a v případě jiného právního předpisu i se zákony. V případě napadeného ustanovení je mimo jakoukoliv pochybnost, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k jeho přijetí. Pokud jde o způsob přijetí zákona o registrovaném partnerství, Ústavní soud zjistil z vyjádření účastníků řízení, jakož

i z dalších veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu, že zákon, navržený skupinou poslanců (Anna Čurdová, Jitka Kupčová, Taťána Fischerová, Kateřina Dostálová, Lucie Talmanová, Kateřina Konečná, Zdeněk Jičínský, Vladimír Doležal, Pavel Svoboda, Vlastimil Ostrý a Vladimír Koníček, Poslanecká sněmovna, 2005, IV. volební období, tisk č. 969, in: http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=969&ct1=0), byl přijat ústavně předepsaným způsobem.

17. Nic proto Ústavnímu soudu nebrání, aby mohl přistoupit k věcnému posouzení ústavnosti napadeného ustanovení.

V. Základní východiska při přezkumu napadeného zákonného ustanovení

V.1 Citace napadeného ustanovení a dalších relevantních ustanovení

18. Podle ustanovení § 799 občanského zákoníku platí:

„(1) Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, zaručuje-li svými osobními vlastnostmi a způsobem života, jakož i důvody a pohnutkami, které jí vedou k osvojení, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem.

(2) Zdravotní stav osvojitele nebo obou osvojitelů nesmí omezovat péči o osvojené dítě ve značné míře."

19. Podle ustanovení § 800 občanského zákoníku platí:

„(1) Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.

(2) Osvojují-li manželé, podávají návrh na osvojení společně jako společní osvojitelé."

20. Ustanovení § 13 zákona o registrovaném partnerství:

(1) Existence partnerství není překážkou výkonu rodičovské zodpovědnosti partnera vůči jeho dítěti ani překážkou svěření jeho dítěte do jeho výchovy. Partner, který je rodičem, je povinen zajistit vývoj dítěte a důsledně chránit jeho zájmy při použití přiměřených výchovných prostředků, tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví a tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

(2) Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.

(3) Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte se vztahují i na tohoto partnera.

21. Ústavní soud nejprve konstatuje, že „nový" občanský zákoník v tomto směru oproti úpravě zakotvené v ustanoveních § 63 až 66 v současnosti již zrušeného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších

předpisů, učinil spíše toliko formulační, a nikoliv systémovou obsahovou změnu. Již tento zákon totiž stanovil, že osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby (§ 64 odst. 1), přičemž jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé (§ 66 odst. 1). Zákon tedy umožňoval jak osvojení individuální (tzn. jednou osobou), tak také osvojení společné, přičemž v tomto druhém případě se osvojiteli mohli stát výhradně manželé.

22. Z citované platné zákonné úpravy plyne několik závěrů. Předně, zákonodárce upřednostňuje osvojení manželi, resp. jedním z manželů, a to z toho důvodu, že je v primárním zájmu dětí, aby jim byla poskytnuta možnost žít v „úplné" rodině ve standardním pojetí. Možnost osvojení „jinou" osobou, tedy zjevně i osobou osaměle žijící, představuje výjimku z tohoto pravidla. V tomto případě však musí být dány jednoznačné záruky toho, že tato osoba je schopna dítěti nabídnout odpovídající záruky pro jeho rozvoj a uspokojování potřeb, a to nejen materiálních. Prostě řečeno, každé dítě by mělo vyrůstat v prostředí, kde se bude cítit dobře, kde bude vnímat zájem a lásku svých nejbližších a v neposlední řadě bude mít pocit jistoty, tak důležitý pro to, aby mohlo vyrůst ve všestranně rozvinutou a přiměřeně sebevědomou osobnost.

23. Z předestřené zákonné regulace rovněž plyne, že úprava obsažená v občanském zákoníku *a priori* nevylučuje, aby se osvojitelem mohla stát rovněž osoba žijící v registrovaném partnerství (která by byla tzv. jinou osobou, kterou zákon zmiňuje), byť by se nemělo jednat o situaci pravidelnou, nýbrž spíše výjimečnou (viz také ustanovení § 3020 občanského zákoníku, podle něhož ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů). Tuto možnost proto skutečně jednoznačně zakazuje teprve napadené ustanovení zákona o registrovaném partnerství. Ostatně, rovněž z důvodové zprávy k „novému" občanskému zákoníku k ustanovení § 800 plyne kusé konstatování, že „uvádí se výslovný výčet v úvahu přicházejících ‚druhů' osvojitelů, který z dosavadní právní úpravy lze toliko dovodit. (Naopak ze zdejšího ustanovení lze dovodit, že jde o výčet.) ‚Jinou' se rozumí osoba, která ač třeba nežije sama, nežije v žádném zákonem uznaném svazku. Nemůže se však jednat o registrované partnery, a to zejména s ohledem na jiný právní předpis, v němž jsou vztahy registrovaných partnerů upraveny".

24. Z průběhu legislativního procesu při přijímání zákona o registrovaném partnerství přitom není vůbec zřejmé, jaký byl v tomto směru skutečný úmysl zákonodárce, čím byl motivován a jakou argumentací podložen tak, aby i v tomto případě platil předpoklad racionálního zákonodárce. Z důvodové zprávy k tomuto ustanovení totiž pouze plyne, že „osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství bude zakázáno. Důvodem je preference náhradní výchovy

dítěte heterosexuálním párem". Přitom již na tomto místě Ústavní soud poznamenává, že ani takto stroze pojaté vysvětlení není přiléhavé, jelikož argument preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem by měl relevanci pouze tehdy, pakliže by osvojení jedincem zákonodárce zcela vyloučil, což však s ohledem na výše uvedené není pravda. Nehledě i na další nelogičnosti, kdy např. Ochránkyně přiléhavě poukazuje na odstavec 3 napadeného ustanovení určující povinnost druhého partnera podílet se na výchově dítěte, o něž pečuje registrovaný partner (k tomu viz i níže).

V.2 Relevantní judikatura Evropského soudu pro lidská práva

25. Otázkou adopce dětí se opakovaně zabývala i judikatura ESLP, na což ostatně výslovně poukazuje Ochránkyně. Ústavní soud považuje pro nyní rozhodovaný případ za nejvýznamnější zejména následující rozhodnutí ESLP.

26. Ve shora citovaném rozsudku *Fretté proti Francii* požádal stěžovatel v roce 1991 o předběžný souhlas s adopcí dítěte, přičemž se během šetření před správními orgány netajil svou homosexuální orientací. Jeho žádost byla zamítnuta a nevyhověly mu ani správní soudy. Argumentace vnitrostátních orgánů odkazovala na jeho životní styl a nedostatek odpovídajících záruk z perspektivy výchovy dětí, rodiny a psychologie, navzdory jeho nezpochybňovaným osobním kvalitám a předpokladům vychovávat děti. Stěžovatel před ESLP namítal, že jeho žádost byla odmítnuta výhradně z důvodu předsudků o jeho sexuální orientaci. ESLP mu vyhověl pouze ohledně práva na spravedlivý proces. Konstatoval totiž (z hlediska případné aplikace čl. 8 a 14 Úmluvy), že právo na adopci Úmluva nezaručuje a právo na rodinný život předpokládá existenci rodiny, takže nestačí pouze touha ji založit. ESLP nicméně vyšel z toho, že francouzský občanský zákoník umožňuje v čl. 343 adopce i nesezdané osobě a že důvody předložené vnitrostátními orgány pro odmítnutí implicitně naznačovaly, že stěžovatelova sexuální orientace byla rozhodujícím faktorem. Proto posoudil námitku stěžovatele jako spadající do rozsahu čl. 8 Úmluvy, aniž by se však vyjádřil k tomu, zda se jedná o život rodinný či soukromý. Stěžovatel ale především tvrdil, že došlo k porušení jeho soukromého života (§ 28). Soud v dalším kroku uznal, že zamítnutí sledovalo legitimní cíl – ochranu zdraví a práv dítěte. Stejně tak posoudil zamítnutí jako přiměřené sledovanému cíli, neboť státy mají na poli adopcí stejnopohlavními páry širokou míru uvážení, neexistoval mezinárodní konsenzus k těmto otázkám a vnitrostátní orgány legitimně a rozumně uzavřely, že právo na adopci bylo limitováno zájmy dítěte.

27. V rovněž již citovaném rozsudku velkého senátu *E. B. proti Francii* shledal ESLP porušení Úmluvy tím, že stěžovatelce homosexuální orientace nebyla umožněna adopce, byť nesezdaná osoba mohla dle občanského

zákoníku děti osvojit. Stěžovatelka byla tedy diskriminována na základě své sexuální orientace. Je proto poněkud diskutabilní, nakolik rozsudek *E. B. proti Francii* případně překonává rozsudek *Fretté proti Francii*. Z pohledu právní stránky má totiž věc *E. B. proti Francii* jako rozsudek velkého senátu větší váhu a týká se stejné situace, kdy právní úprava homosexuálně orientované osobě adopci nezakazuje (nesleduje se sexuální orientace osvojitele), ale v praxi byla adopce na základě sexuální orientace upřena. Ve věci *Fretté proti Francii* nicméně tento postup ESLP akceptoval na základě zájmů dítěte a absence mezinárodního konsenzu, ve věci *E. B.* to však již ESLP označil za rozporné s Úmluvou, neboť neshledal skutečnosti odůvodňující diskriminaci na základě sexuální orientace. Z pohledu skutkového se však obě situace poněkud liší, na což poukazuje i rozsudek *E. B.* (§ 70 až 71). Ve věci *Fretté* šlo totiž o homosexuálního muže bez partnera, vnitrostátní orgány spatřovaly problém v jeho životním stylu a všimly si, že nemusí být schopen dohlédnout praktické problémy spojené s příchodem dítěte. Naopak v *E. B.* se jednalo o dlouhodobě spolu žijící stejnopohlavní pár. Tyto skutečnosti mohou napovídat o určitém odlišení pozdějšího rozsudku *E. B.* od dřívějšího *Fretté*, byť tyto skutkové okolnosti nejsou akcentovány.

28. V rozsudku ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku* (rozsudek ze dne 24. 6. 2010, stížnost č. 30141/04) ESLP shledal, že z Úmluvy nevyplývá povinnost, aby stát umožnil uzavření svatby mezi stejnopohlavními páry, nedošlo proto k porušení Úmluvy. Z článku 12 Úmluvy totiž nevyplývá povinnost zpřístupnit sňatky i stejnopohlavním párům. Soud však konstatoval, že vztah mezi stěžovateli (tj. stejnopohlavním párem žijícím ve stabilním *de facto* partnerství) spadá nejen pod pojem soukromý život, ale představuje i rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy (§ 90 až 95).

29. V rozsudku ve věci *X. a ostatní proti Rakousku* (rozsudek velkého senátu ze dne 19. 2. 2013, stížnost č. 19010/07) ESLP dospěl k závěru, že upřením partnerce možnosti osvojit si biologické dítě své stejnopohlavní družky ve srovnání se situací heterosexuálního nesezdaného páru porušuje Rakousko Úmluvu. V obdobném případě *Gas a Dubois proti Francii* (ze dne 15. 3. 2012, č. stížnosti 25951/07) ESLP prohlásil, že pokud nemůže adoptovat partner dítě svého stejnopohlavního partnera v civilním svazku, stejně jak by tomu bylo u heterosexuálního páru v civilním svazku, nedochází k diskriminaci na základě sexuální orientace. Jejich postavení je odlišné od postavení sezdaných párů. Ve věci *X. a ostatní proti Rakousku* se však jedná o nesezdané homosexuální partnerky, zatímco nesezdané heterosexuální partnerky měly dle občanského zákoníku plnou možnost adoptovat dítě druhého biologického rodiče. ESLP vyšel z toho, že Úmluva nevyžaduje umožnit nesezdaným partnerům adoptovat biologické dítě druhého partnera. Nesezdaní stejnopohlavní partneři se nenacházejí v relevantně podobné situaci jako sezdaný pár, z tohoto pohledu tedy Úmluva porušena

nebyla. Pokud však rakouské právo umožňuje nesezdaným heterosexuálním párům adopci biologického dítěte druhého partnera, je potřeba vyhodnotit, zda upření tohoto práva nesezdaným homosexuálním párům slouží legitimnímu cíli a je mu přiměřené. Stěžovatelky spolu dlouhodobě žily ve společné domácnosti a jejich vztah spadal pod pojem rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy. Rakouská vláda přitom připustila, že by stejnopohlavní páry mohly být v zásadě stejně vhodné k adopci jako heterosexuální páry. Soud uznal, že ochrana tradiční rodiny může být v zásadě legitimním cílem ospravedlňujícím rozdílné zacházení, stejně jako ochrana zájmů dětí. V případě rozdílného zacházení na základě sexuální orientace měla vláda prokázat nezbytnost rozdílného přístupu k dosažení takovýchto cílů. Rakouská vláda však nepředložila důkazy, že by dítěti škodila výchova stejnopohlavním párem, navíc adopce byla otevřená i homosexuálně orientované osobě, ať už uzavřela registrované partnerství, nebo žila sama. Soud zdůraznil, že se nezabývá obecnou otázkou přístupu stejnopohlavního partnera k biologickému dítěti druhého partnera, ale rozdílným zacházením mezi nesezdaným heterosexuálním a neregistrovaným homosexuálním párem v přístupu k adopci. Pokud nejsou k dispozici důvody pro zákaz u neregistrovaných homosexuálních párů, bylo by spíše očekávatelné, aby v nejlepším zájmu dítěte soudy vyhodnocovaly individuální okolnosti konkrétních případů. Tímto se ale soudy nemohly smysluplně zabývat, neboť to nebylo právně možné. Došlo tedy k porušení čl. 14 a 8 Úmluvy.

V.3 Další relevantní judikatura

30. Rakouský Ústavní soudní dvůr rozsudkem sp. zn. G 119-120/2004 zrušil ke dni 31. 12. 2015 jako protiústavní ustanovení občanského zákoníku a zákona o registrovaném partnerství, jež zakazovala společné osvojení registrovaným partnerům. Již ve svých dřívějších rozhodnutích zaujal Ústavní soudní dvůr stejný přístup jako ESLP v případě *Schalk a Kopf,* když konstatoval, že vztahy osob stejného pohlaví nespadají pouze pod pojem „soukromý život“, ale rovněž pod pojem „rodinný život“ dle čl. 8 odst. 1 Úmluvy, a to v případě, kdy páry stejného pohlaví spolu žijí ve stabilním *de facto* partnerství. Tak tomu bylo např. v usnesení sp. zn. B1405/10 ze dne 22. 9. 2011 či usnesení sp. zn. G14/10 ze dne 2. 10. 2012; rovněž v nálezu sp. zn. G16/2013 ze dne 10. 12. 2013, v němž Ústavní soudní dvůr shledal napadená ustanovení zákona o reproduktivní medicíně *(Fortpflanzungsmedizingesetz)* protiústavními, neboť dospěl k závěru, že omezení přístupu k reproduktivní medicíně pouze pro manžele a páry různého pohlaví je v rozporu s čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy; dále i v nálezu sp. zn. G 18, 19/2013 ze dne 19. 6. 2013, v němž shledal diskriminačním ustanovení spolkového zákona o osobním stavu *(Personenstandsgesetz)*, které umožňovalo (omezovalo) uzavřít registrované partnerství pouze v úřední místnosti.

31. V případě z roku 2015 byly navrhovatelkami dlouhodobě spolu žijící registrované partnerky, které vychovávaly biologické dítě jedné z nich a měly zájem o společnou adopci dalšího „cizího" dítěte. Namítaly, že zde není ospravedlnění pro to, aby registrovaní partneři byli obecně vyloučeni z možnosti společného osvojení a aby tím byl soudní přezkum jejich vhodnosti s ohledem na nejlepší zájem dítěte předem vyloučen, zatímco manželé jsou zásadně považováni za vhodné adoptivní rodiče. Rakouský právní řád akceptuje, že dítě vyrůstá v rodině osob stejného pohlaví (v daném případě jsou registrované partnerky z hlediska právního rodiči vlastní dcery druhé stěžovatelky), a vychází z toho, že to není pro dítě nevhodné. Není věcně odůvodněno, proč osoba žijící v registrovaném partnerství může jako jednotlivec dítě osvojit, ať už partnerovo vlastní dítě či „cizí" dítě, které pak v takové rodině osob stejného pohlaví, tj. rovněž s partnerem či partnerkou adoptivního partnera, vyrůstá, a registrovaní partneři společně osvojit nemohou. Napadená právní úprava tak byla dle jejich názoru v rozporu se zásadou rovného zacházení a rovněž s čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy.

32. Ústavní soudní dvůr dospěl k závěru, že napadenou právní úpravou, jež umožňuje společné osvojení pouze manželům a registrované partnery ze společného osvojení předem vylučuje, zákonodárce v možnosti společného osvojení rozlišuje na základě sexuální orientace. Zákonodárce tím nerovně zachází s registrovanými partnery jako smluvní stranou dohody o osvojení a registrovanými nebo stálými partnery stejného či rozdílného pohlaví v případě osvojení biologického dítěte druhého partnera. Zatímco společné osvojení registrovanými partnery je vyloučeno i v případě, kdy oba mají dítě v péči nebo partner již dítě osvojil, umožňuje zákon při osvojení nevlastního dítěte souběžné (právní) rodičovství vlastních a adoptivních rodičů. Takové nerovné zacházení není věcně odůvodněno – obzvláště s ohledem na hledisko nejlepšího zájmu dítěte, jež vyplývá z čl. 1 Spolkového zákona o právech dítěte (BGBl. I 4/2011). Nevyplývá to ani z čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy a ani čl. 7 odst. 1 Ústavy. Nejlepší zájem dítěte nemůže ospravedlnit zásadní vyloučení registrovaných partnerů z možnosti osvojení dítěte, naopak v určitém ohledu stojí s tímto vyloučením v napětí. Argumenty, jež zdůvodňují zákaz tím, že v souladu se zájmem dítěte není, aby vyrůstalo s partnery stejného pohlaví, označil soud za „předem nevhodné". Rovněž ochrana manželství nebo tradiční rodiny proto nejsou vhodným argumentem. Společensky nazíráno nestojí registrovaná partnerství v žádném vztahu substituce k manželství a společné osvojení vhodnými partnery v jednotlivém případě nemůže manželství ohrozit.

V.4 Závěry plynoucí z citované judikatury

33. Z uvedených rozsudků lze především shrnout, že Úmluva nezakotvuje právo na adopci. Pokud se však státy rozhodnou umožnit adopce

i některým skupinám osob (např. nesezdaným osobám), nesmí postupovat diskriminačním způsobem (*E. B., X. a ostatní*, § 152). Pro vyhodnocení, zda došlo k diskriminaci, ESLP při hledání vhodného komparátoru srovnával individuální adopci heterosexuálem a homosexuálem *(Fretté, E. B.)*, registrované stejnopohlavní partnerství s civilním heterosexuálním partnerstvím *(Gas a Dubois)*, neregistrovaný stejnopohlavní pár s nesezdaným heterosexuálním párem *(X. a ostatní)*. Nepovažoval naopak za srovnatelnou právní situaci registrovaného a sezdaného páru a nekonstatoval porušení Úmluvy, pokud např. rakouský právní řád umožnil osvojení heterosexuálním manželům, kdežto stejnopohlavní partnerce osvojení biologického dítěte své družky nikoliv *(X. a ostatní)*. Nejlepší zájem dítěte měl vést k tomu, aby byly vyhodnocovány individuální okolnosti konkrétních případů *(X. a ostatní)*. V případech, kdy je rozdíl v zacházení založen na pohlaví nebo sexuální orientaci, musí stát prokázat, že tato rozdílnost v zacházení byla odůvodněna legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení byly přiměřené a nezbytné.

VI. Vlastní argumentace Ústavního soudu

34. Podstata institutu osvojení dítěte spočívá v přijetí cizího dítěte za vlastní, a to se všemi s tím spojenými právními důsledky. Tento institut má svůj původ již v římském právu a jeho základní myšlenkou je, že se osvojením napodobuje přirozený poměr rodičů a dětí (*adoptione naturam imitatur* – osvojením se napodobuje příroda, viz např. J. Sedláček in Rouček, F., Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. Sv. 1. Praha : V. Linhart, 1935, str. 894). Osvojení a další formy tzv. náhradní rodinné výchovy by však měly být vnímány vždy jen jako náhradní řešení v případě krize přirozené rodiny, jehož cílem je co nejlepší služba dítěti. Lze přitom odlišit tři hlavní typy osvojení: 1. individuální, 2. společné a 3. osvojení biologického dítěte partnera či manžela (tzv. *„second parent adoption“*, *„l'adoption coparentale“*, *„Stiefkindadoption“*).

35. Ústavní soud vychází především ze skutečnosti, že neexistuje základní právo na osvojení dítěte, a to na ústavní úrovni a ani na úrovni mezinárodních závazků České republiky. Současně zdejší soud akceptuje značnou volnost, kterou má zákonodárce při úpravě vztahů mezi stejnopohlavními partnery. Není totiž dáno ani základní právo na uzavření sňatku (resp. registrovaného partnerství) mezi osobami stejného pohlaví, a je proto věcí politického rozhodnutí zákonodárce, zda vůbec a jakým způsobem tento vztah upraví. Zvláštní ochrana je totiž zaručena toliko rodičovství a rodině (čl. 32 odst. 1 Listiny). Povinnost zasáhnout proto shledává Ústavní soud pouze v případě, pokud by shledal, že konkrétní zvolené řešení zasahuje základní práva některé skupiny osob.

36. Ústavní soud dále konstatuje, že se nehodlá pokoušet o formulaci obecně platné a výstižné definice pojmu „rodina". To je totiž primárně úkolem jiných společenských disciplín (např. sociologie), kde se odlišuje např. tzv. úplná a neúplná rodina, rodina základní (nukleární), dvou a vícegenerační, harmonická či patologická apod. Z hlediska práva je klíčové vytvořit takové prostředí, aby byla rodina dostatečně chráněna a aby byly zajištěny všechny podmínky pro to, aby dokázala plnit svoje základní funkce. Postačuje proto konstatovat, že pojem „rodina" chápe Ústavní soud primárně nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický napodobuje (osvojení, pěstounství, blíže viz např. S. Radvanová in: S. Radvanová a kol. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. Praha : C. H. Beck, 2015, str. 3 a násl.). Jak upravoval již obecný zákoník občanský, „rodinou rozumějí se prarodiče se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami nazývá se příbuzenství, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela, švagrovstvím" (§ 40). V současnosti však občanský zákoník pojem rodina legálně nedefinuje, což je vysvětlováno třeba tím, že panuje značná „nejednotnost, jak je vlastně rodina v pojetí jednotlivých společenských věd vymezována, jednak tím, že rodina sama o sobě není v naší právní úpravě subjektem právních vztahů, ale subjekty jsou pouze její jednotliví členové" (M. Hrušáková in: M. Hrušáková, Z. Králíčková. České rodinné právo. 3. vyd. Brno : Masarykova univerzita a Doplněk, 2006, str. 12).

37. Ústavní soud samozřejmě nemůže přehlížet, že v současnosti dochází k zásadním změnám ve způsobu soužití osob, že na rozdíl od tradičnějšího pojetí rodin, předpokládajícího zpravidla společný život více generací, žije stále více osob samostatně (tzv. *singles*), počet nesezdaných párů (soužití druha a družky nebo jiné podoby kohabitace) se přibližuje počtu párů sezdaných a rozvod manželství je vnímán jako něco téměř přirozeného (bližší statistické údaje viz např. I. Kohoutová: Socio-demografická homogamie sezdaných a nesezdaných párů. ČSÚ, 2014). Před těmito jevy Ústavní soud nemůže „zavírat oči". Jak ostatně Ústavní soud nedávno uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 197/79 SbNU 229; 44/2016 Sb.), „je dalek toho, aby jakkoli určoval lidem, v jakém svazku spolu mají žít. To je jistě právem každého jednotlivce." Na straně druhé však Ústavní soud zdůrazňuje, že nespatřuje sebemenší rozumný důvod, pro který by i on sám měl k erozi tradičního pojetí rodiny a její funkce jakkoliv aktivně přispívat. Jak totiž píše sociolog I. Možný, „rodina se mění, ale vždy je stabilizujícím prvkem společnosti" (I. Možný. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006, str. 14), jelikož „rodina je základ rodu čili pokračování života v dalších generacích" (S. Radvanová, c. d., str. 3). Rodina proto vzniká

na základě manželství anebo společným soužitím nesezdaných rodičů a dítěte, resp. soužitím jen jednoho rodiče s dítětem (M. Hrušáková, c. d., str. 13).

38. V nyní projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že je i přímo z relevantní zákonné úpravy patrno, že zákonodárce preferuje manželský vztah, když stanoví, že osvojiteli se mohou stát manželé, resp. jeden z manželů. Tato preference plyne ostatně i z čl. 6 Evropské úmluvy o osvojení dětí (č. 132/2000 Sb. m. s., dále jen „Úmluva o osvojení dětí"), podle níž „zákon bude povolovat osvojení dítěte pouze v případech, že se jedná buď o dvě osoby, žijící v manželském svazku, bez ohledu na to, zda osvojují současně anebo následně, anebo o osobu jedinou".

39. Upřednostnění právě této formy vzájemného soužití považuje rovněž Ústavní soud za plně ústavně konformní, neboť odpovídá podstatě institutu manželství coby nejtěsnější formy soužití dvou osob různého pohlaví, k níž dochází na základě jejich svobodného rozhodnutí a s nímž je spojena nejen řada práv, nýbrž také povinností, a rozhodnutí uzavřít manželství je proto zcela zásadní. Tím se manželství zcela jednoznačně odlišuje od jiných forem vzájemného soužití, a proto také právě institut manželství dává *a priori* největší předpoklad pro naplnění účelu osvojení, kterým je a musí být především nejlepší zájem dítěte. K tomu ostatně zavazuje Českou republiku i Úmluva o osvojení dětí, podle jejíhož čl. 8 odst. 1, 2 „příslušný orgán osvojení nepovolí, pokud nebude přesvědčen, že osvojení je v zájmu dítěte. Ve všech případech bude příslušný orgán věnovat zvláštní pozornost významu osvojení jako prostředku k zajištění stálého a harmonického domova dítěte". Poukázat je třeba rovněž na čl. 3 a 21 Úmluvy o právech dítěte, z nichž se podává, že při osvojení (stejně jako při jakékoli jiné činnosti týkající se dětí) je třeba v první řadě brát do úvahy zájem dítěte.

40. V daném případě spočívá podstata problému v tom, že občanský zákoník na straně jedné umožňuje, aby dítě výjimečně osvojila i jiná osoba (nežli manžel), přičemž však zákon o registrovaném partnerství současně výslovně vylučuje, aby touto osobou byl někdo, kdo žije v registrovaném partnerství. Dochází tak k situaci, kdy zákonodárce připustil osvojení dítěte i jedincem, který nežije v manželském svazku, a nestanovil ani žádné omezení v tom, zda se jedná o osobu heterosexuální či homosexuální orientace. Na straně druhé však zakazuje, aby tento jedinec žil v registrovaném partnerství. Výsledkem je proto stav, kdy např. osoba, která společně žije s jedincem stejného pohlaví, bez dalšího může požádat o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli a této žádosti bude po splnění všech podmínek vyhověno, nicméně pokud v jiném – avšak fakticky zcela obdobném – případě tyto osoby uzavřou registrované partnerství, je jim tato možnost zákonem zakázána. Může tak dojít i k takovým značně nelogickým případům, kdy stejná osoba podá žádost, o níž bude zahájeno

správní řízení, a teprve po jejím podání „zlegalizuje“ svůj delší dobu trvající faktický vztah tím, že uzavře registrované partnerství, v důsledku čehož však přestane splňovat základní podmínku pro zařazení do příslušné evidence žadatelů o osvojení dítěte.

41. Jinak řečeno, napadená zákonná úprava jednoznačně povyšuje formální právní stav (registrované partnerství) nad stav faktický. Přitom však z této samotné úpravy a ani z důvodové zprávy není vůbec seznatelné, jaký racionální důvod zákonodárce ve skutečnosti vedl právě k tomuto řešení, které se ze shora popsaných důvodů jeví jako nelogické, iracionální a ve svém důsledku i diskriminační ve vztahu k osobám, které registrované partnerství uzavřely.

42. Zmíněná nelogičnost stávající zákonné úpravy se velmi výrazně projevuje rovněž v tom, že napadené zákonné ustanovení sice zapovídá, aby se některý z registrovaných partnerů stal osvojitelem dítěte, nicméně na straně druhé z odstavce 3 stejného ustanovení výslovně plyne, že zákonodárce s faktickou péčí registrovaných partnerů o dítě přímo počítá, a dokonce v tomto směru druhého partnera zavazuje povinnostmi týkajícími se ochrany vývoje a výchovy dítěte. Vzniká tak situace, kdy na straně jedné zákonodárce ze zcela nesrozumitelného důvodu zakazuje registrovanému partnerovi osvojení dítěte (případ tzv. *second parent*) a současně jej zavazuje se o ně starat. Rovněž odborná literatura v tomto případě velmi kriticky uvádí, že „nemožnost adopce biologického dítěte svého partnera se s ohledem na jinak legálně vznikající homoparentální výchovná prostředí jeví být absurdní překážkou plnohodnotné výchovy dítěte v harmonickém rodinném prostředí“ (D. Elischer, in: S. Radvanová, c. d., str. 181).

43. Nad rámec argumentace ohledně porušení práva na rovné zacházení podle čl. 14 Úmluvy (a tomu korespondující úpravy obsažené v Listině), kterou v tomto směru nabídla ve svém vyjádření veřejná ochránkyně práv, spatřuje Ústavní soud základní ústavněprávní deficit napadeného zákonného ustanovení v jeho rozporu s čl. 1 větou první a čl. 10 odst. 1 Listiny. Podle těchto ustanovení totiž platí, že „lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech“ a „každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno“. Právě lidskou důstojnost totiž považuje Ústavní soud za základ celé úpravy základních práv a svobod.

44. Ostatně, podobný přístup je typický i pro jiné státy založené na vládě práva. V tomto směru postačuje odkázat např. na skutečnost, že podle čl. 79 odst. 3 německého Základního zákona je do tzv. materiálního ohniska výslovně (kromě principu federalismu, demokracie, sociálního státu, suverenity lidu a dělby moci) z oblasti základních práv zařazen právě i čl. 1 odst. 1, podle něhož je důstojnost člověka nedotknutelná a respektovat a chránit ji je povinností veškeré státní moci. Jak přesvědčivě uvádí Jiří

Baroš (Wagnerová/Šimíček/Langášek/Pospíšil a kol. Listina základních práv a svobod – komentář. Praha : Wolters Kluwer, 2012, str. 55 a násl.), koncept lidské důstojnosti se jako základní stavební prvek společenského řádu mohl prosadit až se zhroucením společenských hierarchií. Její právní koncept byl vypracován především v reakci na hrůzy holokaustu a v současné podobě je založen na vnímání člověka jako jedinečné osobnosti, který je však současně sociální bytostí. Lidská důstojnost představuje nedotknutelnou hodnotu a je součástí nadpozitivního práva [viz nález sp. zn. II. ÚS 2268/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 45/48 SbNU 527)].

45. Rovněž judikatura Ústavního soudu staví lidskou důstojnost do samotného centra právního řádu a vymezuje ji jako součást samotného „lidství" člověka. K porušení lidské důstojnosti proto dochází „v případě, kdy je konkrétní jednotlivec postaven státní mocí do role objektu, kdy se stává pouhým prostředkem a je umenšen do podoby druhově zaměnitelné veličiny" [nález sp. zn. I. ÚS 557/09 ze dne 18. 8. 2009 (N 188/54 SbNU 325)]. Listina proto také uznává specifickou kvalitu člověka jako subjektu a zakazuje, aby byl člověk vystaven jednání, které by zpochybňovalo jeho příslušnost k lidské rodině. Rovnost lidí v důstojnosti a právech je základem uznání hodnoty každého člověka, a to bez ohledu na jeho další charakteristiky a užitečnost či prospěšnost pro celek [nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.)].

46. Právě prizmatem lidské důstojnosti jako základní objektivní hodnoty lidství a ohniska ostatních základních práv přitom napadené zákonné ustanovení neobstojí. Pokud je totiž založeno na tom, že z určitého práva (byť plynoucího nikoliv přímo z ústavního pořádku, nýbrž z práva podústavního) vylučuje určitou skupinu osob jen proto, že se rozhodly uzavřít registrované partnerství, činí z nich *de facto* jakési osoby „druhého řádu" a dává jim bezdůvodně určité stigma, které evokuje představu o jejich méněcennosti, zásadní odlišnosti od ostatních (zřejmě „normálních") a zřejmě i o neschopnosti se – oproti osobám jiným – náležitě postarat o děti.

47. Tento důsledek přitom dovozuje nikoliv na základě toho, že by se snad dané osoby dopouštěly nějakého závadného, neetického, či dokonce protiprávního jednání, nýbrž jen ze skutečnosti, že dané osoby uzavřou registrované partnerství – tedy chovají se způsobem, který právo umožňuje a předpokládá, činí tak zcela transparentně a předvídatelně a přebírají na sebe i všechny povinnosti z tohoto registrovaného partnerství plynoucí. Jak ostatně plyne z odborných zkoumání, „konsenzus spočívá v uznání homosexuality jako vrozené nezměnitelné sexuální orientace, která vzniká v důsledku plurality faktorů. Problematiku společenské reflexe homosexuality je možno uzavřít tvrzením, že v každém případě je stavem dobrovolně nezvoleným a vůlí neovlivnitelným, a jako taková by se tedy v občanské společnosti neměla stávat záminkou jakékoli diskriminace" (viz D. Elischer,

in: S. Radvanová, c. d., str. 173). Navíc, jak uvedl Ústavní soud již výše, k této zcela bezdůvodné diskriminaci registrovaných partnerů zákonodárce přistoupil za situace, kdy jim současně uložil výchovné povinnosti týkající se dítěte, o které již pečuje druhý partner (viz opakovaně citovaný § 13 odst. 3 zákona o registrovaném partnerství).

48. Porušení lidské důstojnosti (jakožto základního práva, interpretačního vodítka i objektivní hodnoty) přitom Ústavní soud spatřuje i ve spojení s ustanoveními čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny, podle nichž má každý právo na zachování své lidské důstojnosti a právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života, a obdobně s čl. 8 odst. 1 Úmluvy, zaručujím právo na respektování soukromého života. Právo na ochranu rodinného života, které citované články rovněž zaručují, nicméně napadené zákonné ustanovení porušit nemohlo, protože neexistuje-li základní právo na osvojení dítěte, nemůže být negativním rozhodnutím ve věci osvojení pochopitelně porušeno ani právo na rodinný život.

49. Platí, že osoby žijící v registrovaném partnerství mají nesporné právo na ochranu soukromí, a to v jeho vnitřním i vnějším pojetí. Tato ochrana a respektování ze strany státu však nemohou být zcela naplněny, pokud bude i nadále docházet ke stigmatizaci těchto osob tím, že zákon zcela vylučuje, aby se některá z nich vůbec ucházela o osvojení dítěte. Obsahem práva na soukromí je totiž i zajištění prostoru pro rozvoj a realizaci osobnosti, a zahrnuje proto i „garanci sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování o sobě samém, včetně rozhodování o uspořádání vlastního života“ (E. Wagnerová in: Wagnerová/Šimíček/Langášek/Pospíšil a kol. Listina základních práv a svobod – komentář. C. d., str. 281–282). Ústavní soud je proto přesvědčen o tom, že napadeným zákonným ustanovením, kterým byla jedna skupina osob (registrovaní partneři) zcela nedůvodně vyloučena z možnosti osvojení dětí, dochází ve svých důsledcích k zásahu do jejich lidské důstojnosti a k porušení jejich práva na ochranu soukromého života.

VII. Závěr

50. Vzhledem k tomu, že napadené zákonné ustanovení Ústavní soud shledal rozporným s právem na lidskou důstojnost, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace zakotvenými v čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1, 2 Listiny a v čl. 8 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy, vyhověl podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., návrhu Městského soudu v Praze a rozhodl, že se toto ustanovení ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida k odůvodnění nálezu

S výrokem nálezu zcela souhlasím, ale vzhledem k nesouhlasu s některými částmi jeho odůvodnění podávám následující konkurenční votum.

1. Na rozdíl od nálezu, ale i disentujícího, resp. konkurujícího kolegy se dívám na věc jinou optikou. Domnívám se, že mělo být věnováno více (a pozitivně laděné) pozornosti tomu nositeli základních práv, v jehož prospěch bylo rozhodnuto.

2. Z textu nálezu neměla být vypuštěna komparatistická část, v níž soudce zpravodaj osvětlil rozdíly a řešení v relevantních úpravách jiných států, zejména členských států Evropské unie. Doložilo by se, že například státy západní Evropy, zejména „přímořské" (Belgie, Francie, Španělsko), jsou v přístupu k registrovanému partnerství a navazujícím institutům podstatně liberálnější než střed kontinentu.

3. Je pozoruhodné, že nález je poněkud neosobní. Opřel se sice při zrušení napadené právní úpravy o principy (hodnoty) rovného zacházení a lidské důstojnosti, ale nijak se nevyslovil ke způsobilosti registrovaného partnera kvalitně vychovávat dítě, ať už individuálně, nebo v páru. Bylo namístě tu zdůraznit, že potenciál registrovaného partnera není či nemusí být o nic menší než kohokoli jiného.

4. Podstatou nálezu je zajištění možnosti registrovanému partnerovi stát se osvojitelem dítěte. Plénum Ústavního soudu se však v těchto souvislostech nadbytečně věnovalo institutu rodiny a učinilo tak ve shodě se svým dosavadním, v otázkách rozsahu rodiny konzervativním trendem [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 197/79 SbNU 229; 44/2016 Sb.) o (ne)oprávnění „sociálního otce", ač druha biologické matky, dítě osvojit].

5. Silná preference tradiční heterosexuální rodiny s dítětem je v nálezu výrazně vyjádřena hned třikrát.

6. V bodě 34 se hovoří o osvojení a dalších formách náhradní rodinné výchovy o jako vždy jen náhradním řešení – v případě „krize přirozené rodiny".

7. Podle bodu 36 chápe Ústavní soud rodinu primárně „nikoliv jako jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí".

8. A konečně v bodě 37 zcela nadbytečně Ústavní soud garantuje, že „… nespatřuje sebemenší rozumný důvod, pro který by i on sám měl k erozi tradičního pojetí rodiny a její funkce jakkoliv aktivně přispívat".

9. Ústavní soud tak v pojetí rodiny jako „primárně biologické vazby" navazuje na svůj dřívější přístup např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 568/06 ze dne 20. 2. 2007 (N 33/44 SbNU 399). Evropská definice rodiny (o USA nemluvě) je však širší; za rodinné vztahy se považují vztahy sourozenecké, dalších

osob blízkých, vztahy plynoucí z náhradní rodinné péče – i stabilní vztahy stejnopohlavních párů žijících ve společné domácnosti.

10. Living constitution tu velí reagovat na společenský vývoj; prostor k uvážení členských států Rady Evropy tu není velký; podle dobře známého nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.) tak vzniká „nepodkročitelný" standard, závazný i pro Českou republiku.

11. Na počátek úvah Evropského soudu pro lidská práva o ochraně (a rozsahu) rodinného života můžeme postavit rozhodnutí jeho pléna ve věci *Marckx proti Belgii* (rozsudek ze dne 13. 6. 1979 č. 6833/74). Otázka rodiny z hlediska soužití homosexuálních párů byla před ESLP později silně akcentována např. ve věci *Schalk a Kopf proti Německu* (rozsudek ze dne 24. 6. 2010 č. 30141/04); následovala věc *Vallianatos a ostatní proti Řecku* (rozsudek velkého senátu ze dne 7. 11. 2013 č. 29381/09, 32684/09) a nověji *Oliari a další proti Itálii* (rozsudek ze dne 21. 7. 2015 č. 18766/11 a 36030/11).

12. Alespoň stručně: *Oliari* sledoval věc *Schalk a Kopf* konstatováním, že stabilní, faktický vztah společně žijících osob stejného pohlaví spadá pod pojem „rodinný život". *Vallianatos* dovodil v obdobné situaci, že při zohlednění změn společenského vnímání občanských svazků neexistuje jen jediný způsob, jak vést soukromý či rodinný život. Tuto interpretaci, se kterou sice výše citované pasáže nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 výslovně nepolemizují, ale naznačují jinou „vnitřní" preferenci, sleduje též Doporučení CM/Rec(2010)5 Výboru ministrů Rady Evropy o opatřeních v boji proti diskriminaci na základě sexuální orientace a genderové identity, jakož i zpráva o jeho plnění.

13. Předestřené úvahy nejsou po mém soudu samoúčelné.

14. Nelze přehlédnout, že nynějším nálezem Ústavní soud (pouze) umožnil ucházet se o osvojení osobě žijící v registrovaném partnerství. Takový potenciální osvojitel bude zajisté podroben zvažování obecného soudu stran své vhodnosti, či jinak řečeno, osobnostního profilu. Nelze možná ani vyloučit kolizi návrhu na osvojení podaného jím samým s návrhem jiné osoby. Budou-li zvažovány jeho předpoklady k výchově dítěte, může se pak přihodit, že se soud bude cítit vázán nejen nosnými důvody nyní vyhlášeného nálezu, ale i jeho hodnotově konzervativními dovětky, které mají k těmto důvodům velmi blízko a mohou být s nimi směšovány. Pak se ovšem může registrovaný partner jako v úvahu připadající osvojitel ocitnout v nevýhodné pozici.

15. Teze rekapitulované zde sub 6–8, případně i úvahy s nimi úzce spojené neměly být součástí plenárního nálezu.

2. Odlišné stanovisko soudce Jaromíra Jirsy k odůvodnění nálezu

Plénum Ústavního soudu dne 14. 6. 2016 jednoznačně schválilo nález sp. zn. Pl. ÚS 7/15, kterým se ruší ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Přestože se zcela ztotožňuji s důvody rozhodnutí, a tedy jeho výrokem, považuji za vhodné uvést své stručné odlišné (doplňující) stanovisko k odůvodnění nálezu. Stručné proto, že se ztotožňuji i s odůvodněním nálezu; jen pokládám za důležité, aby v něm navíc zazněl i následující akcent:

Podstata rozhodnutí spočívá v tom, že je lidsky nedůstojné a diskriminační, aby byly určité osoby vyloučeny z možnosti individuálně (nikoliv společně) osvojit výjimečně dítě pouze a jedině proto, že se rozhodly chovat občansky odpovědně a využily možnost zlegalizovat (veřejně i úředně „přiznat") stejnopohlavní svazek uzavřením registrovaného partnerství.

Ze strany Ústavního soudu se v žádném případě nejedná o „nakročení" k možnosti společně osvojit dítě registrovanými partnery – to je záležitost čistě politická a bude na zákonodárci, jak se k ní postaví. Jde z mého pohledu především o to, aby jednotliví registrovaní partneři mohli individuálně osvojit dítě, kterému bude v péči osvojitele lépe než v péči ústavní.

Rozhodnutí Ústavního soudu neznamená ani to, že by se jeden z registrovaných partnerů stával osvojením dítěte druhého partnera „společným rodičem" – v tomto případě by totiž individuální osvojení znamenalo výmaz biologického rodiče z matriky podle ustanovení § 800 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku, podle něhož platí: „Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči."

Považuji za důležité, že Ústavní soud v odůvodnění zdůrazňuje (bod 37), „že nespatřuje sebemenší rozumný důvod, pro který by i on sám měl k erozi tradičního pojetí rodiny a její funkce jakkoliv aktivně přispívat" – i s připojenou citací, že „rodina je základ rodu čili pokračování života v dalších generacích" (S. Radvanová in Radvanová, S. a kol. Rodina a dítě v novém občanském zákoníku. C. H. Beck, 2015, str. 3). Tím spíše, že v dnešní době „střetu civilizací", různých kultur a náboženství se často volá po tradičních křesťanských hodnotách, mezi něž nepochybně patří i tradiční rodina.

3. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

V souladu s § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, podávám odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění rozhodnutí.

I.

1. Výrok nálezu nepodporuji, a to nejen z toho důvodu, že mě odůvodnění nepřesvědčilo. Nejde ani tak o podstatu věci, ale o to, jakým způsobem Ústavní soud k projednávané věci přistoupil. Domnívám se totiž, že především demokraticky zvolenému zákonodárci přísluší, zda a jak problematiku adopce registrovanými partnery, resp. adopci stejnopohlavních osob upraví.

2. Nemyslím si, že by o této věci měl rozhodovat Ústavní soud, a tak nahrazovat vůli 281 členů Parlamentu České republiky. Patnáct (v daném případě 13) soudců Ústavního soudu by si podle mého mínění nemělo osobovat postavení jakéhosi sboru nebo rady (nezávislých) moudrých či spravedlivých, neřku-li mudrců, ani – jak je Ústavnímu soudu někdy vyčítáno – hrát roli třetí komory parlamentu. V demokratickém právním státě je úloha orgánů státu – což platí i pro Ústavní soud – vymezena Ústavou a zákony. Podle čl. 83 Ústavy je pak Ústavní soud „pouhým" orgánem ochrany ústavnosti.

3. Ostatně když ponecháme stranou teprve vládou projednávaný návrh zákona, který se dotýká i napadeného ustanovení, je třeba upozornit na tisk 320 (Poslanecká sněmovna, 2014), který obsahuje návrh novely zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a k dané problematice má bezprostřední vztah. Projednávání tohoto tisku je navrženo na pořad 48. schůze (od 28. června 2016). Ústavní soud by měl zaujmout vyčkávací postoj – jak již nezřídka učinil v minulosti – nebo návrh zamítnout.

4. Navíc si je třeba povšimnout, že v odůvodnění rozhodnutí se uvádí (bod 35), že podle názoru Ústavního soudu neexistuje základní právo na osvojení dítěte, Ústavní soud „současně akcentuje značnou volnost, kterou má zákonodárce při úpravě vztahů mezi stejnopohlavními partnery. Není totiž dáno ani základní právo na uzavření sňatku (resp. registrovaného partnerství) mezi osobami stejného pohlaví, a je proto věcí politického rozhodnutí zákonodárce, zda a jakým způsobem tento vztah upraví". To mimochodem potvrzuje i skutečnost, že v nemalém počtu členských států Evropské unie není upraveno registrované partnerství vůbec, o osvojení ani nemluvě (např. Itálie, Litva, Lotyšsko, Slovensko, Maďarsko a Polsko).

5. Obdobný závěr ostatně vyplývá z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Fretté proti Francii*, kde se uvádí, že „státy mají na poli adopce stejnopohlavními páry širokou míru uvážení" (bod 26). Ještě přiléhavější názor nalezneme v rozhodnutí francouzské Ústavní rady ze dne 17. května 2013. Ústavní rada mj. prohlásila, že nemá stejnou pravomoc jako zákonodárce posoudit, zda existence stejného pohlaví osvojitelů nepředstavuje překážku vytvoření pouta mezi osvojiteli a osvojenci (rozhodnutí uvedeno v materiálu analytického odboru Ústavního soudu, který si vyžádal soudce zpravodaj).

6. Lze uzavřít, že Ústavní soud by měl respektovat autonomní vůli zákonodárce a zachovávat princip sebeomezení či zdrženlivosti *(judicial self-restraint doctrine)*, „vůdčí princip ovládající ústavní soudnictví v demokratických právních státech“ [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 11/16 ze dne 24. 5. 2016 a sp. zn. Pl. ÚS 17/14 ze dne 13. 1. 2015 (U 2/76 SbNU 909)], tedy se vyvarovat přílišného aktivismu a nezasahovat do úpravy otázek, které příslušejí zákonodárci. Poukaz na tuto zásadu nalezneme – byť se vždy netýkala kontroly norem – v některých rozhodnutích Ústavního soudu [kromě již zmíněných např. v nálezech sp. zn. Pl. ÚS 54/05 ze dne 22. 1. 2008 (N 16/48 SbNU 167; 265/2008 Sb.) a sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 50/40 SbNU 443; 154/2006 Sb.)], pohříchu je však ve větší míře obsažena především v separátních votech [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 15/04 ze dne 30. 11. 2004 (N 180/35 SbNU 391; 45/2005 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 1/08 ze dne 20. 5. 2008 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.) a usnesení sp. zn. Pl. ÚS 26/11 ze dne 28. 2. 2012]. Zdá se vhodné znovu ocitovat z odlišného stanoviska soudce J. Musila [usnesení sp. zn. Pl. ÚS 24/09 ze dne 15. 9. 2009 ve znění opravného usnesení ze dne 18. 11. 2009 (U 18/54 SbNU 621)] výňatek z rozhodnutí Spolkového ústavního soudu (BVerfGe 36, 1, 14 f.): „Princip *judicial self-restraint*, kterému se Spolkový ústavní soud podrobil, neznamená zkrácení nebo oslabení jeho … kompetencí, nýbrž rezignaci na to, aby ‚provozoval politiku‘, tj. aby zasahoval do ústavou vytvořeného a ohraničeného prostoru svobodné politické tvorby. Zamýšlí proto ponechat prostor svobodné politické tvorby, který ústava garantovala pro ostatní ústavní orgány, otevřený.“

II.

7. Pokud jde o vlastní odůvodnění návrhu, lze vznést několik připomínek. Spíše obecnou poznámku na úvod: pokud chtěla většina pléna skutečně realisticky hodnotit průběh legislativního procesu (bod 24), neměla by zapomínat, že nezřídka je jeho výsledkem (ne vždy zcela racionální) kompromisní řešení, kterému předcházelo politické vyjednávání. Důvodová zpráva, zpracovaná před projednáváním návrhu zákona v Parlamentu, o tom sotva může něco vypovídat (stejně jako o eventuálních pozměňovacích návrzích).

8. Část V.3 je nadepsána „Další relevantní judikatura“, což považuji za poněkud zavádějící, neboť se v následujícím textu (body 30 až 32) uvádí jediný rozsudek rakouského Ústavního dvora, jehož zařazení vyvolává podezření, že byl vybrán ryze účelově na podporu většinového stanoviska. Jistě by se našla i „další relevantní judikatura“, která by ovšem úplně

nekonvenovala přijatému rozhodnutí, např. již zmíněné rozhodnutí francouzské Ústavní rady.

9. V bodech 41 a 42 se namítá nelogičnost či iracionálnost úpravy, to však samo o sobě nemusí znamenat, že je úprava protiústavní. Nepochybně by se našla řada nelogických či iracionálních ustanovení v nemalém počtu zákonů (k tomu srov. též výše bod 7). Sluší se však poznamenat, že k nelogičnosti tak trochu přispěl nový občanský zákoník.

10. Považuji za poněkud paradoxní argumentovat německým základním zákonem (bod 44), když v samotné SRN adopce stejnopohlavními páry výslovně připuštěna není (jak vyplývá z materiálu analytického odboru, je akceptován postup, kterým se zákaz obchází).

11. Problém shledávám také ve vlastní ústavněprávní argumentaci. Nepovažuji ji obsahově za zcela konzistentní, neboť zpočátku směřuje jakoby k podpoře zamítnutí návrhu (body 34 až 39), když náhle v bodě 40 dochází k určitému zlomu a další text již „obhajuje" zrušovací výrok.

12. Většina pléna shledala rozpor ustanovení s čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Nicméně pokud jde o samotnou diskriminaci (v návaznosti na důstojnost), Ústavní soud jen akceptuje argumentaci, kterou „nabídla" veřejná ochránkyně práv, kterou „doplňuje" citováním příslušných ustanovení (bod 43), což má snad podpořit citace D. Elischera (bod 47). I ve srovnání s uvedenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva či s rozhodnutím rakouského Ústavního dvora je tak ústavněprávní argumentace – eufemisticky řečeno – dosti chudá. Odůvodnění se v podstatě nijak nevypořádává se základními závěry vyplývajícími z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, tj. s neexistencí základního práva na adopci a se skutečností, že právní úprava vztahů párů stejného pohlaví je ponechána vnitrostátnímu zákonodárství členských států. Limitem pro zákonodárce, vyplývajícím jak z mezinárodních závazků České republiky a z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, tak z Listiny základních práv a svobod a z judikatury Ústavního soudu, je zákaz diskriminace a nejlepší zájem dítěte. Přezkumu napadené úpravy z hlediska těchto limitů se odůvodnění věnuje jen povrchně, resp. kritériem nejlepšího zájmu dítěte se nezabývá vůbec. Odůvodnění rezignovalo i na standardní postupy dosavadní judikatury Ústavního soudu, jakými jsou např. test přímé diskriminace či alespoň důkladnější analýza důvodnosti rozlišování, což by si problematika adopcí homosexuálními páry jistě zasloužila.

13. Těžiště argumentace je tak – zdá se (body 43 a násl.) – soustředěno na porušení lidské důstojnosti ve smyslu čl. 1 odst. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, což nepovažuji za zcela přiléhavé. Novodobá koncepce lidské důstojnosti zakotvená po druhé světové válce v mezinárodních lidskoprávních smlouvách a v ústavách demokratických států totiž

spočívá v pojetí, podle kterého má každá lidská bytost hodnotu vyplývající právě a pouze ze samotné podstaty její existence. Ochrana lidské důstojnosti vedle zákazu mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení a trestání, existence základních životních podmínek a otázek ochrany individuální svobody jednotlivce, je spojována také s ochranou skupinové identity a zákazem diskriminace. V tomto smyslu se ochrana lidské důstojnosti soustředí právě na ochranu odlišnosti vyplývající z přirozených charakteristik člověka či vytvořených jeho vůlí nebo společenským prostředím. Podstata ochrany lidské důstojnosti tkví právě v respektování této odlišnosti. Jinými slovy, ochrana lidské důstojnosti spočívá nikoli v ochraně práv či možností, které některé lidské bytosti ze své podstaty či v důsledku společenské situace nemají, ale právě respektování toho, že je nemohou mít. V odůvodnění je porušení lidské důstojnosti vztahováno k osobám stejného pohlaví žijícím v registrovaném partnerství z hlediska jejich (ne)možnosti ucházet se o osvojení dítěte. Možnost vychovávat dítě (ať již vlastní nebo osvojené) však není podmínkou zachování lidské důstojnosti, a to nejen v případě osob homosexuálních, ale ani heterosexuálních. Jen velmi obtížně lze totiž akceptovat závěr, že člověk, který „formálně" nepečuje o dítě – což může mít i objektivní důvody – postrádá důstojnost.

14. Závěrem je vhodné připomenout nález sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 19. 11. 2015 (44/2016 Sb.) – zákaz osvojení dítěte partnerem rodiče v nesezdaném soužití, přijatý před necelým rokem, na který se v odůvodnění odkazuje (bod 37). Ústavní soud zde při posuzování ústavnosti § 72 odst. 1 věty první zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v odůvodnění zamítavého rozhodnutí také konstatoval, že „napadená právní úprava není v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny ani s článkem 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Změna této úpravy a případné umožnění osvojení druhým rodičem u nesezdaného páru jsou plně v kompetenci zákonodárce. Zde je vhodné citovat ze souhlasného stanoviska soudce Costy, ke kterému se připojil soudce Spielmann v již výše zmíněném rozhodnutí ve věci *Gas a Dubois proti Francii*: ‚… existují oblasti, ve kterých je národní zákonodárce lépe než evropský soudce nadán k tomu, aby změnil instituty, které se dotýkají rodiny, vztahů mezi dospělými a dětmi, či pojem manželství.' Ústavní soud je téhož názoru …".

4. Odlišné stanovisko soudce Jiřího Zemánka k odůvodnění nálezu

Sdílím nosné důvody nálezu, včetně hlavního argumentu, že připouští-li zákonodárce zařadit do evidence žadatelů vhodných stát se individuálními osvojiteli dítěte osoby s homosexuální orientací, je zákaz osvojení u osob s toutéž orientací žijících v registrovaném partnerství ústavně nepřípustnou diskriminací, která odůvodňuje zrušení napadeného ustanovení zákona.

Evolutivní výklad Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Evropským soudem pro lidská práva (dále též jen „Soud"), na jehož výsledky se nález vyváženým způsobem odvolává, je omezován doktrínou *margin of appreciation*, podle níž Soud bere na vědomí, že národní orgány jsou v úzkém kontaktu se životem ve své zemi, a mohou proto posoudit podmínky pro použití Úmluvy z hlediska místních potřeb lépe než Soud sám. Svou sjednocující roli při aplikaci Úmluvy tak Soud neprosazuje jednostranně na úkor principu subsidiarity, který jej v tomto smyslu vede k náležitému zohledňování historických a kulturních odlišností jednotlivých zemí, jak je reflektuje jejich správní a soudní judikatura.

To platí zejména v tak společností stále citlivě vnímané oblasti úpravy, jako jsou statusové otázky života stejnopohlavních párů. Jakkoliv nelze kategoricky stavět proti sobě formy heterosexuálního a homosexuálního soužití z hlediska předpokladů pro osvojení dítěte, není namístě ani nepřipomenutí objektivního rozdílu mezi nimi, který by měl soud rozhodující o osvojení dítěte vždy, když potenciálně existují obě varianty řešení osvojení, při vyhodnocení individuálních okolností konkrétního případu s ohledem na „nejlepší zájem dítěte" vzít v úvahu, totiž (ne)přítomnost mužského a ženského výchovného vzorce v páru žádajícím o osvojení.

Poukázat *obiter dictum* na nejednoznačný stav veřejného mínění v této otázce v dnešní české společnosti by nebylo ve výslovném rozporu s judikaturou Soudu, jejíž ustálenost ostatně není konstatována ani v odůvodnění nálezu (V.4). Svojí v nálezu projevenou zdrženlivostí ve vztahu k vymezení registrovaného partnerství jako typu soužití, jež splňuje některé významné, ne však všechny konstitutivní předpoklady pro naplnění práva na rodinný život, Ústavní soud nikterak neusnadnil dialog o nastavení podmínek pro interpretaci práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Úmluvy, který je potřeba s Evropským soudem pro lidská práva a se soudy smluvních stran Úmluvy vést.

Č. 111
K nároku klientů zkrachovalé cestovní kanceláře na pojistné plnění odpovídající plné ceně zájezdu

Soud prvního stupně tím, že při posuzování důvodnosti žaloby stěžovatelů vycházel z takového výkladu zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů, který není ústavně konformní, když nerespektuje mezinárodní závazky České republiky plynoucí z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy), porušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 14. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 2370/15 ve věci ústavní stížnosti 1. Ing. Josefa Veselého a 2. Ludmily Veselé, obou zastoupených JUDr. Soňou Luňákovou, advokátkou, se sídlem Praha 2, Náplavní 2013/1, adresa pro doručování Praha 3, Hradecká 3, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2015 č. j. 10 C 276/2013-97, kterým byla zamítnuta žaloba stěžovatelů na doplacení pojistného plnění v souvislosti s úpadkem cestovní kanceláře, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a obchodní společnosti Generali Pojišťovna, a. s., se sídlem Praha 2, Bělehradská 132, právně zastoupené Mgr. Josefem Veverkou, advokátem, se sídlem Praha 5, Kinských 76/7, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2015 č. j. 10 C 276/2013-97 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu majetku zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 3. 8. 2015, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1, 3 a 4 Listiny.

II.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh, spisového materiálu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 2 pod sp. zn. 10 C 276/2013, jakož i ze své úřední činnosti zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Stěžovatelé se svou žalobou domáhali vydání rozhodnutí, jímž by soud uložil obchodní společnosti Generali Pojišťovna, a. s., (zde vedlejší účastník) povinnost zaplatit jim částku ve výši 7 027 Kč s příslušenstvím. Tuto žalobu odůvodnili tím, že uzavřeli cestovní smlouvu s Cestovní kanceláří VIVAMONDE, s. r. o., na zájezd do Turecka za cenu 56 892 Kč. Tento zájezd se však neuskutečnil, neboť cestovní kancelář se dostala do úpadku. Protože cestovní kancelář byla na základě pojistné smlouvy ze dne 14. 3. 2011 č. 1710110036 pro případ úpadku pojištěna u vedlejšího účastníka, uplatnili stěžovatelé u vedlejšího účastníka svůj nárok na výplatu pojistného plnění. Tento nárok byl však ze strany vedlejšího účastníka uspokojen pouze co do částky 49 865 Kč, a to s odůvodněním, že součet všech oprávněných nároků klientů předmětné cestovní kanceláře převýšil limit pojistného plnění sjednaný v rámci pojistné smlouvy ze dne 14. 3. 2011, a proto mají klienti předmětné cestovní kanceláře právo pouze na uspokojení poměrné části jejich nároku. S tímto závěrem se však stěžovatelé neztotožnili, a proto se se svou žalobou obrátili na soud.

4. V rámci řízení o shora uvedené žalobě podal vedlejší účastník soudu návrh na přerušení řízení mj. dle § 109 odst. 2 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Tento svůj návrh zdůvodnil probíhajícím řízením o jeho ústavní stížnosti, v jehož rámci je řešena otázka, která má význam pro rozhodnutí soudu i v nyní souzeném sporu, a to, zda je pojišťovna povinna plnit nad rámec sjednaného limitu pojistné částky dle ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 159/1999 Sb."), či nikoliv. Vedlejší účastník v tomto svém návrhu dále uvedl, že

předmětné řízení vedené Ústavním soudem pod sp. zn. III. ÚS 1996/13 „se týká skutkově a právně zcela totožné věci projednávané v tomto řízení" (viz č. l. 46 až 47), a proto je namístě vyčkat rozhodnutí Ústavního soudu, neboť je nezbytné, aby v obdobných věcech bylo rozhodováno obdobně.

5. Tento návrh vedlejšího účastníka na přerušení řízení byl usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2015 sp. zn. 10 C 276/2013 zamítnut. Téhož dne soud prvního stupně vyhlásil rovněž rozhodnutí ve věci samé, přičemž svým rozsudkem č. j. 10 C 276/2013-97 žalobu stěžovatelů zamítl (výrok I) a rozhodl o tom, že stěžovatelé jsou povinni zaplatit vedlejšímu účastníku společně a nerozdílně náklady řízení ve výši 8 712 Kč (výrok II). Soud prvního stupně k tomu uvedl, že vedlejší účastník postupoval při stanovení výše pojistného plnění, na něž mají stěžovatelé nárok, v souladu s § 8 odst. 2 zákona č. 159/1999 Sb., který opravňuje pojistníka a pojistitele ke sjednání limitu pojistného plnění, jakož i v souladu se všeobecnými pojistnými podmínkami vedlejšího účastníka schválenými Ministerstvem financí a Ministerstvem pro místní rozvoj, v nichž je jednoznačně uvedeno, že pojistná částka stanovená v pojistné smlouvě je horní hranicí plnění pojistitele v případě pojistné události, a dále to, že převýší-li součet všech řádně uplatněných nároků pojištěných osob pojistnou částku, plnění pojistitele se poměrně sníží. Pokud pak stěžovatelům nebyla na základě takto sjednaného pojištění uhrazena celá jimi zaplacená cena zájezdu, a to s ohledem na podmínky pojistné smlouvy, které stěžovatelé nemohli ovlivnit, měli tito dle názoru soudu prvního stupně za účelem ochrany svých práv sami uzavřít s jakoukoli pojišťovnou pojistnou smlouvu pro případ neuskutečnění zájezdu a nespoléhat pouze na pojištění cestovní kanceláře proti úpadku.

6. Dne 16. 7. 2015 byl Ústavním soudem ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 1996/13 vydán nález (N 130/78 SbNU 57), jímž Ústavní soud zamítl ústavní stížnost vedlejšího účastníka, o kterou vedlejší účastník opíral svou žádost o přerušení řízení i v nyní souzené věci. Ústavní soud tak učinil s odůvodněním, že při rozhodování soudu o nároku klientů cestovní kanceláře vůči pojišťovně, s níž cestovní kancelář uzavřela pro případ svého úpadku pojistnou smlouvu ve smyslu zákona č. 159/1999 Sb., je třeba vykládat příslušná ustanovení zákona takovým způsobem, který je souladný s ústavním pořádkem i se závazky České republiky plynoucími z jejího členství v Evropské unii, přičemž za takový výklad je v daném případě třeba považovat výklad směřující k plnému vrácení zákazníkem zaplacené ceny zájezdu.

III.

7. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 11. 5. 2015 č. j. 10 C 276/2013-97 stěžovatelé napadli ústavní stížností. V ní namítli, že

soud prvního stupně rozhodl nesprávně, pokud jim nepřiznal plnou náhradu za cenu zájezdu, který se z důvodu úpadku pojištěné cestovní kanceláře neuskutečnil. V této souvislosti stěžovatelé poukázali na nález sp. zn. III. ÚS 1996/13 vydaný v mezidobí Ústavním soudem, v němž tento upřednostnil takový výklad příslušných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb., z něhož vyplývá povinnost pojišťovny k plné náhradě klientem cestovní kanceláře uhrazené ceny zájezdu. Pokud soud prvního stupně stěžovatelům náhradu v plné výši nepřiznal, je dle názoru stěžovatelů třeba považovat jeho rozhodnutí za protiústavní, neboť je založeno na protiústavním a rovněž nikoli eurokonformním výkladu zákona č. 159/1999 Sb., což dle názoru stěžovatelů nelze připustit.

IV.

8. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřil vedlejší účastník. Ten ve svém obsáhlém vyjádření ze dne 4. 11. 2015 uvedl, že se ztotožňuje se závěry soudu prvního stupně, které byly řádně odůvodněny, přičemž má za to, že ústavní stížnost není důvodná. Jde-li o odkaz stěžovatelů na nález ze dne 16. 7. 2015 sp. zn. III. ÚS 1996/13, pak je dle názoru vedlejšího účastníka třeba poukázat na několik základních rozporů, které s sebou předmětný nález nese, jakož i otázky, které předmětný nález pomíjí. Předmětný nález dle názoru vedlejšího účastníka předně nereflektuje, že byť je cílem směrnice Rady ze dne 13. června 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy č. 90/314 EHS (dále jen „Směrnice č. 90/314/EHS“), které se předmětný nález dovolává, zajištění plné náhrady klientům cestovních kanceláří, jež se dostaly do úpadku, vnitrostátní právní řád pojišťovnám možnost k poskytnutí takové plné náhrady nedává, neboť pokud by tak pojišťovny činily, porušovaly by tím současně své povinnosti plynoucí ze zákona č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví, ve znění pozdějších předpisů. Vedlejší účastník Ústavnímu soudu dále vytýká, že tento nesprávně interpretuje rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie, neboť tato rozhodnutí dle názoru vedlejšího účastníka plně přisvědčují jeho právnímu názoru, nikoli právnímu názoru Ústavního soudu. Pro závěr, že stávající vnitrostátní právní úprava nepočítá s plným uspokojením nároků klientů zkrachovalých cestovních kanceláří ze strany pojišťoven, svědčí dle názoru vedlejšího účastníka i aktuální legislativní proces týkající se novely zákona č. 159/1999 Sb., v jehož rámci Senát vrátil Poslanecké sněmovně návrh této novely, a uplatnění „bezlimitního“ pojištění tak nepodpořil. Závěrem svého vyjádření vedlejší účastník předložil Ústavnímu soudu vlastní výklad ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., přičemž Ústavnímu soudu navrhl, aby ústavní stížnost zamítl.

9. Stěžovatelé ve své replice ze dne 10. 3. 2016 toliko uvedli, že setrvávají na své ústavní stížnosti, neboť mají za to, že vedlejší účastník ve svém

vyjádření neuvedl žádné skutečnosti, které by odůvodňovaly změnu stanoviska, které Ústavní soud vyslovil v nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13.

10. Ústavní soud pro úplnost uvádí, že Obvodní soud pro Prahu 2 se k ústavní stížnosti přes výzvu Ústavního soudu nevyjádřil.

V.

11. Po prostudování ústavní stížnosti, vyžádaného spisového materiálu a vyjádření vedlejšího účastníka dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Jak vyplývá z výše uvedeného, je podstatou nyní posuzované ústavní stížnosti námitka stěžovatelů, dle níž soud prvního stupně při posuzování důvodnosti jejich žaloby na zaplacení dosud neuhrazené části pojistného plnění představujícího stěžovateli uhrazenou cenu zájezdu, který však z důvodu úpadku cestovní kanceláře pojištěné pro tento případ u vedlejšího účastníka (žalovaného) již nebyl realizován, interpretoval příslušná ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. ústavně nekonformním způsobem, čímž zasáhl do jejich ústavně zaručených práv.

13. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně připomíná, že je podle čl. 83 Ústavy České republiky soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím a jiným zásahům orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [viz § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Oprávnění Ústavního soudu k zásahu do rozhodnutí obecných soudů je dáno, pokud výklad podústavního práva obecnými soudy není ústavně konformní, vyplývá z nesprávného hodnocení významu základního práva a má podstatný význam pro rozhodnutí soudu (tzv. Heckova formule) [Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 32, bod 109].

14. Shora nastíněné oprávnění k zásahu Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů (zde Obvodního soudu pro Prahu 2) je pak dáno i v nyní souzené věci.

15. Ústavní soud předně nemohl odhlédnout od skutečnosti, že otázka ústavně konformního výkladu pro nyní souzenou věc rozhodných zákonných ustanovení, tj. ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., jím již byla v minulosti řešena, přičemž se tak stalo právě k návrhu vedlejšího účastníka. Ten svou tehdejší ústavní stížností rozporoval závěr obecného soudu, který upřednostnil takový výklad příslušných ustanovení zákona, jenž zákazníkovi cestovní kanceláře garantoval právo na vrácení celé ceny zájezdu, nikoli pouze její poměrné části. O této ústavní stížnosti bylo

rozhodnuto již zmíněným nálezem ze dne 16. 7. 2015 sp. zn. III. ÚS 1996/13, v němž Ústavní soud uzavřel, že ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. je s ohledem na mezinárodní závazky České republiky, která přenesla část svých kompetencí na Evropskou unii, třeba interpretovat eurokonformním způsobem. To v daném případě přináší nutnost vykládat předmětná ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. s přihlédnutím k účelu Směrnice č. 90/314/EHS implementované do právního řádu České republiky právě zákonem č. 159/1999 Sb., tj. tak, že při posuzování nároku spotřebitele ze zvláštní právní úpravy pojištění záruk pro případ úpadku cestovní kanceláře „nelze použít omezení pojistného plnění vyplývajícího ať již z § 28 odst. 1 a 3 zákona č. 37/2004 Sb., či pojistných podmínek pojišťovny, neboť soukromoprávní ujednání dvou podnikatelských subjektů nemůže vést k vyloučení nebo omezení zákonných nároků spotřebitele, který navíc na toto soukromoprávní ujednání nemá jakýkoliv vliv. Ujednání pojišťovny s cestovní kanceláří, které omezuje práva spotřebitele zaručená právem Evropské unie a následně také ustanoveními § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb., je tak ve vztahu ke spotřebiteli neúčinné, respektive jej – jako subjekt stojící mimo jimi uzavřenou smlouvu – nezavazuje, takže nemůže být promítnuto do jeho právní pozice; neposkytnutí plné náhrady (the refund of all money paid over, die Erstattung aller vom Verbraucher gezahlten Beträge) by proto odporovalo závazkům České republiky plynoucím z jejího členství v Evropské unii (čl. 1 odst. 2, čl. 10a odst. 1 Ústavy)“.

16. To se však v nyní souzené věci nestalo, neboť soud prvního stupně upřednostnil takový výklad rozhodných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb., jenž připouští možnost omezení práv spotřebitele projevující se v daném případě poměrným snížením výše vyplaceného pojistného plnění s poukazem na stranami pojistné smlouvy ujednaný limit. Protože pojistná smlouva v nyní posuzovaném případě ujednání o limitu pojistného plnění obsahovala, dospěl soud prvního stupně k závěru, že stěžovatelé nemají právo na úhradu celé ceny zájezdu, ale pouze její poměrné části. Takový výklad zákona však s ohledem na závěry podrobně vysvětlené v nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13 nelze považovat za ústavně konformní.

17. Na právě uvedeném nejsou způsobilé nic změnit ani rozsáhlé námitky vedlejšího účastníka, které tento proti nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13 vznesl ve svém vyjádření. To proto, že tyto námitky jsou ve své podstatě pouze zopakováním toho, co vedlejší účastník Ústavnímu soudu předestřel již ve své původní ústavní stížnosti, která však byla Ústavním soudem zamítnuta, neboť Ústavní soud dospěl k jinému právnímu názoru, než je názor vedlejšího účastníka. S těmito námitkami se pak Ústavní soud ve svém nálezu, který je poměrně rozsáhlý, již vypořádal, přestože vedlejší účastník je přesvědčen o opaku. Ústavní soud proto nyní na odůvodnění tohoto nálezu pouze odkazuje.

18. Jedinou námitkou, na niž Ústavním soudem v nálezu sp. zn. III. ÚS 1996/13 nebylo (a ani nemohlo být) reagováno, byla námitka, že výklad předmětných ustanovení zákona č. 159/1999 Sb. provedený Ústavním soudem není správný, neboť úmyslem zákonodárce nebylo zaručit spotřebitelům (klientům zkrachovalých cestovních kanceláří) plné uspokojení jejich nároků ze strany pojišťoven, což vedlejší účastník dovozoval z průběhu tehdy aktuálního legislativního procesu týkajícího se novely zákona č. 159/1999 Sb. Vedlejší účastník v této souvislosti poukazoval na to, že v rámci novelizace předmětného zákona byl předložen návrh zakotvující princip neomezeného plnění ze strany pojišťovny, který však nebyl Senátem přijat. Rovněž tato skutečnost (tj. skutečnost, že takový návrh změny zákona č. 159/1999 Sb. byl vůbec předložen) dle vedlejšího účastníka svědčí o tom, že zákon v jeho rozhodném (původním) znění s bezlimitním pojistným plněním vůbec nepočítal.

19. Této argumentaci však Ústavní soud nemohl přisvědčit. Je tomu tak z toho důvodu, že v mezidobí (konkrétně dne 29. 12. 2015) nabyl účinnosti zákon č. 341/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu a o změně zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů. Tímto zákonem bylo dotčeno též znění ustanovení § 6 až 8 zákona č. 159/1999 Sb. K novelizaci těchto ustanovení důvodová zpráva k zákonu č. 341/2015 Sb. uvádí následující: „Podle eurokonformního výkladu, který zastává též MMR, zákon zajišťuje v ustanoveních o povinném pojištění záruky pro případ úpadku uspokojení zákazníků v plné výši a v plném rozsahu. Přesto v zájmu jednoznačného výkladu se MMR rozhodlo předložit novelu zákona, která zpřesní ustanovení o povinném pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře tak, aby byla beze zbytku zajištěna ochrana zákazníků odpovídající Směrnici a nemohlo docházet k různým výkladům v neprospěch zákazníka. Jediným možným výkladem bude v duchu předkládané novely zákona to, že pojistná smlouva musí zajistit v případě úpadku cestovní kanceláře, aby byly splněny veškeré zákonné nároky zákazníků, a to v plném rozsahu bez jakéhokoli krácení. S tímto cílem souvisejí i téměř všechny další navrhované úpravy v novele zákona.“ Z právě citovaného dle názoru Ústavního soudu zřejmě plyne, že bylo úmyslem zákonodárce již od počátku (tedy již v době, kdy došlo k přijetí zákona č. 159/1999 Sb.) zajistit, že zákazníkům cestovní kanceláře bude v případě jejího úpadku skrze pojišťovnu vráceno vše, co tito za zájezd zkrachovalé cestovní kanceláři zaplatili, přičemž předmětnou novelizací mělo být zabráněno pouze případným výkladovým nejasnostem, které s sebou

původní znění zákona přinášelo. Ani tato námitka vedlejšího účastníka proto nemohla být shledána důvodnou.

VI.

20. Ústavní soud uzavírá, že soud prvního stupně tím, že při posuzování důvodnosti žaloby stěžovatelů vycházel z takového výkladu zákona č. 159/1999 Sb., který není ústavně konformní, když nerespektuje mezinárodní závazky České republiky plynoucí z jejího členství v Evropské unii, porušil právo stěžovatelů na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i právo na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí soudu prvního stupně zrušil.

21. V dalším řízení bude úlohou soudu prvního stupně znovu posoudit důvodnost žaloby stěžovatelů, a to s ohledem na principy v tomto nálezu vyslovené.

22. O ústavní stížnosti bylo rozhodnuto bez nařízení jednání, neboť Ústavní soud dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 112
K povinnosti soudu poučit osobu skládající peněžitou záruku k nahrazení vazby

I. Předpokladem postupu obecného soudu v řízení o složení peněžité záruky podle § 73a trestního řádu je postavení najisto, kdo takovou záruku skládá, a kdo tedy je ve vztahu k veřejné moci (státu) jako její složitel, a nikoli, kdo je ve vztahu k obviněnému jako ten, kdo mu takové prostředky poskytl, aby sám obviněný takovou peněžitou záruku složil.

II. Z důvodu ochrany zájmů složitele peněžité záruky je třeba vyžadovat, aby obecný soud, jako orgán ochrany základních práv a svobod (čl. 4 Ústavy České republiky), před přijetím peněžité záruky ověřil, zda se osobě záruku skládající dostalo poučení podle § 73a odst. 9 trestního řádu, protože bez ohledu na obecné označení tohoto institutu jako „kauce", v případě, že peněžitou záruku složila jiná osoba než obviněný, je její vrácení podmíněno nikoli budoucím „smluveným" chováním složitele, nýbrž chováním obviněného, a to dokonce nejen budoucím, nýbrž i takovým, které mu je kladeno ve smyslu § 73a odst. 6 až 8 trestního řádu za vinu. Stejně tak je třeba splnění poučovací povinnosti vyžadovat z důvodu ochrany zájmů státu a poškozené osoby, neboť jejím nesplněním je následně vyloučeno využití postupu podle § 73a odst. 6 trestního řádu.

III. Prokáže-li ten, kdo složil za jiného peněžitou záruku, že v soudním řízení nebyl náležitě poučen podle § 73a odst. 1 a 9 trestního řádu o možných následcích svého jednání, je použití složené peněžité záruky podle § 73a odst. 7 trestního řádu k úhradě pohledávky poškozeného neústavním zásahem (porušením) do vlastnického práva složitele záruky podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a současně neposkytnutím náležité soudní ochrany podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 14. června 2016 sp. zn. III. ÚS 2787/15 ve věci ústavní stížnosti 1. J. D. a 2. J. Ch., obou zastoupených Mgr. Tomášem Výborčíkem, advokátem, se sídlem Huťská 1383, Kladno, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. července 2015 č. j. 11 To 51/2015-5805 a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. června 2015 č. j. 51 T 2/2013-5796, jimiž bylo rozhodnuto, že se peněžitá záruka použije na částečnou úhradu peněžitého trestu,

za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 9. července 2015 č. j. 11 To 51/2015-5805 a usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. června 2015 č. j. 51 T 2/2013-5796 bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s právem na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. července 2015 č. j. 11 To 51/2015-5805 a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 22. června 2015 č. j. 51 T 2/2013-5796 se ve vztahu ke stěžovatelce zrušují.

III. Ve vztahu ke stěžovateli se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo dle jejich tvrzení porušeno jejich ústavně zaručené právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a právo stěžovatelky na ochranu jejího majetku.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že stěžovatel byl rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud") ze dne 4. 4. 2014 č. j. 51 T 2/2013-5119 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud") ze dne 6. 10. 2014 č. j. 11 To 92/2014-5388 odsouzen za přečin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník") a zvlášť závažný zločin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 1 a odst. 3 písm. c) trestního zákoníku k souhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 9 roků a k peněžitému trestu ve výši 500 000 Kč. Stěžovatel byl ode dne 22. 11. 2012 stíhán vazebně. Usnesením ze dne 9. 5. 2013 č. j. 51 T 2/2013-4266 soud rozhodl o přípustnosti přijetí peněžité záruky ve výši 200 000 Kč. Dne 25. 7. 2013 složila stěžovatelka (družka stěžovatele) na účet krajského soudu částku 200 000 Kč. Soud proto usnesením ze dne 29. 7. 2013 č. j. 51 T 2/2013-4514 propustil stěžovatele z vazby za současného přijetí peněžité záruky ve výši 200 000 Kč. Po dobu hlavního líčení i odvolacího řízení stěžovatel řádně plnil všechny své povinnosti. Po pravomoc-

ném odsouzení krajský soud opatřením ze dne 18. 11. 2014 č. j. 51 T 2/2013-5501 nařídil výkon uloženého trestu a současně stěžovateli uložil povinnost zaplatit náklady trestního řízení ve výši 6 000 Kč a náklady vazby. Dne 18. 11. 2014 vydal krajský soud také pod č. j. 51 T 2/2013-5502 platební výzvu k zaplacení peněžitého trestu ve výši 500 000 Kč. Výzva byla stěžovateli doručena dne 28. 11. 2014. Podáním ze dne 16. 12. 2014 požádala stěžovatelka o vrácení složené peněžité záruky a doložila, že ona byla složitelkou peněz. Krajský soud jí dopisem ze dne 19. 12. 2014 sdělil, že záruku lze vrátit až po nástupu trestu odsouzeným, a také ji výslovně poučil a upozornil, že v případě, kdy odsouzený nezaplatí peněžitý trest, bude složená záruka použita k jeho zaplacení. Podáním ze dne 21. 5. 2015 stěžovatelka znovu požádala o vrácení složené peněžité záruky. K rozhodnutí o složené záruce krajský soud nařídil veřejné zasedání a při něm provedl relevantní důkazy a umožnil stěžovatelům se k věci vyjádřit. Stěžovatel odmítl vypovídat. Stěžovatelka pouze uvedla, že peníze složila ona a že je družkou stěžovatele. Krajský soud poté rozhodl napadeným usnesením, že se záruka použije pro částečnou úhradu peněžitého trestu, který stěžovatel ani částečně nezaplatil. O tom, že složenou peněžitou záruku lze k tomuto účelu použít, nebyla stěžovatelka poučena před složením peněžité záruky, neboť v době rozhodování o její přípustnosti krajský soud neměl žádné informace o tom, že tuto záruku nesložil stěžovatel, ale někdo jiný. Stěžovatelka tak byla o tomto poučena až po jejím složení, a to dopisem ze dne 19. 12. 2014. Při svém rozhodování soud přihlédl k tomu, že složitelka je družkou odsouzeného.

3. Stížnost proti tomuto usnesení zamítl napadeným rozhodnutím vrchní soud, který se ztotožnil se závěry soudu krajského. Nad rámec jeho argumentace pak uvedl, že skutečnou identitu složitele peněžité záruky se soud dověděl až poté, co rozhodl o jejím přijetí. Jeho rozhodnutí vycházelo z informací získaných při vazebním zasedání dne 9. 5. 2013, v němž rozhodoval o dalším trvání vazby stěžovatele. Jeho tehdejší obhájce při zasedání uvedl, že peněžitou záruku složí stěžovatel nebo stěžovatelka. Je tedy zřejmé, že v této době nebyl složitel výslovně identifikován. Usnesení o přípustnosti přijetí peněžité záruky ve výši 200 000 Kč bylo doručeno stěžovateli do vlastních rukou a obsahovalo kompletní poučení podle ustanovení § 73a odst. 4, 5 a 6 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Identické poučení obsahovalo i usnesení, kterým byl stěžovatel z vazby propuštěn. Krajský soud tak podle názoru vrchního soudu legitimně vycházel ze skutečnosti, že peněžitou záruku složil stěžovatel. Vrchní soud odkázal i na rozhodnutí uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 32/2000, z něhož se dovozuje, že složitelem peněžité záruky je obviněný, nevyplývá-li z okolností jejího složení skutečnost, že záruku složila jiná osoba než obviněný,

a to i v případě, že byla složena prostřednictvím obhájce. Dále soud zdůraznil, že J. C., označený jako složitel v záznamu peněžního ústavu, neučinil vůči soudu žádný úkon a nebyl žádným z účastníků řízení jako složitel zmíněn. Krajský soud tedy dle vrchního soudu nemohl pochybit, když stěžovatelku, jako skutečného složitele, poučil až po zjištění její identity. Za nesprávnou označil vrchní soud i námitku stěžovatelů, že případné poučení ze dne 19. 12. 2014 bylo provedeno až po skončení trestního řízení, neboť podle ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu se za součást trestního řízení pokládá i řízení o vrácení peněžité záruky.

II. Argumentace stěžovatelů

4. Stěžovatelé popírají možnost soudu nevrátit peněžitou záruku, jež byla složena osobou, která nebyla před jejím složením poučena o jejím možném použití na úhradu peněžitého trestu. Stěžovatelka byla poučena až po pravomocném odsouzení stěžovatele, což dle jejího názoru není postup souladný s trestním řádem. Podle ustanovení § 73a odst. 1 trestního řádu musí být osoba skládající peněžitou záruku seznámena s podstatou obvinění a důvody vazby. Takového poučení se stěžovatelce nedostalo. Stěžovatelé jsou pak přesvědčeni, že ani následné poučení nelze považovat za doručené, neboť nebylo stěžovatelce doručeno osobně. Poučení o možném osudu peněžité záruky podle ustanovení § 73a odst. 9 trestního řádu je dle stěžovatelů úkonem soudu, který je vázán výlučně na osobu jejího adresáta, a nelze jej tedy učinit zprostředkovaně. To dle stěžovatelů vyplývá především ze systematiky a logiky trestního řádu. Za nejpodstatnější však stěžovatelé považují skutečnost, že ono poučení nebylo učiněno před složením záruky, jak výslovně zakotvuje trestní řád. Bez takového poučení není dle stěžovatelů ani možné o přijetí peněžité záruky rozhodnout. V případě pochybností o identitě osoby poskytující záruku měl soud s rozhodnutím vyčkat a tuto osobu vyslechnout a poučit podle ustanovení § 73a odst. 9 trestního řádu. Soudy navíc nepřípustně argumentují tím, že stěžovatel byl řádně poučen v usnesení, jímž byl propuštěn z vazby. Ani takové poučení však není v souladu se zákonem, neboť podmínky složení peněz byly i tak stěžovateli známy až po vydání rozhodnutí. Klíčovým argumentem rozhodujících soudů o neznalosti složitele záruky pak soudy přiznávají vlastní administrativně-technický problém, který nemůže jít spravedlivě k tíži stěžovatelky. Posléze poskytnuté poučení je pro stěžovatelku naprosto neužitečnou informací, neboť osud složené peněžité záruky nemůže již nijak ovlivnit. V takové situaci je dle stěžovatelů započtení záruky na peněžitý trest postupem nezákonným. Z uvedených důvodů stěžovatelé navrhli, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

5. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily vrchní a krajský soud. Vrchní soud uvedl, že argumenty užité v ústavní stížnosti jsou obdobné těm vzneseným v řízení o stížnosti. Argumentaci uvedenou v napadeném rozhodnutí pak vrchní soud nepovažoval za nutné doplňovat. Rovněž krajský soud pak vyslovil nesouhlas s ústavní stížností a setrval na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Nadto uvedl, že návrh na propuštění z vazby podával pouze stěžovatel a nikdy neuvedl, že by za něj peněžitou záruku měla skládat jiná osoba (a nedal tedy ani k takovému postupu souhlas).

6. Stěžovatelé následně využili svého práva repliky, v níž setrvali na argumentaci uvedené v ústavní stížnosti, kterou doplnili v tom, že neznalost osoby skládající záruku nemůže jít k její tíži. Nelze tedy rezignovat na povinnost soudu poučit takovou osobu. V opačném případě by šlo o fatální alibismus na straně soudu, kdy by pak fakticky vždy mohlo být rozhodnuto za okolnosti nepoučení složitele peněžité záruky, s ohledem na nevědomost, o jakou osobu jde, ve snaze následně nikdy peněžitou záruku nevrátit a vždy ji k nějakému účelu započíst. Pokud by platilo takovéto pravidlo, jednalo by se o absolutní projev libovůle soudní moci, což je nepochybně v demokratickém právním státě nepřípustné. Uvedená neznalost soudu je tedy dle stěžovatelů okolností zcela bezvýznamnou pro posouzení ústavní stížnosti. Na rozdíl od složitele peněžité záruky soud disponuje celou řadou zákonných prostředků, jak před rozhodnutím o přijetí peněžité záruky zjistit, kým má být složena, a tuto osobu řádně poučit, a tím tak dostát liteře zákona. Soud na tuto svou povinnost rezignoval, čímž jednoznačně porušil ústavními předpisy garantovaná práva stěžovatelů.

IV. Procesní podmínky projednání návrhu

7. Dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou na základě dodatečně předložené plné moci právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

8. Ústavní soud zvážil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná v části namítající porušení ústavních práv stěžovatelky.

9. V dané věci se jako klíčová jeví otázka ústavní přípustnosti připadnutí peněžité záruky státu podle ustanovení § 73a odst. 6 trestního řádu v situaci, kdy soudy neznaly totožnost osoby, která peněžitou záruku složila, a teprve po skončení trestního řízení vyšlo najevo, že záruku složila stěžovatelka, která nebyla soudem podle ustanovení § 73a odst. 9 trestního řádu předem poučena o možnosti jejího použití na zaplacení stěžovateli uloženého peněžitého trestu.

10. Ústavní soud při hodnocení projednávaného případu přihlédl zejména k obsahu a smyslu institutu peněžité záruky, jak je vymezen v ustanovení § 73a trestního řádu (v jeho pro projednávanou věc rozhodném znění). Tato úprava sleduje více účelů. Kromě možnosti neomezovat bez náležitých důvodů osobní svobodu obviněného jde rovněž o ochranu zájmů složitele takové záruky. Teprve znalost okolností případu a osoby obviněného umožní složiteli, aby odpovědně zvážil, zda často nemalou peněžní částku složí. Současně tato úprava sleduje i potřebu ochrany majetku osoby ochotné před soudem složit peněžitou záruku oproti pouhému poskytnutí peněz obviněnému ke složení takové záruky, kdy vzniká právní vztah mezi obviněným a složitelem, zatímco v prvém případě mezi potenciálním složitelem a veřejnou mocí. Dle Ústavního soudu právě z důvodu dosažení tohoto účelu zákon předpokládá předchozí poučení osoby skládající záruku o důvodech, pro které peněžitá záruka může připadnout státu, být použita na zaplacení peněžitého trestu, nákladů trestního řízení nebo k uhrazení pohledávky poškozeného. Ustanovení § 73a odst. 9 trestního řádu, zakotvující tuto poučovací povinnost soudu, nechápe přitom Ústavní soud jako pouhou obecnou poučovací klauzuli, jakou je např. ustanovení § 2 odst. 13 nebo § 46 trestního řádu, nýbrž jako procesní podmínku pro přijetí peněžité záruky ze strany soudu. Na posuzování jejího naplnění však Ústavní soud nenahlíží formalisticky. Pro dostatečnou ochranu majetku dotčené osoby postačí, bude-li nad veškerou pochybnost zřejmé, že tato soudem identifikovaná osoba byla předem dostatečně a prokazatelně zpravena o budoucím možném nakládání se složenou zárukou (např. podle § 71 odst. 2 nebo § 73a odst. 4 až 8 trestního řádu).

11. Avšak vzhledem k tomu, že takové poučení může sledovat protichůdné cíle (pobídka složit nebo naopak odrazování od složení), je nutno z hlediska ochrany zájmů složitele vyžadovat, aby obecný soud, jako orgán ochrany základních práv a svobod (srov. čl. 4 Ústavy České republiky), před přijetím peněžité záruky ověřil, zda se osobě záruku skládající takového poučení dostalo, protože bez ohledu na obecné označení tohoto institutu jako „kauce“ je v případě, že peněžitou záruku složila jiná osoba než obviněný, její vrácení podmíněno nikoli budoucím „smluveným“ chováním složitele, nýbrž obviněného, a to dokonce nejen budoucím, nýbrž i takovým, které mu je kladeno ve smyslu § 73a odst. 6 až 8 trestního řádu za vinu. Jak

ukazuje projednávaná věc (viz blíže sub 13), jde v rámci splnění poučovací povinnosti i o ochranu zájmu státu a poškozené osoby, neboť nesplnění této povinnosti soudem vede k snížení účinnosti tohoto prostředku, protože je následně vyloučeno využití postupu podle § 73a odst. 6 trestního řádu a vede to k znevýhodnění poškozených osob.

12. Až v průběhu řízení před obecnými soudy bylo zjištěno, že v dané věci složila peněžitou záruku stěžovatelka, které se před zasláním peněz na účet soudu nedostalo uvedeného poučení. Řádně poučen byl pouze stěžovatel (srov. str. 3 usnesení krajského soudu ze dne 9. 5. 2013 č. j. 51 T 2/2013-4266). Následné přijetí peněžité záruky a zejména její připadnutí státu z toho důvodu, že stěžovatel neuhradil uložený peněžitý trest, tak lze chápat jako omezení majetkových práv stěžovatelky postupem rozporným s procesními předpisy, a tudíž v rozporu s ochranou jejích procesních práv ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny, a tím i v rozporu s čl. 11 odst. 1 Listiny. Dle Ústavního soudu není funkce peněžité záruky k zaplacení peněžitého trestu natolik obecně známá a spjatá s její hlavní funkcí (nahrazením vazby), že by bylo možné uvedené poučení chápat jako pouhou procesní formalitu, jejíž nesplnění nyní stěžovatelka toliko nespravedlivě zneužívá. Nebylo-li v případě přijetí peněžité záruky postaveno najisto, že ji skládá obviněný, tedy stěžovatel, ať již ze svého majetku, nebo z prostředků poskytnutých jinou osobu jemu za tím účelem, aby ji složil, je postup podle § 73a odst. 6 trestního řádu vyloučen.

13. Ze všech výše uvedených skutečností dle Ústavního soudu vyplývá, že k tomuto porušení stěžovatelčiných práv přispěl vedle krajského soudu zejména obhájce stěžovatele přítomný u vazebního zasedání dne 9. 5. 2013, který dle protokolu (srov. č. l. 4250 a 4251) sdělil, že kauci složí obviněný (tedy stěžovatel) nebo jeho družka (tedy stěžovatelka). Jako osoba znalá aspektů právní úpravy peněžité záruky se měl podobně neurčitého sdělení vyvarovat. Náprava takové nejasnosti je však v první řadě věcí orgánu veřejné moci, tedy soudu, a nemůže jít k tíži stěžovatelky, která v průběhu zasedání před soudem dle protokolu vůbec nevystoupila. Další nejasnost pak do řešení této otázky vnesl rovněž sám stěžovatel, který uvedl, že peněžitou záruku za něj zaplatí jeho švagr.

14. V takové situaci je povinností soudu tento problém s poskytováním peněžité záruky objasnit, a to buď poučením všech v úvahu přicházejících osob, anebo spíše jasným vyzváním obhajoby k jednoznačnému a závaznému určení jediné osoby, kterou soud následně kvalifikovaně poučí podle ustanovení § 73a odst. 9 trestního řádu. Poukaz vrchního soudu na starší rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 4. 10. 1999 sp. zn. 2 To 139/99 (publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 32/2000) považuje Ústavní soud za nepřípadný, neboť obě posuzovaná řízení vykazují značné odlišnosti. Jednak je v odůvodnění uvedeného

rozhodnutí výslovně uvedeno, že z protokolu o výslechu obviněného nevyplývá nic o tom, že jde o peněžitou záruku složenou jinými osobami z jejich finančních prostředků. Jak je uvedeno výše, nastala v projednávané věci situace opačná. Navíc se *ratio decidendi* uvedeného rozhodnutí týká otázky neexistence povinnosti poučit obhájce obviněného o možných důsledcích jím skládané peněžité záruky z majetku jiných osob. Ústavní soud je toho názoru, že osobu znalou práva (zvláště v oblasti trestního práva) by z hlediska ústavněprávního nebylo nutné poučovat vůbec, a to tím spíše, jde-li o obhájce obviněného, který navíc byl v dané věci pouze složitelem peněžních prostředků jiných osob, jejichž totožnost však nebyla soudu nijak sdělena.

15. Ústavní soud tedy uzavírá, že použitím peněžité záruky složené stěžovatelkou pro úhradu peněžitého trestu uloženého stěžovateli, a to bez náležitého předchozího poučení stěžovatelky o tomto možném postupu, došlo k porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného práva na ochranu majetku podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Z toho důvodu Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ve vztahu ke stěžovatelce zrušil.

16. Co se týče stěžovatele, bylo nutno ústavní stížnost ve vztahu k němu odmítnout podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný, neboť s ohledem na výše uvedené došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod složitelky předmětné peněžité záruky, nikoli však k zásahu do práv a svobod stěžovatele jako obviněného.

Č. 113
K předvídatelnosti soudních rozhodnutí

Z čl. 6 odst. 1 Úmluvy nevyplývá povinnost soudů dávat podrobnou odpověď na každý argument účastníka. Jde-li však o argument, který je zásadní pro rozhodnutí, soud na něj v zásadě musí explicitně reagovat.

V případě odůvodnění odvolacího soudu sice obecně postačuje, pokud se odvolací soud ztotožní s rozhodnutím soudu prvního stupně, to však neplatí, pokud účastník řízení předložil odvolacímu soudu nějaké nové a pro rozhodnutí věci zásadní důkazy či argumenty. V takovém případě i odvolací soud na ně musí explicitně reagovat.

Obecný soud nemůže ignorovat argument účastníka řízení, kterým odkazuje na předchozí pravomocné soudní rozhodnutí ohledně shodné právní otázky, ale musí se s tímto zásadním argumentem ve svém odůvodnění náležitě vypořádat. Přesně takový postup nakonec předpokládá i § 13 občanského zákoníku. Podle něj každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky. Soud se tedy může odchýlit od předchozího rozhodnutí, zejména pokud nejde o ustálenou judikaturu, je však jeho povinností toto své odchýlení náležitě vysvětlit.

Podle čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Dovolací řízení se nemůže nacházet mimo ústavní rámec ochrany základních práv a pravidel spravedlivého procesu vymezeného Úmluvou a Listinou. Nejvyšší soud je tedy povinen v rámci dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na spravedlivý proces. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Nejvyšší soud je v této fázi řízení povinen při posuzování příslušného dovolacího důvodu toto pravidlo uplatňovat bezvýjimečně a nepřenášet tuto odpovědnost na Ústavní soud

Jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu.

Skutečnost, že k přerušení řízení došlo na návrh stěžovatele, nelze klást pouze k tíži stěžovatele, neboť přerušení řízení je na úvaze soudu (viz § 109 odst. 2 občanského soudního řádu) a jsou to soudy, které mají povinnost zajistit řízení bez průtahů. Judikatura ESLP stanoví, že

do doby řízení je v zásadě třeba započítávat i dobu, po niž bylo řízení přerušeno z důvodu probíhajícího jiného řízení. V takovém případě je nutno zkoumat, zdali délka druhého řízení byla přiměřená.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 14. června 2016 sp. zn. I. ÚS 3324/15 ve věci ústavní stížnosti Bohumila Kališe, zastoupeného Mgr. Janem Boučkem, advokátem, se sídlem Opatovická 4, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3653/2015-124 ze dne 21. 10. 2015, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání ve věci náhrady nemajetkové újmy za nadměrnou délku řízení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha-západ jako účastníků řízení a Ministerstva spravedlnosti jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3653/2015-124 ze dne 21. 10. 2015 bylo postupem v rozporu s čl. 4 Ústavy porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, neboť soudy o totožných věcech rozhodly rozdílně v jeho neprospěch. Přitom odkázal na čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel byl účastníkem řízení před Obvodním soudem pro Prahu 5 (sp. zn. 20 C 623/2008; dále také jen „původní řízení“), ve kterém se žalobou ze dne 7. 11. 2008 po svém bývalém zaměstnavateli domáhal zaplacení mzdy, náhrady za nečerpanou dovolenou a odstupného. Stejnou žalobu podalo v rozmezí čtyř měsíců v roce 2008 dalších 17 spolupracovníků stěžovatele. Všechna tato řízení, včetně řízení stěžovatele, skončila v rozmezí čtyř měsíců v roce 2013.

3. Stěžovatel sám dne 17. 8. 2010 v průběhu řízení před obvodním soudem navrhl, aby řízení v jeho věci bylo přerušeno do pravomocného rozhodnutí případu jednoho jeho bývalého spolupracovníka, které bylo (podle tvrzení stěžovatele samotným soudem) vybráno jako pilotní (sp. zn. 7 C 622/2008). Toto pilotní řízení trvalo přes čtyři roky. Následně s ohledem na výsledek pilotního případu stěžovatel uzavřel se žalovaným dohodu a žalobu vzal podáním ze dne 22. 2. 2013 zpět. Řízení ve věci bylo zastaveno dne 28. 2. 2013. Řízení stěžovatele tedy trvalo na jednom stupni čtyři roky a čtyři měsíce.

4. Stěžovatel následně po Ministerstvu spravedlnosti požadoval náhradu nemajetkové újmy za nadměrnou délku řízení ve výši 150 000 Kč. Ministerstvo žádost odmítlo, a proto stěžovatel podal žalobu na náhradu nemajetkové újmy. Stejně postupovalo i dalších 17 bývalých spolupracovníků stěžovatele, kteří také délku jejich pracovněprávního sporu, který byl shodný se stěžovatelovým, považovali za nadměrnou. I jejich původní řízení byla většinou přerušena z důvodu vyčkávání na rozhodnutí v pilotním případu.

5. Rozsudkem ze dne 7. 5. 2014 Okresní soud Praha-západ žalobu stěžovatele zamítl, neboť došel k závěru, že délka řízení nebyla nepřiměřená. Podle okresního soudu stát nemůže odpovídat za průtahy, které vznikly procesními úkony účastníků, a přitom to byl sám stěžovatel, který navrhl přerušení řízení. Musel tedy počítat s tím, že to dobu řízení prodlouží. Co se týče období do návrhu na přerušení, tak zde okresní soud žádné průtahy neshledal.

6. Stěžovatel proti tomuto rozsudku podal odvolání, ve kterém mimo jiné namítal, že Krajský soud v Praze již o zcela totožné věci rozhodl v případě jednoho jeho bývalého spolupracovníka tak, že odvolání vyhověl (č. j. 19 Co 234/2014-79). V tomto rozhodnutí krajský soud uvedl, že není správný názor okresního soudu, že pouhé zjištění, že poškozený navrhl sám přerušení řízení, samo o sobě znamená, že poškozený sám přispěl k délce řízení. Do délky řízení je nutno započíst i dobu, po kterou bylo řízení přerušeno bez ohledu na to, že přerušení navrhl sám žalobce. Okresní soud měl zkoumat, zda v pilotním řízení byla věc projednána v přiměřené lhůtě.

7. Krajský soud však ve věci stěžovatele rozsudkem ze dne 8. 10. 2014 prvoinstanční rozhodnutí potvrdil. Podle krajského soudu postup obvodního soudu do návrhu stěžovatele na přerušení řízení byl plynulý a bez průtahů. Následně byla délka řízení prodloužena z důvodu vyhovění návrhu stěžovatele na přerušení řízení, čehož si musel být vědom, zvláště pokud byl zastoupen právním zástupcem. Krajský soud nijak nevysvětlil, proč v této věci rozhodl jinak než jiný senát krajského soudu ve věci, na kterou poukázal stěžovatel, a k tomuto argumentu stěžovatele se ani nijak nevyjádřil.

8. Proti tomuto rozsudku podal stěžovatel dne 28. 11. 2014 včasné dovolání, ve kterém předně namítal chybné rozhodnutí krajského soudu, co se týče posouzení dopadu skutečnosti, že původní řízení bylo přerušeno na návrh stěžovatele. Dále namítal porušení práva na spravedlivý proces tím, že krajský soud v jeho věci rozhodl jinak než ve zcela shodných předchozích věcech dvou žalobců (č. j. 19 Co 234/2014-79 a č. j. 32 Co 376/2014-81) a s těmito rozhodnutími se ani nijak nevypořádal. Tím krajský soud měl jednat i v rozporu s § 13 občanského zákoníku, podle kterého každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.

9. Stěžovatel dovolání následně dne 13. 3. 2015 doplnil o odkaz na sedm dalších v mezidobí vydaných rozsudků krajského soudu ve věci jeho bývalých spolupracovníků, ve kterých krajský soud žalobcům, na rozdíl od stěžovatele, vyhověl. Dále uvedl odkaz na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, se kterou má být v původním dovolání namítaný postup krajského soudu v rozporu. V dalším doplnění dovolání ze dne 25. 8. 2014 stěžovatel poukázal na rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 689/2015-112 ze dne 28. 7. 2015, ve kterém Nejvyšší soud rozhodl, že při stanovení výše náhrady nemajetkové újmy, kterou obdržela jedna z bývalých spolupracovnic stěžovatele ve shodném řízení o nadměrnou délku pracovněprávního sporu, soud opomenul zohlednit zvýšený význam řízení pro žalobkyni a v důsledku byla výše náhrady nedostatečná.

10. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání stěžovatele odmítl. V otázce, zda přerušení původního řízení lze klást k tíži stěžovatele, se Nejvyšší soud ztotožnil s názorem krajského soudu a odkázal na své dřívější rozhodnutí č. j. 30 Cdo 689/2015-112 ze dne 28. 7. 2015, podle kterého „dala-li tedy dovolatelka svým návrhem na přerušení řízení zřetelně najevo, že chce v dalším postupu řízení z jí prospěšných důvodů vyčkat, a soud prvního stupně byl k tomuto jejímu návrhu vstřícný, nelze klást danou okolnost k tíži státu, ale je plně namístě … přičíst uvedenou okolnost k tíži dovolatelky“. K otázce nejednotnosti rozhodování krajského soudu Nejvyšší soud uvedl, že k této námitce nepřihlédl, neboť zde stěžovatel jakkoliv nevymezil žádné z hledisek přípustnosti dovolání. Nakonec podobnost s rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 689/2015-112 ze dne 28. 7. 2015 Nejvyšší soud odmítl s tím, že v té věci odvolací soud rozhodl, že délka řízení byla nadměrná, což před Nejvyšším soudem nebylo rozporováno, a tak rozhodoval pouze o výši náhrady nemajetkové újmy a nepřezkoumával, zda délka původního řízení byla nadměrná. Oproti tomu v nyní posuzovaném případu odvolací soud délku řízení nadměrnou neshledal.

II. Argumentace stran

11. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že v jeho případě došlo ke zjevnému porušení práva na spravedlivý proces, neboť o totožných věcech Nejvyšší soud rozhoduje jinak. Přitom odkázal na rozpor napadeného usnesení v jeho věci s rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 689/2015-112 ze dne 28. 7. 2015. Dále poukazuje na to, že v jeho případě soudy rozhodly diametrálně odlišně ve srovnání s totožnými případy jeho bývalých spolupracovníků, kteří se svými žalobami na náhradu újmy za nadměrnou délku řízení uspěli. Stěžovatel uvádí, že v tomto ohledu je objektem vtipů na českou justici ze strany svých spolupracovníků.

12. Krajský soud v Praze navrhl ústavní stížnost zamítnout a zcela odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření také navrhl ústavní stížnost zamítnout. Podle něj neexistuje žádný rozpor mezi rozhodnutím Nejvyššího soudu v napadeném usnesení a v rozsudku č. j. 30 Cdo 689/2015-112 ze dne 28. 7. 2015, neboť předmět dovolacího řízení byl v těchto případech odlišný. V případě řízení pod sp. zn. 30 Cdo 689/2015 šlo pouze o posouzení správnosti rozhodnutí nižších soudů o výši odškodnění. Zatímco ve věci stěžovatele nižší soudy shledaly délku původního řízení přiměřenou, a v dovolání se tak posuzovala délka původního řízení. Nejvyšší soud dále uvedl, že není v jeho pravomoci zrušit rozhodnutí odvolacího soudu jen z toho důvodu, že jiné senáty odvolacích soudů v totožných věcech rozhodly jinak. Navíc Nejvyšší soud považuje za správné to řešení, které odvolací soud přijal v případě stěžovatele.

14. V replice stěžovatel trvá na své ústavní stížnosti a namítá, že vyjádření krajského soudu je nepochopením základního principu práva, a to předvídatelnosti rozhodnutí a principu právní jistoty. Stanovisko Nejvyššího soudu poté považuje za projev naprostého formalismu a neochoty ke sjednocování judikatury, což je naopak posláním Nejvyššího soudu. Poukazuje také na to, že nelze rozlišovat otázku délky řízení a výši náhrady. Tyto otázky jsou neoddělitelné a přístup Nejvyššího soudu je z hlediska základní logiky těžko pochopitelný.

III. Hodnocení Ústavního soudu

15. Jádro ústavní stížnosti spočívá v argumentaci stěžovatele, že v jeho věci bylo rozhodnuto jinak než v ostatních skutkově a právně shodných případech jeho bývalých spolupracovníků. Ústavní soud podotýká, že stěžovatel v odvolacím řízení před krajským soudem uvedl, že v jedné věci již krajský soud rozhodl ve prospěch žalobce a shledal, že žalobci nelze automaticky přičíst k tíži, že sám o přerušení původního řízení požádal. Krajský soud však tento rozsudek nijak nereflektoval a v odůvodnění nijak nevysvětluje, proč ve věci stěžovatele rozhodl jinak.

16. V obecné rovině je rozdílná rozhodovací praxe soudů o totožných věcech nežádoucí. Ústavní soud již v minulosti podotkl, že materiální právní stát je vystavěn mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád. Podmínkou takové důvěry je stabilita právního řádu a dostatečná míra právní jistoty občanů. Stabilita právního řádu a právní jistota jsou ovlivňovány nejen legislativní činností státu (tvorbou práva), ale též činností státních orgánů aplikujících právo, neboť teprve aplikace a interpretace právních norem vytváří ve veřejnosti vědomí toho, co je a co není právem. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákon by měl být vykládán pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [nález sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)].

17. Obdobné principy nakonec sdílí i obecné soudy. Například Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 12. 8. 2004 č. j. 2 Afs 47/2004-83 rovněž řešil námitku stěžovatele, že v jeho věci bylo rozhodnuto jinak než ve shodných věcech tím stejným krajským soudem. NSS uvedl následující:

„Je tedy zřejmé, že o procesně zcela srovnatelných případech rozhodoval stejný senát krajského soudu odlišně, a to bez jakéhokoliv výslovného racionálního odůvodnění. Krajský soud se tak tímto postupem dopustil jurisdikční libovůle, odporující základnímu principu materiálního právního státu, kterým je předvídatelnost rozhodování státních orgánů, včetně (lépe: zejména) orgánů moci soudní, s ním souvisejícímu principu právní jistoty a v konečném důsledku i s dopady na princip rovnosti účastníků soudního řízení. Princip předvídatelnosti rozhodování v podstatě znamená, že účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že státní orgány budou ve skutkově a právně srovnatelných případech rozhodovat – v celkovém vyznění – stejně. Pouze takový postup respektuje právní jistotu a nelze opomíjet, že toliko jeho důsledné dodržování se významně pozitivně projevuje i v rámci celkového nazírání společnosti na význam a roli práva. Naopak postoj státního orgánu, který se vyznačuje zásadní odlišností přístupu k projednávaným věcem, svojí podstatou identickým, tomuto základnímu principu právního státu hrubě odporuje."

18. V nyní posuzované věci však nejde o ustálenou judikaturu ve výše uvedeném smyslu, která by byla popřena rozhodnutím soudů v případě stěžovatele. Stěžovatel spíše namítá, že v době rozhodování krajského soudu v jeho věci existovala již dvě rozhodnutí v prakticky shodné věci, která svědčila ve prospěch stěžovatele v klíčové otázce, jak má být posouzena nadměrnost délky řízení, které bylo přerušeno na žádost toho, který se následně domáhá náhrady újmy za nadměrnou délku řízení. V případě

neexistence ustálené judikatury k této otázce nic nebrání soudu vstoupit do formování judikatury a danou věc rozhodnout jinak než v předchozích případech, pokud dojde k opačnému závěru a přesvědčivě vysvětlí, že jeho názor je ten správný. Tímto diskurzem mezi soudy se právě ustálená judikatura rodí. Nicméně takový postup nezbytně vyžaduje, aby předchozí rozhodnutí nebyla ignorována, ale naopak aby se s nimi soud argumentačně vypořádal.

19. Z pohledu účastníka řízení je poukaz na předchozí rozhodnutí soudu ve shodné věci svědčící v jeho prospěch zásadní argument, který má potenci daný spor rozhodnout. V takovém případě, jak vyplývá z ustálené judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP") soudy musí tento argument vzít v potaz a vypořádat se s ním v odůvodnění svého rozhodnutí. Tato povinnost je odrazem práva účastníka být slyšen v řízení a zájmem veřejnosti v demokratické společnosti na poznání důvodů soudního rozhodnutí (rozsudek ESLP ve věci *Tatishvili proti Rusku* ze dne 22. 2. 2007 č. 1509/02, § 58; blíže viz Harris, D., O'Boyle, M. a Warbrick, C. Law of the European Convention on Human Rights. 3. vyd. Oxford : Oxford University Press, 2014, s. 430).

20. Jak Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny, jakož i z čl. 1 Ústavy České republiky. Jedním z těchto principů, představujícím součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 1 Ústavy České republiky) a vylučujícím libovůli při rozhodování, je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit. Jinými slovy, pokud nejde o situaci, kdy právní řešení bez dalšího vyplývá ze zákonného textu, obecný soud musí v odůvodnění dostatečným způsobem vysvětlit své právní úvahy s případnou citací publikované judikatury nebo názorů právní vědy. Argumentuje-li účastník řízení názory právní vědy nebo judikatury, musí se obecný soud s názory v těchto pramenech uvedenými argumentačně vypořádat případně i tak, že vysvětlí, proč je nepovažuje pro danou věc relevantní. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a jen tak může legitimizovat rozhodnutí samotné v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil [nález sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005 (N 160/38 SbNU 277); či nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)].

21. ESLP ve své ustálené judikatuře uvádí, že z čl. 6 odst. 1 Úmluvy nevyplývá povinnost soudů dávat podrobnou odpověď na každý argument účastníka. Jde-li však o argument, který je zásadní pro rozhodnutí, tak soud na něj v zásadě musí explicitně reagovat (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Luka proti Rumunsku* ze dne 21. 7. 2009 č. 34197/02, § 56; či

rozhodnutí ve věci *Antonescu proti Rumunsku* ze dne 8. 2. 2011 č. 5450/02, § 33). V případě odůvodnění odvolacího soudu sice obecně postačuje, pokud se odvolací soud ztotožní s rozhodnutím soudu prvního stupně, to však neplatí, pokud účastník řízení předložil odvolacímu soudu nějaké nové a pro rozhodnutí věci zásadní důkazy či argumenty. V takovém případě i odvolací soud na ně musí explicitně reagovat (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Laranjeira Marques da Silva proti Portugalsku* ze dne 19. 1. 2010 č. 16983/06, § 24).

22. Z těchto obecných principů musí Ústavní soud vycházet při posuzování této ústavní stížnosti. Obecný soud nemůže ignorovat argument účastníka řízení, kterým odkazuje na předchozí pravomocné soudní rozhodnutí ohledně shodné právní otázky, ale musí se s tímto zásadním argumentem ve svém odůvodnění náležitě vypořádat. Přesně takový postup nakonec předpokládá i § 13 občanského zákoníku. Podle něj každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky. Soud se tedy může odchýlit od předchozího rozhodnutí, zejména pokud nejde o ustálenou judikaturu, je však jeho povinností toto své odchýlení náležitě vysvětlit.

23. V nyní posuzovaném případě se krajský soud s argumentem stěžovatele, že stejný soud, byť jiný senát, již v prakticky shodném případě odvolání vyhověl, nijak nevypořádal. Přitom tento argument stěžovatele je nutno považovat pro rozhodnutí o odvolání za zásadní, neboť mohl mít přímý vliv na jeho výsledek. Pokud by se krajský soud tímto předchozím rozhodnutím v právně i skutkově shodné věci řídil, tak by odvolání stěžovatele vyhověl. Bylo tedy povinností krajského soudu vyplývající z práva stěžovatele na spravedlivý proces a potažmo i z § 13 občanského zákoníku v odůvodnění vysvětlit, proč má na věc jiný názor než jiný senát stejného soudu v předchozím rozhodnutí. Tím, že tak krajský soud neučinil, porušil základní právo stěžovatele na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí, které je součástí práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud nyní přistoupí k posouzení, zda toto pochybení krajského soudu napravil Nejvyšší soud či nikoliv.

24. Stěžovatel ve svém dovolání mimo jiné namítal porušení práva na spravedlivý proces tím, že krajský soud v jeho věci rozhodl jinak než ve zcela shodných věcech již devíti jiných žalobců a navíc se krajský soud s těmito rozhodnutí (v době rozhodování krajského soudu byly vydány jinými senáty krajského soudu již dva tyto rozsudky) nijak nevypořádal. Stěžovatel v doplnění dovolání poukázal na rozsudek Nejvyššího soudu a nálezy Ústavního soudu, ze kterých vyplývá, že krajský soud tímto porušil právo

stěžovatele na předvídatelnost rozhodnutí a spravedlivý proces. Nejvyšší soud se však tímto dovolacím důvodem nezabýval, neboť dle jeho názoru zde dovolatel jakkoliv nevymezuje žádné z hledisek přípustnosti dovolání. Ve vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšší soud dokonce uvedl, že v této situaci nemá pravomoc rozhodnutí krajského soudu zrušit. Ústavní soud s takovým názorem Nejvyššího soudu nemůže souhlasit.

25. Podle čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci. Dovolací řízení se nemůže nacházet mimo ústavní rámec ochrany základních práv a pravidel spravedlivého procesu vymezeného Úmluvou a Listinou. Nejvyšší soud je tedy povinen v rámci dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na spravedlivý proces. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Nejvyšší soud je v této fázi řízení povinen při posuzování příslušného dovolacího důvodu toto pravidlo uplatňovat bezvýjimečně a nepřenášet tuto odpovědnost na Ústavní soud [stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)]. Byť se toto citované stanovisko týkalo trestního řízení, tento princip vycházející z čl. 4, 90 a 95 Ústavy je obecný a musí plně dopadat i na řízení před Nejvyšším soudem v občanskoprávní věci. Proto jej Ústavní soud uplatňuje právě i v občanskoprávních věcech a opakovaně ve své judikatuře zdůrazňuje, že jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu, tedy že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. To platí i pro tzv. vady řízení ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 2012 [usnesení sp. zn. III. ÚS 772/13 ze dne 28. 3. 2013 (U 5/68 SbNU 541), body 11 a 12; nález sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251), bod 20; nález sp. zn. I. ÚS 3093/13 ze dne 17. 12. 2014 (N 231/75 SbNU 581), bod 18; nález sp. zn. IV. ÚS 3973/13 ze dne 25. 2. 2016 (N 36/80 SbNU 457), bod 22].

26. V nyní posuzovaném případě stěžovatel v dovolání na č. l. 100–101 jasně a srozumitelně uvedl, proč krajský soud porušil jeho právo na spravedlivý proces. Z odůvodnění dovolání je na první pohled jasné, v čem stěžovatel spatřuje pochybení krajského soudu (ignorování předchozího rozhodnutí ve skutkově a právně shodné věci, na kterou v odvolání poukázal). Podle Ústavního soudu stěžovatel splnil podmínky § 241b odst. 3 občanského soudního řádu. Ve svém dovolání řádně a zcela dostatečně vymezil dovolací důvod (porušení práva na spravedlivý proces) a nezbytně z něj vyplývá i přípustnost dovolání, neboť porušení základního práva musí být buď v rozporu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, nebo o věci musí

Nejvyšší soud rozhodnout jinak. Navíc v případě stěžovatele je zásadní, že v doplnění dovolání odkázal i na judikaturu Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, se kterou měl být postup krajského soudu v rozporu. Tím zcela splnil svou povinnost podle § 241a odst. 2 občanského soudního řádu i explicitně. To, že tak učinil až v březnu 2015, nemohlo mít žádný vliv na efektivitu řízení před Nejvyšším soudem, neboť ten o dovolání stěžovatele rozhodl až v říjnu 2015. Navíc již z původního dovolání stěžovatele je zřejmé, že v případě stěžovatele *prima facie* došlo k porušení práva na spravedlivý proces. Nejvyšší soud tedy mohl již z původního dovolání bezpochyby naznat, že dovolání je důvodné a nemusel ani přihlédnout k jeho doplnění [srovnej nález sp. zn. I. ÚS 2447/13 ze dne 11. 11. 2013 (N 184/71 SbNU 213), bod 19, ve kterém Ústavní soud považoval za nepřípustné, pokud Nejvyšší soud odmítl dovolání z důvodu, že dovolatel neuvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, i když dovolací důvod vylíčil „zcela jasně a srozumitelně“].

27. V tomto kontextu lze také poukázat na judikaturu Ústavního soudu, podle které jsou obecné soudy při posuzování podání účastníků řízení povinny volit postup vstřícnější k jejich právu na soudní ochranu, resp. právu na přístup k soudu. To platí i pro dovolací řízení, a tak i Nejvyšší soud je při posuzování náležitostí dovolání povinen volit postup vstřícnější k právu účastníka na soudní ochranu. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření přístupu k dovolacímu soudu a meritorního přezkumu dovolání, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání (nález sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015, bod 21). To platí zvláště v situaci, ve které zjevně došlo k porušení základního práva stěžovatele. Proto například v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3973/13 ze dne 25. 2. 2016 Ústavní soud Nejvyššímu soudu, který dovolání odmítl pro vady spočívající v nevymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění podmínek přípustnosti dovolání, vytkl, že v rozporu s čl. 4 Ústavy České republiky neposkytl ohroženému ústavně zaručenému právu stěžovatele dostatečnou ochranu, přestože jej stěžovatel na skutečnosti, v nichž porušení dotčeného práva spočívalo, upozornil [shodně viz také nález sp. zn. IV. ÚS 3216/14 ze dne 17. 12. 2015 (N 218/79 SbNU 503) či nález sp. zn. II. ÚS 3588/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 114/77 SbNU 673)].

28. Lze shrnout, že Nejvyšší soud v rámci rozhodování o dovolání má bezpochyby pravomoc a dokonce i povinnost napravit porušení ústavně chráněných základních práv v předchozím řízení. Oprávněná dovolací námitka, že odvolací soud porušil základní právo dovolatele, zpravidla tedy musí vést buď ke kasaci odvolacího rozhodnutí, nebo k napravení porušení základního práva, pokud tak lze učinit v řízení před Nejvyšším soudem

(například doplnit nedostatečné odůvodnění odvolacího soudu). Vzhledem k této druhé možnosti, tak lze v zásadě akceptovat argumentaci Nejvyššího soudu ve vyjádření k ústavní stížnosti, že ani kdyby disponoval pravomocí zrušit rozhodnutí krajského soudu pro porušení základního práva dovolatele, tak by tak v této věci neučinil, neboť se ztotožnil s právním názorem krajského soudu v případě stěžovatele, a nikoliv s jinými rozhodnutími krajského soudu, se kterými má být napadené rozhodnutí v rozporu. Je samozřejmě možné, že krajský soud rozhodne třeba i v patnácti řízeních chybně a v jednom, které jediné doputuje k Nejvyššímu soudu, rozhodne správně. Potom by kasace rozhodnutí krajského soudu byla čistě formálním krokem a pouze by prodloužila řízení, neboť krajský soud by poté v souladu s právním názorem Nejvyššího soudu musel ve věci rozhodnout stejně. V takovém případě by tedy bylo namístě, aby Nejvyšší soud konstatoval porušení práva na spravedlivý proces krajským soudem a toto pochybení napravil tím, že sám místo odvolacího soudu řádně odůvodní, proč bylo třeba se odchýlit od předchozích rozhodnutí ve skutkově a právně shodných případech. Ústavní soud proto nyní posoudí, zda pro takový postup byly v případě stěžovatele splněny podmínky, tedy zda je správný názor Nejvyššího soudu, že v případě stěžovatele krajský soud rozhodl věcně správně.

29. Tou zásadní právní otázkou v dané věci je posouzení nadměrné délky původního řízení, která dle stěžovatele byla v rozporu s čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Konkrétně je třeba posoudit, jaký vliv má na posouzení délky řízení skutečnost, že účastník sám požádal o přerušení řízení, aby soud vyčkal rozhodnutí v pilotním případu, a soud tomuto návrhu vyhověl a řízení bylo nadměrně dlouhé pouze z důvodu tohoto přerušení. V případě stěžovatele krajský soud měl za to, že k přerušení původního řízení došlo z podnětu stěžovatele, a nelze tedy tuto skutečnost přičítat k tíži státu. V jiných případech bývalých spolupracovníků stěžovatele však krajský soud dospěl k závěru, že je nutno zkoumat, zda v pilotním řízení nedocházelo k průtahům (19 Co 234/2014, 26 Co 493/2014), nebo přímo rozhodl, že přerušení řízení bylo rozhodnutím soudu, ke kterému přitom neexistovaly zákonem předvídané důvody, a lze jej tedy zcela přičíst státu (32 Co 376/2014, 28 Co 39/2015, 28 Co 18/2015, 28 Co 13/2015, 26 Co 78/2015, 32 Co 511/2014). Podle Ústavnímu soudu dostupných informací nebyla proti závěrům krajského soudu v těchto řízeních podána Českou republikou dovolání.

30. Pro nynější případ relevantní pravidla, kterými se řídí posouzení, zda v dané věci došlo k porušení práva na řízení bez zbytečných průtahů, Ústavní soud shrnul například v nálezu sp. zn. I. ÚS 1822/14 ze dne 9. 4. 2015 (N 75/77 SbNU 119) následovně (body 28 až 33).

31. Podle čl. 38 odst. 2 Listiny má každý právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů. Podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy má každý právo, aby jeho záležitost byla projednána v přiměřené lhůtě. Při rozhodování o respektování požadavku přiměřené lhůty jako jednoho z aspektů práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy je nutno zvažovat na jedné straně zájem stěžovatele na rychlém vyřízení věci a na straně druhé obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti.

32. Otázku přiměřenosti délky řízení je nutno posoudit vždy ve světle konkrétních okolností daného případu, přičemž se berou v potaz zejména následující kritéria: počet stupňů soudní soustavy, které se případem zabývaly, složitost věci, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam řízení pro stěžovatele. Přitom věci pracovněprávní, zejména spory zaměstnanců týkající se práva na mzdu či náhradu mzdy, mají zvláštní význam pro stěžovatele a soudy k nim musí přistupovat se zvláštní pečlivostí (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Jírů proti České republice* ze dne 26. 10. 2004 č. 65195/01, § 47).

33. Obecně je stát povinen uspořádat svůj justiční systém tak, aby soudy mohly každému zaručit právo, aby o jeho záležitostech týkajících se občanských práv a závazků bylo pravomocně rozhodnuto v přiměřené lhůtě. I v právním řádu, v němž platí dispoziční zásada, postup účastníků řízení nezbavuje soudy povinnosti zajistit urychlené projednání věci, jak to požaduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

34. Jak již vyplývá z výše uvedených principů, skutečnost, že k přerušení řízení došlo na návrh stěžovatele, nelze klást pouze k tíži stěžovatele, neboť přerušení řízení je na úvaze soudu (viz § 109 odst. 2 občanského soudního řádu) a jsou to soudy, které mají povinnost zajistit řízení bez průtahů. Judikatura ESLP stanoví, že do doby řízení je v zásadě třeba započítávat i dobu, po niž bylo řízení přerušeno z důvodu probíhajícího jiného řízení. V takovém případě je nutno zkoumat, zdali délka druhého řízení byla přiměřená (např. rozsudek ESLP ve věci *Králíček proti České republice* ze dne 29. 6. 2004 č. 50248/99, § 25; či *Visintin proti Itálii* ze dne 1. 3. 2001 č. 43199/98, § 21). Shodný názor zaujal i Nejvyšší soud ve stanovisku sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011, část III 3.

35. K obdobné situaci jako v nyní posuzovaném případě se ESLP vyjádřil v rozsudku ve věci *Herbst proti Německu* ze dne 11. 1. 2007 č. 20027/02, kde také stěžovatel sám požádal o přerušení řízení do skončení jiného řízení, jehož výsledek považoval za podstatný pro rozhodnutí v dané věci. Podle ESLP však přerušení nelze klást k tíži pouze stěžovateli, neboť soud s přerušením souhlasil (§ 77). Dále ESLP uvedl, že v některých případech může být rozumné, aby vnitrostátní soudy vyčkaly na výsledek souběžně probíhajících řízení jako opatření procesní efektivity. Nicméně takové rozhodnutí musí být přiměřené s ohledem na zvláštní okolnosti daného

případu a je nutno zkoumat, zdali nedošlo k průtahům v řízení, kvůli kterému bylo řízení stěžovatele přerušeno (§ 78).

36. Ústavní soud se s touto judikaturou ESLP ztotožňuje. Přerušení řízení a vyčkání na rozhodnutí ve skutkově stejné věci totiž může být účinným nástrojem zefektivnění práce soudů. Není třeba rozhodovat paralelně o shodných případech, a plýtvat tak zdroji, které by mohly být věnovány jiným případům. V konkrétním případě může být tedy vhodné a ospravedlnitelné řízení přerušit a počkat na pravomocné rozhodnutí v pilotním případu. Takový postup je nakonec více v souladu s ústavním principem právní jistoty a požadavkem, aby stejné případy byly rozhodovány zásadně stejně (viz body 16 a 17 výše). V takovém případě lze dospět i k závěru, že přerušení řízení má zákonný podklad, konkrétně § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř., neboť výsledek pilotního řízení může mít význam pro rozhodnutí soudu. Nicméně i v takovém případě je nutno dbát dalších složek práva na spravedlivý proces a účastníkům řízení například umožnit případně argumentovat, proč rozhodnutí v pilotním případě bylo mylné, a s těmito argumenty se řádně vypořádat. Tím bude zajištěno, že vůči účastníkům nebude slepě aplikováno rozhodnutí v jiném řízení, kterého nemuseli být účastníky, a nemuseli tedy mít možnost předkládat své důkazy a argumenty.

37. V nyní posuzovaném případě tedy nelze bez dalšího přisvědčit argumentaci Nejvyššího soudu v napadeném usnesení, že „dala-li tedy dovolatelka svým návrhem na přerušení řízení zřetelně najevo, že chce v dalším postupu řízení z jí prospěšných důvodů vyčkat, a soud prvního stupně byl k tomuto jejímu návrhu vstřícný, nelze klást danou okolnost k tíži státu, ale je plně namístě – jak to učinil odvolací soud v napadeném rozhodnutí – přičíst uvedenou okolnost k tíži dovolatelky“. Jak bylo právě vyloženo, tuto okolnost k tíži stěžovateli klást nelze, neboť to je soud, který je odpovědný za rychlost řízení a který mohl návrh stěžovatele zamítnout. Navíc názor krajského soudu v případě stěžovatele a potažmo Nejvyššího soudu v napadeném usnesení je v důsledku také v rozporu s požadavky na efektivitu soudního systému, jak bylo vyloženo v předchozím bodě, neboť odrazuje účastníky řízení od podávání návrhů na přerušení řízení z důvodu posečkání na pravomocné rozhodnutí ve skutkově a právně shodných případech. V případě stěžovatele bylo totiž přerušení řízení vhodným krokem s ohledem na efektivitu fungování soudů. Názor krajského soudu a Nejvyššího soudu v napadeném usnesení tedy správný není a zrušení rozhodnutí krajského soudu pro porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces by nebylo čistě formálním postupem, který by pouze prodloužil délku řízení. Naopak obecné soudy musí v případě stěžovatele zkoumat, zda nedošlo k průtahům v pilotním řízení, což dosud neučinily.

38. V tomto ohledu nelze také opomenout rozsudek Okresního soudu Praha-západ ze dne 22. 10. 2014 č. j. 7 C 211/2013-97, který okresní soud

vydal poté, co jeho původní rozsudek ve věci byl zrušen rozhodnutím krajského soudu 19 Co 234/2014-79 (viz bod 6 výše) a krajský soud mu nařídil posoudit délku pilotního řízení. Okresní soud v tomto rozsudku rozhodl, že délka pilotního řízení byla nepřiměřená. I toto rozhodnutí tedy musí nyní obecné soudy vzít v potaz a vypořádat se s ním v novém rozhodování ve věci stěžovatele.

39. Z výše uvedených důvodů proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl, neboť shledal, že Krajský soud v Praze porušil právo stěžovatele na řádné odůvodnění svého rozhodnutí, které je součástí práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tím, že Nejvyšší soud toto pochybení nenapravil, ač tak učinit mohl a měl, i on porušil toto právo stěžovatele. Podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona tedy Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3653/2015-124 ze dne 21. 10. 2015.

Č. 114
K rozhodnutí o změně výše výživného pro nezletilé dítě

Při určování výše výživného je třeba přihlížet nejen k fakticky dosahovaným příjmům a majetkovým poměrům otce, ale i jeho současné manželky. Rozhodnutí odvolacího soudu, který postavil svůj závěr o tom, že v poměrech rodičů a dítěte nedošlo oproti stavu při předchozím rozsudku o výživném k podstatné změně, výlučně na uplynutí necelých dvou let od právní moci předchozího rozsudku, postrádá jakékoli relevantní odůvodnění, a odporuje proto zásadám spravedlivého procesu podle Listiny základních práv a svobod a relevantní judikatuře Ústavního soudu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 14. června 2016 sp. zn. II. ÚS 756/16 ve věci ústavní stížnosti M. N., zastoupené JUDr. Lenkou Příkazskou, advokátkou, se sídlem Přerov, Čechova 2, proti rozsudku Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 8. 12. 2015 č. j. 60 Co 338/2015-841 a proti rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 18. 3. 2015 č. j. P 106/2007-775, jimiž bylo rozhodnuto o návrzích na změnu výše výživného pro stěžovatelčinu nezletilou dceru, za účasti Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně a Okresního soudu ve Zlíně jako účastníků řízení a nezletilé T. N., zastoupené Magistrátem města Zlína, odborem sociálních věcí, a B. N., zastoupeného JUDr. Pavlem Dvorským, advokátem, se sídlem ve Zlíně, nám. T. G. Masaryka 588, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Rozsudek Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 8. 12. 2015 č. j. 60 Co 338/2015-841 a rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 18. 3. 2015 č. j. P 106/2007-775 se ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatelky

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 4. 3. 2016, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených

rozhodnutí, neboť jimi bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 32 odst. 4 a v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Porušení svých základních práv spatřuje stěžovatelka v tom, že se obecné soudy při rozhodování o zvýšení výživného pro nezletilou nevypořádaly se všemi hledisky, která jsou dle zákonné úpravy relevantní, a uceleně neposoudily všechny okolnosti, které v řízeních před obecnými soudy vyšly najevo. Stěžovatelka poukazuje na to, že dítě má mít dle § 915 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, shodnou životní úroveň s životní úrovní svých rodičů, a vytýká obecným soudům, že se při rozhodování o zvýšení výživného zaměřily v podstatě jen na zjištění příjmů rodičů, aniž by komplexně zhodnotily jejich majetkové poměry a životní úroveň. Stěžovatelka zejména uvádí, že obecné soudy bez jakéhokoli odůvodnění opomenuly zahrnout do svých úvah o výši vyživovací povinnosti otce příjmy jeho manželky. Pochybení obecných soudů stěžovatelka dále spatřuje v tom, že spoluvlastnický podíl na nemovitosti – rodinném domě, který otec daroval své současné manželce v září 2008, byl prodán za částku nejméně dvojnásobně převyšující ocenění tohoto podílu v rámci řízení o výživném, kdy bylo konstatováno, že se otec vzdal majetkového prospěchu. Stěžovatelka má tedy za to, že soudy neaplikovaly § 913 odst. 1 a 2 a § 915 občanského zákoníku v souladu s jejich smyslem a účelem. Stěžovatelka dále namítá, že soudy rovněž nepřihlédly ke skutečnosti, že o nezletilou pečuje výhradně ona a vedlejší účastník se s nezletilou již několik let vůbec nestýká a o osobní kontakt s ní nejeví žádný zájem.

II. Vyjádření účastníků

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Krajskému soudu v Brně – pobočce ve Zlíně, Okresnímu soudu ve Zlíně a vedlejším účastníkům B. N. a Magistrátu města Zlína, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Okresní soud ve Zlíně se prostřednictvím předsedy příslušného senátu vyjádřil v tom smyslu, že své rozhodnutí považuje za ústavně souladné.

5. Vedlejší účastník B. N. (dále jen „vedlejší účastník nebo „otec") ve svém vyjádření uvedl, že jeho manželství se stěžovatelkou bylo rozvedeno z důvodu neustálého zadlužování stěžovatelky, ke kterému docházelo bez jeho vědomí. Po rozvodu manželství měl vedlejší účastník zájem stýkat se s oběma nezletilými dcerami, stěžovatelka však od počátku tomuto styku bránila, v důsledku čehož si dcery vytvořily k otci silně negativní vztah. Stěžovatel i tak plní řádně své povinnosti vůči dosud nezletilé dceři T., vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, zejména hradí řádně a včas soudem

stanovené výživné. O základní potřeby svých dcer se vedlejší účastník postaral i nad rámec výživného, a to tím, že pro dcery a stěžovatelku koupil byt ve Zlíně, dále byl nucen za stěžovatelku zaplatit po rozvodu manželství její dluhy vůči Raiffeisenbank, a. s., a vůči Wüstenrot – stavební spořitelně, a. s., aby nebyla ohrožena životní úroveň jeho dcer. Co se týká tvrzení stěžovatelky ohledně jeho životní úrovně, uvádí, že s jeho současnou manželkou mají od počátku manželství zúženo společné jmění manželů, nevedou společnou domácnost, společně nehospodaří, neboť současná manželka byla vedlejším účastníkem o jeho závazcích před uzavřením jejich manželství informována, a uzavřením manželství nechtěla a nemohla ohrozit svůj majetek a možnost zabezpečení potřeb své vlastní rodiny. Pokud stěžovatelka argumentovala opakovaně v soudních řízeních tím, že vedlejší účastník převedl na svoji manželku polovinu rodinného domu v k. ú. Zlín, pak tato skutečnost už byla zohledněna v soudem stanoveném zvýšení výživného pro obě dcery před více než pěti lety. Současná manželka vedlejšího účastníka prodala tento zrekonstruovaný podíl na nemovitostech včetně nově zakoupeného vnitřního vybavení již v září 2013 za částku ve výši 3,1 milionu Kč, za tuto částku po uhrazení daně z převodu nemovitostí si pořídila nové bydlení. Vedlejší účastník se na této transakci nijak finančně nepodílel, pouze má jako manžel zajištěno bydlení v této nemovitosti své manželky. Vedlejší účastník je toho názoru, že rovněž jeho současná manželka má svá ústavně zaručená práva, mimo jiné právo vlastnit majetek a žít klidným rodinným životem, a zdůrazňuje, že se jedná o osobu samostatně výdělečně činnou hradící si své životní potřeby bez jistoty stálých příjmů do budoucna, která bude muset sama řešit své zaopatření na stáří, přičemž pečuje o svou matku. Stěžovatelka má dle vedlejšího účastníka uzavřenu pracovní smlouvu se společností PROF-EKOL, spol. s r. o., na základě které má nárok na mzdu ve výši cca 26 000 Kč měsíčně, pokud je tedy jí uváděný její čistý měsíční příjem 8 454 Kč měsíčně, dobrovolně se vzdává části svých příjmů, přičemž nemůže takové její jednání jít k tíži vedlejšího účastníka. Vedlejší účastník závěrem dodává, že už v průběhu soudních řízení poukazoval na skutečnost, že stěžovatelka žije v partnerském vztahu s R. P., který je majetný, vlastní několik nemovitostí a úspěšně podniká.

6. Stěžovatelka ve své replice uvádí, že manželství nebylo rozvedeno z důvodu zadlužování stěžovatelky, nýbrž z důvodu nevěry vedlejšího účastníka, kdy poměr s jeho současnou manželkou B. N. vedl k rozvratu manželství. Dluhy vzniklé za trvání manželství byly vždy dluhy spadající do společného jmění manželů, nikoli výlučnými dluhy stěžovatelky, a tyto byly čerpány za účelem rekonstrukcí a oprav rodinného domu, v němž v minulosti jako rodina bydleli. Uvedené dluhy pak byly vedlejším účastníkem uhrazeny nikoli z jeho dobré vůle za účelem zamezení možného ohrožení životní úrovně dcer, jak se podává z jeho vyjádření, nýbrž na základě

pravomocného soudního rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů. Stěžovatelka také rozporuje tvrzení vedlejšího účastníka o jeho zájmu stýkat se s oběma dcerami, vedlejší účastník se naopak po rozvodu manželství styku s nezletilými dcerami bránil natolik usilovně, že soudy konstatovaly, že styk nezletilých dcer s otcem není pro jeho postoj a nezájem v jejich zájmu. Vedlejší účastník dodnes s nezletilou T. netráví žádný čas, nejeví zájem o její prospěch ani mimoškolní aktivity a zájmy či zdravotní stav. Žádný kontakt neprobíhá ani v období školních prázdnin či Vánoc, kdy nezletilá od otce již několik po sobě jdoucích let nedostala žádný vánoční dárek či přání nebo dárek k narozeninám. Uvádí-li vedlejší účastník, že nad rámec stanoveného výživného zajistil pro své dcery bydlení tím, že pro ně a stěžovatelku koupil bytovou jednotku 2+1, kterou v současnosti obývají, stěžovatelka dodává, že uvedená bytová jednotka byla pořízena ještě za trvání manželství stěžovatelky a vedlejšího účastníka do společného jmění manželů a při soudním rozhodování o vypořádání společného jmění manželů byla přikázána do výlučného vlastnictví stěžovatelky, které byla uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi na vypořádací podíl částku 971 118,50 Kč. Vzhledem k tomu, že uvedenou částku nebyla stěžovatelka pro dlouhodobou nezaměstnanost schopna uhradit, zahájil na majetek stěžovatelky vedlejší účastník insolvenční řízení, které je v současnosti vedeno u Krajského soudu v Brně pod sp. zn. KSBR 40 INS 3524/2014. Stěžovatelka dále namítá, že skutečnost, že vedlejší účastník a jeho současná manželka mají zúženo společné jmění manželů, není pro danou věc rozhodná, neboť jestliže jsou manželé a obývají tutéž domácnost, pak současná manželka vedlejšího účastníka je osobou žijící s povinným rodičem ve společné domácnosti, a k jejím příjmům a majetkovým poměrům měly soudy přihlédnout. Stěžovatelka také označuje jako nepravdivá tvrzení vedlejšího účastníka, že její zaměstnavatel je současně jejím partnerem. Pro úplnost stěžovatelka uvádí, že příslib zaměstnání se mzdou 26 000 Kč byl vázán na realizaci plánované zakázky zaměstnavatele, k níž nedošlo, a ze strany svého zaměstnavatele tak dostala pracovní nabídku toliko se mzdovým ohodnocením 8 454 Kč měsíčně. S ohledem na předchozí dlouhodobou nezaměstnanost stěžovatelky a narůstající dluhy spojené s exekučním vymáháním závazků ze strany vedlejšího účastníka stěžovatelka tuto pracovní nabídku přijala. Není tedy pravda, že by se stěžovatelka dobrovolně vzdávala vyššího výdělku.

III. Rekapitulace obsahu spisu

7. Z obsahu spisu Okresního soudu ve Zlíně sp. zn. 0 P 106/2007, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. K návrhu stěžovatelky na zvýšení výživného pro nezletilou T. bylo napadeným rozsudkem Okresního soudu ve Zlíně výživné otce pro nezletilou zvýšeno od 1. 9. 2014

z částky 3 600 Kč na částku 3 900 Kč měsíčně (výrok I). Dlužné výživné za období od 1. 9. 2014 do 28. 2. 2015 ve výši 1 800 Kč bylo otci uloženo zaplatit k rukám stěžovatelky nejpozději do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok II). Návrh otce na snížení výživného byl zamítnut (výrok III) a žádnému z účastníku nebyla přiznáno právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV). Proti tomuto rozsudku podali otec i stěžovatelka odvolání, na základě něhož Krajský soud v Brně – pobočka ve Zlíně napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že návrh stěžovatelky na zvýšení výživného zamítl.

IV. Postup Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti

8. Podle ustanovení § 44 zákona o Ústavním soudu, nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

9. Ústavní soud ve své činnosti vychází z principu, že státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ústavní soud, s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí [čl. 87 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava")], zejména respektuje skutečnost – což vyslovil v řadě svých rozhodnutí – že není součástí soustavy obecných soudů, a že mu proto zpravidla ani nepřísluší přehodnocovat „hodnocení" dokazování před nimi prováděné a také mu nepřísluší právo přezkumného dohledu nad činností soudů. Na straně druhé však Ústavnímu soudu náleží posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyly porušeny základní práva nebo svobody stěžovatele zaručené ústavním pořádkem, a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé.

10. Ústavní soud obecně ve vztahu k určení výše výživného ustáleně judikuje, že oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů, přičemž dítě má právo se podílet na životní úrovni svých rodičů (srov. též ustanovení § 913 či 915 občanského zákoníku). Při určení rozsahu vyživovací povinnosti přitom přihlíží soud k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje, a při posouzení majetkových poměrů rodičů vždy bere ohled nejen na fakticky dosahované příjmy rodiče, ale i na celkovou hodnotu jeho movitého a nemovitého majetku a způsob života, resp. životní úroveň [srov. nález sp. zn. III. ÚS 511/05 ze dne 16. 3. 2006 (N 61/40 SbNU 593)]. Při rozhodování soudu o určení výživného je pak soud povinen obstarat a posoudit všechny relevantní podklady pro správné určení výše výživného a z moci úřední objasnit

skutkový stav (shromáždit důkazy podle ustanovení § 120 občanského soudního řádu). Ústavní soud zároveň ve své judikatuře opakovaně vyzdvihl, že otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je sice věcí volné úvahy soudu závislé na posouzení možností a schopností osoby k výživě povinné a odůvodněných potřeb osoby oprávněné, obecný soud je však povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se pohybuje jeho volná úvaha, na základě níž dospěl k závěru o určení výše výživného [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 299/06 ze dne 12. 9. 2006 (N 158/42 SbNU 297)].

11. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že výše předestřené zásady, na nichž je založeno řízení o určení výživného, soudy nerespektovaly, a v důsledku jejich postupu došlo k porušení práv stěžovatelky plynoucích z čl. 36 odst. 1 Listiny.

12. V projednávané věci soud prvního stupně dospěl k závěru, že od poslední úpravy výživného došlo ke změně poměrů spočívající ve zvýšení potřeby z důvodu přirozeného biologického vývoje nezletilé, dále v souvislosti se školní docházkou (nástup do sedmé třídy základní školy) a zájmovou činností. Z těchto důvodů soud zvýšil vyživovací povinnosti otce k nezletilé z 3 600 Kč na 3 900 Kč. Odvolací soud se závěry soudu prvního stupně nesouhlasil, což odůvodnil tak, že obecně se vychází z toho, že k podstatné změně poměrů dojde uplynutím tří let od posledního rozhodnutí o výživném, pokud do té doby nenastane jiná zásadní změna, jako např. nástup na základní školu, střední školu apod. Odvolací soud dovodil, že od předchozího rozhodnutí o výživném uplynula doba necelých dvou let, a v potřebách nezletilé tedy nenastala podstatná změna poměrů, která by mohla vést k navýšení výživného.

13. Na tomto místě je nutno poukázat na stěžovatelkou v ústavní stížnosti uvedenou skutečnost, že odvolací soud vycházel při svých úvahách o plynutí doby od posledního rozhodnutí o výživném z předpokladu, že předchozí rozhodnutí o výživném – rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 8. 2012 č. j. P 106/2007-542 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 17. 1. 2013 č. j. 60 Co 558/2012-606 nabylo právní moci dne 10. 3. 2014. Z obsahu spisu je však zřejmé, že citovaný rozsudek Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 8. 2012 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně nabyl právní moci dne 4. 3. 2013. Soudem uvedené datum 10. 3. 2014 se vztahuje k nabytí právní moci rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 19. 8. 2013 č. j. P 106/2007-694 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 23. 1 2014 č. j. 60 Co 514/2013-706. Vzhledem k tomu, že odvolací soud postavil svůj závěr o tom, že v poměrech rodičů a dítěte nedošlo oproti stavu při předchozím rozhodnutí k podstatné změně, přičemž absenci změny,

pokud jde o poměry dítěte, odůvodnil výlučně uplynutím necelých dvou let od právní moci rozsudku Okresního soudu ve Zlíně ze dne 13. 8. 2012 č. j. P 106/2007-542 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně – pobočky ve Zlíně ze dne 17. 1. 2013 č. j. 60 Co 558/2012-606, jakožto předchozího rozhodnutí o výživném, postrádá jeho rozhodnutí jakékoli relevantní odůvodnění, neboť toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 4. 3. 2013, nikoli dne 10. 3. 2014. Závěry odvolacího soudu tak neodpovídají obsahu spisu a provedenému dokazování. Jak Ústavní soud vyslovil již v řadě svých rozhodnutí, v případě, kdy jsou právní závěry soudu v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádné možné interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s čl. 1 Ústavy [viz shodně nález ze dne 26. 6. 1997 sp. zn. III. ÚS 94/97 (N 85/8 SbNU 287); nález ze dne 17. 5. 2000 sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 SbNU 115)].

14. Nedostatek odůvodnění spatřuje Ústavní soud také ve vypořádání se s námitkou stěžovatelky, že soud v roce 2008 při určování výživného ocenil hodnotu spoluvlastnického podílu o velikosti ½ domu č. p. X stojící na pozemku parc. č. st. Y1 a na pozemcích parc. č. st. Y1, Y2 a Y3 v k. ú. Zlín, který vedlejší účastník daroval své současné manželce, a tím se vzdal majetkového prospěchu, na částku 1 350 000 Kč, přičemž tato nemovitost byla následně jako celek prodána za kupní cenu převyšující 7 000 000 Kč. Pokud soudy stěžovatelce opakují, že hodnota spoluvlastnického podílu nalezla odraz při určování výživného nezletilých, nereagují tím na námitku stěžovatelky, že výše částky, ze které soud vycházel, se později ukázala jako nedostatečná, a majetkový prospěch, kterého se otec darováním vzdal, tak byl mnohem větší, než jak bylo předjímáno při určování výživného. Současně se dle stěžovatelky jednalo o další později vzniklý majetkový prospěch, který měl nepochybně vliv na životní úroveň manželky vedlejšího účastníka, a tím i jeho samého. Také s těmito námitkami se soudy nevypořádaly.

15. Ústavní soud považuje za důvodnou také námitku stěžovatelky, že soudy nedostatečně zjistily majetkové poměry vedlejšího účastníka, když se nezabývaly příjmy jeho manželky. Ústavní soud připomíná, že při rozhodování o výživném je vždy nutné přihlédnout nejen k fakticky dosahovaným příjmům rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho movitého a nemovitého majetku a způsobu života, resp. k životní úrovni [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 299/06 ze dne 12. 9. 2006 (N 158/42 SbNU 297)]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 527/06 ze dne 7. 3. 2007 (N 43/44 SbNU 549) Ústavní soud výslovně konstatoval, že: „Jakkoli se nejedná o osobu povinnou k poskytování výživného dle zákona o rodině, je zřejmé – z obecného pohledu – že pokud by bylo prokázáno v neurčitém počtu případů stejného druhu, že přítel rodiče s ním žije ve společné domácnosti a podílí se na uspokojování potřeb rodiny, mohla by taková blíže specifikovaná částka nalézat odraz i v poměrech

rodiče, kterému bylo nezletilé dítě svěřeno do výchovy, a tím i v poměrech nezletilého dítěte. Jedná se tedy o otázku životní úrovně rodiče a nezletilého dítěte, která je ze své podstaty založena na faktricitě, nikoli na ‚pouhé' právní stránce, tj. na tom, zda se jedná či nejedná o osobu dle zákona o rodině k vyživovací povinnosti povinnou; podíl např. druha na uspokojování potřeb rodiny se na životní úrovni člena rodiny projeví fakticky vždy (rozdíl je jen v míře); nepřihlížet k tomu by bylo v rozporu s reálným dějem, konstruováním fikce (což by mohlo vést až k absurdním důsledkům), k čemuž však není žádného rozumného důvodu." Shodně v nálezu sp. zn. II. ÚS 1619/07 ze dne 1. 2. 2008 (N 27/48 SbNU 377) Ústavní soud dovodil, že „kategorické tvrzení odvolacího soudu o tom, že při určování výše výživného je třeba přihlížet pouze k příjmům a majetkovým poměrům otce, nikoli jeho manželky, i v situaci, kdy zvýšené odůvodněné potřeby nezletilých dětí byly prokázány a soudem akceptovány, tak neodpovídá nejen shora uvedeným normám jednoduchého práva (zákona o rodině), ale ani zásadám spravedlivého procesu a relevantní judikatuře Ústavního soudu. Argumentaci stěžovatelky ohledně zúžení společného jmění otce a jeho manželky nemůže Ústavní soud přisvědčit, neboť se jedná o autonomní vůli manželů vyjádřenou v souladu s ustanovením § 143a občanského zákoníku, kterážto nemůže žádným způsobem ovlivnit vyživovací povinnost otce, což konstatoval i odvolací soud ve svém rozsudku". Soudy tedy měly v projednávané věci nepochybně přihlédnout i k příjmům otcovy současné manželky, která je advokátkou a jejíž příjmy jistě ovlivňují i majetkové poměry otce nezletilé. Na uvedeném přitom nic – pokud jde o běžné vedení domácnosti – nemění skutečnost, že vedlejší účastník a jeho současná manželka mají zúženo společné jmění manželů. Nejde přitom o to, jak se obává vedlejší účastník ve svém vyjádření k ústavní stížnosti, že by jeho současná manželka měla být majetkově postižena tím, že vedlejšího účastníka stíhá vyživovací povinnost, nýbrž je třeba objektivně zhodnotit majetkové poměry účastníků, které, jak již bylo výše uvedeno, nemůže neovlivnit mimo jiné jejich současná osobní a rodinná situace. Jakkoli se vedlejší účastník takovému hodnocení brání tvrzením, že s manželkou nevedou společnou domácnost, její příjmy nezná, pouze má „jako manžel zajištěno bydlení v nemovitosti své současné manželky", jeví se tato jeho vyjádření jako účelová. Na druhou stranu, pokud jde o výši příjmů vedlejšího účastníka, nelze než přisvědčit odvolacímu soudu v tom, že pokud vedlejší účastník řádně doložil své příjmy ve výši 24 495 Kč, nelze bez dalšího dovodit, že se bezdůvodně vzdává příjmu, byť se může výše příjmů dosahovaná vedlejším účastníkem jako lékařem jevit nízká.

VI. Závěr

16. Ústavní soud uzavírá, že napadená rozhodnutí nelze vzhledem k výše uvedeným nedostatkům považovat za transparentní a přesvědčivá, protože nejsou založena na dostatečně zjištěném skutkovém stavu, přičemž ani dovozené právní závěry z odůvodnění rozhodnutí jednoznačně nevyplývají. Taková rozhodnutí ve světle judikatury Ústavního soudu zakládají nejen svou nepřezkoumatelnost, ale zpravidla také protiústavnost. Ústavní soud nijak nepředjímá rozhodnutí o výši výživného, která bude vedlejšímu účastníkovi stanovena, nicméně klade důraz na to, aby v navazujícím řízení byly zohledněny všechny skutkové okolnosti, ke kterým, jak je uvedeno výše, dosud nebylo přihlédnuto.

17. Vzhledem k tomu, že postupem obecných soudů, který vedl k vydání ústavní stížností napadených rozsudků, došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny a v konečném důsledku by postupem soudu mohlo dojít k zásahu do práv nezletilé garantovaných Listinou v jejím čl. 32 odst. 4, Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížností napadená rozhodnutí podle § 82 odst. 3 zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 115
K pravidlům pro přidělení a přerozdělení věcí v rozvrhu práce soudu

Rozvrh práce musí obsahovat transparentní předem stanovená obecná pravidla pro určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří ve věci budou rozhodovat, pravidla pro jejich zastupování v případě jejich důvodné krátkodobé absence či podjatosti i pravidla pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence soudce. Tato pravidla se tedy vztahují na prvotní přidělení věci i na případné následné přerozdělení téže věci. Jen takový výklad § 41 až 45 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, je ústavně konformní. Rozvrh práce tudíž nemůže rozhodnutí o přidělení či přerozdělení věci přenechat na soudním funkcionáři, neboť takové uspořádání ohrožuje nezávislost soudců a důvěru veřejnosti v soudní moc a zbavuje účastníky řízení účinné ochrany proti účelové manipulaci. Soudce, který byl povolán na základě takového rozhodnutí soudního funkcionáře, není zákonným soudcem ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Vzhledem k absenci účinných záruk poskytovaných českým právním řádem proti zneužití diskrece předsedy soudu při přidělování a přerozdělování věcí je takové přidělení či přerozdělení věci rovněž v rozporu s interní nezávislostí soudců, která je nedílnou komponentou práva na nezávislý a nestranný soud chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a nesplňuje požadavky stanovené právem na nezávislý a nestranný soud ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 15. června 2016 sp. zn. I. ÚS 2769/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Josefa Fixy, zastoupeného Mgr. Antonínem Novákem, advokátem, se sídlem tř. Kosmonautů 8, Olomouc, proti rozhodnutí Magistrátu města Olomouce č. j. SMOl/ŽP/55/14519/2010/Zv ze dne 8. 8. 2011 a rozhodnutí Krajského úřadu Olomouckého kraje č. j. KUOK 122121/2011 ze dne 9. 12. 2011, jimiž byla stěžovateli uložena povinnost odstranit nedokončenou stavbu malé vodní elektrárny, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 A 28/2012-70 ze dne 9. 12. 2014, kterým byla zamítnuta stěžovatelova správní žaloba, a proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j.

3 As 20/2015-52 ze dne 19. 8. 2015, kterým byla zamítnuta stěžovatelova kasační stížnost, spojené s návrhem na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí, za účasti Nejvyššího správního soudu, Krajského soudu v Ostravě a Krajského úřadu Olomouckého kraje jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 3 As 20/2015-52 ze dne 19. 8. 2015 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 A 28/2012--70 ze dne 9. 12. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na nestranný a nezávislý soud podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel se svou ústavní stížností domáhá zrušení rozhodnutí uvedených v záhlaví a navrhuje, aby byla odložena jejich vykonatelnost. Uvádí, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces a na zákonného soudce, přičemž odkazuje na čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) a čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Magistrát města Olomouce uložil svým napadeným rozhodnutím stěžovateli povinnost odstranit do 31. 12. 2011 nedokončenou stavbu malé vodní elektrárny. Proti tomuto rozhodnutí se stěžovatel odvolal.

3. Krajský úřad Olomouckého kraje napadeným rozhodnutím změnil lhůtu, v níž má být stavba odstraněna, a ve zbytku rozhodnutí Magistrátu města Olomouce potvrdil. Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel žalobu.

4. Krajský soud v Ostravě (dále též jen „krajský soud“) nejprve dne 27. 4. 2012 v senátu složeném z předsedkyně Moniky Javorové, soudce Jiřího Gottwalda a soudkyně Miroslavy Honusové rozhodl, že žalobě přiznává odkladný účinek.

5. Poté krajský soud dne 9. 12. 2014 v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Gottwalda a soudkyň Moniky Javorové a Barbory Berkové napadeným rozsudkem žalobu stěžovatele zamítl.

6. V odůvodnění rozhodnutí se krajský soud nejprve zabýval námitkou stěžovatele, že soud je nesprávně obsazen a že ve věci nerozhodují

zákonní soudci, neboť původně byla předsedkyní senátu v jeho věci Monika Javorová a členkou senátu Miroslava Honusová. Krajský soud odkázal na čl. 38 odst. 1 Listiny a § 36 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „rozvrh práce určí, který senát nebo jediný soudce (samosoudce) věc projedná a rozhodne". Krajský soud konstatoval, že princip zákonného soudce představuje jednu ze záruk nezávislého a nestranného rozhodování. O její porušení jde vždy, jestliže věc projedná a rozhodne senát, který k tomu nebyl podle předem daných pravidel povolán rozvrhem práce. Jedině dodržování těchto principů je způsobilé zabránit libovolnému nebo účelovému obsazení soudu ad hoc, a zamezit tak pochybnostem o nezávislém a nestranném rozhodování soudů. Podle krajského soudu byla věc stěžovatele v souladu s rozvrhem práce přidělena do oddělení 22 A. Podle rozvrhu práce aktuálního v době rozhodování krajského soudu bylo do tohoto oddělení zařazeno celkem sedm soudců. Podle krajského soudu o „rozdělení věcí mezi jednotlivé členy senátu rozhoduje řídící předseda senátu", kterým je „v případě soudního oddělení 22 A ... Mgr. Jiří Gottwald". Pokud podle krajského soudu dojde k přidělení věci do soudního oddělení, je tím napevno postaveno, kteří soudci jsou zákonnými soudci. „Je-li v příslušném soudním oddělení více soudců, zákonnými soudci jsou všichni soudci, kteří jsou zařazeni rozvrhem práce do tohoto soudního oddělení. Znamená to tedy, že věc může být projednána v senátě složeném z kteréhokoli předsedy senátu, který je v příslušném soudním oddělení zařazen a kterýchkoli ostatních soudců zařazených v témže soudním oddělení. Znamená to také, že … proběhne-li v projednávané věci více jednání (roků), je věc projednána v souladu s právem na zákonného soudce i tehdy, je-li senát při jednotlivých jednáních složen vždy z různých soudců, jsou-li zařazeni do téhož soudního oddělení." Obdobná je dle krajského soudu situace v případě, že poté, co je věc projednávána v konkrétním složení senátu, dojde k vyloučení soudce. Jelikož stěžovatel neuvedl žádnou námitku týkající se případné podjatosti soudců krajského soudu, vyhodnotil krajský soud námitku nesprávně obsazeného soudu jako nedůvodnou.

7. Dále se krajský soud zabýval výhradami stěžovatele ve věci samé. Podle krajského soudu je dosud provedená část stavby v rozporu se stavebním povolením. Změny stavby stěžovatel nekonzultoval se správními orgány, některé z nich přitom mohou ohrožovat i statiku stavby. Proto bylo podle krajského soudu namístě nařídit její odstranění, a proto stěžovatelovu správní žalobu zamítl. Stěžovatel se proti tomuto rozhodnutí bránil kasační stížností.

8. Nejvyšší správní soud svým napadeným rozhodnutím zamítl kasační stížnost stěžovatele. Nejvyšší správní soud se nejprve zabýval námitkou porušení práva na zákonného soudce. Podle Nejvyššího správního soudu představuje právo na zákonného soudce jeden z pilířů práva na spravedlivý

proces a jeho součástí je i požadavek na předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu na základě rozvrhu práce. Toto právo by mělo být respektováno ve všech fázích řízení, avšak zásah do tohoto práva musí podle Nejvyššího správního soudu dosáhnout určité intenzity, aby měl vliv na zákonnost přijatého rozhodnutí. S ohledem na to, že toto právo působí v civilním, trestním i správním soudnictví, odkázal Nejvyšší správní soud na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2048/2013 ze dne 28. 5. 2014, podle kterého může být věc projednána a rozhodnuta v senátě složeném z předsedy senátu a soudců, kteří působí v soudním oddělení, do něhož byla věc přidělena. Složení senátu se může měnit mezi jednotlivými jednáními (soudními roky), pokud je senát vždy složen ze soudců zařazených rozvrhem práce do příslušného soudního oddělení. Tyto požadavky byly podle Nejvyššího správního soudu v projednávané věci splněny, neboť věc byla přidělena do soudního oddělení 22 A, přičemž ve věci vždy rozhodoval předseda a soudci zařazení do tohoto oddělení rozvrhem práce. Nejvyšší správní soud pokládal za nedůvodné námitky, že senát je složen netransparentně a svévolně, protože stěžovatel se měl možnost seznámit s osobami soudců, kteří budou jeho věc rozhodovat, a případně namítnout jejich podjatost. Podle Nejvyššího správního soudu tedy nebyl postupem krajského soudu způsoben „žádný zásah do práv účastníků“ a nemohlo se jednat o „zmatečné řízení“.

9. Dále se Nejvyšší správní soud zabýval námitkami stěžovatele ve věci samé, ani ty však neshledal důvodnými.

II. Argumentace stran

10. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí, že obecné soudy především porušily jeho právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Podle stěžovatele byl senát krajského soudu obsazen zcela netransparentním způsobem a složení tohoto senátu se měnilo bez jakéhokoliv vysvětlení na základě libovůle vedoucího soudního oddělení. Z rozvrhu práce krajského soudu i z odůvodnění jeho napadeného rozhodnutí podle stěžovatele plyne, že v oddělení 22 A krajského soudu neexistují pevná pravidla pro určení konkrétních soudců, kteří věc projednají. Je totiž zcela na libovůli vedoucího oddělení 22 A, kterému soudci zařazenému do tohoto oddělení přidělí věc k projednání a rozhodnutí (počet soudců v oddělení přitom obecně podle stěžovatele není nijak omezen a v rozhodné době byl vždy vyšší, než je počet členů senátu u krajského soudu). Vedoucí soudního oddělení navíc může složení senátu libovolně měnit i v průběhu projednávání věci, což mu dává prostor i pro ovlivnění výsledku soudních sporů. Podle stěžovatele by měla být pravidla pro obsazování senátu jasná, průhledná a transparentní a měla by zamezit jakékoliv manipulaci se složením senátu v průběhu soudního řízení. Ke změně složení senátu by nemělo

docházet na základě libovůle či snad svévole soudního funkcionáře, nýbrž na základě vážných, rozumných a ospravedlnitelných důvodů. To v daném případě podle stěžovatele nebylo splněno.

11. Dále stěžovatel uvádí, že obecné soudy porušily i jeho právo na spravedlivý proces. Podle stěžovatele totiž „byl … hrubě porušen stavební zákon" a soudy i správní úřady svá rozhodnutí postavily na skutkových závěrech, které jsou dle stěžovatele v extrémním rozporu s provedenými důkazy, přičemž stěžovatel tyto své námitky podrobně rozvádí.

12. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření uvedl, že s námitkou nezákonného obsazení senátu krajského soudu se vypořádal ve svém rozhodnutí. Podle Nejvyššího správního soudu ve věci rozhodovali soudci dle platného rozvrhu práce (tedy zákonní soudci), soudní senát nebyl sestavován libovolně a jeho složení nebylo libovolně měněno. V rámci schváleného rozvrhu práce došlo totiž ke změně ve složení senátu pouze jednou a podle Nejvyššího správního soudu nic nenasvědčuje tomu, že k této změně došlo z jiného než organizačního důvodu. Složení senátu se tedy dle Nejvyššího správního soudu nepochybně řídilo jasnými a předem danými pravidly, přičemž stěžovatel byl o osobách soudců před rozhodnutím řádně informován. Co se zbylých námitek týče, uvádí Nejvyšší správní soud, že stěžovatel ignoruje základní východisko všech postupně vydávaných rozhodnutí, totiž skutečnost, že stavba malé vodní elektrárny není v souladu se schválenou projektovou dokumentací. Tuto skutečnost přitom stěžovatel nepopírá, jen do jisté míry bagatelizuje. Námitky stěžovatele jsou projevem nesouhlasu s věcným posouzením případu a netýkají se práva na spravedlivý proces. Všechny skutkové a právní závěry jsou podle Nejvyššího správního soudu podloženy provedenými důkazy, a tak jde pouze o nesouhlas stěžovatele s jejich hodnocením. Proto Nejvyšší správní soud navrhuje odmítnutí stížnosti jako zjevně neopodstatněné, případně její zamítnutí.

13. Krajský soud se ve svém vyjádření podrobně zabýval úpravou obsaženou v rozvrzích práce pro oddělení 22 A v době rozhodování ve stěžovatelově věci. Ústavní soud poznamenává, že obsahu rozvrhů práce se věnuje níže (část III), a zde se proto omezí na shrnutí toho, co krajský soud uvedl nad rámec obsahu rozvrhů práce. Krajský soud uvedl, že žaloba stěžovatele napadla soudu dne 27. 2. 2012. V souladu s rozvrhem práce pro rok 2012 byla přidělena do oddělení 22 A. V dané době mohl být senát v tomto oddělení dle krajského soudu sestaven jen jediným způsobem. V té době byli členy senátu čtyři soudci. Monika Javorová byla předsedkyní senátu a Bohuslava Drahošová její zástupkyní, přičemž poměr rozdělení nápadu mezi nimi byl 1 : 0. Předsedkyní senátu tedy musela být Monika Javorová a členy senátu dva zbývající soudci, Jiří Gottwald a Miroslava Honusová, která byla i soudkyní zpravodajkou. V tomto složení senát rozhodoval o přiznání odkladného účinku žalobě.

14. Dále krajský soud rekapituloval změny ve složení soudního oddělení 22 A, z něhož byla jedna soudkyně vyřazena, jeden soudce do něj byl přidělen a další tři soudci dočasně přiděleni. V roce 2014, kdy bylo vydáno napadené rozhodnutí ve věci samé, tak bylo v soudním oddělení celkem sedm soudců, z toho tři dočasně přidělení. „Řídícím předsedou senátu" byl Jiří Gottwald. S ohledem na vytížení členů soudního oddělení 22 A Jiří Gottwald jako řídící předseda senátu odebral některé věci „dosavadním soudcům zpravodajům" a přidělil je soudcům, kteří byli do oddělení dočasně přiděleni. Jiří Gottwald totiž považoval za „neúnosné, aby za situace, kdy dosavadním členům senátu bylo přiděleno 478 věcí ročníků 2011, 2012 a 2013, vyřizovali dočasně přidělené členky senátu již věci napadlé v roce 2014". Věc stěžovatele proto odebral „soudkyni zpravodajce" Miroslavě Honusové a přidělil Barboře Berkové. Dále bylo rozhodnuto, že ve věcech soudkyně zpravodajky Barbory Berkové bude předsedou senátu Jiří Gottwald, což platilo i o stěžovatelově věci. Třetí členkou senátu byla určena Monika Javorová. V tomto složení senát vydal napadené rozhodnutí. Podle krajského soudu obsahoval rozvrh práce pro roky 2012, 2013 i 2014 pravidlo, že věci, v nichž rozhoduje senát, přiděluje jednotlivým členům senátu předseda senátu. Krajský soud poukazuje na to, že totožné pravidlo obsahuje i rozvrh práce Nejvyššího soudu. Dále krajský soud uvedl, že díky uvedeným opatřením se podařilo snížit počet neskončených věcí. Jinak krajský soud odkázal na své napadené rozhodnutí.

15. Krajský úřad Olomouckého kraje ve svém vyjádření uvedl, že mu nepřísluší vyjadřovat se k problematice obsazení senátu krajského soudu a odkázal na napadená soudní rozhodnutí. Poté se věnoval námitkám stěžovatele ve věci samé.

16. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat tato vyjádření stěžovateli k replice, jelikož stěžovatel svou argumentaci týkající se práva na zákonného soudce dostatečně rozvedl už v ústavní stížnosti a další polemika s vyjádřeními ostatních účastníků by v tomto směru nemohla přinést nic nového. Argumenty ve věci samé se pak Ústavní soud nezabýval z důvodů, které budou níže objasněny.

III. K zákonné úpravě přidělování spisů

17. Ústavní soud úvodem připomíná, že základní pravidla pro přidělování věcí na jednotlivých soudech upravuje § 41 až 45 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „ZSS"). Konkrétní pravidla pro přidělování věcí na jednotlivých soudech pak stanoví rozvrh práce každého soudu, který vydává předseda soudu po projednání se soudcovskou radou na období kalendářního roku (§ 41 odst. 2 ZSS). Ústavní soud dále připomíná, že

zatímco senát krajského soudu je tříčlenné těleso tvořené předsedou senátu a dvěma soudci nebo přísedícími (§ 31 odst. 2 ZSS), soudní oddělení se vytváří podle senátů nebo samosoudců (§ 40 odst. 1 ZSS), nicméně zahrnuje i další osoby [asistenty soudců, vyšší soudní úředníky, soudní tajemníky a soudní vykonavatele – viz § 42 odst. 1 písm. a) ZSS]. Nadto ZSS nevylučuje, aby v soudním oddělení působilo i více soudců (či přísedících), než kolik jich tvoří senát, případně více samosoudců.

18. Ze spisu Ústavní soud zjistil, že věc stěžovatele byla v roce 2012 na krajském soudě přidělena do soudního oddělení 22 A. Z rozvrhů práce krajského soudu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

19. Podle rozvrhu práce pro rok 2012 byla v soudním oddělení 22 A předsedkyní senátu Monika Javorová, jejím zástupcem Bohuslava Drahošová. Poměr pro dělení nápadu mezi „předsedy senátu" byl podle poznámky 1 : 0. Dále v tomto senátu působili soudci Miroslava Honusová a Jiří Gottwald. Platilo, že „věci napadající do senátu v odděleních 22 A [a dalších] přiděluje jednotlivým členům senátu předseda senátu" (poznámka společná pro správní soudnictví, bod č. 7).

20. V roce 2013 se stal v soudním oddělení 22 A „řídícím předsedou senátu" Jiří Gottwald a dále byl do tohoto soudního oddělení dočasně přidělen jeden nový soudce. V roce 2014 byl do tohoto soudního oddělení „trvale" zařazen jeden nový soudce (Tomáš Zubek) a dočasně byly přiděleny dvě další soudkyně (Barbora Berková a Zuzana Šnejdrlová), přičemž zároveň byla z oddělení 22 A vyřazena soudkyně Bohuslava Drahošová. I v této době platilo, že „[v]ěci napadající do senátu v odděleních 22 A [a dalších] přiděluje jednotlivým členům senátu předseda senátu" (poznámka společná pro správní soudnictví, bod č. 7).

21. Podle rozvrhu práce pro rok 2014 byl v soudním oddělení 22 A předsedou senátu Jiří Gottwald, jeho zástupcem Monika Javorová. Poměr pro dělení nápadu mezi „předsedy senátu" byl dle poznámky 1 : 5. Dále v tomto senátu působili jako soudci Miroslava Honusová a Tomáš Zubek a dočasně přidělení soudci Daniel Spratek, Barbora Berková a Zuzana Šnejdrlová. Přitom platilo, že „věci, kde podle zákona rozhoduje senát, přiděluje jednotlivým členům senátu předseda senátu" (poznámka společná pro správní soudnictví, bod č. 5).

22. Ústavní soud tedy shrnuje, že rozvrh práce krajského soudu pro oddělení 22 A vycházel po celou dobu z toho, že věci napadlé tomuto oddělení budou rozdělovány předsedům senátu v poměru stanoveném v rozvrhu práce. Takto určený předseda senátu byl podle rozvrhu práce oprávněn rozhodnout o tom, kteří zbývající soudci budou tvořit senát.

IV. Hodnocení Ústavního soudu

23. Než přistoupí Ústavní soud k hodnocení projednávané věci, musí nejprve definovat rozsah své přezkumné činnosti a rozsah dopadů svých závěrů. V projednávané věci se vede spor o souladnost prvotního přidělování a následného přerozdělování věcí ve správním soudnictví, v němž působí výhradně soudci z povolání (kárné soudnictví považuje Ústavní soud za řízení *sui generis*). Z tohoto důvodu se Ústavní soud v projednávané věci nezabýval tím, do jaké míry se níže uvedené principy aplikují na určení konkrétních přísedících zasedajících v senátu a na zastupování přísedících. Níže uvedené závěry se proto vztahují výhradně na přidělování a přerozdělování věcí v agendách, v nichž působí toliko soudci z povolání.

A. Obecné principy

24. Podle čl. 38 odst. 1 Listiny „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci", přičemž „příslušnost soudu i soudce stanoví zákon". Toto ustanovení Listiny zakotvuje právo na zákonného soudce, které je významnou systémovou pojistkou zaručující nezávislost soudů a soudců. Podstatou tohoto práva je, že příslušnost soudu pro řešení konkrétní věci se musí řídit předem stanovenými pravidly a že podle předem stanovených pravidel se musí odehrávat i přidělení věci konkrétnímu soudci nebo senátu v rámci takto určeného soudu.

25. Pokud jde o příslušnost soudu, tu lze upravit jedině zákonem, což plyne i z čl. 91 odst. 2 Ústavy. V čl. 38 odst. 1 větě druhé Listiny se ovšem výslovně uvádí, že nejen „příslušnost soudu", ale „i soudce stanoví zákon". Formulace tohoto ustanovení naznačuje, že Listina klade stejné formální i obsahové (materiální) požadavky na pravidla upravující jak příslušnost soudu, tak příslušnost soudce. Totožné formální požadavky by ovšem znamenaly, že i u pravidel určujících příslušnost soudce se uplatňuje výhrada zákona, jinými slovy, že tato pravidla nemohou být upravena na podzákonné úrovni. Totožnému závěru nasvědčuje i čl. 4 odst. 2 Listiny, podle něhož lze meze základních práv upravit pouze zákonem.

26. Navzdory tomu Ústavní soud nemůže přisvědčit názoru, že pravidla upravující příslušnost soudce mohou být obsažena pouze v zákoně. Zákon musí v prvé řadě stanovit, zda v dané věci rozhoduje samosoudce nebo senát a jaké je složení tohoto senátu, neboť to plyne z čl. 94 Ústavy. Zákon dále musí obsahovat i základní úpravu způsobu, jakým má na jednotlivých soudech probíhat přidělování věcí konkrétním soudcům. Zákon ovšem z povahy věci nemůže sám tato konkrétní pravidla stanovit, protože nemůže pracovat s konkrétním (jmenným) obsazením jednotlivých soudů a upravovat působnost jednotlivých samosoudců či senátů. Ani zákonodárce nemůže být zavázán k nemožnému, a proto dospěl Ústavní soud

k závěru, že podrobná pravidla pro přidělování věcí v rámci každého soudu je možné upravit na podzákonné úrovni.

27. V současné době pravidla pro přidělování věcí soudcům obecně upravuje ZSS. Podle tohoto zákona se rozdělování věcí řídí rozvrhem práce (§ 41 odst. 1 ZSS), který vydává na období kalendářního roku předseda soudu po projednání s příslušnou soudcovskou radou (§ 41 odst. 2 ZSS), dále tento zákon stanoví i další formální a obsahové náležitosti rozvrhu práce (§ 41 až 45 ZSS). Konkrétní pravidla pro každý soud pak stanoví příslušný rozvrh práce.

28. Přestože formální požadavky kladené na pravidla upravující příslušnost soudců jsou nižší oproti pravidlům upravujícím příslušnost soudů, neznamená to i snížení obsahových (materiálních) požadavků. Ústavní soud zdůrazňuje, že i když čl. 38 odst. 1 Listiny několikrát odkazuje na zákon, lze se práva na zákonného soudce podle tohoto ustanovení domáhat i nad rámec zákonů, které toto ustanovení provádějí (srov. *a contrario* čl. 41 odst. 1 Listiny). Při výkladu čl. 38 odst. 1 Listiny je třeba pamatovat na to, že smyslem tohoto ustanovení není garantovat pouze to, že soudce bude vybrán podle zákonných pravidel, ale především to, že soudce bude vybrán podle předem stanovených transparentních pravidel, dostupných a srozumitelných účastníkům řízení i veřejnosti. Výše uvedená východiska se odrážejí i v dosavadní judikatuře Ústavního soudu.

29. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. I. ÚS 2/93 ze dne 7. 7. 1994 (N 37/1 SbNU 267) poukázal na to, že právo na zákonného soudce vzniklo jako reakce na kabinetní justici absolutistické monarchie, ve které měl panovník právo „rozhodovat věci místo soudu, dát soudci pokyny, potrestat jej, přeložit jej, přidělit věc libovolně jinému soudu či soudci, zřizovat tajné tribunály apod.“. Současně připomněl, že právo na zákonného soudce bylo „nezřídka porušován[o] v období komunistického režimu v letech 1948–1989“.

30. Ústavní soud ve své judikatuře dále zdůrazňuje, že právo na zákonného soudce je „zcela nepominutelnou podmínk[ou] řádného výkonu té části veřejné moci, která soudům byla ústavně svěřena; … na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc*“ [nález sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101)]. Podle judikatury Ústavního soudu je součástí „základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel obsažených v rozvrhu práce soudů“, jinými slovy, „složení senátů [se] musí řídit předem stanovenými pravidly, určenými rozvrhem práce“. Z práva na zákonného soudce totiž

vyplývá požadavek na „předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu, včetně zastupování, pro účastníky řízení“ [nález sp. zn. III. ÚS 200/98 ze dne 17. 12. 1998 (N 155/12 SbNU 423)]. K totožným závěrům dospěl Ústavní soud i v řadě dalších rozhodnutí [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 93/99 ze dne 27. 9. 2005 (N 183/38 SbNU 463); nález sp. zn. II. ÚS 1191/08 ze dne 14. 4. 2009 (N 85/53 SbNU 79), bod 23; nález sp. zn. IV. ÚS 1302/10 ze dne 20. 4. 2011 (N 77/61 SbNU 239); nebo nález sp. zn. II. ÚS 1589/13 ze dne 21. 1. 2015 (N 9/76 SbNU 131), body 33 až 35]. Rozvrh práce tedy musí obsahovat pravidla pro určení, který konkrétní soudce nebo kteří soudci budou ve věci rozhodovat. Tato pravidla mohou využívat i kritérium charakteru posuzované otázky. „Připouští-li [ovšem] rozvrh práce soudu určitou úvahu interpretující konkrétní ustanovení rozvrhu práce (typicky u dovolacího soudu výklad pojmu ‚hmotněprávní či procesněprávní kvalifikace sporné právní otázky‘), musí být … z okolností konkrétního případu zřejmé, že při výkladu tohoto pojmu nejde o libovůli, nýbrž že jde o postup racionální, logický a zdůvodnitelný“ (nález sp. zn. II. ÚS 1589/13, citovaný výše, body 36 až 38). Soudci určení rozvrhem práce by měli ve věci zásadně rozhodovat i poté, co nadřízený soud jejich původní rozhodnutí zruší a věc vrátí k dalšímu řízení [nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281), body 20 až 22; obdobně nález sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 206/75 SbNU 313), bod 17], právo na zákonného soudce tedy garantuje i určitou stabilitu obsazení soudu.

31. Jiný soudce, popřípadě jiný senát či senát v jiném složení může podle judikatury Ústavního soudu věc projednat jen v případě, „jestliže je absence [soudců určených rozvrhem práce] důvodná. Za takovou je třeba považovat zejména vyloučení soudce z důvodu podjatosti a jeho odůvodněnou nepřítomnost (v důsledku nemoci, dovolené, pracovní cesty apod.). Zastoupení soudců se stejně jako složení senátů musí řídit předem stanovenými pravidly, určenými rozvrhem práce“ [nález sp. zn. III. ÚS 200/98, citovaný výše; obdobně nález sp. zn. II. ÚS 2029/08 ze dne 28. 5. 2009 (N 125/53 SbNU 565), body 16 až 19]. Rozvrh práce musí stanovovat i pořadí zastupujících soudců [nález sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243)].

32. V posledních letech došlo v souvislosti s posuzováním souladnosti přidělování věcí soudcům s Úmluvou k významnému vývoji i v judikatuře ESLP. Ve věci *Daktaras proti Litvě* ESLP přezkoumával situaci, v níž předseda trestního kolegia litevského Nejvyššího soudu podal na základě neformálního dopisu soudce prvoinstančního soudu návrh trestnímu kolegiu na zrušení rozsudku odvolacího soudu a následně tentýž předseda kolegia určil soudce zpravodaje a sestavil senát, který rozsudek odvolacího soudu přezkoumal. ESLP to shledal v rozporu s právem na nestranný soud zakotveným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

(dále jen „Úmluva“), neboť „pokud předseda trestního kolegia nejenže převezme roli obžaloby, ale kromě jeho dalších organizačních a manažerských funkcí rovněž sestaví soud [rozuměj senát], není možné říct, že z objektivního hlediska existují dostatečné záruky vylučující veškeré rozumné pochybnosti o existenci nevhodného nátlaku“ (rozsudek ESLP ze dne 10. 10. 2000 ve věci *Daktaras proti Litvě*, č. stížnosti 42095/98, bod 36 *in fine*). V následné judikatuře ESLP své stanovisko upřesnil a dospěl k závěru, že příliš široká diskrece soudních funkcionářů při prvotním přidělování věci i následném přerozdělování věcí je v rozporu s právem na nezávislý a nestranný soud chráněným čl. 6 odst. 1 Úmluvy (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 3. 5. 2007 ve věci *Bochan proti Ukrajině*, č. stížnosti 7577/02, body 71 až 74; rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 2008 ve věci *Moiseyev proti Rusku,* č. stížnosti 62936/00, body 176 až 185; rozsudek ESLP ze dne 22. 12. 2009 ve věci *Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, bod 89; rozsudek ESLP ze dne 3. 5. 2011 ve věci *Sutyagin proti Rusku*, č. stížnosti 30024/02, bod 190). Pro Českou republiku je vzhledem k podobnosti způsobu přidělování věcí obzvláště směrodatný rozsudek ve věci *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, v němž ESLP konstatoval, že „zásadní význam soudcovské nezávislosti a právní jistoty pro vládu práva vyžaduje jednoznačnost pravidel [pro prvotní přidělení i následné přerozdělení] používaných v každém jednotlivém případě a jasné záruky, které zajistí objektivitu a transparentnost a především vyloučí jakékoliv zdání svévole při rozdělování případů jednotlivým soudcům“ (rozsudek ESLP ze dne 5. 10. 2010 ve věci *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, č. stížnosti 19334/03, bod 66), a pro nedodržení těchto principů shledal porušení práva na soud zřízený zákonem (srov. tamtéž, zejména body 70 až 71).

33. ESLP sice neshledává přerozdělení věcí jinému soudci či senátu předsedou soudu per se v rozporu s Úmluvou, nicméně opakovaně konstatoval, že vnitrostátní právní řád musí poskytovat dostatečné procesní záruky proti zneužití diskrece ze strany předsedy soudu (srov. *Moiseyev proti Rusku*, rozsudek ze dne 9. 10. 2008 č. 62936/00, bod 182; rozsudek ESLP ze dne 22. 12. 2009 ve věci *Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, bod 89; *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, rozsudek ze dne 5. 10. 2010 č. 19334/03, body 66 až 70; či *Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, rozsudek ze dne 12. 1. 2016 č. 57774/13, body 61 až 63). Pokud dostatečné procesní záruky vnitrostátní právo neposkytuje, jsou „řadoví“ soudci zranitelní vůči vnějšímu tlaku ze strany předsedy soudu (srov. *Moiseyev proti Rusku*, rozsudek ze dne 9. 10. 2008 č. 62936/00, bod 182; a rozsudek ESLP ze dne 22. 12. 2009 ve věci *Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, bod 86), což je neslučitelné s právem na nezávislý a nestranný soud ve smyslu čl. 6. odst. 1 Úmluvy (srov. tamtéž; a rovněž *Sutyagin proti Rusku*, rozsudek č. 30024/02 ze dne 3. 5. 2011, bod 190). Například ve věci *Moiseyev proti Rusku* ESLP

konstatoval porušení práva na nestranný a nezávislý soud, neboť ruské právní předpisy nespecifikovaly okolnosti, za jakých může dojít k přerozdělení věci, v důsledku čehož měl předseda soudu ve stěžovatelově případě neomezenou diskreci, a ruské právo navíc „neposkytovalo ani žádnou procesní pojistku proti zneužívání této diskrece … [tj.] nevyžadovalo, aby strany sporu byly o přerozdělení informovány ani jim neumožňovalo se k přerozdělení vyjádřit … a navíc přerozdělení věci nebylo učiněno formou procesního rozhodnutí, které by podléhalo soudnímu přezkumu výše instančně postaveného soudu" (*Moiseyev proti Rusku*, rozsudek ze dne 9. 10. 2008, č. 62936/00, bod 182). V dalších rozsudcích dal ESLP rovněž najevo, že k porušení práva na nestranný a nezávislý soud dojde nejen tehdy, pokud vnitrostátní právo nestanoví žádná pravidla pro přidělování věcí nebo pokud se soudní funkcionář odchýlí od pravidel stanovených v rozvrhu práce, ale i tehdy, pokud samotný rozvrh práce ponechává soudním funkcionářům značnou diskreci při přidělování anebo přerozdělování věcí (rozsudek ESLP ze dne 5. 10. 2010 ve věci *DMD GROUP, a. s., proti Slovensku*, č. stížnosti 19334/03, body 68 až 70). To znamená, že nestačí přijmout rozvrh práce; rozvrh práce musí rovněž splňovat požadavky transparentnosti a předvídatelnosti a musí obsahovat záruky proti svévoli ze strany soudního funkcionáře.

34. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že ESLP klade velký důraz na interní nezávislost soudců. Součástí práva na nezávislý a nestranný soud chráněného čl. 6 odst. 1 Úmluvy je totiž podle ESLP nejen nezávislost na moci výkonné a jiných subjektech stojících mimo soudcovský stav (tzv. externí nezávislost soudce), ale rovněž nezávislost na soudních funkcionářích a jiných subjektech uvnitř soudcovského stavu – tzv. interní nezávislost soudce (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 22. 12. 2009 ve věci *Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, bod 86; rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 2010 ve věci *Gazeta Ukraina-Tsentr proti Ukrajině*, č. 16695/04, body 33 až 34; či rozsudek ESLP ze dne 6. 10. 2011, *Agrokompleks proti Ukrajině*, č. 23465/03, body 137–139). Jak konstatoval ESLP v aktuálním rozsudku ve věci *Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, „prostor pro diskreci při prvotním přidělování věcí nebo při následném přerozdělování může být zneužit jako prostředek nátlaku na [individuální] soudce například formou jejich přetížení či přidělováním pouze nezajímavých [low-profile] věcí … [anebo] je možné přidělovat politicky citlivé věci [pouze] určitým soudcům a zabránit přidělování těchto věcí soudcům jiným" (rozsudek ESLP ze dne 12. 1. 2016 ve věci *Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, č. stížnosti 57774/13, bod 58). Tím je ohrožena interní nezávislost soudců, která je nedílnou komponentou práva na nezávislý a nestranný soud chráněného čl. 6 odst. 1. Podle ESLP „[to], co je v sázce [v případě ochrany nezávislosti soudní moci], je důvěra, kterou soudy v demokratické společnosti musejí

vyvolávat u veřejnosti a zejména u účastníků řízení" (*Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, bod 53), a „[v případech], kde je přidělování věci diskreční v tom smyslu, že jeho modality nejsou stanoveny zákonem, tato situace ohrožuje zdání nestrannosti, neboť umožňuje spekulace o vlivu politických či jiných sil na soud, na který byla věc přesunuta, a na [nově určeného] soudce, a to i tehdy, pokud přidělení konkrétní věci danému soudci samo o sobě splňuje kritéria transparentnosti" (*Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, bod 58).

35. Napadené rozsudky Nejvyššího správního soudu a krajského soudu jeden ze závěrů výše uvedené judikatury Ústavního soudu a ESLP zpochybňují. Stejně tak učinil i Nejvyšší soud například v usnesení sp. zn. 21 Cdo 2048/2013 ze dne 28. 5. 2014 či v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2009/2011 ze dne 22. února 2012. Tato rozhodnutí obecných soudů nezpochybňují význam práva na zákonného soudce. Vycházejí ovšem z myšlenky, že právo na zákonného soudce má bránit pouze účelovému (svévolnému) přidělování a odebírání věcí soudcům či účelovým změnám ve složení senátu. Pokud taková účelová změna není prokázána, není podle těchto rozhodnutí právo na zákonného soudce porušeno. Jinými slovy, tato rozhodnutí vycházejí z názoru, že zákon ani rozvrh práce nemusí obsahovat pravidla pro určení konkrétního samosoudce či pro určení konkrétních soudců senátu, kteří budou v dané věci rozhodovat. Postačí, když určitým způsobem vymezí skupinu soudců, kteří jsou povoláni k rozhodnutí ve věci, a zabrání účelovému přidělení či odebrání věci. Určitou míru libovůle při přidělování věcí ovšem podle těchto rozhodnutí lze tolerovat. Tento postoj obecných soudů v napadených rozsudcích odráží debatu o konturách práva na zákonného soudce vedenou na stránkách českého odborného tisku v polovině 90. let 20. století (srov. např. články k tomuto tématu v časopise Právní praxe, č. 5/1995 a zejména č. 9/1995) a staví se na stranu „volnějšího" výkladu práva na zákonného soudce poskytujícího prostor pro určitou diskreci soudního funkcionáře při přidělování věcí. Tento názor byl legitimní při absenci relevantní judikatury Ústavního soudu a ESLP, nicméně od té doby došlo k vývoji v judikatuře Ústavního soudu, jež tuto problematiku objasnila. Ústavní soud tak konstatuje, že právní názor krajského soudu a Nejvyššího správního soudu v projednávané věci je neslučitelný s judikaturou Ústavního soudu rozebranou v bodech 29 až 31 i judikaturou ESLP rozebranou v bodech 32 až 34 tohoto nálezu, z níž plyne, že rozvrh práce musí obsahovat pravidla pro určení konkrétního soudce nebo konkrétního složení senátu, který bude ve věci rozhodovat. Z ustálené judikatury Ústavního soudu přitom plyne, že obecný soud musí judikaturu Ústavního soudu (a mutatis mutandis i judikaturu ESLP) buď reflektovat, nebo předložit v dobré víře přesvědčivou ústavněprávní argumentaci s cílem přesvědčit Ústavní soud, aby své právní názory modifikoval [k závaznosti judikatury

Ústavního soudu a povinnosti reflektovat nosné důvody jeho nálezů srov. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 59 až 72]. V projednávané věci dotčené obecné soudy nedostály své povinnosti relevantní nálezy Ústavního soudu reflektovat (ve smyslu, jak Ústavní soud toto reflektování své judikatury vyžaduje; srov. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, bod 62) ani nevysvětlily, proč považují svůj přístup za vhodnější oproti právním názorům Ústavního soudu [k podmínkám, za nichž mohou obecné soudy (výjimečně) dojít k jiným ústavněprávním závěrům než dříve vysloveným Ústavním soudem, srov. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 66 až 72]. Tento postup je sám o sobě z ústavněprávního hlediska problematický (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 301/05, body 63 až 65). Přesto považuje Ústavní soud za nutné zabývat se touto otázkou podrobněji.

36. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že aby soudy mohly ve společnosti plnit svou úlohu, musí požívat důvěry veřejnosti [rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Morice proti Francii* ze dne 23. 4. 2015 č. 29369/10, § 128; nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04 ze dne 26. 4. 2005 (N 89/37 SbNU 207; 220/2005 Sb.)]. Nelze ovšem očekávat, že tato důvěra k soudům vznikne sama od sebe nebo že bude přetrvávat bez ohledu na fungování soudní moci. Jedním z nejdůležitějších předpokladů nezbytných k tomu, aby veřejnost měla k soudní moci důvěru, je zajištění nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců. Nezávislost a nestrannost soudní moci má pro důvěru veřejnosti takový význam, že určitou důležitost má i dojem *(appearance)*, který soudy a soudci v tomto ohledu vzbuzují [nález sp. zn. Pl. ÚS 11/04, citovaný výše; rozsudek ESLP ve věci *Campbell a Fell proti Spojenému království* ze dne 28. 6. 1984 č. 7819/77 a 7878/77, § 78 a 81; rozsudek velkého senátu ve věci *Cooper proti Spojenému království* ze dne 16. 12. 2003 č. 48843/99, § 104; rozsudek velkého senátu ve věci *Kleyn a další proti Nizozemsku* ze dne 6. 5. 2003 č. 39343/98 a další, § 190; srov. obdobně rozsudek velkého senátu ve věci *Öcalan proti Turecku* ze dne 12. 5. 2005 č. 46221/99, § 114 až 115]. Přidělování věcí je postaveno právě na zásadě, že „spravedlnosti nejenže musí být učiněno zadost, ale rovněž musí být vidět, že jí bylo učiněno zadost“, a tudíž i pouhá hrozba ovlivnění rozhodnutí soudu diskrečním přerozdělením věci je v rozporu s tímto právem (srov. mutatis mutandis *Miracle Europe Kft proti Maďarsku*, rozsudek ze dne 12. 1. 2016 č. 57774/13, bod 58).

37. Pokud jsou věci přidělovány konkrétním soudcům a konkrétně složeným senátům na základě předem stanovených pravidel, zmírňuje se tím jak riziko, že soudy a soudci budou podezříváni z účelové manipulace se složením rozhodujícího tělesa, tak riziko, že k takové manipulaci skutečně dojde. Takový systém umožňuje relativně snadné ověření toho, nakolik byla předem stanovená pravidla v konkrétní věci dodržena. Toto

opatření má tedy potenciál posílit nezávislost soudců i důvěru, kterou soudy vzbuzují u veřejnosti i účastníků řízení.

38. Alternativou, kterou zastávají obecné soudy v citovaných rozhodnutích, je, aby rozvrh práce nechal soudnímu funkcionáři prostor pro určení konkrétních soudců, kteří budou ve věci rozhodovat, a pouze vymezil množství soudců, z nichž si tento soudní funkcionář může vybírat. Soudní přezkum by se pak omezil na zjišťování, zda nedošlo k účelové (svévolné) manipulaci s příslušností soudců. Tento přístup v prvé řadě zvyšuje riziko zneužití. Soudnímu funkcionáři totiž umožňuje ovlivňovat, kdo bude ve sporu rozhodovat, a tak mu dává možnost nepřímo ovlivňovat i výsledek soudního řízení. Tím je ohrožena interní nezávislost soudců (k tomu srov. bod 34 tohoto nálezu). Zadruhé, tento přístup ohrožuje důvěru veřejnosti v soudní moc. Zatímco přidělování věcí podle předem stanovených pravidel zajišťuje transparentnost a umožňuje kontrolu ze strany veřejnosti, rozhodování soudního funkcionáře nikoliv. Jeho rozhodnutí nejsou zveřejňována ani odůvodňována; i kdyby odůvodňována byla, ověření pravdivosti takového odůvodnění by bylo prakticky nemožné. Veřejnost má totiž o vnitřním fungování soudů jen omezené množství informací. Nelze přitom očekávat, že soudní moc bude požívat důvěry veřejnosti, pokud ta nebude mít dostatečnou možnost kontrolovat způsob, jakým soudy a soudci svou moc uplatňují. Zatřetí, tento přístup v konečném důsledku snižuje možnost účastníků řízení účinně se bránit proti případné účelové (svévolné) manipulaci při přidělování věcí konkrétním soudcům. Podle tohoto přístupu totiž účastníky řízení tíží důkazní břemeno, že ve věci došlo k účelové manipulaci s příslušností soudců. Toto břemeno by bylo pro účastníky řízení obtížné unést i v případech, v nichž by k účelové manipulaci skutečně došlo, a to vzhledem k omezenému množství informací, které účastníci řízení mají o vnitřním fungování soudu. Právo na zákonného soudce by tak neposkytovalo účinnou ochranu ani proti účelové manipulaci s příslušností soudců. Právě účelové manipulaci má toto právo přitom zcela určitě bránit, což ostatně nezpochybnily ani obecné soudy. Avšak interpretace, která omezuje působení tohoto práva jen na případy účelové manipulace, má paradoxně za následek, že ani v těchto případech by právo na zákonného soudce neposkytovalo účastníkům řízení účinnou ochranu. Tento přístup by tedy ohrožoval nezávislost soudců, snižoval důvěru veřejnosti v soudní moc a v konečném důsledku zbavoval účastníky řízení účinné ochrany i proti účelové manipulaci s příslušností soudců. Proto jej Ústavní soud nemůže považovat za ústavně konformní.

39. Neobstojí ani argument ekonomií řízení, zkrácením délky soudního řízení či zajištěním toho, „aby práva u soudu šla“. S těmito cíli Ústavní soud plně souhlasí a shledává je zcela legitimními, nicméně konstatuje, že těchto cílů lze v dostatečné míře dosáhnout i při respektování zásady

transparentního prvotního přidělování i následného přerozdělování věcí konkrétnímu samosoudci či konkrétně složeným senátům podle předem stanovených obecných pravidel. Právní úprava rozvrhu práce v Německu [srov. 21a až 21g německého ústavního zákona o organizaci soudů *(Gerichtsverfassungsgesetz)* z 9. 5. 1975, BGBl. I S. 1077] a Rakousku [srov. § 27 až 34 zákona o organisaci soudní *(Gerichtsorganisationsgesetz)*, RGBl. Nr. 217/1896 v aktuálním znění] plně respektuje právo na zákonného soudce ve své „přísné" podobě a výkonnost tamního soudnictví to plně potvrzuje. Stejně tak nedošlo k prodloužení délky soudního řízení ani na Slovensku po zavedení tzv. elektronické podatelny v roce 2002 (srov. Staroňová, K. Projekt „Súdny manažment" ako protikorupčný nástroj. In Sičáková-Beblavá, E., Beblavý, M. (eds) Jedenásť statočných: prípadové štúdie protikorupčných nástrojov na Slovensku. Transparency International Slovensko, 2008, s. 215–229), ani po zpřísnění podmínek pro přidělování a přerozdělování věcí v roce 2011 (srov. § 3 odst. 3 až 4 a § 50 až 52a zákona č. 757/2004 Z. z., o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

40. Z těchto důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že právo na zákonného soudce má bránit nejen účelové (svévolné) manipulaci s příslušností soudců, ale má bránit i libovůli při přidělování věcí jednotlivým soudcům. Pravidla pro přidělování věcí proto musí umožňovat určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří budou ve věci rozhodovat, pravidel pro jejich zastupování v případě důvodné absence soudců a pravidel pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence soudce (např. z důvodu dlouhodobé nemoci či rodičovské dovolené) či jiné události (např. z důvodu rezignace, smrti či přeložení soudce). Protože v tomto ohledu je důležitý i dojem, který systém přidělování věcí soudcům vyvolává, musí být tato pravidla dostatečně transparentní, srozumitelná a přístupná veřejnosti.

41. Ústavní soud tedy shrnuje, že rozvrh práce musí obsahovat transparentní předem stanovená obecná pravidla pro určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří ve věci budou rozhodovat, pravidla pro jejich zastupování v případě jejich důvodné krátkodobé absence či podjatosti i pravidla pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence soudce. Tato pravidla se tedy vztahují na prvotní přidělení věci i na případné následné přerozdělení téže věci. Jen takový výklad § 41 až 45 ZSS je ústavně konformní. Rozvrh práce tudíž nemůže rozhodnutí o přidělení či přerozdělení věci přenechat na soudním funkcionáři, neboť takové uspořádání ohrožuje nezávislost soudců a důvěru veřejnosti v soudní moc a zbavuje účastníky řízení účinné ochrany proti účelové manipulaci. Soudce, který byl povolán na základě takového rozhodnutí soudního funkcionáře, není zákonným soudcem ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Vzhledem k absenci účinných záruk poskytovaných českým právním řádem proti zneužití diskrece předsedy soudu při přidělování a přerozdělování věcí je takové

přidělení či přerozdělení věci rovněž v rozporu s interní nezávislostí soudců, která je nedílnou komponentou práva na nezávislý a nestranný soud chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a nesplňuje požadavky stanovené právem na nezávislý a nestranný soud ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

42. Ústavní soud dále konstatuje, že pro posílení důvěry veřejnosti a pro ochranu nezávislosti soudců je současně třeba, aby byl rozvrh práce sestaven na principu náhodnosti. Rozvrh práce zejména nesmí vytvářet žádný prostor pro svévolné zásahy, spočívající například v tom, že by si účastníci řízení, vedeni nejrůznějšími motivy, mohli „vybrat" některého ze soudců, případně že by si samotní soudci mohli z napadlých věcí přidělit ty, které je třeba z odborného hlediska zaujaly, které jsou mediálně známé anebo na kterých by byli přímo či nepřímo zainteresováni. Stejně tak rozvrh práce nesmí umožnit soudcům vyhýbat se řešení věcí, které považují za příliš pracné, kontroverzní či pro ně osobně nepříjemné z jiného důvodu. Stručně řečeno, rozvrh práce představuje systém obecných pravidel pro rozdělování soudní agendy mezi jednotlivá oddělení a soudce, který musí být nastaven tak, aby byl „imunní" proti jakýmkoliv svévolným zásahům ze strany účastníků řízení, jednotlivých soudů a také vedení soudu. V neposlední řadě se totiž rozvrh práce nesmí stát ani prostředkem potenciální šikany (tzv. bossingu) anebo naopak zvýhodňování ve vztahu k některým soudcům.

43. Vždy je tedy třeba dodržet dvě zásadní podmínky: 1. pravidla přidělování soudní agendy musí být stanovena přímo v rozvrhu práce (formální aspekt) a 2. tato pravidla zakotvená v rozvrhu práce musí být transparentní, obecná, určená předem a musí obsahovat záruky proti případnému zneužití (materiální aspekt).

B. Aplikace na projednávaný případ

44. V projednávaném případě nebyla zpochybněna skutečnost, že věc stěžovatele byla na základě rozvrhu práce krajského soudu v roce 2012 přidělena do soudního oddělení 22 A. Podle stěžovatele však rozvrh práce neobsahoval žádná pravidla pro určení konkrétních soudců z tohoto soudního oddělení, kteří budou v jeho věci rozhodovat. Obsazení senátu ve stěžovatelově věci tak záviselo na libovůli vedoucího soudního oddělení a jen na základě jeho rozhodnutí se i změnilo. Tím bylo podle stěžovatele porušeno jeho právo na zákonného soudce. Podle obecných soudů jsou ovšem zákonnými soudci všichni soudci, kteří byli rozvrhem práce přiděleni do oddělení 22 A. Navíc ve svých vyjádřeních obecné soudy poukázaly na to, že ke změně ve složení senátu došlo z organizačních důvodů s ohledem na vytíženost soudců.

45. Ústavní soud nejprve posoudil, zda se závěry z judikatury Ústavního soudu a ESLP rozebrané v bodech 29 až 34 tohoto nálezu vztahují toliko na prvotní přidělování věcí a následné přerozdělování věcí ze strany předsedy a místopředsedy soudu nebo i na prvotní přidělování věcí a následné přerozdělování věcí ze strany předsedů senátů. Ústavní soud konstatuje, že v obecné rovině ano. Za prvé, z hlediska posouzení ústavnosti zásahů do práva na zákonného soudce a do interní nezávislosti soudců není podstatné formální označení osoby, která rozhoduje o přidělování či přerozdělování věcí, nýbrž to, zda způsob přidělování a přerozdělování věcí je stanovený dopředu a není zneužitelný. Za druhé, důvěra veřejnosti v soudní moc jakožto klíčové východisko pro úpravu přidělování a přerozdělování věcí bude narušena stejně u diskrečního přidělování (přerozdělování) věcí ze strany „řídícího předsedy senátu" jako u diskrečního přidělování (přerozdělování) věcí ze strany předsedy soudu. Za třetí, tento závěr má i oporu v judikatuře ESLP, která se výslovně vztahuje i na místopředsedy soudu (srov. rozhodnutí ESLP ze dne 17. 11. 2009 ve věci *Iwańczuk proti Polsku*, č. stížnosti 39279/05) a předsedy kolegií (srov. rozsudek ESLP ze dne 10. 10. 2000 ve věci *Daktaras proti Litvě*, č. stížnosti 42095/98, bod 36). Za čtvrté, zákon o soudech a soudcích navíc neobsahuje žádné omezení počtu soudců v soudním oddělení, a tudíž nelze na velkých soudech vyloučit vytváření soudních oddělení, která budou mít více soudců než některé malé okresní soudy – v takovém případě by diskreční přidělování věcí ze strany „řídícího předsedy" velkého soudního oddělení představovalo ještě větší hrozbu pro právo na zákonného soudce a právo na nezávislý soud než diskreční přidělování věcí ze strany předsedy malého soudu. Každý případ je však nutné ve světle principů uvedených v bodech 29 až 34 a 41 tohoto nálezu vykládat individuálně, a tudíž ne každý zásah do složení senátu ze strany předsedy senátu nutně dosahuje intenzity protiústavnosti.

46. Ústavní soud tedy přistoupil k posouzení, zda prvotní přidělení věci v roce 2012 a následná změna ve složení senátu v roce 2014 splňovaly požadavky vyplývající z judikatury Ústavního soudu a ESLP rozebrané v bodech 29 až 34 tohoto nálezu a zejména obecný princip formulovaný Ústavní soudem v bodě 41 tohoto nálezu.

i. Prvotní přidělení stěžovatelovy věci

47. Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou, zda prvotní přidělení stěžovatelovy věci v roce 2012, kdy jeho věc krajskému soudu napadla, splňovalo požadavky stanovené v bodě 41 tohoto nálezu. Stěžovatel netvrdí, že prvotní přidělení jeho věci bylo v rozporu s rozvrhem práce, a Ústavní soud s tím závěrem souhlasí. Zbývá tedy posoudit, zda požadavky stanovené v bodě 41 tohoto nálezu splňuje samotný rozvrh práce krajského soudu pro rok 2012, tj. zda rozvrh práce krajského soudu pro rok 2012 dopředu

a transparentně stanovil jednoznačná pravidla pro určení konkrétních soudců zasedajících v senátu, kterému stěžovatelova věc v roce 2012 napadla.

48. Stěžovatelova věc byla přidělena do oddělení 22 A. Podle rozvrhu práce pro rok 2012 působili v oddělení 22 A celkem čtyři soudci. Monika Javorová a Bohuslava Drahošová byly předsedkyněmi senátu, přičemž nápad se mezi nimi dělil v poměru 1 : 0. V oddělení působili ještě dva další „řadoví" soudci (votanti), a to Miroslava Honusová a Jiří Gottwald. Rozvrh práce obsahoval dále pravidlo, že o přidělení věcí jednotlivým členům senátu rozhoduje předseda senátu (viz body 19 a 21 tohoto nálezu).

49. Podle krajského soudu tento rozvrh práce umožňuje sestavení senátu jen jediným způsobem, neboť nápad se mezi Moniku Javorovou a Bohuslavou Drahošovou dělil v poměru 1 : 0. Předsedkyní senátu tak podle krajského soudu musela být Monika Javorová, zbývajícími dvěma členy senátu pak museli být zbylí dva „řadoví" soudci (votanti) soudního oddělení 22 A – tj. Miroslava Honusová a Jiří Gottwald. Ústavní soud akceptuje tuto argumentaci, byť zdůrazňuje, že se opírá o specifickou situaci v oddělení 22 A v této době. Pravidla obsažená v rozvrhu práce by totiž nedávala žádný smysl, kdyby předsedovi senátu určenému podle stanoveného poměru (1 : 0) umožňovala následně věc přidělit druhému předsedovi senátu jako „řadovému" členovi senátu (votantovi) bez ohledu na stanovený poměr. Jinými slovy, Monika Javorová nemohla věc přidělit Bohuslavě Drahošové jako člence senátu, a proto zbývajícími členy senátu museli být zbylí dva soudci působící v oddělení 22 A. Předsedkyně senátu tedy ve stěžovatelově věci neměla žádné uvážení ohledně složení senátu, neboť to vyplývalo přímo z rozvrhu práce. Ústavní soud proto konstatuje, že prvotní přidělení stěžovatelovy věci proběhlo na základě předem stanovených pravidel, jež jednoznačně stanovila, že ve věci bude rozhodovat senát ve složení Monika Javorová (předsedkyně senátu), Miroslava Honusová (soudkyně zpravodajka) a Jiří Gottwald. Ačkoliv lze mít jisté výhrady ohledně transparentnosti tohoto systému, ty nedosahují takové intenzity, aby vedly k závěru o jeho protiústavnosti. K porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny ani jiných práv, jež jsou součástí ústavního pořádku České republiky, tedy u prvotního přidělení stěžovatelovy věci nedošlo.

ii. Následné přerozdělení stěžovatelovy věci

50. Senát v původním složení Monika Javorová, Miroslava Honusová a Jiří Gottwald rozhodl o přiznání odkladného účinku žalobě stěžovatele. V roce 2014 však z pokynu tehdejšího „řídícího předsedy senátu" Jiřího Gottwalda došlo ke změně složení senátu ve stěžovatelově věci a krajský soud v témže roce nakonec vynesl napadený rozsudek v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Gottwalda (předseda senátu) a soudkyň Moniky

Javorové a Barbory Berkové (soudkyně zpravodajka). Oproti původnímu složení senátu tedy došlo k výměně jednoho soudce (Miroslava Honusová byla nahrazena Barborou Berkovou), ke změně předsedy senátu i ke změně soudce zpravodaje.

51. Ústavní soud se tudíž musel zabývat i tím, zda následná změna ve složení senátu v roce 2014 splňovala požadavky vyplývající z judikatury Ústavního soudu a ESLP rozebrané v bodech 29 až 34 tohoto nálezu a zejména obecný princip formulovaný Ústavní soudem v bodě 41 tohoto nálezu.

52. Ústavní soud v prvé řadě konstatuje, že složení senátu rozhodujícího ve stěžovatelově věci se změnilo bez změny rozvrhu práce, a to zásadním způsobem, neboť došlo k obměně jednoho „řadového" soudce (votanta), ke změně předsedy senátu i ke změně soudce zpravodaje. Takto zásadní změny ve složení senátu samy o sobě dosahují intenzity, která představuje porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že soudní oddělení 22 A mělo v roce 2014 sedm soudců, což je stejný počet soudců, jako má celý Okresní soud v Rokycanech, Pokud by Ústavní soud připustil, že si může „řídící předseda senátu" skládat senát ze 7 soudců „svého" soudního oddělení, není v tom žádný rozdíl oproti tomu, když by si senáty ze 7 soudců „svého" soudu mohla libovolně skládat i předsedkyně Okresního soudu v Rokycanech, což je zjevně protiústavní. Stejně tak by bylo absurdní zakázat diskreční přerozdělování věcí předsedkyni Okresního soudu v Rokycanech, ale připustit tuto diskreci u „řídícího předsedy senátu" o stejném počtu soudců. Jak bylo zmíněno již výše, zákon o soudech a soudcích navíc neobsahuje žádné omezení počtu soudců v soudním oddělení (srov. bod 45 tohoto nálezu), a tudíž nelze vyloučit vytváření ještě větších soudních oddělení, než tomu bylo u krajského soudu rozhodujícího v projednávané věci.

53. Ústavní soud dále konstatuje, že ani pravidlo samotného rozvrhu práce pro prvotní přidělování věcí v soudním oddělení 22 A v roce 2013 a 2014 z ústavněprávního hlediska neobstojí. Zatímco v roce 2012 bylo vzhledem ke specifickému stavu v oddělení 22 A rozvrhem práce jasně určeno, kteří soudci tvoří rozhodující senát, a tím vyloučena jakákoliv možnost uvážení předsedkyně senátu nebo jiného soudního funkcionáře v tomto směru, později tomu tak již nebylo. Pozdější rozvrhy práce neobsahují žádná kritéria pro dělení nápadu mezi předsedy senátu kromě poměru věcí. Poměr pro rozdělování věcí mezi předsedy senátu ovšem neumožňuje určit, která věc připadne kterému předsedovi. Pro určení konkrétního předsedy senátu tedy neobsahují pozdější rozvrhy práce žádné pravidlo. Jde tedy o netransparentní a protiústavní systém. Dále tyto pozdější rozvrhy práce ponechávají na libovůli předsedy senátu, aby si ze soudců oddělení 22 A vybral zbývající dva členy senátu. Jak v roce 2013, tak 2014 přitom počet soudců v oddělení 22 A více než dvojnásobně převyšoval počet členů

soudního senátu a jinak než rozhodnutím předsedy senátu nebylo možné jeho obsazení určit. Tento systém je rovněž netransparentní a protiústavní. Z čl. 38 odst. 1 Listiny totiž vyplývá požadavek, aby i konkrétní složení senátu bylo určeno na základě pravidel předem stanovených v rozvrhu práce, nikoliv na základě uvážení soudního funkcionáře.

54. Pravidlo obsažené v rozvrhu práce pro roky 2012, 2013 a 2014, podle něhož věc přiděluje jednotlivým členům senátu předseda senátu, bylo dokonce Jiřím Gottwaldem v projednávaném případě interpretováno tak, že mu umožňuje podle svého uvážení odejmout věc jinému předsedovi senátu (Monice Javorové) a změnit složení již ustaveného soudního senátu. Zaprvé se tato úvaha opírá o skutečnost, že Jiří Gottwald je v rozvrhu práce označen jako „předseda senátu", zatímco ostatní předsedové jako „zástupci", což podle krajského soudu znamená, že Jiří Gottwald je „řídícím předsedou senátu" či soudního oddělení. Jakkoliv to může odpovídat praxi krajského soudu, tento postup nemá žádnou oporu v rozvrhu práce (a ani v zákoně, neboť ZSS funkci „řídícího předsedy senátu" nezná). Rozvrh práce funkci „řídícího předsedy senátu" ani soudního oddělení nezná; pokud by ji znal, byla by v tomto pojetí protiústavní. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že současné záruky poskytované českým právním řádem proti zneužití diskrece ze strany „řídícího předsedy senátu" či předsedy soudu při přerozdělování věcí nelze považovat za natolik dostatečné, aby tato diskrece mohla být shledána ústavně konformní. Rozvrh práce nepodléhá podle Nejvyššího správního soudu [srov. zejména body 12 až 16 rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2012 sp. zn. 1 As 48/2012-28] substantivnímu soudnímu přezkumu (srov. obdobně *Moiseyev proti Rusku*, rozsudek ze dne 9. 10. 2008 č. 62936/00, bod 182, kde tento faktor hrál významnou roli při shledání porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy), předseda soudu sestavuje rozvrh práce sám, přičemž soudcovská rada nemá spolurozhodovací pravomoc a může se k jeho návrhu toliko vyjádřit (srov. § 41 odst. 2 zákona o soudech a soudcích), a tudíž si předseda soudu může do pozic „řídících předsedů senátů" dosadit „své lidi", a navíc má předseda soudu vůči „řadovým" soudcům řadu dalších pravomocí v oblasti jejich kariérního postupu a v kárném řízení, které nesdílí s žádným jiným orgánem, jako je například Nejvyšší rada soudnictví (*a contrario Parlov-Tkalčić proti Chorvatsku*, č. 24810/06, body 91 až 93). Z těchto důvodů přerozdělení stěžovatelovy věci porušilo i interní nezávislost soudců, která je nedílnou komponentou práva na nezávislý a nestranný soud ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Zadruhé tato úvaha vychází z názoru, že rozvrh práce nemusí přesně určovat konkrétní soudce, kteří budou ve věci rozhodovat, a že zákonnými soudci mohou být i všichni soudci konkrétního soudního oddělení. Obsazení senátu těmito soudci se tak může libovolně v čase měnit. Ústavní soud v bodech 35 až 41 tohoto nálezu

konstatoval, že tento právní názor není ústavně konformní. Zásah Jiřího Gottwalda do složení senátu ve stěžovatelově věci byl tedy protiústavní. Skutečnost, že tento zásah pravděpodobně nebyl účelový a podle slov krajského soudu se řídil zájmem na rovnoměrném rozdělování věcí mezi soudce a zájmem na jejich rychlejším vyřizování, nemůže hrát roli. Jak konstatoval Ústavní soud v bodě 39 tohoto nálezu, rychlejšího vyřizování věcí lze v dostatečné míře dosáhnout i při respektování zásady transparentního následného přerozdělování věcí konkrétnímu samosoudci či konkrétně složeným senátům podle předem stanovených obecných pravidel. Přerozdělování věcí na základě nezveřejňovaných a neodůvodňovaných rozhodnutí soudního funkcionáře není transparentní, znemožňuje zpětnou kontrolu a usnadňuje zneužití této pravomoci spočívající v cíleném výběru soudců za účelem ovlivnění výsledku sporu (srov. též německou judikaturu rozebranou v bodě 37 nálezu sp. zn. II. ÚS 1589/13 ze dne 21. 1. 2015), čímž porušuje právo na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny.

55. Nejvyšší správní soud pochybil tím, že neposkytl základnímu právu stěžovatele na zákonného soudce v souladu s čl. 4 Ústavy ochranu a zamítl kasační stížnost stěžovatele. Tím porušil i Nejvyšší správní soud právo stěžovatele na zákonného soudce.

56. Pokud jde o námitku krajského soudu, že Nejvyšší soud používá pro přidělování věcí totožný systém, Ústavnímu soudu nezbývá než podotknout, že v projednávané věci Nejvyšší soud nevydal žádné z napadených rozhodnutí a jeho postup ani obecná praxe tak nemůžou být v tomto řízení podrobeny přezkumu Ústavního soudu. Ústavní soud dále podotýká, že v nálezu sp. zn. II. ÚS 1589/13 ze dne 21. 1. 2015 se zabýval způsobem, jakým byla věc přidělena senátu Nejvyššího soudu – a to konkrétně tím, zda je možné jako kritérium pro přidělování věcí jednotlivým senátům použít kritérium charakteru posuzované sporné právní otázky (srov. zejména body 39 až 41 nálezu sp. zn. II. ÚS 1589/13), a nikoliv otázkou, jakým způsobem byl tento senát sestaven. Jedná se tedy o odlišnou právní otázku od té, již musel Ústavní soud zodpovědět v projednávané věci. Proto odkaz na nález sp. zn. II. ÚS 1589/13 ze dne 21. 1. 2015 není v projednávané věci případný.

57. Na základě výše uvedených důvodů tedy Ústavní soud konstatuje, že rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 3 As 20/2015-52 ze dne 19. 8. 2015 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 A 28/2012-70 ze dne 9. 12. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a právo na nestranný a nezávislý soud podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

58. Za této situace není podle Ústavního soudu namístě zabývat se dalšími výhradami stěžovatele ve vztahu k napadeným rozhodnutím. Případný obsahový přezkum rozhodnutí obecných soudů bude totiž namístě, až když tato rozhodnutí budou respektovat právo na zákonného soudce

ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny a právo na nezávislý a nestranný soud chráněné čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

C. Závěr

59. Závěrem Ústavní soud opakuje, že rozvrh práce musí obsahovat transparentní předem stanovená obecná pravidla pro určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří ve věci budou rozhodovat, pravidla pro jejich zastupování v případě jejich důvodné krátkodobé absence či podjatosti i pravidla pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence soudce. Tato pravidla se tedy vztahují na prvotní přidělení věci i na případné následné přerozdělení téže věci. Rozvrh práce nemůže toto rozhodnutí přenechat na soudním funkcionáři, neboť takové uspořádání ohrožuje nezávislost soudců a důvěru veřejnosti v soudní moc a zbavuje účastníky řízení účinné ochrany proti účelové manipulaci. Soudce, který byl povolán na základě takového rozhodnutí soudního funkcionáře, není zákonným soudcem ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny a nesplňuje požadavky stanovené právem na nezávislý a nestranný soud ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Tyto principy se obecně vztahují i na prvotní přidělování věcí a následné přerozdělování věcí ze strany předsedů senátů, nicméně ne každý zásah do složení senátu ze strany předsedy senátu dosahuje intenzity protiústavnosti; vždy je nutné posoudit závažnost zásahu do složení senátu (srov. body 52 a 54 tohoto nálezu).

60. V projednávané věci se složení senátu na základě libovůle „řídícího předsedy senátu“ krajského soudu zásadním způsobem změnilo (srov. bod 52 tohoto nálezu), čímž došlo k porušení čl. 38 odst. 1 Listiny, čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Skutečnost, že nebyla zjištěna žádná účelová (svévolná) manipulace se složením senátu, není pro posouzení věci významná. Nejvyšší správní soud pak pochybil tím, že neposkytl těmto základním právům ochranu a kasační stížnost stěžovatele zamítl.

61. Ústavní soud v projednávané věci proto konstatuje, že rozsudkem Nejvyššího správního soudu č. j. 3 As 20/2015-52 ze dne 19. 8. 2015 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 A 28/2012-70 ze dne 9. 12. 2014 bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a právo na nestranný a nezávislý soud podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

62. S ohledem na zjištění, že napadeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu a napadeným rozsudkem krajského soudu bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a právo na nestranný a nezávislý soud podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu v této části ústavní stížnosti vyhověl a tato napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

63. Návrhem na odklad vykonatelnosti se Ústavní soud nezabýval, neboť o ústavní stížnosti rozhodoval přednostně, mimo pořadí.

64. Ústavní soud nepřistoupil k přezkumu napadených rozhodnutí správních orgánů. Ústavnímu soudu jako soudnímu orgánu ochrany ústavnosti dle čl. 83 Ústavy náleží rozhodnout s konečnou platností o tom, zda byla nebo nebyla v konkrétním případě porušena základní práva nebo svobody jednotlivce. Ústavní soud ovšem není jediným orgánem, který základním právům a svobodám poskytuje ochranu, neboť to je v souladu s čl. 4 Ústavy povinností všech soudů. Ústavní soud proto ve své činnosti vychází z principu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů [nález sp. zn. III. ÚS 148/97 ze dne 25. 9. 1997 (N 113/9 SbNU 65)] a zasahuje do jejich činnosti jedině tehdy, je-li to nezbytné pro ochranu základních práv a svobod. Tento princip se projevuje i v subsidiaritě ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), která je zásadně (srov. § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) až posledním prostředkem ochrany základních práv a svobod. Z principu minimalizace zásahů a ze subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud dovodil své oprávnění odmítnout část ústavní stížnosti pro nepřípustnost [§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu] v situacích, kdy zrušením jen jednoho (nebo části) z napadených rozhodnutí je znovu vytvořen obecným soudům dostatečný prostor pro to, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), bod 5; nález sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127); nález sp. zn. III. ÚS 2428/13 ze dne 13. 6. 2014 (N 123/73 SbNU 869); nález sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ze dne 3. 2. 2015 (N 22/76 SbNU 313), bod 28]. Je na uvážení Ústavního soudu, jak rozsáhlý zásah do rozhodování obecných soudů považuje v konkrétním případě za nezbytný pro nápravu zjištěného porušení základních práv či svobod. Rozhodne-li Ústavní soud o nepřípustnosti části ústavní stížnosti z tohoto důvodu, jde o výsledek jeho uvážení, který nemá žádnou spojitost se skutečným vyčerpáním opravných prostředků stěžovatelem. V projednávaném případě je třeba napravit porušení práva na zákonného soudce a práva na nestranný a nezávislý soud. Proto bylo dostačující zrušit napadená soudní rozhodnutí. Soudy se nyní znovu, při respektu k tomuto právu, budou zabývat argumenty stěžovatele ve vztahu k rozhodnutím správních orgánů. Část ústavní stížnosti směřující proti napadeným rozhodnutím správních orgánů proto Ústavní soud odmítl pro nepřípustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 116
K odvolacímu řízení o žalobě z rušené držby

V řízení ve věcech ochrany z rušené držby (§ 176 až 180 občanského soudního řádu) soud ve věci samé rozhoduje usnesením a jednání není třeba nařizovat. To však platí pouze pro nalézací řízení. K projednání odvolání proti rozhodnutí ve věci samé odvolací soud musí nařídit jednání. To platí tím spíše, doplňuje-li dokazování. Opačný postup porušuje právo odvolatele na spravedlivý proces chráněné ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 16. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 3623/15 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jindřicha Brettla, zastoupeného Mgr. Klárou Růžičkovou, advokátkou, se sídlem Kaprova 52/6, 110 00 Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 15 Co 195/2015-95 ze dne 2. října 2015, kterým bylo změněno prvostupňové rozhodnutí tak, že byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na ochranu rušené držby bytu, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Alice Kaucké, zastoupené JUDr. Janem Fričem, advokátem, se sídlem Štefánikova 65/1, 150 00 Praha 5, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 15 Co 195/2015-95 ze dne 2. října 2015 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále též „Listina“).

2. Z napadeného rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 55 C 21/2015 Ústavní soud

zjistil, že stěžovatel se žalobou podanou dne 30. 1. 2015 k Obvodnímu soudu pro Prahu 4 domáhal proti vedlejší účastnici ve smyslu ustanovení § 176 a násl. občanského soudního řádu (dále též „o. s. ř.") ve spojení s ustanovením § 1003 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „o. z."), ochrany rušené držby bytu v Praze 4. Svou žalobu odůvodnil tím, že dne 29. 1. 2015 v pozdních odpoledních hodinách zjistil, že u předmětného bytu byly vedlejší účastnicí vylomeny a vyměněny zámky vstupních dveří, a tedy tímto dnem jej vedlejší účastnice svým jednáním násilně vypudila z jeho více než 16 let trvající držby bytu a jeho další užívání bylo stěžovateli fakticky a záměrně znemožněno.

3. Žalobě Obvodní soud pro Prahu 4 usnesením ze dne 13. 2. 2015 č. j. 55 C 21/2015-12 vyhověl a vedlejší účastnici uložil, aby se zdržela dalšího vypuzení stěžovatele z výše uvedené bytové jednotky a aby obnovila stav před vypuzením. Současně vedlejší účastnici stanovil bytovou jednotku vyklidit, zpřístupnit a předat stěžovateli. Konečně rozhodl též o nákladech řízení. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že stěžovatel prokázal svoji poslední faktickou držbu a svémocné rušení ze strany vedlejší účastnice, a tudíž ve vazbě na hmotněprávní úpravu obsaženou v § 1007 o. z. žalobě zcela vyhověl.

4. K odvolání vedlejší účastnice Městský soud v Praze ve výroku tohoto nálezu citovaným usnesením napadené usnesení soudu prvního stupně dle § 220 odst. 1 písm. b) o. s. ř. změnil tak, že žalobu na ochranu rušené držby jako nedůvodnou zamítl, a rozhodl o nákladech řízení. Městský soud doplnil dokazování o listiny předložené vedlejší účastnicí v odvolání. Na základě takto zjištěného skutkového stavu dospěl k závěru, že z obsahu listin nevyplývá, že by držba stěžovatele byla před podáním žaloby trvala a měla znak pokojnosti.

5. Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal stěžovatel (souběžně s ústavní stížností) dovolání, které však následně vzal v celém rozsahu zpět, pročež Nejvyšší soud dovolací řízení usnesením č. j. 22 Cdo 5748/2015--151 ze dne 18. 5. 2016 zastavil a rozhodl o nákladech dovolacího řízení.

II.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítl, že v rámci odvolacího řízení vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 15 Co 195/2015 bylo nařízeno jednání za účelem projednání odvolání vedlejší účastnice napadající rozhodnutí soudu prvního stupně, a to na den 8. 9. 2015. Před konáním tohoto soudního jednání však byl stěžovatel hospitalizován v nemocničním zařízení a tato hospitalizace trvala od 20. 8. 2015 do 29. 8. 2015. Ani po propuštění do domácího léčení stěžovatel nebyl v termínu nařízeného jednání schopen se účastnit jednání před soudem. Obě tyto skutečnosti městskému soudu ještě včas před jednáním sdělil a doložil a požádal Městský soud

v Praze o odročení jednání s tím, že na své osobní účasti na projednání věci trvá.

7. Dne 8. 9. 2015 bylo stěžovateli doručeno vyrozumění Městského soudu v Praze z předchozího dne o tom, že se nařízené jednání nekoná, přičemž důvodem odročení jednání byla omluva stěžovatele. Za dané procesní situace (odročení jednání na neurčito) proto stěžovatel dle svého mínění legitimně očekával, že v nejbližší době bude Městským soudem v Praze v řízení postupováno tak, že nařídí nové jednání k projednání odvolání vedlejší účastnice. Stěžovatel byl proto překvapen neočekávaným postupem soudu, když dne 12. 10. 2015 obdržel usnesení Městského soudu v Praze, kterým tento soud v rámci odvolacího řízení rozhodl bez jednání. Odvolací soud navíc prováděl doplnění dokazování, k němuž se stěžovatel ani nemohl vyjádřit.

8. Stěžovatel má za to, že jelikož právní úprava v občanském soudním řádu týkající se řízení před odvolacím soudem neumožňuje v odvolacím řízení rozhodnout o věci samé bez nařízení jednání [§ 214 odst. 2 písm. c) o. s. ř. *a contrario*], je zřejmé, že též v případě sporů z rušené držby (kterých se jinak v prvním stupni týkají specifická pravidla § 176 až 180 o. s. ř.) nelze rozhodovat v odvolacím řízení meritorně bez nařízení jednání. Tím méně pak lze mimo jednání provádět jakékoli dokazování. Všechny tyto své argumenty stěžovatel v ústavní stížnosti blíže rozvedl. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud vyslovil porušení shora označených základních práv a napadené usnesení Městského soudu v Praze zrušil.

III.

9. Městský soud v Praze ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že při svém rozhodnutí vycházel z toho, že rozhodnutí má relativní (provizorní) podstatu, protože se při projednání věci omezuje jen na zjištění držby a jejího svémocného rušení, byť si byl vědom § 180 o. s. ř., podle něhož se vyhlašuje usnesení po skončení jednání. Nicméně s ohledem na charakter řízení (provizorní rozhodnutí) blížící se rozhodnutí o předběžném opatření soud dle svých slov nepovažoval v této konkrétní věci za nezbytné nařizovat jednání. Závěrem městský soud navrhl, aby ústavní stížnosti nebylo vyhověno.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření vyvracela vlastní žalobní tvrzení stěžovatele jako zcela nepravdivá a smyšlená a obsáhle polemizovala se závěry obvodního soudu, který stěžovatelově žalobě na ochranu rušené držby vyhověl. K otázce rozhodnutí odvolacího soudu bez nařízení jednání vedlejší účastnice poznamenala, že ve věci bylo lze rozhodnout v neveřejném zasedání ve smyslu § 214 odst. 2 písm. c) o. s. ř. při doplnění dokazování listinami, které vedlejší účastnice připojila ke svému odvolání. Smyslem zavedení řízení o žalobách z rušené držby podle důvodové zprávy byla

dle názoru vedlejší účastnice snaha o urychlené vyřízení věci. Tato zásada dle ní neplatí jen pro řízení před soudem prvního stupně, který musí o takovéto žalobě rozhodnout do 15 dnů od zahájení řízení, ale platí i pro odvolací řízení. S přihlédnutím k tomu, že soudní praxe rozhodnutí o žalobě z rušené držby připodobňuje povaze předběžného opatření, měl odvolací soud právo rozhodnout v neveřejném zasedání.

11. V replice k vyjádření Městského soudu v Praze a vedlejší účastnice stěžovatel setrval na své argumentaci v ústavní stížnosti. K vyjádření městského soudu uvedl, že použití analogie s úpravou rozhodování o předběžných opatřeních je nepřípustné. Stěžovatel zcela důvodně počítal s možností účastnit se ústního projednání věci s využitím možnosti vyjádřit se a podrobně vyložit a vysvětlit veškeré skutečnosti rozhodné pro rozhodnutí ve věci samé. Pokud jde o vyjádření vedlejší účastnice Alice Kaucké, pak má stěžovatel za to, že toto prakticky neobsahuje žádnou ústavněprávně relevantní argumentaci, ale v podstatě jde jen o uvedení skutkových tvrzení a opakování argumentace v rovině podústavního práva.

12. Ústavní soud v dané věci nenařídil ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

13. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, účastníka i vedlejší účastnice řízení, obsah naříkaného soudního aktu, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Ústavní soud je nucen přisvědčit argumentaci stěžovatele, že městský soud rozhodl v odvolacím řízení v meritu věci bez nařízení jednání, aniž pro to byly splněny zákonné podmínky. V dané věci je třeba připomenout, že se jedná o řízení podle § 176 a násl. o. s. ř. o žalobě z rušené držby (posesorní žalobě), jež má svůj hmotněprávní základ v § 1003 o. z., resp. v § 1007 o. z., přičemž soud rozhoduje (výjimečně) ve věci samé usnesením (§ 180 odst. 1 o. s. ř.). Výsledné soudní rozhodnutí je tedy rozhodnutím o věci samé. S ohledem na provizorní a prozatímní charakter ochrany držby však nedochází v tomto řízení ani k posuzování právních otázek týkajících se např. oprávněnosti či řádnosti držby, ale soud se omezuje pouze na zjišťování faktického skutkového stavu. Navíc lhůty stanovené pro rozhodování soudů (viz § 177 o. s. ř.) v těchto řízeních neumožňují rozsáhlé a podrobné zkoumání. O tom svědčí zejména pokyn zákonodárce soudu, aby se v řízení omezil na zjištění poslední držby a jejího svémocného rušení (§ 178 o. s. ř.), a požadavky na rychlost soudního rozhodování (soud je o žalobě povinen rozhodnout do 15 dnů, resp. do 30 dnů od zahájení řízení). Jednání přitom není třeba nařizovat (§ 177 odst. 1 o. s. ř.). Řízení ve věcech ochrany z rušené držby je tak na jednu stranu svou povahou srovnatelné s řízením o předběžném opatření, neboť, jak vyplývá

z ustanovení § 177 až 180 o. s. ř., rozhodnutím soudu není jakkoli prejudikována případně sporná otázka právních vztahů, které stojí v pozadí rušené držby (kupř. nájmu aj.), ale současně na druhou stranu se od těchto řízení odlišuje meritorním charakterem rozhodování soudu. Právě tato odlišnost má zásadní význam pro nyní posuzovanou věc z procesního hlediska.

15. V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že napadené rozhodnutí městského soudu je založeno na závažném procesním pochybení spočívajícím v rozhodnutí odvolacího soudu bez uskutečnění jednání. A to při současném doplnění dokazování a za situace, kdy jednání původně nařízeno bylo, avšak později bylo soudem zrušeno s ohledem na dopředu avizovanou (tudíž omluvenou) nepřítomnost stěžovatele kvůli jeho hospitalizaci.

16. V odvolacím řízení zásadně platí ustanovení § 214 o. s. ř., dle něhož předseda senátu odvolacího soudu nařídí k projednání odvolání jednání. Výjimky, kdy odvolací soud může rozhodnout bez nařízení jednání, jsou pak taxativně, tedy vyčerpávajícím způsobem uvedeny v odstavcích druhém a třetím citovaného zákonného ustanovení. Jiné důvody nemohou ospravedlnit rozhodnutí odvolacího soudu bez nařízení jednání. Vyčerpávající výčet výjimek je třeba vnímat jako odraz zásad ústnosti a přímosti ovládajících civilní proces a promítajících se do základního práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. K tomu je vhodné – právě s ohledem na nyní souzený případ – připomenout, že ani výše zmíněné výjimky nelze aplikovat vždy, ale jen tehdy, pokud se v odvolacím řízení neprovádí dokazování (§ 122 a 123 ve spojení s § 211 o. s. ř.). Městský soud v Praze tedy pochybil, když o odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé rozhodl bez nařízení jednání [§ 214 odst. 2 písm. c) o. s. ř. *a contrario*]. Tímto postupem porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces chráněné ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny.

17. Argumentace vedlejší účastnice (a potažmo městského soudu) odkazem na ustanovení § 177 odst. 1 o. s. ř., dle kterého není třeba k projednání žaloby nařídit jednání, se vztahuje pouze na řízení před soudem prvního stupně. Pro odvolací řízení již toto ustanovení neplatí, poněvadž je vyloučeno speciální úpravou pro odvolací řízení (viz § 211 ve spojení s § 214 o. s. ř. – tj. „je stanoveno něco jiného“). Neobstojí ani argument vedlejší účastnice, že zásada rychlosti řízení neplatí jen pro řízení před soudem prvního stupně, který musí o takovéto žalobě rozhodnout do 15 dnů od zahájení řízení, ale platí i pro odvolací řízení. Totiž možnost soudu prvního stupně projednat žalobu bez nařízení jednání je nutno vykládat ve vazbě na skutečnost, že soud ve věci samé rozhoduje usnesením, které umožňuje okamžitý výkon rozhodnutí. V odvolacím řízení však tyto prvky přítomny nejsou, pročež ani odvolací soud nemá pevně stanovenu lhůtu pro projednání odvolání, na rozdíl od nalézacího soudu.

18. Městský soud pak rovněž stěžovatele zkrátil na jeho právu na spravedlivý proces tím, že bez jednání provedl doplnění dokazování (viz vzpomínaná ustanovení § 122 a 123 ve spojení s § 211 o. s. ř.). Zasáhl tak do práv stěžovatele uvedených v čl. 38 odst. 2 Listiny, a to tím spíše, že z tohoto doplnění dokazování učinil významné skutkové závěry, o které opřel pro stěžovatele nepříznivé konečné rozhodnutí.

19. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení stěžovaného soudního rozhodnutí pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci je Městský soud v Praze vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky).

Č. 117

K důvodnosti návrhu na obnovu trestního řízení při zrušení správního rozhodnutí, jež bylo podkladem pro odsouzení za maření výkonu úředního rozhodnutí

Při interpretaci ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu „vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé …“ nelze dospět k závěru, že by bylo podstatné, zda tyto skutečnosti nebo důkazy již existovaly v době rozhodování nalézacího soudu nebo odvolacího soudu, neboť rozhodující je, že tyto skutečnosti nebo důkazy dříve soudu (nalézacímu i odvolacímu) neznámé „vyšly najevo“, tedy se objevily kdykoli později, a to včetně doby po právní moci napadeného rozhodnutí.

Pokud by nebylo možné skutečnost, že rozhodnutím v rámci přezkumného řízení podle správního řádu byl původní zákaz činnosti zrušen výslovně s účinky *ex tunc*, úspěšně uplatnit v rámci návrhu na obnovu řízení, bylo by vyvození či nevyvození trestněprávní odpovědnosti stěžovatele závislé na délce řízení u přezkumného orgánu, tedy skutečnosti nezávislé na přičinění či vůli stěžovatele. Takový výklad nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Tomáše Lichovníka – ze dne 20. června 2016 sp. zn. I. ÚS 919/16 ve věci ústavní stížnosti O. Z., zastoupeného Mgr. Petrem Vlachem, advokátem, se sídlem v Plzni, Guldenerova 547/4, proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. prosince 2015 č. j. 8 To 645/2015-151 a usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 8. října 2015 sp. zn. 3 T 141/2014 o zamítnutí stěžovatelova návrhu na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Klatovech jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Plzni a Okresního státního zastupitelství v Klatovech jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 21. prosince 2015 č. j. 8 To 645/2015-151 a usnesením Okresního soudu v Klatovech ze dne 8. října 2015 sp. zn. 3 T 141/2014 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. prosince 2015 č. j. 8 To 645/2015-151 a usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 8. října 2015 sp. zn. 3 T 141/2014 se ruší.

Odůvodnění

1. Ústavní soud obdržel dne 18. března 2016 návrh ve smyslu ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), kterým se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, kterými dle jeho tvrzení došlo k porušení jeho práv zaručených v čl. 8 odst. 2 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina").

2. Z napadených rozhodnutí a příslušného spisového materiálu, který si Ústavní soud vyžádal za účelem posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, bylo zjištěno, že v záhlaví uvedeným usnesením Okresního soudu v Klatovech byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v trestní věci vedené u uvedeného soudu pod sp. zn. 3 T 141/2014. V uvedeném trestním řízení byl stěžovatel rozsudkem, který nabyl právní moci dne 29. dubna 2015, uznán vinným ze spáchání přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, jehož se měl dopustit celkem třemi útoky, kdy ve dnech 15. března, 5. srpna a 17. září 2014 měl řídit na různých komunikacích v okolí Úborska, okr. Klatovy, přestože rozhodnutím Magistrátu hlavního města Prahy č. j. MHMP 740896/2014/Dba mu byl uložen zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení všech motorových vozidel na dobu 16 měsíců. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne 24. června 2014 a stěžovatel se o něm dozvěděl nejpozději dne 15. července 2014 ve 14:00 hodin, kdy jej prokazatelně osobně převzal. Za toto jednání mu soud uložil peněžitý trest ve výši 30 000 Kč a trest zákazu činnosti ve výměře 1 rok. Odvolání stěžovatele Krajský soud v Plzni usnesením ze dne 19. dubna 2015 zamítl, a rozsudek soudu prvního stupně tak nabyl právní moci.

3. Dne 3. srpna 2015 podal stěžovatel návrh na povolení obnovy řízení. Uvedl v něm, že podal podnět k posouzení rozhodnutí Magistrátu hlavního města Prahy, kterým mu byl uložen zákaz činnosti, v přezkumném řízení. V jeho rámci Ministerstvo dopravy rozhodnutí Magistrátu hlavního města Prahy zrušilo a věc vrátilo k novému projednání. Rozhodnutí magistrátu tak bylo dle názoru stěžovatele zrušeno s právními účinky *ex tunc* k 26. červnu 2014, a stěžovatel tedy nemohl ve dnech 15. července, 5. srpna a 17. září 2014 řízením motorového vozidla mařit jeho výkon, protože mu tato činnost nebyla zakázána. Pokud by ke zrušení tohoto správního rozhodnutí došlo do doby vynesení odsuzujícího rozsudku, mohla by tato skutečnost odůvodnit zproštění obžaloby. Podle názoru stěžovatele se tak

jedná o novou skutečnost, kterou stěžovatel nemohl v průběhu trestního řízení uplatnit.

4. Soud prvního stupně jeho návrhu nevyhověl. V napadeném usnesení dospěl k závěru, že zde nejsou takové skutečnosti či důkazy, které jsou k povolení obnovy řízení ve smyslu ustanovení § 278 trestního řádu nutné. V době, kdy stěžovatel opakovaně vozidlo řídil, byl vázán pravomocným rozhodnutím správních orgánů, které mu zakazovalo tuto činnost. Stěžovatel se s ním prokazatelně seznámil a byl povinen jej respektovat. Tuto povinnost však opakovaně porušil. Skutečnost, že s ním nesouhlasil a podal podnět k jeho přezkumu, který však vykonatelnost zákazu činnosti nijak neovlivňuje, na tomto faktu nic nemění. Ke zrušení rozhodnutí o zákazu činnosti došlo až poté, co byla věc pravomocně skončena. Podle názoru soudu se tak nejedná o skutečnost novou, dříve neznámou, která následně vyšla najevo, nýbrž o skutečnost novou, následně vzniklou. Krajský soud, který stížnost stěžovatele proti usnesení soudu prvního stupně zamítl, k tomu dodal, že způsobilost skutečností nebo důkazů, které vyšly najevo, změnit původní rozhodnutí, je vždy třeba posuzovat podle právního stavu existujícího v době vydání původního rozhodnutí.

5. Z obsahu vyžádaného spisového materiálu jasně vyplývá, že rozhodnutí Magistrátu hlavního města Prahy, odboru dopravněsprávních činností, ze dne 22. května 2014 č. j. MHMP 740896/2014/Dba, které nabylo právní moci dne 26. června 2014, bylo zrušeno rozhodnutím Ministerstva dopravy, odboru agend řidičů, ze dne 25. června 2015 č. j. 267/2015-160-SPR/3 a věc se vrátila správnímu orgánu prvního stupně k novému projednání. Podle § 99 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, ministerstvo stanovilo, že účinky jeho rozhodnutí nastávají zpětně ode dne právní moci přezkoumávaného rozhodnutí, tj. ode dne 26. června 2014.

6. Následným dotazem na Magistrát hlavního města Prahy, odbor dopravněsprávních činností, Ústavní soud zjistil, že rozhodnutím ze dne 2. 5. 2016 č. j. S-MHMP 229650/2014/Dba bylo řízení zastaveno, neboť odpovědnost za přestupek ze zákona zanikla. Kopii rozhodnutí Ústavní soud vyžádal ke spisovému materiálu.

7. Dle stěžovatele trpí napadená rozhodnutí obecných soudů nedostatečným odůvodněním. Obecné soudy mu znemožnily obhájit se v trestním řízení, které proti němu bylo vedeno pro skutek, který vzhledem k rozhodnutí přezkumného orgánu o zrušení správního rozhodnutí o uložení sankce, nemohl být trestným činem. Pokud právní předpisy správního práva dávají některým rozhodnutím vlastnost vyvolat právní účinky rozhodnutí s účinky *ex tunc*, je nutno tyto účinky vztáhnout i na posouzení otázky, zda stěžovatel mařil či nemařil výkon úředního rozhodnutí, když v rozhodné době vykonával činnost, která mu v dané době sice formálně byla

zakázána správním rozhodnutím, avšak následně byl správní zákaz zrušen, a na stěžovatele je tak nutno hledět, jako by mu v dané době nebylo řízení motorových vozidel zakázáno. Jestliže stěžovateli určité chování zakázáno nebylo, nemohl tím, že se takto choval, spáchat trestný čin. Pokud obecné soudy obnovu trestního řízení nepovolily, odmítly poskytnout ochranu stěžovatelovým ústavně zaručeným právům, zejména právu na to být trestně stíhán pouze z důvodu, který stanoví zákon, zaručenému čl. 8 odst. 2 Listiny. Podle názoru stěžovatele tak porušily i jeho ústavně zaručené právo, aby za trestné jednání bylo považováno jen takové jednání, které je jako trestný čin vymezeno v zákoně, zaručené čl. 39 Listiny.

8. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Plzni, který odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a rovněž i na argumenty uvedené v rozhodnutích obecných soudů ve věci samé.

9. Okresní soud v Klatovech ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že podle jeho názoru k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele nedošlo. Změna rozhodnutí, kterým byla ve správním řízení uložena sankce zákazu činnosti, není skutečností dříve neznámou, která by mohla mít vliv na rozhodnutí o vině nebo vzhledem k níž by rozhodnutí o trestu bylo ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti činu nebo poměrům obžalovaného. Podle názoru soudu je chráněným objektem v tomto případě zájem na tom, aby byla pravomocná rozhodnutí soudu i jiných orgánů veřejné moci respektována. Skutková podstata byla stěžovatelem naplněna a následné zrušení rozhodnutí na tom dle názoru soudu nic nemění. Tím spíše, že fakticky se odsouzený přestupku dopustil, byť nikoli v takovém rozsahu jako původně. Stěžovatel se spolu se svým obhájcem účastnil všech soudních jednání a měl možnost uplatnit obhajobu v neomezené míře. Soud se proto domnívá, že by ústavní stížnost měla být zamítnuta.

10. Krajské státní zastupitelství v Plzni ve vyjádření navrhlo, aby ústavní stížnost byla zamítnuta. V podrobnostech odkázalo na odůvodnění obou napadených rozhodnutí.

11. Okresní státní zastupitelství v Klatovech ve svém vyjádření uvedlo, že ústavní stížnost podle jeho názoru není důvodná. Upozornilo na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 325/2012, podle něhož nelze pravomocné a vykonatelné rozhodnutí orgánu veřejné moci nerespektovat jen na základě toho, že s takovým rozhodnutím adresát vnitřně nesouhlasí. Pokud stěžovatel s odsouzením nesouhlasil, měl využít možnosti podání dovolání proti rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, kterým bylo jeho odvolání zamítnuto. Ústavní stížnost by pak měla spíše směřovat proti rozhodnutím soudů o vině. S názorem obecných soudů vysloveným v napadených rozhodnutích, že návrh na povolení obnovy řízení není důvodný, se vedlejší účastník ztotožnil.

12. Stěžovateli byla vyjádření účastníků a vedlejších účastníků zaslána na vědomí.

13. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

14. Ústavní soud je podle ustanovení čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu jejího ustanovení čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí a samo o sobě není významné, je-li namítána věcná nesprávnost jimi vydaných rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení principů ústavněprávních, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody jeho účastníka.

15. Ústavní soud není vázán odůvodněním návrhu stěžovatele, nýbrž může, jak vyplývá z jeho ustálené judikatury, přezkum provést i z pohledu jiných základních práv a svobod, resp. i z jiných hledisek, než byla vymezena v ústavní stížnosti stěžovatele. Může-li proto mít tvrzené pochybení obecných soudů důsledky pro výsledek řízení, nelze rezignovat na přezkum napadeného rozhodnutí z hlediska ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, a v této souvislosti musí být uvážen i dosah ustanovení čl. 4 Ústavy, podle něhož jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci [srov. nález sp. zn. II. ÚS 3170/09 (N 208/59 SbNU 57)].

16. Dle ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu platí, že obnovu řízení povolí soud, pokud předchozí řízení skončilo pravomocným rozsudkem, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu.

17. Dle ustálené judikatury Ústavního soudu účelem tohoto řízení není přezkoumávání zákonnosti, popř. odůvodněnosti původního rozhodnutí. Stejně tak není účelem řízení o povolení obnovy řízení posuzovat vinu odsouzeného [srov. bod 41 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343), obdobně také usnesení ze dne 8. 8. 2013 sp. zn. III. ÚS 969/13 (dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Podstatou řízení o povolení obnovy řízení je posouzení nezbytnosti odstranit možné nedostatky pravomocného rozhodnutí, dané zejména neznalostí určitých skutečností v původním řízení [obdobně např. nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Tím toto řízení, z důvodu racionální nezbytnosti co největšího souladu obsahu trestních rozsudků s objektivní realitou, prolamuje „v souladu s aprobací provedenou ústavním pořádkem právní moc původního rozhodnutí, jakož i zákaz vedení opakovaného řízení pro týž skutek (čl. 40 odst. 5 Listiny, čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě)“ [viz nález ze dne 30. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2445/08 (N 174/54 SbNU 193); obdobně dále usnesení ze dne 9. 6. 2010 sp. zn. II. ÚS 1364/10 (dostupné na http://nalus.usoud.cz) a obdobně také např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nikitin proti Rusku* ze dne 20. 7. 2004 č. 50178/99, § 56, nebo rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Stanca proti Rumunsku* ze dne 27. 4. 2004 č. 59028/00].

18. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním [srov. např. nález ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673), bod 13; nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513); nález ze dne 25. 11. 1999 sp. zn. III. ÚS 95/99 (N 165/16 SbNU 215)]. Byť se v obnovovacím řízení nejedná o meritu trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [viz nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. V této souvislosti je vhodné poukázat také na názor Ústavního soudu vyjádřený v bodě 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343): „I v řízení o povolení obnovy řízení je třeba ctít princip in dubio pro reo a soudce rozhodující o povolení obnovy řízení by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit.“

19. Obecné soudy v napadených rozhodnutích i ve vyjádření k ústavní stížnosti opírají odůvodnění svého zamítavého postoje k návrhu na povolení obnovy řízení o argument, že zrušení původního pravomocného rozhodnutí správního orgánu ukládajícího zákaz činnosti v přezkumném řízení není novou, soudu dříve neznámou skutečností, která následně vyšla najevo, nýbrž novou skutečností, která následně vznikla poté, co věc byla pravomocně skončena. Pro tento fakt návrh na povolení obnovy řízení nesplňuje

zákonné předpoklady uvedené v citovaném ustanovení § 278 odst. 1 trestního řádu, a obnovu proto podle jejich názoru nelze povolit.

20. Po hlubším posouzení případu této argumentaci Ústavní soud nemůže přisvědčit. Podle jazykového výkladu předmětné dikce zákona „vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé…“ nelze dospět k závěru, že by bylo podstatné, zda tyto skutečnosti nebo důkazy již existovaly v době rozhodování nalézacího soudu nebo odvolacího soudu, neboť rozhodující je, že tyto skutečnosti nebo důkazy dříve soudu (nalézacímu i odvolacímu) neznámé, „vyšly najevo“, tedy se objevily kdykoli později, a to včetně doby po právní moci napadeného rozhodnutí. Obdobný závěr lze vyčíst i z judikatury Nejvyššího soudu (srov. rozsudek ze dne 27. 3. 2008 sp. zn. 5 Tz 100/2007). Novotou ve smyslu § 278 trestního řádu mohou být i změněné skutečnosti, které sice byly v původním řízení dokazovány, ale se zcela jiným výsledkem [nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 4068/14 (N 56/80 SbNU 667)].

21. Pro správnost takového závěru hovoří i další okolnosti posuzovaného případu. Ústavní soud si v této souvislosti položil otázku, jakým způsobem by soud ve věci samé rozhodl, pokud by rozhodnutí Ministerstva dopravy, kterým bylo původní rozhodnutí ukládající zákaz činnosti zrušeno, bylo vydáno před vydáním konečného odsuzujícího rozsudku. Za této situace by totiž stěžovatel zřejmě byl soudem obžaloby zproštěn podle ustanovení § 226 písm. b) trestního řádu, neboť skutek nebyl trestným činem. Takový závěr vyplývá z ustálené judikatury Nejvyššího soudu, podle níž jsou „orgány činné v trestním řízení rozhodující o přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku povinny zjišťovat nejen skutečnost, zda je rozhodnutí soudu nebo jiného orgánu veřejné moci, jehož výkon obviněný mařil nebo ztěžoval, pravomocné, ale i to, zda později nedošlo ke zrušení takového rozhodnutí nebo jeho části v předepsaném řízení (např. v rámci rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích). Bylo-li posuzované rozhodnutí, jímž byl obviněnému uložen trest zákazu činnosti, zrušeno např. na podkladě mimořádného opravného prostředku, trestní odpovědnost obviněného za přečin podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku může být uplatňována jen tehdy, pokud i pozdějším rozhodnutím, které vzešlo z řízení následujícího po rozhodnutí o mimořádném opravném prostředku, byla obviněnému znova zakázána činnost, kterou vykonával v rozporu s tímto zákazem. Jestliže však obviněnému nebude znovu uložen trest zákazu činnosti, pak tato skutečnost pro všechna další navazující řízení o uvedeném přečinu znamená, že předmětný zákaz činnosti nebyl vůbec vysloven, a neexistuje tedy ani vykonatelné rozhodnutí, jehož výkon by obviněný mohl mařit nebo podstatně ztěžovat“ (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2011 sp. zn. 8 Tdo 146/2011). Pokud by na základě výše naznačené

argumentace obecných soudů nebylo možné skutečnost, že rozhodnutím v rámci přezkumného řízení byl původní zákaz činnosti zrušen výslovně s účinky *ex tunc* ke dni 26. června 2014, úspěšně uplatnit v rámci návrhu na obnovu řízení, bylo by vyvození či nevyvození trestněprávní odpovědnosti stěžovatele závislé na délce řízení u přezkumného orgánu, tedy skutečnosti nezávislé na přičinění či vůli stěžovatele. Takový výklad nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat.

22. Na okraj lze ohledně institutu obnovy řízení, který je zařazen jako mimořádný opravný prostředek i v jiných procesních předpisech, zmínit, že podle ustanovení § 100 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, řízení před správním orgánem ukončené pravomocným rozhodnutím ve věci se na žádost účastníka obnoví, jestliže a) vyšly najevo dříve neznámé skutečnosti nebo důkazy, které existovaly v době původního řízení a které účastník, jemuž jsou ku prospěchu, nemohl v původním řízení uplatnit, anebo se provedené důkazy ukázaly nepravdivými, nebo b) bylo zrušeno či změněno rozhodnutí, které bylo podkladem rozhodnutí vydaného v řízení, které má být obnoveno, a pokud tyto skutečnosti, důkazy nebo rozhodnutí mohou odůvodňovat jiné řešení otázky, jež byla předmětem rozhodování. Obdobně pak podle ustanovení § 101d odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, bylo-li na základě opatření obecné povahy, které bylo zrušeno, nebo bylo-li na základě části opatření obecné povahy, která byla zrušena, rozhodnuto o správním deliktu a toto rozhodnutí nabylo právní moci, ale nebylo dosud vykonáno, je zrušení takového opatření obecné povahy nebo jeho části důvodem pro obnovu řízení podle ustanovení příslušného procesního předpisu.

23. S ohledem na výše uvedené důvody dospěl Ústavní soud k závěru, že v projednávané věci nebyla úprava obnovy řízení uplatněna v souladu s požadavky plynoucími z ústavního pořádku. V důsledku toho bylo usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 21. prosince 2015 č. j. 8 To 645/2015-151 a usnesením Okresního soudu v Klatovech ze dne 8. října 2015 sp. zn. 3 T 141/2014 porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou a napadená rozhodnutí zrušil dle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

24. Nad rámec uvedeného Ústavní soud dodává, že nemohl přehlédnout, že stěžovatel opakovaně řídil motorové vozidlo, ačkoli věděl, že mu byl pravomocně uložen zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel. Takové jednání je zcela jistě nutné považovat za společensky škodlivé a z morálního hlediska za odsouzeníhodné. Na výše naznačených závěrech vztahujících se k ústavně souladné interpretaci ustanovení § 278 trestního řádu s ohledem na zachování zásad spravedlivého procesu však tyto skutečnosti nemohou nic změnit.

Č. 118
K porušení práva na zákonného soudce odvolacím soudem při přikázání věci jinému samosoudci

Odvolací soud není oprávněn zrušit rozsudek nalézacího soudu pouze proto, aby prosadil své vlastní hodnocení důkazů, které však sám neprovedl. Ústavně neakceptovatelné zasahování do skutkových zjištění nalézacího soudu nelze označit za závazný právní názor ve smyslu ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu a následné nerespektování tohoto právního názoru ze strany nalézacího soudu označit za dostatečný důvod přikázání věci k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci podle ustanovení § 262 trestního řádu. Je totiž v rozporu s právem na zákonného soudce (a tedy s čl. 38 odst. 1 Listiny), pokud závěr odvolacího soudu o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu spočívá na důvodech nepřípustných nebo není náležitě odůvodněn.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 21. června 2016 sp. zn. I. ÚS 794/16 ve věci ústavní stížnosti Jana Tanečka, zastoupeného JUDr. Ondřejem Kochmanem, advokátem, se sídlem Belgická 275/20, 120 00 Praha 2, proti výroku usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 26. 11. 2015 č. j. 8 To 617/2015-240, kterým se nařizuje, aby byla věc projednána a rozhodnuta jiným samosoudcem, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a Krajského státního zastupitelství v Plzni jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. 12. 2015 č. j. 8 To 617/2015-240, kterým se nařizuje, aby byla věc projednána a rozhodnuta jiným samosoudcem, bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ve vymezeném rozsahu ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností podanou dne 8. 3. 2016 podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") stěžovatel napadl v záhlaví označené soudní rozhodnutí, přičemž tvrdil, že jím bylo zasaženo do jeho práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina", resp. v citaci „LPS"), práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny a práva na veřejné projednání věci dle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. K projednání ústavní stížnosti si Ústavní soud přípisem ze dne 15. 3. 2016 vyžádal spis vedený u Okresního soudu v Chebu (dále též „okresní soud", „soud prvního stupně" nebo „nalézací soud") pod sp. zn. 1 T 76/2014, z něhož zjistil následující skutečnosti.

3. Stěžovatel je stíhán pro přečin padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku nebo nálezu podle ustanovení § 350 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník").

4. Dle obžaloby státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Chebu ze dne 9. 6. 2014 č. j. 3 ZT 46/2014-16 (dále jen „obžaloba") se měl stěžovatel uvedeného přečinu dopustit stručně řečeno tím, že jako uchazeč o vrácení řidičského oprávnění pro skupinu vozidel A1, B předložil dne 17. 5. 2011 (prostřednictvím zástupce autoškoly) zkušebnímu komisaři Městského úřadu v Mariánských Lázních a následně dne 21. 6. 2011 na Městském úřadě v Kralupech nad Vltavou padělek povinného posudku o své zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel, a to v úmyslu užít v řízení před orgánem veřejné moci padělaného posudku jako pravého. Předmětný posudek byl opatřen podpisy a razítky dvou praktických lékařů, ačkoliv stěžovatel u nich, jakož ani u žádného jiného praktického lékaře, neabsolvoval povinnou lékařskou prohlídku, na základě které teprve může posuzující lékař tento posudek vydat. Stěžovateli bylo posléze řidičské oprávnění vráceno.

5. Okresní soud v Chebu – prostřednictvím samosoudce JUDr. Zdeňka Johanna – rozsudkem č. j. 1 T 76/2014-190 ze dne 31. 12. 2014 zprostil obžalovaného Jana Tanečka obžaloby podle ustanovení § 226 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád" či „tr. ř."). Při posuzování naplnění znaků skutkové podstaty přečinu dle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku dospěl okresní soud k následujícím závěrům. Okresní soud považoval za prokázané, že předmětný posudek o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel vystavený na jméno Jan Taneček je padělkem

ve smyslu ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Taktéž považoval za prokázané, že nejméně dne 21. 6. 2011 předložil obžalovaný Jan Taneček tento posudek – spolu s dalšíma dvěma listinami – na Městském úřadě v Kralupech nad Vltavou jako pravý; stran předložení předmětného posudku zkušebnímu komisaři Městského úřadu v Mariánských Lázních dne 17. 5. 2011 okresní soud uzavřel, že neexistuje žádný důkaz o tom, že by se obžalovaný dopustil tohoto jednání. Dle okresního soudu se však státnímu zástupci nepodařilo prokázat, že obžalovaný jednal v přímém nebo nepřímém úmyslu, tj. že si byl vědom skutečnosti, že přinejmenším dne 21. 6. 2011 předložil na Městském úřadě v Kralupech nad Vltavou padělaný lékařský posudek, nebo byl s tím alespoň srozuměn. Ve vztahu k závěru státního zástupce, že na základě provedených důkazů lze dovodit (přímý nebo nepřímý) úmysl obžalovaného, okresní soud uvedl: „K takovému závěru za výše uvedených okolností rozhodně nepostačuje jinak provedenými důkazy při hlavním líčení doložené zjištění, že obžalovaný povinnou lékařskou prohlídku k vydání posudku o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel neabsolvoval, ale ani to, že prokazatelně MUDr. Petr Fojtík ani MUDr. Karel Hrouda do doby rozhodování soudu nebyli jeho ošetřujícími lékaři.“ Na základě uvedených skutečností vydal okresní soud zprošťující rozsudek, neboť se dle jeho mínění státnímu zástupci nepodařilo obžalovaného Jana Tanečka jednoznačně a bez důvodných pochybností usvědčit ze spáchání přečinu dle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku.

6. Proti rozsudku okresního soudu č. j. 1 T 76/2014-190 se odvolal státní zástupce ke Krajskému soudu v Plzni (dále též „krajský soud“ nebo „odvolací soud“). Krajský soud rozhodl v neveřejném zasedání dne 29. 6. 2015 usnesením č. j. 8 To 296/2015-209, kterým citovaný rozsudek okresního soudu zrušil dle ustanovení § 258 odst. 1 písm. b) trestního řádu a okresnímu soudu vrátil k novému projednání a rozhodnutí dle § 259 odst. 1 trestního řádu. Krajský soud v usnesení uvedl, že „soud prvního stupně provedl rozsáhlé dokazování i nad rámec důkazů navrhovaných ze strany obhajoby i obžaloby. V daném směru postupoval správně. Napadené rozhodnutí, až na dále uvedené (ovšem) zásadní skutečnosti, také pečlivě odůvodnil a správně dovodil, že zkoumaný posudek o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel vystavený na jméno obžalovaného je padělkem …“. Taktéž se krajský soud ztotožnil s hodnocením okresního soudu ohledně neexistence důkazů o tom, že by obžalovaný dne 17. 5. 2011 předložil zkušebnímu komisaři padělaný lékařský posudek. Dle názoru krajského soudu ale soud prvního stupně závažně pochybil, když dospěl k závěru, že obžalovaný Jan Taneček dne 21. 6. 2011 nepředložil na Městském úřadě v Kralupech nad Vltavou padělaný lékařský posudek úmyslně, a tedy se nedopustil přečinu podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Dle krajského soudu je tento závěr okresního soudu „v rozporu s hodnocením

provedených důkazů a zcela se vymyká správnému, logickému uvažování, formálním pravidlům logiky a zdravému rozumu". Krajský soud následně stručně popsal průběh dokazování před okresním soudem, z čehož dovodil, že – v rozporu se závěry soudu prvního stupně – „muselo být obžalovanému naprosto jasné, že se jedná o padělek. Protože tento padělaný lékařský posudek užil v řízení před orgánem veřejné moci jako pravý, dopustil se přečinu padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku nebo nálezu podle věty druhé § 350 odst. 1 trestního zákoníku". Okresnímu soudu taktéž vytkl, že v odůvodnění rozsudku dostatečně nevysvětlil použitý důvod zproštění; rovněž okresní soud nevysvětlil, zda považuje obě jednání obžalovaného za samostatné útoky pokračujícího trestného činu nebo za trestný čin trvající.

7. Dne 29. 7. 2015 vydal okresní soud nový rozsudek ve věci č. j. 1 T 76/2014-224. Ve věci opětovně rozhodoval samosoudce JUDr. Zdeněk Johann. Okresní soud setrval na svém předchozím názoru a obžalovaného Jana Tanečka zprostil obžaloby dle ustanovení § 226 písm. a) a b) trestního řádu. Okresní soud znovu hodnotil důkazy provedené v hlavním líčení a také se zabýval dalšími v úvahu připadajícími právními kvalifikacemi, jakož i výše zmíněnými výhradami krajského soudu. I po novém zhodnocení důkazů provedených v hlavním líčení dospěl okresní soud k závěru, že státnímu zástupci se nepovedlo prokázat přímý ani nepřímý úmysl obžalovaného, a proto jej soud nemůže uznat vinným ze spáchání přečinu podle § 350 odst. 1 trestního zákoníku, jenž vyžaduje úmyslné zavinění (viz § 13 odst. 2 trestního zákoníku). Podle okresního soudu nelze dovodit úmysl obžalovaného ze samotné skutečnosti, že dne 21. 6. 2011 předložil na Městském úřadě v Kralupech nad Vltavou padělaný lékařský posudek. Soud byl také přesvědčen o tom, že ani důkazy provedené v hlavním líčení jednoznačně a bez důvodných pochybností neprokazovaly úmysl obžalovaného. V souladu s pokyny odvolacího soudu okresní soud objasnil, který důvod zproštění použil a jaké úvahy jej k tomu vedly, jakož i to, že obě jednání obžalovaného považuje za samostatné útoky pokračujícího trestného činu.

8. Proti uvedenému rozsudku okresního soudu podal státní zástupce odvolání ke krajskému soudu, jenž o něm dne 21. 12. 2015 rozhodl usnesením č. j. 8 To 617/2015-240. Učinil tak v neveřejném zasedání podle § 263 odst. 1 písm. b) trestního řádu. Dle mínění krajského soudu nerespektoval soud prvního stupně právní názor uvedený v usnesení č. j. 8 To 296/2015--209, neboť dospěl k závěru, že obžalovanému nelze prokázat, že úmyslně spáchal přečin podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Okresní soud údajně nekriticky akceptoval obhajobu obžalovaného o tom, že nevěděl, že předkládaný posudek je padělek. Dále krajský soud uvedl, že „není sebemenšího sporu o tom, že obžalovaný předložil padělaný posudek o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel Městskému úřadu

v Kralupech nad Vltavou dne 21. 6. 2011 v úmyslu dosáhnout navrácení dříve odebraného řidičského průkazu … Posouzení zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel se měl obžalovaný podrobit dne 12. května 2011 podle předkládaného posudku v Praze 7 v ambulanci praktických lékařů MUDr. Petra Fojtíka a MUDr. Karla Hroudy. Ani to se prokazatelně nestalo. Obžalovaný má trvalé bydliště v okrese M., podniká v Praze 2, v posudku je přitom uvedena adresa v P. X. Již shora uváděné údaje a různá místa, kde se měl obžalovaný podrobit přezkoušení, nasvědčují jeho snaze vyhnout se řádnému přezkoušení, případně snaze ulehčit si postup tím, že si potřebné doklady prostě zakoupil. Pokud si takto obžalovaný potřebné doklady opatřil, lze důvodně předpokládat, že se s nimi seznámil, aby mohl posoudit, zda jsou kompletní. V této situaci je naprosto chybný a mylný závěr okresního soudu, že se obžalovanému nepodařilo prokázat vědomost o padělaném posudku o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel. Obžalovaný není žádný primitiv, má středoškolské vzdělání s maturitou, živil se jako restaurátor a od roku 2012 podniká dokonce v oboru doprava. Lze proto znovu uzavřít, že se obviněný stíhané trestné činnosti dopustil úmyslně, a pokud přímo nechtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, tak nepochybně věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Jednal tak minimálně v úmyslu nepřímém ve smyslu § 15 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku, jak to v podaném odvolání namítal státní zástupce".

9. Krajský soud proto konstatoval, že okresní soud nerespektoval jeho předchozí pokyny a právní názor, vyjádřené v usnesení 1 T 76/2014-190. Z toho důvodu se krajský soud rozhodl již podruhé zrušit zprošťující rozsudek okresního soudu podle § 258 odst. 1 písm. a), b) a c) trestního řádu a věc vrátit okresnímu soudu podle § 259 odst. 1 trestního řádu. Krajský soud rovněž nařídil, aby věc podle § 262 trestního řádu projednal a rozhodl jiný samosoudce. Své rozhodnutí uplatnit postup podle ustanovení § 262 trestního řádu krajský soud nijak blíže neodůvodnil; uvedl pouze: „Vzhledem k tomu, že nalézací soud nerespektoval předchozí pokyny a zejména právní názor odvolacího soudu, nezbylo, než … nařídit, aby věc podle § 262 trestního řádu projednal jiný samosoudce."

II. Podstatný obsah ústavní stížnosti

10. Stěžovatel podal proti usnesení krajského soudu č. j. 8 To 617/2015-240 ze dne 21. 12. 2015 ústavní stížnost.

11. V petitu ústavní stížnosti se stěžovatel domáhá toho, aby Ústavní soud „vydal nález, kterým výrok usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. 12. 2015 č. j. 8 To 617/2015-240, jímž se nařizuje, aby byla věc projednána a rozhodnuta jiným samosoudcem, zruší". V odůvodnění ústavní stížnosti

pak stěžovatel namítá porušení svých ústavně chráněných práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny (porušení zásady presumpce neviny a z ní vyplývající zásady *in dubio pro reo*), čl. 38 odst. 1 Listiny (porušení práva na zákonného soudce) a čl. 38 odst. 2 Listiny (porušení práva na veřejné projednání věci).

12. Stran namítaného porušení ústavně chráněných práv dle čl. 36 odst. 1 Listiny stěžovatel uvádí, že odvolací soud porušil jeho právo na spravedlivý proces, když při svém rozhodování nevzal v potaz veškeré podstatné skutečnosti, zabýval se pouze důkazy a výpověďmi svědků, které vyznívaly v jeho neprospěch, a nerespektoval zásadu presumpce neviny a zásadu *in dubio pro reo*.

13. Dále stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že v záhlaví citovaným usnesením krajského soudu došlo k porušení jeho ústavně chráněného práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny. Krajský soud v tomto usnesení nařídil, aby byla věc projednána jiným samosoudcem podle ustanovení § 262 trestního řádu.

14. Podle stěžovatele je nutno vycházet z obecně proklamované zásady, že k odnětí věci a jejímu přikázání jinému soudci podle ustanovení § 262 trestního řádu má docházet pouze ve výjimečných případech, neboť jedním z účelů práva na zákonného soudce je vyloučení svévolné manipulace při přidělování věcí jednotlivým soudcům, jakož i zajištění nestranného rozhodování nezávislým soudcem [nález sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105), veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná rovněž na http://nalus.usoud.cz].

15. Na podporu svých tvrzení cituje stěžovatel také nález sp. zn. IV. ÚS 9565/09 (správně sp. zn. IV. ÚS 956/09), ve kterém Ústavní soud – byť v občanskoprávní věci – uvedl, že „změnit obsazení soudu, který rozhodoval v prvním stupni, by odvolací soud mohl pouze tehdy, jestliže by závažnou vadu řízení, mající za následek nezákonnost přezkoumávaného rozhodnutí, nebylo možno odstranit jinak než právě změnou v osobě soudce“ [nález sp. zn. IV. ÚS 956/09 ze dne 22. 10. 2009 (N 225/55 SbNU 105)].

16. Stěžovatel je přesvědčen, že okresní soud nepostupoval způsobem, jenž by byl způsobilý založit nezákonnost odvolacím soudem přezkoumávaných rozhodnutí, právě naopak. Dokonce i odvolací soud uznal, že okresní soud provedl dokazování nad rámec důkazů navrhovaných ze strany obhajoby a obžaloby. Na druhé straně byl ale odvolací soud přesvědčen o tom, že při hodnocení všech důkazů a tvrzení účastníků řízení dospěl okresní soud k nesprávnému názoru, kdy výrok o zproštění obžaloby nemá údajně oporu ve zjištěném skutkovém stavu. Tímto postupem měl krajský soud překročit své pravomoci, neboť se dostal do rozporu s pravidly stanovenými trestním řádem, které sice opravňují odvolací soud zavázat soud prvního stupně právním názorem, nikoliv však přikázat soudu prvního stupně, k jakým závěrům má po provedení důkazů dospět.

Stěžovatel v této souvislosti tvrdí, že „z usnesení odvolacího soudu ze dne 21. 12. 2015 č. j. 8 To 617/2015-240 vyplývá, že hlavním důvodem pro odnětí a přikázání věci jinému samosoudci je nerespektování pokynu odvolacího soudu a právního názoru vysloveného v jeho předchozích usneseních, kterým odvolací soud rozhodnutí soudu I. stupně v této věci zrušil. Odvolací soud v obou případech hodnotil důkazy, na základě toho pak dovozoval odlišné závěry ve věci a instruoval soud I. stupně k tomu, jakým způsobem má důkazy hodnotit a jaké má učinit skutkové a právní závěry" (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 11 Tz 53/91 ze dne 15. 8. 1991, sv. 7–8, roč. 1992, str. 317 SbNS).

17. V návaznosti na výše uvedené má stěžovatel za to, že odvolací soud postupoval v rozporu s jeho ústavně chráněným právem na zákonného soudce zakotveným v čl. 38 odst. 1 Listiny, když nařídil, aby věc byla projednána jiným samosoudcem. Dle stěžovatele neexistují důvody, které by za daného stavu dokazování a projednání věci mohly vést k ústavně konformnímu odnětí a přikázání věci jinému samosoudci.

18. Stěžovatel také namítá porušení svého ústavně chráněného práva na veřejné projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Dle mínění stěžovatele „odvolací soud zasáhl do jeho Listinou zaručených práv tím, když o zrušení rozhodnutí soudu I. stupně rozhodoval vždy v neveřejném zasedání. Stěžovatel tak neměl možnost se zasedání osobně účastnit a účinně hájit svá práva na jednání před odvolacím soudem, který vyhodnotil provedené důkazy zcela odlišně než soud I. stupně, a to aniž by odvolací soud důkazy znovu provedl či umožnil obhajobě a obžalobě se k hodnocení důkazu jakkoli vyjádřit". Ustanovení § 263 odst. 1 trestního řádu upravuje předmětnou otázku, přičemž stanovuje, že odvolací soud rozhoduje o odvolání zpravidla ve veřejném zasedání; pokud vadu rozsudku nelze odstranit ve veřejném zasedání, může odvolací soud rozhodnou i v zasedání neveřejném. Stěžovatel má za to, že s ohledem na ne zcela běžnou povahu posuzované věci a na možný zásah do jeho ústavně chráněných práv měl odvolací soud věc projednat v zasedání veřejném.

III. Vyjádření účastníků řízení

19. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastník a vedlejší účastník řízení.

20. Krajský soud v Plzni jako účastník řízení ve svém vyjádření pouze odkázal na obsah rozhodnutí, které v této věci vydal.

21. Krajské státní zastupitelství v Plzni ve vyjádření uvedlo, že se ztotožňuje s ústavní stížností napadeným usnesením krajského soudu č. j. 8 To 617/2015-240, včetně v něm použitých argumentů a učiněných závěrů. Krajské státní zastupitelství zdůraznilo, že krajský soud již jednou ve věci rozhodl a věc vrátil okresnímu soudu k novému projednání a rozhodnutí (usnesení

č. j. 8 To 296/2015-209), přičemž v tomto rozhodnutí vyslovil právní názor ohledně výkladu ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Následný zprošťující rozsudek okresního soudu č. j. 1 T 76/2014-224 byl dle mínění krajského státního zastupitelství v rozporu s ustanovením § 264 odst. 1 trestního řádu, neboť okresní soud „nerespektoval závěry, které učinil krajský soud v otázce hmotného práva, tj. posouzení ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku, přičemž současně nedošlo ke změně skutkových zjištění v novém hlavním líčení před okresním soudem, kdy by krajským soudem vyslovený právní názor ztratil zcela či částečně svůj skutkový základ, čímž by okresní soud nebyl právním názorem krajského soudu vázán". Krajské státní zastupitelství má za to, že za této situace mohl krajský soud uplatnit postup podle ustanovení § 259 odst. 1 trestního řádu (vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí) a ustanovení § 262 trestního řádu (nařízení, aby byla věc projednána a rozhodnuta jiným samosoudcem). I když je rozhodnutí podle ustanovení § 262 trestního řádu svým charakterem výjimečné a je průlomem do ústavních zásad, odvolací soud může takové rozhodnutí učinit s ohledem na rozsah a povahu vad, které zjistil v rámci odvolacího řízení. K tomu mělo dojít i v nyní projednávané věci.

22. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat vyjádření krajského soudu a krajského státního zastupitelství stěžovateli k replice, protože neobsahovala žádné nové závažné skutečnosti nebo argumenty, které by měly vliv na posouzení věci.

23. Ústavní soud má za to, že k objasnění věci není třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru jsou plně postačující písemná vyjádření účastníků řízení, jejich přílohy, jakož i obsah příslušného spisu. S ohledem na § 44 zákona o Ústavním soudu proto Ústavní soud rozhodl o nyní projednávané ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání.

IV. Formální předpoklady projednání ústavní stížnosti

24. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

25. K přípustnosti ústavní stížnosti Ústavní soud stručně uvádí, že ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 stanovil, že „ústavní stížnost je nepřípustná, jestliže stěžovatel v trestním řízení nepodá zákonem předepsaným způsobem dovolání (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu)" [sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)]. Jinými slovy, Ústavní soud je principiálně oprávněn rozhodovat meritorně jen

o takové ústavní stížnosti, která směřuje proti rozhodnutím „konečným“, tj. zpravidla těm, jimiž se soudní či jiné řízení končí a kdy jeho účastník nemá možnost jiné právní obrany než cestou ústavní stížnosti.

26. Za taková „konečná“ rozhodnutí je však možno považovat i některá procesní rozhodnutí, jimiž se řízení sice nekončí, ale kterými se uzavírá jeho relativně samostatná část a jeho účastník již nemá možnost takové rozhodnutí napadnout. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu patří k tomuto typu rozhodnutí i pokyn odvolacího soudu dle ustanovení § 262 trestního řádu, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu (resp. jiným samosoudcem), protože proti tomuto rozhodnutí nelze podat samostatné dovolání. Ústavní soud přitom bere v úvahu zásadu ekonomie řízení, neboť pokud by porušení ústavně zaručeného základního práva na zákonného soudce dle článku 38 odst. 1 Listiny bylo shledáno až na samém konci soudního řízení, toto řízení by probíhalo zcela neekonomicky [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281); nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391); nález sp. zn. III. ÚS 441/04 ze dne 12. 1. 2005 (N 6/36 SbNU 53); nález sp. zn. III. ÚS 711/01 ze dne 6. 6. 2002 (N 66/26 SbNU 193); usnesení sp. zn. IV. ÚS 200/15 ze dne 8. 7. 2015; usnesení sp. zn. III. ÚS 2832/10 ze dne 21. 10. 2010].

27. Nyní projednávaná ústavní stížnost je proto ve smyslu uvedených principů přípustná, byť byla podána za situace, kdy trestní řízení proti stěžovateli zatím nebylo skončeno.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

A. Právo na zákonného soudce – obecné principy

28. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny stanovuje, že státní moc je možno uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon, přirozeně při respektu k principu proporcionality plynoucímu z požadavku právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Pokud se tomu tak neděje, představuje jednání či akt státní moci svévoli. Jak Ústavní soud opakovaně zdůraznil, nikoliv každé porušení norem podústavního práva při jejich aplikaci či interpretaci způsobuje zároveň i porušení základního práva jednotlivce. Avšak porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (vykonávané např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, může být způsobilé zasáhnout do základního práva a svobody jednotlivce [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 346/01 ze dne 14. 3. 2002 (N 30/25 SbNU 237)].

29. V nyní projednávaném případě se jako klíčová jeví otázka, zda bylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce, které je garantováno čl. 38 odst. 1 Listiny.

30. Dle konstantní judikatury Ústavního soudu představuje právo na zákonného soudce jednu ze základních záruk nezávislého a nestranného rozhodování v právním státě a podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která byla soudům svěřena Ústavou České republiky [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101), nález sp. zn. II. ÚS 2317/11 ze dne 24. 1. 2012 (N 19/64 SbNU 187), nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281)].

31. Prvotním, nikoli však jediným účelem práva na zákonného soudce je vyloučit svévolnou manipulaci při přidělování věcí jednotlivým soudcům, tj. zajistit nestranné rozhodování nezávislým soudcem. Ústavní imperativ, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci, zakotvený v čl. 38 odst. 1 Listiny, proto nejen dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, ale také představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen výběr soudů a soudců *ad hoc*. Ústavní princip zákonného soudce nelze obcházet, byť by důvody k tomu byly jakékoli [nález sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57), nález sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101), nález sp. zn. II. ÚS 2317/11 ze dne 24. 1. 2012 (N 19/64 SbNU 187)].

32. Jak vyplývá z ustanovení čl. 38 odst. 1 věty druhé Listiny, požadavku na důsledné respektování ústavního pořádku České republiky odpovídá, aby ústavní princip práva na zákonného soudce byl proveden a konkretizován na úrovni podústavního práva. Zákonodárce tak učinil v celé řadě zákonů. Naplnění tohoto ústavního požadavku je zajištěno zejména procesními předpisy a zákonem č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o soudech a soudcích"). Zákon o soudech a soudcích určuje základní pravidla organizace a činnosti soudů, přičemž jako jednu z garancí ústavně chráněného práva na zákonného soudce zakotvuje jmenovaný zákon i institut rozvrhu práce soudu a stanoví požadavky na jeho vydávání a obsah. Rozvrh práce soudu tedy stanovuje pravidla přidělování soudní agendy jednotlivým soudním oddělením a určování složení senátů (viz ustanovení § 41 a 42 zákona o soudech a soudcích). Vydaný rozvrh práce musí nezbytně dostát požadavku předvídatelnosti a transparentnosti obsazení soudu (včetně zastupování) pro účastníky řízení (srov. Kocourek, J. Zákon o soudech a soudcích. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 98–101). Relevantním procesním předpisem v nyní projednávaném případě je pak trestní řád, jenž upravuje řadu institutů, které zajišťují právo na zákonného soudce na podústavní úrovni, např. příslušnost soudů, podmínky vyloučení soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti,

podmínky odnětí a přikázání věci jinému soudu nadřízeným soudem, podmínky přikázání věci k projednání a rozhodnutí senátem v jiném složení (resp. jiným samosoudcem) a další.

33. Obsah práva na zákonného soudce však není vyčerpán zákonným určením příslušnosti soudu, vymezením hledisek rozdělování soudní agendy mezi senáty (resp. samosoudce) a ani vyloučením soudců z projednávání věci z důvodu jejich podjatosti. Toto právo má dle ustálené judikatury Ústavního soudu mnohem širší obsah. Ústavní soud nastínil obsah tohoto ústavně garantovaného práva následovně: „Záruky spojené s právem na zákonného soudce se tedy upínají v prvé řadě ke způsobu určení soudce, který bude tu kterou věc rozhodovat, a zahrnují rovněž výslovný zákaz odnětí věci takto určenému soudci, z čehož vyplývá, že v konkrétní věci by měl rozhodovat, nebrání-li tomu závažné objektivní důvody, vždy jeden a týž soudce. Jinými slovy řečeno, ústavní garance se vztahují jak na způsob ustavení senátu (samosoudce), který bude ve věci účastníka rozhodovat, tak na stabilitu obsazení soudu, projevující se zákazem svévolné změny v jeho složení.“ (Viz nález sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015, jenž se sice týkal civilněprávní věci, avšak uvedené závěry lze plně vztáhnout i na oblast trestněprávní.)

34. Ústavní soud současně akceptuje, že uvedený ústavní princip se neuplatňuje absolutně v tom smyslu, že by za všech okolností bylo nutné trvat na projednání věci soudcem, resp. soudem určeným podle zákonných pravidel nastíněných v předchozích odstavcích, pokud by to znamenalo porušení či pravděpodobné porušení jiných významných zásad spravedlivého procesu (zejména zásady nestrannosti a nezávislosti soudce) nebo pokud by to zpochybňovalo celkovou zákonnost řízení a objektivitu meritorního rozhodnutí. Z tohoto důvodu trestní řád zakotvuje právní instituty, které umožňují v předem vymezených případech a za předem stanovených podmínek učinit výjimku z pravidel o věcné a místní příslušnosti trestních soudů (§ 16 a násl. trestního řádu) nebo z pravidel o určení složení senátu (resp. samosoudce), jenž má ve věci rozhodovat. Jedná se především o možnost odnětí a přikázání věci nadřízeným soudem dle § 25 trestního řádu a dále o postup odvolacího soudu dle § 262 trestního řádu [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2317/11 ze dne 24. 1. 2012 (N 19/64 SbNU 187), usnesení sp. zn. II. ÚS 3316/09 ze dne 4. 11. 2010, usnesení sp. zn. III. ÚS 642/08 ze dne 22. 5. 2009].

35. Rozhodne-li se odvolací soud, že rozsudek soudu prvního stupně zruší (§ 258 trestního řádu) a věc vrátí k novému projednání a rozhodnutí (§ 259 odst. 1 trestního řádu), může zároveň na základě ustanovení § 262 věty první trestního řádu nařídit, aby byla tato věc projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu, resp. jiným samosoudcem. Ústavní soud se již opakovaně vyjádřil, že rozhodnutí podle tohoto ustanovení je svou povahou odnětím a přikázáním věci, a proto pro tento postup musí být splněny

obdobně důležité důvody jako pro postup podle ustanovení § 25 trestního řádu. Základním kritériem pro posouzení jejich existence je zejména to, zda u dosavadního senátu (resp. samosoudce) lze zajistit dodržení základních zásad trestního řízení, jak jsou uvedeny v § 2 trestního řádu, a vyloučit jakékoliv pochybnosti o nestrannosti soudu jako principu uvedeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Zmíněné důležité důvody musí být zřetelné, zřejmé a bezpochybné a jejich existence musí být jednoznačně prokázána [nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391); srov. také nález sp. zn. III. ÚS 90/95 ze dne 7. 12. 1995 (N 82/4 SbNU 271) nebo nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411)].

36. Obdobně se k podmínkám uplatnění postupu podle ustanovení § 262 trestního řádu vyjádřil i Nejvyšší soud. Ten v usnesení sp. zn. 3 Tz 282/2001 ze dne 27. 2. 2002 uvedl, že právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny je bez jakýchkoli pochybností jedním ze základních atributů ústavního pořádku České republiky a potažmo důležitým prvkem právní jistoty. Ustanovení § 262 trestního řádu proto dle Nejvyššího soudu představuje určitý zákonem povolený průlom do právní jistoty jednotlivce a z toho důvodu je toto ustanovení „možné aplikovat pouze ve výjimečných případech, kdy v zájmu spravedlivého procesu (čl. 40 LPS) nelze na principu zákonného soudce trvat. Ačkoliv zákon v ustanovení § 262 tr. ř. výslovně nevyjadřuje, aby odvolací soud nařídil nové projednání a rozhodnutí věci v jiném složení senátu z ‚důležitých důvodů', jak je tomu v případech přikázání věci jinému soudu (§ 262 věta druhá tr. ř.), je s ohledem na ustanovení čl. 38 odst. 1 LPS zřejmé, že i zde půjde o mimořádné (výjimečné) okolnosti, jež musí být odvolacím soudem vždy spolehlivě zjištěny (srov. přiměřeně nálezy Ústavního soudu sp. zn. 90/95, 112/98)" [usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tz 282/2001 ze dne 27. 2. 2002, všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou rovněž dostupná na www.nsoud.cz; srov. také nález sp. zn. III. ÚS 90/95 ze dne 7. 12. 1995 (N 82/4 SbNU 271) a usnesení sp. zn. I. ÚS 112/98 ze dne 14. 7. 1998 (U 45/11 SbNU 335)]. Nejvyšší soud se zabýval interpretací ustanovení § 262 trestního řádu i ve své pozdější judikatuře. Například v usnesení sp. zn. 11 Tdo 652/2015 ze dne 24. 6. 2015 uvedl, že použití výjimky zakotvené v citovaném ustanovení „je nutno posuzovat i s ohledem na ustanovení § 259 odst. 5 písm. a) tr. ř., dle něhož odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn. Použití ustanovení § 262 věty první tr. ř. … je možností, jak ukončit opakovanou výměnu názorů mezi soudy prvního a druhého stupně, a snahou vyhnout se tak bezúčelnému protahování trestního řízení. Použití citovaného ustanovení musí být motivováno snahou zajistit všechny roviny práva na spravedlivý proces, nikoliv snahou o jejich eliminaci".

37. Ve výše citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 Ústavní soud obsáhle a velmi podrobně vyložil podmínky odnětí a přikázání

věci jinému senátu (resp. samosoudci) dle ustanovení § 262 trestního řádu. V souladu se svou ustálenou judikaturou Ústavní soud stanovil, že postup odvolacího soudu podle tohoto ustanovení je možné považovat za ústavně konformní pouze tehdy, jestliže je tento krok odůvodněn vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat. S ohledem na okolnosti se může jednat např. i o opakované nerespektování závazných pokynů odvolacího soudu. Ústavní soud dále rozvedl své úvahy ohledně podmínek aplikace předmětného ustanovení: „Je nezbytné, aby v takovémto případě zrušující rozhodnutí odvolacího soudu vždy obsahovalo konkrétní výhrady k rozhodnutím soudu prvního stupně [srov. usnesení ze dne 14. července 1998 sp. zn. I. ÚS 112/98 (U 45/11 SbNU 335)]. Zároveň platí, že uvedené ustanovení nevytváří odvolacímu soudu širší prostor k prosazení jeho názoru na postup a závěry soudu prvního stupně, než jaký mu vymezuje trestní řád, ať už jde o oprávnění ve věci sám meritorně rozhodnout nebo pouze zrušit rozsudek soudu prvního stupně a vrátit věc tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy [§ 2 odst. 6, § 258 odst. 1 písm. b), c) trestního řádu], dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411); nález ze dne 14. ledna 2011 sp. zn. I. ÚS 109/11 (N 72/61 SbNU 105)].“

38. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3780/13 Ústavní soud měl znovu příležitost vyslovit se k ústavním limitům postupu podle ustanovení § 262 trestního řádu. Nad rámec výše uvedeného zdůraznil, že odvolací soud má povinnost náležitě odůvodnit svůj postup podle ustanovení § 262 trestního řádu, přičemž jeho nedodržení lze považovat za projev zjevné libovůle. Ústavní soud konkrétně uvedl: „O porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele by tak mohlo jít v případech týkajících se odnětí věci podle § 262 trestního řádu, jestliže by rozhodování soudu odvolacího bylo projevem zjevné libovůle. Bylo by tomu tak zvláště tehdy, pokud by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu náležitě neodůvodnil nebo jestliže by takový závěr spočíval na důvodech evidentně nepřípadných (viz usnesení sp. zn. I. ÚS 2991/09 ze dne 14. 1. 2010 či usnesení sp. zn. III. ÚS 963/08 ze dne 15. 5. 2008, obě dostupná na http://nalus.usoud.cz)“ [nález sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014 (N 206/75 SbNU 313)].

39. Ve světle těchto principů Ústavní soud posoudil nyní projednávanou ústavní stížnost.

B. Právo na zákonného soudce – aplikace na projednávaný případ

40. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je v podstatné části důvodná.

41. Ústavní soud posuzoval ústavní stížnost výlučně z toho hlediska, zda aplikací § 262 trestního řádu krajským soudem nedošlo v dané věci k porušení základního práva stěžovatele dle ustanovení čl. 38 odst. 1 Listiny.

42. Zároveň Ústavní soud předesílá, že v tomto řízení se ještě nemůže nijak vyjadřovat ke správnosti rozhodnutí obecných soudů ohledně merita věci. Pokud by tak učinil, předčasně by se vyjadřoval k otázkám v řízení, které ještě není pravomocně skončeno a které teprve poté může být samostatně přezkoumatelné případně i v rámci řízení o ústavní stížnosti [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.)].

43. Ústavní soud nejprve považoval za vhodné vymezit, v čem se rozcházejí závěry obsažené ve zprošťujících rozsudcích okresního soudu a kasačních usneseních krajského soudu. Jak již bylo výše zmíněno (viz bod 7), okresní soud byl přesvědčen, že státnímu zástupci se v trestním řízení proti Janu Tanečkovi nepovedlo jednoznačně a bez důvodných pochybností prokázat, že jednal v přímém nebo nepřímém úmyslu, pročež jej není možné uznat vinným ze spáchání přečinu padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Okresní soud uvedl, že samotná skutečnost, že stěžovatel předložil dne 21. 6. 2011 padělaný lékařský posudek, nepostačuje k prokázání jeho úmyslu spáchat uvedený přečin. Z uvedených důvodů okresní soud rozsudkem č. j. 1 T 76/2014-224 ze dne 29. 7. 2015 již podruhé zprostil stěžovatele obžaloby. Učinil tak navzdory předchozímu kasačnímu usnesení krajského soudu č. j. 8 To 296/2015-209 ze dne 29. 6. 2015, v němž krajský soud označil závěr okresního soudu o neprokázání úmyslu stěžovatele za nesprávný, „neboť je v rozporu s hodnocením provedených důkazů a zcela se vymyká správnému, logickému uvažování, formálním pravidlům logiky a zdravému rozumu“. Krajský soud byl přesvědčen, že pokud by okresní soud hodnotil logicky a nerozporně a pokud by ze strany okresního soudu nedošlo k nekritické akceptaci obhajoby Jana Tanečka, dospěl by k závěru, že provedené důkazy jednoznačně a bez důvodných pochybností prokazují přinejmenším nepřímý úmysl stěžovatele spáchat přečin podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku. Stručně řečeno, hlavní rozpor mezi okresním soudem a krajským soudem tedy spočíval v tom, jestli lze na základě skutkových zjištění dovodit – přímý nebo alespoň nepřímý – úmysl stěžovatele spáchat přečin padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu dle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku.

44. Ústavní soud na tomto místě zdůrazňuje, že s výjimkou výše zmíněného rozporu ohledně prokázání, resp. neprokázání úmyslu obžalovaného okresní soud ve svém v pořadí druhém rozsudku č. j. 1 T 76/2014-224 v zásadě napravil všechny vady, jež mu krajský soud vytýkal ve svém kasačním usnesení č. j. 8 To 296/2015-209. Okresní soud postupoval v souladu s pokyny odvolacího soudu a objasnil, jestli obě žalovaná jednání považoval za samostatné útoky pokračujícího trestného činu nebo za trestný čin trvající. Soud prvního stupně také pečlivě vysvětlil, který důvod zproštění použil, a podrobně vylíčil myšlenkový postup, jenž ho vedl k závěru, že ve vztahu k jednání obžalovaného ze dne 17. 5. 2011 nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž byl obžalovaný stíhán, a ve vztahu k jednání obžalovaného ze dne 21. 6. 2011 není tento skutek trestným činem. Taktéž okresní soud obsáhle odůvodnil, proč jednání obžalovaného nenaplňuje ani skutkovou podstatu jiného v úvahu přicházejícího trestného činu. Okresní soud věnoval pozornost také otázce, jestli stěžovatele nelze stíhat za spáchání přestupku, dospěl však k závěru, že nikoli.

45. Z hlediska aplikace ustanovení § 262 trestního řádu jsou relevantní výhrady krajského soudu stran vnitřní rozpornosti a nelogičnosti hodnocení provedených důkazů. Tyto výhrady však bude možné považovat za opodstatňující tento postup odvolacího soudu pouze tehdy, budou-li dostatečně konkrétní a bude-li z nich vyplývat, že soud prvního stupně nedostál požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícímu z ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu. Za výhrady stran vnitřní rozpornosti a nelogičnosti hodnocení důkazů ovšem nelze skrývat snahu odvolacího soudu rozšířit svůj zákonem vymezený prostor k prosazení svého názoru na postup a závěry soudu prvního stupně, ať už jde o oprávnění ve věci sám meritorně rozhodnout [s důrazem na ustanovení § 259 odst. 5 písm. a) trestního řádu, dle něhož odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl napadeným rozsudkem zproštěn], nebo pouze zrušit rozsudek soudu prvního stupně a vrátit věc tomuto soudu k novému projednání a rozhodnutí (viz body 36 a 37). Dle konstantní judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu tedy odvolací soud nemůže zrušit rozsudek soudu prvního stupně pouze z toho důvodu, aby prosadil své vlastní hodnocení provedených důkazů [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411), nález sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105), nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391), usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 652/2015 ze dne 24. 6. 2015].

46. S tím úzce souvisí otázka, kam až sahají zmiňované hranice prostoru, jenž je odvolacímu soudu vymezen k prosazení jeho názoru na postup a závěry soudu prvního stupně. Vztáhnuto na nyní posuzovanou věc,

Ústavní soud musel najít odpověď na to, za jakých podmínek a v jakém rozsahu byl krajský soud oprávněn měnit nebo jinak zasahovat do skutkových zjištění okresního soudu jako soudu nalézacího, příp. co již lze označit za nepřípustný zásah krajského soudu do jmenované oblasti. K této otázce se velmi podrobně vyjádřil Nejvyšší soud, jenž uvedl: „Pokud se odvolací soud neztotožní se skutkovými zjištěními rozsudku soudu prvního stupně, není oprávněn sám vytvářet závěry o skutkovém stavu věci a nahrazovat tak hlavní líčení, nýbrž může jen v odůvodnění svého rozhodnutí rozvést, proč jsou tato skutková zjištění vadná, v čem je třeba je doplnit, popř. k jakým důkazům je ještě třeba přihlédnout. Jestliže však považuje odvolací soud rozsah dokazování za úplný, ale provedené důkazy sám hodnotí jinak než soud prvního stupně, ‚nemůže rozhodnout o zrušení rozsudku soudu prvního stupně novým rozsudkem bez toho, že by nezbytné důkazy předtím zopakoval bezprostředně před odvolacím soudem. Přitom však musí zvážit, zda by to neodporovalo povaze odvolacího řízení a nepřekračovalo by to meze pravomocí odvolacího soudu … Odvolací soud přitom pak může jen soud prvního stupně upozornit, ve kterých směrech má řízení doplnit nebo čím se znovu zabývat, nesmí mu však ke způsobu hodnocení důkazů udělovat závazné pokyny‘ (k tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 105/2006, sp. zn. 4 Tz 45/2006, sp. zn. 2 Tzn 187/96 aj.)“ [usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 652/2015 ze dne 24. 6. 2015; srov. také nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391), nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411); nález sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105)]. Otázka určení limitů pravomoci odvolacího soudu zasahovat do skutkových zjištěni soudu prvního stupně ovšem není záležitostí pouze podústavního práva, ale má přesah i do oblasti ústavního práva (viz bod 37), konkrétně do ústavně zaručeného práva jednotlivce na spravedlivý proces. Ústavní soud proto znovu připomíná, že „je v rozporu s právem na spravedlivý proces, pokud odvolací … soud nad rámec svého zákonného oprávnění, jakož i procesních pravidel pro dokazování, spekulativně mění skutková zjištění nalézacího soudu, aniž by provedl všechny relevantní důkazy, z nichž tato skutková zjištění vyplývají. Změny skutkových závěrů není možno provádět ani implicitně v rámci vyvozování nových právních závěrů“ [nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 80/81 SbNU 349), bod 53].

47. Prizmatem uvedených principů Ústavní soud posuzoval, zdali lze výhrady odvolacího soudu stran nelogičnosti a vnitřní rozpornosti skutkových zjištění soudu prvního stupně považovat za ústavně konformní. Po důkladném prostudování předmětných rozhodnutí a spisu dospěl Ústavní soud k názoru, že tomu tak nebylo.

48. Jak již bylo uvedeno, okresní soud pečlivě napravil vady, které mu vytýkal krajský soud ve svém v pořadí prvním kasačním usnesení (viz

bod 44), což posléze uznal i sám krajský soud. Jedinou přetrvávající neshodou mezi těmito soudy bylo hodnocení provedených důkazů ve vztahu k prokázání úmyslu stěžovatele spáchat přečin podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku (viz bod 43). Krajský soud se snažil tuto výměnu názorů mezi soudy ukončit tím, že dal okresnímu soudu detailní instrukce ohledně hodnocení důkazů. Avšak krajský soud se neomezil pouze na to, aby okresní soud zavázal, nechť se vypořádá se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstraní nejasnosti nebo neúplnosti, příp. zopakuje některé důkazy nebo provede další důkazy [§ 2 odst. 6 a § 258 odst. 1 písm. b) a písm. c) trestního řádu]. Tento soud se v ústavní stížností napadeném usnesení naopak velmi podrobně zabýval samotným hodnocením provedených důkazů, a to zejména tím, jaké konkrétní závěry lze dovodit ze skutečnosti, že stěžovatel předložil společně s padělkem lékařského posudku i další údajně padělané doklady (v tomto směru však stěžovatel není v předmětné věci trestně stíhán), a ze skutečnosti, že místo vystavení lékařského posudku, resp. jeho padělku se liší od místa trvalého bydliště i místa podnikání stěžovatele (viz bod 8). Ústavní soud nepřehlédl, že krajský soud hodnotil tyto důkazy a následně z nich vyvozoval závěry stran skutkových zjištění, aniž by kterýkoliv z předmětných důkazů byl zopakován či proveden bezprostředně před odvolacím soudem (srov. bod 46). Krajský soud poté uzavřel, že provedené důkazy jednoznačně prokazují úmysl stěžovatele spáchat přečin podle ustanovení § 350 odst. 1 trestního zákoníku, a pokud dospěl okresní soud k jinému závěru, je tento závěr „naprosto chybný a mylný".

49. Odlišné hodnocení provedených důkazů, k němuž dospěl okresní soud ve svém v pořadí druhém zprošťujícím rozsudku č. j. 1 T 76/2014-224, následně označil krajský soud za nerespektování závazného právního názoru odvolacího soudu ve smyslu § 264 odst. 1 trestního řádu. To se posléze stalo hlavním důvodem postupu krajského soudu podle ustanovení § 262 trestního řádu, tj. přikázání věci k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci.

50. Za této situace nezbývá Ústavnímu soudu než konstatovat, že postup krajského soudu, zejména přikázání věci k novému projednání a rozhodnutí jinému samosoudci dle ustanovení § 262 trestního řádu, vzbuzuje podezření, že krajský soud se snažil v rozporu s výše nastíněnými ústavními principy prosadit své vlastní hodnocení provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění, a to způsobem, který trestní řád ani ústavní pořádek České republiky nepřipouští [srov. nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391); nález sp. zn. I. ÚS 109/11 ze dne 14. 4. 2011 (N 72/61 SbNU 105); nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411)]. K tomuto závěru dospěl Ústavní soud především z následujících důvodů. V prvé řadě se krajský soud neomezil pouze

na to, aby soudu prvního stupně přikázal, nechť se vypořádá se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstraní nejasnosti nebo neúplnosti rozsudku anebo zopakuje některé důkazy, příp. provede další [§ 2 odst. 6, § 258 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu]. Právě naopak, krajský soud v rozporu se shora uvedenými ústavními principy velmi podrobně hodnotil důkazy, které před tímto soudem nebyly nikdy provedeny, a na základě toho spekulativně měnil skutková zjištění soudu prvního stupně. Dále krajský soud využil své výhrady stran nelogičnosti a vnitřní rozpornosti skutkových zjištění okresního soudu k tomu, aby zasahoval do hodnocení skutkových zjištění provedených soudem prvního stupně. Krajský soud pak toto ústavně neakceptovatelné zasahování do skutkových zjištění okresního soudu označil za závazný právní názor ve smyslu ustanovení § 264odst. 1 trestního řádu, jímž je okresní soud vázán. Následné nerespektování tohoto právního názoru ze strany okresního soudu označil krajský soud za dostatečný důvod k tomu, aby přikázal věc k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci podle ustanovení § 262 trestního řádu. Takovýto postup je však z pohledu judikatury Nejvyššího soudu i Ústavního soudu nepřijatelný, neboť je v rozporu jak s trestním řádem, tak i se základním právem stěžovatele na zákonného soudce podle ustanovení § 38 odst. 1 Listiny (k tomu více viz výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016).

51. Za problematickou z ústavněprávního hlediska považuje Ústavní soud také skutečnost, že předmětné rozhodnutí o přikázání věci k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci dle ustanovení § 262 trestního řádu není prakticky nijak odůvodněno.

52. Jak již bylo uvedeno, z ustálené judikatury Ústavního soudu jasně vyplývá, že odvolací soud má povinnost náležitě odůvodnit svůj závěr o nutnosti postupu podle ustanovení § 262 trestního řádu (viz bod 38). V obecné rovině se k povinnosti soudů náležitě odůvodnit svá rozhodnutí Ústavní soud vyjádřil, že „z hlediska stanoveného postupu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) je požadavek řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění rozhodnutí orgánů veřejné moci … jednou ze základních podmínek ústavně souladného rozhodnutí“ [nález sp. zn. III. ÚS 103/99 ze dne 3. 2. 2000 (N 17/17 SbNU 121)]. Požadavek náležitého odůvodnění rozhodnutí je tedy jedním ze základních atributů spravedlivého procesu. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli. Chybějící nebo pouze povšechné a zcela obecné odůvodnění je proto s to založit nejen nepřezkoumatelnost rozhodnutí, ale taktéž i jeho protiústavnost [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 1235/11 ze dne 28. 6. 2011 (N 126/61 SbNU 831); nález sp. zn. I. ÚS 113/02 ze dne 4. 9. 2002 (N 109/27 SbNU 213); nález sp. zn. III. ÚS 103/99 ze dne 3. 2. 2000 (N 17/17 SbNU 121); nález sp. zn. III. ÚS 84/94 ze dne 20. 6. 1995 (N 34/3 SbNU 257)].

53. Pro srovnání lze uvést, že k podobným závěrům dospěl ve své judikatuře i Evropský soud pro lidská práva (dále také „ESLP"). Při interpretaci ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod dospěl k závěru, že „čl. 6 odst. 1 Úmluvy zavazuje soudy uvést důvody pro svá rozhodnutí, i když toto ustanovení nelze interpretovat tak, že vyžaduje detailní odpověď na každý argument vznesený stranami" (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91, § 29; srov. také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van De Hurk proti Nizozemsku* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90, § 61). Je však důležité připomenout, že dle ESLP „z rozhodnutí musí jednoznačně vyplývat, že hlavní otázky posuzovaného případu byly náležitě posouzeny" (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Boldea proti Rumunsku* ze dne 15. 2. 2007 č. 19997/02, § 30). Z rozsudku velkého senátu ESLP ve věci *Taxquet proti Belgii* plyne také to, že „náležité odůvodnění rozhodnutí má za účel také ukázat stranám, že byly vyslyšeny, a tím přispět k lepší akceptaci konečného rozhodnutí z jejich strany. Kromě toho [tento požadavek] zavazuje soudce k tomu, aby založili svá rozhodnutí na objektivních argumentech a chránili práva obžalovaného" (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Taxquet proti Belgii* ze dne 16. 11. 2010 č. 926/05, § 91).

54. Vztáhnuto na postup podle ustanovení § 262 trestního řádu, o projev libovůle v rozhodování soudů a potažmo o porušení ústavně chráněných práv stěžovatele by mohlo jít zejména tehdy, jestliže by odvolací soud svůj závěr o nutnosti postupu podle § 262 věty první trestního řádu náležitě neodůvodnil nebo pokud by takový závěr spočíval na důvodech evidentně nepřípadných (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3780/13 ze dne 11. 11. 2014; usnesení sp. zn. IV. ÚS 200/15 ze dne 8. 7. 2015; usnesení sp. zn. I. ÚS 1698/13 ze dne 25. 3. 2014; usnesení sp. zn. I. ÚS 2991/09 ze dne 14. 1. 2010; usnesení sp. zn. III. ÚS 963/08 ze dne 15. 5. 2008).

55. Ústavní soud má za to, že ústavní stížností napadené usnesení krajského soudu se ani v tomto ohledu nepohybovalo v rámci naznačených ústavněprávních limitů. Navzdory své povinnosti náležitě odůvodnit postup podle ustanovení § 262 trestního řádu uvedl krajský soud pouze následující: „Vzhledem k tomu, že nalézací soud nerespektoval předchozí pokyny a zejména právní názor odvolacího soudu, nezbylo než napadený rozsudek zrušit podle § 258 odst. 1 písm. a), b), c) trestního řádu, věc vrátit podle § 259 odst. 1 trestního řádu soudu prvního stupně a nařídit, aby věc podle § 262 trestního řádu projednal jiný samosoudce." V žádné jiné části předmětného usnesení se přitom nenachází náležité vysvětlení, proč dle mínění krajského soudu nelze u dosavadního samosoudce zajistit dodržení základních zásad trestního řízení, jak jsou uvedeny v ustanovení § 2 trestního řádu, nebo vyloučit pochybnosti o nestrannosti soudu a soudce

jako principu uvedeného v ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391); nález sp. zn. I. ÚS 1922/09 ze dne 7. 9. 2009 (N 196/54 SbNU 411); nález sp. zn. III. ÚS 90/95 ze dne 7. 12. 1995 (N 82/4 SbNU 271)].

C. Závěr

56. Ústavní soud závěrem shrnuje nosné důvody svého rozhodnutí v posuzované věci. Odvolací soud není oprávněn zrušit rozsudek nalézacího soudu pouze proto, aby prosadil své vlastní hodnocení důkazů, které však sám neprovedl. Ústavně neakceptovatelné zasahování do skutkových zjištění nalézacího soudu nelze označit za závazný právní názor ve smyslu ustanovení § 264 odst. 1 trestního řádu a následné nerespektování tohoto právního názoru ze strany nalézacího soudu označit za dostatečný důvod přikázání věci k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci podle ustanovení § 262 trestního řádu. Je totiž v rozporu s právem na zákonného soudce (a tedy s čl. 38 odst. 1 Listiny), pokud závěr odvolacího soudu o nutnosti postupu podle § 262 trestního řádu spočívá na důvodech nepřípustných nebo není náležitě odůvodněn.

57. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl, neboť přikázáním věci k projednání a rozhodnutí jinému samosoudci podle ustanovení § 262 trestního řádu bylo porušeno základní právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení krajského soudu zrušil.

58. Ve zbylém rozsahu je ústavní stížnost nepřípustná.

59. Ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyžaduje, aby před podáním ústavní stížnosti stěžovatel vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Jelikož trestní řízení stále pokračuje a stěžovatel zatím nevyčerpal všechny dostupné procesní prostředky k ochraně svých ústavně garantovaných práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny (porušení zásady presumpce neviny a z ní vyplývající zásady *in dubio pro reo*) a čl. 38 odst. 2 Listiny (porušení práva na veřejné projednání věci), musí Ústavní soud v uvedeném rozsahu odmítnout ústavní stížnost jako nepřípustnou.

60. Protože řízení proti stěžovateli nebylo skončeno, stěžovatel má možnost uplatňovat v rámci něj své argumenty, pokud jde o vady v hodnocení důkazů či o skutkovou rovinu věci, a chránit si svá procesní práva. Tím, že se věc nachází v řízení před soudem prvního stupně, zůstávají stěžovateli zachovány i všechny procesní prostředky, které mu zákon poskytuje k ochraně jeho práv.

Č. 119
K zásadě presumpce neviny v trestním řízení
K trestnému činu křivého obvinění

V situaci „tvrzení proti tvrzení" jsou obecné soudy povinny důkladně posuzovat věrohodnost jednotlivých proti sobě stojících výpovědí a postupovat obzvláště pečlivě a obezřetně při hodnocení těchto výpovědí a vyvozování skutkových závěrů, a to za přísného respektování principu presumpce neviny. Mimo jiné v takové situaci obecné soudy rozhodně nemohou opomenout, je-li u svědka či svědků, jejichž výpověď stojí proti výpovědi obviněného, objektivně přítomna pochybnost o jejich nezainteresovanosti na výsledku řízení. Uvedená povinnost obecných soudů je pak ještě zvýrazněna v případech, kdy taková svědecká výpověď či svědecké výpovědi stojící proti výpovědi obviněného představují jediný přímý důkaz, z něhož má být prokázána vina obviněného. S ohledem na princip presumpce neviny i právo na spravedlivý proces pak rozhodně nelze akceptovat shledání viny obviněného za situace, kdy jediným přímým důkazem proti němu je výpověď svědka, u něhož a priori nelze vyloučit jakýkoli zájem na výsledku řízení, přičemž tato svědecká výpověď je posouzena jako věrohodná toliko s odůvodněním, že byla podána pod hrozbou sankce v případě křivé výpovědi.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Davida Uhlíře a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudce zpravodaj) a Tomáše Lichovníka – ze dne 22. června 2016 sp. zn. I. ÚS 520/16 ve věci ústavní stížnosti V. E. H., zastoupeného Mgr. Michalem Mazlem, advokátem, se sídlem Vinohradská 938/37, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015 č. j. 3 Tdo 1129/2015-37, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 67 To 167/2015 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 20. 3. 2015 sp. zn. 41 T 63/2014, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zločinu křivého obvinění, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015 č. j. 3 Tdo 1129/2015-37, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 67 To 167/2015 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 ze

dne 20. 3. 2015 sp. zn. 41 T 63/2014 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, zásada *nullum crimen sine lege* dle čl. 39 Listiny základních práv a svobod a presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. Náhrada nákladů zastoupení se stěžovateli nepřiznává.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Včas podanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6, jimiž měly být porušeny ústavní příkazy, že státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a způsobem, který zákon stanoví, dle čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), princip presumpce neviny dle čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva"), zásada *nullum crimen sine lege* dle čl. 39 Listiny a čl. 7 odst. 1 Úmluvy, zásada rovnosti účastníků řízení před soudem dle čl. 37 odst. 3 Listiny, jakož i stěžovatelovo právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jeho právo na osobní svobodu dle čl. 8 odst. 2 Listiny a čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy a jeho právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Stěžovatel byl obžalován ze spáchání zločinu křivého obvinění, kterého se měl dopustit svým lživým trestním oznámením, které podal dne 6. 11. 2013 a doplnil dne 21. 11. 2013, a to v reakci na incident, při němž byl dne 5. 11. 2013 v noci nejprve dvěma revizory přistižen při jízdě prostředkem pražské hromadné dopravy bez platného jízdního dokladu, revizorům neprokázal svou totožnost, byla přivolána hlídka Policie České republiky a při následném ústním řešení situace venku se stěžovatel dal na útěk, přítomní tři policisté a jeden z revizorů jej začali pronásledovat a pak jej dopadli v křoví, v němž se schovával, načež jej policisté odvezli na služebnu. Obžaloba stěžovatele vinila z toho, že ve svém trestním oznámení lživě uváděl, že jej při incidentu revizoři fyzicky napadli, prohledávali mu kapsy, vymazali mu soukromé fotografie a videa i nahrávku incidentu z mobilních telefonů, odcizili mu diktafon a finanční hotovost ve výši 10 000 Kč a že přítomní policisté tomuto nečinně přihlíželi a že při incidentu stěžovatel utrpěl lehké zranění a došlo k poškození jeho batohu na notebook; přičemž v důsledku tohoto oznámení byli dotčení policisté i revizoři prověřováni ve věcech podezření ze spáchání trestných činů, která však nebyla prokázána.

3. Obvodní soud pro Prahu 6 v rámci předběžného projednání obžaloby usnesením ze dne 28. 11. 2014 sp. zn. 41 T 63/2014 věc vrátil státnímu zástupci k došetření podle § 188 písm. e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Obvodní soud dospěl k závěru, že podání obžaloby je v dané věci minimálně předčasné, neboť výsledky vyšetřování dosud dostatečně neodůvodňují postavení stěžovatele před soud, jelikož v přípravném řízení nebyly opatřeny důkazy o všech základních skutkových okolnostech potřebných pro meritorní rozhodnutí soudu. Podle obvodního soudu bylo stěžovateli obžalobou kladeno za vinu jednak jednání, jehož se evidentně vůbec nedopustil (zejména nikoho přímo neobvinil z odcizení finanční částky při incidentu), a jednak jednání, u něhož dosud nebyly shromážděny relevantní důkazy, že se jej dopustil. Ve spise podle soudu zatím nebyl obsažen žádný přímý důkaz jednoznačně a nepochybně usvědčující stěžovatele z nepravdivého popisu událostí, vyjma výpovědí dotčených policistů a revizorů, u nichž však nelze vyloučit snahu ve vlastním zájmu uvádět ve věci nepravdu.

4. Toto rozhodnutí obvodního soudu bylo ke stížnosti státní zástupkyně přezkoumáno městským soudem, který je usnesením ze dne 19. 12. 2014 sp. zn. 67 To 392/2014 zrušil a obvodnímu soudu uložil, aby o věci znovu jednal a rozhodl. Městský soud nesouhlasil se zpochybněním výpovědí policistů a revizorů ve věci, neboť ti „vypovídali jako svědci pod sankcí křivé výpovědi a těžko lze předpokládat, že by vědomě lhali a uváděli nepravdivé skutečnosti". Městský soud se též ztotožnil s názorem státní zástupkyně, podle níž přestože stěžovatel výslovně netvrdil, že mu obálku s penězi odcizili policisté či revizoři, z jeho tvrzení vyplývá jediný možný závěr, a to že peníze postrádá po incidentu s revizory a po zákroku policie. Celkově v dané věci podle městského soudu nedošlo k žádným závažným procesním vadám přípravného řízení, které by odůvodňovaly vrácení věci státnímu zástupci k došetření, a obvodním soudem dále požadované doplnění dokazování lze provést v hlavním líčení.

5. Obvodní soud poté rozsudkem ze dne 20. 3. 2015 sp. zn. 41 T 63/2014 uznal stěžovatele vinným ze zločinu křivého obvinění podle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c) a e) trestního zákoníku a odsoudil jej k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Uvedeného zločinu se stěžovatel měl dopustit svým trestním oznámením učiněným dne 6. 11. 2013 nejprve na místním oddělení Policie České republiky a poté na Generální inspekci bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS") a doplněným dne 21. 11. 2013, v němž po náležitém poučení o trestní odpovědnosti za uvedení nepravdivých údajů záměrně nepravdivě uvedl, že „dne 5. 11. 2013 v době po 23.30 hod. poblíž tramvajové zastávky ‚Bílá Hora' mu revizor dopravního podniku, který u něj předtím prováděl přepravní kontrolu, po cca minutu trvajícím kroucení ruky trvale odcizil jeho digitální diktafon zn. Sanyo a zároveň se revizoři

dočasně zmocnili jeho dvou mobilních telefonů LG, z nichž se snažili smazat data, kdy tomuto jednání nečinně přihlíželi přivolaní policisté z Místního oddělení Ruzyně, a dále též nepravdivě uvedl, že měl u sebe obálku s částkou 10 000 Kč a tuto po celém incidentu s revizory a následném zadržení ze strany policistů a jeho eskortě na MOP Ruzyně postrádá", že „příslušníci Policie ČR, Místního oddělení Ruzyně, kteří se dne 5. 11. 2013 po 23.00 hod. jako policejní hlídka Místního oddělení Ruzyně dostavili na konečnou zastávku tramvajové linky 22 na Bílé Hoře k vyřešení konfliktu mezi ním a přepravními revizory, kteří u něho předtím prováděli přepravní kontrolu, nečinně přihlíželi tomu, jak mu jeden z revizorů cca půlminutovým kroucením ruky z ruky vykroutil jeho diktafon a tento mu sebral, dále že se revizoři zmocnili jeho dvou mobilních telefonů a dohadovali se, jak z těchto vymazat záznam, a že měl u sebe obálku s částkou 10 000 Kč a tuto po celém incidentu s revizory a následném zadržení ze strany policistů a jeho eskortě na MOP Ruzyně postrádá" a „že mu dne 5. 11. 2013 v době předmětné události přepravní revizoři z jeho mobilních telefonů zn. LG úmyslně bez jeho svolení vymazali fotky a videa soukromého charakteru, které pocházely ze srpna až října roku 2013 a tomuto jednání nečinně přihlíželi přítomní policisté Místního oddělení policie Ruzyně", s tím, že stěžovatel toto vše činil ve snaze jak revizorům, tak policistům co možná nejvíce uškodit a způsobit jejich trestní stíhání, přičemž v důsledku těchto jeho trestních oznámení byli dotčení tři policisté prověřováni GIBS, která zahájila úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání přečinu zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku; jednání dotčených dvou revizorů pak bylo Obvodním ředitelstvím Policie Praha I, Služby kriminální policie a vyšetřování, prověřováno stran možného spáchání zločinu loupeže dle § 173 trestního zákoníku.

6. Obvodní soud po provedeném dokazování neměl pochyb o nepravdivosti tvrzení stěžovatele týkajících se odcizení jeho diktafonu a nakládání s jeho mobilními telefony ze strany revizorů, neboť to bylo v příkrém rozporu s výpovědí dotčených policistů a revizora, již na rozdíl od stěžovatele vypovídali pod hrozbou trestní sankce v případě křivé výpovědi. Navíc jejich popis skutkového děje (vůdčí role policistů při pronásledování a nalezení stěžovatele), na němž se shodují, též dobře odpovídá zásadám obecné logiky, na rozdíl od verze stěžovatele, která je stěží uvěřitelná a obsahuje i logické rozpory (stěžovatel tvrdil, že při jeho nalezení v křoví byli přítomni oba revizoři, což je však vyloučeno a stěžovatel to později ostatně i připustil). Stejně tak jako nepravdivé obvodní soud posoudil stěžovatelovo tvrzení o postrádání obálky s 10 000 Kč, a to vzhledem k tomu, že stěžovatel právě svou finanční nouzí vysvětloval jak svou jízdu bez platného jízdního dokladu, tak svůj útěk před revizory a policisty. Obvodní soud považoval za neuvěřitelné, že by stěžovatel z oné částky, výhry

ve fotografické soutěži, obdržené delší dobu před událostí (asi měsíc), neutratil ani korunu, stejně jako, že by tuto částku nosil dlouhodobě stále u sebe z obavy, aby mu ji doma nesežraly myši. Co se pak týče motivace stěžovatele uvádět nepravdivé informace, obvodní soud s ohledem na závěry znalců k osobě stěžovatele i jím doložený hostilní vztah k revizorům neměl pochyb o tom, že stěžovatel svá tvrzení činil ve snaze revizorům i policistům co možná nejvíce uškodit a způsobit jejich trestní stíhání.

7. Oproti podané obžalobě nicméně obvodní soud z popisu skutku vypustil tvrzení stěžovatele, která podle něj nebylo lze označit za lživé obvinění jiného z trestného činu, a to tvrzení ohledně poškození jeho batohu na notebook při incidentu a ohledně jeho lehkého zranění utrpěného při incidentu. Dále pak z popisu skutku oproti obžalobě vypustil též tvrzení stěžovatele ohledně jeho napadení (kopání) revizorem, neboť sice měl za vyloučené takové brutální napadení revizorem za přihlížení policie, ovšem na druhou stranu z výpovědi jednoho z policistů vyplynulo, že stěžovatele ve křoví nalezl právě revizor (ač ten to popřel), který pak na místo přivolal policisty, a i na základě dalších výpovědí policistů nelze vyloučit určitý fyzický kontakt revizora se stěžovatelem do příchodu policistů. Předmětné tvrzení stěžovatele, jakkoli výrazně zveličené a postavené do jiného světla, tak podle obvodního soudu mohlo mít „své nikoliv zcela nepravdivé jádro“.

8. Proti rozsudku obvodního soudu se odvoláním bránil stěžovatel i státní zástupkyně; načež městský soud rozsudkem ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 67 To 167/2015 zrušil rozsudek obvodního soudu ve výroku o trestu a při nezměněném výroku o vině odsoudil stěžovatele k trestu odnětí svobody v trvání dvou let a dále zamítl odvolání státní zástupkyně. Vyjma výroku o trestu se městský soud ztotožnil s podle něj racionálním, podrobným a pečlivým odůvodněním rozhodnutí obvodního soudu. Shrnul, že obhajoba stěžovatele byla obvodním soudem vyhodnocena jako nevěrohodná a účelová při srovnání s verzí poškozených svědků a závěry znaleckého posudku a že pominout nebylo možno ani trestní minulost stěžovatele, který byl několikrát soudně trestán i pro trestnou činnost vůči revizorům či dalším cestujícím v městské hromadné dopravě.

9. Rozsudek městského soudu stěžovatel napadl dovoláním, které bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2015 č. j. 3 Tdo 1129/2015-37 odmítnuto jako zjevně neopodstatněné. Nejvyšší soud v daném případě neshledal extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními soudů a provedenými důkazy, kvůli němuž by měl zasáhnout, též skutek, který je stěžovateli kladen za vinu, podle něj naplnil skutkovou podstatu trestného činu křivého obvinění podle § 345 odst. 2, odst. 3 písm. c) a e) trestního zákoníku, včetně jeho subjektivní stránky, a oproti názoru stěžovatele ani výrok rozsudku obvodního soudu, konkrétně jeho skutkovou větu, nelze považovat za neúplný.

II. Ústavní stížnost a vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení

10. V ústavní stížnosti stěžovatel obecným soudům vytýká několikero pochybení. Zaprvé stěžovatel poukazuje na nezákonnou ingerenci městského soudu do rozhodovací pravomoci obvodního soudu, jež předcházela vydání odsuzujícího rozsudku obvodního soudu a zatížila další rozhodování obecných soudů ve věci [srov. obdobně nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2726/14 (N 67/77 SbNU 31) a sp. zn. I. ÚS 608/06 (N 79/49 SbNU 153)]. Městský soud totiž nejprve zrušil původní rozhodnutí obvodního soudu o vrácení věci státní zástupkyni k došetření, přičemž dal zároveň obvodnímu soudu pokyny, k jakým skutkovým zjištěním má dospět, neboť nepřipustil pochybnosti o věrohodnosti výpovědí dotčených policistů a revizorů. Takto navíc rozhodl, aniž by vůbec tito svědci byli vyslechnuti v hlavním líčení před soudem. Obvodní soud, který prve vytkl závažné procesní vady přípravného řízení, pak stěžovatele jen po minimálním doplnění důkazů uznal vinným.

11. Zadruhé stěžovatel poukazuje na nedostatky v dokazování, skutkových zjištěních i právních závěrech soudů a připomíná princip presumpce neviny a pravidlo *in dubio pro reo*. Kritizuje, že jediným přímým důkazem, na němž je založen závěr o jeho vině, jsou výpovědi policistů a revizorů, přičemž ovšem nebyla zkoumána jejich věrohodnost, pravdivost a přesvědčivost, ačkoli v daném případě byla dána pochybnost o jejich nestrannosti (zde stěžovatel poukazuje na rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 83/2010 i judikaturu Ústavního soudu k hodnocení důkazů). Navíc určité rozpory ve výpovědích těchto svědků soud hodnotil chápavě s poukazem na jejich nedostatek času sledovat události či vliv plynutí času, zatímco rozpory ve výpovědích stěžovatele soud připsal toliko k tíži stěžovatele. Závěr o vině stěžovatele, tedy o jeho úmyslném lživém tvrzení, pak podle něj nelze dovodit ani z nepřímých důkazů, zejména z psychologického posudku, který byl v řízení rozhodujícím důkazem, z něhož ovšem vyplývá jen jeho sklon vnímat věci přecitlivěle či je zveličovat. Stěžovatel má za to, že v daném případě nebylo prokázáno naplnění subjektivní stránky souzeného trestného činu (zavinění – úmysl stěžovatele). Nadto ovšem ani sám skutek, který je mu kladen za vinu, nenaplňuje objektivní stránku trestného činu křivého obvinění, neboť předmětná tvrzení stěžovatele nepředstavují obvinění jiného z konkrétního trestného činu, které by mohlo být podnětem k trestnímu stíhání. Už vůbec pak z výrokové části popisující skutek stěžovatele není patrné, čím byly naplněny kvalifikované skutkové podstaty daného trestného činu.

12. Konečně zatřetí stěžovatel poukazuje na pochybení městského soudu, který se ve svém rozhodnutí vůbec nevypořádal s odvolacími námitkami stěžovatele ani nijak nezdůvodnil zamítnutí stěžovatelova návrhu

na provedení nového důkazu. Naopak městský soud jen bez dalšího konstatoval správnost rozhodnutí obvodního soudu, čímž své rozhodnutí zatížil nepřezkoumatelností. Na porušení stěžovatelových práv postupem obvodního i městského soudu pak ovšem náležitě nereagoval ani Nejvyšší soud, který ve stěžovatelově případě zvolil příliš restriktivní výklad dovolacích důvodů.

13. Stěžovatel v ústavní stížnosti též požádal o její přednostní projednání a navrhl, aby mu byla přiznána náhrada nákladů zastoupení dle § 83 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu").

14. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastník řízení. Ústavní soud k vyjádření k ústavní stížnosti vyzval i Nejvyšší státní zastupitelství a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 6, ta však na jeho výzvu nijak nereagovala, resp. se svého postavení vedlejších účastníků řízení vzdala.

15. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Uvedl, že námitky uplatněné v ústavní stížnosti byly z podstatné části rovněž podkladem pro dovolání, pročež odkázal na své napadené rozhodnutí, které se jimi důkladně zabývalo, a dále zopakoval jeho podstatné důvody. Obecné soudy se podle něj nedopustily nesprávného právního posouzení ani nedošlo k extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy. V posuzovaném případě tedy nebyly porušeny trestněprávní předpisy ani jiné právní předpisy, jakož ani ústavně zaručená práva stěžovatele.

16. Městský soud v Praze ve svém vyjádření v celém rozsahu odkázal na odůvodnění svého napadeného rozhodnutí.

17. Obvodní soud pro Prahu 6 se vyjádřil jen tak, že podanou ústavní stížnost považuje za zcela nedůvodnou.

18. Městské státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření mělo za to, že skutek, z něhož byl stěžovatel uznán vinným, již „na první pohled" vykazuje zákonné parametry, přičemž podle něj může každý občan s rozumem průměrného člověka seznat, že stěžovatel byl odsouzen za lživé obviňování dalších osob ze spáchání trestné činnosti (a to i činovníků státního orgánu v souvislosti s výkonem pravomoci), ke kterému přistoupil bezesporu s vědomím možných závažných dopadů takového obviňování do osobnostní sféry těchto osob. Spáchání této trestné činnosti bylo přitom stěžovateli prokázáno na základě detailního a excesů prostého dokazování a hodnocení důkazů. Dále potom městské státní zastupitelství poukázalo na judikaturu Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu týkající se právního posouzení postupu revizora v souvislosti s kontrolou jízdních dokladů.

III. Hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní stížnost je důvodná.

20. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody. Právě k tomu, konkrétně k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces, principu *nullum crimen sine lege* a presumpce neviny zaručených čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny, však v nyní projednávaném případě došlo.

21. Stěžovatel svou ústavní stížnost opírá zejména o námitky brojící proti ingerenci městského soudu do hodnocení důkazů obvodním soudem, námitky poukazující na porušení principu presumpce neviny s ohledem na hodnocení důkazů a vyvozování skutkových i právních závěrů obecnými soudy a námitky proti kvalitě odůvodnění a nedostatečnosti přezkumu městského soudu i Nejvyššího soudu.

22. S ohledem na stížnostní námitky vztahující se k procesu dokazování, včetně hodnocení důkazů, v trestním řízení Ústavní soud zdůrazňuje, že plně respektuje princip nezávislosti nalézacího, resp. odvolacího soudu (čl. 82 Ústavy), jejichž úkolem je hodnotit úplnost, věrohodnost a pravdivost důkazů ve smyslu § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu. Ústavnímu soudu náleží posoudit toliko soulad postupu obecných soudů s ústavními principy spravedlivého procesu. Ústavní soud může zrušit napadená rozhodnutí obecných soudů pouze tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, popřípadě nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování zásady presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu), neboť tím dochází i k porušení práv zaručených čl. 36 odst. 1, případně i čl. 37 odst. 3 Listiny.

23. Každé trestní stíhání, a tím spíše případné odsouzení a uložení trestu, představuje závažný zásah do základních práv a svobod jednotlivce, pro nějž tak v demokratickém právním státě musí existovat dostatečně silné ospravedlnění. Z hlediska materiálněprávního musí stíhané zakázané jednání přestavovat dostatečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a jeho jednotlivé znaky musejí být jednoznačně stanoveny zákonem. Z hlediska procesněprávního pak musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že skutek, který je předmětem obžaloby, se objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela. Tyto skutečnosti se zjišťují a osvědčují skrze důkazní

prostředky v trestním řízení, jimiž má být prokázáno mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že obviněný, resp. obžalovaný je vinen [nález sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006 (N 116/41 SbNU 453), nález sp. zn. I. ÚS 3741/11 ze dne 28. 6. 2012 (N 127/65 SbNU 645), nález sp. zn. I. ÚS 1095/15 ze dne 30. 7. 2015 (N 135/78 SbNU 115) či nález sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016 (N 32/80 SbNU 411); všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná též na http://nalus.usoud.cz].

24. Ústavní soud zde poukazuje též na čl. 39 Listiny, zakotvující zásadu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, tedy že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest lze za jeho spáchání uložit. Z judikatury Ústavního soudu [nález sp. zn. II. ÚS 254/08 ze dne 18. 11. 2008 (N 197/51 SbNU 393), nález sp. zn. I. ÚS 558/01 ze dne 25. 11. 2003 (N 136/31 SbNU 205)] přitom plyne, že má-li být odsuzující rozsudek souladným s čl. 39 Listiny, pak z jeho odůvodnění musí být patrné, že bylo prokázáno naplnění všech znaků trestného činu, přičemž v souladu s čl. 40 odst. 2 Listiny musí být závěr o naplnění znaků trestného činu postaven mimo jakoukoli rozumnou pochybnost. Konkrétní jednání vyčerpávající všechny znaky dotčené skutkové podstaty pak musí být rovněž popsáno ve skutkové větě rozsudku (§ 120 odst. 3 a § 125 trestního řádu).

25. Zmíněný čl. 40 odst. 2 Listiny zakotvuje jeden z nejdůležitějších ústavněprávních principů trestního řízení, a to princip presumpce neviny. Ten vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno. Existují-li jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Jinak řečeno, jsou-li možné dva či více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného, a to právě s ohledem na presumpci neviny [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006 (N 66/40 SbNU 655)]. Z principu presumpce neviny plyne pravidlo *in dubio pro reo*, dle kterého platí, že není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [např. nález sp. zn. I. ÚS 429/03 ze dne 4. 12. 2003 (N 141/31 SbNU 257), nález sp. zn. I. ÚS 910/07 ze dne 23. 9. 2008 (N 156/50 SbNU 389), nález sp. zn. I. ÚS 3094/08 ze dne 29. 4. 2009 (N 103/53 SbNU 293)]. Ani vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [srov. nález sp. zn. III. ÚS 398/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 64/11 SbNU 125)]. Trestní řízení proto vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň tedy na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“ (srov. např. shora citovaný nález sp. zn. IV. ÚS 335/05 ze dne 6. 6. 2006).

26. Ve své rozhodovací praxi týkající se presumpce neviny se Ústavní soud často opírá o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva vyžaduje, aby soudci nevycházeli z předem pojatého přesvědčení, že obviněný spáchal čin, který je mu kladen za vinu, aby důkazní břemeno spočívalo na obžalobě a aby případné pochybnosti byly využity ve prospěch obviněného (viz rozsudek ESLP ve věci *Lavents proti Lotyšsku* ze dne 28. 11. 2002 č. 58442/00, § 125; rozsudek ve věci *Melich a Beck proti České republice* ze dne 24. 7. 2008 č. 35450/04, § 49; rozsudek pléna ve věci *Barberã, Messegué a Jabardo proti Španělsku* ze dne 6. 12. 1988 č. 10590/83, § 77; srov. též Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 789).

27. Přísné pravidlo „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost" se vztahuje především na dosažení co nejvyšší možné jistoty ohledně závěru vyplývajícího z důkazu, neznamená to však, že soud nemusí dodržet vysoký standard, i pokud jde o samotnou vypovídací schopnost a hodnověrnost důkazu. Obecně platí, že procesní předpisy ponechávají, pokud jde o hodnocení důkazů, volnou úvahu rozhodujícímu soudu. Volné uvážení ale nemůže být zcela absolutní; naopak, ochrana skrze ústavně zaručená základní práva vztahující se k postavení obviněného v trestním řízení nepochybně tvoří rámec, který je třeba i při volném uvážení respektovat. Existují proto určité základní a podstatné zásady, které je třeba při nakládání s důkazem respektovat (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016).

28. Ústavní soud také již v minulosti zdůraznil, že obecné soudy nemohou rezignovat na posouzení věrohodnosti výpovědi svědka, byť jej obžaloba z nějakého důvodu privileguje. Tato vada nabývá ústavní relevance tehdy, když má taková výpověď stěžejní význam pro prokázání viny [nález sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008 (N 79/49 SbNU 153) či obdobně nález sp. zn. I. ÚS 375/06 ze dne 17. 12. 2007 (N 225/47 SbNU 951)]. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285) pak Ústavní soud konstatoval, že důkazní situace, při níž v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. V takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření toho jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu).

29. S ohledem na požadavky spravedlivého procesu pak mají obecné soudy rovněž povinnost důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat

a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit. Nároky na odůvodnění jsou trestním řádem zvýrazněny především v případech, kdy si provedené důkazy vzájemně odporují. V situaci „tvrzení proti tvrzení" je potřebné na soud, a to z hlediska práva ústavního i podústavního, klást zvýšené požadavky, a to v souvislosti s vyvozením závěrů o tom, které skutečnosti soud vzal za prokázané, o které důkazy svá skutková zjištění opřel a jakými úvahami se řídil při hodnocení provedených důkazů [např. nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. 1. 2002 (N 10/25 SbNU 69) či nález sp. zn. I. ÚS 368/15 ze dne 15. 2. 2016].

30. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [např. nález sp. zn. II. ÚS 341/96 ze dne 25. 6. 1997 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přikročil ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a také logicky a přesvědčivě odůvodněn [např. nález sp. zn. III. ÚS 463/2000 ze dne 30. 11. 2000 (N 181/20 SbNU 267) či nález sp. zn. III. ÚS 181/2000 ze dne 23. 11. 2000 (N 175/20 SbNU 241)]. Obdobně Ústavní soud zasáhl v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s vykonanými důkazy [viz např. nález sp. zn. III. ÚS 166/95 ze dne 30. 11. 1995 (N 79/4 SbNU 255)].

31. V nyní posuzovaném případě byl stěžovatel shledán vinným trestným činem křivého obvinění, přičemž klíčovými důkazy byly výpovědi svědků – dotčených policistů a revizorů a dále znalecké posouzení z odvětví psychiatrie a klinické psychologie k osobě stěžovatele, včetně jeho obecné věrohodnosti. Z několika dalších důkazů pak bylo prokázáno, že stěžovatel měl již v minulosti řadu problémů a konfliktů s revizory (ovšem pro podobný trestný čin dosud stíhán nebyl). Mimoto byly obvodním soudem provedeny ještě další důkazy výpověďmi svědků – zdravotnických pracovníků, kteří ošetřovali stěžovatele po incidentu; ti se však samozřejmě nemohli relevantně vyjádřit k průběhu incidentu, ale jen ke zdravotnímu stavu stěžovatele po incidentu.

32. Primární podmínkou shledání stěžovatelovy viny přitom bylo zjištění nepravdivosti tvrzení uvedených v jeho trestním oznámení. Z předchozího bodu plyne, že jedinými přímými důkazy, z nichž mohla – a podle obecných soudů i byla – prokázána nepravdivost stěžovatelových tvrzení (konkrétně tvrzení ohledně odcizení jeho diktafonu a manipulace s jeho mobilními telefony ze strany revizora či revizorů), byly svědecké výpovědi dotčených policistů a revizorů (resp. revizora, který se účastnil stíhání a nalezení stěžovatele), kteří – jak uvedl obvodní soud – stěžovatelova tvrzení razantně popřeli. Jednalo se tedy o situaci „tvrzení proti tvrzení", a to přestože proti výpovědi stěžovatele samotného stály výpovědi čtyř svědků, ti se totiž všichni účastnili incidentu se stěžovatelem a stěžovatel si poté na jejich jednání stěžoval v podaném trestním oznámení. V takové situaci

proto byly obecné soudy (zejména obvodní soud, který jediný prováděl dokazování) povinny obzvlášť důkladně posuzovat věrohodnost proti sobě stojících výpovědí a ve svých rozhodnutích též přesvědčivě osvětlit, jak tyto výpovědi hodnotily a jaké závěry z nich vyvodily.

33. Obvodní soud se v napadeném rozsudku přiklonil k výpovědím policistů a revizora, kteří se účastnili stíhání a nalezení stěžovatele při incidentu, oproti výpovědi stěžovatele, která podle něj byla s výpověďmi uvedených svědků v příkrém rozporu. To přitom obvodní soud odůvodnil poukazem na skutečnost, že uvedení svědci na rozdíl od stěžovatele vypovídali pod hrozbou trestní sankce v případě křivé výpovědi, a navíc jejich popis incidentu, svědčící o vůdčí roli policistů, nikoliv revizora či revizorů při stíhání a nalezení stěžovatele, se soudu oproti verzi stěžovatele jevil pravděpodobnější (reálnější), resp. „dobře odpovídající zásadám obecné logiky" (s. 16 rozsudku obvodního soudu).

34. Takové odůvodnění a posouzení věrohodnosti dotčených svědeckých výpovědí Ústavní soud považuje za zcela nedostatečné a nepřesvědčivé. Zaprvé, pouze s poukazem na hrozbu sankce v případě křivé výpovědi se nelze spokojit už proto, že při použití takové argumentace by nebylo možno ani stíhat stěžovatele, neboť i on své trestní oznámení u GIBS činil po poučení o trestní odpovědnosti za uvedení nepravdivých údajů, včetně hrozby trestného činu křivého obvinění, který je trestán obdobně jako trestný čin křivé výpovědi svědka (srov. § 345 odst. 2 a § 346 odst. 2 trestního zákoníku). Zadruhé, hrozba sankce v případě křivé výpovědi nemůže být dostatečným argumentem ani proto, že při jeho připuštění by nebylo třeba dále zkoumat věrohodnost výpovědi žádného svědka v žádném případě, což samozřejmě nelze akceptovat. Zatřetí, věrohodnost dotčených svědků v daném případě nelze odůvodnit ani větší pravděpodobností (reálností) jejich verze událostí, neboť ta vyplývá již z toho, že stěžovatelem popsané události v trestním oznámení představují exces coby vybočení z pravidelného běhu událostí, resp. zde jednání revizorů a policistů. Řidší výskyt excesů však nemůže vyloučit, že právě k němu došlo i v posuzovaném případě. Konečně začtvrté, a to zejména, pak při hodnocení věrohodnosti dotčených svědků bylo nezbytné zohlednit, že se nejednalo o žádné třetí, neutrální osoby a pozorovatele, ale naopak o přímé aktéry incidentu se stěžovatelem, právě jejichž jednání při incidentu poté stěžovatel kritizoval ve svém trestním oznámení. Potvrdila-li by se verze incidentu uváděná stěžovatelem, mohlo by to mít negativní důsledky pro dotčené policisty a revizora, včetně jejich případného postihu (trestního, disciplinárního či občanskoprávního). V případě těchto policistů a revizora se tedy nepochybně nejednalo o osoby, u nichž by a priori bylo možno vyloučit jakýkoli zájem na výsledku řízení či vztah ke stěžovateli, a u nichž by si tak bylo možno vystačit toliko se zběžným posouzením jejich svědecké věrohodnosti.

Naopak, v daném případě bylo na soudech, aby k svědeckým výpovědím dotčených policistů a revizora přistupovaly obezřetně a posuzovaly je obzvláště pečlivě a důkladně, a to tím spíše v situaci, kdy v zásadě jen ony měly prokazovat nepravdivost stěžovatelem uvedených obvinění. Této povinnosti ovšem obecné soudy nedostály, čímž porušily stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.

35. Ústavní soud dodává, že nepřehlédl, že obvodní soud se v odůvodnění svého rozsudku dále v reakci na argumentaci obhajoby zabýval také rozpory ve výpovědích slyšených policistů, které však podle něj nesvědčily o nepravdivosti (lživosti) jejich výpovědí. Toto doplňující posouzení obvodního soudu ovšem v daném případě, a to i s ohledem na postoj městského soudu k hodnocení věrohodnosti svědků (viz níže), není s to vyvrátit závěr o pouze velmi povrchním posouzení věrohodnosti klíčových svědeckých výpovědí. Ústavní soud dále podotýká, a to nejen se zřetelem k projednávanému případu, že v demokratickém právním státě, v němž jsou si všichni lidé rovni, nelze obecně bez dalšího přikládat vyšší váhu výpovědím policistů jako příslušníků mocenských složek oproti výpovědím jednotlivců, vůči nimž jsou policejní či jiné státní pravomoci vykonávány. To platí zejména v případě konfliktu mezi policisty a jednotlivci, vůči nimž policisté zasahují. Podezření na nezákonné jednání představitelů státní moci je zásadně velmi závažné a opačný přístup, tedy automatické favorizování jejich výpovědi před výpověďmi údajných poškozených, by podstatně znesnadnil, ne-li téměř vyloučil, odhalování a potírání jejich nezákonné činnosti, včetně například zcela nepřípustného nezákonného násilného jednání příslušníků policie, kteří naopak mají dbát na bezpečnost a dodržování právních norem ve společnosti.

36. Ústavní soud rovněž nemůže opomenout, že ve svém hodnocení věrohodnosti dotčených svědeckých výpovědí poukazujícím na skutečnost, že byly činěny pod hrozbou sankce pro případ křivé výpovědi, a v zásadě nepřipouštějícím pochybnosti o jejich pravdivosti, byl obvodní soud jako soud nalézací ovlivněn předchozím rozhodnutím městského soudu jako soudu odvolacího. Zatímco totiž obvodní soud ve svém původním rozhodnutí po podání obžaloby, o vrácení věci státnímu zástupci k došetření, sám konstatoval, že u zainteresovaných policistů a revizorů nelze mít za vyloučenu snahu ve vlastním zájmu uvádět ve věci nepravdu, a naznačil vhodnost znaleckého posouzení obecné věrohodnosti zejména osoby revizora, který měl stěžovatele podle jeho tvrzení napadnout, městský soud následně při přezkumu rozhodnutí obvodního soudu tyto jeho úvahy zkritizoval a odmítl. Městský soud naopak jednoznačně konstatoval, že „těžko lze předpokládat, že by [dotčení policisté a revizoři] vědomě lhali a uváděli nepravdivé skutečnosti“, a to vzhledem k tomu, že jako svědci vypovídali pod sankcí postihu za křivou výpověď, pročež konkrétně i v případě onoho

revizora, který měl stěžovatele podle jeho tvrzení napadnout, „není důvod jeho výpovědi nevěřit“ (s. 5 usnesení městského soudu ze dne 19. 12. 2014).

37. Ústavní soud zde připomíná svou judikaturu týkající se oprávnění soudu vyššího stupně dávat soudu nižšího stupně závazné pokyny [nález sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008 (N 79/49 SbNU 153), nález sp. zn. I. ÚS 2726/14 ze dne 1. 4. 2015 (N 67/77 SbNU 31)]. Soud vyššího stupně může vyslovit právní názor, který je pro nižší soud závazný, avšak nesmí jej zavazovat k určitému hodnocení důkazů, včetně věrohodnosti svědka, a to obzvláště v případě, kdy dotčeného svědka ani osobně nevyslechl (srov. zásady přímosti a bezprostřednosti v trestním řízení). V posuzovaném případě tak městský soud mohl obvodní soud upozornit, že definitivní hodnocení věrohodnosti svědků lze učinit až po jejich vyslechnutí v hlavním líčení, ovšem již nebyl oprávněn – pokud je sám nevyslechl – implicitně vyvozovat pravdivost jejich výpovědí, resp. sám hodnotit jejich věrohodnost. Pokud tak učinil, došlo rovněž k porušení principů spravedlivého procesu v trestním řízení.

38. Ústavní soud dále konstatuje, že i pokud by bylo odhlédnuto od pochybení obecných soudů při posouzení věrohodnosti stěžejních svědeckých výpovědí, jejich postup v řízení celkově nesvědčí o náležitém respektu k principu presumpce neviny a z něj vyplývající zásadě *in dubio pro reo*, která umožňuje odsoudit obviněného jen v případě dosažení praktické jistoty o jeho vině. Neboli, z napadených rozhodnutí obecných soudů přesvědčivě nevyplývá, že by vina stěžovatele byla prokázána mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, tedy s tím nejvyšším možným stupněm jistoty, který lze od lidského poznání požadovat. Ústavní soud opakuje, že ani vysoký stupeň podezření sám o sobě nemůže být zákonným podkladem pro odsuzující výrok.

39. Pokud jde o závěr obecných soudů o tom, že tvrzení stěžovatele ohledně odcizení jeho diktafonu a manipulace s jeho mobilními telefony ze strany revizora či revizorů je nepochybně nepravdivé, ten byl opřen zejména o svědecké výpovědi, jak uvedeno výše. Ovšem tyto výpovědi, zejména výpovědi zúčastněných policistů, dopodrobna nepopisují klíčové okolnosti nalezení stěžovatele v křoví, při němž právě – podle verze uváděné stěžovatelem – mělo dojít k odcizení jeho diktafonu a manipulaci s jeho mobilními telefony ze strany revizora či revizorů. Navíc obvodní soud sám na jiném místě, a to když se zabýval stěžovatelovým tvrzením o jeho napadení ze strany revizora při incidentu, učinil na základě výpovědí slyšených policistů závěr, že tím, kdo stěžovatele při incidentu v křoví našel, byl právě revizor a nelze vyloučit určitý jeho fyzický kontakt se stěžovatelem do příchodu policistů (což sice obé dotčený revizor ve své výpovědi popíral, avšak podle obvodního soudu „nemusel v této souvislosti hovořit úplnou pravdu“ – s. 18 rozsudku obvodního soudu). S ohledem na právě uvedené tak závěr soudů

o tom, že mimo jakoukoli rozumnou pochybnost bylo prokázáno, že stěžovatel při incidentu u sebe neměl diktafon a revizor mu jej neodcizil, nepůsobí přesvědčivě a není zřejmé, proč při posouzení stěžovatelova tvrzení o napadení revizorem byla uplatněna zásada *in dubio pro reo* a při posouzení jeho tvrzení o odcizení diktafonu nikoli. Ústavní soud připomíná, že princip presumpce neviny zapovídá, aby v případě dvou či více možných výkladů provedených důkazů bylo učiněno zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného.

40. Městský soud jako soud odvolací dále v souvislosti se závěrem o vině stěžovatele, resp. o nepravdivosti jeho tvrzení uvedených v trestním oznámení, poukazoval též na jeho trestní minulost, zahrnující i trestnou činnost vůči revizorům a dalším cestujícím. Takový poukaz Ústavní soud považuje za zcela nepřípadný, ba zpochybňující nestrannost a nezaujatost soudu vůči stěžovateli. Ústavní soud připomíná, že obecné soudy v trestním řízení nemohou vyvozovat skutkové závěry ze skutečností souvisejících s povahovými či osobnostními rysy obviněného, které pro posouzení určité skutkové otázky nemají žádný význam. Okruh důkazů, jejichž prostřednictvím soud dokazuje konkrétní skutek spáchaný v daném čase a na daném místě, nemůže uzavírat poukaz na předchozí trestnou činnost obviněného; takový postup značí zaujatost vůči osobě obviněného, a porušuje tím jeho právo na nestranný soud. Prokázanou minulou trestnou činnost jistě nelze pokládat za důkaz spáchání nového trestného činu (nález sp. zn. I. ÚS 2726/14 ze dne 1. 4. 2015, body 57 a 60).

41. Konečně obvodní soud svůj závěr o nepravdivosti stěžovatelových tvrzení uvedených v trestním oznámení odůvodnil též poukazem na jejich „neuvěřitelnost". V tomto ohledu obvodní soud nejprve zpochybnil, z jakého důvodu – v souladu s verzí stěžovatele – by se revizor či revizoři vůbec pokoušeli napadat stěžovatele a zmocňovat se jeho diktafonu a mobilních telefonů, a to tím spíše, když by předem nemohli předpokládat reakci policistů na takové jednání. Dále pak obvodní soud konstatoval, že revizoři ani neměli důvod si myslet, že stěžovatel událost nahrává na mobilech, neboť s ním byli v kontaktu hned po jeho nastoupení do tramvaje, pročež stěžovatel neměl fakticky čas si nepozorovaně spustit nahrávání na mobilech. Podle Ústavního soudu taková argumentace vychází ze spekulativních domněnek obvodního soudu, na nichž ovšem rovněž nelze, a to ani podpůrně, postavit závěr o vině obviněného.

42. Zejména však Ústavní soud nemohl přehlédnout, že poukaz na neuvěřitelnost představuje v zásadě jediný důvod, o nějž obvodní soud opřel svůj závěr o nepravdivosti stěžovatelova tvrzení o tom, že po incidentu postrádá obálku s penězi (k výhradám k posouzení tohoto tvrzení jako obvinění viz dále). Při posuzování (ne)pravdivosti tohoto tvrzení obvodní soud nepoukázal na žádnou svědeckou výpověď, z níž by vyplývala

nepravdivost tvrzení, ani jiný důkaz vyjma výpovědi stěžovatele, která jej zkrátka nepřesvědčila o tom, že by stěžovatel měl dotčenou obálku s tvrzenou částkou při incidentu u sebe. Ústavní soud musí zdůraznit, že odsouzení za trestný čin křivého obvinění vyžaduje, aby byla prokázána – a to mimo jakoukoli rozumnou pochybnost – nepravdivost tvrzení obviněného, že se jiný dopustil jednání představujícího trestný čin; nestačí tedy přesvědčení soudu o neuvěřitelnosti či nepravděpodobnosti posuzované informace tvrzené obviněným. Závěr o vině obviněného trestným činem křivého obvinění proto zásadě nelze opřít o jediný důkaz výpovědí samotného obviněného, ledaže by se tento k činu doznal. Důkazní břemeno přitom samozřejmě leží na státu; obviněný proto není povinen přesvědčovat soud o pravdivosti, či alespoň domnělé pravdivosti, svého tvrzení. V nyní posuzovaném případě navíc, na rozdíl od obvodního soudu, Ústavnímu soudu ani nezní „vskutku neuvěřitelně" či vyloučeně sama o sobě verze stěžovatele, že obálku s částkou 10 000 Kč, kterou nesporně vyhrál ve fotografické soutěži, nosil po dobu cca jednoho měsíce u sebe a neschovával doma a že tyto peníze nevyužil na placení jízdného a vůbec z nich nic neutratil, ale celou částku opatroval nedotčenou třeba s vidinou její „lepší budoucí investice", jak se stěžovatel vyjádřil ve svém odvolání k městskému soudu (č. l. 742 spisu obvodního soudu). Nehledě na to však, jak vyplývá ze shora uvedeného, uvěřitelnost či neuvěřitelnost tvrzení stěžovatele není pro posouzení jeho viny rozhodující; odsouzení za trestný čin křivého obvinění vyžaduje prokázání objektivní nepravdivosti dotčeného tvrzení.

43. I to je ovšem nakonec v posuzovaném případě bezpředmětné, neboť stěžovatelovo tvrzení, že po incidentu s revizory a policisty postrádá obálku s částkou 10 000 Kč, vůbec nepředstavuje obvinění jiného z trestného činu, jak ostatně dovodil i obvodní soud ve svém původním rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Podstatou trestného činu křivého obvinění je uvedení nepravdivé informace, že určitá konkrétní osoba se dopustila jednání představujícího trestný čin. Ovšem z formulace, že stěžovatel obálku s penězi po incidentu „postrádá", kterážto formulace odpovídá obsahu stěžovatelova trestního oznámení (v něm stěžovatel uvedl, že obálku určitě měl u sebe při odchodu z práce a po incidentu si všiml, že ji u sebe již nemá), vůbec nelze dovodit, že by stěžovatel nepochybně oznamoval, že došlo k trestnému činu (zřejmě krádeži); a to například na rozdíl od jeho tvrzení o „odcizení" diktafonu za použití násilí (vykroucení z ruky). Naopak na základě stěžovatelova vyjádření nebylo lze vyloučit kupříkladu možnost – vedle možnosti, že mu peníze vskutku byly odcizeny revizory či policisty – že obálku při incidentu zkrátka někde vytratil, že mu někde vypadla. Skutková věta výroku rozsudku obvodního soudu, jakož ani jeho odůvodnění tedy v této části vůbec nesvědčí o naplnění skutkové podstaty trestného činu křivého obvinění. Stěžovatel tudíž byl odsouzen za jednání,

které podle zákona není trestným činem, čímž došlo k porušení zásady *nullum crimen sine lege* obsažené v čl. 39 Listiny, podle něhož jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem.

44. Lze tak uzavřít, že v řízení před obvodním soudem jako soudem nalézacím došlo k odsouzení stěžovatele, o němž vznikají důvodné pochybnosti. Stěžovatel byl zčásti odsouzen za jednání, které není trestným činem. Jeho vina celkově byla shledána z podstatné části na základě svědeckých výpovědí, jejichž věrohodnost však v zásadě vůbec nebyla zkoumána, a to přestože se jednalo o svědky objektivně nikoli nezaujaté na výsledku řízení. Krom toho ani při hodnocení důkazů, svědeckých výpovědí i jiných, a vyvozování skutkových a následně i právních závěrů nebyla respektována zásada *in dubio pro reo*, vyplývající z principu presumpce neviny. Ústavní soud připomíná, že v situaci „tvrzení proti tvrzení" jsou obecné soudy povinny důkladně posuzovat věrohodnost jednotlivých proti sobě stojících výpovědí a postupovat obzvláště pečlivě a obezřetně při hodnocení těchto výpovědí a vyvozování skutkových závěrů, a to za přísného respektování principu presumpce neviny. Mimo jiné v takové situaci obecné soudy rozhodně nemohou opomenout, je-li u svědka či svědků, jejichž výpověď stojí proti výpovědi obviněného, objektivně přítomna pochybnost o jejich nezainteresovanosti na výsledku řízení. Uvedená povinnost obecných soudů je pak ještě zvýrazněna v případech, kdy taková svědecká výpověď či svědecké výpovědi, stojící proti výpovědi obviněného, představují jediný přímý důkaz, z něhož má být prokázána vina obviněného. S ohledem na princip presumpce neviny i právo na spravedlivý proces pak rozhodně nelze akceptovat shledání viny obviněného za situace, kdy jediným přímým důkazem proti němu je výpověď svědka, u něhož a priori nelze vyloučit jakýkoli zájem na výsledku řízení, přičemž tato svědecká výpověď je posouzena jako věrohodná toliko s odůvodněním, že byla podána pod hrozbou sankce v případě křivé výpovědi.

45. Zmíněná pochybení obvodního soudu pak nenapravil ani městský soud, který ani v návaznosti na relevantní odvolací námitky stěžovatele neshledal důvod k zásahu do zjištění a závěrů obvodního soudu a naopak ještě při potvrzení závěru o vině stěžovatele protiústavním způsobem poukázal na jeho trestní minulost (viz bod 40 výše). Městský soud se v napadeném rozhodnutí k námitkám stěžovatele vyjádřil jen velmi stručně a povšechně, na hraně práva stěžovatele na odvolání v trestních věcech, na některé odvolací námitky dokonce vůbec nereagoval, stejně jako na návrh stěžovatele na doplnění dokazování znaleckým posudkem k osobě revizora. Městský soud tak svým postupem toliko pokračoval v porušování základních práv stěžovatele.

46. Na pochybení obvodního a městského soudu pak náležitým způsobem nereagoval ani Nejvyšší soud, který stěžovatelovo dovolání odmítl

jako zjevně neopodstatněné, přičemž nemalou částí dovolacích námitek se odmítl blíže zabývat s tím, že nespadají pod stěžovatelem uplatněný dovolací důvod [dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu]. Mezi jinými tak Nejvyšší soud za relevantní nepovažoval námitku porušení principu presumpce neviny, resp. zásady *in dubio pro reo* v předcházejícím řízení. Nejvyšší soud uvedl, že taková námitka směřuje výlučně do skutkových zjištění či způsobu hodnocení provedených důkazů, má tedy procesní charakter, pročež není způsobilá naplnit žádný dovolací důvod.

47. Ústavní soud v této souvislosti připomíná závěry stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.), v němž bylo zdůrazněno, že i pro Nejvyšší soud jsou závaznými kompetenčními normami čl. 4, 90 a 95 Ústavy České republiky, zavazující soudní moc k ochraně základních práv. Dovolací řízení se tak nemůže nacházet mimo ústavní rámec ochrany základních práv a pravidel spravedlivého procesu vymezeného Úmluvou a Listinou. Nejvyšší soud je tedy povinen v dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na spravedlivý proces či i například principu presumpce neviny, zaručeného čl. 40 odst. 2 Listiny, a z něj vyplývající zásady *in dubio pro reo*. Každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Pokud tedy dovolatel namítá porušení práva na spravedlivý proces – či i jiných ústavně zaručených procesních principů a zásad trestního řízení – v oblasti dokazování [dovolací důvod podle § 265g odst. 1 písm. g) trestního řádu], popřípadě jiný z dovolacích důvodů, je na základě čl. 4, 90 a 95 Ústavy vždy povinností Nejvyššího soudu řádně zvážit a rozhodnout, zda dovolatelem uváděný důvod je či není dovolacím důvodem. Nejvyšší soud tedy nemůže a priori vyloučit svůj přezkum rozhodnutí odvolacího soudu při uplatnění námitky porušení presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo* v předcházejících fázích řízení a v případě shledání důvodnosti této námitky je povinen zasáhnout a napadené rozhodnutí zrušit. I v nyní posuzovaném případě tak byl povinen zasáhnout, a to jak pro vady dokazování a porušení presumpce neviny v řízení před obvodním a městským soudem, tak i pro vady jejich právního posouzení (odsouzení stěžovatele zčásti za čin, který není trestným).

IV. Závěr

48. Ústavní soud tedy shledal, že napadenými rozhodnutími Obvodního soudu pro Prahu 6, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu došlo k porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces, zásady *nullum crimen sine lege* a presumpce neviny zaručených čl. 36 odst. 1, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto podané ústavní stížnosti vyhověl

a napadená rozhodnutí zrušil v souladu s § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

49. Na obecných soudech nyní bude, aby se znovu zabývaly podanou obžalobou. Obecné soudy předně budou muset důkladně hodnotit věrohodnost klíčových svědeckých výpovědí dotčených policistů a revizora, a to i při zohlednění objektivní pochybnosti o jejich nezaujatosti na výsledku řízení. Při uvážení všech v řízení provedených důkazů pak budou muset pečlivě posoudit, zda vůbec bylo mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, a tedy v souladu s principem presumpce neviny a zásadou *in dubio pro reo*, prokázáno, že se stal skutek, z něhož je stěžovatel obžalován (případně v jakém rozsahu), tedy zejména, zda byla prokázána nepravdivost tvrzení stěžovatele uvedených v jeho trestním oznámení a zda případně tato prokazatelně nepravdivá tvrzení představují úmyslné lživé obvinění jiného z trestného činu (a to nehledě na skutečnost, že na podkladě stěžovatelova trestního oznámení orgány činné v trestním řízení skutečně začaly prověřovat jednání dotčených policistů i revizorů s podezřením na spáchání trestného činu, neboť stěžovatelovo trestní oznámení bylo obsáhlejší, zejména obsahovalo závažnou informaci o fyzickém napadení stěžovatele revizorem za přihlížení policistů, kteréžto tvrzení ovšem již v ústavní stížností napadených rozhodnutích obecných soudů bylo z popisu skutku stěžovatele vypuštěno s tím, že nebylo prokázáno, že by šlo o tvrzení se zcela nepravdivým jádrem).

50. Ústavní soud přitom na tomto místě připomíná některé závěry vyslovené v judikatuře ve vztahu k trestnému činu křivého obvinění. Předně je třeba zdůraznit, že dostatečným důkazem o tom, že došlo ke křivému obvinění a že toto bylo vedeno úmyslem stíhat nevinného, není sama o sobě skutečnost, že se orgánům činným v trestním řízení nepodaří prokázat vinu tomu, kdo byl jinou osobu za pachatele označen [nález sp. zn. IV. ÚS 485/01 ze dne 7. 3. 2002 (N 26/25 SbNU 205)]. Při posuzování viny obviněného z trestného činu křivého obvinění se tedy nestačí zabývat otázkou, zda křivě obviněná osoba skutečně spáchala trestný čin, případně za něj byla stíhána nebo odsouzena, ale zda lze prokázat, že obviněný z hlediska subjektivní stránky trestného činu chtěl nebo si byl vědom, že obviňuje jinou osobu nepravdivě, a byl s tím srozuměn a současně chtěl nebo byl alespoň srozuměn s tím, že v důsledku jeho obvinění bude tato osoba trestně stíhána (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1010/2008 ze dne 25. 9. 2008, rozsudek vojenského senátu Nejvyššího soudu ČSFR sp. zn. Tzv 28/90 ze dne 6. 11. 1990, č. 63/1991 Sb. rozh. tr.). Lživé obvinění se tedy musí týkat jen trestného činu, nikoliv například přestupku. Jestliže někdo jiného lživě obviní z jednání, které nezakládá zákonné znaky některého trestného činu podle zvláštní části trestního zákoníku, nedopustí se trestného činu křivého obvinění. V neposlední řadě se ze strany obviněného musí jednat

opravdu o učinění obvinění, které může být podnětem k trestnímu stíhání konkrétní nevinné osoby; naopak vyslovení pouhého podezření, že došlo ke spáchání trestného činu (konkrétní osobou), nelze považovat za vědomě lživé, a tedy křivé obvinění (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 605/2015 ze dne 29. 9. 2015, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 1010/2008 ze dne 25. 9. 2008, rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 40/65 ze dne 15. 7. 1965, č. 44/1965 Sb. rozh. tr.).

51. Ústavní soud nevyhověl návrhu stěžovatele na náhradu nákladů zastoupení dle § 83 zákona o Ústavním soudu. Pravidlem v řízení před Ústavním soudem je úhrada vlastních nákladů řízení účastníky a vedlejšími účastníky řízení. Z tohoto pravidla existují výjimky dle § 62 odst. 4 a § 83 zákona o Ústavním soudu. Tato ustanovení však nelze – coby výjimky z obecného pravidla – vykládat rozšiřujícím způsobem a lze je aplikovat jen v mimořádných případech [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 762/10 ze dne 22. 7. 2010 (N 148/58 SbNU 257) a usnesení sp. zn. II. ÚS 143/04 ze dne 5. 5. 2004 (dostupné na http://nalus.usoud.cz)]. Takovým mimořádným případem ovšem podle názoru Ústavního soudu stěžovatelův případ není. Stěžovatel sice Ústavnímu soudu zaslal potvrzení o svých osobních, majetkových a výdělkových poměrech, v němž uvedl, že nemá žádný stálý příjem ani nevlastní žádný majetek větší ceny; nicméně lze poukázat jednak na skutečnost, že stěžovatel byl týmž právním zástupcem zastoupen i v řízení o dovolání, v němž si ovšem nežádal o přiznání nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, a jednak na skutečnost, že usnesením obvodního soudu ze dne 14. 9. 2015 mu byla uložena povinnost zaplatit částku ve výši přes 80 000 Kč představující náhradu nákladů nutné obhajoby vyplacených jeho obhájkyni, přičemž proti tomuto rozhodnutí se stěžovatel nebránil stížností. Ústavní soud tedy uzavírá, že není přesvědčen, že by stěžovatelovy osobní a majetkové poměry byly tak mimořádné, aby odůvodňovaly přiznání náhrady nákladů zastoupení stěžovatele před Ústavním soudem ve smyslu § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 120
K posouzení změny poměrů odůvodňující úpravu péče o nezletilé dítě

Přehodnocení důvodů pro zachování či změnu uplatněného modelu výchovy a péče rodičů o dítě musí být komplexní a podrobné, přičemž v každé jeho složce je předním hlediskem nejlepší zájem dítěte. Není dostačujícím zjištění, že nezletilá režim střídavé péče, spojený s docházkou do prvního ročníku dvou, navíc od sebe značně vzdálených základních škol, ve formálním smyslu zvládla. Je třeba také zkoumat, jaký vliv má zvolené řešení na její psychiku, zda má možnost stýkat se se svými vrstevníky, být součástí kolektivu, zda nezletilá prožije šťastné a spokojené dětství. Nikoliv bez dalšího – zahájení školní docházky představuje změnu poměrů ve smyslu § 909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, odůvodňující přehodnocení úpravy péče o dítě. Zda tomu tak je či není, je nutno vždy posuzovat především optikou zájmu dítěte.

Rozhodnutí odvolacího soudu, které se řádně nevypořádalo se znaleckým posudkem o otázce, zda střídavá péče znamená pro nezletilou neúnosnou zátěž v situaci, kdy začala navštěvovat dvě základní školy, je ústavním deficitem, nesplňujícím ani požadavky kladené čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 24. června 2016 sp. zn. II. ÚS 169/16 ve věci ústavní stížnosti Z. Š., zastoupené Mgr. Marcelou Horákovou, advokátkou, se sídlem v Olomouci, Riegerova 12, proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 13. 10. 2015 č. j. 83 Co 308/2015-742, kterým byl v odvolacím řízení zamítnut stěžovatelčin návrh na svěření nezletilé dcery do její péče, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníka řízení a Š. K., zastoupeného Mgr. Janem Pořízkem, advokátem, se sídlem Praha 2, Na rybníčku 1329/5, a nezletilé J. K., zastoupené opatrovníkem JUDr. Stanislavem Křečkem, zástupcem veřejného ochránce práv, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 13. 10. 2015 č. j. 83 Co 308/2015-742 byla porušena základní

práva stěžovatelky garantovaná čl. 36 odst. 1 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 13. 10. 2015 č. j. 83 Co 308/2015-742 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Argumentace stěžovatelky

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 15. 1. 2016, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, neboť jím bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

2. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že nesouhlasí se závěry odvolacího soudu, který změnil rozsudek soudu prvního stupně a návrh stěžovatelky na svěření nezletilé do její výlučné péče zamítl. Právní závěry odvolacího soudu jsou dle stěžovatelky v příkrém nesouladu se skutkovými zjištěními, když odvolací soud dovodil, že nenastala taková změna poměrů, která by odůvodňovala změnu předchozího rozhodnutí, kterým byla nezletilá J. svěřena do střídavé péče. Dle názoru stěžovatelky tyto změny prokazatelně nastaly, a to zejména s ohledem na zahájení školní docházky nezletilé, změnu jejího zdravotního stavu a prohloubení rozporů v komunikaci mezi rodiči. Stěžovatelka poukazuje na to, že odvolací soud změnu poměrů posuzoval primárně ve smyslu poměrů na straně rodičů nezletilé, ačkoli měl posuzovat veškeré změny poměrů, jež jsou vázány na osobu nezletilé. V této souvislosti stěžovatelka uvádí, že odvolací soud přehlížel zásadní důkazy, na kterých bylo postaveno rozhodnutí soudu prvního stupně o svěření nezletilé do výlučné péče stěžovatelky. Jedná se zejména o znalecký posudek znalkyně PhDr. Jany Doubravové, ve kterém se negativně vyjádřila k aktuální úpravě střídavé péče a střídavou péči nedoporučila, přičemž závěry znaleckého posudku nebyly v řízení žádným způsobem vyvráceny ani zpochybněny. Stěžovatelka poukazuje na to, že v napadeném rozhodnutí bylo rovněž ignorováno vyjádření opatrovníka, který se jednoznačně přiklonil k tomu, že nezletilá by měla být svěřena do její výlučné péče. Ze závěrů odvolacího soudu dle tvrzení stěžovatelky nejsou patrná odlišná skutková zjištění ani závěry, než ke kterým dospěl soud prvního stupně a které by zakládaly změnu jeho rozhodnutí. Rozhodnutí odvolacího soudu je tak dle tvrzení stěžovatelky založeno na pouhé svévoli, neboť

soud bez jakékoli zákonné opory či odůvodnění založeného na provedeném dokazování neshledal změnu poměrů, ačkoli bylo v rámci řízení jednoznačně prokázáno, že takové změny v souvislosti se zahájením školní docházky nezletilou nastaly (např. navštěvování dvou základních škol vzdálených 300 km, odlišný výukový plán, střídání školních kolektivů). Stěžovatelka je přesvědčena, že napadané rozhodnutí žádným způsobem nerespektuje nejlepší zájem dítěte, neboť v jeho důsledku je na nezletilou kladena v rámci střídavé péče realizované za stávajících podmínek nepřiměřená zátěž a je ohrožen její psychický vývoj. Stěžovatelka rovněž poukazuje na skutečnost, že s otcem nezletilé nejsou schopni řešit běžné záležitosti a pro zprostředkování komunikace musí opakovaně kontaktovat opatrovníka. Kvůli neshodám rodičů nemůže nezletilá realizovat některé své mimoškolní aktivity, např. krasobruslení, ve kterém jí otec bránil, nebo hru na hudební nástroj. Stěžovatelka uvádí, že z provedených důkazů před soudem prvního stupně bylo zjištěno, že otec svůj zájem povyšuje nad zájem nezletilé, není ochoten se přizpůsobit jejím aktuálním potřebám ani přáním a ve své nové rodině, kde jsou celkem čtyři děti, se nezletilé nevěnuje. Dle názoru stěžovatelky je v nejlepším zájmu nezletilé, aby měla stabilní výchovné prostředí, navštěvovala pouze jednu základní školu a zachovala si související sociální vazby, zejména začlenění do kolektivu. Stěžovatelka má za to, že je zcela evidentně proti zájmu nezletilé být zbytečně stresována neustálým cestováním, střídáním rodinných, školních a zájmových prostředí a nemožností systematického rozvíjení svých zájmů. Stěžovatelka dodává, že v původním řízení soud opřel své rozhodnutí o to, že otec slíbil přestěhování do místa bydliště matky. Stěžovatelka také zpochybňuje hodnocení důkazů odvolacím soudem, který jako stěžejní důkaz pro posouzení poměrů provedl důkaz vysvědčením nezletilé z 1. třídy a s ohledem na výborný prospěch označil školní docházku nezletilé za bezproblémovou. Stěžovatelka je přitom přesvědčena, že funkce vysvědčení v 1. třídě má pouze motivační charakter. Odvolací soud navíc nepřihlédl ke zprávě z Pedagogicko-psychologické poradny Olomouckého kraje, podle které bude sice nezletilá školní dualismus zvládat, ale s krajním vypětím všech sil. V této souvislosti stěžovatelka namítá, že odvolací soud nebral ve svých závěrech v úvahu skutečnost, že oproti první a druhé třídě bude studium nezletilé v budoucnosti náročnější, na jeho vzájemné koordinaci se bude muset podílet v obou školách více učitelů, na což nejsou školy organizačně připraveny. Závěrem stěžovatelka tvrdí, že otec projevil snahu využít nepříznivý zdravotní stav nezletilé k získání sociálních dávek, a to i za situace, kdy je jako soudce nadprůměrně materiálně zajištěn, z čehož lze dovodit, že jeho motivací pro svěření dcery do střídavé péče je více než zájem na péči o nezletilou snaha vyhnout se výživnému, které by musel stěžovatelce platit.

II. Vyjádření účastníků

3. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud Krajskému soudu v Ústí nad Ladem – pobočce v Liberci a vedlejším účastníkům, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

4. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci ve svém vyjádření ze dne 2. 3. 2016 pouze odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou.

5. Vedlejší účastník Š. K. (dále jen „vedlejší účastník" nebo „otec") podle svého vyjádření považuje ústavní stížnost za nedůvodnou, neboť tato dle jeho názoru směřuje toliko do oblasti přehodnocování dokazování odvolacího soudu a brojí výhradně proti neúspěchu v předchozím řízení. Vedlejší účastník zdůrazňuje, že odvolací soud se správně zabýval výlučně posouzením, zda došlo k podstatné změně poměrů vyžadující změnu původního rozhodnutí, neboť posuzoval návrh matky poté, co již bylo předchozím pravomocným rozhodnutím nalezeno nejvhodnější uspořádání poměrů nezletilé. Odvolací soud se podle názoru otce důsledně zabýval veškerými námitkami vznesenými v průběhu řízení matkou, které jsou i podstatou námitek ústavní stížnosti. K námitce matky, že odvolací soud měl při rozhodování vycházet z doporučení znalkyně, uvádí, že odvolací soud podrobně zdůvodnil, z jakých důvodů považuje další trvání střídavé výchovy za souladné se zájmy nezletilé. Vedlejší účastník má za to, že pokud odvolací soud vycházel při posuzování schopností nezletilé ze zpráv podaných třídními učitelkami v průběhu první a druhé třídy základní školy, nikoliv z doporučení znalkyně vyjádřeného ve znaleckém posudku, pak v takovém postupu nelze shledat prvek svévole či libovůle. K tomu dále uvádí, že znalecký posudek byl zpracováván v době, kdy nezletilá teprve do školy nastoupila a znalkyně tehdy prováděla pouze hypotetický odhad budoucího dopadu střídání dvou základních škol na psychiku nezletilé. K námitce špatné komunikace mezi rodiči otec uvádí, že úroveň komunikace je stejná po dobu pěti let trvání střídavé výchovy a schopnost dohodnout se na zajištění základních potřeb a zájmů nezletilé je dostatečně osvědčena dosavadním výkonem střídavé péče, vyžadujícím s ohledem na nutnost výměny studijních materiálů a informací o studiu nezletilé naopak vyšší úroveň komunikace rodičů. Existenci dostatečné kooperace mezi rodiči lze dle vedlejšího účastníka dovodit především z hlediska samotné nezletilé, na kterou rodiče vzájemný nesoulad nepřenášejí a která přijala stávající stav za jí vyhovující normu, v níž prospívá. Odvolací soud dle vyjádření vedlejšího účastníka jasně a logicky vyložil důvody, pro které neobstojí základní argument stěžovatelky o vzdálenosti bydlišť rodičů a střídání základních škol. K tomu uvádí, že z vyjádření nezletilé a především zpráv obou škol vypracovaných vždy třídní učitelkou, která je s nezletilou v každodenním kontaktu, plyne, že nejenže je v nastaveném režimu

střídavé péče možno základní školní docházku realizovat, ale především nezletilá se na poměrně složitou situaci velmi dobře adaptovala. Co se týče námitky stěžovatelky o nepředvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu, k tomu vedlejší účastník uvádí, že pouhá skutečnost, že odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně dospěl k závěru, že dosavadní výchovný model v podobě střídavé péče je i nadále v zájmu nezletilé, nemůže být skutečností, jež by mohla založit závěr o nepředvídatelnosti rozhodnutí odvolacího soudu. Vedlejší účastník závěrem vyjadřuje přesvědčení, že za situace, kdy se dosavadní výchovné prostředí nezletilé osvědčilo, a ani ona sama nijak nevnímá potřebu na tomto něčeho měnit, je správným závěr, že s ohledem na vzdálenost bydlišť rodičů je střídavá výchova formou výchovy, která umožňuje nezletilé zachování fungujících vztahů s oběma rodiči (se sourozenci a členy širší rodiny) a rovněž jí umožňuje zůstat součástí každodenního života obou rodičů.

6. Kolizní opatrovník nezletilé JUDr. Stanislav Křeček, zástupce veřejného ochránce práv, ve svém vyjádření vyjadřuje přesvědčení, že střídavá péče není za daných okolností v nejlepším zájmu nezletilé, a to zejména s ohledem na zahájení základní školní docházky ve dvou základních školách, což na rozdíl od odvolacího soudu považuje za zásadní změnu poměrů. V této souvislosti kolizní opatrovník poukazuje na důkazy a skutečnosti, které dle jeho názoru vyvrací závěry odvolacího soudu a svědčí spíše o tom, že nezletilá střídavou péči a docházku do dvou základních škol sice formálně zvládá, v pozadí však stojí nepřiměřená zátěž, která ji může poškozovat ve vývoji. Jedná se zejména o znalecký posudek, kde znalkyně střídavou péči nedoporučila z důvodu nadměrného tlaku na nezletilou, který ji poškozuje ve vývoji, dále o osobní rozhovor soudkyně s nezletilou, kdy nezletilá mimo jiné uvedla, že by „vše nemuselo být tak strašně daleko, mohlo by to být v jednom městě“, vyjádření vedoucí vychovatelky školní družiny v O., která popsala nezletilou jako hodnou, velmi citlivou, často lítostivou, což se stupňuje s blížícím se odjezdem z O., a také skutečnost, že nezletilá vyjádřila lítost na tím, že se nemohla účastnit některých mimoškolních aktivit v době, kdy je v péči u druhého z rodičů. Za významné pro posouzení věci pokládá opatrovník rovněž upozornění stěžovatelky na neprostupnost prostředí obou rodičů. Co se týče názoru nezletilé na střídavou péči, ten je dle názoru opatrovníka ovlivněn obavou ze selhání a zklamání dospělých a také nemožností srovnání s jiným uspořádáním péče. Přání nezletilé tak nelze přejímat izolovaně bez zřetele k ostatním okolnostem věci a nelze je interpretovat formálně, ale je třeba vycházet i ze sdělení nezletilé, která jsou jakoby okrajová, všímat si veškerých projevů nezletilé a jejich kontextu. Kolizní opatrovník je toho názoru, že v daném případě je třeba vyvažovat na jedné straně zájem nezletilé na péči obou rodičů a zároveň obou rodičů na péči o nezletilou, a na straně druhé zájem

nezletilé na zdravý psychický vývoj, přičemž převážit by měl zájem na jejím zdravém psychickém vývoji. Kolizní opatrovník má za to, že význam kontinuity a dokončování aktivit s věkem narůstá, jakož i vazby ve vrstevnickém kolektivu, které nabývají s přibývajícím věkem pro dítě velké důležitosti, a to na rozdíl od kolektivů v mateřských školách, kde vazby mezi dětmi nejsou tak silné a pro dítě důležité. Dále poukazuje i na přibývající školní povinnosti a nároky na dítě. Na základě výše uvedeného kolizní opatrovník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušil.

7. Stěžovatelka se ve své replice zcela ztotožňuje se stanoviskem kolizního opatrovníka, které má za správně vystihující podstatu věci a jednoznačně odrážející zájem nezletilé J. Pokud jde o vyjádření otce, je zjevné, že si tento znalecké závěry znalkyně, podle kterých střídavá výchova není v daném případě vhodná s ohledem na celou řadu důležitých faktorů, nepřipouští, ačkoliv by v zájmu své dcery měl tyto informace vyhodnotit a zvážit k jejímu prospěchu. Otec však odborný názor znalkyně bagatelizuje, podal na znalkyni trestní oznámení a věc uzavírá tak, že vzhledem k tomu, že měla nezletilá v první třídě samé jedničky, je vše v pořádku. Stěžovatelka má za to, že zájem otce o dceru je pouze ve formální rovině a není opravdový. Tento závěr vyplývá dle stěžovatelky z jednání otce, který s nezletilou nesdílí její zájmy a tužby, nebere ohled na její přání (např. neumožnil nezletilé i přes její přání absolvovat kurzy krasobruslení i v místě bydliště otce). V této souvislosti stěžovatelka upozorňuje, že otec opakovaně svým postojem uvedl soud při rozhodování o výchově nezletilé v omyl, když v původním řízení tvrdil, že se přestěhuje do bydliště matky a dcery, tedy do O., tímto způsobem by byla střídavá výchova do určité míry realizovatelná, avšak přes opakovaný příslib tak neučinil. Stejný postoj zaujal ke školní docházce, kdy tvrdil, že dcera v nastoleném režimu zvládne první třídu a pak přejde do výlučné výchovy stěžovatelky, v tomto svém názoru utvrzoval i ředitelku školy ZŠ D. a stejný postoj zaujal při příslibu krasobruslení v Č. L., které se rovněž nerealizovalo. Stěžovatelka poukazuje na potíže při komunikaci mezi ní a vedlejším účastníkem, pokud jde o předávání nezletilé např. v případě nemoci či při její žádosti o změnu termínu z důvodu konání krasobruslařského soustředění, a uvádí, že otec po vyhlášení napadeného rozsudku s ní přestal komunikovat zcela, činí tak pouze ojediněle, často vulgárně či dehonestujícím způsobem. Otec taktéž bezprostředně po vyhlášení napadeného rozsudku o své vůli bez vědomí stěžovatelky změnil dceři trvalé bydliště, aniž by o tom matku informoval, tento krok stěžovatelka dává do souvislosti se žádostí otce o přiznání dávek státní sociální podpory. Takové chování a jednání otce je dle názoru stěžovatelky neslučitelné se střídavou výchovou i s funkcí a postavením otce. Stěžovatelka uvádí, že informace o studiu si vyměňují pouze učitelky, nikoliv rodiče

vzájemně, stěžovatelka nemá od otce o prospěchu dcery (ale ani obecně) žádné informace. Nezletilá je tak ve skutečnosti vychovávána ve dvou výlučných výchovách, kde tato prostředí spolu vzájemně vůbec nekomunikují, má zcela odlišné rodinné prostředí (u stěžovatelky je jako dítě jediná, u otce má další 3 sourozence a očekává se narození dalšího), má odlišné výukové programy na základních školách, rozdílné školní kolektivy, diametrálně odlišnou zájmovou činnost, u obou rodičů má vlastní lékaře, neboť otec nedůvěřuje zprávám lékařů stěžovatelky, a to vše se střídá v intervalu 14 dnů. V době, kdy je nezletilá v péči stěžovatelky, otec nezletilou nekontaktuje, nemá potřebu zjistit, jak se jí v tuto dobu daří a stejným způsobem pak odmítá snahu stěžovatelky o kontakt (byť jen telefonický) s dcerou, ačkoliv přístup dcery k matce by měl být samozřejmostí. Dle stěžovatelky je tedy zřejmé, že závěry znaleckého posudku jsou zcela správné, když tento konstatuje naprostou neprostupnost jednotlivých prostředí a dovozuje i z těchto skutečností, že střídavá forma výchovy není za těchto okolností namístě. Závěrem stěžovatelka poukazuje na zdravotní stav nezletilé, který ani po roce přísné bezlepkové diety nedoznal předpokládané změny k lepšímu, naopak akutní potíže v poslední době vedly k řadě vyšetření, která neprokázala objektivní příčinu potíží, a byl konstatován závěr o příčině s největší pravděpodobností psychosomatického původu. Stěžovatelka má z výše uvedených důvodů vyjádření otce za zcela nepřiléhavé a hodnocení rozsudku odvolacího soudu za nesprávné.

III. Rekapitulace obsahu spisu

8. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v České Lípě sp. zn. 21 P 33/2013 Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Rozsudkem Okresního soudu v České Lípě ze dne 12. 10. 2012 č. j. 0 Nc 482/2012-147 byla nezletilá svěřena do výchovy matky, otci bylo uloženo přispívat na výživu nezletilé částku 2 500 Kč měsíčně. Otec byl oprávněn ke styku s nezletilou v době od druhé soboty každého měsíce po dobu následujících jedenácti dní, tedy do středy. K odvolání obou rodičů byl rozsudek soudu prvního stupně změněn rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 13. 2. 2013 č. j. 35 Co 681/2012-213 ve spojení s usnesením téhož soudu ze dne 28. 2. 2013 č. j. 35 Co 681/2012-216 tak, že byla nezletilá svěřena do střídavé výchovy rodičů s tím, že ve výchově matky bude po dobu 14 dnů od pátku 17:00 hodin do pátku následujícího po uplynutí 14 dnů do 17:00 hodin, a ve výchově otce bude po dobu následujících 14 dnů od pátku 17:00 hodin do pátku následujícího po uplynutí 14 dnů do 17:00 hodin. Oběma rodičům byla stanovena povinnost platit na výživu nezletilé částku ve výši 2 200 Kč měsíčně k rukám druhého rodiče. Rozsudek odvolacího soudu napadla stěžovatelka ústavní stížností, která byla nálezem sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739)

zamítnuta. K návrhu matky na změnu péče Okresní soud v České Lípě rozsudkem ze dne 30. 3. 2015 č. j. 21 P 33/2013-575 svěřil nezletilou do péče matky a otci stanovil povinnost platit na výživu nezletilé částku ve výši 7 300 Kč měsíčně k rukám matky. Proti tomuto rozsudku podal otec nezletilé odvolání, na základě kterého odvolací soud ústavní stížností napadeným rozsudkem rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že návrh matky na svěření nezletilé do její péče zamítl.

IV. Postup Ústavního soudu při posuzování ústavní stížnosti

9. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu, nebyl-li návrh mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnut, nařídí Ústavní soud ústní jednání, lze-li od tohoto jednání očekávat další objasnění věci. Za splnění podmínek daných tímto zákonným ustanovením rozhodl o věci Ústavní soud s upuštěním od ústního jednání.

V. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

10. Po přezkoumání skutkového stavu, vyžádaného soudního spisu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť postupem Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci došlo ke stěžovatelkou namítanému porušení práva na spravedlivý proces, a v důsledku toho k porušení práva na respektování rodinného života a na výchovu a péči o dítě.

11. Ústavní soud ve své činnosti vychází z principu, že státní moc může být uplatňována jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví. Ústavní soud, s ohledem na ústavní vymezení svých pravomocí (čl. 87 Ústavy), zejména respektuje skutečnost – což vyslovil v řadě svých rozhodnutí – že není součástí soustavy obecných soudů, a že mu proto zpravidla ani nepřísluší přehodnocovat „hodnocení" dokazování před nimi prováděné a také mu nepřísluší právo přezkumného dohledu nad činností soudů. Na straně druhé však Ústavnímu soudu náleží posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyly porušeny základní práva nebo svobody stěžovatele zaručené ústavním pořádkem, a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé. Ústavnímu soudu proto ani v řízeních o ústavních stížnostech, směřujících proti rozhodnutím obecných soudů, týkajících se úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem v žádném případě nenáleží hodnotit důkazy provedené obecnými soudy v příslušných řízeních, a na základě tohoto „vlastního" hodnocení důkazů předjímat rozhodnutí o tom, komu má být dítě svěřeno do péče, jakým způsobem (co do rozsahu i konkrétního vymezení časového harmonogramu) má být rozhodnuto o styku rodičů s nezletilým dítětem atp.

12. Ústavní soud však současně v minulosti opakovaně vyložil, že je věcí obecných soudů, aby při rozhodování o tom, kterému z rodičů bude

dítě svěřeno do výchovy, jakož i při rozhodování o úpravě styků s druhým rodičem zohlednily všechny okolnosti daného případu a z nich vyplývajícího zájmu dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), který musí být vždy prioritním hlediskem, a rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi. Ve vztahu k přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se problematiky úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je pak úkolem Ústavního soudu především posoudit, zda obecné soudy neporušily základní práva a svobody stěžovatele, kupříkladu tím, že by excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou podústavní úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 23. 2. 2010 (N 32/56 SbNU 363); či nález sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421)]. V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud také vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy, přičemž důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, ale na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)].

13. Jak již bylo výše uvedeno, Okresní soud v České Lípě rozsudkem ze dne 30. 3. 2015 č. j. 21 P 33/2013-575 rozhodl o svěření nezletilé do péče stěžovatelky s odůvodněním, že střídavá péče po zahájení povinné školní docházky již není v zájmu nezletilé. K tomuto závěru soud prvního stupně došel poté, co provedl rozsáhlé dokazování, mimo jiné znaleckým posudkem znalce z oblasti psychologie, osobním pohovorem s nezletilou i pohovorem prostřednictvím kolizního opatrovníka, zpráv Základní školy S. a Základní školy D., písemnými vyjádřeními vedoucí vychovatelky školní družiny a vedoucími zájmových aktivit, zprávami Pedagogicko-psychologické poradny Olomouckého kraje a Pedagogicko-psychologické poradny v České Lípě a výpověďmi svědků. Za stěžejní považoval soud prvního stupně znalecký posudek znalkyně PhDr. Jany Doubravové ze dne 25. 1. 2015, dle kterého je aktuální psychický stav nezletilé charakterizován vnitřní tenzí, kdy nezletilá se navenek projevuje jako vysoce adaptabilní na změny prostředí, vnitřně však hluboce prožívá napětí a konfliktní atmosféru mezi rodiči, snaží se maximálně uspět a vyhovět rodičům, což u ní vede k přebujelé odpovědnosti za to, jak se rodiče cítí a jak střídavá péče funguje. Emoční projevy nezletilé jsou nápadně kolísavé, nezletilá je motoricky neklidná více, než by odpovídalo její vývojové úrovni, má úzkostnou obavu z možného selhání, slabost si dovolí projevit pouze v prostředí, kde nejsou kladeny

tak vysoké nároky na její přizpůsobení. Školní dualismus nezletilá zvládá jen formálně na úkor velkého energetického vypětí a psychické pohody, přičemž tlak, kterému čelí, ji nepřiměřeně zatěžuje a poškozuje na vývoji. Dle znalkyně nezletilá již v současnosti vytěsňuje negativní pocity a hrozí, že zvyšování vnitřního napětí může vyústit až do neurotických symptomů. Z provedených důkazů soud prvního stupně dovodil, že zejména vzhledem k psychickému stavu nezletilé a nepřiměřené zátěži, která je na ni v důsledku střídavé péče kladena, není střídavá péče v jejím nejlepším zájmu.

14. Odvolací soud v napadeném rozhodnutí naproti tomu neshledal důvod pro změnu původního rozhodnutí o úpravě výchovných poměrů, kterým byla nezletilá svěřena do střídavé výchovy rodičů, neboť dle jeho názoru nedošlo k takové změně poměrů, která by změnu předchozího rozhodnutí odůvodňovala. Změnu poměrů nevyvodil odvolací soud ani ze závěrů znaleckého posudku, když konstatoval, že ze znaleckého posudku nevyplývá, že na straně rodičů či nezletilé došlo k takovým zásadním změnám struktury osobnosti, která by střídavou péči vylučovala. Odvolací soud naopak na základě provedeného dokazování, zejména na základě zpráv obou základních škol, které nezletilá navštěvuje, dovodil, že nezletilá nemá se zvládáním učiva problémy, na vysvědčení měla v první třídě samé jedničky, vše zvládala bez problémů a žádné potíže se nevyskytly ani ve druhé třídě. Na základě výše uvedeného odvolací soud uzavřel, že „z uvedeného je zřejmé, že docházka do dvou škol nečiní nezletilé žádné potíže, a to jak po stránce výsledků, tak po stránce emoční a sociální". V nástupu nezletilé na základní školu a v plnění školní docházky ve dvou školách proto nelze dle závěrů odvolacího soudu spatřovat takovou podstatnou změnu poměrů, která by odůvodňovala změnu předchozího rozhodnutí.

15. Ústavní soud ve svých rozhodnutích setrvale judikuje, že pokud jde o (ne)svěření dítěte do střídavé péče za situace, kdy již dříve soudy o úpravě výchovných poměrů dítěte rozhodly či kdy již dříve schválily dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností, je podstatné, zda jednak došlo ke změně okolností, jednak zda je v souvislosti s touto změnou nutné ochránit nejlepší zájmy dítěte změnou dosavadních výchovných poměrů a dále zda se posouzením možné nutnosti přehodnotit stávající výchovné poměry v důsledku změny okolností soudy dostatečně zabývaly. Nezmění-li totiž soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte a jeho rodiče na respektování rodinného života [viz nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683)]. Tak tomu bylo právě v projednávané věci, kdy závěry o absenci změny poměrů, o které se odvolací soud opírá ve svém rozhodnutí, nemají oporu v provedeném dokazování.

16. Jedná se především o nerespektování závěrů vyplývajících ze znaleckého posudku, ve kterém znalkyně charakterizovala aktuální psychický stav nezletilé vnitřní tenzí a připraveností bránit rodinné hranice a úzkostí z možného negativního hodnocení či výkonového selhání. Nezletilá působí jako velmi dobře adaptovaná na změny prostředí, znalkyně však poukazuje na rozdíl mezi vnější (vyjadřovanou) a vnitřní (prožívanou) adaptabilitou. Nezletilá dle závěrů znaleckého posudku vzhledem ke své inteligenci a citlivosti hluboce prožívá napětí a konfliktní atmosféru mezi rodiči a uvědomuje si význam své role a pouze v prostředí, kde nejsou kladeny nároky na její zvýšenou přizpůsobivost, si dovolí projevit slabost. Prezentovaná bezproblémová adaptace však může být dle znalkyně vysoce energeticky a emočně náročná a zatěžující pro psychický vývoj dítěte. Vyšetření nezletilé ukázalo, že zvládá školní dualismus jen formálně s velkým energetickým vypětím a na úkor své psychické pohody, což se projevuje např. věkově nepřiměřenou sebekontrolou v oblasti sdílení a striktním oddělováním svých dvou světů. Nezletilá dle znalkyně bagatelizuje nepříjemné pocity a zastírá je, případně potlačuje, hrozí jí tak ztráta kontaktu s emocemi, když negativní emoce jsou vnímány jako nepovolené. Střídavá péče realizovaná za stávajících podmínek není dle znalkyně v zájmu nezletilé, neboť tlak, kterému nyní nezletilá čelí, ji nepřiměřeně zatěžuje a poškozuje ve vývoji, nezletilá cítí vysoký podíl odpovědnosti za fungování střídavě péče, úzkostně se snaží uspět a vyhovět očekávání dospělých osob a nikoho nezklamat. Při ústním jednání konaném před soudem prvního stupně na otázku soudu, jakým způsobem může aktuální psychický stav nezletilé narušit její zdravý, normální vývoj, znalkyně uvedla, že jde o napětí, které je zatěžující a vede ke stresu, který v případě dlouhodobého působení může mít následky na psychice nezletilé. Nezletilá je dle vyjádření znalkyně vnímavá, je si vědoma vlastní důležitosti, její emoční projevy jdou do extrémů, je motoricky neklidná více, než by odpovídalo její vývojové úrovni, má úzkostnou obavu z možného selhání. Dopad dlouhodobé tenze prožívané nezletilou vede k přebujelé odpovědnosti za to, jak se rodiče cítí, již v současnosti si nezletilá nepřipouští negativní emoce. Znalkyně uvedla, že je u nezletilé riziko zvyšování vnitřního napětí, které by se mohlo promítnout do neurotických symptomů nebo poruch chování. Nezletilá se již nyní projevuje nepřiměřenou sebekontrolou ve sdílení toho, jak to má u rodičů, vnímá dva domovy odděleně, sama sebe vnímá jako nárazník mezi světy obou rodičů, což se projevuje i vypnutím emočních projevů při předávání mezi rodiči. Přestože dle vnějších kritérií adaptability se nezletilá jeví jako veselé a úspěšné dítě, vnitřní kritéria hovoří o napětí, vytěsnění negativních pocitů, nezletilá chce vyhovět oběma rodičům, přijímá významnost své sociální pozice a ztotožňuje se s tím, že je nejlepší a že všechno zvládne, to však zvyšuje její obavy ze selhání. Dle znalkyně jde aktuálně o varovné signály,

že emoční či sociální vývoj nezletilé může být narušen. Znalkyně rovněž uvedla, že stav vnitřního prožívání nelze zjistit na základě laických vnějších kritérií běžně užívaných osobami, se kterými je nezletilá v kontaktu, např. učitelé, příbuzní, vedoucí zájmových činností.

17. Také ze zprávy Pedagogicko-psychologické poradny Olomouckého kraje se podává, že s nárůstem učiva a zrychlováním školní práce bude muset nezletilá na zvládnutí požadavků vynakládat zvýšené úsilí, což může vést k jejímu přetěžování. Nezletilá pak nemusí podávat výkony odpovídající vysoké úrovni nadání a je riziko, že bude pracovat podvýkonně. Ostatně i ze zprávy Základní školy D., ze dne 26. 3. 2015 se podává, že v první třídě nezletilá učivo zvládá, v průběhu dalšího ročníku s nárůstem obtížnosti učiva a nároků kladených na děti by bylo v zájmu nezletilé vhodné, aby navštěvovala jednu školu. Ve zprávě téže školy ze dne 2. 10. 2015 pak vedoucí vychovatelka školní družiny popisuje svůj rozhovor s nezletilou po prázdninách, kdy jí sdělila, že se jí nelíbí dojíždění, má obavy, že při přejíždění z města do města něco zapomene nebo ztratí, nebude mít vše do školy apod. Nezletilá taktéž vyjádřila své přání navštěvovat otce pouze podle svého přání, jako to mají její některé kamarádky. Ústavní soud je přesvědčen, že se odvolací soud řádně nezabýval otázkou, jaký může mít režim střídavé péče a docházka do dvou základních škol dopad na psychický vývoj nezletilé, neboť výše uvedené závěry znalkyně ani pedagogicko-psychologické poradny či zprávy základní školy při svém rozhodování dostatečným, případně žádným způsobem nezohlednil.

18. Stejně tak odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí nevysvětlil, jakým způsobem vzal v úvahu stanovisko Městského úřadu v České Lípě, který byl kolizním opatrovníkem nezletilé v průběhu řízení před obecnými soudy a který konstatoval, že svěření nezletilé do výlučné péče matky rozsudkem soudu prvního stupně je v nejlepším zájmu nezletilé. Kolizní opatrovník dospěl k tomuto závěru poté, co popsal situace, kdy se na něj obracejí rodiče nezletilé neschopni se domluvit na předávání nezletilé v souvislosti s její účasti na táboře, na který se těšila, kdy rodiče nebyli schopni dospět ke kompromisnímu řešení, či situace, kdy na žádost matky neúspěšně opakovaně kontaktovali otce, který v době, kdy má nezletilou v péči, je dlouhodobě nedostižný apod. Ze zpráv kolizního opatrovníka (ale i z obsahu spisu, ve kterém se nachází četná e-mailová a SMS komunikace mezi rodiči) je zřejmé, že komunikace mezi rodiči je značně komplikovaná. K tomu kolizní opatrovník ve své zprávě ze dne 9. 10. 2015 uvádí, že nezletilá velmi citlivě vnímá napjatou atmosféru mezi rodiči, nechce již další konflikty, podřizuje se přání rodičů a snaží se žádného z nich nezklamat.

19. Na překážku střídavé péče není dle odvolacího soudu ani skutečnost, že nezletilá v rámci školní výuky či zájmových aktivit některé činnosti nedokončí. Odvolací soud má za to, že jde o nutné omezení vyplývající

z práva dítěte na péči obou rodičů a práv rodičů na péči o dítě, a dodává, že v obdobné míře by tento problém byl i v případě tzv. širokého styku nezletilé s druhým rodičem, byla-li by v péči pouze jednoho rodiče. Stejně tak stručně se odvolací soud vypořádal s tvrzenými komplikacemi ohledně zájmových kroužků, kdy se spokojil s tím, že dle potvrzení SK Kraso Česká Lípa ze dne 6. 10. 2015 byla nezletilá přijata do oddílu krasobruslení a dle vyjádření plaveckého oddílu v České Lípě nejsou spojeny s absencí nezletilé v době, kdy je u matky, žádné potíže. Pokud jde o onemocnění celiakií, odvolací soud dovodil, že z ničeho nevyplývá, že by nezletilé prostředí u otce a střídání škol způsobovalo napětí, jediné napětí vyvolávají rodiče mezi sebou při vzájemných kontaktech svými antagonistickými postoji, které zde však byly již v době předchozího rozhodnutí a které je třeba v zájmu nezletilé změnit. K přání nezletilé, která vyjádřila lítost nad tím, že se nemohla účastnit v minulém školním roce některých aktivit, které se konaly v době, kdy byla u otce, a obavy z toho, že při odjezdu k druhému rodiči něco zapomene či ztratí, odvolací soud konstatoval, že tyto obavy plynou z osobnostní charakteristiky nezletilé a nesouvisí se střídavou péčí. Důvody pro změnu střídavé péče odvolací soud nedovodil ani z odborných zjištění znalkyně z oboru psychologie, kdy sice přisvědčil tomu, že pro nezletilou by bylo lepší, pokud by navštěvovala pouze jednu školu, ale pokud zvládá bez větších obtíží docházku do dvou škol, je spokojená a nejsou zde jiné změny v poměrech účastníků, pak není důvod dosavadní model péče měnit.

20. Z výše uvedených závěrů lze dovodit, že si je odvolací soud vědom obtíží, se kterými je nezletilá nucena potýkat se při absolvování dvou od sebe značně vzdálených škol s různými výukovými programy, vnímá taktéž její nespokojenost s tím, že se nemůže účastnit některých školních aktivit a dokončit některé činnosti v rámci školní výuky či zájmových aktivit. Jinými slovy, odvolací soud si uvědomuje, a sám to i výslovně konstatuje, že „pro nezletilou by bylo lepší, pokud by navštěvovala pouze jednu školu“, avšak s odvoláním se v zásadě na zvládnutí učiva nezletilou dospěl k závěru, že nedošlo k takové změně poměrů, která by měla vést k přehodnocení svěření nezletilé do střídavé výchovy rodičů.

21. Ústavní soud připomíná, že základním kamenem jeho judikatury vztahující se ke svěření dítěte do péče je zásada nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Z formulace, že nejlepší zájem dítěte musí být „předním hlediskem“, však zároveň vyplývá, že nejde o hledisko jediné, které soudy v řízeních týkajících se dětí musí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů atd.). Výbor pro práva dítěte proto uznává, že je nutný určitý stupeň

flexibility v aplikaci tohoto principu a případné konflikty s jinými oprávněnými zájmy je třeba řešit případ od případu [viz Obecný komentář č. 14 Výboru pro práva dítěte č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem (General comment No. 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as primary consideration), 2003, CRC/C/GC/14]. Nejlepší zájem dítěte je tedy možno, ba dokonce nutno, vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy. Z jeho označení jako „přední hledisko" však vyplývá, že nejlepší zájem dítěte má při vyvažování vysokou prioritu. Jinými slovy, v případném vyvažování má nejlepší zájem dítěte vyšší váhu než ostatní oprávněné zájmy, které je však nutno též vzít v potaz [nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)]. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629) Ústavní soud konstatoval, že i za situace, kdy jsou obecně splněna kritéria u obou rodičů ve zhruba stejné míře, mohou nastat specifické okolnosti týkající se konkrétního dítěte, které brání jeho svěření do střídavé péče, neboť střídavá péče by nebyla v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Jde například o situace, v nichž by vzhledem ke specifickému zdravotnímu či psychickému stavu dítěte střídavá péče představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž, či ve výjimečných případech, kdy rodiče, kteří jinak naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe, a to zejména v případech, kdy by tato velká vzdálenost mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte. Ostatně možnost, že model střídavé péče nebude v budoucnu slučitelný se školní docházkou nezletilé, a v jejím zájmu od něj bude muset být upuštěno, připustil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 (N 110/73 SbNU 739). Tuto otázku však Ústavní soud, který v bodě 27 citovaného nálezu současně nevyloučil, že by model střídavé výchovy nemohl přetrvat i poté, co nezletilá nastoupí do první třídy základní školy, blíže neposuzoval s tím, že to není v jeho kompetenci, ale toliko v kompetenci obecných soudů, které se touto otázkou budou muset zabývat, pokud se rodiče nezletilé na dalším fungování péče sami nedohodnou.

22. Soud prvního stupně vyšel při svém rozhodování ze závěrů nálezu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014, deklaroval nejlepší zájem dítěte a dovodil, že v projednávané věci rodiče nezletilé sice naplňují objektivní relevantní kritéria svědčící pro péči střídavou zhruba ve stejné míře, avšak psychický stav nezletilé i nepřiměřená zátěž, která je na nezletilou kladena, střídavou péči (na rozdíl od zjištěných onemocnění somatických) vylučují, neboť není v souladu s nejlepšími zájmy nezletilé. Soud výslovně akcentoval, že zdravý psychický vývoj nezletilé stojí nad zájmem rodičů podílet se na péči o dceru stejnou měrou i nad zájmem nezletilé být v péči obou rodičů. Takový závěr Ústavní soud považuje za respektující nejlepší zájem dítěte, jak jej definoval ve své judikatuře, a proto i za ústavně souladný.

23. To však neplatí pro závěry soudu odvolacího, který na základě shodně zjištěného skutkového stavu dovodil, že v projednávané věci se zahájením školní docházky změna poměrů na straně nezletilé nenastala. Ústavní deficit napadeného rozhodnutí přitom spočívá ve skutečnosti, že takový závěr odvolací soud učinil, aniž by se, jak vyplývá z výše uvedeného, řádně vypořádal s provedenými důkazy. Jedná se zejména o závěry znaleckého posudku, který vyzněl v neprospěch střídavé péče a obsahoval řadu zjištění a argumentů, které odvolací soud v odstavci odůvodnění napadeného rozsudku věnovaném znaleckým závěrům doslova odbyl větou, že pro nezletilou by bylo lepší, pokud by navštěvovala pouze jednu školu, ale pokud zvládá bez větších obtíží docházku do dvou škol, je spokojená a nejsou zde jiné změny v poměrech účastníků, pak není důvod dosavadní model péče měnit. Takové vypořádání se se znaleckým posudkem, který byl pro soud prvního stupně vodítkem pro závěr o tom, zda představuje střídavá péče za situace, kdy nezletilá začala navštěvovat dvě základní školy, pro ni únosnou zátěž, či nikoli, považuje Ústavní soud za vážný nedostatek odůvodnění se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Nelze totiž než konstatovat, že jakkoli je napadené rozhodnutí správně založené na zvažování, zda ke změně poměrů skutečně došlo a zda je tato změna takové povahy, že by bylo odůvodněné v jejím důsledku změnit předcházející rozhodnutí o úpravě výchovných poměrů nezletilé, argumentace odvolacího soudu nesplňuje požadavky kladené čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 32 odst. 4 Listiny.

VI. Závěr

24. Ústavní soud je tedy nucen konstatovat, že se odvolací soud nedostatečně zabýval nutností přehodnotit stávající výchovné poměry s ohledem na nejlepší zájem nezletilé. Přehodnocení stávajících výchovných poměrů musí být komplexní a podrobné a v každé jeho složce je třeba hodnotit zájem dítěte. Není dostačujícím zjištění, že nezletilá režim střídavé péče a docházku do dvou základních škol zvládla. Je třeba zkoumat, jaký má tento režim vliv na její soukromý život, zda nezletilá prožije šťastné a spokojené dětství či zda má možnost stýkat se se svými vrstevníky a být součástí kolektivu. Pouhé zvládnutí učiva není v tomto ohledu dostatečným odůvodněním, zvláště za situace, kdy dle závěrů znaleckého posudku nezletilá zvládá školní dualismus na úkor své psychické pohody. Jinými slovy, nikoli za všech okolností zahájení školní docházky do dvou různých základních škol představuje změnu poměrů ve smyslu § 909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Zda tomu tak je či není, je nutno vždy posuzovat optikou zájmu dítěte. V projednávané konkrétní věci však závěr odvolacího soudu o tom, že k takové změně poměrů nedošlo, zjevně neodpovídá provedenému dokazování. Při dalším rozhodování o případné

změně výchovných poměrů tedy budou soudy povinny zabývat se všemi výše naznačenými otázkami a zohlednit též aktuální psychický stav nezletilé.

25. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci ze dne 13. 10. 2015 č. j. 83 Co 308/2015-742 je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, a v důsledku toho také s čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a ve smyslu § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl nálezem tak, jak je ve výroku uvedeno.

Č. 121

Ke zrušení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
Ke zdanění důchodů pracujících důchodců s vysokými příjmy

Z hlediska tvrzeného porušení čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy lze konstatovat, že důvod rozlišování, který je použit zákonodárcem v nyní posuzovaném případě (tedy výše a struktura příjmu), není v kontextu účelu, pro který je tento důvod použit (stanovení daňové zátěže), takovým důvodem rozlišování, který by bylo možno podřadit pod demonstrativní výčet charakteristik vymezených v čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy. Kritérium daňového základu je kritériem morálně neutrálním, nijak a priori podezřelým a pro daňovou legislativu běžným a v podstatě nezbytným.

Porušení práva na rovné zacházení je podmíněno různým zacházením se subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)].

Rozdílné zacházení pak spočívá v odlišném daňovém zatížení druhé skupiny, přičemž toto odlišné daňové zatížení jde k tíži této skupiny, neboť je vyšší. Pro závěr o ústavnosti či protiústavnosti uvedeného řešení je rozhodující existence objektivních a rozumných důvodů vysvětlujících jak existenci napadeného odlišného zacházení, tak intenzitu, resp. formu tohoto odlišného zacházení.

V nyní posuzovaném případě je podstatná nikoli sama skutečnost, že je odlišně zacházeno s „vysokopříjmovými“ důchodci, nýbrž primárně konkrétní forma tohoto zacházení. Princip rovnosti ve vztahu k daňovému zákonodárství vyžaduje, aby daňový zákon zatěžoval daňové poplatníky rovnoměrně (srov. rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 9. 3. 2004, 2 BvL 17/02). Jak k tomu uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), „zásada rovnosti vyžaduje, aby každý tuzemec byl zapojen podle své způsobilosti rovnoměrně do financování státních úkolů“ (bod 45).

Rovnoměrnost daňového zatížení neznamená shodnost daňové zátěže pro všechny, ale pouze naplnění postulátu, že s odlišnými je třeba zacházet odlišně, se stejnými stejně, přičemž míře odlišnosti subjektů či situací musí odpovídat právě míra odlišnosti právní regulace. Rovnoměrné daňové zatížení pak znamená, že je třeba daňové poplatníky se stejnou (obdobnou) finanční výkonností rovněž stejně (obdobně)

zdanit, resp. že zdanění vyšších příjmů musí být ve srovnání s daňovým zatížením nižších příjmů přiměřené (srov. též rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 29. 9. 2015, 2 BvR 2683/11, či ze dne 30. 9. 2015, 2 BvR 1066/10 a 2 BvR 1961/10).

Zde Ústavní soud připomíná i v daňové teorii uznávaný princip tzv. horizontální spravedlnosti: poplatníci, kteří mají relativně stejně vysokou platební schopnost, by měli platit stejnou daň, přičemž by nemělo být rozlišováno, jaký zdroj (původ příjmu) se daní.

V nyní posuzovaném případě rozdíl mezi daňovým zatížením v rámci obou popsaných skupin spočívá ve zdanění celého vypláceného důchodu v případě jedné skupiny, na rozdíl od zdanění pouze části důchodu přesahující 36násobek minimální mzdy v případě skupiny jiné. Tento daňový rozdíl je však poměrně zásadní a může činit až 49 680 Kč pro rok 2015 (zdanění částky odpovídající 36násobku minimální mzdy v roce 2015, tedy zdanění 331 200 Kč sazbou 15 %) či pro rok 2016 až 53 460 Kč (zdanění částky odpovídající 36násobku minimální mzdy v roce 2016, tedy zdanění 356 400 Kč sazbou 15 %).

V modelovém případě, kdy dva důchodci dosahující shodné roční výše starobního důchodu odpovídající 36násobku minimální mzdy, přičemž výše jejich jiných příjmů předvídaných napadeným ustanovením zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, se bude lišit pouze „o korunu“ (např. jeden bude mít příjmy ve výši 840 000 Kč, druhý jen minimálně vyšší), bude se jejich daňová zátěž lišit (v roce 2016) o více než 53 tisíc Kč (abstrahuje se od detailů výpočtu výše daně z příjmů, včetně zaokrouhlování apod.). Totožný efekt nastane i v případě, že pracující příjemci důchodu budou mít zcela shodný celkový disponibilní příjem (tvořený jak důchodem, tak jinými příjmy podléhajícími zdanění), přičemž lišit se bude pouze vnitřní rozložení těchto příjmů dle zdrojů příjmu (o částku příjmů přesahující hranici 840 000 Kč u jednoho z poplatníků bude vyšší důchod druhého z poplatníků, který uvedenou hranici příjmů nepřekročí). Rozdíl ve zdanění může opět činit až desítky tisíc korun navzdory tomu, že oba mají celkový disponibilní příjem ve stejné výši.

Dochází tak zde ke zcela extrémnímu nepoměru mezi odlišností v daňové zátěži v relaci k odlišnosti ve výši příjmů. Obecně lze akceptovat, že vyšší příjmy daňových poplatníků vedou k odlišnému zacházení např. v podobě vyšších daňových sazeb. V opačném případě by bylo protiústavní jakékoli progresivní zdanění. Avšak i v těchto případech musí odlišnost zacházení korespondovat právě míře odlišnosti posuzovaných subjektů, tj. typicky právě rozdílu ve výši příjmů. U progresivního zdanění (též v podobě např. tzv. solidárního zvýšení daně podle § 16a zákona o daních z příjmů) se tak vyšší sazbou zdaňují pouze ty příjmy,

které určitou hranici přesahují, čímž je zajištěna právě rovnost zacházení v rámci určitého daňového pásma (shodné zdanění do určité výše příjmů), a naopak je umožněno odlišné zdanění ve vztahu k těm příjmům, které představují onu rozdílnost posuzovaných subjektů (tj. např. odlišná daňová sazba pro příjmy přesahující určitou hranici).

Napadená právní úprava je však s touto logikou v příkrém rozporu, neboť daňově odlišně nezatěžuje tu část příjmu, která je relevantní pro rozlišení uvedených skupin, ale zatěžuje příjem zcela odlišný (ve formě důchodu), a to navíc příjem, který může být u obou skupin naopak zcela shodný, tudíž příjem, který není pro rozlišení mezi oběma skupinami vůbec relevantní. Nadto je tento příjem (důchod) zdaněn skokově, tj. bez možnosti podchytit a zohlednit relevantní příjmové rozdíly mezi oběma skupinami důchodců. Míru odlišného zacházení však může ospravedlnit právě míra odlišnosti skupin, se kterými je odlišně zacházeno.

Lze sice akceptovat argumenty pro samotnou skutečnost odlišného daňového zacházení s „vysokopříjmovými" důchodci, pro formu a intenzitu odlišného zacházení dle napadené právní úpravy však již Ústavní soud žádné věcné a racionální ospravedlnění neshledává. Nelze totiž jakkoli rozumně zdůvodnit, že rozdíl (v typově shodném) příjmu ve výši několika korun může vést k daňovému rozdílu ve výši až několika desítek tisíc korun. Jde tak o případ svévole při rozlišování situací či subjektů, který je v rozporu s právem na rovné zacházení.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka), Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 28. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15 ve věci návrhu skupiny 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky, zastoupených prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSc., advokátem, se sídlem Praha 2, Botičská 4, na zrušení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády České republiky jako vedlejšího účastníka řízení (nález byl vyhlášen pod č. 271/2016 Sb.).

Výrok

Ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, se ruší dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Odůvodnění

I. Rekapitulace návrhu

1. Návrhem ze dne 22. 7. 2015, doručeným Ústavnímu soudu dne 24. 7. 2015, skupina 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky (dále též jen „navrhovatel") podle ustanovení § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, navrhla, aby Ústavní soud nálezem zrušil ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o daních z příjmů") ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Dikce napadaného ustanovení a vývoj právní úpravy

2. Ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů má následující znění:

„(3) Osvobození pravidelně vyplácených důchodů a penzí uvedených v odstavci 1 písm. h) se nepoužije v případě, kdy součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 u poplatníka přesáhne ve zdaňovacím období částku 840 000 Kč. Do příjmů podle § 6 se pro účely tohoto ustanovení nezahrnují příjmy od daně osvobozené, ani příjmy, z nichž je daň vybírána srážkou podle zvláštní sazby daně, pokud se nepostupuje podle § 36 odst. 7."

3. Napadené ustanovení § 4 odst. 3 bylo do zákona o daních z příjmů vloženo zákonem č. 346/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, s účinností od 1. 1. 2011.

4. Účel sledovaný citovaným ustanovením § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů plyne z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona č. 346/2010 Sb. (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 6. volební období, tisk 158/0), dle níž „z důvodu snížení schodku rozpočtů veřejných financí se navrhuje snížit výši daňových úlev u pracujících důchodců, neboť zákon trvale umožňuje osvobození vyplácených důchodů a penzí do výše 36násobku minimální mzdy, která je platná k 1. lednu kalendářního roku. Navrhuje se, aby v případě, že u pracujícího důchodce součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 přesáhne v kalendářním roce 840 000 Kč, byl zdaněn důchod, který pobírá. V souladu s ustanovením § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů podléhají již v současnosti zdanění příjmy

ve formě pravidelně vyplácených důchodů nebo penzí, případně jejich úhrnu, které převyšují částku 36násobku minimální mzdy platné k 1. lednu kalendářního roku (do níž se však nezahrnuje výše příplatku nebo příspěvku k důchodu podle zvláštních právních předpisů). V současnosti tato částka činí 288 000 Kč. Nově navrhované ustanovení § 4 odst. 3 vylučuje použití zmíněného § 4 odst. 1 písm. h) v případech, kdy součet příjmů podle § 6 a základů daně podle § 7 a 9 u poplatníka přesáhne ve zdaňovacím období částku 840 000 Kč. To bude znamenat, že zatímco dnes se daní pouze částka důchodu (úhrnu důchodů) překračující uvedenou hranici (288 000 Kč), podle navrhované úpravy se i při minimálním překročení hranice součtu příjmů podle § 6 a základů daně podle § 7 a 9, tj. částky 840 000 Kč, zdaní celý důchod (úhrn důchodů) do částky 288 000 Kč".

5. Z přílohy citované důvodové zprávy, označené jako „Speciální část D bod 2 – Důvody předložení a cíle", dále vyplývá, že snížení výše daňových úlev u pracujících důchodců bylo navrhováno na základě koaliční smlouvy s cílem zvýšit příjmy veřejných rozpočtů k částečnému krytí jejich schodku v následujících letech, s tím, že „změna má mírně pozitivní dopad na veřejné rozpočty".

6. Do konce roku 2010 se ve vztahu k příjmům ve formě pravidelně vypláceného důchodu nebo penze (dále též jen „důchod") daňově postupovalo jen podle § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů tak, že zdanění podléhala pouze částka důchodu převyšující hranici 36násobku minimální mzdy platné k 1. lednu kalendářního roku, přičemž do rozhodné částky se nezahrnovala výše příplatku nebo příspěvku k důchodu podle zvláštních právních předpisů; příjem z důchodu do limitu 36násobku minimální mzdy za zdaňovací období byl od daně osvobozen.

7. Od 1. 1. 2011 tedy bylo – v důsledku výše uvedené novelizace zákona o daních z příjmů přijetím nového ustanovení § 4 odst. 3 – zrušeno osvobození důchodů podle § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů u kategorie důchodců pobírajících vedle důchodu i další příjmy (tzv. „pracující důchodci"), pokud součet těchto dalších příjmů podle § 6 (příjmy ze závislé činnosti) a dílčích základů daně podle § 7 (příjmy ze samostatné činnosti) a § 9 (příjmy z nájmu) zákona o daních z příjmů přesáhl v kalendářním roce částku 840 000 Kč; v takovém případě byl celý důchod pracujícího důchodce zdaněn dle § 16 zákona o daních z příjmů.

8. V systému zdaňování dalších příjmů pracujících důchodců je nutno přihlédnout i k ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, upravujícímu základní slevu na dani pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob, dle jehož znění účinného do 31. 12. 2012 se základní sleva ve výši 24 840 Kč na poplatníka plně vztahovala i na pracující důchodce.

9. S účinností od 1. 1. 2013 bylo zákonem č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků

veřejných rozpočtů, ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů na konci textu písmene a) doplněno slovy „daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu".

10. Nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.) bylo s účinností od 4. 8. 2014 výše v bodě 9 citované doplnění § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů zrušeno pro rozpor s ústavním pořádkem. Z citovaného nálezu a navazujícího nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2340/13 ze dne 16. 9. 2014 (N 167/74 SbNU 445) vyplynulo, že pracující důchodci mohli slevu na poplatníka dle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů za zdaňovací období 2013 a 2014 uplatnit.

11. Zákonným opatřením Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů, účinným od 1. 12. 2013, bylo v části první čl. II bodu 8 přechodných ustanovení stanoveno: „Pro zdaňovací období let 2013 až 2015 se nepoužije ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb. v účinném znění." Z důvodové zprávy je zřejmé, že důvodem výluky pro roky 2013 až 2015 byla skutečnost, že podle tehdejšího právního stavu pracující důchodci nemohli uplatnit slevu na poplatníka již počínaje rokem 2013; proto bylo navrhováno dočasné omezení použití § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů i pro rok 2013.

12. Zákonem č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, účinným od 1. 1. 2015, bylo v části první čl. II bodu 2 stanoveno: „Pro zdaňovací období roku 2015 se nepoužije část první článek II bod 8 zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb." Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona je zřejmé, že důvodem pro opětovné zavedení zdanění příjmů pracujících důchodců dle § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů již v roce 2015 byla skutečnost, že pro zdaňovací období roku 2015 byla pracujícím důchodcům opětovně přiznána základní sleva na poplatníka dle § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů. Souhrnně řečeno, zákon č. 267/2014 Sb. pro zdaňovací období roku 2015 opět zavedl zdanění celého vyplaceného důchodu v případě, kdy součet dalších příjmů pracujícího důchodce přesáhl hranici 840 000 Kč.

13. Stávající platná a účinná právní úprava je tudíž taková, že podle § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů jsou od daně osvobozeny mj. důchody do výše 36násobku minimální mzdy (pro rok 2015 jde o částku 331 200 Kč, pro rok 2016 jde o částku 356 400 Kč). Nad tuto hranici pak důchod podléhá zdanění jako tzv. ostatní příjem ve smyslu § 10 odst. 1 písm. e) zákona o daních z příjmů. Zdanění je prováděno obecně platnou sazbou ve výši 15 %. Pokud však součet dalších příjmů (ze zaměstnání,

podnikání atd.) důchodce přesáhne částku 840 000 Kč, podléhá na základě ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů zdanění celý důchod, tj. i ta část důchodu, která by byla jinak od daně osvobozena podle § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů.

III. Argumentace navrhovatele

14. Navrhovatel tvrdí, že napadená právní úprava zdanění vyplácených důchodů a penzí pracujícím důchodcům s příjmy přesahujícími v kalendářním roce 840 000 Kč porušuje zásadu rovnosti a nediskriminace zaručenou v čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina") a v čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (dále též jen „Pakt") jednak samostatně, jednak ve spojení se základním právem na ochranu vlastnického práva dle čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny a ve spojení s čl. 26 odst. 1 Listiny zaručujícím právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost „ve smyslu nerovného postavení jednotlivých adresátů právní regulace ve vztahu k ochraně vlastnického práva a práva na získávání prostředků pro své životní potřeby prací".

15. Argumentace navrhovatele se odvolává na kritéria formulovaná Ústavním soudem v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (č. 162/2014 Sb.).

16. K tzv. rdousícímu efektu navrhovatel uvádí, že se nedomnívá, že by napadané ustanovení mělo tzv. rdousící efekt. Je toho názoru, že dochází-li ke zdanění celého vypláceného důchodu pouze za podmínky dosažení ostatních příjmů ve výši 840 000 Kč, je zřejmé, že „majetková základna daňového poplatníka, poživatele důchodu, není dotčena způsobem zcela likvidačním". Podle navrhovatele nelze nevidět, že zdanění důchodu nad rozsah 36násobku minimální mzdy [§ 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů] dopadá zcela shodně na všechny daňové poplatníky v pozici poživatelů důchodu, přičemž předmětem zdanění je právě částka důchodu vyplaceného nad rámec onoho 36násobku. Z vyplaceného důchodu tedy zůstává vždy částka, která zdaněna není vůbec.

17. K principu rovnosti navrhovatel tvrdí, že ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů „koliduje" jak s principem rovnosti neakcesorické, tak s principem rovnosti akcesorické a vytváří dvě odlišné skupiny daňových poplatníků, kteří jsou poživateli důchodu: První skupinu tvoří ti, jejichž jiné příjmy nepřevýší 840 000 Kč, druhou pak ti, jejichž příjem tuto hranici převýší. Důsledkem tohoto rozlišení je pak zdanění celého vyplaceného důchodu u druhé skupiny. Podle navrhovatele tak postavení daňových poplatníků – poživatelů důchodu – není stejné a princip rovnosti je tím narušen. „Je tudíž nutné zvážit protiústavnost takové právní úpravy, která princip rovnosti porušuje."

18. Navrhovatel poukazuje na nezbytnost vyloučit „svévoli při stanovení určitých povinností“ a polemizuje s odůvodněním záměru zákonodárce, obsaženým v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona č. 346/2010 Sb., argumentujícím potřebou snížit schodek veřejných financí. Takové zdůvodnění podle názoru navrhovatele nemůže obstát pro svou obecnost a bylo by je lze použít ke zdůvodnění jakékoliv daňové povinnosti komukoliv za libovolných okolností. Navrhovatel poukázal na nekoncepčnost celé právní úpravy souběhu výdělečné činnosti s pobíráním důchodu ve smyslu bodu 57 nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 a tvrdí, že zákonodárcem zvolené kritérium je arbitrární, což demonstruje výpočty.

19. Navrhovatel dále tvrdí, že porušením požadavku akcesorické rovnosti bylo dotčeno právo vlastnit majetek ve smyslu čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny. Zároveň však prý bylo porušeno i právo dle čl. 26 odst. 1 Listiny ve smyslu možnosti získávat prostředky na živobytí prací. Jak je totiž dle navrhovatele zjevné, výdělečná činnost určitého rozsahu vede k vyššímu zdanění, avšak nikoliv ve vztahu k takto získaným příjmům (což by bylo např. v podobě progresivní daně dle okolností akceptovatelné), ale ve vztahu k příjmům z důchodového systému, což již prý akceptovatelné není.

20. K otázce předvídatelnosti dopadů právní regulace se navrhovatel domnívá, že napadeným ustanovením zákona o daních z příjmů byl dotčen i „požadavek předvídatelnosti dopadů právní regulace“, a to ve dvou ohledech:

21. První spočívá v tom, že dosavadní právní úprava počítala s tím, že minimálně pro rok 2015 takové zdanění ještě nebude aplikováno. Jakkoliv je vývoj právní regulace (*a contrario* neměnnosti právní úpravy) potřebný, nemůže dle mínění navrhovatele zákonodárce přistupovat k náhlým změnám právní úpravy tam, kde zakotvil určitý právní režim pro určité přesně ohraničené období.

22. Druhý moment se dotýká věcné roviny. Jde o to, že zákonná úprava neumožňuje jednotlivým daňovým poplatníkům přizpůsobit své počínání dopadům právní regulace. Klíčová je právě hranice 840 000 Kč, jejíž dosažení znamená dodatečnou daňovou zátěž až do částky 49 680 Kč. Zejména v případě podnikatelské činnosti lze jen stěží jednotlivé aktivity naplánovat tak, aby bylo dosaženo určitého ročního zisku. Dojde-li k překročení zákonem stanovené hranice výrazně (např. o stovky tisíc korun), pak lze pochopitelně říci, že právě tento výrazně vyšší příjem „kompenzuje“ zvýšené zdanění. Pokud však je hranice překročena jen nepatrně (třeba jen o jedinou korunu), celkový čistý příjem daňového poplatníka poklesne právě o oněch 49 680 Kč. Pro to již navrhovatel neshledává žádné rozumné zdůvodnění. Problém by prý bylo možno řešit např. určitým progresivním zdaněním apod., avšak k tomu se zákonodárce neuchýlil. Nebyla tak zvažována žádná kritéria, která by protiústavnost napadené právní úpravy zmírnila.

23. Navrhovatel shrnul, že napadené ustanovení porušuje princip neakcesorické i akcesorické rovnosti, jakož i princip předvídatelnosti dopadů právní regulace, přičemž koliduje s čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny, jakož i čl. 26 odst. 1 Listiny.

IV. Posouzení přípustnosti návrhu

24. Ústavní soud konstatuje, že návrh podle § 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") byl podán oprávněným subjektem dle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Návrh tak splňuje podmínky pro řízení před Ústavním soudem.

25. V rámci posouzení aktivní legitimace navrhovatele nemůže Ústavní soud neupozornit na skutečnost, že ze 17 senátorů, kteří podali návrh na zrušení zákona, jich 7 pro napadený zákon hlasovalo (srov. usnesení č. 604, hlasování č. 7 na 25. schůzi Senátu konané dne 12. 11. 2010 týkající se senátního tisku č. 366, kde se pro zákon vyslovili mj. též navrhovatelé Přemysl Sobotka, Jiří Oberfalzer, Jaroslav Kubera, Pavel Eybert, Tomáš Grulich, Daniela Filipiová a Jan Horník). Ústavní soud nijak nezpochybňuje možnost změny názoru členů zákonodárného sboru na ústavnost určité právní úpravy, přesto si neodpustí apelovat na zákonodárce, aby se případnou protiústavností zákonů důsledně zabývali právě již v průběhu legislativního procesu a v rámci parlamentní debaty a nemuseli pak již platnou, účinnou a v právní praxi aplikovanou právní úpravu, kterou sami pomohli prosadit, napadat před Ústavním soudem.

V. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

26. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky jako účastník řízení ve vyjádření podepsaném jejím předsedou Janem Hamáčkem konstatovala argumentaci navrhovatele a dále popsala legislativní proces přijetí napadeného ustanovení zákona o daních z příjmů.

27. Senát Parlamentu České republiky jako účastník řízení ve vyjádření podepsaném předsedou Milanem Štěchem zrekapituloval legislativní proces přijetí napadeného ustanovení, přičemž závěrem svého vyjádření uvedl, že je plně na Ústavním soudu, aby návrh na zrušení napadeného zákonného ustanovení posoudil a ve věci rozhodl.

28. Vláda České republiky jako vedlejší účastník řízení a 1. místopředseda vlády a ministr financí Ing. Andrej Babiš ve svých shodných vyjádřeních k návrhu ze dne 13. 10. 2015, resp. 4. 11. 2015 poukázali na právní úpravu zdanění důchodů daní z příjmů fyzických osob.

29. K námitce navrhovatele o porušení neakcesorické rovnosti a jeho tvrzení, že nastavení limitu 840 000 Kč je diskriminační a nemá žádné racionální opodstatnění, vláda v II. části vyjádření poukázala na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/03 ze dne 18. 8. 2004 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004

Sb.), dle něhož z principu neakcesorické rovnosti plyne požadavek na vyloučení svévole při odlišování subjektů a práv a v němž je konstatováno, že pro ústavní konformitu posuzované právní úpravy postačuje, nachází-li se hodnocená klasifikace v nějakém racionálním vztahu k účelu zákona, tj. může-li nějakým způsobem dosažení tohoto účelu ovlivnit.

30. K poukazu navrhovatele na údajnou diskriminační povahu napadeného ustanovení a k jeho tvrzení, že úprava nemá žádné racionální opodstatnění, vláda uvedla, že samotná případná diskriminační povaha napadeného ustanovení nepůsobí protiústavnost, což dle jejího názoru potvrdil Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.), v němž uvedl, že „určitá zákonná úprava, jež zvýhodňuje jednu skupinu či kategorii osob oproti jiným, nemůže být sama o sobě bez dalšího označena za porušení principu rovnosti". Stěžejní je tak posouzení napadené právní úpravy z hlediska vyloučení svévole při odlišování subjektů a práv. Stejně tak samotná případná iracionalita napadeného ustanovení podle vlády protiústavnost nezpůsobí, tu působí až absence racionálního vztahu účelu napadeného ustanovení k účelu zákona. Vláda vyjádřila názor, že napadená právní úprava neodlišuje subjekty nebo práva svévolně ani není iracionální ve vztahu k účelu zákona.

31. Vláda poukázala na údaje Generálního finančního ředitelství vztahující se ke zdaňovacímu období roku 2012, z nichž vyplývá, že poplatníků, kteří vykázali příjmy dostatečné k překročení daného limitu 840 000 Kč a současně vykazovali ostatní příjmy podle § 10 zákona o daních z příjmů, v jehož rámci jsou mj. zdaňovány též vyplacené důchody, bylo mezi muži nad 62 let celkem 3 603 a mezi ženami nad 60 let celkem 1 943. Počet poplatníků v této skupině pobírajících starobní důchod je pravděpodobně ještě nižší, neboť z daňového přiznání nelze vždy určit, zda v rámci ostatních příjmů je daněn i důchod. Z výše uvedeného lze důvodně očekávat, že poplatníci, na které ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů může reálně dopadat, tvoří početně velmi úzkou skupinu. Uvedené skutečnosti podle vlády odpovídají také tomu, že volba daného limitu nebyla výsledkem nahodilé a neopodstatněné úvahy, ale byla vedena myšlenkou nastavit odpovídající limit tak, aby na drtivou většinu poplatníků nebylo napadané ustanovení aplikováno a zůstal u nich zachován režim nezdaněné části důchodu ve smyslu § 4 odst. 1 písm. h) zákona o daních z příjmů.

32. Podle názoru vlády řešení uzákoněné v § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů v sobě nepochybně skrývá myšlenku solidarity majetnějších poplatníků s poplatníky s nižšími příjmy, projevenou právě v prostředí poplatníků pobírajících starobní důchod. Poplatníci, kteří mají příjmy, jež lze považovat za nadlimitní, se ve stanovené dodatečné míře podílejí na daňovém odvodu ve prospěch zachování osvobození důchodů těch poplatníků, kteří příjmů nad stanovený limit nedosahují. Původním účelem uvedené

normy tak nebylo uvalit daňové břemeno vůči vybrané skupině důchodců, ale stanovit specifický daňový režim, který by zajišťoval dodatečný výběr daňového inkasa u poplatníků vyznačujících se nadlimitními majetkovými poměry.

33. „Vysokopříjmovost" poplatníků, na něž napadené ustanovení reálně dopadá, vláda demonstrovala propočtem příjmů, kterých by musel poplatník pobírající starobní důchod dosáhnout, aby překročil stanovený limit 840 000 Kč.

34. Pakliže by u poplatníka existovaly a pro určení překročení limitu byly zohledňovány pouze příjmy ze závislé činnosti (§ 6 zákona o daních z příjmů), musel by poplatník pobírající starobní důchod dosahovat hrubých ročních příjmů překračujících limit 840 000 Kč, tj. 70 000 Kč měsíčně.

35. Pokud by poplatník překročil uvedený limit výkonem pouze jedné ze samostatných činností (§ 7 zákona o daních z příjmů), přičemž by uplatňoval paušální výdaje, pak by u příjmů ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství a z provozování řemeslné živnosti musel dosahovat ročních příjmů minimálně 2 440 000 Kč, u příjmů z ostatního živnostenského podnikání (volného a koncesovaného) 2 040 000 Kč, u příjmů z nájmu majetku zařazeného v obchodním majetku 1 200 000 Kč a u jiných příjmů ze samostatné činnosti minimálně 1 400 000 Kč.

36. Pokud by poplatník překročil uvedený limit pouze obdržením příjmů z nájmu (§ 9 zákona o daních z příjmů), tj. z nájmu „neobchodního" majetku, přičemž by uplatňoval paušální výdaje, musel by dosahovat ročních příjmů překračujících 1 200 000 Kč ročně.

37. Za jiných okolností by v těchto modelových situacích nemohl poplatník uvedený limit 840 000 Kč překročit a nezdanitelná část důchodu by u něj zůstala zachována bez podrobení výběru daně.

38. Vláda shrnula, že předmětné ustanovení zákona o daních z příjmů dopadá skutečně pouze na „vysokopříjmové" skupiny poplatníků, přičemž volba limitu jeho uplatnění vůči těmto skupinám nebyla zvolena svévolně, ale naopak takovým způsobem, aby opatření reálně dopadalo pouze na ty poplatníky, kteří se s jistotou mohou reálně podílet na tvorbě zdrojů veřejných rozpočtů. Rovněž napadená právní úprava není iracionální, neboť racionálně zdaňuje pouze výše uvedené „vysokopříjmové" skupiny poplatníků.

39. Z uvedených důvodů tedy podle vlády úprava obsažená v § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů není v rozporu s principem neakcesorické rovnosti.

40. K tvrzení navrhovatele o porušení akcesorické rovnosti porušením čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny vláda uvedla, že k porušení akcesorické rovnosti touto úpravou nedochází. Podle vlády zmocnění k omezení vlastnického práva ukládáním daní je sice zásahem do vlastnického práva, tento zásah

je však – na rozdíl od omezení všech ostatních ústavním pořádkem zaručených práv – předpokládán přímo ústavní normou (čl. 11 odst. 5 Listiny). Bez naplnění dalších podmínek nemůže být pouhé stanovení daňové povinnosti zásahem do práva vlastnit majetek, neboť uvedená ingerence je ústavním pořádkem přímo předpokládána. Přezkum, zda daň představuje dotčení v právu vlastnickém (tj. porušení akcesorické rovnosti), se omezuje toliko na případy, v nichž daň nabývá vůči majetkovému substrátu jednotlivce tzv. rdousícího efektu, tj. má konfiskační dopady ve vztahu k majetkové podstatě jednotlivce (viz výše citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 7/03). Vláda upozorňuje na to, že sami navrhovatelé vylučují, že by v daném případě úprava § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů rdousící efekt způsobovala.

41. Obdobně se lze podle vlády vyjádřit též k tvrzenému zásahu do čl. 26 odst. 1 Listiny, tedy do práva získávat prostředky na své živobytí prací. Zdanění konkrétního příjmu pocházejícího z výkonu práce, ať už uskutečněné formou závislé, nebo samostatné činnosti, nelze bez dalšího považovat za zásah do práva získávat své prostředky na živobytí prací. K naplnění takového zásahu by bylo nutné odhalit určité konkrétní nastavení daňové povinnosti jako opatření, které sleduje či působí potlačení možnosti poplatníka vydělávat si na své potřeby výkonem práce, tedy např. sankcionováním takového výkonu, jež by způsobovalo naprostou demotivaci poplatníka pokračovat ve výkonu výdělečné činnosti.

42. V tomto demotivujícím ohledu lze dle vlády polemizovat nad účinkem napadené normy v situaci, kdy relevantní příjmy poplatníka překročí hranici 840 000 Kč, a dojde tak ke zdanění dosud nezdaněné části důchodu (výše daně v hraničním případě činí bezmála 50 000 Kč), přičemž jeho celkové příjmy nedosahují takové výše, aby částku zdanění jinak nezdaněné části důchodu kompenzovaly. Pro takového poplatníka pak platí, že výše čistých příjmů po zdanění je nižší než u poplatníka, jehož příjmy se pohybují bezprostředně pod stanovenou hranicí 840 000 Kč, a u něhož tak nedochází ke zdanění důchodu. V této souvislosti vláda považuje za nutné uvést, že ačkoliv uplatnění uvedeného daňového režimu může vykazovat jistý demotivující účinek z hlediska výdělečné činnosti nad stanovený limit, poplatníkovi přímou cestou neznemožňuje vykonávat práci vedoucí k získání prostředků dostatečných k uspokojení životních potřeb ve smyslu čl. 26 Listiny. Naopak poplatník je motivován k dosažení příjmů ve výši, která uvedenou „ztrátu“ způsobenou zdaněním důchodu přesahuje, a tak tento propad v čistých příjmech kompenzuje.

43. K námitce nepředvídatelnosti dopadů právní regulace vláda poznamenala, že nastavení původní dočasné sistace aplikace ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů pro zdaňovací období let 2013 až 2015, provedené čl. II bodem 8 (přechodná ustanovení) zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb., bylo úzce spojeno s nemožností uplatnění základní

slevy na dani u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu [viz § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, ve znění zákona č. 500/2012 Sb.]. Cílem bylo nevztahovat na poplatníky současně obě z hlediska plnění daňové povinnosti zatěžující ustanovení, přičemž tento záměr byl zákonodárcem výslovně vyjádřen ve zvláštní části důvodové zprávy k pozastavení aplikace napadeného ustanovení: „Navrhuje se pro zdaňovací období roku 2013, 2014 a 2015 vyloučit aplikaci ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů, podle kterého se zdaňuje pravidelně vyplácený důchod na straně důchodce, který má příjem ze závislé činnosti, dílčí základ daně z podnikání a z pronájmu v celkové výši nad 840 000 Kč. Důvodem je skutečnost, že novela zákona o daních z příjmů č. 500/2012 Sb. již počínaje rokem 2013 neumožňuje starobním důchodcům uplatnit slevu na poplatníka [změna § 35ba odst. 1 písm. a) zákona]. Vzhledem ke skutečnosti, že důchodci nemohou uplatnit slevu na poplatníka již počínaje rokem 2013, navrhuje se dočasné omezení použití ustanovení § 4 odst. 3 zákona i pro rok 2013."

44. Vláda též konstatovala, že na základě koaliční smlouvy na volební období let 2013 až 2017, ve které si stanovila závazek od roku 2015 obnovit slevu pro pracující důchodce, bylo v rámci návrhu zákona č. 267/2014 Sb. navrženo zrušení uvedeného omezení uplatnění základní slevy na dani od zdaňovacího období roku 2015, přičemž současně s touto změnou byla navržena opětovná aplikace § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů. K navrženým změnám došlo právě z důvodu propojenosti otázky aplikace § 4 odst. 3 a možnosti uplatnit si základní slevu na dani, jak potvrzuje níže uvedená zvláštní část důvodové zprávy k čl. II bodu 2 zákona č. 267/2014 Sb., dle níž „přechodné ustanovení 8 v části první zákonného opatření Senátu, v účinném znění, vylučuje pro zdaňovací období let 2013 až 2015 aplikaci ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů, podle kterého se zdaňuje pravidelně vyplácený důchod na straně důchodce, který má součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů nad limit 840 000 Kč. Toto dočasné omezení použití daného ustanovení reagovalo na nemožnost starobních důchodců uplatnit slevu na poplatníka počínaje rokem 2013. V souvislosti s navrženým opětovným přiznáním základní slevy na poplatníka starobním důchodcům, kteří k 1. lednu daného zdaňovacího období pobírají starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu v § 35ba odst. 1 písm. a) zákona o daních z příjmů, se navrhuje obnovit pro zdaňovací období roku 2015 aplikaci ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů".

45. Vláda dále konstatovala, že dne 10. července 2014 rozhodl Ústavní soud pod sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (viz výše) o zrušení nemožnosti uplatnit si základní slevu na poplatníka pracujícími důchodci. V návaznosti na tento

nález byla navržená úprava navrácení základní slevy na poplatníka důchodcům z návrhu zákona č. 267/2014 Sb. vypuštěna pozměňovacím návrhem, přijatým při projednání tohoto návrhu zákona Poslaneckou sněmovnou, ovšem obnova aplikace § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů musela být v návrhu zákona logicky ponechána.

46. S ohledem na uvedené není možné dle vlády tvrdit, že uvedená změna v aplikaci § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů byla nepředvídatelná a že zasahovala do právní jistoty poplatníků, neboť ji poplatník mohl na základě výše uvedených skutečností za daných podmínek očekávat.

47. Pokud by však v dané věci bylo možné uvažovat o nepředvídatelnosti, pak pouze ve vztahu ke zdaňovacímu období roku 2015, na které se vztahovala původní sistace napadaného ustanovení, nikoliv k rokům následujícím, na něž se rozsah původní sistace nevztahoval, tj. poplatník od okamžiku přijetí zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb. musel předpokládat, že od zdaňovacího období roku 2016 bude ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů opět aplikováno.

48. Pro případ, že by Ústavní soud nesouhlasil s výše uvedenou argumentací a dospěl k názoru, že návrhu vyhoví, vláda navrhuje, s přihlédnutím k nutnosti zajistit bezproblémovou aplikaci zákona o daních z příjmů a nutnosti zajistit efektivní výběr daní, aby eventuální zrušení napadeného ustanovení bylo provedeno až s účinností k počátku zdaňovacího období, tedy ke dni 1. ledna.

49. Důvodem pro takový požadavek je také skutečnost, že daný limit je koncipován jako roční. V případě zrušení normy v průběhu zdaňovacího období mohou (a pravděpodobně budou) existovat poplatníci, u nichž příjmy stanovené v § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů přesáhnou ve zdaňovacím období částku 840 000 Kč, zatímco u jiných nikoliv. V této situaci by tak mohly vznikat výkladové problémy z hlediska určení, zda má být na základě existence normy po část zdaňovacího období rozlišováno mezi poplatníky, kteří limitu dosáhli, a těmi, kteří jej nedosáhli (tj. následovat doslovný gramatický výklad normy), nebo zda nemá být norma za část zdaňovacího období, ve kterém působila, aplikována, k čemuž však znění § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů neposkytuje plnou podporu.

50. Závěrem vláda vyjádřila přesvědčení o nedůvodnosti návrhu. Napadené ustanovení není v rozporu se zájmem na dodržení neakcesorické ani akcesorické rovnosti. Přijatá úprava z hlediska určení časového okamžiku počátku jejího právního působení vyhovovala zájmu na zachování předvídatelnosti zákona.

51. Z uvedených důvodů vláda navrhla, aby Ústavní soud návrh skupiny 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky na zrušení ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů v plném rozsahu zamítl.

52. Veřejná ochránkyně práv Ústavnímu soudu dopisem ze dne 24. 8. 2015 sdělila, že svého práva vstoupit do řízení jako vedlejší účastník nevyužije.

VI. Replika navrhovatele

53. Navrhovatel v replice k vyjádření Senátu Parlamentu České republiky uvedl, že nepovažuje za nutné vyjádření Senátu k návrhu podrobně rozebírat, neboť v něm obsažený popis jednotlivých fází legislativního procesu odpovídá skutečnosti a vyjádření neobsahovalo argumenty vztahující se k protiústavnosti napadeného ustanovení zákona o daních z příjmů.

54. V replice k vyjádření Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky navrhovatel uvedl, že vyjádření pouze rekapitulovalo obsah návrhu a stručně popisovalo průběh přijímání napadeného ustanovení. Žádné argumenty ve prospěch ústavnosti či protiústavnosti napadaného ustanovení vyjádření neobsahovalo, a proto navrhovatel nepovažoval za potřebné na toto vyjádření blíže reagovat.

55. Navrhovatel v replice k vyjádření vlády uvedl, že nesdílí její názor, že diskriminace jednotlivých daňových poplatníků, založená napadeným ustanovením, se opírá o racionální rozlišující kritéria, a není proto svévolná, a že tudíž jde o úpravu ústavně konformní.

56. S argumentem vlády, že při posuzování ústavní konformity právní úpravy je nutno přihlédnout k podmínkám společenské reality, v níž má navržená norma působit, lze podle navrhovatele souhlasit jen v obecné rovině. Dle jeho názoru je samozřejmé, že právní úprava musí reagovat na relevantní společenské problémy, což však neznamená, že může ignorovat existující ústavněprávní rámec, který stanoví objektivní meze přípustných opatření přijímaných zákonodárným sborem. V opačném případě dochází ke svévolnému, neodůvodněnému rozlišování mezi adresáty právní regulace, které je ústavně nepřípustné. Ve svých dalších argumentech prý vláda potvrzuje, že tomu tak v tomto případě je.

57. Navrhovatel vyjádřil přesvědčení, že žádný jiný argument neodhaluje nepřípustně diskriminační povahu napadaného ustanovení více než vládní argument kvantitativně omezeným dopadem určité právní úpravy, jež je z takového důvodu údajně přípustná. Jinak řečeno, vláda prý tvrdí, že čím menší okruh adresátů je určitým opatřením zasažen, tím spíše je taková úprava ústavně konformní a zavedené rozlišování je legitimní. Opak je dle navrhovatele pravda, a to z několika důvodů.

58. Výchozím principem právní regulace je podle navrhovatele princip rovnosti v právech, nikoliv princip nerovnosti v právech. Zavádění rozlišujících podmínek a rozlišování jednotlivých skupin adresátů právní regulace je sice přípustné, ale jde toliko o výjimku z pravidla. Jako všechny

výjimky i tato výjimka musí být vykládána restriktivně a bez ohledu na to, jak velký či malý počet adresátů je diskriminační úpravou zasažen.

59. Navrhovatel je přesvědčen, že určitá právní úprava je buď nepřípustně diskriminační, nebo je ústavně konformní, a to bez ohledu na počet osob, které jsou takovou úpravou zasaženy. Jinak řečeno, i kdyby stanovenou diskriminační podmínku splňoval jen jediný adresát, nepůjde o právní úpravu méně nebo více diskriminační, a tedy méně nebo více přípustnou.

60. Vláda dle navrhovatele naprosto opomíjí prvek obecnosti právní úpravy, který způsobuje, že okruh adresátů právní úpravy je neurčitý co do jejich počtu, tj. je v čase proměnlivý. Skutečnost, že v určitém okamžiku je počet osob, na které právní úprava skutečně dopadá, relativně malý, ještě neznamená, že se v dalším období nezvýší. I to dokazuje, že vládou uplatněné kritérium skutečného počtu adresátů právní regulace je při posuzování přípustnosti či nepřípustnosti diskriminace naprosto irelevantní.

61. Navrhovatel je toho názoru, že nepřípustně diskriminační povahu napadeného ustanovení odhaluje i argument, dle něhož v napadeném ustanovení se „nepochybně skrývá“ myšlenka solidarity majetnějších poplatníků s poplatníky s nižšími příjmy, která se projevuje „právě v prostředí poplatníků pobírajících starobní důchod“.

62. Podle navrhovatele v obecné rovině je argument solidaritou osob s vysokými příjmy s osobami s nižšími příjmy sám o sobě ústavně korektní. Podstatou posouzení přípustnosti každé diskriminační úpravy (bez negativní konotace) je však korektní určení rozlišovacího kritéria. Právě v tomto ohledu argument vlády podle navrhovatele zcela selhává. Aby byl korektní, muselo by jít o solidaritu poplatníků s určitou vyšší úrovní příjmů s poplatníky s nižší úrovní příjmů. Není však možno rozlišovat na základě zdroje těchto příjmů. Jinak řečeno, pokud by za základ vyššího zdanění byl použit celkový příjem daňového poplatníka (z podnikání, z pracovního poměru, z důchodů atd.), pak půjde o přípustnou solidaritu bohatých s chudými. Pokud je však zvlášť zdaňován pouze starobní důchod, pak o přípustné rozlišení nejde.

63. Navrhovatel dále poukázal na propočty, v nichž vláda ukazuje, jak vysokého příjmu by museli dosáhnout „ostatní“ poplatníci, aby byli zdaněni stejně jako starobní důchodci (srov. body 34 až 36 tohoto nálezu). Pokud by takto byli zdaněni všichni poplatníci, tj. byla by stanovena zvýšená sazba daně při určité úrovni příjmů bez ohledu na jejich zdroj, půjde podle navrhovatele o rozlišování přípustné. Není však žádného důvodu, aby byli selektivně fakticky progresivní dani vystaveni pouze starobní důchodci. Navrhovatel tedy zastává názor, že zdroj (původ) příjmů není relevantním rozlišovacím kritériem. Pokud ministerstvo tvrdí, že jsou takto zdaněni poplatníci, „kteří se s jistotou mohou reálně podílet na tvorbě zdrojů veřejných rozpočtů“, pak se stejnou jistotou se na takové tvorbě zdrojů mohou

podílet i všichni další poplatníci, jejichž příjmy dosahují stejné výše. Skutečnost, že takového korektního a nediskriminačního zdanění je zákonodárce schopen, dokládá podle navrhovatele zavedení tzv. solidární daně podle § 16a aktuálně účinného znění zákona o daních z příjmů.

64. Samotná věcná povaha příjmů, které jsou podrobeny diskriminačnímu zdanění (tj. skutečnost, že jde o starobní důchod), dle mínění navrhovatele i bez srovnání s ostatními druhy příjmů zcela vylučuje jejich zatížení jakoukoliv daní. Důchodový systém je v České republice vybudován na principu velmi omezené zásluhovosti. Platí sice, že čím větší je příspěvek poplatníka do důchodového systému, tím větší je jeho důchod, ovšem progrese je kvůli nastaveným redukčním hranicím velmi nízká. Dokonce byla tak nízká, že byla podrobena i kritice Ústavního soudu z hlediska ústavní konformity [nález sp. zn. Pl. ÚS 8/07 ze dne 23. 3. 2010 (N 61/56 SbNU 653; 135/2010 Sb.)]. Vysoký starobní důchod vyplácený daňovým poplatníkům je podmíněn jejich vysokými příspěvky (odvody na důchodové zabezpečení) do důchodového systému. Samotná výše odvodů však zároveň byla podmíněna vysokými příjmy, které byly samy o sobě podrobeny vysokému zdanění. I bez znalosti zcela přesných dat lze bezpečně dovodit, že řada poživatelů starobního důchodu, kteří jsou nyní podrobeni jeho diskriminačnímu zdanění, byla v době své ekonomické aktivity podrobena progresivní dani z příjmů, která v tuzemské úpravě daně z příjmů platila až do roku 2007, a to až do výše 32 % jejich příjmů (oproti základní sazbě 12 %). Nyní jsou zdaňováni opět. Navrhovatel na takové úpravě neshledává nic, co by ji ospravedlňovalo.

65. Navrhovatel dále uvedl, že vláda se rovněž vyjadřovala k tvrzené protiústavnosti z důvodu porušení principu akcesorické rovnosti a tvrdila, že tento princip narušen není, pokud právní úprava nemá rdousící účinky. Takové zdůvodnění je podle navrhovatele nedostatečné. Dle jeho názoru je rovnost dotčena ve vztahu k právu vlastnit majetek, neboť vlastnictví jedné skupiny osob je zasaženo ve větší míře než vlastnictví skupiny druhé. Obdobně to platí ve vztahu k čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny. Nejde totiž pouze o demotivační účinek ve vztahu k výkonu výdělečné činnosti, nýbrž o právo na získávání prostředků pro uspokojování životních potřeb prací, a to za rovných podmínek. Je prý zjevné, že taková rovnost je napadenou právní úpravou narušována. Vzhledem k tomu, že navrhovatel neshledal jakékoliv legitimní zdůvodnění takové úpravy u principu neakcesorické rovnosti, je logické, že je neshledává ani u principu rovnosti akcesorické. Navrhovatel připomíná, že dopad zásahu do práva vlastnit majetek představuje v maximální výměře částku bezmála 50 000 Kč ročně, což potvrzuje i vláda. To je částka v ekonomické realitě České republiky natolik vysoká, že je hodna ústavní ochrany.

66. Závěrem navrhovatel v replice konstatoval, že v jemu zaslaných vyjádřeních nenalezl nic, co by otřáslo jeho přesvědčením o neústavnosti napadené právní úpravy. Naopak je přesvědčen, že vláda přispěla k objasnění protiústavnosti napadaného ustanovení empirickými argumenty, které sám navrhovatel k dispozici neměl. Proto navrhovatel na svém návrhu trvá.

VII. Upuštění od ústního jednání

67. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

68. Soudcem zpravodajem v projednávané věci byl původně v souladu s platným rozvrhem práce určen soudce Jan Musil. Poté, co nebyl jeho návrh na neveřejném jednání pléna dne 28. 6. 2016 přijat, určil předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský podle § 55 zákona o Ústavním soudu nového soudce zpravodaje.

VIII. Posouzení ústavní konformity legislativního procesu

69. V řízení o kontrole norem Ústavní soud podle ustanovení § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., též zjišťuje, zda napadený zákon byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem.

70. V posuzovaném případě Ústavní soud z vyjádření účastníků řízení a ze sněmovních tisků, veřejně dostupných na http://www.psp.cz, shledal, že napadené ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů bylo přijato v mezích Ústavou stanovené kompetence a ústavně předepsaným způsobem. Ostatně ani sám navrhovatel nevznesl proti legislativní proceduře žádné námitky. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že ústavnost legislativního procesu zákona č. 346/2010 Sb. již byla v minulosti posouzena pod sp. zn. Pl. ÚS 17/11 [nález sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.), srov. body 36 až 39 citovaného nálezu].

IX. Obecná východiska ústavněprávního přezkumu daňových předpisů

71. Ústavní soud pokládá za nesporné, že stanovení daňové povinnosti a efektivní výběr daní jsou životně důležité pro řádné fungování státu a společnosti. Na daních je závislá nejen finanční saturace veřejných rozpočtů a chod státního aparátu, ale také realizace hospodářské, kulturní, školské, bezpečnostní, obranné a sociální politiky.

72. Nelze nevidět, že nalezení optimálního modelu daňového zatížení je nesmírně složité a bezpodmínečně vyžaduje zohlednit mnoho dynamických faktorů ekonomických, demografických, matematicko-statistických a dalších. Mnohé z těchto otázek mají odbornou povahu.

73. Záležitosti optimálního daňového zatížení patří typicky mezi tzv. politické otázky *(political questions)*, tj. mezi takové otázky, jejichž řešení vyplývá ze společenského konsensu, preferencí, hodnot obyvatelstva, mentality obyvatelstva, tradicí atd. V případě daňového zatížení hraje zásadní roli např. společenský konsenzus o míře solidarity mezi bohatými a chudými, o populační politice, o podpoře rodin s dětmi, o úlevách pro handicapované skupiny obyvatelstva apod.

74. Stanovení daňového zatížení patří mezi nejkontroverznější otázky při soupeření politických stran a hnutí a hraje zásadní roli v preferencích voličů při volbách. Jde tedy o otázky, na jejichž řešení závisí skladba Parlamentu a jiných zastupitelských sborů všech stupňů a koneckonců též složení vlády.

75. Úkol „přetavit" tento politický diskurs do podoby daňového zákonodárství spočívá na bedrech politické reprezentace vzešlé z voleb. „Kolbištěm", v němž se odehrává tento proces, je Parlament a jiné zastupitelské sbory reprezentující široké spektrum společenských zájmů.

76. Ústavní soud tak nemůže posuzovat optimálnost daňového systému, resp. posuzovat daňové zákony z pohledu naplnění základních funkcí daní, tedy funkce alokační, distribuční a stabilizační. Jak k tomu uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08 ze dne 21. 4. 2009 (N 89/53 SbNU 125; 181/2009 Sb.), „posuzování daní z hlediska těchto kritérií náleží do kompetence demokraticky zvoleného zákonodárce. Pokud by k němu Ústavní soud přistoupil, vstupoval by do pole jednotlivých politik, jejichž racionalitu nelze z hlediska ústavnosti dost dobře hodnotit" (bod 58). Ústavní soud nehodlá přezkoumávat souladnost daňové politiky s ostatními politikami státu, neboť by se ocitl na tenkém ledě ne vždy průkazných analýz, jejichž výsledky přísluší posoudit a vyvodit z nich politické konsekvence demokratickému zákonodárci, který musí zvážit, zda je daňová úprava vhodná a nezbytná (sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 60).

77. Výše uvedená zdrženlivost však neznamená absolutní vyloučení daňových otázek z přezkumných pravomocí Ústavního soudu, resp. rezignaci Ústavního soudu na přezkum daňových zákonů z pohledu jejich ústavní konformity, nýbrž pouze zachování nezbytné míry zdrženlivosti, resp. soudního sebeomezení při tomto přezkumu, a to právě v zájmu zachování principu dělby moci.

78. Ustanovení čl. 11 odst. 5 Listiny vytváří prostor pro ústavně akceptovatelné omezení vlastnického práva z důvodu veřejného zájmu, kterým je zájem na shromažďování finančních prostředků na zabezpečování různých typů veřejných statků (sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 40). Posuzování vhodnosti a nezbytnosti jednotlivých komponent daňové politiky je ponecháno v diskreci demokraticky zvoleného zákonodárce potud, pokud dopad daně na osoby nemá rdousící efekt (není extrémně disproporcionální) a dále

neporuší princip akcesorické a neakcesorické rovnosti (sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 49). Jakékoli veřejnoprávní povinné peněžité plnění (daň, poplatek, peněžní sankce) tak nemůže mít ve svých důsledcích konfiskační dopady ve vztahu k majetkové podstatě jednotlivce (sp. zn. Pl. ÚS 7/03, část VIII). Zákonodárce tedy nesmí zasáhnout do vlastnických práv způsobem, který by vedl ke zmaření samé podstaty majetku, resp. ke zničení majetkové základny poplatníka [srov. též nález sp. zn. Pl. ÚS 3/02 ze dne 13. 8. 2002 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.), část III, či nález sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 53].

79. Zdrženlivost Ústavního soudu v oblasti daňových zákonů se tak při posuzování míry zásahu do majetkových práv zdaňovaných subjektů projevuje v nižší intenzitě přezkumu daňových zákonů v podobě zkoumání pouze extrémní disproporcionality daňové zátěže (resp. dopadu daně) namísto použití intenzity proporcionality v podobě příkazu k optimalizaci. Omezení vlastnického práva na základě čl. 11 odst. 5 Listiny ve formě zákonem uložené daně tak bude představovat protiústavní zásah do vlastnického práva teprve tehdy, pokud jeho intenzita dosáhne tzv. rdousícího (škrtícího) efektu, tj. pokud bude mít svou extrémně nepřiměřenou výši konfiskační dopady.

80. Zároveň však nesmí být právní úprava zdaňování rozporná s principem rovnosti, ať již v podobě zákazu svévole při stanovení povinností, resp. při odlišování subjektů a práv dle čl. 1 Listiny, či v podobě rovnosti při uplatňování základních práv a svobod dle čl. 3 odst. 1 Listiny.

X. Posouzení projednávané věci Ústavním soudem

81. Veden těmito obecnými východisky, Ústavní soud přezkoumal napadené zákonné ustanovení jednak z pohledu intenzity zásahu do práva na ochranu vlastnictví, resp. majetku (část X/1), jednak z pohledu práva na rovné zacházení (část X/2) a dospěl k těmto závěrům:

X/1. K porušení základního práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 a 5 Listiny, resp. dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

X/1/1. Posouzení zákonného základu daňové povinnosti

82. Ustanovení čl. 11 odst. 5 Listiny uvádí: „Daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona.“ Stejně tak čl. 1 Dodatkového protokolu (dále jen „Protokol č. 1“) k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) formuluje úpravu užívání majetku (tzv. třetí pravidlo) následovně: „Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“

83. V nyní posuzovaném případě není sporu o tom, že daňová povinnost je formálně založena zákonem a tento aspekt není navrhovatelem ani napadán.

84. Zároveň je však nutné, aby zákon splňoval též kritéria materiální. Obecně je v rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva vyžadováno, aby právní úprava („law") zasahující do Úmluvou garantovaných práv byla jasná, dostupná a předvídatelná (srov. např. *Špaček, s. r. o., proti České republice*, rozsudek ze dne 9. 11. 1999, stížnost č. 26449/95, § 54, dostupný stejně jako ostatní citovaná rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva na http://hudoc.echr.coe.int).

85. K tvrzení navrhovatele, že napadené ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů porušuje „princip předvídatelnosti dopadů právní regulace", neboť o jeho aplikaci pro rok 2015 bylo rozhodnuto „náhle", což znemožnilo adresátům právní regulace přizpůsobit své chování důsledkům z něho plynoucím, Ústavní soud připomíná, že daňový poplatník si musel být již od 1. 1. 2011, kdy citované ustanovení nabylo účinnosti, vědom toho, že ustanovení § 4 odst. 3 zákona o daních z příjmů je platné a jaké důsledky pro něj z tohoto ustanovení plynou nebo mohou plynout. Navíc podle tohoto ustanovení bylo postupováno již ve zdaňovacích obdobích v letech 2011 a 2012. Bylo tudíž možné očekávat jeho „reaktivaci" poté, co pracujícím důchodcům byla opětovně přiznána základní sleva na dani z příjmů.

86. Argumentace navrhovatele tak směřuje de facto proti zákonu č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, účinnému od 1. 1. 2015, kterým bylo v části první čl. II bodu 2 stanoveno, že „pro zdaňovací období roku 2015 se nepoužije část první článek II bod 8 zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb.".

87. Ústavní soud má za to, že napadená právní úprava je jasným, přístupným a předvídatelným pravidlem chování, tudíž uzavírá, že k uložení daňové povinnosti došlo „na základě zákona" ve smyslu čl. 11 odst. 5 Listiny, resp. článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

X/1/2. Posouzení existence legitimního cíle,
resp. obecného zájmu sledovaného zakotvenou daňovou povinností

88. Zásahy do práva na ochranu majetku obecně vyžadují existenci určitého legitimního cíle, resp. dle čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě existenci veřejného či obecného zájmu. Z pohledu rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva mají členské státy při vymezení veřejného či obecného zájmu jako důvodu pro zásah do práva na ochranu majetku široký prostor pro uvážení, resp. Evropský soud pro lidská práva je při zkoumání splnění podmínky existence veřejného, resp. obecného zájmu velmi

zdrženlivý. Evropský soud pro lidská práva upozorňuje na nezbytnost zkoumání politických, ekonomických či sociálních otázek, přičemž nezpochybňuje, že zákonodárce disponuje volností při rozhodování o ekonomické a sociální politice. Evropský soud pro lidská práva tak respektuje způsob, jakým zákonodárce vymezuje veřejný zájem, kromě případů, kdy rozhodnutí „zjevně postrádá racionální základ" (srov. např. *Pincová a Pinc proti České republice*, rozsudek ze dne 5. 11. 2002, stížnost č. 36548/97, § 47 a 48).

89. V případě, že zásah do majetkových práv spočívá právě v uložení daňové povinnosti jako v nyní posuzovaném případě, je s ohledem na důvody vyložené výše (část IX) zájem na zdrženlivosti moci soudní při posuzování existence legitimního cíle právní úpravy o to silnější.

90. Legitimním cílem uložení předmětné daňové povinnosti je dle důvodové zprávy k napadené právní úpravě zvýšení příjmů státního rozpočtu s cílem snížit jeho schodek. Ve svém vyjádření Ústavnímu soudu vláda též argumentuje myšlenkou solidarity majetnějších poplatníků s poplatníky s nižšími příjmy, resp. možností zachování daňového osvobození důchodů těch poplatníků, kteří příjmů nad stanovený limit nedosahují.

91. Navrhovatel tvrdí, že odkaz vlády na potřebu snížit schodek veřejných financí nemohl obstát pro svoji obecnost a že takovéto zdůvodnění lze použít na uložení jakékoliv daňové povinnosti komukoliv za libovolných okolností. Myšlenku solidarity navrhovatel obecně akceptuje, ovšem napadá konkrétní způsob realizace této myšlenky ze strany zákonodárce.

92. Ústavní soud má za to, že legitimní cíl, resp. obecný zájem sledovaný napadenou právní úpravou je zde prokázán, ať již půjde o zájem na zvýšení příjmů státního rozpočtu obecně, či zájem na solidaritě majetnějších s méně majetnými. Jakkoli jde o cíle poměrně obecné, je nutno vzít v potaz, jak bylo shora uvedeno, že zákonodárce má v tomto ohledu poměrně široké pole volného uvážení v zájmu možnosti realizovat svou hospodářskou a sociální politiku. Ústavní soud obecně jako legitimní cíl zásahu do majetkové sféry formou daňové povinnosti považuje „zájem na shromažďování finančních prostředků na zabezpečování různých typů veřejných statků" (sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 40).

93. Jinou a v nyní posuzovaném případě klíčovou otázkou však je posouzení způsobu, jakým má být onoho legitimního cíle dosaženo. A to jednak z pohledu intenzity daňového zatížení (srov. níže X/1/3), jednak z pohledu rovnoměrnosti rozložení daňového břemene (srov. X/2).

X/1/3. Posouzení intenzity zásahu do majetkových práv, resp. intenzity daňové zátěže

94. Z hlediska posouzení intenzity zásahu do majetkových práv v oblasti přezkumu daňové legislativy Ústavní soud již výše předeslal, že

nepřezkoumává vhodnost a nezbytnost jednotlivých komponent daňové politiky, nýbrž pouze její případný rdousící (škrtící) účinek, resp. možné konfiskační dopady ve vztahu k majetkové podstatě poplatníka. Stejně tak Evropský soud pro lidská práva přiznává obecně při zásahu do majetkových práv státům široký prostor pro uvážení při hledání spravedlivé rovnováhy mezi potřebami obecného zájmu společnosti a ochranou majetkových práv, a jeho přezkum se tak omezuje na požadavek rozumného (racionálního) základu zásahu, resp. absenci zjevné nepřiměřenosti (srov. *Benet Czech, spol. s r. o., proti České republice*, rozsudek ze dne 21. 10. 2010, č. stížnosti 31555/05, § 40).

95. Zde je nutno připomenout, že ke zdanění celého důchodu se přistupuje v situaci, kdy příjem důchodce (konkrétně součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů) přesahuje 840 000 Kč ročně (tj. přesahuje průměrně 70 000 Kč měsíčně). Je tudíž s ohledem na ekonomickou realitu České republiky (např. výši průměrné mzdy) zřejmé, že i po zdanění příjmů, resp. zdanění celého důchodu nejde o daňovou zátěž, která by měla pro poplatníka rdousící či škrtící účinek. Ostatně sám navrhovatel rdousící efekt daňového zatížení plynoucího z napadené právní úpravy taktéž vylučuje.

96. Napadená právní úprava tak nepředstavuje pro daňové poplatníky, jichž se dotýká, nepřiměřené břemeno mající rdousící účinek ve vztahu k jejich majetkové či příjmové základně.

X/1/4. Závěr

97. Ústavní soud tak uzavírá, že napadená právní úprava neporušuje právo vlastnit majetek, resp. právo na ochranu majetku dle čl. 11 Listiny, resp. čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

98. Navrhovatel ostatně samotné porušení vlastnického práva, resp. práva na ochranu majetku jakožto samostatného ústavního práva netvrdí, namítá toliko nerovnost při zásahu do tohoto práva, tj. svévoli zákonodárce při stanovení daňové povinnosti, nikoli rdousící, resp. konfiskační účinek této daňové zátěže. Klíčové tak bude posoudit právě zachování principu rovnosti při stanovení daňové povinnosti.

X/2. K porušení základního práva na rovné zacházení (zákaz diskriminace) zaručeného čl. 1 a čl. 3 odst. 1 Listiny, čl. 26 Paktu a čl. 14 Úmluvy

X/2/1. Obecná východiska přezkumu

99. Ústavní soud v návaznosti na tvrzení navrhovatelů a svou dosavadní judikaturu předesílá, že ústavní právo na rovné zacházení, resp. zákaz diskriminace je garantováno jednak v čl. 1 Listiny, resp. čl. 26 Paktu jako

samostatné základní právo, jehož se lze domáhat přímo a bez dalšího (rovnost neakcesorická, autonomní), jednak jako základní právo podmíněné, jehož se lze domáhat podle čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. podle čl. 14 Úmluvy jen ve spojení s tvrzeným zásahem do jiného základního práva či svobody chráněných Listinou či Úmluvou (rovnost akcesorická, neautonomní).

100. S ohledem na skutečnost, že Ústavní soud ve své judikatuře postupně připustil vedle ústavní ochrany rovnosti v základních právech dle čl. 3 odst. 1 Listiny též ústavní ochranu rovnosti ve všech právech, resp. obecný zákaz libovůle dle čl. 1 Listiny, nemá samo rozlišování akcesorické či neakcesorické rovnosti v řízení o kontrole právních předpisů před Ústavním soudem zásadní význam, neboť všechny možné námitky opřené o čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy jsou vždy normativně „pokryty" ustanoveními čl. 1 Listiny, resp. čl. 26 Paktu, jejichž působnost je z povahy věci širší.

101. Intenzita ústavního přezkumu pak není primárně závislá na skutečnosti, zda k nerovnému zacházení dochází ve vztahu k jinému ústavně zaručenému právu (akcesoricky), či nikoli (neakcesoricky). Klíčovým bude zejména důvod odlišného zacházení, tj. stanovený rozlišovací znak (např. rasa, pohlaví, národnost, původ, věk, vyznání, majetek) a zároveň konkrétní právo či statek, ve vztahu ke kterému je odlišně zacházeno (např. záruky politických práv či povinnost platit daně). Tomu pak musí odpovídat nároky kladené Ústavním soudem na zdůvodnění legitimity odlišného zacházení (srov. níže).

102. Při rozlišování z důvodů tzv. podezřelých *(suspect classification)*, resp. důvodů týkajících se osobních charakteristik jednotlivce majících úzký vztah k ochraně důstojnosti člověka, je potřeba klást na zdůvodnění odlišného zacházení velmi přísné nároky, byť by se odlišné zacházení netýkalo jiného základního práva. Naopak bude-li důvodem odlišného zacházení (rozlišujícím znakem) kritérium běžně a nezbytně používané v určité oblasti právní regulace (např. výše příjmu v daňovém zákonodárství), byť by se odlišné zacházení dotýkalo jiného základního práva (ochrany vlastnictví), jako v nyní posuzovaném případě, bude intenzita ústavního přezkumu nízká. Je nutno připomenout, že rozlišující kritérium spočívající ve výši příjmu je v kontextu daňové legislativy kritériem zcela legitimním, z povahy věci nezbytným, morálně neutrálním a nijak a priori podezřelým, na rozdíl např. od stejného kritéria použitého pro účely omezení volebního práva.

103. Lze shrnout, že míře „podezřelosti" rozlišovacího kritéria, kterou je nutno posuzovat v kontextu regulované právní oblasti, musí odpovídat přísnost nároků kladených na zdůvodnění odlišného zacházení tak, aby bylo prokázáno, že odlišné zacházení zároveň nepředstavuje zacházení diskriminační, tedy protiústavní.

X/2/2. Posouzení porušení čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy

104. Podle čl. 3 odst. 1 Listiny se „základní práva a svobody (…) zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení". Podle čl. 14 Úmluvy „užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení".

105. V nyní posuzovaném případě se tvrzená nerovnost dotýká jiného ústavně zaručeného práva, konkrétně ochrany práva vlastnického. Akcesorická rovnost je aplikovatelná nejen v případě, že u jiného ústavně (či Úmluvou) zaručeného práva dojde k jeho porušení, nýbrž postačí pouhý zásah do něj, resp. obecně jeho aplikovatelnost na posuzovaný případ. Z pohledu Evropského soudu pro lidská práva tak postačí, pokud věc spadá do působnosti některého z článků Úmluvy, resp. dodatkových protokolů (srov. např. *Stummer proti Rakousku*, rozsudek velkého senátu ze dne 7. 7. 2011, stížnost č. 37452/02, § 81).

106. V nyní posuzovaném případě tak může jít o tvrzenou nerovnost ve vztahu k ochraně vlastnického práva chráněného čl. 11 Listiny, resp. čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě danou odlišným režimem zdaňování, byť k samotnému porušení práva na ochranu majetku, jak bylo shora rekapitulováno, napadenou právní úpravou nedochází.

107. Zároveň je však pro aplikovatelnost čl. 3 odst. 1 Listiny či čl. 14 Úmluvy nezbytné, aby k rozlišování došlo na základě tam vymezených důvodů nebo na základě „jiného postavení". Jakkoli je v rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva pojem „jiné postavení" vykládán poměrně široce a zahrnuje nejen osobní status jednotlivce, ale širší škálu možných důvodů rozlišování (srov. podrobně Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, str. 1218–1222), vždy je nutno při výkladu a aplikaci pojmu „jiné postavení" brát v potaz účel a smysl výslovně zmíněných typů zakázaných důvodů rozlišování tvořících demonstrativní výčet.

108. Pojem „jiné postavení" pak má zahrnovat pouze kritéria obdobná či blízká kritériím výslovně v daných ustanoveních zmíněným, nikoli jakoukoli myslitelnou situaci. Mělo by tak jít o důvody spočívající na osobní volbě jednotlivce odrážející jeho osobnostní rysy, jako jsou např. víra, náboženství či politické názory, nebo důvody spočívající na osobních vlastnostech či osobní charakteristice, kterou si jednotlivec nemůže zvolit, jako jsou např. pohlaví, rasa, barva pleti, národní nebo sociální původ, rod, věk či zdravotní postižení.

109. Z hlediska tvrzeného porušení čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy Ústavní soud konstatuje, že důvod rozlišování, který je použit zákonodárcem v nyní posuzovaném případě (tedy výše a struktura příjmu), není v kontextu účelu, pro který je tento důvod použit (stanovení daňové zátěže), takovým důvodem rozlišování, který by bylo možno podřadit pod demonstrativní výčet charakteristik vymezených v čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy. Kritérium daňového základu je kritériem morálně neutrálním, nijak a priori podezřelým a pro daňovou legislativu běžným a v podstatě nezbytným.

110. Ani sám navrhovatel navzdory odvolání se na čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy nijak nespecifikuje, proč by mělo zákonodárcem vymezené kritérium rozlišování (výše příjmů jako daňový základ) spadat pod „jiné postavení", a být tak zakázaným důvodem rozlišování. K tomu je nutno dodat, že v kontextu ústavního systému České republiky, zejména při paralelním působení čl. 1 Listiny majícím širší působnost než čl. 3 odst. 1 Listiny, není nezbytné vykládat zakázané důvody rozlišování v podobě „jiného postavení" jakkoli extenzivně.

111. Ústavní soud tak uzavírá, že tvrzené porušení čl. 3 odst. 1, resp. čl. 14 Úmluvy neshledal, neboť tato ustanovení nejsou na posuzovaný případ aplikovatelná.

X/2/3. Posouzení porušení čl. 1 Listiny, resp. čl. 26 Paktu z pohledu zákazu libovůle

112. Podle čl. 1 věty první Listiny „lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech". Podle čl. 26 věty první Paktu „všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace".

113. Princip rovnosti mj. vylučuje libovůli zákonodárce při rozlišování práv určitých skupin subjektů [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 33/96 ze dne 4. 6. 1997 (N 67/8 SbNU 163; 185/1997 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (viz výše) nebo sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.)].

114. Z hlediska aplikovatelnosti rovnosti v právech, resp. obecného zákazu libovůle při jakémkoli rozlišování plynoucím z čl. 1 Listiny, resp. rovnosti před zákonem dle čl. 26 věty první Paktu, není pochyb o tom, že daná ustanovení na posuzovaný případ aplikovatelná jsou, neboť předmětem přezkumu je odlišné zacházení, tj. odlišení subjektů, resp. situací, a to odlišné zacházení mezi dvěma skupinami poživatelů důchodů z důchodového pojištění lišícími se výší příjmu (konkrétně příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů).

115. V projednávaném případě navrhovatel tvrdí porušení rovnosti mezi dvěma skupinami daňových poplatníků – poživatelů důchodu,

přičemž jako rozlišovací hranice byla stanovena částka 840 000 Kč dosahovaných (výše specifikovaných) ročních příjmů. Podle navrhovatele je rozlišování mezi kategoriemi důchodců v závislosti na hranici 840 000 Kč jiných příjmů svévolné a nekoncepční. Navíc je podle navrhovatele „samotný fakt zdanění důchodu jako takového věcně problematický“ a „nezdá se proto nijak racionální, aby byl zdaněn příjem, který stát vyplácí z prostředků důchodového pojištění“. Zároveň však navrhovatel připouští, že „tato úvaha však zjevně nedostačuje k závěru o protiústavnosti takové právní úpravy“.

116. Zde musí Ústavní soud předeslat, že zdanění důchodů samo o sobě za protiústavní nepovažuje. Jde o otázku hospodářské a sociální politiky, při které má zákonodárce značnou volnost úvahy co do volby prostředků, kterými bude svou politiku realizovat. Podobně není sama skutečnost zdanění důchodů považována za problematickou např. Spolkovým ústavním soudem (srov. rozhodnutí ze dne 6. 3. 2002, 2 BvL 17/99, ze dne 29. 9. 2015, 2 BvR 2683/11, či ze dne 30. 9. 2015, 2 BvR 1066/10 a 2 BvR 1961/10). Otázku vhodnosti či koncepčnosti důchodové či daňové politiky pak Ústavní soud, jak již bylo shora naznačeno, posuzovat nemůže, nebude-li mít právní úprava „rdousící“ účinek či neporuší-li právo na rovné zacházení (srov. výše).

117. Pokud jde o ospravedlnění odlišného zacházení, vyžaduje konstantně Ústavní soud, aby se zákonodárce při jakémkoli rozlišování mezi situacemi či subjekty (bez ohledu na to, zda předmětem právní úpravy jsou záležitosti týkající se základních práv, či nikoli) vyhnul libovůli, tj. nedůvodnému rozlišování. Jak Ústavní soud již mnohokrát uvedl, stát může rozhodnout, že jedné skupině poskytne méně výhod než jiné, nesmí však postupovat libovolně a z jeho rozhodnutí musí být patrno, že tak činí ve veřejném zájmu [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/99 ze dne 1. 12. 1999 (N 174/16 SbNU 267; 3/2000 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 2/02 ze dne 9. 3. 2004 (N 35/32 SbNU 331; 278/2004 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)].

118. Aby došlo k porušení práva na rovné zacházení, musí se s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, zacházet rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/02 ze dne 21. 1. 2003 (N 11/29 SbNU 79; 40/2003 Sb.)].

119. Přímo ve vztahu k daním již Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky uvedl, že „ani svrchovanost státu nezakládá možnost ukládání libovolných daní, třebaže by se tak stalo na základě zákona“, přičemž „v oblasti daňové je třeba požadovat, aby zákonodárný orgán podložil svoje rozhodnutí objektivními a racionálními kritérii. (…) Jestliže se tak stalo, není určení diferencovaných daní pro různé poplatníky stavem, který by bylo možno označit jako protiústavní nerovnost, a naopak“ (nález

Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992 sp. zn. Pl. ÚS 22/92, Sbírka usnesení a nálezů ÚS ČSFR, 1992, s. 43–44).

120. Je zřejmé, že napadená právní úprava vytváří v rámci skupiny poživatelů důchodů pobírajících též další příjem dvě skupiny důchodců, přičemž rozlišujícím znakem je výše jiného (dalšího) příjmu (konkrétně součtu příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů). První skupinu tvoří ti, kteří dosáhnou jiného příjmu maximálně do výše 840 000 Kč ročně, druhou skupinu pak tvoří ti, jejichž příjem hranici 840 000 Kč ročně překročí.

121. Rozdílné zacházení pak spočívá v odlišném daňovém zatížení druhé skupiny, přičemž toto odlišné daňové zatížení jde k tíži této skupiny, neboť je vyšší. Pro závěr o ústavnosti či protiústavnosti uvedeného řešení je rozhodující existence objektivních a rozumných důvodů vysvětlujících jak existenci napadeného odlišného zacházení, tak intenzitu, resp. formu tohoto odlišného zacházení.

122. Pokud jde o samotné stanovení hranice 840 000 Kč, resp. obecně úvahu o možném odlišném daňovém zacházení s „vysokopříjmovými" důchodci oproti ostatním důchodcům, je nutno uvést, že uvedená hranice představující příjem v průměrné výši 70 000 Kč měsíčně je s ohledem na ekonomickou realitu státu způsobilá racionálně vymezit hranici mezi „vysokopříjmovými" a ostatními poživateli starobních důchodů, jakkoli si lze představit částky vyšší i nižší plnící stejný účel. Ústavní soud však nemůže vstupovat na pole politického rozhodování tím, že by vyžadoval optimální, nejvhodnější či nejlepší řešení, které ostatně ani nelze v ústavní rovině vždy přesně specifikovat – postačí, jde-li o řešení rozumné ve vztahu k účelu, který má být dosažen. Zde je nutno opět akceptovat širokou míru volné úvahy zákonodárce, neboť požadavek zcela exaktně odůvodnitelné příjmové hranice je v daňových či sociálních otázkách nemožný.

123. Jakkoli nelze uvedenou hranici považovat samu o sobě za nezdůvodnitelnou, je nutno pro zachování principu rovného zacházení, resp. vyloučení svévole posoudit též konkrétní účel, ke kterému je určena, a zejména pak míru odlišného zacházení mezi dvěma touto hranicí vymezenými skupinami daňových poplatníků – důchodců. Zejména pak posoudit, zda je míra odlišného zacházení úměrná míře odlišnosti uvedených subjektů.

124. V uvedeném aspektu ovšem již shledává Ústavní soud napadenou právní úpravu za protiústavní.

125. V nyní posuzovaném případě je podstatná nikoli sama skutečnost, že je odlišně zacházeno s „vysokopříjmovými" důchodci, nýbrž primárně konkrétní forma tohoto zacházení. Princip rovnosti ve vztahu k daňovému zákonodárství vyžaduje, aby daňový zákon zatěžoval daňové poplatníky rovnoměrně (srov. rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 9. 3. 2004, 2 BvL 17/02). Jak k tomu uvedl Ústavní soud ve výše

citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/08, „zásada rovnosti vyžaduje, aby každý tuzemec byl zapojen podle své způsobilosti rovnoměrně do financování státních úkolů“ (bod 45).

126. Rovnoměrnost daňového zatížení neznamená shodnost daňové zátěže pro všechny, ale pouze naplnění postulátu, že s odlišnými je třeba zacházet odlišně, se stejnými stejně, přičemž míře odlišnosti subjektů či situací musí odpovídat právě míra odlišnosti právní regulace. Rovnoměrné daňové zatížení pak znamená, že je třeba daňové poplatníky se stejnou (obdobnou) finanční výkonností rovněž stejně (obdobně) zdanit, resp. že zdanění vyšších příjmů musí být ve srovnání s daňovým zatížením nižších příjmů přiměřené (srov. též rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 29. 9. 2015, 2 BvR 2683/11, či ze dne 30. 9. 2015, 2 BvR 1066/10 a 2 BvR 1961/10).

127. Zde Ústavní soud připomíná i v daňové teorii uznávaný princip tzv. horizontální spravedlnosti: poplatníci, kteří mají relativně stejně vysokou platební schopnost, by měli platit stejnou daň, přičemž by nemělo být rozlišováno, jaký zdroj (původ příjmu) se daní.

128. V nyní posuzovaném případě rozdíl mezi daňovým zatížením v rámci obou popsaných skupin spočívá ve zdanění celého vypláceného důchodu v případě jedné skupiny, na rozdíl od zdanění pouze části důchodu přesahující 36násobek minimální mzdy v případě skupiny jiné. Tento daňový rozdíl je však poměrně zásadní a může činit až 49 680 Kč pro rok 2015 (zdanění částky odpovídající 36násobku minimální mzdy v roce 2015, tedy zdanění 331 200 Kč sazbou 15 %) či pro rok 2016 až 53 460 Kč (zdanění částky odpovídající 36násobku minimální mzdy v roce 2016, tedy zdanění 356 400 Kč sazbou 15 %).

129. V modelovém případě, kdy dva důchodci dosahující shodné roční výše starobního důchodu odpovídající 36násobku minimální mzdy, přičemž výše jejich jiných příjmů předvídaných napadeným ustanovením zákona o daních z příjmů se bude lišit pouze „o korunu“ (např. jeden bude mít příjmy ve výši 840 000 Kč, druhý jen minimálně vyšší), bude se jejich daňová zátěž lišit (v roce 2016) o více než 53 tisíc Kč (abstrahuje se od detailů výpočtu výše daně z příjmů včetně zaokrouhlování apod.). Totožný efekt nastane i v případě, že pracující příjemci důchodu budou mít zcela shodný celkový disponibilní příjem (tvořený jak důchodem, tak jinými příjmy podléhajícími zdanění), přičemž lišit se bude pouze vnitřní rozložení těchto příjmů dle zdrojů příjmu (o částku příjmů přesahující hranici 840 000 Kč u jednoho z poplatníků bude vyšší důchod druhého z poplatníků, který uvedenou hranici příjmů nepřekročí). Rozdíl ve zdanění může opět činit až desítky tisíc korun navzdory tomu, že oba mají celkový disponibilní příjem ve stejné výši.

130. Dochází tak zde ke zcela extrémnímu nepoměru mezi odlišností v daňové zátěži v relaci k odlišnosti ve výši příjmů. Obecně lze akceptovat, že vyšší příjmy daňových poplatníků vedou k odlišnému zacházení např. v podobě vyšších daňových sazeb. V opačném případě by bylo protiústavní jakékoli progresivní zdanění. Avšak i v těchto případech musí odlišnost zacházení odpovídat právě míře odlišnosti posuzovaných subjektů, tj. typicky právě rozdílu ve výši příjmů. U progresivního zdanění (též v podobě např. tzv. solidárního zvýšení daně podle § 16a zákona o daních z příjmů) se tak vyšší sazbou zdaňují pouze ty příjmy, které určitou hranici přesahují, čímž je zajištěna právě rovnost zacházení v rámci určitého daňového pásma (shodné zdanění do určité výše příjmů), a naopak je umožněno odlišné zdanění ve vztahu k těm příjmům, které představují onu rozdílnost posuzovaných subjektů (tj. např. odlišná daňová sazba pro příjmy přesahující určitou hranici).

131. Napadená právní úprava je však s touto logikou v příkrém rozporu, neboť daňově odlišně nezatěžuje tu část příjmu, která je relevantní pro rozlišení uvedených skupin, ale zatěžuje příjem zcela odlišný (ve formě důchodu), a to navíc příjem, který může být u obou skupin naopak zcela shodný, tudíž příjem, který není pro rozlišení mezi oběma skupinami vůbec relevantní. Nadto je tento příjem (důchod) zdaněn skokově, tj. bez možnosti podchytit a zohlednit relevantní příjmové rozdíly mezi oběma skupinami důchodců. Míru odlišného zacházení však může ospravedlnit právě míra odlišnosti skupin, se kterými je odlišně zacházeno.

132. Jakkoli Ústavní soud předeslal, že při posuzování nerovného zacházení z důvodu, který nepředstavuje a priori podezřelé kritérium rozlišování, je intenzita jeho přezkumu poměrně zdrženlivá, přičemž postačí věcné a racionální zdůvodnění odlišného zacházení, neshledal Ústavní soud v nyní posuzovaném případě žádný věcný a racionální argument, který by výše popsanou formu odlišného zacházení dokázal zdůvodnit. Iracionalita uvedeného rozlišování je patrná též na skutečnosti, že osoba s nižším „hrubým“ příjmem, u které nedojde ke „skokovému“ zdanění celého důchodu, bude mít po zdanění celkově vyšší „čisté“ příjmy oproti osobě s „hrubým“ příjmem vyšším, u které ke „skokovému“ zdanění celého důchodu dojde. Jakékoli věcné a racionální zdůvodnění uvedeného efektu spočívající v nižším „čistém“ výdělku osoby s vyšším „hrubým“ příjmem opět oproti srovnatelné osobě s „hrubým“ příjmem nižším nelze nalézt.

133. Lze sice akceptovat argumenty pro samotnou skutečnost odlišného daňového zacházení s „vysokopříjmovými“ důchodci, pro formu a intenzitu odlišného zacházení dle napadené právní úpravy však již Ústavní soud žádné věcné a racionální ospravedlnění neshledává. Nelze totiž jakkoli rozumně zdůvodnit, že rozdíl (v typově shodném) příjmu ve výši několika korun může vést k daňovému rozdílu ve výši až několika desítek tisíc

korun. Jde tak o případ svévole při rozlišování situací či subjektů, který je v rozporu s právem na rovné zacházení.

134. K nálezu sp. zn. Pl. ÚS 31/13 ze dne 10. 7. 2014 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.) týkajícímu se slevy na dani u pracujících důchodců, který zmiňuje navrhovatel, je nutno připomenout, že důležitým argumentem pro závěr o protiústavnosti zrušení slevy na dani pro pracující důchodce byla mj. též nepřiměřená tíživost této daňové úpravy pro důchodce s nejnižšími příjmy. V nyní posuzovaném případě jsou naopak právní úpravou dotčeni důchodci z opačné strany pomyslného příjmového spektra. Přesto však skutečnost, že se právní úprava týká pouze příjemců důchodů s dalšími vyššími příjmy, a zdanění jejich důchodů tudíž nepředstavuje s ohledem na výši jiných příjmů nepřiměřené majetkové břemeno, nemůže ospravedlnit svévolný postup zákonodárce postrádající jakékoli racionální a věcné zdůvodnění při rozložení daňového břemene mezi daňové poplatníky, byť daňové poplatníky s vyššími příjmy. Rozdíl daňové zátěže ve výši až kolem 50 tisíc Kč mezi daňovými poplatníky, jejichž příjmová situace se může lišit zcela minimálně (v řádu korun), je zcela extrémní a ničím nepodložený.

135. Je nutno též odmítnout argument vlády, že se právní úprava týká pouze několika tisíc důchodců, tedy obecně velmi malé skupiny osob. Daný argument nemůže sám o sobě nikdy ospravedlnit svévolné, resp. nerovné zacházení. Diskriminačně formulovaný zákon bude protiústavní, byť by ve skutečnosti znevýhodňoval pouze jediného adresáta. Naopak často mohou být nerovnému zacházení vystaveny právě velmi malé, resp. nepočetné skupiny osob.

136. Argument vlády o nízkém počtu napadenou právní úpravou dotčených daňových poplatníků – důchodců navíc výrazně zpochybňuje tvrzení samotné vlády, že legitimní cíl spočívající ve zvýšení příjmů veřejných rozpočtů, snížení rozpočtového schodku, resp. vyšší solidaritě majetnějších s méně majetnými může být takto zvolenou právní úpravou vůbec naplněn, natož pokud jde o vládou zmíněný cíl „spoluúčasti“ této skupiny důchodců na „financování“ osvobození většiny příjemců důchodů z důchodového pojištění od daně z příjmu. S ohledem na objem prostředků nutných k financování důchodového systému lze *prima facie* konstatovat, že i naplnění tohoto cíle se nachází mimo realitu. Nízký počet daňových poplatníků, na které právní úprava dopadá, a tomu odpovídající finanční přínos do státního rozpočtu bude totiž vcelku zanedbatelný. I tyto skutečnosti svědčí pro absenci racionálního a věcného zdůvodnění napadenou právní úpravou zakotveného rozlišování mezi dvěma skupinami důchodců.

X/2/4. Závěr

137. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že míra odlišného zacházení mezi jednotlivými skupinami důchodců je zcela zjevně nepřiměřená míře

odlišností, kterou tyto skupiny vykazují. Napadené ustanovení tak představuje rozlišení svévolné bez jakéhokoli věcného a racionálního zdůvodnění, a tudíž porušující zákaz nerovného zacházení zaručený čl. 1 větou první Listiny základních práv a svobod a čl. 26 větou první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

X/3. K porušení základního práva získávat prostředky pro životní potřeby prací dle čl. 26 Listiny

138. Navrhovatel konečně namítá, že je napadenou právní úpravou porušeno i právo dle čl. 26 odst. 1 Listiny ve smyslu „možnosti získávat prostředky na živobytí prací". Podle navrhovatele je „zjevné, že výdělečná činnost určitého rozsahu vede k vyššímu zdanění, avšak nikoliv ve vztahu k takto získaným příjmům (což by bylo např. v podobě progresivní daně dle okolností akceptovatelné), avšak ve vztahu k příjmům z důchodového systému, což již akceptovatelné není".

139. Namítaný čl. 26 odst. 1 Listiny zakotvuje právo na svobodnou volbu povolání, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Naopak tvrzená „možnost získávat prostředky na živobytí prací" je obsahem čl. 26 odst. 3 Listiny.

140. Ústavní soud však má za to, že v nyní posuzovaném případě právo na svobodnou volbu povolání, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost dle čl. 26 odst. 1 Listiny ani právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací dle čl. 26 odst. 3 Listiny napadenou právní úpravou porušeno není, neboť samotné jádro práva (možnost podnikat, svobodně volit povolání, svobodně provozovat jinou hospodářskou činnost, resp. možnost zajistit si prostředky na životní potřeby prací) není nijak dotčeno a ani navrhovatelem namítáno a samotná intenzita posuzovaného zdanění není vůbec způsobilá dané právo porušit. Obdobně jako u přezkumu intenzity zdanění pro účely posouzení porušení majetkových práv je nutno i zde zkoumat „rdousící" efekt příslušné právní úpravy, který, jak bylo shora rekapitulováno (X/1), není u napadené právní úpravy přítomen.

141. Navrhovatel ostatně nepředkládá, kromě tvrzené nekoncepčnosti dané právní úpravy, jakékoli argumenty hovořící pro porušení čl. 26 odst. 1 či 3 Listiny, přičemž naopak „rdousící" efekt napadené právní úpravy popírá.

XI. Celkové shrnutí a časová působnost nálezu

142. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené ustanovení je v rozporu s čl. 1 větou první Listiny základních práv a svobod a čl. 26 větou první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech garantujícími právo na rovné zacházení a z něj plynoucím zákazem libovůle při činnosti veřejné moci, včetně zákonodárce. Míra odlišného zacházení mezi jednot-

livými skupinami důchodců je zcela zjevně nepřiměřená míře odlišností, kterou tyto skupiny vykazují. Napadené ustanovení tak představuje rozlišení svévolné bez věcného a racionálního zdůvodnění, a tudíž porušující zákaz nerovného zacházení, resp. zákaz libovůle.

143. Ústavní soud tak návrhu na zrušení ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, vyhověl a dané ustanovení zrušil dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

144. Ústavní soud naopak neshledal, že by napadená právní úprava představovala porušení práva na ochranu majetku dle čl. 11 Listiny, resp. čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě či práva podnikat, svobodně volit povolání, svobodně provozovat jinou hospodářskou činnost, resp. zajistit si prostředky na životní potřeby prací dle čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, neboť napadená právní úprava nemá v podobě daňové zátěže „rdousící" účinek, který by představoval pro daňové poplatníky nepřiměřené břemeno.

145. Stejně tak Ústavní soud neshledal, že by došlo k porušení čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy, neboť nepovažuje uvedená ustanovení za aplikovatelná na posuzovaný případ.

146. S ohledem na derogaci napadeného ustanovení v průběhu zdaňovacího období Ústavní soud zároveň dodává následující: Napadené ustanovení počítá s vyloučením osvobození pravidelně vyplácených důchodů a penzí v rozsahu 36násobku minimální mzdy v případě, kdy součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů u poplatníka přesáhne ve zdaňovacím období částku 840 000 Kč. Zdanění celého důchodu je tedy v rámci příslušného zdaňovacího období vázáno na celkovou výši jiného (výše specifikovaného) příjmu opět v rámci celého zdaňovacího období. Vzhledem k tomu, že na základě tohoto nálezu nebude dané ustanovení účinné po celé zdaňovací období roku 2016, jakož i v zájmu právní jistoty a předvídatelnosti právní úpravy a konečně v zájmu předcházení možným dalším nerovnostem, které by mohly být způsobeny nepředvídatelnou, resp. dílčí aplikací napadeného ustanovení pouze pro část zdaňovacího období, považuje Ústavní soud dané ustanovení za neaplikovatelné na zdaňovací období roku 2016 jako celek.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Jana Musila

Nesouhlasím s výrokem a s odůvodněním nálezu pléna Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 18/15. Podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") zaujímám k nálezu odlišné stanovisko, které odůvodňuji takto:

I.

1. Jsem přesvědčen o tom, že napadené ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o daních z příjmů") není v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, a že tudíž návrh skupiny 17 senátorů Senátu Parlamentu České republiky měl být Ústavním soudem zamítnut, resp. odmítnut.

2. Plně souhlasím s obecnými východisky ústavněprávního přezkumu daňových předpisů, vyjádřenými v části IX odůvodnění nálezu.

3. Z nich zejména stojí za zaznamenání správné konstatování, obsažené v bodě 73 odůvodnění nálezu, totiž že nalezení optimálního daňového zatížení patří typicky mezi tzv. politické otázky *(political questions)*, tj. mezi takové otázky, jejichž řešení vyplývá ze společenského konsenzu, preferencí, lidských hodnot, mentality obyvatelstva, tradicí atd. V případě daňového zatížení hraje např. zásadní roli společenský konsenzus o míře solidarity mezi vysokopříjmovými a nízkopříjmovými skupinami lidí, o populační politice, o podpoře rodin s dětmi, o úlevách pro hendikepované skupiny obyvatelstva apod.

4. Správné je rovněž konstatování, že úkol „přetavit" tento politický diskurs do podoby daňového zákonodárství spočívá na bedrech politické reprezentace, vzešlé z voleb. „Kolbištěm", v němž se odehrává tento proces, je parlament a jiné zastupitelské sbory reprezentující široké spektrum společenských zájmů (bod 75 odůvodnění nálezu).

5. Souhlasit lze rovněž s tezí o „zdrženlivosti Ústavního soudu v oblasti daňových zákonů" a o „nižší intenzitě přezkumu daňových zákonů" (bod 79 odůvodnění nálezu).

II.

6. Za problematické však pokládám to, že nález vztahuje tento princip zdrženlivosti svého přezkumu pouze na posuzování „míry zásahu do majetkových práv zdaňovaných subjektů". Podle mého přesvědčení měl Ústavní soud respektovat tuto zdrženlivost při posuzování souladnosti či rozpornosti napadeného daňového předpisu též s jinými základními právy, zejména s principem rovnosti.

7. Tato nutnost zdrženlivosti vyplývá podle mého názoru zejména z principu soudního sebeomezení *(judicial self-restraint)*. Tato doktrína vychází z fundamentálního principu demokratického právního státu, kterým je princip dělby moci; soudní moc se má zdržet toho, aby přebírala pravomoci náležející moci zákonodárné a moci výkonné. Tímto sebeomezením je vázán též Ústavní soud, jehož výlučnou rolí je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Doktrína soudního sebeomezení, vzniklá v historickém vývoji v oblasti anglosaského práva, je dnes obecně uznávána i v systému evropského kontinentálního práva a v judikatuře zahraničních ústavních soudů.

Jako příklad lze uvést jeden ze zásadních judikátů německého Spolkového ústavního soudu ze dne 31. 7. 1973 (BVerfGE 36, 1, 14 f.), v němž Spolkový ústavní soud explicite deklaroval svou „rezignaci na to, aby ‚provozoval politiku', tj. aby zasahoval do ústavou vytvořeného a ohraničeného prostoru svobodné politické tvorby. Zamýšlí proto ponechat prostor svobodné politické tvorby, který ústava garantovala pro ostatní ústavní orgány, otevřený".

8. Naprostou většinu otázek daňového zatížení nelze jednoznačně řešit podle právních kritérií, tyto otázky jsou ze své podstaty nejudikovatelné *(nonjusticiability)*, soudně neřešitelné, vymykající se soudní kognici. Ze všech těchto důvodů lze uzavřít, že ani obecná justice, ani Ústavní soud nejsou povolány k tomu, aby tyto odborné a politické problémy daňového zatížení, mající metajuristickou povahu, posuzovaly a řešily.

III.

9. Pokládám za správné, že nález dospívá k závěru, že napadená právní úprava neporušuje právo vlastnit majetek dle článku 11 Listiny, resp. dle článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (bod 97 odůvodnění nálezu), neporušuje ani čl. 3 odst. 1 Listiny, resp. čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (bod 111 odůvodnění nálezu), ani základní právo získávat prostředky pro životní potřeby prací dle čl. 26 Listiny (bod 140 odůvodnění nálezu).

10. Rozhodně však nemohu souhlasit se závěrem vysloveným v bodech 137 a 142 odůvodnění nálezu, totiž s tím, že napadené ustanovení je v rozporu s čl. 1 větou první Listiny základních práv a svobod a čl. 26 větou první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které garantují právo na rovné zacházení a z něj plynoucí zákaz libovůle při činnosti veřejné moci.

11. Tento vyslovený závěr pokládám za vadný již proto, že nedodržuje formálně logická pravidla korektní argumentace, neboť „jednotlivé skupiny důchodců", které vzájemně porovnává, nepřesně definuje a promiskue zaměňuje.

12. Zákonná úprava totiž rozeznává v rámci srovnatelné skupiny důchodců pobírajících též další příjem toliko dvě skupiny důchodců, přičemž rozlišujícím znakem je výše jiného (dalšího) příjmu (konkrétně součtu příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 zákona o daních z příjmů). První skupinu tvoří ti, kteří dosáhnou jiného příjmu maximálně do výše 840 000 Kč ročně, druhou skupinu pak tvoří ti, jejichž příjem hranici 840 000 Kč ročně překročí.

13. O těchto dvou v zákoně vymezených skupinách rozhodně nelze tvrdit to, co se uvádí v bodě 137 odůvodnění nálezu. Tam se totiž tvrdí, „že míra odlišného zacházení mezi jednotlivými skupinami důchodců je zcela zjevně nepřiměřená míře odlišností, kterou tyto skupiny vykazují.

Napadené ustanovení tak představuje rozlišení svévolné bez jakéhokoli věcného a racionálního zdůvodnění, a tudíž porušující zákaz nerovného zacházení …“.

14. Jestliže vezmeme v úvahu, že podle statistických údajů činila průměrná mzda v roce 2015 částku 26 467 Kč, nezbývá mi než konstatovat, že ta skupina důchodců, jejíž roční příjmy překračují hranici 840 000 Kč (tedy okolo 70 000 Kč měsíčně), vykazuje v podmínkách České republiky oproti jiným skupinám důchodců vysokou „míru odlišnosti“. To podle mého názoru opravňuje zákonodárce k tomu, aby s přihlédnutím k principu solidarity pro tuto „vysokopříjmovou“ skupinu důchodců stanovil vyšší daňovou zátěž.

15. Samotný nález v bodě 122 odůvodnění připouští, že „…uvedená hranice představující příjem v průměrné výši 70 000 Kč měsíčně je s ohledem na ekonomickou realitu státu způsobilá racionálně vymezit hranici mezi ‚vysokopříjmovými‘ a ostatními poživateli starobních důchodů“. Nepokládám tudíž za logické, pokud nález zároveň v bodě 137 odůvodnění tvrdí, že jde o „rozlišení svévolné bez věcného a racionálního zdůvodnění“. Zároveň připomínám, že nález v bodu 102 odůvodnění uznává, že „… rozlišující kritérium spočívající ve výši příjmu je v kontextu daňové legislativy kritériem zcela legitimním, z povahy věci nezbytným, morálně neutrálním a nijak a priori podezřelým …“.

16. Z argumentace uvedené v nálezu dospívám k přesvědčení, že příkrý úsudek o „svévolném rozlišování bez věcného a racionálního zdůvodnění“, vyslovený v nálezu, není vyvozován z porovnání dvou skupin důchodců definovaných zákonem (tj. 1. těch, kteří dosáhnou jiného příjmu maximálně do výše 840 000 Kč ročně, a 2. těch, jejichž příjem hranici 840 000 Kč ročně překročí); namísto toho je tento úsudek vyvozován z porovnání dvou účelově vytvořených skupin poživatelů starobních důchodů, a sice 1. těch, kteří dosáhnou jiného příjmu maximálně do výše 840 000 Kč ročně, a 2. těch, kteří překročí hranici 840 000 Kč jen nepatrně („ve výši několika korun“). Jedině k takto uměle a účelově vytvořeným skupinám je totiž možno vztáhnout argumentaci o „nepřiměřené míře odlišnosti“, vedoucí ke „skokovému“ zdanění celého důchodu (bod 132 odůvodnění nálezu), což prý způsobí „rozdíl daňové zátěže ve výši až kolem 50 tisíc Kč mezi daňovými poplatníky, jejichž příjmová situace se může lišit zcela minimálně (v řádu korun) …“ (bod 134 odůvodnění nálezu).

17. Uznávám, že zákonodárcem zvolený „skokový“ způsob diferenciace různých skupin daňových poplatníků podle příjmových pásem může, hlavně v hraničních situacích, vzbuzovat pochybnosti o proporcionalitě daňové zátěže. Vhodnější by patrně byl postupný a plynulý („klouzavý“) přechod daňové zátěže.

18. Domnívám se však, že konkrétní způsob, jaký zákonodárce zvolí pro „rozhraničení“ jednotlivých skupin daňových pásem, je toliko legislativně-technickým problémem postrádajícím ústavněprávní rozměr. V tomto ohledu je třeba respektovat autonomii vůle zákonodárce, k jejímuž ústavněprávnímu přezkumu by měl Ústavní soud přistupovat krajně zdrženlivě.

19. Jestliže má zákonodárce vyhovět požadavku určitosti právní úpravy a zabránit libovůli, musí z povahy věci zvolit pro rozlišení různých skupin daňových poplatníků co možná nejostřejší a jednoznačná kritéria. Tomuto požadavku určení příjmové hranice absolutní peněžní hodnotou plně vyhovuje.

20. Lze dodat, že analogický postup, tj. stanovení fixní peněžní hranice pro rozlišení různých skupin adresátů právní úpravy, je v legislativě naprosto běžným a často používaným způsobem právní regulace. Konkrétně např. přiznání řady sociálních dávek je vázáno na výši příjmů odvozených od fixní částky životního minima; i minimální překročení hranice příjmů způsobí, že nárok na sociální dávku nevznikne (viz např. podmínky nároku na přídavek na nezaopatřené dítě stanovené v § 17 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů). Podobně je tomu i u jiných sociálních dávek.

21. Také např. hranice výše škody v ustanovení § 138 trestního zákoníku je určena pevnou peněžní částkou a její překročení (i o malou částku) vyvolá velmi závažné právní následky v podobě přísnější právní kvalifikace a na ní závislé vyšší trestní sazbě; přitom o takovém způsobu „skokové“ právní regulace nevznikají v těchto případech žádné ústavněprávní pochybnosti.

22. Dospívám proto k závěru, že zákonodárcem zvolený „skokový“ způsob diferenciace různých skupin daňových poplatníků podle příjmových pásem nelze hodnotit jako rozlišení svévolné, bez věcného a racionálního zdůvodnění, a tudíž porušující zákaz nerovného zacházení, resp. zákaz libovůle.

23. Podle mého názoru nebylo napadeným zákonným ustanovením porušeno právo na rovné zacházení a z něj plynoucí zákaz libovůle při činnosti veřejné moci; nebyl proto dán důvod ke zrušení napadeného zákonného ustanovení pro rozpor s čl. 1 větou první Listiny základních práv a svobod a čl. 26 větou první Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

IV.

24. Navíc se domnívám, že Ústavní soud měl podaný návrh posoudit jako nepřípustný pro nedostatek věcné legitimace navrhovatelů a z tohoto důvodu měl návrh odmítnout.

25. Pochybnosti o věcné legitimaci navrhovatelů nález zaznamenal v bodě 25 odůvodnění, v němž se konstatuje: „V rámci posouzení aktivní legitimace navrhovatele nemůže Ústavní soud neupozornit na skutečnost, že ze 17 senátorů, kteří podali návrh na zrušení zákona, jich 7 pro napadený zákon hlasovalo (srov. usnesení č. 604, hlasování č. 7 na 25. schůzi Senátu konané dne 12. 11. 2010 týkající se senátního tisku č. 366, kde se pro zákon vyslovili mj. též navrhovatelé Přemysl Sobotka, Jiří Oberfalzer, Jaroslav Kubera, Pavel Eybert, Tomáš Grulich, Daniela Filipiová a Jan Horník). Ústavní soud nijak nezpochybňuje možnost změny názoru členů zákonodárného sboru na ústavnost určité právní úpravy, přesto si neodpustí apelovat na zákonodárce, aby se případnou protiústavností zákonů důsledně zabývali právě již v průběhu legislativního procesu a v rámci parlamentní debaty a nemuseli pak již platnou, účinnou a v právní praxi aplikovanou právní úpravu, kterou sami pomohli prosadit, napadat před Ústavním soudem."

26. Domnívám se, že za těchto okolností je úsudek vyslovený v nálezu k navrhovatelům příliš shovívavý. Po odečtení sedmi senátorů, kteří sami pro přijetí napadeného zákona hlasovali, nesplňuje zbývající počet navrhujících deseti senátorů podmínku stanovenou v § 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, tj. podmínku, že návrh musí podat skupina 17 senátorů.

27. Podle mého názoru není ústavně akpceptovatelné, aby členové Parlamentu jako demokraticky zvolení reprezentanti svých voličů poté, co sami svým hlasováním podpořili přijetí zákona, se obraceli na Ústavní soud s návrhem na zrušení jimi schváleného zákona. Jestliže poslanec nebo senátor po přijetí zákona změní svůj názor na přijatý zákon, měl by jím zamýšlenou změnu prosazovat opět na parlamentní půdě; k tomu jsou poslanci a senátoři mj. nadáni ústavní kompetencí zákonodárné iniciativy.

28. Ústavní soud by zásadně neměl sloužit jako kolbiště politických názorů, byť zahalených do hávu ústavněprávní argumentace. Proto podle mého názoru bylo namístě, aby Ústavní soud podaný návrh jako nepřípustný odmítl.

Č. 122
K neplatnosti výpovědi z pracovního poměru pedagogického pracovníka

I. Ústavní soud v judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že porušení práva na spravedlivý proces představuje ústavně nekonformní výklad aplikovaného ustanovení.

II. Výjimka ze zákonných předpokladů pro výkon pedagogické činnosti zakotvená v § 32 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, primárně cílila na osoby, jež i přes nedostatek odborné kvalifikace konkrétní předmět před účinností tohoto zákona vyučovaly a vzhledem k jejich zkušenostem a často dlouholeté praxi jim dal zákonodárce možnost, aby potřebné vzdělání dodatečně získaly. Ústavní soud si je vědom, že tato výjimka, v souladu s níž mohly být jednotlivě předměty po přechodnou dobu vyučovány i osobami bez potřebné odborné kvalifikace, často umožňovala zajišťovat výuku, která by se jinak nemohla uskutečnit. Není však z ústavního hlediska akceptovatelné, aby z tohoto ustanovení bylo dovozováno porušení povinností vyplývajících z jiných právních předpisů [např. ve smyslu výpovědního důvodu podle § 52 písm. g) zákoníku práce], jestliže bylo zjevně možné zajistit výuku jednotlivých předmětů pedagogy s potřebnou kvalifikací.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Radovana Suchánka – ze dne 30. června 2016 sp. zn. III. ÚS 3713/15 ve věci ústavní stížnosti Ivo Janečka, zastoupeného Mgr. Martinem Začalem, advokátem, se sídlem tř. Svobody 43/39, Olomouc, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 21 Cdo 3547/2015-276 a proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 28. dubna 2015 č. j. 16 Co 249/2012-210 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení a Střední odborné školy lesnické a strojírenské Šternberk, se sídlem Opavská 67/4, Šternberk, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 21 Cdo 3547/2015-276 a rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 28. dubna

2015 č. j. 16 Co 249/2012-210 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2015 č. j. 21 Cdo 3547/2015-276 a rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 28. dubna 2015 č. j. 16 Co 249/2012-210 se ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, jím učiněná zjištění z vyžádaného spisového materiálu a rekapitulace návrhu stěžovatele

I/A

1. Dne 18. 12. 2015 byla Ústavnímu soudu doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava") a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud") a Nejvyššího soudu, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní subjektivní práva a svobody garantované mu zejména čl. 6 a 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"). Podle stěžovatele soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces, a tak došlo k nezákonnému ukončení stěžovatelova pracovního poměru a bylo mu zabráněno, aby mohl získávat prostředky pro své životní potřeby prací; to navíc na základě diskriminačních kritérií.

2. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Olomouci (dále též jen „okresní soud") sp. zn. 19 C 28/2012 přitom vyplývá, že dne 31. 8. 2010 sdělila vedlejší účastnice stěžovateli, že s ním rozvazuje pracovní poměr z důvodu jiné organizační změny podle § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce"), v důsledku které se stal stěžovatel nadbytečným. To proto, že odmítl akceptovat obsahovou náplň úvazku pro školní rok 2010/2011, a ředitel žalované tak byl nucen úvazek stěžovatele přerozdělit mezi ostatní učitele a jednu pozici učitele shora uvedeným opatřením zrušit.

3. O stěžovatelově žalobě na určení neplatnosti této výpovědi rozhodl nejprve okresní soud rozsudkem ze dne 15. 3. 2011 č. j. 19 C 375/2010-87 tak, že ji zamítl. K odvolání stěžovatele ale krajský soud změnil uvedený rozsudek svým rozsudkem ze dne 22. 8. 2011 č. j. 16 Co 237/2011-126 tak, že určil, že výpověď z pracovního poměru, kterou dala vedlejší účastnice stěžovateli dne 31. 8. 2010, je neplatná. Dále rozhodl tak, že v části výroku, jímž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba, že stěžovatel je oprávněn na středním odborném učilišti vyučovat anglický jazyk, a ve výroku, jímž

bylo rozhodnuto o náhradě nákladů, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Dovolání vedlejší účastnice proti měnícímu výroku odvolacího soudu bylo rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2013 č. j. 21 Cdo 373/2012-167 zamítnuto. V odůvodnění svého rozsudku Nejvyšší soud – ve shodě s krajským soudem – uvedl, že při posouzení, zda rozhodnutí žalované ze dne 31. 8. 2010 naplňuje předpoklad pro podání platné výpovědi podle § 52 písm. c) zákoníku práce, dovodil, že tomu tak není. Smyslem rozhodnutí žalované podle Nejvyššího soudu nebylo provést změnu za účelem zvýšení efektivnosti práce, ale směřovalo k jinému cíli, a to přijmout na místo stěžovatele na výuku anglického jazyka novou – podle tvrzení vedlejší účastnice kvalifikovanější – učitelku Mgr. Miroslavu Mahdalovou. Do rámce úvah o účelu vedlejší účastnicí tvrzených organizačních změn ze dne 31. 8. 2010 je totiž třeba podle Nejvyššího soudu zahrnout skutečnost, že přijetím Mgr. Mahdalové do pracovního poměru byl počet učitelů zvýšen z původního počtu 13 na počet 14, avšak po rozvázání pracovního poměru se stěžovatelem zajišťovalo celkovou náplň teoretického vyučování opět 13 učitelů. Nadto Nejvyšší soud poznamenal, že pracovní úvazek pro školní rok 2010/2011 byl vytvořen z výuky předmětů, jež v předchozích letech vyučovali jiní vyučující. Vedlejší účastnice toliko odebrala drobné úvazky od jiných učitelů, a když stěžovatel úvazek v takové podobě odmítl, vedlejší účastnice tyto drobné úvazky opět vrátila zpět těm učitelům, kterým byly předtím odebrány. Opatření vedlejší účastnice ze dne 31. 8. 2010 tak podle Nejvyššího soudu nebylo rozhodnutím o organizační změně ve smyslu § 52 písm. c) zákoníku práce, neboť nepředstavovalo prostředek ke snížení zaměstnanců za účelem zvýšení efektivity práce, ale šlo o účelové jednání, neboť přijetí Mgr. Mahdalové bylo od počátku součástí plánu pro vytvoření prostoru k tomu, aby mohla být stěžovateli dána výpověď z důvodu nadbytečnosti.

4. Po rozhodnutí krajského soudu o neplatnosti výpovědi sdělila dne 7. 10. 2011 vedlejší účastnice stěžovateli, že mu dává výpověď z pracovního poměru, tentokráte podle ustanovení § 52 písm. g) zákoníku práce. Důvod k tomuto opatření spatřovala v tom, že v souladu s ustanovením § 38 odst. 1 písm. a) zákoníku práce mu přidělila práci podle pracovní smlouvy a vytvořila mu podmínky pro plnění pracovních úkolů. Tuto skutečnost provedla oznámením rozvrhu přímé pedagogické činnosti. Takovou povinnost ale stěžovatel odmítl a po tu část pracovní doby, kterou tvořila přímá pedagogická činnost (tj. výuka v předmětech podle rozvrhu hodin), se do práce nedostavoval, čímž se podle vedlejší účastnice dopustil závažného porušení povinností plynoucích z pracovního poměru.

5. Proti této, v pořadí již druhé, výpovědi stěžovatel opět podal žalobu a domáhal se určení neplatnosti i této výpovědi, načež okresní soud svým rozsudkem ze dne 26. 7. 2012 č. j. 19 C 28/2012-104 určil, že výpověď

z pracovního poměru, kterou dala vedlejší účastnice stěžovateli dne 7. 10. 2011, je neplatná. K odvolání vedlejší účastnice krajský soud rozsudkem ze dne 20. 11. 2012 č. j. 16 Co 249/2012-145 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu na neplatnost výpovědi zamítl. Nejvyšší soud však toto jeho rozhodnutí svým rozsudkem z 21. 1. 2015 č. j. 21 Cdo 815/2013-185 zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

6. Nejvyšší soud v prvé řadě poznamenal, že stěžovatel u vedlejší účastnice pracoval na základě pracovní smlouvy jako „učitel střední školy". Podle úvazku přiděleného mu pro školní rok 2011/2012 měl stěžovatel vyučovat sedm hodin strojního obrábění, pět hodin tělesné výchovy, dvě hodiny strojních součástí, jednu hodinu strojírenství, čtyři hodiny společenské výchovy a dvě hodiny občanské nauky. Tuto povinnost stěžovatel odmítl a po tu část pracovní doby, kterou tvoří přímá pedagogická činnost, to je výuka právě zmíněných předmětů podle rozvrhu hodin, nechodil do práce. Protože tzv. přímou pedagogickou činnost ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, (dále též jen „zákon o pedagogických pracovnících") vykonávají jak pedagogičtí pracovníci, tak i fyzické osoby, které nesplňují předpoklad odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost [to však jen po dobu 10 let od účinnosti zákona o pedagogických pracovnících (to je do 1. 1. 2015) a za podmínky, že v té době zahájí studium, kterým potřebný předpoklad získají], neobstojí podle Nejvyššího soudu stěžovatelovy námitky, že pro výuku předmětů přidělených mu pro školní rok 2011/2012 nemá potřebnou kvalifikaci. Ředitel školy přitom musí mít podle Nejvyššího soudu možnost stanovit konkrétnímu učiteli rozsah hodin i předměty, které bude učit. Nesmí tak ovšem učinit způsobem odporujícím § 14 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011, tedy tak, aby zaměstnance jakýmkoliv způsobem postihoval za to, že se domáhal svých práv vyplývajících mu z pracovněprávních vztahů. Krajský soud proto podle Nejvyššího soudu pochybil, nezabýval-li se ve svém rozhodnutí tím, zda jednání vedlejší účastnice (tedy rozpis pracovního úvazku stěžovatele pro školní rok 2011/2012) nebylo účelové a nemělo vést k jedinému cíli, tedy k propuštění stěžovatele z pracovního poměru.

7. I po tomto zrušujícím rozsudku Nejvyššího soudu rozhodl krajský soud svým – nyní ústavní stížností napadeným – rozsudkem ze dne 28. 4. 2015 č. j. 16 Co 249/2012-210 tak, že rozsudek soudu prvního stupně změnil v tom směru, že žaloba na určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru daná stěžovateli dopisem žalované ze dne 7. 10. 2011 se zamítá. V daném kontextu krajský soud nejprve konstatoval, že základ sporu mezi účastníky je stejný, jako byl v roce 2010, a spočívá v tom, že stěžovatel odmítá učit cokoliv jiného než anglický jazyk. Z toho krajský soud dovodil, že nelze dospět k závěru, že stěžovatel by byl postihnut proto, že se domáhal

určení neplatnosti prvé výpovědi z pracovního poměru. Stejně tak nelze podle krajského soudu považovat jednání vedlejší účastnice vůči stěžovateli za šikanózní, neboť na výuku angličtiny přijala Mgr. Miroslavu Mahdalovou, která na rozdíl od stěžovatele v souladu s ustanoveními § 9 a 12 zákona o pedagogických pracovnících kvalifikaci pro výuku učitele anglického jazyka splňovala. Navíc bylo v řízení prokázáno, že vedlejší účastnice při přidělování rozvrhu přímé pedagogické činnosti postupuje – co se kvalifikace učit jednotlivé odborné předměty týká – stejně jak vůči stěžovateli, tak i ve vztahu k ostatním pedagogickým pracovníkům školy (ostatní učitelé tedy musí podle zjištění krajského soudu rovněž vyučovat předměty, pro něž nemají kvalifikaci). Jde tak podle krajského soudu o běžnou praxi, protože vzhledem ke složení vyučovaných oborů na škole není možné zajistit výuku všech předmětů kvalifikovanými vyučujícími. Nelze tak dospět k závěru, že by vedlejší účastnice postihovala stěžovatele proto, že se svým zákonným způsobem domáhal svých práv, tedy že podal (první) žalobu na neplatnost výpovědi z pracovního poměru. Nadto krajský soud nepřehlédl, že ve druhém případě (na rozdíl od první výpovědi) bylo výpovědním důvodem porušení pracovní kázně ze strany stěžovatele. Vedlejší účastnice přitom podle krajského soudu při stanovování rozvrhu stěžovateli pro rok 2010/2011 těžko mohla předpokládat, že se stěžovatel nebude dostavovat do výuky, a že mu tedy bude moci dát druhou výpověď.

8. Ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2015 č. j. 21 Cdo 3547/2015-276 bylo dovolání stěžovatele odmítnuto jako nepřípustné, neboť rozsudek krajského soudu podle Nejvyššího soudu je v souladu se závazným právním názorem dovolacího soudu, který byl – přímo v této věci – vyjádřen v předchozím rozhodnutí Nejvyššího soudu. Dovoláním napadený rozsudek krajského soudu je dále podle Nejvyššího soudu zcela v souladu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Není proto důvod, aby právě projednávaná věc byla posouzena jinak.

I/B

9. V daném kontextu pak stěžovatel zejména namítá, že ani krajský, ani Nejvyšší soud vůbec nezohlednily totožnost první a druhé výpovědi dané stěžovateli a stejnou účelovost jednání vedlejší účastnice. Podle stěžovatele je zřejmé, že postup ředitele vedlejší účastnice v případě obou výpovědí nutně směřoval ke stejnému cíli, to je k jeho propuštění. Z řízení před obecnými soudy přitom jasně vyplynulo, že vedlejší účastnice potřebu přijetí dalšího učitele anglického jazyka neměla; tuto potřebu měla pouze fyzická osoba – ředitel vedlejší účastnice.

10. Krajský soud nadto podle tvrzení stěžovatele provedl pouze důkazy navržené vedlejší účastnicí, ale důkazy navržené stěžovatelem nejenže neprovedl, ale ani o nich nerozhodl. Stěžovatel přitom chtěl, aby byly

vyslechnuty osoby (ostatní učitelé), kterých se písemné důkazy navržené vedlejší účastnicí týkaly (šlo o jejich rozvrhy hodin). Krajský soud rovněž podle stěžovatele rezignoval na ochranu jeho ústavních práv, a to tím, že nesprávně vyložil ustanovení zákona o pedagogických pracovnících týkající se pedagogické způsobilosti. Přitom správná interpretace zákona je v tomto ohledu podle stěžovatele taková, že ředitelé škol musí mít možnost nedostatek kvalifikovaných pedagogických pracovníků na přechodnou dobu pokrýt výukou a poskytováním školských služeb učiteli, kteří pro daný vyučovaný předmět nemají kvalifikaci. Na druhou stranu předmětná ustanovení zákona o pedagogických pracovnících [podle stěžovatele se jedná zejména o § 3 odst. 1 písm. b), o § 9 odst. 1 písm. e), o § 12 a § 32 písm. b) zákona o pedagogických pracovnících] mají rovněž chránit ty učitele, kteří požadavek kvalifikace splňují, resp. kteří si v zákonem vymezeném období vzdělání doplnili tak, aby ho splňovali. To je přitom i případ stěžovatele, jak bylo v řízení před obecnými soudy zjištěno.

II. Vyjádření účastníků řízení

11. Krajský soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti toliko odkázal na napadené rozhodnutí s tím, že všechny námitky stěžovatele jsou v něm vypořádány, a ústavní stížnost by proto měla být odmítnuta jako nedůvodná.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zejména uvedl, že podle jeho názoru je kritika stěžovatele směřující vůči rozhodnutí krajského soudu nepřípadná a stěžovatel se toliko nemůže smířit s tím, jak odvolací soud hodnotil provedené důkazy, jakož i s tím, že dovolací soud shledal právní závěry odvolacího soudu souladné s dosavadní judikaturou. Nejvyšší soud v ústavní stížností napadeném usnesení správně vyložil jak příslušná ustanovení zákona o pedagogických pracovnících, tak příslušná ustanovení zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména tedy ta ustanovení, která se týkají postavení, oprávnění a povinností ředitele školy, pedagogických pracovníků a fyzických osob, které nesplňují předpoklad odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, kterou ale přesto vykonávají. Usnesením Nejvyššího soudu tak nemohlo být zasaženo do základních práv a svobod stěžovatele. Ústavní stížnost by měla být odmítnuta jako zjevně neopodstatněná

13. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti ve lhůtě stanovené Ústavním soudem nevyjádřila.

14. Ústavní soud vyjádření Nejvyššího a krajského soudu stěžovateli k replice nezasílal, neboť tato vyjádření jen odkazují na ústavní stížností napadená rozhodnutí, a to navíc jen velmi obecně; nadto nelze přehlížet, že ústavní stížnosti stěžovatele bylo vyhověno.

III. Vlastní posouzení ústavní stížnosti

15. Ústavní soud rozhodl, že ve věci není nutno nařizovat jednání podle § 44 zákona o Ústavním soudu, neboť od tohoto jednání nelze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud v řízení o projednávané ústavní stížnosti žádné dokazování neprováděl.

16. Ústavní stížnost je důvodná.

17. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

18. Ve své rozhodovací činnosti se Ústavní soud vícekrát zabýval otázkou ústavně konformního výkladu práva. Neudržitelnou je aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu. V této souvislosti lze odkázat na nález pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), v němž se mj. konstatuje, že „mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy činí z práva nástroj odcizení a absurdity“. Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona [srov. k tomu např. nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03 (N 120/41 SbNU 499)], „nýbrž se od něj … musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů [mající] svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku … Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad“. Ústavní soud dále judikoval, že soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality – srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 92/06 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz).

Zkrátka, spravedlnost musí být přítomna v každém procesu, ve kterém se interpretuje a aplikuje právo.

19. Takový požadavek však v případě stěžovatele nebyl dodržen. To mimo jiné proto, že ústavní stížností napadená rozhodnutí myšlenkově nenavazují na závěry, k nimž dříve v právě projednávané věci dospěl Nejvyšší soud, a také proto, že sama o sobě jsou vnitřně rozporná (to platí zejména pro ústavní stížností napadené rozhodnutí krajského soudu).

20. Již výše bylo v rekapitulační části tohoto nálezu zmíněno, že sám Nejvyšší soud – ve shodě se soudem krajským – k dovolání žalované ve svém zamítavém rozsudku ze dne 28. 1. 2013 č. j. 21 Cdo 373/2012-167 uvedl: „Ustálená soudní praxe totiž vychází z názoru, že zaměstnanec je pro zaměstnavatele nadbytečný ve smyslu ustanovení § 52 písm. c) zák. práce tehdy, nemá-li zaměstnavatel – s ohledem na přijaté rozhodnutí o organizační změně – možnost zaměstnance dále zaměstnávat pracemi dohodnutými v pracovní smlouvě. O takový případ se však v posuzované věci nejedná. Z výsledků dokazování totiž vyplynulo, že potřeba zajistit výuku anglického jazyka zůstala v rozsahu, ve kterém jej vyučoval v předchozích letech žalobce, nezměněna, tedy, že nepřijala-li by žalovaná novou učitelku, měla by i nadále možnost (a potřebu) přidělovat žalobci práci podle pracovní smlouvy a dohodnutého pracovního úvazku v původním rozsahu (tj. cca 20 vyučovacích hodin týdně) … Z uvedeného vyplývá, že opatření žalované ze dne 31. 8. 2010 není rozhodnutím o organizační změně ve smyslu ustanovení § 52 písm. c) zák. práce, neboť – jak správně uvedl odvolací soud – nepředstavuje prostředek snížení počtu zaměstnanců za účelem zvýšení efektivnosti práce, ale jde o ‚účelové jednání', neboť ‚přijetí Mgr. Miroslavy Mahdalové, které vedlo ke zvýšení počtu učitelů (ačkoliv to potřeby žalované nevyžadovaly), bylo od počátku součástí záměru pro vytvoření právního prostoru k tomu, aby mohla být dána výpověď žalobci' z důvodu nadbytečnosti … Při posouzení, zda rozhodnutí žalované ze dne 31. 8. 2010 naplňuje hmotněprávní předpoklad pro podání platné výpovědi podle ustanovení § 52 písm. c) zák. práce, odvolací soud správně dovodil, že smyslem tohoto rozhodnutí za daného skutkového stavu nebylo provést změnu úkolů žalované, technického vybavení, snížení stavu zaměstnanců za účelem zvýšení efektivnosti práce nebo jinou organizační změnu, ale že směřovalo k jinému cíli, a to přijmout namísto žalobce na výuku anglického jazyka novou ‚kvalifikovanější' učitelku. V souvislosti s námitkami dovolatelky je namístě do rámce úvah o účelu tvrzených organizačních změn ze dne 31. 8. 2010 zahrnout skutečnost, že přijetím Mgr. Mahdalové do pracovního poměru ke dni 23. 8. 2010 byl počet učitelů, kteří měli zajišťovat tzv. teoretické vyučování, zvýšen z původního počtu 13 na 14, avšak po rozvázání pracovního poměru se žalobcem zajišťovalo celkovou náplň teoretického vyučování (tak jako dříve) opět 13 učitelů. Současně je třeba uvážit, že pracovní úvazek pro školní rok 2010/2011, který byl žalobci

předložen již dne 25. 8. 2010, sestával i z výuky předmětů, jež v předchozích letech … vyučovali jiní učitelé. Lze tedy sdílet názor odvolacího soudu, že žalovaná ‚odebrala drobné závazky od jiných učitelů', a když žalobce úvazek v takové podobě odmítl, žalovaná ‚drobné pracovní závazky zase vrátila zpět těm učitelům, kterým byly předtím odebrány'."

21. K těmto závěrům přitom dospěly Nejvyšší a krajský soud poté, co stěžovatel odmítl vyučovat předměty (resp. jednotlivé vyučovací hodiny), které vyučovali jiní učitelé a jež jim byly uměle – jak dovodily oba jmenované soudy – odebrány. V této situaci se stěžovatel stal nadbytečným. Po zásahu jmenovaných soudů ovšem ředitel školy vytvořil identickou situaci s tím rozdílem, že po odmítnutí ze strany stěžovatele vykonávat malé a nesourodé úvazky, obdržel stěžovatel výpověď podle § 52 písm. g) zákoníku práce pro závažné porušení povinností vztahujících se k jím vykonávané práci. Posuzováno izolovaně, patrně by takový postup vedlejší účastnice mohl být – při splnění všech zákonných podmínek – akceptovatelný. V návaznosti na první výpověď a zejména v návaznosti na závěry uvedené shora je ovšem takový postup vedlejší účastnice neudržitelný. Krajský i Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích jasně konstatovaly, že nebýt vedlejší účastnicí simulovaných jednání, stěžovatel by stále vyučoval anglický jazyk. Z toho lze podle Ústavního soudu dovodit, že správný postup vedlejší účastnice – reagující na uvedená soudní rozhodnutí – měl být takový, aby stěžovatel mohl vyučovat opět anglický jazyk. To samozřejmě neznamená, že by stěžovatel měl vyučovat – tedy s respektem budoucích potřeb vedlejší účastnice – vždy výhradně angličtinu. Žádné nové okolnosti tohoto druhu však ze spisového materiálu, a tím méně z napadených rozhodnutí zjistitelné nejsou, když základním důvodem, proč stěžovatel angličtinu nevyučuje, zůstává skutečnost, že ji začala vyučovat učitelka přijatá na místo stěžovatele.

22. Nepřiléhavá je v této souvislosti argumentace krajského soudu o tom, že Mgr. Mahdalová měla v době uzavření pracovního poměru pro výuku angličtiny vyšší kvalifikační předpoklady než stěžovatel. Stěžovatel si totiž v předmětném období – a opak netvrdí ani vedlejší účastnice – v zákonem stanovené lhůtě vzdělání doplňoval. I kdyby tedy skutečně Mgr. Mahdalová v době svého přijetí do pracovního poměru měla pro výuku angličtiny lepší kvalifikaci – což Ústavní soud nikterak nehodnotí – nemohlo by to stěžovatele v přímém srovnání znevýhodňovat, neboť se na něj vztahovala výjimka podle ustanovení § 32 zákona o pedagogických pracovnících. Je to přitom táž výjimka, jíž krajský soud na jiném místě svého odůvodnění, vysvětluje, proč stěžovatel mohl vyučovat i takové předměty, které mu byly pro školní rok 2011/2012 ředitelem vedlejší účastnice přiděleny, byť pro ně ani vzhledem ke svému technickému vzdělání (stěžovatel získal kromě pedagogického vzdělání na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity také vzdělání na Vysoké vojenské škole pozemního vojska

ve Vyškově) neměl kvalifikaci. V dané souvislosti – s ohledem na argumentaci vedlejší účastnice, s níž se ztotožnil i krajský soud – musí ještě Ústavní soud poznamenat, že výjimka podle § 32 zákona o pedagogických pracovnících primárně cílí na osoby, jež i přes nedostatek odborné kvalifikace ten který předmět před účinností tohoto zákona vyučovaly. Vzhledem k jejich zkušenostem a často dlouholeté praxi jim dal zákonodárce možnost, aby potřebné vzdělání dodatečně získaly (srov. k tomu též důvodovou zprávu k návrhu zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, sněmovní tisk č. 560/0, IV. volební období Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky – Důvodová zpráva – zvláštní část – k § 32). Pokud pak praxe toto ustanovení využívala k tomu, aby alespoň dočasně překonala nedostatek pedagogů pro některé obory a předměty, nešlo o postup přímo v rozporu se zákonem, nicméně nelze takové kroky aprobovat do té míry, aby od nich mohla být odvozována například platnost či neplatnost výpovědi nebo aby sloužily jako „prubířský kámen" při hodnocení eventuálně šikanózního postupu ve smyslu § 14 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011 (resp. ve smyslu § 346b odst. 4 zákoníku práce ve znění od 1. 1. 2012), jak se tomu stalo v projednávaném případě. Je neracionální, aby pedagog, který má příslušnou kvalifikaci na určitý předmět vyučovaný na škole, kde pracuje (nebo si v souladu se zákonem takovou kvalifikaci doplňuje), vyučoval místo toho 6 dalších předmětů, jestliže pro některé z nich kvalifikaci nemá a patrně mít ani nikdy nebude.

23. Uvedený závěr – jak právě naznačeno – pak souvisí i s hodnocením, zda vedlejší účastnice stěžovatele po určení neplatnosti první výpovědi postihovala za to, že se zákonem stanoveným způsobem domáhal svých práv vyplývajících z pracovněprávních vztahů. Krajský soud na tuto otázku odpověděl záporně, když kromě konstatování, že jiní učitelé také vyučovali předměty, pro něž neměli kvalifikaci (srovnej shora), uzavřel, že základ sporu mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí byl stále stejný jak před první, tak před druhou výpovědí. Taková úvaha krajského soudu je ovšem formalistická a zjednodušující. Byl to totiž sám krajský soud (srov. jeho rozsudek ze dne 22. 8. 2011 č. j. 16 Co 237/2011-126), který společně s Nejvyšším soudem hodnotil jednání vedlejší účastnice vůči stěžovateli jako účelové (šlo o hodnocení organizačních změn před první výpovědí, zahrnujících mimo jiné výměnu předmětů vyučovaných stěžovatelem). Protože se vedlejší účastnice vůči stěžovateli i po určení neplatnosti první výpovědi zachovala stejně účelově (ve svém účelovém jednání tak vlastně „jen" pokračovala), neznamená to podle krajského a Nejvyššího soudu, že by stěžovatele postihovala zakázaným způsobem definovaným v § 14 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011. Takovéto zúžení smyslu citovaného ustanovení a jeho vytržení z kontextu právě projednávané věci si ovšem podle Ústavního soudu nic nezadá s absurdností bludného kruhu.

24. Nadto již například Okresní soud v Olomouci ve svém rozsudku ze dne 26. 7. 2012 č. j. 19 C 28/2012-104 nepřehlédl, že vedlejší účastnice závažné porušení povinností vyplývajících z právních předpisů vztahujících se ke stěžovatelem vykonávané práci [a tedy naplnění výpovědního důvodu podle § 52 písm. g) zákoníku práce] spatřovala mimo jiné v tom, že stěžovatel měl kromě výuky předmětů jiných než angličtina odmítat také výkon dohledu nad žáky. Tomuto tvrzení vedlejší účastnice však okresní soud neuvěřil, neboť podle jeho názoru vedlejší účastnice rozpis služeb dohledu zpětně účelově změnila (stěžovatel tak měl podle vedlejší účastnice například odmítat výkon dohledu ještě v době, kdy řízení o určení neplatnosti první výpovědi nebylo pravomocně skončeno; přesto však vedlejší účastnice takto pozměněné výkazy dohledu soudům v rámci řízení o určení neplatnosti druhé výpovědi předložila). I jen toto zjištění okresního soudu – proti němuž se ani odvolací, ani dovolací soud nikterak nevymezily – je podle Ústavního soudu s to zpochybnit východisko o tom, že vedlejší účastnice stěžovatele nikterak nepostihovala za uplatňování jeho práv. Zde je přitom nutno zohlednit, že stěžovatel jako zaměstnanec je ve sporu se svým zaměstnavatelem – tedy vedlejší účastnicí – zjevně slabší stranou. Soudy proto měly otázku, zda vedlejší účastnice stěžovatele za uplatňování jeho práv postihovala či nikoliv, posoudit velmi obezřetně, a to i s přiměřeným přihlédnutím ke konkrétním ochranným opatřením sloužícím ve prospěch stěžovatele jako zaměstnance (srov. například § 1a zákoníku práce).

25. Lze tedy podle Ústavního soudu shrnout, že samy soudy v právě posuzované věci vyhodnotily, že právní kroky vedlejší účastníce vůči stěžovateli byly účelové a měly toliko zastřít jediný cíl, kterým bylo přijmout namísto stěžovatele na výuku anglického jazyka jinou učitelku. Přesto však tento závěr přesvědčivým způsobem nezohlednily při posuzování platnosti v pořadí druhé výpovědi z pracovního poměru dané stěžovateli. Podle názoru Ústavního soudu přitom i tato druhá výpověď byla jen účelovým a ve svém důsledku formalistickým krokem. Ze shora citovaného rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 1. 2013 č. j. 21 Cdo 373/2012-167 vyplývá, že za personálně-pedagogického obsazení, z něhož při posuzování věci vycházel Nejvyšší soud, měl stěžovatel vyučovat anglický jazyk, neboť nebýt přijetí Mgr. Mahdalové, nebyly by důvody měnit stěžovatelem vyučované předměty – ostatně vedlejší účastnice v řízení před obecnými soudy žádné další relevantní důvody ani netvrdila. Přesto – po určení neplatnosti prvé výpovědi – měl stěžovatel podle rozhodnutí vedlejší účastnice vyučovat opět různorodé předměty, k nimž nezískal kvalifikaci, a když je vyučovat odmítl, dostal výpověď novou, byť formálně z jiného důvodu. Z ústavní stížností napadených rozhodnutí ovšem znovu neplyne, že by potřeba nesourodé skladby stěžovatelem vyučovaných předmětů měla ve svém důsledku jiný důvod, než že namísto stěžovatele byla přijata Mgr. Mahdalová.

V naznačeném rozsahu jsou tedy důvody, na nichž byla vystavěna rozhodnutí napadená právě projednávanou ústavní stížností, rozporné se závěry, k nimž obecné soudy dospěly v předchozích fázích řízení.

26. Obecné soudy podle Ústavního soudu rovněž nevyložily správně výjimku podle § 32 zákona o pedagogických pracovnících, jež umožňovala, aby po přechodnou dobu byly jednotlivě předměty vyučovány i osobami bez potřebné odborné kvalifikace. Zde si je Ústavní soud vědom toho, že předmětná výjimka často umožňovala zajišťovat výuku, která by se jinak nemohla uskutečnit, byť šlo o obcházení zřejmého smyslu daného zákonného ustanovení. V právě projednávaném případě – a zvláště v celém jeho kontextu – nabývá tato, za jiných okolností akceptovatelná, aplikace § 32 citovaného zákona charakteru diskrepance mající ústavněprávní rozměr. To proto, že tvořila součást trajektorie rozhodnutí, na jejímž konci bylo shledáno naplnění výpovědních důvodů ve vztahu ke stěžovateli. Takovéto „sekundární" účinky aplikace dané výjimky však nejsou z ústavněprávního hlediska udržitelné.

27. Právě řečené přitom platí jak ve vztahu k výpovědnímu důvodu ve smyslu § 52 písm. g) zákoníku práce (tedy v daném případě k tomu, zda stěžovatel závažně porušil povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci), tak ve vztahu k posouzení, zda vedlejší účastnice v rozporu s § 14 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011 stěžovatele postihovala nebo znevýhodňovala za to, že se zákonem stanoveným způsobem domáhal svých práv plynoucích z pracovněprávních vztahů. Není totiž pochyb o tom, že obě citovaná ustanovení jsou koncipována tak, aby chránila zaměstnance. O to méně je přípustné, jestliže porušení povinností vyplývajících z právních předpisů [to tedy v případě § 52 písm. g) zákoníku práce] bylo dovozováno ve svém důsledku z interpretace § 32 zákona o pedagogických pracovnících, která je interpretací *in fraudem legis*. Stejně tak není možné – jak již bylo uvedeno shora – aby omezování práv zaměstnance bylo hodnoceno výlučně tak, že k němu nedošlo, neboť vedlejší účastnice aplikovala zmíněnou výjimku popsaným způsobem i na ostatní zaměstnance; okolnost, že v řízení vyšly najevo i přímé skutečnosti, jež naopak ukazují, že postup vedlejší účastnice byl rozporný s ustanovením § 14 odst. 2 zákoníku práce ve znění do 31. 12. 2011 (srov. výše), problematičnost úvahy ze strany krajského a Nejvyššího soudu jen dokresluje.

28. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud konstatuje – aniž považoval za nutné reagovat na všechny stížnostní námitky stěžovatele – že krajský soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelovo právo na spravedlivý proces porušil též Nejvyšší soud, neboť popsaná pochybení krajského soudu sám nenapravil. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 1 a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí zrušil.

II. Usnesení

Č. 5
K rekognici v občanském soudním řízení

Důkazní prostředek identifikace znovupoznáním, resp. rekognice není jen procesním úkonem v trestním řízení podle § 104b trestního řádu, resp. jedním ze zvláštních způsobů dokazování v trestním řízení, ale jedná se o metodu kriminalistické praxe, využívající schopnosti člověka znovu poznat předváděný objekt na základě paměťové stopy, podpořené asociací identifikačních vlastností předváděných objektů. Podle § 125 občanského soudního řádu tak může být rekognice jako kriminalistická metoda využita jako důkazní prostředek i v civilním řízení.

Způsob provedení dokazování za pomoci rekognice v řízení podle občanského soudního řádu uvedený zákon výslovně nepředepisuje, a je tak na soudu, aby způsob provedení tohoto důkazního prostředku určil. Jestliže byla v řízení podle občanského soudního řádu provedena rekognice způsobem, kdy byl poznávací osobě identifikovaný objekt nejprve přímo ukázán na fotografii a poté byla provedena rekognice *in natura* bez dalších přivzatých osob, je závěr odvolacího soudu o tom, že takto provedený důkaz nemá žádnou vypovídající hodnotu, v souladu s požadavky, které k zajištění objektivnosti výsledků rekognice na postup při jejím provedení klade kriminalistika i právní úprava obsažená v § 104b trestního řádu. Takový závěr je proto rovněž v souladu se zásadami týkajícími se provádění dokazování, které vyplývají z ustanovení čl. 36 Listiny základních práv a svobod a jsou vyjádřeny v příslušných ustanoveních občanského soudního řádu.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Filipa a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 26. dubna 2016 sp. zn. III. ÚS 755/15 ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky České kanceláře pojistitelů, se sídlem Na Pankráci 1724/129, 140 00 Praha 4, zastoupené Mgr. Jiřím Gregůrkem, advokátem, se sídlem Husovo náměstí 82, 266 01 Beroun, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 10. 12. 2014 č. j. 25 Co 429/2014-176, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na náhradu plnění poskytnutého poškozenému z dopravní nehody.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I.

Ústavnímu soudu byla dne 13. 3. 2015 doručena ústavní stížnost na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, prostřednictvím níž se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku Krajského soudu v Praze s tvrzením, že jím došlo k porušení jejích základních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina") a podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Žalobou podanou u Okresního soudu Praha-východ se stěžovatelka domáhala náhrady plnění ve výši 47 983 Kč, které bylo stěžovatelkou poskytnuto poškozenému z dopravní nehody, kterou způsobil řidič motocyklu, ke kterému nebylo ke dni dopravní nehody uzavřeno zákonné pojištění odpovědnosti z provozu motorového vozidla. Okresní soud Praha-východ, jako soud prvního stupně, rozsudkem ze dne 25. 6. 2014 č. j. 5 C 420/2013-131 stanovil žalovaným povinnost zaplatit společně a nerozdílně žalobci (stěžovatelce) žalovanou částku včetně úroku z prodlení a povinnost zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení ve výši 47 783,84 Kč. Okresní soud Praha-východ v citovaném rozsudku dospěl k závěru, že řidičem motocyklu, který způsobil dopravní nehodu, v důsledku které došlo k poškození vozidla třetí osoby, a na jehož náhradu škody vyplatil žalobce pojistné plnění, byl první žalovaný a vzhledem k tomu, že v době dopravní nehody mu nebylo 15 let, odpovídají s ním společně a nerozdílně druhý a třetí žalovaní jako jeho zákonní zástupci

Krajský soud v Praze, jako soud odvolací, ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu zamítl a stěžovatelce uložil povinnost nahradit žalovaným náklady řízení ve výši 91 331 Kč a náklady odvolacího řízení ve výši 20 186 Kč. Krajský soud v Praze dospěl k závěru, že v daném případě je nepochybné, že stěžovatelce, která vyplatila na pojistném plnění částku ve výši žalované částky, vznikl nárok na její úhradu, neboť škoda byla způsobena provozem motorového vozidla, ke kterému nebylo v době nehody uzavřeno zákonné pojištění. Vůči tomuto nároku je dlužníkem zejména provozovatel vozidla, který však v době dopravní nehody nebyl registrován a ani šetřením Policie České republiky zjištěn. Za tohoto stavu by tedy vznikl stěžovatelce nárok na náhradu pojistného plnění vůči řidiči vozidla, avšak jen v případě, že by byla dána jeho odpovědnost podle ustanovení § 420 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v rozhodném znění. Proto pokud šlo o osobu řidiče, za kterého stěžovatelka označila prvního žalovaného, bylo na stěžovatelce, aby toto tvrzení prokázala. Odvolací soud však dospěl k závěru, že toto tvrzení nebylo provedeným dokazováním prokázáno. Skutečnost, že by první žalovaný

byl řidičem škodícího vozidla, nevyplývá ani z průběhu šetření Policie České republiky, které bylo uzavřeno odložením věci právě z důvodu, že se osobu řidiče nepodařilo zjistit. Tato skutečnost nebyla podle Krajského soudu v Praze prokázána ani svědeckými výpověďmi, neboť žádný ze svědků osobu prvního žalovaného jako řidiče škodícího vozidla neztotožnil.

Stěžovatelka proti napadenému rozhodnutí dovolání k Nejvyššímu soudu nepodala, avšak případné dovolání by s ohledem na to, že by směřovalo do výroku I napadeného rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, bylo nepřípustné, o čemž byla stěžovatelka v napadeném rozhodnutí poučena. Proto vyčerpání dovolání není v této věci podmínkou přístupu k Ústavnímu soudu.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že postupem Krajského soudu v Praze došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces, které spatřuje v prvé řadě ve způsobu, jakým odvolací soud hodnotil výpověď řidiče automobilu, k jehož poškození při nehodě došlo (dále jen „řidič poškozeného automobilu"). Závěr Krajského soudu v Praze, že k výpovědi řidiče poškozeného automobilu nelze uzavřít, že by bezpečně poznal prvního a druhého žalovaného tak, jak bylo konstatováno soudem prvního stupně po provedené rekognici, nemá podle stěžovatelky oporu v občanském soudním řádu a je v rozporu se zásadou volného hodnocení důkazů.

Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje stěžovatelka rovněž ve skutečnosti, že Krajský soud v Praze napadeným rozsudkem její žalobu zamítl pro neunesení důkazního břemene, aniž by stěžovatelce poskytl řádné poučení. Podle stěžovatelky je takový postup v rozporu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodnutí, přičemž stěžovatelka poukazuje v této souvislosti na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 212/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 177/43 SbNU 31). Za situace, kdy odvolací soud dospěl k přesvědčení, že výpověď řidiče poškozeného automobilu ani další provedené důkazy nejsou způsobilé prokázat tvrzení, že první žalovaný byl řidičem škodícího motocyklu, bylo povinností odvolacího soudu stěžovatelku podle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu poučit, že dosud nenavrhla důkazy potřebné k prokázání tvrzení týkajících se totožnosti řidiče škodícího motocyklu, a vyzvat ji k označení důkazů.

Porušení práva na spravedlivý proces spatřuje stěžovatelka konečně i v opomenutí některých provedených důkazů v rozporu s § 132 občanského soudního řádu, přičemž odkazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367). K důkazům provedeným soudem prvního stupně, k nimž se odvolací soud v rámci hodnocení důkazů vůbec nevyjádřil nebo které nepovažoval za věrohodné, podle stěžovatelky patří úřední záznam Policie České republiky o vysvětlení podaném řidičem poškozeného automobilu ze dne 20. 1. 2011 č. j. KRPS-145010-4/ČJ-2010-011517. Úřední záznamy Policie České republiky ze dne 23. 4. 2010

a ze dne 25. 4. 2010 odvolací soud odmítl jako nevěrohodné s odůvodněním, že byly popsány pouze dle subjektivního pohledu policejního asistenta, nebyly podepsány osobou, se kterou mělo být hovořeno, a z jejich obsahu tedy nelze v řízení vycházet. Stěžovatelka namítá, že byť nebyly uvedené úřední záznamy podepsány osobami, s nimiž policie hovořila, stále jde o veřejné listiny, o jejichž pravosti a správnosti nemůže být pochyb, dokud není prokázán opak.

Bez povšimnutí ponechal podle stěžovatelky odvolací soud rovněž skutečnost, že při jednání soudu prvního stupně konaném dne 6. 1. 2014 řidič poškozeného automobilu jako svědek vlastními slovy ještě před předestřením fotografií popsal řidiče škodícího motocyklu jako mladého muže „udělanější" postavy a druhého žalovaného, který se na místo nehody dostavil, jako muže, který měl velice krátké vlasy a tetování buď na krku, nebo přes rameno, což odpovídá realitě. Odvolací soud podle stěžovatelky ignoroval rovněž zjevné rozpory ve výpovědích žalovaných a jimi navržených svědků. Kromě rozporů, které uvádí soud prvního stupně v odůvodnění svého rozsudku, stěžovatelka v průběhu řízení poukazovala například na rozpory ve vysvětleních druhého žalovaného o důvodech jeho příjezdu na místo nehody nebo na rozpory ohledně místa, kde se první žalovaný, který měl být podle stěžovatelky řidičem škodícího motocyklu, nacházel v době nehody. V této souvislosti stěžovatelka poukazuje na nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 185/96 ze dne 29. 11. 1996 (N 131/6 SbNU 461).

II.

Ústavní soud vyzval Krajský soud v Praze jako účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

Krajský soud v Praze ve svém vyjádření uvedl, že považuje ústavní stížnost za nedůvodnou. Je přesvědčen, že odvolací soud Ústavou zaručená práva neporušil. Při dokazování postupoval podle příslušných procesních ustanovení. Své skutkové i právní závěry pak vyjádřil v napadeném rozsudku, přičemž odkazuje na jeho odůvodnění a navrhuje, aby byla ústavní stížnost jako nedůvodná zamítnuta.

III.

Ústavní soud si za účelem tohoto řízení zapůjčil spis vedený u Okresního soudu Praha-východ pod sp. zn. 5 C 420/2013 a spis vedený u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 25 Co 429/2014 a poté, co přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Ústavní soud především připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem obecným soudům nadřízeným a jak již dříve

uvedl ve své judikatuře, postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu i výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostí obecných soudů. Z hlediska ústavněprávního může být posouzena pouze otázka, zda právní závěry obecných soudů nejsou v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními, dále otázka, zda právní názory obecných soudů jsou ústavně konformní, nebo zda naopak jejich uplatnění představuje zásah orgánu veřejné moci, kterým bylo porušeno některé z ústavně zaručených základních práv nebo svobod. Ústavní soud může dále posoudit, zda napadená rozhodnutí byla náležitě a srozumitelně odůvodněna a zda zjevně nejsou výsledkem libovůle ze strany soudu.

Ohledně hodnocení provedených důkazů obecnými soudy je potřebné připomenout, že Ústavní soud – vzhledem k výše podanému vymezení svého postavení vůči soudům obecným – není zásadně oprávněn do tohoto procesu před obecnými soudy zasahovat, a to i kdyby mohl mít za to, že přiléhavější by bylo hodnocení jiné. Ústavnímu soudu nepřísluší přehodnocování důkazů provedených obecnými soudy, správními orgány, resp. posuzování skutkového stavu jako správně zjištěného, není-li ve věci shledán extrémní nesoulad, jenž by zakládal porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 Listiny.

Důvodem k zásahu Ústavního soudu je až stav, kdy soudy očividně a neodůvodněně vybočily ze zákonných standardů dokazování nebo jestliže hodnocení důkazů a tomu přijaté skutkové závěry jsou výrazem zjevného faktického omylu či logického excesu (vnitřního rozporu), případně jsou založeny na zcela neúplném (nedostatečném) dokazování [srov. např. nálezy Ústavního soudu ve věcech sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), sp. zn. III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255), sp. zn. II. ÚS 182/02 (N 130/31 SbNU 165), sp. zn. II. ÚS 539/02 (N 131/37 SbNU 653), sp. zn. I. ÚS 585/04 (N 143/38 SbNU 117), dostupné též na http://nalus.usoud.cz, stejně jako další rozhodnutí zde citovaná].

Krajský soud v Praze svůj závěr, že skutečnost, že první žalovaný byl řidičem škodícího motocyklu, z rekognice provedené soudem prvního stupně nevyplývá, odůvodnil v napadeném rozsudku tak, že: „Tento způsob ztotožnění tak, jak byl soudem prvního stupně proveden, nelze posuzovat jako důkaz s vypovídající hodnotou zejména s ohledem na způsob jeho provedení, kdy svědkovi byly nejprve předloženy fotografie obsahující údaje z centrální evidence obyvatel (tedy data narození a jméno) a teprve následně měl možnost osobního kontaktu v jednací síni bez řádného postupu při tzv. rekognici (tedy přítomnost dalších anonymních osob).“

K námitce stěžovatelky, že rekognici jako důkazní prostředek upravuje pouze zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, Ústavní soud uvádí následující. Podle § 125

občanského soudního řádu mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud. Jednotlivé důkazní prostředky tedy občanský soudní řád vypočítává jen příkladmo, přičemž způsob provedení občanský soudní řád předepisuje jen u těch důkazních prostředků, které výslovně zmiňuje v uvedeném demonstrativním výčtu. Bude-li prováděno dokazování za pomoci jiných důkazních prostředků, soud určí způsob provedení důkazů podle povahy konkrétního důkazního prostředku.

Tak je tomu i v případě důkazního prostředku identifikace znovupoznáním, resp. rekognice. Rekognice není jen procesním úkonem v trestním řízení podle § 104b trestního řádu, resp. jedním ze zvláštních způsobů dokazování v trestním řízení, ale jedná se o metodu kriminalistické praxe, využívající schopnosti člověka znovu poznat předváděný objekt na základě paměťové stopy, podpořené asociací identifikačních vlastností předváděných objektů. Při hodnocení výsledků rekognice se vychází zejména z obsahu výpovědí poznávajícího subjektu, který byl vyslechnut před rekognicí. Dále se vychází z prohlášení poznávací osoby v průběhu rekognice, z popisu individuálních znaků, které osoba uvedla jako znaky, na základě kterých dochází k závěru o znovupoznání identifikovaného objektu. Poté se přistupuje ke srovnání znaků uvedených při výpovědi a v průběhu rekognice (Konrád, Zdeněk, Porada, Viktor, Straus, Jiří a Suchánek, Jaroslav. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň : Aleš Čeněk, 2015, s. 88–89, 97). Ze shora uvedeného vyplývá, že rekognice jako kriminalistická metoda může být podle § 125 občanského soudního řádu využita jako důkazní prostředek i v civilním řízení.

Okresní soud Praha-východ v odůvodnění rozsudku ze dne 25. 6. 2014 č. j. 5C 420/2013-131 konstatuje, že výpovědí řidiče poškozeného automobilu jako svědka před soudem bylo jednoznačně prokázáno, že řidičem škodícího motocyklu je první žalovaný. Toho podle okresního soudu poznal svědek bezpečně v jednací síni dne 3. 2. 2014, stejně jako poznal i druhého žalovaného, který se na místo nehody dostavil, aby zjistil, kdo nehodu způsobil a zda se nikomu nic nestalo (viz protokol z ústního jednání ze dne 3. 2. 2014, listy č. 81 a 82). Z vyžádaného spisu Okresního soudu Praha-východ Ústavní soud zjistil, že uvedenému ústnímu jednání předcházelo dne 6. 1. 2014 ústní jednání, na kterém byla řidiči poškozeného automobilu jako svědkovi předestřena okresním soudem fotokopie fotografie prvního i druhého žalovaného (list č. 57), na což poukazuje ve své ústavní stížnosti i sama stěžovatelka.

Závěr Krajského soudu v Praze, že uvedený důkaz nemá vypovídající hodnotu, je v souladu nejen s požadavky na postup při rekognici, jak ji

upravuje § 104b trestního řádu pro účely trestního řízení (podle odstavce 1 osoba, která má být poznána, nesmí být svědkovi před rekognicí ukázána; podle odstavce 2, má-li být poznána osoba, ukáže se svědkovi mezi nejméně třemi osobami, které se výrazně neodlišují), ale rovněž s požadavky, které na provedení rekognice klade kriminalistika, a to předvádění identifikovaného objektu společně s dalšími přivzatými objekty buď najednou (simultánně), nebo jednotlivě (sekvenčně) a dále nutnost dodržení opatření k zabránění ukázání identifikovaného objektu poznávací osobě před rekognicí, k zajištění objektivnosti výsledků rekognice (Konrád, Zdeněk, Porada, Viktor, Straus, Jiří a Suchánek, Jaroslav. Kriminalistika: kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň : Aleš Čeněk, 2015, s. 90, 92).

Jestliže Krajský soud v Praze v napadeném rozsudku dospěl ve světle shora uvedeného k závěru, že objektivní podmínky, za kterých byla rekognice na základě předložených fotografií a následně i rekognice *in natura* při ústním jednání dne 3. 2. 2014 provedena, vylučují možnost použít její výsledek jako podklad pro rozhodnutí, Krajský soud v Praze postupoval podle Ústavního soudu při hodnocení důkazu „rekognicí", provedenou soudem prvního stupně, v souladu s vytyčenými zásadami pro dokazování, a Ústavní soud není oprávněn co do výsledku proces hodnocení tohoto důkazu krajským soudem zpochybnit, zejména ne na základě jiného (vlastního nebo stěžovatelem předestřeného) hodnocení tohoto důkazu (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 3100/10 ze dne 30. 11. 2011; dostupné na http://nalus.usoud.cz).

Obdobný závěr platí i v souvislosti s dalším okruhem námitek stěžovatelky, spočívajícím v tvrzení, že odvolací soud se k některým provedeným důkazům vůbec nevyjádřil nebo je nepovažoval za věrohodné. Pokud jde o způsob hodnocení úředních záznamů Policie České republiky ze dne 23. 4. 2010 a ze dne 25. 4. 2010, Ústavní soud ověřil, že krajský soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí dostatečně objasnil, z jakých důvodů dospěl k závěru, že nelze z obsahu úředních záznamů v řízení vycházet, resp. že jimi nelze prokázat, kdo byl řidičem škodícího motocyklu (s. 5 odůvodnění napadeného rozhodnutí).

Ústavní soud nemůže přisvědčit ani tvrzení stěžovatelky, že krajský soud ponechal bez povšimnutí skutečnost, že při jednání soudu prvního stupně řidič poškozeného automobilu jako svědek vlastními slovy ještě před předestřením fotografií popsal řidiče škodícího motocyklu. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí jako celku uspokojivě vyplývá, že se tímto důkazem krajský soud zabýval, přičemž dospěl k závěru, že z výpovědí řidiče poškozeného automobilu nelze uzavřít, že by bezpečně prvního nebo druhého žalovaného poznal.

Argumentaci krajského soudu, tak jak je rozvedena v jeho rozhodnutí vydaném v předmětné věci, považuje Ústavní soud za ústavně konformní

a srozumitelnou a jeho úvahy neshledal Ústavní soud nikterak nepřiměřenými či extrémními. Při hodnocení důkazů se v projednávané věci krajský soud nedostal do rozporu s ústavními principy řádného a spravedlivého procesu.

K námitce stěžovatelky týkající se absence poučení podle § 118a občanského soudního řádu odvolacím soudem je třeba uvést, že poučovací povinnost podle § 118a občanského soudního řádu plní nejen soud prvního stupně, ale též odvolací soud. Ze strany odvolacího soudu je však poskytování poučení podle § 118a občanského soudního řádu omezeno, neboť nesmí vést k uplatnění nových skutečností nebo důkazů nebo k uplatnění procesních práv, která jsou v odvolacím řízení nepřípustná (srov. § 205a a 211a občanského soudního řádu). Z uvedeného vyplývá, že v řízení, v němž se postupuje podle pravidel neúplné apelace, tak jako tomu bylo v nyní projednávané věci, jsou nové skutečnosti a důkazy přípustné jen při splnění podmínek uvedených v § 205a nebo 211a občanského soudního řádu. Pro odvolací soud z toho vyplývá, že smí poskytnout účastníkům poučení podle ustanovení § 118a, jen jestliže tímto způsobem účastníky směřuje k uplatnění nových skutečností nebo k označení nových důkazů, jež jsou za odvolacího řízení přípustné, neboť jiné poučení by stejně mělo za následek, že by odvolací soud nemohl – ačkoliv se tak stalo na základě jeho „poučení" – přihlížet k nepřípustně uplatněným novým skutečnostem nebo novým důkazům (Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád II. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1723).

Jinak řečeno, poučovací povinnost odvolacího soudu ohledně označení nových důkazů k prokázání tvrzení týkajících se totožnosti řidiče škodícího motocyklu by tak byla namístě jen v případě, pokud by se mělo jednat o nový důkaz, který je za odvolacího řízení přípustný podle § 205a občanského soudního řádu. I přes uvedenou podmínku však stěžovatelka ve prospěch existence nových důkazů přípustných ve smyslu § 205a občanského soudního řádu ve své ústavní stížnosti nevznáší žádnou argumentaci. Odkaz stěžovatelky na nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 212/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 177/43 SbNU 31) pak není přiléhavý, neboť se týká poučovací povinnosti soudu prvního stupně, aniž by v něm byla řešena otázka přípustnosti nových důkazů v řízení o odvolání, v němž se postupuje podle pravidel neúplné apelace.

K tomu lze dále doplnit, že podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu je soud povinen vyzvat účastníka řízení k tomu, aby doplnil svá tvrzení, příp. navrhl soudu důkazy k jejich prokázání, pokud při jednání dospěje k závěru, že účastník dosud nevylíčil všechny pro věc rozhodné skutečnosti nebo je uvedl neúplně, příp. že dosud nenavrhl důkazy potřebné k prokázání všech svých sporných tvrzení. Z citace zákonné normy jednoznačně vyplývá, že poučovací povinnost ve smyslu ustanovení § 118a

občanského soudního řádu nemá soud vždy, ale jen tehdy, dospěje-li k závěru, že dosud nemá dostatečné podklady pro vydání rozhodnutí. Opačný výklad předmětného ustanovení by totiž vedl k absurdnímu závěru, že ačkoliv by byl obecný soud přesvědčen o úplnosti dosavadních skutkových zjištění, musel by i přesto účastníka vyzvat k jejich doplnění (srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 10. 2013 sp. zn. I. ÚS 1950/13).

K výše uvedenému Ústavní soud dodává, že právní teorie vymezuje důkazní břemeno jako procesní odpovědnost účastníka řízení, že budou rozhodné skutečnosti, k nimž se důkazní břemeno vztahuje, prokázány. Řekne-li se, že účastník neunesl důkazní břemeno, znamená to pouze to, že se mu nepodařilo prokázat rozhodnou skutečnost, a to bez ohledu na to, zda důkazní povinnost splnil či nikoli. Účastník tedy může splnit svou důkazní povinnost a nabídnout důkazy k podpoře svých tvrzení, přesto však nemusí unést důkazní břemeno, pokud se jím předložené důkazy budou soudu jevit jako nedostatečné (blíže viz Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 6. vydání, 2011, s. 251). Jestliže tedy soud dospěje k závěru, že veškeré rozhodné důkazy již byly v řízení předloženy, není povinen účastníka řízení poučit podle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu.

Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou.

Č. 6
K otázce lhůty, v níž může nejvyšší státní zástupce rušit usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání

I. Při přezkumu dodržení lhůty podle § 174a odst. 1 trestního řádu je třeba vycházet z data vydání samotného rozhodnutí, nikoliv z momentu jeho doručení dotčeným osobám.

II. Tato lhůta vymezuje vztah mezi nejvyšším státním zástupcem a nižšími státními zástupci a je lhůtou na rozhodnutí, která může být fakticky zkrácena jen porušením povinnosti státního zástupce zakotvené v § 173a trestního řádu. Není lhůtou na doručení rozhodnutí nejvyššího státního zástupce dotčené osobě, popř. na doručení s tím souvisejících dalších rozhodnutí příslušného nižšího státního zástupce, která vyplývají z právního názoru vysloveného v napadeném rozhodnutí nejvyššího státního zástupce.

III. Z hlediska osoby, vůči které bylo předtím trestní stíhání zastaveno, má význam z hlediska lhůty pro uplatnění možné obrany proti takovému rozhodnutí zákonem poskytnutým procesním prostředkem teprve doručení takového rozhodnutí, neboť se jím obnovuje zásah do jejího právního postavení.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka – ze dne 7. června 2016 sp. zn. III. ÚS 637/16 ve věci ústavní stížnosti Jitky Kozákové, zastoupené JUDr. Radovanem Zubkem, advokátem, se sídlem Antonína Slavíka 7, Brno, proti usnesení nejvyššího státního zástupce ze dne 15. prosince 2015 sp. zn. 1 NZA 1127/2015, kterým bylo zrušeno usnesení státního zástupce krajského státního zastupitelství o zastavení trestního stíhání stěžovatelky v části týkající se dvou dílčích jednání, za účasti Nejvyššího státního zastupitelství jako účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedeného usnesení nejvyššího státního zástupce, kterým dle jejího tvrzení bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina").

2. Z ústavní stížnosti a obsahu napadeného rozhodnutí Ústavní soud zjistil, že usnesením státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 11. 9. 2015 sp. zn. 2 KZV 3/2014 bylo zastaveno trestní stíhání stěžovatelky a dalších dvou obviněných osob stíhaných pro rozsáhlou majetkovou trestnou činnost, když mělo dojít k jejímu promlčení. Nejvyšší státní zástupce podle ustanovení § 174a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zrušil napadeným usnesením uvedené usnesení státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně, a to v části týkající se dvou dílčích jednání. Tento postup nejvyšší státní zástupce odůvodnil tím, že zrušené usnesení se opíralo o nesprávný závěr v otázce uplynutí promlčecí lhůty.

II. Argumentace stěžovatelky

3. Stěžovatelka považuje napadené usnesení za vydané v rozporu s procesními předpisy. Dle ustanovení § 174a trestního řádu může nejvyšší státní zástupce zrušit rozhodnutí nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání do tří měsíců od jejich právní moci. Usnesení státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Brně ze dne 11. 9. 2015 sp. zn. 2 KZV 3/2014 nabylo ve vztahu ke stěžovatelce právní moci dne 18. 9. 2015, pročež uvedená zákonná lhůta uplynula dne 18. 12. 2015. Obhájci stěžovatelky bylo napadené usnesení doručeno dne 28. 12. 2015 (tedy po lhůtě), a navíc poštovní přepravou, a nikoliv do datové schránky. K poštovní přepravě bylo toto usnesení podáno dne 23. 12. 2015, což je rovněž 5 dnů po uplynutí lhůty. Nedodržení zákonné lhůty považuje stěžovatelka za porušení svého ústavního práva na soudní ochranu. Stěžovatelka poukazuje na to, že v případě obviněného trestní řád neumožňuje překročení zákonem daných lhůt. Aprobováním výše uvedeného postupu nejvyššího státního zástupce by tak dle stěžovatelky došlo k jeho nedůvodnému zvýhodnění. Uvedený zásah je o to závažnější, že jím nejvyšší státní zástupce ruší již pravomocná rozhodnutí. Navíc uvedený postup a způsob doručování napadeného usnesení vyvolává pochybnosti o skutečném datu vydání napadeného rozhodnutí. Z uvedených důvodů tak stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadené rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření nejvyššího státního zástupce a replika stěžovatelky

4. Na výzvu Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil I. náměstek nejvyššího státního zástupce. Uvedl, že nejvyšší státní zástupce napadené usnesení podepsal dne 15. 12. 2015, a tedy v zákonné lhůtě. Následně byl spisový materiál spolu s pokynem k doručení napadeného usnesení oprávněným osobám vrácen Krajskému státnímu zastupitelství v Brně, které pak bylo za jeho rozeslání odpovědné, což odpovídá ustálené praxi Nejvyššího státního zastupitelství. K žádnému prodloužení zákonné lhůty tedy nedošlo, pročež své vyjádření uzavírá návrhem, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost.

5. Na toto vyjádření reagovala stěžovatelka replikou, v níž poukazuje na irelevanci praxe Nejvyššího státního zastupitelství při doručování rozhodnutí vydaných dle ustanovení § 174a trestního řádu. Dle stěžovatelky je podstatné, aby dané rozhodnutí bylo doručeno v souladu se zákonem a ve lhůtě nevyvolávající pochybnosti o dodržení zákonné lhůty. To se v daném případě nestalo, pročež stěžovatelka setrvala na svém původním návrhu.

IV. Procesní podmínky projednání návrhu

6. Ještě dříve, než mohl Ústavní soud přistoupit k věcnému projednání ústavní stížnosti, musel posoudit splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

7. Ústavní soud posoudil obsah ústavní stížnosti a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

8. Jádro stěžovatelčiny argumentace spočívá v tvrzeném překročení zákonné tříměsíční lhůty dle ustanovení § 174a trestního řádu, v níž je nejvyšší státní zástupce oprávněn zrušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o nestíhání podezřelého, o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci. V té fázi trestního řízení, v níž se řeší „pouze“ otázka důvodnosti či nedůvodnosti trestního stíhání v přípravném řízení, jednají orgány veřejné žaloby jako představitelé státní moci plnící úkoly trestního řízení spočívající v náležitém zjišťování trestné činnosti (§ 1 trestního řádu), ochraně veřejného zájmu a práv poškozených osob. V tomto směru stát stanoví pravidla trestního stíhání a jeho meze (čl. 2 odst. 2 Listiny).

V projednávané věci tak jde o vztah v rámci soustavy orgánů veřejné žaloby podle čl. 80 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava"), který vzniká mezi nejvyšším státním zástupcem podle § 174a odst. 1 a Nejvyšším státním zastupitelstvím podle § 174a odst. 2 ve spojení s § 173a trestního řádu a státním zástupcem nižšího stupně, který je dále ve smyslu čl. 80 odst. 2 Ústavy vymezen zákonem.

9. Předmětné ustanovení § 174a odst. 1 trestního řádu v této souvislosti umožňuje, aby nejvyšší státní zástupce mohl při realizaci úkolů státního zastupitelství zrušit nezákonné usnesení nižšího státního zástupce, a to do tří měsíců od jeho právní moci. Tato lhůta vymezuje vztah mezi nejvyšším státním zástupcem a nižšími státními zástupci a je lhůtou na rozhodnutí, která může být fakticky zkrácena jen porušením povinnosti zakotvené v § 173a trestního řádu. Není lhůtou, v níž musí být doručeno rozhodnutí nejvyššího státního zástupce dotčené osobě (zde stěžovatelce), popř. s tím související další rozhodnutí příslušného nižšího státního zástupce, která z takového postupu podle § 174a odst. 1 trestního řádu vůči ní vyplývají z právního názoru vysloveného v napadeném rozhodnutí nejvyššího státního zástupce. Tuto situaci tak nelze srovnávat např. s promlčením trestnosti. V projednávané věci to má vliv pouze na další postup státního zástupce při prověřování, v jakém rozsahu obvinění k takovému promlčení došlo. Pro stěžovatelku má proto doručení takového rozhodnutí význam z hlediska možné obrany před ním (obnovení zásahu orgánu veřejné moci do jejího právního postavení) příslušným procesním prostředkem (např. stížností).

10. Z toho důvodu neobstojí stěžovatelčino srovnávání postupu nejvyššího státního zástupce s atributy náležité procesní aktivity obviněné osoby. Při samotném přezkumu dodržení lhůty je pak i z výše uvedených důvodů třeba vycházet z data vydání samotného rozhodnutí, nikoliv z momentu jeho doručení dotčeným osobám. K určení konkrétního dne vydání napadeného rozhodnutí vyšel Ústavní soud z jeho textu, neboť bez dalšího nelze předpokládat, že by v něm uvedené datum bylo nesprávné (např. antidatováním). Pro nastoupení účinků předvídaných v § 174a odst. 3 trestního řádu je tak rozhodující, zda nejvyšší státní zástupce takové rozhodnutí vydal ve lhůtě stanovené v § 174a odst. 1 trestního řádu (lhůta na rozhodnutí). Z hlediska právní jistoty je nanejvýš žádoucí, aby dotčené osoby byly s rozhodnutími nejvyššího státního zástupce seznámeny co nejdříve, protože zrušení nezákonného usnesení o zastavení trestního stíhání má samozřejmě dopad na jejich právní postavení. Obrana stěžovatelky však v projednávané věci spočívala v námitce nesplnění podmínek pro uplatnění kasační pravomoci nejvyššího státního zástupce. Namítá-li pouze překročení uvedené tříměsíční lhůty pro rozhodnutí, je její námitka zjevně neopodstatněnou, neboť tato lhůta je určena nejvyššímu státnímu zástupci

a ten ji dodržel, když vydal své rozhodnutí před jejím uplynutím. Pro stěžovatelku je v této souvislosti vzhledem k obnovení zásahu do jejího právního postavení rozhodující teprve až doručení tohoto rozhodnutí, kdy se jí otevírá lhůta pro obranu proti postupu orgánů činných v trestním řízení v návaznosti na kasační rozhodnutí nejvyššího státního zástupce. Tak jako procesní trestněprávní vztah mezi stěžovatelkou a státem na základě pravomocného rozhodnutí nižšího státního zástupce skončil, tak se zase v důsledku rozhodnutí nejvyššího státního zástupce obnovil tak, že nejdříve orgány soustavy státního zastupitelství vyřešily uvnitř této soustavy otázku pokračování v trestním stíhání a následně stěžovatelce adresovaly sdělení o tomto postupu, proti čemuž se jí otevírají procesní prostředky ochrany.

11. Pokud jde o námitku porušení povinnosti doručit dané rozhodnutí prostřednictvím datové schránky, neshledává Ústavní soud v takovém procesním pochybení porušení stěžovatelčiných ústavních práv. Dle ustálené judikatury nemůže volba nesprávného způsobu doručení rozhodnutí zásadně učinit toto rozhodnutí nezákonným (a tím méně pak protiústavním) a může v relevantních případech založit toliko odpovědnost státu za škodu, která by snad vznikla v důsledku takto nesprávného postupu [srov. např. usnesení ze dne 3. 10. 2013 sp. zn. III. ÚS 1825/12 (U 9/71 SbNU 567), usnesení ze dne 28. 2. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3807/11 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz) nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 12. 2010 č. j. 1 As 90/2010].

12. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

Č. 7
K ústavní stížnosti podané vedlejším účastníkem občanského soudního řízení

Skutečnost, že stěžovatel v řízení před civilními soudy vystupoval v postavení vedlejšího účastníka, není sama o sobě důvodem k odmítnutí ústavní stížnosti jako návrhu podaného někým zjevně neoprávněným ve smyslu § 43 odst. 1 písm. c) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že při rozhodování o věci samé nemůže soud vedlejšímu účastníku přiznat (hmotná) práva nebo uložit povinnosti, nemůže být ani porušeno právo stěžovatele-vedlejšího účastníka na spravedlivý proces z hlediska přístupu k soudu zakotvené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod a ústavní stížnost je v tomto smyslu *ratione materiae* zjevně neopodstatněná.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jaromíra Jirsy a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Jana Musila – ze dne 14. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 778/16 ve věci ústavní stížnosti Ing. Jaromíra Němce, zastoupeného JUDr. Davidem Lejčkem, advokátem, se sídlem v Praze, Revoluční 763/15, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 5. 8. 2015 č. j. 7 C 128/2011-230 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 11. 2015 č. j. 25 Co 368/2015-281, jimiž byla zamítnuta žaloba na určení vlastnického práva k pozemkům nabytým od stěžovatele.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

Stěžovatel, s odvoláním na porušení čl. 1 Ústavy, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), navrhuje zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí.

Ze spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že žalobce Bytové družstvo X se domáhal určení, že je výlučným vlastníkem pozemků specifikovaných v rozhodnutích s odůvodněním, že v katastru nemovitostí je k předmětným pozemkům zapsáno duplicitní vlastnictví. Žalobce nabyl pozemky

na základě kupní smlouvy ze dne 8. 8. 2002 za částku 490 000 Kč od stěžovatele, který v řízení před civilními soudy vystupoval jako vedlejší účastník; vklad práva do katastru nemovitostí byl povolen ke dni 22. 8. 2002. V roce 2007 došlo k zápisu duplicitního vlastnictví k předmětným pozemkům záznamem na základě kupní smlouvy ze dne 20. 9. 1977 uzavřené mezi Jaromírem Němcem a Dagmar Němcovou jako podílovými spoluvlastníky (rodiči stěžovatele) a „Československým socialistickým státem – Výstavbou hl. m. Prahy, Výstavba sídlišť Praha 1", a to ve prospěch IROP – inženýrská a realitní organizace Praha, která byla dne 31. 12. 2000 zrušena a jejíž práva a povinnosti přešly na hlavní město Prahu.

Soud prvního stupně napadeným rozsudkem zamítl žalobu na určení, že žalobce je výlučným vlastníkem předmětných pozemků (výrok I); zamítl návrh žalovaného (hlavní město Praha) a žalobce na separaci nákladů (výrok II); rozhodl o nákladech státu (výrok III) a o náhradě nákladů řízení (výrok IV). Městský soud v Praze jako soud odvolací potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výrocích I, II a III a výrok IV změnil tak, že se žalovanému náhrada nákladů řízení nepřiznává. O náhradě nákladů odvolacího řízení rozhodl tak, že žalobce a vedlejší účastník na jeho straně jsou povinni společně a nerozdílně zaplatit žalovanému náhradu nákladů odvolacího řízení.

Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že vzhledem k tomu, že podle ustálené judikatury Nejvyššího soudu nemá právo podat dovolání v občanskoprávním řízení, v němž byl vedlejším účastníkem, podává ústavní stížnost. V této souvislosti odkazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 496/14 ze dne 17. 2. 2015 (dostupné na http://nalus.usoud.cz), v němž se uvádí, že s ohledem na rozhodovací praxi Nejvyššího soudu o nedostatku aktivní legitimace vedlejšího účastníka k podání dovolání by stěžovateli nic nebránilo podat ústavní stížnost ve lhůtě počítané od doručení rozhodnutí odvolacího soudu. Stěžovatel má za to, že ačkoli Ústavní soud v uvedeném usnesení uvádí, že při rozhodování o věci samé nemůže soud vedlejšímu účastníku přiznat (hmotná) práva nebo uložit povinnosti, což má za následek nemožnost porušení práva na spravedlivý proces, jeho situace je odlišná. Uvádí, že „jeho" řízení, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 5 pod sp. zn. 15 C 334/2010, je přerušeno do pravomocného skončení nyní posuzovaného řízení, kde byl vedlejším účastníkem na straně žalobce, protože se čekalo na pravomocné vyřešení otázky vlastnictví předmětných pozemků. Stěžovatel se obává, že pokud by brojil dovoláním a případnou ústavní stížností až po vyřešení věci vedené pod sp. zn. 15 C 334/2010, která bez odklizení napadených rozhodnutí nevyhnutelně skončí v jeho neprospěch, neměl by již možnost domáhat se zrušení napadených rozhodnutí. Z tohoto důvodu podává ústavní stížnost již nyní. Stěžovatel je nadto přesvědčen, že bez ohledu na výše uvedené je jeho ústavní stížnost přípustná

proti výroku pod bodem III rozsudku odvolacího soudu o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Podle stěžovatele soudy obou stupňů v napadených rozhodnutích nesprávně posoudily otázku možnosti nabytí vlastnického práva k nemovitosti evidované v katastru nemovitosti od nevlastníka, a to na základě dobré víry nabyvatele v zápis v katastru nemovitostí. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163). Dále uvádí, že soudy nesprávně hodnotily otázku určitosti kupní smlouvy ze dne 20. 9. 1977, a to ve vztahu k předmětu převodu. Nesouhlasí také se závěrem soudu prvního stupně, že u uvedené kupní smlouvy nebylo třeba registrace tehdejším státním notářstvím.

Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele i obsah napadených rozhodnutí a dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný, a proto jej odmítl.

Podle ustanovení § 43 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") musí být usnesení o odmítnutí návrhu podle odstavců 1 a 2 písemně vyhotoveno, stručně odůvodněno uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá, a musí obsahovat poučení, že odvolání není přípustné.

Ústavní soud se nejprve zabýval otázkou aktivní legitimace stěžovatele k podání ústavní stížnosti. Zákon o Ústavním soudu v ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) přiznává aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí jen osobě, která byla „účastníkem řízení" vedoucího k vydání tohoto rozhodnutí. Ústavní soud již dříve ve své judikatuře konstatoval, že v případech, kdy stěžovatel nebyl účastníkem řízení, z něhož ústavní stížností napadená rozhodnutí vzešla, bylo by možné doslovným výkladem citovaného ustanovení dospět k závěru, že v takovém případě není k podání ústavní stížnosti aktivně legitimován, a proto by ústavní stížnost měla být odmítnuta jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným ve smyslu § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2490/12 ze dne 16. 8. 2012; dostupné na http://nalus.usoud.cz). V nálezu sp. zn. II. ÚS 310/04 ze dne 26. 4. 2005 (N 93/37 SbNU 269) Ústavní soud nicméně uvedl, že zákonodárce v ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu nespecifikuje, o jakou formu účastenství se má jednat; oprávněnost podat ústavní stížnost však podmiňuje porušením základního práva či svobody navrhovatele. Z výše uvedeného tak lze učinit závěr, že stěžovatel může být aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutím vydaným v řízení, kde měl postavení vedlejšího účastníka; jinak řečeno, jen z toho důvodu, že stěžovatel byl vedlejším účastníkem civilního řízení, nebylo možno ústavní stížnost odmítnout jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným ve smyslu § 43

odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu (srov. též usnesení sp. zn. IV. ÚS 2490/12).

Ústavní soud se ovšem zároveň ve své rozhodovací činnosti vyjádřil i k otázce věcné legitimace (opodstatněnosti ústavních stížnosti) stěžovatelů, kteří v řízení před civilními soudy vystupovali jako vedlejší účastníci. Konstatoval, že vedlejší účastník je osobou odlišnou od účastníka samotného, která se neúčastní řízení proto, aby v něm uplatňovala nebo bránila své právo, ale z důvodu, že chce pomoci zvítězit ve sporu některému z účastníků, neboť na jeho úspěchu v řízení má právní zájem. Smyslem vedlejšího účastenství je „pomoc ve sporu" některému z účastníků řízení. Z výše naznačeného je třeba dovodit, že při rozhodování o věci samé nemůže soud vedlejšímu účastníku přiznat (hmotná) práva nebo uložit povinnosti, což má ten důsledek, že právo na spravedlivý proces z hlediska přístupu k soudu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. čl. 6 odst. 1 Úmluvy, v případě stěžovatele nemohlo být porušeno. Předmětem daného občanskoprávního řízení totiž nebylo jakékoliv (hmotné) „právo" nebo „věc" stěžovatele, tedy ani právo vlastnické podle čl. 11 Listiny, ve smyslu čl. 36 odst. 1, resp. čl. 38 odst. 2 Listiny, ani jakékoliv „občanské právo nebo závazek" ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V tomto směru je ústavní stížnost zjevně neopodstatněná *ratione materiae* (k tomu srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2490/12 nebo sp. zn. II. ÚS 496/14).

Pokud jde o námitku týkající se rozhodnutí odvolacího soudu o náhradě nákladů odvolacího řízení, Ústavní soud konstatuje, že vedlejšímu účastníku civilního řízení svědčí podle § 93 o. s. ř. řada procesních práv. Vzhledem k tomu, že má stejná práva a povinnosti jako účastník řízení (§ 93 odst. 3 o. s. ř.), má též právo na náhradu nákladů řízení, jestliže jím podporovaný účastník ve sporu zvítězil, a je povinen vedle účastníka, jemuž ve sporu pomáhal, zaplatit (společně a nerozdílně) náhradu nákladů řízení úspěšnému účastníku řízení (viz též usnesení sp. zn. IV. ÚS 2490/12). Postup odvolacího soudu při rozhodování o nákladech řízení tak nelze považovat za zásah do stěžovatelova práva na spravedlivý (řádný) proces, ale o zákonem předpokládaný postup. Odkaz stěžovatele na nález sp. zn. II. ÚS 2396/09 ze dne 13. 8. 2012 (N 137/66 SbNU 115) není pro posuzovaný případ relevantní. Odvolací soud při přezkumu rozsudku soudu prvního stupně ve výroku o náhradě nákladů řízení mezi účastníky podrobně a srozumitelně vysvětlil důvody zvláštního zřetele hodné, které jej vedly k aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. a ke změně rozsudku soudu prvního stupně v nákladovém výroku tak, že se žalovanému náhrada nákladů řízení nepřiznává. Zároveň však objasnil důvody, pro které již neshledal podmínky pro užití uvedeného ustanovení při rozhodování o náhradě nákladů odvolacího řízení.

Jak je zřejmé, Ústavní soud neshledal stěžovatelem vytýkané porušení ústavně zaručených práv. Ústavní soud připomíná, že právo na spravedlivý proces neznamená, že je jednotlivci zaručováno přímo a bezprostředně právo na rozhodnutí odpovídající jeho názoru, ale je mu zajišťováno právo na řádné *(„fair")* soudní řízení. Pro úplnost je třeba dodat, že stěžovatel může uplatnit všechny příslušné prostředky ochrany svých práv v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 5 pod sp. zn. 15 C 334/2010, v němž vystupuje jako účastník řízení, a to včetně možnosti podat dovolání.

Na základě výše uvedeného Ústavní soud mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení ústavní stížnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Č. 8
K povinnému zastoupení advokátem po celou dobu řízení o kasační stížnosti včetně doručení konečného rozhodnutí až do jeho nabytí právní moci

Obecné soudy jsou v řízeních, pro která zákon ukládá povinné zastoupení advokátem, tedy i v řízení o kasační stížnosti podle § 105 odst. 2 s. ř. s., povinny činit za účelem naplnění požadavků zákona i ochrany práv a právem chráněných zájmů účastníků potřebné úkony směřující k tomu, aby zastoupení bylo zajištěno po celou dobu procesu od zahájení až do jeho pravomocného skončení – včetně části řízení mezi vyhlášením konečného rozhodnutí a jeho nabytím právní moci.

Usnesení

Ústavního soudu – soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy – ze dne 20. června 2016 sp. zn. IV. ÚS 1280/16 ve věci ústavní stížnosti 1. Š. W., 2. M. Z., zastoupeného zákonnými zástupci S. Z. a M. Z., a 3. D. H., zastoupeného opatrovnicí I. H., všech zastoupených Mgr. Robertem Cholenským, Ph.D., advokátem, se sídlem v Brně, Bolzanova 5, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 1. 2016 č. j. 4 Ads 85/2015-57, kterým byla zamítnuta kasační stížnost stěžovatelů.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

Krajský soud v Českých Budějovicích zamítl rozsudkem ze dne 25. 3. 2015 č. j. 10 A 57/2014-64 žalobu stěžovatelů – dětí s kombinovanou poruchou autistického spektra a mentálním postižením, kterou se děti domáhaly ochrany před nezákonným zásahem Jihočeského kraje, spočívajícím v budování velkokapacitního pobytového zařízení v Oseku, a současně navrhovaly, aby soud uložil Jihočeskému kraji činit konkrétní a cílené kroky směřující k zajištění celoroční pobytové sociální služby v nejméně omezujícím prostředí.

Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 27. 1. 2016 č. j. 4 Ads 85/2015-57 zamítl kasační stížnost stěžovatelů proti rozsudku krajského soudu.

Proti rozsudku kasačního soudu se stěžovatelé brání ústavní stížností došlou dne 22. 4. 2016, v níž navrhují, aby Ústavní soud rozhodnutí zrušil.

Nejvyšší správní soud ve vyjádření doručeném dne 16. 5. 2016 odkazuje na odůvodnění svého rozsudku a jeho esenciální části dále podrobněji rozebírá z pohledu ústavně zaručených práv stěžovatelů; především se však domnívá, že ústavní stížnost byla podána opožděně. V doplňujícím vyjádření doručeném dne 25. 5. 2016 odmítá, že by pochybil, doručoval-li rozsudek tehdejšímu zástupci stěžovatelů JUDr. Maroši Matiaškovi, byť po vyhlášení rozsudku vyšlo najevo, že již měl pozastaven výkon advokacie a znepřístupněnu datovou schránku – proto vyhověl žádosti zástupce a rozsudek mu doručil poštou.

Česká advokátní komora ve sdělení k výzvě Ústavního soudu uvedla, že JUDr. Matiaško má pozastaven výkon advokacie od 1. 1. 2016 a ke stejnému datu se jeho zástupcem stal Mgr. Bc. Filip Schmidt, LL.M.

Jihočeský kraj ve vyjádření doručeném dne 11. 6. 2016 navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

K posouzení věci Ústavní soud připojil spis Nejvyššího správního soudu vedený pod sp. zn. 4 Ads 85/2015 i spis Krajského soudu v Českých Budějovicích vedený pod sp. zn. 10 A 57/2014.

Ze spisu Nejvyššího správního soudu se podává, že napadený rozsudek byl vyhlášen dne 27. 1. 2016 a jeho písemné vyhotovení bylo stěžovatelům doručováno prostřednictvím JUDr. Maroše Matiaška, LL.M., a sice prostřednictvím provozovatele poštovních služeb („poštou"), o což dřívější zástupce požádal podáním doručeným kasačnímu soudu dne 29. 1. 2016. Žádost jmenovaný odůvodnil tím, že pozastavil výkon advokacie a má nefunkční datovou schránku. Soud žádosti vyhověl a po telefonickém ověření provedeném dne 8. 2. 2016 zaslal rozsudek JUDr. Matiaškovi poštou, obálkou typ I (do vlastních rukou); z doručenky se podává, že dne 9. 2. 2016 nebyl adresát zastižen, zásilka proto byla uložena na poště a byla zanechána výzva, aby si ji vyzvedl. Adresát tak v úložní době neučinil, a následně mu byla zásilka dne 22. 2. 2016 vhozena do schránky. V intencích § 49 odst. 4 věty první o. s. ř. ve spojení s § 42 odst. 5 s. ř. s. Nejvyšší správní soud považoval rozsudek za doručený fikcí dne 19. 2. 2016, což je datum, kdy podle kasačního soudu rozhodnutí nabylo právní moci (ve spisu je na rozsudku vyznačena doložka právní moci).

Ústavní stížnost je podle závěru Ústavního soudu nepřípustná, neboť byla podána předčasně.

Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu") je podmínkou přípustnosti ústavní stížnosti vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovatelům poskytuje a mezi které podle § 72 odst. 3 téhož zákona náleží rovněž kasační stížnost (§ 102 a násl. s. ř. s.). K řádnému vyčerpání náleží nejen to, že opravný prostředek byl podán, ale i to, že o něm

bylo rozhodnuto a příslušné rozhodnutí nabylo právní moci. To se však v projednávané věci dosud nestalo.

Obecné soudy jsou v řízeních, pro která zákon ukládá povinné zastoupení advokátem, mj. v řízení o kasační stížnosti podle § 105 odst. 2 s. ř. s., za účelem naplnění požadavků zákona i ochrany práv a právem chráněných zájmů účastníků povinny činit potřebné úkony k tomu, aby zastoupení bylo zajištěno po celou dobu řízení od jeho zahájení až do právní moci konečného rozhodnutí – včetně části řízení mezi vyhlášením konečného rozhodnutí a jeho nabytím právní moci.

Ústavní soud předně vychází z toho, že řízení končí dnem, kdy příslušné rozhodnutí nabude právní moci, nikoli dříve, například (již) dnem vyhlášení. Z této zásady vychází zákon výslovně například v ustanovení o zpětvzetí návrhu (§ 96 odst. 2, § 222a odst. 1 o. s. ř.) či prominutí pořádkové pokuty v řízení před správními soudy (§ 44 odst. 1 s. ř. s.). Pro účely rozhodčího řízení bylo do § 23 písm. a) zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, s účinností od 1. 4. 2012 výslovně zakotveno, že řízení končí nikoli vydáním, ale teprve právní mocí rozhodčího nálezu (srov. znění účinné do 31. 3. 2012). Z pravidla, že řízení končí teprve právní mocí konečného rozhodnutí, vychází i úprava § 28 odst. 6 o. s. ř., který se podle § 64 s. ř. s. přiměřeně použije i pro řízení ve správním soudnictví a podle něhož procesní plná moc zaniká až dnem právní moci rozhodnutí, jímž bylo řízení skončeno.

Významným smyslem zastoupení advokátem (profesionálem poskytujícím právní služby) je i převzetí a reprodukce (vysvětlení) obsahu rozhodnutí soudu jako odborného právního textu účastníkovi řízení, a to tím spíše, pokud se jedná o rozhodnutí vrcholného soudu o posledním opravném prostředku, který právní řád účastníkovi garantuje v rámci soustavy obecných soudů. Na zastupujícím advokátovi rovněž je, aby s účastníkem řízení jako se svým klientem věc zkonzultoval a dal mu své doporučení ohledně dalšího procesního postupu – v tomto případě např. ohledně toho, zda následně podat ústavní stížnost a za jakých podmínek tak je třeba učinit (co do obsahu, lhůty pro podání atd.).

V případě projednávané věci ovšem v průběhu řízení o kasační stížnosti – mezi vyhlášením rozsudku Nejvyššího správního soudu dne 27. 1. 2016 a vypravením jeho písemného vyhotovení – vyšlo najevo, že dřívější zástupce stěžovatelů měl v té době již pozastaven výkon advokacie, tedy nemohl podle § 9a odst. 1 písm. a) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o advokacii“) poskytovat právní služby, resp. pozbyl oprávnění vykonávat advokacii. Zastupování v řízení před soudy (včetně přebírání soudních rozhodnutí) přitom tvoří podle § 1 odst. 2 zákona o advokacii základní součást právních služeb; pokud advokát, který pozastavil výkon advokacie, pokračuje v poskytování

právních služeb, jedná se o závažné porušení jeho povinností (rozhodnutí kárného senátu kárné komise České advokátní komory ze dne 21. 3. 2003, věc K 125/02, otiskl Bulletin advokacie, 2004, č. 3, s. 75), které v krajním případě může naplňovat i skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného podnikání podle § 251 trestního zákoníku (Krym, L. in Svejkovský, J., Vychopeň, M., Krym, L., Pejchal, A. a kol. Zákon o advokacii. Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 81).

V důsledku pozastavení výkonu advokacie byla zástupci navíc v souladu s § 11 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, znepřístupněna datová schránka, čímž bylo znemožněno doručování rozsudku prioritním způsobem podle § 45 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s § 4 odst. 3, § 15 odst. 4 a § 31 odst. 3 zákona č. 300/2008 Sb. Zákon staví na koncepci, že všichni advokáti mají (musejí mít) datovou schránku, do které jsou jim doručovány i veškeré soudní písemnosti. Vzhledem k povinnému zastoupení advokátem po celou dobu řízení o kasační stížnosti, jak ukládá § 105 odst. 2 s. ř. s., odpadla esenciální podmínka řízení, v té době ještě neskončeného, a navíc byl znemožněn základní způsob doručení rozsudku. Z pohledu zákonnosti, jakož i práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, nebylo dostačující, pokud kasační soud – byť k výslovné žádosti – doručoval rozsudek JUDr. Maroši Matiaškovi, který však již pozbyl oprávnění k výkonu advokacie, navíc poštou a právní moc odvodil od fikce doručení podle § 49 odst. 4 o. s. ř.

V projednávané věci hraje významnou roli okolnost, která byla Ústavnímu soudu sdělena Českou advokátní komorou, přičemž ani kasačnímu soudu nic nebránilo obrátit se na Českou advokátní komoru s obdobnou žádostí o součinnost, byť primárně mu měla být sdělena bývalým zástupcem samotným. JUDr. Matiaško pozastavil výkon advokacie od 1. 1. 2016 a ke stejnému datu byl ve smyslu § 27 odst. 1 zákona o advokacii jeho zástupcem ustanoven Mgr. Bc. Filip Schmidt, LL.M.; na tohoto advokáta podle odstavce 2 téhož ustanovení ze zákona přešly rovněž práva a povinnosti vyplývající ze zastupování stěžovatelů v řízení o kasační stížnosti. Nejvyšší správní soud měl rozsudek doručovat do datové schránky Mgr. Schmidta; vzhledem k „přechodu“ zastoupení neměl již doručovat bývalému zástupci JUDr. Matiaškovi, a pokud tak učinil, nemůže mít doručení procesní důsledky – zejména v podobě nabytí právní moci rozsudku.

Faktická absence zastoupení byla o to naléhavější, že JUDr. Matiaško pozastavil výkon advokacie z důvodu vzniku pracovního poměru u Evropského soudu pro lidská práva. Jak Ústavnímu soudu potvrdil zástupce stěžovatelů před zdejším soudem podáním doručeným dne 13. 6. 2016, v době doručování rozsudku pobýval JUDr. Matiaško (dlouhodobě) v zahraničí, stěžovatelům tedy nemohl být patřičně k dispozici, navíc to zjevně souvisí

i s potížemi při doručování. Současný zástupce poukazuje na nejasnosti při doručování rozsudku kasačního soudu, na chybné určení data doručení rozhodnutí a naznačuje, že právě tato okolnost ve spojení s následným převzetím zastoupení sehrála významnou roli při podání ústavní stížnosti po lhůtě vycházející z fikce doručení rozsudku Nejvyššího správního soudu.

Ústavní soud si je vědom toho, že na kasačním soudu (a obdobně ani na žádném jiném soudu) nelze rozumně požadovat, aby před vyhlášením každého svého rozhodnutí automaticky ověřoval, zda je stěžovatel zastoupen advokátem, a zda je tedy (i nadále) splněna podmínka projednání kasační stížnosti podle § 105 odst. 2 s. ř. s. To však nic nemění na tom, že se neměl spokojit s žádostí bývalého zástupce stěžovatelů JUDr. Matiaška, ale měl náležitému doručení rozsudku věnovat větší pozornost. I při vědomí běžící lhůty k vypravení písemného vyhotovení zakotvené v § 54 odst. 3 s. ř. s. měl činit úkony k řádnému doručení rozsudku, např. v podobě výzvy k urychlenému doložení plné moci nového advokáta nebo ustanovení jiného advokáta zástupcem stěžovatelů a doručení rozhodnutí jemu. Podstatné je, jak šly události v řízení po vyhlášení rozsudku chronologicky za sebou:

– dne 27. 1. 2016 (tedy téměř měsíc po pozastavení výkonu advokacie JUDr. Matiaška a ustanovení jeho zástupce) dal příslušný soudce Nejvyššího správního soudu pokyn k doručení rozsudku;

– dne 29. 1. 2016 (tedy dva dny po pokynu k doručení a před „vypravením“ rozsudku) došla soudu žádost JUDr. Matiaška o doručení rozhodnutí „prostřednictvím pošty“ obsahující výslovnou informaci o tom, že jmenovaný pozastavil výkon advokacie;

– dne 8. 2. 2016 byl dán asistentem soudce pokyn k doručení rozsudku na adresu „Praha, U Klavírky 1351/8“.

Znamená to, že v době pokynu k doručení písemnosti JUDr. Matiaškovi měl již soud více než týden jednoznačnou informaci o tom, že jmenovaný má pozastaven výkon advokacie v řízení, v němž je zastoupení advokátem povinné; přesto na tuto skutečnost odpovídajícím způsobem nereagoval, nezjistil, kdo je novým zástupcem, a chybně doručoval rozhodnutí prostřednictvím poskytovatele poštovních služeb fyzické osobě bez oprávnění k výkonu advokacie.

V této souvislosti lze zmínit i to, že právní úprava civilního procesu, která je subsidiárně použitelná i pro řízení ve správním soudnictví, pamatuje na případy obdobného druhu, ba dokonce i na situace, kdy by se účastník pokoušel znemožnit či alespoň oddálit doručení, resp. právní účinky pro něj nepříznivého rozhodnutí soudu. Obsahuje zvláštní institut zástupce pro doručování písemností podle § 46c o. s. ř.; podle odstavce 2 téhož ustanovení lze k zamezení obtíží či průtahů doručovat písemnosti uložením u doručujícího soudu. K zajištění řádného průběhu řízení slouží i § 28

odst. 2 o. s. ř., podle něhož jsou odvolání plné moci účastníkem nebo její výpověď zástupcem vůči soudu účinné (teprve) poté, co mu byly oznámeny.

Na základě výše uvedených důvodů byla ústavní stížnost Ústavním soudem podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků usnesením odmítnuta jako předčasná. Stěžovatelé budou oprávněni obrátit se případně na Ústavní soud se svojí ústavní stížností znovu poté, co bude napadený rozsudek Nejvyššího správního soudu řádně doručen a nabude právní moci, což se dodnes nestalo.

Č. 9

K rozhodnutí o zamítnutí žaloby na náhradu škody na zdraví související s informací zdravotnického zařízení o neproveditelnosti lékařského zákroku

Považovala-li žalovaná chirurgický zákrok důvodně za nepřijatelně rizikový, byla informace o jeho neproveditelnosti poskytnutá stěžovatelce projevem úrovně jejích odborných poznatků, která limitovala i její představivost ohledně případné schopnosti jiného zdravotnického zařízení chirurgický zákrok s ještě přijatelnou mírou rizika provést. Takový postup svědčí nikoli o porušení povinnosti poskytovat zdravotní péči „v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy" podle § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, či § 31 odst. 1 písm. a) a odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ale spíše o systémem zdravotní péče daných rozdílech v profesní kvalitě práce mezi jednotlivými zdravotnickými zařízeními, z nichž v jednom byl posléze chirurgický zákrok proveden.

Závěr odvolacího soudu, že se nejedná o právní otázku rozhodnou pro posouzení důvodnosti uplatněného nároku na náhradu škody, není porušením práva na spravedlivý proces.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vojtěcha Šimíčka a soudců Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) a Ludvíka Davida – ze dne 24. června 2016 sp. zn. II. ÚS 455/16 ve věci ústavní stížnosti Soni Tomiczkové, zastoupené JUDr. Viktorem Pakem, advokátem, se sídlem Praha 2, Francouzská 28, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2015 č. j. 25 Cdo 3317/2014-279, kterým bylo odmítnuto jako nepřípustné stěžovatelčino dovolání, a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 12. 3. 2014 č. j. 44 Co 43/2013-258, kterým byla zamítnuta stěžovatelčina žaloba na náhradu škody na zdraví, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 9. 2. 2016, která po formální stránce splňuje náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu"), napadla stěžovatelka v záhlaví uvedená rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina"), v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a v čl. 5 a 24 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.).

2. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že se dne 3. 5. 2006 podrobila v zařízení MUDr. Miroslava Čolakova zubolékařskému zákroku, při němž jí byla do levého mandibulárního kanálu omylem aplikována plnící hmota, jež poškodila jednu z větví trojklaného nervu. Dne 9. 5. 2006 se stěžovatelka z důvodu urputných bolestí obrátila na žalovanou Fakultní nemocnici Brno (dále jen „žalovaná"), přičemž se jí opakovaně dostalo informace, že plnící hmotu z mandibulárního kanálu coby příčinu jejích bolestí odstranit nelze. Tato informace se posléze ukázala být nepravdivou, když dne 3. 8. 2006 byla předmětná plnící hmota z mandibulárního kanálku stěžovatelky chirurgicky odstraněna na Stomatologické klinice Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, což stěžovatelce přineslo zmírnění bolestí. Stěžovatelka se následně domáhala po žalované žalobou podanou u Městského soudu v Brně odškodnění bolesti, ztížení společenského uplatnění a náhrady ušlé mzdy, neboť žalovaná ji nepravdivě informovala o tom, že odstranění výplňové hmoty z mandibulárního kanálku možné není, v důsledku čehož byl nepříznivý zdravotní stav stěžovatelky na několik měsíců, během nichž trpěla intenzivními bolestmi, zakonzervován. Stěžovatelka má za to, že obecné soudy, zejména soud odvolací, se s touto její argumentací podpořenou provedenými důkazy a zjištěnými skutečnostmi dostatečně nevypořádaly, proto napadla rozsudek odvolacího soudu dovoláním, ve kterém nastolila právní otázku, zda je soud povinen vypořádat se se vším, co má vztah k projednávané věci, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdí. Dovolací soud však dovolání stěžovatelky odmítl, když dovodil, že nejde o právní otázku, na jejímž vyřešení závisí napadené rozhodnutí, neboť dle jeho názoru nejde o případ, kdy by soud pominul skutečnosti, jež jsou rozhodné pro posouzení uplatněného nároku. S tímto závěrem Nejvyššího soudu stěžovatelka nesouhlasí a upozorňuje, že pacient má právo na poskytnutí řádných, tedy v prvé řadě pravdivých informací, a to i o možných variantách léčby svého onemocnění, a naopak, že poskytnutí nepravdivých informací představuje porušení právní povinnosti ze strany zdravotnické-

ho zařízení. Pokud tedy stěžovatelka tvrdila, že jí byly podány nepravdivé informace o možnostech léčby, v důsledku čehož došlo k oddálení zákroku, jenž jí přinesl úlevu, respektive v důsledku čehož došlo k prodloužení jejího strádání, potom se dle jejího názoru jedná o skutečnost pro posouzení nároku rozhodnou, s níž se soud v odůvodnění svého rozhodnutí musí řádně vypořádat po stránce skutkové, důkazní i právní. Stěžovatelka má proto za to, že způsob, jakým se odvolací soud vypořádal s jejím tvrzením a s relevantními provedenými důkazy, stejně jako způsob, jakým se s jejím dovoláním vypořádal dovolací soud, odporuje právu na spravedlivý proces.

3. Z obsahu spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 30 C 175/2008, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Městský soud v Brně rozsudkem ze dne 18. 6. 2012 č. j. 30 C 175/2008-189 uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradě škody na zdraví částku 291 071,75 Kč, co do částky 678 655,25 žalobu zamítl. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 12. 3. 2014 č. j. 44 Co 43/2013-258 rozsudek soudu prvního stupně změnil ve vyhovujícím výroku tak, že žalobu zamítl, v zamítavém výroku jej potvrdil. Proti rozsudku odvolacího soudu podala stěžovatelka dovolání, které bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu jako nepřípustné odmítnuto.

4. Podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu umožnil Ústavní soud účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

5. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že dovoláním napadené rozhodnutí spočívá na závěru, že postup žalované nebyl *non lege artis*, když byl zvolen konzervativní způsob léčby, a nikoli chirurgické řešení, což odvolací soud náležitě odůvodnil a podrobně zdůvodnil. Z obsahu dovolání vyplývá, že je podáno z důvodu vady řízení spočívající v tom, že odvolací soud se nedostatečně vypořádal s jedním z jejích tvrzení. Otázku namítanou v ústavní stížnosti, zda chybná informace o možnostech léčby je rozhodná pro posouzení důvodnosti uplatněného nároku, však dovolací soud neřešil, a v dovolání ani uplatněna nebyla. Nejvyšší soud uzavírá, že dovolání stěžovatelky bylo odmítnuto pro jeho nepřípustnost, nikoliv z hmotněprávních důvodů, a navrhuje, aby ústavní stížnost byla odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

6. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření konstatuje, že tvrzení o „nepravdivosti" informace o tom, že odstranění výplňové hmoty z mandibulárního kanálku není možné, kterou podala žalovaná stěžovatelce, vychází z poznatků učiněných *ex post*. Ačkoli lze souhlasit s tím, že odůvodnění napadeného rozhodnutí výslovně tuto otázku neřeší (tedy otázku, zda informace byla či nebyla pravdivá), na straně druhé je nutno uvést, že v souvislosti se snahou celý problém řešit pohledem ex ante, uvedenou otázku napadené rozhodnutí (byť nepřímo) řeší, a to v souvislosti s rozborem

problematiky pod bodem 1 odůvodnění – uvozeno slovy: „Jak vyplynulo z provedených důkazů, to řešení problému, které mohlo (ale také nemuselo) vést k odstranění …“. Odvolací soud má za to, že pokud jeho rozhodnutí řeší z pohledu *ex ante* proveditelnost a rizikovost uvedené operace vzhledem k provedeným důkazům (vyjádření MUDr. Procházkové, MUDr. Bichlera, prohlášení svědka Tomiczeka či dokonce ustanoveného znalce) a dospívá k závěru o operaci raritní, se kterou měla i specializovaná pracoviště minimální (případně žádné či negativní) zkušenosti a která se jevila jako riskantní a víceméně opožděná [viz vyhodnocení pod body 3) a 4) odůvodnění], pak tímto také vyhodnocuje pravdivost či nepravdivost informace o „nemožnosti provedení operace“. Ve zbytku Krajský soud v Brně odkazuje na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

7. Stěžovatelka ve své replice namítá, že pokud se Krajský soud v Brně v odůvodnění svého rozsudku předmětnými žalobními tvrzeními o poskytnutí nepravdivé informace o možnostech léčby nezabýval a žádné stanovisko z hlediska skutkového, důkazního a potažmo ani právního k nim nezaujal, z odůvodnění jeho rozsudku vůbec není možné seznat, zda je jeho právní názor skutečně takový, že je považuje za nerozhodné z hlediska hmotněprávního, jak dovozuje ve svém vyjádření Nejvyšší soud. Stěžovatelka se neztotožňuje s Nejvyšším soudem také v tom, že v dovolání formulovala toliko otázku procesněprávní, nikoliv hmotněprávní, což vedlo k závěru o nepřípustnosti dovolání. Stěžovatelka je totiž přesvědčena, že nesprávnost právního posouzení věci se může týkat jak výkladu práva hmotného, tak i výkladu práva procesního. Stejně tak stěžovatelka nesouhlasí s tvrzením Nejvyššího soudu, že otázku namítanou v ústavní stížnosti, zda chybná informace o možnostech léčby je rozhodná pro posouzení uplatněného nároku, vůbec neřešil. Stěžovatelka naopak upozorňuje, že tuto její námitku odmítl Nejvyšší soud s argumentem, že o porušení § 132 občanského soudního řádu by se jednalo v případě, že by soud pominul skutečnosti, jež jsou rozhodné pro posouzení důvodnosti uplatněného nároku. Pokud jde o hodnocení této otázky odvolacím soudem, stěžovatelka připomíná, že dle žalobních tvrzení i provedených důkazů jí bylo ze strany vedlejšího účastníka sděleno, a rovněž do její zdravotnické dokumentace zaznamenáno, nikoliv že jde o výkon raritní či riskantní, ale že jde o výkon nemožný, což není totéž.

8. Po přezkoumání předložených listinných důkazů, vyžádaného spisového materiálu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že návrh stěžovatelky je zjevně neopodstatněný, neboť je zřejmé, že k tvrzenému porušení jejích ústavně zaručených práv namítaným postupem Nejvyššího soudu ani Krajského soudu v Brně nedošlo.

9. Především je nutné konstatovat, že podstata ústavní stížnosti spočívá v polemice se způsobem interpretace a následné aplikace podústavní-

ho práva obecnými soudy. Takto pojatá ústavní stížnost staví Ústavní soud do pozice další instance v systému obecného soudnictví. Ústavní soud v minulosti mnohokrát zdůraznil, že není vrcholem soustavy soudů a že zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83, 90 a 91 Ústavy České republiky). Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Na straně druhé opakovaně připustil, že jeho pravomoc zasáhnout do rozhodování obecných soudů je dána, jestliže jejich interpretace právních předpisů byla natolik extrémní, že vybočila z mezí hlavy páté Listiny, a zasáhla tak do některého ústavně zaručeného základního práva. Jinak řečeno, pokud stěžovatelka namítá, že obecné soudy aplikovaly nesprávným způsobem podústavní právo, může se jím Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy zabývat pouze tehdy, pokud takové porušení znamená současně i porušení základního práva nebo svobody zaručené ústavním zákonem. To v dané věci připadá v úvahu pouze za situace, že by v procesu interpretace a aplikace příslušných ustanovení ze strany obecných soudů byl obsažen prvek libovůle či dokonce svévole, a to např. v důsledku nerespektování jednoznačné kogentní normy, přepjatého formalismu, nebo když příslušné závěry obecný soud nezdůvodní vůbec nebo tak učiní zcela nedostatečně, případně uplatní-li důvody, jež evidentně žádnou relevanci nemají [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), nález sp. zn. II. ÚS 444/01 ze dne 30. 10. 2001 (N 163/24 SbNU 197)]. Pochybení daného rázu však Ústavním soudem zjištěno nebylo.

10. Zásadní námitkou stěžovatelky je, že soudy ve svých napadených rozhodnutích dostatečně nezohlednily skutečnost, že žalovaná stěžovatelce poskytla nepravdivé informace ohledně možností její léčby, v důsledku čehož stěžovatelka po dobu několika měsíců strádala, než jí byl zákrok, který žalovaná opakovaně označila za nemožný, proveden Stomatologickou klinikou Všeobecné fakultní nemocnice v Praze.

11. Podle § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, účinného do 31. 3. 2012, (dále jen „zákon č. 20/1966 Sb.“) zdravotní péči poskytují zdravotnická zařízení státu, obcí, fyzických a právnických osob v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy. Ustanovení § 31 odst. 1 písm. a) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 372/2011 Sb.“) zakotvuje povinnost poskytovatele zdravotní péče zajistit, aby byl pacient srozumitelným způsobem v dostatečném rozsahu informován o svém zdravotním stavu a o navrženém individuálním léčebném postupu. Uvedená informace podle ustanovení § 31 odst. 2 téhož zákona obsahuje údaje o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaných

zdravotních služeb, včetně jednotlivých zdravotních výkonů [ustanovení § 31 odst. 2 písm. b)] a jiných možnostech poskytnutí zdravotních služeb, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích pro pacienta [ustanovení § 31 odst. 2 písm. c)].

12. Odvolací soud ve svých závěrech vyšel ze skutečnosti, že žalovaná záměrně nepřistoupila k chirurgickému zákroku, tedy odstranění příčiny, nýbrž zvolila konzervativní léčbu tišící bolest a hojící zánět a v této léčbě pokračovala až do 15. 5. 2006, kdy byla hospitalizace ukončena. Odvolací soud s odvoláním se na všechny okolnosti případu a jeho specifika uvedl, že nepřevzal závěr znalce – Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, že volba léčby konzervativním způsobem byla *„non lege artis“*, tedy v rozporu s ustanovením § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb., účinného v rozhodné době. Odvolací soud tento svůj postup odůvodnil skutečností, že takové řešení problému, které mohlo (ale také nemuselo) vést k odstranění příčiny a k vyléčení stěžovatelky (tedy odstranění výplňové hmoty z mandibulárního kanálku), bylo sice v té době řešením známým, avšak velmi řídce a s naprosto nejasným výsledkem prováděným. Zde vyšel odvolací soud z vyjádření MUDr. Procházkové a z odborného vyjádření MUDr. Vladimíra Bichlera. Závěr o dobové ojedinělosti tohoto postupu nepřímo potvrdil svědek Rostislav Tomiczek, který uvedl, že hledal pomoc v okolí Brna, posléze i v jiných městech, zákrok však byli ochotni provést až v lékaři Praze. Taktéž znalec MUDr. Radovan Slezák konstatoval, že obdobný případ se odehraje jedenkrát za několik let, neexistuje k této problematice žádná odborná literatura, a uvedl pouze jeden případ úspěšného vyléčení. Odvolací soud přihlížel také k tomu, že v době, kdy se stěžovatelka dostavila na pracoviště žalované, tedy sedmý den poté, co došlo k zaplnění mandibulárního kanálku, byla možnost úspěchu operace na samé hraně, neboť, jak vyplynulo z výpovědi znalce MUDr. Slezáka, v případě přeplnění mandibulárního kanálu musí dojít k léčbě co nejdříve, řádově ve dnech v době kratší jednoho týdne. Na podkladě těchto skutkových okolností odvolací soud dovodil, že žalovaná neporušila právní povinnost uvedenou v citovaném ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb. a ani jiný obecně uznávaný standard či postup, v takových případech doporučovaný, protože žádný takový neexistoval, a proto nejsou tedy splněny podmínky odpovědnosti žalované za škodu stěžovatelky ve smyslu ustanovení § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013.

13. Nejvyšší soud v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí uvedl, že dovolání stěžovatelky není přípustné podle ustanovení § 237 občanského soudního řádu, neboť uplatněné námitky nesměřují proti právní otázce, na jejímž vyřešení závisí napadené rozhodnutí. Nejvyšší soud stěžovatelce vysvětlil, že pokud spatřuje vadu v řízení před odvolacím soudem v tom, že se odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí dopodrobna nevypořádal

s jejím tvrzením o nepravdivé informaci, kterou obdržela od žalované, jedná se o součást skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně, přičemž úkolem odvolacího přezkumu není zopakovat v odůvodnění písemného vyhotovení rozhodnutí veškerá skutková zjištění, podstatné však je, že o porušení § 132 občanského soudního řádu, tedy povinnosti přihlížet ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, by se jednalo v případě, že by soud pominul skutečnosti, jež jsou rozhodné pro posouzení důvodnosti uplatněného nároku, a nikoliv že se podrobně nezabýval veškerými skutkovými okolnostmi, jež vyšly za řízení najevo, popř. některými námitkami, které účastníci vznesli.

14. Stěžovatelka s tímto závěrem Nejvyššího soudu nesouhlasí a namítá, že právě skutečnost, že byla žalovanou o možnostech své léčby nepravdivě informována, je rozhodná pro posouzení jejího nároku.

15. Jak již bylo výše uvedeno, odvolací soud založil své rozhodnutí na tom, že léčba stěžovatelky, tedy odstranění výplňové hmoty z mandibulárního kanálku, byť jí byla nakonec úspěšně provedena Stomatologickou klinikou Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, byla v rozhodné době ojedinělým a riskantním zákrokem, ke kterému právě z těchto důvodů žalovaná nepřistoupila a zvolila konzervativní léčbu. Z obsahu dovolání je zjevné, že dovolacím důvodem je tvrzení, že se odvolací soud nevypořádal s námitkou stěžovatelky, že byla žalovanou o možnostech své léčby nepravdivě informována. V této souvislosti stěžovatelka formulovala otázku, zda je odvolací soud povinen vypořádat se se vším, co má vztah k projednávané věci, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci tvrdí. Stěžovatelka si však současně sama ve svém dovolání odpovídá, když odkazuje např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2012 sp. zn. 21 Cdo 3810/2010, podle kterého neodpovídá postupu vyplývajícímu z ustanovení § 132 občanského soudního řádu, pominul-li soud rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány nebo vyšly za řízení najevo. Z obsahu dovolání je současně zřejmé, že si je stěžovatelka vědoma toho, že přípustnost dovolání je dána, závisí-li napadené rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení otázky procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. V projednávané věci však taková situace nenastala. Jak stěžovatelce vyložil Nejvyšší soud v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí, skutečnost, zda se odvolací soud dostatečně vypořádá s námitkou účastníka řízení, nepředstavuje v projednávané věci otázku hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak, jak stanoví § 237 občanského soudního řádu. Stěžovatelce lze nepochybně přisvědčit v tom, že přípustnost

dovolání zakládá i namítané pochybení v rovině procesní, ale pouze za podmínek v předcházející větě uvedených. Vždy totiž prvotně platí, že dovolání lze podat pouze z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241a občanského soudního řádu). Jedná se tedy například typicky o situace, kdy odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu nebo správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval. Tak tomu v dané věci nebylo.

16. Ústavní soud v této souvislosti dodává, že zásadně nepřezkoumává vlastní obsah procesního rozhodnutí dovolacího soudu o nepřípustnosti dovolání. Ingerence do těchto úvah se vymyká pravomoci Ústavního soudu, jenž by jako orgán ochrany ústavnosti mohl (a musel) napadené rozhodnutí dovolacího soudu zrušit jedině v situaci, kdyby ústavní stížností napadené rozhodnutí vykazovalo rysy protiústavnosti, např. pro svévoli, nedostatek odůvodnění či pro jiné ústavní úrovně dosahující vady vytyčené dostupnou a konsolidovanou judikaturou Ústavního soudu (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2888/12 ze dne 13. 9. 2012 a v něm citovanou judikaturu; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na http://nalus.usoud.cz). To se však v nyní projednávaném případě nestalo, neboť odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu obsahuje zřetelné důvody, proč je dovolání nepřípustné, kdy Nejvyšší soud v souladu se svojí judikaturou vyložil, jaké úvahy jej vedly k závěru, že ve vztahu k napadenému rozhodnutí odvolacího soudu neshledal ani jednu z okolností, pro kterou by mělo být dovolání shledáno přípustným. Jestliže tedy Nejvyšší soud aplikoval rozhodné ustanovení § 237 občanského soudního řádu způsobem, který odpovídá judikaturním a doktrinárním standardům jeho výkladu v souladu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti, a své právní posouzení přiměřeným a dostatečným způsobem odůvodnil, nemá Ústavní soud prostor pro přehodnocení takových závěrů.

17. Pokud jde o napadené rozhodnutí Krajského soudu v Brně, je zřejmé, že odvolací soud vzal skutečnost o tom, jak byla stěžovatelka žalovanou o možnostech léčby poučena, v úvahu, avšak ani tato skutečnost nic nezměnila na jeho závěru o tom, že poskytnutím „pouhé“ konzervativní léčby žalovaná neporušila § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb. Je nutno uvést, že ze soudního spisu ani v něm založené lékařské dokumentace nelze spolehlivě dovodit, jakou informaci v tomto smyslu žalovaná přesně stěžovatelce poskytla. Na straně druhé z provedeného dokazování nebylo zjištěno, že by žalovaná stěžovatelce nabídla možnost chirurgického zákroku. Otázkou tedy je, zda ve skutečnosti, že žalovaná neuvědomila stěžovatelku o existenci chirurgického řešení jejích problémů z důvodu, že je sama jakožto rizikové neprovádí, lze spatřovat porušení § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb. Jak již bylo výše uvedeno, není úkolem Ústavního soudu

podávat výklad podústavního práva, nýbrž jen jej případně korigovat za situace, kdy vybočí z mezí ústavnosti, a tedy je excesivní či obsahuje prvek svévole. Takový závěr Ústavní soud o postupu odvolacího soudu neučinil. Odvolací soud měl za to, že žalovaná nepodala stěžovatelce informaci o možnosti chirurgického zákroku, neboť jej důvodně považovala v zásadě za nepřijatelně rizikový, a tudíž neproveditelný. Nešlo tedy o opomenutí či záměrné uvedení stěžovatelky v omyl, nýbrž žalovaná podala informaci (která se později ukázala být nepravdivou) na úrovni svých odborných poznatků. Touto úrovní byla limitována i představivost žalované ohledně případné schopnosti jiného zdravotnického zařízení chirurgický zákrok s ještě přijatelnou mírou rizika provést a informaci o tom stěžovatelce poskytnout. Takový postup svědčí dle Ústavního soudu tedy nikoli o porušení povinnosti žalované poskytovat zdravotní péči „v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy" podle § 11 odst. 1 zákona č. 20/1966 Sb. či § 31 odst. 1 písm. a) a § 31 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., ale spíše o systémem zdravotní péče daných rozdílech v profesní kvalitě práce mezi jednotlivými zdravotnickými zařízeními, přičemž lékaři žalované zřejmě nedosahovali erudice lékařů Stomatologické kliniky Všeobecné fakultní nemocnice v Praze, kde byl posléze stěžovatelce předmětný zákrok nabídnut a proveden. Vyrovnávání těchto rozdílů, včetně odstranění informačního deficitu ohledně dostupnosti účinné péče v jiných zdravotnických zařízeních, které povede i k naplnění závazků vyplývajících pro Českou republiku z Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.), je ale věcí příslušných správních orgánů v rezortu zdravotnictví, nikoliv moci soudní.

18. Ústavní soud proto neshledal důvod, pro který by shora uvedeným způsobem odůvodněný závěr Krajského soudu v Brně bylo možno označit za svévolný či extrémní. Z rozhodnutí odvolacího soudu vyplývá, že se celou věcí řádně zabýval, své rozhodnutí zcela řádně odůvodnil a podrobně rozvedl, jakými úvahami se při svém rozhodování řídil a podle kterých zákonných ustanovení postupoval. V této souvislosti Ústavní soud podotýká, že mu nepřísluší přehodnocovat hodnocení důkazů provedených obecnými soudy, stejně tak mu nepřísluší nahrazovat hodnocení obecných soudů (tj. skutkové a právní posouzení věci) svým vlastním.

19. Jakkoli Ústavní soud po prostudování spisové dokumentace vnímá vážnost zdravotního stavu a s tím spojené osobní situace stěžovatelky, nemohl postupovat jinak, než že ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu		Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
57.	II. ÚS	560/15	
58.	III. ÚS	875/14	
59.	II. ÚS	1990/15	
60.	I. ÚS	3851/15	
61.	II. ÚS	703/16	
62.	I. ÚS	3916/14	
63.	I. ÚS	2224/15	
64.	I. ÚS	2315/15	
65.	IV. ÚS	3035/15	
66.	I. ÚS	425/16	
67.	II. ÚS	143/16	
68.	Pl. ÚS	4/14	201/2016 Sb.
69.	IV. ÚS	3163/15	
70.	III. ÚS	3317/15	
71.	II. ÚS	3489/15	
72.	III. ÚS	3705/15	
73.	III. ÚS	705/16	
74.	I. ÚS	3598/14	
75.	I. ÚS	3228/15	
76.	I. ÚS	41/15	
77.	III. ÚS	3457/14	
78.	I. ÚS	2394/15	
79.	II. ÚS	2520/15	
80.	I. ÚS	3235/15	
81.	II. ÚS	688/16	
82.	I. ÚS	3693/15	
83.	IV. ÚS	2741/15	
84.	IV. ÚS	2766/15	
85.	III. ÚS	1538/14	
86.	I. ÚS	3363/14	
87.	I. ÚS	1437/15	
88.	IV. ÚS	3173/15	
89.	IV. ÚS	529/16	
90.	II. ÚS	1014/15	
91.	I. ÚS	1042/15	
92.	I. ÚS	1121/15	
93.	Pl. ÚS	13/15	211/2016 Sb.

94.	Pl. ÚS	29/15	233/2016 Sb.
95.	II. ÚS	1605/15	
96.	III. ÚS	2065/15	
97.	II. ÚS	2635/15	
98.	II. ÚS	2748/15	
99.	II. ÚS	3316/15	
100.	I. ÚS	955/16	
101.	Pl. ÚS	4/16	335/2016 Sb.
102.	III. ÚS	905/13	
103.	I. ÚS	682/15	
104.	IV. ÚS	856/15	
105.	II. ÚS	3219/15	
106.	IV. ÚS	3559/15	
107.	I. ÚS	3564/15	
108.	I. ÚS	3964/14	
109.	I. ÚS	36/15	
110.	Pl. ÚS	7/15	234/2016 Sb.
111.	IV. ÚS	2370/15	
112.	III. ÚS	2787/15	
113.	I. ÚS	3324/15	
114.	II. ÚS	756/16	
115.	I. ÚS	2769/15	
116.	IV. ÚS	3623/15	
117.	I. ÚS	919/16	
118.	I. ÚS	794/16	
119.	I. ÚS	520/16	
120.	II. ÚS	169/16	
121.	Pl. ÚS	18/15	271/2016 Sb.
122.	III. ÚS	3713/15	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	
5.	III. ÚS	755/15
6.	III. ÚS	637/16
7.	IV. ÚS	778/16
8.	IV. ÚS	1280/16
9.	II. ÚS	455/16

VĚCNÝ REJSTŘÍK

adhezní řízení – N. č. 86
advokát – N. č. 59, 62, 64, 89, 106, usn. č. 8
– doručování – usn. č. 8
– náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 89, 106
– odměna – N. č. 59, 89
– zastupující stát – N. č. 62
advokátní tarif – N. č. 89, 106
autonomie vůle – N. č. 93, 107
autorské právo – N. č. 102
azyl – N. č. 66

bezdůvodné obohacení – N. č. 65, 79, 84
byt – N. č. 105, 116
– nájem bytu – N. č. 105
– nájemné – N. č. 105
– regulované – N. č. 105
– nájemné – N. č. 105
– regulace – N. č. 105
– regulované – N. č. 105

cese – N. č. 103
cestovní ruch – N. č. 111
cizinec – N. č. 66

daň
– druhy daní
– z příjmů – N. č. 121
– související pojmy
– daňová povinnost – N. č. 121
– osvobození od daně – N. č. 121
– poplatník – N. č. 121
dědění – N. č. 60, 85
– neplatnost závěti – N. č. 60
dědic – N. č. 60, 85
dědické řízení – N. č. 60, 85
– účastník řízení – N. č. 85
dědictví – N. č. 85
– odmítnutí – N. č. 85
denegatio iustitiae – N. č. 90
diskriminace – N. č. 110, 121
dítě – N. č. 65, 71, 74, 85, 87, 88, 98, 110, 114, 120
– práva – N. č. 65

– styk rodičů s nezletilými dětmi – N. č. 71
– svěření nezletilého do výchovy – N. č. 120
– výchova a péče – N. č. 110, 120
– zájem dítěte – N. č. 71, 74, 98, 110, 120
dobrá víra – N. č. 58, 73
dokazování
– viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“
– viz (též) „trestní řízení / dokazování“
domovní prohlídka – N. č. 80, 102
domovní svoboda – N. č. 102
doprava – N. č. 74, 96, 98
– jízdné – N. č. 74, 98
– přirážka – N. č. 74, 98
doprava silniční – N. č. 70, 96, 98, usn. č. 5
– městská hromadná doprava – N. č. 98
doručování – N. č. 67, 75, 109, usn. č. 8
– fikce doručení – usn. č. 8
– v trestním řízení – N. č. 67, 109
dovolání
– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
– viz (též) „trestní řízení / dovolání“
držba – N. č. 116
důchod – N. č. 121
– starobní – N. č. 121
důkazy – N. č. 65, 78, 80, 118, 119, usn. č. 5
– hodnocení – N. č. 65, 78, 80, 118, 119
důvěra v právo – N. č. 113

energetika – N. č. 86
– elektrická energie – N. č. 86
– odběr – N. č. 86
exekuce – N. č. 69, 72, 90, 99, 103
– exekuční titul – N. č. 99
– náklady – N. č. 90
– zastavení – N. č. 99, 103
exekuční řízení – N. č. 90
exekutor – N. č. 62, 90

fikce – N. č. 93, 104

in dubio pro reo – N. č. 80, 119
insolvenční řízení – N. č. 61

interpretace – N. č. 61, 75, 82, 93, 107, 108
– extenzivní – N. č. 75
– jazyková (gramatická) – N. č. 82
– právních norem „jednoduchého“ práva – N. č. 61
– právních norem ústavně konformním způsobem – N. č. 93, 108
– zákonů obecnými soudy – N. č. 108
iura novit curia – N. č. 64

jiný zásah orgánu veřejné moci – N. č. 61
jízdné – N. č. 74, 98
– přirážka – N. č. 74, 98

katastr nemovitostí – N. č. 73, usn. č. 7
kauce – N. č. 112
kolize zájmů – N. č. 85
komunistický režim – N. č. 104, 108
– protiprávnost komunistického režimu – N. č. 108
křivé obvinění – N. č. 119

legitimace – N. č. 57, 63, 79, 103, usn. č. 7
– aktivní – N. č. 63, usn. č. 7
– k podání ústavní stížnosti – N. č. 63, usn. č. 7
– pasivní – N. č. 57, 79, 103
legitimní očekávání – N. č. 63, 104, 106, 108
lékařské vyšetření – usn. č. 9
les – N. č. 91
lhůta – N. č. 58, 100, usn. č. 6
– počátek běhu – N. č. 58
– zmeškání – N. č. 100
libovůle – N. č. 84
lidská důstojnost – N. č. 110

moderační právo – N. č. 72, 89, 95
možnost jednat před soudem – N. č. 93, 98, 116

náhrada nemajetkové újmy v penězích – N. č. 104, 113
náklady řízení
– viz (též) „exekuce / náklady“
– viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
– viz (též) „správní soudnictví / náklady řízení“
– viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady řízení“
narovnání – N. č. 103

ne bis in idem – N. č. 67, 81, 109
nejvyšší státní zástupce – usn. č. 6
nemajetková újma – N. č. 104, 113
– náhrada v penězích – N. č. 104, 113
neplatnost – N. č. 103, 122
– absolutní – N. č. 103
– výpovědi z pracovního poměru – N. č. 122
nepřezkoumatelnost – N. č. 85, 92, 114
– rozhodnutí – N. č. 85, 92, 114
noční klid – N. č. 101
notářský zápis – N. č. 60
novinář – N. č. 77
nullum crimen sine lege – N. č. 80, 119
nutná obrana – N. č. 80

občanské soudní řízení – N. č. 57, 59, 60, 62, 64, 65, 70, 72, 74, 75, 76, 78, 83, 85, 87, 88, 93, 95, 98, 99, 106, 107, 113, 116, usn. č. 5, 7
– dokazování – N. č. 64, 65, 78, 87, usn. č. 5
– hodnocení důkazů – N. č. 65, 78
– rekognice – usn. č. 5
– dovolání – N. č. 59, 60, 85, 99, 113
– dovolací důvody – N. č. 60, 99, 113
– odůvodnění rozhodnutí – N. č. 59, 85
– přípustnost – N. č. 59, 60, 99
– možnost jednat před soudem – N. č. 93, 98, 116
– náklady řízení – N. č. 62, 64, 72, 75, 95, 106, usn. č. 7
– náhrada – N. č. 62, 64, 72, 75, 95, 106
– náklady právního zastoupení – N. č. 62, 106
– při zastavení řízení – N. č. 72, 75
– předžalobní výzva k plnění – N. č. 75
– při zpětvzetí návrhu – N. č. 72, 75
– odůvodnění rozhodnutí – N. č. 76, 107
– odůvodnění rozsudku – N. č. 113
– odvolací řízení – N. č. 70, 87, 95, 116
– dokazování – N. č. 87, 116
– možnost jednat před soudem – N. č. 116
– právní názor odvolacího soudu odlišný od právního názoru soudu prvního stupně – N. č. 70
– překvapivý rozsudek – N. č. 70
– odvolání – N. č. 88
– opatrovník – N. č. 74, 98

– ustanovení opatrovníka osobě neznámého pobytu – N. č. 74
– petit návrhu – N. č. 107
– průtahy v řízení – N. č. 113
– rovnost účastníků řízení – N. č. 93
– rozsudek – N. č. 65, 93
– pro uznání – N. č. 93
– překvapivý – N. č. 65
– účastník – N. č. 57, 98
– zásada koncentrace řízení – N. č. 93
– zastavení řízení – N. č. 72, 75
– zastupování – N. č. 98
– zpětvzetí návrhu – N. č. 72, 75
– žaloba – N. č. 107
– náležitosti – N. č. 107
– petit – N. č. 107
obec – N. č. 57, 64, 79, 94, 101
– nařízení obce – N. č. 94
– noční klid – N. č. 101
– obecně závazná vyhláška – N. č. 64, 101
– ochrana veřejného pořádku – N. č. 101
– působnost samostatná – N. č. 101
– tržiště – N. č. 94
– tržní řády – N. č. 94
– veřejné prostranství – N. č. 79
– zastupitelstvo – N. č. 101
obhajoba – N. č. 109
– právo na obhajobu – N. č. 109
obnova řízení – N. č. 117
– trestního – N. č. 117
obviněný – N. č. 82
– práva – N. č. 82
– právo být slyšen v řízení o přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby – N. č. 82
obžaloba – N. č. 78, 118
– zproštění obžaloby – N. č. 78, 118
odlišné stanovisko – N. č. 68, 69, 93, 110, 121
odměna – N. č. 59, 89
– advokáta – N. č. 59, 89
odnětí a přikázání věci v trestním řízení – N. č. 118
odpor – N. č. 93
– proti platebnímu rozkazu – N. č. 93
odpor proti totalitnímu režimu – N. č. 100

odposlechy – N. č. 77
odpovědnost – N. č. 62, 64, 69, 78, 83, 97, 104, usn. č. 5, 9
– objektivní – N. č. 97
– státu – N. č. 69, 78, 97, 104
– za škodu – N. č. 69, 78, 97, 104
– způsobenou nezákonným rozhodnutím – N. č. 78
– za škodu – N. č. 62, 64, 69, 78, usn. č. 5, 9
– viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
– na zdraví – N. č. 64, usn. č. 9
– za vady – N. č. 83
odškodnění – N. č. 104
odůvodnění
– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“
– viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
– viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozsudku“
– viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
– viz (též) „rozsudek / odůvodnění“
– viz (též) „usnesení / odůvodnění“
odvolací řízení – N. č. 90
– viz (též) „občanské soudní řízení / odvolací řízení“
– viz (též) „trestní řízení / odvolací řízení“
odvolání
– viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
ochrana
– majetku – N. č. 73
– rodiny – N. č. 65
– soukromí – N. č. 77, 110
– vlastnického práva – N. č. 73, 84, 108
ochranná opatření – N. č. 109
omezení
– vlastnického práva – N. č. 79, 105, 121
omyl – N. č. 80
– skutkový – N. č. 80
opatrovník
– viz (též) „občanské soudní řízení / opatrovník“
opatření obecné povahy – N. č. 89
opravný prostředek – N. č. 59, 60, 117
– mimořádný – N. č. 59, 60, 117
– proti rozhodnutí správního orgánu – N. č. 117
– v trestním právu – N. č. 117
orgán činný v trestním řízení – N. č. 91, 102
orgán veřejné moci – N. č. 61

– jiný zásah orgánu veřejné moci – N. č. 61
osobní svoboda – N. č. 67, 81, 82, 91, 104
– omezení – N. č. 91
osvojení – N. č. 110

platební rozkaz – N. č. 93
podání – N. č. 88, 100
– elektronické – N. č. 88, 100
– odstranění vad – N. č. 88
– opožděné – N. č. 100
podílové spoluvlastnictví – N. č. 84
– užívání věci nad rámec spoluvlastnického podílu – N. č. 84
podstatná změna poměrů – N. č. 114
pohledávka – N. č. 103
– postoupení – N. č. 103
pojištění – N. č. 70, 111, usn. č. 5
– odpovědnosti z provozu vozidla – N. č. 70, usn. č. 5
pokuta – N. č. 71
Policie České republiky – N. č. 91, 102
policista – N. č. 91
– trestná činnost – N. č. 91
poplatky – N. č. 65
postoupení pohledávky – N. č. 103
poučovací povinnost soudu – N. č. 64, 65, 70, 112, usn. č. 5
– poučení o procesních právech a povinnostech – N. č. 65
povinné zastoupení – usn. č. 8
pozemek – N. č. 58, 95
– vlastnictví pozemků – N. č. 58, 95
– vydržení – N. č. 58
pozemní komunikace – N. č. 64, 79
– užívání – N. č. 79
pracovní kázeň – N. č. 122
pracovní poměr – N. č. 57, 122
– výpověď – N. č. 57, 122
– neplatnost výpovědi – N. č. 57, 122
právní fikce – N. č. 93
právní jistota – N. č. 113
právní předpis – N. č. 94
– zrušení jiného právního předpisu – N. č. 94
právní zastoupení – N. č. 62, usn. č. 8
právo na informace – N. č. 77
právo na lidskou důstojnost – N. č. 110

právo na obhajobu – N. č. 109
právo na ochranu soukromí – N. č. 77
právo na ochranu tělesné a duševní integrity – N. č. 64
právo na ochranu vlastnictví – N. č. 73, 108
právo na ochranu vlastního majetku – N. č. 73, 111, 112
právo na ochranu zdraví – N. č. 64
právo na projednání věci ve své přítomnosti – N. č. 74, 98
právo na provozování hospodářské činnosti – N. č. 121
právo na přístup k soudu – N. č. 100, 107
právo na respektování soukromého a rodinného života – N. č. 65, 110, 120
právo na rodinný život – N. č. 71
právo na soudní ochranu – N. č. 99, 112, 119
právo na soukromí – N. č. 102
právo na spravedlivý proces – N. č. 72, 100
právo na účinné vyšetřování – N. č. 91
právo na zákonného soudce – N. č. 115, 118
právo na zdraví – N. č. 64
právo nahlížet do spisu – N. č. 91
právo vyjádřit se k věci – N. č. 70, 93
právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům – N. č. 74, 98
presumpce
– neviny – N. č. 80, 96, 119
prodej zboží – N. č. 94
prohlídka jiných prostor a pozemků – N. č. 102
promlčení – N. č. 84
– promlčecí doba – N. č. 84
propadnutí majetku – N. č. 109
propadnutí věci – N. č. 109
průtahy v řízení – N. č. 69, 97, 113
– soudním – N. č. 97, 113
přečin
– jednotlivé skutkové podstaty
– krádeže – N. č. 112
– maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání – N. č. 117
– padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu – N. č. 118
– poškození cizích práv – N. č. 109
– usmrcení z nedbalosti – N. č. 96
– jiné aspekty
– zavinění – N. č. 96
– z nedbalosti – N. č. 96

předvolání – N. č. 67, 81
překážka věci rozsouzené (res iudicata) – N. č. 67, 81, 83
přestupek – N. č. 91, 101, 117
– dopravní – N. č. 117
převod – N. č. 73, usn. č. 7
– nemovitostí – N. č. 73, usn. č. 7
přípravné řízení – N. č. 68
příslušnost – N. č. 76
– soudu – N. č. 76
– věcná – N. č. 76

registrované partnerství – N. č. 110
restituce – N. č. 95, 97, 108
– finanční náhrada – N. č. 108
– restituční zákonodárství – N. č. 108
– interpretace a aplikace restitučních právních norem – N. č. 108
rodiče – N. č. 65, 71, 85, 87, 98, 120
– práva – N. č. 65, 71
rodina – N. č. 65, 110, 114
– právo na respektování rodinného života – N. č. 65
– rodičovství a rodina – N. č. 65, 110
rovnost – N. č. 80, 86, 93, 108, 121
– účastníků řízení – N. č. 80, 86, 93
– v právech – N. č. 108
– zbraní – N. č. 86
rozhodnutí – N. č. 64, 65, 70, 76, 84, 85, 92, 103, 107, 113, 114, 118
– viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
– nepřezkoumatelnost – N. č. 85, 92, 114
– odůvodnění – N. č. 76, 84, 85, 107, 114, 118
– předvídatelnost – N. č. 103, 113
– překvapivé – N. č. 64, 65, 70
rozsudek – N. č. 65, 70, 87, 89, 93, 113
– odůvodnění – N. č. 87, 89, 113
– pro uznání – N. č. 93
– překvapivý – N. č. 65, 70
rozvrh práce – N. č. 115

sankce – N. č. 109, 117
sdělovací prostředky – N. č. 77
smlouva
– kupní – N. č. 73, usn. č. 7
– neplatnost – N. č. 73

– uzavřená v dobré víře – N. č. 73
– mezinárodní – N. č. 67
– nájemní – N. č. 105
– nepojmenovaná – N. č. 65
– o dílo – N. č. 83
– o převodu nemovitostí – N. č. 73, usn. č. 7
– o půjčce – N. č. 93
– pojistná – N. č. 111
– smluvní svoboda, smluvní volnost – N. č. 107
soudce – N. č. 115, 118
– nestrannost – N. č. 115
– nezávislost – N. č. 115, 118
– právo na zákonného soudce – N. č. 115, 118
soudní exekutor – N. č. 62, 90
soudní řízení správní – N. č. 66, 89, 100, 115, usn. č. 8
soudy – N. č. 57, 61, 64, 65, 70, 76, 88, 97, 107, 112, 113, 115, 118, usn. č. 5
– krajský – N. č. 76
– nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci – N. č. 88, 115
– Nejvyšší soud – N. č. 97
– sjednocování judikatury – N. č. 97
– nestrannost – N. č. 115
– nezávislost – N. č. 115
– poučovací povinnost – N. č. 64, 65, 70, 112, usn. č. 5
– právo na zákonného soudce – N. č. 115, 118
– průtahy v řízení – N. č. 97, 113
– nepřiměřená délka řízení – N. č. 113
– přepjatý formalismus – N. č. 57, 61, 107
– příslušnost – N. č. 76
– věcná – N. č. 76
– rozvrh práce – N. č. 115
– senát – N. č. 115
– složení – N. č. 115
– vázanost rozhodnutím Ústavního soudu – N. č. 97
spis – N. č. 88, 91
– soudní – N. č. 88
správní rozhodnutí – viz „správní řízení / rozhodnutí“
správní řízení – N. č. 117
– rozhodnutí – N. č. 117
správní soudnictví – N. č. 66, 89, 100, 115, usn. č. 8
– kasační stížnost – N. č. 100, usn. č. 8
– lhůta pro podání – N. č. 100
– odmítnutí – N. č. 100

– náklady řízení – N. č. 89
státní zástupce – usn. č. 6
– nejvyšší – usn. č. 6
– oprávnění – usn. č. 6
státní zastupitelství – N. č. 68, 91
– příslušnost – N. č. 68
svědecká výpověď – N. č. 119
svědek – N. č. 119
– věrohodnost – N. č. 119
svévole – N. č. 58, 61, 76, 83
svoboda
– domovní – N. č. 102
– osobní – N. č. 67, 81, 82, 91, 104
– projevu – N. č. 77

škoda – N. č. 62, 63, 64, 69, 78, 86, 97, 104, 106, usn. č. 5, 9
– náhrada škody – N. č. 62, 63, 64, 69, 78, 86, 97, 104, 106, usn. č. 5, 9
– stanovení výše – N. č. 86
– za nemajetkovou újmu – N. č. 104
– za nezákonné rozhodnutí – N. č. 78
– způsobené nesprávným úředním postupem – N. č. 69
– odpovědnost za škodu – N. č. 62, 64, 78, 97, 104, usn. č. 5, 9
školy – N. č. 122

trest
– druhy trestů
– peněžitý trest – N. č. 112
– propadnutí majetku – N. č. 109
– propadnutí věci – N. č. 109
trestní řízení – N. č. 67, 77, 78, 80, 82, 86, 91, 92, 102, 109, 112, 117, 118, 119
– adhezní řízení – N. č. 86
– dokazování – N. č. 80, 86, 91, 118, 119
– hodnocení důkazů – N. č. 80, 118, 119
– doručování – N. č. 67, 109
– dovolání – N. č. 80
– neodkladný úkon – N. č. 102
– neopakovatelný úkon – N. č. 102
– obnova řízení – N. č. 117
– odvolací řízení – N. č. 118
– právní názor odvolacího soudu odlišný od právního názoru soudu prvního stupně – N. č. 118
– práva obviněného – viz „obviněný / práva“

– právo na obhajobu – N. č. 109
– prohlídka jiných prostor a pozemků – N. č. 102
– svědek – N. č. 119
– zajištění věcí – N. č. 109
– záznam o telekomunikačním provozu – N. č. 77
trestní stíhání – N. č. 67, 81, 102, usn. č. 6
– nepřípustnost – N. č. 67, 81
– zahájení – N. č. 67
– zastavení – usn. č. 6
trestný čin
– jednotlivé skutkové podstaty
– krádeže – N. č. 86
– křivého obvinění – N. č. 119
– vraždy – N. č. 80
– vyhýbání se služební povinnosti – N. č. 104
– jiné aspekty
– skutková podstata – N. č. 86
– zavinění – N. č. 80, 96, 118
– úmyslné – N. č. 80, 118
– úmysl nepřímý – N. č. 80
– z nedbalosti – N. č. 96

účastník řízení – N. č. 57, 74, 80, 86, 90, 93, 98, usn. č. 7
– občanského soudního – N. č. 57, 93, 98
– označení – N. č. 57
– právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům – N. č. 74, 98
– rovnost – N. č. 80, 86, 93
– ustanovení zástupce – N. č. 74, 98
usnesení – N. č. 76
– odůvodnění – N. č. 76
Ústavní soud – N. č. 68, 93, 94, 97, 101, 104, 110, 119, 121, usn. č. 8
– náhrada nákladů zastoupení v řízení před Ústavním soudem – N. č. 119
– nepřípustnost ústavní stížnosti – usn. č. 8
– vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje – usn. č. 8
– stanovisko pléna Ústavního soudu – N. č. 104
– závaznost nálezů Ústavního soudu – N. č. 97
– zrušení jiného právního předpisu – N. č. 68, 94, 101
– zrušení zákona – N. č. 93, 110, 121
ústavní stížnost – N. č. 63, usn. č. 5, 6, 7, 8, 9
– aktivní legitimace – N. č. 63, usn. č. 7

– neopodstatněnost – usn. č. 5, 6, 7, 9
– nepřípustnost – usn. č. 8
– vyčerpání všech prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje – usn. č. 8
– odmítnutí ústavní stížnosti – usn. č. 5, 6, 7, 8, 9
územní plán – N. č. 89
uznání nároku – N. č. 93

vazba – N. č. 81, 82, 112
– nahrazení vazby zárukou – N. č. 112
– peněžitá záruka – N. č. 112
– přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby – N. č. 82
– právo obviněného být slyšen – N. č. 82
– vazební zasedání – N. č. 82
veřejné prostranství – N. č. 79
vlastnické právo – N. č. 58, 73, 79, 84, 95, 105, 108, 112, 121, usn. č. 7
– nabytí – usn. č. 7
– nabytí v dobré víře – N. č. 73
– nabytí vydržením – N. č. 58
– náhrada za omezení – N. č. 79
– ochrana – N. č. 73, 84, 108
– omezení – N. č. 79, 105, 121
vůle – N. č. 93, 107
– autonomie – N. č. 93, 107
vydržení – N. č. 58
výklad (interpretace) – N. č. 61, 75, 82, 93, 107, 108
– extenzivní – N. č. 75
– jazykový – N. č. 82
– právní normy – N. č. 61
– právních předpisů platných před rokem 1989 – N. č. 108
– teleologický – N. č. 108
– rehabilitačních zákonů – N. č. 108
– ústavně konformní – N. č. 93, 108
výkon rozhodnutí – N. č. 69, 71, 72, 90, 99, 103
– náklady řízení – N. č. 90
– zastavení – N. č. 99, 103
vykonatelnost rozhodnutí – N. č. 107
výpověď – N. č. 57, 122
– z pracovního poměru – N. č. 57, 122
– neplatnost – N. č. 57, 122
výživné – N. č. 87, 88, 114
– pro nezletilé dítě – N. č. 114

– změna – N. č. 87, 114

zabrání náhradní hodnoty – N. č. 109
zabrání věci – N. č. 92, 109
zadostiučinění – N. č. 78, 104
zadržení – N. č. 91
Zakarpatská Ukrajina – N. č. 108
zákaz diskriminace – N. č. 110
zákaz mučení a krutého zacházení – N. č. 91
zákonný soudce – N. č. 115, 118
zaměstnanec – N. č. 122
zaměstnavatel – N. č. 57, 122
zásada (princip)
– dispoziční – N. č. 93
– kontradiktornosti řízení – N. č. 80
– nullum crimen sine lege – N. č. 80, 119
– rovnosti – N. č. 121
– rovnosti účastníků řízení – N. č. 80, 86, 93
– rovnosti zbraní – N. č. 86
zastavení řízení – N. č. 72, 75, 117
zastoupení – N. č. 62, 64, 85, 98, usn. č. 8
– advokátem – N. č. 62, 64, usn. č. 8
– ukončení – usn. č. 8
zastupitelstvo – N. č. 101
závěť – N. č. 60
– neplatnost – N. č. 60
zdravotní péče – N. č. 65, usn. č. 9
– úhrada – N. č. 65
zdravotnické vyšetření – usn. č. 9
zločin
– jednotlivé skutkové podstaty
– krádeže – N. č. 86
– křivého obvinění – N. č. 119
– legalizace výnosů z trestné činnosti – N. č. 109
– nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy – N. č. 67, 81, 82, 112
– podílnictví – N. č. 109
– pojistného podvodu – N. č. 109
– vraždy – N. č. 80
– zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby – N. č. 92
– zneužití pravomoci úřední osoby – N. č. 77
znalecký posudek – N. č. 78, 120

zpětvzetí návrhu – N. č. 72, 75

žaloba – N. č. 72, 74, 75, 85, 95, 107, usn. č. 7
– formulace petitu – N. č. 107
– na plnění – N. č. 107
– na určení – N. č. 95, usn. č. 7
– náležitosti – N. č. 107
– petit – N. č. 107
– pro zmatečnost – N. č. 74, 85
– v občanském soudní řízení – N. č. 107
– vady – N. č. 107
– vylučovací – N. č. 72
– zpětvzetí – N. č. 72, 75
životní prostředí – N. č. 91, 107

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-676-0